This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Google

Jest to cyfrowa wersja książki, która przez pokolenia przechowywana byla na bibliotecznych pólkach, zanim zostala troskliwie zeskanowana przez Google w ramach projektu światowej biblioteki sieciowej.

Prawa autorskie do niej zdążyly już wygasnąć i książka stala się częścią powszechnego dziedzictwa. Książka należąca do powszechnego dziedzictwa to książka nigdy nie objęta prawami autorskimi lub do której prawa te wygasly. Zaliczenie książki do powszechnego dziedzictwa zależy od kraju. Książki należące do powszechnego dziedzictwa to nasze wrota do przeszlości. Stanowią nieoceniony dorobek historyczny i kulturowy oraz źródlo cennej wiedzy.

Uwagi, notatki i inne zapisy na marginesach, obecne w oryginalnym wolumenie, znajdują się również w tym pliku – przypominając dlugą podróż tej książki od wydawcy do biblioteki, a wreszcie do Ciebie.

Zasady użytkowania

Google szczyci się wspólpracą z bibliotekami w ramach projektu digitalizacji materialów będących powszechnym dziedzictwem oraz ich upubliczniania. Książki będące takim dziedzictwem stanowią wlasność publiczną, a my po prostu staramy się je zachować dla przyszlych pokoleń. Niemniej jednak, prace takie są kosztowne. W związku z tym, aby nadal móc dostarczać te materialy, podjęliśmy środki, takie jak np. ograniczenia techniczne zapobiegające automatyzacji zapytań po to, aby zapobiegać nadużyciom ze strony podmiotów komercyjnych.

Prosimy również o:

- Wykorzystywanie tych plików jedynie w celach niekomercyjnych
  Google Book Search to usluga przeznaczona dla osób prywatnych, prosimy o korzystanie z tych plików jedynie w niekomercyjnych celach prywatnych.
- Nieautomatyzowanie zapytań
  Prosimy o niewysylanie zautomatyzowanych zapytań jakiegokolwiek rodzaju do systemu Google. W przypadku prowadzenia badań nad tlumaczeniami maszynowymi, optycznym rozpoznawaniem znaków lub innymi dziedzinami, w których przydatny jest dostęp do dużych ilości tekstu, prosimy o kontakt z nami. Zachęcamy do korzystania z materialów będących powszechnym dziedzictwem do takich celów. Możemy być w tym pomocni.
- Zachowywanie przypisań
  Źnak wodny"Google w każdym pliku jest niezbędny do informowania o tym projekcie i ulatwiania znajdowania dodatkowych materialów za pośrednictwem Google Book Search. Prosimy go nie usuwać.
- Przestrzeganie prawa
  W każdym przypadku użytkownik ponosi odpowiedzialność za zgodność swoich działań z prawem. Nie wolno przyjmować, że skoro dana książka zostala uznana za część powszechnego dziedzictwa w Stanach Zjednoczonych, to dzielo to jest w ten sam sposób traktowane w innych krajach. Ochrona praw autorskich do danej książki zależy od przepisów poszczególnych krajów, a my nie możemy ręczyć, czy dany sposób użytkowania którejkolwiek książki jest dozwolony. Prosimy nie przyjmować, że dostępność jakiejkolwiek książki w Google Book Search oznacza, że można jej używać w dowolny sposób, w każdym miejscu świata. Kary za naruszenie praw autorskich mogą być bardzo dotkliwe.

Informacje o usłudze Google Book Search

Misją Google jest uporządkowanie światowych zasobów informacji, aby staly się powszechnie dostępne i użyteczne. Google Book Search ulatwia czytelnikom znajdowanie książek z calego świata, a autorom i wydawcom dotarcie do nowych czytelników. Caly tekst tej książki można przeszukiwać w internecie pod adresem `http://books.google.com/`

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

SŁOWNIK GWAR POLSKICH

UŁOŻYŁ

JAN KARŁOWICZ.

TOM TRZECI.

L do O

KRAKÓW
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.
DRUKARNIA C. K. UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
pod zarządem Józefa Filipowskiego.
1903.

PG 6709
K3
v. 3

Ś. p. Jan Karłowicz, który zszedł z tego świata d. 14-go czerwca 1903 r., przygotował do druku tom III »Słownika gwar polskich« prawie do samego końca, mianowicie do wyrazu »Otręta«. Od wyrazu tego aż do końca litery »ó« opracowali i przygotowali do druku rękopis z materjałów ś. p. Karłowicza pp. Hieronim Łopaciński i Wacław Taczanowski. Ponieważ i w tej ostatniej cząstce tomu III znajdują się wyrazy, opracowane przez ś. p. Karłowicza, zostały więc one dla odróżnienia zaopatrzone w znak †.

L.

La! »Przywoływanie gęsi wołaniem 'la la la!'« Rozpr. X, 268. »'A la ha!' = odpędzanie gęsi« Wisła III. 220. »Pognała gęsi na trzęsawisko. Wołała: a la la!« Łęcz. 150, nº 268. || »Wołanie na świnie z daleka: 'la la la hu!'« Maz. V, 56.

Lá p. Dla i dodaj: »Lá = dla; lá cego? = dla czego?« Mil. »Lá niego = dla niego; lá cego = dla czego« Spr. IV, 324. Por. Lá boga! Labodzić.

Laba = »odpoczynek, próżnowanie, przyjemność. 'Labę sprawić' = dogodzić, sprawić przyjemność« Pr. fil. V, 778. »Tego roku mam labę, bo mam kuchnię oddzielną« Ust. z Nałęczowa (= frajdę, gratkę, bal K.). »'Labę sprawić komu' = 1. pobić kogo, zrobić komu nieprzyjemność 2. sprawić uciechę, przyjemność: 'To ci dopiro była laba!'« Parcz. Por. Labja.

Labacha = »leniwa dziewczyna« Spr. V, 112.

Labać = »pić dużo« Spr. IV, 324. Por. Olabać się. Zlabać się.

Labarucha = »kobieta a. dziewczyna rozwięzła« Udz. »Laborucha = wyzwisko kobiet« Pr. fil. V, 778. Por. Flaba.

Labaster = »alabaster« Parcz. Por. Halabarda.

Labdówka = »błoto z deszczu« Spr. IV, 306; V, 372. Por. Zalabdany.

Labertyn p. Libertyn.

Labet: »Lud zna grę.. w 'labeta', zwaną gdzieindziej 'pukiem', tutaj także 'szewską grą'« Krak. I. 330. Por. Łabety.

Labidny = »narzekający, skarżący się« Spr. IV, 324.

Labidzić p. Labodzić.

Labieda: »Labiéda = ustawicznie narzekający, zrzęda« Święt. 701. || »Bieda-labieda« = postać mityczna w Dygasińskiego 'Syn boginki'. Por. Wisła VI, 477.

Labiedka: »Labiédka = kura« Rozpr. VIII, 244. Por. Labodzić.

Labiedzić p. Labodzić.

Labja: »Labija = uciecha, rozkosz« Bibl. Warsz. LXX, 625. »Labija = ukontentowanie, rozkosz, wygoda« Kuj. II, 272. 279. »Czy mrą, czy się rodzą, dla dziada labija« Pozn. I, 275. »Labija = przyjemność, gratka« Zb. I, 34. »'To ci labija była', 'labiją wyprawiliśmy' = mówią na określenie wesołości, zabawy, przyjemności« Parcz. »Labija = używanie« Mil. Por. Laba.

Labodzić = »narzekać, biadować« Sand. 262. »Labodzieć, lebodzieć = (d)la Boga wołać, narzekać, lamentować« Krak. IV, 311. || »Labiedzić:« »Labiédzić« Rozpr. IX, 161. 201. »(Panny) bardzo labiédziły« ib. 201. »Labiédzi = wyrzeka« ib. VIII, 244. »Labiédzić = narzekać, zrzędzić, uskar-

żać się« Święt. »Labiedzić = biedzić, narzekać« Spr. V, 372. »Labiédzić = biedować« Pr. fil. V, 778. »Labiédzić = narzekać Sab. 131. Rozpr. XXVI, 381. || »Labidzić = narzekać« Spr. IV, 25. 324. Zb. II, 248. »Indyczka.. od rana do wieczora 'labidzi' (narzeka)« Kiel. II, 204, n° 25. »Dusza (w piekle) lamenci, labidzi« Krak. III, 26, n° 38. »Labidzić = desperować, biadać« Pr. fil. III, 310. Por. Landzić. Labiedka. La Boga!

La Boga! »Lá Boga! = wykrzyknik zadziwienia a. niechęci« Kuj. II, 268. »La Boga!« Sand. 262 p. w. Labodzić. »O la Boga!« Bal. 106. »Láboga!« Kozł. 54. 84. 162. 261. 295. 334. »La Boga!« Lip. 143. Ateu. 1879, I, 503. Zb. I, 19. »Zawołała: 'La Boga świątego!'« Maz. III, 253, zwr. 9. »Woła Marynia: 'Rety, la Boga!'« ib. 257. »Krzyczy i woła: 'la Boga, zony!'« ib. 273. »La Boga!« Was. 199. »La Boga! zam. 'dla Boga' = wykrzyknik ludowy, oznaczający zdziwienie a. trwogę« Krasn. 304. »Ach a la Boga!« Łęcz. 109, n° 172, zwr. 6. Por. Dla boga. Labodzić.

Labować: »Niech jé.. niech labuje« Zb. IX, 198. »Labuj, duszo moja, Szak labować przestaniesz« ib. 245. »'Labuj, duszo, piekło gore!' = używaj, nie troszcząc się o przyszłość« Cinc. 21, n° 429. Bibl. Warsz. LXXX, 625 p. w. Labja, Por. Laba. Labja.

Labus, »Lébusz a. Lébus = chłopiec a. dziewczyna zaspana, niezdarna« Pobł. 40—41. »Lebus = śpioch, leniuch, leniwiec, człowiek do niczego« Ram. 90. || Labuśniak = rozpustnik« Wisła III, 88.

Labuś!: »(W wigilję Bożego narodzenia) dziewki wychodzą za stodołę i tam wołają, każda po trzy razy: 'Labuś labuś la la la!', a słuchają, z której strony się głos odezwie, bo z tej strony kawaler do nich przyjedzie« Pozn. III, 141. »Labu labusie!« = wołanie na łabędzie Słowacki 'Balladyna', 176.

Labwerk = »Laubwerk« Mrong. niem.-pols., 475.

Labzdrykować = »próżnować« Parcz.

Lacber »nacber sam pan cuber..« = przyśpiew Rad. II, 22, n° 41.

Lach = »gąszcz, zarosły leszczyną« Zb. II, 248. »Lach«, = zwłaszcza w lm. »Lachy« = wielkie, ciemne, gęste lasy Ust. z różnych okolic.

Lach = »mieszkaniec równin polskich: 'Na Lahach'. 'Hłop od Lahów'« Spr. V, 372. »Lach = mieszkaniec z okolic Kęt, Oświęcimia, Wadowic« Spr. IV, 357. „Nie wezmą mie Láchy, wezmą mie Górale« Zb. XII, 160. n° 577. »Podkówćarz = ten co ma buty, okute podkówkami, więc mieszkaniec równin w przeciwieństwie do Górali, noszących 'kierpce' ('Kyrpcárzy'); zwykle w połączeniu: 'Lachy podkówćarze'« Rozpr. X, 296. »Tańcowały Lachy po kolana w kasy, Gorale się zbiegły i te kase zjádły. Uciekaj se, Lachu, bo cie goni Góral; A jak on cie złapi, będzie tobom orał« Zb. XII, 178, n° 190. »Jehál Lach, jehál Lach, mijały sie pola..« ib. 185, n° 70. »Co já porobiéła, Co já se u Lachów wiánecek straciéła; W polujek u Lachów wiánecka odesła..« Zaw. 85, n° 56. W przypisku tamże dodano: »Mieszkańców nizin, a nawet Podgórza Karpackiego, Podhalanie nazywają 'Lachami'. Por. Dolacy.

Lach: »Bez ten Lachów dąb przeleciał sokół« Zb. IV, 210, nº 12.

Lach = »rodzaj tańca« Pr. fil. V, 972.

Lacha = »laga, duża laska, kij« Parcz.

Lachać się p. Lochać się.

Lachcim »ciachcim bim bom, bom, Jak pan każesz, tak ja grám« Wisła VI, 567. »Lachcium ciachcium bim bam bam, Gdy pan każe, to ja gram« Junosza wybór pism II, 256.

Lachmanowaty = »luźny: 'Kiecka trocha na mnie przylechmonowata' (tak K.) Spr. V, 112.

Lacho p. Licho.

Lachwa = »przezwisko, dawane w gniewie sukom« Chełm. II, 239.

Lacki = przymiotnik od Lach: »Lacka mowa. Mówić z lacka = mówić pięknie po polsku« Pr. fil. IV, 837.

Lacki? »Placki... kieby lacki« Rad. I, 187, nº 199.

Lacyk p. Hak.

Lać: Formy: »Láć, Láli« Święt. 111. »Lali« = leli Ust. z różnych okolic. Bar. 76. »Láty, uláty, naláty = lany, ulany, nalany« Spr. IV, 357. »'Lejać' niekiedy zamiast 'lać'« Zb. I, 30. »'Lali' = leli, np. Hoff, 54, zwr. 3 i Ust. z różnych okolic. »'Láty' = lany« Rozpr. XII, 64. || Znaczenia: »Lać = bić«; Spr. IV, 365. Chełch. I, 48; II, 134. 145. Swięt. || »Lać« o kurach p. Burchla. || »Lać« = lać się: »Idzie woda a nie leje« Pozn. V, 115, nº 238. »Z góry woda leje« Zb. XII, 219, nº 71. || »Lać« = gadać: »Láć = gadać od rzeczy, mówić nieprzyzwoicie« Swięt. 701. »Lać baje« = bajać, pleść Mát. Szczep. 3. || »Lać się = źle odpowiadać lekcję« Pr. fil. V, 778.

Lada: »Láda«: »Leda jaká taká w tániec, A ją kázdy mija« Pozn. IV, 119, nº 225, zwr. 3. »Daj me leda chłopu« Kuj. II, 37. »Leda = lada; Leda-co = ladaco« Zb. I, 19. »Tyś leda co przyniós, sam sobie zeźryj!« Pozn. II, 106. »Teraz je juz lada jako nie dostaniesz« = tak łatwo nie dostaniesz Zb. VII, 8. »Pamiętajże ty, bogaczu, Na ostatnią śmierć, Leda byś móg na ostatku swoję pracę zjeść« Kal. I, 239, zwr. 34 (= gdybyś przynajmniej mógł K.). »Lada = kiepski, zły« Udz. || »Lady«: »...Gęsty sád, Nie przeleci go tam lady pták« Zb. XIV, 76, nº 5. Toż Wisła VI, 233, nº 8. Por. Lada co.

Lada = nowina, trzebisko, pasieka: »Ladę palić« = wypalać grunt na pole Niwa VIII, 550. Por. Ladzina.

Lada = chwast w zbożu, groszek dziki Słownik wielki (z Kraszewskiego i Dybowskiego).

Lada = »narzędzie do rznięcia sieczki« O. »Lada = przyrząd drewniany z 'rzezakiem' żelaznym do ręcznego rznięcia sieczki« Osip. »Lada = sieczkarnia ręczna a. sama skrzynka tej sieczkarni« Pleszcz. 36. »Lada = sieczkarnia: 'Kónie od lady'« Spr. V, 112. Fed. 415. Mil. Pr. fil. IV, 837. Was. 58. Chełch. I, 179; II, 131. Doman. Sand. 262. Aten. 1879, I, 224. Krak. I, 161; IV, 311. Pozn. I, 105; VI, 85 (»láda«). Zb. X, 203. || »Lada = drąg, belka do podpierania« Pr. fil. IV, 213. || »Lada = przyrząd do dźwigania wielkich ciężarów« Pr. fil. IV, 837. J. Łoś. || »Lada = rama drewniana, wisząca pionowo u krosien« Was. 57. »Lada = zawieszona na rusztowaniu na dwóch większych a czterech mniejszych kółkach« Lub. I, 90. »Lady = przyrządy, służące do tego, aby

połowę... nici osnowy podnosić w górę, a drugą spuszczać na dół...« ib. 321. Pozn. I, 109. Święt. 32. Rud. 20, n° 3. »Lada = przyrząd skrzynkowy w warsztacie tkackim« Święt. 701. || »Lada = ładowanie, np. wozów« Pr. fil. V, 778. || »Lada« = kram, kantor: »Za bankierską ladą« Rodoć Piosnki, 134. »Láda = kram« Derd. 136. 11. 104. Ram. 94. || »Lada« = skrzynia na obrok Mil. || »Ladra = lada, skrzynia przy sieczkarni" Pr. fil. IV, 213. »Ladra = część sieczkarni, gdzie się kładzie słoma« Rozpr. XI, 185. || »Ládka« (napisano 'lodka' K.) Tyg. ilustr., ser. 2, n° 110.

Ladacnik = niegodziwiec: »Trafi się ladacnik między chłopami« Kam. 35. 96. »Ladacniki prepinatory« ib. 124.

Lada co i Ladaco: »Leda« Rozpr. XII, 8. »Láda co« Kuj. II, 282, n° 36. »Dáłeś mi (Panie) takiego, co bardzok ladaco« Zb. XV, 102, n° 142. »'Co' odmienia się przez wszystkie przypadki w wyrazie 'ladaco': 'lada-cego', 'lada-cemu' itd.« Rozpr. III, 366. »Nie dawać było ladacemu gęby« Zb. XII, 221, n° 103. || »Ladacy«: »Ladacy = 1, naprzykrzający się 2, nic wart, nie dobry, np. człowiek 3, djabeł« Pr. fil. IV, 213. »Ladacy = zły, lichy, np. przetak« Hemp. »Ladacy = przedmiot zepsuty i do dalszego użytku niezdatny; człowiek nieuczciwy i nieużyty« Osip. Toż Ust. z Litwy. »Stary, ladacy płaszcz« Wisła VIII, 436. »To stare i ladace« ib. »(Dziwcę) ladace do roboty« Wisła VII, 123, n° 34. »Ledacy, Ledajaki = lichy« Pr. fil. IV, 837. || »Ladaśty a. Zły = zły duch, czart, djabeł, potępieniec. 'Oczy ladaśte' = oczy urocze, któremi baby urok narzucają na dzieci i osoby dorosłe. Gdy baba 'ladaśtemi' oczami 'kinie' na człeka, trzeba trzy razy plunąć, mówiąc: 'tfy, tfy, tfy, urok na psa!' Lud jest przekonany, że za pomocą tej formuły urok złych oczu odgania się od tego, kto ją wygłosił« Osip. || »Ladaszczy«: »Pozbyć się ladaszczych myśli« Padalica 'Opowiad. i krajobrazy' I, 20. 24.

Ladaczyna: »Kie ja ladacyna, kto mię będzie chował?« Zejsz. 50, n° 58.

Ladajak: »Lådajak« = jakożkolwiek, tak czy owak: »Ja ci powiådał... żebyś my nigdy na przekorę nie gádáła, jak já bãde ledajak sądził...« Pozn. VI, 307. »Ledajek = lada jak, nędznie, niedokładnie, niedogodnie: 'Dzisiaj bo jechać ledajek'« Osip.

Ladajaki: »Szkodaby mnie była nie po-ladajaka (tak K.); Gdyby ja umarła, nie byłaby taka« Rad. II, 128, n° 316. || Lådajaki«: »Nie chcę takéj (tak K.) żony ledajakiéj« Kuj. II, 29, n° 158, zwr. 2. »Kulbaka była złota, A koń ledajaki« Pozn. V, 127, n° 270. »Były tu i flaki, Obiad nie ledajaki« Rad. I, 141, n° 81, zwr. 4.

Ladajek = »pogardliwe przezwisko, dawane niechętnemu do pracy i niedbałemu parobkowi« Maz. V, 32.

Lada kiej = »lada dzień« Krak. IV, 309 p. w. Kiej (raczej = byle kiedy, kiedybądź K.).

Lada nasz? »To wszystko przeminie W lada-naszej godzinie... Jeśli wrócisz, nie zasmucisz lada naszej chwili« Maz. II, 56, n° 134. (Kolberg objaśnia wyraz 'ladanaszy' słowami »którykolwiek, spodziewany«; zdaje się, że tekst piosenki jest nie ludowy i że wy-

raz powyższy jest skutkiem niezrozumienia innego K.).

Ladaszczy p. Lada co.

Ladaszczyca = »1, niemądra kobieta 2, rzecz lada jaka, nikczemność, głupstwo« O.

Ladaśty p. Lada co.

Ladować p. Ładować.

Ladra p. Lada.

Ladry p. Latra.

Ladunek p. Ładunek.

Ladzina: »Lądzîna = ścierá, ściernie, końce źdźiebeł wraz z korzonkami po skoszeniu zboża w ziemi pozostałe« Pobł. 42.

Laga: »Lága = wielka laska« Pr. fil. IV, 213. Rozpr. VIII, 174. 229; IX, 208. Święt. 701 (»gruba laska«). Krak. IV, 76 (»łoga«). Lub. II, 94. Mát. P. 25. Cisz. I, 208. 212. 254. Święt. 450. 488. Rozpr. XX, 430 (»mocna pałka«). Zb. VII, 66. || »Lacha« Rad. II, 195. Pr. fil. V, 778. || »Łażka« (stoi 'ljaszka') Hilf. 170. || »Łażeczka«: »Łázecka« Zb. VII, 78. 95. || »Lola« (= lála K.) = laska jabłonkowa a. 'czerzniowa'« Pozn. I, 64. Pobł. p. w. Lola. »Lolo = kij (w języku dziecin.)« Spr. IV, 25.

Lagier = »obóz« Zb. I, 70. »Pod láskem láger leży« Zb. IX, 259, n° 311. »Bede w lágrze stáł« Zb. XV, 130. »W lágrze stáli« Święt. 228, n° 81. »Lágier = obóz, obozowisko nocne w czasie ćwiczeń« Rozpr. XXVI, 381. Kuj. II, 279.

Lagier = »sperma« Pr. fil. V, 778. »Lagry blp. = sperma« Ust. z Litwy.

Laglę p. Jagnię.

Lagować = »odpoczywać« Zb. X, 326, n° 362.

Lagrowy »ulepek = ulepek ślazowy« Pr. fil. IV, 213.

Lai »lai laj!« = przyśpiew (żydowski) Krak. I, 212, n° 18. »Laj laj...« = przyśpiew (góralski) Klecz. 34, n° 34.

Laik: »Lalik = braciszek zakonny« Spr. IV, 25. Udz. »Laik = fryc, niepraktyk, niepraktykant, niedoświadczony« Ust. z Litwy. Por. Lajdos. Lajk.

Laik = »rysik« (gryfelek do pisania na tabliczce szyfrowej K.) Pobł. 40.

Lajbik = bochenek: »Lajbik chleba« Święt. 233, n° 88.

Lajbik = stanik Tygod. ilustr. ser. 2, n° 110. »Lajbik, Lajbitek = wierzchnie ubranie« Rozpr. XXVI, 381. »Co z kosulki zbyło. Na lajbicek było« Krak. I, 238, n° 49. »Mężczyźni (noszą) zimą... lajbik, czyli kamizelkę sukienną a. płócienną« Pozn. II, 165. »Kamizelkę... zowią 'lejbik'« Zb. I, 111. Wisła I, 153. »Spencer, inaczej zwany 'lejbik'« Wisła III, 497. Ňoblek sie w lájbik« Zb. XIV, 243, n° 111. »Lejbiki = kaftany męskie granatowe, bez rękawów« Wisła VII, 237. »Lejbik = 1, kaftan męski 2, a. Stanik = kaftanik żeński« Pr. fil. V, 780. »Lejbik = kamizelka« Parcz. »Lejbik = stanik« Udz. Por. Liwk.

Lajdos = »braciszek zakonny, chodzący po kweście« Udz. Por. Laik.

Lajdrák »a. Lajndrawy = o człowieku a. koniu leniwym i nieudanym« Spr. V, 372.

Lajk = »człowiek lekki, letkiewicz, wciąż się uśmiechający« Pobł. 41. »Lajk = wiercipięta, trzpiot, śmieszek« Ram. 90.

Lajk p. Gromowy.

Lajśnia = »wrzynek od tarcicy« Wrześ. 12.

Lajtana = »altana« Rozpr. XXVI, 381. Por. Altanka.

Lajt(n)ant p. Lejtenant.

Lajzdrygon »(Niem. 'Landsdragoner') = mężczyzna wysoki, a do niczego niezdatny« Spr. IV, 25.

|| »Lajzdragán = przednowek; używa się wyrażenia tego w zwrocie: 'wypędzać lajzdragána'; mówi się tak wtedy, gdy pierwszy raz młócą nowe zboże« Rozpr. XXVI, 50.

Lak = »sos ze śledzi w beczkach« Pr. fil. IV, 837.

Lak = lakowe naśladowanie korali: »Choć koráli nié mám, Kupié sobie laku« Zb. IV, 245, n° 205. »Co w koralach były, U drzwi postaneły; A ja była w laku (= w lakowych koralach)« Fed. 220, n° 153.

Lakmus: »Lachmus = farba niebieska, którą się miesza z wapnem« Pr. fil. IV, 213.

Lakowy: »Lakowe ziele = flores cheiranthi« Ciesz. 50.

Lakremacyjá p. Reklamacja.

Laksender Parcz. dod. do Aleksander.

Lakserka: »Laksérka«: »Bydło laksuje (ma 'laksérkę') tj. rozcieńczenie« Zb. V, 124, n° 182; VI, 291, n° 174, 2. »Laksérka = 1, biegunka 2, osoba dużo mówiąca« Ust. od J. Bystronia.

Lala! = wołanie na gęsi: »Lala, gąski, lala!« Kon. 23, n° 140. Zb. IV, 136; XV, 85, n° 31. 142; X, 309. Krak. II, 431, n° 692. Kiel. II, 163. Pozn. II, 181; IV, 294. Święt. 264. 310. 338, n° 20. »Lila, gąski!« Pozn. IV, 295, n° 584.

Lala = »w języku dzieci 1, Bóg: 'Iść do lali' = umrzeć 2, nieznajomy« Pr. fil. V, 778. Toż Ust. z Litwy, a także ironicznie i pogardliwie o człowieku złym: »Oj to lala!« »Lala = (w mowie dzieci) obcy człowiek« Rozpr. XII, 108. »Lála = dureń« Hilf. 171. Ram. 94. »Lula« = cymbał: »Nasz ekonom wielki »lula« Pozn. I, 157. Por. Lulejа. || »Lalka«: »Jajka 'piszą' 'w lalki'« Wisła V, 704. || »Lalki = kopki zboża na polu po 6 a. 7 snopków. Por. Kozły, Panienki« Pr. fil. V, 779. || Láluszka« Wisła V, 916, n° 6.

Lala: »Tęgi kij, czyli 'lala'« Bibl. Warsz. 1864, I, 290. Parcz. Pozn. III, 40, n° 3; V, 63, n° 110, zwr. 2. »Podpierają się lalami« ib. 125, n° 266. »Lala = kij owczarski, ołowiem napuszczany w główce (na Mazowszu 'laga')« Zb. I, 19.

Lala? »Nasz jegomość w białej lali« Nadm. 93.

Lala! p. Lela!

Lalala! = okrzyk radości Cen. 76.

Lalatać = narzekać, zrzędzić. 'Lalatać o co' = żałować czego« Święt. 701. »Począł okropnie narzékać, lamentować i lalatać« ib. 322.

Lalik p. Laik.

Laliny: »Te Laliny, to piękna wioscyna« Maz. III, 327, n° 515. »W Lalinach« ib. 288, n° 411.

Lam lam! = przyśpiew w pieśni o baranie Krak. II, 127, n° 254.

Lama i poch.: »Lama = bramowanie« O. »Lama, Lamka, Lamówka, Lameczka, Lamować i złożone, jak Oblamować itp. w tymże znaczeniu Ust. z Litwy.

Lambert: »Lampart« (w bajce) Pozn. VI, 24.

Lamdać p. Landzić.

Lamdzić p. Landzić.

Lamencić i Lamentować: »Lamęcących« Pozn. I, 53. »Lamenci« Zb. VI, 256. Krak. III, 26. Pozn. VI, 165. »Lamancą« Rozpr. IX, 276. »Lamencił« Krak. III, 98. Pozn. VI, 211. Zaw. 61. »Lamencili« Pozn. VI, 114. »Lamencą« ib. 237. »Lamenć« (rozkaz.) ib. 338. »Co tak lamenćis?« Wisła VI, 144. || »Lamentować« Wrześ. 12. »Lamęntuje« Derd. 4.

»Lamyndować« Zb. VIII. »Lamentować = rozpaczać, płakać, smucić się« Spr. V, 112. Fed. 415. Udz. »Lamentuje« = o głosie drozda Wisła VII, 175. Por. Landzić. Mamęcić.

Lament p. Alimenta i dodaj: »Lament = aliment, dożywocie« Pr. fil. IV, 213. »Lamenta = alimenta« ib. V, 779. »Alament = alimenta« Ust. z Łodzi. Por. Elementarz i Lamentarz.

Lamentarz p. Elementarz i dodaj: »Nauczanie na 'lamentarzach'« Kam. 182. »Laméntárz« Pr. fil. IV, 213; V, 779. »Lamentárz« Rozpr. XXVI, 381. Spr. IV, 25. Parcz. Udz. »Lámentáz« Rozpr. XX, 430. Fed. 415.

Lamiec = podkładka pod chomąt, uszyta ze skóry, wypchanej filcem, a. z samego filcu Ust. z Litwy. || »Lamiec« = filc: »Włosy zbija się w lamiec tj. kołtun« Zb. XI, gdzieś u Rokossowskiej.

Lamka = »szleja, przywiązująca się do liny i wkładająca się przez ramię człowieka do ciągnięcia 'wiciny'« O. »Każdy (z ludzi holujących statek) ma przez jedno ramię założoną z szerokiej parcianej taśmy 'lamkę' czyli szleję« Wisła II, 256. Toż. Petr.

Lamoretki p. Amoretki.

Lamować: »Lemować« Rozpr. XII, 8.

Lampa: »Lempa« Krasn. 305. »Lajpa« Pr. fil. IV, 213. »Lámpa = gęba« Mil. »Lampa« = tłusta, duża, brzydka twarz Ust. z Litwy. || »Lampa« = lampeczka, szklaneczka: »(Wypijmy) po lampie« Pozn. VI, 183. || »Lampy = oczy wilka« Przyj. ludu VI, 111.

Lampartka: »Pirsze moje zakochanie w tobie lampartce« Zb. XV, 178, n° 6.

Lampreda: »Minogi, tak zwane w tych stronach (w Szawelskiem) 'lampredy'« Kłosy VII, 211. Por. Lampetra u L.

Lampucer: »'Lampucer' od gazu« Wisła IV, 832.

Lamrzeć p. Landzić.

Lamza = mazgaj, niedołęga Ust. z Litwy. Por. Lamrzeć. Łamzak.

Lancary p. Janczary i dodaj: »Lancary = bęben, z 'janczary', 'janczarska muzyka'« Rozpr. XVII, 87.

*Lancek: »Landzk = żołnierz« Hilf. 170.

Lancia = »wylób, cz. kanianka (cuscuta, Leinwürger)« Spr. IV, 324. Por. Wylub.

Lanckorona: »Nieckorona« Spr. IV, 379.

Lańcuch p. Łańcuch.

Land = kraj: »Jest kanonjerem i był nie w jednym landzie« Zapolska.

Landara = »niezgrabna, wielka kobieta« Pr. fil. V, 779. »Landara« = coś wielkiego a niezgrabnego wogóle Ust. z Litwy.

Landsman: »Lancmán = towarzysz« Udz. »Lacmán = mieszkaniec tej samej wsi« Spr. IV, 25.

Landszep: »Pan landszeb borowy« Kętrz. 90. »Pieniądze... nâ landszepy wysły« ib. 91. »Wachmistrze, Lândszepy« ib. 92. »Landszepów jest cterynaście« ib. 93.

Landwera i poch.: »Langwer« Rozpr. XII, 39. Zb. XV, 129. »Langwera« Rozpr. XXVI, 381. »Wyciągaj, landwero, Z gwerem do pola« Rog. n° 16. || »Lamlerowy bilet = bilet do wojska landwerowy, tj. do pospolitego ruszenia« Pr. fil. V, 779.

Landwójt Połuj. 275. Pozn. III, 3, ods. 2.

Landzić = »prosić uporczywie, do uprzykrzenia« Rozpr. XVII, 43. »Lędzić = prosić, sklamrzyć, molestować« Spr. IV, 324. »Lamdzić« Rozpr. XVII, 43. »Lamdać

= żebrać, natarczywie prosić o co« Spr. V, 372. »Lamrzeć (może *lamżeć? K.) = prosić« Udz. »Landzić = prosić« Udz. Por. Łańdzić.

Langietka = »breza, brezka, frez(k)a, biała falbanka, garnirowanie u czepców i kołnierzy niewieścich« Pr. fil. IV, 802. 837. Por. Fryza.

Langw- p. Landw-.

Lanie = bicie: »Dostać lanie« Wisła IV, 839. »Lánie im sprawiuł« Świętek, 323. »Potężne lanie go nie minęło« Kosiakiewicz 'Rodzidzina Łatk'., 129. Spr. IV, 21. 365. Pr. fil. V, 779. Ust. z Warszawy. || »Po laniu chodzić« = po śmigusie Pr. fil. V, 779.

Lankor p. Rankor.

Lanka = »piłka lana« Pr. fil. IV, 213. »Lanka = piłka lana, nie wydrążona« Spr. V, 136.

Lankotka = rodzaj łańcuszka z jednej nici, który za pociągnięciem pruje się« Ust. z Litwy. Por. O.

Lanny p. Lniany.

Lanszaft = »każdy obraz, czy to widok, czy rodzajowy, czy nawet portret, czy jakibądź inny świeckiej treści, oprawiony i na ścianie zawieszony, u gminu i u średniej klasy nazywa się 'lanszaftem'; treści zaś religijnej zowie się 'obrazem'« Roczn. 212. Toż na Litwie; mówią: 'panna jak lanszaft', 'koń piękny jak lanszaft', 'pokój obwieszony lanszaftami' itp.

Lanuszka = »konwalja« O.

Lany: »Czepek (oczepinowy) jest to 'czapka lana', czyli ślubna, zwana czasami 'czapka lita', z materji szychem srebrnym i złotym przetykanej« Pozn. I, 202. || »'Lany poniedziałek' = śmigus, dyngus« Pr. fil. V, 779.

Lany p. Lniany.

Lap! i poch: »Lap-! = chlap, klap! (o cieczy, cieście itp.). »Lapać, Lapnąć« = 1, chlapać, chlapnąć 2, gadać, obgadywać Ust. z Litwy.

Lapa = »pysk wyżła (myśliws.) Pr. fil. V, 779. Por. Japa.

Lapa = w wyrażeniu »Załamać, zagiąć lapę« używa się podobno w grze w faraona: słyszałem na Litwie też w przenośnym znaczeniu: »Zagiąć lapę a. łapkę a. parol« na kogoś a. na coś = zamierzać coś nieżyczliwego, uprojektować coś na szkodę czyją.

Lapietka = »przezwisko panów« Rozpr. X, 287. Por. ib. XVII, 43.

Lapliwy = gadatliwy: »Lapliwa baba« Ust. z Litwy.

Lapszuk = stary, robaczywy grzyb Ust. z Litwy.

Laptacz: »Laptác = człowiek, lubiący mówić o rzeczach nieprzyzwoitych, niepowściągliwy w mowie; taniec nieprzyzwoity, w słowie tylko znany« Święt. 701. Por. Laptoń.

Laptaczka: »Laptacka = rozwolnienie; mowa nieprzyzwoita« Święt. 701.

Laptać = »1, mówić nieprzyzwoicie 2, (o krowie) trawić na rzadko« Święt. 701.

Laptoń = »człowiek, mówiący bez namysłu« Udz. Por. Laptacz.

Laptula = »plotkarka« Cer.

Lapu!: »Podskocyła do ocapu, A cycki ji (= jej, powinnoby być ij K.) lapu lapu« Zb. XII, 171, nº 102. Por. Chlapu.

Larmo i Larum: (Kolędownicy śpiewają) »Myślimy, że nie darmo Czynimy nasze larmo« Rog. nº 426. »Larm« Bisk. 20. »'Już je darmo robić larmo' = już przepadło« Wisła II, 308, nº 1030. »Larmo = Lärm« Rozpr. XII, 9. || »Larum = hałas, zgiełk w połączeniu ze zbiegowiskiem: 'Zrobili taki larum, jakby się gdzie

paliło'« Spr. IV, 357. »Larum = hałas o coś: 'Powstało larum o to'« Mil. »Larum = hałas, zgiełk« Osip.

Laruga = »błoto« Krak. IV, 311. Por. Ciapa, Jaruga.

Larum p. Larmo.

Larwa = 1, poczwarka liszek 2, liszki, wylęgające sie w lecie pod skórą jelenia (myśl.)« Pr. fil. V, 779. || Larwa = kobieta niechlujna Petr. »Larwa = kobieta rozlazła i nieschludna« Osip. Pleszcz. 105. Zb. II, 257. Maz. V, 32. »Wstaj, umarły, do ty larwy, Będziémy ją oba zarli« Cisz. I, 171, n° 123. »Cóż to jest 'larwa'? — No, tak wyzywá sie« ib. ods. 2.

Laryfary! = terefere: Bibl. Warsz. CXLVI, 32 (Fredro). Bałucki, Krewniaki.

Larytas p. Rarytas.

Las: »Do lasa« Chełch. I, 68. 115. »Do lassa« Wisła IX, 347. Mátyás, Świat i przyroda, 14. Szczep. 7. Zb. XV, 12. 24. 171. Święt. 334. Pr. fil. IV, 837. »W lasie« Chełch. I, 114. »W leśsie« Mátyás Św. i przyr. 15. »Po leśsie« Wisła VII, 108. 120. »Po lejsie« Zb. XV, 64, »W lejsie« ib. 110. 171. »W lassach« Święt. 334. 338. || W dwandwach: »Góry lasy skopać« Rud. 147, n° 131. Wisła VII, 149. »Po boru po lessie« Wisła IX, 345. »Bory lasy« ib. IV, 810. Pozn. IV, 112. »Idzie żołnierz borem lasem«. »W lasy w góry« Zb. XI, 110. »W boru w lesie« Pozn. IV, 229. »Do lasa do boru« Zejsz. 159. || »Lasowi ludzie, co 'lasem chodzą'« = w lesie mieszkają Krak. III, 37. || »Lásek« Lis. »Typowy las Podlaski ('laski, piaski, karaski')... cichy i apatyczny« Was. 11. || »Laseczek«: »U láseczka« Zaw. 95, n° 74. || »Lesisko«: »W Scepánowie ...był przedtem las i na tem lesisku zbudowali kościół« Mátyás, Szczep. 7. Por. Lach. Lesina.

Las: »Na Lasoskiem polu« Zb. IV, 223, n° 53.

Lasa = »wrota przy oborze z chróstu uplecione« Bibl. Warsz. LXXX, 625. »Lassa, Lassecka = rodzaj wrót, zwykle z tarcic, nieco od siebie odstawionych, do zamykania drogi ogrodzonej a. ogrodu« Święt. 701. Krak. I, 139. »Lasa = wrotka, nakształt drabinki, przeplecione chróstem« ib. 159; IV, 311. »Lasa = rodzaj z suszu plecionych wrót, zamykających wchód na ścieżkę, prowadzącą do chaty« Wisła II, 367, ods. »W środku płotu umieszczona jest brama, zwana 'lassą'« Rud. 41. »Lasy = hurty« Pobł. 43 p. w. Leséca. || »Lassa = ogromny przetak, uplecíony z wikliny; na tej 'lassie' rozłożone są owoce, które w jeden dzień... suszone są gotowe« Rud. 29. Por. O. p. w Lasa. || »'Lasy' do suszenia = ruszt« Pr. fil. IV, 837. || »Laska = plecionka z wikla do suszenia owocu i grzybów na ogniu« Krak. IV, 311. || »Laski« blp.: »Płot... 'tyczkowy', zwany także 'laski', gdy ułożone w poprzek (tj. poziomo) żerdzie a. drągi przegradzają tyczki pionowo w nie pozatykane« Lub. I, 57. »Laska = rama, przeplecíona chróstem, służy za drzwi do chlewa a. oborki« Roczn. 204 p. w. Kabła. || »Lesa = w strądze gęste drabiny, służące za przegrody dla owiec« Spr. V, 373. || »Liszka = kobieta, kobiałka« Pobł. 43. Por. Branica. Dranica. Lesica.

Lasak i poch.: »Lâsák«: Wyśmiewając niedołęstwo czyjeś, 'Rybácy' mówią: »To jes czysty lâsák!«

Nadm. 33. »Kuba szedł... do swaka Leszaka« Rog. n° 95 (por. ib. n° 96). »Lesák = 1, mieszkaniec lasów 2, Lesiak, Lasak. 'Lesáki' = szczep kaszubski, osiadły w powiecie Kartuskim« Ram. 91. »Lesáczka = Lesiaczka, Lasaczka« ib. »Lesál = Lesák« ib. »Lesálka = Lesácka« ib. »Lesalski = lasacki« ib. »Lesacki = lasacki« ib. »Lesák i Lasák = mieszkaniec lasów, człowlek w okolicy lesistej mieszkający, leśniak« Pobł. 43. »Lesál i Lasál« = toż znaczenie ib. »Nazwa 'Lâsáków' oznacza mieszkańców lasów i jest bardzo niestała: północni Kaszubi nadają ją mieszkańcom powiatu Kartuskiego i w części Wejerowskiego, Kociewiacy natomiast nazywają Lasakami mieszkańców z okolicy Czerska, którzy już nie kaszubią« Wisła VI, 218. »Lesiákci já lesiák, na zimem nic nie siáł, Na lato nie bede i lesiákiem bede« Zb. XV, 154, n° 2. Por. Leśniak. || »Lesiáki = jabłka leśne« Pr. fil. V, 781.

Lasfera »a. Laswóra = Lachsforelle« Nadm. 148.

Laska = »kij; żerdź flisacka« Krak. IV, 311. »Laska« u pługa »po lewej stronie, a po prawej 'kulka'; jak się orze, trzyma się za 'laskę' i za 'kulkę'« Zb. VIII, 260. »Láska = 1, pałka, 2, łokieć (miara)« Hilf. 171. »Ljaszka (zap. = *łażka K.) = pałka« ib. 170. »'Prysy' = kilkosążniowe mocne tyki, zwane nad Narwią 'laskami'« Wisła II, 83. »'Laska' u cepa« (nie objaśniono, zap. = dzierżak K.) Rozpr. XII, 95. »Motowidło = kij z laskowego drzewa, zwany także 'laską'« Lub. I, 86. »Laska«=miara długości: »'Staje' zawiera dwadzieścia 'lasek' dziesięciołokciowych« Hemp. »Laski = drewniane grabowe walce w cewiach, służące do przenoszenia ruchu z koła młyńskiego na kamienie« Spr. IV, 365. Do 'maśniczki' należy 'laska' = tłuczek, osadzony na kijku, za pomocą którego porusza się śmietanę« Zb. X, 203, n° 3. || »Laszczka«: »Lascka = laska« Czark. Chełch. I, 128; II, 141, n° 84. || »Laska« = leszczyna: »Trzy krze lasek« Zb. IX, 63, n° 1. »Zakukała kukułecka na lásce« ib. XIV, 112. n° 128. Por. Dęty. || »Leśka leszczyna« Rozpr. XXVI, 382. »Siedzi ptaszek na leśce, Szyje buty Tereśce« ib. III, 372; XII, 172, n° 114. »Nie daleko leśka leśki« Zb. XII, 139, n° 274. »Leszka« = stara leszczyna (młoda zaś zwie się 'leszczyna') Tygod. ilustr. ser. 1, t. XII, str. 25. »Leśka«: »Lyska = leszczyna« Mátyás, jakaś odbitka, str. 9. »Leska = leszczyna« Spr. IV, 357; V, 373. »Léska = leszczyna« Rozpr. XXVI, 382. Rozpr. IX, 347. »Leszczynę zowią Górale 'lészką', 'liszką', 'liską'« Zb. VI, 244, n° 67. || »Liszkowy« = leszczynowy, laskowy Krak. III, 50. || Laseczka: »Laseczki pana Jezusa« = jakaś roślina do leków Pozn. I, 143, n° 3. Toż »do ozdoby obrazów« ib. III, 148, n° 7. || »Lázecka« Cisz. I, 18. 68. 118. 188. Zb. XI, 113. Por. Laga. Lasa. Leszcza. Leszczyna.

Laskowice: »U Laskowic« Rog. n° 330. »Laskowski las« ib. n° 183. »Laskowskie pole« ib. n° 463. »Laskowscy pacholcy« ib. »Laskowianka« ib. n° 330.

Laskać = »Klaskać, plaskać: 'Laskać biczem'« O.

Laskowy = »leszczynowy« O. »Kierz laskowy« Kuj. II, 33, n° 164, zwr. 3. »Pręt laskowy« Pozn. VI,

290. || »Laskawy«: »Kij laskawy« Zb. V, 114, nº 48. || »Leśkowy = leszczynowy: 'Leśkowy ŭorzech'« Rozpr. XXVI, 382. »'Liskawy' orzech« Rozpr. XII, str. nie wiem. »Ozechy (tak K.) liskowne« Pauli, 38. »Leskowy«: »Listecek leskowy« Kon. 111. »Léskowe pręty« Zb. VI, 245, nº 7. »Pręty leskawe« (tak K.) ib. nº 8. »Kraki leskowe« Fed. 299. || »Leszczowy«: »Kole krza lescowego« Wisła III, 585. »Leszczowa góra« ib. 564. »Leszcowe drewka« ib. V, 432, nº 1.

Lasować (o wapnie) »Lusować = wapno gasić wodą« Roczn. 214.

Lasowiacy = »lud ...mieszkający w dawnej 'Puszczy Sandomierskiej', między widłami Wisły i Sanu, w pobliżu Sandomierza. Nazwisko 'Lasowiaków' sam sobie nadaje i tak jest nazywany od mieszkańców nad samą Wisłą, których on znowu nazywa 'chłopami z pola'« Matusiak Kw. 10. Archiv, V, 631. Rozpr. VIII, 70.

Lasowik = »(żartobl.) mieszkaniec lasów« O. Por. Lasak.

Lasowy = »dziki, w lesie wychowany: 'Oj wy, niby lasowe radzą, a żadnej nie w skład'« Kam. 136. O mrówkach Wojtek mówi Żydom naumyślnie, że to są »lasowe wsy« Krak. IV, 195 ods. Jeden z Żydów mówi o mrówkach, że »nás lasowe pchły gryzom« Zb. XI, 74. »W Jameryce tacy są 'lasowi' (= dzicy) ludzie, co lasem chodzą, nie tak, jak my« ib. III, 37, ods. 2. »Motyka lasowa« Święt. 16, nº 34. »Lasowy = leśny« Rozpr. XX, 430. W Galicji powszechnie 'lasowy' zamiast 'leśny', np. »Szkoła lasowa«, »Urząd lasowy« itp. Ust.

Lasówka a. Gajówka = pole po lesie Ust. od Olkusza.

Lassa p. Lasa.

Laswóra p. Lasfera.

Lastówka = »jaskółka« Zb. I, 45. Hoff, 40. Spr. IV, 357. || »Lasztówka«: »O jedną lasztówke (= jaskółkę) bedzie lato« Cinc. 28, nº 621. || »Łastawka« Ust. od Wilejki. »Łastówka« O. Aten. VI, 119. »Łastóweczka« Zb. IX, 221, nº 145. || »Łasztówka« Zb. IX, 216, nº 132, zwr. 9. Rozpr. XII, 95. Pr. fil. IV, 215. Por. Chwastówka. Jaskółka.

Lasy p. Lasa.

Lasza = »sztabka żelazna, łącząca szyny kolejowe z pomocą śrub« Pr. fil. V, 779.

Laszczak: »Lascak«: »Siedzi lascak na plascaku, na lascaku pudło...« (zagadka o kądzieli) Zb. VI, 23, nº 252.

Laszczka p. Laska,

Laszczyna p. Leszczyna.

Lasztówka p. Jaskółka. Lastówka.

Laśnią »a. Lasienka = drewniana wązka listewka« Spr. V, 372. »Łaśnia a. Laśnia« p. Koziaty.

Latactwo = latanie, gżenie się, swawola: »Przebaczyłyby jej latactwo, ale nie mogły darować sieroctwa i biedy« Sewer-Maciejowski.

Latać: »'Látać' odmienia się podług kl. III, 6 (Leskien: klevešta)« Rozpr. XII, 67. »'Szeroko láce' (= lata) = poczyna sobie, jest hardy, dumny« Cinc. 36, nº 799. »Lajtaj« rozkaźnik Pozn. VI, 316, nº 84. || »Latać, Lecieć = biegać, bieżeć« Rozpr. III, 372. || »Ślatać = latać« pod Wągrówcem, List. od Dra Łęgowskiego. Por. Lecieć.

Látajka = »wahadło u zegara« Rozpr. X, 287.

Latarnia i Latarka: »Latarnia = głowa wilka« Przyj. ludu VI,

111. »Laternia« (mylnie tu stoi 'za łba', zamiast 'ze łba' K.) Pozn. IV, 306, nº 606, zwr. 5. »Laterniá« Ram. 90. »Lechtarka« Pr. fil. V, 779. || »Latarnisko«: Bajka »O latarnisku« Wisła II, 468—474. Takaż ib. VI, 588—592.

Latarnik p. Notarjusz.

Latawcowy: »Latawcowe ziele = roślina« Spr. V.372. »Latowcowe ziele polne« Zb. VI, 202, 6.

Latawica = »próżniaczka, ladaco, obieżyświat« Krak. IV, 311. »Latawica = 'polâtucha', kobieta wietrzna a. lubiąca jazdę Ust. z Litwy. || »Latawica = duch napowietrzny, z rzędu złych, w postaci gwiazdy latającej... (opis)« Kłosy Kłosy XVII, 223—24. Por. Latawiec.

Latawiec: »Przed piorunem leci 'Latawiec'«. Na pytanie, co to 'Latawiec', odpowiedziano mi, że raz w izbie przy otwartych oknach siedziały dwie kobtety. Latawiec, wpadłszy oknem do izby, oblecial ją dokoła. jedną babę zabił, a drugiej, nic nie uczyniwszy, wyleciał drugiem oknem. Byłby więc 'Latawiec' błyskawicą?« Zb. VI, 245, nº 4. »Pieron zawsze poluje na ptaki szkaradne. Te ptaki nazywają się 'Latawce'..« Matusiak Kw. 15. Obszernie o 'Latawcu' mitycznym Rozpr. VIII, 165—166. 174. Krak. III, 60, nº 121. Mátyás, Świat i przyr. 12. Zb. XIII, 78, nº 3 (»Látawiec«). »Latawiec = nazwa ogólna meteorów, ogników błędnych, gwiazd spadających« Pr. fil. IV, 837. »Piorun bije najwięcej za 'látawcami', tj. duchami dzieci ('bąków'), uduszonych przez matki.. (opis)« Święt. 512. 701. Archiv V, 642 (»Látawiec«). »Djabeł, zwany także 'Szataniec'.. 'Latawiec'..« Pauli, 76 ods. »Latawica czyli 'Latawiec'« Kłosy XVII, 224. Por. Wisła VI, 87—140. 318—71. Kłosy I, od 181. Wisła VII, 114. Por. Pr. fil. V, 423 Latálcy. Gdy ktoś z niewiadomych źródeł miewa dużo pieniędzy, na Litwie żartem zapytują go: »Czy ci latawiec nosi pieniądze?« Ust. z Litwy. »'Latawcami' są dzieci bez chrztu zmarłe..« (opis) Rad. II, 145, nº 6. Rosenblatt, Czarownica powołana 25 ods. L. p. w. Latawiec. »Latawiec = potępieniec, który za karę za grzechy zniewolony jest po całych nocach przebywać wielkie przestrzenie po powietrzu i ziemi, zionąc skry ustami, nosem i uszami i znosić skarby tym tudziom, których skrzywdził materjalnie za życia. Podczas dnia ukrywa się w dziuplach drzew lub ruinach«. Osip. || »Latawiec = człowiek, który nigdzie długo miejsca nie zagrzeje« Rozpr. XX, 430. »Nie odsadzać (= odstawiać) dziecka od piersi wtenczas, kiedy ptastwo odlata, bo będzie z niego latawiec« Zb, III, 27, nº 38. »Latawiec = próżniak, obieżyświat, ladaco« Krak. IV, 311. || »Latawiec« = taniec ludowy Kuj. II, 207. || »Latawiec = wir powietrzny a. wodny« Spr. IV, 25. || »Lataniec«: łączą 'Czajczaduka' z 'Latańcem' tj. Latawcem, który w ciemnych nocach biega po bagnach z zawieszoną na ogonie latarnią« Wisła III. 729. Por. Chowaniec. Inkluz. Kurzejek. Niedopad. Oćwiara Skrzat. Smok. Sporysz.

Latawka = »latawiec papierowy« O. || »Latawka = figle: 'Słał Tomusia.. na latawkę do dwora'« Kam. 17. »Latawka = bieganina, zakręt, rozgardjasz« ust. od Doniewic.

Latercyna = »cyna« Roczn. 212.

Latko: »Przed wielkanocą, w kwietniu, jest 'Latko', czyli 'Nowe latko'« (opis szczegółowy) Pozn. II, 64. »Láutko, czyli Láuteczko (w innych stronach 'gáik' a. 'máik'), tj. choinkę ze świerkowego drzewa, którą przedtem przystrajają we wstążki, obwieszają skorupkami z jaj i ozdabiają dokoła sieczką, ponawlekaną na nici. Z tem 'láutkiem' wracają do wsi, śpiewając pieśń, która się zaczyna temi słowy: 'Marzena ze wsi, a láutecko do wsi'« (opis) Aten. VI, 631. »Latko = 1, kukiełka, pieczona na dzień nowego lata... (opis) 2, panna o czystość i schludność ubrania dbająca: 'To latko'. 'Chodzi, jak latko'« Pobł. 41. Por. Nowe latko.

Lato: Formy: »Lecie« 7 pp. bezprzyimkowy: »Kiej lecie zagrzeje, to ziareczko zajarzeje« Krak. III, 28, n° 41. Rozpr. X, 35. »Oj lecie, lecie Słońce gorące« Kiel. I, 132, n° 218. »Pszenica.. Lecie Kwitnąć będzie« Wójc. I, 191. Maz. I, 153, n° 56, zwr. 7. Rad. II, 4, n° 8. Łęcz. 89, n° 129. »Jak lecie, tak zimie, wszystko w jednej porze« Maz. V, 292, n° 321. || Ld. »Za karę dał im p. Jezus życie niedługie, bo tylko dwa lecia« Zb. VII, 114, n° 23. »Nie wyszło jabłónyszce dwóch leci, A już moja jabłónyszka má kwiecie« Wisła VIII, 707, zwr. 10. || Lm. »Teraz są ciężkie laty, Nie utracaj swojej cnoty«, Rog. n° 268. »Jak jej latmi na gębie?« = ile z twarzy ma lat Kam. 174, »W leciech szesnastu dziéweczka« Oles. 62. »W leciech = w latach« Wisła III, 84. || Znaczenia: »Lata« = wiek: »W latach być« = być starym Pozn. I, 169. »Dziecka lata majo« = są dorosłe Wisła V, 868. »Człowiek w lecie« = dorosły Cisn. I, 26. »Gdy dziewczyna a. chłopiec 'swoje lata przejdzie' = dorośnie« Wisła VIII, 270. || »Lato« = rok: »W pierwszym lecie« Derd. J. 18. »Pojón zonkę w siódmem lecie, Ta mu izby nie zamiecie« Rad. II, 35, n° 68, zwr. 2. || »Latko«: »Cztéry latka« Kuj. II, 237. »Moje młode latki« Rog. n° 51. »Idze latkő, idze zima, Megő Jánka dotąd nima« Ram. 80 p. w. Latkő. »Latko to rodzona matka, zima to gorsa od ojcyma« Pleszcz. 161, n° 73. || »Lateczko«: »Śtyry lateczka« Kuj. II, 11. || «Lata« domyśla się: »Jałówce będzie po godach trzy skończone« Kam. 101. »Jemu jedynaście mniej od dziadusia« ib. 128. || »Po leciech« = po wielu latach: »Jak po leciech umar, zostało dzieciom grosza sporo« Kuj. I, 325. || »Lecie« n.: »Na leciu« Krak. II, 151. Fed. 323. »A to było w parne lecie« Kiel. II, 259. Por. Latko, Nowe lat(k)o. Na lecie.

Latocha = »nazwa krowy« Spr. V, 372. »Latocha = krówka jednoletnia« Ust. z Galicji.

Latoć p. Latoś.

Latoperz p. Nietoperz.

Latorośl i Latorózga: »Latorośl m., Latorośla ż.« Rozpr. VIII, 128. »Trzy latŭorośl rośnie« ib. 166. »Nie dałaś mi dorós, Poglądałaś na mnie, jako na latoroś(l)« Zb. XV, 107, n° 22. Tyg. ilustr. 1, XII, 26. || »Latorość = latorośl« Pr. fil. V, 779. »Uobrocka, zrobiona ze śliwkowych latorości« Wisła IX, 246, »Zakwitała »biała róża Na trzy latorości..« Zb. X, 322, n° 340 (rymuje z 'opuści', więc może ma być 'latorości' K.). »Drobne latorości« Kiel. I, 117, n° 174. »Latorość« 4 pp. lp. ib. II, 100, n° 329, zwr. 4. »Lato-

rość rośnie« Rad. II, 88. n⁰ 183, zwr. 4. »Latoroś« Aten. VI, 629. || »Latoroszcz«: »Trzy latoroszczy« Aten. VI, 641. || »Latoroszczka« Aten. VI, 639. 642. »Przyniesłychmy latoroszczek do wsi« ib. 629. Ciekawy okaz niezrozumienia wyrazu: »Naśliśmy (wiánek), ale juz nie cały: Ćtyry lata z niego róscki wyleciały« Zb. XII, 157, n⁰ 542. || »Látorostka« Zb. XI, 103. »Latorostka« Rad. I, 136, n⁰ 73. || »Latoróstek = latorośl: 'Juz sie latoróstek rozwinón'« Pr. fil. IV, 213. || »Latorózga«: »Latorozga« Hilf. 170. »Latorózga« Ram. 90. »Odłomał latorózgę wierzbową« Kuj. I, 175. »Trzepać latorózgą z głogu« Krak. III, 89, n⁰ 186.

Latorózga p. Latorośl.

Latosi = »tegoroczny« L. O. Wisła III, 88. 745. Rozpr. IX, 208; XI, 185. Zb. VI, 93. Was. 242. »Latosie zboze. Latosie zbiorki. Latosi rok« Rozpr. XXVI, 381. Fed. 401. Mil. »Latosiego roku = tego roku« Parcz. Czark. Osip. »Latosi owies pikniéjsy od łońskiego« Spr. V, 372. »Prosimy.. Na latosie wyłuszczaki (= tegoroczne orzechy)« Wójc. I, 207. »Trzecioletnie zboze latosiem przywáłáł« Kozł. 78. »Latosiem zytem łońskie poprzywalał« Maz. III, 274, n⁰ 385, zwr. 5. Pleszcz. 61, n⁰ 32. Toż Was. 177. »W tym latosim roku« Pozn. IV, 43. »Ja u tatula po latosi rocek, Po latosią zimę« Was. 218, n⁰ 153 (wydrukowano 'polatosi', 'polatosią' K.). »Chustki.. grube wełniane i cienkie 'latosie' (? K.)« Święt. 49, n⁰ 12. »(Nie ma żyta) Ni łońskiego, ni latosiego« Pleszcz. 61, n⁰ 32. Por. Latosiny. Latoś.

Latosiak = »tegoroczny, np. cielak, jagniak, źrebak« Pr. fil. IV, 837.

Latosiny = latosi, tegoroczny Przyj. ludu VI, 91. Zb. I, 19. Por. Latosi.

Latość p. Latoś.

Latoś = »tegorocznie« L. »Latoś« = 1, (przestarzałe) tegorocznie, w tym roku, w bieżącym roku; 2, (pospolicie) w przeszłym roku« O. (To drugie znaczenie jest mylnie podane, podobnie jak na str. 578 'Latar'! K.). »Latoś = w tym roku« Zb. VIII, 251. Rozpr. X, 287. Wisła I, 153, 318. Tygod. ilustr. 1, X, 295 (od Suwałk). Kuj. II, 282, n⁰ 37. Krak. IV, 311. Zb. I, 19. Pozn. II, 179, ods. 1. 331. Rozpr. XI, 185; XXVI, 381. Mil. Was. 242. Czark. Wrześ. 12. Wisła III, 88. 745; VII, 724. Pleszcz. 36. Spr. IV, 25; V, 112. 372. »Ljâtos« Hilf. 170. »Latos« Cen. 70. Bisk. 29. »Stało się tego latosia« Kon. 41, objaśniono (mylnie zap. K.) »zeszłego roku«. »Lutoś« (zap. mylnie, zam. 'latoś' K.) Zb. II, 254 p. w. Tchnąć. »Ciężki latoś rocek« Łęcz. 81, n⁰ 110. »Łoni mi umarła żona, A latoś zaś Karolinka« Rog. n⁰ 59. »Lâtoś byłâ letka zimâ »Kętrz. 71. »Latoś = na rok przyszły« Rozpr. III, 372 (chyba mylnie K.). || »Latość = tego roku« Pr. fil. III, 306. 310. || »Latoć« Jastrz. || Po latosiu = na przyszły rok« Was. 242.

Latować = »przepędzać lato w jednem miejscu« Osip. »Latować« = leżeć, spoczywać: 'Żyto u mnie od kilku lat latuje« = leży (w ziarnie) Ust. z Litwy. »Bydło 'latuje' = utrzymywane jest przez lato na paszy« Chełm. I, 92. »Latować = przebyć na letnim pastwisku« Pr. fil. IV, 837. »Latować = latem przechować na paszy (o bydle)« Kuj. II, 272 p. w. Latówka.

Latować się: »Krowa się latuje = ma ochotę do bujaka« Krak. IV, 311. »Latować się a. Biegać się = o popędzie płciowym u krów« Kuj II, 272 (z Bibl. Warsz. LXXX, 625). »Krowa.. kilka razy się 'popędza', czyli 'pogania' a. 'latuje'« Zb. V, 117, nº 92. Toż Wrześ. 4 p. w. Biegać się. »Krowa látuje się« Zb. XIV, 158. Hemp. Rud. 24. Spr. V, 112. Mil. »Krowa się 'latuje', 'polatuje', 'pogania'« Dyg. Rozpr. XI, 185; XX, 430.

Latowcowy p. Latawcowy.

Latowanie = »letnia pasza »Kuj. I, 76. »Latowanie a. Letowanie = parzenie się, bieganie bydląt w polu; czas ich parzenia się« O.

Latowicz: »Przez Latowice« Maz. III, 145, nº 131. »Latowicanie« ib.

Latownik = »pora letniego pastewnika: 'Zadać bydło na latownik' = na czas lata« Pr. fil. IV, 837. Por. Latówka.

Latowy = »letni« Spr. V, 136. »Spodnie latowe« Kuj. I, 70. »W porze latowy« ib. 121. »Latowe kucie = kucie koni na lato« Krak. IV, 311. Por. Ostro. »Ubiór latowy« Pozn. II, 383. || »Latowy = letni, tj. mający pewną ilość lat, np. 'Dziesięciolatowy'« Wrześ. 12.

Latówka = »przechowanie inwentarza przez lato (na pastwisku)« Kuj. II, 272 (z Bibl. Warsz. LXXX, 625). »Oddał krówkę na latówkę (przysłowie)« Kuj. IV, 200 (wydrukowano 'oddal' K.). Bibl. Warsz. LXXX, 625. »Latówka = 1, przeżywienie bydła przez lato: 'Oddać na latówkę'; 2, surdut letni« Pr. fil. IV, 213. »Latówka = pastwisko letnie« Mil. »Latówka = ubranie letnie« Mil. Por. Latownik.

Latra: «Latry a. Gnojownice a. Pomosty = deski, kładzione na wóz przy wożeniu nawozu i przy innych czynnościach gospodarskich« Hemp. »Latry a. Ladry = 1, gnojownice; 2, wóz do gnoju« Pr. fil. IV, 213. »Latry = doski boczne w wozie« ib. V, 779. »Latra = gnojnica, czyli deski, spojone i położone na wozie, między które kładzie się nawóz i wywozi w pole« Sand. 262. »Deski a. Gnojnice a. Gnojownice a. Latry a. Pomosty = zbite z kilku desek, złączonych na końcach słupkami, opierające się na kłonicach« J. Łoś. Por. Leterka. Letrȳ: Litry.

Latywać: »Latować«: »Chołota tam latuje codzień = dobiega, dochodzi« Kam. 10. »On (Gaćkowski).. latywa po ptakach« Maz III, 91, zwr. 9.

Laufer: »Lofer«: »Buł (= był).. za lofra« Pozn. VI, 87. »Lafer = laufer, włóczęga« Pr. fil. IV, 213. »Lofer = ulicznik, rozpustnik» Święt. 702. Rozpr. XVII, 91. »Lofer = latawiec« Mil.

Laur: »Leorami przekwitają me królewskie lata« (z Szopki) Wisła VI, 582, sc. 1.

Laurka (⏑ – ⏑) = arkusz papieru, ozdobiony rysunkiem, na którym dzieci piszą powinszowania dla starszych Ust. z różnych okolic.

Lawanda i poch.: »Lewenda« (obok »Lawenda«) Kuj. I, 309. 314. Pozn. V, 156. Hilf. 77 (»lewęda«). Pozn. IV, 56. 327. »Lewanda« Lub. I, 171. Wisła VI, 316. »Lawanda a. Lawenda = lavandula offic.« Ciesz. 50. »Kierz lewandy« Lip. 90. »U lewandy grzędy« ib. 184. »Wiánek z lewandy« Zb. IX, 182, nº 30. || »Lewendowy wiánek« Kuj. II, 8. Pozn. II, 255. 360; V, 204. »Wianecku

lawandowy!« Maz. III, 109. »Lewandowy« Lub. I, 257. Kal. I, 178. Rad. I, 236. »Lawandowa okowita = spir. lavandulae« Ciesz. 50. »Lawendowy« Maz. II, 37. »Liwandowy« Nadm. 105. »Lewindowy« Pr. fil. IV, 214. »Lebendowy« Lub. I, 251, »Lebiendowy« Wisła VI, 858. »Lawendrowy« Wisła III, 590. || »Lewandeczek = wianek lewandowy: 'wianeczku, lewandeczku!'« Pr. fil. V, 781.

Lawenda p. Eleonora. Lawanda.

Lawatywa: »Lewatywa« Ust. z Litwy. »Limatyna« Zb. VIII, 252.

Lawor = umywalnia Ust. z Jaworza.

Lawować = »podmalowywać plan na kalce farbą« Pr. fil. V, 779.

Lazaret: »Łazaret« Was. 237. Toż Ust. z Litwy.

Lazeczka p. Laseczka.

Lazurek: »Łazurek« = farbka, 'sinka' Ust. z Litwy. Wal. p. t. w. || »Łazurek = gentiana latifolia« Ciesz. 54. || Lazurki = spodnie wązkie z białego sukna« Wisła VIII, 66, n° 4, zwr. 3. Por. Farbka.

Lazurowy p. Łazurowy.

Ląb, »Ląb 2 pp. lambŷ (? K.) = snop« Hilf. 170. »Lębŷ = snopy« ib. 181 p. w. Snope.

Ląbrać: »Ląbrac = łuskać (tylko o orzechach); obierać orzechy z obsłonek miękkich, zewnętrznych, wierzchnich. Orzechy, gdy z drzewa spadną, są zwykle już 'wyląbrane', zerwane 'ląbra się' palcami« Pobł. 41. Ram. 94. || Ląbrac se = łuskać się: 'Dojrzałe orzechy same 'się ląbrają'« Pobł. 41. Ram. 94.

Ląbrak: »Ląbrák = orzech, obrany z obsłonki, orzech 'wyląbrany', łuszczak« Pobł. 41. Ram. 94.

Ląc i Lęgać: »Zaprzągnę cie w jarzmo, Juś cie nie wyprzęze, Jaze w grobie lęze« Mat. Z ust. ludu, 11. || »W grobie lęzes« Zb. XII, 194. »Gdy krowa.. lęże na prawy bok, to będzie miała cieliczkę« Zb. X, 97, n° 224. »Moich synków (mówi kogut) po sto na dzień lęze (= polegnie, padnie K.), a ja wesół« Pleszcz. 153, n° 4. »(Panna) Pościele mu, przykryje go, Lęże przy nim, zagrzeje go« Zb. XV, 68, n° 106. »Jeżeli ty mász leżéć, to i já niech lęzę!« Kaspr. 121. »Gdzie słonecko zachodzi, a tam sie ptaszki lągną« (rym: 'ciągną') Zb. XV, 99, n° 123. »Figle we łbie sę lęgą« Derd. J. 12. »Gąsięta lągną się« Święt. 23. »Jak já sie napije, lada kady lęge« (rym: 'bede') Zb. XV, 149, n° 7. »Chart se ląg kiela nogów« Kam. 149. »Pijana baba se lągła w karczmie« Kam. 131. »Lągby se pod jabłonką« Kam. 51. »Lóg potym i spáł« Zb. XV, 3. »Légnuł se na ławce« Święt. 352. »Légnuł se na kobylicy« ib. 428, n° 51. »Lążze (tak K.), synową, bo ci sie juz drzymie!« Zb. XIV, 109, n° 115. »Ląż sobie.. na zielonem łożu!« Skrzyń. 71. »Zmory są to kobiety, lężone pod pewną planetą« Fed. 428. »Lęgnąć se = położyć się« Rozpr. XVI, 382. Por. Lec. Legać.

Ląd = kraj, ziemia: »W pruski ląd wmâsierował« Kętrz. 85. »Staniemŷ na znajomym lądze« Derd. 63. »Sążmy Warmijacy.. lądu Warmijskiego« Sien. 260. »Z tamtej strony lądu Jedzie chłop na drągu« Wójc. I, 163. »Suchy ląd« (nie woda) Zb. XI, 16. || »Ląd« = brzeg (wody): »Wszyćkie panny do lądu (się) schodziły« Święt. 166. »Lala, gąsecki, z wysokiego lądu!« ib. 310. »Idzie

woda... Uod lądu do lądu« Zb. XV, 75, nº 170.

Lądować = ? »Po większych rzekach (w marcu) ląduje woda« W. Pol w Tyg. ilustr. 1, XIII, 241.

Ląg p. Blank.

Lągiew: »Bark (u wozu) przymocowany jest do półwozia 'longwiami' a. 'łągwiami' żelaznemi« Pozn. III, 138. L. podaje »Łągiew«.

Ląn p. Len.

Lątras = »golec, próżniak, włóczęga« Rozpr. XVII, 43.

Ląty p. Lonty.

Lbów p. Lwów.

Le p. Ale. Li.

Leb- p. Lub-.

Lebend- p. Lawanda.

Leberber p. Rewolwer.

Lebleusz p. Jubileusz.

Lebidło = przynęta z mięsa: »Raki łowią na lebidło« Ust. z Ihumeńskiego.

Lebiend p. Lawanda.

Lebioda = »chenopodium« Rozpr. XII, 108. »Lebioda = człowiek bardzo słaby« ib. 95. || »Lebiodka = roślina leśna, żółto kwitnąca, używana przez Kurpiów do farbowania przędzy na żółto« Pr. fil. IV, 837. »Majeran a. Lebiodka = origanum majorana« Pleszcz. 123. »Lebiódka« Wisła V, 904, nº 4.

Lebo = »albo (na Szląsku)« O. Rozpr. XII, 9. »Lebo, Abo = albo« Zb. I, 29. »Będę kolebała, Lebo piastowała« ib. IX, 271, nº 346. || »Lebo« = byle: »Jaćby dała (córkę), Ale uboga. — To nie szkodzi, pani matka, Lebo chędoga« Kiel. I, 144, nº 248, zwr. 6. Por. Libo.

Lebusz p. Labus.

Lec i Legnąć: Formy: »Legnę« Rad. II, 67, »Ligne« = legnie Hilf. 97. »Lignje« = legnie ib. 108. »Legnies« Zb. V, 220; XII, 186. »Legne sobie« Zb. X, 174. »Légek« = położyłem się Zb. VII, 24. »Lóg« = legł Zb. V, 199; VII, 70; XV, 40 Ogończyk, W kolibie, 7. »Lég« ib. 220. 245. »Legło« Zb. VI, 226, nº 29, 14. »Lóg se« Rozpr. X, 233, 242. »Legła« Wisła VII, 159. Zb. XII, 174, nº 134; XV, 20. »Légnuł« Święt. 369. 449. »Legnąn« Zb. V, 248. »Legnuł« Rozpr. IX, 340. 356. »Pies se legnął« Cinc. 19, nº 388. »Legnąć = lec, położyć się: 'Legnij se na kwile'. 'Lógek se przy watrze'« Spr. V, 372. »Légnąć« Swięt. 345. Zejsz. 57, nº 108. »Legnąć = położyć się, iść spać« Wrześ. 12. »Legnij se« Zb. IX, 195. Por. Ląc. Legać.

Lecak p. Łyczak.

Lecej p. Lekko.

Lecha: »Zniwiarze posuwają się naprzód, znąc każdy swoją 'lechę', czyli pas zboża równej szerokości, przeznaczony każdemu do zżęcia« Kłosy VII, 180 (od Grójca, Czerska). »Dziesięć 'lich' ziemi« Wisła II, 755. »Licha = większy obszar pola zoranego« Rozpr. XX, 430. »Lecha a. Licha = szeroki zagon« Pleszcz. 36. »Licha = zagon mający 20 prętów długości« Spr. V, 112. »Licha = wielkie stajanie pola, np. 'On ma licha (tak K.) pola'« Udz. »Licha = kawałek roli, 4—6 zagonów« Dyg. »Lecha = grzęda» Wisła III, 88. »Uorali 20 lich« Chełch. II, 108. »Liecha (w roli, orce) = wyorany na niwie zagon polny a. oznaczona liczba skib, wyoranych pasem, a. też miejsce na pewną ilość niewyoranych jeszcze skib« Chełm. I, 89, ods. 2. »Orzą (odłóg) 'na lichę', t. j. większy obszar, raz koło razu, bez włóczki« Zb. XIV, 149. »Lécha = więk-

szy obszar gruntu nawzdłuż; polana« Święt. 701. L. O. »Lécha = zagon, grzęda« Zb. II, 23, n° 10. || »'Lechy w pisani'« = wiersze, linje Bisk. 21. || »Licha« lm. n. = wielkie, obszerne łany. || »Lésica = kupa; stajanie« Hilf. 171. (Należy raczej do Lasa). || »Leszka« = grządka List. ze Święciańskiego (Litwa), »Liszki = grządki« Parcz.

Lechcyjka = »rzecz, nabyta tanim sposobem, tanim kosztem; przysłówek 'lechcyjką'» Święt. 701. »Ón zawse lechcyjką nabędzie majątku!« ib. 441.

Lechmankować = »bąki zbijać, próżnować« Spr. V, 372.

Lecie p. Lato.

Lecieć: Formy: »Lejtę, Lejcisz, Lejtą« Krasn. 305. »Letę, Letemy, Letą« Zb. I, 8. »Letą« 3 os. lm. Kuj. I, 137. 138. 171. 191. 327; II, 63. 283, n° 42. Pozn. I, 118. Zb. I, 5. Pozn. VI, 13. 50. Kal. I, 36. Kaspr. 92. »Letę« Pozn. VI, 335. »Letcie!« Kuj. I, 169. Pozn. VI, 345. »Leciąc« Pozn. VI, 50. »Lejcić« Krasn. 305. || Znaczenia: »Lecieć« = biec List. z różnych okolic, oraz w przykładach powyższych. || »Lecieć = spadać, ciec, kapać (bardzo też rozpowszechnione): »(Tak się pocił, że) mu z każdygo włoska leciało« Chełch. II, 127. »Łzy leciały na głowe« Zb. IV, 196. »Deszcz leci« Pr. fil. V, 779. »Jabłuszka (z jabłonki) same zaczęły lecieć« Kozł. 306. »(O guzie) Żeby sie to rozpękło, żeby brzydastwo leciało!« Chełch. II, 84. || »Lecieć = biec (o drodze): »Droga leci do Biadolin« Lud I, 128. »Jedna dróga leciała ku ty strónie, gdzie ociec jeich był, a te drugie w inną stróne« Cisz. I, 38. || »Lecieć« = oblatywać, spadać: »(Po chrzcie nie rozpowijają zaraz dziecka), żeby w życiu nie 'leciała' z niego prędko przyodziewka« Zb. XIV, 81, n° 1. || »Lecieć« o pociągach: »Leci kolej żelazná« Lud I, 126. »Gdy idzie pociąg osobowy z Wiednia, mówią: 'Leci siódma'! (dom. 'godzina' K.), potem 'leci dziewiąta!'...« Rud. 108. || »Lecieć« = spadać, walić się (z nóg): »Takem się naroztrząsał, że aż z nóg leciałem« Myszkowski, Powieści o strachach, 6. || »Lecec = cuchnąć, śmierdzieć: 'Mięso stare leci', 'Od tego trupa' a. 'ten trup leci', 'Nogi mu lecą'« Pobł. 42. || »Lecieć« na coś = rwać się do czegoś, mieć pociąg, np. »Ja na to wcale nie lecę« Ust. z Warszawy. Por. Latać.

Lecięta p. Nowe lecięta.

Leciped p. Welocyped.

Lecirz (zapewne 'lecyrz' K.) »2 pp. Lecérza = klamka« Ram. 91. »Lecyrz = klamka, klinka: 'Dwiérze są zamknięte na lecyrz'« Pobł. 42.

Leciwy = »podstarzały« Pr. fil. III, 306. »Leciwa kobietka« Przyj. ludu 1891, str. 101. »Leciwa kobieta« Wisła VI, 676.

Lecka p. Lejc.

Lecy »w złożeniu odpowiada ogólnopolskiemu -bądź a. -kolwiek: 'Lecyto' = byle kto, 'Lecyco' = cokolwiek, 'Lecykady' = gdziebądź« Spr. IV, 25. Pr. fil. V, 779. »Gorzálinka łyku łyku lecy kany na kamyku« Cinc. 16, n° 293. Autor List. tak objaśnia: »Idąc z targu a. jarmarku do domu, wyciąga się butelka z 'kieszyni', siada się przy drodze na kamieniu, aby sobie spocząć i łyka; 'Lecykany' znaczy gdziekolwiek, tam i sam«. »Lecy jaká zbroja, kie jeny je swoja« Cinc. 21, n° 432. «Za te twoje wybieranie

A lecy (= lada) jakie dostanie« (tak grozi chłopiec »przebierającej« dziewczynie K.) Rog. nº 165. »Proszę, byś swojej cnoty lecy szelmowi.. nie dała« ib. nº 268. »Mnie tu za lecy dzióchę masz« ib. »Nie jest ja lecy dziéweczka« ib. »Nazbierám (kwiéciá) lecy gdzie« Zb. IX, 197, nº 80. »Ubogą dzieweczke lecy gdo obmówi« ib. 257, nº 304. »Lecy kaj. a. Lecze kaj. = gdziekolwiek« Zb. II, 8.

Lecyrz p. Lecirz.

Leczuszczy: »'Leczuszcza żmija': Lud mniema, że są na świecie żmije latające na skrzydłach skórzanych, tak jadowite, że samem spojrzeniem zdolne są człowieka życia pozbawić« Osip.

Ledać: »Lédac = znosić, cierpieć, niemiec. 'leiden'« Ram. 93.

Lederwerki: »Liderwerki« = części ubioru i ozdób żołnierskich ze skóry Ust. z Litwy, około r. 1850.

Ledwo: »Ledwa« Kozł. 260. »'Ledwie nie ledwie' = zaledwo, 'z ledwością' Ust. z Litwy. »Lewdy« Sab. 131 »Ledwieć« Chełch. I, 78.

Ledwoch = »niedojda, leniuch, ledwo się poruszający« Pr. fil. V, 779. »Ledwoch = niedołężny, ledwo lizie« Łęcz. 12.

Ledwość tylko w połączeniu z 'z': »Z ledwością« = zaledwo, z trudem: »..Ciągnąc z ledwością próżne sanie« Kurjer Codz. 1876, nº 45. Wal. p. w. Ledwość. »Z ledwością pokórasz colek = ledwo wskórasz cośkolwiek« Kuj. II, 272. »Z ledwością zdołał zatrzymać szkapę na miejscu« Bałucki. »Lisieski z ledwościo uciek do lasa« Chełch. I, 87.

Ledwuchna »a. Lelaszka = skowronek leśny« Pr. fil. V, 780.

Ledzina (= *Lędzina, od Ląd? K.): »Ledzina = żniwo« Hilf. 171. (Domyślam się, że autor źle zrozumiał objaśnienie wyrazu; zapewne mu powiedziano 'rżyskó'; por. niżej Pobł. K.). »Ledzina ('ladzina', objaśnia autor, ale to wątpliwe K.) = ścierń, końce zdziebeł wraz z korzonkami po skoszeniu zboża w ziemi pozostałe..« (dalsze wywody są nader wątpliwe K.) Pobł. 42. Toż Ram. 91.

Lefembor = »stolars. rodzaj świderka łyżeczkowatego (niem. Löffelbohrer)« Pr. fil. V, 973.

Legać i Legować: »Na grochowinach lega« Lip. 185. »Ludzie wiedzą, Ze u cie (= ciebie) legam« Zb. X. 270, nº 120. »Z nią nie legam, Legają sem drudzy« Zejsz. 97, nº 370. »Długo légás« Zb. XII, 139. »Wskazuje do trumny i lega« Przyj. ludu 1891, str. 111. »Légám« Święt. 315. »Kto w piecu liga, na drugiego zyga« Bibl. Warsz. LXXX, 633. »Konie rżą i ligają, (będzie) deszcz« Zb. II, 134. »Gdo długo legá, tego chléb odbiegá« Cinc. 14, nº 243. »Dziéwka légała (= sypiała) na izbie« Zb. VII, 3. »Légała« ib. 42. Zb. XII, 156. 159. 171. 176. 195. 219; X, 129; XIV, 238. Kal. I, 183, nº 198. »Lygało« Zb. X, 150; XIV, 251. »Legał« Wisła III, 584. »Tu se ligam« Rad. II, 76. »Légamy« Kiel. II, 143, zwr. 21. »Légałam« Zb. VI, 130. »Legało« Zb. I, 131. »Na noc nie ligajma« Pozn. V, 137. »Ligaj, ścirwo, kiej nie robisz« Kuj. I, 208. »Tu se ligaj, tu pokładaj!« Rad. II, 76, zwr. 6. »Legać = kłaść się« Pr. fil. III, 306. »Ty, kocie, ligáj na kóminie« (= połóż się) Wisła VII, 686. »Legał« Rog. nº 101. || »Legować«: »Já legowała do dnia« Zb.

IX, 195. »Legáwáł« (tak K.) ib. 247. »Já z tą weredą légować nie bedę« Wisła VIII, 221, n° 16. »Psy (na grobie) légowały« Święt. 496. || Niejasne jest: »(Siérota uciekła i nocowała w sopie przy lesie). »Co północy przychodzi cosik i gádá: 'Siedąm legiąm dziéwka spać!' Ona gádá: 'Zebyś ty nie siemą lęgowało, nie pielegowało, a przyniesło mi co zjeś, bo mi sie bardzo kce'...« Zb. VII, 79, n° 137.

Leganie: »Oj jak bede ślub brała, bede wymawiała, Zebyk z kochaneckiem w nocy nie légała. I wybrać sie moze i wydać sie moze, Ino se légania wymówić nie moze« Zb. XII, 159, n° 561.

Legar: »Do 'przyciesi'... przytwierdzone są 'ligary', belki sześciocalowe... na których spoczywa podłoga« Pozn. I, 87. »Położył ją (beczkę) na wozie, na légarach« Cisz. I, 265, n° 211. »Légar = tarcica a. okrągłe drzewo na powałę 'lochu'« Święt. 701. »Podłogę układają z desek na belkach, zwanych 'ligarami'« Wisła VI, 426.

Legart = »legawiec, leniwy, domator« O. »Legat = człowiek leniwy, leń, legart« Bibl. Warsz. LXXX, 625. »Legat = leniuch m. i ż.: 'To legat dziewka!'« Czark. »Legat = ospały, próżniak« Osip. »Legat« = o nieroboczej dziewczynie Maz. V, 32. »Ligat, Légat = próżniak: 'Dziś świętego legata, co po piecu lata'« Pr. fil. IV, 214. »Ligant, Ligat, Légat = próżniak, piecuch« Pr. fil. V, 781. Patrz Bardziejszy. || »Legacisko« Czark. Por. Legiejda. Leguś. Leżuch. Ligięza. Lugaj.

Legat p. Legart.

Legaty = »rury z 'czapki' do dymnika u 'kómina'« Maz. V, 47.

Legawy: »'Legawa pieczeń'=(myśl.) tylna część uda zwierzyny« Pr. fil. V, 780.

Legejda p. Legiejda.

Legiejda i poch.: »Legejda = człowiek leniwy, niezgrabny, rozlazły« Roczn. 213. Zb. I, 70 p. w. Gerega. »Legiejda = ciemięga, niezdara, niedołęga« Ust. od Tarnopola. »Legejda = gap, nieroztropny człowiek« Spr. V, 112. || »Legejda« Bar. 121. || »Łygiejda = człowiek powierzchownie opuszczony, na którym odzienie w nieładzie; włóczęga, włóczykij« Kolb. || »Łygiejdować = włóczyć się bez celu, wałęsać się, próżnować« Kolb. Por. Legart. Leguś. Łygoń.

Legier p. Jegier.

Legło = 'wyrko', 'kociurzyna' Dyg.

Legły = »krivoj« Hilf. 171 ('krivoj' znaczy 'krzywy' i 'jednooki' K.).

Legma, Ligma »leżeć = leżeć obłożnie, obłogiem« Pr. fil. V, 781. Leżmem. Łóżma.

Legnąć p. Lec.

Legnienie = leżenie: »Pytáj (mówi zbójca do chłopca, idącego do piekła), gdze já przydã do legniéniá (= gdê mnê pridetsja leżatь)« Hilf. 91—94 ('wo ich zu liegen komme' K.).

Legować p. Legać.

Legowisko (zwierza): »Łogowisko« Ust. z Litwy.

Legrady p. Renklody.

Legul- p. Regul-.

Legumina: »Legumija« Pozn. II, 111. »Weselnicy... drugiego dnia (po weselu) znoszą ojcu weselnemu t. zw. 'leguminy', składające się z jednej gęsi żywej, jednego bochenka...« Pozn. II, 288. »'Legumina od skolnika' = zapłata za żywność, za stół ucznia w szkole« Zb. VIII, 251.

Legur- p. Regul-.

Leguś = »śpioch, próżniak« Święt. 701. »Leguś, co wsyćko przepiuł i robić sie mu nie chciało« ib. 394. Por. Legart. Legiejda.

Legutko p. Lekko.

Legutka = ? »Święta Legutka rano wstawała...« (pieśń religijna) Pauli, 74.

Lej: »W drugi dzień Wielkanocy istnieje zwyczaj oblewania się wodą. Dzień ten nazywają tutaj dniem św. Leja« Was. 106, n° 7. »Lej, Święty Lej = dyngus: 'Dziś świętego Leja', mówią, lejąc wodę w śmigus« Pr. fil. IV, 213. »Dzień ś. Leja« (opis) Mátyás, Zapust, 16. Por. Lejek. Lejkonik. Lejus.

Leja »a. Lija = deszcz ulewny« Zb. I, 20; VI, 307, n° 9. »Nie wyganiaj, owczaryszku, owiec na liją, Bo ci owce pomarnieją, ciebie obiją« Pozn. IV, 289, n° 570. »Leja = ulewa« Mil. Por. Lejba. Lić. || »Leja m. i ż. = człowiek, nie umiejący trzymać języka za zębami, papla« Zb. I, 45. Udz. »Leja, Lejoń = człowiek, lubiący rozprawiać o rzeczach nieprzyzwoitych, nieprzyzwoity gaduła« Święt. 701.

Lejba = »ulewa« Spr. V, 372. Wrześ. 12. Sab. 132. Por. Leja.

Lejba: »Mój Lejbuś!« Maz. II, 220, n° 586.

Lejba = »rozkisły, rozlasły, basałykowaty« O. Udz. »'Wygląda jak lejba' = mówią o takim, co ma za duże na sobie ubranie« Parcz. »Lejba, munia, nahuła, gamoń, pień, olszowy Marcin« Potocki Słownik pols.-ros. p. w. Тулень. Por. Lejbuś.

Lejbik p. Lajbik.

Lejbrun p. Wielbłąd.

Lejbuś = »urwis« Spr. V, 372. »Lejbuś = wyrażenie napół pogardliwe, napół żartobliwe: 'Ty, lejbusiu!' mówi się niby z pogardą, ale zarazem z życzliwością« (? K.) Rozpr. XXVI, 381. »Lejbuś = ladaco, urwisz, łotr« ib. X, 287. »Lejbus (tak K.) = ladaco, urwis« Wrześ. 12.

Lejc: »Lic«: »Licem, konia, licem!« Ust. od Szkalmierza. Święt. 306, n° 484. »Kasinia lic podała« Zb. IV, 86. »Lejc = uzdeczka« ib. VIII, 260. »Nie utrzyma lica woźnica« Krak. II, 512. Łęcz. 246. »Fernalu, gdzieżeś podział lice?« Pozn. III, 40. Rzzpr. IX, 138. Zb. IV, 248. »Lyce« Święt. 12. 306. 527. 702. Cisz. I, 259. Rozpr. XI, 185. || »Lejca« ż. Ust. z Litwy. »Na lecy« = na lejcy (prowadzić) Pozn. II, 67. || »Lecka« Hilf. 171. »Lecki« 4 pp. lm. Derd. 20. Ram. 93. »Lecką = lejcą, powrozem« Derd. 7. 39. »Lejcka« Pozn. VI, 326. || »Lenc = lejc« Pr. fil. V, 780. || »Lejczyki = lejce« Wisła III, 88. »Lejczyki = Jagdleine« Mrongovius, Słownik Niem.-Pols. »Liczyki drutowe« Kolb. 383, n° 243.

Lejcać p. Lejcować.

Lejcak: »Licák = powróz łykowy« Zb. XI, 73. »Liczka: 'Spętał konia w liczkę'« Gdzieś w Tygod. ilustr.

Lejcarek: »Licarek a. Pobudek = sznurek chłopski zamiast leje do koni« Krak. IV, 311. »Licarka = sznur, zastępujący lejce w zaprzęgu« Krak. IV, 318 p. w. Postronek. Por. Lejcak.

Lejcować: Łęcz. 212, n° 426. »Lecować« Maz. II, 202, n° 509. »Lejcać = przypiąć, przywiązać lejce, zalejcać« Ust. z Litwy.

Lejcowy: »Licowy«: »Licem konia, licem, Lejcowego biczem« Ust. od Szkalmierza. »'Licowy koń' = 'podsobny'«, lewy w parze Krak. IV, 311.

Lejek: »Lik (*lijk)« Hilf. 171, »Lejka« ż. Ust. z Litwy. Wal. p. t. w. Petr. || »Lejki« = rodzaj grzybów Lud I, 207.

Lejek, »Lijek = oblewanie wodą w poniedziałek wielkanocny, dyngus, śmigus« Pr. fil. IV, 214. »Pod Sandomierzem dzień drugiego święta wielkanocnego nazywają dniem 'świętego Lejka'« Rad. I, 104. Toż w Zdrowiu 1878, str. 63. Por. Lej. Lejkonik. Lejus.

Lejkonik: »Konik Zwierzyniecki, czyli 'Leikonik', jak mówi prawy Krakowiak« Wisła IV, 594. »Lud nazywa obrzęd ten (konika Zwierzynieckiego) 'Laj' a. 'Lalkonikiem'« Krak. I, 302. (Zapewne rozumieć należy 'Laj' jako 'Laj-' = 'Lajkonikiem' K.). Por. Lej. Lejek.

Lejoń p. Leja.

Lejtenant: »Lajtnant« Zb. VII, 11. »Lajtant« Rozpr. XXVI, 381. »Lejtnant« Pozn. VI, 171. »Lajtmont« Pr. fil. V, 778. »Leutnant« Krak. II, 188, zwr. 16.

Lejus = »śmigus« Pr. fil. IV, 276. Por. Lej. Lejkonik.

Lejzák p. Lonzák.

Lek: »Léki, Léka = remedium« Ciesz. 51. »Liki blp. = lekarstwo« Parcz. Rozpr. XI, 185. »'Na lék boży' = na lekarstwo, trocha: 'Niéma mléka na lék boży = ani troszki« Pr. fil. V, 780. »Niéma cencika ani na lik boski« Udz. »Nie mam grosza ani na lik boski« Zb. I, 45. »Do liku = w żaden sposób, wcale nie« ib. »Léki = słaba podstawa: 'Tak jak na lékach'« Święt. 701.

Lekać: »Lekac, Lekaję (zap. lekają K.) = leczyć (czarami)« Hilf. 171.

Lekk- p. Letk-.

Lekarnik = »lekarz wiejski« Pr. fil. V, 780.

Lekce i Lekceważyć: »Kochajże mię pani, Nie poważaj lekce« Oles. 120. »Trza ci letko nie ważyć« = nie lekceważyć Kam. 314. »Kiedy (»miluśká«) nie chce... Wsiądź na kónika... Puscę w lekce« Zb. IV, 213, nº 16. Por. Lechcyjka.

Lekcja: »Lechcyjá« Rozpr. VIII, 112.

Lekki: »Letki« Czark. Mil. Udz. Zb. I, 59; XV, 57. Krak. II, 170. Rozpr. IX, 139. 169. Ram. 91. Hilf. 128. 171. Derd. 64. Maz. II, 206 (rym. 'bedki'). Wisła III, 595. 736. Lub. II, 15. Kuj. I, 285. Bisk. 14. 48. »Leki« Wrześ. 12. Sab. 131. Spr. V, 372 (»nigdy 'letki'«), Rozpr. IX, 169. »Lefki« Rozpr. XII, 32. »Lętki« Hemp. Sand. 262. || Stopniowanie: »Lekszy« Parcz. Krak. I, 151. »Leksy« Święt. 435. Rozpr. VIII, 211; IX, 178. »Lekcejsy« Spr. V, 372. »Lekciejszy« Rozpr. IX, 168. Zapolska. »Lechciejszy, Lefciejszy« Rozpr. XII, 44. || »Odejść z domu tutejszego (rodzicielskiego) letkiego, żeby pójść do inszego, cięższego (mężowskiego)« Kuj. I, 285. || »Djabeł jest niezmiernie lekki na wspomnienie, skoro posłyszał, skoczył...« Wisła I, 102 — 103. || »Letká = cicha (msza)« Udz. Por. Lekkie. || Zdrobnienia: »Leciuśki« Kam. 118. Kuj. I, 305. Pr. fil. V, 779. »Leciutki« Chełch. II, 128. »Lekuśki« Pr. fil. V, 973. »Lekutki« ib. 780. Por. Lekkiduch.

Lekkiduch: »Lekiduch = lekkomyślny« Święt. 701.

Lekkie blp. »a. Letkie = płuca« O. Petr. Czark. »Letkie = flaki« Parcz. »Lętkie« = płuca (zwierzęce) Hemp. »'Letka wątroba' = płuca (zwierzęce)« Osip.

Lekko: »Letko« Wisła III, 84. Chełch. II, 128. Rad. II, 88. Pozn. V 173; VI, 14. Cen. 93. Kętrz. 51.

71. Zb. I, 45. Derd. 33. || »Leko« Wisła II, 308. || Stopniowanie: »Lecej« Krak. III, 125. »Lekcej« Maz. III, 64. »Lekcéj« Rozpr. X, 36. Pozn. VI, 14. »Letczy a. Lży« Cen. 71. || »Po leku«: »'Po leku'« = powoli Wisła II, 471; VI, 145. »Po leku = leicht, sachte« Opol. 37. »Po leku = lekko, zwolna, nie spiesząc się« Spr. V, 372. || »Z leka« = powoli: »A po malutku z moją, A pomalutku z lekka, Da bo ją nózki bolą« Maz. II, 189, n° 453. »Pomalutku z letka« Kiel. I, 112, n° 161. || »Lekutko« Łęcz. 131. || »Lekuśko« Pozn. VI, 177. »Koń lekuśko podhysywał« Kam. 165. »Położył kochankę lekuśko w krzaki« Krak. IV, 115. || »Legutko« Cisz. I, 142. Fed. 401. || »Leguśko« Zb. III, 56. || »Po legutku« Fed. 94.

Lekkomyślny i pochodne: »Lekómyśny = żartowniś« Cisz. I, 210. »Lekkomyślący« Konopnicka, Na drodze. »Lekomyśnie = niedbale, niestarannie: 'Ûón wesela lekomyśnie nie zrobiół' = nie urządził wesela lichego, ale sute« Rozpr. XXVI, 381. »Lekomyśnie = łatwo« Święt. 701. »Lekómyśnik = żartowniś« Cisz. I, 210.

Lekram- p. Reklam-.

Lekować = »leczyć« Osip. »Likować« Chełch. I, 80. Spr. V, 112. Rozpr. XI, 185. Parcz. Czy tu należy »Kasia likowana« Pozn. IV, 133, n° 249?

Lekseder: »Lekséder = Aleksander« Święt. 701. Por. Aleksander.

Lela, »Lala! = głos na gęsi« Kuj. II, 272. Bibl. Warsz. LXXX, 625. »Lela! = nawoływanie kaczek« ib. I, 60. »Lela, gąski!« Zb. VIII, 96. »Lelo, gąski!« Pozn. III, 64. »Lela! = na gęsi« ib. 135.

Lelawy = »wolny, rozpuszczony, np. suknia niezapięta« Rozpr. VIII, 229.

Lelek: »Djabeł, zwany także... 'Lelek'« Pauli, 76, ods. »'Poszedł po leleka' = poszedł po złote góry, a wrócił z próżnemi rękami« Krasn. 305. »Lelech a. Lelek: 'Gonić lelecha' = pusty wiatr gonić, chodzić na próżno: 'Po leleka tamś chodził'« Pobł. 154. »'Lelecha gonić' = biegać bez celu« Wisła III, 748. 745. || »Lelek = gatunek sowy« O. »Lelek = mała sowa wszelkiego gatunku« Wrześ. 12. »Lelet = mała sowa« Spr. V, 372 (może pomyłkowo, zamiast 'lelek' K.). »Lelak« Ust. z Litwy. || »Lelák, Leláczek = pieszczoch, pieszczoszek« Parcz. »Lelásek = pieszczoch« Piątk. »Lelaszka« p. Ledwuchna. »Lelek = człowiek roztrzepany, głupi« O. »Lele = człowiek zniewieściały, słaby, niewieściuch« O. L. Por. Łytyk.

Leleń p. Jeleń i dodaj: Sand. 94. 263. Kolb. 405. 418. Udz. Krasn. 305. Spr. V, 136. Pr. fil. IV, 214.

Lelicz »a. Lemicz = olsza górska (alnus viridis)« Zb. VI, 222, n. 18.

Lelija p. Lilja.

Lelito p. Jelito i dodaj: »Lelito = jelito« Udz. Tyg. ilustr. ser. 2, n° 110. Sand. 63. 263. Krak. IV, 21. Pr. fil. IV, 276. Spr. V, 112. Krasn. 305. Święt. 701.

Lelkać »kogo a. się z kim = pieścić« Krasn. 305.

Lelkować = »robić coś od niechcenia« Udz.

Lelkowy O. »Lelikowe skrzydła« Olizarowski, Paladyn Czorcz. 13.

Lelom!: »Oj lelom lelom!« przyśpiew Krak. I, 233, n° 38. »Lelum tadum!« przyśpiew Lub. I, 219, n° 272. 273. »Wielom tado!« i »Lelum tadum!« przyśpiewy ib. 220,

nº 274 i 277. Toż ib. 221, nº 279. »A lelu lelu lelu!« Zb. IV, 101, nº 32. »Lelija!« = przyśpiew Rad. I. 213. nº 277.

Leloszki p. Jelito.

Lelów: »W nowym mieście, W nowym Lelowie« Wisła IX. 349.

Leluja p. Alleluja. Lilja.

Lelum: »Lelum polelum = 1. człowiek słaby, niedołężny 2. opieszale, leniwie, pomału: 'Jakoś lelum polelum idzie ci robota'« O. »Lelum polelum = ospale« Piątk. »Lelum-polelum = 1. niedojda: 'Taki to lelum polelum' 2. opieszale« Pobł. 154. »Lelum-polelum = 1. leniwie, powoli, opieszale (coś robić) 2. niedbale, obwiśle (być ubranym)« Zb. I, 45. »Na człowieka powolnego, odkładającego wszystko na przyszłość, mówią w Wielkopolsce 'Lelum Polelum'. 'To prawdziwe Lelum Polelum'. Gdy kto stoi nieruchomy, a. idzie powoli, wtedy często można usłyszeć: 'Stoi niby Lelum Polelum na górze', a. 'Idzie jak Lelum Polelum« Bibl. Warsz. 1864, I. 265. »Chłopi mówią o próżniaku, że robi 'lelum-polelum'« Zb. II. 210, ods. 5. »'Jedzie a. idzie lelum-polelum' = idzie powoli, wlecze się« Krak. IV. 255. nº 207.

Lem = »tylko. Stąd nazwa 'Lemków'« Encyklop. roln. II. 829. »Nazwa 'Lemków' powstała od wyrazu 'lem' = tylko... Wygląda ona na przezwisko żartobliwe a. urąganie się z 'lemkujących', tj. używających tego wyrazu 'lem'« Zb. I. 110. »Nie godnego nie przyniesie, Lem szabliczkę ukrwawioną, Lem koszulkę uznojoną« Tyg. ilustr. 1. XII. 51. || »Lemze = tylko że: 'Ty pale dobrze bite, lemze...'« Rozpr. XVII. 43. »'Lémze świt' = skoro świt« Sab. 131. »Lemze w dowiadym posel, a bazara hyr hyr hyr. Kaske biere!« ib. 362 p. w. Hyr. »Lemze = ledwie, zaledwie, tylko że: 'Lemze usnon, jużci go budzi'« Spr. V. 373 (w drugim przykładzie niema 'lemze', lecz 'tylem ze'... K.), Por. Jeno.

Lemański: »Lemańskiego lokaj« Kozł. 168. nº 26.

Lementarz p. Elementarz i dodaj: »Lementarz« Kam. 4.

Lemiąż = »drążki cztery stopy długie, spojone z sobą gwoździem drewnianym, położone na wierzchowaniu dachu dla ochrony od wiatru: około Gniezna zowią ten rodzaj koziołków 'siodła'« Pobł. 43. Por. Lemierzysko. Lemiesz.

Lemić p. Lenić.

Lemiec = »kołnierz« Rozpr. XII, 95. 87 p. w. Brueliek. Aten. VI, 112. Zb. IX. 230. nº 173. Wisła VI. 491. »'Wyiskaj se wszy z poza lemca' (kołnierza) = pilnuj, patrz siebie« Wisła II. 311, nº 1129. »Lemce« Im. Huc. 614. »Lemieczek« Wisła VI. 491. || »Lemieszki = obszycie koszuli około rękawów« Hoff. 40. »U 'Kabatek'... przy ramionach 'lemieszki' są wyhaftowane czerwonemi nićmi i związane kolorowemi wstążkami« ib. 45.

Lemiecha p. Lemieszka.

Lemierz: »Limierz = ognisko, założone (= rozłożone K.) przez pasterzy w polu podczas nocy« Święt. 702. || Lemierzysko = miejsce po wypaleniu węgli« Spr. V, 373. Por. Lemiąż. Lemiesz.

Lemiesz = »żelazo u pługa« O. »Lemiesz a. Lemiesik a. Skiba = boczne przedłużenie 'blachy' a. 'deski' u pługa J. Łoś. »'Grządziel' w pługu = główna żerdka, na której osadzone jest 'trzósło', 'lemiesz' i obydwie 'nogi'« Spr.

V, 359 p. w. Grządziel »'Narogi' żelazne... zwane gdzieindziej 'lemiesz'« Maz. III, 49. || »Lemież był królem po Piaście« Choc. 78. Por. Lemiąż. Lemierzysko.

Lemieszka = »potrawa, inaczej zwana 'mięszanka', 'brajka', 'bryja'« Zb. I, 46 p. w. Mięszanka, »'Czyr', tj. wodą rozpuszczona lemieszka« ib. X, 5. Encyklop. roln. II, 822. »Lemiszka » ciasto gotowane« Roczn. 213. »'Kwasza' je się z chlebem a. lemiszką hreczaną« ib. 211. »Papka rozmaitej bywa gęstości... i rozmaite nosi nazwiska: 'bryi'... a. 'lemieszki'« Wrześ. T. 21. »Lemieszka = kluski« Wrześ. 12. »'Sałamacha' = lemieszka, prażucha« Maz. II, 218, n° 575. »Lemieszka a. Prażucha = jadło z mąki pytlowanej gryczanej, wyprażonej i sparzonej ukropem, w postaci zsiadłej w jednolitą massę bryły; daje się z omastą ze słoniny skwarzonej lub z masłem« Osip. || »Lemięska = potrawa z mąki razowej z wodą, zwana pięciorako: 'syto'... 'lemięska'...« Zb. VIII, 263. 265 b. »'Paparacha' jest to 'lemięszka', gdzieindziej zwana 'prażuchą'...« (opis) Maz. III, 36, n° 16. »Lamięszka = lemieszka, rodzaj prażuchy z mąki tatarczanej« Pr. fil. IV, 213. || »Lemiecha a. Lemieska = prażucha z mąki...« Pr. fil. IV, 837. »Lemięcha = 1, lemieszka 2, człowiek niezdarny« ib. 214. Por. Lemięga.

Lemięga = »człowiek do niczego« Spr. V, 112. Por. Lemięcha pod Lemieszka.

Lemięszka p. Lemieszka.

Len: »Ląn« Spr. IV, 378. »Len Matki bożej« = roślina Wisła VIII, 140. »Lenek Matki boskiej = roślina żółto kwitnąca, pospolita na polach i przy drogach« Pr. fil. IV, 837. »Lonek« ib. V, 782. »Pośliśmy... lonku rwać« Wisła VIII, 823. »Posły... panienecki... Lenku rwać« Kozł. 201, n° 3.

Lenc p. Lejc.

Lencuch p. Łańcuch.

Lendak: »Lendák = mała osełka do ostrzenia kosy« Spr. IV, 378.

Lendak: »Las lendacki« Zejsz. 81, n° 264.

Lender p. Lendler.

Lendler = rodzaj tańca Pozn. II, 192. »Lender« Kuj. II, 207. »Ländler« Zb. IX, 241, n° 243. (może stoi zamiast 'Ländler' K.). »Linder« Pozn. V, IX.

Lendziaj = »próżniak« Pr. fil. IV, 276.

Lengrody p. Renklody.

Lengut = »gospodarstwo które obejmuje syn po ojcu, idącym na 'linik' (dożywocie)« Pozn. III, 120. »Jeżeli ojciec odda gospodarstwo swe 'lengut' synowi, to wtedy 'ojciec pośli na linik'« Zb. I, 34.

Leniak: »Liniak = (myśliw.) zając w porze letniej, gdy lenieje« Pr. fil. V, 781.

Lenić = wykręcać (o piszczałce): »Pastuszkowie 'lenią' (wykręcają) na wiosnę piszczałki z kory wierzbowej« Kuj. II, 210. 272. »Linić piszczałki« Pozn. IV, 278 ods. »Lemic = linić, wykręcać piszczałki z kory« Pobł. 43. »Pipy lémic« Ram. 92. Por. Kiel. II, 200, n° 10. Frischbier, Preuss. Sprichwörter II, 205, n° 3034. Por. Opukiwać. Ulinić.

Lenija p. Linja.

Lenik p. Linik.

Lenieć: »Linieć = gubić sierść« Czark. Osip. Ust. z Litwy.

Lenik p. Linik.

Lenisko a. Lenowisko = skórka, opadająca przy lenieniu: »Linowisko« (węża) Zb. V, 168, n° 83, 2.169, n°3. »Lenisko węża« ib. n°4.

Leniuszka p. Linja.

Leniwiaty: »Liniwiatá« (o krowie) Wisła V, 923.

Lennik p. Linnik.

Lenny p. Lniany.

Leniwczyk: »Tkácyki leniwcyki« Zb. XIV, 16. Toż ib. XV, 160, nº 40.

Lenora p. Eleonora.

Lenować się = »ociągać się z robotą, lenić się« Osip. Tyg. ilustr. 1, X, 267. Ust. z Litwy.

Lenowisko p. Lenisko.

Lenta = wstęga (jako odznaczenie urzędowe) Ust. z Litwy. »Lentka = wstążka« Wisła III, 88.

Lenta p. Linta.

Lentem = »chyłkiem, ukradkiem, niebaczkiem: 'Jść lentem' = podchodzić nieznacznie, skradać się. 'Mówić lentem' = zwolna, poważnie« Kolb. Por. Lento. Lenty.

Lento = »opieszale, leniwo« Pr. fil. IV, 838. Ust. z Litwy.

Lenty = »opieszały« Osip. Ust. z Litwy.

Leń = »próżniak« Udz. O. »Nie przylecą do lenia pieczone gołąbki« Krak. IV, 262, nº 442. »Leniu, nać jaje! — A czy obłupione?« Star. przysł. 19. »Posłaci já za młodego lenia« Zb. IV, 163, nº 278. Daliście mie za takiego lenia« Zb. XV, 101, nº 138. »Bartek był wielgim leniem« Święt. 354, nº 26.

Leń ż. = »woda, marznąca z padającym na nią śniegiem« Pr. fil. IV, 838. || »Kiedy kto stojąc przed kimś 'wyciąga się' (= przeciąga się), to mówią: 'Idź precz, bo całą leń na mnie zrzucisz a. wyciągniesz'« Ust. od Wilna.

Leon: »Lewon« Święt. 701. Toż Ust. z Litwy. »Lewón« Pr. fil. V, 781. »Lewan« Kuj. II, 272. 285, nº 67. 318. Bibl. Warsz. LXXX, 625. || »Leszk« (= Leszek K.) Nadm. 146. || »Lewanka = Leonowa« Kuj. II, 272.

Lepa, »Lepka = gatunek trawy na łąkaeh i bielach rosnącej...« Pr. fil. IV, 838. || »Lepa = 1, coś tłustego, ulepionego: 'Tłusta jak lepa' 2, niezdara: 'Taki lepa, niedołęga'« Pr. fil. V, 780. »Lepa m. i ż. = tłusta, dobrze wyglądająca osoba: 'Tłusty jak lepa'« Parcz.

Lepa p. Lipa.

Lepażówka = strzelba roboty Lepage'a w Paryżu Ust. z Litwy.

Lepciejszy p. Lepszy.

Lepek = »przezwisko, nadawane samouczkom mularzom, garncarzom itp. rzemieślnikom« Parcz. || »Lepka m. = lichy mularz« Pozn. I, 89. »Lepka m. = lichy, samorodny mularz, glino-lepiarz, czasem zwany 'potrafisz'« Zb. I, 20. || Zapewne tu należy 'lepiárz' Rozpr. VIII, 191.

Lepeńka = osoba lgnąca, przylepka: »Pan niby lepeńka (= mile, grzecznie, uprzejmie) wypytuje ze mnie, a ja ślepak kieby do uścisiwego wywnątrzałem się« Kam. 185. Por. Lepki. Przylepka.

Lepiak: »Lepiák a. Mazák = ptak (drozd?) Spr. V, 373.

Lepianka: »Dom... stawiany z gliny w strychulec (= 'w lepiankę') a. 'w reglówkę'« Pozn. I, 86; II, 50. »W lepiánkę« ib. II, 175. »'Lepiánki' w strychulec« ib. III, 30. Por. Wisła II, 368.

Lepiący = lepki: »Wzion maści lepiącyj i włosy im (stróżom koni) do kupy zlepiuł« Zb. VIII, 311.

Lepić: »'Lepić chałpę' = szpary między belkami zapycha się mchem ('chałpę sie msy'), poczem ten mech zalepia się gliną, w końcu bieli. To zalepianie nazywa się 'lepić chałpę'« Rozpr. XXVI, 382.

|| »Lepić się«: »Serce się do niej lepiło« Łęcz. 104.

Lepiej: »Lepszej a. Lepszy = lepiej« Pr. fil. V, 780. »Lepszéj jest... na wojnę iść, Niźli się ożenić« Rog. nº 55. Podobnież Rog. nº 142. 221. 276. 364. 486. »Lepszyć mi też tu płuży, Jako (= niż) w polu pług« Zb. IX, 261, nº 320. »Lepszyć niż nosić trzy roki kamieni, Jak z tobą... mieć ráz rozłączeni« ib. 266, nº 333. »Lepsi a. Lepi = lepiej« Rozpr. VIII, 126. »Lepszy je mieć chléb w kapsie, jak pióro za czápką« Wisła II, 309, nº 1049. »Lepszy być pierszym chłopem, niż ostatnim panem« Cinc. 21, nº 449. »Lepszy krzywde cierpieć, jak ją robić« ib. 22, nº 452. »Lepszy rano co, niż cały dzień nic« ib. nº 455. »Lepszy mało a dobre, niż moc, a złe« ib. nº 456. »Dáwnij to lepszy bywało i tráwa lepszy rosła« ib. 10, nº 142. »Lepsi« = lepiej Święt. 701. Archiv, V, 645. Spr. IV, 378. »Lepsi, Nájlepsi = lepiej, najlepiej« Rozpr. XX, 430. »Lepsi, Nálepsi = lepiej, najlepiej« Rozpr. VIII, 211. 229. »Teraz go król lepsi pokochál« Święt. 357, nº 26. 701. || »Lepiéj = bardzo, więcej« Rozpr. III, 372. »Paniczowi po godach będzie juże lepiej jak 22« (dom. 'lata') Kam. 10. »Lepi było jak po śniadaniu« (= później) ib. 32. »Lepi jak wośm niedziel« ib. 33. »Lepi jak 300 korcyków« ib. 40. »Lepi jak 30 osady« ib. 47. »Pola było lepi jak póćwierci« ib. 92. »Lepiéj jak póczwarta kwartału« ib. 97. »Wojtek lepi jak 5 niedziel jeszcze żył« ib. 108. »Dziewki w śmiecb, aże Jantkę na lepi wzieno« (= jeszcze bardziej się rozgniewała) ib. 136. »Kulaszka lepi się zasumitował swaru od kobiety o zbanek, jak wprzódzi, co mu nie stanie ...gorzałki« (= więcej doznał, wycierpiał gderania, niż...) ib. 149, »Miál lepi jak étyrdzieści lát« Zb. VIII, 317, nº 13.

Lepieszka: »Lepieska = taka jednoroczna owca, 'co się odścigá' i ma jagnię; mówią także 'zlepiescyła się'« Spr. V, 373. »Lepieska« = nazwa owcy Wisła V, 923.

Lepietać się = kołatać się, 'baładać się', plątać się: »(Noga) lepiecze się w pantoflu« Kraszewski. »Język ci się lepiecze, by nogi« ib.

Lepka p. Lepek.

Lepioch = »rośliny wodne, na których 'przywiera' ikra« Prac.

Lepiory: »Lipiory = strupy« Udz.

Lepka = rodzaj przedłużenia kuchni angielskiej, z cegieł, które rozgrzewając się ogrzewa izbę Ust. z Grójeckiego. || »Lepka« = jakaś roślina polna Was. 14. Por. Lepek.

Lepki: »Lipki« O. Ust. z Litwy. »Lipki« = garnący się, miły: 'Taka lipka dziewczynka'. 'Lipkie dziecko' Ust. z Litwy. Por. Lepeńka. Przylepka.

Lepnąć: »Lipnąć« = lgnąć: »Palce lipną do szyby«. »Taki miły chłopiec, lipnie (= lgnie) do każdego« Ust. z Litwy.

Lepszy: »Lepciejszy« Parcz. || »Lepszy« = zdrowszy Ust. z Litwy. »Lepszy = przytomniejszy, zdrowszy« Kam. 45, ods. 90. || »Lepszy = zamożniejszy, bogatszy« Kam. 53, ods. 95. || »Lepszy« = silniejszy: »Mróz coráz lepsy brál« Cisz. I, 264. || »Lepsze«: »Idze do lepsza = jest już lepiej« Ram. 26. »Lepsze było nie znać się, Jak kochawszy rozstać się« Wójc. I, 288. Chłopi w lepsze robili« Kam. 32. »Stare grusze juże nie

zrodzą lepszém« (= lepiej) ib. 46. »Nasze chłopy nie lubią, jak nowa modła na jaką robotę nastanie, choćby i z lepszém dla nich« ib. 57. »Jeszcze lepszém kuždemu chłopu i to, co teraz niema w karczmie katárynki« ib. 138. »Wuli lepszego dla wszyćkich« = dla dobra ogółu ib. 193. || »Lepsza = w grze w karty w kiksie odpowiada totusowi w preferansie« Pr. fil. V, 780. Por. Najlepszy.

Lepszyca »leżąca = asperugo procumbens« Ciesz. 51. »Lepszyca przylegająca = gallium asparine« ib.

Leptać »a. Chleptać = łeptać, pić wodę ze źródła, nie używając naczynia« Święt.

Lerent p. Rejent.

Les- p. Las-.

Lesa p. Lasa.

Lesacy p. Lasak.

Lesica: »Leséca = 1, plecionka z wikliny do suszenia owoców itp. 2. płot przenośny, przy pomocy którego robi się zagrodę na pastwisku dla owiec« Ram. 91. »Lesica = miska żelazna w olejarni« Święt. 701. 29. »Lesica = bal z rowkiem, w który opiera się podpora i pobijając ją, prostuje się nachyloną ścianę, przyczem jeden koniec podpory stale utkwiony (jest) w ścianie, drugi dolny ślizga się po leżącej lesicy« Spr. IV, 365. Toż na Litwie nazywa się 'lisica' K. Toż na Ukrainie Roczn. 213. »Lesice = drabiny, przegrody drabiniaste do grodzenia w owczarni« Fed. 401. »Léseca = kupa: staja (autor pisze: 'kuča, staja' K.) Hilf. 171. »Lesëca = płot przewoźny do ogradzania na polu owiec, hurt, lasa« Pobł. 43. »Lesica = kojec na kury« Pr. fil. V, 781. »Lisica« = 'kłopot', miejsce przymocowania 'mlonu' w żarnach Ust. Litwy. »Lisica = praska ręczna do wytłaczania miodu z wosku a. z wygotowanych suchych plastrów« Roczn. 213. »Lisica = w olejarni duży 'kłát' jaworowy, z okrągłą dziurą do (dla, na K.) makucha, z dwiema z boku dziurkami, któremi ścieka olej« Spr. V, 373. Błażek. Lasa.

Lesiew: »Lesiewskie parobki« Kolb. 328, n° 61.

Lesina = las: »Ptaszek na owej ciemnej lesinie« Pozn. III, 72.

Leska p. Laska.

Leskowy p. Laskowy.

Lestryka p. Elektr...

Leszcz: »Kleszcz« Hilf. 123. 167. »Lescówka = młody leszcz« Pr. fil. IV, 838.

Leszcz- p. Laskowy.

Leszcza = leszczyna: »Lesca«: »Dozeniśmy zytka do lescy« Was. III, n° 7.

Leszczak = rodzaj grzyba Lud I, 197.

Leszczany: Ihor i Leszczany (wsie w Chełmskiem), może siadać między pany« Chełm. II, 75.

Leszczoty: »Léscoty = dwie deseczki do wieszania sadła na strychu: 'Sadło wisi w léscotach'« Spr. V, 373. »Lescotki = dwie deseczki, służące do obwiązania złamanej kości u ręki a. nogi« Pr. fil. IV, 838. Por. Leszczotki O. Por. Okleszczyny. Słyszałem na Litwie: »Brać koty w leszczoty«, ale nie pamiętam, co znaczy K.

Leszczyć = »rozlegać się: 'Śpiéwá, że jaż w oborze leszczy'« Pr. fil. V, 781.

Leszczyna: Tyg. ilustr. 1, XII, 25. Pozn. IV, 158. »Leseyna = krzak orzecha« Rozpr. XI, 185. Fed. 170. || »Laszczyna«: Kuj. l. 315;

II, 33. 58. 272, 283, n° 48. Pozn. IV, 5; VI, 314, n° 84. Zb. VII, 117. Łęcz. 227. || »Leszczynia«: »Pod leszczynią« Pozn. IV, 157, n° 293. Por. Leszcza. || »Leszczyneczka« Sand. 144. || »Leszczyneńka« Wójc. II, 292.

Leszczyna: »W Leszczeńskich zagrodach« Zb. IX, 189, n° 52.

Leszczynnik = gaik leszczynowy Ust. z Litwy. »Leszczynniaczek« Ust. z Litwy.

Leszno: »Niedaleko Leszna« Pozn. V, 154, n° 358.

Leśka p. Laska.

Leśko = nazwisko psa Wisła VIII, 812.

Leśkowy p. Laskowy.

Leśna: »Leśná« = żona 'leśnego', tj. leśnika, gajowego Święt. 421. Lud I, 198. || »Leśna suka« = wilczyca: »Pietrze Pawle, weź te kluce, zamknij pascękę leśny sucе..« Zb. III, 29, zwr. 5.

Leśniak = mieszkaniec lasów, borów Kiel. I, 39. Por. Lasak.

Leśnianka = »dzika, leśna gruszka« Pr. fil. IV, 838.

Leśnicki p. Leśniczy.

Leśniczówka = mieszkanie leśniczego Ust. z różnych okolic, np. Tyg. ilust. 1, IX, 68.

Leśniczy: »Leśnicza«: »Leśnice« 2 pp. Rozpr. VIII, 96. 129. Udz. Rozpr. XX, 430. »Z leśnicom« Rozpr. VIII, 105. 122. 174. || »Leśniczy« = gra dziecinna (opis) Zb. XIV, 220, n° 8. || »Leśnicki = leśniczy, dawniej 'panic'« Spr. V, 373. || Leśnicyná« = żona leśniczego Święt. 433. || »Leśniczna« = żona leśniczego: »Idźciez do leśnicnéj« Kiel. II, 38, n° 108, zwr. 4.

Leśniczyn: »Leśnicyn« Rozpr. VIII, 126.

Leśnik = »gajowy« Czark. Ust. z Litwy. O. »W jednem lesie mnięskali sobie leśniki« Chełch. I, 189. || »Leśnik« = rodzaj grzyba Lud. I, 197. || »Leśniczek«: »Szedł Kuba.. do stryka Leśnicka« Rog. n_0 96 (por. ib. n° 95).

Leśników: »Do leśnikowy chałupy« Chełch. I, 189.

Leśnina: »Trzeba będzie zbierać Rydze po leśninie« Oles. 127.

Leśny = leśniczy, leśnik, gajowy: Krak. IV, 311. Rozpr. IX, 201. Wrześ. 12. Wrześ. T. 41. 44. Hilf. 63. Zejsz. 99, n° 382. Spr. IV, 317 p. w. Zgabać. »Kiedyś dobry leśny, pilnujze se gája« Zb. XII, 124, n° 51. »Ten pán był leśnym tego lasa« Zb. XV, 12. Spr. V, 344 p. w. Bojno, Święt. 497. »Panie leśny!« Wrześ. T. 32. »Leśny« w grze 'w zajączki' Zb. XIV, 222, n° 14.

Letarg: »Latarg« Ust. z Litwy. »Natarg« Pr. fil. V, 802.

Leterczak: »Literczak« = wóz z drabinami Tygod. ilustr. 1, XII, 25. 50. || »Letrzak = wóz drabiniasty« Wrześ. 12.

Letkawiczka: »Letkawicka = kobieta lekkiego obyczaju« Was. 242. »Jemu trzeba letkawicki, nie zony« ib. 182, n° 115 (nie ludowa K.).

Letkoroba = »leniuch, próżniak« Kolb.

Letni = »wiekowy: 'Letni człowiek'« Pr. fil. V, 781. Przyj. ludu IX, 94. Zb. VIII, 252. Hemp. »Mász ojca 'letnego' (= w latach, starego)« Pozn. VI, 28. || »'Letnia niedziela' = niedziela palmowa« Tygod. ilustr. 1, XI, 159.

Letnice = wyraz zapewne zaimprowizowany przez autora Pauli, 31.

Letnik = »letnia suknia żeńska« Pr. fil. V, 781. »Kup mnie do tánecka letniki« Kozł. 59. »Letnik = spódnica« Aten. VI, 110.

»Letnik = spodnica z grubej materji wełnianej w pasy różnobarwne« Roczn. 213. »Kobiety noszą ciemne 'spódniki' a. 'letniki'..« Pozn. III, 124. »Letnik = letnia suknia kobieca« Rozpr. XII, 95. Por. Letniówka. || »Letnik materjał, tkany w domu ze lnu, w kraty białe z niebieskiem (na spodnie)« Wisła V, 319. || »Letnik« = letnia droga Ust. z Litwy. || »Letniczek« Wójc. I, 45 (nie ludowa K.) »Jakże mu nie dać, kiej się pięknie prosi. W gąbkę ucałuje, letnicka podnosi« Pozn. III, 195, nº 81.

Letniówka = »letni surdut, bluzka« Zb. I, 45. Por. Letnik.

Letno = »letnio, lekko: 'Ja, stara, bede tam letno chodzić, kiej mi zimno'« Krak. IV, 311.

Letry, »Leterki = drabiny do wozu« Wrześ. 12. »Letry = rodzaj bryczki jednokonnej, szerokiej z tyłu, węższej z przodu« Wisła III, 325. »Drabiny u wozu, większe i małe drabki, mają nazwę 'létry', 'litry', 'literki'« Kal. I, 43. »Litra = drabinka na wozie« Rozpr. XVII, 87. »Letry = wasąg« Pr. fil. IV, 214. »Letry, Leterki = drabinki.. z płaskiemi szczeblami« ib. 838. »Mój ojciec bardzo chyiry, Bo mie wrzucił między litry, A ja go téz między sceble« Zb. XII, 221, nº 111. W odsyłaczu objaśniono: »półkoszki u wozu«. »Litry = szczeble u woza« Rozp. III, 372. »Litry = drabki większe« Pozn. II, 52. »Zamiast drabin, do przewożenia ciężarów kładą się wzdłuż wozu dwa grube drągi, zwane 'litry'« J. Łoś. »Lytry = wielkie drabiny wozowe, używane przy zwożeniu siana, konieczny itd.« Rozpr. X, 287. Spr. IV, 333. »Litry a. Wasąg = szkielet wierzchniej części wozu do wyplecenia« Pleszcz. 36. »Litry = drabiny w wozie« Spr. V, 374. »U wozu drabiniastego są 'literki' = drabiny sienne« Rud. 18. || »Leterka«: »Leterka = drabina« Rozpr. XVII, 43. Wrześ. 12. »Léterki« Święt. 10. 394. 701. »Léterki = mniejsze drabiny u wozu, z płaskiemi szczeblami« ib. 701. »Literki« toż znaczenie Rozpr. XXVI, 382. Krak. IV, 311: I, 176. »Zebyś był dobry mąz, Naprawiłbyś w literki wóz« Ust. od Stradomia. »Literka = mała drabinka« Mil. »Literki = drabiny u wozu« Udz. »W literkach babe woził« Wisła IX, 349.

Letrzak p. Leterczak.

Letuś =? »Gdy w ogrodku kwiątki rwałá, Kwiát letuś urywa..« Kętrz. 65.

Leutmant p. Lejtenant.

Lewa = »na Besarabji i na pograniczu używane nazwanie monety, wartości 20 kop. srebrem« Roczn. 213.

Lewada = »czyste miejsce, okolone wierzbami a. topolami« O. »Lewada = lasek na nizinie z krzaków, zwłaszcza z leszczyny« Roczn. 213.

Lewand- p. Lawanda.

Lewar: »Liwar«: »'Stępor' (w stępie), którym się tłucze proso itp., przymocowany jest do 'liwaru'. 'Liwar' oparty jest na 'palcach', a wznosi się i zniża za naciśnięciem nogi« Lub. I, 85. || »Luwar = lewar, liwar, dźwignia« Krak. IV, 311. || »Liwar« = hewar, lewar (do płynów) Ust. z Litwy.

Lewatywa p. Lawatywa.

Lewelwer p. Rewolwer.

Lewend- p. Lawanda.

Lewcza »a. Lewsza = maúkut« O.

Lewentarz p. Inwentarz i dodaj:

»Lewentárz, Liwentárz« Pr. fil. IV, 214. »Lewentarz = dobytek, inwentarz« ib. 838. Kud.

Lewer- p. Rewolwer.

Lewiączka = »lewa ręka« Rozpr. XII, 95.

Lewica: »Lewica« Zb. V, 147 (jedyny przykład na é K.). Por. Lewy. »Od lewice« (np. bić) Zb. VII, 66; XI, 11. Święt. 494.

Lewizor p. Rewizor.

Lewko = nazwa psa Wisła V, 923.

Lewocza: »W Lewocy« Zejsz. 94, nº 353. »W Lewoczy« ib. 157, nº 67.

Lewon p. Welon.

Leworwer p. Rewolwer.

Lewrony przez niezrozumienie wyrazu 'wrony', zamiast 'po wronych' w pieśni: »Po czemś poznała?... — Po konikach lewronych« Lip. 7.

Lewsza p. Lewcza.

Lewulwert p. Rewolwer.

Lewy: »Liwy«: »Przy liwem boku« Chełch. I, 127 (jedyny przykład na é K.). Por. Lewica.

Leziwo = »przyrząd bartników do włażenia na grube sosny, w których są barcie« Pr. fil. IV, 838. Por. Lezajo, Leziwo, Łaziwo u O.

Leźć: »Lézę, léziesz itd.« Ust. z wielu okolic. »Laźć, lazie = leźć, lezie« Sand. 262. »Lyzie lasem« Zb. XI, 122, nº 23. »Liźć = leść, iść: 'lazie' = lezie, idzie, wlecze się« Lub. II, 211. »Lazie« ib. 196. »Lázie w zbanek« Wisła VII, 158. »Láźć ib. 159. Pr. fil. V, 779.

Leźli p. Dleli. Jeżeli.

Leźny = »człowiek pilny, dbały, bazny, gospodarz pracowity, oficjalista troskliwy o dobro swego pryncypała« Pr. fil. IV, 838.

Leża = legowisko zwierząt Przyj. ludu VI, 111. O. Por. Leżaj.

Leżaj: »Wołki pożenę na leżaj« Zb. IX, 238, nº 206. Por. Leża.

Leżak = »ul leżący, dla odróżnienia od 'stojak', tj. ula stojącego« Osip. Toż O. i Ust. z Litwy. || »Leżák = leniuch, leżuch« Pobł. 43. Por. Leżuch.

Leżałka: »Lezálka = uleżałka« Święt. 701. »Owoce z dzikich drzew... przechowują w sianie na 'lezálki'« ib. 25. »Pod gruską było duza grusek lezálek« ib. 450. Por. Dziczka. Uleżałka. Ulęgałka.

Leżanina = gałęzie i pnie leżące, suche, nie rosnące, 'pował' Upominek Wileński dla Kraszewskiego, 141. Bibl. Warsz. 1869, III, 66. Wisła III, 246.

*Leżączek: »Jasiek.. zerwál sie z lezącka« Święt. 378. Por. Leżączki O. Por. Leżmem.

Leże = łoże: »Na śmiertelnym leżu« Derd. J. 35.

Leżeć: »Leże« = leży Bar. 56. »Lezyć = leżeć« Czark. Rozpr. VIII, 118 i Ust. z różnych okolic. »Leżeć opodal (o jamniku) = gdy w norze znajduje się z daleka od zwierza (myśl.)« Pr. fil. V, 781. »Leżeć przed zwierzem (o jamniku) = gdy w norze jest tak blizko zwierza, że ten ani go uciąć, ani uciec nie może (myśl.)« ib. »Lezány« = leżący: »Lezánych ni mám dukatůw« Rozpr. VIII, 119. »'Lezący cas' = czas zupełnie wolny, w którym się leży, nic nie robi« Spr. IV, 324.

Leżeli p. Jeżeli.

Léżka i poch. p. Łyżka i poch.

Leżmem = »leżąc« Osip. Por. Leżączek. Legma. Łóżma. Liczma. Niemo.

Leżnica: »Z Leżnicy« Rog. nº 99.

Leżuch: »Lezuch = śpioch, próżniak« Święt. 701. »Lezuch =

1, lubiący długo spać 2. próżniak« Rozpr. IX, 209. »Leżůch = leń, próżniak, piecuch« Ram. 92. »Lezuk = 1, 'cap a. rogác, co sie z bydłem pasie', wyrażenie myśliwskie 2, 'lezuch' = górna część ramy okiennej w chacie góralskiej« Spr. V, 373. Por. Lega(r)t. Leżak. Lęgęć. Liga(r)t. Ligięza.

Leżuchowaty: »Lezuhowaty = powolny, leniwy: 'Celadź lezuhowatá'« Spr. V, 373.

Leżysko: »(Jasio) Bił mnie na polu, bił mnie na leżysku« Pozn. IV, 231, n° 444. »(Smok) wraca do jaskini, kładzie się na leżysku« Kiel. II, 249. Por. O. i Leżyszcze.

Leżyszcze: »Leżyszcze = legowisko, łoże« Hilf. 171. Ram. 92. Por. Leżysko.

Lęby: »Lębŷ a. Snopŷ = snopy« Hilf. 181.

Lęczno: »Lęcno = strach, obawa: 'Lęcno jechać'« Was. 242.

Lędziaj p. Lędźwian.

Lędzić p. Landzić.

Lędziej p. Lędźwian.

Lędźwian: »Lędziej« O. »Lendzian = vicia sativa« Was. 14. «Lęgżan« Maj. »Lędziaj = dziki czarny groszek w zbożu« Pr. fil. IV, 838. »Lędziej = roślina groszkowa, błękitno kwitnąca, uprzykrzona w zbożu = Lędźwian (lathyrus)« Osip.

Lęgać p. Ląc.

Lęgęć = »'legat', 'leń'« Bibl. Warsz. LXXX, 625. Por. Leżak. Leżuch.

Lęk = »bojaźń, przestrach, zlęknienie« O. »Bez bojaźni, bez lęku« Zb. VII, 48. »Miał lęk« Dygasiński, Beldonek, 28.

Lękać = »lękać się« Petr. »'Coś mi się lęka' a. 'Coś sie we mnie mnie lęka' »Wisła VIII, 294, sc. 11.

Lętk- p. Lekki.

Lgi = »część sań, inaczej 'włóki'« Udz. »Lgi = przyrząd drewniany, który kładzie się na sanie do podtrzymywania drzewa« Zb. II, 248. »Lgi = tylna część u sani wiejskich, składanych« Zb. I, 45. »Lga = jeden z dwóch drążków do potrzymywania pniaków na wozie« Święt. 701.

Lgi = »łagodny: 'Teraz jest zima lga'« Zb. I, 45. »Śniegi będą wielkie, ale zima 'lgła' (= lga = lekka)« Zb. XV, 51, n° 102.

Lgnąć: »Lnąc« Ram. 93.

Lgnów p. Lwów.

Lgo = łagodnie (nie mroźno): »Dziś jest lgo = niema mrozu« Zb. I, 45. Udz. || »Lgo = odwilż na polu« Udz. »Lgo = mówi się o odwilży w zimie tj. że mróz zelżał« Spr. V, 373.

Li!: »Będzie w kolebecce li li li!« Maz. III, 167, n° 183. Toż Zb. XIV, 112. »Jakze cię płakać, panie Sewerysiu? — Li li li ha ha ha, serduszko Marysiu!« Rad. II, 80, n° 165, zwr. 8.

Li = czy: »Żyję, nie wiem, długoli? Umrę, nie wiem skoroli?« Zb. IX, 241, n° 239. »Obejrzyj się... wszystkoli twoje« (= czyś wszystko zabrała z sobą) Zb. X, 272. »Rachujze, stanieli za twoje« (= czy dość będzie) Maz. II, 73, n° 171, zwr. 10. Toż Lęcz. 100. Kal. I, 166. »Chcesli moją być?« Zb. II, 44. Kiel. I, 136. »Poznali mnie Kasia moja?« Fed. 181. »Nie jedzieli kto do nas?« ib. 201. »Pogadamy.. wieleli nas, siłali nas.. do kościoła pojedzie« Rad. I, 210. »Wyjrzyj.. nie jedzieli« Łęcz. 87. »Dziewce wyglądało, odjechałli daleko« Maz. V, 249. »Dawnoli to!« Zb. IX, 14, zwr. 15. »Mogęli doma nockę spać?« Rog. n° 132. »Spojzdrzę na słoneczko, wy-

sokoli jeszcze« ib. nº 455. || Jak 'jeżeli' czasami = 'czy', tak też odwrotnie 'li' = 'czy' (jak np. w 'dali Bóg' itp.): »Wstaj, czeladko, robić, Chceszli pięknie chodzić« Rog. nº 87 (autor pojął 'li' tutaj, jako = 'czy' i z tego powodu dał niewłaściwe przecinkowanie: »Wstaj, czeladko, robić! Chceszli pięknie chodzić?« K.). Tu należą wyodrębnione za pomocą niby spójnika 'máli' (= maszli) zwroty, które p. pod Mieć. || »Lî = tylko« Hilf. 170. »Lî = jedno, jedynie, wyłącznie; no, że: 'Zgniły chłop, bŷ lî spał î jádł!' 'Pójlî tu' = pójdźno tu« Pobł. 41. »Lî = li, tylko, no (jeno): 'Pôjlî tu!' 'Ûôn lî wzdŷchá a płacze'« Ram. 90. Derd. 136. »Weźlî! = weź jeno!« Nadm. 115. »Tŷ ję lî chcesz straszyc« ib. i ind. »Tako lî lik zdrzŷ« = tak tylko wciąż patrzy Hilf. 96. »Galî = gdy tylko« ib. 105. »Nen nic lî stojał« = on tylko stał ib. 130. »Welî« = patrz tylko, seh' nur ib. 140 (por. Wej pod Widzieć K.). Inne przykłady Hilf. 27. 116. 123. 128. 142. »Pójlî!« Derd. 137. »Zdrzyjlî! = patrz tylko« ib. 138. »Jakélî będze służŷc nama szczesce« = jakiekolwiek Derd. J. 25. »Ju lî ju! = dosyć! Ju lî ju gadáj! = gadajże już!« Pobł. 27. »Byli dobrze było« (= aby tylko) Pozn. III, 182. »Polî sa!« = pójdźno tu! Hilf. 179. »Dożdżŷlî! zaczekaj! ib. 191 p. w. Żdac. W przykładach następujących 'li' = że, no, ci, to: »Sroka z wroną rozmawiają: 'Czyjli to? — Mój, mój'« Zb. XI, 45, nº 3. »Ej poznaćli, poznać, Kiery je młodzieniec, Bo idzie do karczmy, Má na ręce wieniec« Zb. IX, 256, nº 301. »Witaj, jutrzeneczko! Nie tyleli jutrzeneczko, Ale gwiazdo morza!« Zb. VIII, 95, nº 148. Niezwykła przestawka: »Czyśli.. gadała?« = czyliś gadała Lip. 6. Por. Bali. Coli. Jakoli. Kędyli. Ktoli. Toli.

Liba! p. Liwa!

Libać się = całować się: »Oni się wspołem libali.. A jak się polibali, to szli spać« Rog. nº 166 (autor mylnie tłumaczy »z Niemiec. 'lieben' = kochać«; wyraz pochodzi z Czeskiego K.).

Libelka: »Lubelka = libella, libelka, równowaga wodna« Pr. fil. V, 782.

Libera = »słabość, choroba: 'Libera go gryzie'« Udz.

Liberata: »Liberanta«: »Za co księdzu liberante wzięto?... Nie trza księdzu liberanty wrócić« Zb. XV, 161, nº 44.

Liberja i poch.: »Liberyja = ubiór dworski, skarbowy« Fed. 415. »Luberyjá«: Kozł. 165. Zb. IV, 129. Pr. fil. IV, 214. Cisz. I, 36. Kud. Zb. XV, 113. Rozpr. XXVI, 382. Pr. fil. II, 457. »Luberyjka« Zb. II, 108. »Lokaja nie chcę, bo ón liberyjny« Kozł. 104.

Liberować = dostarczać (liefern): »Jajki, skórki.. swemu wojsku liberowali« Wisła VI, 265.

Libertyn: »Labertyn = libertyn, bezbożnik« Kam. 25.

Libezny = miły, kochany: »Libezne twoje ręce« Rog. nº 271 (autor objaśnia wyrazem 'pulchny', uwodząc się Czes. libivý, libový, Pols. lubawy K.).

Libiuszczek p. Lubieszczyk.

Libo = »albo, lub też« O. (nigdzie nie spotkałem K.). Por. Lebo.

Liboje = »nać, prawdopodobnie« Zb. I, 70.

Libraja = ? »Do libraje« Rozpr. IX, 283 (nie objaśniono K.).

Libu(ś) p. Liwa.

Lic- p. Lejc-.

Lice: »Dziéwka.. na licu zamorusana« Kam. 58. »Dziaduś się wykręcali, kieby ich pan na licu nie dożrał« (= żeby twarzy jego nie zobaczył) Kam. 94. »Lîce« Derd. 136. »Lîce = policzek« Ram. 92. »Lico« Wrześ. 12. Rozpr. III, 372. Zb. V, 254. Wisła VI, 310. Spr. V, 112. »Lico = 1, policzek: 'Zdurzyło mi lico' = policzek mi spuchł 2, w budynku front i każda ściana z obydwóch stron, od zewnątrz i od wewnątrz w izbie 3, w ścianach murowago domu a. piwnicy, obrobiona powierzchnia ściany nazywa się 'licem' 4, oprócz ścian i inne przedmioty, jak oto 'tragárz', szafa, mają powierzchnię ścian zewnętrznych, którą Górale 'licem' zowią, np. 'tragárz do lica trza ładnie wykrzesać'« Spr. V, 373. »Prawe lico« Kiel. I, 145. »Liczko«: »Coreczce liczka całowała« Derd. 35. »Kasiunia (kalinę) łomała, Do liczka ją przykładała« Lub. I, 154, n° 84. »Licko« Rog. n° 197. 297. »Liczko« ib. n° 320. 458. »Liczka« lm. (= policzki) ib. n° 422. »Liczko prawe« Kętrz. 82. »Tobie licko pobielało« = zbladło Kozł. 42. Rad. II, 113. »Liczejko = twarzyczka« Pr. fil. IV, 214. Patrz Boże liczko.

Licer- p. Rycer-.

Licha p. Lecha. Lis.

Lichenek =? »Nie roztrząsajcie mi Po lichenku roski« Kuj. I, 314.

Licherka a. Trzęcionka (może 'trzęsionka'? K.) = febra, co trzęsie« Zb. III, 48. ods. 1. Por. Lichoradka.

Lichman i poch.: »Lichman = marnotrawca: Lichmanić = trwonić« Krak. IV, 311. || »Lichman = lichwa? Łakomstwem i lichmanami Równają się wraz z Żydami', pieśń dziadowska« Pr. fil. V, 781.

Licho = złe, djabeł: »Bodajby wasza koza trzysta lichów zjadła!« Wisła VII, 520. »Licho« w znaczeniu powyższym często się w gwarach spotyka; tutaj zapisano tylko z powodu lm.

Licho = mało: »Tabaki licho w rogu mają.. Licho więcy Jako (= niż) i ja mają (tabaki)« Lip. 206—207. »(Oni) już mieli licho do śmierci« Kuj. I, 148. »Ga jem był młody, było licho Niemieckich, a nynia je wszytko Niemczyzna« Hilf. 22. »(Za prościaka) licho co dają« Zb. VI, 96. || »Licho = unpaar« (licho, liczba nieparzysta) Cen. 69. »Lich = licho (nie 'cetno') Czark. »Cetno czy licho?« Hilf. 170. || »Lacho« = mało: »Hertofel stárych lacho je« Hilf. 121. 170. »Lacho = licho, źle« ib. 130. || »Laszo = gorzej« Hilf. 170.

Lichoradka: »Ciotka = zimnica, także 'lichoradka'« Roczn. 189 p. w. Ciotka. Por. Licherka.

Lichota = »nędza« Rozpr. XX, 430. »Lichota = mówi się o ludziach pogardliwie: 'Ty, lichoto jakisik'« Rozpr. XXVI, 382. »Dałam się uwieść tej lichocie« (o chłopcu) Kiel. II, 70. »Co uzbija łakota, to pozyje lichota« Zb. VII, 102, n° 93. »Cy cie lichota (= licho) przyplątała do mnie!« Ust. z Domaniewic. »Przyszła lichota Przed pańskie wrota, A pudława się dowiedziała I panu powiedziała...« (= przyszedł złodziej, pies zaszczekał) Zb. II, 182, n° 100. Por. Lichotarz.

Lichotarz: »Lichotárze pán Bóg kárze« Cinc. 22, n° 460. Por. Lichota.

Lichtaniec, Lichtańczyk =

»bat pomniejszy, rodzaj 'szuhalei', na który przeładowują ciężary z większego statku, gdy osiądzie 'na haku'« Wisła II, 56. 256.

Lichtgans = może uczta dożynkowa? Patrz Wiek 1882, n° 218 (wycinek zgubiłem K.).

Lichtuga = »sposób zmniejszenia ciężaru z przeładowanego statku, który osiądzie na kamieniu a. mieliznie« Kondratowicz, Niemen. 111. Wisła II, 56. 256. Por. O. p. w. Lichton.

Lichwa i poch. »Lichwa = procent« Rozpr. X, 287. Wrześ. 12. Spr. V, 373. || »Lifiárz« Zb. V, 195. || »Lifnik« Zb. I, 59. 70.

Lichy = »1, słaby 2, zły« Spr. V, 112. »Lichy = bardzo osłabiony chorobą, wiekiem« Parcz. »Ratujta me, bo lichy zgun ze mnol« Chełch. I, 220. »Lichy = słaby, niezdrowy« Zb. II, 248. »Stopień wyższy 'lissy', nie 'lichsy'« ib. 232. »Lachy, Lichy = zły, nędzny« Hilf. 170.

Lico p. Lice.

Licować i poch.: »'W' murowanicy mur sie licuje z obuch stron' = obrabia się powierzchnią, zewnętrzną, ściany z obydwóch stron; takie obrobienie i wygładzenie nazywa się 'licowaniem'; 'licowaná płaza' = 'płaza, okrzesaná do lica' = obrobiona i zheblowana« Spr. V, 373. »Licowany płaz = płaz z obu stron heblowany« Wrześ. 12.

Licówka = cegła do okładania ścian zewnętrznych, zamiast tynku list. z Warszawy.

Licyper p. Lucyper.

Licytacja: »Litacyja« Kam. 99. 116.

Liczarczyk: »Wy, licarcyki, Co gwiazdy licycie, Co wy o mojem Kochaniu nie wiécie?« Wisła IX, IX, 346.

Liczba: »Nie cyniłem Bogu liczby Ni z kómory, ni z piéniędzy« (z pieśni 'O końcu złego człowieka') Zb. IV, 93.

Liczber (właściwie *lidżber K.) = przyśpiew w pieśniach wesołych: »Liczber liczber tom com comber« Kuj. II, 47. »Licber nader lup cup ceber« Kozł. 115, n° 41. »Liczber naczber własny cumber łup cup..« Łęcz. 96. »Liczber naczber wachter cuber łup cup« Rad. II, 22. Maz. II, 42, n° 103. 104.

Liczenie = mętowanie Wisła II, 362, n° 6. 837, n° 31 c. »Liczenie = mętowanie, 'losowanie'« ib. III, 338, n° 47. Por poszukiwanie w Wiśle o 'mętowaniu'.

Liczka p. Lejcak.

Liczma »leżeć = twarzą do ziemi« Pr. fil. IV. 214. »Liczma (leżący) = plecami do góry« Wisła IV, 98. Por. Leżmem. Nicmo.

Liczny i poch.: »Licny a. świecny = ładny, przystojny: 'Licná sobaka'. 'Licnie wyglądá'. 'To je koń licny'« Spr. V, 373.

Liczyć = mętować, losować Wisła III, 60, n° 1 a. Por. Liczenie. || »Liczyć się«: »Nie lic mi sie synem« = nie poczytuj się za mojego syna Zb. VII, 21.

Liczykopa = konik podjezdek gospodarski Enc. roln. II, 842.

Liczykrupa = »skąpiec, sknera« Święt. 702.

Liczymieszek = »skąpiec« Pr. fil. V, 781.

Lić! w przyśpiewie: »Lić bic barbar Łup cup carbar« Pauli, 119, n° 24.

Lić = »ulewa, deszcz nagły« Spr. IV, 306. »Lić = gwałtowna ulewa« ib. V, 373. Enc. roln. II, 827. Por. Lej(b)a.

Liderajstwo = hultajstwo: »Nieszczęsne kamrajstwo Przywiedzie go w liderajstwo« Rog. n° 407.

Lif- p. Lichwa.

Liftynk = »dożywocie« Zb. I, 20. »Liftyng = pobierana przez żonę płaca, jaką dla niej wyznaczył mąż w chwili przymusowego a. dobrowolnego z nią rozłączenia« Pozn. III, 120. »Miáł(bym) liftynk (= utrzymanie) przy tobie do śmierci« (mówi przyszły teść do swego dobroczyńcy) ib. VI, 18, nº 4. »Synowie.. wzbraniają się dać ojcom umówioną ilość liftyngu' (stoi 'littyngu') czyli 'wymiaru' (w jadle i utrzymaniu)« ib. I, 53. Por. w Wiśle poszukiwanie o dożywociu i tu dalej Linik.

Liga p. Ligawica. Ligawka.

Ligać = »bić nogami, kopać, wierzgać« O. »(Druchna) liga go (p. młodego) nogą jak koń« Maz. III, 124. »Lignąć = kopnąć« Wisła III, 88. »Ligać (o krowie przy dojeniu) = kopać« Ust. z Domaniewic. »Ligać = kopać nogą« Pr. fil. V, 781. »Lignąć = kopnąć nogą« ib.

Ligar p. Legar.

Ligać się = ślizgać się Ust. z Warszawy.

Ligar: »Byłci tu Ligar, Ligar Ligarowic« Kozł. 54. nº 15. Por. Wisła IV, 408—409.

Ligator p. Delegat.

Ligawica »a. Ligawka = miejsce pokryte lodem, ślizgawka« O. »Liga = ślizgawka« Pr. fil. V, 781.

Ligawka = długa trąba blaszana a. najczęściej drewniana, używana przez pasterzy do oznajmiania gospodarzom, iż 'żywina' wyrusza już na paszę« Osip. »Tony melancholicznej ligawki« Del. 98. »Ligawka = trąbka z kory olszowej, którą pastuch m. Węgrowa co rano znak daje, aby bydło zganiano na rynek, skąd je na wspólne pastwisko pędzi« Maz. III, 46, ods. 3. »Ligawka = długa 2 a. 3 łokcie trąba..« (opis szczegółowy) ib. V, 55, ods. 1. »Ligawka, Legawka = wielka trąba, służąca do grania na dworze w wieczory podczas adwentu« Pr. fil. IV, 838. »Liga = ligawka, instrument muzyczny, podobny do surmy« ib. V, 781.

Ligięza = »leżuch, człowiek, lubiący leżeć, pokładać się« Pr. fil. V, 781, »Ligęza a. Ligenza = ten a. ta, co się lubi przymilać, łasić się, nadskakiwać« (czy pewno? K.) O. Por. Leżuch.

Ligma p. Legma.

Ligustr: »Lugust« Ust. z Wielkopolski.

Lija p. Leja.

Lik = liczba: »Wiele tego na lik będzie?« = ile będzie gdy się policzy Ust. z Litwy. || Lik = trzy: »Kopa i sześć lików« = 78 Ust. z Litwy (od Święcian).

Lik = »zawsze, ciągle« Hilf. 171. »Ůotc chodzi lik placzący« ib. 90. »Lí lik zdrzy, co ůônaby robila« (= tylko wciąż patrzy...) ib. 96. »Lik = tylko« (autor przytacza z Hilf. 96 wyżej podany przykład K.) Pobł. 43. »Lik tylko, jedynie, ciągle, nieustannie« Ram. 93.

Lik- p. Lek-.

Liki = »po, do, aż do: 'Śnieg leleży liki dachu'« Pobł. 43.

Lila! p. Lala!

Lili = »wyraz pieszczotliwy, milusi, milusia, caco« Hilf. 171. »Lilili« = okrzyk radości Cen. 76. »'Môje lili' = moje ty kochanie! 'To lili' = mówi się do dzieci na rzecz piękną« Ram. 93.

Lilja: »Lilija = kosaciec ogrodowy; 'lilija modra' i 'lilija dzika żółta'« Osip. || »Lelija«; »Leliá« Rozpr. VIII. 185; 151. 179. Kozł. 27. 42. 64. 68. 72. 74. 109. 194. 204. Zb. IX. 17. 18; XV. 101,

nº 139. Wisła VII, 126. »Lelija« Maz. III, 181. 211. 249. Pozn. VI, 230. Zb. XII, 151. 158. 226. »Kwiátek lelije« ib. 182. nº 22. Chełch. I, 276. Was. 172. Łęcz. 97. Tygodn. ilustr. 1, XII, 27. Wójc. II, 213. 320. 372. Dod. 103. Sand. 50. Oles. 167. Kuj. I, 236. 251. 295. 317; II, 22. 25 48. Lip. 162. Krak. I, 205 (»sześć grano lelija« ? K.). Pauli, 77. Kolb. 20. 152. Krak. II, 122. Zb. IV, 121. 128. 215. 261. Bisk. 32. Pozn. II, 217. Rad. I, 139. Fed. 401. Pr. fiil. IV, 837. Wisła VI, 232. || »Lelijeńka« Kolb. 108. || »Leluja«: Pr. fil. V, 780. Rozpr. XII, 10. 29; X, 227: IX, 289. Zb. IX. 175. 190. || »Lelujá« Święt. 701. 178. »Leluja polná, Lilija (campanula)« Spr. V, 372. || »Lelujko!« Zb. IX, 249. || »Lelujecka« Wisła IV, 811.

Liljowy: »Lelijowy« Maz. III, 240, nº 305. || »Liljowa góra«: »Posła świętá Rozalijá na górę lilijową... Kaj to idziecie, Rozalijo Lilijowá?« Zb. III, 51, nº 2. Por. Lwów.

Lim, »Limak = gatunek wiązu« O.

Lim = »klej: 'Lim stolarski'« Ram. 93. »Lémowy = klejowy« ib.

Limatyna p. Lawatywa.

Limba = »rodzaj cedru w górach Karpackich« O. Goszcz. 131. 145. »Kołysecka z drzewa limbowego« ib. 145. Zejsz. 142, nº 98. »Limba = drzewo do sosny podobne« Encykl. roln. II, 812. »Limba = (pinus cembra) drzewo, podobne do sosny, rośnie na granicy drzew, a także wśród kosodrzewiny, rodzi szyszki wielkości pięści z jądrami smaku orzecha laskowego« Rozpr. X, 217. Wrześ. T. 9 i ind. Zejsz. 28. Wrześ. 12. Spr. V, 373.

Limenta p. Alimenta i dodaj »Limenta = alimenta« Pr. fil. IV, 214.

Limierz p. Lemierz.

Lin- p. Len-.

Lina: »Linwa« Roczn. 213. Zb. I, 70. Pr. fil. V, 782. »Linewka« Ust. z Galicji. »Masztalerze na linewce puszczali.. ogiery« Kaczkowski.

Linda = »lecha, grzęda« Zb. II, 8.

Linder p. Lendler.

Lindzimiérz p. Inżenier.

Linik = »wymiar żywności i utrzymania. Jeżeli ojciec odda gospodarstwo swe ('lengut') synowi, to wtedy 'ojciec pośli na linik'« Zb. I. 34. Toż Pozn. III, 120. »Kiedy żołnierza werbują, Złote góry obiecują; Potem tylko lenik dają..« Oles. 74 (nie ludowa K.). Por. Liftyng i w Wiśle poszukiwanie o dożywociu. Por. też Chleb 3.

Linja i poch.: »Lenijá« Rozpr. VIII, 185. »Lenijá = miedza« Spr. V, 112. »Lénijárz = linja (Lineal)« Ust. od J. Bystronia. »Linjuszka a. Leniuszka = rygi do pisania« Pr. fil. II, 244. »Linować« = linjować Ust. z Litwy.

Linka = »penis, zwłaszcza u dzieci« Kolb.

Linnik: »Lennik = powroźnik« O.

Linta »a. Lenta = soczewica« Roczn. 213.

Lintera p. Litera.

Lipa i poch.: »Lipeńka«: »Stoi lipeńka, stoi zielona« Wisła VI, 860, nº 17. »Lipisiejka«: »Pomiedzy dwiemy lipisiejkámy tocy Marysia wino« Wisła IX, 233. || Czy słusznie Pr. fil. V, 782 podano »Lipi = lipowy: 'Kołys.ze sie kolébecko lipiá (rym. 'usypiá')« ? W Zb. X, 133 stoi: »Kołysecko z lipi«, a tamże 134 »z lipki«. Może więc istnieje postać 'lipia' a. 'lip' = lipa?

24. 106. »Pesniwe listy = książka do nabożeństwa« ib. 175. || »Listek, Listeczek« = liścik (Briefchen) Ust. z Litwy. || »Listeniek«: »Oczkami listeńki czytać« Chełm. I, 151, n° 21. »Wyglądała... Cy leci ptaseńka... Cy nie niesie Z Kozienic listeńka« Rad. II, 68, n° 137, zwr. 5.

Listewnik = »hebel do listew« Fed. 401. »Listwownik = rodzaj hebla do wyrabiania listew« Spr. V, 374.

Listnik: »Liśnik«, »Z mąki kartoflanej robią tu sławne 'liśniki', czyli 'poleśniki' (opis)« Aten. VI, 108.

Listny: »Listna jagoda« Wisła VIII, 141. O.

Listok = »roślina aquilegia vulgaris« Spr. IV. 306; V. 373.

Listopadnik = »Kaschubisch November« Mrong. Niem.-Pols. p. w. November. Ram. 92 ma »Listopád«.

Listować = »zbiór roślin liściastych, kompleks liści rośliny: 'Bar.zo dobre siano, proście samá pępowina a listować'« Spr. V, 373. »Listowacina = siano słodkie i liściaste« Encykl. roln. II, 818.

Listwa = 1, rodzaj półki 2, gzyms np. na szafie Ust. od J. Traczyka. »Listwa = półka, za którą kładą garczki, miski i flaszki« Zb. IV, 187, n° 3. »Listwa = w białej izbie duża, wzdłuż całej ściany zawsze ozdobnie rzeźbiona półka; na niej gaździna rozkłada półmiski (tj. talerze); nad listwą wiszą obrazy« Spr. IV, 306; V, 373. || »Listwa (w krosnach) = służy do przepuszczania nici« Rud. 20. || »Lisztwa = kolodka« Hilf. 171 (»Kolodka« po rosyjsku ma kilka znaczeń: kłódka w znaczeniu pieńka; dyby; rękojejść noża, dłóta itp.; kopyto (forma); obsac drewniany itd. K.). || »Listewka« = półka do 'wtykania' talerzy Pozn. II, 237. »Lisztewka = półka do garnuszków« ib. I, 93. || W wierszu »Jak ja se pojade do nieba na listwie« Zb. XII, 164, n° 6 »na listwie« stoi przez nieporozumienie, zamiast »na lisce« (= liszce, samicy lisa); tak mię poucza p. Joachim Traczyk i dodaje cztery jeszcze wiersze:

»Jak já se pojade do nieba na [kozie,
Przywitá mie pán Bóg: 'Witájze, [Jamroziel«
Jak já se pojade do nieba na [koniu,
Przywita mie pán Bóg: 'Witájze, [pierdoniu!'«

Listwownik p. Listewnik.

Lisz, »Liszeń = tylko« Zb. I, 70 (nigdzie indziej nie spotkałem K.).

Liszaf p. Luszof.

Liszaj: »Lisál« Święt. 702. Patrz. Cielęcy.

Liszaj = »gąsienica, liszka« Pr. fil. V, 782.

Liszka p. Lecha. Lis.

Liszka: »Znana gra: 'cetno, czy licho', nazywa się na Litwie: 'cot, czy liszka'; 'liszka' oznacza liczbę nieparzystą... Używają też przymiotnika 'cotny' = parzysty« Wal. p. w. Cot.

Liszki: »Lisecki, ty sławna wiosecko!« Krak. II, 488, n° 817. »Lisieckie chłopaki« ib. 487, n° 814. »Z Liscankami« ib. 488, n° 817.

Liszni »a. Liszny = zbyteczny, zbywający, niepotrzebny: 'Na co mi ta praca liszna przyda się?' Chodźko Pamięt. kwestarza« Wal. p. w. Liszni. Toż Ust. z Litwy. »Liśni = zbywający« Pr. fil. IV, 838.

Liszof p. Luszof.

Liszy p. Lisi.

Liszyć = »zostawić« Zb. I, 70.

Liścieniec = roślina delphinium: »Liscyniec« Spr. V, 373. »Liscyniec a. Liściowiec« Zb. VI, 249, nº 74. Wrześ. 12.

Liśnianka p. Luśnia.

Liśnik p. Listnik.

Liść: »List« Hilf. 171. Pobł. 43. Ram. 92. Nadm. 145. »List = wszelkie liście wogóle (drzewa a. rośliny): 'Unej (= otóż) jużej i list z drzewa pospadał'« Osip. »Ciężko tobie (lescyno) zielony list puścić« Krak. II, 165, nº 329. »Drobny list pada« Kiel. I, 162, nº 282. »Ucierała nogi listem (listem (= liściem)« Pozn. V, 151, nº 347. »Idą 'na list' = ściel dla bydła grabić« Aten. VI, 117. »Jak się ta list suchy rozwinie« Łęcz. 126. Bibl. Warsz. 1873, III, 55. »Wiele listu na ziem nie upadło« Tyg. ilustr. 1, X, 294. »Kalinecka zielony list ozpuści« Lub. I, 287, zwr. 8. Pr. fil. IV, 838. »Kwiat między listami« Kiel. I, 144. || »Listek = płatek, glonek, kromka: 'Parę listków chleba i szynki'« Zb. I, 20. »Listki zbabczane a. Szanta a. Krzecina = marrubium vulgare« Lub. II, 160, nº 19. || »Listeniek«: »Okrył się jawor zielonym listeńkiem« Wójc. II, 77. || »Listaszek«: »Dwa listaski w kupie« Pozn. V, 15, nº 23. || »Liście« nij.: »Liście z drzewa opadnie« Przyj. ludu VI, 261. »Liście z drzewa leci« Wójc. II, 214. »Rozwijaj się.. dębie Choć na cztyry liścia« Kuj. II, 23. »Napadło liścia« ib. 68. Kozł. 199, nº 7. »Prosimy.. na to liście, co sie ozwija cyście« Zb. IV, 250, nº 231. »Tyla, co liścia na drzewie« Pozn. VI, 17. »Liści (= 'liścić' K.) spadnie« Rozpr. XII, 83, nº 10. 47 § 101. »Naleciało liścia« Rad. II, 86, nº 180, zwr. 4. »Napadało liścia« Łęcz. 161, nº 285, zwr. 4 (błędnie, zamiast 'liście,' bo dalej str. 162 'liściem' K.). »Co bedzie robić z liściem (rzepy)« Wisła VI. 313, nº 6. »Obleciało wszystko liście« Cisz. I, 153, nº 110. »Liście się ozwijá« Święt. 152. »Samo złote liście« ib. 353.

Litacyjá p. Licytacja.

Litanja: »Letanija« Rozpr. IX, 151. Bisk. 21. Rozpr. VIII, 75. 185; XII, 10.

Litek p. Litkup.

Liter- p. Letry.

Litera: »Lintera« Rozpr. XX, 430. »Lutera« Konopnicka, Na drodze. »'Z litery mówić' = mówić językiem książkowym« Pr. fil. IV, 214. »Pod literami« w zagadce zamiast 'pod liściem' Zb. I, 129, nº 28. Por. Loterja.

Litewka i poch.: »Litewka = gryka« Hilf. 171. »Litewka a. Bukwita« Pamiętnik fizjogr. V, dział IV, str. 13. »Litewka = gryka, tatarka« Pobł. 43. Nadm. 85. Ram. 92. || »Litewny« = gryczany Nadm. 108. Ram. 92. Pobł. 43. || »Litewniany = hreczany, tatarczany« Ram. 92. Pobł. 43.

Litewniczka: Litewniczka = biedronka« Ram. 92. Pobł. 43. Por. Makowiczka.

Litkowe p. Litkup.

Litkup = »traktament po sprzedaży na jarmarku« Rozpr. III, 372. »Litkup = magarycz, gościniec, który kupujący otrzymuje od kupca niby z przyjaźni, w formie kieliszka gorzałki, cygara, kawałka mydła itp.« Wisła III, 88. »Litkup = poczęstne, które płaci sprzedający« ib. 745. »Tak kupujący, jak sprzedający jakąś

rzecz, gdy targ ubito, daje do połowy 'litkup', składający się z kilkunastu groszy. Za tę kwotę kupują wódki, piwa i tym trunkiem częstują obecnych przy kupnie a. sprzedaży« Wisła II, 779, n° 5. »Litkup = pijatyka po zawarciu jakiego kupna« Rozpr. XII, 95. »Lidkup = picie na zgodę« Sand. 262. »Litkup = pewna drobna kwota pieniędzy a. pewna ilość trunku, którą sprzedający wymawia sobie u kupującego, a którą potem wspólnie przepijają« Wisła I, 23, ods. »Lidkup wypijemy« Sand. 42. »Poszło... lepi jak štéry pięciozłotne na litkóp« Kam. 112. Wstępują.. wypić 'litkup'« Krak. I, 188, »Litkup dopijali« Myszkowski, O strachach, 17. »Muszál kupic litkup, bo ju taká moda« Derd. 128. »Litkup, to jes wódka, ftórom pán ňociec przyniesie na zgode« Mátyás, Z ust ludu, 13. »Wypije lidkup« Pozn. III, 178. Kal. I, 131. Rud. 55. 72. Wisła VII, 300. Cisz. I, 239. Pleszcz. 36. 96. Spr. IV, 324; V, 112. Fed. 401. Rad. I, 144. »Obfity litkup« Maz. I, 66. »Piją litkup« Fed. 122. »Póde na litkup« Zb. XI, 79. || »Litek«: »My jeszcze litku nie pili.. trzebno teraz litku pić« Pozn. VI, 353. »Zawołał na tego litku do szynku. Piję ten litek..« ib. || »Litkowe = litkup« Rozpr. XVII, 43; XX, 430. Zb. XIV, 167.

Lit- p. Lut-.

Litokarny = »wybredny« Czark.

Litosierdzie = »litość łącznie z miłosierdziem« Osip. »Bez litosierdzia« Dygas.

Litosierny = »litościwy i miłosierny zarazem« Osip.

Litościwie: »Lutościwie« = litościwie: »Lutościwie i po wojcosku wopiekowali się« Kam. 124.

Litościwość: »Litoscíwôsc« = litość Ram. 93.

Litościwy: »Lutościwy« = miłosierny, litościwy« Spr. IV, 306; V, 374. »Był tak samo (w Orawie) jeden złodziej, ale juz bardzéj lutościwy« Zb. VII, 46, n° 110.

Litość i Lutość: »Lintość = litość« Rozpr. XX, 430. || »Lutość = litość« Rozpr. XII, 11; VIII, 76. Pr. fil. IV, 839; V, 783. Zb. VIII, 252. »Mácie lutość nad memi synami« Zb. IV, 180, n° 391. »Żadnej lutości nad nią nie oglądał« Kolb. 81, zwr. 7. || »Lutość = zimno« Pr. fil. IV, 214. »Lutość = mróz silny do 27 stopni i więcej dochodzący (myśl.)« Pr. fil. V, 783. O. || »Litość« = rozpacz: »Baba.. z litością zawodziła« Kam. 61. »Od wielkiej lutości Padnę do chorości« Pauli, 57.

Litować i Lutować: »Lutować = mieć miłosierdzie, litować« Zb. II, 248. »Lutować sie« Rozpr. VIII, 76. »Lutować« ib. XII, 10. 11. Opol. 3. Pr. fil. V, 783. »Przyszła miluśka, żałuje go, Złożyła rączyczki, lutuje go. — O moja miła, nie lituj (tak K.) mnie!« Rog. n° 151. »Wojna.. nas.. nie litowała« ib. n° 501. »Koń jego.. grzebie nogą, lituje go« Hoff, 59, n° 13. »Koń jego wedle niego Grzebie nogom, Lutuje go« Rozpr. XII, 82. »Litować = żałować« Krak. IV, 311. »Litować = szczędzić, żałować komu; więc (? K.) 'zlitować się' = zejść ze swej oszczędności, otworzyć szczodrobliwie rękę« Zb. I, 30 (zgoła mylny wywód K.). »'Litować czego'« = litować się nad czym, żało-

wać: 'Idzie święty Piotr.. pana Jezusa krewki litujęcy'« Pr. fil. V, 782. »Będziesz ty.. lutować,z Jak ja będę z inszą tańcować« Rog. n° 237. »Lutować się = litować się« Bibl. Warsz. 1873, III, 55. »Będzie mnie lutował cały świat« Kolb. 152, n° 12 b, zwr. 16. »Lutowálbych sie, ni mám komu« Zb. IX, 195, n° 73 (= skarżyłbym się). »Lutowálech sie memu bratu« ib. 196, n° 73. »Ściska i całuje, Jeszcze ją lutuje« Pozn. IV, 182, n° 344. »(Mąz).. bije, nie lutuje« Kiel. I, 76, n° 43. »Matuś niczego tak nie lutowali, jako tego..« Konopnicka, Na drodze. »Nie skoro po śmierci lutować« Cinc. 25, n° 555. || »Lutować = rozpaczać« Mil.

Litr: »Liter« Wrześ. 12. »Litra« ż. Zb. XII, 75. Mátyás Zapust, 5.

Litwa i poch.: »Maruś moja.. Wystaw nóżkę na Ruś, A jeśli na Litwę, Wypowiemy bitwę« Zb. II, 111, n° 168. »Ja mały cyrulik, Wędrujący z Litwy..« ib. VIII, n° 13. »Płynęły gęsi z Litwy do Rusi..« Pozn. IV, 127, n° 239. »Leciały gęsi z Litwy do Rusi..« ib. 160, n° 298. »Mój kochanecek po Litwie bonuje..« Rad. II, 65, n° 132, zwr. 4. || »Litwa = stado kawek lecących; widząc je, mówią 'Litwa leci'« Pr. fil. IV, 838. || »Litwinami nazywają na Mazurach kawki z powodu wrzasku ich 'ka ka kej'. Jest przysłowie 'Die Litauer sind da, es wird bald Winter'« Frischbier Preuss. Sprichwörter 1865, str. 303, n° 4293. »Litwinów.. nazywają 'Boćwinami' żartobliwie, a. przedrzyzniając się, 'Lićwinami'« Roczn. 233, pod Rz. Por. Botwina. Botwinisko.

Litwicki: »(Rózia za mąż idzie) za Litwickiego, Za sierzanta tutejszego« Kuj. II, 24, n° 146, zwr. 4.

Litwor = »roślina archangelica officinalis« Wrześ. 12. Wrześ. T. 9. Zb. VI, 205. 224, n° 26. »Litwór« Spr. V, 374.

Lity = »cały, w massie, bez obcych przymieszek, szczery: 'lita skała', 'lite srebro', 'lity kamień'« Krak. IV, 311. »Litá skała« Rud. 205, n° 164. »Na litym piasku« Krak. III, 27, n° 39. »(Chusteczki) złotem lite« Maz. II, 16. || »Lita = miód (patoka), oczyszczony z wosku: 'Mam litej tyle a tyle garncy'« Pr. fil. IV, 838.

Liw patrz Iwa i dodaj: »Liw = iwa (salix capraea); wyraz 'iwa' zupełnie jest w Czerskiem nieznany. || »Liwina = zarośla a. drzewo iwy (opis)« ib.

Liw: »Do Liwa« Maz. III, 234, n° 295 a, zwr. 15.

Liwa! itp. = wołanie na gęsi: »Liwu liwu!« Bibl. Warsz. LXXX, 625. Lip. 168. Liwuszka liwu liwu!« Cen. 77. »Liwu liwu liwusia!« Wisła III, 219. Zb. XIV, 158. Rozpr. XX, 430. Ram. 93. »Liwu liwu, gąski moje!« Pozn. III, 210, n° 99. »Liwuś!« Lip. 9. »Liwy liwy!« Zb. IX, 236. »Liwe liwy!« Wisła III, 219. Spr. IV, 25. »Liwy liwy liwusiu!« Zb. XII, 225. »Liwa liwa!« Zb. XI, 42. Rozpr. X, 286. Wisła VI, 227. »Liwa (u dzieci) = gęś: 'Na liwa liwa!'« Rozpr. XII, 108. »Liwula, Liwulka, Liwusza, Liwuszka = gąska (pieszczotl.)« Ram. 93. »Nazwałam go (kaczora) 'liwusiu'« Wójc. I, 167 (z Paulego, 120, n° 25). »Wołałach go (gąsiora): 'liwuś mój!'« Zb. IX, 254, n° 296. »Tukaj (= tutaj) przelecą liwuchy« Aten. VI, 629. || »Lwa lwa!« Wisła III, 219. »Lwà lwà lwā!« Święt. 22. »Lwa

lwa lwa, pilusia lwa!« ib. 702. || »Liba! = wołanie na gęsi« Zb. II. 8. »Libu libu libusie!« »Libuś!« Kuj. II, 43, nº 190, zwr. 5. Wisła III, 664; V, 751. »Wołałam go (kaczora) 'libuś mój!'« Kuj. II, 43. || »Liłuszka (= liwuszka K.)« Nadm. 149. || »Luba = gęś« Zb. II, 8.

Liwar p. Lewar.

Liwentarz p. Inwentarz. Lewentarz.

Liwerant: »Gubernat«: »Przyjechali gubereáci z Berna, Pytali sie, po cemu tu wełna« Rozpr. VIII, 225. Toż. Zb. XIV, nº 134.

Liwerować: »Luberować = dostarczać, liwerować« Święt. 702.

Liwerwer p. Rewolwer.

Liwina p. Iwa. Liw.

Liwk = gorset *Hilf. 53.* »Liwk = stanik« Derd. 136. »Wetkła sobie (dukaty) pod liwk« ib. 94. »Sygła pod liwk« ib. 112. »Liwk = kamizelka« Pobł. 43. »Lifk« Nadm. 108. »Suknie czyli kabatki, zwane także 'liwkami'« Pozn. I, 68. Ram. 93. Por. Lajbik.

Liwy p. Lewy.

Lizać się = »czesać się starannie; przymilać się, przychlebiać się« Święt. 702.

Lizajek: »Lizajk = lizała, lizuś« Pobł. 43. Por. Lizała. Lizun. Lizuś.

Lizała = »człowiek, lubiący lizać, wylizywać« Ram. 93.

Lizawka = »solnik, glina, zmieszana z solą, popiołem z drzewa osinowego i terpentyną, służąca za przynętę jeleniom« Pr. fil. V, 781.

Lizda p. Glista.

Lizidupa = »pochlebca« Święt. 702.

Liznąć: »Sama nie liźla (= liznęła) cielęciny..« Święt. 421. || »Liznąć« = kropnąć, ściągnąć, palnąć: »Liznął (klacz) batem« Bal. 157. »'Liznąć kijem' = 'wyprać kijem', 'wytrzepać kijem' komu skórę« Zb. I, 20. Pozn. VI, 355.

Lizoń = »pochlebca« Święt. 702. Udz.

Lizuch = »lizus, pochlebca, uczeń, starający się przypodobać, liżący się nauczycielom: 'Vacationes cras, Na lizuchów czas'« Pr. fil. V, 782. || »Lizucha« ż. = pochlebnica, zausznica, donosicielka Kosiakiewicz, Rodzina Łatk. 1893, str. 163.

Lizula = nazwa krowy Wisła V, 923.

Lizun: »'Miesiąc lizun' = czas w którym chłopiec a. dziewczyna nabiera chęci podobania się, zalecania« O. Ust. z Litwy. »Lizun = pochlebca, zausznik« Osip. O.

Lizus = lizun, pochlebca Ust. z Litwy. Por. Lizuś. »Lizus = nazwa konia« Pr. fil. III, 312.

Lizuś = »smakosz, pieczeniarz« Święt. 702. O. p. w. Lizun.

Lizymir p. Inżynjer.

Lizynier p. Inżynjer i dodaj »Lizynier = inżynier« Rozpr. XX, 430.

Lnianka = »1, chusta lniana 2, żupan wieśniaczy lniany 3, kilka roślin 4, blp. len wyczesany, wyczeski« O. »Posły.. panienecki do kalinecki lnianki rwać« Maz. III, 83, nº 33. Toż z dalszym ciągiem: »Lnianków nie urwały, Snopy potargały« Rad. I, 114, nº 55. »Tkaniny są wyrabiane.. z 'lniánek' = bawełna nieskręcana« Wisła VII, 79. »Lnianka = camelina saliva a. 'lnica' (linaria), 'ryżejka', 'kobyłka'« Pleszcz. 121. »Lnianka, zwykle blp. 'lnianki' = paczesie, wyczesywane ze lnu, zdatne tylko na grubsze przędziwo« Pr. fil. IV, 838.

Lniany: »Lany« Udz. »Lanny« Święt. 29. 129. Pr. fil. V, 779. »Lenny« Rozpr. VIII, 102.

Lnica p. Lnianka.

Lnina = »tkanina lniana, płótno z lnu czystego« Pr. fil. IV, 838.

Lnisko = »pole lnem zasiane« Zb. III, 21. »Lnisko = miejsce, pozostałe po wyrwaniu lnu« Spr. IV, 365.

Lnowanie, »Lnowalne, 'chodzić po lnowalnem' = kwestowanie lnu. Dziewczyna biedna, wychodząca za mąż, obchodzi rodzinę i sąsiadów 'po lnowalnem'« Pr. fil. IV, 838. »Lnowalne, 'chodzić po lnowalnem'. Na Podlasiu panna młoda obchodzi całą wieś, kwestując len, a każda gospodyni darzy ją zwitkiem 'na nowe gospodarstwo'..« Zb. I, 86. Por. Polnowalne.

Lnowalne p. Lnowanie.

Lo p. Tylko.

Lo! »Lo sa, bysiu, lo lo lo..« = Lelokanie Pozn. IV, 278, nº 539.

Loch: »Na Wołyniu, Podolu i Ukrainie piwnicę zwykle nazywają 'lochem'« Wal. p. w. Sklep. »Loch = sklep, piwnica« Roczn. 213. || »Loch« w ciesielce: »Bale zasuwają się w podłużne wyżłobienia, zwane 'loch', 'gara' a. 'burta'« J. Łoś. »Locha = rowek, wyżłobiony w słupie« O. »Locha = dziura« Spr. V, 112. Por. Lochowanie.

Loch = »czas popędu płciowego u dzików (myśl.)« Pr. fil. V, 782.

Locha = »świnia maciora; samica dzika« O. »Locha, Samura = maciora, świnia« Krak. IV, 311. »Roba = świnia, zwłaszcza prośna, locha« Zb. I, 23. 70. Roczn. 213. Zb. III, 98, nº 23; VII, 109, nº 5; XIII, 188, nº 170. Chełm. I, 91. Wisła VII, 560. Pleszcz. 36. || »Łocha, zdrobn. Łoszka = dzika świnia Tyg. ilustr. 1. XIV, 138.

Lochać się = parzyć się: »Świnia jest prośna, bo się lochała« Zb. VIII, 252. Hemp. Dyg. Rozpr. XI, 185 (autor pisze 'láchać sie'). »Lachać się« = toż znaczenie, Ust. z różnych okolic.

Lochowanie = »wyżłobienie« Maz. III, 42.

Lochun = »mały urwis, ciągle biegający« Pr. fil. IV, 838.

Lochynia p. Włochynia.

Lodek = »ałun« Huc, 224.

Lod(k)a p. Lada.

Lodowica = »gołoledź« Pr. fil. IV, 214.

Lodowiec = »gwóźdź z wielką czapką do przybijania podków koniom w zimie, aby się nie ślizgały po lodzie« Spr. IV, 378.

Lodowy: »Sól kamienną nazywają 'lodową'« Roczn. 236 p. w. Sól.

Lodówka = lód: »Ukiełznołek na lodówce« (= poślizgnąłem się) Spr. V, 366 p. w. Kiełzać.

Lofer p. Laufer.

Lokaj i pochodne: »Łokáj obok lokáj« Rozpr. VIII, 113. Opol. 34. »Lokajoju« 3 pp. lp. Chełch. I, 18. »Lokaista«: »Piją tam lokaiści, Bo to dobrze buty czyści« Wisła VI, 565. »Lokaiku!« Zb. IV, 128, nº 102, zwr. 5. || »Lokajka« = lokajowstwo, lokajowanie: »Chłopu nie bawić się lokajką« Kam. 175. Por. niżej Lokajskie. || »Lokajka« = żona lokaja, lokajowa Krak. IV, 213. Ust. z Warszawy. || »Lokajów«: »Krowa lokajowa« Kam. 38. || »Lokajskie« = 'lokajka', lokajowanie: »Matuskowi lokajskie ani w głowę« Kam. 175. 178. || »Lokajsko« przysłówek: »Lokajsko chodził« bywał lokajem Kam. 83. 175.

Lokat = »niższy nauczyciel, podnauczyciel, zastępca« O.

Lola = »1, krowa 2, wołanie na krowy« Spr. V, 112. »Lola = 1, krówsko, 2, klępa, kobieta flejtuch. 'Lola, Loleczka' = przywoływanie krów i cieląt« Wisła III, 665.

Lola p. Laia. Laga.

Lolka: »Lolkę jic« = iść 'na wysiadkę' Hilf. 171. Toż Nadm. 149 (dziecin.) i Ram. 94.

Lomp- p. Lump-.

Lompa p. Lampa.

Lon = »kołeczek żelazny do osi« Udz. »Lon = gwóźdź trochę zakrzywiony, wbity w 'synkiel', aby koło nie spadło«. Spr. IV, 333. »Lun = rodzaj śruby u wozu, zabezpieczającej koło przed spadnięciem» (= od spadnięcia K.) Święt. 702. »Lon, Lonek = kołek żelazny do osi, zatyczka« O. »Lonik« Spr. V, 374. Ust. z różnych okolic. || »Lon = żelazo w żarnaach, leżące pod kamieniem wierzchnim« Osip.

*Lon: »Lóna: 'To nie lóna, nie lónuje się' = nie opłaca się, nie warto« Krasn. 305.

Lonek p. Len.

Lonować = sich lohnen, opłacać się, wartać: »Jemu nie lonowałô z njimi (z cepami) robić« Hilf. 128. »Lonuje się = opłaca się« Pr. fil. IV, 214. »Lonuje się« Krasn. 305. »Lonować = pasować lohnen« (chyba 'sich lohnen' K. Wisła I, 151. »Lonuje pasuje, przypada do miary« ib. 153.

Lonty b.p.: »Lanty = 1, gałgany 2, suknie« Rozpr. XII, 95. »Łąty = drobna odzież, manatki« ib. XVII, 43. Tygod. ilustr. ser. 2, nº 110.

Lonzak: »Lonzak = suchoty« Pr. fil. V, 782. »Lenzak = suchoty« ib. 78.

Lorcia = Eleonora Wisła VI, 306. Por. Eleonora.

Lorka = »wagonik, używany do przewożenia materjałów budowlanych podczas robót na linji drogi żelaznej« Pr. fil. V, 782. Toż Ust. z Warszawy.

Lorko = ? »Zabił Lorko jałowice« Zb. XII. 167, nº 41. J. Traczyk w pieśni tej, zamiast 'Lorko', słyszał 'Berko'.

Lornetka: »Lórnietka« Spr. V, 342, p. w. Beśpekta.

Los: »('Kobyła' mówi do królewicza, gdy uciekli za zagranicę od 'carownika') Tuták musiwa jaki los zrobić« = coś przedsięwziąć, jakiś obrót uczynić, coś obmyślić Święt. 348. »Nástarsá córka rzucała lose na ludzi« (wybierając męża) ib. 350. »Nie wiado mi, gdzie się samemu obrócić, a tu (w mieście) gorzej losu« (? K.) Kam. 13.

Los (z Niemiecka): »'Cóż tā je lōs?« Bisk. 44. »Podzękował panu Bogu, Że dzewcząt był los = pozbył się« Nadm. 51. »Loż puscic« = loslassen Hilf. 108. || »Loz = luz, swoboda« Ram. 94. »Lozę = luzem, osobno, wolno, swobodnie: 'Lozę so chôdzili'« ib. Lozny = luźny, Lozno = luźnie« ib. »Lusem = luźno: 'Ślachta puściła konie lusem'« Spr. V, 113. »Luzem« Rozpr. VIII, 183; IX, 154. »Lusem = luzem, luzno« Zb. I, 19. Por. Luz.

Losowanie = 'mętowanie' Wisła II, 610, III, 329, 338.

Lotawy (może = *látawy K.) = prędko biegający Jastrz.

Lotek = »strój głowy druchen pod Krakowem, składający się z trzech wstążek z tyłu upiętych« Zb. I, 86. »Szesć wstążek, upiętych na przodzie, zowią 'motylem', a trzy

z tyłu 'lotkiem'« Krak. II, 39, ods. Toż Kłosy XIII, 72.

Loterja: »Luterja« Zb. VII, 44. »Lutrja = loterja (na Szląsku)« O. »Ten człowiek też musiał w lutryi kulki (= testiculos) wygrać« Cinc. 36, n° 814. »Na litery stawiać« = trzymać bilet loteryjny Rozpr. XVII, 80. Pr. fil. IV, 214.

Lotka = »1, najdłuższe końcowe pióro w skrzydłach ptaków 2, skrzydełko ptaka upieczonego« Pr. fil. IV, 838. Por. O. Por. Loty.

Lotka i Lotynka może = Szarlotka i Szarlotynka? »Wysłużyłem.. Lotynke« Krak. II, 170, n° 338. »Lotka« ib. W odmiankach tejże pieśni 'Marynka' i inaczej.

Lotki lm. = »drobne kawałki żelaza a. drobny śrót do nabijania strzelby« Sab. 132. Por. Glot, Loftka u. L. i O. Por. Grankulka.

Lotnąć = »upaść na lodzie« Święt. 702.

Lotny: »Lotna zwierzyna« = dzikie ptactwo Przyj. ludu VI, 110. Kozłowski Terminol. łowiecka 46.

Lotr(a) p. Klafta.

Loty lm. = skrzydła ptaków Przyj. ludu VI, 126. Toż Ust. z Litwy. Por. Lotka.

Loty = ? »Między loty kamień złoty..« Kiel. I, 72, n° 30.

Lotynka = jakieś imię ż.: »Wysłużyłem dziewcynke W siedmiu latach Lotynke« Wisła VI, 306.

Lód: »Mówią 'po ledzie' i 'po lodzie'« Kuj. II, 285, n° 68. »Na, po.. ledzie« Ust. z Litwy.

Lólek i Lólka: »Lólek = dziadek« (ojciec ojca, matki) Wisła III, 738. »Lólek, Lólka = dziadek, babka« ib. 745. »Lulek a. Lólek = dziadek. 'Lulka' = babka« Pobł. 154.

Lórny = ? »Dziewczyna nazwała deszcz: 'desc lórny'« (pogardliwie) Rad. II, 190, n° 9.

Lóz- p. Luz-

Lpić = »sfolgować, zelżeć, ścierpieć, czekać, być cierpliwym: 'Na kwile mu jesce zelpiem' a. 'ścierpiem', a. 'pockám'. 'Dość se mu jesce lpiem'. 'Trza mu było jesce zelpić'« Spr. V, 374.

Lśnić się: »Sklnic sę« Hil. 180. »Śklnić się« Pozn. VII, 265. »Śklący robák« Cisz. I, 280. »Lsknić się« Czark. »Lśkniący« Kud. »Lsnący rękaw« Gliń. IV, 164.

Lu! »Lu lu lu!« = wołanie na indyki (Wołyń) Roczn. 246. || »Luu!« = naśladowanie lunięcia wody: »Wyrwała mu kołek z dziury, a tu woda luu!« Cisz. I, 310. || »Lu!« naśladowanie rzucenia: »Lu! = lunąć, rzucić: 'Złapał chłanda (p. Chłąd) i lu w niego« Pr. fil. V, 782. || »Lu!« = naśladowanie uderzenia, 'lunięca': »Ni z tego, ni z owego lu (a. 'buch') w pysk jeden drugiego« Wisła VIII, 284. || »Lu!« = usypianie dzieci: »A lu lu, synu mój!« Fed. 205.

Lub: »A lub ci bieda lub nędza, Idzie dziewcyna od księdza.. A lub ci bieda lub lub lub. Juzci dziewcyna wziena ślub« Kiel, 97, n° 115. Por. przytoczenie z Lip. 165 pod Lubiać.

Lub = ? »Ljub = miara zboża, szefel: 'Ljub żyta, rży, toflů'. 'Pół ljebi' = pół miary« Hilf. 171 (może = łub K.).

Luba p. Liwa.

Lubartów: »Z Lubartowa« Wisła VI, 862, n° 20.

Lubas: »Lebas = człowiek wątły, słabowity, nieruchawy, rozlazły« Ram. 90. »Lebus = spioch, leniuch, leniwiec, człowiek do niczego« ib.

Lubaszka = rodzaj śliwki O. Pr. fil. IV, 838. Zb. XIV, 28. Ust. z Wielkopolski i z ziemi Chełmińskiej. Rozpr. XVII, 77. Por. Chróstawka. Glubka. Kobyła. Lubka. Miwka.

Lubaszka: »Lubaska« = kochanka Kłosy nº 226, str. 263 (Hucul.).

Lubawa: »W Lubawie« Kolb. 243, nº 25 d.

Lubawy: »Lebawy = leniwy« Hilf. 170. »Lebawy = 1, słabowity 2, powolny« Pobł. 42. »Lubawy = chudy: 'Mięso lubawe' = chude, flakowate« ib. 154. »Lebawy = powolny, ociężały« Ram. 90. »'Lubowe' a. 'Libowe' mięso = mięso średniej tłustości« Ust. z Litwy (od Lidy, Wilejki, Nowogródka). Ram. 90 podaje jeszcze: »Lebawôse i Lebawô«. Por. Luby.

Lubcia = »luba, miła osoba« O. »Lubciu! = nazwa pieszczotliwa, jak krakowskie 'moja ty!'« Roczn. 234 p. w. Serce. Toż Zb. I. 75. p. w. Serce. Por. Lubeńka.

Lubczyk i pochodne: »Lubcyk = ziele, uważane za przynętę miłośną« Pr. fil. IV, 838. Fed. 170, nº 9. || »Lubszczyk, Lubszczek, Lubczyk, Lubystek = levisticum officinale« Zb. VI, 268, nº 117. »Lubscyk, Lubczyk« ib. 202 e, f. »Lubczyk, Lubszczyk« Wisła III, 90. || »Lubieszczyk« Kuj. I, 81. 99, nº 9. Wisła III, 91. »Korzeń lubieszczykowy a. Lubieżny = radix levistici« Ciesz. 42. || »Libiuszczek: »Grzmotnik, czyli matka wszystkiego ziela (?) libiuszczek« Zb. II, 20. || »Olejek lubistowy = ol. levistici« Wisła III, 90. || »Lubek«: »Cyganie roznoszą korzonki jakieś, zwane 'lubkiem', mające niby służyć do obudzenia miłości w mężczyznach. Stąd wyrażenie 'zadać komuś lubka' = czarami zmusić do miłości« Kozł. 379 c.

Lubejus Spr. IV, 25 dodaj do Jubileusz.

Lubek p. Lubczyk.

Lubeńka i pokrewne: »Wart serca ślicznej lubeńki« Oles. 43 i Wójc. II, 47 (nie ludowa K.). »Ja lubeńka i milusieńka Nie bede z dziadem spała« Wójc. II, 249 (nie ludowa K.). »Nie płac, moja lubeńku!« Pleszcz. 209, nº 4. »Lubęko, Uchwil (= uchyl) mi okienko, Co jesce zobace Gdzie twoje oczko« Kętrz. 40, nº 5. »Z twoij ręki Czerpam słodycze lubeńkie« Kuj. II, 167 (? nie ludowa K.). Żyd w szopce mówi do Żydówki: »Wstań, lubińciu, do góry!« Zb. XIV, 49—50.

Luber p. Rubel.

Lubernija p. Alwernia i dodaj »Luwerniá = Alwernia« Spr. IV, 25. »Z Lubernii« Krak. I, 217, nº 22, zwr. 7 (nie ludowa K.).

Lubiać i pokrewne: »Lubiáł« Cisz. I, 246. Archiv V, 641. Witw. 81. Matusiak Kw. 14. Rozpr. VIII 118. 165, nº 5. »Lubiała« Kuj IV, 173. Zb. IV, 158; VIII, 303. Rad. II, 77. »Lubiało« Wisła VIII, 499. »Lubiały się« Chełch. I, 16. »Lubiany, Nielubiany« Ust. z różnych okolic. »Lubieją = lubią« Czark. »O lubże mnie, lubaj i lub« (rym 'ślub') Lip. 165. Toż Pozn. IV, 6, nº 9. Por. Lubić. Lubować.

Lubiciel = »który coś lubi« Wisła III, 88.

Lubicz: »Do Lubicza« Zb. II, 114, nº 204; VI, 152, nº 137. »Z Lubicza« Zb. II, 62, nº 56, zwr. 10.

Lubić = »kochać« Rud. 127. Por. Lubiać. Lubować. || »Lubić się« = kochać się: »Swym (zap. 'z swym' K.) miłym się lubię«

Rog. n° 99. || »Lubić się = podobać się« Pr. fil. V, 782. »Co mi się nie lubi, Porząd mi dawają« Rog. n° 55. 385. »Wyście sobie wzięli Co wam się lubiło« ib. n° 206. 208. »Niémasz żadnego, Coby mi się lubił« ib. n° 229. »Gdo mówi, co sie mu lubi, ten usłyszy, co sie mu nie lubi« Cinc. 14, n° 254. || »Lubię«: »Lebię = żądam, chce mi się« Hilf. 170.

Lubiejusz p. Jubileusz.

Lubieszczyk p. Lubczyk.

Lubińcia p. Lubeńka.

Lubin: »Z Lubina« Zb. II, 52, n° 34.

Lubiny: »Na Lubińskiej dziedzinie« Kal. I, 157, n° 141.

Lubka = gatunek śliwki Zb. I, 19. Por. Lubaszka.

Lublin: »Do Lublina« Kozł. 138, n° 6. Wisła VI, 860, n° 15. 861, n° 18. Maz. I, 236, n° 117; II, 83, n° 188; III, 332, n° 532; V, 262, n° 269. Kiel. I, 49. 162, zwr. 17. Rad. II, 35, n° 68. Lub. I, 498, zwr. 7. »Z Lublina« Kozł. 138, n° 6. Rad. II, 55, n° 112, zwr. 8. »W mieście Lublinie« Zb. XIV, 243, n° 111. »W Lublinie« Pauli, 181, n° 10. Kolb. 34, n° 5 f, zwr. 27. 248, n° 25 l. Zb. X, 278, n° 152, zwr. 3. Kiel. I, 185, n° 342. »Koło Lublina« Zb. X, 330, n° 376. »Wedle Lublina« Maz. II, 250, n° 705. Łęcz. 153, n° 271. »Od Lublina« Lub. I, 285, n° 465. »Po Lublinie (psy łapał)« Maz. III, 296, zwr. 12 (nie ludowa K.). »Z pod Lublina« Chełm. II, 69, n° 163. || »Lublineczek«: »W Lublineczku« Kolb. 248, n° 25 k. || »Lubin« Hemp. »W Lubinie« Lub. I, 291, n° 476; II, 25, n° 62.

Lubliniec: »Lublinieckie dzwony« Rog. n° 479.

Lubo = »albo« Sand. 263. »Dam laskę, lubo koštur« ib. 373. || »Lubo« = niby, jak: »Łżes.. lubo pies!« Maz. III, 282, n° 400, zwr. 14. (Jedyny przykład K.).

Lubonia (a. Luboń): »W Luboni« Pozn. V, 83, n° 147. Wójc. II, Dod. 102. »Po Luboni« ib. II, 119, n° 45.

Luboń: »Lubuniu (tak K.), ty wysoki groniu!« Zejsz. 81, n° 263.

Lubornia p. Alwernja.

Luborycz »a. Luborysz = kanianka pospolita (cuscuta europaea)« O.

Lubostroń; »W Lubostroni« Pozn. V, 155, n° 363.

Lubosy = kochany: »Marysińka rozstawać się miała Z tym lubosym, z tym Jasińkiem« Pozn. V, 31, n° 53.

Lubość = »kochanie, miłość« Pr. fil. V, 782. »Lubita sie i docymátá sobie wiernośći i lubości ná záwse« (wydrukowano 'lubość' K.) Zb. XIV, 180 (z oracji weselnej).

Lubość: »Lebôsc = wątłość, giętkość, wybujałość, delikatność« Ram. 90.

Lubować = lubić, kochać: »Chłopy nie lubują, jak nowa modła na robotę nastanie« Kam. 57. »Lubuj mnie, frajereczko!« Zejsz. 94. »Lubujże mnie, lubuj, jak mnie masz lubować!« ib. 99, n° 380. || »Lubować = podobać się, dobrze robić komu: 'Wino mu bardzo lubuje'« Pr. fil. V, 973. »Cóżbyś zjadła? Do czego sobie lubujesz?« Sewer. »Najpierw Lucyper puszcza się w tany ze swą adeptką i 'długo sobie z nią lubuje', a po nim każdy djabeł« Zb. XIV, 188.

Lubowo: »Bez Lubowską wieś« Rog. n° 50.

Lubowy: »Lubowe ziele = lubczyk (?): 'Jest ścierecka do ogró-

decka, Do lubowego ziela'« Pr. fil. IV, 276.

Lubowy p. Lubawy.

Lubraniec: »W Lubrańcu« Łęcz. 200, n° 386. »Lubrańskie pole« Kuj. II, 156, n° 313.

Lubrańczyk: »Z Lubrańczyka« Kuj. II, 145, n° 293.

Lubryka = »rubrica« Rozpr. VIII, 203; IX, 176. »Lubryka = kreda (czerwona): »Cyrwoną lubryką napisał na bramie« Zb. VIII, 252. Chełch. I, 186. »Lubryka = rubryka« Wisła I, 188. Lub. II, 210. Czark. »Lubryka = kamień czerwony do pisania na drzewie« Pr. fil. IV, 839. »Lubryka = bolus rubra« Ciesz. 53. »Rzeźbę (na deszczkach) kolorują lubryką« Del. 82.

Lubsza: »Na Lubszeckiém polu« Rog. n° 89. »Lubszecki zameczek« ib. n° 468. »Lubszecki dwór« ib. n° 256. »Lubszeckie dziéweczki« ib. n° 335. 423.

Lubszczyk p. Lubczyk.

Lubunio: »Przyjeżdżaj, lubuniu, bo cię dawno żądam!« Oles. 121, n° 135. »Lubunia = luba, kochanka: 'Marynia, lubunia, dzieciątko kołysze'« Pr. fil. V, 783.

Luby: »Leby (lûby K.) = 1, giętki, gibki (o roślinach i młodych drzewkach): 'Lûbé bulwy'. 'Lûbé drzewka' 2, słabowity, zdrowia delikatnego (o ludziach i zwierzętach): 'Dzieci lûbé'« Pobł. 41—42. »Leby = 1, luby, miły 2, delikatny, wątły, wiotki 3, wybujały, gibki« Ram. 90. || »Kása lubá = jaglana kasza na słodkiem mleku dla państwa młodych« Rozpr. XX, 429 p. w. Kása. Por. Lubawy.

Lubymene: »Czy ziele 'lubymene' jest levisticum officinale, nie mogłem dociec..« Zb. VI, 269, ods. 1. 206. 309, n° 8. (Zelechowski w Słowniku ukraińskim, 418. objaśnia 'lubymene': »1. Vergissmeinnicht (myosotis) 2, Knabenkraut (orchis morio) 3, Wald-, Platterbse (lathyrus silv.) 4, napój miłosny« K.). Por. Lubczyk.

Lubystek p. Lubczyk.

Lucerna: »Lucernik« (roślina) Pozn. II, 51.

Luch! »Gdy się człojek pokaze na progu i zawoła (na wilki) 'luch luch luch!', uciekają« Maz. V, 51, ods. 3. Por. Utiu!

Lucht p. Luft.

Lucy na! p. Lusi.

Lud, Ludzie i pochodne: »Czarny lud« patrz pod Czarny. »Chłopcysko dorosło juz luda« = jest już dorosły Pleszcz. 48, n° 3. »'Do ludzi być' = wyjść z lat chłopięcych i móc się znajdować w towarzystwie ludzi dojrzałych. Tak mówią zwłaszcza o dziewczynie dojrzewającej: 'Marynia niezadługo będzie już do ludzi' = wkrótce trzeba myśleć o wyprawie i o kawalerze dla niej« Zb. I. 66 p. w. Do ludzi. »Z kogo się naśmiewają, z tego ludzie bywają« Pleszcz. 165, n° 162. »Wróć mi wianek, wróć mi, To ja bede ludźmi« Kon. 26. Toż Wisła IX, 349. || 6 pp.: »Z ludziami« Wisła VIII, 695, n° 47. Święt. 225, n° 74. »Lûdzami« Bisk. 36. || »Ludzie = czeladź; najemnicy, stający do roboty dziennej za wynagrodzeniem pieniężnym: 'Dać jeść ludziom'. Nająć ludzi'« Osip. || »Ludkowie«: (Dorla mówi do żołnierzy) »Powiedźcie wy mi, ludkowie moje!« Rog. n° 20. »Nie starajcie się, ludkowie (o miejsce dla mnie): Mam ja miejsce na kierchowie« ib. n° 476. Toż ib. n° 477 i 478. »Ludkowie modlili się, klęceli« Zb. VII, 59. »Moi ludkowie, nie gardź-

cież nami!« Pozn. II, 320. »Moi mili ludkowie!« ib. 376. »Ludkowie, którzyście się tu zgromadzili!« (z oracji popielcowej) Zb. IX, 22, n⁰ 9. »Moi ludkowie!« Zb. XI, 40, 3, 2. »Witajcie, ludkowie!« Fed. 359. »Do tego kościoła nie kcieli ludkowie chodzić« Zb. XIV, 48. »O prości ludkowie!« Kaspr. 115. »Wyrazy podziwu: 'O cudy!.. O ludkowie!'« Pr. fil. IV, 809 p. w. Cudy. »Dwóch ludków (ze studencyje) złapano..« Kiel. II, 133, n⁰ 435, zwr. 5 (ze starej pieśni). || »Ludeniek«: »Zabijają tysiące ludeńka bożego« Kam. 124. »'Ludeńkowie' = o ludzie!« 'Ludeńkowie, ratujta!'« Osip. || »Ludzieńki«: »Dwoje ludzieńków« zakochali się w sobie Kolb. 148, n⁰ 11 a. || »Ludzięta« Biernacki (Rodoć) Piosnki i satyry 1879, str. 230. Por. Ludowina.

Ludojad p. Ludożerca.

Ludowina = »ludek (zdrobniale)« Sand. 263. »Ludowiną znęca kieby nieboskiem stworzeniem« Kam. 14. »Ludowina garnie się na robotę« ib. 71. »Tak se natrząchali nad ludowiną« ib. 80. »Dużo ludowiny« ib. 114. »Oj da to w tych Tatarach Nima nic dobrego: Troche ludowiny I to obmównego« Lub. II, 39, n⁰ 114.

Ludożerca »a. Ludojad = okrutnik, tyran« Osip.

Ludwer »Zierdum wala cupa cup cup« = przyśpiew Rad. II, 21, n⁰ 39.

Ludwika: »Ludwina« Tyg. ilustr. ser. 2, n⁰ 110. »Lodzia« Chełch. I, w bajce n⁰ 34. || »Ludwiczka = Ludwikowa« Kuj. II, 272.

Ludziany = ludzki, dobry: »— A mąż twój ludziany? — At, zachciałeś, rozbójnik ma więcej sumienia od niego!« Rzewuski Listopad 1848, t. II, str. 339.

Ludzimierz: »Z Ludzimirza« Zb. XII, 182, n⁰ 21.

Ludzki: »Lujcki« Opol. 37. || »Ludzki osukańce!« = oszukańcze ludzi Kiel. I, 124. || »Ludzki = przyjacielski, gościnny; obcy: 'Co ludzkie (= cudze, obce K.), to mu milse'« Pleszcz. 36. »Ludzkie (= innych ludzi K.) kobiecinki niosą obiadeńki, Mojej miłej nie widać« Maz. V, 280, n⁰ 304, zwr. 4. »Pojedziemy w ludzkie kraje« (= obce) Kiel. I, 124. »Ludzki = cudzy: 'Hawok moja grzęda, a hań ludzká'. 'Ludzká pracá nie popłacá' = maleparta idzie do czarta. 'S ludzkiego konia napośród wody słaź'« Spr. V, 374. || »Ludzki = należący do 'ludzi' = do służby: 'Ludzkie święcone'« Pr. fil. V, 783. Toż Ust. z Litwy.

Ludzkość: »Mieli oni (mowa o nieboszczyku »moim tatusiu«) ludzkość«, to też na pogrzebie »najdzie się dużo ludowiny«; Kam. 114 objaśnia: »Miał przyjaciół, powszechnie (był) szanowany, kochany od wszystkich«. »Wrodzona gwarność, czyli tak zwana u nich (u Górali) 'ludzkość'« Ogończyk W kolibie, 4.

Lufa: »Lofa = jedynka (stopień szkolny)« Pr. fil. V, 782.

Luft: »Lucht« Pr. fil. V, 783. Krak. IV, 311. || »Luft = »przeciąg« Rozpr. X, 287. Wrześ. 12. »Wiercą (w drzewie) ..dziurki, dla zrobienia 'luftu'« (= przewiewu) Pozn. I, 87. || »Luft« = powietrze: »Idą.. do lasa na świeży luft« Zb. VII, 53, n⁰ 115. »W luft wysadzić« Święt. 236. »'Do luftu przyjdzie' = przyleci powietrzem« Ust. z Jaworza. || »Luft«

= złe powietrze, swąd: »Od trupów był lucht taki na wiorste, co wychodził oddech« Cisz. I, 179. || »Luft = poddasze Wal. p. t. w. Ust. z Litwy. || »Lucht = płyta z lanego żelaza, z podłużnemi otworami, przez które ma przepadać popiół« Rozpr. XII, 41. || »Luchto« = otwór (w murze): »Takie luchto.. dostało có ręke wraziół« Zb. V, 247, nº 51.

Lufton a. Lufcik: »Kromkę od'razowego chleba popijał 'lufcikiem', gatunek najtańszego piwa, wyrabianego w Kaliszu, nazwanego 'luftonem'« Wiek 1874, nº 60, str. 2.

Luftować = przewietrzać (np. inspekta) Ust. z Litwy.

Lugaj = »próżniak« Pr. fil. IV, 276. Por. Legart.

Lugust p. Ligustr.

Luidor: »Ludor« Pozn. III, 178; VI, 55. 138.

Lujnąć p. Lunąć.

Luk! p. Lusi!

Luka = »dziura, otwór, okno bez szyb« Ram. 94.

Luknąć = »krzyknąć« Święt. 702.

Lukrecjowy: »Korzeń lukrecjowy = radix liquiritiae« Ciesz. 42.

Lul- p. Ból-.

Lula = »kołyska« O. »Kołys.ze sie, kołys w bábusiny luli« Zb. XIV, 169, nº 11. »Kołys.ze sie.. w malowany luli« Zb. X, 134, nº 87. || »Lulusia-: »Kołys.ze sie.. Lulusiu wizbowa« ib. nº 10. || »Lulka = kołyska« Spr. IV, 25.

Lula p. Lala.

Lulej a = »człowiek powolny« Pobł. 154.

Lulek = roślina szalej Fed. 401. O. || »Julek = hyoscyamus« Zb. XI, 52, nº 15.

Lumenstracja p. Remonstracja.

Lumer p. Numer.

Lulu! i Lulać: »Lulu, mój synulu!« Maz. III, 337. »Lulu lulusiu!« Pleszcz. 221, nº 2. Wisła IX, 132. »Luláj, Jásiu, luláj!« Zb. XIV, 169, nº 1. Święt. 131. Pozn. I, 239, nº 98. Pauli, 87. »Lululu lulusieńko« Kolb. 212. 279. 290. 378. 428. Krak. II, 428. 475. Zb. IV, 100. 136. 201. Cen. 76. Zb. IX, 15; VIII, 100. 101. Zejsz. 75. 172. Zb. X, 135. 300. Maz. II, 74; III, 57. 256. Wisła III, 251. Zb. XV, 104. 105. Sand. 155. Goszcz. 279. Tygod. ilustr. 1, XII, 27. Wójc. I, 126. Kuj. II, 33. 50. Kozł. 179. Lip. 18. »Lulájże mi, luláj, maluśki lulásku!« Pr. fil. IV, 214. »Lulu-pa = (w języku dziecin.) spać« Pr. fil. IV, 783. || »Lulać« O. Święt. 702. Spr. IV, 25 i ind.

Lumętra p. Gieometra.

Luminacja p. Iluminacja.

Lump = »pijak, niepoń« Rozpr. X, 217. »Lump a. Lomp = łajdak« Spr. IV, 25. »Lomp = marnotrawca, pijak« Święt. 702. »Tén syn był strasny lomp, jéno piuł.. i straśnie lompacuł« Zb. VII, 10. || »Lunt«: »Ty, luncie!« (na psa) Pozn. I, 50. || »Lumpa = gałgan« Pr. fil. V, 783. »Kawałek lumpa na szyje« Pozn. VI, 270. || »Lumpák = urwisz« Spr. IV, 324. Por. Lupa.

Lumpaczyć: »Lompaczyć« = hulać, łajdaczyć się: »Tén syn.. jéno piuł.. i straśnie lompacuł« Zb. VII, 10.

Lumpować: »Lompować, Lumpować = włóczyć się, żyć niemoralnie« Spr. IV, 25. Rozpr. XVII, 91. »Lompować = marnotrawić; upijać się« Święt. 702.

Lun p. Lon.

Lunąć = »uderzyć silnie (zwykle czem(ś) płaskiem): 'Jak go nie lunę bez pysk'« Sand. 263. »Lu-

nąć, Lujnąć = uderzyć kogo z zamachem« Kuj. II, 272. Zb. I, 45. »Déscu, lunij!« Zb. IV, 180, nº 392. Kiel. II, 99. Święt. 310, nº 513. »Lunąć = smagnąć batem, rózgą« Święt. rękop. »Lunął go w pysk« Pr. fil. IV, 214. »Luńno go po chrzybiecie!« Spr. V, 113. »Jak lunie topielca bez łeb kijem..« Święt. 470. »Jak cie lune w pysk, to ci kielce wylecom« Udz. »Jak go nie lune bez łeb, to jaze mu jucha pociekła« Fed. 401. || »Lunąć się«: »Šturnoł (nożem), krew sie luneła« Chełch. I, 80. || »Lujnąć = lunąć (o deszczu)« Kuj. II, 270 p. w. Frujnąć. 286, nº 80. Zb. I, 6. 15; II, 8. »Lujnie ją kijem« Pozn. VI, 355. Kal. I, 36. Por. Chlunąć.

Lunt p. Lump.

Lupa = »przezwisko człowieka ciężkiego, ze złą wolą« Pozn. I, 50. »Lupa = ślep, bałwan, cymbał« Derd. 136. »Niemców nazywają czasem 'lupa', 'lupka'« Wisła II, 735, ods. 1. »Lupa = człowiek głupi, nierozwinięty umysłowo« Parcz. Por. Lump.

Lupirz p. Upiór.

Lupka = »kurteczka długości 'w pół dupki'. Tak też nazywają czasem Niemców: 'lupa', 'lupka'« Wisła II, 735, ods. 1. Por. Jupa.

Luptów p. Liptów.

Lura = »złe jedzenie, napój« Zb. II, 8. »Lura = licha kawa (napój)« Kolb. Udz. || »Lura« = człowiek do niczego, »gamajda« Ust. »Konicek poleciał do góry, Co go postrachały te Rabcańskie lury« Zb. XII, 126, nº 85.

Lurba = »duża szczapa, z której można jeszcze łuczywa robić, a która bywa przy ociosywaniu bierwion« Ust. z Litwy.

Lusi! »lusi!« = wołanie świń Krak. I, 180. »'Lusiu, lusiu!' a. 'Luś, luś!'« Dygas. »Luśka luk luk luk!« Wisła III, 219. »Luśka syrl syrl syrl!« Rud. 24. »Na świnie i prosięta wołają: 'lucy na, lucy na!'« Kal. I, 47, || »A lusia!« = odganianie owiec Was. 50. Por. Alu. Lut. Mali.

Lusować = »zgrabiać pozostałe na rżysku kłosy, zbierać pograbki« Słownik wielki.

Lust: »Luszt = ochota« Derd. 136 »Nabrał.. lusztu i otuchy« ib. 121

Lustro: »Lusterko«: »Dzieci dla zabawy, a dziewczęta dla wróżby, na t. zw. 'lusterko' (tj. na gęstą ślinę, rozciągniętą na kształt błonki w obrączce ze słomki) puszczają ostrożnie kropelkę soku z 'bładysznyka' (chelidonium majus) i z figury, jaka się tworzy przez jego rozpłynięcie się w dziwacznych, niewyraźnych rysach, wyciągają rozmaite wnioski i wróżby« Zb. XIII, 174, nº 54, 4. || »Lustereczko«: »Pani gospodyni w lusterecku stoi« (= przed lusterkiem) Kozł. 195, nº 3.

Lusy = »żwawy, prędki« Sand. 263. »Lusy = rączy, zwinny« Święt. 702. Por. Nielusy. || »Lusy = smutny: 'Tak mi luso' = tak mi się przykrzy« Krak. IV, 311. (zapewne pomyłkowo, zamiast 'luty', 'luto' K.). Por. Nieluso.

Lusy lm.: »W lusy kłaść zboże w polu« Zb. I, 19 p. w. Lusem. »Ustawia się (zboże) 'w lusy' = (dłuższy szereg mendli, gdzie słoma jest 'loos' = luźną) tj. snopki stawiają się kłosami do siebie rzędem, ukośnie...« Pozn. I, 101. »Lussy (tak K.) lm. = garście zboża potargane, resztki do wymłotu« Kuj. II, 272 (z Bibl. Warsz. LXXX, 625). »Lusy = resztki po zgrabieniu snopków pozostałe (das loose Stroh), które

zgrabiają w kupki, czyli 'zagrabki'« Zb. I, 30. Pozn. II, 179.

Luszof = »cebrzyk do mycia naczynia, na wysokich nogach« Zb. I, 45. »Miśnik a. Luszof = naczynie drewniane do obmywania misek i talerzy« Krak. IV, 312 p. w. Miśnik. »Miśnik a. Luszaf a. Liszaf = mała balja na trzech wysokich nogach, w której myje się naczynie kuchenne« J. Łoś. »Luszof« Lub. I, 61. Hemp. Krak. I, 156. Udz. »Luszof z pomyjami« ib. 160. Rysunek ib. 166. Wisła VI, 429. »Do mycia naczynia i zbierania pomyj służy 'lusof' = cebrzyk, na wysokich trzech nogach« Święt. 43. »Luszof a. Tryfus a. Żolnik = naczynie drewniane« Pr. fil. V, 783. »Na trzech nogach stoi, Jednym cyckiem doi« (zagadka o luszofie) Cisz. I, 351, nº 329. Toż Wisła VI, 316, nº 29. Linde pisze 'Liszow' i 'Lószow'; dopełniacz dodaje: »Błąd. 'Lósza (? K.) = kubeł, die Lösche«. O. podaje »Łoszów (tak! K.) nieuż. (! K.) = pomywalnik...« oraz »Liszow«, 2 pp. Liszowia = u rybaka, naczynie drewniane, w którem trzyma ryby do (s)przedania«.

Luszt p. Lust.

Lusztyk: »Luśtyk = bankiet, uczta« Pr. fil. IV, 839.

Luśki p. Lusi.

Luśnia = »część składowa wozu« Kuj. I, 84. Krak. IV, 311. »Od 'szynkli' do 'kul' idą podpórki, które.. noszą nazwę 'luśni'« Krak. I, 176, nº 27. »Drabie na luśniach« Pozn. II, 53; III, 138. »Luśnie a. Luśnianki = pionowe kije, mające przy wierzchnim końcu sęki, za które zakłada się 'naluśtki', tj. wici, łączące luśnię z 'kłonicą'« J. Łoś. Spr. IV, 333. »Luśnia = okuty drążek, zakłada się jednym końcem na oś, a drugim na 'witkę' w 'litrach'« Spr. V, 374. Rozpr. X, 287. »Kłonice podpiera się 'luśniami'« Święt. 11, 702. Pr. fil. IV, 839. »Luśnia a. Luśnianka = drążek, opierający się na końcu osi, na którym wspierają się drabiny wozu« Rozpr. XI, 185, »Luśniá« Wisła III, 280, ods.; 914. »Luśnie cztery (u wozu), okute u dołu, z tulejami, do zakładania na osi« Zb. IV, 190, nº 57. »Ja za babą z luśnią« (w ręku) Łęcz. 82, nº 111, zwr. 6. »Wyrwę luśnię I babę w łeb chluśnę« Kal. I, 144, nº 108, zwr. 7. || »Lusznia« O. Ust. z Litwy. Tyg. ilustr. 1, IX, 70. || »Liśniánka« Zb. VIII, 259.

Luśniowany: »Wóz drabiniasty, z luśniami do zwożenia siana a. snopków« Wisła III, 280, ods. Parcz. || »Luśniowy«: »Wozy luśniowe i drabiny« Wisła III, 497. || »Luśniowaná cápa = czapka z siwego baranka, nadzwyczaj wysoka..« (opis) Wisła III, 280 »Czapka 'luśniowana' = duża, czworograniasta, wysoka« Parcz. »Nosili czapki półbarankowe, sukienne, z opuszczonemi klapami, nazywane tu (w Pątnowie) 'luśniowanemi cápami'« Zb. IV, 188, nº 4.

Luśniowy p. Luśniowany.

Luśniowski: Aby się pozbyć świerszczów, trzeba znaleść 'luśnię' i przyniosszy ją do kąta, gdzie świerszcze 'grają', powiedzieć: »Uciekaj, pan Świerszczoski. Bo jedzie pan Luśniowski« Chełm. II, 174a.

Lut- p. Lit-.

Lut »lut lutka!« = wołanie na świnie« Pozn. II, 181. »Myśląc, że to dziká swyna, wołá: lutki,

lutki!« Derd. 102. »Luty luty! = wołanie na prosięta« Krak. I, 180. Por. Lusi Mali.

Lutać »sobie = myśleć sobie« Spr. V, 113. || »Lutać = smucić się, wyrzekać« Chełch. I, 274, ods. »Chodzi smutny i luta sobie cały dzień« ib.

Luter i pochodne: »Nie widziałaś ty Lutra Marcinka?« Zb. II, 114, nº 194. Podanie o »Márcinie Lutrze«, który był »pół człowieka, a pół debła« Zb. VII, 66. »Luter = słowo pogardliwe, używane dla określenia ludzi nieuczciwych, postępujących 'nie po chrześcijańsku', odstępujących od zwyczajów przyjętych: 'Ty luter jesteś, nie człowiek!'« Was. 242—43. »Tyś gorsy jak Luter abo Kalwin!« Święt. 547. || »Luterán, 2 pp. Luterana« Wisła VIII, 222. || »Luterjanie« lm. Krak. III, 38. || »Lutryjanka« Zb. X, 328, nº 371, zwr. 3.

Luterka = »lucerna« Pr. fil. IV, 214.

Luto = »ponuro, chłodno« Kolb. w Słowniku. »'Luto mi' = żal mi« Wrześ. 12. »Bardzo mi go je luto« Rozpr. XII, 11. »Luto = lito, żal« Spr. IV, 378. »Nie rozumiem, że ji tyk dziecisków nie luto było tak odeńść« Spr. V, 374. »Luto = żal: 'Luto stało' = żal się zrobiło« Sab. 132. 136. Udz. Spr. IV, 306. »Luto ji było tyk dzieci« Wisła VI, 141. »Niechże wam to nie jest luto, bo co jej dziś, to wam wszystkim może być jutro« Sien. 258. »Nie tak mi Kaśki zal, Jak mi klusek luto« Krak. I, 201, nº 6, zwr. 5. Zb. VIII, 93, nº 136. Wisła VII, 369. »Tego mu żal i tego mu luto« ib. IV, 268, nº 626. »Tak mi go (syna) luto, ze za nim płace« Zb. VII, 13. »Bedzie tego tobie luto« ib. IX, 197. »Oj bedzie ci luto! = żal« Spr. V, 136. »Nie frasuj się, Kasiu, Nie frasuj się luto« Kolb. 268, nº 35 d, zwr. 11. »Co jednemu miło, drugiemu nie luto« Wisła VIII, 791, nº 1170. || »Luto = zimno: 'Wtedyk było setnie luto'« Kam. 79. || »Lito«: »Ale mi jest lito, Iż ku inszej chodzujesz« Rog. nº 236. Tygod. ilustr. 1, XIV, 126. »Było mej pannie lito« Zb. X, 303, nº 242.

Lutować p. Lutrować.

Lutrować = oczyszczać wódkę O. »Lutować«: »Gorzałka nie lutowana« Maz. III, 156, nº 156.

Lutrówka = część przyrządu gorzelanego, czyszcząca spirytus Ust. z Litwy. O. ma (pomyłkowo) 'Lubrówka', chociaż podaje 'lutrować'.

Lutry = »odra, wyrzuty na skórze« Spr. V, 374. Por. Kór.

Lutryja p. Loterja.

Luty »czas = zimno, ostre powietrze« Pr. fil. V, 783.

Luwar p. Lewar.

Luwernia p. Lubernija.

Luz- p. Los.

Luza = zmiana warty: »Przyszeł (chłop) na luzę, a luźnego prepinator nie puścił« Kam. 80.

Luzak = »stary, niezdatny do zaprzęgu, 'łóżny' koń« Krak. IV, 311.

Luzować: »Lozować = 1, luzować, zwalniać 2, rozrzedzać, rozwalniać: 'To je lékarztwŏ lozŭjącé'« Ram. 94. »Lezować = luzować« Rozpr. XII, 12.

Luźnik: »Łoźnik«: »Ubogich łoźników (Justleute ? K.)« Dziennik Poznań. 1884, 24. 7, str. 2. »Łoźniak = wyrobnik, nie posiadający ani ziemi, ani chaty« Osip. »Luźnik = chałupnik, chłop małorolny. Jeżeli gospodarz podzieli swój 'grunt', wynoszący zazwy-

czaj około 30 do 40 morgów, na 4—5 synów, to (ci) już stają się 'luźnikami'. Są niemi wszyscy, zacząwszy od 10 mniej więcej morgów i niżej« Wisła I, 153; III, 803.

Luźny: »Lózny«: »Lózne ludzie!« Kętrz. 83. »Ludzie loźni« ib. 93. Por. **Loźnik**. »Loźne drzewo = Treibholz« Mrong. p. w. Treibholz. »Luźny = wolny« Zb. II, 248. »Luzak a. 'Luźny koń' = stary, niezdatny do zaprzęgu« Krak. IV, 311. »Luźny« = ustępujący, którego (z posterunku) zmieniają: »Przyszeł chłop na 'luzę', ale 'luźnego' prepinator nie puścił« Kam. 80. »Luźny« Rozpr. IX, 154. || »'Luźná' kobiéta = nie ciężarna« Spr. IV, 378.

Lwa! p. **Liwa**.

Lwi: »Lwia godzina«: »Człowiek, urodzony w 'lwią godzinę' (w lipcu), posiada jedno żebro, opasujące go dokoła. Człowiek taki jest nadzwyczaj silny« Was. 95, n° 18.

Lwić = ? »'Nie lwij sobie' = nie smuć się« Lip. 110.

Lwów: »Lwowa dobywać« Kozł. 188, n° 12. Zb. X, 118, n° 9. (czarownica mówi o zbieraniu rosy) »Biere, jak bób, po Kraków i Lwów« Zb. XIII, 72, n° 86. »We Lwowie« Wójc. I, 293 Oles. 509, n° 29. Krak. I, 287. Pauli, 63. 148. Kolb. 85, n° 7 b. 241, n° 25 a. Zejsz. 43, n° 18. 121, n° 14. Zawiliński Z etnogr. kraj. 3. Pozn. IV, 57, n° 116. 213, n° 413. 215, zwr. 4. Zb. X, 97, n° 2a. 131, n° 48. Maz. II, 108, n° 248. Zb. XII, 157, n° 540. Zaw. 84, n° 49. Rad. I, 100, n° 34. Lub. I, 219, n° 273; II, 48, n° 141. Rud. 171, n° 22. 172, n° 26. Zb. XV, 81. »Do Lwowa« Wójc. II, 192, n° 5. Oles. 167, n° 589. Maz. II, 75, n° 175 Kiel. I, 60. Was. 194. Wisła IV, 96. Rud. 146, n° 131. Wisła VII, 695. Zb. XV, 60. 117. Święt. 78. »Ze Lwowa« Pauli, 224, n° 80. Zejsz. 42, n° 7. Zb. X, 302, n° 238. Kiel. I, 165. Rud. 164, n° 10. Święt. 250. »Pode Lwowem« Krak. I, 232. n° 35. Kolb. 168, n° 12 bb. Lub. I, 296. Zb. XIV, 44, n° 6. || »Rbów«: »We Rbowie« Kuj. II, 49, n° 214. || »Lbów«: »We Lbowie« Kolb. 220, n° 20 d. »W Welbowie« Wisła III, 250. Zb. II, 123, n° 19. »W Elbowie« Pozn. IV, 215, zwr. 4. Por. **Ejbów**. || »Lgnów«: »Do Lgnowa« a. »Elgnowa« Kolb. 241, n° 24 g, zwr. 6. || »Lwówek«: »We Lwówku« Pozn. V, 110, n° 221; IV, 202, n° 390. || »Lwowianie« Zb. X, 118, n° 9. Święt. 80.

Lwów przymiotnik posp.: Kaj wy, rozbójnicy, idziecie? — Na 'lwową' górę, wścieklizny zazegnywać« (zażegnywanie) Zb. III, 53, n° 8. Por. **Liljowa góra**.

Lwowaty: »Lwowaty koń = Brandfuchs« Mrong. Niem.-pols. 185.

Lwowski przymiotnik posp.: »'Lwowski król'« = król lwów Krak. IV, 72.

Lza = można: »Tego nie lza zrobić« Rozpr. XII, 46. »Nie było lza« ib. 71. »(Nasieniem) lza zarybić staw« Huc, 737. Por. **Nielza**.

Lżyć: »Cégó na mnie lzys?« Zb. VIII, 323, n° 9.

Ł.

Łaba p. Łapa.

Łabajda = »niedołęga« Pr. fil. V, 783.

Łabaje lm. = »ciężkie obuwie« Pr. fil. IV, 214. 839. »Łabaje = buty« ib. V, 783.

Łabajowaty = »niezgrabny« Pr. fil. V, 783. Por. Łabas.

Łabas! = cap, łap! »Łabas mnie za rękę« Sand. 263. »Łabas = łap!« Was. 243. Łabas za kark« Chełch. II, 30. Rad. II, 162. »Łabas go = złapałem go« Pr. fil. III, 306. »Łabas-cabas = łapcap!« Pr. fil. IV, 214. »Owcarz.. cem duch łabas capką między owce = co tchu rzucił czapkę« Was. 102. Por. Łap.

Łabas = »chłop wysoki, gruby, niezgrabny, bałwan« Pobł. 44. Toż Ram. 86. || »Jan skrzypce stroi, Łabas o choi, Kuba na forgocie..« (może 'na oboi', zam. 'o choi' K.) Kozł. 184, n° 8b.

Łabaty = »o obrosłych piórami nogach: 'łabaty koguť', 'łabatá kurka'« Kolb. || »Łabaty = mający duże ręce« Zb. I, 71 p. w. Łaby.

Łabety = »kłopoty: 'Wlazł w łabety, z których mu trudno będzie wybrnąć'« Roczn. 212.

Łabędziny »blp. = nać kartofli, brukwi itp.« Pobł. 134. Por. Łabuzie.

Łabędź: »Łabądź« Krak. IV, 32. Rozpr. VIII, 98. »Wiezę.. parę łabędziów« Sand. || »Łabęt«: »Łabęt płynie« Rog. n° 57. 58. 473. »Mam.. dwóch łabętów« ib. n° 58. 473. »Łabęt pływał« ib. n° 180. »Jako łabęt byłem« ib. n° 194 (nie ludowa K.).

Łabia? »Poł łabje (= pół miarki) żyta« Hilf. 121, n° 23.

Łaboda p. Łoboda.

Łabudać = »z ciężkością co zbierać, ciułać« O. »Łabudać = zbierać: 'Ułabudał spory węzełek grzybów'« Rozpr. VIII, 174. »Łabudać = z trudem przyzbierać: 'Na siłę (ledwie) tyle nałabudałem'« Roczn. 212. Toż Zb. I, 71. »Łabudać = ciułać, zbierać pieniądze« Krak. IV, 311.

Łabudnik? »Datki kolędne.. wyzyskiwane przez figlarzy i łabudników« Radwański Mitol. 18.

Łabuń »m. = łapowe, kuban: 'Dostać', 'dać łabunia'« Kolb.

Łabuzie = »wodne zielsko między sitowiem« Kuj. II, 272. »Wnętrze chaty narzucą 'łabuziem' (zielem wodnem z sadzawek, tatarakiem)« Pozn. I, 140, n° 4 »Łabuzie = sitowie w stawie« Zb. I, 30. »Pałączki (u wieńca), plecione z łabuzia.. a orzech na krzyż łabuziem obwinięty« Pozn. II, 71. »Łabuzie = tatarak« Pr. fil. IV, 214. Parcz. Ciesz. 53. || »Łabuzia (książkowa nazwa 'pałka') (Typha) = piękna wodna roślina, tworząca zarośla razem z tatarakiem, trzciną, kosaćcem. W Rawskiem z łabuzi plotą chomąta« Spr. V, 136. Por. Chabuź. Chałabuź. Hebd. Łabędziny. || »Łabuzie n. = grosiwo uzbierane« Krak. IV, 311. Por. Łabudać, Łobydzie.

Łabzdykować = »łobuzować się« Pr. fil. V, 783. »Łobzdykować« = toż znaczenie ib. 785.

Łach = »odzież zupełnie zużyta« Osip. »Łach, Łaszek = łachman, płatek płócienny zużyty« Krak. IV, 311. Pr. fil. IV, 839. O. || »Łach = człowiek do niczego

go« Rozpr. XII, 95. »Ty, łachu!« Aten. VI, 662. || »Łacha ż. = suknia stara, ubranie zużyte, łachman« Pobł. 44. Ram. 86. || »Łacha = wyraz pogardliwy na kobietę gadatliwą« Ust. od Lidy. || »Łachy = stare szmaty, ubranie« Zb. I, 20. Tyg. ilustr. ser. 2, nº 110. Zb. VIII, 252. Spr. V, 113. Krak. IV, 117, nº 45. »Kobiety 'umurzyły się' sadzami i poprzestrajały w najstraszniejsze łachy (stare suknie »Pozn. II, 195, nº 2. || »Łachy = rzeczy, szaty (nawet porządne)« Zb. I, 27. »Łachy = odzież: 'Ledwiem łachy wdział, musiałem iść'« ib. 45. Toż ib. II, 240. Rozpr. X, 287. »Łachy = rzeczy; ubranie« Derd. 136. »Z piásku łachy so otrzepáł« ib. 76. Wisła II, 16. Wrześ. 12. Pr. fil. IV, 215. Rozpr. XVII, 43. »Łáchy = szaty (np. weselne)« Spr. IV, 324; V, 374. Udz. Rozpr. XXVI, 382. »Królewicz ubrał się w łachy świniarza« Bar. 182. »Łachy = rzeczy do ubrania 'chłopskie' (męskie), a. 'szmaty' kobiece« Kuj. I, 63. 148. »Przebrała ją w insze łachy« ib. 120. »Pod łachami żydowskiemi« Bar. 17. »(W skrzyni) było sićko: łachy, pieniądze..« Zb. V, 262, nº 63. »Ubiór mężczyzn, jak kobiet, nazywają 'łachami'« Pozn. II, 334. »Łachy weselne« Mátyás Z ust ludu, 12. »Drzéć łachy« (niszczyć odzież) Pozn. VI, 33. »Zerzucił swoje łachy, a oblik sie w tego chłopa« Zb. XI, 77. »Podár na sobie o głóg wsystkie łachy« Chełch. I, 120. »Nie mam.. żadnych łachów (= ubrania)« Rud. 85. »Boginki.. piorą kijankami swe 'łáchy' (= bieliznę)« Wisła VII, 104. »Kázáł łachy dać jaknájporzomniéjse« Cisz. I, 129. »Łachy kościelne (= świąteczne)« ib. 223. nº 171. »Dwa łachy stargane I to niewyprane« Zb. XV, 56, nº 17, zwr. 4. || »Suknie stare, zużyte lub podarte zowią się 'łachy', 'łachmany', 'łaczyska'« (może 'łaszyska'? K.) Pozn. I, 62. Por. Łachoty. || »Łaszek«: »Dać (koszulę) fraszka. Cóż, gdy nie mam z niej łaszka« Kłosy VIII, 327. »Trzeba kwaterkę jęczmienia obwinąć w biały łaszek..« Zb. III, 27, nº 40. »Piana (umarłego), zachowana w łaszku« ib 31, nº 77.

Łacha = »odnoga rzeki..« O. »Główne koryto Wisły nazywają 'samicą', a każdą odnogę i boczne ramię 'łachą' Wisła VI, 507. »Łacha = odnoga rzeki« Zb. II, 8.

Łacha p. Łachań.

Łachać = »robić pilno łach łach łach« Zb. VIII, 252. »Łachać = biegać, latać bez celu: 'Łáchás, bestyjo, łáchás i nie mozes sie nałáchać'« Pr. fil. IV, 214. || »Łachać się = pobierać się (u świń)« Zb. I, 20. Toż i »Świnia się połachała« Kuj. II, 272. Spr. V, 113.

Łachajek »a. Łachawiec a. Łachawnik = boletus cervinus« Ciesz. 53. Por. Łachanie.

Łachanie = zapewne popęd płciowy u świń, por. Łachać się: »Grzyb na łachanie = boletus cervinus« Ciesz. 30. Por. Łachajek.

Łachany p. Łochynia.

Łachań: »Śmietanę wlewają w garnki i w 'łachanie' (dónice)« Maz. V, 27. »Łachań) = misa, panew, czasza O. »Łachania = brytfanna« Osip. »Łachanka« = naczynie drewniane, miedniczka Czeczot Piosnki VI, 80. || Łochania« = duża niecka« Maz. V, 48. Czark.

Łachciwy = »łakomy« Pr. fil. IV, 214.

Łachita = »nędzarz, ubogi, żebrak« Spr. V, 113.

Łachman: »Łachmán = przezwisko obelżywe« Udz. »Dałaś mnie, matko, Za tego łachmana.. Łachman graje i tańcuje..« Pozn. IV, 234, n° 449. || »Łachmany« = odzież wszelka« Zb. I, 30. || »Łachmanisko«: »Przyszed obdarty, w łachmaniskach« Kuj. I, 152.

Łachmanda = 1, »nicpoń 2, wędrowny handlarz szmatami« Spr. IV, 306; V, 374.

Łachmanina: »Lepsza na mnie łachmanina, Niż na tobie żupanina« Wójc. II, 220, n° 37. »Kupił sobie łokieć sukna na łachmaninę« Pozn. IV, 269, n° 519.

Łachmytek »a. Połetek = rzemieślnik miejski« Piątk. »Łachmitek = mieszczanin, chodzący w surducie« Pr. fil. V, 783. || »Łachmytka = dziewczyna a. kobieta, moralnie zszargana« Osip. »Łachmytka« = szurgot Ust. z Litwy.

Łachotać = »łaskotać, łechtać: 'Łachoce my w piersiach'« Pr. fil. V, 783. »Łachtać = łechtać, łaskotać. 'Łachcący' = łechtliwy, łaskotliwy« Krasn. 305. Por. Łechtać.

Łachotnie = »bardzo mało czegoś: 'Łachotnie mi dali óny mąki'« Spr. V, 374.

Łachoty = »gałgany, znoszone ubranie: wogóle ubranie« Parcz. Por. Łach.

Łachtać p. Łachotać, Łechtać.

Łachtyga = »nierządnica« Ust. z Łomżyńskiego.

Łachuder = »oberwaniec« Pr. fil. IV, 215. || »Łachudra« m. i ż. = szurgot, oberwaniec Ust. z Litwy.

Łacia: »Boginki... koło K[illegible] nazywają się: 'Ciacia', 'Łacia' i Łup-cup-cup-po-drodze'« Zb. IX, 53.

Łaciaki = »nazwa kartofli niezgrabnych z naroślami, toż, co 'rapy'« Pr. fil. V, 973. »Kartofle 'moręgi' mają paski fjoletowe i białe wewnątrz, pod Warszawą zwane 'łaciaki', niby 'w łaty'« Kal. I, 46.

Łaciasty = »plamisty, 'biedzasty'« Ust. od Lublina. »Łaciasty koń, wół itd. = pstrok, w łaty białe a. ciemne« Osip. O. || »Łaciaty«: »Łaciaty piesek« Wisła VI, 201, n° 4.

Łacić = »pobijać krokwie łatami« O. Pr. fil. IV, 839. Krak. I, 152. »Jak spód zakładają (= gdy zakładają 'przyciesi' pod nowy dom), to jeś i pić dają: Jak krokwiami łacą, (= gdy ze starego co stawiają, tj. jeżeli stare krokwie obcinają i na nowo używają do budowy), to djäbłami płacą« Zb. VII, 101, n° 86.

Łaciński: »Łacieńská skoła« Święt. 398, n° 40. »Łacyński« Rozpr. XII, 10.

Łacnie = »tanio« Pr. fil. V, 783.

Łacno = »łatwo: 'Łacno pejdzić, ale cięzy zrobić'« Spr. V, 113.

Łacny = »tani« Rozpr. XII, 95. »Co jest zácne, nie jest łacne« Cinc. 8, n° 94. »Na łacnej kupi nájrychlij sie oszydzi« ib. 24, n° 518.

Łacuch = »mieszczanin, to samo, co 'łyk' w innych stronach« Wisła I, 153.

Łacw- p. Łatw-.

Łaczny = »o bydlętach nienapaszony« O. »Łacny = chudy, cienki, niesyty: 'Krowy powracają łacne z pastwiska'« Zb. I, 45. »W Oświęcimskiem dotąd mowią: 'bydło łacne' = głodne, niepasione« [illegible] przy nauk Pozn. VII, 7[illegible]. »Łacny = głodny, łaknący [illegible] o człowieku« Krak. IV, 311. »Cięże

go« Rozpr. XII, 95. »Ty, łachu!« Aten. VI, 662. || »Łacha ż. = suknia stara, ubranie zużyte, łachman« Pobł. 44. Ram. 86. || »Łacha = wyraz pogardliwy na kobietę gadatliwą« Ust. od Lidy. || »Łachy = stare szmaty, ubranie« Zb. I. 20. Tyg. ilustr. ser. 2, nº 110. Zb. VIII, 252. Spr. V, 113. Krak. IV, 117, nº 45. »Kobiety 'umurzyły się' sadzami i poprzestrajały w najstraszniejsze łachy (stare suknie »Pozn. II, 195, nº 2. || »Łachy = rzeczy, szaty (nawet porządne)« Zb. I, 27. »Łachy = odzież: 'Ledwiem łachy wdział, musiałem iść'« ib. 45. Toż ib. II, 240. Rozpr. X, 287. »Łachy = rzeczy; ubranie« Derd. 136. »Z piásku łachy so otrzepáł« ib. 76. Wisła II. 16. Wrześ. 12. Pr. fil. IV, 215. Rozpr. XVII, 43. »Łáchy = szaty (np. weselne)« Spr. IV, 324; V, 374. Udz. Rozpr. XXVI, 382. »Królewicz ubrał się w łachy świniarza« Bar. 182. »Łachy = rzeczy do ubrania 'chłopskie' (męskie), a. 'szmaty' kobiece« Kuj. I, 63. 148. »Przebrała ją w insze łachy« ib. 120. »Pod łachami żydowskiemi« Bar. 17. »(W skrzyni) było siećko: łachy, piniądze..« Zb. V, 262, nº 63. »Ubiór mężczyzn, jak kobiet, nazywają 'łachami'« Pozn. II, 334. »Łachy weselne« Mátyás Z ust ludu. 12. »Drzéć łachy« (niszczyć odzież) Pozn. VI, 33. »Zerzucił swoje łachy, a oblik sie w tego chłopa« Zb. XI, 77. »Podár na sobie o głóg wszystkie łachy« Chełch. I, 120. »Nie mam.. żadnych łachów (= ubrania)« Rud. 85. »Boginki.. piorą kijankami swe 'łachy' (= bieliznę)« Wisła VII, 104. »Kázał łachy dać jaknájporzomniéjsze« Cisz. I, 129. »Łachy kościelne (= świąteczne)« ib. 223, nº 171. »Dwa łachy stargane I to niewyprane« Zb. XV, 56, nº 17, zwr. 4. || »Suknie stare, zużyte lub podarte zowią się 'łachy', 'łachmany', 'łaczyska'« (może 'łaszyska'? K.) Pozn. I, 62. Por. Łachoty. || »Łaszek«: »Dać (koszulę) fraszka. Cóż, gdy nie mam z niej łaszka« Kłosy VIII, 327. »Trzeba kwaterkę jęczmienia obwinąć w biały łaszek..« Zb. III, 27, nº 40. »Piana (umarłego), zachowana w łaszku« ib 31, nº 77.

Łacha = »odnoga rzeki..« O. »Główne koryto Wisły nazywają 'samicą', a każdą odnogę i boczne ramię 'łachą' Wisła VI, 507. »Łacha = odnoga rzeki« Zb. II, 8.

Łacha p. Łachań.

Łachać = »robić pilno łach łach łach« Zb. VIII, 252. »Łachać = biegać, latać bez celu: 'Łáchás, bestyjo, łáchás i nie mozes sie nałáchać'« Pr. fil. IV, 214. || »Łachać się = pobierać się (u świń)« Zb. I, 20. Toż i »Świnia się połachała« Kuj. II, 272. Spr. V, 113.

Łachajek »a. Łachawiec a. Łachawnik = boletus cervinus« Ciesz. 53. Por. Łachanie.

Łachanie = zapewne popęd płciowy u świń, por. Łachać się: »Grzyb na łachanie = boletus cervinus« Ciesz. 30. Por. Łachajek.

Łachany p. Łochynia.

Łachań: »Śmietanę wlewają w garnki i w 'łachanie' (dónice)« Maz. V, 27. »Łachań) = misa, panew, czasza O. »Łachania = brytfanna« Osp. »Łachanka« = naczynie drewniane, miedniczka Czeczot Piosnki VI, 80. || Łochania« = duża niecka Maz. V, 48. Czark.

Łachciwy = »łakomy« Pr. fil. IV, 214.

Łachita = »nędzarz, ubogi, żebrak« Spr. V, 113.

Łachman: »Łachmán = przezwisko obelżywe« Udz. »Dałaś mnie, matko, Za tego łachmana.. Łachman graje i tańcuje..« Pozn. IV, 234, n° 449. || »Łachmany« = odzież wszelka« Zb. I, 30. || »Łachmanisko«: »Przyszed obdarty, w łachmaniskach« Kuj. I, 152.

Łachmanda = 1, »niepoń 2, wędrowny handlarz szmatami« Spr. IV, 306; V, 374.

Łachmanina: »Lepsza na mnie łachmanina, Niż na tobie żupanina« Wójc. II, 220, n° 37. »Kupił sobie łokieć sukna na łachmaninę« Pozn. IV, 269, n° 519.

Łachmytek »a. **Połetek** = rzemieślnik miejski« Piątk. »Łachmitek = mieszczanin, chodzący w surducie« Pr. fil. V, 783. || »Łachmytka = dziewczyna a. kobieta, moralnie zszargana« Osip. »Łachmytka« = szurgot Ust. z Litwy.

Łachotać = »łaskotać, łechtać: 'Łachoce my w piersiach'« Pr. fil. V, 783. »Łachtać = łechtać, łaskotać. 'Łachcący' = łechtliwy, łaskotliwy« Krasn. 305. Por. **Łechtać**.

Łachotnie = »bardzo mało czegoś: 'Łachotnie mi dali óny mąki'« Spr. V, 374.

Łachoty = »gałgany, znoszone ubranie: wogóle ubranie« Parcz. Por. **Łach**.

Łachtać p. **Łachotać**, **Łechtać**.

Łachtyga = »nierządnica« Ust. z Łomżyńskiego.

Łachuder = »oberwaniec« Pr. fil. IV, 215. || »Łachudra« m. i ż. = szurgot, oberwaniec Ust. z Litwy.

Łacia: »Boginki... koło Kij nazywają się: 'Ciacia', 'Łacia' i Łup-cup-cup-po-drodze'« Zb. IX, 53.

Łaciaki = »nazwa kartofli niezgrabnych z narośłami, toż, co 'rapy'« Pr. fil. V, 973. »Kartofle 'moręgi' mają paski fjoletowe i białe wewnątrz, pod Warszawą zwane 'łaciaki', niby 'w łaty'« Kal. I, 46.

Łaciasty = »plamisty, 'biedzasty'« Ust. od Lublina. »Łaciasty koń, wół itd. = pstrok, w łaty białe a. ciemne« Osip. O. || »Łaciaty«: »Łaciaty piesek« Wisła VI, 201, n° 4.

Łacić = »pobijać krokwie łatami« O. Pr. fil. IV, 839. Krak. I, 152. »Jak spód zakładają (= gdy zakładają 'przyciesi' pod nowy dom), to jeś i pić dają: Jak krokwiami łacą, (= gdy ze starego co stawiają, tj. jeżeli stare krokwie obcinają i na nowo używają do budowy), to djábłami płacą« Zb. VII, 101, n° 86.

Łaciński: »Łacieńská skoła« Święt. 398. n° 40. »Łacyński« Rozpr. XII, 10.

Łacnie = »tanio« Pr. fil. V, 783.

Łacno = »łatwo: Łacno pejdzić, ale cięży zrobić'« Spr. V, 113.

Łacny = »tani« Rozpr. XII, 95. »Co jest zácne, nie jest łacne« Cinc. 8, n° 94. »Na łacnej kupi nájrychlij sie oszydzi« ib. 24, n° 518.

Łacuch = »mieszczanin, to samo, co 'łyk' w innych stronach« Wisła I, 153.

Łacw- p. **Łatw-**.

Łaczny = »(o bydlętach) nienapaszony« O. »Łacny = chudy, cienki, niesyty: 'Krowy powracają łacne z pastwiska'« Zb. I, 45. »W Oświecimskiem dotąd mówią: 'bydło łacne' = głodne, niepasione« Rocznik Towarz. przyj. nauk Pozn. VII, 76. »Łacny = głodny, łaknący (o bydlęciu, czasami o człowieku)« Krak. IV, 311. »Ciele

zawdy łacne« Święt. 635. »Łacny = głodny« ib. 702. Toż Udz. »Łacny = głodny, łakomy: 'Já twoi bryi nie łacny'« Spr. V, 374. »Bydło.. łacne do chałupy przysło« Zb. V, 248, n° 51.

Ład: »Jak padnie ład« = gdy się zdarzy Kam. 58. »Pchnąłbym po w'dkę parobka, jeśliby mi samemu nie w ład padło = jeżelibym nie miał czasu« ib. 104. »'We wád' = w ład: 'Jakosi ci to we wád nie idzie'« Rozpr. VIII, 205. || »'Na dobry ład' = na dobrą sprawę, właściwie, wedle sprawiedliwości Ust. z Litwy.

Ładan = mirra O. »Ładanem kadzą w cerkwi w czasie nabożeństwa« Wisła IV, 686. »Nakadziła w chacie ładanem« Zb. III, 93, n° 17. »Pośłem na ładan i świece« J. B. Zaleski Czajki.

Ładnica: »Siadajze, siadaj, chociaz nie ładnica, Byle była z ciebie dobra robotnica« Kal. I, 133, n° 82.

Ładnić się: »Chociaż ja nie ładna, Pójdę za ładnego: Będziemy się ładnićć Jedno od drugiego« Tyg. ilustr. 1, XII, 27.

Ładnie i Ładno: »Nawrócę ci trzody, Ale mi musisz dać Ładnie gęby przody« Rog. n° 81. »Ładno na świecie« Rozpr. VIII, 134. »Będe ja sie przeglądała, Cy mi będzie ładno« Sand. 45, n° 39. Lub. I, 223, n° 288. »Stracíłem i radło, Co orało ładno« ib. 46, n° 41. »Ładno ci będzie, Marysiu, Jakei przyjdzie wstępna środa« ib. 69, n° 72. »Śpiewać o sokole (tj. o dziecku), kiedy się sobotka pali, to nie ładno« ib. 113. »Ładno to wygląda« Kam. 7. »Ładno chodujesz kwiateńki« ib. 133. »Ładno ci na mój warkoc patrzyc« Rad. I, 170, n° 157. »Odziała się w prześciradło, Pytała się, cy i ładno« ib. II, 10, n° 19. »Ładnobym je (sieroty) myła I letko czesała« ib. 88, n° 182, zwr. 16. »Patrzaj.. jak to ładno« Łęcz. 207, n° 411. »Marysi ładno będzie« (w czepcu) Lub. I, 246, n° 384. »Muzyczku, ładno grasz« ib. II, 47, n° 137. »Napatrzcie się.. jak to chodzi ładno« Pr. fil. V, 783. Por. Nie ładno. || »Ładniuśko«: »Nauczył się kosić ładniuśko żyto« Kam. 64. || »Ładnieńce = bardzo ładnie« Zb. XIV, 33. Toż Udz.

Ładny = »dorosły: 'Dziewczyna ładna, bo już na wieczornice i do karczmy uczęszcza'. 'Już ładny był chłopiec, gdy umarł'« Roczn. 212. Toż Zb. I, 71. »Tego chłopca kocham, co ładny na pysku« Was. 162, n° 75. Por. Wesele w przytoczeniu ze Zb. XIII, 171. || »Ładnieńki« Udz.

Ładо: »O Ładо, Ładо, za ogródeńkiem dyle..« Wisła VII, 688-89. »Oj Ładо, Ładо, drużebka z weselem!« ib. 697. »Rozplećże mi, tatuleńku, Oj ładoj, ładoj, jeszcze z raz!« »Wisła IV, 97. »Ładо!« przyśpiew Wóje. II, 72, 75. Chełm. I, 307, n° 275. 334, n° 361. Lub. I, 139, 155, n° 88. 169, n° 132. 188, n° 167. 201, n° 206. 206—207. 213, n° 255. »Lelum Ładum!« 219, n° 272, 273. 220, n° 277. 221, n° 279 (»wielom ładо!«). 225, n° 299. 237, n° 343. 244, n° 376.

Ładować = gotować, przyrządzać: »Wszyćko po pańsku ładuje u się w doma« Kam. 83. »Matusek pobiegł wszyćko ładować panu do odzienia« ib. 177. »Wesiela godzina, a bidy wiek: Ładuj sobie, Maryś dobry łeb« Kozł. 124 n° 56. Rad. I, 222, n° 305. »Wieprz-

kowi gospodyni ładuje szaflik z kartoflami« ib. 370 »Ładowny (zapewne pomyłkowo, zamiast 'ładowany', bo tak stoi w przykładzie K.)= przygotowany, przyrządzony: »Nié mám nic ładowanego, to nié mogę iść do kościoła« Zb. II, 248. »(Noe) nie pedał, na co tę wielgą skrzynię (arkę) ładuje« Zb. VII, 110, nº 12. Kłosy VII, 79. Chądzyński Hist.-stat. opisy I, 120. Rozpr. VIII. 222. 229. »Zbójca każe wieczerzę ładować« Kiel. II, 138, zwr. 38. »Każe sobie ładować pieczenie« ib. 243. »Pan starosta sto złotych ładuje« Rad. I, 153, nº 121. »Ładujze, Kasiuniu, Da čtyry podusecki« I, 234, nº 349. »Ładować = przysposobić, przyrządzić co: 'Naładuj do stołu!'« Rad. I, 302. Lis. Udz. »Ładować = szykować, porządkować, ustawiać, narządzać, przygotować: 'Ładuje już kawę'« Lub. II, 211. »Nie trzeba nam się dziwować, Tylko nam jeść, pić ładować« Lub. I, 200, nº 201. 206, nº 230. »Ładować (lub 'moderować') naprawić, przysposobić sprzęt jakiś« Maz. V, 35. »Ładuj, matko, skrzynię!« ib. 229, nº 194. »Gospodyni ładuje postnik = przygotowuje obiad wilijny« Mátyás Wilja, 4. »Niechaj (matuleńka) wiano ładuje« Pleszcz. 53, zwr. 12. »Matuleńka kij ładuje, Kary nie ujdę!« ib. 212, nº 3. »Matka ładuje coś na wesele« Wisła IX, 243. »Ładować = poprawiać, reparować« Czark. »Ładować = kłaść do czego, jeść« (? K.) Rozpr. XI, 185. IX, 209. || »Ładowac = ładować« Ram. 90. || »Ładować = nabijać«: »Powiem... jak się strzyla i ładuje« Święt. 235. || »Ładować się = gotować się, szykować się« Sand. 263. »Ładujcie sie na wesiele!« Ust. od Kozienic. »Ładować się = dobrze składać się i gotować się do czego« Pleszcz. 36. »Ładuj się na spacer!« Rad. I, 302. »'Ładowanie się' = zaopatrzenie się (oblubieńców) w inwentarz gospodarski« Przem. 89.

Ładuga = ładunek: »Bryg o 600 beczkach ładugi« Wiśniowski Australja, str. 433.

Ładun: »Padalca zowią 'ładunem', bo strzelba nim nabita 'wyprawia się', lub też nigdy nie chybi« Zb. V, 151, nº 1.

Ładunek: »Ladůnk« Ram. 90.

Ładycha, »Ładyska = garnek bez ucha (gładki) na nabiał« Pr. fil. IV, 839. »Ładyszka = dzieżka« ib. V, 784. Por. Gładysz.

Ładzić = przygotowywać, przysposabiać, porządkować« Zb. I, 71. »Dali do nas wognia z harmat i na trzeci ładzili« Kam. 34. || »Ładzić« = przystojnym być, wypadać: »Mnie samej to nie ładzi tak szpacerować bez ulicę przez znajomych« Śnieżko-Zapolska. || »Ładzić się = żyć w zgodzie: 'Ładźcie sie tam, jak mozecie'« Czark.

Łaga: »Chały = ubranie nędzne... por. 'łaga'« Pobł. 128.

Łagas = »łazęga, włóczęga« Pobł. 44. Ram. 86. »Łagas = włóczęga, obdartus« Pr. fil. V. 784. »Łagas = obżeżyświat, oberwaniec, niepewne indywidyuum« Spr. V, 136. »Łagas = próżniak« Parcz. »Łagas a. Łazęga = włóczęga« Mil. »Wyleganiec = łagas, znajdek« Roczn. towarz. przyj. nauk Poznańs. VII, 83.

Łagiew »baryłka« Goszcz. 132. || »Łagiewka = cebrzyk na mleko« Cer.

Łagiewniki: »Łagiewniccy to smarkacze« Pozn. V, 95, nº 180.

Łagięzić = »łaszczyć się, przypochlebiać« Pr. fil. IV, 839.

Łagodliwy: »Jej słówka łagodliwe w swojem sercu chowam« Wisła IV, 811, n° 37. Toż Maz. II, 122, n° 276.

Łagodzić = »przygotowywać« O. »Łagodzić = przygotować; poprawić: 'Złagodzić kąpiel'. 'Przyłagodzić siedzenie'. 'Złagodzić zamek' = poprawić zepsuty« Roczn. 212. »Łagodzą i zapalają łucznice (pochodnie)« Witw. 111. || »Łagodzić się = przygotowywać się, szykować się: 'Łagodzili się do jakiejś wyprawy« Bar. 224.

Łagowy: »Sopiałki... robią z wierzb... czasem lipowe, laskowe lub łagowe (z łoziny)« Wójc. II, 336, ods.

Łagun = »ligary, podkłady pod podłogę a. pod co innego« Kuj. I, 78. 272. Por. O.

Łahun = »naczynie drewniane w kształcie beczki, z dwoma dnami, rozmaitej wielkości, z otworem u wierzchu do odpływu wódki dystylującej się, używane w gorzelniach« O. Spotykałem na Litwie takież naczynia na mleko K.

Łaisty = »czarny« L. p. w. Najesty.

Łajać: »Łajac = szczekać, beczeć: 'Pies, kůoza łaje'« Hilf. 170. Pies zaczą barzo łajac« ib. 149, n° 57. »Psỹ lâjali« ib. 96. »Łajac = szczekać (w Pomorsce)« Pobł. 44. || »Łáć = łajać« Rozpr, XII, 28. 67. »'Łajem' = łaję. 'Łáty' = łajany« Rozpr. XII, 64. 67. »'Łali' = łajali« ib. 71. Por. Pozpr. XVII, 66 p. w. Táć. || »Łajać« komu: »Mama mi łáli« Rozpr. XII, 71. »Łajała niecierpliwości mężowskiej« Pozn. VI, 285. || »Łajać« na: »Baba na mnie łajać« (zaczęła) Krak. I, 276. »Matuś na mnie łajała« Zb. IV, 235. »Ja na nią łajała« Pozn. IV, 237, n° 459, zwr. 5. »Chciał na cię łajać« Maz. III, 302, n° 442. »Na zonke łaje« Zb. XII, 166. »Na nich (na córki) matki łają« Lub. I, 284.

Łajba = rodzaj statku wodnego Tyszkiewicz Wilja, 36.

Łajdak: »Lejdák« Hilf. 171. || »Łajduś« Cisz. I. 255. || »Łajduń = łajdak« Pr. fil. V, 784. Na Litwie słyszałem 'łajdunio', czasami 'łajdemus' K.

Łajka = »zamsz, jercha« Pr. fil. IV, 839. Por. Ircha.

Łajkować = »zszywać futro z kawałków« Pr. fil. IV, 839. Por. Irchować.

Łajnić = »cacare: 'Mám takiego konia, co mi samem śrybłem łajni'« Pr. fil. V, 784.

Łajno: »Łajno białe = alb. graec. (calc. phosph.)« Ciesz. 53. »Łajno czarcie = asa foetida« ib. »Łajno psie = album graecum« ib. »Świńskie łajno (roślina)... lek od spazmów...« Pleszcz. 132. Por. Czarci.

Łajta (zamiast *hajta) = obława« Spr. V, 113. Por. Ajta.

Łakno: »W Łaknie chleba braknie« Kuj. II, 266.

Łagów: »Bez łagowskie pole« Kiel. II, 207.

Łakoćki = »łakocie, łakotki« Pr. fil. IV, 839.

Łakomość = łakomstwo: »Zjadło się nie tyla z potrzeby, ile z łakomości« Doman. »Łakomość go ogarnęła« Pozn. VI, 139. »Łakomoś = łakomstwo« Rozpr. XXVI, 382.

Łakomski = łakomiec Ust. od Gołaczowa (Radoms.).

Łakomstwo: »Łakumstwo« Chełch. I, 25.

Łakomy = »o przedmiocie szybko i łatwo wchodzącym w inny: 'Łakomy gòżdż, świder'. 'Łakoma śruba'« Pr. fil. V, 784. »Łakomny = łakomy« Zb. VIII, 252.

Łakota: »Co uzbija łakota, to pozyje lichota« (= co uzbiera łakomy, to strwoni lichy). Zb. VII, 102, n° 93.

Łałownik = jeden ze śpiewaków wiejskich, obchodzących dwory w drugi dzień Wielkiejnocy w Wileńskiem. Mówią o nich, że 'łałują'. Ust. z Litwy. Por. 'pieć łałom' Zb. V, 8. n° 174.

Łamać = (o zającu) bałamucić charty. Przyj. ludu VI, 111. »Łamać = przyuczać psy do 'łamania' tj. do zabijania niedźwiedzia« Pr. fil. V, 784. »Ptak 'łamie' = chwyta innego ptaka« Przyj. ludu VI, 126. »Różdżka... z drzewa łamiona« Zb. II, 19, n° 7. »Nie łamij się, kalinowy moście!« Wisła VII, 697. || »Łomać«: »Heretycy... Balasy łomali, Gonty przebijali« Zb. IV, 84, n° 3. »Łomie« (rozmaryjon) Kiel. I, 101, n° 131, zwr. 6. »Płoty łomią« Rad. II, 50. «Nie trza lelii łomać« Lub. I, 192, n° 175. zwr. 8. »Łamac« Derd. 28. || »Ojciec rękami łamał« Rog. n° 59. »Rękami łamała« ib. n° 133. »Idą duse płakające, Swemi rękami łamające« Zb. IV, 88, n° 8. Por. Łomać.

Łamaga = »ułomny, garbaty« Parcz.

Łamanie: »Łamanie kości = reumatyzm« Osip. »Łomanie w kolanie« Fed. 182, n° 111. Toż Zb. II, 36, n° 2, zwr. 9.

Łamanka = »cierlica« Pr. fil. IV, 215. »Łamanka = cierlica do lnu o pojedyńczym mieczu« ib. V, 784. Por. Łamka.

Łamańce »a. Osuski = suche ciastka do maku, zwłaszcza przy wieczerzy wigilijnej« Pr. fil. IV, 839. Toż Ust. z Litwy. »Łamańce = łazanki z miodem i makiem« Wisła VIII, 150 n° 18.

Łamignat: »Łamignát = człowiek silny, mogący niby łamać kości« Ram. 87.

Łamisz = »wyrostek a. parobczak wysoki, ale nieforemny« Pobł. 44. Toż Ram. 87.

Łamka = »cierlica, przyrząd do łamania lnu« Pr. fil. V, 784. Por. Łamanka.

Łamy = »zgięte ku ziemi gałęzie drzew, chróst« Parcz.

Łamzak = »szubrawiec; żyd zmizerowany i biedny« Osip.

Łan: »Łaniec = łan« Rozpr. XXVI, 382. || »Trzebaż do Gdańska; Ale komu siedzieć w domu, Pilnować łańska (łana)« Maz. I, 241, zwr. 3.

Łandyga = »próżniak« Spr. V, 374. Por. Przełandydżyć.

Łandzić = »z płaczem szukać, prosić« Pauli, 75. Por. Landzić.

Łania: »Łania = nazwa krowy« Rozpr. XII, 76. || »Łań«: »Łań go (ś. Onufrego) karmiła« Lub. II, 15, zwr. 3. Por. Łanocha. || »Łańka«: »Łania chodziła... z tą łańką radbych szedł« Rog. n° 275. »Kónie... jak łánki (łanie) wierzgają« Aten. VI, 628.

Łania: »W Łani jest chleb na kopani« Kuj. II, 266.

Łanić: »Łanią len i czyszczą« Hoff. 71.

Łanocha = krowa: »Już swoje łanochy napásem do woli« Zb. X, 174. Por. Łania.

Łanowy = oficjalista wiejski: »Ważną jest rzeczą, aby był pomiędzy niemi ('ratajami') starszy, odpowiedzialny przed 'łanowym' za nieporządną orkę« Krak. I, 347.

Łanwa: »Sztylwaga, u nas 'łanwa'« Chełm. I, 104. »Łanwy = łykowe a. żelazne wici, łączące oś z orczykiem« Pr. fil. V, 784. »Stelwaga z barcami i łanwiami« Lub. I, 87.

Łańcuch: »Łajcuch« Zb. IV, 89. Wisła VI, 492. Toż Ust. z Jaworza. || »Leńcuch« Rozpr. IX, 302. Opol. 1. »Lyńcuch a. leńcuch« Bisk. 23. »Leńcuch a. lińcuch ib. 30. »Lencuch« Hilf. 171. »Na lèncuchu« Cen. 91. Pr. fil. V, 780. Krasn. 305. »Lencuch« Ram. 91. || »Lejcuch« Pr. fil. IV. 214. || »Łyńcuch« Derd. 106. || »Lańcuch« Zb. IX, 249. Spr. IV, 25. Rozpr. XII, 37. || »Łańcug« Pr. fil. IV, 215. || »Lańcusek« Spr. IV, 25. || »Łajcusek« Święt. 403, n° 42. || »Lejcuszek« Pr. fil. V, 780. || »Łańcuh a. Łancuh, Łańcużek a. Łancużek« Ust. z Litwy. || »Kołnierz z 'łancuszkiem' (ozdobą)« Lub. I, 40, n° 8.

Łańcużnik = kajdaniarz, zbrodniarz Ust. z Litwy. »Leńcusznik = łańcusznik = człowiek psotny, któregoby trzeba na łańcuchu trzymać, a. który jakby się zerwał z łańcucha« (raczej taki, któryby powinien być skuty w łańcuchy, kajdany K.) Krasn. 305.

Łańtuch = »flądra, klępa. szurgot« Wal. p. t. w. »Łantuch = nosidło z sieci do siana« Ust. z Litwy. (Może = wantuch, wańtuch? K.).

Łap! »Gospodyni łap Nawkę i do dworu zaprowadziła« Kam. 172. »Ona go łap za czuprynę« Kuj. I, 326. »Ona go łap za syję« Zb. VIII, 320. »Łap matke za nogi« Fed. 103. »Minister łap mu pałas i w nogi« Zb. XI, 91. »Łap = porwać za co: »Ja łap cymbał i chybaj do pola« Hoff. 40. »A tén mu łap za miec« Cisz. I, 96. »On go łap wténcás« ib. 186. »(Ona) kokota łap, łeb uciéna...« ib. 215, n° 161. »Piesek łáp (tak K.) (smoka) za ogón« Zb. XV, 11. »Rybák... chyb do wody, łap (dziecko)« Cisz. I, 64. || »Łabas go = złapałem go« Pr. fil. III, 306. || »Łapces«: »Łapces zará kupca, przyprowadził go do miasta...« Zb. XI, 123. || »Łap-cap, łapu-capu, łapas-capas = chwytanie bezładne w pośpiechu« Pr. fil. IV, 839. || »Łapas«: »Zona... łapas męża za włosy« Maz. V, 280, n° 305, zwr. 5. || »Łapes«: »Łapes go czemprędzej« Krak. IV, 125. || »Łaps«: »Ziandar łaps... wójcika« Zb. VII, 44. »Łaps... i prowadzą« ib. 64. Por. Łabas.

Łapa = »u człowieka wielka ręka a. noga« Święt. 702. || »Łapa = 1, drąg żelazny, rozdwojony na końcu, do wydobywania haków, wbitych w podkładach kolei żelaznej 2, uderzenie w rękę linią: 'Dostać łapę'. 'Dać łapę'. 'Brać łapę'« Pr. fil. V, 784. Drugie znaczenie też Ust. z Litwy. || »Łapa = koniec, obity blachą, u stępy do tłuczenia prosa« Spr. IV, 365. || »Łapa = żerdka, podtrzymująca drabinę, za którą zakłada się pasza bydłu w oborach« (opis) Chełm. I, 77. || »U białego kożucha od 'łap' z tyłu w pasie... zwieszają się rzemienne kutasy...« Święt. 46. || »Łaba«: »Kocisko walnął łabą, to szyba pękła« Zb. V, 139, n° 18. »Łaby = ręce (pogardliwie)« Zb. I, 71. Por. Łapcie Długołaba. || »Dłapa = łapa« Rozpr. XVII, 30. || »Łapy liże = uciekł (o zającu)« Przyj. ludu VI, 111. || »Łapka«: »Łapki u rękawów kożucha, obłożone futrem« Kłosy XIII, 44. »U rękawów (płótnianek)... przyszyte są 'wyłogi' a. 'łapki' sukienne... zapinające się na haftkę« Zb. XIV, 22. »Ząbki (u 'jaśków')... zakłada się pod 'łapki' w dziurki« Święt. 51. || »Łapka żelazna (u wozu) do lonu, żeby kapa mocno tkwiła w osi...« Zb. IV, 189, n° 6, 34. || »W łapki

= gra dziecinna« Pr. fil. V. 784. »Panny bawią się w łapki« Wisła IV, 849.

Łapacz = »ludzie, dostarczający pokątnym pisarzom klijentów z pośród ludu« Wisła VI, 726. »Łapacz« = agient policyjny, wyszukujący winnych Ust. z Warszawy.

Łapaczka = »obława na zbójników a. zbiegłych rekrutów« Rozpr. III, 372. »Łapacka = pogoń, wyścigi« Święt. 702. »Uciekajcie chłopcy, bo bedzie łapacka« Zb. XII. 205. n° 3.

Łapać: »Ryby łapać = łowić« Zb. I, 20. »Łapają« Maz. III, 267. Zejsz. 75. »Źwiérz, co mysy łapá« Święt. 408, n° 45. »Jęło go na śmiéch łapać« Kam. 152. »Łapać myślą (przypominać sobie) co pan nakazował« ib. 178. »Jak ja złapię ćwiertnią na plecy, to wy sie łapcie (= chwytajcie się) worka« Kuj. I, 183.

Łapajczyk = »1, stryczek na psy 2, (rubasznie) brzuch« Święt. 702.

Łapawica = »rękawica wielka« Pobł. 134.

Łapanina: »Rolá mojá, rolá na ty kopaninie! Załapáłem rąckę na ty łapaninie« Zb. IV, 178, n° 381.

Łapaty (zapewne ⏑ ⏑ – K.) = naśladowanie biegu wilka. »Łopotù a. Łopotàch« = toż znaczenie Ust. z Litwy.

Łapawka = »trawa domowa«: »Koń kmiecy szczypie łapawkę kołó płota« Zb. I, 20. »Łapawka = pierwsza trawa, wyrosła na wiosnę po łąkach, wodą zalanych« Pozn. V, 183, ods. f. »Łapawka = pierwsza trawa na wiosnę (od Gniezna)« Pr. fil. V, 784.

Łapcia m. = kot w zagadce: »Cy jes łapcia w dómu?« Cisz. I, 358, n° 413.

Łapcie »a. Łycaki = obuwie z łyka lipowego a. wierzbowego« Pr. fil. IV, 839. »Łapcie = toż samo, co chodaki« Osip. Łapcie są z łyka, a chodaki ze skóry, podobne do 'opanków' Ust. z Litwy. || »Łapcie = pogardliwie o mieszczanach« Pr. fil. V, 784. || »Łapcie = długie ręce« Święt. 702. Por. Szłapcie. || »Hapeć = pantofel« Pr. fil. III, 492.

Łapciuch = »1, oberwaniec, gałgan, nędznie ubrany człowiek 2, złodziej« Pr. fil. V, 784. »Drzwi przede mną zamykają, (wołając) 'To idzie łapciuch!'« Pozn. V, 76, zwr. 6.

Łapczyć się: »Łapcyć się = łakomić się na co« Pr. fil. V, 784. Łabcyć się (tak K.) a. Łapcyć = łakomić się: 'Choć bogaty, a łapcył się na skórę zdechłego bydlęcia'« Zb. II, 248.

Łapczywy: »Łapcywy = chciwy: 'Łapcywy piéniędzy'« Zb. II, 248. »Łapcywy = chciwy, łakomy« Spr. V, 113. »Łapciwy = łapczywy« Pr. fil. V, 784.

Łapiaty: »Kura łapiatá« Rozpr. X, 232. 245. 267.

Łapica = łapka, półapka Hilf. 170. Pobł. 134 p. w. Łapiczkarz. »Łapica = łapka na myszy a. inne zwierzęta« Ram. 87. Por. Łapnica.

Łapica (u kontusza): »Sklanne guzy z pętlicami I z długiemi łapicami Wisą rękawy« Krak. II, 191, zwr. 6. Taż pieśń: »Z okrutnemi łapicami« Rad. II, 71, zwr. 3. Maz. II, 130, zwr. 5.

Łapiczkarz = »dróciarz Słowak, handlujący wyrobami z drótu, między innemi i 'łapicami' na myszy« Pobł. 134. »Czárni łapiczkárze« Derd. 105. »Łapiczkárz = człowiek, wyrabiający a. sprzedający 'łapice', czyli łapki na szczury, myszy itp.« Ram. 87.

Łapić = »łapać« Wrześ. 12. »Ła-

pić = chwytać: 'Bolenie go łapi'« Rozpr. III, 372. »Łapić = łapać, schwytać: 'Jak go złapił, tak trzyma'« Krak. IV, 311. Spr. V, 374. 348 s. v. Chycić. Sab. 132. Cer. »Kuźdy kwiatuś łapił za woczy migotaniem« Kam. 135. »Ułanichę jęło na śmiéch łapić« ib. 153.

Łapie, »Łápie = prędko, wkrótce, szybko, żywo, chyżo. 'Niełapie, Niełápie' = nieprędko: 'Józek niełápie przyjdzie'« Krak. IV, 311. »Łapie (łopie) = tylko w połączeniu z przeczeniem: 'Nie łapie' = nie łatwo, nie prędko« Zb. I, 45. »Łápie = wnet, prędko (używane jedynie z 'nie'): 'Nie łápie já tu przydę' = nie tak wnet przyjdę. 'Nie łápie já to zrobię' = nie tak wnet to zrobię« Święt. 702. »Łápie (,) Nie łápie = łatwo (,) nie łatwo« Rozpr. VIII, 229. »Łopie = prędko« Pr. fil. IV, 215. »Łopie = wcześnie« Fed. 401. »Łápie pán pojedzie? = Czy prędko...« Jastrz. »Łápie = wnet, prędko« Rozpr. XVII, 91. Pr. fil. V, 785. »Ona skocyła do swego powozu, on za nią co łapie« (= prędko) Rad. II, 173. »Nie łápie się wydá = nie prędko pójdzie za mąż« Udz.

Łapienia a. Łapienie = potrawa z liści brukwi Ust. z Litwy. Por. Łopienie.

Łapikoń: »W Słoniańskié połaci Są chłopcy bogaci, A na hańty strónie Sami łapikónie« Zb. XII, 122, nº 26.

Łapiskóra: »Nas rzańca łapiskóra« Zb. III, 18, zwr. 24. (Może = 'łupiskóra' O.? K.).

Łapnąć = »porwać, ukraść« Święt. 702. »Ón... łapnął buch to piérze téj młodszéj...« Pozn. VI, 13.

Łapnica: »Rattenfalle = łapka, łapnica na szczury« Mrong. p. w. Rattenfalle. Por. Łapica.

Łapowe a. Łapówka = kuban, podsuwka, rebochem Ust. z Litwy i innych okolic.

Łapownik = biorący łapówki, przekupny Ust. z różnych okolic. Gazeta Pols. 1877, nº 6, str. 2.

Łapserdak = »1, chłopak żydowski 2, niechluj« Święt. »Łapserdak = obdartus« Pr. fil. IV, 839. »Łapserdak = kapcan, zubożały« Kolb.

Łapszy = »Sprowadzający szczęście...: 'Dąb pod domem niełapsy, a lipa łapsa, tj. szczęśliwa« Pleszcz. 37. Por. Niełapszy.

Łapucha = »znany chwast, plaga jarzyn; krzyżowa roślina z siarczanożółtym kwiatem: na Mazowszu zwana 'ognichą', na Kujawach 'łapuchą'« Spr. V, 136. »Łapucha = komosa, mącznik lobiedowaty (tak K.)« Pobł. 44. »Łapucha = ognicha« Mil.

Łapunka = »samotrzask do łapania ptaków« Spr. IV, 357.

Łasica: »Gdy ją (łaskę)... łagodnemi słowy się zawoła: 'Pani łasia', zbliży się i będzie się łasiła...« Zb. V, 148, nº 43, 2. »Miał konie jak cugowe, krowy jak łásie« (może 'jak łanie'? K.) Święt. 344, nº 22. || »Łasięta« Zb. VII, 110, nº 10. || »Łaska = łasica« Hoff. 41. Toż Pozn. VI, 90. || »Łaska« = nazwa krowy Rozpr. XII, 76.

Łasij = »wół« Roczn. 212. »Łasij = wół, którego grzbiet i wierzch wogóle ciemniejszy, spód i podbrzusze jaśniejsze« ib. 246.

Łaska: »Zrobić coś komuś po łascе« = z łaski, nie z obowiązku, ani z prawa Ust. z Litwy. »Po łascе ciebie proszę« = dobrym słowem, bez groźby, bez zmuszania Ust. z Litwy. || »Chodzić po łascе«

= po żebraninie Kaspr. 52. || »Łaska« = miłość: »Mój miły... pójdź pomóc... Żeby ludzie nie rzekli, Naszej łaski nie zwykli, Żeś ty jest mój miły« Rog. n° 467. Toż Kolb. 269, n° 35 e.

Łaska = »gatunek dzikich kaczek: »'Calá czárna, a ma znaczk biały'« Hilf. 170. Por. Łyska.

Łaskawe: »Za nieboszczyka rodzica już siedział on łaskawém = na łaskawym chlebie, wysłużony sługa« Kam. 128.

Łaskawizna = dożywocie, chleb łaskawy (opis obszerny) Wisła II, 774—75.

Łaskawość: »Łaskawością po trzy dni odrabiają« Kam. 62 (= z łaski dworu).

Łaskom i Łaskomy: »'Niech pán bedzie łaskom' = łaskaw. Obok 'łaskom', używanego w tym wyrażeniu, istnieje forma 'łaskŭomy': 'Nas leśnica miał łaskŭomego (oswojonego) wilka'. 'Łaskŭomy jak ŭowiecka' »Rozpr. VIII, 125.

Łaskotać i pochodne: »Łoskotać« i pochodne Ust. z Litwy. Gliń. I, 181.

Łaskotliwy = drażliwy: »Wezyr.. w tak łaskotliwą a niewdzięczną sprawę mieszać się nie chciał« Wójcicki Klechdy II. 92.

Łaskotucha = rusałka, zmora: »Wiłkołaki, miauki, łaskotuchy..« K. Gliński.

Łasować = »ściągać, kraść« Pleszcz. 37. »Łasować = nęcić się, pożądać gorąco czego: 'Diecko łasuje = pragnie ssać piersi, chce pokarmu. 'Pies mi złasował mięso' = porwał mięso, gdym się obrócił« Lub. II, 211.

Łastawka p. Lastówka.

Łastrzyca: »Łastrzyca = ryba, żyjąca w rzece Lebie, mająca spodem kolce, półtora cala długa« Nadm. 148.

Łasun = »ten, co łasuje« Roczn. 212. Zb. I, 71. »Łasun«, zwykle 'łasùn' = łakomy, lubiący coś zlizać Ust. z Litwy.

Łasy = »łakocie« Pr. fil. V, 784.

Łaszczyć się: »Łascyć się, = łakocić się, przymilać się dla łakomstwa: 'Łascy się na więksy majątek'« Zb. I, 34. »Jestem stara, zeby się kto z młodych na mnie łascył = żeby kto z młodych miał na mnie ochotę« Zb. II, 235, Ł. »Biedniejsi na mój placek sie łasco« Chełch. II, 101. »Łascyć sie = być chciwym: 'Łascy sie na takie mizerote'« Spr. V, 113. Łaszczyć sie = łakomić się na coś, zazdrościć« Pr. fil. III, 306. Por. Jaszczyć się L.

Łaszew: »Z Łasowa« Zb. IV, 200. »Na Łasoskiem polu« Zb. IV, 214. »Z Łasowskiego pola« ib. 230. »Łasowiáki« ib. 228.

Łaszkować = »szukać komu po kieszeniach« Rozpr. XII, 95.

Łaszyć się = łaknąć, pragnąć: »Łaszyłeś sie na majątek« Pozn. V, 205, n° 442, zwr. 2.

Łaśnia p. Laśnia.

Łaśnie p. Właśnie.

Łata (na ubraniu): »Łacisko a. Łacińsko« Zb. I, 7. »Miałeś porteczyska Same łaciska« Pozn. V, 205, n° 442, zwr. 3. »Czém się przykryją?.. Murawski łaciskiem, Brat jego papciskiem..« ib. IV, 39, n° 84, zwr. 4. »Cerwone łacisko skubie w cárném dupisku« (zagadka o ogniu) Cisz. I, 344, n° 229. || »Łat« m.: »Krowa biała z ciemnym łatem na nodze« Śnieżko-Zapolska. || »Łacina«: »Mám jedną koszulę, to samą łacinę« Pr. fil. V, 783. || »Łata« p. Futrówka. || »Łata = fartuch skórzany górników« Pr. fil. V, 784. || »Łata = (pogardliwe przezwisko) gałgan, łapciuch« Pr. fil. V, 784. »Wuj = łata, wę-

drowczyk« Derd. 138. »Szotornik z mniechem przyszed za łatami« (gałganami) ib. 6. »Já jem.. pąn Czárliński, a nie łata jaki« ib. 21. »Tỳ mász fifę, łato!« ib. 56. »Jażem myślał, że to bogácz, a to łata gołá« ib. 125. »Każdego w surducie. 'łatą' nazywa« Pozn. II. 334. »Łatka = człowiek surdutowy z pretensją do państwa« Spr. IV, 306. »Łatka = (pogardliwie) pan« Sab. 132. Por. Łataś. || »Łata = okucie płozu u pługa« Bib. Warsz. LXXX, 625.

Łata (na dachu): »Latỳ: 'Po łâtach ter.zac' = po dachu biegać« Hilf. 110. »Łata = żerdź« Osip. »Łata = drążek, do którego przytwierdza się słoma na dachu« Rozpr. XI, 185. Pr. fil. IV, 839. || »Łat« m. = toż znaczenie Siem. nº 121. »Dach.. składa się z łatów (= łat), przybitych gwoździami..« Pozn. II, 90.

Łata = plaga, uderzenie: »Kilo łát? — Pięć, dziesięć..« Zb. XIV, 220, nº 5. Por. Łatać, Wyłatać (skórę).

Łatać: »Łátać = bić« Rozpr. X, 287. »Łatać« odmienia się podług kl. III. b« Rozpr. XII, 67. »Łatać = 1, łoić, wyłoić, obić 2, bić łaty w budynku na krokwiach« Spr. V, 374.

Łataś = »obszarpaniec, 'ni to pán, ni to chłop, ni to Zyd'; przezwisko mieszczanina« Święt. 702. Udz. Por. Łata.

Łatęda = »łobuz, łajdak« Zb. I, 20.

Łatędny »korzeń« radix galangae« Ciesz. 53.

Łatędzić się = »łajdaczyć, włóczyć się« Zb. I, 20.

Łatka: »Łátka naczynie na mleko z 'czépkiem'« Ust. od J. Bystronia. »'Skryj się do łatki (naczynie na mleko), a wyglądaj czypkiem (dziurką u dołu)', mówią człowiekowi nieśmiałemu« Wisła VIII, 794, nº 1272. Pr. fil. IV, 284. Por. Łotka.

Łatni: »Świderek łatni i grabni« Pleszcz. 27. Por. Łatniak.

Łatniak: »Łatniák = 1, gwóźdź do łat na dachu 2, 'drzewi gwoździ do łat nie bili, ino świdrem wiertali dziury i bukowymi kołkami bili łaty do krokwi'; świder ten zwał się 'łatniák'« Spr. V, 374. Por. Łatni.

Łatoszyć a. **Łotoszyć** = bić, tuzać Ust. z Litwy.

Łatuszka »a. Łotuszka = brytfanna gliniana« (na Litwie) O. »Łatuszka z upieczonem prosięciem« Gliń. IV, 229.

Łatwiejżeż (⏑ — ⏑) = łatwiej: 'Łatwiejżeż jemu, co ma miljony' Ust. z Litwy.

Łatwo: »Łácwo« Zb. VII, 36. »Łacwo a. Łacno« Pr. fil. IV, 839. »Łaćwo« Lub. II, 15. »Łáćwie« Wisła IX. 228. »Łacwiej« Kiel. II, 222. »Łacwo, Łacwiéj« Pr. fil. V, 783.

Łatwy: »Łácwy« Święt. 702. »Łacwy« Pr. fil. IV. 903. »Łatwuszỳ« Ram. 89.

Łatynda = gałgan, włóczęga, łapciuch« Pr. fil. V, 784. »Łatynda = biedak« Mil. »Z łatyndy przerobiłam na pana« Śnieżko-Zapolska.

Łatyndać »i **Łatyndzić się** = włóczyć się« Pr. fil. V, 784.

Ława = kładka: »Ława na rzece« Aten. VI, 663. »Ludzie śli bez ławe« Zb. V, 221. »Na trzęsawie ława« Krak. II, 399, nº 644. »Niedaleko wieś ode wsi, Ino bez ławy« Pozn. V, 102, nº 199, »Koniku.. Przeprowadź mnie przez te ławy« ib. 137, nº 303. Przyj. ludu 1891, str. 100. Zb. XIV, 120. Spr. V, 374. Rozpr. XXVI, 372. Wrześ. 12. || »Ława = deska nad szafarnią« Lub. I, 61.

|| »Zboże kieby ława« Jastrz. || »Ława = część gruntu ornego a. łąkowego wśród lasu w wąwozie; stąd 'Ława Wilemska', 'Żemajcka', 'Ława Kura', 'Ława Szula' itd. W późniejszym czasie 'ławy' te oznaczały sołtystwa« Połuj. 398. || »Ława = chmura podłużna przy pogodnym niebie na samym krańcu horyzontu się ukazująca: 'Ława stoi, ława wychodzi, to bądze deszcz'« Pobł. 44. || »Ława = spust, rodzaj hebla, używanego przez bednarzy« Pr. fil. V, 784. Por. Ławica. || »Ławka = część wozu, w której umieszczone są kłonice« Pr. fil. V, 784. »Ławka drewniana (u wozu), na której leży 'kierownik'« Zb. VIII, 259. »Próg a. Ławka = kawałek drzewa wzdłuż osi między kołami« J. Łoś. || »Ławka = kładka przez wodę« Wrześ. 12. Rozpr. XII, 95. »Ławka = most (przez wodę)« Pozn. VI, 84. || »Ławka«: »W połowie kadłuba (żarnowego) jest 'ławka' (deska), w której umocowane jest 'wrzeciono'« Was. 62. || »Ławka = deska w kołowrocie, na której obraca się walec, zwany 'chłopakiem'« Spr. IV, 365. || »Ławeczka«: »Woda.. wszystkie ławeczki zabrała« Rog. nº 256. 257. || »Ławuleczka«: »Onâ siedzi w ławulecce« (w kościele) Kętrz. 38. || »Ławsko«: »(Sowa) Usiadła se na ławsku, Kazała grać po warszawsku« Kuj. II, 66, nº 261.

Ławica = »hebel bednarski długi do wyrobu klepek« Fed. 401. Por. Ława.

Ławnica = »Stołek do bednarki« Pleszcz. 27.

Łaz: »Łazy = pastwiska na 'zarębkach'« Encykl. roln. II, 823. »W październiku po okopach i łazach poczyna się polowanie szlacheckie z ogary« Tygod. ilustr 1, XIV, 163. »Łaz = (u Podhalan) miejsce, wypalone z zarośli na pole« O. Del 83. Goszcz. 130. || »Łaz = telepanie, chód niedźwiedzia« Pr. fil. V, 784. Przyj. ludu VI, 111. || »Łazy = kolęda« Hoff, 40. || »Łazek = kupka drobnego drzewa do palenia« Cer. || »Łazki = las wypalony pod siew« Cer.

Łazanki = (żartobl.) stare, brudne, wytłuszczone karty Ust. z Litwy.

Łazarstwo = »bieda, nędza« Zb. VIII, 252. »Do nieba idą takie łazarstwo, bez nogi, bez nogi, takie do cna bidne« Kuj. I, 177.

Łazarz o żebraku: »Co to siedzi pod stołem? — A to łazarz ubogi, Co skaliczał na nogi« Rad. II, 56, nº 113.

Łazarz: »Łazarz = roślina spirea« Pr. fil. V, 784.

Łazęga a. Łazęka = który łazi tam i sam, włóczęga« O. Spr. V, 113. Rozpr. XVII, 43. Pleszcz. 37. »Tyle jeszcze... żebraków, łazęgów, kaleków... do Poznania przybywa« Pozn. I, 271. »Łazęga = włóczęga, próżniak« Zb. I, 20. »Łazęga = ociężały chód mający, powolny robotnik« Święt. 702. »Łazęga a. Łazuga = ciemięga« »Pr. fil. IV, 839. || »Łazęga = włóczenie się, chodzenie: »Chłopak, łazęgą długą uznojony« Zmor. 28. || »Łazura a. Łazęga = gatunek grochu« Zb. XIV, 26.

Łazić: »Łazący (= łażąc = chodząc) pacierz mówić« Doman.

Łazidło = »przyrząd do włażenia na drzewo: 'Takie 'łazidła', takie pazury żelazne« Pr. fil. V, 785.

Łazień = »ptak, który strzeże pieniędzy« Chełch. I, na końcu, w spisie omyłek druku. »We dziwiach jest taki łazień, co zara pana obudzi« ib. 116.

Łazisko = »drabina« Pr. fil. IV, 215. Por. Łazota.

Łazota = »drabina« O. Por. Łazisko.

Łazówka = »patyki do podpalania« Cer. Por. Łazek, pod Łaz.

Łazuch = »pochlebca, skarżyciel, niepoń« Zb. II, 8.

Łazuga »a. Łazęga = ciemięga« Pr. fil. IV, 839. || »Łazuga = groch piechota« Pleszcz. 37. Por. Łazuka.

Łazuk = »powolny, lecz wytrwały robotnik« Osip. »Niedopad. Łazuk = (wyrazy obelżywe u chłopaków wiejskich pod Suwałkami) o temperamentach powolnych, umysłach roztargnionych, o gapiostwie, połączonem z nierozważnym pośpiechem a. ociężałością, rażącą w mowie i czynach« Tyg. ilust. 1, X, 255.

Łazuka = »groch tyczkowy« Pr. fil. V, 785. Por. Łazęga. Łazuga.

Łazur- p. Lazur-.

Łazura »a. Łazęga = gatunek grochu« Zb. XIV, 26.

Łazurek p. Farbka.

Łazurowy: »Łazurowa anylina = anilinum coeruleum« Ciesz. 54. »Łazurowy atrament = coeruleamentum« ib. »Łazurowy kamyk = cuprum sulfuricum« ib.

Łazywać: »Bez przełazy łazywa« Maz. III, 91. »Łazować« Rozpr. X, 199.

Łaźnia = »budynek za wsią do suszenia lnu i konopi« Osip.

Łaźnik = »przełaz w płocie« Rozpr. III, 372. || »Łaźniczek«: »Pocoześ łaziła do mnie bez łaźniczek?« Zb. XII, 209, nº 79.

Łaża = ażjo O. Ust. z Litwy. Roczn. 256. Zb. I, 71.

Łażony: »W 'łażonym dole' są 'pérki', gdy do 'mogiely' dodany jest daszek i drzwi, aby w nie wleźć można« Pozn. I, 95. »Dół koło domu na przechowanie kartofli wygrzebany i drzwiczkami przywarty nazywa się na Pałukach 'łażony dół' (na Kujawach, w ziemi Dobrzyńskiej i Chełmińskiej 'parsk', w Prusach Zach. i Wschod. 'wądoł')« ib. III, 131. || »Łażony« taniec: »Odrzucają 'chodzonego' ('łażonego', 'powolnego'), rozpoczynając od 'odsibki'« Kuj. II, 204. »Bywają tańce: 'chodzone' czyli 'łażone' (powolne polonezy) z prędszemi 'smykanemi'« Pozn. II, 282, ods.

Łącki p. Łoński.

Łączak = »łąka na stepie« Roczn. 212.

Łączba = »łączenie« Zb. II, 8.

Łączek p. Łęk.

Łączenie = »rozłączenie« Pr. fil. V, 785. »Łączenie, To bardzo ciężka rzecz!« Rog. nº 419. 420.

Łączny = »człowiek, pilnujący łąk« Pr. fil. V, 785. »Płoty... robią... z łoziny, czyli wierzby łącznej« Wisła III, 497.

Łączyć: »Łęczec = łączyć« Hilf. 170. || »Łączyć się = żegnać się« Rozpr. XII, 95. »Jagechmy sie łączyli, Obachmy płakali« ib. 80. Rog. nº 415. 420. 419. Łączyć sie = rozłączać się, rozdzielać się: 'Syn łący sie z ojcem' = dzielą się majątkiem« Spr. V, 374. »Kochanie, Cóż ty pomyślała, Iże się ty łączyć chcesz?« Rog. nº 416. »Łączę się z tym światem« Zb. IX, 176. »Już się łączę z panienkami« ib. 263, nº 324. »Łączyć się = rozłączać się, żegnać się: 'Tu się smutnie wnet społem łączyli'. 'Tak te pismo kończam, a s wami się łączam' (zakończenie listu ze Szląska)« Pr. fil. V, 785. Rozpr. XVII, 43.

Łączyszcze = »część łuku, miejsce, gdzie się strzała zakłada«

(myśliw.) Pr. fil. V, 785. || »Łączyszcze = niezdarny, lichy smyk« Ram. 87. Por. Łączek, pod Łęk.

Łąg: »Łąg, 2 pp. łągu = pole równe« Rozpr. VIII, 237. »Łęgi = błonia na nizinach, pastwiska i łąki nad rzekami« Zb. I, 20. »Łęg = zarośla na łąkach błotnych« Pr. fil. IV, 839. »Grunt... tak w łęgu, jak i na górach położony« Del. 63. »Idzie w łęgi, nacią pręcików« Bar. 185. »Panna codziennie musiała chodzić w łęgi, by uderzyć się prętem« ib. || »Łązek = łęg. równienka nad potokiem« Spr. V, 374. Por. Ług.

Łągiew p. Łonew.

Łąka: »Na łęce« Rozpr. IX, 186. »Na łęke« ib 192. »Łańkóm« 6 pp. (tak K.) ib. 357. »Łańkem« 4 pp. ib. 354. »Łonek« 2 pp. lm. Ust. z Litwy. || »Zebrał swoją łąkę = sprzątnął swoje siano« Kam. 160. »Łąka = rola: 'Mój gazda ma pół łąki' = pół roli« Hoff. 41. || »Łączeczka«: »Wywiód ją na łączeckę« Pauli. 88. || »Łączka«: »Maciek łęckę kosi« Oles. 167, nº 592, || »Łoneczka« = łączka Ust. z Litwy. || »Łączyna«: »Na moi łącynie śtyry kopy siana« Zb. XV, 76, nº 179. || »Łączysko«: »W braku stepu, potrzeba (do chowu stad końskich) znacznych obszarów zarośli, łączysk, błoni« Sławiski Poszuk. do historji rolnictwa kraj. 109. (Czorlński) Szed po łęczyskach nad jezorem« Derd. 77.

Łąka: »Łączanie« Przem. 63, nº 84.

Łąka: »'Miądlnice ('łąka' z 'paciorką') do otłukiwania konopi« Fed. 8.

Łątarz p. Ołtarz

Łątka = »1. lalka dziecinna 2. a Połątka = agrion« O. (= jętka, panna, lalka K.). Drugie znaczenie Ust. z Litwy. || »'Krzyżownice' (u wasąga)... wyplecione łątkami z wierzbiny« Zb. VIII, 260. || »Łątka = słup w podwalinie« Pleszcz. 37. || »Łątka, Łąteczka = pieszczoszka, najmilsze dziecko« Krak. IV, 311.

Łążek p. Łęg.

Łeb: Formy: »W wyrazie 'łeb', w 2 i 6 pp. kładą akcent na u (t. j na ł zsamogłoskowane K.), więc mówią: 'Co ci do mojego ùba?' 'Mucha ci siedzi na ùbie' Wisła I, 148. »W niektórych wsiach w okolicy Skały... formy tej (o której mowa w przytoczeniu powyższym z Wisły I, 148 K.) używają przez wszystkie przypadki, słyszy się więc 'łub, łuba' i 'ł̀ub, ł̀uba'« Wisła II, 172. »Cieluchy zarznyli, ino se Filutek łeby ostawił i jarzmo« Zb, XI, 77. »Łepu dowidzieć ni móg« i w odsyłaczu 3: »Tak zawsze, zamiast 'łba': podobnie 'łepem' itd.« Zb. VII, 59. »Łyby im widać« Zb. XI, 77. || Znaczenia: »Łeb« u wozu: »Koło ma piastę a. łeb i sprychy« Krak. I, 176, nº 30. Toż Zb. X, 207. »Łeb a. piasta a. kłódka« J. Łoś. »Koło powstaje ze 'łba', tj. klocka bukowego...« Święt. 10. »Koło ma: 'łby', sprychy...« Rud. 18. || »'Łeb' zamiast 'czoło' Roczn. 212. || »Łeb = głowa niedźwiedzia (myśliws.)« Pr. fil. V, 785. || »Gra w karty zwana 'łeb' a. 'cubek' (opis)« Wisła III, 605. || »Łeb = część wału wiatracznego, przez którą przechodzą szmigi« IV, 365. || »'Nawój' kończy się zgrubieniem, zwanym 'łeb'« Wisła VII, 291. || »Kto nie upasie (zajęcy)... będzie ño łeb niższy« = utną mu głowę Zb. V, 255, nº 57. Por. Głowa. || »Ono... izraelskie plemnię łapie i łeb na łeb z fory zdrzucá rym! na zemnię« Derd. 27. || »Łub = rodzaj drewnianej, głębokiej balji, z otworem w dnie,

którą przykrywają się kamienie młyńskie« Wisła II, 172. Mylne objaśnienie: ten 'łub' nie = 'łeb', ale brzmi istotnie 'łub'; patrz Łub. || »Łebek = całuszka w chlebie« Roczn. 212. || »Łepek«: »Wycion me w łepek« Kuj. II, 57. Zb. II, 84, n° 103. Dziekoński Wiązanię dla wnuków 1874, str. 163. »Ino mi kup czepek Na mój złoty łepek« Zb. VI, 102, n° 9. »Kup cepiec Da na mój złoty łepiec« Łęcz. 75, n° 96. || »Po łebkach« = powierzchownie, piąte przez dziesiąte: »Po łebkach z nauk zachwycę« Rodoć Piosnki i satyry 1879, str. 45 i ind. || »Łepeczek«: »Mój dziádek ...miał łepecek jak grzybecek« Maz. III, 296, Zwr. 3. »Kupże mi czépeczek Na mój złoty łepeczek« Zb. II, 70, n° 72. || »Łbisko«: »Zdechłego konia łbisko wstawili« Zb. III, 5.

Łeb- p. Łub-.

Łebski = »spory« Mil. »Łebski = cięty, zgrabny« Udz. Łepski = tęgi, mądry« Rozpr. XX, 430. »Łebski = sprytny, zdolny« Spr. V, 113. »Łebski a. 'godziały' a. 'walny' = dosyć wielki »Wisła III, 744 p. w. Godziały. »Na zaloty łepska, Na żonę nie zda się« Wójc. II, 208. »(Drogi) kawałeczek łepski« Derd. 64. »Tym, co staną po prawicy, Rzecze Sędzia: łebstaś (tak K.) wszyscy« Pozn. IV, 311, n° 616. »Miáł król córkę bardzo łebską; taká ładná była, co niepodobno« ib. IV, 115 n° 24.

Łebsko = »dużo« Pr. fil. IV, 215. Parcz.

Łechciwy: »On je łechciwy na piniądze (= nie chce płacić)« Cinc. 29, n° 642. »Łekciwy = łapczywy« Parcz.

Łechtać: »Łachtać, łaskotać. 'Łachcący' = łechtliwy, łaskotliwy« Krasn. 305. »Łechtać = ckliwić« Udz. »Łekcec = łechtać« Hilf. 171. Por. Łachotać. Łachtać.

Łeczk p. Łuk.

Łegiejda p. Legiejda.

Łegiń = junak, zuch: »Ej ware, łeginiu!« Witw. 14. »Jeden z łeginiów« ib. 21.

Łekciwy p. Łechciwy.

Łempa = »duży kawałek chleba a. innego jedzenia« Pr. fil. IV, 215,

Łep- p. Łeb.

Łepak = »kamień polny wielkości głowy« Spr. V, 136. »Łepák« nieobj. Rozpr. VIII, 123. || »Łepak = tęgi łeb, dobra głowa« O. »Łepak = mający tęgi łeb, mądrala, rozumak« Pr. fil. V, 785. »Łepak = mądra głowa« Wisła III, 88. »Łepak« = głowacz Odyseja Siemieńskiego, 290. Kolb. Słownik. || »Łepák = wytrawny pijak« Udz.

Łepiec p. Łeb.

Łewcza = łuśnia Ust. z Zakopanego.

Łeż: »Puścić się na łeż = udać się do kłamstwa« Zb. I, 45. »Łez = kłam, łgarstwo« Pr. fil. IV, 839. »Łeż = łgarstwo Huc, 513. »Łeż = kłamstwo: 'Namówił mnie do łży'. 'Łżą niedalek zajdziesz'« Pobł. 45. || »Łża = kłamstwo« Hilf. 170. »'Łżą niedalek zándziesz'. 'Łżą sã nie najész, a prawdą sã nie ñudłáwisz« Ram. 89.

Łębiaki (może = *Głębiaki? K.) = nać, liście burakowe Ust. z Lidzkiego.

Łęcina = »Ranke« Mrong. 599. Por. Łątka. »Łęciny = łodygi ziemniaków« Parcz. »Łęciny = łęty, łodygi np. kartofli« Pr. fil. IV, 215. »Łęciny = łabędziny« Pobł. 135. »Łęciny« kartoflowe Busch-Strzelecki Uprawa kartofli, 122. Por. Łabuzie. Łętowina.

Łęczyca: »Łęcycki okálu!« Kal. I,

172, nº 180. »Łęcyckiej synkarce« Łęcz. 118. »Łęcycanecka« Maz. II, 13. 238.

Łędzie »a. Tylędzie = tępy wierzch noża« Pleszcz. 37.

Łęgi = gibki, giętki (o roślinach, witkach, drzewkach« Pobł. 45. »Łãgi« = też znaczenia Ram. 87.

Łęgować: »Łęgować = giąć, krzywić, paczyć« Pobł. 45. »Łãgôwać« = też znaczenia Ram. 87. || »Łęgowac sę = paczyć się, wykrzywiać się: 'Deski mokre 'łęgują się' na słońcu'. 'Drzwi z świeżego drzewa 'łęgują się' zazwyczaj« Pobł. 45. »Łãgôwac sã = też znaczenia i przykłady Ram. 87.

Łęgowanie: »Łęgowanié = paczenie« Pobł. 45.

Łęgowy: »Piękne i urodzajne pola łęgowe« Del. 61. »Grunta 'łęgowe'« = nadrzeczne« Encykl. roln. II, 823. »Płoty robią w miejscowościach łęgowych z łoziny, czyli wierzby łącznej« Wisła III, 497.

Łęk = łuk: »Przebiegłaś ach rychle, Jako strzała z łęka« Rog. nº 272 (nie ludowa K.). || »Łęczek«: »Łęczk = smyczek« Hilf. 170. Pobł. 45. »Łãczk = smyczek« Ram. 87. || »Łęczek = pałąk u koszyka« Petr. Por. **Łączyszcze**.

Łększa L.: »Łończa (łącza) = głos na woły, aby się łączyły w gromadę, np. po wyprzężeniu z pługa na pastwisko pędzone (z Kujaw)« Bibl. Warsz. LXXX, 625. Kuj. I, 59; II, 272.

Łęt: »Łęty = nać, łodyga wiotka ziemniaka« Zb. I, 20. O. »Łęty (koniczyny) = nać, łodygi« Pozn. I, 103.

Łętosia (może = Antosia? K.): »Kto je (kozy) wyganiá? — Ta Antosia, ta, ta grzeczna Łętosia« Lip. 54.

Łętowina: »Chołoj = łodyga, nać, łętowina« Zb. II, 7.

Łgacz: »Łgác« Rozpr. IX, 176.

Łgać: »Łżę« 1 os. lp. teraźn. Hilf. 170. »'Łgać' urabia formy teraźniejszości od osnowy 'łga-'« (więc 'łgám', 'łgás' itd. K.) Ropr. VIII, 152. »W 'łżeć' (= łgać) ł brzmi przed z zupełnie jak u, więc 'uzes', 'nie uzyj' = łżesz, nie łżyj« Rozpr. VIII, 205. (Nie powiedziano nic o przycisku! K.). »'Łgáj' rozkaźnik« Rozpr. XII, 62. »Łgę, łżesz itd.« Ust. z Litwy.

Łganka = »kłamstwo: 'Obiecanka łganka, a głupiemu radość'« Pr. fil. V, 785.

Łgarstwo = poezja, wiersze: »Przeczytájta łgárstwo me z początku. Wszyscy srodze sę dziwili zełganym przygodam, A tej poszli łgárstwo dali opowiadać do dóm« Derd. 132.

Łgarz = poeta: »Własnosc łgárza« (na tytule) Derd. Por. **Łgacz**. **Łgus**. **Łygus**.

Łgus = »łgarz« Zb. VIII, 252. Pr. fil. V, 785.

Łobaty (o zwierzętach) = mający duży łeb Ust. z Litwy.

Łoboda = »lebioda« O. Spr. IV, 306; V, 374. Dyg. »Łaboda« Wisła VIII, 141. »Wedle ogroda rośnie łaboda« Sand. 52. »Wianeczek z łobody« ib. 121. »Gęsi.. zbierają łobodę« Pauli, 124. »Gęsi łapają łobodę« Maz. III, 267. »Wieniec z łobody« Lub. II, 26. || »Wedle ogródka rośnie łobódka« Rad. I, 148, nº 102.

Łoboś = »nazwa psa« Wisła V, 923.

Łobuz: »Łobus, 1 pp. lm. Łobusy« Pr. fil. V, 785. »Łobuzy« Bisk. 35. »Łobus = urwisz« Udz.

Łobydzie = »łodyga, nać kartofli« Pr. fil. V, 785. Por. **Łabuzie**.

Łobzdykować p. Łabzdykować.

Łobzów: »Jestem dziadem z Łobzowa, Niedaleko Krakowa« Wisła VII, 524.

Łocha p. Locha.

Łochania p. Łachań.

Łochna, »Łosiu, łoś, łoś! = wołanie pieszczotliwe na krowę a. jałówkę, jałochnę« Pr. fil. IV, 839. »Łochna« = wołanie na krowy« Spr. V, 113. Pr. fil. IV, 803 p. w. Bysiek. »Łojsie! = wołanie na krowy« Maz. V, 55. »Łosia, łosia!« = wołanie krów Zb. VIII, 256. »Łosia, łosia!« nawoływanie cieląt Wisła IV, 690.

Łochynia: »Lochynie (tak; przypuszczam, że pomyłkowo, zamiast 'łochynie' K.) = vaccinium uliginosum« Pleszcz. 121. »Łochinia« Maj. »Łochynia« i »Włochynia« O. »Włochinie« Im. Was. 13. || »Łachany = jagody pijanice« Czeczot VI, 81. || »Łochacz« Maj.

Łodziarz = wioślarz, rybak: »Łodziarze .. Nie widzieliście wy mojego miłego?« Rog. nº 232.

Łodźman = »sternik, obeznany z porohami Dniepru (z Ukrainy)« O.

Łogawy p. Włogawy.

Łogaza = »groch z pęczakiem ugotowany« O. »Łohaza = pęcak, zwykle z jęczmienia« Roczn. 213. Zb. I. 71. »Łochaza = Graupe« Mrong. 359.

Łogowisko p. Legowisko.

Łohaza p. Łogaza.

Łoić = »skórę garbować, bić« O. »Łoic = bić« Zb. VIII, 252. Rozpr. X, 287. Osip. »Łoić = smagać batem, biczować« Święt. 702. »Doktor kazał wszystkim ze wsi łoić (czarownicę) bez litości« Derd. 110. »Pan zacon (stróżów) batem łoić« Zb VIII, 311. »(Jasio) wzion bat i poczon chopa dobrze łoić« Pozn. VI, 82. »Łoić... prętami« ib. 343. »(Ekonom) dobrze ludzi na pańscyźnie łoji« Maz. III, 91, zwr. 10.

Łojło = »włóczęga« (od Wilna) Pr. fil. V, 785.

Łojny = »pełen oleju, tłusty: 'Łojna sarna'« O. Pr. fil. V, 785.

Łojsie = Łochna.

Łok = »miejsce, gdzie ptaki padają (myśliws.)« Pr. fil. V, 785.

Łokieć: »Okieć = łokieć« Pr. fil. IV, 226. (= łokieć K.). »Łokieć = mniej więcej obwód średniej głowy ludzkiej. 'Gięty łokieć' = długość od końca palców ręki do dołka piersiowego, czyli półtora raza większy od poprzedniego« Pr. fil. IV, 839. »Gdy ...pasm zbierze się 18 na motowidle, powstaje 'przędzionko', inaczej 'łokieć'« Święt. 18. nº 5. || »Łokiet«: »Uszyjcie mi odzinie... Ino łokiet za kolana« Pozn. IV, 269, nº 518. || »Łokietek« patrz przytoczenie ze Spr. IV, 303 i V, 356 p. w. Giby. »Łokietek = 20 pasm nici« Wrześ. 12. Toż Rozpr. X, 288. Spr. V, 374. Cer. »Kup wstążecek Po dwa złote łokietek« Łęcz. 123. nº 205, zwr. 8.

Łokieć = Łokietek (król): »Dawno król 'Łokieć' miał się tam (na płaszczyźnie, zwanej 'Przestańsko') bić, ale z kim, tego opowiadający nie wiedział« Wisła V, 648, nº 10. Podanie o Łokietku Aten. VI, 660—61.

Łokomę p. Okomę

Łoksiny = »ciasto krajane w rodzaju makaronu, przyrządzane przez Żydów« Pr. fil. IV, 839. || »Łokszyna = żydowskie nazwanie makaronu, a studenckie dyscypliny« Roczn. 213. »Łokszyn (jak wyżej nazywają także w Drohobyczu 'cipkały')« Zb. I. 71. »Jadłabyś rzodk ewkę i samą łokszynę« Maz.

V, 68, n° 10. || »Łoksiny = chróst: 'Nie knaj ty gościeńcem, Tylko łoksinami'« Maz. V, 287, zwr. 19.

Łoksować = »bić« Zb. VIII, 252, »(Pán) Wzion ich (parobków) łoksować« ib. 313.

Łoktusza: »Łoktusza = rańtuch biały w stroju świątecznym Góralek, prześcieradło« Rozpr. III, 373. »'Łoktuszami' zwą wieśniaczki (Krakowskie) płócienne chustki grubsze« Pauli, 213. »Łoktusza, Łochtusza = duża chusta np. do zbierania trawy« Rozpr. XII, 95. Zb. XIV, 151. »Łoktusa = płachta z konopnego a. zgrzebnego płótna do zbierania trawy« Święt. 702. »Łoktusa, Łoktusa, Łoktusza = prześcieradło ze zgrzebnego płótna, rańtuch biały« Rozpr. XVII, 44. »Łoktusa = chustka duża płócienna do odziewania się« Spr. IV, 357. Łoktusa = grube prześcieradło« Rozpr. XX, 430. 'Łoktusa' = prześcieradła płócienne« Wisła II, 102. »Białe 'łoktusze', przez ramiona przewieszone« (o ubiorze Wałaszek Cieszyńskich) Kalendarz Jaworskiego 1868, str. CXLIX. »Łoktuszka = krótka chustka płócienna, noszona na ramionach« Aten. VI, 112. »Zástáwtáz jemu stół godowy, Ná tym stoliku łoktuse nowe, Ná ty łoktusie táliz zielony« Zb. XIV, 163, n° 6. »Łoktusy do zbierania trawy« Święt. 51, n° 1. »Łoktusza = płachta, kawał grubego płótna, służąca za odzież ubogim« O. Uosłozyli na środku kościoła łoktusą...« Zb. V, 206, n° 11. »Nasuł skáli do worka i łowinąn do łoktuse« ib. 250. »Oktusza = płachta wielka do noszenia trawy« Krak. IV, 315. »Oftuska, Ochtuska = płachta z płótna domowego« Pr. fil. IV, 308. »Ooptuska = płachta« Udz. »Łoktusa = prześcieradło z grubego płótna« Spr. IV, 380. || Skutkiem niedokładnego odczytania rękopisu, wydrukowano w Del. 142: »Psysed (tak K.) janiołek z biełuchną (tak K.) łokturą...« i podobnież na str. 43: »Psylecieli (tak K.) czarci ze smolną łokturą...« (autor objaśnia: 'prześcieradło'); Słownik Wileński (O.) zamieścił i 'Łokturę' i 'Łoktuszę' jako dwa odrębne wyrazy, objaśniając pierwszy słowem 'prześcieradło'! K.

Łom = O. podaje kilka znaczeń, pomiędzy innemi: »kół żelazny do łamania muru...« »Łom = drąg do rozkopywania twardej ziemi« Maz. V, 49. Toż Czark. Łom = drączek (tak K.) żelazny do wyważania kamienia a. rozbierania muru« Roczn. 213. »Łom 1) człowiek do niczego niezdatny; dziewka lub kobieta do roboty ociężała 2) drzewo przez burzę złamane, leżące w lesie; wywrot leśny, pod którym niedźwiedzie zimują 3) kupa gałęzi przy drodze w miejscach pogrzebania samobójcy lub ofiary rozboju, narzucanych przez przejeżdżających lub przechodniów, wedle dawnego zwyczaju 4) drąg żelazny do łamania stwardniałej ziemi, wybijania przerębli w lodzie lub do wyważania kamieni z ziemi stwardniałej« Osip. || »Łom = las wyłamany« Wrześ. 12. »Baca pasie kozy w łonie« Zejsz. 83, n° 275. (powinno być 'w łomie', bo rym z 'chromie' K.). || »Łom« = 1. kupa gałęzi (jak u Osip. wyżej) 2. gruchot: 'To nie sanie, ale łom, do niczego': mówi się o budowlach, wozach itp. 3. sprzedać coś (np. żelastwo) 'na łom' = tylko na przetopienie, przekucie, przerobienie (Ust. z Litwy.

Łoma = beczka? »Proszę.. Na kłodę

piwa, na łomę gorzalki« Wisła IV, 800.

Łomać = »łamać« Czark. Rud. 189, nº 93. Rad. I, 137. Pozn. IV, 235. Krak. II, 85. 485. Kon. 58. Sand 116. 122. Wójc. II, Dod. 96, nº 10. »Łomiać, teraźn. 1 os. Łomiaję« Hilf. 170. »'Nie łum', 'Będę łumała'« Pozn. III, 197. Por. Łamać.

Łomanie p. Łamanie.

Łomawica = choroba bydła: »Babkę (roślinę)... dają... bydłu i owcom, gdy niém 'piere' (pierze, rzuca) po ziemi, tj. na 'łomawicę« Zb. VI. 280. nº 147, 3.

Łomaz = »gałęzie drzewa połamane, suche na opał a. reparację drogi zgromadzone« Krak. IV, 311.

Łomeczny = (ułomny) kaleka, koślawy« Krasn. 305.

Łomek: »Len... łanią na przyrządzie, zwanym 'łomek'« Wisła III, 497. »Łomek = cierlica« Parcz. || »Łomek = trzepaczka w pługu« (?K.) Pr. fil. V, 785

Łomiak = »roślina aconitum napellus« Wrześ. 12. Wrześ. T. 9. »Omiák a. Omiág = aconitum napellus« Spr. IV, 308.

Łomianka = »ziemia 'łomiona', tj. wzorana po raz drugi« O. »Łomianka = orka poprzeczna, druga z rzędu« Pr. fil. IV, 839.

Łomianki: »Piwko Łomiankowskie« Maz. II, 85. nº 193. zwr. 17.

Łomić »a. Redlić = brać w poprzek« Pr. fil. IV, 839. »Łomić = podorywkę (tj. ziemię, wzoraną po raz pierwszy) w poprzecz orać, łamać skiby« O.

Łomić się = »zdawać się: 'Tak mi się łomie (zdaje), że mnie ktoś budzi'« Lub. II, 211.

Łomieniec = jakaś roślina Zb. XI, 52, nº 24. 54, nº 19.

Łomiskała: »Waligórę zowią tu 'Łomiskałą'« Fed. 334.

Łomny = »złomny: 'Łomna droga'« Rozpr. III, 372.

Łomocie n. = »chrust, suche gałęzie, badyle (na paliwo)« Kolb.

Łomot: »Łomot!« = paf! (o strzale) Tyg. ilust. 2, I, 189. »Łomot = łoskot« Mil.

Łomota = łamanie, ból: »Żywokost... od wrzodów i od łomoty« Pleszcz. 139.

Łomotać i Łomotnąć: »Łomotać = łamać« Święt. 702. »Łomotać = ująć kogo w pas i rzucić o ziemię« ib. »Łomotnąć się o ziemię« Zb. VIII, 252.

Łomucha = ? »Dali, bracie, łomucha, dali w skoki!« Zb. IV, 99. nº 27, zwr. 4.

Łoneczka p. Łąka.

Łomża: »Z Warszawy aż do Łomży« Maz. V, 275, nº 294. »Árendarz w Łomży« ib. 314, nº 358, zwr. 5.

Łonew: »Łonwie = części wozu, łączące osie ze 'sztynwagą'« Hemp. »Łónew (w Lubelskiem), Łągiew (w Radomskiem) = pręt żelazny od stelwagi, zakładany kółkiem na koniec szynkla« J. Łoś.

Łoni = zeszłego roku: »Tego roku będzie lepi jak łoni« Rozpr. X, 217. 198. 202. Hilf. 170. Cen. 70. Zb. I. 20: VI, 93. Połuj. 89. Del. 123. 142. Ram. 89. Wrześ. 12. Rozpr. III, 372. Wisła III, 88. Derd. J. 36. Rozpr. XII, 95; XXVI. 382. Święt. 702. Czark. Ram. 89. Pleszcz. 37. Spr. IV, 357: V, 136. 374. Pr. fil. IV, 840 (»łoniej«). Wisła I, 153 (też). »Łoni mi umarła żona, A latoś zaś Karolinka« Rog. nº 59. »Od łoni od jarzy, co wiecór, co rano Wse wołam matulki« Del. 41. 123 142. »Już tego łoni Nigdy nie dogoni« Zb. IX, 14. zwr. 17. »Och to łoni, Tego już nie dogoni!« Pozn. VI, 161, nº 32.

»Co było łoni, tego żaden nie dogoni« Cinc. 8, n° 92. Toż. Święt. 76, n° 5. Inne przykłady: Pozn. V, 60, n° 104. Zb. V. 209. Derd. 9. Nadm. 154. Pleszcz. 153. Święt. 2.

Łono = »1, łono 2, nosza« Hilf. 170. »Łono = 1, ręce (tak! K.): 'matka trzyma dziecko na łonie' = na ręku; por. Klin 2, naręcze: 'Łonami noszą parobcy bydłu charnę ze stodołŷ'« Pobł. 45. Toż Ram. 89. || »Łono«: »Łóno = żartobl. podex: 'Sata spadła na dół póno, Wypucyło mu się łóno'« Kiel. II, 295, zwr. 27.

Łończa p. Łększa.

Łoński = zeszłoroczny; zeszły, przeszły: »Łońskiego roku« Kam. 47. 93. Krak. IV, 61. 311. Rozpr. X, 288. Zb. I, 20. 30; VI, 93. Rozpr. IX, 209. Wrześ. 12. Myszkowski Strachy, 14. Tyg. ilustr. serja 2, n° 110. Rozpr. III, 372. Hemp. Pr. fil. III, 306; IV, 840. Święt. 702. Hilf. 170 (»łonski«). Spr. V, 113. (»tylko o roku«). 136. Ram. 89. Parez. Udz. Czark. Osip. Rozpr. XI, 185; XX, 430. Was. 243. Fed. 401. »Łońskiej jarzy = zeszłej wiosny« Del. 123. »Cielę łońskie« Zb. VII, 41. »Łońské sano« Ram. 89. »Zaklinał sie, Ze łońskie zyto latosiem przywalał« Was. 177, n° 9. Toż Maz. III, 274 i Pleszcz. 61. »Łoński = zeszłoroczny: 'Łońskie zimniáki, łońskie zboze'. Podobnie, jak w 'latosi', stracono poczucie, że sam wyraz 'łoński' wystarcza na oznaczenie roku i używają zwrotu 'łoński rok'; w ogólnej polszczyźnie byłoby 'zeszłoroczny rok'« Rozpr. XXVI, 382. »Łyński = zeszły: 'łyńskiego roku'« Rozpr. VIII, 229. »Łyńskom wilijom« ib. 213. »Łącki (? K.), Łońskiego lata = zeszłego roku« Pr. fil. III, 310. Por. Załońskiem.

Łońszczak: »Łońscak = cielak, jagniak, źrebak przeszłoroczny« Pr. fil. IV, 840.

Łopaciarz: »Łopaciárzu, dáj łopatę!« Zb. IV, 204, n° 11.

Łopacień = »świder kołodziejski, którym się wyrabiają otwory w 'głowach' czyli 'matoczynach' koła do wozu« Roczn. 214. Por. Łopień.

Łopata = »lemiesz« O. »Do odkładania ziemi, krajanej przez 'lemiesz', służy odkładnica a. 'łopata', mająca na końcu żelazne okucie« Pozn. III, 135. »'Strzałka' służy do przypinania 'łopaty' (lemiesza) do pługa« Pozn. I, 110. || »Na Żmujdzi kryją 'pod łopatę', na dół kłosami. Jest to deska, pod spodem karbowana, mająca ucho na wierzchu; służy do równania słomy na dachu« Wisła II, 839. Toż. List. z Litwy. || »Dostać łopatą w zadek = o nieboszczyku, przysypanym ziemią« Udz. || »Łopatka = capsella bursa pastoris« Rozpr. XII, 108. || »Łopateczka = płaski strączek, nie mający jeszcze wyraźnych ziaren: 'W polu groch, same łopateczki; Nié ma Jasio butów, tylko podkóweczki'« Pr. fil. V, 785. Podobnież Kozł. 113, Zb. IV, 261 i Przem. 60, n° 76. || »Łopacina = mała łopata do chleba. 'Łopateczyna' = mała zła łopata« Pr. fil. IV, 215.

Łopawka = »trawa na wodzie, używana jako lekarstwo od biegunki« Wisła VIII, 136.

Łopi p. Upior.

Łopienie: »Łopienié n. = kobylak (roślina)« Pobł. 45. »Łópienié = roślina, nie łopian, lecz do łopianu podobna, może 'tussilago farfara'« Nadm. 138. »Łopienié n. = łopian, kobylak (rośl.)« Ram. 89.

Łopień = »świder kołodzieja do wiercenia dziur w piastach, inaczej 'łopacień'« O.

Łopot = hałas: »Kot Narobił mi w komórecce łopot« Rad. II, 43, nº 87.

Łopotać = stukać, pukać: »Zniecierpliwiony... porządnie łopotał do drzwi« Pozn. VI, 285. »Serce jej łopotało w piersi, jak ptak spłoszony« Śnieżko-Zapolska.

Łopuch = »łopian« O. Ust. z Litwy. »Łopuch a. Rzepiej = łopian« Osip. »Łopuch = roślina żółto kwitnąca, zwana w kraju północno-zachodnim 'świerzopem'« Pr. fil. IV, 840. || »Łopucha ż. = ognicha (ziele)« Zb. VI, 137, nº 95, zwr. 4. »W czasie głodu... jedzą łopuchę (z żółtym kwiatem)« Maz. III, 37, nº 22. »Dziabnęła się sierpem, wyrzynając łopuchę« Bibl. Warsz. 1867, II, 141, ods. »Łopucha« ż. Gazeta Olsztyń. 1887, nº 39.

Łoskom... p. Oskom...

Łopuchowa: »W Łopuchowy« Zb. XV, 85, nº 23.

Łoskot: »Łozgot« Chełch. II, 148.

Łoskotać p. Łaskotać.

Łososina: »W Łososi« (tak K.) Zb. XII, 126, nº 81.

Łosza = 1, łania, samica łosia 2, (o kobiecie pogardliwie) klępa, kobyła Ust. z Litwy. || »Łosza« = klacz? Witw. 111.

Łoszę. »Łosząłko = źrebię« Pr. fil. IV, 215. Rozpr. XVII, 81. »Łoszę a. Łoszak = źrebię« ib. V, 786. »Łoszęta« = źrebięta Nowa Reforma 1886, nº 60, odcinek. Toż Bar. 164. Encyklop roln. II, 841. »Łosze, 2 pp. 'łoszęcia' = źrebię« Roczn. 214. Zb. I, 71. Toż. Ust. z Grodna. »Łosie, lm. 'łoszęta'« Wisła IX, 130, nº 9. »Łoszaki« Bar. 165. 178. Przem. 228.

Łotasz p. Łotocz.

Łotewka = gryka, hreczka (u Kaszubów) Mrong. p. w. Heidekorn.

Łotka = »wazon na kwiaty (z r. 1716)« Pr. fil. V, 973. Por. Łatka.

Łotocz »a. Łotoć = roślina kaczyniec« Kondratowicz Pisma III, 356. »Bóg, co ubrał w barwę kwiat wodnej łotoczy...« ib. 256. »Łotacz = kaczyniec« O. »Łotoć a. Łotocie blp. = kaczyniec« O. »Wypasy, łotocie takie... siano, że aż zazdrość bierze patrzeć« Kraszewski Papiery po Glince, Dod. do 'Niwy' str. 19. || »Łotasz = kaczyniec, knieć« Zb. VI. 238, nº 47, 1.

Łotok = »koryto, ryna« Petr. »Na łotokach szumi woda« Pol Pieśń o ziemi, 45. Jeż Urocza, 171 a. 174. »Sieci piorą się po łotokach na bieżącej wodzie« Tyg. ilustr. I, XIII. 241. »Łotok = (w upuście) część z desek złożona, po której woda spływa na zewnątrz« O. »Łotoczek daszny = dwie połacie pod kątem wpadłym zbiegające się: ściek dachowy« O.

Łotr: »Loter = łotr« Święt. 702. 398. »Zemściła się na lotrze« ib. »Łoter« Ram. 89. Por. Łątras.

Łotrowski: »Łotrowska maść = unguentum pediculorum« Ciesz. 54. »Łotrowski proszek = pulvis pedicul.« ib.

Łotuszka p. Łatuszka.

Łowicz: »Do Łowicza« Pozn. V, 63, nº 110, zwr. 3. Zb. II, 107, nº 151, zwr. 4. »Jadę do Łowica« Zb. VIII, 285, nº 8. Maz. II, 199, nº 494. »Łowickim ślakiem« Maz. II, 55. nº 132, zwr. 4. »Wianuszek Łowicki« Łęcz. 97, nº 146.

Łowić = »szukać« O. »Powiedźcie... kiej łowić matulki« Del. 42. »Łowić = szukać: 'Łowię kluczy i nie mogę złowić' (Ustroń). 'Idę łowić mego miłego' (od Koźla)« Rozpr. XVII, 88. || »Rybacy na

ryby łowili« Lip. 36. Toż. Rog. nº 138. Wójc. II, 299. || »Łowić rybę (o dzieciach) = moczyć się przez sen w łóżku Ust. z różnych okolic.

Łowiszcze = »przestrzeń zatopiona przez groble przy stawach sztucznych« Prac.

Łowitwa = »połów« Hilf. 170. Toż Ram. 89. Por. Łówka.

Łozanka = roślina przetacznik (veronica) Lub. II, 155.

Łozga?... Każda przeklętnica, zwana 'łozgą' (autor pisze '"ozgą', więc wyraz brzmieć też może *ozga K.) na stare lata zostać może czarownicą« Zb. XIV, 187, nº 9. »Łozga (autor pisze '"ozga') = złośnica« Rozpr. XX, 432.

Łozgot p. Łoskot.

Łoziński: »Rusin... odsyła do wszystkich djabłów, mianując ich: 'Pan Łoziński' 'Pan Bzowski' itd.« Chełm. II, 128 ods.

Łozkowy = z łozy: »Kolibka łózkowa, Pieluszki rąbkowe« Pozn. IV, 146, nº 274.

Łoża = »wypoczynek, popas« Hilf. 170. || »Łuoża = odrzwie, futryna« Hilf. 170.

Łoże: »Łożo«: »Jest tu łózo« (rym z 'rózá') Aten. VI, 624. »Łozo malowane« Zb. IV, 100, nº 29, zwr. 2 i 3. »Juz łozo usłane« Kiel. I, 151, zwr. 12. »Madéjowe ůózo« Cisz. I, 69. Czy tu należy 'łyze'? »Z tego ziarna lać kazemy Śrybne łyze, złoty kielich« Kal. I. 169, zwr. 4. Por. niżej 'Łyzecko'? »Zieleniuśkie łoże, Kto będzie na nich (tak K.) spał?« Pozn. IV, 203, zwr. 5. || »Nas dziewosłąb wysokiego łoza« Rad. I, 209, nº 262. || »Łozo = przykład, drewniana nasada strzelby« Spr. IV, 306; V, 375. || »Łoże« = łożysko, miejsce (placenta) Wisła VI, 668, nº 2. || »Łóżeczko«: Łyzeckůô wyściele« Rozpr. IX, 183. »Nad łyzeckiem« Rud. 174. || »Łożysko = podesłanie z gałęzi pod stertę a. stóg...« Pr. fil. IV. 840. || »Łożysko = miejsce spoczynku niedźwiedzia« Pr. fil. V. 786. Por. Legowisko. || »Łóżko«: »Łyzko« Rud. 38. 128. »W łyzku malowanem« ib. 176, nº 42. »Łyzko uściel« ib. 184, nº 73. || »Łóżczyna«: »Niéma łózka, ni łózcyny« Was. 173, nº 4. || »Łóżeńko«: »Pod jaworem łóżeńko« Oles. 280, nº 99. Kolb. 189, nº 15 c. »Łóżeńko malowane« Pozn. V, 132, nº 284. »Łózienko« Kiel. II, 151, nº 458.

Łożnica = »tyfus« Rozpr. III, 372; X, 288; XX, 430. Cer. O. Zb. VI. 205 (»od łożnicy litwor«); XIV, 198. Wrześ. 12. Spr. V, 375. || »Łożnica = morowe powietrze, dżuma (wyraz dziś bardzo mało znany)« Święt. 702. Por. Łóżny.

Łożnica = »1, sypialnia 2, łoże« O. »Państwa młodych odprowadzają do 'łożnicy' mężatki« Maz. V, 206. »Odbywają wesele..., oczepiny, łożnicę« Kal. I, 175. »Państwa młodych prowadzą uroczyście do łożnicy = miejsca w stodole a. na górze domu, gdzie posłanie ze słomy a. siana, przykryte białym prześcieradłem, zowie się 'łożnica'« Pr. fil. IV, 840. »Jak cie bedom cepić, pożryj na łożnice« Zb. XII, 189, nº 4.

Łóżny: »Łóżna choroba« Krak. III, 93, ods. Por. Łożnica.

Łożowy: »Jutro rano, czém (= zanim) ty z twego łożowego odpoczynku staniesz« Pozn. VI, 109.

Łożyć = nałożyć: »Nie wiész, jaką karę ón na ciebie łoży« Kam. 327. || »Łożyć = liczyć na nogo« Rud.

127. »Moja matusia na takiego łozy, Co ma śtery konie, malowane wozy« Rud. 134, nº 44.

Łódka (tkacka) czółenko: »Nić na szpulce, nawiniętej w trzewiczku, czyli 'łódce' tkackiej« Lub I, 321.

Łónew p. **Łonew**.

Łónie? »W Torunu na łóniu, W Warsiawie na ganku...« Wisła V, 746 (może 'na błoniu'? K.).

Łótnik »sprzedający tytoń i tabakę na łoty« Pr. fil. V, 786.

Łow: »Panowie, chodzicie po łowie, Nie dacie się ostać wiankowi na głowie« Zb. XII, 157, nº 544. »Pojedziemy na ług (tak K.), na łowy« Rad II, 70, nº 144. Por. **Łowka**.

Łowka »łow, łowy, połow, polowanie (myszów)« Pr. fil. V, 786. Por. **Łowitwa**.

Łoźna? »Szedł chłopak z Łoźny« Sand 152, nº 188. »Szedł chłopek z Łoźny« Oles. 177, nº 679.

Łoźma »ciężec obłożnie, obłogiem« Pr. fil. V, 786.

Łub »kora z drzewa lipowego używana na pudła« Pr. fil. IV, 840. »Łub« = oprawa sita: »Oprawiać sita w 'łuby' drewniane« Lub I, 92. »Łuby« we młynie = oprawa drewniana kamienia, kształtu [illegible] Rostafiński. »Łub« [illegible] deska, która się we młynie [illegible] Spr. V, 375. [illegible] || [illegible] || [illegible] || [illegible]

dzy owe łuba (tak)« Maz. III, 74 || »Łub a. Tułub = kożuch pokryty« Pleszcz. 37. || »Łub = człowiek nieużyty, skąpy i twardy« Spr. IV, 306; V, 375. || »Łubek złoty« = strój głowy panny młodej list. od F. Czepielińskiego. Może tu należy 'łupeczek': »(Do wianka) równianki równała, Druga łupecki łupała« Maz. III, 175. Por. **Łuba**. **Łubina**.

Łub! p. **Łubek**.

Łuba = »1, kora z drzewa 2, twarda a krucha podeszwa« Święt. 702. »Łuba = drewniany obwód sita« Was. 100 a. || »Łuba a. Pałuba = stare babsko, zgrzęda (tak K.)« Krak. IV, 311; III, 187. »Łuba = stara lubieżnica« Święt. 702. Por. **Łub**. **Łuba**.

Łubać: »Łubać = wydawać głos, właściwy dzięciołowi« (raczej dudkowi K.) Wisła II, 172. || »Łubac = łupać, rozkaźnik 'łub': 'Wiela luda tańcowało i łubało nogami'« Zb. II, 245.

Łubek = »dudek upupa epops« Spr. V, 113. Zb. V, 126, nº 10, 1. Wisła V, 751. »Dudek 'wudwud' u ludu zwany 'łubek'« Zb. XIV, 203. »Łubek = dudek [illegible] głos jego naśladują słowami [illegible] || »Łubek = dzięcioł« Wisła II, 172. »Łubkiem [illegible] Krak. IV, 311 || [illegible]

Łu[illegible]

Łubianka [illegible]

ługiem zaprawianej« Ram. 88. Patrz Łubka.

Łubić: »Łûbic = łużyć« Pobł. 44. Łûbic = łużyć, ługiem zaprawiać, gotować (bieliznę) w wodzie, zaprawnej ługiem« Ram. 88.

Łubin (roślina): »Łubik« Spr. V, 137. »Lipina« Pr. fil. V, 782.

Łubina = »kora brzozowa, używana przez szewców miasto skóry« Święt. 702. || »Łubiny: Łûbiny = łużyny« Pobł. 44. »Łûbiny = łużyny; woda ługiem zaprawna (do gotowania brudnej bielizny)« Ram. 88.

Łubka »a. Łubianka = króbka, koszałka z łubu lub t. p.« O. || »Łubka (grabowa) = rozdwojona przy dolnym końcu, przyprawiona ukośnie do przodu (sochy)« Chełm. I, 105.

Łubno: »Do Łubna« Łęcz. 196. »Łubnianka« ib.

Łuba: »Łuba (Jakusowi) powiedział Sand. 64, nº 63, zwr. 3.

Łuca = »jedna z jędz. Jest baśń o Łucy (Łucej), Kucy i Kacawacy, ale treści jej nie pamiętano« Pozn. VI, 13, ods.

Łucina p. Łuczyna.

Łucja: »Łuca«: »Święta Łuca dnia przyrzuca (a. »ukróca«)« Zb. VI, 182. »Na ś. Łucę noc się z dniem tłuce« ib. || »Łucia«: »Święto Łuci noc króci« Zb. VI, 182. || »Łućja« Ust. z Litwy. || »Łucka« Rad. II, 10, nº 19. Lub. I, 132. || »Łuśka a. Łusia« Kuj. II, 318. || »Łucha«: »Maciek (w taniec bierze) Łuchę« Kuj. II, 178.

Łucja: »Łucyjá = żołna« Zb. II, 8.

Łucznica = »pochodnia smolna« Witw. 111.

Łucznik = »przyrząd do oświetlania... Jest to rodzaj komina, spuszczającego się w dół od półapu... (opis)« Wisła V, 316. »Zbierają się koło 'dziada', a. przy osobnym 'łuczniku'« Tyg. ilustr. (nie wiem gdzie K.).

Łuczyna = łuczywo: »Mówią na Litwie z białoruska 'łuczyna'« Wal. p. w. Łuczywa. »Łuczyna, Łuczynka, Łuczyneczka« Ust. z Litwy. O. »Łuczyna a. Skałka = łuczywo, szczapa smolna« Chełm. I, 74. || »Łucina = łuczywo, przyrządzone z latorośli drzewnych i łodyg dziewanny, odartych z kory, rozmiażdżonych i wysuszonych« Roczn. 214. Por. Łuczywo.

Łuczywo: »Łucywo a. Podpałka = drzazgi smolne« Pr. fil. IV, 840. »Łyczywo, Łyczywko« Rozpr. IX, 113. »Łyczewo« Zb. VIII, 114, nº 300. »Łuczywa ż., Łuczywka, Łuczyweczka« Ust. z Litwy. Wal. p. t. w. Por. Łuczyna.

Łudzikwiat = »kwiecień: 'Łudzikwiat' budzi świat, co psiebudzi (tak K.), to psismudzi (tak K.) (= przysypie śniegiem), przysłowie góralskie« Spr. IV, 357. Por. Łżekwiat.

Ług = »smuga w polu« Zb. II, 248. »Ług = łąka bagnista wśród lasów« Matusiak Kw. 12. »Ůu Zůorowiego-ługa = am Kranichteich« Archiv V, 644. »Zakukała kukawecka na ługu« Maz. III, 144, nº 129. Toż ib. 182, nº 205. »Ług = łąka« Ust. z Polesia. Por. Łąg. Łuh. || »Łużyk«: »Dożęliśmy do łużyka« (autor mylnie objaśnia: »Do ździebła, do szczętu« K.) Wójc. I, 270. Za Wójcickim powtarza tekst i mylne objaśnienie Kolberg Maz. I, 203. »Dozeniśmy zytka do łuzyka« Kozł. 204. Toż Rad. I, 129. || »Łużek«: »Łuzek = kałuża: 'Po jednéj stronie łuzek łączkowy'« Pr. fil. V, 786 (mylne objaśnienie: nie kałuża, lecz zdrobn. 'ług' K.).

Ługowisko = »Pfuhl« Mrong.

Łuh = »łąka błotnista i mokra« O. Por. Łąg. Ług.

Łuk = »czosnek« O. || »Łuczek = szczypiorek« Pr. fil. III, 494. »Łuczk = czosnek« Ram. 88. Derd J. 38. »Łuscek (tak K.) = szczypiorek« Zb. X, 205.

Łuk p. Łęk.

Łuka = »bielmo na oku« Wrześ. 12.

Łukać p. Hukać.

Łukawy = »chciwy, zazdrosny« Kolb. »Łukawy = dosłownie chytry, podstępny, przebiegły; oznacza także djabła, którego pobożni Rusini nie radzi prawdziwą nazwą, zwłaszcza pod noc, wymieniać« Roczn. 214. Toż Zb. I, 71.

Łukasz: »Łukás« Kozł. 249. Zb. IV, 91. »Łukásie!« Kozł. 249. || »Łuka« Kuj. II, 272. »Ty dworski Łuko!« Sand. 120, nº 141. »Na Łukę = na ś. Łukasza« Kam. 20. »Dochodzi do drugiego Łuki« ib. »Na święty Łuka Schowaj pług i włóka« Star. przysł. 62. || »Łukaszka = Łukaszowa« Kuj. II, 272. »Łukáska« Święt. 247. || »Łukaszków«: »Łukáskowemu (dom. synowi) fartusek wysyty (dała)« Swięt. 248, nº 147.

Łukoszyny »sprawić komu = zbić kogo« Pr. fil. IV, 215.

Łukowiec: »Łukówiec« (w Garwolińskiem) Zb. VIII, 247. »Łukówska gorzałka« ib. 287, nº 16.

Łuków: »Z tamtéj strony Łukowa« Maz. II, 115, nº 261. 116, nº 263. »Do Łukowa« ib. III, 174, nº 191.

Łunia! »łunia! = okrzyk wołania a. wypędzania owiec« Wisła IV, 690.

Łuń = »rodzaj sieci na trzech drążkach (rybac.)« Pr. fil. V, 786.

Łup! »Ona go łup ogonem po grzbiecie...« Bar. 114. »Podczas służby bożej, łup łup, zaczął tęgi deszcz padać« ib. 157. »Ona go w łeb łup. łup!« Sand. 202. »Brzęk talarkiem, wykup mnie, Łup kijaszkiem, załopocz!« Kuj. II, 57. »Łup go kłodziskiem bez głowe« Zb. VII, 58. »Łup go od lewice« ib. 66. »Tyn wtedy łup, już wstał« Zb. XI, 120.

Łup = »w porównaniach oznacza wyższy stopień doskonałości: 'Zboże jak łup'« Chełch. II, 150.

Łup cup »a. Łupu-cupu = wyrażenie, oznaczające zwadę, bójkę« O. »Łupu-cupu, tego we dwa kije!« Znana piosnka 'Wypił Kuba'. »Łup cup cęber...« = przyśpiew Maz. II, 42, nº 102. »Jakóżeś uciekał, czárny baránie? — Łup ciup ciup, mościwy panie!« Zb. IX, 247, nº 276, zwr. 8. »(Maciek) wziąłci pociągla, Łup cup cup po niej« Zb. IV, 99, nº 26. »Talarami łup łup!« Rad. I, 187. »(Syn) łup ojca w łeb« Wisła IX, 248. || »Łup-cup« = imię żeńskie: »Ożenił się Szarawiła, Pojął żonkę Łup-cup« Zb. IV, 132, nº 82. »Ożenił się Sacher-macher, Pojąn sobie Łup-cup« Maz. II, 103, nº 237. »Boginki... dziwaczne mają nazwiska. Koło Kij nazywają się: 'Ciacia', 'Łacia' i 'Łup-cup-cup po drodze'« Zb. IX, 53, nº 2. »Ożenił się Bałabaja, pojął żonę Łup-puc« Zb. II, 120.

Łupek p. Łubek.

Łupa = »szczapa, polano« O. (Kasia) Miała łupę dębową, sprawiła mu (Jasiowi) rzyć nową« Kuj. II, 42, nº 188, zwr. 18. || »Łupa = 1, kawał duży np. chleba 2, kupa np. śmieci, gnoju« Pobł. 154. »Pan Jezus ...Dał mi... białego séra łupę« Pauli, 27. »Łupa kawał np. chleba« Wisła III, 745. || »W Korytnicy czy to chłop, czy baba, sadząc kapustę, urywa pokrzywę i wtyka ją w środek

zagona, poczem do trzeciego razu przysiaduje częścią tylną, mówiąc: 'Niech będą takie łupy, jak moje dupy'« Zb. IX, 37. n° 19. || »Łupa« =łupina: »Obrane z łupy ziemniaki« Zb. XIV, 24. n° 1. Por. Łupka. || »Łupa« u sochy: »'Łupa' brzozowa, która się w rogach (rogacza) wdłubuje« Pleszcz. 24, ods. n° 2. || »Łupa = przezwisko żartobliwe: 'Ty, łupo!'« Spr. IV, 324. »Łupa = (rubasznie) stara baba« Święt. 702. Por. Łuba. || »Łupy« zwykle blp. = grube, duże, brzydkie wargi Ust. z Litwy. Osip. »Łypa = warga wystająca« Pr. fil. IV, 840. || »Łupka« = lanie, łaźnia, bicie: »Łupkę komuś sprawić« = obić (szkolne) Ust. z różnych okolic. Por. Łupnia. || »Łupka« = szczapa: »Sąg po dwie łupki w górę i po dwie z boku« Ust. z Nałęczowa. »'Połka' drzewa = łupka drzewa« Zb. II, 251. »Z łupek zrobili skrzynkę« Zb. XIII, 104. || »Łupka« = łupina »Łupka z jaja« Witw. 105. »Kartofle nie mają (jeszcze) 'łupki', czyli nie łuszczą się« Zb. VI, 294, n° 15. Por. Łupa.

Łupać = »wydawać głos (o dudku)« (myśliw.) Pr. fil. V, 786. Por. Hłypać. Łubek.

Łupać = boleć: »Zeby się ta łuscka rozchodziła, nie strzykała, nie łupała, tym źrenickom nie zakrocała« (zażegnywanie 'łuszczki' na oku) Zb. III, 51, n° 2. »Gdzie idzies, postrzále? — Idę Najśw. Pannie kości łupać« ib 55. n° 15. || »Łupać« = stukać: »Któż to ta łupá, Klucykami dźbiąká? Zb. IV, 98, n° 24, zwr. 4. || »Łupać« = szczepać: »Łupecki łupała« Maz. III, 175, n° 192. || »Łupać« = łupić: »Bedziémy wás ze skóry łupać« Cisz. I, 219, n° 166. || »Łupnąć«: »Zájdzie przed muzykę, łupnie tálarami« Wisła VII, 124, n° 22. || »Łupnąć = uderzyć: 'Swák łupnęli chłopaka w łeb'« Zb. II, 248. »Łupnąć = uderzyć, przewrócić: 'Jeden drugiégo łupnoł na ziemnie'« Spr. V, 113. Por. Łupkać.

Łupak: »Łupák = czworak (pieniądz czterocentowy)« Święt. 702.

Łupanie = »1, kłócie, np. w głowie, po stawach 2, stukanie nogami idąc« O. »Łupanie w kolanie« Lub. I, 253.

Łupich = »oprawca, zwany po miastach 'czyścicielem', 'hyclem', a. 'rakarzem'« Osip.

Łupić: »'Kosnica' (febra) łupi po kościach« Zb. III, 48, ods. 1. »Jaś konika łupie« (rym 'tupie') Rad. II, 42, n° 85. »On konia łupił« Zb. XII, 222, n° 124. || »Łupić np. 'bukwicę' = otłukiwać brukiew« Cer. || »Łúpić«: »Łúpi pán chłopa jak skôpa, a czort pana jak barana« Ram. 88. || »Łupić się« = wrzeszczeć Udz., np. o dziecku. Toż Rozpr. XXVI, 382, Zb. I, 45. Por. Łupać.

Łupiec = »(w tańcu) wybijanie taktu nogami podług muzyki: 'Hej mazur zabrzmiał w usy, Choć grajka łupiec głusy'« O. (= hołupiec K.).

Łupierz: »Łupiérz = 1, drapieżnik, zdzierca 2, beksa, płaczliwy« Rozpr. XXVI, 382. »Łupiérz = 1, oprawca 2, srogi, okrutny człowiek« Święt. 702. »Łupirz = zdzierca« Rozpr. VIII, 187. »Łupirz = zdzierca, krzywdziciel« ib. 210. »Łupirz = ten co łupi, zdzierca, kat« ib. 229. »Zembrzyczan zwą 'łupierzami', bo garbują skóry końskie« Wisła IX, 79.

Łupież: »Łupieze blp. = łuska we włosach na głowie« Czark.

Łupiskrzynka = wymyślanie: »Jak sie mas, basałyku, obździdrągu,

łupiskrzynka!« Maz. II, 148, n° 331.

Łupkać: »'Tęgo łupło w powale'. 'Łupkać na bicu'. 'Łupnąć kogo' a. 'prasnąć'« Spr. V, 375. »To je dupka, co se łupka (= głośno pierdzi), a to rzyć, co se nie« Wisła II, 311, n° 1113. Por. Łupać.

Łupnia »sprawić = łupnąć, uderzyć« Pr. fil. V, 786. Por. Łupka.

Łup-puc p. Łup-cup.

Łupun = »śmigus, dyngus« Pr. fil. V, 786.

Łupur = jedno z przezwisk wilka Roczn. 245 p. w. Wilk.

Łuska = często zamiast 'łupina' (np. o orzechach, grochu) Ust. z Litwy. Petr. || »Łuszczka = katarakta, bielmo na oku« O. Hemp. Mil. »Łuszczkę na oku zamawia kobieta« Zb. XIII, 70, n° 64. Wisła IV, 872, n° 114. »Kaj idziecie...? – Po łuskę zganiać« (zażegnywanie łuszczki na oku) Zb. III, 51, n° 2. »Łuscka z łuseętami...« (toż) ib. 53, n° 9. »Nie łuscka, tylko łuscyca, Nie samiec tylko samica Zegnam cię..« (toż) ib. 54, n° 12. Tamże n° 11 i 13. Rad. II, 170, n° 8 (zażegnywanie). »Temu, kto ma 'łuszczkę' na oku, trzepią po oku kwiatem 'łuszczu'...« Zb. XIV, 132, n° 104. Leczenie 'łuszczki' na oku ib. 199, n° 169.

Łuskać i poch. = »łoskotać, łoskot wydawać: 'kości łuskają'« O. »Łuskać, Łusnąć (oraz Łuskanie i Łuśnięcie)« = lekko trzaskać, np. o pękaniu sprzętów drewnianych, ścian, trzaskaniu palców przy wyciąganiu itp. Ust. z Litwy. || »Łuskanie = odgłos racic, który wydaje łoś stąpając zwłaszcza po długim bieganiu« Pr. fil. V, 786.

Łuskiew = łupina cebuli Wisła V, 650. Pr. fil. V, 786. || »Łuskiewka« O. || »Łuskwa« = Schuppe Mrong. Por. Łuskwina, Łuszczyny.

Łuskwina = »łuska cebuli, słonecznika, konopi, tatarki« Pr. fil. V, 786. »Łuskwina = rybia łuska Weinert Staroż. Warszawy, I, 10. »Łuskwiny« grochu Krak. I, 100. »Łuskwiny (cebuli) = łupiny« Pr. fil. IV, 215. »Łuskwiny = łupiny jarzyn« Parcz. Por. Łuskiew. Łuszczawy. Łuszczyny.

Łusnąć p. Łuskać.

Łusta, Łusteczka = krajanka, skiba np. chleba Ust. z Litwy.

Łuszcz = »dzwoniec większy, szelężnik, rhinantus a. alectrolophus major. Kto ma 'łuszczkę' na oku, trzepią po oku kwiatem łuszczu...« Zb. XIV, 132, n° 104. Por. Łuszczkowy.

Łuszczak p. Łuszczeniec.

Łuszczawy = plewy: »Placki z 'chimioł' (otrąb), zmieszanych z łuszczawami prosa a. perzu...« Wisła VII, 77.

Łuszczeniec »a. Łuszczak = orzech, który się sam łuszcze« O.

Łuszczęta p. Łuska.

Łuszczkowy: »Łuszkowe ziele od oczu: kadzić, kiedy jest łuszczka na oku« Wisła II, 605, n° 6; VIII, 137. Por. Łuszcz.

Łuszczyca p. Łuska.

Łuszczyny = łuski: »Rybka mówi: — Jak mię oskrobiesz, wynieś łuszczyny« Cisz. I, 60, n° 57.

Łut »a. Połosie = kora zdarta z lipy młodocianej, której włościanie używają na wyplatanie obuwia, zwanego 'chodaki', 'kurpie', 'łapcie' a. 'postoły'« O.

Łuza = »otwór w bilardzie: 'Dublować do średniej łuzy'« O. »Łuza« = kieszeń, worek bilardowy Ust. z Litwy.

Łuzać się = łuskać się, łuszczyć się (o orzechach): »Już orzechy

same łuzają się«. Takie nazywają 'łuzannikami' Ust. z Litwy.

Łuża »a. **Łużyna** = jama, kotlina zalana wodą« O. Zb. II, 8.

Łużyna p. **Łuża**.

Łycać p. **Hycać**.

Łycbanić: »Łycbánić = próżniaczyć« Spr. V, 375.

Łycbań: »Łycbáń = próżniak« Spr. V, 375. »Łycoń, Łycboń, Łycák = 1, włóczęga 2, przezwisko« Rozpr. X, 288. »Łycak, Łycoń, Łycboń = wyrostek; włóczęga« Wrześ. 12.

Łych = »łysina« Spr. V, 113. »Łych = przezwisko na wysokie czoło: 'Má łych jak kolano'« Spr. V, 137. Pr. fil. IV, 840.

Łycoń p. **Łycbań**.

Łychun »a. **Łys** = człowiek łysy« Pr. fil. IV, 840. Por. **Łys**. **Łysal**. **Łysiacz**, **Łysoń**.

Łycz = »1, ryj (u świni) 2, (pogardl.) nos (u ludzi): 'I on tu ze zwoim łyczem'« O. Toż Ust. z Litwy. Petr. »Łycz = ryj dzika (myśliw.)« Pr. fil. V, 786. || »Łycz łodzi« = przód Wisła VII, 239.

Łyczak: »Łycaki = łapcie z łyka« Pr. fil. IV, 840. Zb. VI, 254, n° 13. »Łyczak = 1, chodak z łyka lipowego 2, chodzący w chodakach« Pr. fil. V, 736. || »Łyczak = powróz z kory a. sitowia« O. Zb. VI, 299, n° 190, 3. »Prowadzi (córkę) matka na nowym łyczaku« Kal. I, 182, n° 196, zwr. 9. Toż Zb. XV, 115, n° 2, zwr. 7. || »Lécák = powróz z łyka« Cisz. I, 154. || »Łyczak = podrostek« Sab. 132. Patrz **Łycbań**.

Łyczak: »Łyczak = Łyczak. Łyczakami nazywają Kaszubów, osiadłych w części zachodniej powiatu Kościerzyńskiego« Ram. 88.

Łyczakowy = łykowy: »Łyczákowé chodáki« Cen. 93. »Pas łyczakowy kunsztu pięknego« Wójc. II, 239.

Łyczyć się = »skąpić sobie, obywać się« Mil.

Łyda = »łydka« Czark. »Łydek« 2 pp. lm. i »Łyteczka« Ust. z różnych okolic. »Głydki« Parcz. »Głydy = łydy, łydki lm.« Łęcz. 12, n° 12. »Łyta« lp. Pr. fil. IV, 840. Por. **Łyśnie**.

Łygiejd- p. **Legiejda**.

Łygoń »a. Łyk mieszczuch: próżniak« Święt. 702. »Cóz ty tu, łygoniu, robis?« ib. 379. »Łygoń = większy chłopak, chodzący bez spodni« Rozpr. XXVI, 382. »Łygoń = przezwisko młodego chłopca, zwykle w złem znaczeniu« Zb. I, 45. || »Łyguś = żartobliwe przezwisko młodego chłopca: 'Poczekaj, ty łygusiu!'« Zb. I, 45. || »Łygus = przezwisko chłopaka« Udz. || »Łygus = łgarz, kłamca« Pleszcz. 37.

Łygotać = »łaskotać« Spr. V, 375.

Łyk!: »Łyczku!« »Siądę sobie na kamyczku I gorzałkę łyczku łyczku« Zb. X, 320, n° 326. »Gorzalinka łyku łyku Dobrze idzie po języku« Świderski Wieś Wisła, 28.

Łyk = przezwisko mieszczanina Kłosy, n° 209 (w powieści Kraszewskiego) Mil. »Łyk = mieszczanin pijak« Krak. IV, 311. Zb. I, 20; II, 259. »Łyk = mieszczanin-rolnik« Fed. 401. 12 i ods. »Piekelny łyku!« (do Żyda) Derd. 131. »Łyki po miasteczkach« Wisła V, 916, n° 5. »Włościanie mieszczan obdarzają mianem 'łyków'« ib. VII, 378. »Łyk = mieszczanin-rolnik, gardzący chłopem; toż: 'klompiarz', 'krupnik'« Osip. »Jak się mas, klecho łyku, basałyku?« Maz. II, 148, n° 331. »Uboższi mieszczanie, przez majętniejszą szlachtę pogardliwie 'łykami' przezwani« ib. III, 357. »'Gulon' a. 'Łyk' =

mieszczanin« Jastrz. Por. Caban. Gulon. Kołdon. Kuldoń łyk. Pazurnik.

Łykać: »Łygać« Zb. I. 59. 71. »Łokac, Łůokac« Hilf. 170. || »Człowiek konający, gdy 'łyka ducha' (połyka dech), wtedy rachuje się z Bogiem...« Pozn. II, 218. || »Łyknąć«: Taki sztybny pan, jakby palicę łyknął« Kam. 120. »Łyknąc mięsa Derd. J. 39.

Łykawiec = »moczar głęboki śród pól« Krak. IV, 311.

Łykawy (o koniu) = chwytający ciągle zębami za żłób podczas jedzenia Ust. z Litwy. »Łykawy koń = krztuszący się przy jedzeniu« Pr. fil. IV, 215. »Łykawy koń = który paszy przełykać nie może« Święt. 702.

Łykierja = »nazwa pogardliwa mieszczaństwa przez srlachtę« Zb. I, 20. Tygod. ilustr. 1, XIII, 137.

Łyko: »Łyczko«: »'Za czyje łyczko (a. łyczek) daj swój rzemyczek' = gdy kto. wmieszawszy się w cudzą sprawą, za nią odpowiada workiem a. osobą« Kuj. I, 202, nº 96. »Powojnicek z łycek« Zb. XV, 168, nº 90.

Łykus = »dobrze łykający, pijący« Pr. fil. V, 786. Mil. Udz. Kow. (z Łodzi).

Łykustwo = »lenistwo« Pr. fil. IV, 215.

Łyłyk = »nietoperz« Zb. V, 150, nº 48, 1. Janota w Przyrodniku lwows. 1872, str. 194. Por. Lelek.

Łyna p. Wujna.

Łypa p. Łupa.

Łyna (rzeka w Warmji K.): »Nie nieśże mie po boru... Ale mnie nieś po Łynie« Sien. 269, nº 11.

Łynda i poch.: »Łynda = włóczęga« Pr. fil. V, 786. »Łyndác się = szwędać się, włóczyć się« ib. 787.

Łypać p. Hłypać.

Łys = łeb: »'Łysami sie trzasnãni' = zderzyli się łbami« Zb. VIII, 252. »Łys = łysina (raczej 'łysy' K.): 'Łys, zéz, kuternoga naznaczony od boga'« Spr. V, 137. »Łys, zys, cys, kuternoga jeżli co dobrego, wielka łaska Boga« Ust. z Litwy. Por. Łychun. Łysal. Łysiacz. Łysoń. Łyś.

Łysal: »Łysál = łysy człowiek« Hilf. 170. Por. Łysiacz.

Łysek i Łyska: »Łysek« częsta nazwa psa (z łysiną); »Łysko« Ust. z Litwy. Pr. fil. IV, 840. »Nie każdemu psu 'Łysek'« Łys. 61. »Łysk = wół z łbem białym« Hilf. 170. »Łysk = wół z łysiną, z czołem białym« Pobł. 45. »Łysk, 2 pp. Łyska = wół a. byk z gwiazdą na czole« Ram. 89. »Lisk« Nadm. 147. Por. Łysk. || »Łyska = krowa z białym czołem« Pobł. 45. Toż Ram. 88: »Łyska«. »Liska« Nadm. 147. »Łyska a. Łysocha« Zb. II, 8. Por. Łysina. Łysula. || »Łyska« = gatunek kaczki dzikiej Przyj. ludu VI, 111. O. »Łaska (tak K.) = gatunek kaczki dzikiej: 'Calá czárná, a ma znaczk bialý'« Hilf. 170.

Łysiacz: »Łyssiác (tak K.) = człowiek z łysą głową« Święt. 702.

Łysiaty: »Łyssiaty (tak. K.) = łysy: (o zwierzętach) mający biały płatek na czole« Święt. 702.

Łysica = łysa góra (wogóle) np. Krak. III, 95. »Łysica = góra wysoka i goła« Pobł. 154. »Łysica = stroma góra« Wisła III, 745. Tyg. ilustr. 1869, nº 76.

Łysina: »Łyślna = czoło« Derd. 136. Pobł. 44. 154. »Łysina = czoło: ten ostatni wyraz nie używa się« Wisła III, 745. »Łyssina = = łysina« Święt. 702. »Łysina = czoło« Ust. od Żeliszewa. Mil.

»Łysina = łeb: 'Dać komu po łysinie'« Spr. V, 137. »Łusina (tak K.) = czoło; 'łysinę' nazywają 'łysą głową'« Gaz. Olsztyńs. 1886, n° 29. || »Łysina« = nazwa krowy Rozpr. X, 245. »Łysina« = nazwa krowy całej gniadej, ze łbem białym z gwiazdą Krak. I, 178. »Łysina = krowa z głową a. przynajmniej całem czołem białem« Rozpr. X, 267; XII, 76. »Łysina = krowa, jeżeli ma całe czoło białe« Wisła V, 923. »Łysina = krowa czarna a. czerwona, z białem czołem« Święt. 21. »Łyssina = nazwa krowy z białym kwiatkiem na czole« ib. 702. Rud. 24. Wisła VII, 387; VIII, 812. Por. Łyska. Łysocha. Łysula.

Łysk = »tył, zad zająca (myśliw.)« Pr. fil. V, 787. || »Łysk« = czoło (na Kociewiu) List. od Łęgowskiego. Por. Łysek. Łysina.

Łyskać i Łyskać się: »Łyska się = o błyskawicach« Was. 243. »Jak się łyśnie!« Zb. XI, 89. Dygasiński Beldonek, 27. O. »Łyszcze sę = błyska« Hilf. 170. »Łyskać się = błyskać się; 'łyskać ślépiami' = srożyć się, gniewać się« Święt. 702. »'Łyskać się' = tylko w tej formie używane w Czerskiem słowo 'błyskać się'« Spr. V, 137. »Łyśkać, Łyśkać się = błyskać: 'Łyśka się na pogodę' = gdy mowa o dalekiej błyskawicy« Pr. fil. IV, 840. »Łyskać = błyskać; 'Łyska się' = błyska się« Parcz. Mil. »Łyskac sã, łyszczã sã, łyskał sã« Ram. 88. »Czoło się łyska« Zb. IX, 9. || »Łyszczeć«: »Ke wiatr zawieje, tô ji se rzŷc liszcze (świeci)« (zagadka o kurze) Nadm. 144, n° 7. || »Łuskać się« »Łuskały sę na nim przesliczne szaty« Nadm. 158, n° 33. Por. Łyszczeć.

Łyskawica O. Bisk. 22. Hilf. 170. Rozpr. VIII. 247. Spr. V, 137. Parcz. Mil. Udz. Por. Łyskawka.

Łyskawka: »Łyskáwka = 1, błyskawica, błyskanie 2, feminal« Święt. 702. Por. Łykawica.

Łyski = ? »Moja gęś z łyskim pyskiem« Pozn. IV, 296, n° 588, zwr. 3.

Łyski = pagórki kamieniste, niczem nieporośnięte, w Czerny Ust. z Krakowskiego.

Łysocha »a. Łyska = krowa, mająca białą łatkę na czole« Zb. II, 8. »Łysocha = nazwa krowy łysej« Pr. fil. V, 787. Por. Łysina. Łyska. Łysula.

Łysula = »nazwa krowy« Pr. fil. V, 787. Fed. 6. Wisła VI, 817; VII, 748. Pr. fil. III, 312. »Łyjsá a. Łyjsula« Zb. XIV, 27. || »Łyssula = (rubasznie) kobieta z łysą głową« Święt. 702. Por. Łysina. Łyska. Łysocha.

Łysoń: »Łyjsoń = nazwa wołu« Zb. XIV, 27. »Łysoń = wół a. koń z gwiazdką na czole« Pr. fil. IV, 215. Spr. IV, 324 p. w. Łyś. || »Łysoń« = pogardliwie o łysym Jastrz. Por. Łysunio. Łyś.

Łysun = »1, gatunek dużej dzikiej kaczki z rodzaju nura 2, gatunek ziemniaków« Pr. fil. IV, 840.

Łysunio: »Łysuniu!« (do karbowego w pieśni) Kolb. 420, n° 374.

Łysy: »Łysa-góra« = o czole: »Język — bełkot, coło — łysa-góra...« Krak. II, 50, n° 92. || »'Łysy-Maciek' = powszechnie na Kujawach używany wyraz na oznaczenie pliszki białej (motacilla alba): 'Oho, jest łysy-maciek, będzie ciepło'. 'Łysy-Maciek za pługiem chodzi, ogonem trzęsie'« Spr. V, 137. Por. Łychun. Łysal. Łysiacz. Łysoń. Łyś.

Łyszczeć: »Łyszcząca murawka« Pozn. V, 12, n° 16 (nie ludowa K.). »Dziatki aż łyszczały...« ib. (też K.). »Łyszczący = lśniący

się« Hilf. 170. »Łŷszczec sã: 'Jemu sã ñôczŷ łŷszczą jak głownie'« Ram. 88. Por. Łyskać.

Łyś = »łysoń (o koniu)« Spr. IV, 324. »Łyś = 1, (rubasznie) człowiek łysy 2, pies, mający na czole biały płatek a. zupełnie płowy« Święt. 702. 22.

Łyśnie lm. = »łydki« Ust. z Żeliszewa.

Łyżczarz: »Łyzcaz (tak K.) = brzeg półki stosownie narżnięty do zatykania łyżek« Wisła I, 318. Por. Łyżnica. Łyżnik.

Łyżka: »Łożka« Zb. I, 12. Bisk. 27. »Łyjska« Udz. »Lŷżka: 'Tŷ ŭumieją lŷżkami draszowac na misce!'« Ram. 93. || »Łyżka = rodzaj łyżeczki, naczynie garncarskie, służące do wygładzania i obrównywania naczynia glinianego w środku« Pr. fil. V, 787. || »Łyżka, Łyżeczka = na Litwie dołek pod piersiami; używa się tylko w 7 pp.: 'Ból pod łyżeczką'« Wal. p. t. w. »(Przyłożyć jajko) pod łyżeczką« Zb. IV, 77, nº 11. »Ból pod piersiami, czyli ból w 'łyżeczce'« Wisła IV, 686, nº 9. || »Łyżki = uszy jelenia« Przyj. ludu VI, 111. || »Łyżczeczka«: »Lŷżczéczka« = zdrobn. od 'łyżka' Ram. 93. || »Łyga« Zb. XI, 50, nº 3. Cisz. I, 108. || »Łycha«: »Dosoł na misie, przesoł na łysie« Maz. V, 43. 48. »Podrostki... wpadają do kuchni i łapią swemi łychami co im z jadła podpadnie« Kuj. I, 291. [illegible] »Łycha« = 'łyżka' zgrub. Czark. Pr. fil. V, 786. »Łycha« = zgrubiałe od 'łyżka': 'Mamo, cy pyza ma ocy? Ja pyzę na łyżę, a pyza wyskocy'« Sp. V, 137. || Łŷżczyca = łyżka, [illegible] łyżka« Ram. 93.

Łyż[illegible] = [illegible] żaren, u młynka niemieckiego itp.« Święt. 702. »'Zarnówka' (u młynka) z przodu swym gwoździem sięga do żelaznej 'łyżni', w ścianę młynka wbitej« ib. 14, nº 15. »Zarnówka obraca się w 'klekocie' 'łyźni', osadzonej w ścianie sieni« ib. 15, nº 20.

Łyżnica = »półka wyrzynana na łyżki« Fed. 7. Por. Łyżczarz. Łyżnik.

Łyżnik: »Łyźnik = narząd na łyżki« »Święt. 702. 42. »Łyźnik = deszczułka, przybita do ściany, do której otworów stawiają się łyżki trzonkami na dół« Czark. Pr. fil. IV, 840. Spr. V, 375. Cisz. I, 87. Lub. I, 56. Wrześ. 12. J. Łoś. Żb. X, 202. Rozpr. X, 288. Zb. II, 218. Krak. I, 156. 165 (rysunek). »Łuśnik = górna część 'konewnika', gdzie zakładają łyżki, miski« Doman. Por. Łyżnica. Łyżczarz. Załyżnik.

Łyżwa: »Łożwa« Zb. I, 12. »Łyżby« Rozpr. IX, 131. 132. »Łużba« Pr. fil. IV, 276. »Łyża« Mrong. 253 p. w. Eisschuh. || »Łyźwa = statek do spławu zboża« Pr. fil. IV, 840.

Łza: »Wiele łzy krwawy wypuscam« Zb. IV, 95. »Łzów« 2 pp. lm. Wisła VII, 159; VIII, 148. »Lza« Rozpr. XII, 37. »Ze swoi łzy pełną kapiéł zrobis« Cisz. I, 96. || »Łżyczka«: »Siła łżyczek Z mych oczyczek... nakapało« Rog. nº 290. || »'Łzy Matki boskiej' = drgawiec (roślina)« Rad. I, 120.

Łzawić się: »Nie beczał, tyla się łzawił« Dygasiński Beldonek, 101.

Łża p. Łeż.

Łżekwiat = »kwiecień« Pobł. 45. »Łżekwiat = kwiecień« Ram. 89. Por. Łudziskwiat.

Łżel: »Łżel = kłamca« Pobł. 45. Też Ram. 89.

M.

Ma = mię: »O la Boga, retu ma!« (rym 'rękoma' Kuj. II, 44, n° 197, zwr. 24. Dodać to do Ja.

Ma p. My.

Ma = moja p. Mój.

Mabdziurny »a. Maciuperny = malenki« Spr. V, 113.

Mac »mac mac!« = przywoływanie kóz Cen. 77. Toż Nadm. 149.

Maca p. Fuc. Mata.

Macać = szukać: »Mojej Żofki niéma... Mojej Żofki macaj!« Kuj. II, 204, zwr. 9 i 10.

Macalnica = »herba verbenae« Ciesz. 54.

Macała: »Każdy robotkik (w kopalniach soli) ściśle bywa obszukany przez ...tak zwanych 'macałów' (rewizorów)« Krak. I, 64, ods. 3.

Macecha p. Macocha.

Macek = »(żartobl.) palec: 'Ucion sobie dwa macki'« Pr. fil. V, 973.

Macek: »Mácek = ciemność« Ust. z Błońskiego. Por. Omacek.

Maceszka p. Macocha.

Macek = djabeł Myszkowski Strachy, 12. 13.

Macęta = »węzły krwi w częściach rodnych krowy, jeżeli po jej ocieleniu łożysko nie odchodzi« Święt. 702.

Mach = »gmach« Spr. IV, 379.

Mach! = przyśpiew: »Jechunder mach cumber..« Sand. 148. || »Mach = uderzenie, zamach« Pr. fil. IV, 284. »Kijem mach!« Krak. IV, 122. || »Mach«! (o skakaniu): »Zydy wszystkie mach mach mach do wody. Potopił Zydów...« Cisz. I, 273, n° 221.

Mach = »rozmach: 'Lecieć z machem'« Pr. fil. V, 787.

Macha p. Masa.

Machać = biec, uciekać: »Trąbią, krzyczą; ja macham« (mówi zając) Rog. n° 69. »Ciężko kamieniowi, Kiej pod wodę machá« Zb. X, 279, n° 156. Toż Was. 152, n° 43. Święt. 154. »Idzie woda i pod górę macha« Zb. X, 313. »Machaj!« = bież, skocz Dygasiński Beldonek i Ust. z różnych okolic. || »Miałem sabelkę często machaną« Łęcz. 151. || »Máchać prać (bieliznę)« Pr. fil. V, 787. || »Rozsypie (groch po podłodze)... A matuś sie gniwá, macha, Ja sie śmieje: A cha cha cha!« Kozł. 165, n° 19. || »Żebym cie nie kochał, Tobym se konisiów do ciebie nie máchał« Zb. XV, 106, n° 14. || »Machnąć« = palnąć; wypić: »Jak machnął, to cały garniec od razu wypił« Gliń. III, 221. »Machnąć kogo = uderzyć« Święt. 702. || »Zdéjmta, chłopcy, czapeczki, A my machniem chusteczki, Ukłonim jéj się« Łęcz. 38, zwr. 9.

Machajło = ogon (w zagadce o wołu): »Ctery tyki, dwa patyki, piąte machajło« Zb. VII, 145, n° 121.

Machaki = ? »Táki i máchaki, Máśláchy, cártáki! do mnie psyjdźta!« (woła czarownica) Zb. XIV, 187, n° 9.

Machcin: »Po Machcinie pukać« (żony szukając) Pozn. V, 173, n° 416.

Macharzyna = pęcherz Kłosy XIII, 43. Spr. V, 375. Pr. fil. V, 973, || »Mecherz« = pęcherz Cer. || »Mychyrz = skórny pęcherz od odparzenia: 'Od kyrpcy mychyrze po nogak sie porobiły'« Spr. V, 378. || »Macharzyna = moszna (u zwierząt), scrotum« Spr. V, 113.

|| »Machárzynna« Rud. 83. || »Macherzyna : pęcherz« Krak. IV, 311 Wrześ. 12. Udz. Pr. fil. V, 978. Cisz. I, 258. »Macherzena« Rozpr. XXVI, 382. »Pieniędzy macherzynka« Rud. 216. »Pieniędzy macherzynka« Rad. I, 244, Zb VIII, 84. »Macherzyna« = sakiewka Krak. III, 18. »Macherzyna z tabakiem« ib. IV, 179. »Leci ptásek po drzewinie, niesie dzieci w macherzynie...« Zb. I, 182, nº 41 (zagadka o żarnach). Toż Fed. 371 Cisz. I, 340, nº 182 (o maślnicze) »Macherzyna nadęty pęcherz z kilkoma groszami wewnątrz, który w Krakowskiem w czasie 'przenosin', kwoli wesołości, wiozą z wianem panny młodej do domu jej męża, aby dzwonić po drodze niby worem pieniędzy« Zb I, 86. »Weźmę macherzyne, Będę swarcownikiem« (pęcherz na wódkę) Wisła VI, 186. »Macherzyna pęcherz z wieprza, używany przez przemytników do przenoszenia spirytusu zza granicy« Pr fil III, 306 »Macherzyna 1, pęcherz 2, człowiek miękki, ... charakteru: 'Macherzyną kogo wystraszyć' = byle pęcherzem przestraszyć« Święt. 702. »Macherzynka« = pęcherz Cisz. I, 220.

Machem [illegible]

[illegible]

»Machlérz = oszust« Święt. 702. O. || »Machlerka = machlarka« Pr. fil. V, 787. O.

Machlirko p. Czachlirko.

Machlować »na kim = oszukiwać kogo na interesie, rzecz wartościową na kim za darmo a. za bezcen wyzyskiwać. 'Machlować co z kim' = zamieniać na przedmioty, które nie są równej wartości« Święt. 702. »Machlować a. Tachlować« = szachrować, wyłudzać Ust. z Litwy. O. »Tośmy musieli siachrować, machlować« (z żydowska) Zb. IV, 221, nº 49. Por. Mekleć.

Machora i Machorka: »Odwar z machory« Wisła IV, 882, nº 14. »Mochorka = tytuń lichego gatunku« Chełm. I, 101. O. »Machorka« Ust. z Litwy.

Machów, czy Machowa: »Na Machoskich piaskach« Oles. 138.

Machta: »Sziachta machta dziurawa płachta« (zagadka o bronie) Zb. II, 178, nº 2. Na Litwie słyszałem podrwiwanie z szlachcica: »Szlachcic machcic...«

Machy = mętowanie: »Dychy dachy Bo nach machy...« Zb. II. 34, nº 8

Macie : p. Matematyk.

Macica. »Rozróżniają z objawów: macicę 'chodzącą', 'wypinającą się', 'wlazącą w gardło', 'szczekającą' w [illegible]

[illegible]

wyraz ten nie daje się przetłumaczyć, ponieważ Niemiec nie zna tej choroby. Chłop tutejszy wyobraża sobie 'macicę', jako robaka z ostremi pazurami, który przebywa we wnętrznościach człowieka...« Wisła VI, 175. Zamawianie od 'macicy' tamże 409, n⁰ 26. || »Macica«: »Macica = matnia, worek u niewodа« Hilf. 171. 122. Ram. 95. || »Macica = 1, wilżyna (ononis), roślina groszkowa, ścieląca się, spotyka się na odłogach, ma liście pierzaste, z. kształtu i wielkości podobne do liści akacji, kwiaty brudno-różowawe; cała wydaje za dotknięciem się woń nader wstrętną. Dawniej, gdy baby wiejskie 'zadawały' młodzieży na miłość napój miłosny, czyli 'lubczyk', taż roślina, jako też 'lubistek' (barwinek) wchodziły w skład takowego 2, kamyk biały, okrągławy (kawałek kwarcu), znajdywany na polach, wedle mniemania ludu, posiadający własność spędzania paznogci z palców rąk, w których go trzymano 'aż do zagrzania'« Osip. || »Macice = korzenie drzew głęboko wrośnięte« Rozpr. XVII, 44. || »Macice« p. Matematyk. Por. Bonowanie.

Macicowy, Maciczny i Maciczkowy: »Maciczny goździk = anthophyllus« Pr. fil. IV, 215. »Maciczny korzeń = radix filicis a. galangae« Ciesz. 55. Wisła VI, 664 n⁰ 8. »Krople macicowe a. Maciczne = tinctura valerianae« Wisła III, 90. »Macicowe a. Maciczne krople = tinctura apoplept.« Ciesz. 54. »Macicowa a. maciczna maść = emplastrum fuscum« ib. »Macicowe a. Maciczne ziele = herba matricariae« ib. 55. || »Maciczny« = z macicy perłowej: »Guziki maciczne« Pozn. II, 37. »Maciczkowy = z macicy perłowej« Zb. I, 20. || »Macłczny = 1, maciczny 2, dotyczący 'macicy' w niewodzie« Ram. 95.

Maciczka = »perłowa macica« Zb. I, 20.

Macicznik: »Macicnik = geranium« Zb. VIII, 258. »Macicnik = roślina, lecząca choroby macicy« Pr. fil. V, 787. Por. Maj.

Maciczny p. Macicowy.

Maciej: Wójc. II, 206. Oles. 166. Przysłowia o św. Macieju Star. przysł. 37. || »Maciek«: Wójc. II, 194. 195—97. 209. 210. 218. 225. 264. 261. Rog. n⁰ 112. Sand. 158. Oles. 167 - 69. 177. Kuj. I, 172; II, 67. Lip. 158. 197. Krak. IV, 261, n⁰ 406. 268, n⁰ 607. Choc. 93. »Máciek« Zb. I, 99 (? K.). || »Maćko«: Kozł. 161. 162. Maz. III, 321. || »Macioś«: Bar. 222. Pozn. IV, 300; VI, 183. 299. || »Maciuś«: Oles: 177. Choc. 93. Pozn. V, 139. »Maciu-Maciusiu!« Zb. VIII, 295, Wisła VI, 143. »Máciuś« Zb. I, 99 (? K.). || »Maciusio« Rad. II, 72. || »Maciuśko« Maz. III, 270. || »Maciaga« Rozpr. X, 243. || »Maciejów«: »Biła mię matula ..Zebym nie gadała z Maciejowym synem. Nie bij mię, matulu, bo ten syn Maciejów nie minie« Pleszcz. 216, n⁰ 28. »Maciejowa« Oles. 176. || »Maćków«: »Maćków kot« Zb. VII, 100. »Maćkowa żona« Kuj. I, 173. »Za Maćkowym za przełazkiem« Oles. 171. »Maćkowa« Kozł. 162. || »Macin«: »Maciná góra: 'Las na Maciny górze' od zbója Macieja« Lud. I, 127.

Maciej = zając: »A hultaja nie szanujcie, Macieja, złodzieja!« Rog. n⁰ 68.

Maciejówka = »czapka« Zb. I,

dla umocowania rusztowania przy wznoszeniu muru« Roczn. 214.

Maczupja: »Helanie mają do rybołowstwa zastosowane urządzenia społeczne, tak zwane 'maczupje'« Nadm. 86. H. G(ołębiewski) Obrazki rybackie, od str. 36 (opis).

Maczy = od maku: »Macze główki = capita papaveris« Ciesz. 55.

Mać »Maći!« = przywoływanie kozy Wisła III, 741.

Mać = »matka (w pieśni)« Spr. IV, 25. »Mać, Maciérz, Matka. Przeklinając: 'psiá maciérz' a. 'psia mać zatraconá'« Spr. V, 375. »Do matki mówią 'mamo', a mówiąc o niej: 'macierz' 'mać'« Hoff. 41. »Mac a. Mâcer« Hilf. 171. »Mac« ib. 22. 104. Ram. 94. »Mać = matka, tylko w 1, 4 i 5 pp. używane« Zb. I, 71. »A chtůóz to tâm siastá po tém můojém grůobie? — Já, matusiu, wasa, przymcie mie do siebie!... Id.ze ty, siérotko, do młůody macierze, Niechze ci młůodá mać kůosulke ůupierze« Rozpr. VIII, 166. 122. »Wyszła do niego świekra mać« Kolb. 187, nº 14 aa. »Nie dajże mi, Boże, Na świekruchę, na mać, Bo ja nie mam wiana, Będzie mi wymawiać« Skrz. 70 (= nie daj, Boże, abym poszła za mąż za mającego matkę żyjącą K.). »Nie pójdę ja na mać... Bo mężoska matka Każe rano wstajać« Kuj. I, 306, nº 82 (toż K.). »Gadali ojciec mać, Ze mnie za cię nie chcą dać« Połuj. 89. »Kto ciebie... ogarnie? — Ogarnie ojciec mać« Pozn. IV, 146, nº 273, zwr. 7—8. »Prowadzi ją ojciec mać« Rad. I, 195, nº 229, zwr. 6 (trzy przytoczenia powyższe są okazami t. zw. 'divandva' K.). »Sanuj mnie... jak swą mać« Sand. 52. »Jaka corka, taka mać« Krak. IV, 255, nº 193. »Kto nie słucha ojca, mać, musi psiej skóry słuchać« (Kolberg objaśnia: »rzemienia, bata«; niektórzy sądzą, że mowa tu o bębnie żołnierskim K.) ib. 258, nº 297. »Moja matka, moja mać Nie dała (mi) się zalecać« Zb. VIII, 79, nº 37. Inne przykłady: Sand. 46. 128. Rog. nº 163. Kam. 81. 106. 132. Kuj. II, 47. 51. Kozł. 40. 41. 44. 232. 259. Wójc. I, 94; II, 240. 261. 332. 357. Oles. 175. Pauli, 161. Kolb. 168. Zb. II, 175; IV, 215; VI, 172; VII, 55; X, 282; XIV, 211; XV, 115. Zejsz. 61. 68. 161. Pozn. IV, 149. Wisła II, 143; VIII, 267. Maz. II, 22. 36. 41. 42. 93. 200; III, 236; V, 242. Kiel. I, 129; II, 152. Rad. II, 22. 23. 64. 89. Łęcz. 82. 122. Wisła V, 568. Lub. I, 292. 295; II, 7. Kal. I, 144. 173. || »Máć«: »Mac« Hilf. 118, nº 20. »Twoja máć« Zb. XII, 139, nº 276. || »Maci«: »Janiczkowa maci Nie dała mi braci« (= mnie brać tj. nie pozwoliła Janiczkowi mnie wziąć K.). Zejsz. 67, nº 170. »Jedna stara maci« ib. 166, nº 116. »Moja stara maci« Maz. II, 115 nº 261, zwr. 4. »Rodzona maci« ib. V, 215, nº 159 b. »Nie wyszła jego miła, Tylko jei maci« ib. 251, nº 244. »Gdzież wasza maci?« ib. 257, nº 259. || »Maciom« 6 pp. lp. Rozpr. VIII, 105. »Maciąm« toż ib. 240. || »Zimná mać« = teściowa Zb. VII, 55. || »Krzesna mać« Rad. I, 141, nº 82. || »Czarcia mać« Łęcz. 162, zwr. 19. || »Mać« pszczelna: »Parój má też swôjã mac« Ram. 94. || »Mać = (pogardl. matka, baba, akuszerka« Was. 243.

Maćka = (w mowie dzieci) koza Wisła III, 741.

Maćka p. Maczka.

Maćkać = »jeść dużo, pakować w siebie« Zb. I, 45. Udz. Por. Naćkać.

Mada = »osad nadzwyczaj żyzny, osiadający po ustąpieniu wylanych wód na Powiślu; wyraz znany i na Kujawach« Spr. V, 137. O. »Mada = muł rzeczny, osobliwie Wiślany, który pozostaje na ziemi po ustąpieniu wody« Pobł. 135.

Madać: »Madac = bawić się, igrać: 'Nie madáj s ůôgnię'« Ram. 95.

Madaleniec = ? »Madalenka siedzi... Przyszedł do niej madaleniec...« Łys. 39.

Madej(a) p. Amadej.

Madaliński: »Hop sztynder Madaliński fika z góry...« (przyśpiew) Kuj. II, 64, n° 257. »Pinduryńka Madaleński mazura...« (przyśpiew w takiejże piosnce) Zb. II, 94, n° 125.

Mader = »partacz wiejski« Osip.

Maderować = »wykonywać jaką robotę nieumiejętnie, fuszerować« Osip. Por. Madrować. Majdrować. Moderować.

Madować = 'madą' zanosić: 'Wisła maduje pola podczas wylewu'« Pobł. 135 p. w. Mada.

Madra = »macica« Spr. IV, 306. Rozpr. XVII, 23. Spr. V, 375. »'Krowiá madra' a. 'Cielęciniec' = macica u krowy« Spr. V, 348 p. w. Cielęciniec. »'Madre rusyć' = podobno: rozchorować się na nerki« Sab. 132. »'Środek dobry na madrę i na żołądek« Zb. VI, 233, n° 21. »Korzenie madrowca ...piją na 'madrę' tj. bole maciczne« Zb. VI, 292, n° 175, 2. »Używają (żywokostu) na 'madrę'« ib. 296, n° 9.

Madrak = »nieuk, fuszer« Wisła I, 153. »Madrak = marudnik, guzdrała« Pr. fil. IV, 840. »Madrak a. Madrała = robiący co źle a. powoli« Spr. V, 113.

Madrała p. Madrak.

Madrować = »robić powoli« Zb. II, 8. »Córka bardzo długo madrowała« ib. 172, n° 19, 3. »Madrować = psuć, fuszerować« Wisła I, 153. »Madrować = coś nieudolnie robić: 'Nie madruj kole tego woza'« Rozpr. XVII, 44. 94. Spr. V, 113. Por. Maderować, Majdrować. Mańdrować. Majstrować.

Madrowiec »a. Madrowe ziele = scrophularia nodosa« Zb. VI, 292, n° 175. 206. »Mádrowiec a. Madrowiec a. Mádrowe ziele = scrophularia nodosa« Spr. IV, 307; V. 378.

Madryguła p. Mandragora.

Madrypa = »niezdarna, niechlujna kobieta, niezdara, jołop« Pr. fil. V, 787.

Madyja p. Amadej.

Madziarzyk p. Moździerz.

Madziar = taniec (węgierski): »Chłop... prosi... zagrać madziara (węgierskiego)« Wisła II. 112. »Mam ciu ciu madziara mazura hopsa sa« (przyśpiew) Zb. IX, 260, n° 317. || »Madziar« = Węgrzyn: »Z uzarami pijać, Z Madziarami tańca« Zb. XV, 64, n° 11, »Mandziar (tak K.) pije, Mandziar traci, na Mandziara płaczo dzieci...« (śpiew druciarza) Wisła VIII. 287.

Madziudzi, Madziudzineczki = maluśki Ust. od Warszawy.

Mag »dżyg dżyg utasa barabasa...« = przyśpiew Łęcz. 155.

Maga p. Jaga i dodaj: »Maga maga przepieraga...« (przy przeskakiwaniu ognia sobótkowego) Łęcz. 35.

Magać = »przewracać: 'Magać koziełki'« Pr. fil. III, 306. »Magać (wywracać) koziołki« Zb. III, 45, n° 12; X, 77, n° 3; XIV, 127. Krak. II. 21. Pr. fil. III, 310. »Ón kozła magnuł« Cisz. I, 215,

nº 160. || »Magać się = machać, migać, ruszać, kiwać się: 'Bryczka ino maga się po nierównych zagonach; jak się magnęła tak się i obaliła, boć to w tém polu ino maganina byłą'« Krak. IV, 311. »Magać sie = iść chwiejnym krokiem; nie uważać przed sobą na drogę idąc. 'Magać sie komu na nogę' = następować komu na nogę« Święt. 702. »Płanetnik... maga się, kryzla na wszystkie strony i wkońcu wznosi się do góry« Krak. III, 50, nº 100. »Widzi, że sie (ona) mágá (przewraca), łámie i krzycy« Cisz. I, 249, nº 199.

Magadło = »penduł u zegara, wahadło« Krak. IV, 311.

Magag- p. Makag-.

Maganina p. pod Magać przytoczenie z Krak. IV, 311.

Magarycz p. Mohorycz.

Magazyn: »Magazon« Krak. IV, 311. Zb. IV, 110; XIV, 95. Rozpr. XXVI, 382. Święt. 234. || »Magazyn = propinacja; innego znaczenia nie znają« Zb. I, 71. || »Magazyjá«: »(Chłopak) Idzie se bez wieś, kieby magazyjá« Wisła V, 35.

Magdalena: Wójc. II, 198. Oles. 169. Kuj. II, 50. Kozł. 45—47. Kolb. 71. 73. 77—84. || »Magdalenka«: Rog. nº 117. 259. Hilf. 146. Kętrz. 41. 79. 80. 81. Zb. II, 76. Kolb. 75. || »Madlena« Rozpr. XII, 9. 73. || »Madlenka« Rog. nº 117. || »Magdusia« Sand. 113. 114. 117. || »Magduś« Sand. 113. Wisła VI, 316. »Magduśka« Maz. III, 65. || »Magda« Wisła VI, 316. 863. Sand. 109. Oles. 168. Kuj. II, 318. Wójc. II, 227. Krak. IV, 267. || »Magdeczka« Sand. 227. || »Magdusieńka« Oles. 86. || »Magdula« Pozn. V, 165. || »Magdola« Zb. VIII, 103. || »Magdaleniu!« Zejsz. 100. || »Magdalana« Krak. III, 34. || »Madalana« Kam. 21. Krak. IV, 256, nº 221. || »Magola« Pozn. II, 89. || »Magoła« Wisła VI, 317. || »Madaleniec« m. Łys. 39. || »Magdziarz = mąż Magdy« Wisła IX, 80, ods.

Magdulo: »Przyszed Magdulo, przyniós dwie dule« Maz. III, 65, zwr. 5. Por. »Mikuli przyniós dwie duli« ib. 67, zwr. 7.

Magiel: »Magiel« ż. Pr. fil. V, 787. || »Magla« ż. Kolb. 275, nº 36 l. Kryn. || »Mǒngla« Rozpr. IX, 111. »Mengla a. Mangla« Zb. I, 20. »Mā́gel« Ram. 98. || »Magle« blp. Ust. z Litwy. || »Magiel« m. = (żartobl.) bilard Ust. z Warszawy. Por. Maglica. Magielnica. Maglarka. Maglownia. Maglownica.

Magielnica = »magiel, maglownica« Krak. IV, 311. Zb. VI, 21, nº 206. Por. Magiel.

Magierczaki: »Magiercáki = kluski prażone« Ust. od Krakowa. Prac.

Magierka = czapka wełniana biała« Krak. IV, 311. »Magierka = czapka okrągła i nizka z grubego, ciemnego sukna, u góry obszyta sznurkami czerwonemi a. sinemi, mająca po rogach cztery kutasy z takiegoż sznurka, a na środku piąty« Zb. XIV, 156. Tyg. ilustr. I, X, 404. Rozpr. XX, 430. »Magierka = rodzaj czapki z okrągłym wierzchem, na kształt szlafmycy, robionej na drutach w Tyńcu i w fabrykach Szląskich, w białą i niebieską kratkę, a. w białe i czerwone paski« Kłosy XIII, 44. »Já chłopiec mazurek, mój konicek turek, Cápecka magierka, dziewcyna węgierka« Zb. XV, 59, nº 41. Zb. XIV, 50. 221 (w grze). Zb. IV, 179 (nie ludowa K.).

Rysunki i opisy: Krak. I, 128 i Wisła VII, 626. »Mágierka« Zb. XIV, 150. 221. || »Magiereczka« w pieśniach: Zb. IV, 179. Kiel. II, 84. 165. 173. Lub. I, 215. Wisła VII, 132. Wójc. II, 54. 200. Oles. 44. 109. || »Magiera« w pieśniach i ind.: Zb. X, 170; XIV, 23. Rozpr. XVII, 91. Wisła VII, 132. »Magiera = czapka rogata, krakuska« Święt. 702. || »Magierzysko«: »Nie dziwujcie sie... Zem to magierzysko tak wtulił na usy« Zb. X, 175. || »Gamerka« zamiast »Magierka« Rozpr. XVII, 77. Pr. fil. IV, 196. »Gamyrka = jarmułka, czapeczka żydowska« Kolb. »Postroiła pałuby w porteńki, w gamerki i w sukmanki« Kam. 172. 191.

Magistrat: »Majestrát« Święt. 702. Lis. »Majestracki«: »Las majestracki« Lis. »Maistrat« Parcz. Ust. z Litwy. »Majstrat« Śnieżko-Zapolska.

Maglica = maglownica, magiel: »Menglica« Lip. 78. »Manglica« Kolb. 271, zwr. 5. Por. Magiel.

Maglić = maglować: Kolb. 275, zwr. 8. »Máglić« Święt. 86. Por. Maglować.

Maglować = »bić kogo, batożyć« Udz. Zb. I, 45. || »Manglować« Lip. 78. Kolb. 271, zwr. 5. Zb. VI, 132, nº 82. Pozn. IV, 233, zwr. 6. Ram. 98. || »Meglować« Kuj. I, 263. Pozn. I, 109. || »Męglować« Kuj. I, 283. Por. Maglić.

Maglowisko = wałek do maglowania: »Manglowisko« Zb. VI, 132, nº 82. Por. Magiel.

Maglownia = »magiel« Pr. fil. V, 787. O.

Maglownica = »narzędzie do gładzenia bielizny« Rozpr. IX, 209. Kozł. 135. Kolb. 270, zwr. 5. Por. Magiel.

Maglownik = »maglownica« Pr. fil. V, 787. O.

Magoła = nazwa klaczy Wisła VI, 317.

Magoń = »człowiek chwiejny chód mający; niezbrabny w ruchach« Święt. 702.

Magorajda = »niezgrabna« Parcz.

Magotać p. Migotać.

Maiciel = »właściciel« Listy filologické XII, 470.

Magura: »Z téj Magóry Jadą Mazury...« Zejsz. 120. || »Magóreczka«? »Zabili Janiczka, Pod Muraniem leży, Ino od niego Magóreczka bieży« Zejsz. 154, nº 44. Autor dodaje: »Góra wapienna przy Jaworynie Magióreczka (tak K.); zapewne Magóra Spiska, pobliska góra« (? K.). || »Lud polski w Śpiskiem zowie siebie 'Magórczanami'« Wisła VI, 670.

Maik = owad meloë: »Maik... moczony w oliwie, jest najskuteczniejszym środkiem na wściekliznę« Kozł. 385. Zb. X, 100, nº 269. Kuj I, 95, nº 14 (»wypić maika« na wściekliznę). »Maik smażony« na wściekliznę Wisła VI, 223. »Maik... naleny okowitą przeciw febrze« Wisła VIII, 138. Spr. V, 113. Pr. fil. IV, 840. || »Maiczek«: »Mój maiczku, dajże mi też maści Na moje boleści« Zb. XI, 49. || »Maj«: »Do pochwyconego maika mówią dzieci: 'Maju kochany, Dáj maści na rany'« Wisła IV, 863, nº 11. »Maju, maju, daj mi maści, Bych nie szedł na przepaści« Zb. XI, 49. »Maju, maju« (do chrabąszcza) Wisła VI, 693. || »Majka«: »Kto wiele majek zbiera, dostaje krost na palcach« Zb. XIV, 207. »Majki« = kantarydy Ust. z Ukrainy. || »Majówka« = owad meloë O. Ust. z Litwy. Czark. Osip. Maz. V, 54.

Mainacyja p. Imaginacja.

Mairun p. Majeran.

Maj = zieleń, gałązki: »Maj = zieloność« O. »Ołtarze są przystrojone świeżym 'majem' tj. gałązkami lipiny, dębiny..« Krak. I, 300. ods. »W oktawę Bożego ciała stroją kościół i ołtarze na wsi zielonemi brzózkami, czyli 'majem'...« Pozn. I, 141, n° 11, 2. Star. przysł. 47. »Ludzie... łamią gałązki olszyny i lipiny, robią z nich 'maje' i wtykają w zagony kapusty...« Pozn. II, 69, n° 11. »Jechaliśmy popod gaje, Objadły nam kozy maje« Zejsz. 118, n° 6. »Wozy, przystrojone w 'maj' tj. w zielone gałązki« Maz. III, 118. 200. || »Maj«: »Grab nosi nazwę 'maj' od umajania chat wieśniaczych« Nadm. 80. »W drugie święto Zielonych świątek... wystawiają duże 'wysolachne drzewie', zwane 'maj'... na wiérzchu nawieszają wstążek... Na ten wierzchołek łażą...« Pozn. II, n° 10. »Dawniej wnoszono 'maja'..« (jak wyżej) ib. 203, n° 2. || »Maják = młoda sosna« Zb. I, 20. Pozn. VI, 15. || »Maj = bukiet z gałęzi jodłowych, ozdobiony kolorowym papierem i przywiązany (w maju) na wierzchołku drzewa przy domu, w którym jest 'ładna dziéwka'« Spr. IV, 25—26. || »Majki = colchicum autumnale« Zb. VI, 244, n° 65. || »Majki = pączki na świerku« Rozpr. X, 288. Wrześ. 12. Spr. V, 375. || »Maiczek = taraxacum officinale« Rozpr. XII, 108. || »Maik« = kwiecie: »Dużo maików na smrekach« Zb. VI, 193, n° 4.

Maj i zdrob.: »Zachowała się w Radzionkowie stara uroczystość wiosenna, zwana 'maik', czyli 'gaik'« (opis) Na dziś I, 311. »Máik« (opis i pieśń) Aten. VI, 632. 633. »Maiczko zielony!« ib. »W drugie święto Wielkiejnocy mniejsze dziewczęta chodzą... z 'maiczkiem', tj. z choinką, ozdobioną sztucznemi kwiatami...« Hoff. 53. »Maiczek zielony, Pięknie przystrojony« ib. 57, n° 10. »Obrzęd 'maika', 'gaika' a. 'nowego lata'... bywa w odmiennym czasie obchodzony« Kiel. II, 189, n° 15. »Nasz maik zielony, Pięknie ustrojony« Wójc. II, 313. »Na naszym maiku Malowane jajka« Rog. n° 421. »Maik nasz zielony« ib. n° 423. Por. Tyg. ilustr. 1, XIV, 125. »Nowe latko', czyli 'Maik' (opis) Pozn. II, 196, n° 7. »Nasz maik zielony...« ib. Por. Gaik. Majówka. Nowe latko.

Maj = miesiąc: »Maik = miesiąc wrzesień« Zb. VI, 244, n° 65. Kłosy VII, 157. »'Mały maj' = (miesiąc) maj« Spr. IV, 306; V, 375. »Mały máj = maj: 'Mały máj, bydłu dáj, od pieca sie nie rusáj« Spr. IV, 358. »'Wielki maj' = czerwiec« ib. 315. »Nowe latko i maj« Pozn. II, 197, n° 54. »Nowy maj« Kal. I, 86, ods. || »Maj (miesiąc) uosobiony: »Maiczek, najmędrszy ze wszystkich miesięcy..« Kiel. II, 196. || »W wigilję Zielonych świątek ..chłopcy biegną z zapalonemi snopkami.. wołając: 'Sobótki, Maju, Raju!« Zawiliński Z etnografji kraj. 12. »W Zielone świątki obnoszą chłopcy a. obwożą na koniu 'Maja'. Jest to figura ludzka ze słomy, przybrana w liście i różne zioła polne« Pozn. I, 141, n° 1.

Maj = ? »Pan Jezus dał przybić ręce i nogi, Wypuścili z niego maj drogi (żółć)« Chełm. I, 135; II, 261. Por. Asyn.

Majak p. Maj (zieleń).

Majaczka = »goraczka z majaczeniem« Pr. fil. IV, 215.

Majaki blp. = błędne ogniki, iskierki; majaczenie, przywidzenia Ust. z różnych okolic, np. u Zacharjasiewicza w Tygod. ilustr. 1868.

Majątek: »Majątki« = bogactwa, skarby: »Ona zaglądá do skrzynie.. a tam strasne majątki, piéniądze i przyodziéwek..« Cisz. I, 136, nº 100. »Odmykają wszędzie: tyle majątku, piéniędzy..« ib. 292, nº 241. || »Drużba go do majątku boskiego doprowadzi« (= zapewne 'do majestatu' K.) Pozn. III, 55.

Majcher = nóż (w gwarze złodziejskiej) Ust. z Warszawy.

Majcherek = »chłopásek, chrzępel, krzępek« Pr. fil. V, 787.

Majchlarka = ? »Toć tam była gorzałka, Toć to sama majchlarka« Rad. I, 178, nº 175. 201, nº 245. »Toć to były gorzałki, Toć to wszystko machlarki« ib. 187, nº 199.

Majdacz: »Majdác = ogon bydlęcy, kiedy się nim ogania« Spr. IV, 324.

Majdać = »ruszać czemś w różne strony: 'Pies majdá ogonem'« Rozpr. IX, 209; VIII, 174. »Kóń mojdá ŭogonem« Rozpr. XXVI, 382. Toż Rozpr. XI, 185; XX, 430. Kolb. »Majdać = czemś rzucać w tę i ową stonę« Rozpr. VIII, 229. »Tkác majdáł nogami« Kiel. II, 259, zwr. 28 (nie ludowa K.). »Majdać = śmigać np. batem, idąc zamiatać nogami, kuleć. 'Majdać miełłą' = przy zamiataniu zanadto miotłę w górę naprzód unosić i natychmiast z nią w to samo miejsce wracać, wywołując tym sposobem kurz po całej izbie« Święt. 703. »Majdać = mérdać, margać« Udz. Por. Majtać.

Majdak p. Sajdak.

Majdan O. »Majdan = zakład, w którym się wyrabia potaż a. saletra« Roczn. 215. »Majdan = miejsce w borze, gdzie pędzą smołę, terpentynę a. dziegieć« Maz. V, 54. »Majdan = piec do wypalania smoły a. terpentyny« Pr. fil. IV, 840. Czark. »Majdan = wycinka w lesie, gdzie są tracze, robią klepki, palą węgle itp« Spr. V, 137. »Na Polesiu w lasach są osady, tak zwane 'majdany' biednych Mazurów« Kraszewski Wspomnienia Wołynia I, 81. »Wydrążone mogiły tj. kurhany, zwane pospolicie 'majdany'« Bibl. Warsz. 1860, III, 15. Kłosy XVII, 224. »Oj nimaci to, nima, a jako na majdanie, Ta za cerwone jabko a dziewcyne dostanie« Zb. XV, 65, nº 83.

Majdan: »Kolibka z Majdana, Dziecina z Grombowa« Zb. XIV, 169, nº 4. || »Pan Majdański« Rad. I, 130. || »Majdanianka«: »Co tam robią Majdamanki?« Wisła IV, 88.

Majdaniarz = »ten, co pędzi smołę na majdanie« Czark. Maz. V, 54.

Majdanica = »mieszkanka majdanu: 'Nie widać mojej majdanicy'« Pr. fil. V, 787.

Majdrować = »majstrować« Zb. VIII, 252. Pr. fil. I, 183; II, 581; IV, 215. »Majdrować a. Mańdrować = majsrować« Parcz. »Majdrować = psuć« Pr. fil. III, 306. »Majdrować co, koło czego = majstrować nieumiejętnie, bezskutecznie« Pr. fil. IV, 841. Por. Madrować.

Majenie: »W Zielone świątki panuje zwyczaj 'majenia' domów: na zewnątrz zatykają gałęzie przede drzwiami w rodzaj szpaleru, w izbie umieszczają za belkami świeży kalmus tj. tatarak..« Wisła III, 733. »Za strzechę zatykają

różne zioła.. co się 'majeniem' domu zowie« Kiel. II, 195, n° 10.

Majer, »Majerz = folwark« Wrześ. 12. Rozpr. XVII, 44. »Majer, w Łomnickiem 'majerz' = miejsce, gdzie nocują i doją się krowy, wypędzane ze wsi okolicznych na podtatrzańskie pastwiska na całe lato« Tygod. ilustr. 1, XII, 70. »Poniżej majerza« Zejsz. 75, n° 221. »Majerz = folwarczek miejski na Śpiżu« L.

Majeran L. Pleszcz. 123. »Majerán« Rad. II, 4. Zb. XV, 148. Wisła VII, 126. »Wiánecku, drogi majeránie!« Zb. XII, 190, n° 13. »Dziewecki pachną majerankiem« Krak. II, 441, n° 709. || »Mairun» Spr. V, 375. Rozpr. X, 228, 288. || »Majran« Ust. z Litwy. || »Maryján« Zb. IX, 231. »Maryjánek« Rozpr. XII, 69. 108. Zb. VI, 275; IX, 245, n° 270. »Wianku z maryjanku!« Rog. n° 300. »Siewaj maryjan!« ib. n° 372. »Mój miły maryjánku!« Zb. IX, 244, n° 269. || »Majeranka« ż. Wisła V, 424. Kaspr. 88. || »Maryjanka« Pozn. I, 100. Ciesz. 57. || »Choćbyś mi uwiła (wianek) ze samego roniu (majeranku), To ja zajmę wołki, pożenę do domu« Zb. X, 279, n° 156, zwr. 5.

Majerz: »Zaryte, za Zarytem Majerz« Zb. XII, 221. n° 100.

Majętność = zamożność: »Do kołacza wchodzą jaja, masło, mleko itp. wedle 'majętności' czyjej« Pozn. I, 192, ods. »Rada zdrowá, majętność gotowá« Cinc. 33, n° 738.

Majka: »Na Ukrainie zwą się 'Rusałki', u Mazurów i w Krakowskiem 'Majki', u Górali Tatrzańskich 'Dziwożony'« Kłosy I, 50. (»Majki« a. »Mauki« znane są tylko Rusinom K.). Por. Miawka.

Majkut p. Mańkut.

Majndrować p. Mańdrować.

Majno = przysłówek od 'maj': »W ogródecku majno, a w sádecku gajno« Pr. fil. V, 788.

Majnować (imaginować) »sobie = 1, rozważać, miarkować sobie 2, uroić sobie« Kolb.

Majować = »gorzałkę wodą rozwodnić, osłabiać« Roczn. 215.

Majownik = »chrabąszcz majowy« Zb. XIV, 202.

Majran p. Majeran.

Majówka = »cienka, wysmukła sosna« Czark. Maz. V, 54. Pozn. VI, 220. Spr. V, 113. »Majówka = sosna, zdatna na deski i belki średniej grubości« Pr. fil. IV, 841. || »Majówki = gatunek ziemniaków« Zb. XIV, 26. || »Majówka« = nazwa krowy Wisła VII, 387. Por. Maj (zieleń).

Majster: »Maister« Pr. fil. IV, 215. Parcz. »Mejster« Bisk. 31. || »Maśter = majster« Mil. || »Górale ze swych hali i połonin schodzą gromadami (na roboty) pod przewodnictwem t. zw. 'majstra'..« Maz. I, 66. || »'Majster od uliców grabienia' = nieuk samochwał« Zb. VIII, 252. || »Majsterek« = dawniej tak nazywano włóczęgów Bar. 56. || »Méster = majster, mistrz« Ram. 100. »Czýs nie czytał w 'Przyjácelu' (dzienniku toruńskim K.), że je dzýs w Kątrzýnie Dlá wýborcow naszých polskích walne zgromadzenie? Że swojego głosu żáden nie winien uronic, Bo nie (= bo jeżeli nie K.), to mu káże Mester (Mowa o redaktorze 'Przyjaciela' K.) w łeb kobýli zwonic?« Derd. 21.

Majsterny = »samouk, zdolny da robót ręcznych bez przewodnika i wskazówek« Osip. Majstrowaty.

Majsterski: »Mésterzki = mistrzowski, majsterski« Ram. 100.

Majsterstwo: »Mésterztwô = mistrzowstwo, majsterstwo« Ram. 100.

Majstrowaty: »Jaki pracowity a. 'majstrowaty', sam sobie wszystko zrobi..« Maz. V, 197. Por. Majsterny.

Majstrowicz: »Wandrował (rzemieślnik) do Warsznwy.. Jakci przyszło na zimę: — Mój majstrowicz, przyjmij mnie!« Kiel. I, 162, n° 281, zwr. 18—19.

Majstrów: »Méstrów: 'Paní méstrowá'« Ram. 100.

Majsza = worek siatkowy na siano Ust. z Litwy.

Majtać = »machać, merdać, ruszać: 'Majtász nogami, jak cielę ogónem'« Pr. fil. V, 788. »Majtnąć = przechylić, rzucić coś lub czemś« Chełch. II, 150. »Garściami zboża (żniwiarz) majta, jakby się ode złego oganiał« Kam. 71, »Niech panienka majtnie chustecko« Chełch. II, 9. »Ona majtneła..« ib. 10. »Majtnie ręką..« Kam. 8. Por. Chmajtać. Majdać.

Majtki, Majteczki = spodnie Ust. z Litwy. O. Gazeta Pols. 1877. n° 7, str. 2. Wisła VI, 916, n° 36.

Mak: »Cicho, jak(by) mak siał« Kalendarz Jaworskiego 1867, str. 99. Wójc. II, 12. Zmor. 114. 173. »'Kuždy jak na mak słuchem' = o wielkiej ciszy Kam. 156. »Cicho kieby na mak« ib. 24. || »Na mak« siekać, rąbać: »Jasia na mak siekają« Pozn. IV, 63. Lub. I, 290. »Lipieński tnie Maśkare na drobny mak« Chełch. I. 134. »Statek sie zara potłuce w drobny mak« ib. II, 80. || »Makiem siedzieć« = ani się ruszyć Ust. z Litwy. O. || »'Jedz, bo to z makiem', domyśla się 'durniu' Ust. z Litwy. O.

Makać = macać, bić: »Gdyśmy nie dobrze orali, To nas kozicą makali« Pozn. II, 317. »Maka po stole, nié może znaleźć« ib. VI, 339. Por. Makłać.

Makagigi = ciastka z maku z miodem Ust. z Litwy. »Magagigi« = toż znaczenie Kolb.

Makarel- p. Makierel-.

Makaron: »Makaran« Ust. z różnych okolic. »Makaranek« Zb. X, 183.

Makcykcjanna: »Pewien król miał trzy córki: jednej było na imię Zofija, drugiéj Józefa, trzeciéj zaś Makcykcyjanna, ale o tym imieniu nikt na bożym świecie nie wiedział« Zb. II, 156, n° 9.

Makiełki = jakaś potrawa obiadu wilijnego Zb. X, 197.

Makierel-: »Makarel a. Makarelnik m., Makarela ż. = utrzymujący zamtuz« O.

Makłać: »Makłac, teraźn. 'makłaję' = macać« Hilf. 171. || »Maklać«: »Maklac = macać« Pobł. 45. »Maklac kurę« Derd. J. 25. Ram. 95. Por. Makać.

Makohon = »1, wałek w donicy, wiercimak 2. część osi, zajęta kołem 3, rekuza od panny, arbuz« Roczn. 215. Zb. I. 71. Wisła VII, 559 (pomyłkowo stoi 'makobon' K.).

Makowica: »Makóvjica = mak« (z Cenowy) Hilf. 76, ods. 2.

Makowiczka = »biedrunka« Pobł. 46. Ram. 95.

Makowiszcze: »Makôwiszcze = pole, grzędy, zasiane makiem« Ram. 95.

Makownik = »placek z makiem« Pr. fil. IV, 215. »Makownik = miód z makiem smażony« Petr. Ust. z Litwy. Por. Makagigi. || »Makownik = czeczotka, ptaszek wielkości makolągwy, szaro upierzony, z plamką czerwoną nad

dziobem. Bardzo rzadko, na początku jesieni, na czas krótki pojawia się w Augustowskiem« Osip.

Maków: »Przejechałem Kraków, Maków...« Krak. II, 432, nº 695. »Jużech przeszedł Kraków, Maków...« Hoff, 60, nº 23.

Makówka = »(żartobliwie) głowa ludzka« Osip. Maz. V, 286, zwr. 8.

Makuch = »placek z siemienia po wyciśnięciu z niego oleju« Święt. 703. || »Makucha« ż. O.

Makudry = gatunek ziemniaków Zb. XIV, 26.

Makulina: »Ani makuliny = ani źdźbła« Zb. VII, 56. || »Makułka = odrobina« Mil.

Makuśka: »Przyszed Makuśka, pojął Magduśkę...« Maz. III, 65, zwr. 6.

Makutra = »donica, misa głęboka do zacierania maku a. czego innego« Roczn. 215. Zb. I, 71. L. O. Chełm. I, 84. || »Makotra a. Donica« Pr. fil. IV, 811. O. Ust. z Litwy.

Mal = »farba« Pr. fil. V, 788. »(Malarz) malu nie załował« Krak. II, 117. || »Mala ż. = farba Pr. fil. IV, 215.

Mal: »1, 'Trafić na mal' = na dobry a. zły humor 2, 'Zbić z malu' (kogoś) = zbić z postanowienia, odwieść od czegoś« Kolb. || »Mál = miejsce« Hilf. 172. 122. 124. 135. »Dó tewo mola« ib. 118. »Koń nie mog z mola ruszyć sani« Derd. 64. »Mol = 1, gospodarstwo, posiadłość: 'Wielki, dobry mol' 2, miejsce: 'Z mola na mol', 'Na molu'« Pobł. 48. »Málami = miejscami« Cen. 70. »Na málu = wnet« ib. »Hot na málu! (okrzyk na woły)« ib. 77. »Na swój mál! (na krowy)« ib. Ram. 105. »Namálu = zaraz, natychmiast, niezwłocznie« Ram. 115. || »Molik = małe gospodarstwo, mała własność« Pobł. 48. Ram. 105.

Malarz: »Malérz« Rog. nº 188. 197. »Malarzyna = biedny, nędzny malarz« Pr. fil. V, 788.

Malawka p. Mulawka.

Malawka = »złe, małe karty w grze« (z Litwy) Pr. fil. V, 788. Por. Młodka.

Malbork: »Pod Malborkiem« Kolb. 129, nº 8 y. || »Malborszczanka« ib.

Maleńki: »Malenki« (wymawia się 'malęki') Ust. z Litwy. »Ni mám maleńkiego (dziecka), nie bedzie płakało« Zb. XV, 103, nº 150. »Malinki« Cen. 38. || »Z maleńkiego« = z, od maleństwa, dzieciństwa: »Zebyś była z maleńkiego nogi połamała!« Wisła III, 575. »Było mnie, matulu, Z maleńkiego bijać« Rad. II, 63, zwr. 9. »Od maleńkiego = od dzieciństwa« Rozpr. XI, 185. »Od maleńka« = od dzieciństwa Bal. 143. Por. Maleńkość. || »Maleneńki«: »Siu, ptasięcino maleneńka!« Lub. I, 192, zwr. 8.

Maleńkość: »Z maleńkości« = od dzieciństwa Kam. 159. Ust. z Litwy. »Od maleńkości = od najwcześniejszej młodości, z lat dziecięcych« Osip. Chełch. I, 34. Por. Maleńki.

Malesa p. Melisa.

Mali »mali maluśki!« = nawoływanie świń Lub. I, 82. »Malmalki malmalki!« = toż Lub. I, 82. »Malu malu maluty maluchny!« = nawoływanie prosiąt« Kuj. I, 59; II, 273. »Malu malu malusie!« = przywabianie świń Wisła III, 665. »Malusi malusi!« = toż Maz. V, 56. »Prosięta wołają: 'Maluśki maluśki malu!' (u wszędzie długie)« Wisła VII, 386, nº 5. »Mali mali!« Wisła VII, 749. »Mali mali malućkie!

= nawoływanie świń Wisła VII, 749. »Maluś maluś..!« Wilkoński Ramotki V, 313. »Malu maluśki!« nawoływanie prosiąt Maz. III, 46. »Maluśki!« na świnie Zb. II, 8. »Malusie!« Zb. VIII, 256. »Mali mali maluśkie!« Was. 51. Wisła IV, 690; V, 751; VII, 386. »Maluś maluś!« Pleszcz. 49, n° 15. »Maluś malu!« na trzodę chlewną Pr. fil. IV, 841. Por. Lusi! Lut! »Maluty maluty!« Spr. IV, 26. »Malutkie malutkie mali mali!« wołanie prosiąt Wisła VII, 749. || »Nawoływanie wołów: 'mały mały!', krów 'mała mała!'« Roczn. 247.

Mali, Máli p. Mieć.

Maligna: »Málegna« Zb. XIV, 61.

Malik = »choroba u koni, guzy podskórne na karku a. na łbie« Spr. V, 375. »Malik« Roczn. 214. »Malik = dołek na karku: 'Wół malikowaty'« Pleszcz. 37.

Malikowaty »(np. koń) = niezdatny do roboty Pr. fil. V, 788. »Koń malikowaty = z zapadłym grzbietem szyi, przez co jest słaby i do żadnej pracy nie zdolny; co zaś najgorsza, to że gdy taki koń zdechnie u gospodarza, to mu póty zdychać będą konie, póki siedmioro nie zdechnie. I ludzi nazywają 'malikowatymi'« Roczn. 214. »Wół malikowaty« Pleszcz. 37.

Malimończyk p. Marymończyk.

Malina: »Malinia«: »Przed pałacem wielka glinia, Jasna pani jak malinia« Pozn. II, 208. || »Manie = maliny: 'W ogródecku manie, nie bede ich rwała« Zb. XII, 147, n° 394. Rozpr. III, 372. || »Malina« = nazwa krowy Rozpr. XII, 76.

Malinie: »W Maliniu« Pozn. V, 172, n° 411, z Lip. 93.

Maliniec (na Węgrzech): »Powyżej Cisowca, poniżej Malinca (tak K.)« Zejsz. 71, n° 198.

Malinowie = »gąszcz malin: 'Nie pozenę wołków w gęste malinowie'« Zb. II, 249; IV, 154, n° 226.

Maliniak = »krzak malinowy« Wrześ. 12. Rozpr. X, 288. Zb. VI, 202. Spr. V, 375. || »Maliniak = gałązki krzewu malinowego« Zb. VI, 202. Spr. V, 375. || »Maliniak = gałązki krzewu malinowego« Zb. XV, 49, n° 60. Pr. fil. V, 788. || »Maliniak = miejscowość, w której rosną dziko maliny« Pr. fil. IV, 841. || »Maliniak = miód zaprawny sokiem malinowym« Czark. O. || »Malinak« = ? »Bodaj ty, dziewczyno, malinaku zjadła!« Zejsz. 143, n° 102. Toż u Goszcz. 146. w postaci 'maliniaku'.

Malinówki = gatunek jabłek Ust. z Jaworza.

Malisa p. Melisa.

Maliszowa a. Maliszewa: »z Malisowy« Woje. II. 195.

Malitki = »malutki« Udz.

Malizna = drobiazg, maleństwo (o dzieciach): »Jaka to zwinna malizna!« Zb. I, 52, p. w. Skwarek.

Malm- p. Marm-.

Malnąć = »uderzyć« Rozpr. VIII, 174.

Malon p. Melon.

Malopa = »mały człowieczek« Pr. fil. IV, 276.

Malot p. Melilot.

Malować = »obmawiać, oczerniać« Krasn. 305. || »Malować = iść pomału, wlec się« Pr. fil. V, 788.

Malowanie: »Śpisz w alkierzyku jak malowanie« Woje. II, 256. »Nasza imość malowanie« Kuj. I, 234. »Ładna jak malowanie« Zb. II, 157. »Piękna jak malowanie« ib. 173. »Wychowałaś mnię (matko) kieby malowanie«

Zb. IV, 167, n⁰ 306. »Odjechał dziewcyny kieby malowanie« Wisła VI, 300, n⁰ 17.

Malowaniec = »materja bawełniana 'malowaná'« Rozpr. XII, 95.

Malowanka = »spodnica chłopska z płótna zwyczajnego, nieco cienszego, pomalowanego niebiesko, czasem zielono, przez tak zwane 'drukowanie'« Gluz. 421. »Malowanka = spodnica w drobne niebieskie kwiatki malowana« Tygod. ilustr. ser. 2, n⁰ 110, str. 66. »Kobiety w białych koszulach i niebieskich malowankach« ib. Chełm. I, 46. »Malowanka = spódnica w paski niebieskie a. niebiesko nakrapiana« ib. 367. Lud I, 159. »Malowanka = spodnica jaskrawa« Pr. fil. IV, 216. »Malowanka = spódnica malowana z płótna samodzielnego« Pr. fil. V, 788. || »Malowanka« = jajko farbowane, kraszanka Wisła IV, 819. || »Malowanka« = nazwa krowy Wisła IX, 130.

Malowany = »ładny, piękny« Wrześ. 12.

Malowańczyk = drozd (myśliw.) Ust. z Wołynia.

Malta = »wapno z piaskiem do murowania« Rozpr. XII, 95.

Maltyk = »porcja, danie, pora jedzenia: 'Daję koniom po garncu owsa na maltyk'. 'Na każdy maltyk dostają ludzie chleb z masłem' = na śniadanie, obiad i kolację« Knj. II, 273. (Z Bibl. Warsz. LXXX, 625). Nowiny 1879, n⁰ 218, str. 3. »Maltyk = pojedyncze jedzenie, śniadanie, obiad a. kolacja (rzadko używane)« ib. 318. »Maltig (tak K.) = danie, porcja« Zb. VI, 93. »Maltyk = jedzenie« Kryn. Pr. fil. II, 247. »Maltych = uczta, jedzenie, obiad« Wisła I, 153. Rozpr. XVII, 44. »Mám ugótowane jadło na kázden maltych« Spr. V, 113. || »Moltych = Mahlzeit« Pozn. IV, 331. »Máltych« = biesiada, uczta, obiad« Ram. 105. »Moltech = obiad« Derd. 136. 45. || »Moltyk = jedno danie jedzenia: 'Obiad na dwa moltyki' = na dwa dania« Mil. || »Moltet (tak K.) = Mahlzeit« Hilf. 95.

Malu-! p. Mali!

Maluciuperki = »nader drobny, malutki« Osip.

Malućki: »Luláj, maluśki lulásku!« Pr. fil. IV, 214 p. w. Lulásek. »Malućka gwiazdeczka« Pauli, 134. »Malućki, Malucieńki« Zb. I, 13. »Malucci« 1 pp. lm. Zb. V, 236. »Malućkie« (ptásecki) Zb. VII, 41. »Janiczku malućki!« Zejsz. 106. »Kwiatek tyćki malućki« Krak. III, 125. »Malucki« Rozpr. XXVI, 382. »Malůczki« Cen. 38. || »Malućka« o dziewczynie: »Czekaj mnie, malućka, aby od roku« Pozn. II, 282, n⁰ 140. Por. Maluśki.

Malućko = troszkę: »Malućko ujádał = zjadał po troszku Zb. VII, 39. »Malućko pola mám« Wisła VIII, 223, n⁰ 51. »Malućko = maluczko« Pr. fil. V, 788. »Na malućko = trochę, nieco« Wrześ. 12.

Maluleńki itp.: »Malůlinki, Malůlůchny, Malůleczki« = maluśki Cen. 38.

Maluneczki = maluśki: »Moja maluneczko!« (do córeczki) Derd. 34.

Malupeczki: »Malupecki = bardzo mały« Rozpr. XXVI, 382. || »Malupàsienki« Ust. z Litwy.

Malusieńkie = dziecko: »Upłaces, moje dziewce, ocy, jak sie malusieńkie za tobom potocy« Zb. XII, 158, n⁰ 555.

Malusieński: »Czerniusieńskie, malusieńskie, całą kłodę ruszy« (za-

gadka o pchle) Zb. I, 117, n° 12. || »Malusiński«: »Myć drużbiakowie mali, malusińscy« Pozn. III, 82.

Maluśki = chłopak: »Ty nic nie czujesz, maluśki?« Zb. II, 99, n° 134 (nie ludowa K.). »Maluśki = maleńki« Pr. fil. IV, 841. »Jezdeś doś maluśka, jeszcze będziesz maleć« Zb. XV, 71, n° 133. »Jeszcze była bardzo maluśką« Lip. 20. »Maluszki = maluśki« Ram. 96. || »Maluśka« = pieszczotliwa nazwa dziewczyny, często w Kuj., np. »Tyś kochanek, to maluśką weźmiesz za żonę« Kuj. II, 250. »Jużeś nie sama, maluśka... będziesz chłopca miała« Zb. VIII, 91, n° 119. »Woły na łące, maluśka!« Pozn. II, 210. »Obejrzyj się, maluśka!« Kuj. II, 13, n° 122 a, zwr. 6. Por. Malutka. || »Maluchna« do małej dziewczyny Kuj. II, 280, n° 10.

Maluta: »Ja mały maluta...« Pauli, 28.

Malutka = pieszczotliwie do dziewczyny: »Chcijże me, malutko, Będę cię szanował« Kuj. II, 13, n° 122 b, zwr. 7.

Mała (pod Ropczycami): »Malanie« Zb. XV, 71, n° 129. 147, n° 66.

Małachać »a. Małatać = drzeć w kawałki, szarpać« Kolb.

Mała-Łąka: »Dolina... Czy sy małołąką (tak K.), czy sy Kondratową« Zejsz. 139, n° 70.

Małanka = »błyskawica nocna, powtarzając się w niedługich przestankach, bez towarzyszenia grzmotów. Przypisują jej własność palenia, tj. wytwarzania czarnych plam na liściach i owocach; stąd przekleństwo: 'Bodaj ciebie małanka spiekła!'« Osip. Toż Maz. V, 31. 54. »Małanka = sucha błyskawica w noc pogodną; gdy się zdarzy w czasie kwitnienia leszczyny (w kwietniu), to mówią, ...że nie będzie urodzaju na orzechy« Pr. fil. IV, 841. »Małanka = błyskawica na suszę« Pr. fil. V, 788. »Przepadł, zginął jak małanka« = o czymś a. o kimś, co bez śladu a szybko znika Ust. z Litwy. Por. Mołnia.

Małder: »Małder«: »Młócą na małder (na szefle) małdernicy« Pozn. III, 134. »Małdry (tak K.) = dwie ćwierci« ib. IV, 331. »Małdra = duża ćwierć« ib. »Małdr« L. O. »Moderniki (tak K.), co chodzą na 'mouder', małder', nie biorą za zapłate piniędzy, ino zboże« Przn. VI, 221. Por. Małdrzyk.

Małdernik p. Małder.

Małdrat = »podatek, dziesięcina, uiszczana ziarnem, nie snopami, osep, sep, srezna« O. Ust. od Krakowa. Por. Małder.

Małdrzyk = »rodzej małych syrów ze słodkiego mleka« O. »Małdrzyki = ciasto z syrem na przyjęcie dostojnych gości« Pr. fil. IV, 841. || »Mądrzyk = syrek« (wiek XVII) Rad. II, 227, n° 13. || »Mądrzyk = grzyb prawdziwy, borowik« Lud. I, 197.

Małe a. **Mało** (rzeczownikowo): »Chłop wrócił z małém gorzałki« (z trochą) Kam. 141. »Odniesie panu w dziesięćkroć nad to, co brał małém od niego« ib. 194. || »Kasia była przy małem« (= przy nadziei? K.) Cisz. I, 76. || »Kochałem się z mału« = od maleństwa Maz. I, 269. || »Gdo mała nia váży sobie, ten zostanie przy chudobie« Cinc. 13, n° 212. || »Topytál sie ňod mała do wiela ňo... Janicku« Zb. VII, 53. Por. Bez mała.

Małedyny »a. Mandyny = anodyny« Pr. fil. IV, 216. Por. Anodyny.

Hoff, 41. »Mamecka« Maz. III, 277. »Mamiczka« Pr. fil. V, 789. »Mamula, Mamulińka« Wójc. II, 298. »Mamulińka« Pozn. IV, 16. 165. »Mamulu!« Wisła VIII, 695. »Mamuliczka« Pr. fil. V, 789. Kiel. I, 159. »Mamulka« Krasn. 306. Pr. fil. V, 789. »Mamusia« Zb. XII, 145. »Mamunieńko!« Zb. XIV, 228. »Mamusińka« Zb. XV, 158. Por. Pani-matka.

Mamałucha = »nuphar luteum« Ciesz. 56. »Mamałucha biała = nymphaea alba« ib. || »Mamałusza = lilja wodna, grzybieniec, nymphaea« Pr. fil. V, 788.

Mamałyga = »lemiszka z kukurudzianej mąki, toż, co lombardzka 'polenta'« Roczn. 215. Zb. I, 71, Kłosy XV, 426; XVII, 167. Witw. 99.

Mamcia = »niezdara« Ust. z Ukrainy.

Mam ciu ciu! = przyśpiew Zb. IX, 260. »Mam ciu ciu!« toż Rad. II, 84.

Mamczarz = »mąż mamki« Wisła IX, 80, ods.

Mamczura: »Mamcura = kobieta dobrze okryta, różnemi łachmanami przyodziana, czyli 'zamamcurzoná'« Spr. IV, 26. »Mamczura« = pogardliwie o mamce Ust. z Warszawy. Por. Mamra.

Mamczyć = »karmić cudze dziecię« O. »Powiedział... ze go (synka) dá w mamki mamcyć« Cisz. I, 64. »Mamcząca ma czyszczenie« Krak. III, 141, n° 6 a.

Mamelka = »kaftęn ciepły, sukienny, w tyle fałdowany, dziś mało używany« Parcz.

Mamęcić = lamencić Pozn. VI, 76.

Mami = »mamin« Pr. fil. IV, 276.

Mamia: »'Mamja rybia' = jętki, spadające wieczorami na wodę, z których się robi przynętę na ryby« Ust. z pod Warszawy. Por. Jacica.

Mamić: »Mámić = zamawiać, czarować; łudzić, oszukiwać; podstępnie przekonywać« Święt. 703. »Mámić = ogadywać chytrze, podstępnie, w zamiarze oszukania« Udz. »Dusze potępieńców... 'mamią' podróżnych, prowadząc ich błędnemi drogami« Krak. III, 41, ods. 1.

Mamka: »W mamki oddać dziecko« Pr. fil. V, 789. »Dá go (synka) w mamki mamcyć« Cisz. I, 64. || »Mgłę nazywają flisacy 'mamką'« Wisła VI, 507. Por. Mamra.

Mamlacz: »Mamlac = zaciągający w mowie po dziecinnemu; dzieciak, mleczak« Święt. 703.

Mamlać = »mlaskać językiem« Rozpr. XI, 185. »Mámlać = mlaskać ustami« ib. XX, 430. »Mamlać = mówić niezrozumiale, po dziecinnemu« Święt. 703. »Mamlać, wymamlać = wygadać, wypleść co« Spr. V, 375. »Mamleć = niewyraźnie mówić« Rozpr. XXVI, 383. || »Mamlany (papieros) = z bibułki kręcony« Pr. fil. III, 310.

Mamlak: »Mamlák = ten co 'mamle'« Rozpr. XXVI, 383.

Mamlas = człowiek do niczego« Pr. fil. IV, 281 p. w. Babrać. »Mamlas = niedołęga, człowiek rozlazły, do niczego, cymbał« ib. V, 789. »Mamlás = cymbał« Rozpr. XVII, 88. Por. Mamlacz. Mamlak. Mamłak. Mamrak.

Mamłać: »Mamłać = niewyraźnie mówić« Rozpr. XXVI, 383. || »Mamłać = grzebać w czem« Parcz. || »Mamłać = żuć leniwie« Pr. fil. V, 789. || »Mamłać, Rozmamłać, Mamrać, Rozmamrać = ubrać się nieschludnie, mieć rozpiętą odzież« Pr. fil. IV, 216.

Mamona p. Mamuna.

Mamra = przezwisko nadawane w gniewie złej, kłótliwej mamce Ust. z Warszawy. Por. Mamczura.

Mamracz: »Mamrác m., Mamrula ż. = mówiący grubym głosem niezrozumiale« Święt. 703.

Mamrać = »niewyraźnie mówić« Spr. IV, 324; Zb. II, 8. Pobł. 135 Rozpr. XII, 95; XXVI, 383. »Mamrać, Mamrotać = szemrać, mruczeć pod nosem« Pr. fil. IV, 216. 281. »Mamrać = wiele mówić« Spr. V, 375. Rozpr. X, 288. 256. Wrześ. 12. »Mamrać = mruczeć pod nosem, mówić głosem grubym, niezrozumiałym. 'Mamrać sie z kim' = porozumiewać sie z kim potajemnie« Święt. 703. »Mamrać, Mamrotać = szemrać, mruczeć pod nosem« Pr. fil. IV, 216. Spr. IV, 26. »Na niedźwiedzia gdy listek spadnie, mamrze, a jak konar, milczy« Cinc. 24, n° 526. »Mamrać, Mamrotać, Mamrzéć = 1, szemrać, być z czego niezadowolonym 2. cicho coś mówić Spr. V, 113. »Mamrać = grzebać w czem« Parcz. || »Mamrać, Rozmamrać się = porozpinać się, jak mamka, karmiąca dziecko« Pr. fil. IV, 841. || »Mimrać = mówić niewyraźnie« Spr. IV, 26. Por. Mamrotać.

Mamrak: »Mamrák = ten, co 'mamrá'« Rozpr. XXVI, 383. Łęcz. 12. n° 5. »Mamrák a. Mimrák = co mówi niewyraźnie« Spr. IV, 26. || »'Dwa mamra i półtora fira' = dwie kukiełki i półtora syra« (w zagadce) Zb. I, 129, n° 28.

Mamroczeć: »Mamrocyć = mruczeć« Zb. VIII, 252. Por. Memrać.

Mamrot = »jąkała« Krak. IV, 312. »Mamrot a. Memrot = mrukliwy« Parcz. || »Mamtrotek« = o kocie w zagadce Zb. VII, 138, n° 34.

Mamrotać = »mówić bez sensu, mruczeć pod nosem« Krak. IV, 312. Rozpr. VIII, 229. »Mâmrotać = mówić niewyraźnie« ib. 72. »Nie bierz Niemki, będzie ci ciągle mamrotać: majne fater, muter« Maz. II, 29, zwr. 9. Pozn. V, 207, n° 447. »Mamrotać = mruczeć« Łęcz. 12. »Mamrotać = szemrać« Pleszcz. 37. Por. Mamlać. Mamrać. Mamroczeć. Mamrzeć. Markotać.

Mamrzeć: »Mamrzyć = szeptać, niezrozumiale mamrotać« Fed. 402. »Mamrzéć = szemrać, być z czego niezadowolonym, cicho co mówić: 'Co tam mamrzes pod nosem?'« Spr. V, 113.

Mamsze p. Manżety.

Mamucha = »grzybień żółty, nymphaea« Wisła IV, 880. n° 12.

Mamulin: »Wender, Anusiu, wender Od mamulinych węgieł« Pr. fil. IV, 216.

Mamuna = »jakiś duch, który człowieka 'wodzi', czyli sprowadza na błędną drogę« Rozpr. X, 288. »Mamuna = duch, co człowieka na złe wodzi« Wrześ. 12. »Mamuna = pokusa, jakiś zły duch« Spr. V, 375. »Mamuna = 1, poczwara 2, boginka, kradnąca dzieci« Pr. fil. V, 789. »Lud nad Rabą... wierzy w djablice, inaczej 'boginki' a. 'mamuny'« (opis) Święt. 473. »Mamuny, czyli 'Boginy', złe duchy w postaci niewieściej..« (opis obszerny) Zb. XIV, 186; ib. VI, 289, n° 14. »Lud nazywa boginki 'mamunami'« (opis) ib. VI, 264, n° 7. Przem. 232, n° 2. Zb. XIII, 78, n° 4; VI, 289, n° 14. Rad. II, 170, ods. Wisła V, 572—87 (artykuł Sumcowa); VII, 104. 275. || »Mamona«: »Boginki 'Mamony'« (opis obszerny) Zb. IX, 53—55. »Mamona = widmo, mara« Krak. IV, 312. »Co to za

mamona?« ib. 102, n° 39. »Bogienki i Mamony, złe duchy rodzaju żeńskiego, które odmieniają dzieci...« (opis obszerny) Zb. XI, 4—5. Rozpr. VIII, 229. »Mamona« (opis) Zb. II, 210, ods. 3. Rozpr. XX, 430. Zb. XIII, 78, n° 4. Krak. III, 40—41. 43. 56. Zb. X, 111 (opis). Wisła IV, 51. 337. 870, n° 79; VII, 104. 275, n° 11. Rad. I, 131. || »Mamona« = sztuka kuglarska Pozn. VII, 45. Por. Boginka. Dziwożona.

Mamunia p. Munia.

Mamzela p. Marmuzela.

Mamzia = »ten, co 'mamzi', niesporo robi« Rozpr. VIII, 229. || »Śla mamzia z pola...« (o psie, w zagadce) Zb. X, 154, n° 152.

Mamzić = »gryzć pokarm, trzymając go długo w ustach i śliniąc: 'Mamzi a nie je', mówi się o bezzębnym« Udz. || »Mamzić = niesporo robić« Rozpr. VIII, 229; XX, 430.

Man = tuman, omana, omamienie, złudzenie: »Czarownik puszcza na człowieka taki man, że widzi to, czego niema« Ust. z Litwy.

Manatki: »a. Magnatki« Rozpr. XVII, 11. »Banatki« Ust. z Jaworza. Por. Manele.

Mance blp. = »sieć na śledzie; łowienie tą siecią« Pobł. 46.

Mancić = »wydurzyć coś, wykpić od kogo coś« Zb. I, 71. »Mańcić kogoś = durzyć, zwodzić, bałamucić« Kolb. Por. Mantożyć.

Mancle = »paciorki bursztynowe« Pr. fil. IV, 216.

Mandaryna = »rodzaj płaszcza kobiecego, podobnego do bekieszki« Kolb.

Mandatarjusz: »Mentadeus = mandatarjusz, dawny urzędnik policyjno-sądowy w Galicji, funkcjonujący po wsiach przy obszarach dworskich« Spr. V, 376.

Mandragora = atropa belladonna: »Madryguła« Zb. VI, 231.

Madrować = wędrować Padalica Opowiad. i krajobr. I, 24.

Mandrygug = czupiradło': »Podstarościna z potężnym mandrygugiem na głowie« Bar. 200.

Mandyburka = rodzaj ziemniaków Zb. VI, 294.

Mandyny p. Anodyny. Małedyny.

Mandyrzyć = »mantyczyć, nudzić, marudzić« Pr. fil. V, 789.

Mandzirować p. Maszerować.

Manegnatki: »Przychodził, zawsze ją namawiał, Różne manegnatki przed oczy przedstawiał« (Kolberg dodaje: 'anegdoty') Kuj. II, 50. n° 215, zwr. 2.

Manele: »Moje pacholę, podaj mi manele« Wójc. I, 241. || »Manele = kajdany« Pleszcz. 37. »Andrus malelami brzęka« Maz. V, 287, zwr. 15. || »Manele« = manatki? »(Królewicz) przebrał sie we swoje proste manele« Lub. II, 182.

Manewrować: »Maniébrować« Rozp. XXVI, 382.

Manewry: »Maniebry« Zb. XIV, 5. Pr. fil. V, 789. »Maniébry« Rozpr. XXVI, 382. »Manibry« Pr. fil. II, 246. Święt. 703.

Mania = »1, lewa ręka 2, mańkut« Ram. 96. »Mania = ręka, lewa ręka« Pr. fil. V, 789. »Mania = lewa ręka« Hilf. 171. »Mańka = lewa ręka: 'Poprawiułem mu z mańki'« Spr. V, 113. »Mańką« = fuksem, podstępem: »Znajduch mańką dostał wieś« Kam. 175. »Majka = lewa ręka« Pr. fil. V, 788. »'Rznie na mańkę, na majkę' = żnie i kładzie (zboże) lewą ręką« Krak. IV, 312 p. w. Mańkut.

Maniak: »Maniák = mamiciel« Pobł. 46. || »Maniak = wiązka gro-

chowin z barłogiem świnim, uwiązana na sznurze i wlokąca się za sankami w czasie polowania nocnego na wilka z prosiakiem» Pr. fil. V, 789. »Maniak, Maniák = worek do obroku« ib. IV, 216.

Manich = oszust Listy filolog. X, 60 (z Poznańskiego). Por. Manikować.

Manicher i poch. = »który się upomina; naprzykrzony wierzyciel« O. »Manicherować = upominać się, domagać się uprzykrzenie swej należności« O.

Maniciel m., **Manicielka** ż. = tumaniący, łudzący, oszukujący kogoś Ust. z Litwy. O. »Maniciel = mamiciel, zwodziciel« Ram. 96. »manicielka« = toż ż. ib. Por. Manich.

Manicielstwo: »Manicelstwô = mamicielstwo, zwodzicielstwo« Ram. 96.

Manie p. Malina

Manić = mamić, tumanić; oszukiwać, łudzić Ust. z Litwy. O. »Manić = obełgiwać, łudzić« Osip. »Manic = mamić, tumanić, łudzić, zwodzić« Ram. 96. »Mánić = mamić, oszukiwać« Zb. VI, 93. »Wilk (w grze 'w gęsi') kręci, wywija, mani, goni« Zb. II, 32, nº 5. Por. Manjaczyć. Manikować.

Manienie = »wprowadzanie w błąd, okpiwanie« Osip.

Maniera = »zwyczaj, usposobienie człowieka« Spr. IV, 26. »Maniura = manjera, zwyczaj« Pr. fil. V, 789. »Maniory mieć = mieć chętkę, skłonność do czegoś złego« Rozpr. XVII, 44. »Maniora = manière« Rozpr. VIII, 182. »Maniory mieć = mieć skłonności do czego, chętkę« Spr. V, 375. »Maniory mieć = mieć skłonność do złego« Wrześ. 12. || »Manoryja = maniera, zwyczaj: 'Już to taka moja manoryja'« Zb. I, 71.

Manierka, Manjerka = flaszka (blaszana) żołnierska Ust. z Litwy. »Maniorka« (autor pisze »Maniárka«) Zb. XI, 102.

Manikować = »mamić« Pobł. 135. »Manikować = szachrować, oszukiwać« Krak. IV, 312. || »Manikować = próżnować, zabijać czas« Krasn. 305.

Manila = »anilina« Pr. fil. I, 147. Por. Anilina.

Manipulant: »Manikulant«: »Dostał felfebrem manikulantem« Zb. VII, 12.

Manist = ? »Płynąc czółnem po szerokich liściach zielonego manistu...« Bibl. Warsz. 1870, I, 178 (z Podlasia).

Manista (z 'Mennonista' K.): »Manista = szynkarz Hilf. 98. 171. »Manista« Ram. 96.

Maniszka = półkoszulek, gors koszuli męskiej, przypinany a. przywiązywany ponad nocną koszulą, wraz z kołnierzykiem, a. bez niego Ust. z Litwy.

Maniuchacz p. Mańkut.

Manizgować = »zwłoczyć, czas tracić, zwolna brać się do czego« Kuj. II, 273 (z Bibl. Warsz. LXXX, 625). »Manyzgować = próżnować, wałęsać się« Parcz.

Manja: »Psiá manijá = klątwa Fed. 358. »Wiánku mój, przejętá manijá« Rud. 211. »Manijá = wyraz, którego znaczenie trudno określić. Jeżeli ktoś (zwłaszcza dziewczyna) coś robi nie dobrze, tak że raczej zawadza, a. jeżeli plecie głupstwa, to jej mówią: 'Je id.ze ty, manijá!'; podobnie do dziecka, które przeszkadza w robocie« Rozpr. XXVI, 383. »Ty, manijo przeklęta! = przekleństwo« Pr. fil. V, 789.

Manjaczyć: »Manijaczyć = oszukiwać, cyganić« Pobł. 135. »Manijaczyć = zwodzić, oszukiwać« Krasn. 305. Por. Manić, Manikować.

Manjak i Manjaczka: »Manijak m. Manijaczka ż. = oszust, zwodziciel« Krasn. 305. »Manijak«: »Skarałeś mnie, Boże, takim mamijakiem: Da wykręca tym pyskiem, jak świnia ryjakiem« Kiel. II, 117, nº 382.

Mankiet: »Mańkiety« lm. Święt. 45.

Mankolija p. Melancholja.

Manna = przetacznik bluszczykowy Lub. II, 155, nº 13. »Kwiatek manny« Wisła IX, 350. »Dam ja ci furę manny« Rog. nº 512. »Nâ, Kasiu, korzec manny« Zb. X, 129, nº 44. »Ile ziarnek w sadecku na mannie...« Maz. III, 207, nº 240, zwr. 10. || »Manna anielska = kalomel« Ciesz. 56.

Manoryja p. Maniera.

Manszester: »Manszaster« Zb. II, 213, nº 3.

Manta = płaszcz Tyg. ilustr. 1, XIII, 17. Kłosy XV, 324: XVII, 205. O. || »Manto«: »Sprawiłbym ci takie manto I na głowę i na szyję, Abyś chodziła galanto« Pozn. V, 126, nº 267. »'Manto sprawić' = dać komuś nauczkę, wytrzepać komu skórę« Kuj. II, 273. Pr. fil. IV, 216. Por. Mantlik.

Mantacz = »oszust, kłamca, zwodziciel, cygan« Kolb.

Manteryjá p. Materja.

Mantlić »a. Mętlić = myśleć, rozmyślać« Parcz. || »Mantlić się = mętlić się, zdawać się: 'Tak mi się mantli'« Pr. fil. IV, 216.

Mantlik = »spencer« Zb. IV, 192, nº 10. »Mantlik = płaszcz z peleryną w zęby, noszony przez stare kobiety« Aten. VI, 110. Por. Manta.

Manto p. Mento.

Mantożyć = wyłudzać, szachrować Ust. z Litwy. »Mantuzyć (światem) = wałęsać się bez celu, spędzać czas na przechadzkach, próżnować« Święt. 703.

Mantuły: »Hucuły pieką sobie z mąki kukurydzianej 'mełaje' i 'mantuły'« Kłosy XVII, 167.

Mantyka = »człowiek powolny, nudziarz« Spr. V, 113. O. Por. Mędyga.

Manyż = »farba, używana do malowania izb wieśniaczych; tą farbą w lepszym gatunku malują sobie kobiety twarz« Pr. fil. V, 789.

Manżety »a. Krauza = końce rękawów, bywają haftowane« Wisła VI, 491. || »Mamsze = obszewki przy rękawie koszuli« Pr. fil. IV, 216.

Mańda = »mańkut« Wisła III, 88. »Mańda = linkisch« Mrong. || »Mańdák = mańkut, ten, co 'mańdáczką' = lewą ręką jada« Rozpr. XII, 95. Por. Szmajńda.

Mańdrować = »majdrować, poruszać, przewracać: 'Nie mańdruj zegarka, bo go zepsujesz'« Spr. IV, 365. »Mańdrować = majstrować« Pr. fil. V, 789. || »Majndrować = mędrować, przemyśliwać (o czyjejś szkodzie, o zrobieniu psoty komuś)« Krak. IV, 311.

Mańka p. Mania.

Mańkut »a. Majkut = co lewą ręką robi« Krak. IV, 312. »Majkiela = mańkut« Pr. fil. V, 788. »Nasi młodzi... z prawej ręki krew zetrząchali, a mańkutem tłukli Miemców« Kam. 34. »Majkut = mańkut« Pr. fil. IV, 215. Zb. XIV, 80. »Maniuchacz = mańkut« Osip. Por. Mańda(k).

Mapa: »Małpa« Chełm. I, 89.

Mar der du pen... = przyśpiew Zb. XII, 173.

Mara »na Podlasiu znaczy to samo, co w Krakowskiem 'zmora'« (opis obszerny) Zb. VIII, 291. »Są' mory' obojej płci, czyli 'mory' i 'morusy'« (opis obszerny) Pozn. VII, 38—44. »Mara, Zmora = duch nocny, napastujący konie i ludzi śpiących« Pr. fil. IV, 841. »Mara = duszenie nocne, połączone z niemożnością przebudzenia się. Chwilowe odrętwienie podczas snu, połączone ze świadomością tego i przestrachem. Lud mniema, że istota złośliwa, 'marą' zwana, siada na piersi człowieka i bezwładnym go czyni. Osip. Krak. III, 93, ods. || »Mora = widmo nocne. »Můora = motyl nocny« Hilf. 172. »Zmárachowac = zmęczyć, znużyć (mówiąc o 'morze' nocnej)« ib. 190. »Mora = dziewczyna, która w nocy, stawszy się niewidzialną, dusi ofiarę swoją« ib. 71. Bajki o 'morach' ib. 107—110. »Mŏra mŏrzý lud« ib. 133, n⁰ 37. »Mora a. Zmora« Krak. III, ods. »Mora = 1, motyl nocny ciemny, ćma 2, zmora, co dusi i morzy ludzi« Pobł. 49. »Zmŏra a. Mŏra« (opis) Nadm. 114—117. »Mŏra« Ram. 106. »Mŏrzýszcze = zła, brzydka zmora« ib. 107. Knoop Sagen aus der Provinz Posen, 116—120. »Mara dusi« Zb. VIII, 296, n⁰ 7. Baśnie o 'mórach' Ram. 285—86. »Człowiek staje się zmorą od dzieciństwa, jeżeli osoba, trzymająca dziecko do chrztu, przy ślubowaniu wiary, zamiast 'wiara' powie 'mara'« Was. 91. Baśń o 'morze' Rozpr. XII, 76—77. Por. Gniecіuch. Gniotek. Kikimora. Wiek. Zmora.

Marach- p. Marak-.

Marać = »brudzić« Zb. II, 8. »Marać = brudzić: 'Nie maraj se, moja Anuś, miłych nóg'« Pr. fil. V, 790.

Marakować = »mieć żal do kogo« O. || »Marachŏwać = męczyć, trudzić, nużyć, mordować pracą« (konie, człowieka) Ram. 96. »Marachować sę = męczyć się, mordować się pracą« Pobł. 46. Ram. 96.

Maramony = »rodzaj kartofli« Pr. fil. IV, 216.

Marana = »roślina matecznik (melissa)« Petr.

Maras = »grzązkie bagno« Wrześ. 12. Ust. od Olkusza. Rozpr. XII, 9. 95; XVII, 44. Pr. fil. III, 310; V, 790. »Marás = błoto« Parcz.

Marasić = »chodzić w 'marasie' (po błocie) Rozpr. XII, 95.

Marcha, Mercha i Myrcha: »Marha = bydło wogóle« Witw. 93. O. »Hullala, marchy!« = wołanie na owce Wisła I, 62. || »Mercha, Psia mercha = przekleństwo półżartobliwe« Zb. I, 46; V, 154, n⁰ 13. Spr. IV, 358. 26. Pr. fil. III, 312. Rozpr. XVII, 11. »Sapramencká mercha« Rozpr. XVII, 88. »Myrcha: 'Ty, psia myrcho!'« Spr. IV, 325. Cer. Udz. »Te merchy (jeńcy) taki rajwach robiły zawse« Rad. II, 142, n⁰ 4. Rozpr. XVII, 12. || »Myrcha = 1, zła kobieta 2, stary koń 3, ścierwo« Rozpr. XVII, 12. »Stáwâj, marcho leniwá« (mówi mąż do żony) Zb. IX, 190. »Marchý stare« = o starych dziewkach« ib. 230. || »Marcha = 1, poczwara, bestja 2, panna, która straciła niewinność« Pr. fil. V, 790. || »Mera (myra) a. Merma = lichy koń« Pobł. 47. »Nŭ, stárá méra! (na konie)« Cen. 77. »Mera = szkapa, szkapsko, nędzny koń« Ram. 99.

Marchew: »Marekwia« Rozpr. XII, 95. »Markiew« Pr. fil. V, 790

Spr. IV, 26. || »Marchew dzika a. Marchwica (daucas carota)« Wisła VI, 663. Pr. fil. V, 790. || »Marchew« = gra dziecinna (opis) Zb. XIV, 219. Wisła V, 23. Rud. 123, n° 14. || »Marchewka«: »Zyg zyg zyg marchewka!« = mówi się, robiąc pewien ruch palcami, aby wyrazić przekorę, upokorzenie Ust. z różnych okolic.

Marchewnica = jakaś roślina Pozn. I, 145, n° 14, 2.

Marchewnik = »nazwa rośliny wodnej Narwiańskiej« Pr. fil. IV, 841. O. »Marchewnik = szczwół, pietrasznik (chaerophyllum sylvestre)« Petr. Por. Marchwica. »Marchewnik = pietrasznik (conium maculatum), roślina trująca, używana przez włościan zewnętrznie na rany« Osip. »Marchownik« = jakaś roślina Ust. z Litwy.

Marchwiak = »drzewo sosnowe, wzrosłe na nizinie, gąbczaste, mające dużo bielu, nietrwałe« O.

Marchwiany = »(rubasznie) niezgrabny, niezręczny« Święt. 703.

Marchwica = »roślina chaerophyllum silvestre« Wisła III, 91. Pr. fil. V, 700 (p. Marchewnik).

Marchwić się = »źle się palić w piecu (o mokrym drzewie)« Zb. I, 30.

Marcin: Wójc. I, 60. Kuj. II, 44. 51. Kozł. 44. 112. Star. przysł. 64. Krak. II, 71. Zb. II, 79. || »Marcinek« Zb. VI, 137, n° 95, zwr. 3. || »Marcineczku!« Kuj. I, 251. || »Marciś« Oles. 86. Pr. fil. V, 790. || »Olszowy Marcin« = gamoń Potockiego Słownik ros.-polski p. w. Тулень.

Marcin = »czar złośliwy, który 'żarnoklów' (= kujący kamienie żarnowe) może wsadzić między kamienie żarnowe, tak iż będzie ciężko 'mlonem' obracać« Ust. z Lidzkiego. || »Marcinek = mrukliwy człowiek« Wisła III, 88. || »Marcinek« w zagadce: »Dwunastu Marcinków o jednej głowie (sprychy u koła)« Zb. VI, 13, n° 103. || »Marcinki = rodzaj gruszek« Zb. XIV, 28. || »Marcinki = odmiana nogietków« Zb. II, 257. || »Marcinki = koteczki (?) w skrzynce do sieczki« Udz. || »Marcinki = trzy dni po św. Marcinie (11. 11), które czeladź, przed wróceniem się do starej służby a. udaniem się do nowej, w domu rodziców przepędza, aby się widzieć z rodziną i nieco się oporządzić« Pobł. 155.

Marcinkowe »a. Babie lato = końcowe dni października i pierwsza połowa listopada, jeżeli jest piękna i łagodna« Krak. IV, 288, n° 1071. Kłosy VII, 279.

Marcjanna: Pleszcz. 174. »Marcjanna, Marcyna« Bibl. Warsz. LXXX, 626. Kuj. II, 318. »Marcysia« Udz. »Marcisia, Marciś« Oles. 489. || »Cesiu!« ma być »Celina a. Marcyjanna« Kiel. II, 92, ods.

Marcować (o kotach) O. »Marcować się« Hemp. Por. Marczyć się.

Marcówka: »Ludzie folwarczni... kupują od dziedzica 'marcówki', żeby mieć kawałek mięsa« (zdaje się = owce, urodzone w marcu K.) Wisła III, 723.

Marcybela = księżniczka w bajce Lub. II, 190. || »Marcybelin« = miasto tej księżniczki ib. 191 (Kolberg pisze »O M-Aarcybelo!« i »M-Arcybelin. Dla czego? K.).

Marcypan: »Marcypán = specjały, wybredne potrawy do jedzenia« Parcz. »Marcypány = przysmaki« Święt. 703. Toż Ust. z Litwy.

»Postawże mu takich potraw, gdyby márcypun« Kuj. I, 278, zwr. 8. »Korowaje, przezywane także pompatycznie 'marcypanami'« Chełm. 1, 296. || »Cygański marcypan« = żartobl. o sosie z cybucha Ust. z Litwy.

Marczak = »zając, urodzony w marcu« O. Przyj. ludu VI, 111, Tygod. ilustr. 1, XIV, 138. Kłosy VII, 106. Kal. I, 103, ods. Hemp. »Marcak« Pr. fil. IV, 841. »Marcowik« Ust. z Litwy.

Marczyć się: »Marcyć sie = zamieniać się« Pr. fil. III, 306.

Marczyć się = marcować, parzyć się Tygod. ilustr. 1, XIII, 241 (o zającach). Por. Marcować.

Marek: »Zalecał się Marek Marynie póki widział kluski w kominie« Krak. IV, 271, nº 717. Star. przysł. 45. Bajka »O szczęściu Markowym« Cisz. I. od 63.

Marek = nazwisko konia Zb. XIV, 27. || »Marek = gorzałka« Spr. IV, 26.

Marenga p. Marulka.

Margać = machać, kiwać O. »Margnąć się = ruszyć się« Pr. fil. IV, 216.

Margatny = »chory, niezdatny« Zb. II, 8.

Margiel ż. »a. Margielnica = nocna czapka, duchna« Pobł. 46.

Marglować: »Merglować« = margiem użyźniać Pozn. II, 52.

Margocić się = »1, brzydzić się 2, tęsknić, smucić się: 'Tak mi się margoci'« Pr. fil. IV, 216. Por. Markocić.

Margorzątki = gatunek jabłek Zb. XIV, 28.

Margotno = markotno: »Strasnie mu margotno« Zb. VIII, 318. 319. 252.

Margośka = »1, Kobieta leniwa, niezgrabna do roboty 2, klacz nieudatna« Święt. 703.

Margotać = »mruczeć sobie pod nosem, cicho mówić« Spr. IV, 365. »Margotać = mruczeć, szemrać: 'Ciągle márgoce'« Pr. fil. V, 790.

Margować = »paplać« Pleszcz. 37.

Marja i Marjanna: »Marja« w postaci »Maryja« tylko o N. Pannie: »Je, je, Maryjo!« Rog. nº 142. »Maryja z Janasem« Kozł. 193. »Maryja z Józefem« ib. »Náświętsa panno Maryja!« ib. 216. »Maryjá« Ram. 97. || »Marjanna«: »Maryjanna« Kuj. I, 31, nº 162. Kozł. 51. 163. Zb. II, 70. Nadm. 30. || »Marana« Tyg. ilustr. 1, XII, 18. || »Maronna« Spr. IV, 379. || »Marjanka«: Rog. nº 3. 12. 122. 137. 535. Zb. IV, 135. 211; X, 326. || »Marjaneczka«: Rog. nº 122. 341. || »Maryna«: Kuj. II, 146. 318. Krak. II, 71. Zb. II, 47. 103. Pleszcz. 64. Zb. XV, 67. 121. Rad. II, 77. Zb. XIII, 70. Wójc. II, 189. 190. 206 i ind. Oles. 108. 175. Krak. IV, 261. 271, nº 717. Wisła IV, 71; VI, 216. Sand. 109. 117. »Marena, Marenka« Zb. VII, 47; XII, 216. || »Marynka«: Zb. IX, 181. Pozn. II, 259 sq. Zb. XII, 140. Kal. I, 99. || »Marychna«: Wójc. I, 236; II, 18. Łęcz. 63. 68. 99. Zb. II, 63; VI, 124. Kuj. I, 301; II, 22. 273. Bal. 131. Rad. I, 176, nº 172. Pozn. II, 265; IV, 199. »Marychna« Ram. 97. || »Marysia«: Wójc. I, 93; II, 39. 41. 44. 63. 67 i ind. Oles. 137. 139. Rog. nº 89. 97. 136. 230. 244. Oles. 265. 281. Kozł. 47. Łys. 30. 37. Kuj. I, 300; II, 318. Sand. 49. 52. 55 i ind. Zb. VII, 48 i ind. Lip. 25. »Rysiu!« Zb. XI, 255. || »Maryś«: Łęcz. 99. 249. Rud. 141. 148. Zb. XV. 70. Wisła VII, 140. 737. Wójc. I. 94. 199. Kozł. 49. 168. 272.

Kolb. 56. 82. 266. Oles. 142. 165. Kuj. I, 270. 272. Sand. 114. 122. 217. 225. Zb. IV, 118. Wisła VI, 316. Pauli, 91. Zb. II, 111; IV, 255; VIII, 269. Pozn. IV, 199. Lub. I, 164. || »Maryśka«: Rog. n° 136. Kuj. II, 318. Zb. IV, 211. »Maryszka« Derd. 25. 129. || »Marysieńka« Sand. 68. Oles. 86. Zb. XV, 12. Kuj. I, 259. 269. 273. Kozł. 47—49. 270. Zb. II, 75. Kuj. II, 15. Lip. 69. || »Marysica«: Zb. VII, 48. || »Maryneczka«: Zejsz. 91. Zb. VI. 123. Oles. 176. || »Maryka«: Nadm. 31. »Maryka« Ram. 97. || »Maryjka« Święt. 93. || »Maryneczak = Marjanna« Hoff, 41. || »Maryczka«: Ram. 97. || »Marynia«: Sand. 191. Kozł. 171. 186. Kolb. 72. Zb. II, 47; XV, 106. || »Marusza« Oles. 85. || »Marusia« Zb. II, 75. Stęcz. 133. || »Mania« Kolb. 72. Wisła VIII, 489. 697. 700. »Mania« poczytywane jest za obraźliwe; przeciwnie: 'Maryna', 'Marysia', 'Maryśka' za nie obrażające Wisła VI, 316. || »Maryleczka« Wójc. II, 26. 27. || »Marylenka« Rog. n° 500. || »Marysin«: »Marysin tatuleńko« Skrzyń. 33. »Nad Marysinem cołem« Rad. I, 157. Lub. I, 166. »Marysina rodzina« Lub. I, 205. 222. »Marysin tatulo« Lub. I, 205. »Już tu nie postoją Marysine nogi« Zb. X, 232. »Marysina druzyna« Maz. III, 181. Pleszcz. 51. || »Maryczyn«: »Jednego przezywają 'Maryczyn', bo jego żona ('białka') nazywała się 'Maryka'« Nadm. 30—31. »Maryczyn« Ram. 97.

Marjacki: »Maryjacka wieża« Krak. II, 478. zwr. 7 (Pieśń nie ludowa K.). »Miemiec... strzelał do kościoła, do Maryjackiego« Zb. XII. 180. n° 211 (też)

Marjasz = »zapomniana moneta 15 grajcarowa: 'Przepili cztery marjasze'« Zejsz. 100, n° 387. || »Maryjasy = dawne pieniądze srebrne z Matką Boską« Spr. IV, 306; V, 375.

Mark = »zawziętość: 'Mark na kogo mieć'« Święt. 703.

Marka (pocztowa): »Marek m.« Rozpr. XXVI, 382.

Markocić = »smucić, niepokoić« O. »Tak to go markociło, że już rady sobie dać nie mógł« Zb. XIII. 105. »Markocić = grymasić« Parcz. »Markocić = przykrzyć, nudzić« Fed. 401. || »Markocić się = smucić się, być z czego nieukontentowanym« O. »Markocić się = smucić się; gniewać się na kogo« Rozpr. XXVI, 383. »Markocić się = smucić się« Pr. fil. III, 306. »Markocić się (komu) = być przykro, nudno« Sand. 263. »Markocić się = zżymać się na kogo, na co, gniewać się« Święt. 703. »Markocić się = żal mieć do kogoś, gniewać się na kogoś« Krak. IV, 312. »Kot, nie zastawszy kury, markocił się bardzo« Zb. II, 170, n° 18. »Markocili się na nią, że ich ze snu budzi« Zb. IX, 67, n° 1. »Markocić się na kogo = gniewać się« Piątk. Wisła III, 746. »Sám cłek (bez żony) márkocibby se« Zb. XIV, 179. »Markoci mu sie = przykro mu, markotno« Doman. Por. Margocić się. Markolić się.

Markolić się = markocić się: »Kowal sie bardzo markoli; markotno mu, co niepodobná« Pozn. VI, 306.

Markotać = »mruczeć pod nosem, szemrać« O. »Markotać = nawropieć, mrucząc odwarkać, szemrać, tłamrzeć (brummen, knurren)« Wisła III, 88 i List. od J. Sembrzyckiego. || »Markotać =

być markotnym: 'On se na mnie markoce'« Spr. V, 375.

Markotno = »przykro« Pleszcz. 37. »Markotno mi = przykro mi, żal mi« Spr. IV, 26. »Markotno = smutno, przykro« Rozpr. XXVI, 383. »Markotno = tęskno« Osip. Por. Margotno.

Markotny = posępny, smutny, nieukontentowany, zniechęcony« O. »Markotnym być do kogo = mieć do kogo żal« Sand. 263. »Markotny = rozżalony« Spr. IV, 26. »Markotny = 1, smutny 2, gniewny« Rozpr. XXVI, 383. »Markotny = gniewny« Udz. Markotny = sam nie swój, posępny« Osip. »Márkotny = nudny« Rozpr. XX, 430. »Markotny = niezadowolony, niekontent, zły« Święt. 703.

Marlić się: »Márlíc sę = marszczyć się: 'Na starosc márli sę cało'« Pobł. 46.

Marlina: »Mârlína = liche zboże, jeszcze na pniu stojące« Pobł. 47. »Márlína = liche zboże, trawa« Ram. 99. Por. Mierba.

Marmelada: »Marmulada« Ust. z różnych okolic, np. Tygod. ilustr. 1, XIV, 172.

Marmolaki = gatunek ziemniaków Zb. XIV, 26.

Marmolić = »walać: 'Wiśnie marmolą ręce'« Kow. Pr. fil. V, 790. || »Mármolić sie = usilnie pracować, trudzić się, mordować się: 'Tylam sie namármolił'« Spr. IV, 324.

Marmorajne = (o Żydach) elegant, wielki pan« Pr. fil. V, 790. Zb. I, 76 p. w. Szejne morejne.

Marmot = »szemrzący« (tak K.) Pr. fil. IV, 841. »Marmot a. Marmotek = mrukliwy« O.

Marmotać »a. Mormotać = szemrać, mruczeć« Pr. fil. IV, 841. »Kot marmoce« Zb. XIV, 204. »Mármotać = miauczeć« Rozpr. XX, 430.

Marmulja: »Marmulijá = harmonja« Rozpr. XXVI, 383. »Marmulka = harmonijka« Zb. I. 25.

Marmur i pochodne: »Malmur« Rad. II, 60. Kiel. II, 259. Pr. fil. V, 788. Lub. II. 210. »Marmuł« Pr. fil. IV, 216. »Marmul« Pr. fil. V, 790. »Kolibka z marmulu« Zb. X, 134. »Marmura« Kuj. I, 126. »Mramur« Parcz. »Blamor. a. Blambor« Rozpr. XII, 36. || »Marmorowy«: »Stoły marmorowe« Wisła III, 578. || »Malmurowy«: W malmurowej trumnie« Sand. 159, zwr. 3. Kon. 108. Zb. III, 18; IX, 15. Maz. II, 2. || »Marmułowy«: »Stoły marmułowe« Kozł. 87. Zb. V, 218. Was. 198. || »Marmulowy«: »Stół marmulowy« Zb. X, 116. || »Marmurek i Marmurka = osełka marmurowa do ostrzenia brzytwy« Rozpr. IX, 140. 143.

Marmuzela = (ironiczne przekręcenie wyrazu 'mademoiselle') panna z miasta, dziewczyna zbytnio się strojąca« Kuj. II, 273 (z Bibl. Warsz. LXXX, 626. Toż Ust. z Litwy. »Marmuziela = strojnisia (pogardl.), podejrzanej konduity« Pr. fil. V, 790. || »Mamzela = nierządnica« Pr. fil. IV, 841. Rozpr. IX, 271. »Mamżele miastowe« Krak. II, 478, zwr. 2 (nie ludowa K.).

Marnica p. pod Marny przytoczenie z Kiel. II, 91. Por. Marnik.

Marniciel = »marnotrawca« Święt. 703.

Marnie: »Marno«: »Rodzice roztomili, Marnoście mię ożenili« Rog. nº 382. »Marnie pós ze świata = z własnej winy śmierć sobie sprowadzić« Święt. 703. »A bo-

dajże Smolidupka marnie wisiał!« Kuj. II, 46, n° 202. || »Marneńko«: »Marneńko zginąć« Kozł. 55.

Marnieć = »niszczeć; ubożeć; z własnej winy chorować« Święt. 703.

Marnik = »człowiek, żyjący bez pożytku« Udz. »Marnik = marnotrawny« Pr. fil. IV, 841.

Marnikować = marnować, niszczyć Doman.

Marność: »Aże dusza zadygocze na tylo marności (marnowania) świętego chlebusia« Kam. 72. »Młodość moja wyszła mi na marność!« Zejsz. 52, n° 74. »W marność« = na marne Kłosy I, 30. »Cały dobytek poszedł na marność« Krak. IV, 38. »Zeby cie marności wzieli!« Doman. »A niechże cię tam jeszcze marności!« Kozł. 343.

Marnota = »nędza« Wrześ. 12. Rozpr. X, 288. Spr. V, 375. »Marnota = marność, bieda, nieszczęście: 'Bogdajcie marnota spotkała!'« Pr. fil. V, 790. »Marnota = mizeractwo, nędza (pod względem zdrowia)« Kuj. II, 273 (z Bibl. Warsz. LXXX, 626) »Dałam się chłopcu uwieść.. Zeby komu co godnemu... Ale takiej to marnocie!« Kuj. II, 39, n° 180. »Janiczku, marnota, Zjadła cię robota, Zjadły cię zaloty« Zejsz. 46, n° 34. »Do marnoty stłukli = zbili mocno« Zb. VIII, 252. »Zkąd też to ta marnota do takiego przyodziewku przyszła?« Pozn. VII, 279. »Just go niemá, ciáło márnota tego świáta« (z oracji pogrzebowej) Zb. XIV, 184. || »Marnota = pieszczotliwie o kotku bawiącym się, igrającym; coś w rodzaju 'głuptasek', 'bestyjka'« Spr. V, 137.

Marnować = męczyć, mordować: Gdzieżeś, Jasiu, konika marnował?« Pozn. IV, 224, n° 430. || »Cego, Jasiu, świat marnujes, Ni się zenis, ni wędrujes?« Maz. II, 236.

Marny: »Marnoście mię ożenili, Marne to było ożenienie« Rog. n° 382. »(Kobieta) Marnego rodu, Zbiegłego (? K.) chodu« ib. n° 511. »Pojedziem dalij, kiedy my się w ty marny wsi nie spodobali« Kuj. II, 9. »Straciłam wianek Dla Jasia marnego, dla złego« ib. 36. Toż Kozł. 123. »Ciężko mnie, marny dziewczynie!« ib. 48. »Marnego (złego) słowa między nami nie było« Krak. IV, 145. »Będzie mnie lutował, Ta marna bestyja« Kolb. 152, n° 12, b. zwr. 17. »(Utraciłam wianek) dla chłopa marnego« Zb. VI, 101, n° 7. zwr. 4. »Zapomnisz swywoli, Ino będziesz w ty marny wsi na roli« Pozn. III, 66, n° 35. »Marny = (o ludziach) niepiękny, brzydki« Pobł. 46. »Marna selmico!« Maz. II, 98. »Marny = ubogi, biedny« Rozpr. III, 372. »Drogie saty pozdyjmajo, a drugie marne pokłado« Chełch. I, 153. »Marnyś ty, Janicku!« Zb. XII, 212. »Cichái ty, marno bestyjo topiona!« (mówi królowa do synka) Chełch. I, 165. »Przy tej dolinie, Przy marnej wsinie...« Rad. I, 192, n° 221. »Mnie marnej dziewcynie, Ciężko chodzić po wodę« ib. 193, n° 224. »Marny = zły, nędzny« Spr. V, 113. »Marny = nic nie wart« Święt. 703. »Marnico, marnieś wianek dała, Da jesce marniejsemu, anizeliś sama« Kiel. II, 91. || »Marne«: »Na marne poszło« Ust. z różnych okolic. »Ziareńko w marne poszło« Kam. 66. »Ześ na marne = zubożeć z własnej winy« Święt. 703. Por. Marność. || »Miarny = nędzny, słaby, znikomy« Osip.

Maromuch = muchomór Mrong. p. w. Fliegenschwamm.

Maronja: »Maronija a. Pamiątka = tanacetum balsamita, piwonja« Pamiętnik fizjograf. V, dział IV, str. 14. »Maronijá = piwonja« Ram. 97.

Maron(k)a p. Maruna.

Marownia = trupiarnia Huc, 467.

Marszałek = »jeden ze starszych urzędników weselnych, niby mistrz ceremonji...« Zb. I, 86. Siar(kowski) Wesela. 13. Zb. II, 269. Chełm. I, 213. 243. 296. 298. »Drużba wybiera z liczby 6—8 swatów jednego marszałka i podmarszałczego« Zb. XIV, 179. »Gospodarz wesela, zwany 'marszałkiem'« Lub. I, 157. »Marszałek = starszy drużba, niosący rózgę weselną« Pr. fil. IV, 216. »Pierwszy drużba nazywa się 'marszałkiem«; obowiązkiem jego jest wszędzie towarzyszyć młodemu i przewodniczyć zabawie« Pleszcz. 51, ods. 2. »Pán młody i pání młodá wybiérajo sobie jednego z druzbów za 'marsálka'« Wisła IX, 239. »Starsy drużba, marsálek. Postaraj się o stołek!« Sand. 81. Rad. I, 142, n° 82. 154, n° 123. »A gdziez to ten druzba marsałek?« Kiel. I, 77, n° 48. »Pan marszałek w taniec idzie« Lub. I, 193, n° 181. 197, n° 189. »Wykręćże się, panie marszałku, do koła!« ib. 202, n° 209. »Przyjechał marszałek na kocie« ib. 205, n° 223, zwr. 5. »Gdzie sie nam panna młoda podziała?... Poszedł bo ją pan marszałek śladować« Wisła VII, 698. Por. Wójc. II, 72. Maz. V, 374. Wisła VII, 688. || »Marszałeczek«: »Nie rażnyś ty, marsáłecku!« Zb. XIV, 103, n° 91. »Wykręćże się, marszałeczku, dokoła!« Lub. I, 213, n° 256. || »Marszałeńko«: »Niedbały nasz marszałeńko!« Lub. I, 158, n° 93. || »Marszałek« we we 'frycu' kosiarskim Kuj. I, 237. 239. || »Marszałek« w obrzędzie wielkanocnym Pozn. V, 198. || »'Marszałki' a. 'Heródy'« = = szopka w Dąbrowie górn. Wisła II, 330. || »Marszałek« w grze bierkowej 'w króla' Wisła III, 605.

Marszałka: »Nad Bugiem w dzień wesela przoduje orszakowi 'chorąży', trzymając w ręku t. zw. 'marszałkę', t. j. gałązkę o czterech ramionach, okręconą życzką, puszkiem gęsim i obwieszoną okrągłemi dzwonkami« Tygod. ilustr., n° 111, str. 77. »'Marszałka', 'Baba' a. 'Rózga weselna', niesiona w wielu stronach przez 'marszałka' w pochodzie orszaku weselnego« Zb. I, 86.

Marszczaki = chodaki z jednego kawałka skóry, ściągnięte sznurkiem u góry i wyglądające jak worek przy zamykaniu pomarszczony, pofałdowany Ust. od Lidy.

Marszowe = składka weselników na rzecz muzykanta Wisła VII, 731.

Marszówka: »Marsiówka = marsz, grany przez muzykę weselną, gdy nowi goście przybywają« Wisła I, 318.

Marślawy = »delikatny: 'Marślawá, taká zgnitá, mało i co hybi, to je horá'« Spr. V, 375.

Marśnik = »duży czarny niedźwiedź, żywiący się mięsem« Spr. V, 375. Rozpr. XVII, 44.

Marta: »Świáta Narta« Maz. III, 68.

Martauzić = »mitrężyć: 'Szkodaże czas martauzić'« Udz.

Martwica = 1. »naskórek« Mil. 2. 'martwa ziemia', calizna Ust. z różnych okolic. 3. tuf O. »Zamożniejsi stawiają' domy z martwicy... Fundament z kamienia a. martwicy« Rud. 37. 4. »choroba

końska, guz na kolanie« Spr. V, 375.

Martwić się: »Nie martwij się!« Chełch. I, 98. 275. 281. »(Baba) Tak na dzecko sę mártwiła, (= z powodu dziecka) jaż nareszcze... udusiła Szczesce« Derd. 38.

Martwina p. Morfina.

Martwliwy: »Mártwliwy = wrażliwy na smutek, martwiący się łatwo« Kow.

Martwy: »Martwá ziemia = martwica, calizna« Ust. od Olkusza.

Marucha, »Maruszka = niedźwiedź, niedźwiadek« O. »Marucha, co ogonem rucha« Ust. z Wilna.

Maruda = powolny, ciemięga, mantyka Ust. z Litwy. »Ta dziewczyna maruda, Kto ją prosi, to mu da« Kolb. 323. || »W lalce siedzi 'maruda', czyli 'złe', duszące dzieci, a przybierające postać lalki« Wisła V, 636.

Marudnik = powolny, ciemięga, mantyka Ust. z Litwy. || »Marudnik = niepoń, hultaj« Wisła III, 563. »Sąc to tęgie robotniki, Ale duze marudniki« ib.

Marudny = powolny, żmudny: 'Marudny człowiek', 'Marudna robota' Ust. z Litwy. || »Marudny = nerwowy, zrzędny, sprzykrzony, żmudny, chorobliwy« Święt. 703.

Marudziarz: »Marudziárz = mówiący od rzeczy, zrzęda, nudziarz« Święt. 703.

Marudzić = »guzdrać się, zwlekać, powoli robić« Wal. O. L. || »Marudzić = gderać, ględzić, zrzędzić, kaprysić« Wal. »Marudzić = mówić w gorączce; zrzędzić, naprzykrzać się« Święt. 703.

Maruga p. Marenga.

Marukować p. Marykować.

Marulka = gatunek tabaki Pozn. IV, 245, nº 474, zwr. 5. W odmiance tegoż wiersza (podobno nie ludowego K.) ib. 246 'maruga' i 'marenga' (z Lip. 205).

Maruna »a. Marona = kwiat żółty« Krak. IV, 312. »Maruna = pyrethrum« O. Was. 14. »Marona = rodzaj rumianku jak stokrotka białego« Kuj. I, 81. »Maruna = tanacetum parthenium« Zb. VI, 297, nº 185. »Marona powstaje z okruszyn jajka święconego i chleba, porzuconych na ziemię« Zb. IX, 72, nº 8; XIII, 187, nº 157. 166; XIV, 69. Wisła VI, 916, nº 33; IX, 86. || »Marunka, Maronka« Zb. VI, 202. »Marunka, Runek mały = matricaria chamomilla« ib. 272, nº 125; V, 119, nº 124. Tyg. ilustr. 1, XII, 6. »Maronka = maruna prawdziwa, matricaria« Krak. III, 130, nº 36. »Marunki = pyrethrum« Spr. IV, 306. Zb. XIV, 132, nº 105. Spr. V, 375. Zb. VI, 297, nº 185. Pr. fil. V, 790. || »Maruneczka«: »Ćtéry ogródecki samej marunecki« Zb. XII, 186, nº 78.

Maruszyna: »Z wirchu Maruszyny« Zejsz. 153, nº 41 i ods.

Mary = »ramy drewniane, na które rzeźnicy kładą zabite duże sztuki« Kryn.

Maryjan(ek) p. Majeran.

Maryjas p. Marjasz.

Maryjka: »Wieczorem (w dzień Trzech Króli) chodzą chłopcy z 'Gwiazdą'... i z 'Maryjką'« Zb. XIV, 51 i ods.

Marykany p. Ameryki i dodaj: »kartofle czerwone, amerykany« Pr. fil. IV, 216. Por. Marysie.

Marykować = »lamentować ('Jezus Marja!')« Lub. II, 211. »Marykować = narzekać, markocić się« Pr. fil. V, 790. || »Marykować sobie = miarkować sobie, układać, rozważać« Kolb. || »Marukować sobie = narzekać, mar-

kocić się« Pr. fil. IV, 216. Por. Marakować.

Marylski: »Pana Marylskiego (koniki)« Maz. II. 210, nº 540.

Marymont: »Maramont« Kam. 11.

Marymończyk = pieszczoszek, wielki pan, wymyślny Ust. z Litwy. || »Malimończyk« też znaczenia Ust. z Białejrusi.

Maryna: »Marŷna a. Marŷnŷ blp. = marynarka« Ram. 96.

Maryna = »basetla« O. »Skrzypkowi wtóruje basista na 'tłustej marynie' (kontrabasie), któremu nierzadko dodany jeszcze jest do pomocy drugi basista 'smykujący' a. 'smyczkujący na 'basach' mniejszych (basetli)« Kuj. II, 203. 209. 273. »Maryna = kontrabas« Pozn. III, 75. Pr. fil. IV, 216. Spr. V, 113. Parcz.

Marynusowy p. Merynosowy. Rozmarynowy.

Marysia = rodzaj dymki w wypukłe paseczki« Pr. fil. V, 790.

Marysie = »rodzaj kartofli« Pr. fil. V, 790. Por. Amerykan. Marykany.

Marysieczka = »kusy kaftaniczek« Lub. I, 43.

Marza p. Marzana.

Marzana: »W Oraczach (Hintersdorf) i Winiarach (Weingasse), w Głogowskiem... w niedzielę środopostną po nabożeństwie młódź wiejska, zgromadziwszy się na placu, figurę słomianą ubiera w odzież kobiecą. Bałwana tego, tak zw. 'Marzanę', wetknąwszy na wysoką tykę, najsilniejszy z chłopców wynosi aż nad Osobłogę, a dzieci, idąc za nim, śpiewają pieśń: 'U (Jana) na końcu Marzaneczka we wieńcu...' Dziewczyny rozbierają Marzanę, bałwana wrzucą do rzeki śród hucznych okrzyków, poczem całe zgromadzenie wraca do wsi z chojną, zdobną rozmaitemi wtążeczkami, malowanemi skorupkami jaj i szychem złotym, śpiewając pieśń: 'Wynieśliśmy mór ze wsi, Latorośl niesiem do wsi...'« Rog. str. 205. ods. (z Schnurpfeila »Geschichte der Stadt Oberglogau«, str. 10) oraz nº 421. »W wielu okolicach Szląska zachowały się uroczystości wynoszenia i topienia 'Marzanny'...« (następują opisy) Aten. VI, 623. »W imie ŭojca i syna, Naséj Marzanecce Krystyna, Nasa Marzanecka na zerdzi... (dalej: 'w kominie', 'w stodole' itd.)« ib. 625. »Płyńze, Marzanecko, do Pryski...« ib. 626. »Marzena ze wsi, a látecko do wsi« ib. 631. »O Marzano Krasna, Radaś gęsi pasła...« ib. »We wodzie cie moczyć bédziemy, Marzo, Marzo, Marzano krasna!« ib. 632. »W Istebnej, w Gródku... chodzą z 'Marzanką'...« ib. 634. »W czwartą a. piątą niedzielę postu chodzą dziewczęta na Szląsku... z 'Marzanką' a. z 'Gaikiem', pięknie przystrojonym... śpiewając starodawne pieśni o Marzanie...« Wisła VIII, 817. »W Szląsku jeszcze do dziś na początku wiosny wynoszą Marzannę ze wsi i topią ją, śpiewając pieśń... 'Marzanka krasna'...« Pozn. I, 169, ods. Krak. III, 176, ods. 1. Świderski Wieś Wisła, 25 i ods Kal. I, 258. || »Marzana = mniej więcej to samo, co 'manija'« Rozpr. XXVI, 383. Por. Manja. Mór.

Marzani: »W 'marzanią' niedzielę, przed palmową (dominica laetare) małe dziewczęta stroją drzewko zielone... zwane 'gaik'... i odbywają procesję... śpiewając pieśń...« Na dziś I, 311—12. »W marzanią niedziela« Rozpr. IX, 318.

Marzeć = »1. umarły 2. 'zarwać marca' = pracować w polu po

zachodzie słońca« Pr. fil. V, 790. »Mówią próżniakowi, któremu niesporo idzie robota: 'Nie miej ty se po śliwkach, bo ty marca zajesz', to jest, że do wieczora nie skończysz« Wisła I, 149.

Marzena p. Marzana.

Marznąć: »Miar.znie« Hilf. 122. 172. »Miar.znąc« = marznąć Wisła VI, 218. Ale Ram. 102: »Miarznąc, Miarznie, Miárz (= marzł)«. || »Marznąć« (nie r.z K.) Rozpr. IX, 170.

Marzyć = »rozmarzać, rozebrać, robić nieprzytomnym: 'Zaduch z pary tak mnie marzył'« Krak. IV, 312. »Marzy mraką marzec« Kalend. Jaworskiego 1865. || »Marzyć = śnić: 'Marzyło mi się' = śniło mi się« Wisła I, 153. || »Marzyć« = bajać, durzyć; »Bajka ludziom marzy, Że to w piekle parzy...« Oles. 149, n° 411. || »Marzyć = rzępolić? »Gracyka sobie holujo... Choć im nâ dwu stronách mârzy« Kętrz. 61, n° 25.

Marżlak = »rodzaj węgla kamiennego, jakby zmarzłego« Pr. fil. V, 791.

Masa = mnóstwo: »Macha«: »Macha pieniędzy« Cisz. I, 231. 274.

Masarz i poch. = rzeźnik: »Masárz« Rozpr. IX, 158. 193; XII, 25. Zb. XI, 66, 121. Pr. fil. I, 311; III, 306; V, 791. Spr. IV, 358. Opol. 8. Święt. || »Masarka« Święt. || »Masarnia« Pr. fil. I, 311. || »Masarski« Pr. fil. I, 311. »Masarski« = rodzaj tańca Hoff. 61. Por. Szperearz.

Masterziele p. Nasięzrzał.

Masterzon p. Nasięzrzał.

Masterżał p. Nasięzrzał.

Maska (*mastka) = »mleko zsiadłe, kwaśne« Hilf. 171.

Maskara »Maszczka« Udz. Zb. XIV, 63.

Maskać = »gładzić« Pr. fil. V, 791.

Maskować się: »Maskowac sę = kwaśnieć (o mleku)« Hilf. 171.

Masło: »Maślisko« Wisła VIII, 292.

Masłowaty = bułany: »Koniu masłowaty, Nie wieź mnie do bogatéj« Pozn. V, 82, n° 143.

Masnąć p. Maznąć.

Masłów: »W Masłowie« Zb. III, 15; IV, 152, n° 218. 153, n° 220. 162, n° 270. »Masłowski«: »W Masłowskim dworze« Zb. III, 17. »Masłowski pan« ib. »Masłowská smuga« Zb. IV, 106, n° 39. »Masłowski dąbek« ib. 138, n° 140. 153. »Masłowianie« Zb. IV, 153, n° 123. »Masłowiánki« Zb. IV, 107, n° 41. 125, n° 93. 149, n° 198. 153, n° 220. 177, n° 374. Kiel. II, 57, n° 173.

Masno (*mastno) = »tłusto; dobrze; drogo« Święt. 703. »(Prusakowi) masno musieli dopłacić« Święt. 61.

Masny (*mastny) = tłusty: »Najád sie masnej wątroby« Cinc. 25, n° 532. »Masny = tłusty, dobrze omaszczony: drogi (o ludziach) drogo swe towary sprzedający, bogaty; niezgodny; mądry, przebiegły; niedobry człowiek« Święt. 703. »Nie słone, nie masne, jeno moc« Wisła VIII, 793, n° 1248. »Masny = tłusty« Pr. fil. V, 791. »A takáś pani masná!« Rozpr. IX, 201. »Jaki on mądry, jaki on masny!« Cinc. 17, n° 335. || »Maśny = tłusty, wszeteczny« Krak. IV, 312.

Mason: »Wyraz 'mason' a. 'farmazon' oznacza człowieka złego, bezbożnego, który 'ma sprawę ze złym'... idą dalej szegóły) Pleszcz. 97, n° 24.

Masopust p. Mięsopusty.

Masować (o podłodze) = pokrywać podłogę masą do froterowania Ust z Łotwy.

Mastajnia p. **Masztalnia.**

Mastka = maść: »Pani starościna... wziąwszy mastki drogie, Obwinęła nogę« Kuj. II, 174, n° 354 (nie ludowa K.).

Mastyka = »tłustość na buty« Udz. || »Maśtyki blp. = maście do smarowania« Parcz.

Maszchopstwo p. **Maszop.**

Maszczka p. **Maska.**

Maszerdon p. **Nasięzrzał.**

Maszerować: »Maszerować już precz mam« Wójc. I, 130. »Maszyrujom (wojaczkowie)« Rozpr. XII, 80. || »Marszerować«: »Jasiek z wojny mârseruje« Kętrz. 58. || »Masierować«: »(Armija) mâsierowałâ« Kętrz. 87. »Mâsierowâć« ib. 49. n° 12. »Masirował« Zb. XV, 130. »Masirować« ib. 131. 133. Święt. 230. || »Maszerować« = iść precz: »On musi maszerować, A ja przy niéj zostanę« Rog. n° 345. || Maszerować: W opowiadaniach o czasach Napoleonowskich przytaczają nakaz żołnierzy, poganiających chłopa: »Halóm maszýr!« = allons, marschiere! Ust. z Litwy. || »Mandzirować = maszyrować, biec« Święt. 703.

Maszkara: Ląż sobie, maszkaro, na zielonem łożu« (mówi z nienawiścią synowa do świekry) Skrzyń. 71. »Maszkara = wysoka, silna, tłusta kobieta« Pobł. 47. »(W zapusty) młodzież przebiera się, co w gwarze miejscowej nazywa się 'robieniem maszkar'« Wisła IX, 83. || »Maśkara = bardzo brzydka osoba« Udz. »Z wody wygląda maśkara (= straszydło) Chełch. I, 132 i dal.

Maszkiecić = »lubić łakocie; wybierać, co najlepsze« Rozpr. XVII, 44.

Maszkieta i poch. = »łakocie« Pr. fil. V, 791. »Maszkietka = legumina i wogóle wszystkie słodycze« Parcz. || »Maszkietny = łakomy« Rozpr. XVII, 44. || »Maszkietnik, Maszkietnica« ib.

Maszop i poch.: »Maszop = rybak« Pobł. 46. »Ma(t)szop = rybak, należący do związku rybackiego, członek 'maszoperŷi', 'maszopstwa'. 'Maszop maszopówi krzŷwdŷ nie zrobi'« Ram. 97. || »Maszoperyjá = związek rybacki« Pobł. 46. »Ma(t)szoperŷjá« Ram. 97. || »Maszoperowac = zgromadzać się na zebranie rybackie« Pobł. 46. »Ma(t)szoperowac = łowić ryby łącznie ze związkiem rybackim, tj. z 'maszoperŷją', należeć do 'maszopstwa'« Ram. 98. || »Ma(t)-szopstwô = związek rybacki, którego członkowie łowią wspólnie ryby i dochodami dzielą się po równej mierze: „Ôni mają swôje maszopstwa'« Ram. 98. »Maszchopstwo = związek, spółka« Hilf. 171. || »Ma(t)szopski = dotyczący 'maszopa' a. 'maszoperŷi« Ram. 98.

Masztalnia: »Wywiódłeś... konia z masztalni« Rog. n° 49. »Do maśtalnie« Rozpr. IX, 283. || »Masztala = stajnia« Hoff. 57. »Do masztale« Aten. VI, 633. Rozpr. IX, 338. 346. »Zielona masztala« Zb. IX, 175, n° 5, 3. || »Masztal = stajnia« Pr. fil. IV, 285. »Masztál murowana« Zb. IX, 174, n° 5. »W masztali« ib. 216. »Na masztale« (4 pp. lp.) ib. 263. || »Mastajnia« Pr. fil. II, 251. || »Masztalka = stajnia« Pr. fil. V, 791. || »Masztarnia« = duża izba przy stajni na skład rzeczy stajennych Ust. z Litwy. »Maśtarnia = komora przy stajni dworskiej, będąca składem zaprzęgów, siodeł, liberji itp.« Pr. fil. IV, 841. »Maśtarnia = wielkie zabudowanie« Udz.

Masztarnia p. Masztalnia.

Masztelek = maszcik: »Czeladź urządza 'masztelki', czyli małe maszty do »trelowania'« Syrokomla, Niemen, 132.

Masztówka = drzewo (sosna) zdatne na maszt: »Cenne 'masztówki' i 'krzywki'« Pozn. II, 86, ods. (z 'Ziemianina'). »Ciemny wał sosen masztówek« Zapolska.

Maszyna: »Marsyna« Krak. IV, 311 i Ust. z różnych okolic. Pr. fil. II, 259. »Maciek, obmierzła marsyna« Krak. I, 216. || »Maszyna = kuchnia« Pr. fil. IV, 216. »Maszyna = kuchnisko murowane, czasem całe żelazne, z żelaznym blatem u góry« Nadm. 107. Toż Ust. z Litwy i z innych okolic. || »Masyna = młockarnia, lokomotywa« Spr. V, 113. Pr. fil. V, 791. »Maszyna« = kolej żelazna (pociąg): 'Przyjechałem na maszynie' Ust. z Litwy. •

Maszynowy (o tkaninie) = nie domowy, kupny: »Koszula... z płócienka 'masynowego', kupowanego w mieście« Święt. 44.

Maściarz: »Maściárz = aptekarz« Pr. fil. V, 791.

Maścibrzuch = »przezwisko pogardliwe, wzięte z djalogu na Boże narodzenie...« Pr. fil. IV, 217.

Maścić = »krasić, smarować« Krak. IV, 312. »Maścić = okraszać: 'maszczóne kluski'« Pr. fil. V, 791. »Księża gospodyni z (swej) garści skąpo ludziom maści «Krak. IV, 257, n° 267. »Wszystko to skąpo maszczone (okraszone) jest sperką« ib. I, 135. »Maszczą potrawy jedynie cebulą« Wisła III, 593. »Kapusta, maszczona szperką« Rud. 42. »Chociáz já nie nie ładná, pódę za ładnego: Będzie się maściło jedno od drugiego« ib. 210, n° 186. Wisła VIII, 217 n° 107. »Dierż się, choćbyś komárem maścił« Cinc. 11, n° 180. »Dzierż się, choćbyś trzy dni wróblem maścił« Wisła VIII, 792, n° 1186. »(Na pogrzebie gospodyni) mówią, że 'niebozycka była dobrą gospodynią, bo dobrze maściła, lá tego i zwony i (jej) jak organy grają'« Święt. 134. || »Maścić (komu) = wymówki komu robić, zarzucać« Święt. 703. Por. Mościć się.

Maścisty = »jednego koloru: 'Tera mäm maściste wolaki'« Spr. V, 113. »Maścisty = dobranej maści: 'para wołów a. koni maścistych' = dobranych w jednym kolorze szerści...« Pr. fil. IV, 903.

Maść: »'Naść od owocu' = szara maść« Pr. fil. IV, 217. »Maść gojąca biała, a. maść różowobiała, a. maść liszajowa, a. proszek od nędzy żółty = unguentum saturninum« Pleszcz. 143. »Joachimowa maść = emplastrum diachyl.« ib. »Maść ś. Bazylego a. bazyliszkowa = ungu. basilicum« Ciesz. 57. »Maść cygańska a. furmańska, a. na gad, a. żydowska = ungu. pediculorum« ib. »Maść cyrusowa = ungu. cerussae« ib. »Maść gardłowa = ungu. kalii jod.« ib. »Maść na męd y, a. na mędoweszki = ungu. neapolit. ven.« ib. || »Maść« smarowidło (czarodziejskie) do otwierania zamków K.: »Wsystkich maściów od zamków ponabirał« (od zbójów) Chełch. I, 248. || »Maść = kolor, barwa« Spr. V, 113. »Maść = barwa szerści u zwierząt bywa: graniasta, mroziasta, kobiała, siwa, bułana, cerwona, gniada, podpalana, mysata, wiśniowa, srokata, moręgowata, dropiata, raba, bura, kaśtanowata, rydza, siemionata, jabkowita, ryza, płowa« Pr. fil. IV, 903. || Maść = seus: »O przysłowiu 'Gdzie jest dnżo

mamek, tam jest dziecko garbate', opowiadający (Kolbergowi K.) wyraził się: 'Nie do rymu, ale do maści'« Kuj. I, 198, n° 20. Por. »Jest i kadencja i esencja« Ust. z Litwy.

Maślak = rodzaj grzyba: »'Maślák', 'kudłaty maślák' (boletus luteus) i 'maślácek'« Wisła VIII, 360. »Maśluszki a. maślaki« Lud I, 197. »Jajecznik a. maślak (boletus luteus)« Roczn. 202 p. w. Jajecznik. »Maślák« Rozpr. IX, 156. »Maślaki, koło Kielc zwane 'pępkami'« Wisła VI, 679, n° 20. Toż Osip. || Maśloch = gatunek grzyba« Spr. IV, 26. »Maślochy duszone« Zb. X, 197. || »Maśloch = chwast« Krak. IV, 312 (? K.). || »Maśluchy« Wisła VII, 721. Udz. || »Maśluki a. Pępki = boletus luteus« Pleszcz. 140. Pr. fil. IV, 841.

Maślak: »Maslák = cytrynka (motyl)« Ram. 97. »Maślák = motyl cytrynek« Pobł. 46.

Maślak: »Maślaki = odmiana kartofli, podobnych do 'panów'« Pr. fil. V, 973.

Maślak: »Maślák = Weichling« Opol. 7. Spr. IV, 26 p. w. Maśloch. »Maślák a. Maślérz = ten, co się 'maśli'« Rozpr. XXVI, 383. || «Maśloch = ten co zawsze płacze« Spr, IV, 26. »Maśloch = beksa, płaksa« Pr. fil. V, 791. || »Maśluch = dziecko płaczące« Udz. || »Maślách« = jakaś istota nadprzyrodzona: »(Aspirantka na czarownicę, tańcząc około północy w polu, woła:) »Táki i máchaki, Máślachy, Cártáki, Just (= już) do mnie psyjdźta!« Zb. XIV, 187, n° 9.

Maślana = maślanka: »Cztéry kirznie maślány« Pozn. V, 118, n° 245. »Miadam wiana: štery séry, Zbán maślany, kwártę maku« Święt. 225, n° 73.

Maślanica = »a. Bójka = kierznia, 'statek' do bicia masła« Osip. »Maślanica. Maślaniczka = maślnica, maselnica Ust. z Litwy. Por. Maślnica.

Maślanka »a. Maśleska = lilium martagon« Petr. Maj.

Maślankowy: »'Maślankowe oczy' = oczy blade, bez wyrazu« Spr. V, 137.

Maślaty = »ślamazarny« Pr. fil. V, 791.

Maślenie = »deptanie, rozdeptywanie na miazgę« O.

Maśleska p. Maślanka.

Maślęga = »(rubasznie) płaczek, mazgaj« Święt. 703.

Maślica: »Fury z kociołkami, maślicami, faskami...« Del. 94.

Maśliczka p. Maślnica.

Maślić się = »1, pieścić się w mówieniu, jak dziecię 2, rozgniatać się, rozpłaszczać się« O. »Maślić się = krzywić się, płakać wiele« Zb. I, 45. »Maślić sie = płakać« Rozpr. X, 288. Udz. Święt. 703 Spr. V, 375. Rozpr. XXVI, 383.

Maślnica = »kierznia, tłuczka« Krak. I, 135. »Maśnica« Zb. III, 31, n° 71. »Maśnica a. Kierzonka« J. Łoś. Patrz ustęp z Cinc. pod Kostnica. Rozpr. XII, 38. Wisła VIII, 292. Krak. III, 21. Zawiliński z etnografji kraj. 4. »Maśniczka« Rozpr. IX, 296. Święt. 703. Zb. VI, 286; X, 203. Zagadki o maślniczce Zb. I, 120, n° 32 i 121, n° 45. »Masnicka (do robienia masła) = beczułeczka równa, dosyć wysoka...« (opis) Święt. 43. »Gdy chłopiec (w zabawie) siedzi na karku (drugiego) i ma głowę, obróconą na dół, to mówią, że 'siedzi na maślniczce'«

Krak. I, 327, n⁰ 3. || »Maśliczka«: »Co wolis, cy kół gryźć, cy maślicke lizać?« (zagadka o marchwi i maśle) Zb. X, 153, n⁰ 138. Por. Maślanica.

Maślny: »Tydzień maślny« = zapustny Chełm. 129, n⁰ 6, 1.

Maśloch p. Maślak.

Maśluch p. Maślak.

Maśter p. Majster.

Mat nieodm. = osłabiony, niemocny: »Gdy uczuję się mat, zaraz wezmę kapsułkę« Zapolska.

Mata = »mierzyca (miarka K.): 'Dwie matȳ ŭówsa'« Ram. 98. || »Meta a. Maca = miąrka (chleba, soli itd.)« Hilf. 172. || »Macka = Metze« Pozn. III. 192, ods. || »Mecka«: »Z każdej mecki (pszenicy) mają jeden placek« Pozn. II, 44.

Matać p. Motać.

Matafija = »zamieszanie, zamęt: 'Narobił matafii' = nieporozumień« Wrześ. 12. || »Matafija = człowiek niespokojny, co zamęt robi« Spr. V, 375.

Matan = »guz wielki z uchem świecącym« Pobł. 155. || »Matánka = guz wielki z uchem, pągwica« Pobł. 46. »Matánka = pętlica u płaszcza a. kożucha« Ram. 98.

Matanina = djabeł pogardliwie mówi o żegnaniu się: »Precz z tą głupią mataniną!« Pozn. VI, 203.

Matareus p. Notarjusz.

Mataśka = jakaś choroba owiec Zb. VI, 219, n⁰ 14, 2.

Matczanka = »matecznik, rodzaj klateczki dla chwytania matki pszczół« Pr. fil. V, 791. Por. Matecznik.

Matczy, Matczyn, Mateczny i Macierny: »Matcze ziele«: »Matczé zelé = melisa« Pobł. 46. || »Matczyn«: »(Dziewczyna) Ni ojcowa, ni matczyna« Kuj. I, 316. »Matcyn« Rozpr. VIII, 126. 211; IX, 178. Zb. XIV, 33. »Matcyne progi« Fed. 103. »Macierny a. Matcyny = do matki należący« Spr. V, 375. || »Mateczny«: »Mateczne progi« Pauli, 40. || »Macierny = matczyn« Rozpr. X, 217. »Dziewcze macierne (= matczyne)« Zejsz. 101, n⁰ 396. Spr. V, 375 p. w. Mać.

Matecznik = »klateczka na trzonku do trzymania matki pszczół nowego roju, świeżo osadzonego w ulu«. Osip. Toż Ust. z Litwy. O. »Matecnik a. Modzelanka = mała klatka, w której trzymana jest w ulu matka czas pewien, dopóki pszczoły nie zaczną roboty, czyli nie 'zarobią' ula« Pr. fil. IV, 841. Por. Matczanka.

Mateczny p. Matczy.

Mãtelik p. Motyl.

Matematyk: »Wy, macice, co gwiazdy licycie!..« Kozł. 81, n⁰ 10. Toż Wisła VIII, 290. »Wy matycze (a. astrologowie), co gwiazdy licycie!.« Kon. 117, n⁰ 17.

Materdeus p. Notarjusz.

Matereus(z) p. Notarjusz.

Materja i Materjał: »Człowiek... 'materyi' (= przyrządów drzewnych) do młyna nastrugał« Krak. I, 143, ods. || »Manteryjá«: »Gorsét z litéj manteryje« Kiel. II, 2, n⁰ 1, zwr. 10. || »Materyjał«: »Na suknie materyjały...« Zb. IV, 195.

Materklasy blp. = »narzędzia, sprzęty« Spr. V, 114. »Materklasy = pakunki, zawiniątka, rupiecie« Krak. IV, 312. Toż Ust. z Litwy.

Materyzować = »jątrzyć się, 'jędzić się'« Spr. IV, 356 p. w. Jędzić się.

Materzel (zap. 'mater.zel' K.) = »łańcuch, którym konie są przypięte do dyszla« Spr. IV, 358, Rozpr. XVII. 45.

Mateusz: Kolb. 73. »Mateus« Aten. VI, 651. || »Matusz«: Oles. 85. Kuj. II, 273. 318. Pozn. V, 121. Zb. II, 237. »Matus« Święt. 152. Zb. VII, 56. Kiel. I, 126. || »Matusek« Kolb. 74. Zb. VII, 56. Kolb. 78. 81. Kam. 175. Krak. II, 414. Święt. 245. || »Matys«: Kętrz. 80. 81. Tyg. ilustr. ser. 2, n° 110. Rozpr. XII, 73. || »Matyjas« Maz. III, 66. || »Matysek«: Kozł. 46. Łys. 39. Kolb. 76. 80. || »Matyseczek« Kętrz. 81. Kozł. 47. Kuj. II, 50. Kolb. 76. || »Matuszeczek« Kolb. 77. || »Matyjasek« Kon. 38. Krak. II, 83. 111. 129. || »Matysów«: »Matysowa stodoła« Maz. II, 45. »Matysowej Maciek« ib. III, 84. || »Matusów«: »Matusowemu (chłopcu)« Święt. 248. || »Matuszka« = Mateuszowa Kuj. II, 273. || »Matusków«: »Matuskowe nogi« Kiel. I, 127. || »Motyków«? »Na Bartosowym polu ogon (krowy), Na motykowym grzywá« Zb. X, 173.

Mateuszek p. Tymotka.

Mateuszka p. Tymotka.

Matew, 2 pp. Matwi: »Matew, 2 pp. Matwić = gałązka owocowa Ram. 98. »Matewka = prątek czyli różdżka owocowa: 'Nie trzęś tak mocno, abŷ jabłka z matewkami nie spadywałŷ'« Pobł. 46. »Matewka = szypułka« Ram. 98.

Matjaszek: »'Oj, pośpiwás ty se Matyjáska' = będziesz w trudnem położeniu« Spr. V, 137. || »A ty ptaszku, Matyjaszku!...« Pozn. IV, 65, ods. Por. Krogulaszek p. w. Krogulec. Matyjas-.

Matka: »Mace« 3 pp. lp. Zaw. 88. »Matków« 2 pp. lm. Kozł. 146. »Mata« (? K.): »Nie obácy.. swojéj maty« Pr. fil. IV, 217. || »Matko!« mówi mąż do żony Pozn. VI, 353. || »Matka weselna« = matka panny młodej Pozn. II, 95. Maz. V, 204. Wisła VII, 121. 727. || »Pani-Matka«: »Rodzice chrzestni, zwani tu (w Jedlni) 'pan-ojciec' i 'pani-matka'« Rad. I, 206. || »Matki« = Święta Najśw. Panny 15 sierpnia i 8 września: 'Między Matkami jak się zajesieni, Najdzie Bartłomiej naprzód trop jeleni'« W. Pol. w Tyg. il. 1, XIV, 160. »Matki Bożej = Zwiastowanie« Wisła VI, 777. Toż »Matka Otworna« ib. 649. || »Matka piekielna« = pomagająca matce p. młodej, dla tego tak zwana, że się piecze przy ogniu kuchennym Zb. XIII, 156. || »Na matkę posed« = (zięć) zamieszkał w domu teściowej« Was. 176. »Matka = uterus« Wisła, IV 686. »Matka-ziele = Mutterkraut« Nadm. 138. || »Matka = w warsztacie stolarskim kawał drewna, przez który przechodzi śruba i na którym przytwierdza się drewno do obrobienia a. zheblowania« Spr. V, 375—76. || »Matka w grach«: »Przewodniczący w grze w palanta nazywa się 'matka'« Pr. fil. V, 791. »Matka = babka stara: 'Zdrowiście, matko?' Do matki właściwej mówią 'mamo', a o niej mówiąc: 'macierz', 'mać'« Hoff. 41. »'Naczelnik' w grze w 'gąskę' nazywa się 'matką'« Krak. I, 318. »Matka« w grze w 'zająca' Wisła III, 60. »Matka« = gra dziecinna Wisła IV, 839. || »Mateczka«: »Biedrzonka a. Trusia a. Matecka = boża krówka« Zb. VIII, 250. »Matycka«: »Chłopaki (do biedrzonki) mówią: 'Matycka, matycka, gdzie twoja córycka?..« ib. 293. || »'Matkę deptać' = = odrzucić kilka snopków do zapola (dla ulżenia sobie młócki) z liczby raz już na boisko rzuconych i odliczonych snopków. Mówią tedy: 'matkę deptać, to grzéch'«

Lub. I, 84. || »Matka zielna = bylica« Wisła V, 172, n° 61. || »Matki Bożej włosy« = roślina Wisła VIII (strona ?). »Mamusia, Matusia, Matuś, Macieńka, Matusiecka, Matuchna, Mamecka, Matula, Matuleńka, Mamuś = zdrobniale wyraża się lud o matce« Rozpr. XX, 430. || »Matusia« Kuj. II, 39. »Matusiu!« Zb. 52. Zb. IV, 116 »od matusie«. Lip. 147. 185. Zb. IV, 217. 224 »u matusie«. Wójc. I, 230; II, 196. 210. Zejsz. 118. Fed. 76 »od matusie«. Rad. I, 214. Rud. 137. Wisła VII, 125. »Matusia = macocha« Pr. fil. V, 791. Rozpr. VIII, 122. Wójc. II, 114. Sand. 57. 76. 77 i ind. Oles. 165. Rog. n° 318. 394. 507. Sand. 28. 39. || »Matuś« Kozł. 104. 129. Lip. 86. Zb. VI, 128. »Matuś!« Kozł. 129. 167. Lip. 159. Zb. IV, 235; XV, 97. Oles. 124. 173. Wójc. I, 182. Kolb. 240. || »Matuśka« Kolb. 61. || »Matuszka« Rog. n° 485. »Matuska« Zejsz. 87. || »Matusińku« Pozn. I, 232. Wójc. II, 199. Lip. 60. || »Matusina«: »Matuś moja, matusina!« Zb. XV, 97. || »Matsiu!« Krak. IV, 199. Kon. 163. Kal. I, 256. || »Matusiczka«: »Matusiecku!« Rozpr. VIII, 88. 174. Zb. XII, 145. Zejsz. 80. Fed. 89 »matusiecku!« Rog. n° 133. || »Matusieńka« Zb. VIII, 82. Oles. 170. Lip. 59. || »Mateńka« Kuj. II, 52. »Mateńko boża!« Chełch. II, 68. Wójc. II, 78. 79. 81. Łęcz. 134. Kiel. I, 188. »Rodnej matejce« Skrzyń. 15. Pr. fil. IV, 276 »matejka«. Wisła VI, 864. Czark. || »Matynka« Krasn. 305. Rog. n° 21. 427. »Matynka« Hilf. 171. || »Matyneczka« Lip. 84. || »Matunia« Lub. I, 218. Rog. n° 120. 394. Oles. 450. || »Matuchna« Kuj. II, 36. 280, n° 10. Zb. II, 47; III, 53; IV, 91. Krak. I, 235. Pozn. V, 167. Zb. IX, 15. 16. Rog. n° 1. 48. 133 i ind. Kuj. I, 261. 304. || »Matychna« Zb. III, 59. || »Matuchniczka« Wójc. II, Dod. 93, n° 4. Rog. n° 152. 479. || »Matuniczka« Zb. IX, 263. || »Matuchna Boża« (o Najśw. Pannie) Zb. IX, 16. Wisła III, 599. Kiel. II, 212. Kal. I, 241. »Strapiona mateńka« (o Najśw. Pannie) Kam. 210. || »Matula« Pozn. III, 197; V, 207. Zb. II, 46. 55, 61. Kuj. II, 18. 35. 37. Kozł. 30 »matulu!« Ib. 41, 55. 56 »matule« 1 pp. lm. Ib. 74. 75. 130. 136. Lip. 147. Zb. IV, 102. 109. »Do pani matuli« Zb. VIII, 267. Maz. III, 179. Kiel. I, 70. 76. 92. »Matulu!« Rad. I, 213. Lub. I, 286. Wójc. II, 251. 262. 375. Derd. J. 34. Czark. Sand. 60. 68. 84. 140. Oles. 114. 127. 149. 298 i ind. Kuj. I. 266. 269. 310. || »Matuleńka« Kozł. 32. 114. 167. 272. Lip. 160. Pauli, 138. »matuleńko!« Zb. VI, 127 toż. Zb. IV, 122. »Matulejka« Pr. fil. IV, 217. Maz. II, 115. Rad. I, 217. Lub. I, 195. Sand. 198. 200. Lip. 34. || »Matulina«: »Nie já temu winna, ino matulina« Święt. 268, n° 228. || »Matulinka« Kuj. II, 9. 10. 36. 37. Kozł. 162. Kolb. 51. 112. Zb. IV, 220 »matulińko!« Pozn. II, 244. Maz. II, 15. Rad. I, 185. Łęcz. 238. Rog. n° 25. Sand. 131. Kuj. I, 310. || »Matla« Kozł. 33. || »Matulka« Wisła III, 738. || »Matuleczka« Wójc. II, 89. Zb. VI, 114. Łys. 41. Kuj. I, 55. 225. || »Mamka« Maz. III, 260. || »Mamula, Mamulka« Krasn. 305. || »Mamuleńka« Zb. II, 35 i dal. 39. Maz. III, 138. || »Mamuliczka«: Rog. n° 5, 10. 13. 21 i ind. || »Mamulenia« Zb. II, 91. || »Ma-

mulińka« Pozn. II, 315. || »Mamcia« Derd. 107 (o żonie). || »Mamula« Rog. nº 138. Kuj. II, 13. Lip. 23. Zb. II, 123. || »Mamuś« Zb. IV, 245. || »Mamusia« Kam. 38. 110. || »Mamiczka« Zb. VII, 51. || »Mamunia« Oles. 131. Rog. nº 324. 394. || »Mamuchna« Kuj. I, 225. || »Mamulka« Rog. nº 11. 181. 402. 482. 465. 453 i ind. || »Maciczka« Rog. nº 27, 28. 78. 208. 222. 348. 484 i ind. || »Matczysko« Święt. 379: »Matcysko sie spłakało« (z radości). || »Matuśka = zła matka, macocha« Święt. (w słowniczku rękop.). || »Matkowina« pogardliwie Hemp. || »Mać, Maciora, Matczysko = pogardliwie o matce« Rozpr. XX, 430. || »Matulin«: »Węder... od matulinych węgieł!« Chełm. I, 338. Pr. fil. V, 791. »Nie cyjá to wina, Tylo matulina« Kozł. 272. »Ja nie twoja, Da tylko matulina« Kolb. 365. Kasiu matulina!« Was. 180. »Ni ja tatulowa, Ni ja matulina« Maz. III, 315, nº 476. Por. Matulina pod Matka. || »Matusin«: »Nacieszcie się, ludzie, Matusinéj budzie« (mowa o szopce) Krak. I, 207, nº 17. »Twoja, Jasiu. Juz nie matusina« Krak. II, 119, nº 231. »Ginę o (przez) złość matusinę« Kiel. II, 177. »Cyjaześ tyż... Matusina!« Święt. 261, nº 187. »Weder... ňod matusinych węgieł« Wisła IX, 244. || »Mamulczyn«: »Nie mojać to wina, Jeno mamulczyna« Rog. nº 88. || »Matulów«: »Błogosławieństwo matulowe« Was. 128. || Dwandwa: »Matka ociec wołał: 'Wróćze sie, mój synu!'« Wisła VI, 304, nº 29. Por. Chrzestny. Czarci. Macierz. Mać. Młody. Nana.

Matkowizna: »Matkówizna = macierzyzna, majątek matki« Ram. 98.

Matlać = »matać, wikłać« O. »Matlać się = przewłóczyć się, kręcić się: 'Cego się ta matlas?'« Krak. IV, 321 p. w. Smatlać się.

Matnia p. pod Macica przytoczenia z Hilf. i Ram.

Matoczyna = piasta, buksa Ust. z Ukrainy. »Koła grzęzły po same matoczyny« Kraszewski. »Głowy czyli 'matoczyny' koła« Roczn. 214 p. w. Łopacień. »Matoczyny = obłe otwory w kołach, w których oś chodzi« ib. 215.

Matoga = »o człowieku swarliwym i bez charakteru« Spr. V, 376. || »Matocha = czarownica« Wrześ. 12. »Matoha« Rozpr. XVII, 23—24.

Matółka = »tłuk drewniany do tłuczenia kartofli« Pr. fil. V, 791. O »Matołka«, w znaczeniu 1, człowieka małego i 2, ducha domowego L. O., Kolberg w Krak. I, 310 powiada, że lud w Krakowskiem nie zna wyrazu.

Matrona = »lalka wypchana ze szmat; straszydło« Udz.

Matryguna »a. Matraguna = = wilcza jagoda, pokrzyk (atropa belladonna)« Zb. VI, 229, nº 36. »Matrygan = wilcza jagoda« Wisła VIII, 360.

Matura = egzamin na maturę, egzamin dojrzałości: »Zbyłem się matury« Rodoć »Piosnki«, 45. »Przy maturze wielu spalono« (= obcięto, zerznięto K.) Wiek 1873, nº 3, str. 3 (z Krakowa).

Matura p. Natura.

Maturny p. Naturny.

Matuz p. Motuz.

Matyjás p. Mecenas.

Matyjasić = »marudzić« Pr. fil. V, 791. »Matyjasić = marudzić, popłakiwać« Spr. V, 137.

Matyjasny = »dziwny« Pobł. 135. »Matyjaśny = w złym humorze będący« Zb. I, 20. »Matyjaśny = smutny: Taki jakiś matyjaśny'« Pr. fil. IV, 217. »Matyjaśny = marudny, nie chcący się bawić: 'Musi dzieciakowi coś być, bo taki matyjaśny'« Spr. V, 137. »Matyjaśny = smutny, nie swój« Parcz.

Matyjaśnie: »Matyjaśnie = dziwnie: 'Matyjaśnie się mi robi, gdy, wróciwszy do domu, nie widzę dziecka, które mi śmierć zabrała'« Pobł. 135. »Matyjaśnie = smutno, przykro, markotnie« Wisła I, 153. »Matyjaśnie mi = brak mi czegoś« Pr. fil. IV, 217. »Matyjasno = smutno, przykro« Zb. II, 249. »Jasia wzieni do wojska, a dziewcynie było matyjasno o niego« ib. III, 21, n⁰ 113. »Dziś mi jakoś matyjasno« Spr. V, 114. || »Matyjaczno = smutno« Pr. fil. V, 791. || »Matyaśnie = żałośnie, smutno, rzewnie: 'Zrobiło mi się jakoś matyaśnie'« Krasn. 305.

Matylka p. Motyl.

Mauka p. Miawka.

Maus = Emaus: »Chodzić 'na maus' a. 'na meusz' = chodzić w poniedziałek wielkanocny do kościołka na przedmieściu Kalisza« Parcz. »W poniedziałek wielkanocny chodzą na 'meus'« Pr. fil. IV, 217. Por. Emaus.

Mawiać = odmawiać: »Niech pacirz máwiają« Kozł. 197. »Modlitwę mawiać« Zb. III, 61.

Mawka p. Miawka.

Mazacz: »Do bazgracza, zwanego 'mazaczem', 'mazochem', a grzeczniej 'Da-mazym', gdy ujrzy piękne obrazy: 'Ile razy pan Damazy Te obrazy zoczy, Tyle razy pan Damazy Ze skóry wyskoczy'« z »Fraszek szlacheckich« Lub. II, 179, n⁰ 100.

Mazać »ulega analogji słów pochodnych: 'mazâj'« (zamiast 'maż' K.) Rozpr. XII, 62. || »Mazać się« = płakać (o dzieciach) O. Rozpr. XII, 96.

Mazak: »Mazák a. mazgaj = bardzo skory do płaczu« Spr. IV, 26. || »Niech mi któren nie odpowie... Zaráz walę po mazáku (mówi kapral do rekruta)« Święt. 235. || »Mazák = gatunek drozda« Spr. V, 376. || »Mazák = szczoteczka do czernidła« Udz. »Mazák a. Kropác = kwacz do kołomazi« Spr. V, 370. Por. Mazoń.

Mazalánka p. Mezelan.

Mazanki blp.: »Skrzypek używa maleńkich skrzypków (= skrzypiec K.) bardzo piskliwych, zwanych 'mazanki'...« Pozn. II, 88.

Mazeloki = »rodzaj białych śliw« Udz.

Mazelonka p. Mezelan.

Mazepa = straszydło, 'mur.za', potworek (o dzieciach) Ust. z Litwy. »Mazepa = mazgaj, płaczek, beksa« O. »Mazepa a. Mazeta = płaksa, płaczliwy« Parcz. »Mazepa = brudas« Petr. »Mazepa = osoba powolna« Mil. »Mazepa = przezwisko osób o szerokiej twarzy a małych oczach« Osip.

Mazeta p. Mazepa.

Mazew: »Nie otrząsajcie po Mazewie rosy« Łęcz. 62, n⁰ 64. »W Mazewie« ib. 97. »Mazewski«: »Mazewskie dziéwecki« Łęcz. 63, n⁰ 65. »Mazewskie lasy« ib. 74. »Na Mazewskim polu« ib. 97. 197. »Mazeskie szargule« ib. 188. »Mazewskie gospodynie« ib. 191. »Mazewianka« Łęcz. 196. 201. 202.

Mazgać = »mazać« Święt. 703. Mil.

Mazgaj: »Mazga« Lub. II, 211 »Mezgaj = drziecko byle o co płaczące« Udz. || »Mazgoń = mazgaj, człowiek ślamazarny, nieporadny« Święt. 703.

Mazgoń p. Mazgaj.

Mazia = »mada, grzęzawica, błoto« Ust. od Kalisza.

Mazianiec: »Do wypalania mazi służyły tak zwane 'doły'. 'Maziańce' te były wykopane w ziemi i wyrównane nakształt wielkiego rozwartego cebrzyka..« Święt. 30.

Maziarka: »Mężczyźni noszą... wysokie kapelusze, zwane 'maziarkami'« Wisła I, 34. »Maziárka a. Maźnica = naczynie na smołę« Dyg. »Maziárka = maźnica, naczynie do smoły u wozu« Krak. IV, 312. Ib. I, 156.

Mazienka: »W lecie na połoninie (Huculi noszą) koszulę w maśle moczoną, zwaną 'mazienka', która... chroni ciało od plugawych insektów skórnych« Witw. 88.

Maznąć: »Máznąc = uderzyć np. kijem« Pobł. 47. »Meznąc = masnąć, trzepnąć« Ram. 99.

Mazoch p. pod Mazacz przytoczenie z Lub. II, 179.

Mazocha = nazwa krowy Wisła V, 923. Por. Mazula.

Mazoń = »pieszczoch« Wrześ. 13. »Mazoń = kapryśnik, pieszczoch« Spr. V, 376. Por. Mazak.

Mazowsze i Mazowiecki: »Na Mazowsu« Wójc. II, Dod., 96. Toż Kolb. 346, n° 120. »Na Mazowszu« Zb. VI, 133, n° 84. Wójc. I, 180. Maz. I, 241, n° 127; III, 100. »W Mazowsu« Maz. II, 130 (nie ludowa K.). || »Mazowiecki«: »W Mazowieckiem mieście« Kuj. II, 64. »W województwie Mazowieckiem« Zb. IV, 208, n° 9. »Psi narodzie, śleporodzie Mazowiecki« Pozn. IV, 129. »Bór Mazowiecki« Rad. I, 234. »Obertas 'z mazowiecka' « Pozn. IV, 321, ods. || »Mazowski«: »Żebym ja była księżną Mazowską...« Kolb. 9, n° 1 f (nie ludowa K.). || »Mazowszanin«: »Pasik nakrapiany, Jak to nosą Mazowsany« Łęcz. 151, zwr. 2 (nie ludowa K.).

Mazula = »nazwa krowy bardzo łaskawej, idącej do każdego na zawołanie« Rozpr. X, 267. 245. Por. Mazocha.

Mazur: »Z góry Mazury, jedzie Mazurecek, Wiezie mi wianek...« Was. 193. Łęcz. 253. »Ja z góry ná Mazury...« Zb. XIV, 176, n° 20. Rog. n° 84. 120. Krak. II, 111, n° 208. Kozł. 31. Sand. 127. Zejsz. 120. Kolb. 17, n° 36. Zb. X, 328—29. Maz. II, 122, n° 177; III, 132. 258. Pozn. I, 236, n° 92. Zb. IV, 210, n° 13; XII, 225, n° 160. »O Mazur, Mazurecek Posed na piec do dziéwecek« Kiel. II, 161, n° 485. »U Mazura w piecu dziura... Kupił Mazur Mazurecce cerwone trzewicki« ib. 177, n° 627. Zb. XV, 158, n° 26. »Mazur Mazurce niecnotę wypłatał« Rad. II, 110, n° 236. Zb. XV, 160, n° 37. Kozł. 170. Zb. VI, 133, n° 85. »I ja Mazur, i ty Mazur« Lub. II, 29, n° 78. Toż Zb. XIV, 236, n° 72. Kolb. 403, n° 312. Kuj. II, 254. Kiel. I, 201. Zb. XII, 179. »Niemcy tańcowali; Przysed jeden Mázur, szyćkie ŭuciekáły« Zb. XIV, 237, n° 85. »Cyś ty, Kásik, widział, Ják sie Mázur rodzi?« ib. n° 87. »Já se Mázur z Ulanowa« ib. n° 86. »W Mázuze (tak K.) taká dusa, Choć ŭumze (tak K.), to sie rusa« ib. 241, n° 106. »Buciki z ostrogamy, Jak to między Mazuramy« Łęcz. 151, zwr. 3 (nie ludowa K.). Toż ib. 152. »Ja Mazur sumno bogaty« Łęcz. 150, n° 269. Maz. II, 130. 148; III,

295; V, 286. 310, n⁰ 352. Wójc. I, 178 (nie ludowa K.). Zb. XV, 158, n⁰ 27. 159, n⁰ 36. Wójc. I, 38. 156; II, 257. 224. 237. 279. 309. Krak. II, 189, n⁰ 369. 190, n⁰ 370 (nie ludowa K.). Kolb. 309, n⁰ 1. Pozn. V, 137, n⁰ 300 (toż). Zb. VI, 134, n⁰ 85. Zejsz. 71. || »Mazurowie« Lip. 21. Pozn. IV, 6, n⁰ 11; I, 236. Krak. II, 188, n⁰ 367 (nie lud. K.). »Mazurkowie« Wisła VIII, 698. || »Mazurek«: »Chłopek Mazurek« Zb. IV, 227, n⁰ 85. Lip. 11. Kuj. II, 24, n⁰ 147. Kolb. 434, n⁰ 423. Pozn. V, 113, n⁰ 230. Zb. VI, 107; XV, 59, n⁰ 51. Rud. 202. Spr. V, 106 p. w. Dymka. »Tańcuje Kuba, Jurek, ślepa dziewka i Mazurek« Lub. II, 27, n⁰ 70. »Mazureczka krowy doi, A Mazurek przy niej stoi« Lub. II, 50, n⁰ 148. »Kto tańcuje?... I Świderek i Mazurek« ib. 58, n⁰ 178. || »Mazureczek«: Kolb. 406, n⁰ 324. Wójc. I, 38. 229. Rog. n⁰ 120. Krak. II, 111. Zb. VI, 156. Sand. 127. Kozł. 31. 170. Zejsz. 71. || »Mazurka«: »Ty, Mazurko!« Lub. II, 50, n⁰ 148. || »Mazureczka«: »Mazureczka krowy doi« Lub. II, 50, n⁰ 148. Wójc. II, 330. Zb. II, 116; XV, 158. 160. || »Mazurówna« Pozn. I, 236. n⁰ 92. || »Mazurzyca = Mazurka« Pr. fil. V, 792. || »Mazurski = mazowiecki: Skwalem raz w wyrażeniu: 'Tu się kończy ziemia mazurska'« Spr. V, 114. »Mazurski« »Mazurskie [illegible]« Rad. II, 3, n⁰ [illegible] »Mazurskiej [illegible]« Zb. II, 111. »Wojewoda mazurski« w [illegible] Maz. V, 79. || »Mazur[illegible] [illegible] [illegible] przez Mazurów« Krak. II, 190, ods. San[illegible] 221. [illegible] 360, n⁰ 185. [illegible] [illegible] z Kam. 139. pod

Mazur = taniec. »Na Mazury« = do Królestwa Wisła IX, 80.

Mazur = taniec: »Mazur« (opis szczegółowy) Kuj. II, 201. Ib. 202, ods. »'Ksebka' czyli 'mazur' a. 'obertas kujawski« ib. 204. »Obertasa, podobnie jak na Kujawach, często tu (w ziemi Dobrzyńskiej) mianują 'mazurem'« Zb. VI, 145, ods. »Raz mazura pójdę z Kasią...« Zb. II, 115, n⁰ 215 (nie ludowa K.). W przyśpiewie piosnki o babusi i koziołku: »Ona ma żyg żyg żyg mazura...« Zb. IX, 246. Zb. II, 94, n⁰ 125; IX, 260. »Ma i Wielkopolska swoje mazury i sobie całkiem właściwe tańce« Zb. VIII, 102, ods. 1. »Mazur« w Czerskiem (opis) Kozł. 220. »Mazurecka śpiwám« Zb. XIV, 176, n⁰ 19. »Zagraj mazura!« Maz. II, 197. 244. »Jęli Krakowskiego i mazurskiego wywijać« Kam. 139. || »Mazur żydowski« (melodja) Łęcz. 209, n⁰ 420. || »Mazureczek«: »Dziewczyny... szły z drugiem: mazureczka« Pozn. V, 103, n⁰ 201.

Mazurek = świerszcz: »Mazurek z swoim synem Tak świergoce za kominem: 'Cierp ciep cierp cierp, miły Panie!'...« Kuj. I, 209, n⁰ 5. Też Kal. I, 62, n⁰ 19.

Mazurek = »rodzaj wróbla koloru bronzowego« Pr. fil. V, 792 || »Mazurka = wróbel [illegible]« Hemp.

Maż m.: »Kogut zapiał.. djabeł się maziem [illegible]« Rad. II, 191

Mażniak. »Mazniak = 1. [illegible] 2. brudas 3. [illegible]« Pr. fil. IV, 217.

Maźnica = naczynie na maź [illegible] [illegible] M. Święt. 705. Maz. III, 82. Por. Maźniak

Maża = [illegible] [illegible] [illegible] O. »Maja« M[illegible] »Maża = [illegible] [illegible] [illegible]

zaprzężony, którym czumacy wożą pszenicę (do Odesy)..« Roczn. 215. »Węglarze wytapiają maże« Stęcz. 68.

Mącić: »'Nie mąciwa rozumem' = nie po warjacku, przytomnie« Kam. 189.

Mączanka = gatunek gruszki Ust. z Litwy. Por. Mącznica.

Mącznica = »dziura, którą się mąka sypie, pytlownia, koryto w młynie« O. »Mącnica = rynienka, którą się mąka sypie z pomiędzy kamieni młyńskich« Spr. V, 376. || »Mącznica a. Mocnica w słowniku błędnie (w jakim słowniku i co błędne? K.) = belka na sztybrze, unosząca cały wiatrak« Spr. IV, 365. »Mącznica = belka wałowa w wiatraku« O. || »Mącznica« = gatunek gruszki Zb. XIV, 28. O. Por. Mączanka. Mątnica.

Mącznik »czyli młynarz«, osoba kuligowa Krak. I, 255.

Mączyty: »Ziarno ciężkie, sypkie, mączyte« Kaspr. 78.

Mąda (L. oznacza, że to rodzaj żeński; myślę, że to jest liczba mnoga rodz. nijakiego K) = testiculi: »Niech ten rządzi, co ma mądzi (z Czeskiego 'moudi', właściwie powinnoby być 'mądzié' K.), a kto ma one (właściwie 'onę' = feminal K.), niech idzie na stronę« Wisła VIII, 793, nº 1251. Por. Męderały.

Mądel- p. Medal.

Mąderak = »mądrala« Pr. fil. V, 792.

Mądraczek = »mądral« (iron.) Kuj. II, 273. Por. Mądral. Mądraszek.

Mądrachna p. Mądralina.

Mądral i Mądrala: »Mądrala a. Mądraczek = iron. mądry, wścibski, chcący uchodzić za mądrego« Kuj. II, 273. »Mądrál a. Mądrzela« Hilf. 171. »Mòdrák« Rozpr. VIII, 123. »Mądral = iron. mądry« Bibl. Warsz. LXXX, 626. »Mądrala = człowiek przemądrzały« Spr. IV, 25. »Mądrala = człowiek mądry, sprytny« ib. V, 114. »Mądrala = mędrek« Czark. Pr. fil. V, 792. »Mądrala = udający mądrego« Rozpr. XXVI, 383. »Mądrala = blagier wiejski a. człowiek chytry, rachujący na łatwowierność ludzką« Osip. || »Mędrala = mędrek« Krak. IV, 312. »Mędrala = zarozumialec« Udz. »Mędrala = mądrala« Zb. II, 228, nº 5. Por. Mąderak. Mądralski. Mądrela. Mądrośnik.

Mądra-li = ? cóż dziwnego, nic dziwnego, oczywiście (tak podobno z sensu wypada K.): »Wojtek rzucił się obces na stracha... Mądrali, w tym niespodzianym popłochu, węgiel (który niby strach trzymał, strasząc, w zębach K.) wpadł z zębów do gęby...« Zmor. 180—181 (jedyny przykład K.).

Mądralina »a. Mądrachna = kobieta, mająca pretensję do rozumu« Kuj. II, 273.

Mądralski: »Mądralski = mądralski« Ram. 107.

Mądralstwo: »Mądralstwò = mądralstwo, mędrkowanie, mądrość (iron.)« Ram. 107.

Mądraszek = »mądral« Bibl.Warsz. LXXX, 626. Por. Mądraczek. Mądral.

Mądre drzewo = modrzew O.

Mądrela i Mądrzela: »Mądrela« Rozpr. IX, 320. »Mądrzela = mądral« Pobł. 46. Ram. 107. Hilf 171.

Mądrować = »studjować, badać, rozważać, obmyślać« Wrześ. 13. »Mądrować = dowodzić« Piątk. »Nie masz fusów (= wąsów), nie mądruj« Wisła VIII, 793, nº 125.3

»Pán Tempski... zacząn so mądrowac« (= rozumować) Derd. 20. Por. Mądrzyć.

Mądry: Formy: »Môder« Rozpr. VIII, 79. »Jedźe (= jedźże), skoroś taki mąder!« Wisła VII, 143. Toż Spr. IV, 324. »Mądry« = znachor Piątk. Stopnie: »Mądsza« Kuj. I, 131. »Mądszy« ib. 138. »Mądrzéjszy« Zb. I, 7. »Mądrzejszy« Rozpr. IX, 142. 298. 306. 321. »Modrzejszy« ib. 349. »Námądrzejszy« Zb. VIII, 306. 321. »Mądrzyjse kurcę anizeli kura« Rozpr. X, 227. || Znaczenia: »Mądry = znachor« Parcz. »Mądry = 'nawiédzony'« Pozn. VII, 110. »'Mądry' a. 'Mądra' jest to, wedle zdania ludu, osoba wyższemi uposażona zdolnościami, w której z 'nawiedzenia' boskiego przemieszkuje mnóstwo demonów...« ib. 135. »'Mądry' a. 'Mądra' mają moc nadludzką, od Boga daną, do leczenia chorych, za poręką posłusznych im djabłów« ib. 137. 139. 144 i ind. || »Mądra« = znachorka Zmor. od 2. Berwiński Studja I, 128. »Mądra baba« Derd. 94. »Pokątna lekarka, zwykle 'baba mądra' zwana« Pozn. II, 29. 135. 153. 216; VII, 99. 102. 110. 113. Wisła VIII, 135. || »Mądry = chytry« Osip. || »Być mądry« = (z niemiecka) dowiedzieć się: »Król nie boł z niego mądry« Pozn. VI, 340.

Mądrze = dokładnie: »Nie zawsze mądrze zmáwiám paciérze« Zb. II, 238.

Mądrzyć = »rozprawiać: 'Bedzieta wy tamoj mądrzyli!'« Spr. V, 114. Por. Mądrować.

Mądrzyk p. Małdrzyk.

Mąka »Mołka« Rozpr. IX, 167. 209 »Moka« Lis. »Mułka« Udz. || »Mączka«: »Mynarz niele mączki« Łęcz. 94. || »Mączka = krochmal« Mil. || »Mączeczka«: »A cóześ jadał?... — Klusecki z mącecki« Pr. fil. V, 792.

Mąklej = klej ustny, niemiec. Mundleim Pr. fil. II, 461.

Mąklica = »garnek do mąki« Pleszcz. 37. Por. Wąklica.

Mąsierka p. Nasięzrzał.

Mąskotać = »otłuścić się« Udz.

Mąt p. Męt.

Mątel p. Medal.

Mątewka = koziołek, firlak, kwirl Ust. z różnych okolic. Por. Mątew O. »Motewka« Krak. IV, 309 p. w. Kołatka.

Mątnice (może zam. *Mącznice, por. Mączanka) = rodzaj gruszek Zb. XIV, 28.

Mątnik = »maleńki z gęstej sieci zrobiony niewód do łowienia ryb drobnych« Prac.

Mątny p. Mętny.

Mąż: »Muż« Bisk. 26. »Męzu« 3 pp. lp. Was. 170. »Wydałam ją za mąż inszy« Pozn. IV, 115. »Anioł Gabryjeł będzie chciáł córke jego za mąz« Cisz. I, 275, n° 224. || »Mąż i żona« gra dziecinna Kuj. I, 221, n° 5. || »'Dobry mąż' = swat« Zb. VI, 99. »'Dobry pan' a. 'dobry mąż'« ib. II, 30. Wisła III, 731. Nadm. 57. || »Mężyk«: »Dadzą (cię) za mąz, za męzyka« Rad. I, 146. n° 97. »Mój mężyku!« Pozn. V, 204, n° 438, zwr. 8. Mój męziku!« Swięt. 153. || »Mężyczek«: »Mój mężyczku!« Rog. n° 390. 522. »(Dziéweczka) dostanie mężyczka uprzéjmego« ib. n° 430. »Mój męzycek« Zb. XII, 153, n° 485. »Wianyszek... upadnie mężyczkowi na łonie« Pozn. V, 204, n° 438, zwr. 8.

Mążny p. Mężny.

Mchowiska: »We Mchowiskach« Lip. 93. Toż Pozn. V, 172 »Mchowianin«: »Cobyś wolała, czy

chusteczkę, czyli Mchowiana? Lip. 19. Toż Pozn. V, 119. || »Mchowiáneczka« Zb. VIII, 106.

Mchownik = grzyb boletus granulatus Pleszcz. 140. »Mchowik a. Mochowik« O.

Mchowy: »Mechôwy« Ram. 99.

Mdã p. Będę.

Mdleć: »Mgleć (złożone i pochodne także)« Czark. »Mglec« Ram. 100. »Mgleć« Rozpr. XXVI, 383. »Serce mgleje« Kuj. II, 254. Kozł. 53. 133. Lip. 2. Kolb. 89. 217. Zb. VI, 114, n° 38; II, 73. Rozpr. IX, 132. 139. Hilf. 146. Maz. III, 167. Wisła VII, 185. || »Mglić« Kuj. II, 283, n° 45. Chełch. I, 182. Por. Młoić.

Mdleja: »Mgleja = człowiek słabowity« Pobł. 47. Ram. 100.

Mdlejowaty i poch.: »Mdlejowaty i Mglejowaty = mdły (autor pisze 'mgły' K.), słabowity« Pobł. 46. 47. Ram. 100. »Mglejowato = wątło, słabowicie, chorowicie« ib. »Mglejowatosc = wątłość, słabowitość, chorowitość« ib.

Mdławo: »Mgławô = mdło, słabo« Ram. 100.

Mdławy: »Mgławy = mdły, słaby, osłabiony« Ram. 100.

Mdło: »Medło = mdło, nijako, licho, niesmacznie: 'Ta brejka medło sznaká = ta zupa ma smak nijaki'« Ram. 98. »Mgło = mdło, słabo« ib. 100.

Mdłość: »Mgłosc« Hilf. 172. Ram. 100.

Mdły: »Mgły« Was. 243. Pr. fil. V, 793. Ram. 100. Kuj. II, 283, n° 45. Zb. II, 229. 239, n° 8. »Mgła lampa« Wójcicki Klechdy II, 40. || »Medły = mdły, niesolony: 'Medłá strawa przykrá do jedzeniá'« Pobł. 46—47. Toż Ram. 98.

Me: »Me a. siusiu (w gwarze dzieci) = owca« Was. 250. »O me!« przyśpiew Łęcz. 156. n° 278. || »Ani me nie muknąn i upád na zemnię Derd. 31. »Nie umie ani be, ani me« = ani słowa. »Nie odpowiedział ani be, ani me« Ust. z Litwy. || »Mehehe«: »W lesie ucięte, w domu ugięte, a powiada: mehehe!« (zagadka o sicie [raczej o skrzypcach K.])« Zb. I, 120, n° 31, warj. 2.

Me = mię: Pr. fil. IV, 841. Mil. Dodać do Ja.

Meble: »Neble« Rozpr. IX, 132. Pr. fil. IV, 277. »Męble« Rad. II, 174.

Mecena (może raczej 'Mecyna', bo rymuje z 'dziewczyna' K.): »Pójdę do Meceny« Zb. X, 320. n° 323.

Mecenas: »Mętynás, Matyjás, Męcynás« Pr. fil. I, 311.

Mech: Formy: »Mek« Sab. 132. 2 i 7 pp. 'mechu': Kuj. II, 283, n° 47. Pozn. I, 132. Zb. I, 46. Rozpr. X, 227. 246. Zb. XI, 48. Ust. z Jaworza. Cisz. I, 129. Święt. 367. Ram. 98. »Msu« Rad. II, 25. »Mechem« 6 pp.: Zb. I, 46; VI, 158. Cisz. I, 352. Zb. XV, 54. Święt. 366. »Mechę« Ram. 98. »Hmem« Pr. fil. V, 746. || Znaczenia: »Mech pierzny« = puch (w poduszkach) Święt. 51. »Mech piérzny = puch« ib. 703. »Mech robaczny = lichen helminthochortos« Ciesz. 59.

Mechanik: »Mechanik = przemądrzały, sprytny, zręczny« Parcz. »Machynik« Cisz. I, 281. »Machennik« Pr. fil. IV, 215; V, 787. Kud. »Machonik« Kam. 97. »Machanik = 1, mechanik 2, wyga, filut« Ust. z Litwy.

Mechaty = kudłaty, kosmaty (o psie np.) Ust. z Nałęczowa. || »Mechmaty«: »Ty, sroko mechmata!« Głos 1896, n° 23, str. 534.

Mechelek = »kosmyk: 'Mechelek włosów'« Pr. fil. V, 792.

Mecherz- p. Macharz-.

Meches = »niechluj« Święt. 703.

Mechmaty p. Mechaty.

Mechnąć = »zemknąć, dać drapaka: 'Mechnąć potokami'. 'Mechnąć między ściany'« Spr. V, 376.

Mechniaczyć: »Mechniacyć = gładką powierzchnię nastroszyć, porobić zadziory« Spr. V, 376.

Mechniasz: »Mechniász = polana błotnista, mszysta« Hilf. 171.

Mechowy p. Mchowy.

Mechtać się = »zmieszać się« Pleszcz. 37.

Mechtylda Tygod. ilustr. ser. 2, n° 110.

Mecia »mecia! = wołanie na jagnięta« Parcz.

Mecka p. Mata.

Mecyje blp. = »specjał, przysmak, pańska rzecz: 'O má dopiéro mecyje!'« Pr. fil. IV, 217.

Meczeć = beczeć: »Owca mecy« Wisła V, 648.

Meda p. Amadej.

Medal: »Mędal« Krak. IV, 294, n° 15. »Mędal a. Mędál« Kuj. II, 282, n° 39. »Mendale śrybrzyste« Kam. 63. Parcz. || »Mętal« Kuj. II, 282, n° 39. Pauli. 214. Zb. I, 71. »Mętál« Rozpr. IX, 118. 132. 137. Bisk. 52. Zb. VIII, 252. »Nie podpieram mętálami brody« ib. X, 263, n° 89. Święt. 703. Hemp. Parcz. Pr. fil. IV, 217. 841. L. || »Mętalik« Rozpr. IX, 168. Chełch. II, 64. »Mętálik« Doman. Święt. 703. Tyg. ilustr. 2, III, 79. Kuj. I, 66. Kozł. 372. Krak. I, 217. Chełch. I, 46. Pr. fil. IV, 217. Wisła VII, 692. || »Mątel, 2 pp. mątla« Rozpr. IX, 290. || »Mętel = medal« Czark. || »Mątlik« Rozpr. IX, 290. || »Mądelik« Rozpr. VIII, 240. || »Mętelik« Pr. fil. IV, 841. || »Nemtal« Lub. II, 212.

Mederunek p. Moderunek.

Medyk: »Mędek = rodzaj czepca« Hilf. 171. Patrz Krzepianek.

Medok: Łysy medok (żartobl.) = wódka« Zb. VIII, 254.

Medycić p. Medytować.

Medycynjer = student medycyny, medyk Bar. 48.

Medyk = »przemądrzały, sprytny, zręczny« Parcz. »'To był medyk!'« = o sprytnym złodzieju, który uciekł z więzienia Świętokrzyskiego Lis. »Medyk = człowiek przebiegły i niebezpieczny; gdzieindziej takiego lud nazywa 'omętrą' tj. gieometrą« Osip. »Medyk z was!« Kaspr. 23. »Medyk = mędrek, uczony« Pr. fil. IV, 841. »'Nie bójś, to medyk!' = oho, to szczwany lis« Maz. V, 32.

Medykować = »leczyć, leczyć się« Parcz. Patrz Medytować.

Medyta = rozmyślanie: »Dziaduś w medycie słuchali« Kam. 97.

Medytować = »rozmyślać« Osip. »Medytować = myśleć nad czem, rozmyślać, trapić się« Święt. 703. || »Medykować = medytować« Pr. fil. V, 792. Zb. II, 249. || »Medycić«: »Straśnie medyci co to takiégo« Cisz. I, 218. || »Mendykować = medytować: 'Poganiác mendykował nad skargo'« Rozpr. XX, 430. Pr. fil. V, 792. || »Mętować = medytować« Pr. fil. IV, 217.

Mega (właściwie *Muga K.): »Méga = komar, meszka« Hilf. 171. Ram. 99.

Megaj: »'Megaj, betjar!' = stój, włóczęgo!« Rozpr. XVII, 24.

Mejnk »gatunek ryby (miętuz?)« Hilf. 171.

Mejzla: »Pokoje 'bryzowane', gdy je 'kamiéniarze mejzlami wyfugujom w kamiéniu'« Cisz. I, 118.

Mek- p. Myk-.

Mekleć: »Meklec, mekleję = oszukiwać (w handlu)« Hilf. 172.

Melancholijny. »Mankolijny =

grymaśny, uparty (o zwierzętach): 'A to mankolijne te twoje kónie!'« Spr. V, 113.

Melancholja: »Mankolija« Kuj. II, 273. 279 (z Bibl. Warsz. LXXX, 626). Parcz. Derd. 136. »Mankolijá = smutek, zgryźliwość« Spr. IV, 357. || »Mankolijá = pomieszanie umysłu« Udz. »Mankulija« = toż znaczenie Zb. I, 45. || »Mankolija = maligna« Pr. fil. IV, 216. || »Mankolija = grymasy, upór« Spr. V, 113. || »Mankólĺjá = melancholja; zmartwienie, smutek« Ram. 96. »Od wielgi mankolii az w chorobę wpadła« Pozn. IV, 119, nº 225, zwr. 4. || »Mankulijá« Pr. fil. II, 245. »Mankolijá, Mankulijá = żałość, smutek, melancholja: 'Taká go wziena mankulijá'« Pr. fil. V, 789. »Mankulijá = melancholja, zgryzota, zmartwienie« Święt. 703. »Mankolija = melancholja, choroby nerwowe« Wisła I, 153. || »Mękolijá = szał, napad szaleństwa« Rozpr. XVII, 45. Wisła I, 151, ods. Spr. IV, 325.

Melchjor: »Majcher« Bibl. Warsz. LXXX, 625. Kuj. II, 318. Lub. II, 226. Święt. 94. »Mojcher, Mojcherek« Zb. I, 99. || »Majcherka« = Melchjorowa Kuj. II, 318.

Meldować: »(Zając mówi:) Kucharka mię przewraca, Co chwilę palec pomaca I zaraz mię też melduje (= o mnie donosi K.): — Już dobry!« Rog. nº 68. »Gdy przyjechali do króla, zaráz to meldowali« Pozn. VI, 56. »Zachodzóm do swego nácelnika, meldujący (= meldując K.) mu to« Zb. IV, 196, nº 2. »Idzie i melduje zbójnikom, ze sýćko spi« ib. V, 257. »Wiedziałem o co wy mi meldujecie« Wisła II, 472. »Tô tô bŷło u oficérow meldowáne« (doniesiono o tem oficerom K.) Hilf. 120, nº 21. || »Meldować się«: »Złotnik poszed i melduje się u króla, że ón podejmie się te korónę wystawić« Pozn. VI, 109. »Idzie i melduje się pánu« ib. 234. || »Melidować« Pr. fil. IV, 276. Ust. z Litwy.

Mel- p. Ml-.

Mele = mętowanie w grze 'w zająca': »Ele mele, cukru wiele?..« Zb. II, 34, nº 8.

Melidować p. Meldować.

Melilot: »Malot« Ust. z Wiłkomierskiego. »Melot, Nozdrzyk a. Nozdrzeniec = mellilotus offic.« Pleszcz. 123.

Melisa: »Melisa biała = szanta, nepeta cataria« Pleszcz. 129. »Szanta a. biała kobieca melisa« ib. 132. »Malesa, Malisa« Pr. fil. IV, 216.

Meliwo p. Mlewo.

Melka = »zupa mączna, Mehlsuppe« Pozn. III, 128.

Melkarnia = »miejsce wyrabiania syrów, masła« Pr. fil. V, 792.

Melnica = »ryba morska, po Kaszubsku nazwana, jest z rodzaju łososiów« L.

Melon: »Malon = bania (roślina)« Wisła III, 88. Pr. fil. IV, 798 p. w. Bania. »Malon = dynia: 'Uroda, jak malon z Rajgroda'« Pr. fil. IV, 841. »Malon a. Arbuz = dynia, bania« Osip. || »Malony« = gatunek jabłek Zb. XIV, 28.

Melot p. Melilot.

Melsonka = »zimowa suknia niewieścia z sukna czarnego« Rozpr. XVII, 87. Pr. fil. IV, 307. »Melsonka = zimowa suknia kobieca z sukna czarnego, sięgająca do kolan (opis)« Pr. fil. IV, 307.

Melwetek: »Melwetk = człowiek przygłupi« Pobł. 47.

Mełaje = polenta, mamałyga: »Hu-

cuły gotują sobie z mąki kukurudzianej mamałygę, pieką mełaje, stułnie i mantuły« Kłosy XVII, 167.

Mełcie: »Mélcie« Święt. 14. »Mlecie« Ust. z Litwy.

*Mełknąć: »Málknąc a. Mołknąc = zwisnąć: 'Noga, ręka mnie mołknie'« Pobł. 46. 48. »Málknąc = zwisać, opadać na dół (ze zmęczenia), drętwieć« Ram. 100.

Mełkus, »Mełkusiaty = krótkouchy baran, skop a. owca« Fed. 402.

Mełnia: »Mełniá = błyskawica: 'Mełniá chlaszcze' = błyska się« Ram. 100.

Mełsak: »Mełsák, Mełsácek = trzpiot; człowiek, którego wszędzie pełno, wściubski« Święt. 703.

Mem = niezdara, flejtuch, niedołęga Ust. z Galicji.

Memel: »'W memlu być' = być w ruchu, przy zajęciu« Pr. fil. IV, 217.

Memetra p. Gieometra.

Memlać = »ślinić« Bibl. Warsz. LXXX, 626. || »Memłać, Rozmemłać = mącić, pomieszać gęsty płyn« Pr. fil. IV, 841. || »Mémłać = lekko poruszać, przerzucać, miąć; piorąc, słabo trzeć bielizną w rękach« Święt. 703. || »Memlić = żuć« Pr. fil. V, 792.

Memłać p. Memlać.

Memr- p. Mamr-.

Memrać: »Mémrać = mruczeć pod nosem, okazując tym sposobem niezadowolenie; mówić niezrozumiale« Święt. 703.

Memrak: »Mémrák, Mémracysko = = niezrozumiale mówiący« Święt. 703.

Mendel: »Męde1 a. Medel = garść zżętego zboża; z kilku męd1i powstaje snopek« Zb. II, 249. »Kopa i męde1 = 75«. Zb. VII, 142, n° 88. »Mendel = kopa; 'mendel płótna' = sztuka płótna« Kuj. II, 273. »Mendela« 2 pp. lp. ib. 283, n° 47. »Mendel płótna = sztuka płótna mająca łokci 15« ib. I, 87. »Mendel płótna = sztuka z 8—12 łokci« Pozn. I, 98. »Zboża nie ustawiają w 'mendele', lecz w 'lusy'« ib. 101. »Gómółków cztery mendele« ib. 206. »W 'mendel' idzie 14 snopków...« Krak. II, 94. »Gęsi sześć mendli« Pozn. II, 299. 382 »mendeli«. »Męde1 i ośm = 20« List od Derd. (mowa nie o Kaszubach K.). »Má pare mendeli jáj« Pozn. VI, 294. »Męde1 a. Mądel = 16 snopów a. innych rzeczy: 'Związać zyto do mądeli'« Rozpr. X, 288. »Niema na polu ani mendela« Wisła III, 518. »Gęsi ze trzy męde1e« Kal. I, 110, n° 65. »Męde1 = piętnastka np. snopów« Pleszcz. 37. »Mendel = 15« Rozpr. XI, 185. »Gdzie było zytko, to niémas, Tylo medelki kieby las« Was. 110. || »Mandel = tuzin« Nadm. 153. Zb. VIII, 295 (= 15). »Mądel = 15« Ram. 98. || »Mądel a. Męde1 = 1/4 kopy« Hilf. 171. »Mądel a. Męde1 = 16« Rozpr. X, 288. »Mądel« Ust. z Cieszyńskiego. »Mądel = 16 snopków a. innych rzeczy« Wrześ. 13. Spr. V, 376. »Dobrze kłóska przy mądelu zbierać« Cinc. 10, n° 156. »Mądel = 12 snopków« Cer. || »Złapał mendel kotów« Kozł. 182. »Niemców męde1, A Polaków sześć« Pozn. V, 91, n° 168. »Zydów kopa i męde1« (w zagadce) Cisz. I, 359, n° 425. »Chłopcy!... Za groszynę mendel was dostanie« Pozn. V, 173, n° 415. »Z męde1 Zydow widzáł« Derd. 73.

Mendykować p. Medytować.

Menglica p. Magiel.

Menie = »agrest« (mylnie wydrukowano 'menic' K.) Wrześ. 13.

Menkolja p. Melancholja.
Mennica: »Miednica« O. Ust. z Olkusza.
Mentadeus p. Mandatarjusz.
Mentereus p. Notarjusz.
Mento »a. Manto = pamiętne, wały, basarunek: 'Sprawić komu manto'« Ust. z Kujaw.
Mentor: »Mendor«: »Jagem służył przy dworze, Przy francuskim mendorze..« Zb. XIV, 78, nº 8.
Mera p. Marcha.
Mercha p. Marcha.
Merchać = »mierzwić« Bibl. Warsz. LXXX, 626. »Mérchać (włosy) = czochrać, w nieład wprowadzać« Kolb. »Mérchać = rozczachrać, pomieszać w nieład wprawić, przedewszystkiem o włosach: 'Czégóżeś taki pomérchany?'« Zb. I, 46. »Mérchać = = rozrzucać, miąć, wikłać, mieszać« Święt. 703. »Myrchać = mierzwić« Rozpr. IX, 210; XXVI, 384. »Myrchać = burzyć, czochrać (włosy)« Zb. I, 72. »Myrchać = mierzwić np. słomę, włosy na głowie« Rozpr. VIII, 230. »Myrchać = rozrzucić słomę; włosy mieć niezaczesane« Rozpr. XX, 431; IX, 210.
Merchel = »wyraz pogardliwy na chłopca za młodego do roboty; malec, smarkacz« Bibl. Warsz. LXXX, 626.
Merczeć p. Myrczeć.
Merda p. Mirt.
Merdać = »machać, kiwać (ogonem, o psach)« O. »Smok mérda ogonem« Krak. IV, 65. 104. 236. 312; III, 37. »Jedno wściubi, a drugiem (ogonem) merda kole zadka« (zagadka o kaczce) Zb. VI, 24, nº 264. »Nogi (capa) wystawały z torby, 'merdając' (bujając) w powietrzu« Wrześ. T. 42. »Mérdać sie = 'prać sie'« Rozpr. X, 297 p. w. Prać sie. »Merdać się = bujać się, kiwać się, kołysać się, kołysać się w powietrzu« Wrześ. 13. »Mérdać = poruszać czemś wiszącem« Święt. 703. Dygasińskiego Beldonek, 51: »Kijem na psy merdać«. »Merdać sie = bujać się, kołysać, kiwać się« Spr. V, 376. »Mérdácie sie koło kruchty« (do kościelnego) Kaspr. 33. »Merdać = ruszać, kręcić: 'Zwierzę merda ogonem'« Parcz. »Myrdać = czemś prędko ruszać« Udz. »Kot myrdá ogonem« Udz. »Myrdać sie, teraźn. Myrdze sie = rzucać się« Rozpr. X, 250. Por. Majdać. Myrgać. Myrsznąć.
Merdawa: »Mérdawa« = przetak (w zagadce): »Pożyczże mi mérdawy, Ino chwilę pomérdám...« Zb. I, 124, nº 68.
Merdu! = o ruchu kiwania się: »Zwiérz przy zwiérzu ferdu ferdu, A drąg między niemi 'merdu'!« Kuj. I, 204, nº 13 (zagadka o koniach i dyszlu).
Merdyrdy lm. = »całe kartofle gotowane« Pr. fil. V, 792.
Merdzeny = »śmierdzący« Kolb.
Mere = »podobnie, akurat takie, jak drugie: 'Dziéwki jak idą do kościoła, to mere wogród niosą na głowach'« Kam. 130 (tyle mają kwiatów na głowach K.). »Mere = prawie« Pleszcz. 37. »Mere = niby« Pr. fil. V, 792. »Mere = jakoby, niby« Sand. 263. »Takie mere skorupiaki« (o ostrygach) Kam. 43. »Mere = podobny: 'On mere taki, jak jego matka'« Udz. »Mere = niby, jakby, na podobieństwo: 'Naród się modlił, patrząc w ich czerwone twarze, mere w ołtarz'« 'Mere djabół' = niby djabeł. 'Mere w całku nie patrzy, a wszystko widzi' = niby wcale nie patrzy« Osip. »Do mnie się uśmiechnęła mere

(niby) źrebica« Maz. II, 131, n° 291, zwr. 10 (nie ludowa K.). Wisła V, 554. Wójc. II, 307. »A to mere jakieś cuda!« Rad. II, 98, n° 195, zwr. 1 (też K.). »Látá mere bies za Báśką« Kal. I, 256. »Mere = całkiem, podobnie jak« Pr. fil. IV, 307.

Mereżka = »rodzaj ściegu ozdobnego, łączącego dwie tkaniny« Pr. fil. V, 792. »Mereśka = ozdoba rękawów u koszul niewieścich, falban itd. zamiast haftu, robiona przez wyciąganie niektórych nitek i przewiązywanie pozostałych« ib. IV, 842. Por. Mrzeża. Mrzeżna.

Meręg- p. Morąg-.

Merg- p. Mrug-. Myrg-.

Mergl- p. Margl-.

Merk: »Merki = znaki, któremi ryby na całem wybrzeżu baltyckiem... oznaczają swe narzędzia i przybory...« Nadm. 34. »Merk = znak rybacki, godło rybackie« Ram. 99. »Każdy grobek ma swój krzyż, na którym imię i nazwisko umarłego wypisane, a często zamiast nazwiska tylko wyryty tak zwany 'merk', jakoby herb szlachecki. Każdy rybak bowiem ma sobie tylko właściwy znak, składający się z kilku w najprzeróżniejszy sposób zestawionych kresek... Tym 'merkiem' naznacza swoje wiosła, pale, szelki i inne narzędzia rybackie...« H. G(ołębiewski) Obrazki rybackie, 61. Por. Gmerk.

Merkot = »hardy, lubiący odpowiadać« Parcz.

Merkotać: »Mérkotać = mruczeć« Pr. fil. IV, 217. Parcz.

Merkury = stowarzyszenie spożywcze w Warszawie: »Mękury« Ust. z Warszawy.

Merla = »komar« Pr. fil. III, 306. »Mérla« ib. 494. Rozpr. XVII, 87. »Merle = mszyce« Fed. 402. »Myrle = komary« Ap. XI, 50.

Merlec: »Erlec merlec...« = mętowanie Zb. II, 33, n° 8.

Merma »(myrma) = warga bydlęca« Pobł. 47. Derd. 136. »Merma = warga bydlęca i wogóle u zwierząt« Ram. 99. »Rozdzewieł szkapie mermy i zazdrzał do pyska« Derd. 52.

Mérski p. Myrski.

Merta p. Mirt.

Merynosowy: »Marynosowy = czysto wełniany; 'marynuska' a. 'merynuska' = chustka czysto wełniana« Parcz.

Meseński: »Sukmany z lepszego sukna zowią 'meseńskiemi'« Krak. I, 124.

Mesować = »radzić« Wisła I, 151. 153.

Mest = »zwykle« Derd. 136. 139. »Mest, z niemiec. 'meist', nie znaczy w narzeczu kaszubskiem 'zawsze', 'w jedno', lecz 'zwykle', 'może', a często wsuwane bywa w zdanie tylko jako wyraz nałogowy, mniej więcej jak w książkowym języku polskim 'sobie'« Derd. J. 10. »'To mest je poczciwe dzecko' = to jest sobie poczciwe dziecko'« ib. 14, ods. 1. »Dáj rękę i mest więcy nie gorz sę na naju« Derd. 22. »Mést = zwykle, zwyczajnie« Ram. 100.

Méster p. Majster.

Meszne = »dziesięcina wogóle, ale nie dochody za odprawianie mszy« Pobł. 135.

Meszty lm.: »Mesty = trzewiki z sukna, łapcie« Pleszcz. 37. »Meszty = pantofle« Roczn. 215. O.

Meszyna = mech.: »Mesyna To moja pierzyna« Kozł. 135.

Meszyna = »zamsz« Roczn. 215.

Meta: »Męta« Wisła II, 359. »Merta« (bez bliższego określenia zna-

czenia K.) Rozpr. IX, 137. »'Długie mety' = rodzaj gry w piłkę« Pr. fil. V, 792. »Meta = rodzaj gry w piłkę« Ust. z Litwy.

Meta p. Mata.

Metr = miara długości: »Meter« Wrześ. 13. »Metr« kij, wtykany w ziemię w grze 'w metr' Zb. XIII, 80, n° 9.

Metryka: »Mętryka« (— ⌣ ⌣) Krak. IV, 294. Rozpr. VIII, 107; IX, 137; XXVI, 383. Bisk. 52. Parcz. Zapolska. Sand. 60. Zb. V, 218. 219. »Mātryka« Pr. fil. V, 789. »'Mętryka rodząca' = metryka chrztu« Parcz.

Meus p. Emaus. Maus.

Mewsza = skąpiec, żminda Mrong. p. w. Filz.

Mezelan = rodzaj tkaniny L. || Mazalánka = »spodnica« Spr. IV, 26. Mazelanka: »Spódnice z tkaniny wełnianej zielonego koloru nosiły nazwę koło Pińczowa 'mazelanek'«, Wisła VII, 295. »Mazelónka« = spódnica Aten. VI, 110. 630, »Mazelonka = suknia żeńska« Pr. fil. V, 792. »Mazelonka = suknia: 'W krótkiej mazelonce'« Rog. n° 504. »Dziéweczka... Kupiła se zwonki Kole mazelonki« ib. n° 539. Por. Melsonka.

Meznąć p. Maznąć.

Mezgaj p. Mazgaj.

Męcić = kręcić, wykręcać się, tumanić, zwykle w połączeniu z 'kręcić': »Kręci, męci, a pieniędzy nie oddaje« Ust. z Litwy. Por. Krętu-mętu pod Mętu.

Męciołу p. Mociołу.

Męczennik = który (u)męczył: »Zydzi niezbednicy, Pana Jezusa męczennicy« Kal. I, 88.

Męczybułka = »piekarz« Pr. fil. V, 792.

Męczyć: »Nie chcę, zeby sie tu nad kim męcyli i zabijali« Święt. 390. »Kołton jak wláz w nogi, tak mecuł i mecuł« ib. 489. || »'Chleb męczony' = zrobiony z niedojrzałych wysuszonych ziaren« Tyg. ilustr. 1, IX, 68.

Mędak: »Mendak = byk, buhaj« L. »Mędak = buhaj« Wisła V, 648. »Mędák = buhaj« ib. 915. »Mādák i Mędák« Pr. fil. IV, 216 217. »Mędak = jedynie używany wyraz u ludu na oznaczenie stadnika« Spr. V, 137. »Mendak = buhaj. Znają i nazwę 'buhaj', ale jej rzadko używają« Czark. W Zb. VIII, 248, w objaśnieniu wyrażenia: »Wypasł się jak mędák«, oraz tamże 253 i w Maz. III, 24 mylnie zbliżano wyraz ten z litewskim Mendogiem; patrz Pr. fil. II, 352. Rozpr. XVII, 81. Por. Mąda. || »Mędaki« = baranki Enc. roln. II, 819. || »Mędák = moszna byka« Pr. fil. V, 792.

Mędal p. Medal.

Męderały = »testiculi« Pr. fil. V, 792. Por. Mąda.

Mędlikacz: »Mędlikac = krętacz« Rozpr. XXVI, 383.

Mędowy: »Mędowa maść = unguentum neapolit.« Ciesz. 59.

Mędrala p. Mądral.

Mędyga = »gderanie: 'Co po mędydze, kiej mędyga nie naprawi'« Pr. fil. V, 792.

Mędzikać = »zawalać« Udz.

Męk = przytem, nadto: »Bene błęk i buten błęk, A westrzód sztůk mięsa męk« (zagadka o naparstku = wewnątrz błyszczy i zewnątrz błyszczy, a w środku kawał mięsa nadto) Nadm. 143.

Męka: »Meka« Krak. IV, 294, n° 16. »'Męka Pańska' = msza« Cer. Por. Boża męka.

Mękal = »ten, co męczy naprzykrzaniem się« Bibl. Warsz. LXXX,

626. »Ty, mękálu!« = przezwisko Zb. XIV, 34. »Mękál = przezwisko dziecka płaczliwego i nie dającego się uspokoić« Spr. IV, 324. »Mękál = nudziarz« Udz. || »Mękála = niedołęga« Rozpr. XVII, 45; XX, 430. || »Mękal« = przezwisko mieszczanina, łyk Zb. II, 259. »Mekál = przezwisko mieszczan Oleśnickich i Stopnickich« Pr. fil. IV, 217. »Mękál = przezwisko chłopa ze wsi Brzeziny« Aten. 1881, IV, 441. »Mękal = mieszczanin z Łagowa, Kurozwęk itd.« Wisła VI, 725—26. Por. Moskal. Nękal.

Mękolijá p. Melancholja.

Mękury p. Merkury.

Mękament = kłopoty, mordunek Ust. z Litwy. Por. Nękament.

Męt: »Mąt = zamieszanie: 'Mątu narobili na świecie'« Spr. V, 376; IV, 306. »Mąty = męty, brudy« Krak. IV, 312.

Mętal p. Medal.

Mętel p. Medal. Motyl.

Mętelica p. Motylica.

Mętlica p. Międlica.

Mętliczka p. Mietliczka.

Mętłać, »teraźn. mętlę, mętlesz, mętle = plątać« Pr. fil. V, 792. Por. Mytlać.

Mętny: »Mątny« (o wodzie) Kon. 135.

Mętoperz p. Nietoperz

Mętować p. pod Mętowanie przytoczenie ze Zb. II, 33—34.

Mętować p. Medytować.

Mętowanie: »Mówienie 'Cim cim pod lasim, który ksiądz, ten zając'«, przy czem »na kogo wypadnie wyraz 'zając', ten idzie na bok, nazywa się 'mętowanie'. Różni różnie 'mętują'..« (podano dalej inne sposoby) Zb. II, 33 34. Wyjaśnienie wyrazu i rzeczy w Wiśle II, 191—193 oraz w następnych tomach, w poszukiwaniach n° 3, zwłaszcza II, 359.

Mętra p. Geometra.

Mętu w wyrażeniu »Krętu-mętu« p. Krętu-mętu.

Mętynás p. Mecenas.

Mężacz = »człowiek żonaty« Zb. I, 46. »Mężác« Udz. || »Mężak = mąż, człowiek żonaty« Pr. fil. V, 793.

Mężata = »zamężna«: »Oddają młodą niewiastom 'mężatym'« Pozn. I, 237. »Napatrzta sie wdowy i wy tyz męzaci...« (rym. 'braci') Wisła II, 133, n° 2; tamże, zwr. 20: »Napatrzciez sie panny i wy tyz męzatki..« (rym. 'matki').

Mężczyski i Mężczyński: »Męzcyskie kochanie« Zb. IV, 130. »Męzcyńskie kochanie« Maz. III, 249.

Mężczyzna: »Pośli męzczyny do dwora« Pr. fil. IV, 842. »Męzczyna« żeńs.: »Taká męzczyna jest duza, to trza dla niego sporo« ib. I, 149. »Sama męscyzna idzie« ib. II, 591.

Mężnieć = »stawać się brzemienną« Pr. fil. IV, 276.

Mężny = tęgi, barczysty, rozrosły Ust. z Litwy. »Mążny = mężny« Kuj. II, 283. n° 52.

Mężów: »Z męzowo macierzo« Maz. III, 273. »Męzowá matka« Rad. II, 185.

Mężyć się = »wychodzić za mąż« Pobł. 135.

Mgl-, Mgł- p. Mdl-, Mdł-.

Mglisty: »Mglity« Zb. I, 7.

Mgła: »Migła« Ust. z Litwy. »Gma« Pr. fil. V, 739. Ogończyk W kolibie, 5.

Mgły = mglisty: »Księżyc w mgłém kole (zapowiada) wiatr« Zb. II, 196.

Mgnąć: »Já pňotrzebuje jino mgnąć ňokiem, ha juz mie dzieci słuchają« Rozpr. VIII, 103.

Mgnienie: »W mignieniu oka« = w jednej chwili Pozn. VI, 248. »W ocemgnieniu« L. p. w. Bąbel. »W ocymieniu = w tej chwili« Święt. 706. »Zaráz bedzie. w ocymieniu!« ib. 326. »W ocyminiu = w okamgnieniu, natychmiast« Rozpr. XI. 186. Krak. IV. 314. »W ŭôcymieniu« Rozpr. IX. 24; VIII, 230. Udz. »W ocymieniu« Sab. 138. »W ŭocemieniu« Rozpr. XXVI, 386. »W ocimieniu. W oczemnieniu, W oc(z)yminiu« Pr. fil. V, 933. »W ocymieniu« ib. 813. »W oczyminiu = w oka mgnieniu« Kuj. II. 274. Mgnienie: Okámnienie« Krasn. 306. || »Ŭôkamergnienié« Ram. 225. || »Okamig« Rozpr. XII, 97. Por. Mrugnienie.

Miacielica: »Miacièlica« = taniec białoruski Tyszkiewicz Wilja, 41. »Miecielica« Syrokomla Niemen, 85. O. || »Miecielica = zawieja, kurzawa śnieżna« O. Mrong. p. w. Schneegestöber.

Miakina p. Miękina.

Miał: »Miáł = mieszanina wszelkiego rodzaju, rumowisko« Rozpr. X, 288. »Miáł = rzadkie błoto, muł, bardzo mętna woda« Pobł. 47. »Miał a. Mieł« = kreda kopalna Ust. z Litwy (z okolicy Oran). »Miał = kreda« Petr. »Miáł = rzecz miałka, mielizna« Święt. 703.

Miałczyć = »tłuc na miałki proszek« O.

Miałki = »płytki« Kuj. II, 273. »Miałkie trzewiki« = płytkie Pozn. I, 62. 67. »Talerz bywa 'miałki' (płytki) a. głęboki« ib. 96. »Miałki = płytki: 'Miałki rów'. 'Miałki talérz'« Zb. I, 20. »Miałki trzewik« ib. II, 149. »Miałki = bardzo drobny, biały, pytlowany: 'Miałki chleb'. 'Miałka mąka', w przeciwieństwie do grubej, razowej« Pobł. 47. »Wstawać było raniusieńko, mielać było mielusieńko, Byłby miałki bársc« Rad. I, 225, n° 318. »Chleb miałki« Wisła IV, 800. Kętrz. 88. Stopień wyższy: »Miáłkciejszy« Rozpr. IX, 142.

Miałki lm: »Mialki chleba = okruszyny chleba« Hilf. 172.

Miałota? »Myska chléb wysádzá, kŭôtek na ni siádá: — Psik, kŭôcie miałocie (autor pisze 'máwocie' K.), Nie przeszkadzaj...« Rozpr. IX, 193.

Miana = miana, zamiana: »Mijájma sie oba (= mieniajmy się, zahandlujmy)... Dalij ón w mijaną« (= zabiera się do 'miany' K.) Pozn. VI, 341.

Miana? »Niemasz, jak starszymu drużbie, bo co koło niego (wołu) idzie, tego kawał urznie, na tę mianą (udziec), co od Boga nadane« Pozn. II, 320.

Miano: »Miono« Hilf. 108. »Miáno a. Miono« Rozpr. VIII, 128. »(Myśliwy) Na psy mówi: — Gońcie, Myśliwym: — Sukajcie, A jak co znajdziecie, Na miano głos dajcie« Maz. II, 129. zwr. 3 (nie ludowa K.). »Jako wám na miano?« = na imię Wrześ rękop. »'Miána pańskié' = wyszukane, niezwykłe Rozpr. XII, 73. »On má mián co ni można więcéj = każdy go przezywa« Cinc. 29, n° 656. »Miono« Opol. 3. »Maciek mu było na miano« Święt. 357, n° 27. »Wojtek było jego miano« ib. 388, n° 37. »Miáno« Ram. 104. »Dzisia je jego miano« = imieniny List. od J. Bystronia. »Myśliwca cera Karolinka miano miała« Rog. n° 59. »Jakież (stoi 'jakieś' K.) im (wołkom) miana damy?« ib. n° 493.

Mianować: »Wiemci ja domeczek, Nie śmiem go mianować« Rog.

nº 276. »Od Opola bita droga, Mianuje sie gościniec« ib. nº 538. »Ty, satanie, nie stój nade mną... bo já krzcony, mianowany« Zb. II, 241, nº 1 (z modlitwy wieczornej). »Jest chrzcielnica i świéca; Jak go (Boga, którego ś. Jan ma chrzcić) będziewa mianować? — A mianujwa go Zbawiciel...« ib. IX, 15, nº 13. »Juzem nie mnianował siebie z tygo świata, ale pan Bóg mi dopomóg jesce zyć« Chełch. I, 224. »Panie, nie wiem ich mianować« (nie znam ich nazwiska) Świderski Wisła, 26. »Temu synowi mianowało sie Ignaś« Kiel. II, 243.

Miar: »Wyrażenie: 'stoji na miár' oznacza przeciąg czasu od ś. Łucji (13 grudnia) aż do Bożego narodzenia, w którym z każdego dnia wróży się na odpowiedni miesiąc w przyszłym roku. Według mniemania ludu, dnie te są jednakowo długie, a więc dnia ani nie ubywa, ani nie przybywa« Spr. IV, 325.

Miara: »Mniara« Chełch. I, 212. »Niara« Pr. fil. IV, 221. Rozpr. XVII, 82 p. w. Mienteres. || »Miara = łokieć, np. płótna« Zb. II, 249. »Siedem miár płótna« ib. IV, 93, nº 17, zwr. 3. »Miara = łokieć« Lub. I, 91. Toż List. od A. Cinciały; por. Siedmiomiarny. »Miara = łokieć, 'ryf', np. płótna« Spr. IV, 357. »Miara = trzy 'krocki': 'Kupiłek 10 miar sukna'. Powoli te staroświeckie miary wychodzą z użycia; Górale sami mówią, że 'te chłopskie miary nie majom nijakiej wiary'« Spr. V, 376. »'Miara' odpowiada naszym czterem garncom; nią zwykli mierzyć zboże« Fed. 7, ods. Toż Kal. I, 46. || »Odprowadź me do dom. A odprowadź me w takiej mierze, Jakeś mnie wziąn od macierze« Kuj. II, 155. »Zawiedźze mnie w takiej miarce, Jakeś mnie wzion pani matce. Skądbym ja wzion taki miarki, Jakem cie wzion od pani matki!« Fed. 61, nº 18. || »Miary« blp. = pewna choroba: »Utracony apetyt i ociężałość... 'mądrzy' nazywają 'miary' i odczyniają« mierząc nitką chorego (opis szczegółowy) Pozn. VII, 154. Por. tamże str. 265: »Dziewucha miarę zgubiła... trzeba ją mierzyć«. »'Miarę zgubić' = popaść w uporczywą chorobę... Chora ma nadzieję wyzdrowienia, czyli 'znalezienia miary'« ib. 155, nº 19. || »Miara« podczas branki: »Proś, dziewcyno, Boga I święty Bárbáry, Żeby já nie posed Do miásta do miáry« Zb. XIV, 233, nº 47. || »Bez miary«: »Na 'frébrę' za 10 groszy araku 'bez miary' (nie mierząc), do tego cukru...« Wisła VIII, 355, nº 11. || »'Co miara, to wiara', albo 'co ocy widzom, tego sercu nie żál' mówią, odmierzając przy kupnie rzecz sprzedaną« Spr. V, 376. || »Miarka« = cztery garnce Kam. 28. »Miarka« = dwa garnce Kłosy XIX, 332. || »Miarka = naczynie do mierzenia zboża« Spr. IV, 379. »Mniarka = miara, którą młynarz za mielenie bierze mąkę dla siebie« ib. V, 114. »Miárka = 1, miarka (miara) 2, naczynie« Ram. 104. || »Miarki« lm. = gatunek grzybów Lud. I, 206. || »Oczy, jak miarki« Krak. IV, 46. || »Miareczka«: »Z saflickiem pomyje, z miarecką otręby« Kozł. 164, nº 17. »Miarecka = (żartobl.) kieliszek« Spr. IV, 325. || »Miérzyca a. Wiértel« Ust. z Jaworza. »Mierzycka« = jeden ze sprzętów domowych Hoff, 71. || »Miaréczyca«: »Miárczyca = mia-

ra (bez stale określonej objętości)« Kam. 104. »Miárczyczka = miareczka, kwaterka« ib. || »Miareńka«: »We dworze miareńka uściwa« Kam. 127. »Przeda nasienia miareńką za trojaka« ib. 131. || »Mira« = mierzenie dojności owiec u Górali Encykl. roln. II, 819. »Mira = miara: 'Idę na mirę'. W ośm lub dziesięć dni po wyjściu owiec na halę bywa 'mira': właściciel owiec ma kawałek drewienka, którem udojone mleko mierzy; jedną część drewienka zabiera, drugą zostawia na szałasie, jako miarę, według której syr odbiera« Wrześ. 13. »Mira: Po trzech a. pięciu dniach po wyjściu owiec na halę, baca wzywa pojedynczych gazdów, właścicieli owiec, 'na mire'; schodzą się, każdy swoje owce doi, a baca 'zamirkiem zmiruje' (mierzy) każdemu osobno południowy udój; jeden 'zamiérek' (= patyk z zakarbowaną miarą) chowa u siebie, a drugi gazda zabiera ze sobą do domu. 'Mira' stanowi podstawę, na zasadzie której nastąpi później obrachunek z bacą tj. 'wywazenie syra'« Spr. V, 377. »Gazdowie przybywają do szałasów na 'mir'« (następuje opis) Zejsz. 12.

Miarczyć p. Miarkować. Miaurczeć.

Miarkować = »uważać, pojmować« Rozpr. VIII, 174. »Miarkować = zauważyć« ib. IX, 209. »Mniarkować = uważać, myśleć: 'Já mniarkuje, co wám sie moje granie nie uda'« Spr. V, 114. »Miarkować = domyślać się czego, namyślać się nad czem, porównywać« Osip. »Chłopi se miarkowali (= uważali) tę robotę za darmochę« Kam. 53. »Szewc zrobił znak na okienniey... a rozbójnik... miarkował sobie (ten) znak« (zapamiętał, zanotował) Krak. IV, 86. »Ślachcic zaprosił gości, chtórych miarkował« (= których więcej poważał) Pozn. VI, 190. »Nie wszystkich sadzają za stołem, tylko tych, 'kogo miarkujom', np. przybyłych z innej wsi, lub też 'kogo barzy uważajom'« Wisła VIII, 494. || »Miárcyć = uważać« Rozpr. XX, 430. »Miárcys ty być wielgą pénią, Twoja mátka nie była nią, Ojcaś zbója miáła« Zb. XIV, 227, n° 16.

Miarkowny = »ostrożny, miarkujący się« Wrześ. 13. »Miárkowny = rozważny, ostrożny, Spr. V, 376.

Miarkunek = »uwaga, zastanowienie się« Pr. fil. V, 793.

Miarny p. Marny.

Miasto: »W jednem mnieście« Chełch. I, 34. || »Miasto = Nowy Targ« Sab. 132. || »Miastko = zdrobnienie od 'miasto'« Pr. fil. V, 793. »Miastkô« = toż Ram. 102. || »Miasteńko«: »Drużebeńka Zajeżdża do miasteńka« Lub. I, 156 || »Mieścisko«: »Óna była w innem kasikta miescisku« Cisz. I, 50. »Mieściskŭô« Rozpr. IX, 177. || »Mieścina = miejsce: 'Nie nalaz nigdzie spokojnej mieściny' = spokojnego przytułku, kąta« Pr. fil. IV, 842.

Miast i Miasto = »zamiast« Mil. »Miast a. Miasto = zamiast: 'Miasto zboża plewy'« Osip. »Dostałci koniczka... Miasto żony« Rog. n° 6. || »Mniast«: »Pędzył w stronę Kartuz, mniast do Kożyczkowa« Derd. 9. »Straszydło mniało na łbie wiertel mniast kapuzy« ib. 29.

Miastowy = miejski Ust. z Galicji i Litwy. Petr. Wrześ. 13. Krak. II, 478; IV, 326 p. w. Wsiowy. Kłosy V, 9; XVII, 167,

»Mniastowy = miejski: 'Mniastowa panna zrobiła sie z ni'« Spr. IV, 114.

Miauczeć i pochodne: »Miawczec« Hilf. 172. »Miawcéć, Miájcéć, Mrajcéć, Mrawcéć = miauczeć (o kocie); 'jagnie tyz mrajcy'« Spr. V, 376. »Miawczec, Miawkac. Miawknąc« Ram. 102. »Miajceć« Rozpr. X, 288. Wisła II, 27. »Miarczyć, Miączyć« Pr. fil. IV, 217. »Kot miáńczy« Kuj. I, 131. »Miączéć = miauczeć jak kot« Zb. I, 20. »Miączeć, Miązeć« Rozpr. IX, 127. »Miarczeć, Mrauczeć« Rozpr. XVII, 81. »Mrájcać« ib. III, 372. »Mraucéć« Pr. fil. V, 797. »Mrauczyć = miauczeć« Pr. fil. IV, 219. »Kot mramczy« Wisła VIII, 714. || »Miauk = głos samicy żbika, wyrażający chuć« Pr. fil. V, 793. || »Miączenie« Pozn. VII (nie wiem strony K.). || »Psik, kocie miawocie!« (? K.) Rozpr. IX, 193. Por. Miałota. || »Mrau, mrau!«: »Jak go (kowala) płakali? — Mrau mrau!« Zb. XIV, 64. Por. Miączka.

Miawka: »Dawniej (owszem i dzisiaj K.) zwano na Ukrainie 'Miawkami' dusze dzieci, zmarłych bez chrztu...« Wójcicki w Kłosach I, 50—51 (z Izopolskiego, w Rusałce Grozy 1839, t. II). Siemieński w Podaniach i legendach, n° 128, podaje opis 'Miawek' z podania ustnego. »Miawki z nieba, czy z chmur zstępują na ziemię w porze, kiedy zboże kłos wysypuje i między niem przybywają« Zb. III, 89, n° 2. »Mauki« opisane obszernie w Zb. IV, 3—6; tam na str. 5 'mawki'. || »Nawki = boginie leśne« (od Czarnohory) Wisła VIII, 360. Por. Majka.

Miazda p. Miazdra.

Miazdra = »1, błonka 2, wewnętrzna strona skóry wygarbowanej« O. »Miazdra = cera: 'Chto zdrowy, ma zdrową miazdrę« Pobł. 47. Ram. 102. Pr. fil. III, 421. »Zdzierają (z bzu) 'miazdrę', czy 'miazdę' = miazgę, oskoła, zgęszczona pod korą, tworząca błonkę cieniuchną, wilgotną« Lub. II, 159, n° 4. || »Mizdra = naskórek, łuszczący się po odrze: 'Mizdra z niego schodzi'« Pr. fil. V, 794. || »Międzra = naskórek« Spr. IV, 307. »Międzra, często Miyzdra = najgłębsza część naskórka« ib. V, 377. Rozpr. XVII, 11. Por. Miazga.

Miazga: »Miązga a. Miázga = oskoła« Hilf. 172. »Miazga = sok drzewny« Mil. || »Mlazga« Rozpr. XII, 38. Por. Miazdra.

Miączka = »narzekająca wciąż kobieta« Zb. I, 20.

Miączyć p. Miauczeć.

Miądl- p. Międl-.

Michał: Rog. n° 402. Kolb. 170. Zb. II, 41. »Święty Michał zatrąbi« Rog. n° 480. »Michál« Zb. I, 99; IV, 88. »Święty Micha do szkół wypycha« Kal. I, 101. Por. Michałek. Miś.

Michałek: »Michálk = zły duch, czart. Czarownice zadawają ludziom 'michałka' w pokarmach, napojach: 'Nie jédz tego jabłka, w nim je michálk'« Pobł. 48. »Pan Michał« = toż znaczenie ib. 137. || »Michałki« = łyki, hausty: »Małe michałki czynić = nie bardzo łykać pijąc; wolno pić« Krak. IV, 279, n° 908. 910. »Na chudej szyi wszystkie przez krtań możesz policzyć michałki« ib. n° 917.

Miczała p. Konował.

Michałowska (ziemia): »U pols-

kich mieszkańców ziemi tej dochowują się dotąd formy: 'Na Michałowsce', 2 pp. 'Michałowski'« F. Ks. Malinowski Gramatyka, 431.

Michniacy: »Z Michniacéj hale« Zejsz. 138. n° 59. »Michniaca hala« ib. n° 60.

Michrów: »W Michrowie« Kolb. 399. n° 298.

Micielnica p. Nicienica.

Miczmem p. Niema.

Mić p. Nić.

Mider- p. Mizer-.

Miderak, »Mideraczek = szorc (wydrukowano błędnie 'szora' K.), spódnik ze skóry« Zb. I, 27. || »Minderaczek«: »Miałaci ja minderaczek nieobrąbiony« Zb. VIII, 104, n° 198. Tamże: »Minderaczku, do táneczka; W minderaczku spać da i spać; Nié miáł mi się minderaczek O wnet potrzaskać, da dana!« || »Miderak« = kożuch kobiet zamożnych Pozn. II, 41, 162. »W midoracku do kościoła, W midoracku spać, Jakze mi sie midoracek Nie má potargać?« Zb. IV, 236, n° 168. W odsyłaczu tamże: »Suknia futrem podbita«. »A ja sobie w mideraczku, jako szołtyska; Na mideraczku organki drają« Pozn. II, 107, n° 32. »Ja mam przecie mideraczek i brzuszlaczek... gdyby sołtyska« ib. IV, 19, n° 37. || W przyśpiewie: »Minderak min dzik dzik, minderak fik tak...« Łęcz. 154.

Midor- p. Mider-.

Midryga: »Tańcowali rzemieśnicy... Świdryga i Midryga« Lub. II, 58, n° 177.

Miech = »worek; Mieszek = woreczek, tłomoczek« Zb. I, 20; IV, 187. Hilf. 126. 130. 136. Hoff, 41. 71. »Miech, Miesek = tak nazywają niekiedy wór, woreczek« Pr. fil. IV, 842. Osip. Ram. 102. Tyg. ilustr. ser. 2, n° 110. Kuj. I, 191. 257. 326; II, 44, 231. 273. Krak. IV, 199. Pozn. I, 194; II, 61. 67. »Ona idzie śmierć; Jesi mász stary miech, do niego mieśmieć... — A ja miecha ni mám, starą cyche mám, do ni cie schowám« Zb. IX, 258, n° 308. »Wiatr ma pomocników, którzy dmą w miechy. Miechów tych jest siedm...« Zb. XI, 3, n° 12. »Miechy (wory) ze 'skarupami« Pozn. III, 178. »Miech mąki« ib. IV, 302. »Daję ci ten miech. Jak wyjdziesz na górę, to powiédz: 'Mieszku mój, odwiąż się!'« ib. VI, 26. 29. »Cma, jak w miechu« Cinc. 7, n° 69. »Nie obstoi sie szydło w miechu« ib. 25, n° 554. »Ful miech sliw« Nadm. 153. »To jest miech beze dna« Wisła VIII, 794, n° 1289. »Każ śpichlerz otworzyć i miechy nasporzyć.. Pszenicy dwa miechy« Rog. n° 440. Toż Pozn. I, 118. »Trzy miechy grochu« Aten. 1877, I, 376. »Będziemy mieli zająca tuczonego, miechem zabitego« Pozn. II, 284. »Na półkoszki na mniechy go wsadzili« Derd. 17. || »Miechur = woreczek skórzany tytoniu« Spr. V, 376. »Miechur = pęcherz, w którym zwykle górale tytuń noszą« Rozpr. X, 288. 256. »Miechur = pęcherz moczowy« Wrześ. 13. || »Mieszek«: »Miesek = woreczek na pieniądze« Pleszcz. 37. Spr. IV, 358. »Dzieci... proszą, żeby im co dać do mieszka (torby)« Pozn. I, 119. »Pan młody musi swachnom rzucić pieniądze 'z mieskiem' (woreczkiem) Zb. VIII, 280. »Mieszk = worek« Hilf. 172. Ram. 103; »Przáciel kapsa, mieszek brat« Wisła II, 310, n° 1096. Toż Cinc. 19, n° 385. »Trzeba dycki dzier-

żeć mieszek w gárści (= są ciągłe wydatki)« Cinc. 37, nº 842. »Mieszek pliw« Kuj. II, 57. »Mam trzewiczki w mieszku« Maz. V, 274, nº 291. »Miések = woreczek: 'Nie dołożysz pyskiem, to dołożysz miéskiem'« Spr. V, 377. || »Mieszysko«: »(Pościele się) 'mieszysko' = miech, worek« Lip. 187 (wydrukowano 'mieszyszko' K.).

Miechcić się = migotać: »Panocasek po izbedce depcóm, A knefliki jéno sie tak miechcą« (zap. 'miechcóm' K.) Aten. VI, 627. || »Miechtać się = błyszczeć: 'Będzie nam się miechtać Pudełeczko z wieńcem'« Zb. X, 233, nº 20. »Pokoje takie, ze az sie miechtá« Cisz. I, 118.

Miechtać się p. Miechcić się.

Miechocin: »Miechocká wieza« Wisła IX. 241.

Miechować: »'Miehuje do browaru' = dmie w samowar« Rozpr. X, 181.

Miechowina = »worowina, płótno grube« Zb. I. 71.

Miechów: Wójc. I. 118. Święt. 169.

Miecić = »1, celować, wymierzać co przeciw czemu 2, czyhać na co« O.

Miecielica p. Miacielica.

Miecka p. Niecka.

Mieckać = »'dłamsić", gnieść« Zb. I, 71.

Miecz: »Mniec« Chełch. I, 134. »Miecze = szczeble u wozu« Kuj. II, 273; I, 84. »U drabiny są 'miece' drewniane; jeden jest w środku drążków, drugi w zadzie i w przodzie, a w środku tych 'mieców' wbija się 'scyble' drewniane« Zb. VIII, 260. »Miecze = szerokie szczeble w drabinie« Spr. IV, 365. »Miec = płaski szeroki szczebel u drabiny wozowej« Pr. fil. IV, 842. || »Miecze = podpory górne ukośne u drzwi, bram, okien, u słupów i wogóle wzmocnienia skośne (w trójkąt) przy słupach dawane« Krak. IV, 312. »Miece = szpony w wierzejach, w drabinie« Pleszcz. 37. »Miecze są na 'wrótni' (stodołowej) przytwierdzone od szpongi do bieguna i tworzą przeciwprostokątnie« Dyg. »'Miecze' wiążą i utwierdzają płatwy (w stodole)« Krak. I, 157. »Podpórki, czyli 'miecze', a. 'zastrzały'«, wiążące słupy dachowe Pozn. I, 88. || »Miecz = poprzecznik u brony, spajający 'bidła'« Pobł. 48. »Do 'sprzęgacza' (u brony) przybite są dwa drążki drewniane na poprzek: 'mieczyki'« Lub. I, 83. »Miecz = wierzchnia poprzeczna beleczka u brony, spajająca 'bidła', tj. belki dolne, w których osadzone są gwoździe« Ram. 102. || »Miecze = (u wiatraka) dębowe deseczki, szerokości dłoni, prostopadłe, utwierdzone w szmigach« Spr. IV, 365. || »Miecz« = wielki nóż, którym się zacina 'korowaj' Maz. III, 199. || »Miecz ruchomy na przedzie 'skrzynki' do rznięcia sieczki (opis)« Święt. 15, nº 21. || »'Miecze' = dwa szwy u spodu spencerka« Pozn. II, 162. || »Do 'cierlicy' przykołkowany jest 'miecz' z dwoma ostrzami« Lub. I, 86.

Mieć: Formy: »Teraźn. mąm, mász, má; mąma, máta; mąmy, mácie, mają. Przeszł. miáł, mia, miało; mieli, miały. Rozkaź. mij; mijma, mijta; mijmy, mijce. Bezokol. miec« Cen. 52 – 54. Ram. 102. »Miają« = mają Hilf. 135 (? K.) »Mäm« Chełch. I, 20. »Máwa« Wisła VI, 199. 312. »Mata« Chełch. I, 46. »Miâ« = miała Hilf. 89. »Miew« = miał Hilf.

114. »Mniał« Chełch. I, 20. 21. 22. 52. 70. »Miawjem« = miałem Zb. I, 60. »Mniałem« Wisła V, 553. »Mnieli« Chełch. I, 20. »(My) miali« Maz. V, 242, n° 221. »Mać« = mieć Zb. I, 58. »Zebym mnieli« = żebyśmy mieli Chełch. I. 193. || »Znaczenia: »Pan Jezus miał swoje na myśli« = miał swoją myśl Matusiak Kw. 18. »Mieli se to w duchu (myśleli sobie), ze...« Święt. 360. »'Miałém właśnie w pomyśleniu' = myślałem« Krak. IV, 301, n° 75. || »Mieć prawdę« = mieć słuszność: »masz prawdę!« Zb. II, 168, n° 16. Zmor. 97. »Prawdę macie!« Pozn. VI, 286. »Panienka miała prawdę« Tyg. ilustr. 1, X, 455. »Ma prawdę« = prawdę mówi Kuj. II, 278 p. w. Wola. »'Prawdęście mieli', 'mieliście sprawiedliwość' = macie słuszność« ib. »Prawie mieć« = mieć słuszność: »Tak powiadają i prawie tez mają, kto nie skoro chodzi, sam sobie szkodzi« Aten. VI, 643. »Mieć słusznie« = mieć słuszność: »On se myśli: słusznie ona ma« Krak. III, 62, n° 126. »Miała trochę słusznie« S. Myszkowski O strachach, 20. || »Mieć dobrze« = być, znajdować się w pomyślności: »Miałeś przy tém kościołku dobrze, że gdzie ci lepij być ni może, a przecie odszedeś« Kuj. I, 156. »Na biesadze nicht tak dobrze nie má, jak kej drużba« Derd. 82. »Dziecko ma tam lepiéj, jak tu« Nadm. 72. »(Kukułka mawiała), Ze nie tak mieć będę u świekry mojéj. Jakom miéwała u matki swojéj« Wójc. II, 57. »Moji bracia mają tak dobrze w domu u rodziców« Pozn. VI, 171. »Ni má tak tak dobrze« = nie tak dobrze mu się powodzi Ust. z Jaworza. || »Mieć« z domyślnem 'powód': »Psy szczekają. — Wyjrzyj, Maryś, co tam mają?« Kuj. II, 34, n° 166, zwr. 6. Kolb. 227, n° 22 e. »Cóż tam mają?« Wójc. I, 53. Kozł. 35. »Pytali uczniowie, co toby miało?« (= coby to znaczyło) Hilf. 112. || »Mieć« (o jajach) = znosić, nieść: »Jeśli niebo jest gwiaździste, to kury dużo będą miały jaj« Krak. I, 195, n° 12. »Kury będą piały, a jaj nie będą miały« ib. 282 n° 4. Patrz dalej pod 'Mieć się'. || »Mieć grzech« = zgrzeszyć: »Nie otworzę, Bobych grzéch miała« Rog. n° 291. || »Mieć strach« = lękać się: »Taki miał strach, żeby ten smok nie ożył« Kuj. I, 115, n° 1. »Zaszła noc, ale má strách dołem nocować« Pozn. VI, 15. »Já mám z ciebie strachu, jak z uwarzonego raka« Cinc. 16, n° 305. »Dzieci, nie miejcie wy strachu!« Kętrz. 86. || »Mieć pietra« = lękać się: »Matka miała pietra« = bała się Wisła VIII, 255. »Mieć 'boja', 'pietra', 'pietrusińskiego« = lękać się« ib. IV, 843. »Mieć pietra = obawiać się« Udz. || »Mieć wolność = być wolno: 'Mam wolność' = jest mi wolno« Fed. 419. || »Mieć za co = poczytywać, uważać: »(Chłopiec) tego pana, co go wyúczył, miáł tak za co, jak swojgo úojca« Zb. VII, 43, n° 105. »Mieć za co = szanować: 'Oni sie ta w chałupie wsystka majom za co' = szanują się wzajemnie« Spr. IV, 307; V, 376. || »Mieć znać« (tylko w teraźniejszości) = przypominać sobie, że się zna, ochapiać się: »W lesie... Pasie dziéweczka kaczyce. — Mám já cie, dzieuszko, mám cie znać, Obiecała mi cie mama dać« Rozpr. XII, 82, n° 9. Toż Kiel. II, 90,

nº 293. 'Kunduleńka... puściła dzieciątko po wodzie'; młynarczyk je chwyta i mówi: »Ňoj dzicie... mám cie znać, A ta bidná Kunduleńka twojá mać« Zb. XV, 179, nº 8. W takimże wypadku młynarczyk mówi: »Małe dzieciątko, mam cię znać, Grzecna wójtówna twoja twoja mać« Kozł. 44. || »'Mieć' a. 'nie mieć rad' = lubić, nie lubić, chcieć, nie chcieć Ust. z Jaworza. »Jábỹ to rád ni miál = nie chciałbym tego« (żeby mi skórę zdarto) Hilf. 104, nº 7. »Żaden się mnie (może 'nie'? K.) pyta, Jeźli go mam rada« Rog. nº 99. »Wiele my nie żądamy, Choć radzi więcéj mamy« ib. nº 426. »Bogatej (żony) nie chcę, bo ma rada gości« Łys. 35, nº 25. Toż Lip. 176. || »Mieć kogoś w dupie« = za nic, za hetkę pętelkę: Gajowy mówi do zbójców: »Panowie, coście za jedni!« a na to ci odpowiadają: »Nam wszystko wolno, ciebie mamy w dupie...« Krak. IV, 109. || »Mieć do siebie« = mieć z sobą, przy sobie: »Kołtun jest 'dziewiãciórny', to znaczy, że ma 'jakby dziewiãć chorób do siebie'« Zb. VIII, 297. || »Mieć w oczach« = przed oczyma, na oczach: »O królu gadają, chociaż go nie znają: O mnieby nie mieli, Co mnie w ocach mają« Krak. II, 450, nº 728. Toż Kiel. III, 127, nº 423. || »Mieć z kimś do roboty« = mieć stosunek: »Jedén król miáł cũóś ze swojom siostrom do roboty« Zb. VII, 9, nº 70. || »Mieć wolę«: »Zamiast 'jeślibyście chcieli', mówią 'Gdybyście mieli wolą'« Kuj. II, 278 p. w. Wola. || »Mieć dość«: »Będzieszci ty miała swej spowiedzi dości, Jak ci jeno pójdą z twéj głowiczki kości« Rog. nº 117. »Posła na wsiny sprasać rodziny; Juz ij naprosiła, Juz ij ma dosyć« Kozł. 215, ods. »Ânim ja co zyskał, ânim ja sie wyspał, Tylo mam dość nâ tém, Co sie z nio nâściskał« Kętrz. 61, nº 24. »Kędy sie obróce, wsędy cie dość mam« Zb. XII, 155, nº 510. »Jak mu nasypał pełne capke, pyta sie go: - - A bedzies mniał dość? — O, bede mniał!« Chełch. II, 109. »A żebym miáł psa, tobym bỹł tyla owiec wygnáł, cobyśta wszyscy mieli zadosyć« Pozn. VI, 296. »Wzion i pchá (siągi), az upchał dwadzieścia siągów. — Coz bedzies miáł tyla?... No, terá más juz dość« Zb. XI, 27. || »Mieć« = być powinnym, debere: »Teraz się ty, Kasinko, Masz wrócić do domu!« Rog. nº 142. »(Furman djabłu za wyratowanie z błota) zapisac miáł jemu o czỹm nié wiedzáł dôma« Hilf. 134, nº 39. »Más mi sie natenmiást wynosić z tego dwora!« Święt. 426. Wielu tego rodzaju przykładów tutaj nie podaję, gdyż zwroty podobne używają się i w języku literackim. || »Mieć« występuje w roli czasownika pomocniczego, jak 'haben' w języku niemieckim: »Słowińcy (kaszubscy) mówią: 'já mám zabỹto' = zapomniałem (ich habe vergessen): 'on má uczỹnione' = uczynił (er hat es gethan): 'on miál zapisáne' = zapisał (er hatte aufgeschrieben) itp.« Hilf. 89. »Miáł syna zapisáne = zapisał syna« ib. 134, nº 39. || Następują zwroty niezwykłe z czasownikiem 'mieć': »Czyś ty, Jasiu, słychać miał, By umarły gadać miał?« Kolb. 187, nº 14 aa. Dusza po śmierci mówi do anioła: »Ni já ojca, matki mám mieć, Smutná, nie wiém, kaj się podzieć«

Zb. IV, 90, nº 11. »Pockájcie, panowie, bede ja was skarzyć, Na coście wy mieli do ogródka włazić« Zb. XII, 158, nº 545. || »'Co ma być'? = przeczenie: 'Cy jest doma pán Kotoski? — Co má być?' = niema go« Fed. 419, nº 20. Patrz wyżej (I, 255) Co mieć. || »'Mieć pod cápką' pod cápką' = być pijanym, upić się« Pr. fil. V, 793. || »'Mieć na bieliźnie' = menstruare« Pr. fil. V, 793. Toż Ust. z innych okolic. || »'Miejcie dobrą noc!' = dobranoc!« Udz. || »Mieć radość, smutek«: »Król ...miáł radoś i smutek. Radoś miáł lá tego, ize Maciek juz zabiuł stracha ...smutek lá tego, ze...« Święt. 360. || »Mieć się« = gnieździć się, przebywać: »W tych krzakach ma się słowik« Krak. IV, 301, nº 76. »Krasnowronka ...ma się (tj. gnieździ się) w drzewie po dziurach« Wisła I, 100. Zapewne tu należy: »'Nie miej ty sie po śliwkach, bo ty marca zajesz' = do wieczora nie skończysz«, tak mówią próżniakowi, któremu nie sporo idzie robota ib. 149. »W końskim łbie miały sie ptáki« Cisz. I, 360. nº 431. Toż Udz. »'Ptaki się mają w naszym ogrodzie' = gnieżdżą się, chowają się« Zb. I, 40. »Pták sie má = gnieździ się się« Rozpr. XXVI, 383. »Tam sie miáł orzeł« Cisz. I, 155. »Na górze sie miały gryfy« ib. 158. »Tam sie miały sokoły« ib. 248. || »Mieć się do rodzenia«: »Nie miáłam tego boleniá, Kiéjm się miáła do rodzenia, Jakom terá boleść miáła« Zb. IV, 83, zwr. 4. || »'Mieć się na jedno' = na jedno wychodzić: Niechże chłopi robią pańszczyznę za las, kiedy nie za pola, »coby na jedno się miało, jak go nie kijem, to go pałką« Kam. 23. || »Mieć się do życia« = odżyć, wrócić do sił: Kiej był dobrze ju najadły, mniáł sę chłop do życá« Derd. 79. || »'Mieć się kole czegoś' = zanosić się na coś względem...: »Nic panu nie wiado było, co się na wsi kiela niego miało« Kam. 134. || »'Mieć się na dzień' = świtać: »Dobrze już się ma na dzień« Fed. 96. || »'Mieć się głodno' itp.: »Chłopiec rybaka odpowiedział, że się ma głodno, chłodno i do domu daleko« Bal. 156. || »Mieć się ku...: »Záden sie nié má (= nie zabiera się) ku zapłacie« Cisz. I, 261. »'Mieć się ku komu' = zalecać się komu, do kogo« Udz. || »Mieć się«, domyśla się 'zdrowo' = żegnać: »Teráz se miéj i zyj se z tych piéniędzy« Cisz. I, 290. || »'Ma się wié' = ma się wiedzieć, rozumie się Ust. z różnych okolic. || »Mieć« z przeczeniem: Formy: »Ni miec, Ni mám, Ni miáł: 'Ni mia' baba chłopôtů, kupiła so prosã«. 'Prosił mnie, jábỳ ni miáł wicỳ do karczmỳ chôdzic« Ram. 128. »Ni mám« Bisk. 22. »Nié mám« Rozpr. IX, 162. »Negacja przed 'mąm' i 'mogę' wymawia się zwykle 'ni'« Derd. J. 37, ods. 2. »Ni miáł« Zb. VII, 28, nº 79. »Mäm, más, má, mämỳ, mácie. 'Niemas', 'niema' w znaczeniu 'es giebt nicht' mają a otwarte: 'niemas człowieka', 'sã (= tu) ich nié-ma'« (tylko w wyrazie ostatnim e jest pochylone; może pomyłka druku? K.) Opol. 14 i ods. »Ni mniał« Chełch. I, 61. »Ni mäm« ib. 64. »Ni miała« Kozł. Por. Pr. fil. I, 191—92. »Niémasz« = niema Rog. nº 20. »Wody nimasz« Kuj. I, 175. || Znaczenia: »'Niéma' często występuje w takich np. zwrotach: 'On nima piekny'. 'To

nima dobre'. 'On nima mulárz'« Rozpr. XII, 71. »Ni mas, Ni mam niema, nie mam« Kętrz. 88. »Ni mieli« Zb. VII, 78. »Ni mam« Zb. XII, 122. »'Syr nié má tak dobre' = nie jest tak dobry« Ust. z Jaworza. »To mięso nima tłóste« = nie jest tłuste Ust. ze Szląska Cieszyńskiego. »Nima mi zimna« = nie jest mi zimno Hoff. 39. »'W zác (= zacz) nié ma nikogo' = za nic nie ma, lekceważy każdego« Zb. II, 238. »Trzeba było (papieżowi) stacyj, a ni miáł ik któ namalować« (= nie było, ktoby...) Zb. V, 260, n° 61. »Niéma mi kto dać« = niema kogo, coby mi dał Święt. 398. || »Nie mieć« = nie być powinnym (non debere), zabronione sobie mieć (używane i w języku powszechnym): »Pani zakrzyknęła, że ni má strzélać, bo ij męża zabije« Pozn. VI, 225. || W dalszem rozwinięciu 'niema' z 2 pp. mogłoby się znaleźć twierdzące 'ma' obok przeczącego 'niema': »Pán przyláta do stajni, ciekawy wiedzieć, cy tyz tygu ogiera má w stajni, cy nie?« Ponieważ jeden tylko przykład taki napotkałem, nie jestem więc pewny, czy 'má' jest tu przeciwieństwem do 'nimá', czy też znaczy poprostu 'habet'. || »'Maszli', 'Macieli', 'Mali' itp. = jeżeli masz, macie, ma itp. wyodrębnia się i staje się przysłówkiem, oznaczającym 'prędzej'. W przykładach następujących stoją nasamprzód zwroty pełne, żywe, dalej zaś idą stopniowo stężające się w nieruchomość słówkową, której towarzyszy stopniowe opuszczanie wyrazów: »Drygajże karecznmareczko, jeżeli masz drygać« Zb. X, 330, n° 377. To samo u Lip. 196: »Podrygaj, maszli ty pogrygać«. »A dajcież nam, macieli dać!« Na dziś I, 312. »Dájcie ną (nam), sieli (jeżeli) ną mácie dać« Aten. VI, 627. »Wsiadajze... jezeli más wsiadać!« Wisła VII, 737. »Kołys.ze się, mas się kołysać!« Pleszcz. 221. »Siadajcie, macie siadać, a nie, to sama pojadę« Sienkiewicz Pan Wołodyjowski I, 268. »Czepcie, macie czepić!« Lub. I, 156. n° 91. »A daj cię mnie, panie Boże, masci (może 'masli'? K.) moją być« Łęcz. 66, n° 71. »Dawajcie nam, macie dawać!« Rad. I, 196. »'Jeżeli' skraca się na 'li': 'mali': 'Wypijmy, mali wypić' = wypijmy, mamyli (jeżeli mamy) wypić'. 'Śpies się, mali' = spiesz się maszli się spieszyć« Krak. IV, 300. n° 71. »Máli = prędzy« (tak K.) Rozpr. IX, 209. »Máli = prędko, śpiesznie« Pr. fil. V, 788. »Dajcie nam tez. mali dać« Kon. 68. Krak. I, 265. »Dawajcie, mali dawać« Pozn. II, 245, n° 89. »Gádáj, babo, moli!« (= »prędzej«) Cisz. I, 126. »Tacajze, mali tacać« Sand. 67, n° 70. »Zagrajże mi, mali zagrać« Zb. VIII, 78, n° 35. »Máli = prędzej« Rozpr. XI, 185: XXVI, 383: »Dawajtaz, mali dawać« Maz. III, 103, n° 52. »Dajciez, mali dawać« ib. 136. »Bierz się, Kasińku, mali brać« Kiel. I, 80, n° 58. »Kiéj mali = kiedy to prędzej« (? K.) Krak. IV, 309. »Mali daléj! = macież robić, to róbcie, aby dalej szło. 'Idźże, mali' = idźże, maszli iść. 'Dawaj mali' = dawaj, maszli dać« ib 311. »Cepcicz ją, mali cepić« Rad. I, 142. »Moli = prędzej« Udz. Dyg. »Máli = prędzej« Spr. IV, 26. »Chybaj, moli! (= maszli chybać) Zb. II, 245 p. w. Chybać. »Máżli =

prędzej, śpieszniej« Święt. 703. Rozpr. VIII, 229. »Máli, w innych gwarach 'máźli' = prędzej« Rozpr. XXVI, 383. »Máźli, Mázli = prędzej« Udz. »Maźli = prędko, chyżo« Zb. I, 45 »Pij, máźli pić!« Zb. XIV, 231. Łęcz. 121. »Siadajze, masli wolą!« Kal. I, 143. »Siadajze, masli siadać« ib. 150. 194. »Szukaj, pani, maszli szukać« Pozn. III, 42. »Pij, młynarzu, maszli pić« Fed. 189. Wójc. I, 61. »Siadajże, maszli siadać« Kuj. II, 61, n° 245. »Podrygaj, maszli ty podrygać« Lip. 196. »Sanuj mię, chłopáku, másli mię sanować« Zb. IV, 139, n° 143. »Zajmij (wołki), masli zajmować« Kal. I, 132, n° 219. »Dajciez nam, macieli dać« Fed. 216. Aten. VI, 624. Por. Niema. Nie mieć pod Mieć.

Miednica p. Mennica.

Miedniewice: »Miedniewskie dziewuchy« Maz. II, 207, n° 530.

Miedny = »miedziany« Rozpr. XI, 185. Pr. fil. IV, 843.

Miedwied- p. Niedźwied-.

Miedwienie: »Miedwienić = miód sycony, pity« Pobł. 47.

Miedza: »Międzá« Spr. IV, 26. Rozpr. VIII, 182. Zb. XIV, 105. Pr. fil. IV, 276; V, 793. Zb. XV, 59. 168. Kam. 13. 14. || »Mieza a. Miedza: 'Ûôd miedzŷ do miedzŷ chôinka rosce' (piosnka) Ram. 102. 103. »Trzŷ mieze. W mierzŷ. Z miezŷ« Hilf. 128. »Miera = miedza« O. zapewne pomyłka druku, zamiast 'mieza'. || »Miedzicka« Zb. XII. 126. »Miedzyna«: »Leci zając po miedzynie« (w zagadce o żarnach) Zb. X, 139, n° 37.

Miedziak = »kociół miedziany« Zb. I, 20. O. Kopern. rękop. || »Miedziák« = nazwa wołu Pr. fil. III, 312.

Miedzianka = gatunek węża Was. 12. || »Miedziánka« = szpilka miedziana, którą się zapina chustka Wisła III, 728.

Miedziany p. Mizinny.

Miedziocha = nazwa krowy Zb. XIV, 27. Święt. 703. Wisła VIII, 812, || »Miedziucha« Krak. I. 178.

Miedzuk »(w Chochołowie 'myziurka') = przestrzeń pomiędzy ścianami dwóch obok siebie stojących budynków« Spr. V, 376. Por. Międzuch.

Miedźwa p. Wiedźma.

Miedźwiedź p. Niedźwiedź.

Miegieś = »obżartuch« Spr. IV, 306; V, 376. Rozpr. XVII, 24.

Miejsce: Formy: »Miesce«: »W miescu« Kam. 17. »Na miescu« Kuj. I, 162. »Mieśce« Zaw. 57. Zb. V, 200. »Na miescy« Bisk. 24. »W mieścu« Zb. VII, 4. »Mieśce« ib. 27. »Miesce« Pozn. IV, 135. Zb. I, 60. 71. Kiel. II, 40. Rad. II, 129. Rozpr. X, 50. fil. IV, 218. Parcz. Czark. »Miéśce« Ram. 103. »Na miscu« Zb. I, 15. »Mniesce« Derd. 27. 61. »Mniejsce« Chełch. I, 22. »Miejsco« Pr. fil. V, 793. »Mięszce« ib. »Miéjsce« Spr. V, 376. || Znaczenia: »Miejsce weselne« = miejsce, gdzie się odbywa wesele Maz. V, 201. || »Miejsco = dom z polem: 'Te nájstarszom wydawáł, To jej miejsco darował'« Pr. fil. V, 793. || »Miéjce = 'taki worcek, co w nim człowiek sie zalęże, w nim rośnie, a potem kie sie na świat narodzi, to za nim do pola wyńdzie' (u zwierząt 'łozysko')« Spr. V, 376. || »W miejsce« = zamiast Święt. 11. 473. Toż często w dziennikach Warszawskich. || Aby 'wykarkulować' 'wiela jes na niebie gwiázd', młynarczyk z żołnierzem »zdziurkowali (śpilką) papiér miejsce w miejsce« = gęsto, dziurka przy dziur-

ce Święt. 431. || »Czérznie (już 'wyrudowane') djabeł w swojém miejscu postawił« = napowrot, znów jak wprzódy było Kuj. I, 176. »Odstaw to na swoje miejsce« = na miejsce dawne, właściwe Ust. z Litwy. || »Mieć miejsce« w znaczeniu stawać się, zachodzić spotyka się często w dziennikach. Patrz. Wal. p. w. Miejsce. || »Na miejscu« = natychmiast (auf der Stelle): »Na mniescu był posłuszny« Derd. 27. »Na mniescu oprzestał« ib. 61. || »Miesce = gospodarstwo: 'Jedynákowi muszał zlecíc miesce'« Derd. J. 17 i ods. 2. || »Miejsceczko«: »Gdy mi się wspomni na te miejsceczka, Na których my siadali..« Rog. nº 200. Patrz 'Mieścina', pod Miasto.

Miejski: »Mieski«: »Mieskie panny« Łęcz. 133. Ram. 103. »Mniescki = miejski: 'Mniesckie ludzie to straśnie ambitne śtuki'« Spr. V, 114. »Dworaninek, miescki synek« Maz. V, 291, zwr. 3. »Miescki a. Miastowy = miejski« Czark. »Mieskiej mody« Zb. VI, 93. »Miescki synek« Maz. V, 291. »Mieszczki panienki« Wisła VII, 698. »Mieszczki = miejski« Wisła III, 88. Kuj. II, 273. 278. »Mieszczkie córki« Kolb. 166. »Mieszcki« Pr. fil. IV, 218. »Miescki« ib. 842. »Po miescku ubrany« ib. Por. Miastowy.

Miekina p. Miękina.

Mielacz »a. Zerdka = drążek od żaren« Aten. VI. 630. Por. Mielák. Mlon.

Mielać = »mleć« Udz. »Wstawać było raniusieńko, Mielać było mielusieńko, Byłby miałki bársc« Rad. I, 225. nº 318. »Cemuś rano nie wstajała, Na bárze miałko nie mielała?« Wisła IX, 242.

Mielak: »Mielák = gruby kij jałowcowy do mielenia tabaki« Pobł. 48. »Mielák = kij gruby z twardego drzewa, którym się miele czyli trze tubakę w 'denniey'« Ram. 102. »Przy żarnach sterczy kij okuty, 'mielak', do obracania kamienia, a nierzadko i do obrony w razie napaści, jak i do zaczepki służący« Krak. I, 154. »Mielak = kij do obracnia (kamienia żarnowego)« ib. 165 (rysunek). »Nie wstyd dla biedaka Chwycić się mielaka« Krak. II, 200. zwr. 10. »Chce sobie wziąść mielaka, żeby się od psów obronić« ib. III, 83, nº 170. »Zarnówka (mielak)« Lub. I, 85. Zagadka o 'mielaku' w żarnach Cisz. I, 341, nº 187. Por. Mielacz. Mlon.

Mielcuch = »słodownia, browar« Zb. I, 27. O.

Mielec = gatunek trawy O. Maj.

Mielec: »W Mielcu« Zb. XV, 87.

Mielik = drobne suache gałązki w lesie« Wrześ. 13.

Mielipysk = wymyślanie: »Ty, mielipysku!« (do dziewczyny) Sand. 116.

Mielnica = młyn: Pan, wsadzony w wór, mówi: »Nie stawiajcie (mnie) w mielnicy, Bo mnie zjedzą indycy« Pauli, 72. Oles. 454.

Mielniczka = młynarka: 'Ja sosobie mielniczka, Trzymam sobie czeladniczka« Pauli, 73.

Mielnik = młynarz O. Zb. VI, 319, nº 5; VII, 108, nº 2.

Mielusieńko = bardzo miałko: »Mielać mielusieńko« Rad. I, 225. nº 318.

Miel p. Miał.

Mieluk p. Nieuk.

Miemiec i poch. p. Niemiec i poch.

Mielżyński: »Starosta Mielżyński« Wójc. I, 54. Wspomniany tu 'starosta Mielżyński' w innych oko-

licach występuje pod imieniem 'Melsztyńskiego' a. 'Mężyńskiego'« ib. 52.

Miemiec p. Niemiec.

Miemra »a. Niemra = kobieta brzydka, niezgrabna, rozlazła« Bibl. Warsz. LXXX, 626. Kuj. II, 273. Por. Niemiec.

Miemrawa: »Niemrawa = niedołęga« Ropr. XI, 186. »Niemrawa = przezwisko człowieka głupkowatego« Spr. IV, 27. »Niemrawa = powolny, niezdarny człowiek« ib. V, 115. »Niemrawa = człowiek ślamazarny« Parcz. »Nie pohasam do dożynku Z tobą, niemrawo Jasinku!« Pozn. I, 135, n° 14. »Ten rataj jak niemrawa« Zb. VIII, 111, n° 265.

Miemrawiasty: »Niemrawiasty = niemrawa« Lis.

Miemrawiec: »Niezdara, niemrawy« Pr. fil. V, 805. || »Niemrawica«: »Te niemrawice gotowy wprzódy pójść...« Sand. 109.

Miemrawy: »Niemrawy = powolnu, nieruchawy« Pr. fil. IV, 221. »Nahuła = niemrawy, nieruchawy« Maz. V, 283, ods. »Niemrawy = nieruchawy, niezdarny« Rozpr. XXVI, 385. »Niemrawy = nieruchawy, powolny, rozlazły« Pr. fil. IV, 846. Por. Miemrawa.

Mieniać się = zamieniać się, handlować Ust. z Litwy. || »Mijać się«: »Mijájma sie oba!« Pozn. VI, 341. »Djabeł namawia, żeby z nim się mijáł...« Święt. 462. Por. Mienić się.

Mienić = »mieć na myśli« Pr. fil. V, 793. »Mienić« mniemać, mieć nadzieję, myśleć (jak Czeskie 'miniti' K.): »Człowiek miéni, pán Bóg czyni« Wisła II, 307, n° 971. »Z tą (żoną) długo ja żyć nie miénię, Bo ja jeno ojcowską wolę czynię« Rog. n° 382. || »Mienić« = mówić, powiadać ('meinen'): 'Kuôp mini do tej białki'« Hilf. 132. || »Mienić się« w temże znaczeniu: »Chłopak, co się mienił biskupem, wyszedł na księdza... i, jak się mienił, biskupem został« Mát. P. 14.

Mienić się: »Miénić się = pstrzyć się, lśnić się« Święt. 703.

Mienić się = odmienić się: »Kto się w kim pokocha, To już nie mieni« Lip. 139.

Mienić się = pożyczać: »Tyś, dziewczyno, ładna, Oj kochaj me brzydkiego, Oj bedziemy sie mienić jedno od drugiego« Kozł. 274, n° 58.

Mieniej p. Mniej.

Mieniek p. Miętuz.

Mienny = »możny, zamożny« Zb. I, 20.

Mienteres p. Interes.

Mień p. Miętuz.

Mieńszy p. Mniejszy.

Mier p. Mir.

Mierba: »Mirba = liche zboże, jeszcze na pniu stojące« Pobł. 135. Por. Marlina.

Mierca: »Miérca = gieometra« Pr. fil. IV, 218. Por. Miernik.

Mierdzić p. Mierzić.

Miererenda »a. Mirenda = zapas żywności« Rozpr. X, 288. || »Mierendza = karm, pasza dla bydła« Wrześ. 13. || »Mirenda = żywność na drogę« O. z Del. 105. 142. »Mirenda = żywność: 'Weź to do chustki na mirendę'« Hoff, 41. Rozpr. XVII, 88.

Mierendzać = »przeżuwać paszę« Wrześ. 13. »Mierendzać, 3 os. teraźn. 'mierendże', lm. 'mierendżają', przeszł. 'mierendzały' = przeżuwać« Rozpr. X, 288. »Mierydzać = przeżuwać 'Owca mierydzá'. 'On ciągle mierydzá'. 'Mieryńdzám, Mierędzám'« Rozpr.

XVII, 11. »Miereńdzać (o zwierzętach) = przeżuwać paszę« Spr. V, 377. »Krowa miereńdzá« ib. 430 p. w. Wiesćyca.

Mierlak p. Jarlak.

Mierławy = »wstrętny« Rozpr. XXVI, 384. »Mirławy = bez smaku« Udz.

Miernik = »gieometra« Parcz. Bal. 141. Kozł. 377. Maz. V, 31. Wisła VII, 105. Pr. fil. V, 793. Mátyás Świat i przyroda, 16. || »Miernik = inżynjer« Udz. Por. Mierca.

Miersknąć = »mierzchać, zmierzchnąć, zmierzchać się« Pr. fil. V, 793. Por. Mierzchać się.

Miertnąć: »Miéstnąć a. Miértwieć = truchleć« Święt. 703. »Mirtwić = męczyć, dręczyć« Mil.

Miertwić się = »męczyć się, cierpieć ból chorując« Pobł. 135.

Miertwieć p. Miertnąć.

Miérwa p. Mierzwa.

Mierydzać p. Mierendzać.

Mierzać = mierzyć Wrześ. 13. »Będziemy mierzali dukaty kotliczkiem« Wrześ. T. 44. »Mniérzać = mierzyć« Spr. V, 114. »Bedzie mnirzał (pieniędze ćwyrcią)« Chełch. I, 183, nº 29. 200; II, 20. 99. »Jájka... jerzelkami mierzâcie« Kętrz. 71.

Mier.zać = mierzić, być komu nieznośnym: »Czyli ja was, pani matko, Doma miér.zała, Iże ja się już tak młoda Wydać musiała?« Rog. nº 393. 398. »Wy jesce (= jesteście) taczy mier.zący« Nadm. 120. Por. Mier.zić.

Mier.zawiec = »obmierzły: 'Mier.zawiec chłopák, nie chce słuchać'« Zb. II, 249. || »Mier.ziawiec« = paskudztwo Cisz. I, 226, nº 175. Por. Mier.zeniec.

Mierzchać się p. Mieszkać się.

Mierzeja »a. Nierzeja = nazwa kawałka ziemi nad ujściem Wisły, oblanego z jednej strony morzem, z drugiej zatoką Świeżą« Ram. 102. 125. Pobł. 54: »Nerzeja, Nierzeja, Mierzeja, Nerunga, Neruga, Nergja, Nerung« (błędne wywody K.).

Mierzęcice: »W Mierzęcicach« Kiel. II, 119. || »Mierzęcki smarkác« Kiel. I, 123. »Mierzęcki dwór« ib. 125. »Mierzęckie niwy« ib. 137. »Mierzęckie pole« ib. II, 118, nº 384. 385. || »Mierzęcanka« Kiel. I, 176.

Mier.ziak: Baba wymyśla na swego 'chłopa': »A cemuz, ty mier.ziaku, takiego parobka nie chces?« Krak. IV, 166.

Mier.ziączka = »obrzydzenie, niesmak, wstręt« O. »Z rączki do rączki, aby nie było mier.ziączki« (przysłowie) Rozpr. XII, 78. Toż Cinc. 41, nº 945. A. Cinciała tak w liście objaśnia przysłowie: »'Mierziącka' = Kränkung, Uneinigkeit, Zwist, Process. Tu pieniądze, a tu skrypt, a nie będzie sporu między nami: ja daję 'z rączki', a ty daj oraz 'z rączki'«.

Mier.zeniec = obrzydliwiec: »Królowna... obaczywszy takiego mier.zeńca, nazad uciekła« Bar. 121. »Mier.zeniec wcale był przystojnym kawalerem« ib. 123. Por. Mier.zawiec.

Mier.zić = obrzydzać: 'mier.zi mnie' = obrzydzenie mię bierze« Zb. I, 34. »Nie gádáj, bo mie mier.zis« Wisła VIII, 257. »Wynijdźże, Marysiu od złota! — Nie wyńdę, nie mier.zi mnie cnota« Wisła VII, 737. »Mir.zi = niepokoi« Piątk. »Taki niemiły, że aż mier.zi = drażni, odpycha« Parcz. Mier.zić se = obrzydzać sobie« Rozpr. XX, 430. »Mier.zić sobie = niepodobać, przy-

krzyć sobie« Krak. IV, 312. || »Mier.zieć, Mier.zi. Mier.ziało gůů = nie podobać się« Rozpr. IX, 209. || »Mierdzić, Mier.zić (nieosob.) = gniewa mię to, uprzykrzyło mi się« Święt. 703. Por. Mier.zać.

Mierznica (czy 'mier.znica? K.) = »ballota lanata« Cieśz. 60. Maj.

Mier.zny = »obrzydliwy« Rozpr. XX, 430.

Mierzwa = »'tarmanina', potargane zboże« Kam. 72. »Mierzwa = targanica, słoma targana« Fed. 402. »Mierzwa = słoma na gnój roztargana« Krak. IV, 312. »Mierzwa = słoma wymłócona« Rozpr. IX, 209. »Miezwa = nierówna słoma wymłócona« Rozpr. XX, 430. || »Mierzwa = nawóz« Rozpr. XI, 185. || »Miérwa = 1, słoma wymłócona 2, o człowieku niepewnym, nieporządnym: 'To je straszná miérwa'« Pr. fil. IV, 285. »Miérwá = wymłócona słoma« Rozpr. XII, 96. 37. || »Mirwa = 1, zgrabki po owsie 2, pewien rodzaj wyszycia zabarwioną wełną na ubraniu góralskiem, a także rysunek rzeźby ('ryzowania') sprzętów drewnianych« Spr. V, 377: IV, 307. Rozpr. XVII, 11 (słoworód mylny K.). || »Nierzwa = guzdralski, guzgralska« Pobł. 55. »Niérzwa = człowiek powolny, guzdrała« Ram. 127. || »Mierzwięta = dzieci, bębny: 'Mámỹ tyle mierzwiąt'« Hilf. 173.

Mierzwić = »targać słomę, czochrać« Krak. IV, 312. »Aby wiatr w czasie żniwa nie mierzwił garści na polu.. trzeba siérp posmarować tłuszczem...« Zb. III, 12, nº 62. »Mierzwić = myrchać« Rozpr. IX. 210. »Strala mierzwi garści po polu« (targa, wichrzy) Zb. IX, 37, ods. »Srala... miyrzwi garści (podczas suszy)« ib. XI, 7, nº 2. || »Mirwić, Pomirwiony = poplątany: 'U nich tam w chałupie pomirwiono' powiada Góral o rodzinie, w której są dzieci z dwóch a. z trzech małżeństw« Spr. IV, 307; V, 377.

Mierzyca p. Miara.

Mierzywo = »zsypka, część ogólnej, gromadzkiej wypłaty zbożem a. jakim innym produktem na cel wspólny, przypadająca na pojedyńczą osobę: 'Gospodarze nie chcieli dawać mierzywa nauczycielowi i dzieci uczyć się przestały'« O.

Miesiar(z) p. Mięsiarz.

Miesiąc: Formy: »Miesiąc a. Miesiącz = księżyc« Lub. II, 211, »Mniesiąc = księżyc« Spr. IV, 114. »Niesiąc« Pr. fil. IV, 222. »Przemiana miesiąca« Kaspr. 117. || Znaczenia: »Miesiąc« i »Miesiączek« u ludu przeważnie znaczy księżyc: »Miesiąc = księżyc; wyrazu 'księżyc' nie używają« Czark. Mil. Fed. 402. Lub. I, 71. »Miesiąc = księżyc. Wyraz 'księżyc' nieznany. Czas liczą niektórzy na miesiące, ale jak dotąd jeszcze wyjątkowo, zresztą na 'tydnie'« Rozpr. XXVI, 384. »Słowa 'miesiąc nie używają nigdy, ale mówią 5 niedziel, 8 niedziel, 12 tydni...« Rud. 108. || »Po miesiącu« = przy księżycu Wisła V, 636; VIII, 491. || »Pod miesiąc« (? K.): »A pod miesiąc, moja Maryś, pod miesiąc, Jużci ciebie zwiąże ksiądz« Kłosy VII, 30. || »'Nowy miesiąc' = pierwsza kwadra« Krak. III, 30. || Na Litwie po nazwie miesiąca, dodają 'miesiąc': »W maju miesiącu«, »Apryla miesiąca« itp. List. z Litwy. || »Miesiączek« = księżyc Rozpr. VIII, 174; XX, 430. Krak. III, 29. Zb. X, 108. 112.

113; XIV, 126. 133; XV, 23. »Na miesiącku cŭoś widać« Arch. V, 655. || »Miesiączek« miesiąc uosobiony w bajce Cisz. I, od 136. n⁰ 100—102. || »Miesiączek« = roślina Zb. VI, 203 i. Maj. || »Miesiącyk« = zdrobnienie: 'Jeden mi miesiącyk, nadobny Jasieńko'« Pr. fil. V, 793.

Miesiącowy = księżycowy: Piotr i Paweł mają dla N. Panny 'złożyć': »Obrus drelichowy, talérz miesiącowy... noże gwiazdowe« Zb. IX, 16, n⁰ 14.

Miesiączka = »Lasowy zabezpieczają swe chałupy na zimę w ten sposób, że zewnątrz obsypują je dokoła piaskiem najwyżej na pół łokcia. Aby się piasek nie rozlatywał, robią stosowne ogrodzenie; nasyp ogrodzony zowie się 'miesiącka'« Rozpr. VIII, 174—75.

Miesić: »'Miesić rozczynę' = mieszać rękami ciasto zarobione w dzieży na chleb razowy« Osip. »Ciasto 'zacynione' 'mięsi się' a. 'miesi się', 'boby było kwardziejse'« Dyg. »Miesić a. Misić = mieszać ciasto zagniecione w dzieży« Krak. IV, 312. »Mięsił« Rozpr. VIII, 118. »W dzizce misić« Zb. XV, 162. »Miésąc ręką zacynę« Święt. 55. »Mięsić = rozczynić i przygotować ciasto na chleb w dzieży« Sand. 263. Fed. 402. »'Kopanka' (niecka) do robienia czyli 'misienia' chleba« Kuj. I, 86. »Chléb się mięsi w 'dziézce'« Zb. VI, 302, n⁰ 10. »Rózia chleb mięsiła« Święt. 199, n⁰ 32. »Mama w dziezce mięsi« ib. 220, n⁰ 63. || »Miesić = poruszać się, jakby mieszać, tupać: 'Koń miesi nogami'« O.

Miesienie = ugniatanie rozczynu (na chleb): »Mięsienie« Święt. 42. Por. Pr. fil. II, 460.

Miesięcznik = »choroba: 'jak dziecko śpi i przejdzie przez nie miesiąc' tj. padną na twarz dziecka promienie księżyca« Pr. fil. V, 793. Wisła IV, 881, n⁰ 5. »Miesięcznik = choroba dzieci, pochodząca niby stąd, że dziecko przed rokiem życia spojrzy na księżyc« Pr. fil. IV, 218. »Gdy na dziecko przyjdzie jakakolwiek niemoc, powiadają, że go się 'miesięcznik' uczepił ...'Przesadzają' dziecko przez różne rzeczy, aby 'zgubić miesięcznik'« Wisła VII, 793. || »Na ból, co łamie w kościach, odmawiają jakieś 'miesięczniki' i zażegnywają« Wisła VI, 986.

Miesięczny: »Miesiączny«: »'Miesiączna karta' = kalendarz w książce do nabożeństwa« Nadm. 64. || »Niemiesięczny« = przedwczesny: »Dziecko niemiesięczne przyszło« = urodziło się nie w czas Kam. 100.

Miesiukać się = »śpieszyć się« Goszcz. 133. O. Por. Mieszkać się.

Miesiwo = »rozczyn« Petr.

Mieszać: »Mięszać« Rozpr. VIII, 198. Ust. z wielu okolic. »Mięsać« Rozpr. IX, 167. || »Mieszać« = trzeci raz orać (por. Kortać, Podejmować) Ust. z Litwy. O. || »Miesać (o owcach) = z owiec kilku a. kilkunastu gazdów utworzyć 'kierdel', który wypędzają na wspólne letnie pastwisko« Spr. V, 377.

Mieszanica: »Mięszanica = barszcz., z kiełbasą, polędwicą lub innem mięsem« Maz. V, 42.

Mieszanie = oranie po raz trzeci Ust. z Litwy. O. || »Mieszanie (owiec)« = spędzanie owiec przed wypędzeniem do hal Del. 93. Kalendarz Jaworskiego 1867, str. 52. Kłosy XV, 425.

Mieszanka: »Mięszanka = pa-

sza mieszana (np. owsa i grochu)« Zb. I, 20. || »Mięszanka = potrawa, zwana także 'lemiészką', 'brajką', 'bryją'« Zb. I, 46.

Mieszczanin: »Mieszczan«: »Miescán« Rozpr. VIII, 123. 191; IX, 158. 176. Święt. 405. Parcz. Pra. fil. IV, 218. 842. Zb. VII, 42. »Mieszczán« Ram. 103. »Mnieścanie« Im. Chełch. I, 198. Por. Mieszczuch. Mieszczura.

Mieszczka: »Miescka« Pr. fil. IV, 842. »Mnieścka« Spr. V, 114.

Mieszczuch: »Mnieścuch = mieszczanin« Spr. V, 114.

Mieszczura = mieszczanin (pogardl.) Ram. 103.

Mieszkać: Formy: »Mięszkać« Kuj. I, 117. 118. 155. Rozpr. VIII, 198; IX, 168. 271. Wisła I, 68. Opol. 14. Kozł. 117. 244. »Miąskać« Zb. VII, 78. »Miāskuje« = przemieszkiwa Zb. 292. »Mieszkaję« = mieszkam Nadm. 144. »Mieszkajã = mieszkam« Ram. 103. »Miaŭskać« Pr. fil. V, 793. »Mnięskać« Chełch. I, 34. 91. || Znaczenia: »Mieszkać = ociągać się, opóźniać się« Rozpr. III, 372. »Kasia nie mieszkała i przyniosła sznury« Wójc. I, 166. »Nie mieszkájże czasu sobie!« Zb. IX, 197. »Nie mięskajcie!« Wisła I, 68; VIII, 66. »Mieszkać = czekać, stać, zatrzymać się: 'Nie mieszkałem długo w rynku'« Krak. IV, 312. »Mieszkać = ociągać się, bałamucić z czasem« Wrześ. 13. »Mieszkać = opóźniać się, zatrzymywać się« Pr. fil. V, 793. || »Mieszkać się«: »Miéska mi się = spieszy mi się« Święt. 703, »Do dom mi się mieszka« = pilno mi, spieszno Rog. nº 115. »Przez niezrozumienie: »Do domu się miérzcha« Kiel. I, 151, zwr. 7. »Bardzo mi się śpieszy, Do dom mi sie miérzcha« ib. II, 121. nº 395.

Mieszkanie: »Mnięskanie« Chełch. I, 244. »Mieszkanie = opóźnianie się, zatrzymywanie się« Pr. fil. V, 793.

Mieszkaniec: »Miąskajców« 2 pp. Im. Zb. V, 212. »Mieszkaniec = czynszownik« Zb. I, 71.

Mieść: »Na bagnie Djabeł babę gnie... Babinę do błota miecie« Maz. III, 319, nº 490.

Miet- p. Miot-

Mietlak: »Mietláki = gałęzie brzozowe na miotły« Udz.

Mietlica p. Międlica.

Mietliczka: »Mętliczka« = roślina mietlica Zawiliński Z etnografji krajowej, 13. Patrz Miotła.

Mieuk p. Nieuk.

Miewać: »Miewuje = miewa« Hoff. 41. »Gdo gorzałkę rad pijuje, ten buty bez podeszw miewuje« Wisła VIII, 792, nº 1191.

Mieziany p. Mizynek.

Międlica: Rozpr. X, 288. Święt. 703. Lub. II, 40. || »Międlnica« Krak. II, 72. Łoś. || »Mietlica« Pr. fil. V, 973. || »Mętlica «Gazeta Polska 1877, nº 6, str. 2.

Międlić: »Miądlić = oczyszczać len z twardych części łodygi za pomocą 'międlicy'« Rozpr. X, 288. »Kónopie międliła« Lub. II, 200.

Międolić = »ugniatać coś w dłoniach« Osip. Por. Miętolić.

Międza p. Miedza.

Międzuch = »przestrzeń, oddzielająca dwa domy« Rozpr. XX, 430. Por. Miedzuk.

Między i Formy: »Miedzy« Zb. II, 242, nº 7. Rozpr. IX, 271. »Miedzẏ« Opol. 4. »Miedzẏ« Bisk. 38. Ram. 102. Cen. 66. »Mizẏ, Midzẏ. Mezẏ« Hilf. 108. 112. 172. Nadm. 41. »Mniędzy« Chełch. I, 121. || Zgoda: »Bodājbym

mieszkała Między góry, skały« Oles. 176. »Wprowadził ją między krám« Pozn. II, 266, n° 118. »Przysed między jeden lás« Zb. XV, 24. Por. Z między.

Międzybórz: »Z Międzyborza« Zb. VIII, 114, n° 299.

Międzymorze: »Miedzymôrzé = półwysep Hel« Cen. 7. Hilf. 66. Ram. 102.

Międzyrzec (w Cieszyńskiem): »W Międzyrzecu« Hoff, 60, n° 27.

Między tem = »tymczasem« Roczn. 256 i Ust. z Litwy.

Miękczyć: »Mikczyć« Ram. 100. »Miększyć się«: »Ludzie gorszą się i miększą i psują na duszy« Pozn. II, 219.

Miękina i pokr. = »plewy« O. Ust. z Litwy. Zb. XII, 52. Petr. »Miękiny = zewnętrzne twarde okrywy ziarn prosa, otrzymane po utłuczeniu go na krupy jaglane« Spr. IV, 365. || »Miakina = plewy« O.

Miękisz m. = »miękka część czegokolwiek. miąższość (np. chleba, mięsa)« O. »Miękisz = ośrodek chleba a. bułki« Osip. Ust. Litwy.

Miękisze: »Miękisy a. Miękise = gatunek jabłek« Zb. XIV, 28.

Miękki: Formy: »Miętki« Zb. I, 59. Fed. 402. Rozpr. IX, 139. 165. 169 (a. 'mięki'). ib. VIII, 93. Zb. X, 234. Wisła III, 736. Czark. »Mietki« Lub. II, 211. Udz. Cisz. I, 318. Święt. 438. Kryn. »Mitki« Ram. 101. »Mięki« Rozpr. XII, 31. »Miękciejszy« Pozn. VI, 355. »Námiękcejsy« Zaw. 70. »Międziucieńki« Zb. I, 13. »Miękcienki« Ust. z Litwy. »Miękutki« Święt. 438, n° 65. || Znaczenia: »Mietki (tak, ale dalej ę K.) = lekki: 'Zima mietka'. 'Wiatr miętki'« Lub. II, 211. »Miętka pogoga = wilgotne powietrze« Kryn. »Wiatr wieje od miękkiej strony od zachodu i południa« Kuj. I, 94, n° 10. »Mięki wiatr« = ciepły Zb. II, 235. »'Mikké wiodro' = odwilż« Hilf. 172. Ram. 101 ('mitké'). »Miętki = czuły, słaby« Fed. 402. »(Na wspomnienie 'chrábąsca' w jadle) która druchna jest 'miętkiego sumienia' (= obrzydliwa), rzuca łyżką i przestaje jeść« Zb. X, 235.

Miękko: Formy: »Miętko« Wisła III, 84. Kam. 101. Pozn. VI, 355. »Mitkô« Ram. 101. »Mięcy« = miękcej Rozpr. IX, 316. »Mięciusieńko» Łęcz. 207. Was. 205. »Miękutko« Zb. XII, 220. »Mięcieńko« Ust. z Litwy. || Znaczenia: »Królowi (gdy widział, jak jego panią wenerują) aż się miętko na sercu zrobiło« Pozn. VI, 355.

Miękkość: »Mitkôsc« Ram. 101.

Mięknąć: »Miknąc« Ram. 100.

Miękusz: »Miękus = człowiek bez energji, słabego charakteru« Święt. 704.

Miękuszka = miękisz (w chlebie), nie skórka, ośródka Zb. I, 71. Kolb.

Mięsiarz: »Miésiarz = rzeźnik a. handlarz mięsem« Spr. IV, 307. »Miesiárz (Spyrcárz) = rzeźnik« Spr. V, 377. »Miesiar a. Spyrcárz = handlujący słoniną« Wrześ. 13. »Miesiar a. Spyrcárz handlujący słoniną« Rozpr. X, 288; XVII, 45.

Mięsić p. Miesić.

Mięsisty: »Mięsity« Zb. I, 7. Pozn. VI, 14.

Mięso: Formy: »Miso« Krak. IV, 77, 225. Zb. I, 44 Pr. fil. IV, 218. Udz. Wrześ. 13. Pozn. II, 75. Mil. Parcz. »Miéso« Zb. V, 222. Wisła I, 306. Zb. VII, 17. »Miyso« Pr. fil. III, 304 p. w. Chrabeścić się. 312. Zb. XI. 75. »Mieso« Pozn. VI, 14. »Mnięso« Chełch. I, 185.

»Niso« Pr. fil. IV, 223. Rozpr. XVII, 82 p. w. Mienteres. »Miszo« Pozn. II, 232. || »Miąsko« Kiel. I, 75. »Mięseczko« Wisła VII, 94. || »Mięcho«: »Co oni tam tego mięcha mają!« Ust. z Warszawy. || Znaczenia: »'Dziwe mięso' = dzikie mięso« Zb. XIII, 75, n° 158. »Ty, psie miysol« (wymyślanie) Pr. fil. III, 304 p. w. Chrabeścić się. »'Końskie miso!' 'Ty, psie końskie miso!' = wymyślania« Udz. »'Końskie miso' = wymyślanie« Zb. I, 44. Por. Dziwy.

Mięsopustnik = »luty« Wrześ. 13. Rozpr. X, 288. »Miésopustnik, częściej 'Niesopustnik' = luty« Spr. V, 377.

Mięsopusty: »Mięsopusty« blp.: »Dałać mu, dała kaszy i kapusty, Zeby z nią tańcował całe mięsopusty« Oles. 168. Wójc. II, 192. »Pójdzie za mąż w mięsopusty« Sand. 121. »Mięsopusty zesły, dziewki za mąż nie szły« Krak. I, 264. »Przed mięsopusty..« (mówi autor) Pozn. I, 81, Zb. VIII, 111. »Mięsopusty przyszły« ib. II, 189. »(Tańczył) Całe mięsopusty« Zejsz. 55. »W mięsopusty« Zb. XV, 144. »Miésopusty = zapusty« Rozpr. XXVI, 384. »W misopusty« Rud. 173, n° 32. || »Mięsopust«: »Już mięsopust drzwi zapiera« Krak. I, 267. »Całował ju w mięsopust, całował i w posty« Kiel. II, 52. »Lepij wilka widzieć, niż siedláka orać w mięsopuście« Cinc. 21, n° 438. »W czasie mięsopustu« Zb. XIV, 46. »Masopust« Rozpr. XII, 25. »Zesed się pust z mięsopustem na krakowskim moście; Pytá się pust mięsopustu, co będą jeść goście« Rud. 173, n° 32. || »Niesopusty« Rozpr. VIII, 108. »W środę popielcową... stroją 'Niesapusta' (mięsopust), to jest lalkę ze słomy« Rad. I, 94. »Niesopust = zwyczaj chodzenia w środę popielcową dla zbierania datków oraz robienia bałwana ze słomy« Pr. fil. IV, 222. »Niesopust a. Fasiengi = zapusty, ostatki« Spr. V, 381. »Niesopusty = mięsopust, zapusty: 'Niesopusty schodzo, a post następuje'« Pr. fil. V, 806. »Niesopust« ib. II, 462. »Niezápusty przesły, Dziéwki za moz nie szły« Mátyás Zapust. O. »W Stalach zapusty, czyli karnawał, nazywają 'niezápustem', a ostatnie trzy dni,e zyli ostatki 'zápustem'« ib. 8.

Mięta: »'Mięta czarna', potrójna', 'kădzierzastwa' i 'pieprzowa'« Wisła VIII, 812. »Wodna mięta = mentha« Zb. VIII, 258. || »Miętew = mięta wodna« Pr. fil. IV, 842. || »Miętkiew = mięta« Spr. V, 137. Pleszcz. 91, n° 18 i ods. O. || »Miętka: 'Miętka biała' = mentha crispa; 'miętka czarna' i 'miętka polna' = stachys palustris« Spr. IV, 307: V, 377. »Miętka = mięta« Hilf. 77. 172. »Maryi miętka = tanacetum balsamita« Spr. IV, 306.

Miętew p. Mięta.

Miętka p. Jętka.

Miętkiew p. Mięta.

Miętolić = łamać, kruszyć, miąć. Kuj. I, 97, n° 33. »Miętolić = miąć, gnieść: 'Bardzoby się serdak od tłumoka miętolił'« Rozpr. X, 217. »Miętolić = gnieść« Wrześ. 13. »Miętolić = 1, gnieść 2, gadać niewyraźnie« Spr. V, 377. Por. Międolić. Miętosić.

Miętosić = »gnieść, ściskać« O. »Mniętosić = gnieść Spr. V, 114. Udz. »Miętosić = miąć« Święt. 704. »Miętoszyć« Ust. z Litwy.

|| »Miętosić sie = coire« Spr. IV, 379. Por. Mędolić. Miętolić.

Miętówki = pastylki miętowe Ciesz. 60.

Miętręga p. Mitręga.

Miętusi: »Miętusia hala« Wisła VIII, 222, ods. 2. »W Miętusi« ib. nº 33. || »Miętusia« = amjant, azbest, len górny Łabęcki, Słownik górniczy, 4 (ze Staszyca).

Miętustwo: »Miętusianie« Zejsz. 56, nº 99. || »Miętusiańskie owce« ib. 139, nº 81.

Miętuz: »Mintus« Hilf. 172. »Miń-tus« Derd. 136, ale ib. 23 »mińtuza« 2 pp. »Mintus« Ram. 101. »Miătus« ib. 102. || »Niętusz« Frischbier Preuss. Wörterbuch p. w. Quabbe. || »Mień, Mieniek« Pr. fil. IV, 842.

Miętuzowy: »Miętusowy«: »'Miętusowe sadło' = tran« Pr. fil. IV, 218. »'Miętusowy olejek' = lek ludowy« ib. V, 794.

Mięzdra p. Miazdra.

Mig: »Migiem (autor pisze 'migem' K.) = w oka mgnieniu« Święt. 704. »Na świst migiem przybiegło światło« ib. 506. »W mig« = wnet, w oka mgnieniu Ust. z różnych okolic. »W cztery miga« (np. coś zrobić) = prędko, w mgnieniu oka Parcz. || »Migutem = prędko« Spr. IV, 26.

Miga: »Migá« (? K.) = nazwa psa Wisła V, 923.

Migać = dawać znaki, machać: »Wołał i migał ręką« Święt. 441. »Migać (o zającu) = pokazywać się i znikać uciekając« Pr. fil. V, 794.

Migiel w mętowaniu: »Figiel migiel...« Zb. X, 249.

Migieljusz: »'Ojciec Migieljusz' (prawdopodobnie 'Wirgiljusz') = gra towarzyska młodzieży« (opisana) Rud. 119, nº 6.

Migoń = nazwisko chłopa w bajce: »A wród.ze sie, Migoń!« (rym. 'kóń') Cisz. I, 212.

Migot: »Mygot«: »Od sukni aż mygot (= blask) bije« Chełch. I, 153.

Migotać = »jasnym przedmiotem poruszać« Rozpr. XX, 430. »Migotać a. Magotać (? K.) = ruszać światłem« Krak. IV, 312. || »Migotać sie = o nierównem świetle« Rozpr. XI, 185.

Migrena: »Minegra« Zb. VIII, 252.

Migrować = emigrować: »Migrowali za granicę« Kam. 173.

Migutem p. Mig.

Mihulki = »zabawa wielkanocna, tańce z pieśniami« Pr. fil. IV, 218.

Mijać się p. Mieniać się.

Mijak: »Miják = zagon, ominięty podczas siewu« Pr. fil. IV, 218; V, 794. Por. Omijak.

Mijana p. Miana.

Mijanki blp.: »Miánki, 2 pp. Miánk = wyścigi« Pobł. 47. »Miánki, 2 pp. Miánk = wyścigi« Ram. 104.

Mijany = rodzaj krakowiaka (tańca) Krak. II, 377 (opis). Kiel. II, II. Krák. II, 485, nº 808 (melodja). || »Mijana polka« = rodzaj tańca Kiel. II, 47.

Mik! »Kołomyjki mik mik mik« Zb. IX, 243, nº 260. »Kołomyjki migu mik« ib. nº 261; XII, 217. Por. Fik-mik!

Mik = »komar« Wisła I, 153.

Mik- p. Mięk-.

Mikać = fikać: »Przysed siaki, fika, mika, podskakuje« Maz. V, 73, nº 24. Por. Fikać.

Mikany = gra 'w mikanego': jednej osobie zawiązują oczy, inne kolejno zbliżają się do niej i dotykają ją zlekka ręką a. czemśkolwiek, odzywając się przy tem (zmienionym) głosem: 'mi'! Kogo po głosie pozna niewidzący, temu

zawiązują znów oczy. Czasownik 'mikać' w innej postaci nie używa się. (O. błędnie wyraz objaśnia K.) Ust. z Litwy. Tę samą zabawę opisuje Ludwik z Pokiewia (Jucewicz) Litwa, 198—99, pod nazwą tańca »Dudek«.

Mikielka = drobna rybka, drobiazg rybi Hilf. 172. Por. Malawka, Mulawka.

Mikier = »otoczka z kiszkami świni« Kryn.

Mikita = jeden z zięciów 'matulinki' Kozł. 163. Toż. Maz. III, 305. »Kwita, panie Mikita!« Ust. z różnych okolic. Por. Mykita.

Mikita = »taniec ludowy, skakanie przez kij: 'Nauczę ja cię mikity' = nauczę cię posłuszeństwa« O. || »O koźle żartobliwie mówią: 'Kozioł mikita' Ust. z Litwy. Śpiewają piosnkę, zaczynającą się od słów: »Czy ty to, mikito, Nie ja to, mikito...«; melodja naśladuje dudy, kobzę. || »Mikita« = jeden z siedmiu zięciów babuleńki, która 'miała siedm córek razem' Pleszcz. 174, n° 4. Por. Mykita.

Mikły p. Nikły.

Mikołaj: »Starosta Mikołaj« Wójc. I, 61. »Mikołáj« Zb. I, 99. || »Mikołaś« Wisła VI, 316. || »Mikołajek« Zb. I, 99. »Tko do świętego Mikołajka paciorek gada, Nikiéj jego dusa w piekle nie postawa« Zb. III, 29. || »Mikoła« Myszkowski O strachach, 15. || »Mikuli«: »Kum Mikuli przyniós dwie duli« Maz. III, 67. || »Mikołajka« = Mikołajowa Maz. III, 84. Święt. 247. Wisła VI, 568.

Mikołaj = jakaś roślina Was. 14. Por. Mikołajak O. || »Mikołaje = lalki i figurki z pierników, niesione za ś. Mikołajem w obchodzie, zwanym 'Mikołajki'« Krak. I, 312—13.

Mikroskop: »Miśkrop« Pr. fil. II, 257.

Mikst = »wagon osobowy, podzielony na dwie klasy, pierwszą i drugą« Pr. fil. V, 794.

Mikstura: »Nikstura = gorzałka« Spr. IV, 27.

Mikułasz (w Liptowskiem): »Mikołasz!« Zejsz. 81, n° 265. 130, n° 9. 155, n° 50. »Mikułacz« ib. 170. »Mikułasz« Orędownik nauk. 1843, n° 45, str. 358. || »Mikułackie mostki« Zejsz. 170. »Mikołaskie moski« ib. 155, n° 50. »Mikułaskie mosty« Orędownik nauk. 1843, n° 45, str. 358.

Mikuś: »'Mikusia skakać' = przebierać nogami i dziwne ruchy wykonywać ciałem, zwłaszcza tylną jego częścią wśród dotkliwej chłosty, względnie po jej wytrzymaniu. Frazes ten wyprowadzają od czarownika Mikusia (opis)« Święt. 704.

Mila: »Mileczka«: »Co ujadę mileczkę, Będę listy pisał« Lip. 88.

Mila = »na 'ścieci' ułożony stos drzewa na węgle« Spr. IV, 307; V, 377.

Milczeć: »Mlwczec« Hilf. 102.

Mile? »Matko rátuj mnie, A bo na mile utonę. — A utoń, córko, na mile, Nie chciałaś słuchać ojca ni mnie« Kiel. I, 170, n° 305. Może = na mieliźnie? K.

Milek = nazwa psa Rad. I, 67, ods.

Milić się = przymilać się: »Zaczął się do niej milić, jak kot do śmietanki« Pozn. VI, 285. O.

Miljon p. Kandy. Miloński. Piorun.

Miliś = roślina orlik Udz.

Miloński w klątwie: »Psiá kość milońská!« Spr. V, 377.

Milowe = »płaca dodatkowa, pobierana przez maszynistów i kon-

duktorów w stosunku do liczby wiorst a. mil jazdy przez nich odbytej« Pr. fil. V, 794. || »Milowe« = jakaś opłata (drogowa? K.): »Po pół złotego Zapłáćcie nam milowego« Kętrz. 91.

Miłuk p. Nieuk.

Milowy?: »Poszyjcie wy mi koszulki; Jedne mi szyjcie milową, Drugą... ciemniową. W milowej będę leżeć. A w ciemniowej będę wisieć« Zb. IX, 212, nº 124, zwr. 15—16.

Miłaszek: »Miłászek«: (Babu mówi do djabła) »O mój miłászku, a kadyś to był?« Zb. XI, 9, nº 6.

Miłobędzka »i z Ometrą Niech się o ij obraz otrą« (z pieśni o obrazie N. Panny w Białobłotni) Kozł. 252.

Miłocha = nazwa krowy Wisła VII, 387.

Miłosiernie = biednie, smutnie: »A ón tak stojał, miłosiernie patrzył, już ból zmęczony« Pozn. VI, 231.

Miłosierność: »Kostusia (śmierć) miłosierność nad ónom matko miała« Wisła V, 867.

Miłosierny: »Miłosierdny« Konopnicka Na drodze. »Miłoserny« Ust. z Litwy. »Miłosierny = biedny, zalękniony, skulony: 'Boskie (boso) przysła na obore, głodná, sponiewiérananá, taká miłosierná...« Spr. V, 377. || »Smutnego kujawiaka (taniec) zwą 'miłosiernym'« Kuj. II. 207. || »Miłosierne« = siostry miłosierdzia, klasztor sióstr miłosierdzia: »U miłosiernych« = w klasztorze sióstr miłosierdzia Ust. z Wilna.

Miłosław: »Przez Miłosław« Zb. VIII, 91, nº 120.

Miłosny = kochany: »Jasieńku miłosny!« Święt. 167. || »Miłosny = dobry« Udz.

Miłościwy (pan): »Kijem go, mocanie!« Pleszcz. 175. »Moćpan, Moćpani« Tyg. ilustr. serja 2, nº 110. »Mospanecku = panie dobrodzieju, używają często w opowiadaniu: 'Ide ja, mospanecku, do miasta, a tu zając lezy w rowie; jak nie cisne w niego kamieniem, wzionem go, mospanecku i zabiułem« Spr. V, 114. Cisz. I, 146. »Mości gospodarzu!« Rog. nº 440. »Mościa gospodyni!« ib. »Mość panie!« Rog. nº 440. 443.

Miłość: »Stara włościanka ...usilnie nalégała, by też z każdej potrawy choć 'kundyszek' skosztował dla jej miłości (zadowolenia) i uspokojenia« Kal. I, 41. »Cóż mi po zamkach ...kiedy nie mam w tobie miłości« (= nie kocham ciebie) Rog. nº 461. »Uni sie wybirajo, un ich prosi na mniłość, zeby igo wzieni« (= na miłość boską) Chełch. II, 134.

Miłość (w tytułach): »Wiwant, Na zdrowie miłość pani matusi!« (przezdrowie) Fed. 95. »Na zdrowie miłość pana starosty!« ib. »Ten Kuźnicki miłość pán Na wojne mnie dał« ib. 204. »Prosem piéknie ik miłości« Sab. 135.

Miłośliwy = łaskawy: »Wiatry miłośliwe, Gdzieście my (= mi) zawiały Kochanie tęschliwe?« Wisła VIII, 701, zwr. 10. || »Miłostliwe serdce« Konopnicka Na drodze.

Miłośnica = kochanka: »Má umówioną miłośnicã« Rozpr. IX, 289. 329. »Muszę odejść ojca, Matkę, miłośniczkę« Rog. nº 1.

Miłośnik = »kochanek« Pr. fil. III, 306. »Damy się pochować do jednego groba... Będą ludzie padać (= powiadać): Tu są miłośnicy« Rog. nº 232.

Miłować w pieśniach ludowych częściej się używa, niżeli 'kochać'.

|| »'Miłować psa' = głaskać, gdy dobrze się sprawi« Pr. fil. V, 794.

Miły: »Mniły« Chełch. I, 145. »Milikszy, Milkszy« Zb. I, 12. »Milijszy« ib. 7. »Milejszy« Rog. nº 178. 188. Rozpr. XII, 44. »Milejszé« Zb. IX, 206. »Namilsa« Kętrz. 38. 39. Por. Najmilejszy. || »Zakląć kogo na 'miłe bogi'« Pr. fil. IV, 842. || »Miluczki«: »Oj ocka, oj licka moje... Nie takie bieluckie, nie takie miluckie, Jak u matusie były« Pauli, 116. || »Miluśki« i »Milusinki«: Rog. nº 46. 123. 128. 131. 140 i często dalej. »Słówko milusieńkie« Kuj. II, 234. »Dziewucha miluśka« ib. 252. Zb. IV, 212. 213. 218. »Milusiek« i »Miluśka« rzeczownikowo, np. Rog. nº 188. 214. 281. 420 i ind. Por. Najmiluśka. || »Miluchna« Kuj. II, 280, nº 10. || »Mileńka« Pleszcz. 71. || »Milusienka« Wójc. II, 249. Zb. XIV, 44. || »Miłeńka« Pauli, 83. Por. Najmilszy.

Mimo: »Mimo temu, że...« Witw. 15.

Mimola = »mysz w zagadce« Pr. fil. IV, 218.

Mimr- p. Mamr-.

Mina = 'miniasty', pyszny, zarozumiały?: »Zábili wójtowego syna: Ťoj dobrze zrobili, bo był wielgi miná« Zb. XIV, 233, nº 49.

Minąć: »Az ci go gniw minie« Łęcz. 132. || »Minąć = wydatkować: 'Moc minął pieniędzy'« Wrześ. 13. || »Minąć się = 1. wyjść na wydatki, być zużytkowanym: 'Chleb się minął' 2. zniknąć 3. umrzeć: 'Byli chłopcy, ale się minęli'« Wrześ. 13. Spr. V, 377.

Mincyrz = »bezmian« (autor pisze 'przezmian' K.) Wrześ. 13. Spr. V, 377. Rozpr. X, 289. Por. Wincyrz.

Minderak p. Miderak.

Miniasty = »z miną okazałą« Osip.

Minić p. Mienić.

Minior?: »Powiła (dziewczyna) dzieciątko, rzuciła do wode: — Lulajże se, lulaj w głębokim miniorze!« Zejsz. 74—75. nº 219. (Może pomyłkowo, zamiast 'baniorze' K.).

Minister: »Ministerjá« lm. 1 pp. zbiorowo (typu 'braciá'): »Wołajom go ministerjá« (do króla) Zb. XI, 115. Por. Pr. fil. I, od 121; V, od 148.

Minka: »Pieśni są po większej części 'minkami' to do ekonoma, pisarza a. do pani i pana zastosowanemi« Wójc. I, 270. Kolberg w Maz. I, 203 powtarza dosłownie ustęp. wraz z benefisem 'minek'. Oczywista pomyłka druku: 'minkami' zamiast 'ucinkami'! K.

Minog: »Nechnôc = minog« Hilf. 173. Zapewne pomyłka druku, zamiast 'nechnôk' a. 'mechnôg' K.

Minować = »'górnować się', wynosić się, nadstawiać się z fantazją« Doman. »Minować = robić się pysznym ustroiwszy się, wywyższać się wtedy nad innych, stroić miny wyższości, dumy« Idz. »Konie strasznie minowały« Dygasiński Beldonek, 25. »Jasiek ...coś zaczął pleść i minować« Myszkowski O strachach, 20.

Minteres p. Interes.

Mintus p. Miętuz.

Minuciarnie = punktualnie, regularnie Tyszkiewicz Wilja, 43.

Minutki blp. = pewna roślina O.

Minuty?: »W niedzielę w minuty Poszło dziewcze na ruty« Sien. 269. nº 11.

Miny p. Miodny.

Miodanka p. Miodunka.

Mińsk: »Do Mińska« Maz. III, 262, nº 357.

Miodno = »słodko« Ram. 103. »Miodnuszyńkó. Miodnuszo. ib. »Miodnutkó = słodziusieńko« Ram. 103.

Miodność: »Miodnosc = słodkość, słodycz (owoców, cukru)« Ram. 103.

Miodny: »Miodnẏ = słodki« Hilf. 172. »Miodny = słodki: 'Miodné mléko'. 'Krûszka miodná'« Pobł. 48. »Miodny = słodki« Ram. 103. »Miodnuszẏ, Miodnuszẏńki, Miodnutki = słodziusieńki« ib. || »Minẏ = słodki« Hilf. 172. »Miná jabloń« ib. 91.

Miodowina: »Gorzalinę, miodowinę będziem pijać« Rad. II, 64. nº 129.[1] Por. »Miodu, wina trzeba bedzie« Wisła VI, 860, nº 15.

Miodownik: »Niodownik = miodownik, piernik« Pr. fil. IV, 223. »Pierniki z miodownikiem« Kuj. I, 312. »Miodowniki a. Miodówki = gatunek jabłek« Zb. XIV, 28. »Miodownice = gatunek gruszek« ib.

Miodowny = »miodowy, gdzie jest miód: 'Jedzie Jasio od wojny, Szuka karczmy miodownéj... Zdybał karczmę miodowną'« Pr. fil. V, 794.

Miodunka = 1, roślina 2, rosa miodowa« O. »Miodunka = rosa miodowa« Pleszcz. 102, nº 15. »Miodonki« = gatunek wielkich gruszek Ust. z Jaworza. »Miodanka a. Mioduszka = pulmonaria« Ciesz. 61. »Miodanka lekarska = anchusa officinalis« ib.

Miono p. Imię.

Miot = rzut, pomiot, wydanie (jednorazowe) potomstwa: »Te wszystkie pieski są jednego miotu, a. wiosennego miotu« Ust. z Litwy. »W czerwcu wszelkie żyjątko młodym się miotem odnawia« Tyg. ilustr. 1, XIV, 52. »Ptaki jednego miotu opuszczają (w lipcu) okolicę swego gniazdowiska... Ptaki dwóch miotów siedzą powtórnie na jajach« ib. 135. || »Miot = przestrzeń lasu, obstawiona wielkiemi sieciami, w której się znajduje zwierzyna, spędzona przed łowami« O.

Miotać się = »zamierzać bić: 'Nie miotáj sie bić mię, bo oskarżę cię przed ojcem'« Zb. II, 235.

Miotlarz: Bar. 226. »Mietlárz« Zb. IX, 280. »Mietlarzẏczek« Rozpr. XII, 38. »Jaki taki rzemieśniczek, chociaż jeny mietlárzyczek« Cinc. 17, nº 347.

Miotła: »Nietła« Pr. fil. IV, 222. »Miotło« Petr. »Miotła = roślina agrostis vulgaris« Was. 14. Wisła VIII, 270. Zb. XIV, 214. Kuj. II, 273. »Mietła« Kuj. I, 202. 212; II, 273. 285, nº 68. Zb. III, 14, nº 76. Pozn. VI, 167. Łęcz. 66, ods. Cisz. I, 87. 220. Święt. 41. Mil. Rog. nº 447. || »Miotlina«: »Bił (żonę) miotliną« Pr. fil. V, 794. || »Mietlonka« Pozn. VI, 167. || »Mietełecka« Zb. IV, 255, Was. 153. || »Mietełka«: »W stodółce, w obórce Jakby mietełką wymiótł« Kuj. I, 211. »Mietełka a. Mietlica« = roślina 'miotła' Zb. XIV, 214. || »Mietlisko« Kuj. II, 273. »Matka syna biła mietliskiem« Fed. 223, nº 166.

Miód: »'Na miedzie', obok 'na miodzie'« Kuj. II, 285, nº 68. »Po miedzie« Lip. 56 (Lipiński objaśnia: 'po miedzy'! K.). »W miedzie« Kolb. 118. 126. 133. »Mniód« Chełch. I, 90. || »Miód śpiżowy oxymel aeruginis« Ciesz. 61. || »Miodzik« Kozł 93. Maz. II, 70.

Mir = spokój, zgoda: »Nie miała miéru, póki...« Ust. od Kujawianki, 1890. »Dziéwka nie ma nigdzie miru« Zb. II, 174, nº 43. »'Miru nie ma' = pokoju nie ma« Wisła III, 88. »'Miér', 'Mir'

używa się tylko w połączeniu 'nie mieć miru' = spokoju« ib. 746. »Miér« Rozpr. VIII, 75. »Mir, 2 pp. 'mirû' = mir spokój: 'Ni móg nidze nalezc mirû'« Ram. 101. »Mier = cierpliwość (chyba mylnie K.): 'Ůon nie má mierû'« Hilf. 172. »Mnir = spokój: 'Nigdy nie zazyje mniru'« Spr. V, 114.

Mira p. Miara.

Mircikowy: »Wiánek mircikowy: Święt. 153.

Mirenda p. Mierenda.

Mirjanna = imię jednej z czterech panien, które 'jegomość' spotkał na łące: »Jednej Hanna, drugiej Dziwo, A trzeciej Mirjánna« Fed. 86.

Mirlawy p. Mierlawy.

Mirra: »'Mira-kadzidło' = nazwa rośliny« Pr. fil. V. 794. »Król mir z różą darował« Przem. 22, nº 14, zwr. 12. »Mirta: 'Tynktura mirty'« Rozpr. XVII, 45.

Mirt: »Mérta« Pozn. II, 67. 225; III, 173; IV, 68 (wydrukowano 'mety' K.). Pr. fil. IV, 217. Wisła III, 734; VIII, 703. Nadm. 59. »Myrta a. Merta« Parcz. || »Merda« Pozn. I, 227. »Wiánek z mertu« ib. III, 195.

Mirta p. Mirra.

Mirtuk p. Berbenica.

Mirtwić p. Miertwić.

Mirw- p. Mierzw-.

Mirza = »młodzieniec, wstępujący w stan małżeński« Pobł. 48.

Mir.zil = roślina chenopodium, mączyniec górski Zb. VI, 243, nº 60.

Mirzyca: »Mirzyca = panna w stan małżeński wstępująca« (opis obrzędu obwożenia jej) Pobł. 48.

Misa, »Micha, Miscysko, Misulka = miska gliniana« Pr. fil. IV, 842. »Micha' = zgrub. miska« ib. V, 793. »Miscysko« Krak. II, 117. Pr. fil. V, 794. »Nisa« ib. IV, 846; V, 807. »Mniska« Chełch. I, 116.

Misiarz »bieży wieprzka 'wyharaszać'« Kam. 152 i ods. 365. || »Misarz = kastrator koni, rogacizny i świń« Pr. fil. IV, 842. Por. Miśkarz.

Misić = kastrować, mniszyć O. »Miszony« Pozn. I, 105. »Miszyć« Petr. Por. Miśkować.

Misiora = »szczaw« Pr. fil. V, 794. Por. »Mysiurek« = myosurus Maj.

Misiurka = (żartobl.) czapka futrzana a. watowana bez daszka« Osip.

Misjonarz: »Misyjárz« Rozpr. XVII, 45.

Miska »mis mis! = przywoływanie kotów« Cen. 77.

Misterja: »Nisteryjá = przedstawienie żaków szkolnych, bursiánów na Boże narodzenie« Rozpr. XVII, 48. »Odpráwiali ('bursiánie') tę nisteryjom« ib. 27, p. w. Bursiánie.

Mistrz: 3 pp. lp. 'Mistrzu' Hilf. 110. »Mistrz« = pan, gospodarz np. we młynie młynarz ib. || »Mistrz« = kat: »Obróćze mię, mistrzu, ockami ku drodze« mówi »zbójniczek« do wieszającego go oprawcy Zejsz. 170.

Mistrzowy: »Mistrzowy korzeń = radix imperatoriae« Ciesz. 61.

Mistrzynia: »Mistrzynia« Niwa VII, 259.

Mistrzyniec = pomocnik kata, podkacik?: »Matuszka wleką zbójcy i mistrzyńcy« (w innych odmiankach »rakarze«, »rakarczyki« K.) Kolb. 81.

Mistyczny: »Matko miéstyczna!« (do Najśw. Panny) Pozn. II, 241.

Miszkinie a Mieszkinie = gatunek grzybów Ust. z Litwy.

Miszkole: »Z Miśkowca« Rozpr.

XVII, 45. »Do Miśkowca« Zb. XII, 146, nº 380.

Miszony p. Mniszyć.

Miszures = »posługacz żydowski w zajezdnym domu« Roczn. 215. »Myszures« Ust. z różnych okolic.

Miś »a. Misio = żartobliwa nazwa niedźwiedzia« O. »Misiu, rusáj do do lása!« Zb. XIV, 208. »Z chłopa stáł sie miś« ib. »Do lasa, misiu!« Zb. VII, 108. »Pokaż, misiu, jak małe dzieci idą do szkoły« Wisła VI, 575. »'Misia' grobowisko« Siem. 63, nº 55. »Misiu!« (do lwa) Pozn. VI, 314. »Mysio« Ust. z różnych okolic. Pozn. II, 104. »Tańcuj, mysiu borowy!« Wisła VI, 572. »Wujko myś« ib. VIII, 360. »Misiu!« (do 'Turonia') Zb. XIV, 45. || »Miś = człowiek tłusty i dużo jedzący« Spr. IV, 26.

Miśkać p. Miśkować.

Miściuk »a. Michciuk = człowiek chytry, przebiegły, wszędowścibski« O. Ust. z Litwy.

Miśkać = Miśkować.

Miśkarz: »Miśkárz = kastrujący bydło. Dla małych chłopców wyraz ten oznacza coś strasznego, czego się nadzwyczaj boją; starsi bowiem straszą ich tem, że ich oddadzą 'miskárzowi', chociaż chłopcy znaczenia wyrazu tego nie rozumieją« Rozpr. XXVI, 384. »Miśkárz = trudniący się rzezaniem koni i świń« Święt. 704. »Miśkárz = co 'miśkuje' świnie« Rozpr. IX, 209. 157. Por. Świnkarz.

Miśkować = »czyścić, chędożyć zwierzęta, mniszyć a. kajstrować świnie« Krak. IV, 312. »Miśkárz miśkuje świnie« Rozpr. IX, 209. »Miśkować = kastrować« ib. XXVI, 384. »Miśkować = rzezać, tępym nożem rznąć« Święt. 704. »Miśkować, »Miśkać = podkładać zwierzęta, np. konie« Spr. V, 377. Por. Mniszyć.

Miśkrop p. Mikroskop.

Miśnica = »wanienka do mycia 'statków'« Pozn. I, 93.

Miśnik = »podkładka pod misę na stole« O. || »Miśnik a. Luszaf, Liszaf = mała balja na trzech wysokich nogach, w której się myją naczynia kuchenne« Łoś. »Miśnik a. Luszof = naczynie drewniane do obmywania misek i talerzy« Krak. IV, 312. Gluz. 506. Rozpr. XI, 185. || »Miśnik = szafa do talerzy« Pozn. I, 93. »Myśnik = szafa do misek z 'policami' (półkami) w górnej części do ustawiania misek, garnków, czarek i łyżek i z 'dźwierkami' w dolnej części do przechow(yw)ania i zamykania wszelkich innych naczyń i drobiazgów« ib. »Miśnik = półki, na których stoją miski, łyżki, widelce noże, świeczniki' itd.« ib. 92; III, 162. || »Myśnik = naczynie do mycia 'statków'« Zb. X, 202. »Myśnik = cebrzyk do mycia naczycia« Rozpr. XXVI, 384. || »Myźnik = luszof, szaflik o trzech nogach« Pr. fil. V, 798. Por. Miśnica.

Mitancyjá p. Intencja.

Mitenki blp. = rękawiczki z uciętemi palcami Ust. z Litwy. L.

Mitera = »słaby« Udz.

Miteres p. Interes.

Miteręga p. Mitręga.

Miterny = »niedorodny« Udz.

Miterus p. Interes.

Mitka p. Nić.

Mitręga = strata czasu« Rozpr. IX, 209; XII, 96. »Mitręga = 1, próżnowanie 2, próżniak« ib. VIII, 230. »Mitręga = zmarnowanie potrzebnego czasu« Rozpr. XX, 431. »Z mitręgi nas wiánusek« Zb. XIV, 77, nº 8. O. || »Miętręga« Pr. fil. V, 794. || »Mi-

teręga = przeszkoda« Łoś. || »Miterenga = opóźnianie, przeszkoda« Rozpr. XI, 185.

Mitrężny: »Mitręzny = biedny, mizerny« Rozpr. XI, 185. O.

Mitrężyć = »czas marnować« Wisła III, 746. Udz. O. || »Miterężyć się = zmarnować się« Łoś.

Mitus »a. Mituś = 1, na krzyż, jedno w poprzek drugiego 2, w podłuż obok siebie, ale przeciwnemi końcami« O. »Mituś w wyrażeniu: 'w mituś' = jeżeli się ustawia różnemi końcami w różne strony, w przeciwstawieniu do 'stawnem', które oznacza ustawianie przedmiotów w jedną stronę, np. głowy cukru wszystkie cienkim końcem do góry, to 'stawnem', a gdy ułożone różnie, to 'w mituś'« Czark. || »Mytuś: wieszać, pakować a. wiązać 'mytuś' = przedmioty różnej w końcach swoich grubości kłaść na przemiany jeden grubszym, a drugi cieńszym końcem, np. 'związać buty mytuś' = związać, je zwracając ujście cholewy jednego do podszycia drugiego buta itp.« Roczn. 216. || »Nituś«: »Kłaść w nituś« O.

Mitwać = »plątać« Rozpr. XVII, 45. || »Mitwać sie = mieszać się. Raz pogoda, drugi raz deszcz, wtedy się mówi że 'sie mitwá'« Rozpr. XXVI, 384.

Mitygować = »żałować, mieć litość nad kim: 'My téz nad nim mitygujemy' = my go żałujemy« Zb. II, 249. »Mnitygowac = uspokajać« Derd. 136. || »Mitygować sie = uspokoić się« Spr. V, 114.

Mi.uk p. Nieuk.

Miwka p. Glubka.

Miza »miz miz!« = wołanie na krowy Cen. 77. Por. Muzia.

Mizać p. Nizać.

Mizdra p. Miazdra.

Mizerak: »Mizerák a. Mizera = biedak, nieszczęśliwy, schorzały, źle wyglądający« Święt. 705. 374. Rozpr. VIII, 83. || »Miderak = nędzarz« ib. XVII, 45. »Miderak a. Miderastwo = słaby, mizerny człowiek« Spr. V, 114. »Miderastwo« Rozpr. XVII, 45.

Mizerastwo p. Mizerak.

Mizerja = »potrawa z rogów jelenich, kiedy jeszcze są miękkie« Pr. fil. V, 795. || »Pán Bóg sie rodzi w Betlejem na sianku w wielkich mizeryjach« Zb. XIV, 54. || »Miderja a. Mider = poniewierka: 'Poszło w mider' a. 'na mider', 'w miderję' = poszło w niwecz, zmarniało« Kolb.

Mizernie: »Mizernie tam! = licha tam! djabła tam! tam do licha!« Kuj. II, 273. 279.

Mizerować = »poniewierać« Pleszcz. 37.

Mizgać: »Stoi za drzwiami (młodzieniec), Mizga na nią (Marysię) ślipiami« Łęcz. 67, ods., zwr. 4.

Mizin- p. Mizyn-.

Mizinrek = »mała rzecz, drobiazg« Rozpr. XVII, 45.

Mizki p. Nizki.

Mizyny i Mizynek: »Mizyny palec« Zb. III, 94. »Miziny paluszek« ib. XII, 58. »Mizelny« palec Zb. I, 71. »Miedziany« palec Osip. »Mieziany palec a. Miziniec« Pr. fil. IV, 842. »Nizny palec« Pleszcz. 38. || »Mizynek = palec najmniejszy (5-ty); jajko ostatnie u kwoczki; ostatnie dziecko u matki« Roczn. 215. Por. Wychowaniec. »Mizynie, Mizynietko = najmłodsze dziecię, pieszczoszek; w żarcie nazywają także najmłodsze, ulubione cielę, prosię, kurczę itp.« Chełm. II,

Marysiu, Młodziuchno się zawijas« (w rańtuch weselny K.) Rad. I, 216, nº 287. »Młodzuszo« Ram. 104.

Młodożeniec i Młodożeńcowa: »Młodożeniec« Maz. V, 207. »Młodożeńcowa« Pozn. I, 127; III, 95. »Chryste panie... daj tym młodożeńcom dobre mniemanie« Wisła VII, 89.

Młoducha i Młoduchna: »Młoducha = »młoda mężatka« Fed. 402. »Młoducha = panna młoda« Rozpr. XVII, 45; XXVI, 383. Huc, 670. Pr. fil. IV, 218. 842; III, 306. Spr. IV, 358; V, 377. Święt. 138. 159. Tygod. ilustr. 1, X, 378. Aten. VI, 651. Zb. IV, 114. Hoff. 47. Pozn. III, 98. Maz. III, 102. Fed. 84. 92. 120. Wrześ. 13. Wisła III, 28. Chełm. I, 305. Lub. II, 215. Kal. I, 174. Wisła VII, 133. 736. Zb. I, 46. 87. || »Młoduszka« Zb. I, 87. »Młoduska = panna młoda« Rozpr. X, 217. || »Młoduchna« = panna młoda Siar(kowski) Wesela, 9. 12. Zb. IV, 116; IX, 23. Kiel. I, 65; II, 241. Por. Mołodyca.

Młody = pan młody, oblubieniec: »Ona idzie do kościoła kieby lelija, Młody stoi u podwoi kieby bestyja« Wójc. II, 372. »Młody-pan« Kuj. I, 258. »Ty, młody panie i młoda pani!« ib. 262. (ale ib. 263 »pan-młody« i 265 »panno-młoda«). Pozn. I, 181 i dal. Zb. IV, 218. 250. Pozn. II, 84. 100. 224. 280. Rozpr. X, 253. Kiel. I, 106. 152. Zb. XII, 199. »Młody = kawaler, chociażby wiekiem nie młody« Wisła I, 154. || »Państwo młodzi«: »Pájstwo młode witá wás« Wisła IX, 237. »Od tego dwojga państwa młodego« Pozn. III, 85. »Starszy bierze państwo młode i wprowadza...« ib. I, 175. »Państwo młode, panom ojcom do nóg upadnijcie!« ib. 231. »Z rozkazu państwa młodego« ib. V, 199. »Boże, daj zdrowie państwu młodemu!« ib. II, 82. »Państwo młode« ib. 92. 324. Łęcz. 58. »W imieniu państwa młodego« Pozn. II, 112. »Przed państwo młode stawajcie!« ib. 298. »Rodzice państwa młodego« ib. 300. 317. »Uprasza państwo młode o posłuszeństwo« ib. 301. »Mówię do... młodego państwa« ib. »Te osoby obie, młode państwo« ib. 302. »Błogosławię was, młode państwo!« ib. »Od tego dwojga państwa młodego« ib. III, 85. »Temu państwu młodemu« Zb. X, 120. »Wy, państwo młode, winniście Bogu dzięki« Kal. I, 198. || »Młodziuśki« Rog. nº 330. || »Młożutki« Zb. I, 16. || »Młodusieńki«: »Młody, młodusieńki« Pauli, 15. Wójcicki II, 327, przedrukowując żywcem tę pieśń, zmienił na 'młodziusieńki' K. || »Młodzieńki« Kam. 13. Wisła VII, 159. Pleszcz. 205. nº 15. || »Młodziuleńki« Was. 148. 243. || »Młodzuszy« Ram. 104. || Młoda: »Młoda panna« = panna młoda Rad. I, 230. »Młoda pani = panna młoda« Tygod. ilust. serja 2, nº 110. Zb. XII, 193. Aten. VI, 640. Zb. IV, 253, nº 237; VII, 64, nº 124. 50. Spr. V, 377. »Będą pani modą cepić« Wisła VII, 302, zwr. 5. Kiel. I, 153. »Pani młodá« Święt. 135. Zb. VIII, 267. 268. Zb. I, 87. Lub. I, 184. »Młoda panna« Pozn. II, 83. 306. || »Panna młoda« = dziewczyna, przynosząca wianek dożynkowy Tyg. ilustr. 1, IX, 89. || »'Młode państwo', 'Państwo młode'« Pozn. II, 241. Maz. III, 148. || »'Młoda matusia' a. 'Młoda macierz' = macocha« Del. 41

(ale na str. 43 jest i 'macocha'). || »Młode« = pisklęta Pozn. VI, 59. 90. Por. Młodziak. || »Młoda woda« = woda żywiąca, ożywcza Krak. IV, 71. Pozn. VII, 5. || »Młódka«: »Płótno na ubiór dłowy dla 'młodkiéj'« Lub. I, 182. »Młódka = panna młoda« Zb. XIII, 154. || »Młódka = nazwisko kury« Wisła V, 923. || »Młódka = karta młodsza« O. List. z Litwy. || »Panna młoda' = rodzaj begonji« Wisła II, 756. Por. Mołodyca. || Stopniowanie: »Młodszy«: »Mojdszy« Pozn. VI, 108. 176. »Młojdszy« ib. 179. || »'Starszy' i 'młodszy' koniec drzewa = grubszy i cieńszy« Roczn. 237. Pr. fil. V, 795. || »Najmłodziéjsza« Rog. nº 329.

Młodz »a. Młodnik = otawa, potraw« (autor pisze 'młádz' K.) Spr. IV, 307; V, 377.

Młodziak = »młody człowiek, młode bydlę, młode drzewo« Zb. I, 46. Dygasiński Beldonek, 36. »Młodziak = młodzik« Czark. »Młodziaki = dwoje młodych ludzi niedoświadczonych: 'Oj, młodziaki, młodziaki!'« Czark. »Młodziák = młody człowiek; młode bydlę« Udz. »Młodziaki = pisklęta dzikich ptaków« Osip.

Młodzian: »Młodzián = drużba« Pr. fil. IV, 218. »Młodziáni« Pozn. I, 190. 193. »Młodzian, czyli drużba« ib. 199. 205. »Młodziáni młodzi!« ib. III, 67; V, 201. »Młodzián a. Młodziän = starszy drużba weselny; lm. 'młodzienie' (? K.)« Zb. I, 13. »Młodzián = drużba« Zb. IV, 250 i ods. »Młodzianie« lm. Pozn. II, 111. 270. »Młodziány« ib. 271. »Młodziánie« lm. ib. 272. »Młodziäni« ib. 273. »Drużba z młodzianami(?)« ib. 294. 296. 304. 305. »Młodzian z młodzianem« ib. 306. 314. »Przy ślubach asystują: drużba, młodzianie i szwachny (druchny)« ib. 325. ib. III, 170. »My dwa młodziäni« ib. 172. »Swatowie, zwani w mieście 'mudziánami'« Zb. XIV, 115. »A terá młodzianie do Boga się udajcie!« Kal. I, 134. »Młodziany = drużby« ib. 174. »Starszy młodzian = drużba« ib. 194. »Młodzián = jeden z drużbów« Parcz. Por. Młodzień. || »Po 16-tym roku chłopiec nazywa się mudziánem'« Zb. XIV, 19. || »Młodziánik« Pozn. III, 67. || »Młodzianek«: »Idzie w tanek Ruciany wianek, Idzie za nim piękny młodzianek« Sand. 89, nº 120. »Drużba i młodziankowie (swaty)« Pozn. I, 179. 180. 182. »Państwo młodzi w Poznańskiem nazywają się też 'młodzieńcowie' a. 'młodziankowie'« Zb. I, 89. Pozn. II, 290. 291. || »Młodzánk = młodzieniec« Ram. 104.

Młodzianka = panna młoda (w oracjach weselnych): »Kochany młodziéńcze i młodzianko!« Kuj. I, 285. »Tę młodziankę i tego młodziana przygotować do stanu małżeńskiego...« ib. 315. »Młodzieńce, młodzianko!« Wisła VIII, 496.

Młodziankowy »dzień« = czwarty po Bożem narodzeniu Kuj. I, 92, nº 2. Myli się O. p. w. Młodzikowy, twierdząc, że »Młodzikowy kiermasz, targ« odbywa się 'w niedzielę, najbliższą nowiu' ('młodzika') i przymiotnik 'młodziankowy' nazywa w tym razie 'błędnym' K.

Młodzica = »młoda mężatka« Pr. fil. IV, 842. »Młodzica = panna młoda« Zb. I, 87.

Młodzić się = »chmurzyć się, mieć się na deszcz« Kuj. II, 273 i Bibl. Warsz. LXXX, 626. Spr.

V, 137. »Młodzi się (w powietrzu) = czas chmurny, pogoda niepewna« Mil. »Niebo się młodzi (zaciąga się pierzastemi chmurami), będzie desc« Pleszcz. 49. »Niebo młodzi się na desc« Pr. fil. IV, 842; V, 795. || »Młodzić się« (o ciałku dziecka): »'Ciałko dziecka młodzi się' mówią, gdy dziecię dostaje wysypek, 'wylewów'« Ust. z Litwy. || »Młodzić się = fermentować, burzyć się« Mil.

Młodzie = drożdże: O. ma pomyłkowo 'młodzic', lm. 'młodźce' K. »Pośpieszył się, jak jéż z młodziami« (powiastka) Bibl. Warsz. 1864, I, 289. Przyj. ludu VI. 91. Kuj. II, 273. Zb. I, 20. L. »Pączki = na młodziach zarabiane ciasto« Pozn. l. 82; II, 383; III, 128; VI, 347. Zb. XIII, 114. Spr. V, 137. Mil. Parcz.

Młodzieniarski: W towarzystwie szewców, gdy się zbiorą starsi i młodsi (zwani 'młodzieniaszkami') towarzysze, starszy wzywa, aby siadali 'za stół boski, towarzyski i 'młodzieniárski'« Zb. XIII, 55.

Młodzieniaszek (w oracji weselnej) = młodzian, jeden z drużbów Pozn. II, 304. || Patrz **Młodzieniarski**.

Młodzienić? »Prosę nie gniewać, młodzienić...« (oracja weselna) Pauli, 38. Musi tu być pomyłka druku K.

Młodzieniec »obok 'Mładeniec'« Rozpr. XII, 17. »Musi sie rozłączyć Z dzieuchóm mładeniec« ib. 80, n° 5. || »Młodzieńcowie a. Młodziankowie« = państwo młodzi Zb. I, 89. »Wy, młodzińce, co sie dziś zamierzacie połączyć!« Fed. 70.

Młodzienny = młodzieńczy?: »Przejdzie ten młodzienny ranek« Rog. n° 417. Por. **Młodzieński**.

Młodzień = »młodzieniec« Rozpr. III, 372. »Skądeś, młodzieniu?« Pozn. V, 63, n° 110, zwr. 8. Toż Kuj. II, 177, n° 360, zwr. 7. »Witajze, młodzieniu!« Zb. XII, 166, n° 25. || »Młodzień = 'młodzian', jeden z drużbów Pozn. I, 216.

Młodzieńcarz: »Będą tu zeńcarze sami młodzieńcarze« Krak. I, 236, n° 46.

Młodzieńcowa = panna młoda Pozn. I, 184. 243. Kalendarz Ungra 1869, str. 86. Zb. I, 87. || »Młodzieńcowi« = nowożeńcy: »Do młodzieńcowych« Pozn. I, 244.

Młodzieński = młodociany, młodziutki: »Młodzieński kochanek« Rog. n° 198. Por. **Młodzienny**.

Młodzieństwo = bezżeństwo: »(Pobierając się) występujecie ze stanu młodzieństwa« (z oracji weselnej) Pozn. II, 93.

Młodzież: »Zaceni młodziez tańcyć« Chełch. I, 39. || »Młodzież« = młode, niedorosłe bydło Ust. z Litwy.

Młodzik w wyrażeniu »Na młodziku« = nów: 'Nie siej na młodziku' O. Por. **Młod...?** || »Młodziki = młode ptaki (zwykle gołębie)« Pr. fil. IV, 285.

Młodzikowy = »do nowiu należący« Petr.

Młodziwo L. O. Bar. 218. Star. przysł. 75. Chełm. I, 59. Petr. Pr. fil. II. 264. || »Mleziwa« Rozpr. XII, 96. || »Młozawo« Mrong. p. w. Glomsd.

Młoić: »Młoi mię = nudzi mię« Zb. I, 71.

Młost- p. **Młostka**.

Młotka p. **Młocka**.

Młoto = »słodziny, słód, odcho-

dzący po wygotowaniu piwa, oddawany na paszę dla świń« Krak. IV, 312.

Młozawo p. **Młodziwo**.

Młoż- p. **Mnoż-**.

Młódź«: Módź = młode drzewka w lesie« Rozpr. IX, 209. »Młodzie lm. = latorośl.« Pr. fil. IV, 218.

Młótek = młocarz, młocek: »Deszcz w dzień Zielonych świątek, ubędzie jeden młótek« Zb. VI, 171, f. Por. **Młocek**.

Młyczak: »Młycák = człowiek tłusty, białej cery« Spr. IV, 26.

Młynarczanka = »córka młynarza« O. Zb. IV, 194: X, 298, n° 221, zwr. 5. Lub. II, 196; XV, 61. »Młynarcánka« Wisła VIII, 132. »Mynarcánka« Święt. 166. »Młénarczanka« Kuj. II, 50. »Młojnarczánka« Pozn. IV, 269.

Młynarka = »młynarzowa« O. »Młynárz z młynárką« Zb. IV, 136. »Młónarka« ib. V, 229. Patrz **Przykopa**.

Młyn: »Młąn, w Młąnie« Zb. VII, 75 i dal. »Do młóna« Zb. V, 249. »Mun. Mỳn, Młỳn« Opol. 38. »Młyjn« Rozpr. VIII, 201. 204. »Młójn« Spr. IV, 325. »Młyjno« Udz. »Młęn, we Młęnie« Zb. VII, 45. »Myn« Parcz. || »Młyn wiejrzny = wiatrak« Fed. 402. Ust. z Litwy. || »Młyn = areszt« Święt. 704. || Pieśń o »młynie dziadowskim« Święt. 252, n° 157. || »Młynek polski« = arfa: »Dla zupełnego oczyszczenia, a zarazem oddzielenia zboża ładnego od 'mikłego' i 'pośladu', ma ono przejść przez 'młynek polski'. 'Młynki polskie'.. są już coraz rzadsze, zastępują je 'młynki niemieckie', które obywają się bez poprzedniego wiania zboża naprzeciw wiatru« Święt. 7. Opis takiego młynka ib. 13, n° 14. »Młynki = żarna« Zb. VIII, 256. || »Młynek = zakreślenie koła lotem w powietrzu przez bekasa, krzyka a. ficlausa, gdy w porze wiosennej z błota się wysuwa i unika strzału« Pr. fil. V. 795. || »Młyniczek«: »Na górecce młynicek...« Kuj. II. 47, n° 207. || »Młynina«: »A w dolinie mynina...« Pr. fil. V, 795. Por. **Młyniec**. **Młynica**.

Młynarstwo = młynarz i żona: »Męnarstwo psiśli i. widzieli zabitego sęna« Zb. VII, 48. || »Młỳnarztwô = młynarstwo« Ram. 104.

Młynarz: »Mỳnarz« Kuj. II, 284, n° 63. »Menarz« ib. 286, n° 84. »Mynárz« Parcz. Rozpr. IX, 157. 297: XII, 38. Zb. VII, 45. »Męnárz« ib. »Mỳnárz« Opol. 8, 38. »Munárz« ib. 38. Hilf. 121. »Mónarz« Zb. V, 249. || »Młynarz a. Młynarek« = gra towarzyska chłopców (opisana) Kuj. I, 226, n° 12.

Młynarzowy: »Pole młynarzowe« Święt. 423. Por. **Młynarzy**.

Młynarzy = młynarzów: »Wele młynarzej zagrody« Rog. n° 257. »Ty, młynarzy synu!« ib. n° 290. Por. **Młynarzowy**.

Młynarzyć: »Młỳnarzỳc = być młynarzem, trudnić się młynarstwem« Ram. 104.

Młynica = »młyn ręczny, stęplowy« (? K.) O. »Młynica = żarna« Kopern. »M(ł)ynica = młynek ręczny« Pr. fil. V, 795. || »Młynnica = cały budynek, w którym się mieści młyn wodny a. konny« Pr. fil. IV, 843. »Młynica« Rog. n° 107. »Młynarze... siedzą na młynicy« Pozn. V, 125. »W młynicy śpi Kasia przy świcy« Kuj. II, 44, n° 197, zwr. 21.

Lip. 193. »We młynie, a raczej (? K.) we młynicy bywa 'potrząsacz'...« Krak. I, 143, ods. »Mynarz stoi w młynicy« Zb. IX, 297, n° 398. »Młynarka ryczy, kwiczy, skacze ręka (? K.) po młynicy« Kiel. I, 187, n° 345 a, zwr. 7. Zb. XII, 178. Toż Fed. 190. Łęcz. 122, zwr. 36 (»przy młynnicy«). »Przesed przez młynice« Cisz. I, 94. Święt. 204. 252. 345. 432. 513. 532. Zb. VI, 90.

Młyniec = młyn: »Który się owies nie wysypie na ś. Wawrzyniec, nie pójdzie już na młyniec« Zb. VI, 232, n° 18. Około r. 1860 krążył po kraju uninek: »Gada to o tym, to o tym, Plecie, jak wietrzny młyniec Ten nasz litewski Deotym, Antoni Edward Odyniec« K. || Podchmielony Kujawiak woła na grajka, aby zagrał »djabelskiego młyńca« Kuj. II, 207, ods.

Młynkować = oczyszczać zboże w młynku: »Zboże 'wieje się', 'młynkuje' i 'przerabia' na 'bojewicy'« Pozn. I, 102.

Młynkowanie = oczyszczanie zboża w młynku: »Z ziarnem, po młotce, odbywa się 'wiánie' i 'młynkowanie'« Święt. 7. »Młynek ..do 'młynkowania' zboża« ib. 13.

Młyński: »Jam jest szwarne młyńskie dziéwczę...« Rog. n° 99. »Kluski pieczone (młyńskie)« Pozn. II, 232 (bliżej nie objaśniono K.).

Mnich: »Mych« Pobł. 50. »Mich« Hilf. 172. || »Mnich = upust z słupem przy stawach« Krak. I, 143, ods. Fed. 245. Rozpr. XVII, 52 p. w. Pidło. »Mnich a. Pop = cietrzew samiec w czasie wypierzania się« Pr. fil. V, 795. || »Mnichy« blp. = potrawa z obwarzanków, rozgotowanych we wrzątku, z masłem Ust. z Litwy. || »Michy« = gatunek jabłek Zb. VIII. 257. Pobł. 50. »Mich a. Mych« Ram. 100 i 109 = toż znaczenie.

Mniej: »Mieniej« Rozpr. XVII, 45. »Mieni« (właściwie 'mienié' K.) ib. XII, 45. »Mni, Námni« Ram. 95 p. w. Mało.

Mniejszy: »Miejsy (= *mieńsy)« Rozpr. VIII, 126. »Mienszy« ib. XII, 44. »Mieńszy« Cinc. 9, n° 122. A. Cinciała List. pisze mi, że lud rozumie też 'mniejszy' K. »Miéjsy« Wisła IX, 231. »Majs(z)y, Mals(z)y« Pr. fil. V, 788. Rozpr. XVII, 88. »Mańsy« ib. 789. »Myńszy« Zb. I, 14. »Mieszy« Ram. 103. »Mnji, Námnji« (? K.) Hilf. 172. »Námieszy« Cen. 89. »Námajnsy« Opol. 37. || »Siostra mniejsza« = młodsza Wójc. II, 18. || »Czém mieńsza blecha, tém bardzy gryzie« Cinc. 9, n° 122,

Mniszka: »Miszka« Ram. 101. || »Mniszka« = kastrowana, 'mniszona' świnia Pozn. I, 105.

Mniszyć p. Misić.

Mnogo: »Mnogô« Ram. 104. »Za tymi krajami... są mnogo po świecie dzikie kraje« Krak. III, 38, n° 71. »Dostawał mnogo bicia« Bar. 137. || »Mnoho« Rozpr. XII, 32. Sab. 135. »Mnohenko« ib.

Mnożyć: »Młożyć = mnożyć, siać coś« Udz. »Młożyć sie = mnożyć się« Arch. V, 642.

Moc: »Gdybyś chciał nad kim jaką moc dokonać, cyli jakie rycerstwo, to potrzyj sobie (jabłkiem) pod ocyma« Sand. 274. »Kosić żyto... kiedy to jeszcze za mocy, a niby trosieńka świdowate = nieprzestałe, zielonkowate w słomie Kam. 65. »Mocą = mocno«:

»(Dziéwka) kwiateńki mocą zatyka na głowie« ib. 129. »Przez moc« = gwałtem, przemocą Hilf. 23. Cisz. I, 320. »(Walek trzyma kozę za ogon) 'z mocy'« Zb. IX, 20. »Mocom« = gwałtem Wisła I, 103. »Bez moc = usilnie: 'Bez modzem sie prawował z doktorem'« Rozpr. XXVI, 383.

Moc = »dużo« Spr. IV, 26; V, 114. 378. Krak. IV, 312. Wrześ. 13. »Wino idzie bez moc wód, to musi być okrzcone« Rozpr. X, 202. »Kosodrzewiny bar.zo moc« ib. 202. 217. »Moc pieniędzy« Zb. VII. 21. »Całą moc (węgorzy) nałowili« Derd. 106. »Moceś naorał?« Zb. IX, 262. »Moc już też majóm roków twój stryk?« Ust. od J. Bystronia. »Moc jej dacie?« Hoff 47. »Gdo moc buduje, ni ma kaj mieszkać« Wisła II, 307, nº 993. »Kuba krád w reglu i leśni go moc zgabali (sfantowali), zabrali mu rąbanicę i kapelus« Spr. IV, 317 p. w. Zgabać. »Kto się złej żony boi, Ten moc w świecie wystoi (wycierpi)« Rog. nº 403. »Wojska moc« Kuj. I, 128. Wielka moc ludia sie najéżdżała« ib. 191. »Gnoja moc« Aten. VI, 116. »Dostáł pieniędzy wielgą moc« Zb. VI, 300. »Co moc, to nie zdrowo« Cinc. nº 103. »Gdo moc jé i pije, ten w rozum nie tyje« ib. nº 199. »Gdo moc obiecuje, mało daje« ib. nº 241. »Gdo má długié palce, ten moc nabiere« ib. nº 258. »Gdzie moc kucharek, tam polówke przesolą« ib. nº 276. Lepszy mało a dobre, niż moc a złe« ib. nº 456. »Małej wody na moc młynów nie lzagnać« ib. nº 486. »Mądremu nie chybi mało, jeny moc« ib. nº 490. »Na moc trzeba równo z płotami« ib. nº 515 (autor List. tak objaśnia: »Aby mieć moc (= dużo, dosyć), to już trzeba tyle, aby zasypać całą ogrodzoną przestrzeń tak wysoko, aby było równo z płotami« K.). »Moc ci jest roków?« (ile masz lat) Rozpr. XII, 71, nº 3. Ust. z Jaworza. »Gdo moc mówi, mało kupi« Wisła VIII, 792, nº 1193. »Moc psów — zajęcza śmierć« ib. 793, nº 1236. »Nauka kosztuje moc pieniędzy« ib. nº 1240. »Moc narodu była w kościele« Spr. V, 114. »Nie moc chybi« = nie wiele brakuje Spr. V, 348 p. w. Chybiać. || »Mocki dużo, wiele« Pr. fil. V, 795. Wrześ. 13. Spr. V, 378. Rozpr. X, 50. Sab. 132. »W karcmie było mocki parobków« Zb. V, 221. »Nazjézdzało sie tak mocki panów i pań« ib. 236. »Mocki miésa« Zb. VII, 23. »Nażerzał (tak K.) sie sieczki, Nażerzał sie mocki...« Zejsz. 80, nº 258. Toż ib. 130. nº 8. (tu »nażezał«). »Owieczki, ładnie, kie was mocki!« ib. 133, nº 25. »Owieczki, wera (= zaprawdę, wierę K.) was nie mocki!« ib. nº 28. »'Nie tak mocki większy' = nie o wiele większy« Spr. IV, 26. || »Mocka« Pr. fil. V, 795. || »Mocką« Rozpr. IX, 296. »Mocko« Pr. fil. V, 796.

Mocan p. Miłościwy (pan).

Mocarz = siłacz, olbrzym, 'wielolud' Pozn. VI, 87, »Mocárz« Cisz. I, 317, nº 262. »Okropny mocárz« Święt. 359. »Niema większego 'mocárza' we wsi nad niego« ib. 499.

Mochnatka = gatunek pszenicy O.

Mochorka p. Machorka.

Mochowik »a. Mchowik« = gatunek grzyba O. Ust. z Litwy.

Mocioły = »męty, pomyje« Święt. 704. || »Męcioły = toż znaczenie Ust. Warszawy.

Mocnawy = dość mocny: »Mocnawa nitka« Pozn. I, 125, ods. 1.

Mocniki = lekarstwa obnoszone przez wędrownych 'Węgrów' a. 'Węgrzynów' (Słowaków), inaczej zwane 'prolejki'; wchodzą one w skład 'trojanki' Ust. z Litwy. || »Mocniki« = gatunek jabłek Zb. XIV, 28.

Mocno: »Mocnie«: »Uwaliłek bestyją tak mocnie w pálkę, ze ŭod razu spád na ziemię« Zb. VII, 54.

Mocny = silny (o człowieku): Kuj. I, 117. 180. Choc. 6. Zb. V, 221. 249; VII, 54. 78; X, 94, nº 181. Matusiak Kw. 12. 19. Na dziś I, 307. Hilf. 99. Pozn. VI, 48. Chełch. I, 174; II, 102. Cisz. I, 288 Święt. 348. 357. 388. 389. || »Mocny« = wielki (o zwierzu) Przyj. ludu VI, 111. || »Mocny« = gruby (o sztuce drzewa) Pozn. I, 87. || »Woda 'mocna' i 'słaba' ('żywiąca' i 'morząca' = zwiększająca i zmniejszająca siłę) Pozn. VI, 48. || »Mocny« = wielki?: »(Mama) mnie daa igiełecke, naparzlecek Na mój mocny zárobecek« Wisła VIII, 150.

Mocować się: O przedmiotach, wyrobionych z drzewa, gdy głośno pękają, mówią, że 'mocują się' Ust. z Litwy.

Mocunek = zmocowanie, uczynienie czegoś mocniejszem Ust. z Litwy.

Mocz: »'Iść z moczem' = iść na swoją potrzebę Krak. III, 145.

Moczarzysko = moczar, mokradło Huc. 474.

Moczka = »flaki i płuca, rozdrobione w sosie kwaśnym« Hoff, 49.

Moczulny = »łykowy, łyczany« Petr.

Moczuły = doły do moczenia lnu Maz. I, 65. Por. Moczydło. || »Moczuła = łyko lipowe« Petr. || »Moczyły (raczej 'moczuły' K.) = kora lipowa przez moczenie przysposobiona do wyrobu rozmaitych wiązadeł: 'Postronek z moczył'« O.

Moczyć = o innych (prócz konia, patrz »Mokrzyć) zwierzętach, gdy leją urynę« Rozpr. XX, 431. »Moczyć się« (o koniu) Ust. z Litwy.

Moczydło: »Mocydło = miejsce, gdzie się len moczy« Rozpr. X. 289. Wrześ. 13. Spr. V, 378, »Mocydło a. Mocydlisko = mały stawek przy domu, gdzie się len moczy« Spr. IV, 379. »Zawróć bydła Od moczydła« Kuj. II, 251. Pozn. IV, 284. »(Kanonjery) obejrzą się na moczydło« Maz. II, 125, nº 281. Por. Moczuły.

Moczygęba = »pijak« Pr. fil. V, 796.

Moczyły p. Moczuły.

Moczypysk: »Mocypysk = pijak« Pr. fil. IV, 218.

Moćka = »płyn, tworzący się w fajce« Udz. Por. Cygański marcypan.

Moda: »Do mody« = modny: »Będzies miała (kapocinę) do mody« Rad. I, 151.

Moderować = »majstrować, sporządzać« Czark. »Moderować = przerabiać; psuć« Kolb. || Moderować się = miżdżyć się, krygować się (o kobietach) Ust. z Litwy. Por. Pr. fil. II, 581.

Moderunek = »reparowanie, majstrowanie« Czark. || »Lud czcił Marzanę, bo miała dobry dla niego 'mederunek'« ('Mederung', z franc. 'metier', dodaje Rybka, czy też Kolberg; zapewne mylny wywód: 'mederunek' myślę zamiast 'moderunek' = moderacja K.). Por. Munderunki.

Modlący: »Modląca książka« = książka do nabożeństwa Rozpr. XII, 63. Święt. 336. Por. Modlenie.

Modlenie: »Książka do modląniá« książka do nabożeństwa Zb. VII, 79. Zb. XIII, 76. Por. Modlący.

Modliborzyce: »Pod Modliborzyce« Lub. II, 40, nº 117.

Modlić się: »Móld sie« Zb. VII, 6. »Mót sie« Rozpr. VIII, 204. »Modlij sie« Ust. z Jaworza. »Modlij sie, nie modlij sie: próżná miska, nie najesz sie« Cine. 24, nº 503. || »'Modli się' (zając) = gdy jest otoczony chartami Przyj. ludu VI, 111. Por. Molić.

Modlin: »Do Modlina« Maz. II, 124, zwr. 7; V, 288, nº 316, zwr. 8.

Modlitewnie »prosić = prosić z modlitwą« Pr. V, 796.

Modlitwa: »Modlitew« Kozł. 246. Ust. z Jaworza. Pr. fil. IV, 218; V, 796.

Modliwać się = »często się modlić« Pr. fil. V, 796. O.

Modlnica: »W Modlnice« Krak. II, 100, nº 185. »W Modlnicy« ib. 42, nº 73, zwr. 2. || »Modlnicki zamek« Krak. II, 41. »Modlnickie chłopcy« ib. 100, nº 183. »Na Modlnickiem polu« ib. »Modlniccy parobcy« ib. 481, nº 798. »Modlnicka gromada« ib. 486, nº 810. »W Modnickim (tak K.) dworze« ib. 471, nº 776. »Modnicka droga« ib. 473, nº 782. || »Modlnicanka« Krak. II, 461, nº 756.

Modła = sposób, moda: »Nowa modła na robotę nastanie« Kam. 57, 28. »Modła« = wzór: »Na modłę dla drugich« ib. 192. »Modła = wzór« Spr. IV, 307. »Wrota na starom modle (= wzór)« ib. V, 378. »Modła = węgieł, kąt prosty« Wrześ 13. »Modła = kawałek drewna, według którego cieśla stara się ściany budynku na węgłach odchylić pod kątem prostym tj. 'przymodłować ściany na węgłach'« Spr. V, 378. || »Modło, Modełko = wzór, prawidło« Krasn. 305.

Modłować = »mierzyć« Cer.

Modny: »Panny żyją po modnemu« Oles. 165.

Modrak: »Modrák« = chaber, bławatek, 'wasilek' Kuj. I, 57. 334. Pozn. I, 160. Zb. I, 20; VI, 241, ods. »Modrák a. Modrokwiat« Hilf. 172. Pamiętnik fizjogr. V, cz. IV, str. 13. Wisła III, 724. Mil. Kow. Rozpr. XI, 186. »Módrák, Módráczk« Ram. 105. || »Modrzak« Kuj. I, 232. 335. || »Modrzaki a. Modraki = kartofle wewnątrz niebieskawe« Kal. I, 46. »Siwki a. Modrzaki a. Pyrzaki = kartofle wczesne, modre pod skórką zwierzchnią« Kuj. II, 276 p. w. Siwki. || »Zimoziele, zwane 'modrzákiem' pod Warszawą, zakwitające jesienią w barwie jasnoniebieskiej« Maz. III, 194. || »Modraki = kuse koszule Niemek, sięgające ledwo do pępka« Zb. II, 172, nº 3.

Modro: »Wsadziłam je (ziółko) modro, Zielono mi weszło« Zb. VI, 120, nº 51. »Zasiała ja modro, A białe mi zeszło« Sien. 267, nº 8.

Modrojasny: »Modrojasne oczy« Rog. nº 272.

Modrokwiat p. Modrak.

Modrowaty = »niebieskawy« Pr. fil. IV, 843.

Modrowiec p. Madrowiec.

Modrowe ziele p. Madrowiec.

Modrula = przezwisko, nadawane przez sąsiadki dziewczętom z Bliżyc, od modrych zapasek i kiecek Fed. 140, ods.

Modry = niebieski: Zb. X, 228. Wisła II, 124. Pleszcz. 37 (np. o oczach). Pr. fil. IV, 843. »Mo-

dry = szafirowy«: Wisła I, 154. Mil. »Modry = niebieski, ciemnofjoletowy« Spr. V, 114. »Modra gorzałka« Kiel. I, 174. || »Modry kamień = siarkan miedzi« Spr. V, 114. || »Modre = ultramarvna, coeruleum« Ciesz 62. || »Modre drzewo = lignum campechianum« Ciesz. 21. || »Modrzyński« kwiatecek Kiel. II, 126. || »Modrzusieńki«: »Pasicek w modrzusieńkie koła« Kozł. 195. || »Modrzuchny«: »Jabłonecka.. Modrzuchnemi kwiateckami zakwita« Maz. III, 85. || »Modrzuteńki = cały niebieski« Pr. fil. IV, 843.

Modrzew: »Modrzeń« O. »Morzeń« Pawł. »Mozdrzeń« Udz. Por. Mądre drzewo.

Modrzyć »bieliznę« = farbką napuszczać« Krak. IV, 312.

Modrzyć się = świecić się niebiesko: »Fartuch (niebieski) modrzy się z onego piasku« Konopnicka Na drodze.

Modrzyzna = »kolorowy sagatys« Lis. »Modrzyzna = płótno koloru ciemnoniebieskiego, domowej roboty« Spr. V, 114. »Ciemnoniebieskie spodnie ('modrzyzna') i takiż kaftan« Wisła II, 129.

Modzel: »Modzele na dłoni« Zb. VI, 304, nº 189, 4. »Modzele = nagniotki na rękach, pochodzące od ciężkiej pracy« Rozpr. X, 289. Wrześ. 13. Spr. V, 378. || »Modzyl = narośl na dłoni wskutek naciskania ręką na rękojeść przy pracy, nagniotek« Święt. 704. »Mozol = odcisk, rana na nogach« Pieszcz. 37. O. Wal.

Mogilany: »W Mogilanach« Zb. XII, 127, nº 90. || »Mogilanin«: »Zabili Jasia Mogilanie« ib. 216, nº 37 (wydrukowano 'w Mogilanie' K.).

Mogilnik = »cmętarz« O. Połuj. 367. Wisła VIII, 151, nº 6. Ust. z Litwy. Tyszkiewicz Wilja, 32. Wal. p. t. w.

Mogiła = dół, jama: »Trociny poczytywane są jako dobry materjał do... 'mogieł' kartoflowych« Pozn. I, 95, »Trzeba kopać mogiłę wielgóm« ib. VI, 104. 106. || »Choroba krów 'żółw', zwana inaczej 'mogiłą'« Wisła III, 652. || »Mogiełki = doły kartoflowe« Pozn. I, 103. || »Mogiłeczka«: »Któż mię tam depce po mej mogiłeczce?« Łys. 41. || »Mogiłki« = cmętarz, 'mogilnik' Ust. z Litwy. O. Osip. Roczn. 215. Kiel. I, 63. || »Haiłki« (gajówki, pieśni wiosenne) a. 'Mogiłki' Oles. 49.

Mohorycz = »1, zapijanie wódki, gdy pierwszy raz młody zjawia się na 'zwiady' 2, zapijanie wódki po targu« Pr. fil. IV, 218. »Mohorycz = traktament po skończonym targu« Roczn. 215. »Mohoryez = litkup, zapitek przy sprzedaży« Chełm. II, 239. Zb. III, 127, nº 24. Zb. I, 71; II, 186. Gluz. 486. Kraszewski Wspomn. Wołynia, I, 8. || »Magarycz« = litkup Wisła III, 88 p. w. Litkup.

Mohoryczyć = »nudzić, marudzić, ubiegając się o kupno« Roczn. 215.

Mohowitny »list = świadectwo majątkowe« Rozpr. XII, 32.

Mojcza: »Z Zagórza do Mójcy« Zb. IV, 143.

Mojkiet »a. Pujki = roślina aeriophorum« Pamiętnik fizjograf. V, dział IV, 13.

Moklizna: » Mokliźna a. Zmokliźna = pot« Pobł. 48.

Moknąć się: »Móknąc sę = pocić się« Hilf. 172. »Moknąc i Moknąc sę = potnieć« Pobł. 48. Ram. 106.

Moko p. Mleko.

Mokowrota: »Nie zamykaj moko-

wrót (błędnie wydrukowano 'mákowrót' K.)..« (z piosnki dla dzieci) Wisła IV, 54. Autorka artykułu tego Ust. mię objaśniła: »Powiadają, że ażeby deszcz był, trzeba chyłkiem zabrać cudze wrota, zamoczyć do wody (stąd moko-) i wstawić, to będzie deszcz«.

Mokradla, Mokradle p. Mokradło.

Mokradło: »Mokradła, sapiska, sapy« = moczary, nizkie grunta Lub. I, 71. O. »Mokradło = mokry grunt, błoto« Spr. V, 114. || »Mokrzadło« = moczar K. Libelt w Tygodniku mód 1872, nº 15, str. 1 i ind. »Mokrzadło« = ziemia, na której niedawno woda stała Ust. z Kieleckiego. || »Mokrzydła« = moczary Ust. z Kieleckiego. || »Mokradle = mokra rola« Święt. 704. Ust. z Kieleckiego. || »Mokradla = pora deszczów, rozmokłe drogi« Pr. fil. IV, 843. || »Mokradla = płyn, ciecz« Pr. fil. V, 796. »W mokradłach« Zb. XI, 7. »Mokrzadla = 1, mokrota 2, mokry grunt, mokradlidna« O. || »Mokrzada = miejsce mokre« O. || »Mokradź = wilgoć na dworze, powietrze wilgotne« Osip. »Mokraś = wilgoć, deszcz« Pr. fil. V, 796. »Mokroć« = wilgoć, dżdżystość Ust. z Litwy. »Mokroć = miejsce mokre« Pr. fil. V, 796. Por. Mokwa.

Mokro rzeczownik: »Sucha nie wyglądam, mokra się nie boję« Rog. nº 475. 476.

Mokrocie n, Mokroć ż. = mokro, wilgoć, słota Ust. z Litwy.

Mokryć = »szczawik (oxalis acetosa)« Hoff. 41.

Mokrz = urynа, mocz Spr. IV, 366 p. w. Mokrzyć. »Naczynie pod łożem z mokrzém« Pozn. VI, 313.

Mokrzada p. Mokradło.

Mokrzadło p. Mokradło.

Mokrzesz: »Mokrzeski sąsiad« Kal. I, 115, zwr. 12. 23. 24. »Mokrzyskie chłopaki« Wisła IX, 245.

Mokrzyc = »roślina anagallis arvensis« Zb. XIII, 169, nº 18. »Muchotrzew a. Mokrzec stellaria media« Pleszcz. 124. || »Mokrzyca« = trzy rośliny O.

Mokrzyca = mokre lato« Rozpr. XX, 431.

Mokrzyć = urinare« Spr. IV, 366. »Moksyć = (o koniu) lać urynę« Rozpr. XX, 431. || »Mokrzyć się« = urinare Zb. IX, 36, nº 10. Por. Moczyć.

Mokrzydła p. Mokradło.

Mokwa = »pogoda dżdżysta, deszcz ciągły a. śnieg tający« Spr. IV, 307. »Mokwa na polu« ib. 316 p. w. Zaniechaleçyć; ib. V, 378. Krak. IV, 312.

Mol p. Mal.

Molakowy? »Chłopa codzienna odzież składa się zimą z długawej kurtki i spodni molakowych ciepłego wyrobu bawełnianego« Pozn. II, 332.

Molawka = »drobna rybka« Wisła IX, 98.

Molestować = »prosić, błagać« Sand. 263. 269. nº 5. »Molestować = naprzykrzać się, prosić uporczywie« Spr. V, 114. »Molestować = narzekać błagać« Fed. 402. »Molestować = ubolewać« ib. 415. »Molestować a. Melestować = trapić, niepokoić; prosić gorąco« Święt. 703. Fed. 262 (= ubolewać). »Molestować = prosić« Chełch. I, 201, ods.

Molestunek: »Pan za wielkim molestunkiem (= na usilne prośby) podaruje sześć garcy gorzałki« Kam. 142.

Molędy: »Molędzkie panienki« Rad. I, 107.

Molić = »prosić kogo bardzo« Udz. »Molić = być natrętnym w proś-

bie, w słowach; trudzić kogo słowy (= molestować)« Zb. I, 46.

Molowy = ? »Otwórz się, bubljo, Przez dębowy kloc, Przez świecki molowe...« Święt. 97.

Moltech p. Maltyk.

Moltych, Moltyk p. Maltyk.

Mołatać = »tłuc się, szarpać się« Święt. 704.

Mołknąć: »Mołknąc = zwisnąć: 'Noga mnie mółknie'. 'Ręka mnie zmołkła'« Pobł. 48.

Mołła = duchowny tatarski: »Mułła, Mołna i Mołda« Ust. z Litwy. »Mołna« Tyszkiewicz Wilja, 32.

Mołna p. Mołła.

Mołnia = »błyskawica bez grzmotu: 'Mołnia chlaszcze'« Pobł. 48. Por. Małanka.

Mołodec = »1, młodzik, młodzian 2, dzielny człowiek« O.

Mołodyca = »1, młoda kobieta 2, niedawno wyszła za mąż« O. »Nie dał mołody Jasiejko Mołodéj Marysi u mateńki być« Wisła VI, 232, nº 2. »Juz mołoda nie twoja!« ib. 233, nº 7. »Mołoduszka = panna młoda« Zejsz. 118, nº 6. »Mołoducha = młoducha« Pr. fil. V, 796. Por. Młod-.

Mołoteń = »gatunek lnu« Zb. VI, 270, nº 18. Por. Skoczeń.

Moment: »Tym momemtem« = tymczasem: »Kluczyki tym momentem na gotowalni położyła« K. Gliński.

Momot = »niedołęga; dziecko, nie mogące nauczyć się pacierza; człowiek do niczego« Rozpr. XVII, 45. Spr. IV, 325.

Momotać = »mówić niezrozumiale« Lidz.

Momycz = »lilja wodna (nymphaea alba, grzybień biały)« Zb. VI, 274, nº 131. 321, nº 11.

Monarcha: »Onarcha« Lub. II, 210.

Moniak a. Moniec = guzik metalowy. »'Grać w moniaki' = rzucać w ścianę guzikiem, blaszką okrągłą, niby monetą i starać się, aby, upadając, znalazła się blizko 'wystawionej' tj. położonej przy ściane przez drugą osobę« Ust. z Warszawy.

Monić się = »gonić mylnie po śladach zmieszanych (o ogarach)« Pr. fil. V, 796.

Monisto p. przytoczenie z Padalicy p. w. Dukacz i Namisto.

Monopol: »Nowopol« Pr. fil. V, 973. || »Monopolówka« = wódka z monopolu Ust. z różnych okolic.

Monstrancja: »Mostrancyjá« Pr. fil. V, 796. »Mustrancyjá« Rozpr. IX, 289.

Mora p. Mara.

Moraków: »Ku Morakowu« Pozn. IV, 259, zwr. 12.

Morans- p. Romans-.

Morasić = »bić, tłuc« Rozpr. VIII, 230. »Morasić = zniszczyć, potargać« Sand. 263.

Morawa i Morawy: »Od Morawy« Rog. nº 81. W podobnej pieśni »Od morawy« Lip. 67. Por. Morawka. »Z Morawy« Kon. 116. Zb. VIII, 103, nº 195. »Na Morawy... jedź« Kiel. I, 133, nº 222. »Z Morawy« Zb. XV, 69, nº 112. Święt. 271. »Z Berlina do Morawy« Święt. 233. »Morawo!« ib. 243. »Dziewcze z Murawy« Pozn. IV, 39, nº 86.

Morawiaki = »odmiana kartofli« Pr. fil. V, 973.

Morawiec p. Murawiec.

Morawka: »Z Morawki« Rad. II, 86, zwr. 15. Wisła IX, 345. Pozn. IV, 177, nº 334 (»Od morawki«). »W Morawce« Hoff. 67. »Z Mórawki« Zb. II, 82, nº 97, zwr. 17. Kiel. I, 188, nº 346, zwr. 19. Por. Morawa.

Morawniki »halskie = 'łoki', pastwiska« Rozpr. XVII, 66 p. w. Tłok.

Morąg = »zwierz morągowaty: 'Pies morąg'« O. L. »Morąg« (o wołu) Krak. I, 178. »Kartofle 'moręgi' a. 'moręgiele' mają paski fjoletowe i białe wewnątrz« Kal. I, 46. Por. Łaciaki. || »Morąg = przezwisko: 'O ty, morągu!'« Pr. fil. IV, 218. Por. Mrąga. Mręgi.

Morągi przymiotnik: »Samura wywiodła kilka morągich warchląt« Tyg. ilustr. 1, XIV, 53 (W. Pol).

Morągowaty = »pstry« Rozpr. VIII, 230; XX, 431. »Moręgowaty = o maści zwierząt, najczęściej kotów« Spr. V, 378. Toż Ust. z Litwy. »Moregowaty = pstry« Święt. 704.

Morążki = gatunek jabłek zimowych Rud. 28. Por. Morąg. Mręgi.

Mordacz »z wielką gębą« = jeden z towarzyszów Kocigroszka w bajce Bar. 94.

Mordać = »boleć: 'Tak mię ręka mordá'« Pr. fil. IV, 218.

Mordarka: »Môrdárka = morderczyni, rozbójniczka« Ram. 106.

Mordarstwo = 1, zbójectwo 2, morderstwo: »Môrdarztwô« Ram. 106.

Mordarz = morderca: »Môrderz« Hilf. 135. »Môrdarze« Hilf. 186 p. w. Ve. »Mordárz = morderca« Pobł. 49. »Môrdárz« Ram. 106.

Mordęga = »trud, ciężka praca, zmęczenie się« Rozpr. VIII, 230; XX, 431. »Mordęga je kole plewienia« Zb. II, 249. »Mordęg« 2 pp. lm. Rozpr. VIII, 195. »Mordęga = ciężka praca« Święt. 704. »Mordęga = przykrość, męczarnia« Pleszcz. 37.

Mordjański: »Mordyjański = wielki, okropny« Zb. I, 46. Udz. || »Mordjańsko = silnie, mocno: dokładnie« Rozpr. XVII, 46.

Mordka = toż znaczenie, co 'Kunica' Zb. I, 85.

Mordonie = »kluski, robione z 'zabolenych' (nadgniłych) ziemniaków« Udz.

Mordować = wewnątrz ból cierpieć; chcieć koniecznie dowiedzieć się czegoś« Udz.

Mordowanie = ból: »Mordowanie w żołądku« Zb. VI, 255, nº 87. 3. Por. Mordowisko.

Mordowisko: »Na słabości żołądkowe, jak na morzysko, mordowisko, wewnętrzne bole lud ma wiele ziół leczniczych« Zb. VI, 205. 260. nº 101. 2; XIII, 35. nº 2. Por. Mordowanie.

Morfina: »Martwina« Pr. fil. II, 461.

Morgownica = »miedza« Pr. fil. V, 796.

Morgownik = »najemnik do koszenia zboża, płatny od morga« Kuj. II, 273 (z Bibl. Warsz. LXXX, 626). Chełch. I, 29.

Morka »a. Pomorka = północ (strona świata)« Zb. II, 8. »Morka = 1, wiatr od morza 2, strona ku morzu« Pobł. 135. »Morka = wiatr północno-zachodni od morza« Łęcz. 13. »Morka = długi drobny deszcz, przygnany wiatrem od strony morza« Kud. »Morka a. Pomoscyzna = powietrze 'drześte', dżdżyste« Zb. II, 249. »Morka = czas słotny jesienny, kiedy pada drobny deszcz« Pr. fil. V, 796. || »Morka = drzewo, zwłaszcza sosnowe, z części ku północy zwróconej« Pobł. 155. Por. Morszczyzna. Pomorka.

Morkać = »mruczeć« Zb. XI, 74. Por. Morkotać.

Morkotać »a. Mórkotać = szemrać« Pr. fil. IV, 218. Por. Morkać.

Mormul = »mruk« Pr. fil. V, 796.

Moroczyć = nalegać, nastawać, molestować: 'Jakem go jął moro-

czyć, w końcu znalazł się sposób' Kraszewski.

Moroka »a. Zamoroka = zawiłość, trudna do rozwiązania a. czynność nie łatwa do spełnienia« Roczn. 215.

Moromuch = inaczej 'Mucharka', 'Muchair', 'Muchomór' = bedłka agaricus muscarius Zb. VI, 217, n⁰ 9. Por. Muchomór.

Moroszka = »gatunekm aliny (rubus chamaemorus), jagody spore, z początku czerwone, a następnie żółte. Rośnie na bagnach między Marjampolem a Sapieżyszkami« Osip.

Mórowéczka p. Murawa.

Morowica = »choroba śmiertelna« Pr. fil. IV, 218. »Jeżeli chory zsinieje, to mówią, że to 'morowica'. Niema na nią lekarstwa, jeżeli jest 'śmieterná'. 'Morowica tak przychodzi nie wiadu skąd, 'sciska na wnątrzu'. Nie można jej widzieć, bo to 'taká choroba'. Jeżeli kto zsinieje po śmierci, to morowica go zadusiła« Wisła VIII, 354. »Morowica = choroba, uważana za śmiertelną« Pleszcz. 108. »Morowica a. Morówka = krosta kształtem i kolorem do mrówki podobna (opis)« ib. 122. »Morowycia = wrzód, duszność w gardle, krup« Chełm. II, 240. || »Morowica = krew człowieka umarłego« Spr. IV, 307; V, 378. Por. Morówka.

Morowiec = polajanka ludowa Piątk.

Morownica: »Z Morowniey« Pozn. IV, 258. || »Morowniczanki« ib. 126.

Morowy = »straszny« Rozpr. XX, 431. »Ty, morowa kurwo!« Pozn. VI, 187. »(Obiecuję wam) pieczeń kumorową, biesiadę morową (? K.), wróblą golenią« (z oracji weselnej) Pozn. III, 88. || »Morowo« przysłówek = strasznie: »Chłop ji dobiuł, dobiuł, a jak ji morowo dorznuł (= dojechał, 'dosypał'), wyjąn ji głowę z pod kolana« Święt. 405.

Morozi a. Morozy = siwy, 'mrozia(s)ty' W. Pol.

Moróweczka p. Boróweczka.

Morówka = zaraza, cholera Kam. 77. »Chłopi od złych panów będą jakby od morówki zdalać« ib. 187. »Idź do morówki!« Kuj. I, 52. »Żeby cie morówka!« Pr. fil. IV, 218. || »Morówka = guz, 'świniak'« Zb. XIV, 200, n⁰ 192. Rozpr. XX, 431. Patrz przytoczenie z Pleszcz. 122 pod Morowica.

Morski: »Morska gapa = rybitwa, rybołówka (hydrochelidon nigra)« Spr. V, 137. »Na ziemi są morskie oka bezdenne... Z tych źródlisk, morskich oków woda z pod ziemi i skał wychodzi..« Krak. III, 35, n⁰ 64. »Warszawa ma za godło Syrenę, czyli, jak ją gmin czasem nazywa, 'morską pannę'« Zmor. 165. Aten. III, 155—57. Wójcicki Klechdy I, 126—131.

Morszczak = »cavia cobaya« (świnka morska) Zb. XI, 57, n⁰ 69.

Morszczyzna: »Mórszczýzna, Mŭorszczýna = północ (septentrio)« Hilf. 172. || »Morscyzna = czas słotny, jesienny, kiedy pada drobny deszcz« Pr. fil. V, 796. Por. Morka. Pomorka.

Morta = »roślina anthriscus, czechrzyca« Pamięt. filjograf. V, dział IV, str. 12.

Moruchać = »brudzić, walać: 'Dzieciak moruchа kosiule'« Spr. V, 114. Por. Morusać.

Morus: »Są 'Mory' obojej płci, czyli 'Mory' i 'Morusy'« Pozn. VII, 38. 107.

Morus = 1, brudas 2, wół czerwony z czarną pręgą na głowie« Pobł. 49. »Morus = murzyn«

Derd. J. 27. »Môrûs = 1, człowiek brudny, powalany 2, człowiek ciemnej barwy włosów i twaczy 3, wół a. byk ciemno-czerwony, zwłaszcza z czarną a. ciemniejszą sierścią na głowie« Ram. 106. »Morus = nazwa wołu« Nadm. 147. »Morus = brudas, zabrudzony« Mil. Czark. »Morus = brudny, nie umyty, nie uczesany człowiek« Spr. V, 114. || »Morys = nazwa wołu« Rozpr. X, 267. || »Mrus, Mrys = czarna plama« Rozpr. XVII, 46. || »Morusek«: »Môrûsk = zdrob. 'môrûs', wół a. byk ciemno-czerwony« Ram. 106. Por. Mur.z-.

Morusać = »brudzić (o ciele ludzkiem, zwłaszcza o twarzy): 'Zamorusany' = brudny na twarzy« Czark. O. || »Mrusać, Mrysać = zabrudzić, posmolić« Rozpr. XVII, 46. Por. Moruchać.

Moruska = »1, brudaska 2, krowa czerwona z ciemną sierścią na głowie« Pobł. 49. »Môrûska = 1, kobieta brudna, powalana 2, kobieta ciemnej barwy włosów i twarzy, brunetka 3, krowa ciemno-czerwona z ciemniejszą sierścią na głowie 4, gatunek gruszek koloru ciemno-szarego« Ram. 106.

Mory: »Můory = niecierpliwość w najwyższym stopniu« Rozpr. IX, 209. »Cekám i cekám, jaz mie můory biero« ib. VIII, 175. 230; XI, 186. »Aże go ciężkie mory brały, co trza czekać« Kam. 164.

Morynka = »gatunek smacznych ryb z jezior nadbałtyckich« Derd. 136. »Morynki« ib. 4.

Mor.z p. Mróz.

Morze: »Wyśli rekruciki za cérwone morze« Rad. II, 68, nº 137. »Wyrzucę cię do mora (tak K.), Podziobie cię morska kura« Kiel. II, 200, nº 10. »Piasek na drodze zowią na Mazurach 'dziadowskie morze'« Chełm. I, 88. ods. || »'Małé môrze' = zatoka Pucka. 'Wieiğé môrze = morze Bałtyckie« Ram. 106. Hilf. 137: || »'Noc morze', 'Dzień morze' = noc długa, nie dająca się przespać; dzień długi« Roczn. 218. Por. Rozpr. VIII, 131.

Morzenie: »Morzenié, Morzysko = biegunka« Rozpr. XII, 96

Morzowy = morski: »Rybecki morzowe« Zb. IV, 101, nº 32. Maz. III, 57, nº 3, zwr. 8. Kiel. I, 189, nº 348.

Morzybab: »Morzybaba, Morzybáb = lycopodium selago« Pamiętn. fizjogr. V, dz. IV, str. 13. »Morzybab = babka (ziele)« Pobł. 135. »Môrzýbáb = lycopodium clavatum« Nadm. 135. »Morzybab = lycopodium selago« Por. Babimór, Możybór.

Morzyć z 2-m przypadkiem: »Samaś się po nocy gziła, Mnie będzies głodu mozyła« Sand. 143. »Mozyć, Morzyć = głodem morzyć« ib. 263. Por. Mrzeć. Przymierać. || »Mo'zyc = dusić, trapić (o 'Morze')« Pobł. 49. »Môra môrzy lud« Hilf. 133. 71. 107. 109 i ods. 10. 110. »Zmora morzy« Nadm. 114.

Morzykiszka: »Morzykiszki szlachcice« Krak I. 264.

Morzysko = »głód, boleść, czczości i nudności w żołądku« Krak. IV, 312. »Morzysko = morzenie, gryzienie w żołądku, ból żołądka« O. »Morzysko = każda choroba, polegająca na silnym bólu brzucha« Spr. IV, 307; V, 378. »Morzysko a. Morzenié = biegunka« Rozpr. XII, 96. Rud. 26 (u konia). »Morzysko = odęcie z bólem (tympanites)« Spr. IV, 366. »Morzysko = kolka

u koni« Mil. »Morzysko = nudności w żołądku« Święt. 704. »Morzysko = ból brzucha« Zb. XIII, 70, nº 68; XI, 54, nº 23; VI, 205 (a. 'Mordowisko'): 226, nº 30, 3. 273, nº 4. 278, nº 3. 297, nº 5. Krak. III, 141, nº 5. 152, nº 36.

Mosiądz: »Mŭôsiąz« Rozpr. IX, 172; VIII, 238, 2-i przyp.: »Mŭosiązu« obok »Mŭô-iądzu« Rozpr. IX, 167; VIII, 238. »Z mosiędza« Zb. XIV, 78. Ple-z-z. 193.

Mosiądzowy = mosiężny (wydrwiwanie Żyda): »Ślipka miáł mosiądzowe, a ząbki drótowe« Zb. XI, 73, nº 20.

Mosiek = wogóle o Żydach »Mośki.. sę skrŷłŷ w swe kożuchŷ« Derd. 14. »Kupić u Moška zyda« Pozn. II, 267.

Mosiężny: »Mosiężne placki = placki żółte, szafranem zaprawiane« Pr. fil. V, 973. Por. Złote placki.

Moskal: »U Moskali« Zb. II, 85, zwr. 3. »Moskale« ib. IV, 208-nº 9. »Do Moskala« = za kordon Krak. III, 102, nº 219. »Moskal« ib. II, 458, nº 749. Chełm. II, 70, nº 171. Pozn. IV, 225, nº 432. »Moskále« Zb. XIV, 235, nº 66. Cisz. I, 258. »Moskal Święt. 228, nº 82. || »Moskal = ten, co dużo je« Spr. IV, 26. || »Moskal = żołnierz rosyjski« Rocz. 216. Czark. Ust. z Litwy. »Służył jesce w polskich moskalach = w wojsku polskiem« Czark. || »Moskalisko« Zb. II, 90, nº 115, zwr. 3 (nie ludowa K.).

Moskal = »placek owsiany« Goszcz. 131. Stęcz. 161. O. Tyg. ilustr. I, XII, 18. »Z mąki owsianej pieką cienki, zakalcowaty placek, 'moskalem' zwany, który należy do wykwintnych potraw, zwłaszcza, gdy jest masłem omaszczony..« Wrześ. T. 21. »Moskal, zdrob. 'Moskalicek' = placek owsiany, pospolity chleb góralski« Rozpr. X, 217. »Nie płac, przydzie matusia z pola, przyniesie ci moskála« ib. 289. Wrześ. 13. Spr. V, 378. Sab. 132. »Zjemy moskál tego námniéjsego« (dziecka) Zb. V, 197, nº 3. »Matusia cienki moskál piece« Zaw. 87, nº 62. ib. 62. »Moskálicku, kanyześ? — W komórecce na półecce« Zb. XI, 200, nº 7. »Z masłem moskal nosiłaś« Zejsz. 77, nº 236. »Wesele o jednym moskalu, O kwaterce wody« ib. 118. »Moskaliczek z masłem« ib. 131. Mátyás Wilja, 8. || »Moskal a. Mękal = placek owsiany pod popiołem upieczony« Bibl. Warsz. LXXX, 626. || »Moskal« = gatunek pigułki O. || »Moskalec« = gatunek ziemniaków Pauli, 38, ods. Toż Ust. z Rawskiego.

Moskiewka = »socha jednokonna, dogodna do orania na miejscach stromych« Osip.

Moskwa: »Moskwo, Moskwicinol« Zb. IV, 84, nº 2. »W Moskwe maserujewa« Zb. XIV, 235, nº 66. || »Moskiewski«: »Mam ja kochaneczka zza Moskiewskich granic« Oles. 162. »Moskiewska ziezinlka = wrona« Osip. »Moskiewskie krople = tinctura chinioidini« Ciesz. 63. »Moskiewski kwas = acidum nitricum dilutum« ib. »Moskiewski spirytus = tinctura capsici comp.« ib.

Moskrzyć = »prosić usilnie« Spr. IV, 365.

Mospan p. Miłościwy

Most = gra młodzieży (opis) Zb. II, 34, nº 9. Wisła IV, 839. || »Mościsko = miejsce, na którem stał niegdyś most« Osip. Por. Dziura.

Mostowy: »Na Mostowej ulicy Tań-

cowali szewczycy« Maz. III, 87, nº 196.

Mostowina a. Pomościna = jeden dyl poprzeczny na moście Ust. z Litwy. O.

Mosurowy: »Mosurowa obońka = dzieża a. 'obońka' bez 'bednarek' (ulepek), wydłubana z jednej sztuki drewna« Spr. IV, 307; V, 378. Rozpr. XVII, 11.

Moszenka: »Moszanka« = sakiewka na pieniądze Tyg. ilustr. IX, 77. »Moszenki = woreczek na pieniądze« Kam. 158. »Moszonka« Witw. 89. »Maszonka« = torebka, woreczek Ust. z Litwy. || »Moszenki« = scrotum: »Łowcarz nakluł się w moszenkach« = dostał ruptury Kam. 158. || »Muszenka« woreczek na pieniądze Bar. 140.

Mościć = »Układać pomost a. podłogę« Osip. || »Mościę się = kłaść się (raczej 'układać się' jak pies, kot, zanim się położy K.), sadowić się, umieszczać się« O. »Nadyma się... jak gdyby się na tyaiące lat tutaj mościł« Tyszkiewicz Wilja, 9. »Chociaześ ty ładná i mnie tyz niego, Bedziemy sie mościć jedno do drugiego« Zb. XII, 136, nº 233. »Chociaz já nie ładná, pójde za ładnego, Budzie sie maściło jedno do drugiego« ib. 153, nº 476. »A mój bracie tłusty, Chowaj mnie, chudégo, Bedziemy sie mościć Jedén od drugiégo« Zb. XIII, 162, nº 3. Widoczne jest tu nieporozumienie: w dwóch przedostatnich piosnkach zdaje się, że 'mościć się' stoi zamiast 'maścić się' co jest najwidoczniejsze w ostatniej. Nie chodzi tu o 'moszczenie się', ale o 'maszczenie się' jedno od drugiego tj. o pożyczanie niby 'maści' = barwy, krasy oraz tłustości od drugiego K. Por. Maścić.

Mościska: »Na Mościskiej drodze« Kolb. 332.

Mot = »motek« Hilf. 172. »Môt = większy motek« Ram. 107. »Môtk = motek« ib. Por. Motaczka.

Motaczka: »Motacka« = motek Zb. X, 91.

Motać = »bałamucić« Święt. 704. »Motać słowami« = mówić niewyraźnie Kam. 163. »Matać« Ust. z Litwy. || »Motać się = (o koniach) iść niespokojnie, nierówno« Spr. IV, 26. »Zaprzęgaj koniki! — Jakże ci zaprzęgać, kiedy się motają?« Pauli. 147, nº 7. Toż Wójc. II, 184. Maz. I, 223. Rog. nº 274. Rozpr. III, 372. »Kwapili się, coby więcy wykosić, choćby im się i motało« Kam. 65. »Nie motać przędzy na ś Mikołaja, żeby wilki się nie motały« Maz I, 198.

Motak = motowidło Aten. XIII, 507. Por. Motka.

Motanie = bałamucenie, mowa niewyraźna: »Dziéwka odrzeknie motaniem, jakby za nią co gadało« Kam. 133.

Motareus p. Notarjusz.

Motaska = »1. choroba żołądka u owiec 2. roślina, której używają przeciwko tej chorobie, maleńka, pasorzytna, rośnie pod korą zbutwiałych pni« Spr. V, 378. »Motaska a. Skarbunek = karbunkuł« Hemp.

Motecz O. p. Motuz.

Motka = »motowidło« Hoff, 41.

Motków: »W Motkowskim dziedzińcu« Zb. IX, 29.

Motłoch = »także: natłok« Spr. IV, 26.

Motorny = »sprytny, zwinny, umiejący się znaleźć w każdym razie« O.

Motowąz = wędka z licznemi haczykami L. Prac. »Motowąz = sznurek przeciągnięty przez śro-

dek wody, z powiązywanemi wędkami, na których, jako przynęta na dzikie kaczki, nasadzone jest 'lekkie' z bydlęcia« Pr. fil. V, 796. || »Motowąz = nitka gruba u motowidła, służąca do wiązania pasm« Pr. fil. IV, 307. Por. Motuz.

Motowidło = »narząd do zwijania i odmierzania nici« Święt. 704. »Ukradł motowidło nici« Zb. III, 27, nº 45. || »Motowidko« Lis.

Motuz = »1. sznur 2. gbur« L. O. [O. podaje też 'Motecz = sznur', ale to jest pomyłka w wyczytaniu rękopisu, zam. 'motuz' K.]. »Motuz, Motuzek, Motuzeczek = sznur: 'Kręci się, jak cielę na motuzku'« Ust. z Tarnopola. »Mótuzek = sznurek« Pr. fil. IV, 219. Ust. od Tomaszowa. »Motuz = gruba nitka w motowidle« Rozpr. XVII, 87. || »Matuz = gałgan, ścierka« Ust. z Litwy. Por. Motowąz.

Motyka: »Motyczka = 'dziabka', 'kopaczka' do ziemniaków« Zb. I, 26 p. w. Dziabka. || »Motyka = pogardliwie o dziewczynie, biegającej po karczmach« Pr. fil. V, 796. || »Motyczka = przy końcu kosy, przy 'gratach'« Pozn. III, 136. »Przy koszeniu zboża przyprawia się do kosy 'motyczkę' drewnianą, przy której jest 'kabłąk', 'grządka' i cztery 'zęby'« Lub. I, 84. || »Motyczęta«: »'Motyka, motyka z modrymi motyczętami' = frazes, podobny do 'chrząszcz brzmi w trzcinie', zadawany zwłaszcza dzieciom do prędkiego powtarzania« Fed. 389.

Motyl: »Mętel, Mętelek« Bibl. Warsz. LXXX, 626 Kuj. II, 283, nº 51. Ust. ze Szląska Cieszyńs. Wrześ. I. Czark »Mętelek nocny = ćma« Osip. Rozpr. X, 289. »Mętelek = motyl« Wisła III, 88. »Mętel« Rozpr. XII, 17. Hoff. 41. Rozpr. XVII, 45. Wisła VIII, 360. Spr. IV, 26; V, 376. »Mętelek« Mrong. p. w. Schmetterling. Zawiliński Z etnografji kraj. 7. »Mętal« Spr. V, 114. »Mętál« Rozpr. XVII, 45. »Mętyl« Kuj. II, 285, nº 68. »Myntel« Spr. IV, 26. »Mytle = motyle« Rozpr. III, 372. »Mytel« Spr. IV, 379. Rozpr. XVII, 45. »Matylka ż.« Pr. fil. IV, 841. || »Mätelik« Pr. fil. V, 789. || »Mętel = ptak pomórnik, tichodroma phoenicoptera« Wrześ. T. 10. Wrześ. 13. Spr. V, 376. || »Motyl«: »Sześć wstążek (na głowie druchen), upiętych na przodzie, zowią 'motyiem', a trzy z tyłu 'lotkiem'« Krak. II, 39, ods. Kłosy XIII, 72. Zb. I, 87. || »Motyl« = rodzaj tańca Rad. I, 114, ods. 1. Por. Petel.

Motylica: »Mętelnice a. Mętlice = motylice u owiec« Spr. V, 376. »Motylica = owad płaski, gnieżdżący się w wątrobie sarn, zajęcy i danjeli i śmierć im sprawiający« Pr. fil. V, 796. O. »Mętelica = motylica, choroba u owiec« Was. 243. || »Motylica« = jakaś roślina jadowita Fed. 274.

Mowa: »Mówa« Zb. IX, 177. »Mowa« = głos niedźwiedzia Przyj. ludu VI, 111. Pr. fil. V, 796. »'Rozpocząć mowę z nią' = zacząć z nią rozmowę« Zb. VII, 55. »Ożenił się z tą niemową, a ona była mowa« Krak. IV, 37. »Mowa = wieść, pogłoska: 'Przyjechała mowa za panami, że kaúś gorzało'« Rozpr. III, 372.

Mowiec = mówca Pozn. II, 223. Pr. fil. V, 796.

Mowny: »'Paciorki mowne' = służące do modlitwy« Rad. II, 169, ods. 3.

Mozeiony »a. Bołuski = astry« Zb. XIV, 150, b. Rozpr. XX, 431.

Mozol p. Mozel.

Mozolice: »Mozolskie swachny« Rad. I, 216.

Możdzienica = możdzierz: »Ugotuj (węża) w możdzienicy« Kolb. 124, n° 8 u. Tamże w słowniczku: »Możdzienica = radel« (Podobno mylnie: raczej = możdzierz K.).

Możdzierz: »Mozderz« Zb. II, 249. || »Madziarzyk« Pr. fil. II, 255. Por. Możdzienica.

Możdżeń = »kołeczek, którym łączą, zbijają dwie deski, jedną obok drugiej« Pr. fil. V, 797. »Możdżenie = ćwieki drewniane, któremi się spajają dzwona u koła« Spr. IV, 366. Święt. 10. 704. »Mozdzeń = drewniany, wstrzymuje dzwona« Zb. VIII, 259. Pleszcz. 37. || »Możdzień = gwóźdź drewniany, spajający u koła dzwono z dzwonem« Pobł. 49. »Mozdzeń = drzazga, zaszła za skórę« Rozpr. XVII, 91. Święt. 704.

Może = czy doprawdy, czyż być może? Osip. Ust. z Litwy. || »Możeć« = może: »Mozeć i ja sie nauce...« Chełch. I, 80. || »Może« = można: »Z więzienia wyjść może, Z kochania broń Boże« Rog. n° 276. 277. 373. »Ni może... rãko nie rũszyc« Hilf. 108. »To może byie jak śpiwać« Pozn. II, 313, ods.

Można przysłówek: »Nie można jest« Ust. z Jaworza. »Nie jest możná = nie można« Pr. fil. V, 797 (autor pisze 'nie jest możno'; trudno rozstrzygnąć, czy ma słuszność K.). »Tak nie możná rzec jest = so ist es unmöglich« Opol. 15. »Taki ładny, że nie można« Zb. I, 77. »Nie jest można, nie będziesz ma« Rog. n° 86. 357. »Ni, ni mozna!« Chełch. I, 117. || »Możno« (czy też 'możná'): »Chcę ciebie... Gdyby możno jaknajprędzej« Rog. n° 538. »Mũozno« Rozpr. VIII, 88. 134. 214. Maz. III, 356. »Nie mozno inacy zrobić« Swięt. 378. Ust. z Litwy. O. || »Czy mnie można to zrobić = czy mogę zrobić« Zb. I, 65. || »Możno« = może: »Możno ciebie namówili?« Rog. n° 43, c. »Możno ci się serce wyspać nie da? ib. n° 65. »Możno iżeś ty mi zdradna« ib. n° 171. »Możnobyś się ty, panienko, Rada wydała?« ib. n° 492. »Już był możno blizko granicy...« Pozn. VI, 316. || »Moż = można (por. 'nimóż')« Zb. I, 61, 71. »Zgódź się, jak moż« = jak można Kam. 14. Por. Może. Niemóż.

Możnie: »Możnie = dielnie, tęgo, wyśmienicie, wybornie« Ram. 107.

Możnisty p. Możny.

Możność: »Zeli já będe w moji możności...« = jeżeli będę mógł Pozn. VI, 46. || »Możność = dzielność, wyborniość przedniość« Ram. 107.

Możny = możebny: »Robił mi co możnego = co było można« Pr. fil. V, 797. || »Możny a. Możnisty = dobry, wyborny: 'Możny chléb'. 'Możná kawa'. 'Możny robotnik'« Pobł. 49. »Możny = dzielny, tęgi, wyborny, wyśmienienity, przedni« Ram. 107. »Możnisty = tęgi, wyborny, przedni« ib.

Możybór = »lycopodium selago« Ciesz. 63. Maj. dodaje znak zapytania; podano tam: »Morzybáb« i »Morzybab« p. w. Lycopodium selago.

Móc: Formy: Teraźn. 1 os. lp. »Mogã« Bisk. 22. Hilf. 91. 100. Rozpr. IX, 296. »Mũoge« Rozpr. IX, 162. »Możę« Zb. IX, 266. »Mozem« Wisła I, 311. Zb. V, 193. »Moża« Archiv VIII, 468. 2 os. lp. »Moż« Hilf. 91. 104. 3 os. lp. »Mo« Hilf. 89. 1 os. lm. »Mogemy« (z powodu niedokładności

pisowni, nie wiadomo, czy i gdzie jest -'ge' albo -'gie' K.) Kiel. I, 181. Pozn. I, 225. Zb. I, 13. Cisz. 38. 64. 168. Bisk. 22. 2 os. lm. »Můogecie« Rozpr. VIII, 117. »Wy̆ moce« Hilf. 101. 3 os. lm. »Możã« Rozpr. IX, 305. »Możą« ib. 162. »Móżóm« ib. 341. || Przeszłość: »Mókem« Zb. VIII, 283. »Mókeś« Chełch. I, 235. || »Nie móc« = być chorym, niedomagać: Rozpr. III, 373; X, 290. Wrześ. 14. »Matka mi nie moze« Zb. XII, 129. 144. »Każdy je leniwy, jak ni może« Wisła II, 309, n° 1037. »Kóniki kalćki i já téz nié mogę« Kiel. II, 165. »Maciej ni może« Wisła VIII, 693, n° 45. »Tu zdrów, tu nie może« Maz. V, 220, n° 170. »Czy ci konie postanęły, czy sam nie możesz?« Pozn. V, 132, n° 287. »Bardzo nie mogę« Wójc. I, 250. »Bardzo ni móg« Zb. VII, 56. Ůoznimogła sie i ni mogła, ni mogła długo, długo« ib. 60, n° 121. »Cały nie mogę« Pozn. II, 29. Inne przykłady: Zb. X, 274. Wisła II, 119. Święt. 152. 220. Sab. 67. 133. Zaw. 98. Rad. II, 80. Lub. I, 218. Łęcz. 135. 231. 243. Wisła V, 42. Zb. VIII, 110. 111. Pozn. IV, 57. 232. Lip. 150. Kon. 134. Zb. V, 213. Kozł. 265. Kolb. 435. Zb. IV, 230. Wójc. II, 279. 325. 327. Rog. n° 373. 407. Zb. IV, 84. Pozn. II, 242. 313. || »Móc« jako zaprzeczenie 'nie móc' spotyka się tylko w bezpośrednim związku z 'nie móc' »Ona go pyta: — Cóż ci to, duszko? — Oj, oj, nie mogę, kochana żono! ...Ona porwała z garka warzechę... Jął się jej prosić: — Mogę już, mogę!« Wójc. II, 279. 327. Sand. 153 (z Wójc.). Oles. 177, n° 679. || »Móc« = umieć: »Móg po niemiecku« Hilf. 23. »Mruczeć tak, jak to kot może« Nadm. 116. »Moge po niemiecku« Pr. fil. IV, 218. Wisła III, 88. »Rozniesło sie po okolicy, co un tak moze, co un taki mądry« Chełch. II, 147. Gazeta Olsztyńska 1886, n° 28. »Umiesz czytać? — Mogę a. Poradzę« Parcz. »Ta płótna robić, ani prząsc ni może« Derd. J. 21. »W Rozłaznie... pierwi kážde małe dzecko Mogło pięknie po kaszubsku« Derd. 28. || »Nie móc za...« = nie być winnym, nie odpowiadać: »Ja nie mogę za to = jam temu nie winien« Wisła III, 88. »Ón za to nie może« Nadm. 103. »...Żeby sie na nióm nie gniwáł, że óna ni mógła za to« Rozpr. XII, 77. »Boże mój, co ja za to mogę, Że ja kochaneczka odegnać nie mogę« Zejsz. 73, n° 212. »Ja za to ni moge, taki był kóntracht« Pozn. VI, 224, n° 50. »Ja za nią czujność (= uczucie) nie mogę« Rog. n° 254. »Złamała se nogę, A ja za to nie mogę« ib. n° 403. »Co ja za to mogę, Że mnie chłopcy lubią« Lip. 13. »Kej go usclsnęna białka, czy̆ on za to może?« Derd. 24. || »Móc« = móc poradzić: »Smok... wszyćko zjadał... i nikt mu nic nie mógł« Krak. III, 29, n° 44. || »Móc« z przeczeniem 'nie' ma to 'nie' w postaci 'nié', 'ni', jak to jest też przy 'mieć'; zjawisko to, sądzę, właściwe jest prawie wszystkim gwarom; oto nieco przykładów: »'Nie' przechodzi na 'ni' w 'ni mám', 'ni mogã'« Bisk. 22. »Ni mozem« Wisła I, 311. »Nié mogę, Nié móg, nié mogli« Rozpr. VIII, 187. »Ni můoge« ib. 117. »Ni móg« ib. X, 228. »Ni mozem« Zb. V, 193. »Ni móg« Zb. VIII, 306. »Nié moża« (= nie mogę) Archiv VIII,

468. »Ni móg« Chełch. I, 70. »Negacja przed 'mąm' i 'mogę' wymawia się jak 'ni': 'Ni mogę'« Derd. J. 37, ods. 'Ni mok« (= nie mógł) Hilf. 91. »Ni mogã« ib. 100. 104. »Ni mogła« ib. 145. »Ni moze« Chełch. II, 112. »E przechodzi w é pod wpływem spółgłosek m, n, w i zaś po miękkich, np. ni mám, ni mogę« Rozpr. XII, 14. Por. Pr. fil. I, 191—192. Por. Niemóż.

Mój w postaci ściągniętej: »Nie będziesz ma« Rog. n° 86. »Ma dziéweczko!« ib. 86. 205. »Ma kochanko!« ib. n° 111. 416. 475. 476. »Ma miła kochaneczko!« ib. n° 124. »Ma miła!« ib. 215. 405. 419. 467. »Ma miluśko!« ib. n° 256. 257. »Żeniczko, me serce!« ib. n° 403. || »Mój« = mój mąż, a. »Moja« = moja żona: »Niema mojej w domu« Udz. »Nie widzieliście ta mojej? Mój mi powiedział...« Zb. I, 46. 71. Wójc. II, 229. Kam. 101. 111. »A wasz to? (dom. 'mąż') — A mójci, mój« Krak. IV, 145. »Nas jest tylo dwoje, ja i mój« Kozł. 333. »Przed rokiem moja zmarła« Krak. IV, 206, n° 84. »Kieby já wiedział, Kto przy moi siedział...« Pauli, 209, n° 58. »Můoj« Rozpr. VIII, 105. Pobł. 135. Zb. XI, 16. Wisła III, 244. Krak. IV, 113. »Dobrze moja uczyniła, Że do dom poszła« Zb. VIII, 106, n° 216. Zb. II, 249 p. w. Nielusy. Święt. 417. Cisz. I, 67. Tygod. ilustr. 1, X, 267. Zb. XII, 152, n° 462. || »Mój mocny Boże!« Wisła VII, 122. »Mój mnie mocny Boze!« Kiel. II, 161. || »Mój«, zwłaszcza »Moja« w przemówieniach i wykrzykach: »Moiście wy!« (⏑ ⏑ — ⏑) Ust. z różnych okolic. »Dziękuję ci, mójś ty!« Rad. II, 196. »Moiście wy = moi kochani!« Krak. IV, 301, n° 80. »Oj tak, moja kumecko, zatraciuł się mój, moiście, zatraciuł!« Krak. II, 9, ods. »Un pejda: — Mojaz, gospodyni esce nima« Chełch. II, 108. »Oj husiâj, moja, husiâj, Da niech cię ukołysę« Rad. II, 110, n° 240. »Darmo, moja, darmo. Nie będzies mnie miała!« ib. 113, n° 250. »Moja, jużci nam!« Lub. I, 218, n° 270. »A jakeś mi mówił: — A mojaś ty, mojaś ty! A teraz mnie bijes I mówis mi: — Selmaś ty!« Łęcz. 127, n° 214. Toż Lip. 178. »Nie caruj mię, moja, Tem carowidełkiem« Kiel. II, 207. »Wokoło, moja, wokoło, Gdzie była pszenica, tam goło« Rad. I, 128. »To dobrze, padá (= powiada wilk do psa), mój ty!« Cisz. I, 314, n° 260. || »Mojaz = cóż znowu?! 'A mojaz i ze spaniem'« Spr. V, 114. || »Moje« n. = moja własność, moje pieniądze: »A teraz mnie bijesz. Kiej za moje pijesz!« Lip. 178.

Mór = Marzana: »Wynieśliśmy mór ze wsi. Latorośl niesiem do wsi« Rog. n° 421, b.

Mórg: »Morga«: Ust. z różnych okolic. »Cała morga pňola« Rozpr. VIII, 94. 128 ('můorga'). »Morg« Ust. z Litwy.

Mórz = »śnieć pszeniczna« Pr. fil. I, 140 (autor błędnie pisze 'murz' K.). Por. Murzonka.

Mówca: »Mowca« Pr. fil. V, 796. Ust. z Galicji. Por. Mowiec.

Mówić: »Mółwić obok Młówić« Rozpr. XII, 44. »Mowić« Pr. fil. V, 796. »Mówiem« = mówię Kam. 128. || »Mówić« o coś = żądać czegoś, prosić o coś: »Nie mów mi o to« Pozn. IV, 266. »Mówi o ten stolik« ib. VI, 28. 271. »Kupił chleba i mówi o nóż« Zb. XI, 7, n° 5, 4. »Nie widziała już o co

Pobł. 49. »Mrózka = klacz siwa« Nadm. 147. Ram. 108. Por. Mrozicha. Mrozula.

Mróż ż.: »O mrozi bydzie nás sie zima pytać, co my lecie robili« Pr. fil. V, 779, p. w. Lecie.

Mruczeć: »Mruczyć« Bar. 64. »Mrůczec = beczeć (o kozie); ryczeć z cicha (o krowie); warczeć« Hilf. 172. Por. Zamrukotać.

Mruczek = gra towarzyska chłopców (opis) Krak. I, 327—28, nº 7. Zb. XIII, 79. O.

Mruczka = nazwa krowy Krak. I, 178.

Mruczny: »Mruczna (o niedźwiedzicy) = płód nosząca« Pr. fil. V, 797.

Mrugacz i ż.: »Mrugáć, ż. Mrugacka = przezwisko mężczyzny i kobiety, których zwyczajem jest częste zmrużanie oczu« Święt. 704. O. Por. Mrużyczka.

Mrugać: »Měrgac, Měrgnąc = mrugać, mrugnąć; zmykać: 'Měrgnął na mnie oczami'. 'Zajc měrgnął przez pole'« Pobł. 47. Ram. 99. Por. Mrygać. Myrgać. Mżyć.

Mrugaj = wyraz improwizowany w zagadce, zamiast 'oko': »Gáj, mrugaj, sapajka...« (zagadka o człowieku) Zb. I, 123, nº 56.

Mrugnienie: »'W oka měrgnieniu' = w mgnieniu oka« Pobł. 47.

Mruk: »Kot mrok przeniósł jajka przez płot« (zagadka o bani) Zb. VI, 22, nº 237.

Mrus- p. Morus-.

Mrużyczka = mrugaczka: »Twoja ładna da i wysoka, Moja nizka i mruzycka« Kuj. II, 222.

Mryg = mgnienie oka, chwilka: »Nie czyń nikiedy... kieby chłop na mryg (autor pisze 'mryk') stojał czekaniem we dworze« Kam. 22. »Tak rychtyk jak mryg w oku« ib. 35. || »Mrygiem«: »We dworze nie mrygiem do pana przystąpić« = nie w tej chwili Kam. 154.

Mrys- p. Morus-.

Mrygać = »przebąkiwać: 'Ludzie coś o tem mrygają'« Pr. fil. V, 797. »Mrygać = mrugać« Spr. V, 137. »Mrygá brewką« Kozł. 182. »Mrygać« = mżyć się Szokalski, Fantast. objawy.

Mrzeć: »Mrzec, Mrzã, Mar: 'Mrzą lůdze jeden za drůgim'« Ram. 108. »Mrzą = mrą« Opol. 34. »Cuł, ze... bedzie mar...« Zb. VII, 25. »Mrzéł = marł, Mrzéty = marty« Rozpr. XII, 67. »Mrzyć« Łęcz. 142. Zb. VII, 36. »Już ja teraz biedny mrzyć muszę, Oddając myśliwym swą duszę« (mówi zając) Łęcz. 142, nº 244, zwr. 10. || »Nie mrzyj głodu« Kuj. II, 45. Zb. II, 58, nº 47. »Żeby godu nie mrzyć...« ib. VII, 36. || »Mrzyć = drzemać; zamierać« Krak. IV, 312. Por. Morzyć. Przymierać.

Mrzeża, »Mrzeżka = rodzaj siatki na ryby« Hilf. 172. Ram. 108. »Mrzeżka« ib. 122. Derd. 136. »Mrzeżki« 4 pp. lm. ib. 111. »Mrzeża« Pobł. 49. || »Mrzeża = krata w oknie« Pr. fil. IV, 285. »Mrzeże = krata żelazna« Rozpr. XVII, 46. Por. Mereżka. Mrażnica. Mrzeżna.

Mrzeżna = rodzaj sieci O. »Mrzezna = drygubica, trzypoł, długa sieć z trzech części złożona« Prac. Por. Mrzeża.

Mrzost p. Nerest.

Mrzostować p. Nerestować.

Mrzygłód = rodzaj rośliny O. Spr. V, 378. Fed. 402. || »Mrzygłód« = skąpiec O. »Skąpe wa mrzygłody!« Derd. 54. || »Mrzygodziák = człowiek, który dużo je, a nie może się najeść« Spr. IV, 26.

Mrzyk = nieboszczyk? »Podania

duszkowe, zwidne, strachy, mrzyki...« Radwański Mitologja, 62. Por. Umrzyk.

Mstów: »Do Mstowa« Kiel. II, 108.

Msza: »Mszą« 4 pp. lp. Rog. nº 246; ale tamże nº 247 i 250. »Mszę«. »Msy« 1 pp. lm. Święt. 73. »Msów« ib. 335.

Mszaryna = mszar Tyszkiewicz, Wilja, 23.

Mszczonów: »Msconowskie sady« Maz. II, 200.

Mszyce: »Muszyce« Zb. II, 9.

Mścić się = »(o krowach) krwią moczyć« Zb. II, 8.

Mścity = »mściwy: 'Mścity bywá dwa razy bity'« Spr. V, 378.

Mu »a. Buba (w gwarze dzieci) = krowa« Was. 250. Pr. fil. V, 797. »Dzieci na krowę wołają: 'Buba', 'Mu'« Wisła VII, 748.

Muc = »1, koń rasy najdrobniejszej 2, a. Mucyk = pies podwórny z małych gatunków« Roczn. 216. »Muc = człowiek świeżej, zdrowej cery, o rumianych policzkach: 'Zdrów jak muc'« Zb. I, 71. »Muc: 'Ty, mucu!' = nazwa, dawana dzieciom i niedorostkom« Pr. fil. IV, 843. »Muc = stworzenie małe, krótkie a grube, np. chłopiec, koń, pies« ib. V, 797. || »Mucek = nazwisko, dawane psom« Pr. fil. IV, 843. || »Mucyk« = wałach Ust. od Berdyczowa. || »Mucek = z cicha pęk: 'Ty, mucku!'« Pozn. I, 50. || »Mucak a. Mucko = 1, tłuścioch, pucułowatej twarzy 2, podłego urodzenia, cham, prostak« Kolb. rękop.

Muca = czapeczka kobiet kaszubskich od święta. Hilf. 52. 69. »Muce« = kępki na błocie ib. 172. »Mucã« 4 pp. lp. ib. 115. »Czerwione mucki« ib. 126. »Muca = 'kapuza', ludowa czapka kaszubska« Derd. 136. »Wiele rybaczek nosi jeszcze 'rębowane muce', tj. czapeczki czarne, nieraz jedwabne, samemi małemi rąbkami, czyli koronkami naszywane...« (opis) Nadm. 31. »Dziecko rodzi się z 'gażą' a. 'mucką' na głowie, tj. z błoną... Dziecko z 'mucką' czyli 'wieżbą' (= wieszczbą K.) rodzące się nazywa się 'wieszcze'« Nadm. 53. »Muca, Mucka = czapka, czapeczka« Ram. 108. »Nie jes byle mucka!« = nie głupiś Derd. 123. Por Mycka.

Mucha: »Muchów« 2 pp. lm. Kam. 139. Zb. VIII, 256. || »Mucha = fraszka, drobnostka: 'Ej, to mucha!'« Osip. || »Mucha żelazna = rodzaj pasorzytu, tak nazwana, gdyż trudno ją zgnieść« Pr. fil. V, 797. || »Muszka: 'Máłá muszka brzãcza' ji kól ũuszka'« Ram. 109. || »Mucha« o pszczole w zaklęciu pasieki: »W imie carta wsechmocnego... niech znisceje, niech zmarnieje wsyćka Kuby mucha« Fed. 237. || »'Drzewo na muchy' = lignum quassiae« Ciesz 21.

Muchair p. Muchomór.

Muchajar = niewieści kabat sukienny Pozn. II, 41.

Muchar: »Muchár = komar« Wisła III, 88. Sien. 266. Mrong. p. w. Komor.

Muchar p. Muchomór.

Mucharz: »Na Muchárz« Zb. VII, 57, nº 118.

Muchatki p. Muchomór.

Muchojady = »twarz, a raczej same policzki (pogardliwie): 'Wyrznął go kułakiem w muchojady!' = dał policzka« Osip.

Muchoraj p. Muchomór.

Muchoreście p. Ruchomość.

Muchorówka p. Muchomór.

Muchomór: »Muchar« Zb. II, 139. Dygasiński Beldonek, 71. Pr. fil. IV, 219. || »Muchair a. Moro-

much« Zb. VI, 217, n° 9. »Muchaira« ż. Pr. fil. V, 797. || »Muchoraj« Pr. fil. IV, 843. »Muchoraj a. Muchar« Osip. || »Muszarka« Zb. VI. 204. 217. O. Wrześ. 13. Wisła V, 904. n° 14; VI. 676; VIII, 136. Cer. Parcz. »Musárka« Rozpr. IX, 160. Wisła VIII, 360. Spr. V. 378. || »Muchatki« = muchomory Zb. X. 197. || »Muchorówka« Lub. II, 211. || »Muszár« Parcz. Por. Moromuch. Mysiotrzew.

Muchotrzeb = »alsine media« (autor pisze 'muchotrzep') Wisła III, 91. || »Muchotrzew a. Mokrzec = stellaria media« Pleszcz. 124. O.

Mucię = »cielę« O.

Muckać = »całować« Spr. IV, 26.

Mudnie = marnie: »Pieniądze tak mudnie stracił« Pozn. VI, 342.

Mudrahel »a. Mudrohel = 1. mędrek 2. gorzałka« O. Por. Zb. V, 13, n° 402. 23.

Mudreć: »Mudrec, teraźn. Mudreję = wszczynać, stroić (np. figle)« Hilf. 172.

Mudzić i Mudzić się = mitrężyć, mordować, marudzić: »Wydajcież mnie w czas do ludzi. Niechże mi się świat nie mudzi« Rog. n° 395. »Niech sobie koni nie trudzę I darmo czasu nie mudzę« Łys. 25. Pozn. V, 25, n° 44. »Nie mudź sŭobie = ne frustra moreris« Rozpr. IX, 130. »Já sę sama na to gorzę, że (mąż) tak długo mudzy« Derd. 5. »Nie trzeba mudzić« = zwlekać ib. 68. »Próżnym gádaniem sobie czas mudzemy« ib. 102. »Tu wszyscy ludzie mi mudzą (= próżnują), południe nadchodzi i nic nie zrobiono« Pozn. VI, 235. »Mudzić = zwlekać, marudzić« Ram. 108. »Niech ja swego siwka napróżno nie mudzę« Kiel. I. 201. n° 369.

Mud' = »(pogardl.) chłop« Roczn. 216. »Mudio a. Mud'« Zb. I, 71. || »Mudziu = tak nazywają djabła« Udz.

Mues = »pieniądze (wyraz szkolny)« Pr. fil. V, 797.

Mufa: »Na koniec szynkla kładzie się 'mufa', rodzaj żelaznej pochwy...« (u wozu) Zb. X, 207.

Muga = »sznur u niewodu, którym uwiązuje się 'chochla' z 'cięgalnikiem' przy każdem skrzydle...« Pr. fil. IV, 843.

Muga = »komar, meszka« Hilf. 108. 172.

Mujstra p. Mustra.

Muk = »jako wykrzyknik: 'Ani muk!' = milcz, ani słowa!« Krasn. 305. || »Muk, Muczk = milczek, człowiek z uporu milczący« Pobł. 49. »Muczk = milczek, człowiek skryty« Ram. 108.

Mukinia = »drzewo sorbus aria« Wrześ. 13. Wrześ. T. 9. Spr. V, 378.

Muknąć = »słabo i nieśmiało się odezwać, bąknąć« Krasn. 305. »Ani me! nie muknąn« Derd. 31.

Mulać i złożone: Omulać, Pomulać, Zamulać itd. = szkodliwie trzeć (skórę konia, wołu itd.) Ust. z Litwy. Mulać się: 'W złej uprzęży konie się mulają' Ust. z Litwy. || »Mulać = dłubać« Pr. fil. V, 798.

Mularka = bułka po środku cieńsza, niby przewiązana, mąką osypana Ust. z Warszawy.

Mulawka a. Malawka = rybka jadalna Ust. z powiatu Lidzkiego, jezioro Linnica.

Muldać = »mamlać« Zb. I, 71. »Muldać = ssać« Rozpr. XII, 96.

Mulik = »rodzaj gruntu niezgorszego« Spr. IV, 365.

Muliszka: »Muliszka = skoruj ślimacza, wyrzucona na brz-

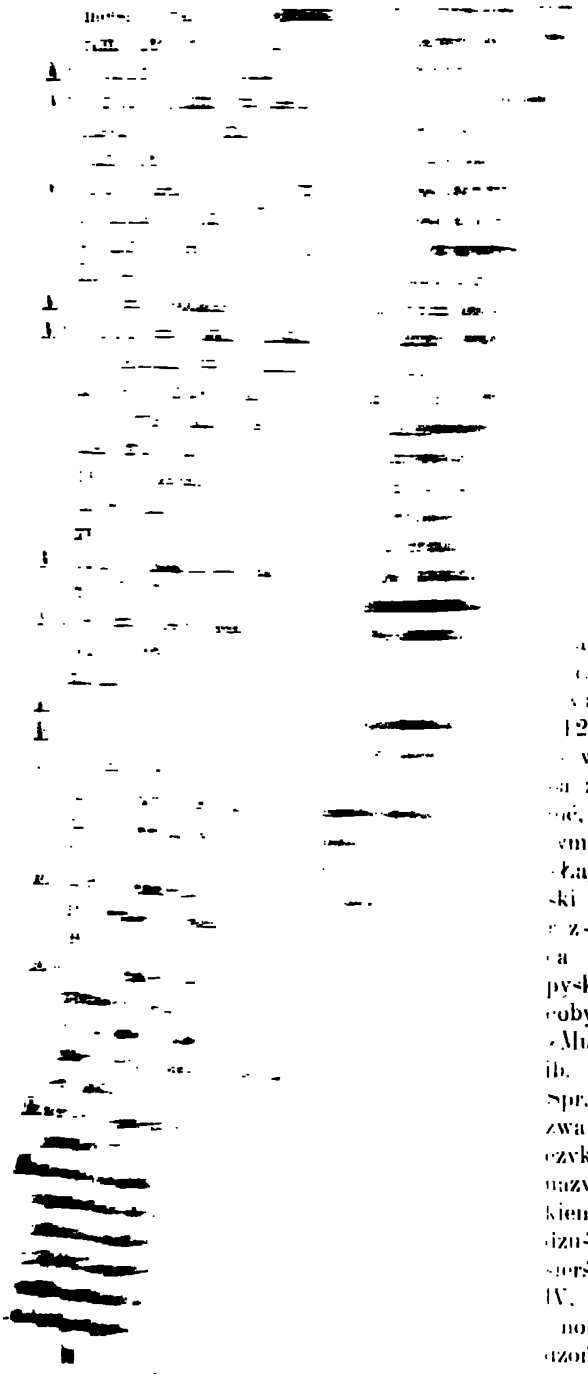

...r. fil. V, 798. Por. ...rowaniec. Muro-

Mrówka.

...e. zgnilizna O. »Mursz ... w żywej roślinie ... pszenicy: zgnilizna ...drzewa« Kuj. II. 273 Warsz. LXXX. 626). ... miejsce, w którem ...mieje i zaczyna psuć fil. IV, 843. || »Mursz = ... gruntu dobrego, powsta- przegniłych liści i próch- Spr. IV. 365. »Mórsz = ... sapowata« Mil.

...y i Murszywy: »Mur- = zepsuty, nadgniły« Spr. ...4. »Murszywy« = przy- ...nik od 'Mursz' Kuj. II, 273. ...aciec = »psuć się: 'Kartofle ...mursaciejo'« Spr. V, 114. ...aj = nazwa psa Zb. XIV, 27. ... Mur.za.

...a = »nierządnica« Krak IV, ...2. Jedyny raz spotkana postać ... wydaje mi się podejrzaną, chy- ...a że Kolberg tak chciał posta- ...ć, jak niegdy Rysiński, o któ- ...m Linde p. w. Murwa pisze: ...łagodząc słowo 'kurwa', Rysiń- ...ski pisze 'murwa'.

...z-: »Mure-«: »Murcaty«: »Ow- ...a 'pistr(z)ula, co murcatá po pysku, co kropki má, jak pálcem ...oby podziubał« Rozpr. XVII, 12. »Murcaty = kropkowany, pstry« ...b. 24. »Murcoń = powalany« ...pr. IV, 379. »Murcuś = na- zwa kota« Rozpr. X, 244. Ogoń- ...czyk. W kolibie, 3. »Murcula = ...nazwa owcy z czarną głową i pys- ...kiem« Rozpr. X, 245. 267. »Mur- ...ziuś = nazwa krowy o szarej ...ierści« Rozpr. XVII, 24. Spr. IV, 26. »Murdzuś = smarkacz. ...noluch« Krak. IV, 312. »Mur- ...zoń« = nazwa psa Zb. XIV, 27.

Muraszka p. Mrówka.

Muraś = przezwisko psa czarnego Pozn. IV, 91. ods.

Murawa: »Muraw«: »Przede wroty muraw zielony« Lub. I, 204. || »Murawka«: »Od murawki ktoś tam idzie« Rad. II, 36. nº 70. zwr. 2. »Wystawcie ławki na te murawki wierzbowe« Kłosy X, 387. »Muraweczka«: »Ino mnie na wojence zabiją, Cerwoną mnie môrowecką (tak) nakryją. Cerwowoni sie môrowecka powiewa...« Pozn IV, 27. nº 61 (Może przez niezrozumienie wyrazu, zamiast 'zieloną murawieczką' K.). »Bieżże na góreczkę, na tę muraweczkę« Łys. 41. || »Murawina« Zb. II, 249. || »Murawica«: »Na Hanusi zielona spódnica, My myśleli, że to murawica« Wójc. I. 239 (z Pauego, 149). Por. Murawne.

Murawiec: »W tym rodzaju (co »Jawor«) śpiewają w Polsce pieśni o 'Murawcu', a na Rusi o 'Zelmanie'« Pozn. III, 208. ods. Matka pyta córki, co goście będą jedli, na co ona: »Murawiec kapustę, a Kudła pietruskę« Rad. II, 12, nº 24. Na pytanie, gdzie goście będą siedzieli, córka odpowiada: »Murawiec na ławie« i dalej »(Będą jedli) Murawiec kacora, a Kudła gąsiora«; w następnych zwrotkach 'Murawiec' trzykroć jeszcze wspomniany Maz. II, 26—27, nº 71. »Morawiec« Zb. IX, 240, nº 231. || »Murzawiec« w piosnce tejże treści, co powyższe Pozn. IV, 37, nº 82. Lip. 186—87. || »Murawski« także Pozn. IV, 39, nº 84. Por. zestawienie z 'Muromcem' Wisła IV, 498.

Murawne »a. Murawina = murawa, miejsce, zarosłe trawą« Zb. II, 249.

Murawy = »zielony« Pr. fil. IV, 843.

Murawnik »a. 'Gąsionka', 'Sierotka' = stokroć pospolita (bellis perennis)« Wisła V, 903, nº 3.

Murawski p. Murawiec.

Murc- p. Mur.z-.

Murdzaki: »Murdzáki« = rodzaj ziemniaków Pr. fil. IV, 219. Rozpr. XVII, 81. Por. Murdzki.

Murdzić: »Murdzić gębóm = wykrzywiać usta« Ropr. XII, 96.

Murdzki: »Murcki = ziemniaki z łupiną czarniawą« Spr. V, 359 p. w. Grule. Por. Murdzaki.

Murek = »komin, piec do chleba, 'szabaśnik', 'murek', czyli 'zapiecek'« Kozł. 369. »Murek = otwór pod 'kuchnią', gdzie kury jaja niosą« Ust. z Domaniewic. »Brzeg wystający kapy (nad 'kóminem') nazywa się 'murek'« Wisła VI, 428. »Murek = gzyms u kominka« Święt. »Murek« = występ poziomy nad kominkiem, na którym się stawi zegar, figurki itp.: »Siedzi (spokojnie, nieruchomo), jak kotka na murku« Ust. z Litwy.

Murga »a. Murgaty = wół jakiejbądź maści, jeśli od głowy i szyi jest ciemniejszy, w barwę czarną wpadający« Roczn. 245. »Murga« = nazwa psa Zb. I, 71. || »Murga = człowiek nieokrzesany, prostaczych obyczajów; tak zwykli mieszczanie nazywać pogardliwie chłopów« Zb. I, 71. »Nazwał mię hołyszem, murgą« Lam Głowy do pozłoty I, 95. Por. Murgasisty.

Murgasisty = owca a. baran, mające cętki około pyska« Spr. V, 378. Wisła V, 923. Por. Murga. Mur.za.

Murlać = »drzemać« Parcz. »W grze 'w chowanki', o tym, kto podczas chowania się grających ma oczy zamknięte, mówi się, że 'murla'« Pr. fil. IV, 219.

Murlat p. Murlat.

Murłat = podkład pod belki na murze O. »Okap podbijają deskami: podbicie to drewniane nazywa się 'murłat'« Was. 33. 243. || »Murłata« ż. Ram. 109. || »Murlat« (czy 'murlata'? K.): »Na stodole, na murlacie« Zb. VIII, 91. »Siedzą cieśle na murlacie« Pozn. IV, 211, n° 408.

Murmyło = »chłopiec ponury, zamurdzany, z pode łba patrzący a leniwy« Roczn. 216. »Burmyło« = toż znaczenie Zb. I, 71.

Murog = siano z łąki suchej, nie bagnistej Ust. z Litwy. O. Petr.

Murowana = chata murowana, dom murowany: »Kapolit siedzi w murowanéj« Kam. 84. »Murowaná« Wisła II, 368. Por. Murowanica. Murowanka.

Murowanica = »kamienica« Rozpr. X, 289. Wrześ. 13. Spr. V, 378. Cer. Por. Mur. Murowaniec. Murowanka.

Murowaniec = dom murowany: »Chociażeś ty z murowańca, Ja z mały chátki, Da nie będe ja przed tobą Zdyjmował czápki« Zb. VIII, 105, n° 205. »Murowaniec«* = karczma: »Mazeskie szargule... Poprzepijały szorce w murowańcu« Łęcz. 188, n° 340. Por. Mur. Murowanka. Murówka.

Murowanka = »kamienica, dom murowany, dla odróżnienia od 'kamienica' = 'krusznia', kupa kamieni« Osip. Ust. z Litwy. Por. Mur. Murowaniec. Murowanica. Murówka.

Murowy = murowany: »Bez ścianę murową« Rog. n° 327.

Murożny = z murogu: 'Siano murożne'. 'Łąka murożna' Ust. z Litwy.

Murówka = »chata murowana: 'Ni mám śrybła złota murówek murować'« Pr. fil. V, 798. Por. Mur. Murowaniec. Murowanka.

Murówka p. Mrówka.

Mursz = gnicie, zgnilizna O. »Mursz = zepsucie w żywej roślinie (śniedź) w pszenicy; zgnilizna wewnątrz drzewa« Kuj. II, 273 (z Bibl. Warsz. LXXX, 626). »Murs = miejsce, w którem drzewo sinieje i zaczyna psuć się« Pr. fil. IV, 843. || »Mursz = gatunek gruntu dobrego, powstałego z przegniłych liści i próchnicy« Spr. IV, 365. »Mórsz = ziemia sapowata« Mil.

Murszaty i Murszywy: »Mursaty = zepsuty, nadgniły« Spr. V, 114. »Murszywy« = przymiotnik od 'Mursz' Kuj. II, 273.

Murszacieć = »psuć się: 'Kartofle mi mursaciejo'« Spr. V, 114.

Murtaj = nazwa psa Zb. XIV, 27. Por. Mur.za.

Murwa = »nierządnica« Krak IV, 312. Jedyny raz spotkana postać ta wydaje mi się podejrzaną, chyba że Kolberg tak chciał postąpić, jak niegdy Rysiński, o którym Linde p. w. Murwa pisze: »Łagodząc słowo 'kurwa', Rysiński pisze 'murwa'.

Mur.z-: »Murc-«: »Murcaty«: »Owca 'pistr(z)ula, co murcatá po pysku, co kropki má, jak pálcem coby podziubał« Rozpr. XVII, 12. »Murcaty = kropkowany, pstry« ib. 24. »Murcoń = powalany« Spr. IV, 379. »Murcuś = nazwa kota« Rozpr. X, 244. Ogończyk, W kolibie, 3. »Murcula = nazwa owcy z czarną głową i pyskiem« Rozpr. X, 245. 267. »Murdzuś = nazwa krowy o szarej sierści« Rozpr. XVII, 24. Spr. IV, 26. »Murdzuś = smarkacz, smoluch« Krak. IV, 312. »Murdzoń« = nazwa psa Zb. XIV, 27.

|| »Mur.za« 1, zamorusony, uczerniony 2, nazwa psa o pysku czarniawym Ust. z Litwy. O. Wal. p. t. w. Osip. || »Murzaty (zap. mur.zaty) = zasmolony, brudny na twarzy« Z Podlasia. Osip. || »Mur.ziasty = maści dereszowatej (np. krowa)« Pr. fil. V, 798. || »Mur.zać« = brudzić, peckać Petr. »Mur.zać = czernić, zwłaszcza twarz Ust. z Litwy. || »Murzyk« (może 'Mur.zyk'? K.) = nazwa psa Zb. XIV, 27. || »Murzyć (może 'Mur.zyć'? K.) = czernić: 'Węgiel murzy'« Zb. I, 20. Por. Moruchać. Morus. Muraś. Murga.

Mur.za = »ten, co się mur.za« (dąsa się) Pobł. 50. »Mur.za = mruk« ib. 155.

Mur.zać: »Mur.zac i Mur.zac sę = dąsać się, kwasić się« Pobł. 50.

Mur.zawiec p. Murawiec.

Murzonka (może raczej 'Mórzonka'? K.) = śniedź, 'mórz': »Murzonka pszenicę opanowała« Pozn. II, 338. »Nazwę śnieci pszenicznej (zarodników) 'mórz' (autor pisze 'murz') w Kaliskiem lud zmienił na 'murzynkę'« Pr. fil. I, 140. Por. Mórz. Murzyć się.

Murzyć się (raczej 'Mórzyć' K.): »Nie siać pszenicy, kiedy dwa światła są na niebie.., żeby nie 'murzyła', czyli śniedzią się nie pokrywała« Kuj. I, 93. nº 8. Por. Mórz. Murzonka.

Murzyny = gatunek jabłek Rud. 28.

Mus = »przymus, obowiązek« Wisła I. 154. O. »Mus = trzeba: 'Pij, młynarzu, mus wypić« Wisła II. 143

Musa = nazwisko resursy czyli klubu w Dorpacie około r. 1860.

Musi = zapewne, podobno: »To musi furtjan winien« Tyg. ilustr. 1, IX, 210. »Musi to i księżom będzie za to bieda« ib. »Musi to coś ciężkiego dźwigała« ib. X, 377. »Musi nic z tego« Kam. 2. Toż ib. 17. 28. 32. 42. 73. 83 i ind. »A prawda, musi tak« Kozł. 329. »Ja musi jestem kto inny« ib. 343. »Musi wy takiego wesela nie macie« Lub. I, 164, nº 105. »Musi to nie ja!« Zb. VIII, 300. Toż Lub. I, 12. 183. 296; II, 47. »Kto będzie rządził? — A musi ty« Wisła VII, 686. Petr. Lis. Czark. Ust. z Litwy. »Musiśta wstali do góry plecami« Gaz. Polska 1877, nº 8. Was. 243. »Musi cię pan Bóg skarze« Maz. V, 265, nº 274, zwr. 5. Pr. fil. V, 798. Por. Musi być.

Musi być, jako przysłówek = zapewne, podobno: »On musi być był« = musiał być, zapewne był. »Musi być pojadę tam« = zapewne pojadę itp. Ust. z Litwy. »Musi być już ludziska nadto na świecie nabroili« Maz. III, 356. »Musi być że czarami wywabiony z Kodnia« Chełm. I, 350. »Do ciebie perełesnyca musi być lata nocami« Zb. IV, 10. »Ja bidny, ale musi być ėsce bidniejsi so« Chełch. II, 101. || »Musić«, skrócemie 'musi być': »Ona musić będzie w kościele« list. z Litwy. Por. Musi.

Musieć: Formy: »Muszec« Ram. 109. »Musim« = muszę Rozpr. XII, 33. »Muszy« = musi Bisk. 25. Derd. 79. »Musemy« Krak. IV, 294. Wisła VII, 146. »Ma muszyma« Hilf. 131. »Muszema« Zb. VIII, 113, nº 291. »Muszemy« Pozn. VI, 248. »Muszyta« = musicie Derd. 69. »Musiôm« = muszą Rozpr. XII, 33. »Muszałżem« = musiałem Derd. 9. »Muszał« Derd. 70. »Muszał« Hilf. 135. »Muszyli« Hilf. 23. ||

Znaczenia: »Musieć« z dodaniem określenia dokąd, ale bez czasownika, jak np. u Mickiewicza: »Ja do lasu muszę«; »Ja już muszę Od moich rodziców Na wojenkę już« Rog. nº 30. »Nieszczęśliwa ta wojenka Co ja na nię muszę« ib. nº 31. »Chłop musiał z pismem do dwora« Kam. 46. Por. Nie musieć.

Muskacz: »Muskac(z) = pęzel« Pr. fil. IV. 219.

Muskać = »głaskać. 'Muskać sie' = często patrzeć się do lustra i poprawiać na sobie toaletę« Rozpr IX, 210. »Muskać = głaskać« ib. XX, 431. »Muskać = powlekać, smarować, gładzić, głaskać« Święt. 704. »Musnąnżem jego w lewe cennię« (= palnąłem) Derd. 31. »(Na weselu ptaszem) Gąsecka bieluśka Do pieca chléb muska« Rad. II, 81, nº 169, b. »Já, miejski synek, Kukiołecki muskám; A jakby ja ich nie muskał, Tobym ich nie zdarzył: Wziąłby mnie piekárz za łeb I za drzwi wyraził« Zb. IV, 155, nº 231. »Kaczka chleb muszcze« Maz. V, 321, nº 375. || »Muskać = bielić, np. izbę« Pr. fil. IV, 219. »Dziękuję ci, piecu, com cię muskała co piątki« (pożegnanie weselne) Kal. I, 143. || »Muskać = wydawać głos w czasie coitus (o zającu)« Pr. fil. V, 798. Przyj. ludu VI, 111. »Muskać = 1, wabić zająca 2, (o charcie) goniąc za zwierzem pyskiem go tylko trącać, a nie móc złapać« O. Por. Kalić.

Muski = mężczyzna: »I muskiego wiara, a u psa para, to je jedno« Wisła II, 311, nº 1125.

Musowo = koniecznie: »Konie musowo podkuć, jeżdżąc na szosie« Ust. z Nałęczowa. »Probosz słucha młodych... a jeśli co (czego K.) nie umieją, to każe się nauczyć musowo« Wisła VII, 725.

Mustra: »Mujstra« Oles. 74. Musztry« blp. Ust. z Litwy.

Mustrączek p. Munsztuk.

Musterunek = »mustra wojska, przegląd« Krak. IV, 312. || »Muśtrunek« Maz. III, 70, nº 22, zwr. 5. || »Mustrunek« Wisła VIII, 213, nº 11.

Mustrować: »Munstrować = ćwiczyć« Rozpr. XX, 431. »Musztrować = 1, ćwiczyć, przeglądać (żołnierzy) 2, szykanować, grymasić, nałamywać Ust. z Litwy. O. || »Mustrować się = »ubierać się wykwintnie, tracić wiele czasu na ubieranie się« Święt. 704. »Muśtrować się = przezierać się« Udz. »Mustrować sie = stroić się« Rozpr. VIII, 175; IX, 210.

Musułbas = »materja bawełniana, czerwono zabarwiona, bardzo żywej i trwałej barwy« Roczn. 216.

Muszar(ka) p. Muchomór.

Muszczka: »Muśćka = osełka do ostrzenia kosy, kształtu łopatki« Kuj. I, 240. »Muśćka a. Muszczka = kawałek drewna do ostrzenia kosy« Zb. I, 34. »Muszczka = strychułek drewniany« (do kosy) Pozn. III. 154. »Muszczka do ostrzenia kosy« Kal. I, 119. || »Muśka = drewienko, którem 'pomuskują' kosę w czasie kośby« Spr. V, 137. Toż znaczy »Muśka«, 2 pp. lm. »Musiek« Wisła VIII, 270. || »Muszczki = filutki z włosów: 'Chodzić w muszczkach'« Pr. fil. IV, 219. »Dziewczęta nad Wisłą czeszą się gładko w tak zwane 'muscki'« Zb. XIV, 147. »Kobiety włosy z boków twarzy czeszą na skroniach w tak zwane 'muscki'« Kozł. 372. »Muscki = gładkie czesanie się dziewcząt« Rozpr. XX, 431.

Muszec: Musec = gatunek zielska

Spr. V, 378. »Musec = perz« Rozpr. X. 289. Wrześ. 13.

Muszenka p. Moszenka.

Muszkatki = gatunek jabłek Rud. 28.

Muszkibada = »miałki, żółtawy cukier, niegdyś zza morza do Gdańska sprowadzany« Wisła III, 746.

Musztyń = bity talar; rubel karbowany Ust. z Litwy. Połuj. 10. Wisła III, 377. »Muksztyn« O. Pr. fil. II, 581.

Muszyce p. Mszyce.

Muślin: »Muszlin« Zb. II, 215.

Muśtać się: »Taka tłusta, że ledwie się muśtała« Ust. od Warszawy.

Mutamer = »narzędzie kowalskie« Pr. fil. V. 798.

Muterlaga = »narzędzie kowalskie« Pr. fil. V, 798.

Mutka = »rybka mała i chuda« Pobł. 50. Ram. 109. Por. Gliszczka.

Mutnia = bałamutnia, kłamstwo, matactwo Ust. z Polesia.

Mutra = »(żartobl.) matka« Wisła IV. 843. || »Mutra = pogardliwa nazwa Niemki« Krasn. 301. Por. Fader, pod Fater.

Muza, »Muzka a. Rozwárka = potrawa z mąki rżanej a. pszennej, zalana mlekiem a. okraszona, czasem z kwasem a. octem, w mieście zwana 'nawarka'« Pozn. III, 126. »Muza a. Buza = żur« Osip.

Muzga = »gatunek przedniej trawy na łące« Pr. fil. IV, 843.

Muzia = »pieszczotliwa nazwa krowy« Osip. »Muzia, Muźka = (dziecin.) krowa, krówka« Krasn. 305. »Muzia!« = wołanie krowy Kryn. »Muzia« = wołanie przy pędzeniu krowy« Pozn. III, 135. || »Muzia, Muziutka = nazwy kotów« Wisła VII, 749. || »Muża, muże, muże!« = wołanie krów Cen. 77. || »Muża« = mazgaj« Pobł. 50. Ram. 109. Por. Miza. Myzia.

Muziać się: »Muziać sie = gładko się uczesać, z odcieniem ironji, pogardy« Rozpr. XXVI. 384. »Muziać się = stroić się, przeglądać się w lustrze« Parcz.

Muzyk i Muzyka: »Muzyka = muzyk wiejski« Tyg. ilustr. I, nº 225, str. 23. »Mospanie muzyka, nie żałuj nam smyka!« Pauli, 210. Wójc. II, 360. Sand. 33. Zb. IV, 123. Krak. II, 447. »One muzyki, Co nam grali« Maz. III, 112. »Moja matusiu, daj mie za muzyke, Bo ja za muzykom dobrze nie przenikám« Zb. XII, 160, nº 578. Toż z odmianą ostatnich wyrazów na: 'dobrze nie przemykám' = »rada go widzę« Wisła VIII, 219, nº 135. »Skrzypce domorosłego 'muzyki' (muzykanta)« Wisła III, 66. »Z muzyki a z mularza to nie będzie gospodarza« Pr. fil. IV, 219. »Z muzyki, ze strzelca i z traca nigdy nie będzie bogaca« Pleszcz. 165, nº 164. »Nie trza go wiesać, takiego muzyki, bo skoda go« Zb. XV, 19. Chełm. I, 243. Hemp. || »Muzykanie« Im. Rud. 19. || »Muzyczek«: »Zagrajze mi, mój muzyczku, ładnie!« Spr. IV, 26. »Muzyczku, pięknie grasz!« Zejsz. 92. 93. Zb. XII, 128. Skrzyń. 16. »Słowiczek muzyczek« Rog. nº 449. »Kto pije, tańcuje, na muzycki daje, Ten sie ze świętemi do nieba dostaje« Wisła VII, 131. || »Muzyczka«: »Muzyczka mi grała« Rog. nº 166. »Zapłacę muzyczkę« ib. nº 183. 184. Rozpr. IX, 289. || »Muzyczyna« Lub. I, 44. || »Muzyczeńko« Chełm. II, 68. || »Muzyczysko« Kon. 38. || »Muzyka« = narzędzie mu-

zyczne: »Chłop z ręką na muzyce« (z wosku) Zb. X, 215, n⁰ 6.

Muzykant: »Muzykanci = muzycy« Kętrz. 10. Ust. z Litwy. »Muzykânt« Kuj. II, 282, n⁰ 36. Pozn. III, 169; VI, 59. Postać zbiorowa »Muzykańciá« Aten. VI, 652. Fed. 78. Kal. I. 134. || »Muzykańcik« Lub. I, 300. || »Muzykant = kłos płonny, stojący prosto nad innemi, pochylonemi od płonu« Spr. V, 137.

Muzykaństwo = granie, muzyka: »Muzykaństwo znâm« Zb. VIII, 252.

Muża p. Muzia.

Mużowato = »ślamazarnie, mazgajowato« Ram. 109.

Mużowatość: »Mużowatosc = mazgajowatość, ślamazarność, rozlazłość« Ram. 109.

Mużowaty: »Mużowatỳ = mazgajowaty, ślamazarny, rozlazły« Ram. 109.

My często występuje w postaci »Ma« i »Wa«, oraz w dalszych przypadkach, jako forma liczby podwójnej; ale pamiętać należy, że częściej ma znaczenie liczby mnogiej; w następnych przytoczeniach nie zaznaczam wyraźnie tej różnicy, przestając na ogólnikowej tej uwadze: 1 pp. »Ma muszỳma« Hilf. 114. 131. »W Kaszubszczyźnie utrzymały się formy liczby podwójnej 1 i 2 osoby, z końcówkami -ma i -ta, ze znaczeniem także liczby mnogiej..: »'ma nie známa' obok 'znajem(e), 'ma bădzema', 'ma máma' a. »mâma', 'ma jesma'« Bisk. 19. »Ma = my dwaj (dualis). Przypadki: 1, Ma 2, Naju 3, Nama 4, Naju 5, Ma 6, Nama 7, Naju« Pobł. 45. »Żeby przyszła, to aboby ma ją wygnali, abo zabili« Kuj. I, 125. »Ma jesma a. masma. Ma bădzema a. ma mdzema« Cen. 49. »Ma była. Ma jesma była ib. 50. »Ma mąma« (= mâma K.). Ma mdzema mja« ib. 52. »Ma mia« ib. 53. »Ma znajema. Ma zna« ib. 56. »Ma gádáma« ib. 62. »Ma pasema. Ma sę dźiwima« ib. 63. »Ma dajema. »Ma dąma« (= dáma K.) ib. 59 (wszędzie tu jest rzeczywista liczba podwójna; w mnogiej jest 'mỳ' K.). »Ma mu wsolniema = wir (beide) werden ihn verwischen« Cen. 74. »Ma să doradzima« Hilf. 107. »Cóż ma boma czỳnila?« ib. »Ma ŭuczỳnima« ib. »Ma cỳma jic« ib. »Mabỳsma sę nie dała« Derd. 20. »Ma dwoje... sobie... rozmáwiała« ib. 25. Por. Wa. || 2 pp. »Naju« = a) ze znaczeniem 'nostri': »W naju oczach« Derd. J. 25. »Naju duszycki muszą się w kotłach smażyć« Matusiak Kw. 19. »Nie frasuj sie... Będą wianeńki naju« (rym. 'dunaju') Lub. I, 264, n⁰ 422. W następnym wierszu tak samo użyto 'nas': »Ziemicko, nas biednych mamicko!« Zb. VII, 51. b) ze znaczeniem 'nas dwojga', 'nas dwóch' a. 'nas': »Które z naju« Lub. I. 290. Wisła IV, 398. »Do naju« ib. 210. »Ojciec naju nie zdybie« Maz. III, 250, n⁰ 329, zwr. 5. »By naju kto nie zdybał« ib. »Prowadź Jasia od naju« Kolb. 191, n⁰ 15 e, zwr. 6. »Dwie naju z bratową w chałupie« Zb. II, 226, n⁰ 3. »Dla naju« ib. »Naju« Rozpr. VIII, 136. Bisk. 18. Pobł. 45 p. w. Ma. Wisła III, 83. Gazeta Olsztyńs. 1886, n⁰ 27. Derd. 136. »Z naju szydzic« Derd. 20. Niejasne jest: »Przywędrowali do dunaju zdroju, Jaś się Kasi pyta, Cy utonąć naju« Maz. V, 289, zwr. 18. Jako odmazurzenie, słyszy się często w okolicach mazurzących 'nasz', zamiast 'nas', np. 'u nasz'. || 3 pp. »Nama«:

Wisła III, 83. Gazeta Olsztyńs. 1886 n° 27. Pobł. 45 p. w. Ma. »Droga... wolno nama szła bez gore« Derd. 15. »Skrzypice będą nama grały« ib. 81. »Będze służyc nama szczesce« Derd. J. 25. »Náma«: »Dáj náma spokój!« Zb. II, 226. »Chrystus zmartwychwstaje, Náma przykład daje« Kozł. 192. »Nie wiele nama, Marysiu, trzeba« Lub. I, 193, n° 178. »Będą nama grać« Kal. I, 163, n° 152, zwr. 6. »Dał náma kawał ziemi« Wisła V, 45. »Juz nama płac nie pomoze« Maz. III, 168, n° 188. »Näm« Chełch. I, 22. »Náma« Rozpr. VIII, 72. 136. »Noja« = nam Sien. 251 jest chyba pomyłką druku. || 4 pp. »Naju«: Fed. 402. »Złączże, Boże, naju!« Kolb. 408. »Zabije naju« Archiv V, 646. »Któż naju obudzi?« Maz. II, 79. »Wiążą naju« Rad. I, 192. »Złącze naju!« Maz. II, 192, n° 462. »Krzycą na naju« Maz. III, 323, n° 506. »Bądzie naju bystra wódka niesła« ib. 333, n° 534. Toż Rad. II, 101, n° 202. »Zabiją naju« Matusiak Kw. 18. »On je na naju za mocny« Hilf. 129. »Nie gorz sę na naju« Derd. 22. »Juz cas na naju« Zb. IV, 172, n° 338. Toż Fed. 123. Kal. I, 142. W następnych dwóch przytoczeniach, chociaż rym jest z 'Dunaju', wstawiono 'nas już', zamiast 'naju': »Płyną gąski po Dunaju, Ach mój Boze, złącze nas juz« Kon. 145. Toż Maz. V, 96, ods. || 5 pp. »Ma« Pobł. 45. »Naju« (wątpliwe! K.): »Chodźwa naju do niego!« Zb. VII, 107 (jedyny przykład K.). || 6 pp. »Tatuś był z náma do kancelaryje Zb. II, 226. »Nama Pobł. 45 p. w. Ma. Terá z nama będze amen!« Derd. 20. »Z náma« Wisła I, 154. »Náma« Rozpr. VIII, 136. || 7 pp. »Naju« Pobł. 45 p. w. Ma. Rozpr. VIII, 136.

Myc »myc! = wabienie kota. 'Mycek' = kot, 'Mycka' = kotka« Pobł. 155. »Myć, myć! = wabienie kota« Wisła III, 741. »Myćka = kot (u dzieci)« ib. || »Myci na, myci na, myci, myciii« = przywoływanie świń Wisła III, 219.

Mych p. Mnich.

Mychyrz p. Macharzyna!

Mycka = »rozwolnienie u prosiąt: 'Prosięta się mycą'« Maz. V, 56, ods. 2.

Mycka = »mała okrągła czapeczka« O. Tyg. ilustr. 1, XIV, 126; serja 2, n° 110. »Dam se myckę na stronę« = włożę czapkę na bakier Rog. n° 420. Rozpr. IX, 318. »Dziewczęta noszą białe czapeczki, obszyte koronkami, które 'myckami' nazywają« Pozn. II, 334. »Mycka = czapka« Spr. IV, 26. »Mycka = czapka bez daszka« Osip. || »Myceczka«: »Choćbyś miała, ma dzieweczko, sto owiec, A já jeny za myceczkóm jałowiec, Nie będziesz má« Rozpr. XII, 80, n° 4. »Myśliwieczek w myceczce zielonej« Rog. n° 66 i ods. str. 36.

Myczeć: »Bydło 'mycy'« Wisła V, 648. »'Mycyć' mówią o cichym głosie bydła, a o głośnym 'rycyć'« Czark.

Myć »mówią na Litwie o bieliźnie: 'myć bieliznę', 'mycie bielizny', zamiast 'prać', 'pranie', chociaż mają wyrazy 'praczka', pralnik'« Wal. p. w. Prać. Por. Myjać. Mywać.

Mydlica = (u sochy) drążek dwułokciowy do rogu 'ociebnego', witką przymocowany. Orząc, trzyma się jedną ręką za ten drążek, a drugą 'kulkę'« Pleszcz. 24, ods., n° 4.

Mydlik p. Mydlnica.

Mydlnica, »Mydlik a. Biały gwoździk (saponaria officinalis) Pleszcz, 124.

Mydłek = »filut, człowiek przebiegły« Pr. fil. V, 798. »Mydłek = zręczny urwisz« Pozn. I, 50. »Mydłek = człowiek wykrętny, przebiegły« Spr. IV, 365. »Mydłek = mygus (tak K.), leniuch« Spr. V, 114. »Ej, ty mydłku!« Kaspr. 84.

Mydłkować = »wykręcać się, być filutem« Pr. fil. V, 798.

Mydło = lanie, bicie: »Chcieliśmy mu dać dobre mydło, Lecz się za nim wstawiła pewna dziewczynka« Kal. I. 118. || »Mydło« = nic, guzik, figa, gips, nici Ust. z Warszawy. O. »Mydlisko«: »(Podczas 'dyngusu') chłopiec, stojący na dachu wykrzykuje (o jednej z dziewcząt): 'Brać na nią dwadzieścia kubłów wody i mydliska do wypłókania w gnoiska..'« Kuj. I, 215.

Mydłocha = nazwa krowy Rozpr. XII, 76.

Mydłowar = mydlarz Mrong. p. w. Sieder.

Myga = »nierządnica« Zb. I, 72.

Mygasik = »wywijas, lekkoduch« Wisła II, 756.

Mygłować = »skrobać z kory drzewo« Prac. (od Kolbuszowej).

Myjać = częstotl. od 'myć': »Talize i półmiski, Któż was myjał będzie?« Fed. 45. »I jabym (cárne nozki miała). Zebym se ich nie myjała« Święt. 128. »Młodsá siostra... (stoły, ławy).. myjać będzie« ib. 143. || »Myjać się«: »Ni ja się myjała, Ani ja się platała« Kiel. II, 101, nº 330. »Na rączkachby rzepa zeszła, Co se nie myjały« Zejsz. 123. Por. Mywać.

Myjak: »Myják = wiecheć do mycia, szorowania« Pr. fil. V, 798. »Myják a. Myja, Myjácek = 1, wiecheć do szorowania garnków z przywarów 2, trzpiot, wściubski« Święt. 704 i rękop. Udz. Rozpr. X, 240 »Myják = łgarz, krętacz« Dyg.

Myjka = »ta co myje, prosta dziewka: 'Zydowska myjka' a. 'Pomywaczka' = pogardliwie« Zb. I, 72.

Myjnica = umywalnia« Petr.

Myju- »myju = myć (w języku dziecinnym)« Pr. fil. V, 798.

Myk! = »wyrażenie nagłego pomknięcia się« O. »Myk w nogi« Krak. III, 57. »Czeladnik myk z łóżka« Pozn. VI, 293. »(Ptak) myk do swoi klátki« Zb. XI, 91. »Ona myk i uciekła do domu« ib. 126. »Myk do kumory« ib. 127. »(Klucz) do dziurecki myk!« Wisła VI, 316, nº 31. Por. Smyk!

Mykać = kłaść, przymykać: »Idźmy spać, brew na brew mykać« Kuj. I, 204. || »Mykać = obrywać liście: 'Dla krów to debine sie myká'« Pr. fil. V, 798.

Mykcić się: »Mykcic sę = przypominać sobie co słabo: 'Mnie sę co mykci, lecz jak było, nie wiem dokładnie'. 'Pożdżyli (= poczekajno), ju mnie sę mykci, może sę domyślę'« Pobł. 47. Ram. 99: »Mékcéc sã«. || »Mékac sę = kręcić się na języku (o jakiemś imieniu itp.)« Hilf. 171.

Mykicić = »mataczyć« O.

Mykita = »1, kozak 2. szybki, obrotny na koniu« O. »Mykita a. Mikita« = lis (w języku myśliwskim) Ust. z Litwy i Ukrainy.

Mylak: »Mylák = młyn« Parcz.

Mymka = »krowa a. inne bydlę dojne, u którego jedna tylko a. więcej dojek jest zatkanych: 'Mymka na jedną, na dwie dojki itd.'« Roczn. 216.

Mynce = ? »Wydátków im przy-

właszcâjo, Ják tym, co swe mynce májo..« Kętrz. 92.

Mynia = »nazwa krowy« Wisła IV. 691.

Myntel p. Motyl.

Myń! = przywoływanie cieląt Gruszecki.

Myrczeć: »Myrceć = mruczeć: 'Świnia myrcy' = kwiczy« Udz. »Myrceć = terkotać: 'Młynek myrcy i myrcy, az bolo usy'« Fed. 402. »Mérczéć = warczeć« Zb. I. 46.

Myrcha p. Marcha.

Myrchać p. Merchać.

Myrda = »oprawca« Udz.

Myrdać p. Merdać.

Myrgać = »rzucać czemś« Zb. VIII, 252. || »Myrgnąć się«: »Jak się złapię za nogi, jak się myrgnę, takem się przerzuciuł za wodę« Zb. VIII, 299. Por. Mrugać. Myrsnąć.

Myrknąć = bąknąć, odezwać się, przemówić: »Pán nie dáł se ůo tem ani myrknąć« Zb. VII, 38, nº 97. »Myrknąć = zrobić wzmiankę: 'Ani myrknuł' = nie odrzekł ani słowa« Święt. 704.

Myrle p. Merla.

Myrsina = »(przezwisko) coś niedobrego« Wrześ. 13. »Myrsina = brzydactwo« Spr. V, 378.

Myrsk p. Myrsnąć.

Myrski = »brzydki« Spr. V, 378. »Mérski a. Myrski = szpetny, zły, brzydki« Spr. V, 376. Myrski = żwawy, ruchliwy« (? K.) Rozpr. XXVI, 384.

Myrsko = »brzydko« Wrześ. 13.

Myrsnąć = uderzyć: »Jak go myrsznie (tak K.) butem w głowe..« Pozn. VI, 188. »Myrsk = rzut« Rozpr. XVII, 46. »Myrskać = rzucać« ib. Por. Myrgać.

Myrta p. Mirt.

Mysa »a. Myza = kasza jaglana ugotowana na rzadko na mleku, jako pierwsze danie dla pp. młodych na uczcie weselnej« (z Radomskiego) Słownik wielki.

Mysi: »Mysi królik: »Strzyżyka, czyli wołowe oczko (troglodytes parvulus) zowią powszechnie 'mysim królikiem'« Zb. V, 166, nº 75; IX, 71, nº 3. »Mysi król = królik (regulus cristatus)« Spr. V, 114. »Mysikrólik a. Mysi król« Pr. fil. IV, 843. »Mysikróli przymiotnik: »Gotował serca mysikróle« Zb. V, 193. »Ptasi a. mysi król = troglodytes parvulus« Zb. XI, 44. || »Był w boru taki człowiek, co jego 'Mysim królem' nazywali« Kuj. I, 127. || »Mysie uszki = hieracium auricula« Lub. Lub. II, 160. Por. Mysiarz. Myszołowiec. Płotowy król.

Mysiara = »górna część stodoły« Pr. fil. IV, 219. »Mysiary blp. = górna część stodoły ponad sąsiekami« Parcz. Por. Myszak. Myszanka. Myszora.

Mysiarki »a. Myszyny = dojrzałe orzechy laskowe« O. Siem. 106.

Mysiarz: »Mysiárz = królik; (o ludziach) sknera, skąpiec« Święt. 704.

Mysio p. Miś.

Mysionka = »łajno myszy między ziarnami zboża« Spr. V, 137. O. ma. »Myszyniec«.

Mysiora = »krogulec 'kopczyk' a. 'mysiora'« Zb. V, 145, nº 28.

Mysiorek = »ptak, rodzaj kobuza (myszołów)« Krak. IV, 312. Por. Mysiora.

Mysiotrzew = »w książkach 'muchotrzew'« Spr. V, 137. Por. Muchomór.

Mysiór = »szczur« Udz. Por. »Myszur = samiec myszy« O.

Myssa (tak K.) = (myśliws.) »warga jelenia« Pr. fil. V, 798.

Mysz: Formy: »Mysza« ż. Zb. I,

46. »Mysa« ż. Rozpr. III, 372; VIII, 122; IX, 177; XX, 431. Zb. XIV, 195. 207. Udz. »Duzo mys« Zb. X, 109; XIV, 195. »Mysów gonić« Chełch. I, 130. »Dwa myszy« Rog. nº 83. »Mysz« m. Ust. z Litwy (czasami). || Znaczenia: »'Mysz' na twarzy = czarne znamię u dziecka« Wisła IV, 835. »'Kotek i mysz' = gra dziecinna« (opis) Wisła V, 23, nº 5. »Myszka« = gra młodzieży (opis) Rud. 120. »Myszy« = choroba końska Dyg. Święt. 704. || »Mysisko«: »Jest myszy wiele, to nam kotek 'te mysiska' wyłapie« Wisła VII, 154. || »Myszka« = taniec żmujdzki Jucewicz, Litwa, 198. »'Myszka i kot' = gra towarzyska« (opis) Wisła V, 560. Gra 'w myszkę' ib. VIII, 714, nº 5. || »Myszki« = choroba końska Pozn. VII, 282 (opis). || »Myszki = podługowate białe ziemniaki« Kal. I, 46. Por. Myszak.

Myszak i Myszka o bydle: »'Myszák' nazwa wołu. 'Myszka' = nazwa krowy« Nadm. 147. || »Myszák = chwast polny« Udz. || »Myszak = pozioma część T-owatej (kształtu T K.) podpory, unosząca krokwie w dużych stodołach« Spr. V, 137. Por. Mysiara. Myszanka.

Myszanka, »Myszánka«: »Dawniejszemi czasy stawiano stodoły na 'sochach', na które kładziono wpoprzek grube murłaty, czyli śleminna, zwane 'myszonki'« Pozn. I, 94, ods. 1.

Myszanka: »Myszánki« = gatunek jabłek Ust. z Jaworza. Por. Myszeński.

Myszarka: »Myszárka« = toż znaczenie, co Muliszka Pobł. 50. || »Myszareczka« = jakiś ptak Zb. IX, 234. nº 185. Por. Myszołowiec.

Myszeński: »Myszeńskie jabłko = z Miśnji« Rozpr. XVII, 46. Por. Myszanka.

Myszkować = »(o lisie) polować na myszy« Pr. fil. V, 798.

Myszołowiec: »Mysołowiec = jastrząb błotny« Spr. V, 378. »Mysołowce = nietoperze« Zb. V, 193. »Serca mysołowci« (? K.) ib.

Myszory = »mysie dziury« Kuj. I, 104.

Myszura = »mysi kożuszek« Rozpr. IX, 335.

Myszyniec »a. Rzemieniec = słodkogorz. solanum dulcamara« Osip.

Myśl: Formy: »Myś« Wisła VII, 124, nº 15. »Myśla« Pleszcz. 31. 38. »Myśle« lm. Was. 171. 197. Pleszcz. 70. 203. Mil. || Znaczenia: »Jak się (chłop) dostanie do prepinacyi, to mu i nie myśl (= ani myśli) żyć w uściwości« Kam. 83. »Ciągle mu zbanek myślą stał« ib. 150. »Biłem já sie z myślami« Krak. II, 110. »Myśli i (jéj) sie chyta« = zdaje się jej Zb. XI, 124. »On jest na sto myślach« = ma sto projektów, waha się Cinc. 29. nº 638. »Ani myślą postało chłopu brać tylo gorzałki« Kam. 110. »Do inszej (dziewczyny) myśli nie mam« = pociągu nie mam« Rog. nº 263. »Żydówce Icek do myśli« = podoba się Sand. 208. »Matysek daliż łapać myślą (= przypominać sobie), co pan nakazował« Kam. 178. »Dziewczę nie ku waszej myśli« Zejsz. 56. »Myśl mu sie chytá« = przychodzi mu na myśl Cisz. I, 126. Por. Chwytać. Dobra myśl.

Myśleć: Formy: »Myślić«, przeszł. »Myśliłem« itd. Ust. z Litwy. »Myślam«: »Magdalenko, Myślam cię nie puścić, Bo ja cię tu myślam... zabić« Rog. nº 117. »'Myślã',

'Mȳsli' itd.; rozkaźnik 'Mȳsl'« Ram 99. »Já mȳszlo« Hilf. 107 (? K.). »Já mȳszlł« ib. 129. 134. »Meszlę« Derd. 27. »Myśliła« Kętrz. 53. »Nie myślijze« Zb. XII, 140. »Myślęcy« Wisła VI, 141. Pozn. VI, 109. »Myślãcy« Zb. VIII, 310. || Znaczenia: »Myślałam sobie Jak wieldze o jedną rzecz. — O co takiego?« Pauli, 115. »Gdybyś ty wiedziała, Jak myślę ku tobie...« Rog. nº 175. »Koza... przewraca się na wznak i myśli zdychać« Święt. 91. || »Nie (wiele) (co) myśląc(y)« = nie czekając: »Dziad nie wiele co myślący rzucił (ukradzione) flaki« Zb. II, 167, nº 14. »Óna nie wiele myślący złapała soli i buch w ogień« Was. 93. »Pan Bóg nie wielo myślęcy prask śmierzć w pysk« Wisła VI, 141. »Ojciec nie wiela myślãcy wzion i uciuk« Zb. VIII, 310. »Pojachała nie wiele myślący do domu« Pozn. VI, 82. Takież zwroty Zb. XI, 93. 125. Rozpr. VIII, 95. Mátyás Baśnie i podania krak. 23. Cisz. I, 177. »Myślący nie wiela« ib. 478. »Nie wiele myśląc« Ust. z Litwy. Niejasne: »Ociec do złotników posłał, żeby sie chtóry podjon zrobić taką koronę. Nie myślęcy, ale żaden nie chciał zrobić...« Pozn. VI, 109. || »Myśleć się«: »Jam się nie myślała I nie dowierzała, Iż mój miły przyjdzie zaś« Rog. nº 24. »Darmo się myślicie« ib. nº 172.

Myślenice: »Z Myślenic« Pauli, 224, nº 80. Zb. XII, 224, nº 150. »Przez Myślenice« ib. 225, nº 85. »W Myślenicach« Zb. XII, 132, nº 180. »Myślenicki rynek« Zb. XII, 174, nº 137. »Myśleńskie papiry« ib. 208, nº 50. »Myślenickie subienice« ib. 210, nº 10.

Myśliwać: »O cwartem (dziecku) myśliwám« Wisła IX, 345.

Myśliwców przymiotnik: »Piesku, puść mie ku dzieweczce myśliwcowej« Zb. IX, 241, nº 236.

Myśliwiec = »myśliwy« Hemp. »Myśliweczek« Kolb. 224, nº 21, »Widzi myśliwecka« Maz. III, 294, nº 422. »Myśliwecku mój!« Zb. IV, 221. »Myśliwieczek« Zb. IX, 211, nº 123. 228. 229. Rog. nº 58. 60. 63. 64. 66. 68. 70. 73. »Myśliwczyk« Rog. nº 56. 62. »Myśliwczyczek« Rog. nº 57. 65. 71.

Myśliwość = polowanie, myślistwo Opol. 42.

Myśliwy w grze w »przepiórkę« ściga dziewczynę, udającą przepiórkę Wisła III, 64, g.

Myślunek = »myśl, myślenie« Pr. fil. IV, 219: »Dziwcak ni moze sie od myślunku wcale modlić« Chełch. II, 91. »Myślonek« Ust. z różnych okolic. Por. Pomyślunek.

Myśnik p. Miśnik.

Mytel p. Motyl.

Mytka = »1, szmata kuchenna do mycia naczynia 2, plotkarka, Kolb. »Mytka = 1, nierządnica 2, plotkarka« Zb. I, 72. Por. Łachmytka.

Mytlać a. Mytlić = »mieszać, matać, kręcić, mylić« Krak. IV, 312. »Mytli się = mętli się = ukazuje się jakby z mętów; jest mi na języku; przypomina mi się niejasno« Krasn. 305. Por. Mętlać.

Myto = »opłata, wynagrodzenie« Hilf. 172. 144. nº 48. »Myto = zasługi roczne czeladzi« Pr. fil. IV, 843. Osip. »Bogdaj ją (Dorotkę) żywo przebito Nie za jedno moje myto, Co z wami przepiłem« Wójc. II, 263. »Bywałem (na służbie), ale też bez myta«

ib. 264. »We dworze drogie myto dają« Kolb. 150, zwr. 2. »Przepił całe myto« Zb. II, 59, nº 50. »Dziękuję ci, pani, za twoje myto« ib. 121, nº 12. »Czy chcę jechać do Conowa i za jake myto?« Derd. 11. »Bodaj was żywo przebito Za niektóre moje myto... — Pijałem, lec nie z twego myta« Maz. II, 263, nº 745. »Musi latać (ławnik) po wsi bez myta« Wisła III, 560. »Chłop obowiązany jest trzymać 'dziewkę'... Płaci jej stałe 'myto'« ib. 720. »Myto = zasługi« Kal. I, 108. || »Myto = rogatka« Rozpr. IX, 210. || »Myteczko«: »We dworze drogie mytecka dają« Maz. II, 72. Rad. I, 147. Lub. I, 216, nº 264. || »Myteńko«: »We dworze dobre myteńko dają« Lub. II, 10, zwr. 2.

Mytuś p. Mituś.

Mywać częstotl. od 'Myć' Kuj. II, 281, nº 18. »Warkocku... Co sobotam cię mywała!« Kozł. 214, ods. »Konewecki mywać« Zaw. 83, nº 39. || »Mywać się = myć się często« Pr. fil. IV, 219. Por. Myjać.

Myza p. Mysa.

Myzia, »Myziuchna = krowa. 'Myziu' = wabienie krowy« Zb. II, 8. »Myzia = krówka (pieszczotliwie): 'Myź, myź!', a. 'Myziu, myziu!' = wabienie krowy« Pobł. 155. Toż Wisła III, 739. Nadm. 150. || »Myzia = dziewczyna chciwa na łakocie, ciekawa, wściubska, trzpiotowata« Święt. 704. Por. Miza. Muzia.

Myziurka p. Miedzuk.

Mżyk: »Mzyk = ćma, chmara, moc czegoś, nieprzeliczona liczba« Spr. V, 138.

Mżon = »ryba w rodzaju szczupaka« Zb. II, 8.

Mżyć: »Mzéć, Mzyło = o drobnym deszczu, który z mgły pada« Rozpr. IX, 210. »Mży = deszcz drobniutki, tak zwany 'kapuśniaczek' pada« Osip. »Mzy« = toż znaczenie Rozpr. XI, 186 (wydrukowamo 'niży' zamiast 'mży' K.). »Mrzy« = toż znaczenie Spr. V, 114. || »Mzyć na co = pragnąć, pożądać, rwać się do czego: 'Jaz mu dusycka na to mzy'« Święt. 704. || »Mżyć = mrugać: 'Cego na mnie mzys?'« Zb. VI, 8, nº 46. 16, nº 154.

Mżyk: »Mzyk = 1, mucha, meszka 2, ćma, chmara: 'Bocianów na łące az mzyk'« (od Turowa) Słownik wielki.

N*)

Na: Formy: »'Ná' tylko przed niektóremi jednozgłoskowemi formami zaimkowemi: 'ná niā', 'ná nien'« (? K.) Ram. 121. || Źródła nasze gwarowe prawie żadnych wskazówek nie podają o przycisku w zestawieniach 'na' z wyrazami jednozgłoskowemi, np. 'na nie', 'na próg', 'na mszę', 'na mszy' itp. itp. Musi być i w tym względzie rozmaitość gwarowa i różnica z mową tak zw. inteligiencji. Należałoby w przyszłości sprawę tę bliżej wyjaśnić. || Znaczenia: »Na« = 'do' z 2 pp.: »Idąc na gospodę« Sand. 92. »Pośli na

*) Wyrazów od 'n', których tu niema, szukać należy pod 'm'.

chałupy« ib. 52. »Posed na izbę« Zb. VII, 59. »Posła na grzyby« ib. »Pośli na bór« Chełch. I, 215. »Posed na drugo wieś« ib. II, 66. »Pojade na młyn« ib. 104. »Pójdę na młyn« Kam. 170. »Na Wólkę szygnął« ib. 153. »Gdzie idziesz? — Na Szołajdy« Wisła VIII, 491. »Wraca na dom« ib. VII, 727. »Uciekać na drugą abo i na trzecią wieś« Kam. 172. »Przyszedł na mnie śpiącego« Rog. n° 90. »Wozi na dwór chójki« Chełch. II, 112. »Gadać na niego = do niego« ib. 82. || »Na« z 4 pp. = 'na' z 7 pp. (rzadko): »Siedzi na róg stoła« Kiel. I, 144. Aten. VI, 627. 630. 633. »Nie malujcie djabła na ścianę« Wisła VIII, 793. || »Na« z 4 pp. = 'w' z 4 pp.: »Jabłuszko na okienko zapuknęło« Rog. n° 256. »Puka cosik na dźwiérze« Zb. VII, 42. »Ide sobie na świat« Chełch. I, 123. Kozł. 343. 345. Zb. VII, 78. »Wrzuciemy na kocioł« Krak. IV, 181. || »Na« z 7 pp. = 'w' z 7 pp.: »Nocowali na jedny oberży« Pozn. VI, 270. »Uklęknęła na kościele« Rad. I, 191. Kozł. 350. »Na sieni« Wisła II, 134. »Na karczmie (tańczyć)« Krak. II, 44. »Na mieście« Kam. 82. »Na boru« Kuj. II, 58. Kętrz. 67. »Na kamienicy« Rog. n° 110. »Na zielonym gaju« Lip. 183. Zb. VII, 79. »Na wsi naszego chłopa« Kam. 171. »Na Konarzewie« Kam. 103. »Na izbie« ib. 176. »Usnęłam na sadzie« Rog. n° 536. »Na piwnicy« Rog. n° 292. »Na lesie« ib. n° 38 (ale tamże n° 39 'w lesie'). »Piniądzy na korytak bardzo dużo« Zb. VII, 74. || »Na« = 'po': »Pojechał na towary« Zb. VII, 14. »Kogo mám ze sobom wziąś na towary?« ib. »Kázali mi na groch« Zb. XV, 59. »Iść na orzechy« Kam. 658 (Na Litwie: 'w orzechy' K.). »'Przysedłem na oleju, na wodę (chyba 'na wody' K.), na drew' = po olej, wodę, drwa« Wisła I, 154. »Na = po: 'Iść na buty, na woły'« Wrześ. 13. Wrześ. T. 48. »Jeździ na towary daleko po świecie« Kopern. rękop. »Sed chłop na jarmark na woły« Zb. XV, 4. »Pódź na scepy« (po szczapy) Kopern. rękop. »Chodzić na trawę dla bydła« Tyg. ilustr. 1, XII, 18. »Poszed na żywicę« Kuj. I, 237. »Posed chłop do lasa na patyki« Cisz. I, 310. »Idź wartko na wode, a já pódem na sól« Spr. V, 378. || »Na« w oznaczeniu czasu, terminu: »'Na rok' = za rok, na rok przyszły« Wrześ. rękop. W temże znaczeniu: »Na za rok« Spr. V, 115. »Na wschód słuńca« = o wschodzie słońca Derd. J. 20. »Zacekali na kwile« Wisła I, 309. »Kur pieje 'na północy', 'na wczesne przedednié', 'na przedednié' i 'na dzień'« Kopern. rękop. »Na nocy« = w nocy Kolb. 172, n° 13 f. zwr. 10. »Na południe w niedzielę« = około południa Bal. 48. »Na małej nocy« (w lecie) Krak. II, 106. »Na odwiecerz« = pod wieczór Kam. 26. »Na zmrok« ib. 28. »Na tę niedzielę« Kam. 136. »Dziewka dorosła na ńośm lat« ib. 171. »Szło jej na większe lata« ib. »Już na trzeci rok jak znajduch o pannę dobijał« ib. 177. »Tatusiowi na dziewiąty po ńośmdziesięciu spełniło« ib. 192. »Na wieczór« ib. 122. »O dwunastej na południe« ib. 149. »Przyjdź za tydzień na wtorek« Kętrz. 89. »Już tu nie przyjdziemy. Aże na bezrok« Rog. n° 422. »Służyłam u pana na pierwsze lato« Rog.

nº 79. Pozn. IV, 296, nº 588 i w innych odmiankach tej pieśni. »Dzień na dzień biła« (matka) Pozn. II, 258. »Na po żniwach nie czeká« Kaspr. 83. »Pachołek... w budzie na chwilą siedział...« Zb. V, 203, nº 9. || »Na« = dla: Pierałam ja chusty na cię« Maz. I, 287. »Będę na cię dobry« Rad. II. 49. »Nie będę na Jasieńka dobra, póki...« Krak. II. 451, nº 730, zwr. 3. Toż Kiel. II, 95. »Była taka dobra na niego« Chełch. II, 145. »Na subjekta bál sprawie« Zb. VII, 17. »Który na mnie trzy zioła dostanie, Ten ze mną do ołtarza stanie« Kozł. 47. »Rubla dam na dziady« Wisła VI, 856. »Pamiętajże... Że Kasińka mała na cię« Pozn. IV, 109, nº 211 (z Lip. 129). »(Czepek) na ciebie przyzwoity« Wójc. I, 231. || »Na tem = dla tego, do tego: »Swachny niech spiewają, bo są na tém« Pozn. II, 262. »Co wam braknie, to się na drużbie dopominajcie, bo drużba jest na tém« ib. 301. »Co kómu na tém?« Kozł. 283. »Pâni młodá... na to nie siádá, boby wszystkie dziéwki przysiadła i zádnáby sie nie wydała« Wisła IX, 240. »Ten Bartek nie na nią, bo bardzo zły« Święt. 403, nº 42. || »Na« zamiast 6 pp.: »Jechać na saniach, na kołach, na bryczce« itp. List. z Litwy. »Jedzie na ćwórce kóni w powozie« Zb. XI, 108. »Wiezie sie pán ćtyrma końmi na kociu« Wisła VI, 143. »Gonił na sto koni« Kozł. 51. »Jasia na sto koni gonią« Rog. nº 138. »Sowa na seść koni przyleciała« Sand. 150. »Na seść wołów orze« ib. 230. »Pojechał na blizse drógi« Zb. VII, 21. »Na ćtery konie tyk piniędzy przywieźli« Lub. II, 200. »Na głos pana powiáda« = naśladując głos pana Pozn. VI, 347. »Na nogach (piechotą) iść« Wrześ. 13. Spr. V, 379, nº 9. »Matke na seść kóni ozerwali« Cisz. I, 77. »Żąć na kosy, na sierpy« Krak. II, 92 i dal. »Leżeć (o zbożu) na garściach« ib. 94. || »Na« w połączeniu z bezokolicznikiem, gdzieby się oczekiwało rzeczownika słownego: »Na co ten ogienecek? — Na wode warzyć. — A na co ta woda? — Na gąski parzyć« Wisła VII, 592. »Idziemy na woły kraś« (= kraść) Kopern. rękop. Tylko te dwa przykłady znalazłem. || Następują zwroty z 'na' mniej zwykłe, z różnych kategorji: »Dziedzic tatusia uwolnili na potomstwo od pańszczyzny« Kam. 192. »Turkawki wabią się na parę« (ale rym: 'ofiary') Rog. nº 350. »Ja mam inszego, Na stokroć szwarniejszego« ib. nº 6. »Piękna Kasia na urodzie« Wójc. II, 167. Por. 'na gębie'. »Ůojcowie kcieli go dać na księdza, ale ůón odpedział, ze na to chęci ni má, a cy sie na to, cy na to naucy, to zawse bydzie pamiętał, ze mu to pán Bóg dał« Zb. VII, 53. »Skupować coś na Żydach« Tygod. ilustr. 1. XIII, 100. »Odbierzesz sto bizunów na skórę« Pozn. VI, 349. Ůojca caluska wieś i na we świecie (= wszędzie na świecie) Dziadusiem wołają na nich« (= nazywają) Kam. 171. »Klaskali, aż sie rozligało na po świecie« Kam. 63. »Pozdrawiám was na sto razy« Cinc. 33, nº 729. »Kiedy my się téż wysłuchamy na tyle narodu? = kiedyż się wyspowiadamy, gdy tu tak dużo ludzi?« Krak. IV, 227. »Stawiano domy... na glinę, lub też na mech« Pozn. I, 90. »Coś jest 'na mojém', 'na naszém' = dzieje się

po mojej a. po naszej myśli« Zb. I, 65 p. w. Coś. »Zmówili się na jedno« = zgodzili się, umówili się Bal. 52. »Na śmierć (= śmiertelnie) chorował« Kozł. 251. »Na tamtego nie dbam, a na ciebie pragnę« Rad. II, 36, n° 70, zwr. 3. »Na żonkę ładną Kawalerzy pragną« Wisła VII, 147, n° 16. »Nie dajże mi, Boże, Na świekruchę, na mać« Skrz. 70. Być może, iż w przytoczeniu następnem 'za' stoi zamiast 'na': »Bodâj to nikt dobry za macoche nie sedł« Wisła VII, 139. »Kochałem cię, Hanuś, Na serce, na duszę« Rud. 145. »Kocham cię, dziewczyno, Na ciało, na duszę« Zb. X, 264, n° 93. »Kochâłbym cie kochał Na serce, na duse« Wisła VIII, 701, n° 21. »Na macochę (= z powodu macochy) płacę w każdziutką godzinę« Wisła VII, 139. »Płace já, Jasienecku, na cie I sama na siebie« Zb. XV, 102, n° 144. »Oni płaco na tego byka« (który zdycha) Chełch. II, 9. »Strzelał na gołębie« Sand. 105. »Rybacy łowili na ryby« Rog. n° 138. »Przebiéráj sie na mészyzne« Cisz. I, 114. »Przebrâł sie na dziadka« ib. 247. »Przebrâł sie na babke« ib. 252. »Doczekać sie na majątek« ib. 270. »Zbóje na to świadectwo bardzo ozmyślali« Święt. 391. »Drumla na to nie pytała« Wisła VI, 234. »Księdza na ŭoczy nie widzieli« (= wcale)' Kam. 63. »Być ślepym na oczy« Ust. z różnych okolic; podobnież 'kulawy na nogi', 'głuchy na uszy'. »Ślepá była na ślépia« Wisła VII, 524. »'Na barany wziąś', 'Nieś na baranach' = brać na plecy, nieść na plecach (dziecko, człowieka)« Spr. IV, 26. »Co ta słychać na Madeje« (= 'Madeję', bo 1 pp. 'Madeja' K.) Zb. XI, 107. »Przepowiedzieć na Kaśkę« (zapowiedzi) = zmienić z Zofki na Kaśkę Kuj. I, 50. »Nie mam ja na cem sługów chować« = nie mam za co Maz. III, 285. »Na przekónanie« = dla przekonania się Zb. VII, 21. »Dano na stół« = do stołu Pozn. VI, 270. »Na pięćdziesiąt zakonników... ścięto« Krak. II, 234, zwr. 4. »Nie bij mnie na plecy« Oles. 131. »Nie daj mnie, matusiu, ino mie obiecuj: Napijes sie na mnie (= z mojego powodu, na mój rachunek) w każdziuteńki wiecór« Zb. XII, 159, n° 566. »'Rącemu na brzuchu, a leniwemu na grzbiecie' = pracowity dba o brzuch, a próżniak radby leżeć« Spr. V, 378. Por. Na amen. Na awantaż. Na bezrok. Na beztydzień. Na bezwieści. Na biczu. Na blak. Na bosaka. Na chybcika. Na chyżego. Na co. Na copel. Na czas. Na cząstki. Na czczo. Na czerwoną. Na często. Na człępku. Na czysto. Na darmosa. Na dobitek. Na dobre. Na dobrze. Na dokładkę. Na dokument. Na doprawdy. Na dorędziu. Na dołek. Na dopitkę. Na drugie. Na dubelt. Na dwoje. Na dworzu. Na dziw. Na głucho. Na goli. Na gotowe. Na gółkę. Na hałaj. Na harc. Na imostratne. Na jeden raz. Na jedno. Na jutro. Na jutrze. Na kaput. Na kiedy. Na kikolek. Na kiepsko. Na końcu. Na kraj. Na krzyż. Na kseb p. K sobie. Na ksob. Na ksóbkę. Na kucku. Na lecie, Na lecia. Na lepsze. Na letce. Na

lig. Na lotku. Na male. Na málu. Na malućko. Na mało. Na miejscu. Na miękko. Na młóto. Na naręczu. Na niecnotę. Na nieszpór. Na niewide. Na nigdy. Na nizu. Na oba czas. Na odmian. Na odsieb p. Od siebie. Na odświęt. Na odwider. Na odwieczerz. Na odwrotkę. Na ogólach. Na oko zduchnąć. Na okpisz. Na okrącz. Na okrągło. Na okrąż. Na opak. Na opaszki. Na osobek. Na ostatku. Na oścież. Na otrzednią. Na ozaist. Na parze. Na paskudę. Na pełno. Na pierwsze. Na piękne. Na plach. Na podorędziu. Na podób. Na podrugie. Na podsobku. Na podzimku. Na pogotowiu. Na pohybel. Na poły. Na pomacki. Na popław. Na poprzek. Na poprzódek. Na poranek. Na porówni. Na posłoń. Na pośladek. Na pośrodku, Na pośród. Na pośrodek. Na postrzodku. Na poświat. Na potem. Na potomnie. Na po tysiąc (razy). Na powoli. Na powtór. Na pozdrzadku. Na później. Na prach. Na prędce. Na proszaki. Na przebicie. Na przedaj. Na przejmo. Na przepleć. Na przodek, Na przodku. Na przypołudniaka. Na przesmaki. Na psach (chodzić). Na psotę. Na rano. Na raz. Naręby. Na rok. Na rzeczy. Na sagę. Na siłę. Na sklezia. Na skoś. Na słowie (umrzeć). Na spadek. Na spoczynku. Na spotyki. Na spozimiu. Na stoć. Na stokroć. Na stos. Na szczęście. Na szczęt. Na szerz. Na szmajndę. Na ślus. Na śmiało. Na świecie! Na tak rok. Na tedy. Na tem. Na to mówiący. Na toż. Na uhád. Na uman. Na umór. Na umysł. Na urząd. Na uwziątek. Na wcale. Na weśrodku. Na wieczór. Na wiek. Na wierzch. Na wnątrz. Na wnuku. Na wozy. Na wpołowę. Na wrzeczy. Na wychodnego. Na wyderdy. Na wyprzodki. Na wyskok. Na wywnęcku. Na wzder. Na wzdłuż. Na wznak. Na wżdy. Na zadku. Na zadzie. Na zarok. Na zaś. Na zawdy. Na zbyciu. Na zbytek. Na zbytki. Na zdel(ke). Na zimne. Na zwyż.

Na p. My. On.

Na p. Naj-.

Na-: »Na niedorzeczny sposób wyrażania się mówią: 'O bodajeś nagadał! Bodajeś nawydziwiał!' Gdy kto źle, niedołężnie skacze: 'Bodajeś naskakał!' Gdy kto licho i fałszywie śpiewa: 'Bodajeś naśpiewał!'« Kuj. II, 281, nº 19. Por. Należeć. Naspać. Natrąbić się. Nawyć się.

Na! = masz, weź: »Na«: Pobł. 50. Ram. 110. Wisła III, 88. 746. Mil. Pr. fil. V, 799; III, 306. »Na mas = masz tobie« Czark. »Na, na mas« Pr. fil. IV, 843. Spr. V, 115. Wójc. I, 290; Dod. 104. Kozł. 72. Lip. 51. Pozn. I, 178. 212. Pauli, 83. Zb. V, 209. 243; VI, 157. 144. || »Naże« Pozn. I, 239. Kolb. 235. »Naż to tobie!« Kolb. 244. »Naze!« Fed. 113. »Naze ją, zięciu!« Kal. I, 114. || »Na« w przywoływaniach zwierząt: »Na tu!« (na psy) Spr. IV, 372. Wisła VI, 227. »Na tu la!« Wisła VII, 387. »Na tu na na!« Wisła III, 378. Roczn.

247. Spr. IV, 372. Pozn. I, 101. »Na tu naaa!« Wisła III, 664. »Ptaszku, na chleba!« Pozn. V, 168. »Na tu cu cu psy!« Rad. II, 204. »Na na a na tu la!« Wisła VII, 387, n° 7. »Na cieliś!« Rozpr. X, 267. Nawoływanie psów po pomyślnym strzale: »Na ru ru!« Ust. z Litwy itd. itd. »Nabyrr a. Napyrr! = nawoływanie owiec« Roczn. 247. »Na ksi ksi! = nawoływanie wołów« Zb. XI, 77. »Na psi, psi, na tu, tu!« = nawoływanie psów Kuj. I, 161. 163. || »Nâ!« Zb. XIV, 238. Zb. IX, 40. »Ano ne tego mléka!« Cisz. I, 88. »Ne go, wilcásku, zjédz!« ib. 309. »Ne, Kasiu, korzec manny« Zb. X, 129. »Ne wám!« Udz. »Necuś!« = przywoływanie świń, Zb. II, 8. »Ne!« = nawoływanie owiec Rozpr. X, 267. »Ne, ne!« = nawoływanie krów i cieląt, z przydaniem imienia, np. sywula« Wisła III, 663. »Ne! = masz!« Spr. IV, 325. || »Nę!« Rozpr. VIII, 198. Zb. I, 46. Święt. 22. 186. 705. Udz. || »Na« łączy się z dodatkami, które albo wskazują osobę, albo liczbę, lub też jedno i drugie razem; porządkując przytoczenia, ustawiam je podług liczb. »Na« z lp.: »Naci« Lub. I, 283. »Nâci« Zb. XIV, 192. »Naści« (= naż ci): Pr. fil. III, 306; IV, 221. Kal. I, 173. 182. Lub. I, 291. Parcz. Kiel. II, 92. Maz. IV, 366, n° 436. Rozpr. X, 267. Krak. III, 20. »Naści tobie« Maz. III, 260. Mil. Zb. XII, 215. Pr. fil. III, 306. Wisła VII, 278; VIII, 221. Wójc. I, 230. Sand. 151. Kozł. 35. 49. 91. 92. 102. Lip. 52. 151. Kolb. 37. 233. 240. Chełch. I, 219. Was. 212. »Naźci« Zb. X, 288; II, 63. Krak. IV. 312. »Nâści« Kuj. II, 37. »Nyści« Jastrz. Wrześ. T. 48. »Nâści«) Zb. XIV, 53. Łęcz. 117. Cisz. I, 202. Maz. IV, 361, n° 429, zwr. 13. Zb. IX, 40. Wisła IX, 109. 111; VIII, 801. Krak. IV, 219. 301, n° 80. Pauli, 104. Krak. II, 156. Spr. IV, 325. Zb. IV, 122. 179. Rad. II, 37. »Naściże« Parcz. »Neści« Pr. fil. IV, 221. »Nęści«: Rozpr. VIII, 198. Zb. I, 46. Święt. 22. 488. 705. Udz. || »Na« z ld.: »Nata« Sand. 151. Wisła III, 746. Pobł. 50. Ram. 110. Spr. V, 115. »Nata, dzieci, zażywajta!« (o tabace) Krak. II, 166. »Nâta« Zb. II, 249. »Nęmta« (= nę wám-ta). Pr. fil. V, 803. »Nymta« ib. IV, 223. || »Na« z lm.: »Nacie« Zb. IV, 102. Wisła III, 746. Czark. Rozpr. X, 240, »Nace« Pobł. 50. Ram. 110. »'Nacie' a. 'Nacie wam!' = oto wam daję, bierzcie!« Osip. Spr. IV, 325. »Nâcie«: Zb. II, 249. Kiel. II, 172, n° 584. Spr. IV, 325. »Namcie« (= na wam -cie) Sand. 263. Zb. VIII, 318. »Oj namcie, babko, jabko!« Pr. fil. IV, 220, »Nâmcie« Rozpr, VIII, 74. 160. 318. »Nâmciez« Cisz. I, 54. 212. »Nańcie« Rozpr. IX, 378. »Nancie« Pr. fil. V, 799. »Nâńcie« Pozn. VI, 336. 346. || »Nézwám« Ust. od Skały. »Nezwám« Wisła IX, 111. || »Nawámcie« Cisz. I, 191. 285. Por. Pr. fil. I, 125—126. || »Natuj! = na masz!« Osip.

Na = no! »Na, niechże już bédzie co chce!« Pozn. VI, 21. Mąż powiada do żony: »Na, pojedziesz ze mną!« ib. 261. »Oni powiedzieli: — Na, na, kie tẏ nie bãdzesz brukuwa(ł) (pienãdzẏ), tak mẏ...« Hilf. 136. »Na, na, lepi ten obiad zjédz« Chełch. I, 140.

»'Na dyć tak' = odpowiedź twierdząca« Rozpr. XII, 72. »A na nynia biaw (= precz!)« Hilf. 100.

Na amen p. Amen.

Na awantaż: »Na awantaż wyglądać« = zdrowo, lepiej niż dawniej »W chłopcu widać zmianę na awantaż« = na korzyść, ku lepszemu Ust. z Litwy.

Nabargować: »Nabargôwac = nazbierać« Ram. 110. Por. Bargować.

Nabartkować się: »Nabartkôwac sã = namocować się«. Por. Barować się.

Nabasować = »nakredytować, wiele na borg nabrać« Kolb. rękop.

Nabawić: Po spaleniu matki, brat jej mówi do brata: »Źle.... żeśmy... dziecie sierotą nabawili« (a. 'zostawili') Lub. I, 292, zwr. 23.

Nabąbać się = napić się dużo; upić się Ust. z Warszawy.

Nabedryki = nabiodrki, nabiedrzniki (w uprzęży) O. Ust. z Litwy. Por. Nabiedrznik.

Nabełtać = namieszać: »Nabełtać mleka z wodą« Pr. fil. IV, 801 p. w. Bołtać (więc może 'Nabołtać' K.).

Na bezrok = »na przyszły rok« Kuj. II, 268. Święt. 704. »Na bezrok pójdziymy do chrzestnych« Zb. XI, 113. Mil. Rozpr. XXVI, 371. »Na bezrok = daj, Boże, doczekać« Zb. I, 72 (mylne objaśnienie K.). Por. Na zarok.

Na bez tydzień = za tydzień Ust. z Lubelskiego.

Na bezwieści: »Kiedy gzik chudobę napadnie... leci na bezwieści« Kam. 62. »Uciec na bezwieści« ib. 135. »Cyganie poszli na bezwieści« ib. 171.

Nabębnić się = »najeść się (o koniu, wole) do syta« Spr. IV, 366. »Nabębnić się = najeść się za wiele« Pr. fil. IV, 276.

Nabiałowy »korzeń = radix levistici« Ciesz. 64. »Nabiałowy proszek = pulvis vaccarum« ib.

Nabiadkować się: »Nabiátkowac sã = napasować się, namocować się« Ram. 110. Por. Biady.

Na biczu = »koń z prawej strony zaprzężony« Parcz.

Nabić = wybić, wybatożyć Ust. z Galicji. »Nabić się« = toż znaczenie: »Ciebie, Marysiu (ja) Do śmierci nabije« Zb. XV, 72, n° 147. »Sto złotych mi przepiła, Jesce mnie się nabiła« Rad. II, 49, zwr. 6. || »W głowe mu sie nabiło« = wlazło Chełch. I, 40. || »Na nálepę nie nabiło désca« = deszcz nie napadał na powałę Święt. 451. || »Nabity«: »Kłóski nabite (= pełne), źrałe« Wisła VI, 144. »'Nabity w sobie' = silnie zbudowany, krępy« Święt. 704.

Nabiedrznik O. »Nabiedrzyk = nabiedrznik, rzemyk boczny w zaprzęgu« Pr. fil. IV, 843. 902 p. w. Biedro. »Nábiedrek, Nábiedrzki = część uprzęży końskiej« Spr. V, 379. Por. Nabedryki.

Nabierać »kogo = nalegać na kogo« Pr. fil. V, 798. || »Nabierać« kogo = brać na kawał, na fundusz, drwić z kogo: »Nie nabieraj!« »Ty mię tylko nabierasz!« Ust. z Warszawy i z różnych okolic. »Nabierać kogo na co«, jeźli się wymienia przedmiot 'nabierania' ib.

Nabieranie = drwiny, blaga, gadanie; często jako wykrzyknik: »Nabieranie!« »To tylko nabieranie!« Ust. z Warszawy i z różnych okolic.

Nabijać: »Sól, pochodząca z rąbania i szramowania 'zbójów' (kłopciowych) i z 'bańkowania', 'nabija się' do beczek« Krak. I, 64, ods. 2.

Nabijanie: »Domownicy zabierają się do 'nabijania' tak zwanych 'kop', tj. źdźbeł słomy, w szpary pomiędzy stragarzem a powałą« Święt. 67.

Nabiłki p. Nabitki.

Nabitki (u krosien) p. Bijadło. »Bidły, Bijadła, Nabitki a. Zbijacze = rama, na którą się przybija tkanina« Wisła VII, 291. || »Nabiły blp. = części krosien domowych« Pr. fil. IV, 843. »Nabiłki« = toż, co 'Nabitki' Ust. z Białej Rusi.

Na blak = »na prawo« Ust. z powiatu Radomskiego.

Nabliżać się: »Náblizać sie = zbliżyć« Sab. 133 (chyba 'zbliżyć się' K.).

Nabojeczka? »Cóż na tych rożkach (zabitego tura) wieszać będziemy? — Nabojeczkę i szabeleczkę« Kiel. I, 45, zwr. 7.

Nabojeć się: »Nabójec sã = natrwożyć się« Ram. 110.

Naboleć: »Nie bólze mnie, nie ból, moja głowiś, teraz, Boś mnie nabolała u matusi nieraz« Kon. 12, nº 71. Toż Krak. II, 438, nº 704.

Naborowy? »Naborowi ludzie, Czego wy stoicie? — Stojemy, stojemy, Mostek budujemy« (przy grze w 'most') Zb. II, 34, nº 9.

Na bosaka = boso, boskiem: »Na bosáka« Wisła V, 915. Święt. Por. Bosą.

Nabój? »Wyszła do nij matuleńka jej z wielgiemi nabojami« Lub. I, 204, nº 220.

Nabrać: Formy: »Nabier« = nabierz Zb. V, 189. »Nabiere« = nabierze Cinc. 14, nº 258. || Znaczenia: »Nabrać kogo = wyłajać, nawymyślać, czasem nastraszyć: 'Tęgoście go nabrali'« Spr. V, 379. || »Zamiast patrontasz (= ładownic) dróty nabrali« Rog. nº 16. || »Nabrać kogo«, czasami z dodatkiem 'na' co: »Oszukał ją haniebnie, nabrawszy na żeniaczkę« Zapolska. Toż Ust. z Warszawy. Por. Nabierać.

Nabrawędzić: »Nabrawãdzic = nabredzić, nazmyślać« Ram. 110.

Nabrnięty = »nabrzmiały: 'Ciało ma takie nabrnięte'« Prac.

Nabroczyć: »(Krwią dziad) nabrocył ścieżkę« Krak. IV, 78.

Nabrodzić: »Coch já sie tam nachodził, Swoich nożek nabrodził« Zb. IX, 200.

Nabrusić = »naostrzyć (nóż)« Parcz. Pr. fil. V, 798.

Nabryżdżyć: »Nabrỹżdżỹc = nasmażyć ladajako, napichcić« Ram. 110.

Nabrzmieć: »Nagrzmieć« Wisła I, 318. »Nagrzmiały = nabrzmiały« Parcz.

Nabrzydzić = napaskudzić, nafajdać: »Nabrzydziuł w but« Chełch. I, 114.

Nabuchać się = »najeść się« Udz.

Nabuńduczyć się = »nachmurzyć się: 'Nabuńduczony'« Pr. fil. V, 798. Por. Bundiuczyć się.

Naburmuszyć się, Naburmaszyć się, Nabormaszyć się = nadąć się, nastroszyć się Ust. z Litwy i Ukrainy. »Naburmuszony, Namurmuszony = nachmurzony, nadąsany« Pr. fil. V, 798. Por. Burmosić się. Naburzyć się. Namarmuszony. Namurszyć się. Napuszyć się.

Naburzyć się = nastroszyć się, napuszyć się: »Ptaszek naburzył się« Bar. 186. Por. Naburmuszyć się.

Nabyć: »Nabyłam ja śmierci Od kochanka mego« Rog. nº 138. Toż Wójc. II, 299. »Nabyłam ja śmierć Od kochanka mego« Lip. 36. »Głupi ten młodzieniec, Co bogátéj suka. Bogáto nábedzie,

Robić mu nie bedzie« Kętrz. 68, n° 33. »Ja cię (sanować) będę, Jak chleba nabędę« Kal. I, 154, n° 132... Choć ja jedne (konie) tracę, To drugich nabędę« Łęcz. 140, n° 241, zwr. 4. »Kary się nabędzies« Kozł. 110. »Pozbędziesz (wianka) rucianego, A nabędziesz jedwabnego« Pozn. II, 307. || »Nabyć« = móc pozostać, wytrzymać, ubyć: »Nie nabędzies u nas z nienawiści kupca tego« Chełch. I, 36. || »Nabyć się« = dosyć, długo być: »Twojom nie będe, Ja sie pannom nabęde« Wisła VIII, 702. »Panną ja się nie nabyła« Rog. n° 399. »Pannąch się nie nabyła« ib. n° 400. »Ja sie panieneczką nabędę« Pozn. IV, 48. 99. Łęcz. 102. »Byłam panną, nabyłam się« ib. 185, n° 324. »Juześ się nabyła Na tym nędznym świecie« Kal. I, 126, n° 75, zwr. 8. || »Nabywać się« = dużo, dosyć bywać: »A jak przyjdą do mnie chłopcy, Nie zaraz pozwól, matulu! A niechze sie nabywają I w okienko naśtukają« Maz. II, 14, n° 35.

Nabylić = »napleść, nagadać« Pr. fil. V, 799. »Nabylić = napleść, robić plotki« Wisła VII, 724. »Nabylić = napomknąć, przypomnieć« Pleszcz. 38.

Nabyły = »nowoprzybyły«: »Ktoś z nabyłych pyta, coby się stało?« Kam. 151.

Nabytni, »Nábytniá, Nábytniák, Bęś, Bęsica = pogardliwe nazwy nieprawych dzieci, najczęściej wymyślając: 'E ty gałganie nábytni, jebim ci oko!'« Spr. V, 379.

Na bzder p. Na wzder.

Nabzdzieć: »Jeżeli małe dziecko rośnie prędko i jest mądre, to 'nabździ w dołek' = wnet umrze« Zb. XIII, 66, n° 5.

Nabzyczyć się = »nadąć się, być dumnym« Pr. fil. IV, 276. || »Nabzdyczyć się = namarszczyć się, nachmurzyć się« Pr. fil. V, 799.

Nacabanić = złajać obelżywie, zbeształ Kolb. rękop.

Nacechować: »Nacychować = zeichnen, markiren« Opol. 4. »Każdego szelme pán Bóg nacechuje« Cinc. 19, n° 391. »Kiech ja tam chodzował.. Toć ja se chodniczek nacechował, Czerwoną lelują go obsadził« Rog. n° 53.

Nacechtać = »nadeptać, drobne i gęste zostawiając ślady (o zającach)« Spr. IV, 320, p. w. Cechtám. Por. Cechtać.

Nacertować się = nasprzeczać się: »Nacechtować się« »Nacechtują się (podczas podkuwania panny młodej) z godzinę« Kuj. I, 320.

Nachal: »Štyry chycki, dwa patycki, siódmy náchál« (zagadka o nogach, rogach i ogonie krowy) Zb. VII, 84, n° 37. »Štyry boki, štyry rogi, dziewiąty náhál« (zagadka o piecu) ib. 88, n° 68. || »Nachájc«: »Čtyry cycki, dwa patycki, piąty nachoj« (zagadka o krowie) Fed. 377, n° 40. Por. Machajło.

Nacharkać się = »nakłócic się« Pr. fil. IV, 219.

Nachlać się = opić się Udz. »Nachlać się = najeść się i opić« Doman. Por. Nachłapać się. Nachłeptać się. Ochlać się.

Nachlapać = »nalać wody, chełbając np. wiadrem« Spr. IV, 366. Toż Ust. z różnych okolic.

Nachłapać się = nażłopać się: »Co się miał najeść, To się nachłapał« Rad. II, 48, n° 99, zwr. 9. Por. Nachlać się. Nachłeptać się.

Nachłeptać się: »Krwi się nachłeptał« Berwiński Studja, II, 46.

Nachmielony = »podchmielony« Pr. fil. V, 799.

Nachodzić = nadchodzić: »Post juz nachodził« Mátyás Zapust, 8. »Wiecór náchodzi« Wisła IX, 243. || »Nachodzić na kogo = naprzykrzać się komu« Wrześ. 13. Rozpr. X, 289. || »Nachodzić« = wracać: »(Lecząc chłopa, lekarka mówi): 'O ty, psia krew, macica, nachodź na swoje miejsce!'« Zb. VIII, 298.

Nachodźca = znalazca O.

Nachoj p. Nachal.

Nachomarzyć: »Nachômarzyc = nagadać od rzeczy, nabredzić« Ram. 113.

Nachopać: »Nachôpac = nawiać, nalecieć: 'Nachôpało z piecka (cepła)'« Ram. 113.

Nachwytać: »Nachwatać«: »Nachwatac, Nachwátają, Nachwátał = nachwytać, nałapać (ryb, ptaszków)« Ram. 113. || »Nachytać«: »Król kázał nachytać trzysta polnych zajęcy« Zb. V, 255, n° 57. »Com sie nachytał twojej matusi pod nogi« Kiel. I, 105.

Na chybcika »a. chybcika = naprędce« Parcz.

Nachylisty = »nachylony: 'Nachyliste położenie'« Pr. fil. V, 973.

Na chylu p. Hyl i dodaj: »Karczma nie była na chylu, jeno w lesie« Kam. 97. »Nie nieś zbanka na chylu« = otwarcie, na widoku ib. 147.

Na chyżego = prędko: »Upiec chleb na chyżego« Ust. od Warszawy.

Naciastek: »Na wesele pieką chleb, rozczyniony na kwasie z mąki skisłej a. na uproszonym ze dworu 'naciastku', czyli wyskrobanych resztkach ciasta, przywarłych do dzieżki przy zarabianiu ciasta na chleb, przechowywanych po dworach i plebanjach i służących w miejsce drożdży« Krak. II, 35, ods. Por. Naciast O. || »Naciastko«: »Aby dobrze kisiało (fermentowało), używają 'naciastka', czyli drożdży... 'Naciastko' zowie się maciczną wina...« (opis) Huc, 719.

Naciąć: »Nacic = naciąć, narąbać« Ram. 111.

Naciągacz: »Ctéry chodacze, Ctéry naciągacze, jeden ślufer, a dwa szturchacze« (zagadka o krowie) Zb. I, 121, n° 41. »Naciągac = część krosien, która nawija zrobione płótno na nawój« Pr. fil. V, 799.

Nacągać: »Gdy dziecko cierpi na 'usunięcie', wówczas 'naciągają' je w ten sposób, że zbliżają trzy razy zgięty łokieć ręki prawej do lewego kolana i ręki lewej do prawego« Wisła V, 643, n° 8. || »Naciągać = kłamać« Wisła IV, 843. »Umiała 'naciągać' mężczyzn, to znaczy doprowadzać do ofiarowywania sobie rozmaitych drobnostek« Zapolska. »Faktorzy... łakomego a głupiego człowieka 'naciągają', tj. namawiają do kupowania« Taż. || »Naciągać« = futuere Ust. z Warszawy. || »Nacignąc« = naciągnąć Ram. 111. || »Naciągnąć« = nadciągnąć: »Naciągli tamok, nadeśli tamok...« Cisz. I, 55. »Naciągają na te karcme...« ib. || »Naciągnąć« = nakręcić (zegar) O. n° 4. Jasiek... zegar... naciągnuł« Święt. 376.

Nacichnąć: »(Po deszczu wielkim) nacichło, słonecko zaświeciło« Święt. 471.

Naciepać = narąbać: »Naciepáł pniáków« Zb. XI, 8.

Nacierać: »Zboże... młócą... nacierają, spachają, ładują« Pozn. III, 134.

Nacierny = natrętny: »Nacierny jak świérbiączka« Cinc. 24, n° 510.

Nacieszyć się z 3 pp.: »Nacieszcie się ludzie Matusinéj budzie« Krak. I, 207, n° 17.

Nacinka »a. Kitajka, Nasieka, Siekaniec = laska... krzemieniami nabijana« O.

Nacirzknąć = »naczerpnąć« Chełch. II, 150. »Nacirzknies wody w cape« ib. I, 96. 284. »Nacirzkneła ze stawu wody we flasecke« ib. II, 34.

Naciukać p. Ciukać.

Naciunie p. Natonie.

Na co w znaczeniu 'czemu', 'dla czego' słyszy się często w różnych okolicach: »Na co stołek trzescy? — Bo jest z nowéj trześcy« (= trześni, czereśni) Rad. II, 42, n° 85. Toż w następnych zwrotkach. || »Na co« jako gra słów w zagadkach: »Na co kładą koniowi chómęta? — Na syje« Cisz. I, 362, n° 447. »Na co gnój w pole wozą? — Na kupki« ib. 363, n° 458.

Na copel (= na *cofel K.) = nazad Hilf. 161 p. w. Copac.

Nacugować się: »Cugiem, bydło, cugiem idź jedno za drugiem: Jak sie nacugujesz, Do dom powędrujesz« Zb. XV, 145, n° 49.

Nacyckać = nassać: »Zacena rzygać tom krfiom, cůď tén duk nacyckáł z tegůď, na kůďgo sie gniéwała« Rozpr. IX, 198.

Nacykać = »z trudem nadoić: 'Mleka ledwie pół śćklanki sie nacyka« Czark.

Na czas = wcześnie: »Było jeszcze na czas« Kamińska Legiendy histor. 236.

Nacząć i Naczynać: »Nacąć, Nacynać = zacząć, zaczynać: 'Nacnij gadać', 'Nacynaj śniadać'« Pr. fil. IV, 903.

Na cząstki = »często« Pr. fil. V, 799. Por. Na często.

Na czczo: »Na szczo« Ust. z różnych okolic. »Na tczą pijają górzáłkă« Ram. 118.

Naczechlić: »Naczechlíc = naskrobać, np. kartofli« Pobł. 50.

Naczelstwo = zwierzchność: »Król... wszyćko nácelstwo zmiéniéł« Cisz. I, 292.

Na czerwoną: »Przekleństwo na 'czerwoną' = psia krew« Rud. 102. »Klął na czerwoną« ib. 228.

Naczesać: »Naczosac: 'Ůôna naczosá wszów cały grzebiń'« Ram. 111.

Na często = na codzień: »Kobiety noszą pończochy na często granatowe, od święta białe« Kuj. I, 67.

Naczęszczać: »Nacąscać = uczęszczać, przesiadywać u kogo a. w jakiem miejscu« Święt. 704.

Na człępku »siedzieć = w kucki, na nogach siedzieć« Parcz.

Naczłordać: »Naczłordać = nadeptać, natłamsić« Ram. 111.

Naczołek: »Naczółek = rzemień przy trężli, wkładany na czoło konia« Pr. fil. V, 799. »Czepek... z długim naczołkiem« (w stroju Szlązaczek) Tyg. ilustr. 1, X, 264. »Niewiasty zamężne nosiły dawniej na głowie czapki 'naczółki', z kolorowego jedwabiu, z uszami« Pozn. II, 158. Por. O. || »Naczółek = część koła młyńskiego, w której umocowane są 'palce'« Spr. IV, 366.

Naczołem = »przodkiem, na czele, czyli ławą (myśliws.)« Pr. fil. V, 799.

Naczorchać: »Naczorchac = nazdzierać, nazbijać: 'Kile já ju bótów naczorchál na tých kamniach!'« Ram. 111.

Naczuć się: »Naczůc sã = nasłuchać się« Ram. 111.

Naczupurzyć się = nadąć się, udawać zucha, czupurnego Ust. z Litwy.

Naczyna = »to, czem się co 'naczynia', napełnia, nadzienie« Pr. fil. IV, 219. || »Naczynka = faszerowanie, nadzianie Przyj. ludu VI, 104. || »Naczynka = kulesza, wypiekana na słoninie »Wisła VIII, 595.

Naczynić = »nalać; nasypać« Udz. »Naczynić = nalać, napełnić« Krak. IV, 312. Rozpr. VIII, 192 (nie objaśniono). »Naczynić = napełnić, nadziać, np. kiszkę« Pr. fil. IV, 219. »Nacynić = wlać do naczynia« Święt. 704. || »Naczynić = 'oczynić', zaczarować: 'Miał osikową pałkę naczynioną'« Lud I, 204.

Naczynie: Formy: »Naczȩni« Rozpr. XII, 48. »Naczynie, Naczenie« Pr. fil. IV, 843. »Nácynie« Rozpr. XI, 186. || Znaczenia: »Naczynie« = narzędzia rzemieślnicze: »Majster przyjechał, ale nie przywiózł naczynia« Ust. z Litwy. »Naczynie = narzędzie« Rozpr. IX, 210; VIII, 230. Wisła I, 318. Udz. Rozpr. XX, 431. »Wziąłem po ojcu wielkie naczynie: Widły, łopaty, miski i skrzynie« Pozn. IV, 250, zwr. 3. Toż Łęcz. 151, zwr. 5. || »Naczynia« = sprzęty: »Naczynia kuchenne« Wal. p. t. w. »Kiejm wziąn gospodynię, Dajciez jéj naczynie« Krak. II, 467, n° 769, zwr. 2. || »Naczynie« = narzędzie muzyczne: »Na strapienie Miał do grania naczynie« Kiel. II, 262, zwr. 66 (nie ludowa K.).

Na czysto = »zupełnie, doszczętnie: 'Skończyłem sprawę na czysto'« Roczn. 191 p. w. Czysty. Toż Ust. z Litwy.

Nać: »Nęć« Święt. 705. Cer. Rzepę i buraki obierają z nęci« Święt. 6. 20. Zb. I, 46. »Nać«: »Na naci, moje wołki, na naci!« Kiel. 176, n° 322 (7 pp. K.). »Jaká mać, taká nać« Zb. VII, 100, n° 44. || »Nętka« Zb. I, 46. || »Natka«: »Jaká matka, taká natka« Zb. VII, 100, n° 44. »Natka« (czosnku) Wisła V, 40. Pr. fil. IV, 843. || »Nacina« = nać Ust. z Podlasia. Petr. »Nacina, Natka, Nać, Macina = liście warzywa« Pr. fil. IV, 843. »Nacina = nać, natka, łodygi rośliny« ib. V, 799. || »Macina« Czark. Pr. fil. IV, 843.

Naćkać = »nabić, natkać: 'Jak naćkał dziwczock'« (tak K.) Lub. II, 212. || »Naćkać się = objeść się« Spr. IV, 321 p. w. Ckám. Kolb. rękop. Parcz. Zb. I, 39 p. w. Ckać. »Kacki naćkały się dowolna zboza« Zb. II, 245 p. w. Ckać. »Naćkać się, Naćpać się = najeść się za wiele« Pr. fil. IV, 219. »Jánek nackál sie siłka kuli« Kal. I, 256. Por. Maćkać. || »Nadżgać się = nażreć się, napakować się: 'Nadżgał sie, mało mu brzuch nie pęknie'« Czark.

Naćmyrać się = »namęczyć się: 'Przy téj robocie to sie trza naćmyrać'« Pr. fil. V, 799.

Naćpać się p. Naćkać.

Naćwiczyć się: »Naćwiczyć sie = najeść się« Rozpr. X, 289.

Nad, używane w sposób niezwykły: »Wejzdrzyjcie, manuliczko, Nad Izbicki dwór, Jeźli jedzie... Kochaneczek mój« Rog. n° 110. »Nadjechały nadedwór...« (= pod dwór) Zb. VIII, 307. »Zdrajca nad synem« = względem syna Pozn. VI, 106. »Krótko nad wieczorem« ib. 141. »Córka nad całe mniasto najbogatsygo kupca« Chełch. I, 35. »Mądry nad komplet« = bardzo, 'kompletnie' Wisła VII, 724. »Większe nad kónia, nizse nad gęś« (zagadka o siodle) Cisz. 352, n° 344. »Panowie, Macie moc nad nami! Żebym ja

miał nad was, Orałbym ja wami« Rud. 142, n° 96. Por. Nad wszystko. Nad zbyt.

Nad- w złożeniu z rzeczownikami i czasownikami, ze znaczeniem potęgującem: Z rzeczownikami: Nadbiada. || Z czasownikami: Naddać. Nadłożyć. Nadobracać. Nadpamiętać. Nadpłakać. Nadpodlewać. Nadprzeklinać. Nadsiedzieć. Nadstrzec. Nadsznurować się. Nadwołać. Nadwybierać.

Nadać i Nadawać: »Nadać = pomóc« Was. 243. »Lekarstwo nadało« Pleszcz. 38. »Nadać = pomóc: 'Nadało mu' = pomogło (w chorobie)« Zb. VIII, 252. »Znachorowie... nadają (= pomagają) we wszelkich chorobach« ib. 91. »Coz ci nada twoje płakanie?« Sand. 47, n° 42. Toż Kuj. I, 287, n° 52. Pozn. I, 177, n° 37; II, 227; IV, 190. Sien. 262. Maz. III, 118, n° 79. 168, n° 188. Łęcz. 79. Kal. I, 163. Maz. V, 279, zwr. 8. »Chocżem dychtych sę szamotał, nic to nie nadało« Derd. 30. »Już nie nada przywitanie wdzięczne« Pozn. IV, 224. || »Nadać sie = przydać się, zastosować się« Rozpr. XI, 186. »Was grunt nadaje sie Boruchowi do kupna« = Boruch uważa za dobry i stósowny Rozpr. XX, 431. »Nadać sie = zdać się, przydać się: 'Nie nadaje sie ten koń do mojégo'« Spr. V, 115. »Ta uzdeczka nada mi się na nią (na 'kobylinę') Kiel. II, 234. »Trzewik na nikogo nie móg sie nadać« Wisła VI, 308. »Komu sie ten pantofelek nadá, ta bedzie jego zonom« ib. VIII, 796. »Kázała zrobić taki kluc, coby sie nadál do dziurki od drzwi« Święt. 396. »Klucyk nie nadaje sie« Zb. XI, 77. || »Nadać« = dać; zadać »Posagu mi matka nie nadała« Kozł. 267. »Pieniędzym mu nadała« Lip. 7. »Rano wstaje, Kurom jeść nadaje« Krak. II, 139, n° 277. »Weźze im ('gołębisiom') nadaj.. kąkolu« Krak. II, 140, n° 280. »Jaja nadała kurze, niech ona kurcãta wysiedzi« Zb. VIII, 318. »Cóżeś my (= mi) ty nadała, Coś my ty wracać (= oddawać) kazała?« Pozn. IV, 209, n° 405, zwr. 4. Toż Kuj. II, 25 Lub. I, 275. Kozł. 64. Maz. II, 64. Kiel. I, 141, n° 239. »Djascy nadali« Sab. 133. »Rano wstaję, Konikom nadaję« Pozn. IV, 131, n° 245. »Kacmárz nadawáł ziémniaków... i wszyćkiego« Cisz. I, 178. »Nadał ij król śrybła, złota« Kozł. 255. Łęcz. 170. »Nadał mu chleba, ókrasy... co ino tego było« Pozn. VI, 116. »Wszystkiego babom nádała« ib. 345. »Nadawała mu chleba, słoniny...« Zb. II, 171. »Nadać, Nadawać (o listach) = oddać, oddawać list. z Galicji. || »Nadać« o zadaniach, zagadkach: »Nadać = zadać, wyznaczyć do zrobienia, do rozwiązania« Krasn. 305. »Tera mi pán nadál takie (= coś takiego, takie zadanie), co wcale ślipy ludzkie nie widziały« Pozn. VI, 235. »Já ci tu nadám... zagadke« Zb. XV, 22. || »Nadać się« = chować się (o bydle), darzyć się: »Bydlę kupione zaprowadzają tyłem do domu, aby im 'się nadało' = chowało« Zb. V, 111, n° 23. »Nadać sie = o bydlęciu, które się przedtem źle chowało« (? K.) Rozpr. IX, 210. »Chcąc, aby krowa 'się nadała', trzeba...« Zb. XI, 29, n° 13. || »Nadać się = spodobać się« Rozpr. VIII, 230. Cy ci tyz to nadá?« = czy ci się ta dziewczyna podoba? ib. 223. Toż Zb.

XIV, 91. nº 26. »Lá (= dla) Tárgowiana... Nie nadá sie ino Tárgoská dziewucha« Święt. 197, nº 28. || »Nadawać się« (o płaczu) = brać: »Serce mi się kraje, płacz mi się nadaje po téj mojéj dziewczynie« Kiel. I, 140, nº 236. Por. Udać się (w płacz). || »Nadać« = przeznaczyć: »Drużbowie od Boga nadani« Pozn. III, 182. »Są my tu zesłani, od Boga nadani« (z mowy weselnej) Kal. I, 130. || »Nadám, Nadać = wymyślać, przezywać« Rozpr. XVII, 46. || »Nadać się = spotkać się« Pr. fil. V, 799.

Nadajać się = »1. pysznić się czemś 2, grymasić« Spr. IV, 379. »Nadajać sie = pysznić się« Rozpr. IX, 210.

Nadareście? »Oblubieńcze mój kochany, Nadareście spodobany!« (do p. Jezusa) Łęcz. 181, nº 316. Kolberg objaśnia: »Bardzo, nader, wielce«.

Na darmosa p. Darmoso.

Nadawacz = »przyrząd wiatraczny do miarkowania ilości ziarna, sypiącego się z kosza w kamienie; jest to drewniana sprężyna z bloczkiem« Spr. IV, 366.

Nadawać się p. Nadać.

Nadąć: »Nadic, Nadmã, Nadął = nadąć« Ram. 111. || »Lud wiejski opowiada na rachunek łasicy różne przerażające historje, jak np., że stworzenie to, spojrzawszy na człowieka, jest w stanie 'nadąć' go. Co mianowicie znaczy to dziwne wyrażenie, nigdy dowiedzieć się nie mogłem« Tygod. ilustr. 2, IX, 264. »Wiłkołak krowy dusi, albo je 'nadmie'« Lud I, 204.

Nadba: »Nádba = nadzieja: 'Trza mieć w B.gu nádbe'« Rozpr. VIII, 175. 131: XX. 431. »Nádżba: 'W panie nasem cała nádżba': ale 'W panu Bogu nádzieja'« Rozpr. VIII, 214. 230. »Nádba, Nádżba = nadzieja: 'Mieli nádbę na siebie' = mieli nadzieję się pobrać« Pr. fil. IV, 219. »Mámy w wás nádżbe« Zb. XIII, 154.

Nadbiada = »wielka bieda: 'Strasná biada nadbiada'« Pr. fil. V, 799.

Nadbić = wynagrodzić, dogodzić, uzupełnić, wyrównać, nadstarczyć: »Mięsa dostałeś mało, ale chleba masz po uszy, to ci nadbije« Ust. od prof. A. Kaliny, z Kujaw i Wielkopolski. »Królewiczowi w podróży w 'potrzewie' (= potrzebie) zawdy... serwetka (cudowna) nadbije« Pozn. VI, 107. »Toby nám wielce nádbiło; niechby nám tak kážda gospodyni tyle dała« ib. 345.

Nadbiec: »Nadbieżeć«: »Nadbieżał przed chałupę« Kam. 152.

Nadbrodek = »koniec dzwona w kole, a raczej kant wewnętrzny na końcu, ulegający łatwo odszczepaniu« Pr. fil. IV, 843.

Nadchodzić = »nachodzić, napadać na kogoś« Krak. IV, 312. || »Nadchodzić« = zbliżać się, podchodzić: »Nadchodząc pod twe ściany« Krak. II, 34, zwr. 3. Tamże w zwr. 4: »Zachodząc pod twe okna«.

Nadczolnik: »Nadczolnik = rzemień u uzdy nad czołem konia« Święt. 704. 11.

Naddać: »Przed ludziãmi was obsławimy, Zeście nam dãli i naddãli« Kętrz. 72.

Nadebrać = nabrać nieco: »Trzeba nadebrać miodu, bo się w naczyniu nie zmieści« Ust. z Litwy.

Nadejść: Formy: »Nadenc, Nadendã, Nadszed, Nadendzé = nadejść« Ram. 111. »Nadesedłem« Zb. XII, 127. »Nadeszedł« Rog. nº 7. 71. (ale nº 248 »nadszedł«).

»Nadesed« Mátyás Z ust ludu, 9. Mát. Szczep. 11. Święt. 232. 324. »Nadsed« Zb. V, 218. »Nadysed« Chełch. I, 24. »Nadejszedł« Witw. 25. »Nadeszłem« Rog. n° 338. »Nadyńdze« Derd. 25. »Nadydą« Sand. 51. »Nadyś« Spr. IV, 26. || Znaczenia: »Nadejść = znaleźć, z 4 pp.: »Ni moze nika nic náś (= najść = znaleźć), jaz nadsed trupio głowe« Zb. V, 218, n° 26. »Nadesła niedźwiedziową dziure« ib. 248. »Posła w las głęboki i nadesła chałupe« ib. 258, n° 59. || »Nadejść« = spotkać, natrafić na: »Nadyś (kogo) = spotkać« Spr. IV, 26. »Sło trzech rozbójników... Nadsedł ich pán Jezus« Zb. III, 53, n° 8. »Myśliwczyczek Nadeszedł dziéwczątko... śpiące« Rog. n° 71. »Dziéweczka... nadeszła myśliwieczka« ib. n° 73. »Trzy... karlusy... Nadeszli drzewo jaworowe« ib. n° 126. »Moja najmiluśka... Nadeszła (w polu) kochaneczka na siwym koniu« ib. n° 187. »Nadeszedł go kamrat jego« ib. n° 7. »Zlézę z chóru kole muru, A tam mnie nadszedł ksiądz« ib. n° 248. »Kiej ja szedł z karczmy do dom, Nadeszłem dwie panny« ib. n° 338. »Nadesła ůokrutny zámek« Zb. VII, 14. 18. »Nadeszły mie trzy panny« Zb. IX, 204. »Nadesedłem... pannę, co se plewła len« Zb. XII, 127, n° 95. »Ci ludzie nadeśli podróznego, co im kota sprzedał« Zb. XV, 35. »Królowna... nadesła na niego« Święt. 353. || »Nadejść = napaść: »Drzymota mię nadeszła« Rog. n° 222. »Nadeśli je (= ją) dwa psi« Rozpr. IX, 182. || »Dobra myśl cię nadejdzie« Pozn. IV, IV, 300, n° 595. Por. Nadchodić. Najść.

Nadennik = najemnik (dzienny), robotnik Rozpr. XII, 38. Pr. fil. IV, 285.

Nadepnąć: »Nadepnie« Sand. 189. »Nadepnęła w smołę« Zb. II, 150. »Nadepnęna« Pozn. VI, 45. »Nadepnęła« ib. VII, 273. || »Nadepkać« Pr. fil. V, 799.

Naderszeć = najeżyć się: »'Przykryj konie, żeby nie naderszały' = żeby się im sierść nie najeżyła z powodu zimna« Kuj. II, 273. »Naderszały = nadęty, zasępiony: 'Naderszały, jak sowa'« Wisła III, 746. »Naderszały, Naderżały = natwątlały, stary, słaby (o rzeczy)« Zb. I, 30. »Naderszały = schorowany« Piątk. »Naderszyć się« = najeżyć się Pobł. 155 p. w. Naszerszelić się. Por. Naszerszelić się.

Naderżały p. Naderszeć.

Nadespecić = »zrobić na złość, napsocić« Fed. 415. »Złe, po nocy latając, 'nadespeciło' poczciwym ludziskom« ib. 148.

Nadganiacz: »Sztere chone (= cycki), sztere patrone, dwa pôganiacza, a jednego nádganiacza« (zagadka o krowie) Hilf. 134.

Nadgłosić = »nagadać« Kuj. II, 285, n° 78. || »Nadgłosić się = zgłosić się« ib.

Nadgnić: »Nadgnity = nadgniły« Rozpr. IX, 217.

Nadgroda p. Nagroda.

Nadjechać: »Nadjachac« Ram. 111. || »Nadjechać« z 4 pp. = jadąc napotkać: »Na koniczka wsiadam.. Jak ja ją nadjadę, Namówię ją sobie« Rog. n° 221. »Król... przejechał bez jedno miasto i ni móg drugiego nadjechać« Zb. VII, 4, n° 67. »Wyjechałem w pole... Nadjechałem kacmareczkę, co plewiła len« Rud. 181, n° 60.

Nadkładać = dodawać, naddawać: »Załmirzom traktamentu nadkładają« Pozn. VI, 8. 73.

Nadkłóć = nadrąbać: »Kłoda... do połowy nadkłota« Gliń. II, 199.

Nadkręcić = »dorobić, przykręcić bicza« Spr. V, 115.

Nadkryć = nakryć, przykryć: »Dziewcyna... w lescyne uciekła. Nadkryłci ją listecek leskowy« Kon 111. »Zieloną mnie choinecką nadkryją« ib. 149. Krak. II, 114, n° 217. Rud. 161, n° 9. »Mam złoty pierścień, to się nadkryję« Krak; II, 106, n° 194, 195. Rud. 172, n° 25. »(Koń) załobą nadkryty« Krak. II, 174. Wisła VII, 149. Zb. XV, 126, zwr. 10. »Ustroje (mu) kąpiél, nadkryje go« Zb. V, 242. »Na stole, nadkrytym obrusem« Zb. VI, 183. »Śpijze... nadkryję já ciebie« Wisła I, 65. »Stół nadkryty« Cisz. I, 94. »Nadkryłem (bronami) chałupe« ib. 217. »Jak wlézie do becki, zeby sie wzion nadkrył zupełnie« ib. 222. »Grzywisią wojsko nadkrywać« Święt. 83, n° 14.

Nadłębi p. Głęboko.

Nadłożyć = dodać, naddać: »Jasieńko orze... Krój mu sie na bok wywróciuł... — Pójdę do kowála, Nadłożę złotem krojem« Kozł. 94—95. Toż Maz. II, 12, n° 29. Kal. I, 166. || »Nadłożyć« jako wzmocnienie 'włożyć': »Matulu, przyłóz mi choć chustecke jesce! (do skrzyni z wyprawą) — Ja juz włozyła i nadłozyła...« Was. 133.

Nadłużyć się = naprzykrzyć się, znudzić się: »Chłopákowi nadłużyło sie sużyć« Pozn. VI, 345, n° 102.

Nadmiarek »a. Przymiarek = nadsypka nieprawa zboża do miary (ćwierci) przy mierzeniu, czy to ukradkiem, czy nieumyślnie dokonana« (opis) Krak. IV, 319 p. w. Przymiarek.

Nadmłynarz = starszy młynarz Ust. z Galicji.

Nadmóc się = »zdźwignąć się, naderwać się, zaszkodzić sobie, robiąc coś nad siły« Pr. fil. V, 799. Por. Namóc się.

Nadobek: »Nádobek = wszelkie naczynie próżne: garnek, flaszka: 'Biéda w chałupie bez nádobku'« Spr. V, 379.

Na dobitek (tańce): zgubiłem wskazówkę źródła; wiem tylko, że zdawało się mnie, iż powinno było być raczej »Na dopitkę«.

Nadobracać: »Choćbym (oczy) obracała i nadobracała. Juz nie będę taką, jakam wprzód bywała« Maz. III, 234, zwr. 8.

Na dobre: »Odziałby tem i zagospodarzył kila wsi na dobre« Kam. (strony nie zanotowałem K.). »Somsiadom tak na dobre (= dobrze) idzie z prepinatorami« ib. 117. Por. Na dobrze.

Na dobrze = »zupełnie, na dobre« Rozpr. XII, 53.

Nadogonie = »początek ogona u ptaków, inaczej 'kuper'« Pr. fil. V, 799.

Nadoj, »Podoj = udój mleka, np. ranny, wieczorny, mały, duży« Pr. fil. IV, 844.

Nadojeść = dojeść, dokuczyć Ust. z Litwy. Wal. p. t. w.

Na dokładkę = na dobitkę, w dodatku Kraj 1886, n° 18, str. V.

Na dokument = dokumentnie, na pewno, dokładnie Kam. 160.

Nadoleć = »dorównać komu w pośpiechu przy robocie« Świę. 704.

Nadołek = »niższa część koszuli kobiecej z grubszego płótna« Kuj. I, 67; II, 273. Sand. 20. 263. Krak. IV, 312. Zb. I, 46. Rozpr. IX, 158, 210; VIII. 192. 230 (»nádołek«). Spr. IV, 307. Rud. 22. 112. Rozpr. XXVI, 384. Pr.

fil. V, 799. Spr. V, 379. Święt. 46. 704. Rozpr. XX, 431. Dyg. Udz. Pozn. II, 170. 334. Zb. XIV, 21. Wisła V, 916; VI, 189; VIII, 228. O. »Dziewcyno, co to mas pod nadołkiem?« Maz. II, 72. n° 169. »Naddołek, Nadtocka, Podołek, Podwalina = dolna część koszuli, tj. poniżej pasa, dawana zwykle dawniej z grubszego płótna, czyli nadtoczona, dotoczona, dosztukowana do górnej części, uszytej z płótna cieńszego« Pr. fil. IV, 844.

Na dołek = na dół: »Nie dziwać się, schodząc po drabinie (przy mularce), bo się skula na dołek« = nie poglądać... bo się stoczy na dół Ust. z Jaworza.

Na dopitkę = na pożegnanie, ostatni raz: »Łyknąć na dopitkę... wódki« Łęcz. 55. Por. Na dobitek.

Na doprawdy = »naprawdę« Pr. fil. V, 799. »Mácie zámiary na doprawdy« Kaspr. 7.

Na dorędziu = pod ręką Cen. 70. Piątk. »Na dorędziu = na razie: 'Na dorędziu nic nie pedziałem'« Zb. II, 234, D.

Nadoskwierać = nadokuczać, nagadać: »Dam ci miarkę złota, bo mi już ksiądz nadoskwierał« Zb. XIII, 112.

Nadość = zadość, poddostatkiem Kopern. rękop. »Mámy siły nadość« Zb. XV, 43.

Nadpamiętać: »Choćbym pamiętała i nadpamiętała...« Łęcz. 140.

Nadpłakać: »Byś (= choćbyś) płakała, nadpłakała, Już uroda pojechała« Maz. V, 256, n° 256, zwr. 1.

Nadpodlewać: »Żebym (suchą topolę) podlewała i nadpodlewała, Swojego kochanka nie będę już miała« Pozn. IV, 90, n° 178, zwr. 4.

Nadprzeklinać: »Zebyś ty klęła i nadprzeklinała, Zawse ja sobie jednaki« Pleszcz. 208.

Nadrach = »obdartus« Parcz. Pr. fil. IV, 219. »Obdarty, jak nadrach« Zb. I, 20.

Nadro: »Nadro = pazucha: 'Schować co za nadro'. 'Mieć za nadrem'« Spr. V, 115. »Schowała za nadro« Zb. II, 160. »Schował pióro na nadro« Zb. XI, 264. || »Nadry«: »Włożyć, schować za nadry« Parcz. || »Niadra« lm. Rozpr. XII, 39. »Niadra = zanadrze« ib. 96.

Na drugie = znowu, powtóre: »Zdali my się, zdali, Bo my oba mali, Na drugie se zdamy, Bo my nic nie mamy« Zejsz. 91, n° 328.

Nadrukować = wydrukować Ust. z Litwy. »Co tam w nadrukowaném stoi...« Kam. 19.

Nadrukowanie = druk: »Czytałem o tém w nadrukowaniu« Kam. 95.

Nadrybie: »Nadrybska panienka« Wisła VII, 698.

Nadrzeczanie: »Mieszkańcy pasa pogranicznego nad Pisną słyną pod nazwą 'Nadrzeczan'« Biblj. Warsz. 1892, III, 540.

Nadrzeć: »Jak nie zacne pasy drzyć, naderem pasów...« Chełch. I, 52.

Nadrzewie: »(Myśliwi) Gonili, stawali i po nadrzewiu nasłuchiwali« Maz. II, 129, zwr. 4.

Nadsadzić się = »naderwać się« Pr. fil. V, 799.

Nadsiąść się = »przełamać się, oberwać się, zruszyć się: 'To tyś się musi nadsiad'« Pr. fil. V, 799.

Nadsiedzieć: »Nie przylecą do lenia pieczone gołąbki, by (= choćby) siedział i nadsiedział, ostrząc na nie ząbki« Star. przysł. 19.

działy« = oczepiły, ubrały Pozn. II, 282. || »Nadziać« = napchać, 'naczynić': »Pan... kiske krwio nadzieje« Chełch. II, 46. || Imiesłów: »Nadziáty = nadziany: 'Kiski nadziáte'« Spr. IV, 358. »Hej, chłopie borowy, szyszkami nadziáty!« = gdy się wyzywa w zapasy Cinc. 16, n° 297. || »Nadziać się« = czuć się bezpiecznym? »Psom kazał, aby szczekali, ażeby się goście nadziali« Krak. I, 246. zwr. 32. || »Nadziewać się = spodziewać się (tak i u Kaszubów)« Zb. I, 72. »Nadzewac se« Hilf. 173. Bisk. 56. »Nadzewac sã = spodziewać się: 'Nadzewáł sã rogála, dostáł ùòżógę (= ożogiem) przez pŷsk'« Ram. 112. »Na durno (= nadarmo) sie go nadziéwałem« Rozpr. VIII, 175. »Nadziewać się = spodziewać się, mieć nadzieję« Pr. fil. V, 800.

Nadział = udział, cząstka: »Każdy posiada inny nadział szczęścia na świecie« Tyszkiewicz. Wilja, 10. »Nadział« = udział, niwa, część gruntu: »Chłopi tu mają większe nadziały, niż gdzieindziej« Ust. z Litwy.

Nadziejewo: »Od Nadziejewa« Pozn. I, 232. n° 86.

Nadzienie = »nadziewanie, faszerowanie« Osip. Ust. z wielu okolic.

Nadzieżnik = płótno, którem się dzieżę nakrywa Ust. z Litwy.

Nadziękować się: »Nadzekôwac sã = nadziękować się« Ram. 112.

Na dziw = dziwnie, na podziw: »I tego wogrodnika to na dziw każde nasienie ślicznośći« Kam. 131.

Nadzwyczajnie: »Nadzwycajno«: »I cie-yła sie nadzwycajno« Chełch. I, 274. || »Nadzwyczajniej«: »W okropny lament i żal uderzyli, że jak najnadzwyczajniej« Kuj. I, 154.

Nadżba p. Nadba.

Nadźgać się p. Naćkać się.

Nafajdać = »cacare« Pr. fil. V, 800. »Nafejtac = nafajdać« Ram. 112.

Nafalować = chwalić się, nadymać się: »Chłopcy Tárgowianie wieldze nafalują, Choć se kwaśnym zurem buty wysmarują« Święt. 244.

Nafarbować: »Nafarwôwac« = nafarbować, zabarwić« Ram. 112.

Nafejski: »Olej nafejski = oleum neroli« Ciesz. 67.

Nafejtać p. Nafajdać.

Naferderować = »wydobyć« Pr. fil. V, 800.

Naflak: »Naflák = obsac« Zb. II, 249.

Nofolować »napełnić« Pr. fil. V, 800.

Nafrąkać = »zwymyślać« Pr. fil. V, 800.

Nafta: »Nafka = nafta, kanfina, gaz« Zb. II, 249.

Nafutrować = nakarmić: »Koniczki nafutrujcie« Pozn. III, 88. »Nafutrował konie« Święt. 427. »Miáł kónika nafutrowanego« Zb. XV, 11. || »Nafutrowac = nakarmić, popaść: 'Náfudrowalł kônie'« Ram. 112.

Nagabać = »napotkać (? K.), narzucać się« Krak. IV, 312. »Cosik mnie nagabło (Jakem go uźrała); Serce zaraz mnie osłabło« ib. II, 174. zwr. 4. »Nagabáł komár muche...« Łęcz. 157. n° 279.

Nagadać p. Na-.

Nagałować się: »Nagałowac sã = nakrzyczeć się, nawołać się« Ram. 122.

Nagamonić = namówić, podbechtać Ust. z Litwy (od Święcian).

Naganiacz = »człowiek, używany

do naganiania zwierza w czasie polowania« Pr. fil. V, 800. Patrz przytoczenie ze Spr. V, 360 pod Goniec. || »Naganiacz = pionowo w 'nasadek' wbity kołek (u pługa)« J. Łoś.

Naganiać = napędzać, zapędzać, »Córki latały po dworze i naganiały świnie« Kuj. I, 325. »Naganiali (= zachęcali, zmuszali) zeby był pił« Wisła II, 19. || »Naginiać = naganiać: 'Naginiáł mnie do tańca'« Pr. fil. IV, 219. || »Nagnać« = napędzić, zapędzić, spędzić: »Wrócić (organiście) rewerendę, Da ino go nagnać Do stodoły młócić« Sand. 193. »Starca my (= mi) dali (na męża), Biedę my nagnali« Kuj. II, 55. »Niemałego pietrka nagnali« Myszkowski O strachach, 11. »Nagnałem pszoły do ula« Zb. VIII, 299. »Nagnáł (kozła) do obory« ib. 309. »Strachu nagnało« (nieosobiście) Pozn. VI, 183. »Nagnało mu do galat« = nabawił się kłopotu Wisła II, 310. || »Nagnać się = śpieszyć się« Pr. fil. IV, 219.

Naganka = »ludzie, krzyczący w czasie obławy na grubego zwierza, naganiający go na myśliwych: 'Polować z naganką'« Osip. »Polowaliśmy z naganką« Rodoć, Piosnki i Satyry, 222. »Naganka zwierza na stanowiska myśliwych« Wieniec II, 656 (z rysunkiem). »Naganianka a. Naganka« Pr. fil. V, 800. || »Nagonka = naganka zwierzyny na polowaniu« Pr. fil. IV, 844. »Nagonka« ib. V, 800. Kraszewski. Lud I, 205.

Naganobić p. Ganobić.

Nagarnywać = zgarniać: »Djábeł wzion nagarnywać (owies) do worków« Zb. XI, 9, n° 5.

Nagawica p. Nogawica.

Nagi: »Nagé kloski = klóski z bulw« Nadm. 108. 109. »Nagie zacierki« ib. 109. || »Nagutki«: »Widzieli go całkem nagutkiego« Święt. 382. Por. Nago. Sagi.

Nagiątek p. Nogietek.

Nagietek p. Nogietek.

Naginiać p. Naganiać.

Nagiąć: »Nagie, Nagnã, Nagiął = nagiąć« Ram. 112. »Nagie sã = nagiąć się« ib. »Podobałaś my się, jakeś w polu zena: Ja staje przeorál, tyś sie nie nagiena« Was. 160, n° 63.

Nagibać: »Nagibac = naginać: 'Trzeba drzewô nagibac, pôki je młode'« Ram. 112. »Nagibac sã = naginać się« ib. »Nagibałŷ« Bisk. 59. Por. Nagiąć.

Nagis = »biedak i nagi« Maz. V, 33. || »Nagus = żartobl. człowiek nagi, obdarty« Krasn. 305. Por. Nagulec.

Naglec = »człowiek prędki« Udz.

Naglić się = śpieszyć się: 'Tak mu się nagli'« Pr. fil. V, 800. »Synu, nie nagléj się!« Kiel. I, 133.

Nagliki p. Angliki.

Nagłabnąć = nachwytać: »Drużba ...gomółek nagłabnie, w kieszeni napakuje...« Pozn. III, 81.

Na gładko = gładko, zgodnie: »Skończymy na gładko« Gluz. 434.

Nagłość: »Nagłości = nagła boleść: 'Niech cię nagłości ogarną!' = złe życzenie« Kuj. II, 273. »Nagłość = prędkość, nieobaczność: 'Ón to zrobiuł z nagłości'« Krak. IV, 312. 298, n° 52. Por. Nagłota.

Nagłota = »nagła śmierć, przekleństwo: 'Bogdaj cię nagłota spotkała!'« Pr. fil. V, 800. Por. Nagłość.

Nagłówek = część uzdy Was. 60. »(U uprzęży końskiej) nagłówek, a u nagłówka kółka i do tych

kółek uczepia się 'powódki' (lejce)« Zb. VIII. 260. || »Nagłówecki« u kolebki: »Lulu, Maryś, lulu, Kolibecka z muru, Nagłówecki z drzewa« (kołysanka) Kiel. II. 156. n° 472.

Na głucho: »Kukułka okukała 'na głucho' tego, kto, gdy kukała, nie miał przy sobie pieniędzy« Gluz. 496.

Nagłup (a. Nagłupek, to samo, co 'nadurek' = przygłupi z natury« Pr. fil. IV. 844. Por. Durek.

Nagły = prędki, żwawy: »Lepiéj, kiedy chłop nagły, jak to, kiéj się trafi taki, co do nicego nijakiej ciekawości nie ma« Krak. IV. 312 p. w. Nagłość. »Nagły = porywczy« Hoff. 41.

Nagnać p. Naganiać.

Nagniewać = rozgniewać: »Przeproś, kieś mnie nagniewała« Zejsz. 89. || »Nagniewać się« = rozgniewać się: »(Wojtek) taki jest mocny, ze cały świat wywojuje, a jesce sie nie nagniewá« Święt. 391. »Nagniéwłam sie = rozgniewałam się, gniewałam się« Doman.

Nagniotek = odcisk (na nodze) Ust. z Litwy. Wal. p. t. w.

Nago: »W nagu«: »W kosuli sie rodzi, A w nagu po świecie chodzi« (zagadka o syrze) Zb. VII, 90. n° 86.

Nagodup = »nędzarz« Spr. V, 115.

Nagodzić = »nadarzyć co, obdarzyć czym: 'Jak pan Bóg dzieci nagodzi'« Rozpr. X. 217. »Nagodzić = użyczyć, dać (gdy mowa o Bogu): 'Poniechał mnie w kyrpcach, W butach ku mnie chodzi: Jesce mi pán Jezus w trzewickach nagodzi'« ib. 289. Toż Zb. XII. 201. n° 23. Zaw. 85, n° 51. »Jak Bóg nagodzi« = zdarzy Kopern. rękop. »Nagodzić komu co = obdarzyć kogo czem: 'Nagodził jej pan Bóg syna'« Wrześ. 13. »Nagodzić = dać obficie: 'Bóg nagodził kartofli'« Pr. fil. IV, 220. »Nagodzić = obdarzyć, zwykle mówiąc o Bogu: 'Nagodził nám latoś pán Bóg piknego siana'. 'Niekze wám Bóg nagodzi, co sobie od Boga zycycie'« Spr. V. 379. Skoro wysed rok, półtora, Nagodził jej pan Bóg syna« Goszcz. 279. Zejsz. 172. »Boga prosieł, zeby mu Bóg chłopca nagodzieł« Zb. V. 191. »Pániezus nagodził im sýnka« Rozpr. X. 257. || »Nagodzić się« = spotkać się, zdarzyć się: »Święty Szczepan po kolędzie gdy chodził, wnet się k niemu i święty Jan nagodził« Krak. I. 243. n° 58. || »Nagrodzić«: »Nagrodził jej pan Bóg syna« Kolb. 280. zwr. 16.

Na goli = »otworzyście, na widoku« L. Na żądanie Jasia, aby Kasia »wzięła złota dosýć«, ona odpowiada: »Niema nic na goli; Zamknęła matula do nowej komory« Kolb. 38. zwr. 4. Tamże str. 39 już nie rozumiano »na goli« i zmieniono: »Myśliszże, Jasieńku, że złoto na gwoli«, a Kolberg objaśnia: »ku woli« i to samo powtarza na końcu tomu w słowniczku.

Nagolony zapisuje się dla tego, że Pozn. II. 98 tak napisano (w pieśni: »Oj na owies, na zielony, Młodej-pannie nagolony«), zamiast 'na gálony'.

Nagonić: »Jak stracisz jednę godzinę, to jéj ani rokiem nie nagonisz« Kam. 27; autor objaśnia: 'Nie nagrodzisz', ale właściwiejby było: 'Nie dogonisz', 'Nie dopędzisz' K.

Nagonka p. Naganka.

Nagota = »mizerak, człowiek biedny, nagi« Pobł. 50. || »Nagota«

= nagość, golizna: »Jáceminny chlib nie głód, a tłuścinna (= zgrzebna) kosiula nie nagota« Zb. VIII, 321, nº 14. »Jęczmienny chleb nie głód, zgrzebna koszula nie nagota« Maz. V, 45.

Na gotowe = do gotowego, bez pracy: »Nic nie robi, przychodzi zawsze na gotowe« Ust. z Litwy.

Nagotowy = »gotowy, zrobiony: 'Kapelus nagotowy'« Krak. IV, 313. »Oboje nas okradziono: Tobie chustkę, gorset nowy, A mnie kozuch nagotowy« Krak. II, 61.

Na gółkę p. Gołka.

Nagórny = »na górach znajdujący się« Zb. II, 9.

Nagrabać = nagrabić: »Nagrabaliśmy kopeńkę siana« Maz. V, 255, nº 254. || »Nagrabać się = ? »Niema mojéj damy, Posła się nagrabać (może' siano grabać'? K.), Niema z kim pogadać« Sand. 191.

Nagrawać i Nagrywać: »Pachołek z dziewką nagráwáł. Gospodyń na nie z okna wołała: — Nie gráj, nie gráj, byś nie nagrała« Zb. IX, 260, nº 316. || »Nagrywać«: 'Jak go poceno nagrywać' = o wściekliźnie, że paroksyzm się zbliżał, zaczynał się« Zb. VIII, 252.

Nagrdulić = »nagnieść: 'Ciasto nagrdulone' = niewyrosłe, zakalcowate« Spr. V, 138.

Nagrejzać = nabazgrać: »Nagrejzano coś, ale nie można wyczytać.« »Nagrejzał tak, że i sam nie wyczyta« Ust. z Litwy. Por. Grezdać. Nagrezdać.

Nagrezdać: Nagrezdac, Nagrezdają = napisać brzydko, nabazgrać« Ram. 113. Por. Grejzać, Grezdać.

Nagrobić ? »Já nagrobiã wiosłą (= bosakiem), já jeżdżã pájczyną (= wiosłem)« Hilf. 174, p. w. Pájczina.

Nagroda: »Nadgroda« Hilf. 173. Chełch. I, 118. Ust. z Litwy. Ram. 111. Hoff. 41.

Nagrodzić p. Nagodzić.

Nagrykolić = »nagryzmolić« Parcz.

Nagrywać p. Nagrawać.

Nagrzmieć p. Nabrzmieć.

Nagulec = »człowiek nagi« Udz. »Co to tam za nagulec stoi pod drzewem!« Święt. 379. Por. Nagis. Nagus.

Nagus p. Nagis.

Nagwińdać = nagwazdać Pobł. 50. Por. Gwańdać.

Nahaic się = »nadarzyć się: 'Jak się kto nahai'« Pr. fil. IV, 220.

Nahaj: »Nahaja a. Nahajka« = bat skórzany, bizun Ust. z Litwy. »Nahajka« Roczn. 216. || Hanaj = »kańczuk, nahajka« Pobł. 132. »Hanajka = nahajka« Pr. fil. IV, 200; V, 745. »Hanajka = nahajka« Kud.

Na hałaj-na bałaj = na urwij-podaj, na marne, bezładem: »Jak mi się zemrze, wy tu wszyscy głowy potracicie. Pójdzie wszystko na hałaj na bałaj, urwij podaj, skorzystają z tego hultaje« Kraszewski w Aten. XVIII, 35.

Na harc »a. Wartko« = prędko, wnet: »'Zrób mi to na harc' = w lot« Spr V, 379. nº 6.

Nahatolić = »nawrzucać, namieszać: 'Nahatolo do baszczu placka, chleba, kiełbasy i jedzo'« Pr. fil. V, 800.

Nahawica p. Nogawica.

Naheblować: »Nahewlowac = nahebłować« Ram. 113.

Nahruz = »ładunek na statku« O.

Nahuckać = też znaczenia, co Huckać.

Nahuła = »niedołęga, bałwanisko« Pleszcz. 38. »Nahuła = niemrawy, nieruchawy« Maz. V, 283, ods. L.

Nai: »'Naji, Najá, Najé' zaimek dzier-

żawczy = nasz, nasza, nasze (gdy mowa o dwóch): 'Naji ogród' (nas obu). 'Najá matka'. 'Najé dziecko'. 'Najégo ojca' itd.« Pobł. 50. Ram. 113. »Po najemu« = po naszemu (ld.) Cen. 69.

Naigrawacz = szyderca: »Z takim, jak ty, naigrawaczem i krzywdzicielem to i wcale gadać nie warto« Orzeszkowa Bene nati. 51.

Naigrywać = »wyśmiewać, kpić« Fed 402.

Na imostratne = »na nic, na darmo: 'Ta twoja robota to wsytko na imostratne'« Spr. IV, 26.

Naiścić się: »Najiscie sã = namartwić się« Ram. 113, Por. Iścić się.

Naiwrować się: »Najiwrowac sã = nagryźć się, namartwić się« Ram. 113.

Naj-: »Ná-: »Jako znak stopnia najwyższego na- ma a pochylone: 'nálepszy', 'námnieszy'... 'nádali', 'náwiãcy'...« Bisk. 46. Toż Hilf. 173. Cen. 71. Rozpr. VIII, 85, § 31, 3. 192, § 10, 3. ib. III, 352, n° 4. ib. IX, 116, § 19, 3 z. 138, § 100. 142, § 113. 159, c. 174, § 22, b. ib. X, 198. 242 (»obok [? K.] naj-«). Zb. XIV, 33. Wisła V, 916, V, 1 (»stale 'naj-' = 'no'«). Opol. 11, n° 4. Nieco luźnych przykładów: »Nálekcéj« = najlżej Pozn. VI, 14. »Námilsá« Zb. X, 132. »Nastarsy« Wisła I, 304. »Nádługse« n. lp. Wisła VI, 141. »Nádziwniejse« Opol. 11. »Namłodsy« Sand. 274. »Przenaświętsza« Kam. 15. »Jaknarani« Lip. 85. »Naprzódzi« ib. 17. »Matko naświętsza!« ib. 34. Rozpr. IX, 294. »Nápiekniejszy« Kuj. I, 278. 279. »Jak nálepi« Kozł. 53. »Náładniejsy« ib. 122. »Jak nábardzi« Zb. V, 220. »Nagorzy« (= najgorzej) Zb. IV, 183. »Náwici« najwięcej) Hilf. 135. »Narychlij« Pozn. II, 98. »Nastársy« Zb. VIII, 314. »Co jest nachybse, natłuściejse i namilse?« (zagadka) Zb. VIII, 318. || »Náj-«: »Znamię superlativu brzmi 'nej-': 'nejlepszy', 'nejmiénszy'« Rozpr. XII, 8, § 6 γ. »Nejpierwszy« Zb. IX, 174, n° 2. »Nejrychlij« Cinc. 24, n° 518. »Nejpodlejszy« ib. 12, n° 193. »Nejpiekniejszy, Nejdalszy, Nejczárniejszy« Rozpr. XII, 44, § 96. »Nájlepszy, Nájpiekniejszy, Nájzdrowszy itp.« Mil.

Najadek = jedzenie: »Po najadku« Lub. I, 158.

Najadka = jedzenie, zjedzenie: »Za tę gadkę należy się papki najadkę, miarkę wódki...« (zakończenie bajki) Fed. 343.

Najadłobić się: »Najadłobic sã = nagryźć się, namartwić się, nazłościć się« Ram. 113.

Najadły = najedzony, syt: »Kej był dobrze ju najadły...« Derd. 79. Najedzony.

Najadowić się: »Najadowic sã = nagniewać się, nasrożyć się« Ram. 113.

Najamrotać: »Najamrotac = naszwargotać« Ram. 113.

Najargolić się: »Najargólic sã = nazłościć się, nagniewać się« Ram. 113.

Najastek = »stopień pożywności jadła jakiego: 'Smaku siłka (= dużo), a najastku krzyna'. 'Jedzenia siła, ale najastku nie wiele' = jadła dużo, ale posiłku mało« Osip. Por. Najedek.

Najawić się = »wpaść w oczy« Cisz. I, 223, ods. »(Kobieta) suká kaś jakiégoś kija, Ale nié móg ji sie najawić tak wprędce...« ib.

Najawować: »Najawówac = naszczekać« Ram. 113.

Nająć i Najmać: »Najina« = nacjęła Kuj. I, 319. »Najne sie za...« Chełch. II, 115. »Najic i Naji-

są = nająć, nająć się« Ram. 113. || »Najmać«: »Najmali« Zb. VIII, 249. »Dwech chłopów najmał« Lub. II, 211. »Najmał się« Kam. 78. »Najmać = najmować« Was. 243. Lub. II, 211. »'Ón kosić najmá' = on najmuje do kosy« Lub. II, 211—12. »Najmali ludzi« Zb. VIII, 252. || »Najęty = furman najęty: »Ja nie piechty (dom. 'przybyłem'), tylo najętym« Kam. 9.

Najbardziej p. Bardzo i dodaj: »Najbar.zyj« Kuj. I, 183. »Nábarżéj« Ram. 121.

Najbardziejszy = »jeszcze bardziej taki lub owaki, niż 'bardziejszy', w najwyższym stopniu: 'Najbardziejszy legat' = największy próżniak'. 'Jasiek wielgi legat, Jozuk bardziejszy od niego, ale Maciek to najbardziejszy leniwiec'« Osip.

Najda p. Najduch.

Najdalecz p. Daleko.

Najderek p. Najduch.

Najchudobniejszy = najbiedniejszy: »Ja, najhudobniejsa między dziwcętami« Zb. XII, 187, n° 98. Por. Chudobny.

Najdować p. Najść.

Najdować się = znajdować się: »Za wychowanie dziękuje, Bo sie mnie opiekun najduje« Maz. V, 221. »Nájduje się tu parobek...« Kal. I, (strony nie wiem). »Nońduje się tu taka niewiasta...« Kuj. I, 49.

Najduch: »Nájduch = nieślubne dziecko« Rozpr. XX, 431. Spr. IV, 27. Jastrz. Udz. Dyg. »Najduch (w Krakowskiem 'nańduch') = dziecko nieprawego łoża, bękart« Zb. II, 249. »Nieślubne dziecko zowie się 'nájduchem' a. 'znalezieńcem'« Zb. XIV, 167. »Najduch a. Najderek = bękart« Hemp. »Nie dájze mi, Boze, Dziewcycy z nájduchem« Zb. XIV, 227, n° 14. »Najduch a. Najduk = znajdek« Zb. XIII, 105 i ods. »Najduch« = dziecko cudze, wychowaniec Lub. II, 197. »Nájduch a. Nájda = znajda« Pr. fil. IV, 220. »Najduk = znajda, podrzutek« Spr. V, 379. »Najduch znajdek: 'Ty, djabli najduchu!'« Pr. fil. V, 800. »Nájduk = znajdek: bękart« ib. || »Najducha« ż. = znajdka, podrzutek Zapolska.

Najechać się = zjechać się: »Panowie najechali się do naszego pana« Kam. 16.

Najedek = posiłek, posilność: »Niema w tym żadnego najedku«. »Jakiż w tym najedek?« Ust. z Litwy. Por. Najastek.

Na jeden raz = raptem (auf einmal): »Siedzą oni na drzewinie. Aż tu na jeden raz przychodzi banda złodziejów« Kuj. I, 160. »Na jeden ráz bez sen zawołał: — Ach, mój Boże!« Pozn. VI, 45. Por. 'Jedną razą', 'Jednym razem' pod Jeden. Na jedno.

Na jedno = za jedno, w porozumieniu: »On z kadukami je na jedno« Derd. 9. || »Na jedno = 1. raptem 2. razem« Ust. ze Szląska Cieszyńskiego. Por. Jeden.

Najedzony = który się najadł, syty: »Jách już je najedzony« Rozpr. XII, 72. »Taki byłek najedzóny (wodą), jakbyk się nálepszyk jádeł nájád« Wisła I, 305. Ust. z różnych okolic. »Najedzióny« Ust. z Litwy. Por. Najadły.

Najemnik »gonu = dzierżawca polowania« Pr. fil. V, 800.

Najeść = podjeść, najeść się: »Dali mi kawał miésa... i najeść tyla, co mi moja dusza ráczyła« Pozn. VI, 93. »Kaszy najedli i kości pogryźli« Mátyás, Zapust, 6. »Najedzo i napijo« Wisła IX, 241. || »Najeść« = zjeść, pogryźć:

»Gád mie najád« = wszy mię nagryzły Cisz. I, 286. || »Najeść się« = nabrać się, wycierpieć: »Wstydu się najadła« Lub. II, 182. »Najedli się takiego strachа...« Święt. 472. || »Pocekajze, Konduś, bo mnie sie ty najes« (? K.) Zb. XII, 221, n° 100. Por. Najadły. Najedzony.

Najezdek »(najazd) = napływ interesantów: 'Do młyna przed Wielkanocą był straśny najezdek' a. 'zawoz' = dużo ludzi ze zbożem do zmielenia« Pr. fil. IV, 844.

Najeźdź = najazd, napad O.

Najęcie = zakupienie: »Miała parchy i plugactwo, które modlitwami i najęciem mszy świętej zaledwie od siebie oddaliła« Bar. 214.

Najęczeć się: »Najiczec sã = najęczeć się« Ram. 113.

Najędrnieć: »Wynieśże go (wianek) do piwnice. A to ci najędrnieje« Lub. I, 213, n° 253. Toż Pr. fil. IV, 220. || »Najądrznieć = napęcnieć: 'Ciało najądrzniało od wody'« Zb. VIII, 252. || »Najędrznieć«: »Połoz go (wianek) na zimną rosę. To on ci najędrznieje« Pr. fil. IV, 220. Toż Kuj. I, 295.

Najgorsze = najlepsze, w zwrocie: »Co też najlepszego zrobiłeś?«: »Coście też nágorszego uczynili?!« Pozn. VI, 14. »Coś ty nágorszego żrobił?!« ib. 161, n° 33. Toż ib. 179. 292. 312. 338.

Najkochańszy: »Siostro najkochańsza!« Kuj. I, 126. »Goń... najkochańszą córkę moją« Łys. 38. »Boga najkochańszego proszę« Kuj. I, 286. »Tatulu najkochańszy!« Pozn. IV, 82, n° 161.

Najkrócej: »Najkróciej« Tyszkiewicz, Wilja, 15. Ust. z Litwy.

Najkrzepciejszy: »Największy, najkrzepciejszy czarowniku!« Wisła IV, 785. »Nákrzepciéjsy« Święt. 444. Por. Krzepki.

Najlepiej: »Nájlepszy«: »Wszędzi (właściwie 'wszędzié' K.) dobrze, a doma nejlepszy« (właściwie' nájlepszé' K.) Cinc. 39, n° 889. »Nálepsi« Opol. 6. »Nálepsij« ib. 11. || »Najlepiej« = najbardziej: »Nas wielmozny dziedzic najlepiéj bogaty« Kal. I, 115, zwr. 21.

Najlepszy: »W najlepsze«: »Gotowało się w nálepszem« Pozn. VI, 96. »W najlepszą chrapisz« ib. 147. Por. Najgorszy.

Najmać p. Nająć.

Najmilejszy: Formy: »Najmilijszy« Kuj. I, 296. »Najmilejsy« Rozpr. IX, 188. Zb. VIII, 267. Kętrz. 37. 40. 44. 45. 47. 50. 55. 56. 60. 78. Was. 175. »Námileńsy« Święt. 220. 230. 231. »Najmileńszy« Pr. fil. IV, 276. Zb. XIII, 157. »Namnilejszy« Derd. 8. 98. »Námilejsy« Święt. 346. || »Najmilejszy, a »(czasami rzeczownikowo): Rog. n° 169. 170. 181. 222. 260. 318. 319. 338. Łys. 12. 17. 22. 36. Sand. 61. Oles. 43. Kuj. I, 225; II, 48. Kozł. 61. 32. 92. Kolb. 278. Zb. II, 68; IV, 130; IX, 269. Pozn. II, 238. 313. Fed. 133. Wisła III, 566. Rad. II, 12. 134. Lub. I, 287. Rud. 136. Maz. V, 253. Pr. fil. IV, 844.

Najmiluśka (rzeczownikowo): »Ta moja najmiluśka krowy wygania« Rog. n° 187.

Najmit: »Najmyt, »Najmyczka = sługa najęty a. najęta do rocznej usługi w gospodarstwie na wsi u chłopa a. w karczmie« Roczn. 216. »Najmyt« Padalica, Opowiad. i krajobr. I, 21. Oles. 199. »Najmyczka« Padalica Opowiad. i krajobr. I, 26. »Najmyta« Tyg. ilustr.

1, IX, 63. »Najmyszka« Tyg. ilustr. 1868 w Jeża »Spóźn. Wieczerza«. »Najmitka« Jucewicz Wspomnienia Zmujdzi, 181 (z r. 1691).

Najmniej: »Námniéj« = bynajmniej, wcale: »Námniej chodnika nie znać« Spr. V, 347, p. w. Chodnik.

Najpierwej: »Najpierwik«: »Najpierwigek widział« Zb. V, 219. || »Najwpirw« Chełch. I, 181.

Najprzód p. Naprzód.

Najrzeć: »Najrzyć = lubić: 'Oni sie nie mogo najrzyć'« Spr. V, 115. »Najrzeć kogo a. 'najrzeć się z kim' = zgadzać się« Wisła III, 746: niedokładne objaśnienie: 'najrzeć' znaczy to samo, co 'nawidzieć' u L. = lubić.

Najsampierw: »»Wzion najsampirw materyjału na suknie, a późnji...« Zb. IV, 195. »Jarke najsämpirw sieje« Chełch. II, 105.

Najść: Formy: Teraźn. i przyszł.: »Najdę« Maz. V, 255. »Najdię« = znajdę Zb. I, 13. »Nańdę« Was. 97. »Najdzie się« Kam. 114. 141. »Najdzie« Zb. XV, 69. Was. 97. Rozpr. VIII, 225. Maz. III, 271. »Czasu nie najdem« Wrześ. T. 23. »Nańdem = znajdę« Hoff, 41. »Nańdzie« Zb. XI, 117. Cisz. I, 256. Wisła VIII, 270. 697. »Nándzie« Cisz. I, 209. Kuj. II, 57. Zb. VIII, 83. »Nańdziemy« Kozł. 194. »Nájdziema« Pozn. III, 120. »Nándziesz« Pr. fil. III, 310, p. w. Nońdować. »Najdziują« = = znajdują Zb. I, 13. »Schowane wiecy (= skradzione rzeczy) sie nańdą« Cinc. 34, nº 756. »Kiedy mieszek jako ciele, to sie nańdą przyjaciele« ib. 20, nº 401. »Jesiś dobry, nájdą cie«| ib. 34, nº 759. »Najdę go, miłego swego« Rog. nº 20. Kuj. I, 175. »Nájdą« Rozpr. IX, 299. »Nadzą« Hilf. 114. Przeszłość: »Já nased« Rozpr. X, 217. »Naszłech« Hoff. 60, nº 23. »Naszeł« obok »Naszoł« Rozpr. XII, 15. »Naszoł« Zb. IX, 260. Wisła VI, 142. Zb. V, 189. Wisła IX, 105. »Naszedł« (wiatrem) Cisz. I, 151. »Nad« Zb. XI, 77. »Nasedł« Zb. IV, 151. »Naseł« Listy filolog. XII, 470. »Najdł« Zb. VIII, 93. »Náseł« Pr. fil. IV, 220. »Naszła« Rog. nº 403. Archiv VIII, 469. »Nasła« Święt. 229. Zejsz. 83. »Najszła« (nocka) Maz. III, 284. »Naszła« (ich noc) Pozn. VI, 71. »Najdło = znalazło« Fed. 402. »Nasło sie« Rozpr. X, 217. Wisła II, 23. »Naszło« (jej dziesięć [lat]) Kam. 171. »Jeszcześmy... nie naszli« Wójc. Kl. II, 123. »Naszlichmy« Rozpr. XII, 82. »Nasły« Mátyás, Zapust. 5. Rozpr. X, 217. »Naśły« Zb. XII, 165. »Naśli« Święt. 214. Sab. 133. Zb. XII, 157. Rog. nº 232. Zejsz. 136. Rozpr. X, 217. 237. »Naśli na...« Krak. IV, 78. »Najdłoby sie« Fed. 363. »Naszłoby sie« Zejsz. 102. Bezokoliczność: »Najść« Zb. XIV, 90. Wrześ. 13. Spr. V, 379. »Nájść« Pr. fil. IV, 220. Rozpr. VIII, 222; X, 289. »Naść« Rozpr. X, 217. Spr. V, 379. »Náńść« Sab. 133. »Nąś = znaleźć« Spr. IV, 27. Imiesłów: »Najdziony« Wrześ. 13. || Znaczenia: »Najść« tem się różni w znaczeniu od 'znaleźć', że się 'najduje' nie szukając, a od »spotkać« tem, że istota a. rzecz 'najdziona' nie jest w ruchu. »Na(j)ść = znaleźć« Spr. V, 379. »Náńść = znaleźć« Sab. 133. »Najść = znaleźć« Wrześ. 13. »Nájść = znaleźć« Pr. fil. IV, 220. Rozpr. VIII, 222. 230; X, 289. »Naść« Rozpr. X, 217. »Koniarze! ..Straciłam wianeczek: Którzyście go naśli?« Rog. nº 232. »(Żona) Takiego mi leku

naszła« ib. n⁰ 403 (ale Archiv VIII, 469 w temże miejscu ma 'niósła' K.). »Nogim sobie pokłół, Dziéwcyny nie nasedł« Zb. IV, 151, n⁰ 208. »Chodził, pokil djábłów nie naseł« Zb. V, 189. »Čobsed sendy (= wszędzie) i ni moze nika nie náś (= znaleźć)« Zb. V, 218, n⁰ 26. 257. »Ja wieniec straciła, wyście mi go naśli« Zb. XII, 157, n⁰ 542. Święt. 214. Zejsz. 136, n⁰ 49. »Jużech przeszedł Kraków, Maków... Nie naszłech takich dziewek, jak na Wiśle« Hoff. 60, n⁰ 23. »Chłop... nád (= znalazł) zasik te pochwe« Zb. XI, 77. »Niechże jom (pannę) nándzie...« ib. 117. »Sukájze se, bo já se juz nasła« Zaw. 83, n⁰ 44. 62. Inne przykłady: Hilf. 114. Cisz. I, 209, n⁰ 154. 256, n⁰ 204. 261, n⁰ 205. Zb. VIII, 93; IX, 260; XV, 69, n⁰ 115; XIV, 90, n⁰ 25. Was. 97 (dwakroć). Sab. 133. Wisła VI, 142. Maz. V, 255, n⁰ 253. zwr. 7. || »Najść się« = znaleźć się: »Naseł sie z pomiędzy nik jeden« Listy filolog. XII, 470. »Jeszczeby się naszło wyższe drzewo w lesie« Zejsz. 102, n⁰ 402. »A mas pierzynke? — Najdłoby sie« Fed. 363, n⁰ 5. || »Najść« = zaskoczyć, nadejść: »Naszła ich noc« Pozn. VI, 71. »A dalejże... Bo to wiecór najdzie« Maz. III, 271, n⁰ 380. »Nocka najszła« 284. »Naśły čtyry panny, Ja se portki wiąze« Zb. XII, 165, n⁰ 19. »Zabił (wieprza), jak zapusty nasły« Mátyás, Zapust, 5. »Niescęsna ta fara, co mie nasła! Oj nasłać mie, nasła i zabrała« Święt. 229, n⁰ 83. »Naśli w lesie na taką skałę...« Krak. IV, 78. || »Najść« = przybyć, nadejść: »Posłaniec naszeł akurat do brata kaliki« Wisła IX, 105. »Jak jej naszło dziesięć« = gdy doszła 10 lat Kam. 171. || »Najść się = spotkać się: »No, my się znou nájdziema« = mówią, »kłaniając się a. żegnając się z kim, biorą go obiema rękami za kolana« Pozn. III, 120. || »Najść« = być przejętym? »Tyś wiatrem naszedł po świecie (latając, mowa o djable) i zdaje ci się, że tu człowieka czuć« Cisz. I, 151. Por. Nadejść. Najdować się.

Naju p. My.

Na jutro = nazajutrz: Zb. XII, 42. Ust. z Litwy.

Na jutrze = nazajutrz: »Tak zrobili i najutrze zaráz prefesór był lepsy« Zb. V, 193.

Najutrznia = »pora dnia o wschodzie słońca i nieco później« Roczn. 227 p. w. Pory dnia.

Najwprzód p. Naprzód.

Najzówka? Słowo 1882, n⁰ 116, str. 2.

Nakantować się = »najeść się« Pr. fil. V, 800. Por. Okantować się.

Na kaput »wyjść = na nic zejść, zejść na biedę« Spr. IV, 26.

Nakarować się = »napracować się« Parcz. Por. Naharować się O.

Nakarśnik: »Nákarśnik = obroża do wiązania koni, gdyż uździenica ciągle pozostając na łbie, wycierałaby koniowi sierść za uszami« Spr. V, 138.

Nakartać = namówić, nakłonić Spr. IV, 323 p. w. Kártám.

Nakaz = rozkaz: »Ś. Mikołaj daje wilkom nakáz, wiele ich ma gdzie iść« Zb. VIII, 294.

Nakazać i Nakazować = rozkazać, rozkazywać: »Pán... nákazuje: — Na (pieniądze), a pochowajze go (brata) wartko! «Wisła VI, 144. »Pan nakazował,

coby się kwapić« Kam. 8. 11. 178. || »Nakazać, Nakazywać« = dawać rozkaz przez kogoś osobie nieobecnej, oddalonej: »Nakazałem przez ekonoma, żeby Maciej jutro przyszedł« Ust. z Litwy. Por. Odkazać. Skazać. || »Nakazować« = upominać, polecać Kam. 104. 145.

Nakazanie = rozkaz: »...Aby sie stawił zaráz pod nakázaniem króla« Zb. XIV, 52. »Same sie zesły kołdosie (= obżartuchy) co ik bida była nakazani« (? K.) Spr. V, 368 p. w. Kołdoś.

Nakci, »Nachci = toć, potwierdzenie, niby 'jużci': »A dojadziem my dziś do Tolsywki? — Nakci dojadziem (= jakoś dojedziemy). A podjadę ja z wiecerzo? — Nakci« Wisła I, 154. »Nakci = 1, naści oto masz 2, przecież, jużci« Pr. fil. IV, 220. »Nakci, Nakcić, Nakcićze = przecież, jednak, jużci« ib. 844. »Nak, Nakci = przecież: 'Nakci ja tobie jużéj nieraz mówił' 'Nakci jużej tobie gadali o tem'« Osip.

Nakeciać »a. Napeciać = nagnieść ciasto, ale nie wyrobić go należycie« Maz. V, 43.

Nakidać = nalać coś gęstego: »Nakidać na miskę mieszanki« Zb. I, 43 p. w. Kidać. »Nakidać = naciskać, narzucać« O. || »Nakidnąć = nadtrącić, nadtłuc« Pobł. 50. Toż Ram. 111 »Nakidnąć«. || »Nakidły = narwany« Pobł. 50. »'Chódzi, jakby był nakidły' = chodzi, jakgdyby był nadtłuczony, niepewny« Ram. 111. || »Nakinąć« = dorzucić: »Szynkarka nakinie jeszcze kilka obwarzanków« Maz. V, 118.

Nakidka = »płótno, używane do oczepin, którem po śmierci nakrywają umarłą w trumnie, por. Zawicie« Pr. fil. IV, 220.

Na kiedy = »na przyszły rok« Wisła I, 153.

Na kiepsko: »Teraz ani grosza U pana Bartosza, Na kiepsko, na kiepsko!« Wójc. II, 369.

Na kikolek = kiedykolwiek: »To się jeszcze zrobi na kikolek« Pozn. III, 120.

Nakiwać »komu = upominać z pogróżką« Roczn. 216. Zb. I, 72. »Nakiwać pod nosem = nagrozić, pogrozić« Czark.

Nakląć: »Naklic«: »Naklął ůód wszytkich biesów« Ram. 114.

Naklepać = nagadać O. »'Kozel naklepali na mnie przed ludźmi« = nagadali, obmówili« Zb. II, 235.

Nakłóć się: »Wowcarz... nakłół się w moszenkach (= dostał ruptury)... się w zad nie chowa (= napowrót ruptura mu nie wchodzi, jeno niby zajedno wyklótém pokazuje« Kam. 158. »Jajo już się nakłóło, to się z niego kurczę... wylęże« ib. ods. 385.

Nakład = co nałożono, pakunek: »'Powąż' przytrzymuje z wierzchu 'nakład' (np. zboże) na wozie« Zb. IV, 190, nº 61. || »Nakładek = nakład« (nie objaśniono bliżej K.) Wrześ. 13. »Nakładek = wydatek, nakład: 'Trzok synów miał w skołak, to nakładek duzy'« Spr. V, 379.

Nakładać i Nakłaść: »Nakładać = 1, nakładać na furę 2, łożyć, wydatkować na co« Wrześ. 13. »Nakładać = łożyć na co, wydatkować« Spr. V, 379. »Jest taki, co na to wszystko, (co w karczmie wypiją) nakłada« Kiel. II, 222. »Darmo nakładziecie« = daremny koszt wasz (na szkołę) Goszcz. 272. »Że mnie ksiądz nie budzie, darmo nakładácie«

Zaw. 79, nº 18. || »Nakładać« = podnosić cenę: »Nakładali na prepinatora... dawali śtéry razy więcéj« Kam. 87. || »Nakładać = obchodzić się z kim« Rozpr. XVII, 46. || »Nakłaść« komu = obić: »Tyla jem nakład, co tyla sām chciał« Chełch. II, 135. || »Nakładać« (o kartach) Krak. I, 329, nº 3. Por. Nałożyć.

Nakłopotać się: »Nachłopôtac sã = nakłopotać się« Ram. 113.

Naknęsać = »namieszać, nabróżdzić« Krak. IV, 313. »Naknysać = namieszać« Ust. z Warszawy.

Naknować: »Naknowac = narąbać, naciąć, nastrugać« Ram. 114.

Nakochać się: »Kochałam ja ciebie, Nakochałamci się« Zb. IV, 173; X, 314, nº 287; XV, 74, nº 160. Kiel. I, 143, nº 245, zwr. 2.

Nakoło p. Naokoło.

Nakołować się: »Kołem, wianku, kołem! — Oj dosićem sie nakołował!« Sand. 24, nº 5.

Nakoniec rzeczownik: »Nakońce = pętlice na końcach postronków od oreczyka« Wrześ. 13. »Nakońce = końce postronków, zawikłane stósownie, aby się mogły utrzymać na końcach 'orecyka'« Rozpr. X, 289. Spr. V, 379.

Nakoniec przysłówek: »Na końcu«: »Ale ją to zmierdziało na końcu« Święt. 385.

Na konto = o, względem, co do: »Chciałbym na konto tego z panem pomówić«. »O, na konto tego pan się myli!« Ust. z Litwy.

Nakorenek = »ród, źródło, początek czegoś: 'Zniszczył z nakorenkiem' = do szczętu, radykalnie, skretesem« Roczn. 216. Zb. I, 72.

Nakot = narzut, nasyp: »Faszyny i nakoty grobli« H. Skirmuntowa, Z życia Litwinki, 17.

Nakowo, Naków p. Jednak.

Na kraj = powszechnie, w całej okolicy: »O prepinatorze, co go zwali na kraj Jukwem« Kam. 77.

Nakraść: »Nakradzony«: »Miała nakradzoną pietruszkę« Kuj. I, 152.

Nakręcać: »Nakrąca mi syję« Zb. IV, 93. Rozpr. IX, 183. »Nakręca mi syi« Maz. III, 346. Kozł. 260. Por. Nakrzywiać. »Djabeł przysed do stodoły do jednygo scytu, nakręciuł stodoły, posed do drugigo, tyz nakręciuł; zdyjon cały wirzch i postawiuł na ziemni« Chełch. II, 115. || »Nakręcac« = futnere Ust. z różnych okolic.

Nakryć: »Nakryty« = pokryty: »Sábla, miec, karabin I ten krwio nakrytyty« Kętrz. 48.

Nakryszyć = nakruszyć: »Nakryszył chleba do miski« Bar. 43. Por. Nakrzyć.

Nakrzyć (*nakrszyć) = nakruszyć: »Naksyć chleba« Zb. VIII, 252. »Nakrzcyć = narobić 'krzcyn' = okruszyn« Spr. V, 138. Por. Nakryszyć. || »Nakrzyć = nagadać: 'Nakrzyli ojcowie na mnie przed obcymi ludźmi różne rzecy'« Zb. II, 249.

Nakrzywiać = wykręcać, nadkręcać: »Macocha, kiedy mnie myje, Nakrzywia mnie szyje« Rog. nº 485. Por. Nakręcać.

Na krzyż: »Na wkrzyż«: »Pierś Huculа jest zakryta... dwoma a. czterema rzemieniami, nawkrzyż ...spadającemi« Witw. 86.

Na krzyż »zdziebła nic nie robić = nic zgoła nie robić: 'Nic na krzyż zdziebła nikadecki nie zrobi'« Spr. IV, 26.

Na kseb p. K sobie.

Na ksob = w prawo Kam. 176. Por. K sobie.

Na ksóbkę: »Na kseb a. K seb« = okrzyk taneczny, oznaczający »ku sobie, zwrot na lewo« Kuj. II, 201. »Nazywają obertasa 'na ksóbkę' = ku lewej stronie, a. 'na odsibkę' = ku prawej, wedle tego, w jakim chcą popędzić kierunku« Pozn. V, IX. »Gdy oracz ma z miejsca na lewo ('na ksóbkę') nawracać, wtenczas mówi na woły: 'bowe sa!'« Pozn. III, 135.

Na kucku = »w kuczki«: »Wilk siada na kucku i grzebie dołek« Zb. II, 32, n° 5.

Nakuć = nabić, natłuc: »Macocha... pięścią (pasierbicę) nakuje« Pleszcz. 196.

Nakukać się: »Kukułecka nakuka sie darmo« Zb. XV, 172, n° 114.

Nakupać = nakupować Osip. »Dość świń nakupałem« Kuj. I, 186. »Maciek nakupał wołów« ib. 191. »Nakupali gruntów« Chełch. I, 67. »Nakupali pełne wozy gułów« (= indyków) Derd. J. 29.

Nakupczyć = utargować, zyskać z handlu: »Duzoś nakupcyła?« Zb. V, 252.

Nakusić: »Juześ dość na tym świecie ludzi nakusił« Zb. XV, 20, n° 7 (mówi śmierć do kowala).

Nakwasić = »zakwasić, np kapusty, buraków, ogórków« Pr. fil. IV, 844.

Nalatoszyć się = nalatać się, nabiegać się: »Co się tyz ta dziatowina nalatoszy (= dziatwa wiejska nalata) za tami (tak K.) kolandami!« Lub. I, 324.

Naląbrać: »Nalãbrac = nałuskać np. orzechów« Ram. 115.

Nale p. No.

Na lecie = »w lecie« Pr. fil. V, 800. || »Nalecin = letnią, latową porą« Fed. 402.

Nalecieć. Nalatywać: »Gruszeczki same (do chusteczki) naleciały« = pospadały Kozł. 306. »Kupcy nalátają (= nadjeżdżaj . nadchodzą), co chcą miec rybȳ« Hilf. 122.

Naleganie = nacisk, przypływ: »Bańki od kolek, nalegania krwi i bólu w bokach« Pleszcz. 111.

Nalepa = »przypiecek, przymurek piecowy« L. O. »Nalepa = piec, kominek z blachami, z pod których dym otworem w ścianie wprost do sieni wychodzi« Encykl. roln. II, 815 (u Górali). »Przed piecem daje się widzieć 'trzon' a. 'nalepa', czyli miejsce do gotowania, 'kapą' nakryte« Krak. I, 153. »Świerszcz 'ciurczy' w nalepie« ib. 140. »Nálepa = ognisko« Rozpr. VIII, 230; IX, 210. 198; XX, 431. »Nálepa = miejsce murowane przed piecem, na którem się jeść gotuje« Rozpr. X, 290. »'Bábka' znaczy toż, co 'nálepa'« Rozpr. VIII, 170, p. w. Bábka. 192. »Nalepa = przedmurek przed piecem piekarskim« Hoff, 41. »Nalepa = przypiecek murowany przed piecem piekarnianym, nad którym zawieszony jest duży kocieł« Rozpr. III, 372. »W sieni znajduje się 'nalepa', czyli piec (wędzarny), na którym gotują w lecie... Stoi zwykle po prawej stronie, tuż przy kominie, przechodzącym przez środek domu« Zb. X, 201. »Nalepa = przykominek, przypiecek do gotowania« Wrześ. 13. »Kury siadają... w zimie pod nalepą, pod którą jest także 'gruba' na ziemniaki w zimie« Zb. XIV, 153. »Drób trzymają pod piecem, tj. pod 'nalepą'« Rud. 39. »Nálepa = przed staroświeckim piecem duże przymurowanie« Spr. V, 379. »W sieni wznosi się, obok ścia-

ny, wspólnej z piekarnią, 'nálepa', z wyprowadzonym wprost do góry ponad strzechę kominem« Święt. 37. »Nálepa = pokład kamieni przed piecem góralskim, powleczony warstwą błota. Na nim może było także ogień rozpalić, najczęściej służyła nálepa do wygrzewania się starym« Sab. 132—33. »Tańcował stary Kiecka Pod nálepy do przypiecka« Zb. XV, 169, n° 92. »Huru huru po nálepie, Pod nálepe smyk« (zagadka o pomiotle) Cisz. I, 347, n° 277. »Krócintkie, malutkie, pod nálepe fik« (toż) Zb. X, 138, n° 35. »W koło, nalepa, w koło piec« Kiel. I, 102, n° 134. »W opak nalepa, w opak piec« Krak. II, 44. Kon. 52. »Wyszła z za nalepy śliczna panna...« Krak. IV, 109. »Wylazła z pod nálepy żabka« Rozpr. VIII, 226. Zb. XIV, 107, n° 109. Święt. 159. »Na nalepie tańczą, z pieca piwa dają« Pauli, 224, n° 81. »Na piecu orywał, Na nálepie nawracał, Kaśke w piecu namacał« Rozpr. X, 230. 264. Inne przykłady: Zb. VI, 226, n° 15; VII, 24; IX, 241; XII, 151, n° 452. 157, n° 533; XIII, 153, ods.; XIV, 103, n° 89. 249, n° 48. Mátyás-Zapust, 15. Krak. II, 494; III, 30. 90. || »Nálepa = wylepienie powały gliną: 'Chałupa má nálepę'« Pr. fil. IV, 220. Por. Polepa. || »Nalepka«: »Gůśpodyni... nálepke pieknie śmiatała« Rozpr. IX, 197. 354. »Mówił dziadek babce: — Leżmy na nalepce« Krak. II, 510, n° 873.

Nalepić = »1, nakleić 2, wlepić, uderzyć Opol. 3.

Na lepsze = bardziej, jeszcze więcej: »Nawtusia ...się rozwlekła (= rozpuściła się) na lepsze, kiedy jéj szło na większe lata« Kam. 171.

Nalesznik p. Naszyjnik.

Na letce: »'Kóń na letce' = zaprzężony z lewej strony« Parcz.

Nalewać = »dojrzewać: 'Żyto naléwa'« Pr. fil. IV, 220. »Żytko się naléwa = ziarno napełnia się mlekiem, mleczem« Lub. II, 211. »Żyto nalewa«, »Klacz nalewa« = grubieje, pęcnieje Ust. z Litwy. Por. Naznaczyć.

Nalewajka = »naczynie blaszane do nalewania nafty« Pr. fil. V, 800.

Należć: Form nie podaję, bo je łatwo wysnuć z następnych przykładów. || »Należć = znaleźć: »Ja se inną nalaz« Sand. 73. »Szukają, a ni mogą należć« Kuj. I, 113. »Nie nalézicsz me (= mnie)« ib. 123. »Nalazła« ib. 138. »Naláz«, »Naliźć« ib. 161. 252. Fed. 402. »Naliźć, Naláz, Nalázem, Nalizie, Nalázła = znaleźć itd.« Kuj. II, 273. »Nalézе« = znajdzie Hilf. 91. 95. 98. »Nalezc, Nalezã (= znajduję; czy tak pewno? K.), Naláz, Należ = znaleźć« Ram. 114. »Lenora sã nálazla« = stawiła się, zjawiła się Hilf. 99. 118. »Nalyź a. Náś = znaleźć« Spr. IV, 27. »Nalezies« = znajdziesz Cisz. I. 190. »Nálezićcie« ib. 267. »Naléźć« Spr. V, 115. Pr. fil. IV, 844. Inne przykłady: Zb. VIII, 300. Rozpr. VIII, 221. Krak. II, 476, n° 788. Sien. 270. Zb. XII, 201, n° 11. Chełch. I, 130. Rad. II. 75. Wisła VIII. 270. 697. Kuj. I, 291. 303. 319; II, 33. 53. 146. Kozł. 168. 169. 194. Krak. IV. 313. Pozn. I, 240, n° 101. Zb. II, 52. 62; VI, 102. Sab. 133. || »Należć się« = urodzić się: »Kto się we wrześniu nale-

zie, nazywa się 'wrześniakiem'« Wisła I, 147. »Dziecko się nalazło u Janka« ib. 154.

Należnik = »znalazca« Krak. IV, 313.

Należny = »1, znaleziony: 'Piniądze należne' 2. datek za znalezienie i oddanie czegoś: 'Dám ci należne' = nagrodę za to, żeś znalazł i oddał« Rozpr. IX, 210. »Należna podkowa« (w czarach) Krak. III, 90, ods. Wisła I, 102. »Należne = znaleźne« Wisła IV, 844. Krak. IV, 313 p. w. Należć. Rozpr. XI, 186. Święt. 704. »Jako 'należne' należy mu się 'pocęsná'« ib. 149. »Nalazłem u chłopa pieniądze w kieseni, Dałci mi należne, jaz mię djabli wzięni« Krak. II, 476, n° 788.

Należeć = długo leżeć, należeć się (aż do czegoś złego): »A wstańze, synowa, Bodajś należała!« Kuj. I, 306, zwr. 3. || »Należeć« = przypadać, wypadać: »Tá piosnecká Nâlezy nâ te świątecká« Kętrz. 70, n° 36. || »Należeć się« = należeć, wypadać: »Ubrane, jak sie temu należy« Pozn. VI, 6. »Usłysała to dziaucha i zmiarkowała, ze sie to do nij nâlezy« = odnosi się, dotyczy Święt. 371.

Należycie: »Należyto«: »Matka dawała synowi bez siédem lat piersi... Jak już należyto podydkał (= nassał), kázałá mu iść do boru...« Pozn. VI, 220.

Należyty = »a. Przynalezyty = należący się komuś, przypadający mu« Krak. IV, 313.

Nalig = »ani, ani« Rozpr. XX, 431.

Nalik = gwoździk (kwiat) Mrong. p. w. Nelke. »Ogródeczek... nalików« Zb. VI, 120, n° 52.

Nalodek: »Dziecko 'pokiełzło' (= poślignęło się) na nalodku, 'ozbiło się' całe« Wisła II, 112.

Na lotku = »w lot: 'Strzelić do ptáka na lotku'. 'Niedźwiedź na lotku zjé jałówke'« Spr. V, 379, n° 4.

Naludnieć = »utyć. 'Naludniały' = który utył, otyły« Pr. fil. V, 800.

Nalustek = »żelazny a. wiciany łęk, opierający się na luśni i kłonicy, dla podtrzymania drabi« O. »Nalustek = części wozu« Kuj. II, 273 (z Bibl. Warsz. LXXX, 626): I, 84. »Nalustki cztery żelazne między kłonicami a luśniami, u góry« Zb. IV, 190, n° 58. »Luśnia składa się z drzewa i nalustka« Pozn. II, 53. »Na liśniánki zakłada się 'naluśtek' a. żelazny, a. drewniany i przywiązuje się postronkiem bliżej przodku« Zb. VIII, 259. »Luśnie u góry łączą się 'nalustkami' z 'kłonicami'« Pozn. III, 138. »Nalustki = wici, łączące luśnię z kłonicą« Łoś. »Nalustek a. Naluśnik = żelazo, zawieszone na luśni i kłonicy, do podtrzymania drabiny« Pr. fil. IV, 844.

Nalżeć: »Nalzéć a. Zelzéć = zwolnieć, ustać (o deszczu)« Rozpr. IX, 217.

Nałabudać = »z trudem przyzbierać: 'Na siłę (= ledwie) tyle nałabudałem'« Roczn. 212 p. w. Łabudać. Por. Nałabuździć.

Nałabuździć = »nazbierać, użebrać: 'Nałabuździł ta, ka móg'. 'Nałabuzdzem po ludziak, ka sie dá'« Spr. V, 380. Por. Nałabudać.

Nałachać się: »Nałáchać sie« = nabiegać się bez celu: »Łáchás, bestyjo, łáchás i nie mozes sie nałáchać« Pr. fil. IV, 214 p. w. Łáchác.

Naładować i Naładzić = przygotować, przyrządzić: »Kosy naładuj« Kam. 63. »Ułanicha tę przeskoczkę w zad (= napowrót)

na dziewkę naładziła« (dawszy jej lekarstwo na abortus) ib. 146. »Naładziła bełty do odczynku« (= urządziła skorupki do 'odczynienia«) ib. 154. »Matusek naładował panu buty do obucia« ib. 177. »Naładowała dwa syry« Kozł. 39. »Naładował se dubeltówke« Zb. V. 256. »Pistolce naładowane, gotowe do strzylaniá« Zb. VII. 74. »Naładowałem rózgę na kota« Zb. VIII. 252. »Wzium se kosy na'adował, poszeł pilnować« Wisła VIII. 226. »Wzion dubeltówke, na'adowanom (= nabitą) kulkami« Zb. XV. 39. »Naładowany, Zładowany = narządzony, naprawiony, przygotowany« Pr. fil. IV. 844. || »Na'adować = naładować, napakować (np. wóz)« Ram. 114. || »Naładzić« = przygotować się: »Chłop se naładził na dużo pieniędzy« = przygotował się na duży wydatek Kam. 141.

Nałamać: »Nałamię, Nałamiã, Nałamieł, Nałami = nałamać« Ram. 114.

Nałapać: »Nałapám ryb« Święt. 471.

Nałazić = przypadać, być w miarę: »But ten dobrze nałazi« Ust. z Ukrainy.

Nałechtać się = »nagadać się, nabluzgać się« O.

Nałożny = »nawykły, nałożony do czego« Spr. V, 138. O. »Ja bo od maleńkości nałożny tego (= bardzo) ráno wstawać« Osip. »Nałożny do taki roboty« Chełch. I, 96. »Ten nałożny był dobrze jeść i pić« Kuj. I, 136.

Nałożyć = wlepić, dać: »Pan mu lepi (= więcej) jak dwie kopie prętów nałożył w pośladek« Kam. 177. || »Kto prędko jé, to mało nałoży« Myszkowski Strachy, 6. »Wicy (= więcej, im więcej) ñón wloczył, lik (= tylko) wicy piasku sã nałożało« (= nakładało się) Hilf. 100. »Póki nôga sã nałoża (= poki noga się nakładała = była nakładana, przysypywana), dobytk nie gryz (= bydło nie chciało jeść)« Hilf. 128. || »Nałożyć« = ponieść nakład, wyłożyć: »Na sukienkę sama nałożyła« Krak. II. 148. »Matusiu... przedaj cisule, nałóz na muzyke, to ja zatańcuje« Zb. XII. 159. || »Nałożyć głową«: »Bodajeś głową nałożył!« (przekleństwo) Pleszcz. 105. || »Nałożyć się = przyzwyczaić się: »Kónie nałożyły sie do roboty« Spr. V, 115. O. || »Nałożyć« = włożyć, wdziać Zb. XII, 47. Ust. z Litwy. Por. Nakładać.

Nałyhacz = »powróz do prowadzenia pary wołów i do upinania onej: zakłada się na rogi. Por. Wołowód« Roczn. 217. Zb. III. 127, nº 24.

Nama p. My.

Namagać się = »napierać się« Udz. O.

Namaklać: »Namaklac = namacać, np. klamkę u drzwi« Ram. 115.

Na małe = »ledwie że nie, o mało, omal: 'Na malem z konia nie spad'« Wisła I. 154. Por. Na mało.

Na málu p. Mal.

Na malućko = »nieco: 'Pockáj na malućko, hnet sie wrócem'« Spr. V, 380. Wrześ. T. 29.

Na mało = »nieomal« Pr. fil. III, 306. Por. Na małe.

Namanić się = »przypaść do usposobienia, nadać się: 'Namaniła mu sie pogwárka'« Święt. 704. || »Namanić się = zjawić się, wziąć się: 'Idzie... a tu nagle skądś się namanił przed nim Kameduła...'« Wisła VIII. 105. »Namanić się = zjawić się, nawinąć się: 'Nagle namanił mu się że-

brak...'« Mát. P. 12. »Namaniła mi sie ňokazyjá« Udz.

Namarachować: »Namarachôwac = namęczyć, natrudzić« Ram. 115. »Namarachôwac sã = namęczyć się, natrudzić się« ib.

Namarmuszony, Namurszony = zachmurzony« Pr. fil. V, 801. Por. **Naburmuszyć się, Namurmuszony.**

Namarykować »sobie = ułożyć sobie, uroić sobie« Kolb.

Namarznąć się: »Namiarz (= r)-nąc sã« Ram. 115.

Namaścić, Omaścić, Wymaścić = posmarować czem tłustem, a. żartobliwie: 'Namaścić toporzyskiem po łytach'« Spr. V, 380.

Namawiać i Namówić: »'Namawiać na służbę' = umawiać się o warunki służby« Osip. || »Namawiać się« = umawiać się, układać się: »I'siądziemy, Będziemy się namawiać; Jak się namówiemy, To się ożeniemy« Pozn. IV, 197, n° 377. »Kawalerowie Namawiają śię do jedny dziewuli, Chtóremu się dostanie« ib. 204, n° 393. || »Namówić« = umówić, zgodzić: »Namówił na służbę« Zawiliński Z etnogr. kraj. 18. »Namówiem (= umówimy) sobie lokaja i pokojówke« Chełch. II, 54. »'Namówiony sługa' = umówiony na ś. Szczepan« Gluz. 444. || »Namówić się« = pogadać, umówić się, zmówić się, ułożyć się: »Nazajutrz namówił się dłużnik ze swoją żoną i poszedł na cmentarz« Cisz. I, 230. »Komornica... z żołnierzami się namówiła« Lub. I. 292, zwr. 13. »Ci we dworze... namówili sie tak, cóby (siłacz) jeździół do lasa« Zb. V, 222. »Otwórz okieneczko, Namówimy my się oba (= oboje) wraz« Rog. n° 366. »Trzy świece się spaliły, Nim się namówili« Kuj. II, 32. Toż Pozn. IV, 150. Zb. VIII, 282; IX, 208. || »Namówiać się«: »Słyszał te panne się z panem namówiać« Pozn. VI. 311. || »Namółwić«: »Ni mogę namółwić Tej szwarnej dziewczyny« Zb. IX. 180, n° 25. »Już je moja miłá namółwioná« ib. 238, n° 205.

Namiastek = »rasa« Sand. 263. »Namiástek = ród, pokolenie, nasienie« Święt. 704. »Jaskółki giną w wodzie, a jéno namiastek tych ptaszków przylatuje na świat dla rozmnożenia potomstwa« Zb. VII, 114, n° 23. »Namiástek«: »Kogut a. kura dobrego nam'ástku = dobrego nasienia, dobrze się niesą« Lis.

Namiąć: »Namjie« Ram. 115.

Na miejscu: »Popuściła wás chorość, pozdrowieliście, matko? — Tera já juz na miéjscu = jużem zdrowa. 'Juzek na miejscu' mówi się też po szczęśliwie przebytej biedzie a. jakichkolwiek kłopotach« Spr. V, 379, n° 16.

Namielec = »roślina claviceps europaea, sporysz« Pawł.

Namieniać i Namienić: »Namieniać: 'Namienia na świtanie' = pierwszy brzask wschodu, świtanie« Spr. IV, 307; V, 380. »Ino ze namieniało na świtanie« Wisła VI, 145. || »Namnienić = naznaczyć, wybrać: 'A kogo mnie Bóg namnieni, ten me nie mnie'« Spr. V, 115. »Pojmij, królu, Jaką ci Bóg namiéni« Maz. V, 300.

Namienienie: »Z boskiego namienienia« = przeznaczenia Kam., a. Kuj. I.

Namierzać = mierzyć O. »Jako miaro wy namierzacie, tako miaro wam odmierzać będo« Fed. 136 (z mowy pogrzebowej).

Namierzwić: »Namirwić = narozrzucać« Cer.

Namiestnik, »Namieśnik = tak w powiecie Białostockim zowią gumiennego, karbowego, zastępcę dziedzica a. ekonoma na folwarku« Pr. fil. IV, 844. Toż Ust. z Litwy, gdzie też używane są pochodne: »Namieśnikowa«, »Namieśnikówna«, »Namieśnikoski« i »Namieśniczek«. || »Namiestnik« na weselu: »Młodsi drużbowie zwani są 'przydankami', 'namiestnikami...'« Zb. I, 82. p. w. Drużba. »Pan młody przyniósł garniec wódki, a jego 'namiestnik' częstuje weselników« Wisła' VII, 693. || »Namieśnik« cesarski Cisz. I, 120, nº 90. »Namesniczeniek«: »Złotniczeńku, namesniczeńku, Ulejże mi złoty kubek!« Wójc. I, 272. Pauli, 5 ma na tem miejscu: »Złotniczeńku, rzemiśniczeńku!«

Namieszać: »Latoś w Miętusi namiesali osiemstów kierdela« Spr. V, 380; por. przytoczenie ze Spr. V, 377 pod Mieszać.

Namiędlić: »Dość my namiędliły, Naczesały dosyć« (pieśń wyżynkowa, nie ludowa K.) Krak. II, 455, nº 740.

Na miękko: »Na miętko«: »Pościeliłam na miętko garść siana« Kam. 101. »Jaja na miętko« Ust. z Litwy.

Namiętność: »Namiejętność«, oraz pochodne: »Namiejętny« itd. Ust. z Warszawy i z różnych okolic.

Namioł: »Námioł = ziarna zboża na wilgoci niedojrzałego a przerosłego« Rozpr. VIII, 230. 192.

Namiotek i Namiotka: »Namiotka, Namiełka, Namiłka = ubranie głowy wieśniaczek na Polesiu i Rusi (opis)« O. »Namiłka = rańtuch« Roczn. 217. »Namiłka, Namiotka, Sierpanek, Zawojka (nad Sanem) = ubiór głowy mężatek na Rusi...« Zb. I, 87; VIII, 133; XII, 88, ods. 1. Wisła II, 357. »Namiotek a. Namiotka = płatek płótna, zawieszony na głowie mężatek« Gluz. 572. Zb. II, 279. »Namiłka« = z kilkołokciowego płótna a. perkalu obwiązanie głowy niewiast w Wiłkomierskiem Tygod. ilustr. 1, X, 463. »Namiłka = cienkie i rzadkie płótno, którem wieśniaczki zawijają głowy w dnie świąteczne« Kłosy V, 11. »Namiełka« Zb. XIII, 212. »Namiotka« ib. 213. »Namyłka = długa chusta kobieca na głowę, nakształt ręcznika« Chełm. II, 239. »Namiłka« ib. I, 279. »Na głowie zamężne noszą 'namiotki', zawiązane z długiego perkalowego białego szala« Jucewicz Litwa, 208. »Namiotka« Wisła V, 481.

Namisto i Namysto: »Dziewczyny Czerniechowskie na szyje kładą monety ('namisty') i korale« Kłosy V, 80. »Na szyi różnokolorowe 'namysto' tj. paciorki a. korale, związane jedwabną kokardą« Zb. VIII, 116. Por. 'monisto' pod Dukacz.

Namiłka p. Namiotek.

Namknąć = usunąć się, ustąpić: »Prędko mu się z drogi namknął« Nadm. 129. »A namknijże się!« Konopnicka, Na drodze. »Wojsko się chciało namknąć, a ón ciągnął go (= je) prosto« Pozn. VI, 271. || »Namknąć się = przybliżyć się« Czark. || »'Namknę na to' = nasram, kichnę na to, nie dbam o to« Pobł. 50. || »Namykać się« = usuwać się na bok: »Wojsko chciało się namykać... ale musiało« Pozn. VI, 271. »Kto tańcuje w kole?... Jeżeli jest andrus, to sie mu namykam« Maz. V, 286, zwr. 7.

Namleć: »Namełli« Zb. V, 249.

Namłot = »umłot, wydajność ziar-

na z zebranego (raczej 'wymłóconego' K.) zboża« Osip.

Namłotny. »Namłotni = pełen ziarna, obfity w ziarno przy młóceniu« Krak. IV, 313. Por. Kopny. Umłotny.

Na młóto: »Na młuto = zupełnie« Rozpr. VIII, 230. Por. **Młóto**.

Namognięty = niespełna rozumu Ust. od Krakowa.

Namolnie = natarczywie: »Namolnie upomina się o bakszysz« De Gabriac Humor. wędrówka po Wschodzie, 5. »Namólnie prosić« Ust. z Warszawy.

Namolny = »naprzykrzony, nudny, natrętny« Kuj. II, 273 (z Bibl. Warsz. LXXX, 626). »Namolny = naskwierny, nieznośny: 'Dziecko, mąż namolny'. W odmiennem nieco znaczeniu przymiotnik ten używany jest w innych stronach: 'Namulny to człowiek z tego redaktora...: gdzie nie można przeszkodzić, tam on podlezie' Biesiada liter. XVII (1884)«. Nadm. 136. »Namolny = nudny, uprzykrzający się« Spr. V, 115. »Namólny = natrętny, naprzykrzony, dokuczliwy« Pr. fil. V. 127 (mylny wywód; por. **Molić** K.). »Namolny = natrętny, naprzykrzony, dokuczliwy« ib. 801. || »Nienámálny (tak K.) = niecierpliwy« (? K.) Rozpr. VIII, 175. »Nienamolny = naprzykrzony, nieznośny (? K. Autor wywodzi od 'mułu'!) Sand. 263.

Namormaszony = »skwaszony na humorze« O. Por. **Naburmuszony** itp.

Namormolić się = »nachmurzyć się. 'Namormolony' = nachmurzony« Pr. fil. V, 801. Por. **Namarmuszony**, **Namurszony**, **Naburmuszony** itp.

Namorożnie »lm. = deski niezbyt szerokie, osadzone na wierzchu 'okleni' a. 'wiązów', na czopach, zaciętych na końcu 'kopył'« Roczn. 217.

Namow- p. **Namów-**.

Namowa = »przedstawienie, przełożenie, projekt: 'Raz przysła namowa od gromady, żeby założyli po piątce (5 guld.) od kurzaca« Rozpr. X, 217. »Sąsąd... słuchał ny (= onej, tej) namowy...« Derd. 128. || »Namowy«, rzadziej 'Namowa' = oświadczyny, układy: »Starostowie (weselni)... przychodzą na 'namowy', tj. prosić o rękę panny« Hoff, 46. »Parobczak... udaje się do rodziców dziewki na 'namowę'« ib. 47. »'Namowę' (spisaną) podpisuje ojciec panny« ib. || »Namowy = zaręczyny, 'zálety'« Aten. VI, 651. Por. **Namówiny**.

Namowniccy = goście na zaręczynach, czyli na 'namowach': »Rodzice młoduchy wyprawiają ucztę dla namowników« Aten. VI, 651. »Ej, co za goście Na (? K.) namównicy, Grają na huślach i na gajdzicy« Hoff, 55, nº 5.

Namożenie = »przełamanie, zmożenie: 'Niedźwiedzie sadło na namożenie'« Pr. fil. V, 801. »Najpowszechniejszą z pracy chorobą jest 'oberwanie' a. 'namożenie się'...« Krak. III, 160, nº 55.

Namóc się = »podźwigać się: 'Namogłem sie snopkami', a. 'oberwałem się'« Kuj. II, 273. Por. **Nadmóc się**.

Namówić p. **Namawiać**.

Namówiny: »Następna (po 'oględzinach') wizyta u przyszłej panny młodej zowie się 'namówiny'« Wrześ. 15 p. w. Oględziny. »Namówiny, zrękowiny robią się po odbytych 'przepatrzowinach', które są pierwszym krokiem oficjalnym do małżeństwa« Spr. IV, 307; V, 380. »Námówiny« ib

311 p. w. Przepatrzowiny. »Namówiny, czyli 'Pytanki' (opis)« Pozn. II, 250. »Odwiedziny te czwartkowe 'namówinami' się nazywają ib. 251. »Po powrocie od księdza, młodzi chodzą po wsi prosić ludzi na wieczór do rodziców dziewczyny na 'zmówiny' a. 'namówiny'« Zb. X, 227. »Namówiny = zaręczyny« Wisła I, 312. »Námowiny (= swaty) chodziły do nié bardzo bogate« ib. II, 25. »Wybrał sie królewic na námowiny do inego króla« ib. 27. »Namówiny« Zb. XV, 36, n° 16. »Niescęśliwe były moje namowiny: Co ja se namawiał, Odmówił mi inny« Kiel. II, 125. Por. Namowa.

Namówisko = »namowa: 'Poszła z namówiska, nie z upodobaniá'« Pr. fil. V, 801. »Cy to z namówiska jakiego, cy z upodobania ...bierzecie siebie?« (przy zaręczynach) Krak. II, 28.

Namrzeć się głodu: »Ej na weselum była... Trzewiczkim zdarła, Głodu sie namarła« Wójc. II, 83. »Głodu sie namârła« Maz. III, 127. »Namrę ja się głodu« Lub. I, 267. »'Namrzéć się głodu' = doznać, nacierpieć się głodu« Święt. 704.

Namulnica = »lewa rękojeść u sochy, a raczej 'rogacza'; prawa zowie się 'kulką'« Pr. fil. IV, 844. »Rękojeście sochy zwą nad Narwią 'namulnicą' i 'kulą'« Wisła II, 286.

Namuł = »muł, szlam« O. »Namuł = muł, błoto rzeczne« Krak. IV, 313. »Námuł = zamulenie« Rozpr. XX, 431; VIII, 230; IX, 210.

Namurek = »przymurek: 'Był za kaplico taki námurek'« Pr. fil. V, 801.

Namurmuszony = nachmurzony, nadąsany« Pr. fil. V, 801. Por. Naburmuszyć. Namurszony itp.

Namurszony = »zachmurzony: 'Chodzi namurszony'« Pr. fil. IV, 220. Por. Naburmoszyć, Namurmuszony itp.

Namykać się p. Namknąć.

Namyśleć = umyślić, zamyślać, wymyślić: »Cóżeś namyśliła?« Wisła VI, 145. »Kaśka cosik namyśluje« Spr. V, 345 p. w. Bryzować sie. »Namyśleć co = obmyśleć co« Wrześ. 13. »Wojtek cosi kăsi namyśluje« Spr. V, 365. »Namyślał sie (= namyślił się) ón wreście« Święt. 467. »Ale sie wnet namyślała i posła...« Zb. VII, 55.

Namytka p. Namiotek.

Nan = »ojciec« Zb. II, 9. »Ene nân mój Wiezie w pôle gnój« Nadm. 151. Pr. fil. V, 801 p. w. Nana.

Nana »a. Nâna = matka« Hilf. 173. »Nana = błędnie (!! K.) zamiast 'mama'« O. »Nana, Nanka, Nańka, Nâna, Nânka = mama, mameczka« Pobł. 51. 53. »'Matkę' nazywają na Malborskiem małe dzieci 'nana' i 'nanka'; na Kaszubach wyraz ten przybiera formę 'nénka'« Wisła III, 738. »Nana = mama; Nanusia, Nęnula: 'Stáńże, nęnulo, w rogu stołu!'« Pr. fil. IV, 220. »Nâna nie je doma« Nadm. 89. »Nana = matka: 'Trzeba nane przeprosić'« Pr. fil. V, 801. »Nana = mama« List. od Drohiczyna. »Nanka = matusia« Krasn. 305. »Nana = mama, matka« Czark. »Podał (córkę) nance« Derd. 132. »(Janek) Objąn tatkę jedną ręką, a naneczkę drugą« ib 131. »Do swy nanki« Derd. 4. »Z nanką« ib. 33. »Nanka, Naneczka« Derd. J. 20. »Nânka« Nadm. 152. »Na-

nusiu!« Kaspr. 63. »Dlå môje nânki« Nadm. 152, nº 10. »Nanuśka« Wisła VI, 874. »Nenia« = matka Hilf. 114. »Nena, Nenka = matka« Ram. 120. »Nenczyn, Nenin = matczyn« ib.» Gosposiu, neńko, a wyjdźcie na podwórze!« Padalica Opowiad. i krajobr. I. 26. »Nienia = matka« (z Kaszub) Kalendarz Jaworskiego 1868. str. CXLIV. || »Nana = niańka, piastunka, zwykle niewielka dziewczyna, piastująca małe dziecko, które woła na nią: 'Nanu, nanu!'« Pr. fil. IV, 844.

Na naręczu (o koniu) = z prawej strony: »Ten na naręczu to dobrze idzie, ale ten na podsobku to djabła warta« Krak. IV, 313 p. w. Naręczny. Por. Naręcze.

Nanaszać: »Nanaszac, Nanászają, Nanászáł Nanaszáj = nanosić: »Kôżdodzennie nanászá mie wôdy do kôła« Ram. 115. »Nanaszać« = nanosić List. z Litwy.

Nancygier = »wódka, przemycana z za granicy« Rozpr. XVII, 88.

Nanczyn = matczyn, matusin: »Bez nanczyny wiedzy«. Derd. J. 38.

Na nic = zupełnie, do szczętu: »Od żuru na nic mu schudnie boczek« Krak. I, 268. Toż List. z różnych okolic. »Na nic główka tatusiowi ściarnieje« Chełch. I, 165. || »Ninac«: »To sie nie zdało ninac« Kam. 14. 35. 103. 126. »Kamień miałki 'ninac' nie jest przydatny« Lub. I, 90.

Nanek p. Nankin.

Naniecić: »Nanieciuł ogień« Pozn. VI, 87. »Nanieca ogień« Wójcicki. Klechdy II. 82.

Na niecnotę = na złe, szkodliwe« Pleszcz. 38. »Robić na niecnotę = robić na złe, na psotę« ib. 49, nº 9. »Nieboszczyk robi w nocy na niecnotę, psuje, bo ze Złym trzymá« Wisła VIII. 148.

Na nieszpór: »'Na wysoki nieszpór' = przed zachodem słońca. 'Na nizki nieszpór' = o zachodzie słońca« Roczn. 227 p. w. Pory dnia.

Na niewiele = na krótko: »Wpuść mego konika. — Choćbym i wpuściła, ale na niewiele«. Zb. II, 42, nº 10.

Na nigdy = nigdy (wzmocnione): »Bodajżem cię, ty, huftaju, Na nigdy nie była znała!« Rog. nº 7.

Naniknąć = znaleźć? »Mysy list nanikły w dziurze i zjadły go« Zb. V, 214, nº 21.

Na nizu = »na dole, w dolinie« Pleszcz. 38.

Nankin: »Ankin« Słown. Kolb. || »Nanek = nankin: Nankowy = nankinowy« Zb. I, 20. »Nankowy« Pozn. I, 68.

Nanośny = »naniesiony« Petr.

Nanukać: »Nanûkac = nagnać, napędzić« Ram. 115.

Nanykać się = »naszukać się« Kolb. rękop.

Na oba czas = »ujdzie, średnio: 'Jakie masz bydło? — Na oba czas'« Pr. fil. IV, 220.

Naobiecywać: »Naňobiecował« Zb. VII, 5.

Naobierać: »Kto więce trześni naobiere, tego sałas bedzie« Listy filolog. XII, 470.

Naobkoło: »Naobkoło stołu« Zb. VIII, 279.

Naocznice = okulary Huc, 347 (Czy to wyraz ludowy? K.).

Na odkół, patrz pod Jarzmica przytoczenie z Kuj. I, 88. Por. Odkólny.

Na odmian = kolejno na odmianę: »(Kobiety) biorą pannę młodą (do tańca) na odmian, jakoby na pożegnanie« Pozn. II, 288.

Na odsieb p. Od siebie.

Na odświęt = od święta, na święto: »Kobiety noszą spódniczki na

odświęt bawełniane, wełniane, a nawet jedwabne« Kuj. I, 68.

Na odwider: »Naodwider = natychmiast napowrót, odwrotnie, ponownie« Święt. 704. »Na odwider = zaraz napowrót, natychmiast znowu: 'Idź mi na odwider do niego!'« Zb. I, 47. »Na ŭodwider = napowrot« Udz.

Na odwieczerz i t. p.: »Naodwieczerz = po południu, od obiadu« Was. 244. »Na ŭodwiecérz = po południu« Rozpr. VIII, 230. »Na odwiecerz = przed wieczorem« Fed. 402. »Na odwiecyrz = na po południu: 'Obiecáł przyjś na ŭodwiecyrz, ale przyseł ŭodwiecorá' (po południu)« (?K.) Spr. IV, 26. Kłosy II, 331. Kam. 26. Rozpr. XI, 186. || »Na odwieczor = po południu, wieczorem« Tygod. ilustr. 1, XII, 27. Por. Odwieczerz.

Naodwrot: »Naodywrót = odwrotnie, wspak, w drugą stronę« Pr. fil. IV, 903. »Naodywrot = odwrotnie, na opak, na drugą stronę« Czark.

Na odwrotkę: »Gdy się natańcują ('wiatraka') do woli w jedną stronę, przodownik krzyczy: — Na odwrotkę! i znów w odwrotną stronę się puszczają« Pozn. V, 187.

Naodziać = odziać, przykryć: »Jasiu, kędyś Kasię podział? — Pod kominkiem portkamy naodział« Kuj. I, 268, nº 30. || »Naodziać się« = przykryć się, ubrać się w co, włożyć: »(Królewic) nima sie cem naodziać« Chełch. I, 255. »Naodział się czterema kożuchami« (z szopki) Pr. fil. V, 801. »Ciepnij my sa (= tu płaszcz, to sie naodzieję« Pozn. VI, 13. »Zwlekła swoje szmaty i naodziała sie w te sieć« ib. 305. »Matko, czem się (oni) nadzieją?« Lip. 187. || »Naodziać = uderzyć: 'Naodział me kijem'« Spr. V, 115.

Naoglądać się: »Czegoz ja sie mam oglądáć? Jużcic ja nie twojá! Náoglądałám sie dosyć, pokim byłá twojá« Kętrz. 38.

Na ogólach = »niby to, nie na serjo: 'Zalycali mi sie, wszyćko na ŭogólach'. 'Gádać na ŭogólach' = co innego mówić, a co innego myśleć« Spr. IV, 325. »Jeźli ktoś udaje, mówiąc, nie chce wyrazić prawdy, mówią: 'On tylko tak na ogólach mówi'« Parcz.

Na oko: »'Ani na oko zduchnąć' (= szturchnąć) = zupełnie nic, wcale nie: 'W domu niema nic, ani na oko zduchnąć'« Zb. I, 46.

Naokoło: »Nie dajciez nam dwóch (podarunków) albo jednego, Bobyśmy się bili naokoło niego« Rad. I, 107, zwr. 10. »Naokole«: »My tak naokole obesły« Zb. I, 16. »Oni sie patrzo naokole i pytajo: — A to chto?« Chełm. II, 91. || »Nakoło«: »Z procesyjom nakoło wsi szli« Aten. VI, 120. || »Naokolutko«, Naokolusieńko« Ust. z Litwy. || »Naowkoło«: »Po sadeńku chodziła naowkoło wiśni« Pleszcz. 206, nº 18. || »Naŭkół« Ram. 118.

Na okpisz: »Na okpis = oszukanie« Sand. 263.

Na okracz = okrakiem: »Chłopiec przeskakuje na okracz przez każdego z osobna« Zb. V, 88, nº 17.

Na okrągło: »Dziewki kawałątko ziemi na okrągło uładziły« (= klomby urządziły) Kam. 132.

Na okrąż = rodzaj tańca: »'Odsibka', zwana także 'smykany', a prędszy od niej 'wiatrak', co wszystko razem nosi nazwę 'na okrąż'« Pozn. V, XI.

Na okrętkę = rodzaj tańca: »Na okrętkę! Na odsiebie!« woła Jánek w tańcu Pozn. V, 186, zwr. 11 (nie ludowa K.).

Na opak = »odwrotnie« Spr. IV,

26. »Buk 'na opak kręty' (nie 'na posłoń') nie dobrze się szczepie« ib. 307, p. w. Na posłoń. »Na opak = wspak, przeciwnie« Parcz. »'Na opak świata' = inaczej, niż cały świat (robić)« Pr. fil. IV, 220.

Na opaszki »nosić odzież = nie na rękawy, lecz okrywając się tylko« Pr. fil. IV, 220. »Na opaszki = na ramionach: 'Wziąć drzewo na opaszki'« Pleszcz 38.

Naopośle p. Opośle.

Na osobek = »osobno, oddzielnie« Parcz.

Na ostatku = ostatni raz: »Zaprowadźcie me do niego, niech go jeszcze na ostatku zobaczę« Kuj. I, 324.

Naosypować = porozsypywać: »(Mąki) sporo świnie zjadły, a więcy jesce naosypowały« Święt. 448, nº 77.

Na oścież: Kuj. I, 187. »Naościérz (tak K.) = na ścieżaj« Swięt. 704. Por. Na ścież.

Na otrzednią: »Na ŭotrzednio = po kolei« Wisła I, 306.

Naowkoło p. Naokoło.

Na ozaist: »Na ŭozaist = na serjo, w istocie« Rozpr. X, 289. »Na ozaist = w istocie, rzeczywiście« Spr. V, 379, nº 10. »Na ozajest = naprawdę« Sab. 133.

Napachać się = nawąchać się: »Wróć się, dziewczyno, do ogrodu mego. Tam się napachasz ziela majowego. — Oj cóż mi przyjdzie z téjto pachności!« Pauli, 150.

Napacykować: »'Stoi, jak napacykowany' = jak malowany, milczy« List. z Kujaw.

Napaćkać się = »najeść się (rubasznie)« Święt. 704.

Napadać p. Napaść.

Napadnik = »swat, konkurent niespodziany« Rog. 53, ods. »Przychodzą napadnicy za pomocą ojca« Rog. nº 99.

Napakować: »Hanulka miała głowę kawalérem napakowaną« Zb. VII, 49.

Napalać i Napalić: »Napálám, Napálać (kogo) = zaczepiać, dokuczać, drażnić« Spr. IV, 325. || »Napalić« w piecu, ogień: »Zbójcy.. napalili ogień, zaczeni sobie jedzenie gotować« Kuj. I, 160. »Napale w piecu, co będziecie chlib piekli« ib. 170. »Córka jej nie umié i w piecu napalić« Kiel. I, 79, nº 53. »Chłopáki sie obrodziły, Bo nam ogień napáliły« Wisła VII, 392.

Napałać = »wiele czego 'wypałać', oczyścić od plewy: 'Napałać krup'« O.

Naparcie: »Náparce = uparcie, uporczywie« Ram. 121.

Naparczywy L.: »Naparciwy« = natarczywy, uprzykrzony: »Kto będzie naparciwy, pójdzie do dóm przez nosa« (z oracji weselnej) Wisła VIII, 487. Por. Naparty.

Naparkać = concacare: »Łaska naparkała do dzbanka z mlekiem« Zb. VII, 110.

Naparłęczyć się: »Naparłęczyć se = wziąć się skąd, nawinąć się (o gościu nieproszonym)« Pobł. 51. Toż Ram. 115: »Naparłączyc sã«. »Naporęczyć się« = 'napatoczyć się', nawinąć się« List. z Litwy.

Naparstek: »Náparztek« Swięt. 704. Spr. V, 381 »Napasztek« Cisz. I, 31. Pr. fil. IV, 220. Parcz. »Náparztek« Mil. || »Napasztecek« Wisła VII, 150.

Napartość: »Nápartość = upór, upartość« Pobł. 51. Ram. 121.

Naparty: »Náparty = uparty« Pobł. 51. Ram. 121. »Náparty henjel« Derd. I, 17. »Naparty =

uparty, naprzykrzony« Łęcz. 12, n⁰ 2. Por. Naparczywy.

Na parze = »na równi« Czark.

Naparzyć się: »Naparzyć se = naprószyć się. Strawa wstręt sprawia, gdy się w nią włos 'naparzył'« Pobł. 51.

Napaska = »paszenie: 'Napadali czeladź nanapaskach'« O. »Dorostki... z końmi miejskiemi mieli wyjeżdżać na tak zwane 'nocne napaski' (na pastwiska nocą)« Pozn. II. 12.

Na paskudę »robić = na złość, dokuczać« Spr. IV. 26.

Napaskudować = »naprzeszkadzać, nabróździć, naszkodzić« Krak. IV. 313.

Napaskudzić się = nakłopotać się, natrudzić się: »Nie napaskudzę się kiela (sprzedawania) gorzałki« Kam. 120.

Napasnąć. Napaścić i Napastywać = napastować: »Napasnę. Napasnąć = napaść« Rozpr. XXVI, 384. »Topielec rzadko napastnie człowieka« Święt. 469. »Żołnierza... napastnął topielec« ib. »Żádne boćko wás nie napaśnie« ib. 358. »Záden parobcák jik (= ich) nie napaścił« Zb. VII. 45.

Napastnik: »Napaśnik«, patrz pod Paskudnik przytoczenie Hemp.

Napastność = »napastowanie« Pr. fil. V. 801.

Napastny: »Napaśny« Kolb.

Napastować p. Napasnąć.

Napastywać p. Napasnąć.

Napaścić p. Napasnąć.

Napaść i Napasać = nakarmić: »Napasła sebie i furmana« Derd. 94. »Jak ja w gaju wołki napasała...« Maz. V. 266, zwr. 3.

Napaść i Napadać = znaleźć, spotkać: »Napád (lisa) wilk: — O, powiadá, bracie...« Cisz. I, 320, n⁰ 267. »Biezy... i napad dwa jabka« Krak. IV, 52. »Napadli (chłopaka) trzech szkolników (= uczniów)« Cisz. I, 65. »Ka napád piásek, to pisał litery« Zb. VII, 143. »Dobra myśl cię napadnie« Pozn. IV, 301. »Najświętsza panienka... napadła św. Jana« Łęcz. 178. »Jak bez lasy jechali, tak napadli studziénke« Cisz. I, 122, »Uśli kawáłek, napadli kola« ib. 305. Por. Napasnąć.

Napaśny p. Napastny.

Napatoczyć się = natrafić się: »Napatocyło mi się« Sand. 263. »Napatoczyć się = spotkać, trafić się« Pr. fil. IV, 220. »Napatocyć sie = zjawić się raptem: 'Owce napatocyły mi sie na drodze'« Spr. V, 115. »Napatoczyć się = trafić się przypadkiem« Łoś. »Napatoczyć się, Przypatoczyć się = trafunkiem napotkać, wleźć w drogę, pod oczy komuś: 'Napatoczyło mi się i wzionem'« Krak. IV, 313. »Moigo Kuby nima, chocby sie chto jenny napatocuł« Chełch. I, 232. »Napatocył się jakiś dziádek...« Wisła VIII, 149. »Napotocyć = spotkać, natrafić« Fed. 403. || »Napotoczyć się« = pozostać (o resztce czegoś z dnia wczorajszego itp.) Ust. z Warszawy. Por. Napatolić się.

Napatolić się = »nawinąć się, nasunąć się na oczy« Kuj. II. 273. Parcz. || »Napatolić« = spotkać: »Strzelce napatolili wilka« Pozn. VI, 328. Toż Parcz. Por. Napatoczyć się.

Napatrywać się = przypatrywać się: »Wszystkie panienki wołali, Napatrywać się (dzieciątku) kazali« Rud. 179.

Napatrzeć = przypatrzyć się: »Napatrzcież, panny, wdowy i mężatki, Jak to źle wendrować od ojca, od matki« Kolb. 34, zwr. 29.

Napawać = poić: »Jaś konia napawał« Wójc. I, 234. Oles. 483.

Krak. II. 169. Hoff. 41. »Jasiu... Tyś mię napawał czerwoném winem« Rog. nº 129. »Napawałby ja dzióchy winem« ib. nº 528. »Jasieńko koniki napáwał» Pauli. 92. »Wodą (konie) napáwali« Derd. 51. »Czemż go (chłopca) będę napáwała?« Zb. IX, 184, zwr. 5. »Kanżeś go (gąsiora) napáwała?« Zb. IX, 254, nº 296, zwr. 8. »Chłopcy konie napáwajom« Zb. XII. 152, nº 463. »Bratowa... samá je (kónie) napáwa« ib. 223, nº 138. »Foryś konie napáwá« Święt. 276, nº 283.

Na pè = na pewno, z pewnością Ust. z Warszawy (żartobl.).

Napeciać p. Nakeciać.

Napeckać = »nagryzmolić, nabazgrać; nabrudzić« O. Toż Ust. z Litwy.

Napedzieć p. Napowiadać.

Napełnić: »Napołnione« Opol. 4.

Na pełno = »do syta: 'Chłopstwo jadło i piło na pełno'« Kam. 96. »Dolewka na pełno« = dolanie do pełności naczynia ib. 109.

Naperzyć się: »Napérzyć się = rozgniewać się« Pr. fil. V, 801. O.

Napędzić = wypędzić, wygnać: »Napędzili go stąd« Ust. z Galicji. || »Napędzić« = zapędzić, odpędzić: »Napądź baby do chliwa« Kozł. 163, nº 14. »Oberznął mu nos i do domu napędził« Bar. 146. »Świnię napędzić do chlewa« Święt. 458.

Napichcić = »nasmarzyć ladajako, 'nabryżdżyć'« Ram. 110. p. w. Nabréżdżéć.

Napić, Napić się i Napijać: »Napić« = napić się, wypić: »W karczmie mało-wiele kto napił« Kam. 93. »W karczmie nie napijesz teraz siła« ib. 140. »Napiła ziela« ib. 146. »Nie chciał wody napić« Kuj. I, 147. »Napijemy krwi, jak wody« Maz. III. 282. »Napił miodu i wina« Rad. II, 55, zwr. 8. »Gorzałki napijemy« Lub. I, 163. »Wódki, piwa napił« Łęcz. 135. »Gorzałki napije« Lub. II, 40. »Napije kielisek« ib. I. 183. Kal. I. 160. Zb. XV, 60. nº 48. Święt. 306, nº 486. || »Napić« = dość, dużo wypić: »Tyś najad, napił. Ja zapłacić muszę« Kuj. II, 59. »Przejadłaś i napiłaś« Bal. 108. »Siłaś tam napiła?« Rad. II, 48. || »Krowy jeszcze nie som napite« Rozpr. XII, 72. || »Napiję się troskę Na swoją kokoskę« (= na rachunek mającej się sprzedać kokoszki) Sand. 148. »Zawsze z kogoś napił« = czyimś kosztem Kuj. I, 156. || »Napić się« = upić się: »Gadász! Napiłeś sie, prześpijże sie« Kuj. II, 49. || »Napiły« = pijany Ust. z Litwy. O. Gliń. IV, 200. || »Napijać« = napić się: »Napijaj gorzałecki, piwecka napijaj« Kiel. I, 80, nº 56. »A w Krakowie... piją, piją, napijają...« Rad. II, 61, nº 124. || »Napijać« = upijać się: »Trzymają ludzie, że ty napijasz« Zb. I, 28 p. w. Trzymać. || »Napijać się = pić dosyć, dużo: »Pił i wszyscy koledzy mieli się od niego dobrze, bo się przy nim darmo napijali« Pozn. VI, 171. »Niechze się (chłopcy) nabywają, Gorzałecki napijają« Maz. II, 14.

Napiec: »Napiók« = napiekł Zaw. 64.

Napiek = »1, nadwaga ciasta nad mąką, z której upieczono chleb 2, 'z nápiekiem' = 'na scet', do szczętu, zupełnie: 'Pan z nápiekiem go zniszczył'« Pr. fil. V, 801. »'Napiek' w wyrażeniu: 'z napiepiekiem się spaliło' = zupełnie, do cna, do imienia« ib. IV, 220.

Na pierwsze = nasamprzód, najpierw: »Na piersze z Bogiem, a po-

tém z panem chłopu wżdy żyć« Kam. 14. »Napirsze« ib. 37. 86. || »Na pierwszemu«: »Na pierwszemu (= nasamprzód) ten kráwc wészed w ten żark (= trumnę)...« Hilf. 115, nº 15.

Napierzyć = ułożyć płachty we szmigi, by wiatr w nie dął« Spr. IV, 366. »Napierzyć Napieryć koło = weiąć czyli osadzić sprychy w piaście koła od wozu przed 'pozuciem'. 'Napierzyć wiâtrak' = skrzydła napełnić dranicami. 'Napierzyć siery' = nabijać małemi haczykowatemi drucikami 'siery', t. j. część kołowrotka, na tymże drucie, co 'szpulka' i 'stryczka' umieszczoną. 'Napierzyć' = naśmiecić piórami« Pr. fil. IV, 844. Por. Napiór.

Na piękne = »na dobre« O. »Na piękne = zupełnie« Sand. 263. »Po zrachowaniu się na piękne« Kam. 77. »Na piękne uradzić« = dokładnie, stanowczo ib. 160. »Na piękne = na dobre, zupełnie« Fed. 402.

Napiętek: »Napiętki = podbicie u butów« Fed. 402. O. »Pod 'napiętek' umacnia się żelazna podkówka« Wisła III, 727. Rud. 21. »Nutka moja wyleciała z butka: Śpiewanie z cholewy, krzykanie z napiętka« Święt. 304, nº 473. »Napiętecki trzaskają« Kiel. I, 95. »Buciska bez napiętków« Zb. VI, 103, nº 12. || »Napiętek a. Skibka = krajanka chleba« Lub. II, 212 p. w. Skibka || »Napięto«: »Ileż, Jasiu, czapek masz? Mamci trzy napięta. Siedzą w nich gąsięta« Rud. 160, nº 5. || »Napiętka«: »Chusteczką napiętke wyścielę« Kozł. 65.

Napinać się: »Napinac se = mdło się robić, na wymioty zbierać« Pobł. 15. »Tak mie sã napiná, jak pô letny wôdze« Ram. 115.

Napiór = »cieniutkie deseczki sosnowe a. jodłowe, bardzo lekkie, z których się robią płachty wiatraczne« Spr. IV, 366. »Napiór = cienkie deseczki, któremi się 'opiera' śmigi wiatraka« Pr. fil. V, 801. Rozpr. XVII, 46.

Napisać = narysować: »Napiszą (na gałganie) oczy węglem« Rad. I, 94.

Napisanie = nadpis: »Na tej chorągwi jest napisanie« Pleszcz. 59, nº 26.

Napitek O. »Pan młody zakupuje 'napitek', tj. wódkę, piwo, miód...« Rud. 61. »Jadła i napitku« Wójcicki, Klechdy II, 25. || »Napitek wiedeński = infusum sennae comp.« Ciesz. 64.

Na płach (o ogniu): »Jak przyset rabin.. to przecie ogiń ino na płach, na płach« = »zaczął słabnąć, bo się już kończyło« (palić) Zb. XI, 73.

Napławać: »Napławac. Napławają (naplewią). Napławał. Napławi = napluć« Ram. 116.

Napłytek = tratwa Cer.

Na podoręczu p. Na podorędziu.

Napodorędzić się = »nawinąć się, znaleźć się w pobliżu, tak że łatwo i wygodnie można z tego skorzystać« Czark.

Na podorędziu: O. p. w. Podorędzie. »Na podorędziu, Podorędziu mieć kogo, co, a. być = pod ręką, na pogotowiu« Pr. fil. IV, 858 p. w. Podorędziu. »Piniądze sąm na podorędziu = są każdej chwili pod ręką, do wzięcia« Rozpr. XXVI, 389 p. w. Podorędzie. »'Mam na podorędziu' = mam pod ręką« Parcz. »Podorędzie = pogotowie: 'Na podorędziu' = na pogotowiu« Święt. 710. »Nie mata gdzie gazu na podorędziu?« Spr. V, 115. Czark. »Na podorędzi«

Rozpr. XVII, 47. || »Na podorędziu = na pogotowiu« Spr. IV, 26. Rozpr. X, 237. »Waligóra trzymał góre na pozdorędziu, jak smok wyleci, zeby go nią przytłuk« ib. 260. || »Na podoręczu« Rozpr. XVII, 47.

Na podób = nakształt, na wygląd: »Dziecko to takie na podób ma włosy, jako i twoja żona« Kuj. I, 148. »Na podób = na podobieństwo« Parcz. »Niby taki kraj na podób naszego« Konopnicka, Na drodze. Por. Na podobę, pod Podoba.

Napodpierać = dużo, długo podpierać: »Co sie já nachodził, napodpiérał ściány!« Zb. XII, 132, nº 176. »Napodpirał« Wisła VII, 127, nº 10.

Na podrugie = powtórnie: »Dac chcec na podrûgi« = kazać chrzcić powtórnie Hilf. 110.

Napodrzynać: »Napodrzynali tych ryb... wsuli do pieca, upiekli« Cisz. I, 247, nº 197.

Na podsobku p. Na naręczu.

Na podzimku = »w głuchej jesieni, w grudniu« Krak. IV, 317 p. w. Pod zimę.

Na pogotowiu = wnet, natychmiast: »Zobácyła to na pogotowiu zaba i zjadła« Zb. V, 197, nº 3.

Na pohybel = »niech mu się nie szczęści, niech przepadnie, zginie« Roczn. 226. Zb. I, 72.

Napoleon: »Rozkaz Napoleona« (z pieśni nie-ludowej K.) Kolb. 413, nº 347. »Tchórz Napoleonem nie będzie« Zb. II, 177, nº 228.

Napolować = upolować: »Jak óni polują, napolował ślachcic sobie te pannę« Pozn. VI, 186.

Na poły: »Beczkęś piwa wypiła... Na poły z swemi drużeczki« Wójc. II, 43. »Poztargál (ojca) na poły« Zb. V, 243. »Na poły = na pół« Wrześ. 13. Rozpr. X, 289. »Na poły (człowieka) przeciąć« Wisła II, 27. »Ozeniłem się na poły z płacem« Rad. II, 5. nº 8. »Dzielmy się na poły« Spr. V, 379. nº 11. »Złożę chusteczkę na poły« Rog. nº 292. »Gęś na poły rozdar« Kam. 148. »Chwytanie ptaków 'na poły'« (opis) Krak. I, 185. Por. Na wpołowę.

Napominać i Napomnieć = przypomnieć, wspomnieć: »W okolicy wszyscy mówili, gdy o nim napomnieć przyszło: — To ten ubogi Wojciech!« Bal. 141. »Napominać = napomykać, wspominać« Pr. fil. IV, 220.

Napominek = »rada, przestroga« Fed. 403. »Dziewcątecком napominek daję« Wisła IV, 811, nº 37.

Napomknąć = »przypomnieć« Udz.

Na pomacki: »Napomácki = po ciemku, wśród ciemności« Święt. 704 (raczej 'omackiem' K.).

Na popław = z prądem wody: »Łowienie ryb na popław = z prądem wody, zwykle w małą siatkę, przez dwóch ludzi, na dwóch czółnach« Prac.

Na poprzek: »Musiał bez te łąkę przejachać na poprzék« Pozn. VI, 57. || »Na posprzek = w poprzek: 'Stanęni rzędę naposprzek drógi'« Rozpr. X, 207. || »Na posprzec = napoprzek« Rozpr. X, 217. Spr. V, 379, nº 13.

Na poprzódek: »Na poprzódk«: »Jakżem krzyknął: — Maganka (suczka) na poprzódk, Figanka na pośladk, a Tyza w postrzódk!« Nadm. 88.

Na poranek: »Na porânk = nazajutrz, na jutro« Hilf. 177.

Naporęczyć = »polecić, poruczyć« Rozpr. XVII, 47; IX, 292. 354. || »Naporęczyć się« p. Naparłęczyć się.

Na porówni = na równi: »Na

porówni z nami‹ Konopnicka Na drodze.

Naporządzony p. Narządzić.

Na posłoń: »'Buk na posłoń kręty' jest drewnem dobrem na sprzęt, ale 'na opak kręty' nie dobrze sie scypie'« Spr. V, 379, n° 12.

Na posprzecz p. Na poprzek.

Na pozprzek p. Na poprzek.

Na pośladek p. Na poprzódek.

Na pośrodku, Napośród i Na pośrodek: »Na pośrodku morza« Rog. n° 233. »Na pośrodku morza« Kolb. 12. »Na pośrodku stała jabłoń« Zb. VII, 70. »Na pośrodku zagona« Pozn. II, 207. »Na pośrodku boru« Kiel. II, 137, zwr. 6. »Laska sie skrzywiła na pośrodku« Pozn. VI, 95. || »Na pośrodek«: »Królewic przeláz przez płot i daléj na pośrodek (ogrodu)« Zb. VII, 71. »Poseł (= poszedł) na pośrodek« Rozpr. X, 289. »Poseł na pośrodek izby« Spr. V, 379, n° 14. || »Napośród«: »Napośród polany« Rozpr. X, 251. »Na pośród = w środku« ib. 289. »Zaśpiéwám na pośród polany« ib. 262, n° 31. Toż Wisła VIII, 220, n° 160. Zaw. 78, n° 7. »Napośród rynku« Pozn. VI, 294. »Pochowali Maćka na pośród zieleńca« Łęcz. 136, zwr. 11. »Na pośród izby siedział« Spr. V, 379, n° 14. || »Na postrzodku«: »W lesie ścięte, dóma zgięte, na postrzodku drótem spięte« (zagadka o sicie) Rozpr. XII, 84, n° 3.

Na poświat = »łowienie ryb w nocy przy świetle (np. przy łuczywie)« Prac.

Na potem: »Napotém = potem, następnie« Osip.

Na potomnie = na zawsze, na wieki: »Prośby przynoszę, Żebyście mi nie bronili Waszę córkę.. Miłować na potomnie« Rog. n° 199.

Napotkać w połączeniu z 'na', np. 'Napotkać na trudności' itp. Ust. z Poznańskiego, też w druku często: »Napotykamy na różnicę« Libelt w Roczniku Tow. przyj. nauk Poznańs. VII, 54 itp. || »Napotkać« = natrafić, znaleźć: »Dziad (szuka 'Bobo'), 'śtycha' (laską pod beczkę żga), a tam napotkáł... piéniądze« Cisz. I, 211. || »Napotkali się z ubogą dziewczyną« Rad. II, 88. || »'Napotkani kumowie' tj. nieprzewidziani, obcy, z wypadku trzymający, przynoszą szczęście chrzestniakom« List. ze Święciańskiego (Litwa).

Napotoczyć się p. Napatoczyć się.

Na po tysiąc (razy): »Miły, mocny Boze, na po tysiąc, tysiąc Musiałek cie, dziwce, na zawsze wyprzysiąc« Zb. XII, 136, n° 237. »Na po tysiąc razy Matka mie biła ráz, a ociec dwa razy« ib. 145, n° 364.

Napowiadać i Napowiedzieć: »Napowiadać = przykazywać co komu: 'Wcorajek wám napowiedziáł, jako macie zrobić'. 'Napowiédz ta Józkowi, coby sie do drogi brał'. 'Napedziáł mi, cobyk seł'. 'Młodemu napowiadáj, a z wilkie paciérze mów (a. 'z wilkie oráj'), na jedno wyndzie' (a. 'to sytko jedność')« Spr. V, 380. »Zrobiłeś, com ci napedział?« ib. 359, p. w. Haj. »Napowiedział swoim rodzicom, zeby nie spali« Krak. IV, 19. »Napowiadać = nakazywać co komu: 'Młodemu napowiadaj, a z wilkiem pacierz mów, to wszystko jedno'« Wrześ. 13. »Słuchaj, co ci napowiemy« Zb. IX, 13. »Napowiedzieć = zapowiedzieć« Pr. fil. V, 801. »Napowiádać = zapowiadać« ib. »Napedzieć = napowiedzieć« Sab. 133. Por. Nakazać.

Rozpr. XVII, 47. || »Na podorędziu = na pogotowiu« Spr. IV, 26. Rozpr. X, 237. »Waligóra trzýmáł góre na pozdorędziu, jak smok wyleci, zeby go nią przytłuk« ib. 260. || »Na podoręczu« Rozpr. XVII, 47.

Na podób = nakształt, na wygląd: »Dziecko to takie na podób ma włosy, jako i twoja żona« Kuj. I, 148. »Na podób = na podobieństwo« Parcz. »Niby taki kraj na podób naszego« Konopnicka, Na drodze. Por. Na podobę, pod Podoba.

Napodpierać = dużo, długo podpierać: »Co sie já nachodził, napodpiérał ściány!« Zb. XII, 132, n⁰ 176. »Napodpirał« Wisła VII, 127, n⁰ 10.

Na podrugie = powtórnie: »Dac chcec na podrûgi« = kazać chrzcić powtórnie Hilf. 110.

Napodrzynać: »Napodrzynali tych ryb... wsuli do pieca, upiekli« Cisz. I, 247, n⁰ 197.

Na podsobku p. Na naręczu.

Na podzimku = »w głuchej jesieni, w grudniu« Krak. IV, 317 p. w. Pod zimę.

Na pogotowiu = wnet, natychmiast: »Zobácyła to na pogotowiu zaba i zjadła« Zb. V, 197, n⁰ 3.

Na pohybel = »niech mu się nie szczęści, niech przepadnie, zginie« Roczn. 226. Zb. I, 72.

Napoleon: »Rozkaz Napoleona« (z pieśni nie-ludowej K.) Kolb. 413, n⁰ 347. »Tchórz Napoleonem nie będzie« Zb. II, 177, n⁰ 228.

Napolować = upolować: »Jak óni polują, napolował śláchcic sobie te pannę« Pozn. VI, 186.

Na poły: »Beczkęś piwa wypiła... Na poły z swemi drużeczki« Wójc. II, 43. »Uoztargáł (ojca) na poły« Zb. V, 243. »Na poły = na pół« Wrześ. 13. Rozpr. X, 289. »Na poły (człowieka) przeciąć« Wisła II, 27. »Ozeniłem się na poły z płacem« Rad. II, 5, n⁰ 8. »Dzielmy się na poły« Spr. V, 379, n⁰ 11. »Złożę chusteczkę na poły« Rog. n⁰ 292. »Gęś na poły rozdar« Kam. 148. »Chwytanie ptaków 'na poły'« (opis) Krak. I, 185. Por. Na wpołowę.

Napominać i Napomnieć = przypomnieć, wspomnieć: »W okolicy wszyscy mówili, gdy o nim napomnieć przyszło: — To ten ubogi Wojciech!« Bal. 141. »Napominać = napomykać, wspominać« Pr. fil. IV, 220.

Napominek = »rada, przestroga« Fed. 403. »Dziewcąteckom napominek daję« Wisła IV, 811, n⁰ 37.

Napomknąć = »przypomnieć« Udz.

Na pomacki: »Napomácki = po ciemku, wśród ciemności« Święt. 704 (raczej 'omackiem' K.).

Na popław = z prądem wody: »Łowienie ryb na popław = z prądem wody, zwykle w małą siatkę, przez dwóch ludzi, na dwóch czółnach« Prac.

Na poprzek: »Musiał bez te łąkę przejachać na poprzék« Pozn. VI, 57. || »Na posprzek = w poprzek: 'Stanęni rzędę naposprzek drógi'« Rozpr. X, 207. || »Na posprzec = napoprzek« Rozpr. X, 217. Spr. V, 379, n⁰ 13.

Na poprzódek: »Na poprzódk«: »Jakżem krzýknął: — Maganka (suczka) na poprzódk, Figanka na pośladk, a Tyza w postrzódk!« Nadm. 88.

Na poranek: »Na porânk = nazajutrz, na jutro« Hilf. 177.

Naporęczyć = »polecić, poruczyć« Rozpr. XVII, 47; IX, 292. 354. || »Naporęczyć się« p. Naparłęczyć się.

Na porówni = na równi: »Na

porówni z nami« Konopnicka Na drodze.

Naporządzony p. **Narządzić**.

Na posłoń: »'Buk na posłoń kręty' jest drewnem dobrem na sprzęt, ale 'na opak kręty' nie dobrze sie scypie'« Spr. V, 379, n° 12.

Na posprzecz p. **Na poprzek**.

Na pozprzek p. **Na poprzek**.

Na pośladek p. **Na poprzódek**.

Na pośrodku, Napośród i Na pośrodek: »Na pośrodku morza« Rog. n° 233. »Na pośrodku morza« Kolb. 12. »Na pośrodku stała jabłoń« Zb. VII, 70. »Na pośrodku zagona« Pozn. II, 207. »Na pośrodku boru« Kiel. II, 137, zwr. 6. »Láska sie skrzywiła na pośrodku« Pozn. VI, 95. || »Na pośrodek«: »Królewic przeláz przez płot i daléj na pośrodek (ogrodu)« Zb. VII, 71. »Poseł (= poszedł) na pośrodek« Rozpr. X, 289. »Poseł na pośrodek izby« Spr. V, 379, n° 14. || »Napośród«: »Napośród polany« Rozpr. X, 251. »Na pośród = w środku« ib. 289. »Zaśpiéwám na pośród polany« ib. 262, n° 31. Toż Wisła VIII, 220, n° 160. Zaw. 78, n° 7. »Napośród rynku« Pozn. VI, 294. »Pochowali Maćka na pośród zieleńca« Łęcz. 136, zwr. 11. »Na pośród izby siedział« Spr. V, 379, n° 14. || »Na postrzodku«: »W lesie ścięte, dóma zgięte, na postrzodku drótem spięte« (zagadka o sicie) Rozpr. XII, 84, n° 3.

Na poświat = »łowienie ryb w nocy przy świetle (np. przy łuczywie)« Prac.

Na potem: »Napotém = potem, następnie« Osip.

Na potomnie = na zawsze, na wieki: »Prośby przynoszę, Żebyście mi nie bronili Waszę córkę.. Miłować na potomnie« Rog. n° 199.

Napotkać w połączeniu z 'na', np. 'Napotkać na trudności' itp. Ust. z Poznańskiego, też w druku często: »Napotykamy na różnicę« Libelt w Roczniku Tow. przyj. nauk Poznań. VII, 54 itp. || »Napotkać« = natrafić, znaleźć: »Dziad (szuka 'Bobo'), 'štycha' (laską pod beczkę żga), a tam napotkáł... piéniądze« Cisz. I, 211. || »Napotkali się z ubogą dziewczyną« Rad. II, 88. || »'Napotkani kumowie' tj. nieprzewidziani, obcy, z wypadku trzymający, przynoszą szczęście chrzestniakom« list. ze Święciańskiego (Litwa).

Napotoczyć się p. **Napatoczyć się**.

Na po tysiąc (razy): »Miły, mocny Boze, na po tysiąc, tysiąc Musiałek cie, dziwce, na zawsze wyprzysiąc« Zb. XII, 136, n° 237. »Na po tysiąc razy Matka mie biła ráz, a ociec dwa razy« ib. 145, n° 364.

Napowiadać i Napowiedzieć: »Napowiadać = przykazywać co komu: 'Wcorajek wám napowiedziáł, jako macie zrobić'. 'Napowiédz ta Józkowi, coby sie do drogi brál'. 'Napedziáł mi, cobyk sel'. 'Młodemu napowiadáj, a z wilkie paciérze mów (a. 'z wilkie oráj'), na jedno wyndzie' (a. 'to sytko jedność')« Spr. V, 380. »Zrobiłeś, com ci napedziáł?« ib. 359, p. w. Haj. »Napowiedział swoim rodzicom, zeby nie spali« Krak. IV, 19. »Napowiadać = nakazywać co komu: 'Młodemu napowiadaj, a z wilkiem pacierz mów, to wszystko jedno'« Wrześ. 13. »Słuchaj, co ci napowiemy« Zb. IX, 13. »Napowiedzieć = zapowiedzieć« Pr. fil. V, 801. »Napowiádać = zapowiadać« ib. »Napedzieć = napowiedzieć« Sab. 133. Por. **Nakazać**.

Napowieść: »Napowiéś = naprowadzić, nakłonić« Święt. 704. »Napowieść = nakłonić, dać pobudkę« Rozpr. VIII, 230. »On go napowiód na to' = naprowadził« Lidz.

Na powoli: »A cépciez ją!... Wam to wsytko na powoli, pannę młodę głowa boli« Rad. I, 142, nº 84.

Napowrot: »Napowrót« = znowu: »Mąż prosił żeby mu przebaczyła i mieszkał z nią napowrót« Kuj. I, 122. »Trza nająć nazád, napowrót páre śluk bydła« Wisła VI, 589. »Gospodarz... przebił swoję samę (= żonę) i napowrót siebie samego razem« Krak. IV, 145.

Na powtór = »powtórnie« Parcz. »Ta kobieta z tym bólem... zyła na powtór« (= znowu, dalej) Zb. III, 52, nº 3. »Krzycy, płace tak na powtór« Zb. IV, 90, nº 12. »Jedzie córecka na powtór« (= na powrot) Oles. 45, nº 146. Pozn. III, 59, nº 15. »Winszujemy dnia dzisiejszego sobotniejszego, Na powtór czwartkowego« Kuj. I, 313. »Przyjedziesz napowtór do nás« Pozn. VI, 6. »Do domu na powtór wracali« ib. 77. »Bále im tak napowtór wyprawiáł, jak wprzody« ib. 194. Por. Nawtórn.

Na pozdorędziu p. Na podorędziu.

Na pozdrzadku = »na wejrzenie, na oko« Pobł. 115 p. w. Zdrzec.

Napół = po połowie: »Naspół z płacem« Kozł. 275. »Ożeniułem sie naspół z płacem« Święt. 272, nº 258. || »Naspół« = wspólnie, nawspół: »Chłop chytáł z panem ryby naspół« Cisz. I, 249, nº 198. »Chłopek rzekł (do jedzącego): Niech Bóg błogosławi na spół! Ubogi odpowiedział: — Proszę z sobą!« Choc. 46.

Na później = później, potem: »Studniarz napóźniéj nigdy się tak głęboko w ziemię nie zapuszczał« Krak. III, 35, nº 62.

Na prach = »do szczętu: 'Złamał nogę na prach'« Roczn. 217. Zb. I, 72.

Napracowany = spracowany, strudzony: »Já jezdem gospodarz napracowany, chciáłbym sie wywcasować« Zb. IV, 198, nº 4.

Naprać = »nałożyć, napakować« O. Goszcz. 133. »Naprać = natłoczyć, napakować: 'Tyle ludu jest naprane w kościele'« Zb. I, 46. »Naprać = narzucać, napakować wiele« Rozpr. X, 290. »Naprać = narzucać: 'Naprać na wóz'« Wrześ. 13. »Naprać = 1, 'Dziadzi mi naprali tyla myciá!' = nadali, nawalili, wyraz oburzenia 2, 'Grusek naprane na drzewie' = jest pełno 3, 'Naprać kogo' = nabić, wybić« Rozpr. XXVI, 384. »Naprać = nawalić dużo, pomieszać jedno z drugiem: także 'zgawusić'« Spr. IV, 27. »Naprać = narzucać: 'Sakowych rzecy naprál do wozu'« ib. V, 380. »Naprać = natłoczyć, napakować: 'Tyla się żydów na wóz naprało' (nasiadało). 'Było tyla ludu w kościele naprane'« Lidz.

Naprasnyk »a. Naprasnycia = jarzmianka wiecka, astrantia major« Zb. VI, 228, nº 34, 205.

Napraśny = »napróżny«. »Napraśno = napróżno« O.

Naprawa = »przyrządzenie« Rozpr. XX, 431. »Naprawa = urządzenie, maszynerja« Krak. IV, 313. »Zrobiułby ón to, ale mu naprawy (= przyrządu) brakuje« ib. p. w. Naprawić. »Naprawa = przyrządzenie, przygotowanie« Rozpr. VIII, 230. || »'Z naprawy czyjej' = z namowy, podżegnięcia« Pr. fil. IV, 844. »Z náprawy = auf

zamiast 'naprzód'. »Najwprzód« Wisła VII, 724; III, 562. »Ta wieś była naprzódzi mojego dziada, potem mojego ŭojca właściwą« Kam. 17. »Naprzódzi« Kam. 163. »Naprzodku« = najpierw Hilf. 150. n⁰ 59. »Najprzódy bieżał« Świderski, Wisła 30. »Naprzód« Hilf. 132. || »Nawprzód«: »Rają mi cię dobrzy ludzie, A nawprzód sam pan Bóg« Kolb. 11, n⁰ 1, l.

Naprzódzi p. Naprzód.

Naprzyglądać się: »Nie mogłam sie naprzyglądać twojej urodzie« Zb. X, 275.

Naprzykrzny: »Nápsyksny = natrętny« Rozpr. XX, 431. »'Moze ta matusi naprzyksne, ze ta u nich nie jestem' = może tam matusi przykro...« Zb. II, 235. »Naprzykrzny = natrętny« Pleszcz. 38.

Naprzynosić: »Napsinosił talarków i roznyk piniądzów« Zb. VII, 65.

Na przypołudniaka: »Na przypołudniáka = wśród południa« Święt. 704.

Naprzytulać się: »Ja się dość nahulał, Dziewczęteczek naprzytulał« Sand. 140.

Na psach »chodzić = na rękach i nogach posuwać się po ziemi« Święt. 705.

Na psotę = »na żart: 'Na psotę robi' = żartami« Parcz.

Napstroszyć = napakować, najeżyć: »Koszałka napstroszona kiełbasami« Kuj. I, 47, ods.

Napuczać = »1, czynić co nabrzmiałem, wzdętem 2. przez schylenie czynić co naprężonem« O.

Napuścić się na kogo = napaść gniewnie, obrzucić wymówkami Ust. z Litwy.

Napużyć się: »Napuzyć się = nadąć się« Pr. fil. V, 801.

Napychać = gnieść, popychać: »(Osoba, dokonywająca 'przemierzenia' chorego) ciągnie ręce w tył, a kolanami swemi grzbiet mu napycha« Kuj. I, 95, n⁰ 5.

Napyskować = »nakłamać, obmówić, nagadać: 'Napyskował przed panem na mnie'« Pr. fil. V, 801.

Napytać = umówić, uprosić: »Napytałek majstrów, có bede (dach) góntami pobijał« Zb. V, 244. »Stryjásek napytał carownice, Zeby je (córkę) zgładzyła ze świata« Zb. VII, 15. »Napytała (= wezwała) wojska, coby przyjechało« Wisła I, 312. »Napytany = uproszony, zgodzony« Cer.

Nara = »głupiec« Derd. 136. »Nara = 1, głupiec 2, głupota: 'Nara ten, co daje, a głupy ten, co nie bierze'. 'Do narỹ' = głupio' 'Nie robi sã do narỹ'« Ram. 116. »'Nie rób sa do nary' = mach dich nicht zum Narren« Bisk. 12. »Czỹ wa, Żỹdỹ, so mỹslita, żem já jaki nara?« Derd. 12.

Narabiać »czem, np. ogonem = nieustannie kiwać. Także = pomagać sobie czem« Zb. I, 72. »Zabobonami poczynała narabiać« Zb. III, 40.

Narachować: »Narâchowac i Narâchowac sã = naliczyć, narachować: naliczyć się, narachować się« Ram. 116.

Naradłak: »Część dolna (radła), okuta żelaznym 'naradłakiem', zachodzi w ziemię...« Lub. I, 83.

Naradować się: »Narádowac sã = nacieszyć się« Ram. 116.

Naradzić = poradzić, doradzić: »Zebyś mi, powiadá (pan), naradził jaką dziéwke, zeby była mądrá« Cisz. I, 243. »Radzom potym sobie... i naradzili (= uradzili) wszyscy...« Zb. XV, 34. Por. Naraić.

Naraić = »nastręczyć: 'Naraiłem dwie dziewki do dwora'« Spr. V,

115. »Naraić = doradzić, nastręczyć« Pr. fil. V, 801. Rozpr. XX, 431. Fed. 403. Święt. 705. »Ja ci zonkę naraję« Sand. 114. 264 p. w. Raić. »Kiedy sie będzies zenił, Narâje ja tobie« Kętrz. 66. Oles. 427. »Dziaduś naraili panu..« = poradził Kam. 40. »Lejbek narai prepinatora« ib. 162. »Zakochanej dziewce druga naraiła babę, znającą się na czarach« Bal. 83. »Naraję ja (wyswatam) tobie do młody macierzy, Co ona ci jeść da« Kozł. 260. »Dziewćyno moja, naraj sie (= wydaj się) dobrze... — Ja sie naraje, jak mi sie godzi« ib. 111, n° 36. »Nikt nie móg poradzić... jaż ten pán narajál (= pozyskał, dostał) tego żołnierza« Zb. VI, 300, n° 190. »Złego (mi) męża narajono« Zb. II, 84, n° 101. »Chłop narajony, a wilk chowany jedną drogą chodzą« Zb. II, 175, n° 74. »Pódę do wróza, aby mi co narail na te chorobe« ib. 249. »Nikt Ignasiowi nie potrafił naraić, a ona go dopiéro uzdrowiła« Kiel. II, 243. »Kiej sobie zonkę narais« Rad. I, 119. Jeden z djabłów, naradzających się nad wynalezieniem zagadek, powiada: »Naraję ci gádkę« Swięt. 367.

Naramiączko: »'Żywotek' składa się z paska, 'szczytka' i dwóch 'oplecków', czyli 'náramiączek'« Wisła VI, 491.

Naramnik: »Koszulka u kołniérza, naramników i rękawów, karmazynowym przedziergana... jedwabiem...« Kiel. I, 38. || »Naramniczki (u koszuli) są wstążkami związane« Pozn. I, 70, ods.

Na rano = nazajutrz; z rana, rankiem: Zb. VIII, 291. »Jest... w ogródecku miotełecka na rano budzić« (= do budzenia z rana) Maz. II, 8, n° 20, zwr. 6. Toż. ib. 9, n° 22, zwr. 3. Zb. XI. 79. 87.

Na raty = czemprędzej, na gwałt: »Chybaj do chałupy (po kosę), ná raty kosić!« Wisła VI, 144.

Na raz i Na razie: »Nie na ráz (= od razu) Kraków zbudowano« Cinc. 27, n° 583. »Na raz« = od razu Ust. z Litwy.

Narazić się = natknąć się: »Nieostrożnie naraził się na świecę i brodę opalił« Bar. 45. || »Zeby cię naraziło!« (klątwa) Zb. II, 257.

Narefować = utrzeć, natrzeć: »Do klusek narefują bulwów« Nadm. 108. »Narefuje na refce bulwów« ib.

Naremnica: »Náremnica = nawałnica, deszcz ulewny« Rozpr. X, 290. »Naremnica = ulewa« Wrześ. 13. »Náremnica = nawalnica, burza, nagła ulewa« Spr. V, 380. || »Náremnica = kobieta uparta' kapryśnica, chimeryczka« Ram. 122.

Naremnie: »Náremnie = nagle, gwałtownie« Rozpr. X, 290. »Naremie = gwałtownie« Wrześ. 13. »Náremnie = nagle, gwałtownie« Spr. V, 380. »Narymnie = nagle« Spr. IV, 27. || »Náremnie = kapryśnie, chimerycznie, upornie, okoniem« Ram. 122.

Naremnik: »Náremnik = człowiek uparty, kapryśny, chimeryk« Ram. 122.

Naremność: »Náremnosc = narowistość, kapryśność, chimeryczność, upór« Ram. 122.

Naremny: »Náremny = gwałtowny, porywczy, nagły« Rozpr. X, 290. »Náremny = narowny, uparty, nieusłuchany« Pobł. 51. »Naremny = grymaśny« Wisła I, 154. »Naremny = gwałtowny, porywczy, popędliwy, prędki« Wrześ. 14. »Náremny = gwałtowny« Spr. V, 380. »Náremny

= gwałtowny, krzepki« Sab. 133. »Narymny = gwałtowny« Cer. »Náremny = narowisty, kapryśny, chimeryczny, uparty (koń, dziewczyna)« Ram. 122. »Narémny = (o koniu) psujący w zaprzęgu; nagły« Udz.

Narew: »Pojade za Narew« Chełch. I, 132.

Narezek = nadział, pas, smuga ziemi ornej Ust. z Litwy.

Nareżyć = nakrochmalić Ust. z Poznańskiego.

Na ręby = nie 'na lica', na lewą stronę (o sukni) Parcz. »Kasinka (z pospiechu) na ręby spodniczek oblekła« Lip. 180. »'Ręby' i 'lica' = lewa i prawa strona jakiej rzeczy; 'ręby' są nice, strona odwrotna« ib. ods. Kolb. 92, zwr. 9. 93, zwr. 9. W odpowiednich miejscach pieśni: 'na lewo oblekła' str. 95; 'na nice... oblekła' str. 93. »Fartuszek przewraca na ręby« Wisła IX, 347.

Naręcze = »brzemię, ile na ręku unieść można« O. »Náręcze« Rozpr. IX, 295. »Naręce lipowego drzewa« Chełch. I, 22. Chełm. I, 94. »Narącze drzewa« Zb. VIII, 265. || »'Nárącko drwa' = kilka kawałków drzewa, które się zmieszczą na jednej ręce« Rozpr. XX, 431. »Nárącko = naręcze« Święt. 705. »Nárącko = wiązka drzewa« Rozpr. XXVI, 384. »Nárącko« ib. VIII, 192. »Narąckô« ib. IX, 158. »Narączko = tyle, ile rękami objąć można« Kolb. Słowniczek p. w. Padół. »Na narączko biorą drwa« Zb. IX, 4. »Narączko drew« Zb. XIV, 80. »Łapią po narączku narąbanego drzewa« Fed. 289. »Naręcko = wiązka, jaka się umieści na jednej ręce« Rozpr. XI, 186. || »Nárącko = ręka od dłoni po łokieć« Rozpr. VIII, 230; IX, 210. Por. Na naręczu.

Naręczny »a. Naręczni (koń) = koń idący od prawej strony woźnicy w zaprzęgu parą końmi, także 'podsobni'« Krak. IV, 313. »Naręczny (koń) = nazwany, że ma go 'na ręku', czy też pod prawą ręką trzymający lejce woźnica« Chełm. I, 96. »Náręczny koń = z pary koni u wozu koń po prawej ręce« Święt. 705. »Licem konia, licem, Licowego biczem. Pod sobą ostrogą, Naręcznego nogą« Tygod. ilustr. 1, X, 404.

Naręczyć: »Naręczyć = napożyczać: 'Tylé naręczył u nas!'« Pobł. 80 p. w. Ręczyć.

Narobić się = napracować się: »Pościel mi łózecko, Bom się narobiła« Sand. 152. »Narobił się jemu parobek« Kuj. I, 184. »Ja jej sie narobiłam« Pozn. II, 258. »Nie sieje já pola, Nie narobi mi sie kochanecka moja« Zb. X, 131, nº 56. »Bez dzień się narobi, W nocy się nie wyśpi« ib 318, nº 312. »Gospodyni, narobiłem ci sie!« Kiel. II, 62. »Jak się chłop narobi, To me ścisnąć nie chce« Łęcz. 198, nº 378. »Moje rącki młode nie narobią na cię« Pleszcz. 54, nº 17. »Mnie robota zjadła, Bom sie narobiła« Zb. XV, 93, nº 91. »Takem się narobił!« Krak. IV, 170, ods. || »Twoje rącki narobione, moje nie« Maz. V, 316, zwr. 8. »Jakie ręce narobione!« Wójc. I, 173. Wójc. Klechdy II, 84. || »Przepiułem se płuzek, Narobiułem dłuzek« Krak. II, 110, zwr. 11.

Narodeczka = (kolęda) na Boże narodzenie: »Radzibyśmy brali kolędecką, narodecką« Zb. IV, 98, nº 24. W takiejże pieśni, tamże nº 25: »Radziby my brali kolędzisko, narodzisko«.

Narodzisko p. Narodeczka.

Narodzony = urodzony: »Boże

Coch ja sie wojny bał: Jach wojaczek narodzony...« Rog. n° 45.

Na rok = »za rok, na przyszły rok« Pr. fil. V, 801. »Tego roku rośnie, a nà rok zbiérają« (zagadka o jałowcu) Zb. I, 132, n° 55.

Narok: »Narokiem = 1, niby, udając że... 2. umyślnie« O. »Narokiem = z podełba patrzeć (myśl.)« Pr. fil. V, 802. || »Z naroku«: »Z naroku = umyślnie: 'Z naroku przysedem'« Maz. V, 34. »'Ta baba, to na to przyjście, modli się tylko z naroku' = ta kobieta, na przykład, to modli się tylko pozornie« Pleszcz. 48, n° 5. »Z naroku = umyślnie, nie przypadkowo« Osip.

Naroki = »1. skrzydła, loty, lotki 2. potrawa, podobnie, jak flaki, sporządzona z ksiąg i kiszek jelenia, daniela a. sarny« Pr. fil. V, 802. »Naroki = wnętrzności« O. Por. Naróg.

Narościć = »zacząć się nieść (o kurach)« Spr. V, 138. || »Narościć się«: »Gdy samica drobiu zniesie pierwsze jajko, mówi się, że 'się narościła': 'Tać dopiero dziś pierwsza kaczka się narościła'« Maz. V, 57, ods. 1.

Narośle n.: »Na ostrędze rosną narośla« Zb. VI, 287, n° 166.

Narowić = drażnić, bałamucić: »Nie narówta psa, bo bedzie gryz wsystkich« Spr. V, 115. »Narowić komu = dogadzać. 'Narowi mu, jak bolącemu wrzodowi'« O.

Narowisty: »Narowity« (o koniu) Pozn. VI, 46. Por. Narowny.

Narowny: »Narowna śkapa« Sand. 272.

Naroztrząsać się = zmachać się, strudzić się: »Bardzom się naroztrząsał (bijąc Borucha), że aż z nóg leciałem« Myszkowski O Strachach, 6.

Narożnica: »Cztery są 'naroznice' w chacie góralskiej, podpierają krokwie 'do załemku', w czterech rogach dachu« Spr. V, 380.

Narożnik = węgieł budowli: »Żołnierz jak wzion tyj karczmy narożnika, tak całkiem uniós w górę« Kuj. I, 116. »Narożne krokwie nazywają 'narożnikami'« Wisła VI, 426. »Z narożnika strzelył« Cisz. I, 312. Niejasne jest znaczenie 'narożnika' w Pozn. VI, 296. »Narożniki = brzegi szczytu stodoły, kryte zwykle 'jeżami'« Dyg. || »Narożnik = sznur do szczepiania wołów za rogi« Pleszcz 38.

Narożny = »(o pieśni) świecki« Pr. fil. V, 802. »Narózny = płochy: 'Piosnka narózna' = lekka, światowa« Pleszcz. 38.

Naród = lud, ludzie Czark. Ust. z Litwy. »Naród = ludzie wogóle: 'Tyla było národu'« = tyle ludzi« Rozpr. XXVI, 384. »Narodu sie kupa zebrała« Spr. V, 115. »Naród tę babę czarownicę utopił w stawie« Lub. II, 203. »Ja z moją kądzielinà do ogrodu, A za moją kądzielinà co narodu!« Kuj. II, 41. »Narod z dobytkiem musiał kryć się po lasach« Glin. IV, 227. »Narod ze mnie szydził« Derd. 10. »Posła spać pomiyndzy narodem ta królewska córka« Zb. XI, 80. »Niedźwiédź jak weźnie tén národ tłuc...« Cisz. I, 316. »W mieście národ zawdy tłuściejszy« ib. 324. »Narody się wydziwiają« Wisła I, 152, ods. || »Naród« = dziecię, dzieci: »A uśnijże, ty mały narodzie, com ja cię znalazła w marchwi na ogrodzie!« (kołysanka) Wisła IX, 134, n° 6. »Mieli dziewięcioro narodu« Zb. III, 52. »Kołysze sie, malutki národzie!« Zb. X, 134, n° 84. »Dzieciaczyska wasze nazwała psim narodem« Pozn. VII, 279. »Psi

narodzie« (wymyślanie) Doman. »Narody = małe dzieci« Spr. V, 115.

Naróg = »sośnik« O. Petr. »Radło... narzędzie o jednym tylko 'narogu' czyli 'narożku'« Maz. III, 50. »Narogi nazywają się te zęby żelazne, któremi się orze« Zb. VIII, 260. »Socha... u dołu z dwoma końcami, na które wbijają się 'narogi' żelazne z ostrzami do krajania ziemi (lemiesz)« Maz. III, 49. || »Narożek = róg żelazny, których dwa używa się do wideł od gnoju« O. Patrz wyżej Maz. III, 50. || »Narogi = wnętrzności, podroby sarny« Pr. fil. IV, 844. »Narogi = część szlachetniejsza trzewiów jelenia, z której sporządzano przysmak myśliwski« Przyj. ludu VIII, 208. Por. Narok.

Narów: »Narowy = zbytki, grymasy, upór« Spr. V, 115.

Narsiód p. Naśród.

Nart: »Nárty = 1, przednia część cholewy z przyszwą 2, podbicie 3, górna powierzchnia stopy 4, przyszwa u buta« Rozpr. XVII, 47. »Nárt, Nárty = przegubie, podbicie« Spr. IV, 307; V, 380. »Nárty = przednia część cholewy z przyszwą« ib. 358.

Narta p. Marta.

Narukować? »Jak já narukował, To jesce Werndl gieltował« Święt. 235.

Naruszać i Naruszować: »Baba bała się go (Strzygonia) narusać« (zaczepiać) Święt. 499. »Jak ja będę piérwszą mszę odprawiał, Będę twoje serce naruszował« Rog. nº 247.

Narwa = »narost, porost trawy wraz z korzeniami na odłogach, łąkach: 'Tak snádko (= płytko) orál, że ledwie narwę zerwál'. 'Wieprze na łące pyszcząc, narwę psują'. Szewcy nazywają stronę skóry wyprawionej, na której była sierść, 'narwą'« Pobł. 52. 136. »Narwa = darń, darnina, wierzchnia warstwa pola a. trawnika, razem ze źdźbłami traw i korzonkami« Ram. 117.

Narwać: Istnieje na Rusi Czerwonej wierzenie, iż w Zielone Święta można »narwać deszczu« zrywając zioła, które wypuszczają sok przy złamaniu i mają moc przyciągania chmur. Taki deszcz nazywa się »narwany« Tyg. ilustr. 1, IX, 88. || »Kwiatysków narwałsy (= narwawszy), wije wiánki« Wisła VII, 279. || »Narwany« = mający trochę 'szusa', 'zajączka', niespokojny, porywczy, egzaltowany Ust. z różnych okolic. »Narwany = postrzelony (umysłowo), warjat« Zb. I, 20. Mówią też 'Narwaniec' i 'Narwanica'. Por. Natrzasły.

Narwanta p. Guwerner.

Narychtować = przygotować, 'przyładować': »Naryktuj wiecerze« Zb. V, 199. »Obiad narychtowali« Wrześ. T. 49. »Narychtują jakie jádło, picie...« Mátyás, Z ust ludu, 14. »Bedzies miáł konia naryktowanego« Wisła II, 23. »Miáł wieko (trumny) naryktowane i wnet jom przykrył« Zb. XV, 20. »Loter nie wiedział, co óna mu naryktowała« Święt. 398, nº 39.

Narypać = »nałożyć« Udz. »Narypnąć = udeptać: 'Narypnoł me na nogę' Spr. V, 115.

Naryw = »wrzód« O. »Naryw = pryszcz, bąbel, wrzód« Petr. Ust. z Litwy.

Narzać się = »nurzać się« O.

Narządzać: »Narządzać = cyrować; sporządzać« Parcz. »Narządzić« = przygotować: »'Było narządzone dać' = było przygotowane do dania« Zb. VIII, 311.

»Narządzić = reparować: 'Siewc licho narządza buty'« Spr. V, 115. »Narządził nam gorzałki w kojcu« Rad. I, 156. »Narządzony, Znarządzony, Naporządzony« Pr. fil. IV, 845. || »Narządzić się = ubrać się: 'Idę się narządzić'« Zb. I, 35.

Narzeczeństwo = 1, czas od zaręczyn do ślubu 2, para narzeczonych Ust. z Litwy i z innych okolic.

Narzeczki = narzekania: »Matka.. bardzo w sercu bolała, Słysząc takie narzecki« Kiel. II, 143, zwr. 10. Por. Narzek.

Narzeczony: »Narzeconi starsych sióstr przyjechali« Święt. 351. || »Narzeczony« = mający być, przyszły (przymiotnikowo): »Płakała Jantosia od tatula idący, Od tatula rodzonego Do świekra narzeczonego« Wisła VII, 701.

Na rzeczy: »'Trzymać kogo na rzecy' = w zawieszeniu, nie dając żadnej stanowczej odpowiedzi: 'Nie trzymájze mnie na rzecy, ba powidz, cy kces, cy nie kces'« Spr. V, 379, n° 8.

Narzek = »narzekanie« Pobł. 51. Por. Narzeczki.

Narzekać: »Narykać«: »(Miemiec) narykał na mnie« Del. 105. »Usłysáł Jasio plac narzekany« Pr. fil. IV, 220. »Narzékać« = skarżyć się: 'Nie trza narzékać latoś na owsy'« Spr. V, 115.

Narzeszać: »Narzeszac = nawiązywać, uwiązywać« Ram. 117. »Narzeszyć = nawiązać, uwiązać: 'Narzeszył balkã na lencuch i tak cignął ją na dak'« ib.

Narzęda = »naprawa: 'Oddać co do narzędy', 'Jest u narzędy', 'Wziąć od narzędy'« Pr. fil. IV, 845.

Narzędzie zbiorowo: »Uwidzieli stół kamienny... stołki i narzędzie wsyśtko« Zb. XV, 18. || »Narządko« = drobne narzędzie. Ust. z Warszawy.

Narzucić = przerzucić: »(Gałąź) kráwca narzuciła na drugã stronã te krůszki (= gruszki)« Hilf. 114. || »Narzucić« = podrzucić: »(Kowalowi, który się umył) wilk narzucił ogóna, padá: — Utrzyj siel« Cisz. I. 321, n° 267.

Nasad = 1, rękojeść 2, narybek 3, łódź dwurzędowa O. »Ponad osią leży 'nasad', gruba, przytwierdzona do niej deska« (na rysunku n° 13) Krak. I, 175; IV, 313. »Nasad = część wozu, położona na wierzchu osi« Roczn. 217. »Nasady = dwa poprzeczne wiązania w saneczkach, przednie i tylne; w 'gnatkach' jedynie tylne wiązanie nazywa się 'nasadem'« Spr. IV, 307; V, 380. »Wzdłuż osi między kołami przytwierdzony jest obrączkami żelaznemi długi i grubość osi mający kawałek drzewa, na osi drewnianej zwany 'nasad', a na żelaznej 'próg' a. 'ławka'« Łoś. »Na osi (pługa) deseczka, odpowiadająca 'nasadowi' w wozie, zwie się 'nasadek'« ib. »Nasady u sań łączą oba płozy, a przytwierdzone są na 'stramach'« ib. »W płozach (sań) osadzone są 'nasady', łączące się poprzecznemi 'sztramami'« Was. 58. »Strama (u sań)... z dwoma 'nasadami', przednim i tylnym« Spr. IV, 314 p. w. Strama. »Nasady leżą na osi« (u wozu) Lub. I, 87. »Nasad (u sań) łączy dwa stramy« Hemp. »Do osi przytwierdzony jest za pomocą żelaznych 'klárynek' równo-długi gruby kawałek drzewa, zwany 'násád'« Spr. IV, 333. »Nasád = belka drewniana do śnic przyśrubowana w miejscu, gdzie przodek mijają« Święt. 10. »Śnice... przechodzą

pod 'nasadem' osi poza 'przodek' wozu« ib., oraz 705. »Nasady= w prostych saniach dwa poprzeczne stołki, umocowane na płozach. Na nasadach kładzie się wasąg a. skrzynia, a w ich końcach osadzają się kłonice do oparcia drabinek, leterek a. gnojówek« Pr. fil. IV, 845. »Na przednich 'ŭosiach' są przymocowane 'násadem' tak zwane 'skręta'« Pozn. I, 110. »Do osi przymocowany jest dość gruby kawałek drzewa, zwany 'nasadem'« Zb. X, 207. »'Násad' na osiach z przodu, drewniany« Zb. IV, 189, nº 19. »Násadek = część pługa« Pr. fil. IV, 220. || »Nasadek« u kądzieli: »Deszczka bukowa z 'nasadkiem' na końcu, na której się robotnica przysiaduje« Lub. I, 86.

Nasadzić = posadzić (kurę na jaja): »Kokoszeczkę nasadzę« Kolb. 192, nº 15 h, zwr. 10. Wisła VII, 279, nº 4. »Kurę nasadzę« Maz. III, 280. »Kurcęta nasadził na jajach« (? K.) Cisz. I, 251. || »Más mi wybrać sadzawke i más tam nasadzić ryb« Zb. XI, 10. || »Kozieł w lutym 'nasadza' nowe rogi« Tyg. ilustr. 1, XIII, 240.

Na sagę = »na ukos« Fed. 403.

Naschodzić się: »Naschodzili się wszyscy znajomi« Kuj. I, 164. »Naschodziło sie umarłych pełny kościół« Kozł. 361. »Naschodziło się tych, co trzęśli (gnój)« Chełch. II, 118. »Naschodziło się do Agnieszki dużo dziewek i chłopaków« Pozn. II, 372.

Naschwal: »Naschwál = naumyślnie« Rozpr. XVII, 47. || »Naswald = z umysłu« Zb. II, 8. Por. Schwalnie.

Nasiać: »Nasác« Ram. 117. || »Nasiać kogo« = zaczarować czyjąś siejbę list. Litwy (Święciańskie).

Nasiadać = siadać na...: »Zmora i dorosłych ludzi 'nasiada', kiedy śpią na plecach« Wisła VII, 734. || »Nasiadać = nalegać: 'Nasiád na niego, dopiéro się przyznał'« Udz. || »Wsie nasiadłe = dobrze zaludnione« Pozn. II, 47.

Nasiadka = »Samica ptasza na jajach nasiadająca« O. »Nasiadka, K(w)oktucha = kura, pragnąca siedzieć na jajach« Pr. fil. IV, 845. »W gniazdo 'nasiadki' podłożyć pióra wronie« Zb. I, 102.

Nasiek: »Nasieka a. Nasiekaniec = kij z nacięciami na korze, mała maczuga« O. Por. Kitajka. Palica. Siekaniec. || »Nasiek = siekiera« Rozpr. XX, 431. Prac. (od Tarnowa).

Nasiekać (o sierpie) = »z jednej strony ostrze drobno ponacinać, a z drugiej naostrzyć« Zb. XIV, 123.

Nasienie = zasiew, posiew, tyle, ile zasiano: »Kieby dłek potrafił złapić w garść każde ziareńko... toby się dwa nasienia w tém znaszło« Kam. 72. || »Oset i pokrzywę nazywają 'nasieniem djabelskiem'« Pleszcz. 101, nº 12. || »Nasienie gwiazdkowe = semen anisi stellati« Ciesz. 65.

Nasiennica = »nasienie do siania lasu« Krak. IV, 313.

Nasiennik = »1, drzewo dorosłe, zostawione w porębie na to, aby spadającem nasieniem obsiało okalającą przestrzeń 2, rośliny ogrodowe, przechowane przez zimę na nasienie« Krak. IV, 313.

Nasiepać się = »wymocować się, wysilić się: 'Jak sie już tém wszyćkiem nasiepią, to znowuk ostanie tak jak jest'« Kam. 126. »Nasiepać się = naszarpać się: 'Deresz kwardy w pysku, trza się nasiepać, zacem strzymá'« Pr. fil. V, 802.

Nasięźrzał L. O. Pr. fil. I, 140—41. »Lud zowie 'wołowy język'

(ophioglossum vulgatum)' nasięźrałem' a. 'nasiźrałem': 'Nasieźrale, Rwę cię śmiale... Niech się za mną chłopcy gonią'« Zb. VI, 274, n⁰ 133. »Násieźrał, ja cię rwę...« Aten. XXIV, 470. Wisła I, 101. »Nasizrale!...« Zb. XI, 36, n⁰ 15. »Nasizrał« ib. 52, n⁰ 30. »Nasięźrał« Zb. VI, 206. Krak. III, 126. »Nasięźrzale, rwę cię śmiale...« Pozn. VII, 66. Kiel. II, 200, n⁰ 9. 201, n⁰ 13. || »Masier.zon = lubczyk: 'Masier.zonie, já cie łámie...'« Pr. fil. V, 791. || »Masierżał«: »Mój miły masierżale!...« Zb. II, 259. || »Masier-ziele = lubczyk« Pr. fil. IV, 216. || »Maszerdon«: »W Studzianny znajduje się obraz cudowny Matki Boskiej, a na cmentarzu rośnie rośl. 'Maszerdon', która się nosi za pazuchą, a ma własność wzbudzania miłości w kim się zechce. Rośnie na piasku, ma listki grube a tłuste, zwierzęta i myszy je jedzą. Zaszywają go w chustki, rękawy, w sypełki zawiązują. Kto go ma, to doń lgną wszyscy jak muchy. Rwać trzeba przed wschodem słońca, inaczej nie działa. Pewnego razu kobieta dla córki chciała zerwać tę roślinę, ale psy księżowskie ją na śmierć skąsały«. Tyg. ilustr. 1. IX, n⁰ 245.

Nasijać: »Naséjac = nawiać, najść (powietrza, zimna, ciepła, zapachu itp.)« Ram. 117. Por. Sijać.

Nasilić = nawlec: »Nasilić czego na nitkę« Czeczot, Piosnki, VI, 90. O.

Nasilnie? »Oślaga = pogardliwie i nasilnie: osioł« Zb. I, 73.

Na siłę = »ledwie, z wysileniem« Roczn. 217. »Na siłę (= ledwie) tyle nałabudałem (= z trudem przyzbierałem)« ib. 212 p. w. Nałabudać. »Na siłę = z wysiłkiem« Parcz. Toż Ust. z Polesia. || »Na siłę« = gwałtem, przemocą, siłą: »Werbują i na siłę biorą« Zejsz. 160. »Werbują i na siłę pędzą ib. 170.

Naskaczyć? »Naskacyc = naniecić, rozniecić (ogień)« Ram. 117.

Naskakać = »gdy kto źle, niedołężnie skacze, mówią: 'Bodajeś naskakał'« Kuj. II, 281, n⁰ 19. || »Naskakować« = podskakiwać, krzątać się: »Nima o cém dziwki chować, Trzeba samej naskakować« Lub. I, 250, zwr. 4.

Naskarżyć: »Naskardzyli« Mátyás Podania z Szczepanowa, 6.

Naski = »nasz: 'Jacy naski lud był w Kalwaryi'« Spr. IV, 379. »Naski = nasz, swojski tutejszy: 'Naskie płótno' = zrobione we wsi, nie kupne. 'Nascy ludzie'« Spr. V, 380; IV, 307. Pr. fil. V, 973. Cer. Por. Naszyniec.

Na sklezia = »z ukosa, np. kopać« Pr. fil. V, 802. Por. Skiełzem.

Naskoczyć: »Niech (noga wywichnięta konia) przyjdzie do swej całości, skąd wyskocy, niech naskocy« Pleszcz 104.

Na skoś = »na ukos« Pozn. VI, 188. Ust. z Litwy.

Naskulać = natoczyć, kuląc się nagromadzić: »Oby szefli dużo (zboże) dało i dukatów naskulało« Pozn. I, 155.

Naskupować: »Djabeł świń naskupował« Kuj. I, 186. »Naskupowali wszystkiego moc niesłychaną« Zb. II, 157. O.

Naskurkać = »nakląć (mówiąc 'z kurwy synu')« Rozpr. XVII, 47. Por. Durniać. Jopać.

Naskwarny: »Náskwarny = naskwierny, wrzaśliwy: 'Náskwarné dzecko' = wiele płaczem się naprzykrzające« Pobł. 52. Toż Ram. 122, oraz »Náskwarnosc« i »Náskwarnie« ib.

Naskwierny p. Naskwarny«

Nasłapiać? »Naswapiać« = dokuczać, prześladować« Wisła I, 154.

Nasłonieć = stać się dostatecznie słonym O. »Syrki kładą się do mocno osolonej syrowatki, czyli 'rosolą się'« Encyklop. roln. II. 820.

Na słowie »umrzeć = ślepo zawierzyć: »'Fałesny podliźnik, kie weźnie ukwalować a przyślubiać, to juz sie widzi, co mu na słowie umres; kabyta! nie dá nic« Spr. V, 379, nº 15.

Nasłychać = posłyszeć, usłyszeć: »Coś tam nasłychał?« Zb. IX, 174.

Nasłyszeć się = nasłuchać się: »Teraz się pięknej muzyki nasłyszy« Sien. 260.

Nasobić = »przygotować« Cer.

Nasowa = kitel płócienny, wkładany na 'siermięgę' Ust. z Litwy (Święciańskie).

Naspa = 1. 'wsypka', worek z piórami jako poduszka 2, wał, nasyp O. »Naspa = 'wsypa', rodzaj woru, który napełniony pierzem i powleczony 'poswą', stanowi pierzynę« Pr. fil. IV, 845. || »Naspina«: »Ze skóry (zdechłej kobyły) naspina, z bebechów pierzyna« Maz. III, 308, nº 453. || »Náspa a. Przyspa = pogródka koło chałupy« Pr. fil. V, 802. »Náspa = chodnik cokolwiek podniesiony około chaty (trottoir)« Rozpr. XII, 96. »Wisi na ścianie kawałek masła; słońce przygrzéwało, więc masło ciekło aż na 'náspę'« Aten. VI, 657.

Naspać = dosyć, na śmierć się wyspać: »Synowa, obyś już naspała, wstajże krówki doić!« Pozn. I, 219, nº 74, zwr. 3.

Na spadek = znów Ust.' z Jaworza.

Naspak p. Nawspak.

Naspisk: »Náspisk = namuł« Święt. 705.

Na spoczynku = w chwili wolnej, podczas wypoczynku Kam. 67.

Nasporzyć = napełnić, nasypać: »Gospodarzu, każ śpichlerz otworzyć i miecky (= wory) naspoczyć« Rog. nº 440. || »Boże, naspórz! Boże, pómóż! Boże, obdárz! = pozdrowienia robotników przy pracy« Cinc. 6, nº 34. O.

Na spotyki »wychodzić = udawać się na czyje spotkanie« Osip.

Na spozimiu = pod koniec zimy, na przedwiośniu Ust. z Poznańskiego. Por. Spozimek.

Naspół p. Napół.

Na sprzedaj p. Na przedaj.

Nasromocić »kogo = zawstydzić kogo« O.

Nastać = dostać się, rozpocząć służbę, zacząć służyć: »Owcarze nastajo na święto Jadwige« Spr. V, 115. »Sędzia nastány« (nie objaśniono: zapewne = 'świeżo naznaczony' K.) Rozpr. VIII, 119. »Parobek... nastał do takiej chałupy pustej« Wisła VI, 496. »Nastać na służbę = rozpocząć pełnić służbę« Osip. || »Nastawać« = nadchodzić, zbliżać się: »Obiád nastaje« Spr. IV, 379. »Jak bedzie, tak bedzie nastawáć, Matka za córeckom ćwierć ziemniaków dawać« (niejasne K.) Zb. XII, 219, nº 82. || »Nastać« = nastąpić, powstać: »Czynsz niezgodą z panem nastał« Kam. 187. || »Nastać« = zastać, znaleźć: »Pistole tam leżeć nastał« (= zastał leżące) Rog. nº 59. || »Nastać się« = dosyć stać, wystać: »Pódźma (dziewczę) do dom, Bo się z tobą nie nagádám, nie nastoję, nie nacieszę« Pozn. V, 131, nº 283. »Nastojec sã = nastać się, stać długo« Ram. 117. Por. Nastojać.

Nastarczyć = zdążyć: »(Kogut mówi do wołu i konia) Nie bójcie się, bym wam nie nastarczył; nastarczę, bo mam skrzydła, będę podlatywał« Krak IV. 234. »Kwatermách dźwiga piéniądze, nie moze im nastarcyć iś (= iść)« Święt. 329. || »Nastarczyć się« = nastarczyć, dosyć dawać Wal. p. t. w.

Nastąpić: »Nastãpić« Ram. 117. »Nastãpny« ib. || »Nastąpić« = ustąpić: »Jábý král (= dostał, nabrał) sromotã, gabý tobie nastopil« Hilf. 100. || »Nastąpić = wstąpić, wejść: »Chłop nastąpił na... drogę« Święt. 455. || »Nastąpić« = nadejść: »Czarna chmara nastąpiła, deszcz leje« Lub. I, 285. n° 463. »Nastąpiła mi insá myśl« = nawinęła się Zb. II, 235. || »Nastąpić« = nastawać, zadrasnąć: »Na uczciwość mi nastąpił« = obraził mię Zb. II, 237. 240. Siar(kowski) Obrzędy weselne, 3. Zb. IV, 111. »Na cyje zycie następuje« Chełch. II, 78. »'Nastąpić na nogę' = obrazić Pawł. Por. Nastojać. || »Nastąpić się« = ustąpić: »Na konia, wołu, krowę w stajni i oborze, gdy się ma cofnąć a. ustąpić na bok, wołają: 'nastąp się!'« Maz. III, 46. »Nastąp sie, klępo!« Spr. V, 115. »Następ się!« Święt. 22. »Nastąp a. Następ, a. Nastąp sie = do krowy aby się nieco posunęła« Rozpr. XXVI, 384.

Następnik = następca Pleszcz. 147.

Następny (papier) = stemplowy Pr. fil. IV, 221.

Nastka = (u szewców) »drzewo, które się kładzie na kopyto, gdy but ma być na podbiciu wysoki« Rud. 21 (może 'nartka'? K.).

Na stoć = dnem do góry, naodwrot, nawstecz, przewrotnie: 'Dziecię spadło na stoć głową'. 'Położyć co na stoć'« O. »Nà stoć, Nà storć, Nà storcz« = głową na dół, sztorcem, do góry nogami Ust. z Litwy. »Nastórcz = 1, sterczqco 2, tylcem« O. »'Na sztorc postawić' = na rąb; przeciwnie: 'wzdłuż postawić'« Zb. I, 72. Por. Stoć. Sto(r)czmo.

Nastojać »na kogo = szkodzić, źle życzyć: 'Macocha nastojała na pasierbicę'« Zb. VIII, 252. »Jak na nigo nastojáli, tak un ich potraciuł« Chełch. I. 34.

Na stokroć = stokroć: Ja mam inszego, Na stokroć szwarniejszego« (= piękniejszego) Rog. n° 6. »Skazał (= przesłał) mi mój miły Na stokroć dobrydzień« ib. n° 189. »Pozdrów mi miluśkę na stokroć« ib. n° 224.

Nastoparczyć: »Nastoparcyć i Nastopyrcyć np. spódnicę = wyprostować wykrochmaliwszy ją poprzednio, tak, aby była sztywna« Rozpr. XXVI, 384. »Nastoperczać, Nastorczać, Nastorzać, Nastrnożać, Nastroszać, Nastrożać, oraz Nastoperczyć itd.; Nastoperzać, Natoperzać i Nastoperzyć, Natoperzyć, oraz z dodaniem 'się' = nastawiać, najeżać, czochrać, naczupurzać, nadymać; natykać, nasadzać sterczqco« O. Por. nadto z temże znaczeniem: »Nastruszyć« O. Naszerszelić się. Naszerścić się. Naszerszały.

Nastoperczyć p. Nastoparczyć.

Nastoperzać p. Nastoparczyć.

Nastorczać p. Nastoparczyć.

Nastorzać p. Nastoparczyć.

Na stórcz p. Na stoć.

Nastrnożać p. Nastoparczyć.

Nastroszać p. Nastoparczyć.

Nastrożać p. Nastoparczyć.

Na stos = (w mowie żeglarskiej) na prawo Chodźko, Obr. litews. ser. 2, t. II, str. 31.

Nastroić = »przygotować, przyrządzić« Spr. IV, 358. Krak. IV, 313. Zb. I, 46. Rozpr. III, 372. »Nastroi wiecerzę« Del. 42. »Nastrojułek se mirende« ib. 105. »Obiad matka nastroi« Krak. IV, 53. »Zjád to, co já krowie nastroiła« Zb. VII, 30. »Zona mu nie nastroiła téj wątroby, nie upiekła« Krak. III, 67, n⁰ 141. »Miała mu jeść nastroić« Kiel. II, 198, n⁰ 7. || »Nastroić« = przygotować, zrobić, narobić: »Nastroić równiankę (weselną)« Zb. VIII, 266. »(Łoże) było nastrojone na Madeja« Cisz. I, 68. »Jak bajków nastroją, to z mysy lelenia ubierzą, a z ziaby kukawkę« Zb. VIII, 321. || »Nastroić się« = przygotować się: »Królowie sie nastrojuł ze smołom« Rozpr. IX, 196. »Trzeba serce uspokoić, do kochania się nastroić«. Rog. n⁰ 294. || »Nastroić się« = ubrać się, ustroić się: »Daj mi ryński Na czepeczek nizki, Co się do niego nastroję« Rog. n⁰ 107. »Już się Karolinka do ślubu stroi. Jak się nastroiła, Bardzo płakała« ib. n⁰ 129. »Szumnie nastrojona« Przyj. ludu 1891, str. 109. »Marynka nastroiła się do szumnych szat« ib.

Nastrożyć się = przygotować się: »Maciek sie do táńca strozył« a. »Do táńca sie nastrozył« Rad. I, 82, zwr. 3. »Nastrożyć = 1, nastawić, najeżyć, naczochrać 2, natknąć, nasadzić« O. p. w. Nastoperczać. Por. Nastoparczyć.

Nastruszyć p. Nastoparczyć.

Nastrzebać się = nasorbać się, nachleptać się: »Masianka ci z gęby pyrska — Jakożby mi nie pyrskała, kiedyś sie ji nastrzebała« Zb. X, 240, n⁰ 225.

Nastrzyk: Nastrzyk = jakaś roślina Zb. VI, 203 (zapewne = Nostrzyk = melilotus K.).

Nastyrmać = »zwalić na kupę wiele rzeczy« Wrześ. 14. Rozpr. X, 290. »Nastyrmać = 1, zrobić byle jak 2, zwalić na kupę: 'Rád widzem zátelnom robote, a tyś mi nastyrmáł, jakoś sám kciáł'« Spr. V, 380. »Nasztyrmać« Ust. z Warszawy.

Nasuć = »nasypać« Fed. 403. Zb. I, 20. Rozpr. X, 221 p. w. Suć. »Choćbyś mi ich (pieniędzy) nasuł, jak maku drobnego, Nie zapłacisz mi wianka« Rog. n⁰ 314. »Nasuł mąki« Zb. V, 205. »Nasuj (do dziury) pełno złota« ib. 214. »Na' wóz nasuć zarna (= ziarna)« ib. 222. 249. 261. »Nasuli grochu« Wrześ. T. 50. »Nasuć do owsa kamieni« Zb. VII, 38. 74. »Do woza nasuć piniędzy« Pozn. VI, 316. »Tamok ci nasują... kąkolu« Zejsz. 53, n⁰ 76. »Nasuli dwie kup piéniędzy« Wisła I, 309. »Talarami cały pokój nasuł« Zaw. 54. »Nasuł cwancygierów« Przyj. ludu 1891, str. 103. »Nasuła kasze na całom izbe« ib. »Nasuł otręby do kwaśnice« Zb. XV, 38.

Naswald p. Naschwal.

Naswarzyć = nanarzekać, nagdyrać: »Co wam to? Pewnie ojciec naswarzył wam, ale o co?« Bałucki.

Nasycić = napełnić, nasypać: »(Złodzieje nasycili sobie wory« Rog. n⁰ 514.

Nasypacz = »der Füller, który napełnia wózki węglem« Pr. fil. V, 802.

Nasypać = »używają czasem w znaczeniu 'nalać': 'Nasyp mi gorzałki w półkwaterek'« Pr. fil. IV, 845. Toż Ust. z Warszawy (żartobl.). »Podusecki nasepała« Fed. 58.

Nasz: »Dziedzic nasy« Sand. 271. »Lud naszy« Maz. II, 162. »Naszy = nasi« Cen. 86. Ram. 118. Bisk. 23. || »Nasza« w okrzykach weselnych: »Oj nasza, oj świeci się!« Pozn. II, 88. 98. 106. 265. 281. 292. 319. Zb. II, 28. Pozn. I, 190. 194; III, 58. 89. 190. 194. || »Nasi = rodzice: 'Nasych niéma doma, bo pośli do robocizny'« Zb. II, 249. »Przysłali nas nasi do waszych, Abyście nam dali« (pannę za mąż) Wójc. II, 60.

Naszadzić: »Naszadzíc = naczochrać, rozczochrać, postawić włosy na jeża; wytargać: »Naszadził so czůprynã'« Ram. 118.

Naszalić: »Naszálíc = nazwodzić, natumanić: 'Kulkô ůôna lůdzi ju naszálã' = ilu ona już ludzi uwiodła« Ram. 118.

Naszałamanić = »nabałamucić, nałudzić« O.

Naszastać = »z pośpiechem co zrobić, szczególnie napisać« O.

Naszczać: »Najszczy« Zb. XI, 51.

Naszczekać i Naszczekiwać: »Naszczekać na kogo = oczernić kogo« Osip. Ust. z Litwy. || »Naszczekiwać = oznajmiać głosem pobyt zwierza (o jamniku, leżącym w norze przed zwierzem)« Pr. fil. V, 802.

Na szczęście: »W wigilję... kradną żartami 'na szczęście'; rzeczy skradzione zwracają w dzień ś. Szczepana« Wisła VI, 192.

Na szczęt = do szczętu, skrotesem: »Torkisz na scent ukląkł« Kam. 38. »Na scet = 'z nápiekiem', do szczętu, zupełnie« Pr. fil. V, 801, p. w. Napiek. || »Nasczętnie = do szczętu« Jastrz.

Naszczuwać: »Myśliwcy charty spuścili, wszyscy goniąc, naszczuwając« Wójc. I, 224.

Naszczypiórek: »U czosneńka (= czosnku)... naścipiórek (= szczypiórek, łodyga) zielony« Lub. I, 262, nº 420.

Naszelnik p. Naszyjnik.

Naszerszały = »struppig« Mrong. 742. Por. Nastoparczyć. Naszerszelić się.

Naszerszelić się = »naderszyć się« Pobł. 155. »Naszerszelony = nastrzępiony, najeżony« ib. || »Naszerszenić się« w temże znaczeniu Ust. z Litwy. Por. Nastoparczyć. Naszerszały.

Naszerścić się = najeżyć się; nachmurzyć się: »Chodzi naszerściwszy sie« Ust. z Litwy.

Na szerz = na oścież: »Na szerz drzwi otworzyli« Łęcz. 164.

Na szmajndę grać = »na odwrót, lewą ręką smyk prowadząc: 'Jentolek grał na szmajndę'« Kuj. I, 47. »Parobczak Maślánka, będąc 'szmają' (= mańkutem, jednorękim), wyuczył się grać na skrzypcach 'na szmajndę', tj. lewą ręką smykował« ib. II, 209.

Nasznik p. Naszyjnik.

Naszpikować: »Naszpilkować«: »Prosiemy na zająca naszpilkowanego« Kuj. I, 282. »Ciasto, naszpilkowane słoniną« Pozn. I, 82. »Zając.., naszpilkowany« ib. II, 305. »Cąber szpérką naśpikują« Rog. nº 69.

Naszpuntować = namówić Ust. z Żyrardowa.

Na sztorc p. Na stoć.

Nasztorcować się = nadstawić się, nastawić się, postawić się: »Nasztorcuj się uczciwie, to ci baba sama w łapę wlezie« Zapolska.

Nasztukowanie = nadsztukowanie, przyprawienie: »Tytuł (»jaśnie panie«) dla naśtukowania sobie pazurów na dłabienie słabych« Kam. 179.

Naszyk p. Naszyjnik.

Naszyjnik: »Nasyjnik = strój dawnych Żydówek, w kształcie wązkiego paska, naszytego perłami i błyskotkami, noszonego na szyi, a zawiązującego się na karku końcami z tasiemeczek« Pr. fil. IV, 845. || »Naszyjnik = obroża kolczasta (myśliws.)« Pr. fil. V, 802. Przyj. ludu VI, 110. || »Naszelnik« w uprzęży: L. O. Pozn. III, 138. Krak. I, 176. Roczn. 217. Zb. I, 72. »Násielnik« Rozpr. IX, 158. Maz. III, 51. Rad. I, 170. Wisła V, 916. »Náselnik« Święt. 705. 9. || »Nasznik = naszelnik« Pobł. 155. Wisła III, 88. || »Nászyk« Ram. 122. || »Naleszniki«: »Brząkały naleszniki, Brząkały i cugle« Kuj. II, 237. || »Noszennik = alskiela, naszyjnik« Pr. fil. III, 359. »Noszenie« Wójc. I, 45.

Naszyk p. Naszyjnik.

Naszykować = przygotować, 'naładować', przyszykować: »Naszykuj obiad« Kuj. I, 149. »Naszykowali kij« ib. 151. »Naszykowała śniádanie« ib. 168. »Naszykowała chlib do wsadzenia« ib. 184.

Naszyniec i Naszyński: »Naszyne = swojak, rodak« Ram. 118. »Naszynski = swojski, ojczysty: 'Naszynski lúdze'. 'Gádają po naszynsku'« Ram. 118. »'To nasinscy' = to nasi« Nadm. 30. Por. Naski.

Naścibić się = wsunąć się: »Szyja od zbanka naścibiła się chartowi na kark« Kam. 149.

Naście = »nosidła, przyrząd z kawałka drzewa wyżłobionego, zakładający sie na plecy, z dwoma wiszącemi kijkami, do których przyczepiają się ciężary, mające być przenoszone« O. »Naście = sądy, sządy, koromysło Petr.

Na ścież (o drzwiach) Gliń. III, 211. Por. Na oścież. Na szerz.

Naścigły = »nawpół dojrzały, najrzały« Krak. IV, 313. Por. Dościgać. Niedościgły. Prześcigły.

Naściobać = »zlekka ochłostać« O.

Naściwić (kogo) = »odwiedzić (kogo): 'Przysedłek naściwić was'« Wrześ. 14. Pr. fil. V, 802.

Naściwienie = »odwiedzenie, nawiedzenie. 'Naściwienie N. Panny' = nawiedzenie N. Panny« Wrześ. rękop. Por. Nawiedziny.

Naśladować = »napastować« Rozpr. III, 372. »Naśladować = prześladować, zaczepiać, drażnić: 'Nie naśladujże mię, bobym cię zeprał« Zb. I, 46. »Strzelce... zająckа naśladują« Kozł. 145. »Nie naśladuj mnie, bo cie w pysk wyznę« Udz. »Wyrysuję (w sercu sobie), Żem do niéj chodzował, często naśladował« Rog. nº 222. »Naśladować = napierać, nacierać, deptać po piętach; nastawać na kogo, napastować, tępić« Krak. IV, 313.

Naślapać = »nadeptać« Pobł. 98, p. w. Szlapać.

Naślinić = zlekka zaprojektować, ułożyć tymczasowo: »To jeszcze nic pewnego, to tak tylko naśliniono« Ust. z Litwy.

Na ślus = »na ostatnią rozprawę, jako zakończenie procesu« Rozpr. XX, 431.

Na śmiało = śmiało, bez wahania: »Każde zboże można na śmiało wprzódzi kosić« Kam. 65.

Naśparować: »Naśpárować = zaoszczędzić« Spr. IV, 27. »Naszporować« Ust. z Warszawy.

Naśpiać = »nadążyć, nadchodzić, nadbiegać, nadjeżdżać, przybywać, dopędzać: 'Posłaniec go naśpiał o dwie wiorsty'« O.

Naśpieszyć = dogonić, zdążyć: »Zjadarka... znowu naspieszyła za niemi« (uciekającemi) Krak. IV, 24.

Naśpiewać p. Na-.

Naśratać się = »nażegnać się: 'Juześ sie naśratała, z matulo nagádała'« Pr. fil. IV, 221. Rozpr. XVII, 81.

Naśród = pośród: »Naśród dworu jawor stoi« Wójc. I, 272. »Naśród boru« Kuj. I, 101, nº 22. »Zarzucił siatkę naśród morza« Zb. IV, 102. || »Narsiód«: »Narsiód pola« Rad. II, 91. || »Nawśród drogi« Zmor. 9.

Naśtszy ? »Náśtszy« nie objaśniono Rozpr. IX, 170.

Naświecić się: »Dosici... Niech ci sie ten wiányszek nie świci! A już ci sie dosyć naświciáł, A jak ci sie ten Józinek zalicáł« Wisła VIII, 503, nº 26.

Na świecie! = nigdy w świecie, broń Boże! Ust. z Litwy.

Nataczać: »Woźnice, smarujcie bicze, wozy nataczajcie!« Pozn. V, 202.

Na tak rok: »Przy życzeniach (w dzień wilji) wyrażają się: 'Na tak rok'« Pleszcz. 82. Por. Na bezrok. Tak rok.

Natarć p. Natrzeć.

Natareus p. Notarjusz.

Natarg p. Letarg.

Natąchnąć = »napomknąć, wspomnieć« Pr. fil. III, 306.

Natcha = »duszność« Pleszcz. 38.

Natchnąć: »Coś go 'natchło', żeby szedł dalej« Wisła VIII, 261. Por. Natykać.

Natchnienie: »Natchniãcie«: »Dała jéj Matka boska natchniãcie« Zb. VIII, 252. Pr. fil. V, 802.

Na te bogi p. Bóg.

Na tedy = »wtedy, podówczas: 'Natedy jon wziął i poszed'« Osip. Tyg. ilustr. 1, X, 267. »Jeżeli Bóg chciał prowadzić ludzi po swojej woli, natedy zapalał im ognie po obłokach« Lud. I, 170.

Na tem = na to, po to, w tym celu, od tego: »Ja drużba na tém, co potrzeba, to wołajcie« Pozn. I, 198. »Bo ja jezdem na tém, ażebym każdemu dał za tém« ib. 214, ods.

Natenmiast = natychmiast: »Jak poczuje 'świeżą krew', to cie zará natenmiast ozedrze« Pozn. VI, 15. »Já na konia prędko siád, Pojechálem natenmiást« Święt. 170. »Przyrzek przysłać natenmiást« ib. 382. 398. 426. 450 487.

Naterać się ? »Ja ziela nie nazbiéram I ciebie się nie natéram« Kiel. I, 93, nº 106. Por. tamże: »Ja to ziele pozbiéram A i z tobą świat stéram« ib.

Natertolić p. Tertolić.

Naterus p. Notarjusz.

Natęgacz: »W łbie nawoju jest dwanaście dziur: w jedną z nich, w miarę potrzeby, wtyka się kołek, zwany 'natęgaczem' a. 'zatykaczem'« Niwa. »Natęgac = część warsztatu tkackiego, por. Naciągacz« Pr. fil. V, 802. »W jedną z dwunastu dziur 'łba' (w warsztacie tkackim) wtyka się kołek, zwany 'natęgaczem', 'podpieraczem' a. 'zatykaczem'« Wisła VII, 291.

Natkastlik = stolik nocny Rozpr. XVII, 46. »Natkaślik = szafeczka, umywalnia« Pr. fil. V, 799.

Natłoczyć się = dotłoczyć się, docisnąć się: »(Starszy drużba) do becki sie natłocy, piwa sobie utocy« Kal. I, 162.

Na to mówiący = na przykład, 'na ten przykład' Junosza Wybór pism, VI, 194.

Natonie = »a. Natonia, Natoń = 1, część lasu, gdzie drzewa spusz-

czają 2. drzéwutnia, gdzie drzewo rąbią 3. dziedziniec« O. »Natonie = miejsce, na którem się drzewo ciosa a. ciesielskie obrabia« Krak. IV, 313. »Nátonie = = miejsce (w zagrodzie wieśniaka) do rąbania drzewa« Rozpr. VIII, 76. 175. »Nátoń« ib. 192. 230. »Nátóń = 1. kłoda 2. miejsce, gdzie kłoda leży do rąbania drzewa na 'oborze' = na podwórzu« Spr. IV, 307; V, 380. »Między chałupą a stodołą miejsce, przeznaczone do rąbania drzewa, zwane 'nátoń'« Zb. XIV, 14. »Drzwi z sieni wychodzą na 'nátonie'« Święt. 38. »Nátoń = podwórze nieogrodzone« Rozpr. III, 373. »Nátoń = miejsce na podwórzu, gdzie się drzewo rąbie« Udz. »Przed domem, czy to bezpośrednio, czy też oddzielone oborą, rozciąga się wolne miejsce, podwórzec, zwany 'nátoniem'« Święt. 39. 118. 456. 475. »U Kosiora na nátoniu zabiéli tám byka« Wisła IX, 242. L. podaje »Natonie = część lasu, gdzie drzewa spuszczają (z Troca)«, ale dodaje słuszną poprawkę: »raczej kolnia, drewutnia, kielnia« (? K.); znajdujemy też u L. postać »Nałoń = lignile, wierzysko, miejsce, gdzie drwa chowają, nałoń też zowią (z Mączyńskiego)«; por. Naciunie: w Krakowskiem mówią 'natoń, natonia' i 'natonie'«. Rzeczywiście u Mączyńskiego p. w. Lignile znajduje się błędna postać: 'nałón', która powstała przez wzięcie ł za ł, co i w naszych czasach się zdarza. Prócz tego L. podaje »Naciunie = (w Krakowskiem) drwalnia, kolnia«. Podejrzanej postaci tej nie spotkałem gdzieindziej. || »Natonisko = plac (ziemia) z wiórami ociosanego drzewa« Krak. IV, 313 p. w. Natonie. »Natunisko = ziemia, powstała z drzewnej próchnicy« Fed. 403.

Na toż = »na przekor, naumyślnie (komu co uczynić)« Osip.

Natracić się = dużo stracić: »Hulałem, pijałem, Natraciłemci się; A tyś szelma była, Nazwodziłaś mi się« Rud. 140, nº 79.

Natrafić z 4 pp.: »Natráfić« Pr. fil. V, 802. »Dwie Marysie... Natrafiły bednarczyka« Lip. 103. Pozn. IV, 86, nº 170. »Natrafili kochaneczkę« ib. 170. »Natrafiłem ładne dziéwczę« Zb. IV, 216, nº 25. »Natráfiuł jedno żeńskom« Rozpr. IX, 350. »Idzie, natrafiła drugi bór« Pozn. VI, 19. »Natrafili zapadły zámek« ib. 43. 71. 165. 304. »Natrafili chłopa« Zaw. 61. »Natrafiwszy pannę-młodą...« Łęcz. 56. »Natrafiły... Jasia« Wisła V, 42.

Natrąbić się = »dosyć się napłakać« O. »'Żebyś sie natrąbiło!' = przekleństwo, mówione do dziecka« Doman. Por. Nawyć się.

Natrącać = »napomykać, namieniać, czynić wzmiankę« O. »Natrącać = mówić o czemś niepewnie« Udz. »Baba, co miała natrącone przez świętego Pietra, pytá sie...« (= ponieważ coś o tem wspomniał ś. Piotr) Święt. 421.

Natręt = wrzód na podeszwie nogi, po Ukraińsku 'natrut' Chełm. II, 212.

Natrzaskać = nadeptać: »Com się tam nachodził, a natrzaskał błota!« Rog. nº 208.

Natrzasłość = »trzpiotowatość, brak zastanowienia« Ram. 118.

Natrzasły = »narwany« Pobł. 52. Por. Otrzasło. »Natrzasły = trzpiotowaty, narwany, niezastanawiający się« Ram. 118. Por. Narwany.

Natrząchać p. Natrząsać.

Natrząsać, Natrząchać i Natrząść: »Natrzȳsc = natrząść« Ram. 118. || »'Natrząchać' chorego = zawiesić go na drzwiach za ramiona, chwycić silnie w pasie i kilkakrotnie wstrząsnąć całem ciałem, potem dać wódki z tłuszczem (od 'oberwania' a. 'przełamania') Wisła V, 421. »Kobieta 'znająca' kazała cię 'natrząsać'« Junosza. »Natrząchywać« w temże znaczeniu Ust. z różnych okolic. »Ja was 'natrząche', nasmaruje, będziecie zdrowi« (mówi Lejbuś w szopce i potem 'natrząsa' Jambrozego) Wisła VI, 577. || »'Natrząsać trzosiku' = wydawać pieniądze (iron.) Kaspr. 28. || »Natrząchać się« = natrząsać się, urągać: »Tak se natrząchali nad ludowiną...« Kam. 80.

Natrząsanie = operacja znachorska, opisana p. w. Natrząsać. »Zażegnywanie, natrząsanie i leki kobiece coraz są rzadsze« Rad. II, 168, nº 11.

Natrzeć: »Nataŕć« Petr. Ust. z Litwy.

Natuj p. Na!

Natupnik p. Suchowiejka.

Natura = nasienie ludzkie Pr. fil. IV, 846. || »Natura = wrodzone usposobienie, temperament« Osip. || Matura = »chęć, zdolność do czego« Wrześ. 13. »Matura = 1, natura, charakter 2, urządzenie, sposób życia, moda: 'Dáwniejsá matura buła lepsá' (sposób życia, obyczaje)« Spr. IV, 324. »Matura = chęć a. zdolność do czegoś: 'Miáłek wdy mature do roboty'« Spr. V, 376. »Mieć mature = mieć ochotę« Sab. 132. Rozpr. XVII, 45.

Naturliwy = »uparty, nieposłuszny, np. o dzieciach« Pr. fil. V, 802. »Naturliwy koń w zad ciągnie« Kam. 175. Por. Naturny.

Naturny = »narwany, mający swoje narowy: 'Taki jakiś naturny, ze já go ni mogę zrozumieć, jaki on je'« Pr. fil. V, 802. || »Maturny = kapryśny, grymaśny« Wrześ. 13. || »Maturny = ochotny« Spr. V, 376. Rozpr. XVII, 45. Por. Naturliwy.

Natyna = »(potrawa) lebioda z mąką kukuryzianą« Wisła VIII, 595. Por. Nać.

Natykać (może = 'Natychać', od 'Natchnąć' K.): »Pánjezus mie kochaniem natyká« Święt. 277, nº 287. Toż Kozł. 281, nº 97.

Nauczały = »uczony« Pr. fil. V, 802. Zb. II, 8. Krasn. 305. »Jesteście niby człowiek nauczały« (mowa do kościelnego) Kaspr. 23. »Wȳ jesce wȳsok nauczały« Derd. 105. Ram. 126. Por. Nieuczały. Uczały.

Nauczepiać się: »Naucypiało sie (za szczypiorek) dus różnych« Chełch. II, 92.

Naucznica: »Naucnica = kobieta, ucząca ludzi we wsi katechizmu« Spr. IV, 307. »Naucnica a. Ucnica« = toż znaczenie Spr. V, 380.

Nauczny: »Naucny = nauczony, przyzwyczajony, ułożony« Sand. 263. Kuj. II, 277, p. w. Świadomy. »Nauczny = przyzwyczajony« Parcz. Fed. 403. Pr. fil. IV, 221; V, 802. Udz. »Naucny = mądry, uczony, przyuczony do czegoś« Pr. fil. IV, 845; V, 802. »Nauczny = umiejący czytać i pisać« Osip. »Pogląda ino z pode łba, bo nieśmiałe, nie naucne ta między tyloma ludźmi« Sand. 43. »On ani we szkole nie nauczny, bo go z niej wygonili« Kam. 170. »Nauczny = uczony, posiadający naukę« Bibl. Warsz. LXXX, 626. »Córko, gdzieś tego naucna, Bodajeś była w mym zy-

wocie uschła!« Krak. II, 232, zwr. 10. »Nie naucznym chodzić po nocy w lesie boso« Lub. II, 154. »Naucny = przyzwyczajony« Cisz. I, 306, ods. 2. »Kaj który naucny, tam pódziémy na nocleg. Kokot powiadá: — Já na górze naucny... A wół powiadá: — Já naucny w chléwie« ib. || »Nienauczny» do... = nie przyzwyczajony do...« Ust. od Warszawy. Por. Nauczały. Nauczony.

Nauczony: »Nauczony = przyzwyczajony; 'Naucony jadać o jednej godzinie'« Was. 243. »Naucony = przywykły, przyzwyczajony: 'Já nie naucony jeść buráków'« Spr. IV, 307; V. 380. »My to juz nauconi som ś nimi (myszami)« = oswoiliśmy się Zb. XV, 33. Por. Nauczały. Nauczny.

Nauczyciel: »Nocyciel« Piątk.

Nauczyć: »Naŭuczyć się« (autor pisze 'nałuczył sie') Kuj I, 136; II. 286, nº 80. »Naucywa ich i wróciwa do domu« Kiel. II, 161, nº 484. »Najócy« = nauczy Pozn. IV, 14. nº 27.

Na uhàd = na chybił trafił, na pamięć Ust z Litwy.

Naujmać się, Naujmować się: »Naujmać się« = uczepić się, ująć się: Matka św. Piotra »ujena sie scypiorka, ale razem z nio i więcy dus sie naujmało« Chełch. II, 92. || »Naujmować się« = dosyć ujmować, umniejszać: »Naujmują mi się ludzie mojej poczciwości« Zb. X, 280, nº 158.

Nauka: »Nauka« Ust. z różnych okolic. »Naŭuka« Hilf. 21. »'Żenich' z 'młoduchą' idą na 'naukę' do pastora. Jest to egzamin z zasad wiary« Aten. VI, 651. »W wigilję drugiej zapowiedzi młodzi idą do księdza 'na naukę'« Wisła VI, 193. »Nauki = szkoły: 'Być w naukach' = w szkołach« Pr. fil. IV, 845.

Na uman = »na pamięć, na chybił trafił: 'Pewnikiem to ja nie wiem, ale na uman mnie się widzi, co chyba dziesięć lat i z czubem minęło od tamtego czasu'« Osip. Por. Na uhàd.

Naumieć się: = nauczyć się, przyłożyć się: »Na cożeś mię, matuleńku, za mąż wydała, Jeszczem ja się w gospodarstwie nie naumiała« Wójc. II, 97. »Naumić się = nauczyć się« Pr. fil. IV, 221. Parcz. »'Do jakij naumiałem się gadki' = do jakiej przyzwyczaiłem się mowy« Sand. 263. »Naumieć = nauczyć się samemu a. nauczyć kogo« Wisła I, 318.

Na umór = »zupełnie, ze szczętem« Sand. 263. »Na umór rozniemógł« Del. 48. »Hulają przez całą wstępną środę 'na umór'« Krak. I, 257.

Na umysł = »na pewno« Kam. 154.

Naumyślnie: »Námyśnie« Pozn. VI, 154. »Námyśnie = naumyślnie, z rozwagą, rozmyślnie« Święt. 704. »Naumyśle = naumyślnie« Parcz. Por. Na urząd. Na uwziątek.

Na urząd = »naumyślnie: 'Na urząd póde do mniasta'« Spr. V. 115. || »Na urząd« = na zamówienie, na obstalunek: »Buty nie hurtowne, ale na urząd zrobione« Ust. z Litwy. Por. Na uwziątek.

Nautykać się = »nachodzić się, zabiegać w gospodarstwie« Krak. IV, 313. »'W powsedni dzień człowiek nautyka się tu i haw' = nachodzi się tu i tam« Sand. 269.

Nauwieszać się: »(Lis do wilka) Wpuszczę mój ogon we wodę, to mi się u niego ryb nauwiesza, jak mrówek« Choc. 108. Toż Pozn. VI, 321.

Na uwziątek = »naumyślnie, umyślnie« Sand. 263.

Nawadzić: »Nawadzłe = nakrzyczeć, zgromić: 'Pán nawadzłł na nas za...'« Ram. 118. || »Nawadzić« = ? »Ja sobie mielniczka, Trzymam sobie czeladniczka, Trzymam dosyć czeladzi, Każden kamień nawadzi« Pauli. 73.

Nawalić »kątnicę = obciążyć żołądek« Pr. fil. IV, 221.

Nawalny: »'Zyto nawalne' = bujne i gęste« Czark. || »Nawałny mróz« Pozn. VI, 332.

Nawała = »gwałt, przymus: 'Nie bede śpiéwała. Co mi za nawała'« Rozpr. III, 373. Zb. XII, 146, n° 376. »Náwała = konieczność: 'Nie náwała mi dzisiák drwa rąbać'« Spr. V, 380. »Przecięś młoda dziewczyna, Jeszcze ci nie nawała Tak wręcz żądać Michała« Pozn. V, 29, n° 50. Por. Niewola. || »Nawała = nawałnica« Udz. || »Nawała = nawał« Wisła III, 84. »Nawała = nawał, moc, tłum« Pr. fil. IV, 845. Por. Nawałka.

Nawałka = »burza« Kam. 149, p. przytoczenie pod Gibać.

Nawałkować się = »najeść się do syta« Czark.

Nawałnica: »Náwalnica = wielki, nagły, gruby deszcz« Rozpr. IX, 210. Święt. 337. Ust. z Litwy. Por. Nawał(a).

Nawanożyć się: »Nawanożyć sã = nawłóczyć się, natłuc się« Ram. 118.

Nawara = jadło dla psów, tłucz Przyj. ludu VI, 110. O. Tygod. ilustr. 1, XIII, 241. || »Nawarka = ratatajka, frydka, oblecistodołka, zakręcajka« (opis) Pozn. I, 80; III, 126. »Nawarka = zupa z mąki na war wody wsypanej, kwirlą rozbitej i mlekiem zalanej« ib. 128.

Nawarek: »Náwarek = piętka u podków końskich« Spr. V, 380.

Nawarzyć = ugotować: »Nawarzyli ũobiád« Zb. VII, 9.

Naważyć się = postanowić, umyślić: »Kupcy naważyli się dokoniecznie mieć capa« Bar. 60.

Na wcale = na własność: 'Dostałem od ojca chałupe na wcale'« Chełch. II, 150. »Dał (dziecko) nom za swoje na wcale« ib. 67.

Nawda = korzyść, pożytek, zysk: »Jakaż z tego będzie nawda?« Ust. z Litwy.

Nawdziać = nasunąć, włożyć, wdziać: »(Chłopcy, chodząc 'po dyngu') 'szperę' nawdzieją na kij« Pozn. I, 134, n° 10. »'Kabzle', nawdziane na końce synklów« Święt. 10. »Wędka z haczykiem, na który nawdziana jest przynęta« ib. 28. »Rycerz nawdzieje pieścień na palec« Cisz. I, 192, n° 141. Patrz pod Krężel przytoczenie z Udz. »Nawdzieć = nadziać, wdziać coś na siebie« Krak. IV, 297, n° 43. »Nawdział kabzlę (= piston, kapiszon) na kominek u fuzyje« Święt. 422. || »Nawdziać« = nadziać: »Pták gádá, zeby ogórka nawdziáła perłami« Cisz. I, 112. || »Nawdziewać«: »Na cierznie nawdziéwałam (= nakładłam) rzęsy« (dla kaczek) Pozn. I, 107, ods. »Białegłowy... nawdziewały mi to kapisko« (= włożyły czepek) ib. II, 107, n° 31. »Kożuchy nawdziewają na kaftan« Święt. 46.

Nawertać: »Nawértać = obrócić. Nawértnąć się = obrócić się« Kopern. rękop.

Naweselić się: »Nawieselfe sã« Ram. 119.

Na westrzodku) p. Na weśrodku.

Na weśrodku i Na weśród: »Na każdy gorze na westrzodku je

dzura« Nadm. 43. »Rzucają 'korki' (= trzewiki) na westrzod izby« ib. 74.

Na wia wej! = prędzej (popędzanie jazdy) Pozn. VI, 181; IV, 331.

Nawiąz: »Náwiąz = wąrstwa wełny przy więzieniu (= wiązaniu), dodana wewnątz rękawicy, żeby była cieplejsza: 'Rękawice bez náwiązu mało grzeją'« Pobł. 52.

Nawiązać: »Nawizc, Nawiżă, Nawiąz, Nawizé = nawiązać (o sieciach)« Ram. 119. || »Nawiązać« = przywiązać, dowiązać: »Posagu mi w płachtę nawiąz« Pozn. II, 263. || »Nawiązać« = związać: »Jak se gdo nawiąże, tak poniesie« Cinc. 17, n° 324. || »Nawiązać się na kogo = przyczepić się dokuczać« Czark.

Nawiązka = »pęk nawiązany« O. »Nosić nawiązki (słomy) ze stodoły do obory« Lub. II, 199.

Nawić się = dosyć nawić: »(Marysia wiánecki) wije, Da nawić się nie moze« Rad. I, 222, n° 308.

Nawidzić = »lubić, mieć przywiązanie« Pr. fil. IV, 845. »On to tylko kluski ze syrem náwidzi« Kud. »Nawidzić = lubić, kochać, być z kim w przyjaźni, upodobać sobie« Sand. 263. »Nawidzieć kogo = sprzyjać« Pleszcz. 38. »Náwiedzić (tak K.) = w znaczeniu odwrotnem od nienawidzieć« Spr. V, 138. »(Mąż i żona) okrutnie sie nawidziały« Wisła IX, 105. »Nawiedzać sie = lubić się, przyjaźnić się« Udz.

Na wieczór = wieczorem Zb. II, 169.

Nawiedzenie: »Nawidzenie = zesłanie, doświadczenie od Boga« Rozpr. XX, 431. O. Por. Nawiedziadło.

Nawiedziadło: »Náwidziadło = nawiedzenie, doświadczenie: 'A to mu pán Jezus dáł na náwidziadło' = żeby go doświadczyć« Pr. fil. V, 802. Por. Nawiedzenie.

Nawiedzić: »'Nawidzieć kogo' = odwiedzić kogo« Wrześ. 14. »'Nawiédzić kogo' = odwiedzić kogo« Spr. V, 380. »Niechaj mnie dziś (miły) nawidzi« Wójc. II, 165. »Nawiedzać i Nawiedzić« = tylko o obrzędowem odwiedzaniu zmarłego Ust. z Litwy. »Dobra myśl cię nawiedzie« (tak K.) Krak. II, 218. Toż Zb. VIII, 295. Por. »Dobra myśl cię nadejdzie« Pozn. IV, 300. || »Nawiedzić« = opętać O. »Coś ją nawiedziło« mówi o sobie 'mądra' czyli 'opętana' Pozn. VII, 136. || »Nawiedzony« = opętany O. Ust. z Litwy. »Nawidzony = opętany« Roczn. 217. »Nawiedzony a. Opętany = zostający pod wpływem złego ducha« Osip. »Nawiédzony« = znachor: »Poszed poradzić sie do nawiédzonego« Pozn. VII, 110. »'Mądra' a. 'Mądry' jest to osoba, w której z 'nawiedzenia' boskiego, przemieszkuje mnóstwo demonów.. Zowie ją też lud po prostu 'nawiedzoną'« ib. 135. 137. 147.

Nawiedziny = święto nawiedzenia N. Panny: »Gdy sie ś. Jan rozczuli, w nawiedziny się utuli« Maz. I, 184. Toż Zb. VI, 172. Tamże 173: »Nawiedzenie« Por. Naściwienie.

Nawiedzka: »Náwiedzka« = odwiedziny: »'Na náwiedzkă' = w odwiedziny« Rozpr. IX, 296. 284.

Na wiek i Na wieki = nazawsze, do śmierci: »Przystańże (Marysiu) do Jasieńka, On cie będzie zimował, Na wiek u się chował« Wójc. II, 78. || »Na wiek wieków«: »Niech já leze z tobóm Na wiek wieków amen« Zb. IV, 209, zwr. 15. »Mój wianecků, mój przedwiecny, Spad.ześci my (= spadłżeści mi) na wiek wiecny« Pozn.

III, 198, nº 88. »Kości w jeden grób złozyć... Na wiek wiecności« Rad. II, 60, zwr. 10. || »Na wieki« = okropnie, niesłychanie: »Był to na wieki skąpy człowiek« Zb. III, 75. Por. Amen.

Nawiekować się = długo przebywać: »Wynidź, duso, z ciała, Boś się doś nawiekowała« Zb. IV, 90, nº 11.

Nawiercić: »Nawircyc = nawiercić: 'Myszy nawirciły dzur w scanie'« Ram. 119.

Nawieruszyć = »zwichnąć (rękę, nogę)« Pr. fil. V, 802. »Nawirusyć = nadwerężyć, 'wytknąć' np. rękę, nogę« Święt. 705.

Na wierzch (przysłówkowo) = na wierzchu: »Siedzi na wierzch pieca« Zb. IX, 174.

Nawiesić = nawieszać: »Nawiesił przeźradełek« (= lusterek) Krak. IV, 196, ods.

Nawieść: »Nawiesc, Nawiodã, Nawiód, Nawiedzé = 1, nawieść, naprowadzić 2, spowodować, skłonić: 'Nawiód ich na nágórszé drożyszcze'. 'Ôn ją sám do tegó nawiód'. 'Cóż waju do tegó nawiodło?'« Ram. 119. || »Nawodzić«: »Nawôdzic = skłaniać, spowodowywać« Ram. 118. »Czy was do złego nawodzę?« Zmor. 153. || »Nawodzić się« = zabarwiać się: »(W jesieni) berberys nawodzi się karminem« Tygod. ilustr. 1. XIV, 163.

Nawijacz: »W czém go (dziecko) będę powijała? — Ty masz fartuch, ja nawijacz... Będziem mieli i powijacz« Maz. II, 83, nº 188

Nawinąć się: »Szkoda mi się nawinie, Za ten dzban pana mam« = wynagrodzi się, autor objaśnia: »nawróci się« Zejsz. 126, nº 19. || »Nawinąć« = nawrócić, skręcić: »Nie mogłem cię minąć, Musiałem konisia z daleka nawinąć« Zb. XII, 136, nº 235.

Nawis = śnieg nawisły na drzewach: »Rolnicy ze znaków zimowych: mgły, nawisu na drzewach, śronu itd. miarkują siewbę jarzyny« Jucewicz Litwa, 152. || »Nawisem = pochyło« O.

Nawisać (o murze) = tak mur prowadzić, aby u dołu był węziej założony, niż u góry wznoszony Roczn. 239, p. w. Szkarpować.

Nawiska = »kobiałka z kory brzozowej« (na Polesiu) Kraszewski Wspomnienia Wołynia I, 87. || »Kawałek sukna kolorowego, w pasy tkany, wiszący z przodu (ubrania), zwie się 'nawiska'« ib. 175.

Nawistny: »Nawisny = przyjazny« Pr. fil. IV, 221. || »Náwisny = mający nienawiść, złość, urazę do kogoś: 'Ona mu je náwisná'« Spr. V, 380. (Czy pewno tak? K.).

Nawka p. Miawka.

Nawleczka p. Nawłoczka.

Nawlekać: »Nawlakac, Nawlákajã, Nawlákał, Nawlakáj = nawlekać (np. o igle)« Ram. 119.

Nawłazić: »Dusze nawłaziły tam dziurkamy« Kuj. I, 145.

Nawłoczka = zwierzchnia płócienna poszewka poduszki List. z Grodziska. »Nawleczka« O. i list. z Litwy. || »Nawłóczka = igła do zawlekania nitki« O.

Nawłoka: »Nawłoki = czarne sznurki z wełny do przywiązywania kierpci kobiecych (sznurki z białej wełny nazywają się wprost 'sznurkami')« Wrześ. 14. Spr. V, 366 p. w. Kierpce. Toż Enc. roln. II, 824. »Kyrpce są zasznurowane 'nawłokami'« Aten. VI, 112. »Náwłoki« Rozpr. X, 290. »Do ściągania kyrpci (Wiślanin) używa 'nawłokow' tj. sznura z czarnej wełny, którym obwija sobie nogi aż po nad kostki« Hoff. 45, 46.

»Kyrpce kobiece nie wiążą się rzemieniem, ale sznurkami z czarnej wełny, t. zw. 'náwłokami'« Spr. V, 380.

Nawłóczyć = »nawlekać« O. »Baba się mozoli, bo igłę nawłóczy« Krak. IV, 242, n⁰ 18. || »Nawłóczyć« = naściągać: »Głupi nawłócył jałowcu, wystawił sobie taki pletniak« Chełch. I, 88.

Na wnątrz = wewnątrz: »Kołtuny go piekom na wnątrz i nié moze wytrzymać« Wisła III, 285. »'Człowiek patrzał na wnątrz siebie' = zagłębiał się w sobie i rozważał« Lub. II, 209. Por. Na wnuku.

Na wnuku = »wewnątrz« Sab. 133. Por. Na wnątrz.

Nawołać p. Nadwołać.

Nawoniać się = nawąchać się: »Nawoniasz się kwiata woniącego« Rog. n⁰ 332. »Nawoniász sie kwiéciá rozlicznego« Zb. IX, 200.

Nawozajek = wózek: »'Kilka nawozajków' (siana) = kilka niezbyt naładowanych fur« Maz. V, 52, ods.

Na wozy = na drogę: »Weselnicy na Podlasiu, wyjeżdżający do ślubu, dostają od matki p. młodej jadło 'na wozy', czyli na drogę« Zb. I. 87.

Na(w)ożeni(a) p. Nowożeniec.

Nawód = nastawienie na soszkach strzelby na niedźwiedzia tak, aby, gdy się dotknie mniej więcej sto kroków długiego sznura, ta wypaliła i zabiła go Ust. z Oszmiańskiego. Por. Cewka.

Nawój = »1. wał 2. nici na wale« (w krosnach) O. »W skład warsztatu tkackiego wchodzą dwa 'nawoje', jeden z tyłu, a drugi z przodu; na tylnym owijają się nici, a na przednim wyrobione z nich płótno« Zb. II, 220, a. »Dwa nawoje, z płótnem i niémi z postawu, mające na zewnątrz koła zębate drewniane« Was. 57, n⁰ 8. »Nawój = wałek w warsztacie płóciennym do zwijania przędzy« Spr. IV, 308. »Náwój« ib. V, 380. »Nawoje« w krosnach (opis) Wisła VII, 291. Pr. fil. IV, 845. »Nawoj = walec drewniany u krosien, na który, w miarę wykonywania, nawija się tkanina« Osip. || »Nawojek w 'staciwach' (= krosnach), na który się płótno nakręca« Maz. III, 44.

Na wpołowę: »Juzeście na wpołowe zdrowsi« Wisła VIII, 285. Por. Na poły.

Na wprost: »W lewo Ukrainy bujne leże, Na wprost, aż po Dniestr, Podole« Pieśń o ziemi W. Pola, 32.

Nawprzód p. Naprzód.

Nawracanie = zwroty przy orce: »Bez czego rolnik zagona nie uorze? — Bez nawracania« łamigłówka Zb. XI, 129, n⁰ 1.

Nawropieć = »markotać« Wisła III, 88. »Schmollen = markotać, dąsać się, 'nawropieć'« Mrong. Niem.-pols.

Nawrot = »odprawienie do domu, dawszy szturchańca: 'Dać komu nawrot' = dać komu w kark, żeby śpiesznie do domu wracał« Wrześ. 14.

Nawrot p. Uwracie.

Nawrotek = »roślina przywrotnik pospolity (alchemilla vulg.), inaczej 'Nawrotek', 'Nawrotnik', 'Przywrot', 'Przywrotek', 'Przywrotnik', 'Gęsia stopka'« Zb. VI, 218, n⁰ 12. »Nawrótek« O. »Nawrotek« Krak. III, 127, n⁰ 11. »Nawrotnik« Pr. fil. V, 802. »Nawrot a. Nawrotek« Pleszcz. 124. »Náwrotek« Święt. 113. »Nawrotek« Pr. fil. IV, 845. Por. Grzmotnik.

Nawrócić = zwrócić, nakierować, zawrócić, zagonić: »Nawrócę ci trzody« Rog. n⁰ 81. Lip. 67. 83.

Kuj. II, 40. 41. »Nawrócił jej kaczyczek« ib. n° 93. 94. Kuj. II, 42. »Koniki nawracałem« Sand. 23. »Nawrócić (bydlę) od pańskiego ugoru« Kam. 62. »Jak świnie odeszły, to je nawrócił« Kuj. I, 142. »Woły nawracać« Kuj. II, 58. 143. »Wyjechał, nigdzie nie zajechał, tylko nawracał« (= orał, włóczył) Krak. IV, 245, n° 51. Zb. VII, 94, n° 114 (łamigłówka). »Wołki nawracała« Pozn. II, 261. »Na piecu orywał, Na nálepie nawracał« Rozpr. X, 230. 264. Łęcz. 228, n° 478. »(Dojechawszy do morza) nawrócili łóżko i powóz i ostawili« Zb. XI, 117. 118. »Popod hále owiecek nawracał« Zb. XII, 186, n° 76. »Nawracaj po ubocy bérki!« ib. 204, n° 53. »Cielątek nawrócić« ib. 202, n° 31. »(Konie) Jak do Podzamca przyjdą, nazad nawracają« Kiel. II, 112, n° 367. Rad. I, 146, n° 95. »Naucyła go, jak wołmi nawracać« Rad. II, 48, zwr. 5. Lub. I, 284, zwr. 5. »Już kóniki zaprzężone, Do kościoła nawrócone« Wisła VIII, 498, zwr. 8. »Nawrácáj kónika!« ib. 695, n° 46. »Nawróć, kędy jedziesz, Darmo sie zawiedziesz« Zb. XV, 77, n° 187. || »Nawrócić« w rozmowie = wrócić, skręcić: »'Znowuk na to nawrócił' = znów o tem zaczął mówić« Lub. II, 214, p. w. Znowuk. Kam. 52. 189. || »Nawrócić« w tańcu = obrócić się, zawracać, zwrócić się: »Tańcował Odrzykiecka i nawracał od przypiecka« Łęcz. 187, n° 335. Kuj. II, 221. »Na odsibka nawróciła« Pozn. V, 142, n° 318. || »Nawrócić się« = zawrócić się, skręcić: »Nawrócił się powóz...« Pozn. VI, 213. Rozpr. III, 273. »Nawróciła sie i idzie« Zb. XI, 126. || Niejasne: »Nie próbuj się, chłopcze, w téj karczmie nawrócić« Zejsz. 91, n° 330. || »Nawrócić się« = wrócić: »Bestra (krowo), nawróć się!« Pozn. II, 52. »On się do mnie nawróci« Zb. IV, 224, n° 62. »Jeżeli na nawrócenie ś. Pawła spadnie śnieg, to powiadają, że zima się nawraca« Zb. XIII, 160, n° 8. »Nawróćze sie, albo nie nawracaj, Albo mi, kochanku, głowy nie zawracaj« Zb. XII, 151, n° 454. Toż Zb. XV, 113, n° 70. »Nawróćże się ty, mój kochaneczku, Ona za mną wołała« Rog. n° 162. Była miłość, już jéj niéma... Już się więcej nie nawróci« ib. n° 172. »Smutne me serce ku niéj się nawróci« ib. n° 220. »Nawróć mi się!... Jak się nie nawrócisz, To ja ginąć muszę« ib. n° 228. 344. »Nawracasz się do mnie« Zb. VIII, 87, n° 98. Pozn. VI, 296. Święt. 350. 457. 460. Zb. XII, 187, n° 86. Rud. 151, n° 7. || »Nawrócić się = poprawić się« Zb. II, 249. Hilf. 136. || »Nawrócić się = usunąć się: 'Nawróćta sie z drogi, zydy!'« Spr. V, 115. »Nawrócić się = ustąpić z drogi« Pr. fil. IV, 221.

Nawrót = »chwilowe zatrzymanie się przy oraniu w tem miejscu, gdzie trzeba 'nawrócić wołmi'« Krak. IV, 313. Por. Uwracie. || »Nawrót« = raz, 'nawtor': »Dwóma nawrótami jeździli po siano. Za pierwszym nawrótem nie znalazłem go w domu. Trzema nawrótami była za granicą« Ust. z Litwy. O. Por. Nawtóra.

Na wrzeczy = »żartem, nie na serjo: 'Ja tylo na wrzeczy, a ty jużej i z prawdy!' = ja żartem, a ty już i na serjo. 'Ja bo mówię na wrzeczy, a ty myślisz co z prawdy'« Osip. »Na wrzeczy

= żartem: 'Ja tylo jemu powiedział to nawrzeczy, a jon już i nwierzuł'« Maz. V, 34. »Na wrzeczy powiedzieć = na żart powiedzieć« Wisła III. 72. »Na wrzeczy = wrzekomo« Spr. IV, 366; V. 115. 138. »Na wrzeczy = jakby, niby. 'Na wrzecyk', 'Na wrzeczę' = na żarty« Pr. fil. V, 803.

Nawrzeć = »nasiąknąć, napoić się czem przez warzenie« O. »Skorupka łuscem nawrzała« Fed. 350. »Czem garniec nawrze, tem śmierdzi aż do końca« Wisła II, 307, nº 973. || »Nawrzeć« = przejąć, poruszyć: »Krowa ryczy, gdy ją nawrą popędy płciowe« Święt. 22.

Nawsie »nij. = puste części wsi, służące zwykle za pastwisko« Krak. IV. 313. »Náwsié = nazwa niektórych zagród, pastwisk i pól gazdowskich, położonych zwykle w samej wiosce. (Nigdy nazwy tej nie spotyka się na polanach). Właściciele owych zagród i pól nazywają się 'Náwsiami': 'Ná wieś', 'do Náwsia'. Jednakże spotkać można pojedyncze pola i zagony, zwane 'Náwsie', wchodzące w skład odrębnych nomenklatur chłopskich i wcale do 'Náwsiów' nie należące« Spr. IV. 307—308; V. 381. »Náwsie = łąka przy drodze« Pr. fil. V, 803. »Náwsie = miejsce wolne pomiędzy domami, nie należące ściśle do żadnego gospodarza« Spr. IV. 347. »Nawsie, Nawsisko, Nawieś = przestrzeń ziemi, będąca wspólną własnością, znajdująca się między dwoma rzędami chałup, a obejmująca, prócz drogi, jeszcze i pastwisko« Wisła III, 380. »Náwsie« Rozpr. VIII, 192; IX, 158. »Náwsie = punkt, w którym wieś jest najbardziej sobą, wieś właściwa« Rozpr. XXVI, 385. »Náwsie = pole pod wierzbami wśród wsi« Święt. 705. »Dziewki poszły na nawsie« Kam. 135. 188. »Z nawsia do karczmy« ib. 188. »Gdzieniegdzie środkiem wsi ciągnie się obok drogi i dalej 'nawsie' tj. wszelki grunt w obrębie wsi, nie mający szczegółowego właściciela, więc do użytku gromady służący, pełen gęsi i trzody« Krak. I, 139. »Na nawsiu« Kam. 82. 85. »Chłop wyszeł na nawsie« ib. 86. »Náwsie = pole gminne (własność gminy)« Udz.

Nawspak: »Na spak, Spacznie = przeciwnie, na drugą stronę, na nice« Krak. IV, 321 p. w. Spacznie.

Nawsuć = »nawsunąć, 'nasuć', nasunąć« Krak. IV, 297, nº 43.

Nawtka p. Anastazja.

Nawtóra = »powrócenie np. na tę samą służbę: 'Jestem tu drugą nawtórą'« Pr. fil. V, 803. »Dwiema nawtory = dwa razy, powtórnie« Lub. II, 211. »Náwtórem = powtórnie, ponownie: 'Posed łsuzyć do niego juz trzecim nawtórem'« Pr. fil. V, 803. »Drugim nawtorem, trzecim nawtorem z tym samym onorem« Chełm. I, 267. Por. Nawrót.

Nawtykać = »wiele powtykać« O. »Nawtykają gałęzie w strzechę« Kuj. I, 95, nº 13. »Nawtykał szkapie w zadek piniędzy« ib. 190. »Kiedy przyjdą na zaloty. To wy (matulenku) nie chciejcie; Niechże wam się nakłaniają, Gorzałecki nawtykają, Matulu moja!« Maz. III, 112, nº 71.

Na wychodnego »polować = zacząć się na zwierza i ubić go wtedy, gdy wychodzi na żer a. powraca do lasu« Pr. fil. V, 803.

Nawyć się: »Zebyś się nawyło!«

mówią z gniewem do dziecka dużo płaczącego Doman. Por. Natrąbić się.

Na wyderdy: »Na wydérdy = o zakład, z wielkim pośpiechem, szybko, zwinnie« Święt. 705.

Nawydziwiać się: »Jak macocha ściele, Nazłuje się wiele; Jak macocha odziéwa, Bardzo się nawydziwia« Pleszcz. 197. Patrz Na-. Por. O.

Nawyganiać = »wiele powyganiać« O. »Jak duzo (wołów) nawyganiają, to mu po dwa woły dadzą« Święt. 441.

Nawygrywać = dużo wygrać: »Nawygrávál duzo piniędzy« Zb. VII, 13.

Nawyjmać p. Nawyjmować.

Nawyjmować: »Nawyjmać«: »Głupi syn... posed do owcarni, nawyjmał owcom ślipiów...« Chełch. II, 12.

Nawyknąć: »Gdo czemu nawyknie z młodu, to też czyni i na starość« Cinc. 14, nº 263. || »Nawyknąc = nauczyć się« Hilf. 173. »Nié nawyk ůôn bożo' słůowa« ib. 106. Por. Wyknąć.

Nawykracać = »nawywracać« Cer. Por. Wykrocić.

Nawymyślać = »wiele przygan komu powiedzieć« O. Ust. z Warszawy w znaczeniu 'wyłajać', zbeształ', 'nagadać'.

Nawynajdywać: »Nawynajdać«: »Nawynajdál = znalazł« Zb. VIII, 250. 252.

Na wyprzodki = na wyścigi O. »Na wyprzódki« biec, lecieć, jechać itp. Ust. z Litwy.

Nawyrystać = naryć, nawyrywać: 'Świnie nawyrystały kartofli' = ryjąc nawyrywały Ust. z Podlasia.

Na wyskok = w cwał, galopem: »'Ślachcic na koniu... od wielkiego ołtarza do drzwi na wyskok jeździł« Pozn. I, 13, nº 10. »Cisak... popędził na wyskok« Choc. 121.

Nawyszukiwać = powynajdywać Kam. 77.

Nawyśmiewać = wiele powyśmiewać Jastrz.

Nawytykać = »długi pozaciągać w różnych miejscach« Święt. 705.

Nawywijać = dużo wywijać: »Kiedy były dobre lata, Co sę człowiek uzuł świata... Nawywijál nade łbami...« Kozł. 147.

Na wywnęcku: »Na zapytanie, jak się kto nazywa ('pise'), odpowiadają częstokroć żartobliwie: 'Nie wiem, jak cie nazywać na wywnęcku'« (niejasne! K.) Spr. IV, 325.

Nawyżyczać = ponapożyczać: »Stołków nawyżyczáł« Zb. V, 201.

Na wzder i Na bzder: »Na wzder = na złość, przeciwnie: 'Na wzder powiedzieć' = powiedzieć przeciwne zdanie« Pr. fil. IV, 221. »Nawzder = na udry, na przekorę: 'Otóż na wzder tobie polecę do niego i cóż mi zrobisz?'« Maz. V, 35. »Na wzder = przeciwnie temu, co kto chce« Czark. || »Na zder komu robić' = na złość, na przekorę« Pr. fil. IV, 221. || »Na bzder«: »Zrobić komu na bzder = na złość« Zb. VIII, 250. »Taki 'kurjerek', co baby chłopom gadają, jak im chcą na bzder zrobić« ib. 295.

Na wzdłuż = wzdłuż: »Orze się... nawzdłuż z przeciwnej strony od przeszłego roku« Święt. 2.

Na wznak: »Leżałem na znak« Myszkowski O strachach, 12.

Na wżdy = »na zawsze« Parcz. Por. Na zawdy.

Nazad = znowu: »Wół sie zrobił człowiekiem nazad« Kuj. I, 137. »Położył sie nazad spać« ib. 154. »Powróć sie do kościołka nazad«

ib. 156. »Nazad łańcuch wiążą« Krak. I, 326. »Kamień stanie się nazad człowiekiem« Krak. IV, 68. »Ożywił go nazad« ib. 70. »Klátka taká ślicná nazád« Zb. VIII, 308, n° 6. »Zamknął skrzynię nazád«Krak. IV, 225. »Katolíka nazád zrobic z lutra« Derd. J. 38. »On się nazád zrobiuł gospodarzem« Zb. VIII, 312, n° 10. »Nazád rozwód zrobić« ib. 319. »W sądny dzień Lucyper usztyftuje nazad swe wojsko« Krak. III, 20, n° 26. »Zrobiła mu sie nazád jego zona« (z żabki) Wisła VIII, 796. »Trza nająć nazád páre ślук bydła« Wisła VI, 589. »Ksiądz posed nazád do dómu, wzion trzecie wyświęcénie i był nazád księdzem« Cisz. I, 70. »Wtędy znowu nazád to samo bál sprawił« ib. 244. »Córka jędzy nazad jo (dziewczynę) obróciła w ziwcyne« Chełch. II, 44. »Poprzedajes (miotły) i bedziem nazad państwo prowadzić« ib. 55. || »Nazad« = na powrot, z powrotem: »Nie znalazł księdza i poszedł nazad do domu«. »Wrócił się nazad«. »Pożyczam lampę, ale musisz jutro odnieść ją nazad« Ust. z Litwy. »Tablicę nazad położył« Bar. 143. »Wróćmy nazad do rzeczy« Tyszkiewicz Wilja, 10. || »Nazad« pleonastycznie przy oznaczaniu terminu: »Dwa dni temu nazad«. »Rok temu nazad« Ust. z Litwy. »Nazad temu trzy miesiące« Roczn. 217. || »Nazadź«: »Chce nazádź iść do domu« Rozpr. XII, 77. || »'Azad' mówi się, gdy koń a. wół powinien z pługiem się cofnąć« Wisła V, 751.

Nazadawać = dużo zadać: »Nazadawali im męków« Pozn. VI, 191.

Nazadź p. Nazad.

Na zadku = »w tyle« Sab. 133.

Na zadzie = z tyłu: »Wsystkie panienki na przedzie, Jedna Kasieńka na zadzie« Maz. V, 294, zwr. 12. »Na zadzie = z tyłu: 'Ostał się na zadzie' a. 'w zadzie'« Pr. fil. IV, 895.

Nazajutrz dzień = nazajutrz Wójc. Klechdy I, 151. Gazeta Polska 1877, n° 10 (Litwos). Ust. z Polesia. Por. Na jutro. Na jutrze.

Nazarabiać: »Maciek nazarabiał duzo piniędzy« Chełch. II, 54.

Nazaranie: »Przestrzeń pola na wschodzie względem innych leżąca zowie się 'nazarániem' (na zaraniu)« Aten. XIII, 495.

Nazareński: »Nazarański«: »(Szukamy) pana Jezusa Nazarańskiego« Zb. III, 59, n° 32. »Jezus Nazarański!« ib. IX, 51, n° 9.

Na zarok = w rok, po roku: »Nazarok urodziła się gospodarzowi córka« Chełch. II, 122. Por. Na bezrok.

Na zaś = napowrot: »Jak na zás przyszła, tô ji (= jej) dzecko było précz« Hilf. 149, n° 58.

Na zawdy = na zawsze: »Włozom cypecek na zawdy« Kozł. 104. »Nie miałbym ich (zębów) na zawdy« Zb. IV, 184, n° 414.

Nazbereźić = nabroić: »Nazbereziłeś dzisiejszej nocy i może cię sumienie rusza« Sewer Maciejowski.

Nazbijać = ukuć, uciułać: »Huk pieniędzy nazbijał« Bal. 155.

Na zbyciu = reszty, nadwyż: »Porachowali się wszystcy 'po jednako', tylko im 'na zbyciu' zostawało dwa grosze« Cisz. I, 232.

Na zbytek: »Nazbŷtk = überflüssig (przysłówek)« Cen. 70. »Nazbŷtk = nazbyt, zbyt« Ram. 119.

Na zbytki »co robić = umyślnie

komuś szkodę a. przykrość wyrządzać« Zb. I, 72.

Nazdać i Nazdawać: »Nazdać ponadawać: 'Nazdajom ji ŭobrázków'« Rozpr. XXVI, 384. || »Nazdawać komu = zwymyślać, zelżyć kogo« Pr. fil. V, 803.

Nazdejmać się p. Nazdejmować się.

Nazdejmować się: »Nazdejmać się »Nie zaraz pozwól, matulu (jak przyjdą do mnie chłopcy): A niechze się nabywają i capecków nazdejmają« Maz. II, 14, nº 35.

Na zdel »a. Na zdelke« = w długość, wzdłuż Rozpr. XII, 42. Por. Na zhrubkę.

Nazdepić = »nadeptać« Pr. fil. III, 306. Fed. 403.

Na zder p. Na wzder.

Nazdybywać się = znaleźć się, spotkać się: »Nazdybywałoby się gadki o chłopach« = znalazłoby się opowiadań Kam. 159.

Nazganiać = »nazbierać, nagromadzić« Święt. rękop. »Nazganiać« = przypędzić, napędzić: »Wydójze te krowy, Coś ich nazganiała« (mówi ironicznie świekra) Kuj. I, 306.

Na zhrubkę = w szerokość, wszerz, w grubość Rozpr. XII, 42. Por. Na zdelkę.

Na ziem p. Ziemia.

Nazierać się = naczekać się: »Dajcie nam, macie dać, Nie dajcie nam długo zierać, Bo my się już nazierali« Pozn. II, 197, nº 54.

Nazierkiem »patrzeć = z pode łba patrzeć« Pr. fil. V, 803. Por. O. p. w. Nazierek.

Nazimek »a. Nazimiec = młode zwierzątko, zostawione na zimę do hodowania, np. prosię, cielę, źrebię« O. || »Názimk = wiosna« Hilf. 174. »Názimk = początek, pierwsza połowa wiosny« Ram. 122. || »Názimica = świnia, urodzona na wiosnę« Ram. 122. »Názimnica = młoda świnia« Hilf. 174.

Na zimne = »galareta z nóg« Parcz. O.

Nazlatać się: »Sumsiadów do mnie się nazlátało« Kozł. 195. »Dużo się ptaków nazlatowało« Zb. V, 133, nº 19.

Nazłować się = nazłościć się: »Macocha (ścieląc) nazłuje się wiele« Pleszcz. 197. Por. Naźlić się.

Nazmyślać: »Nazmyślac, Nazmyszlajã = nazmyślać« Ram. 119.

Naznaczyć = przeznaczyć: »Zelić mnie Bóg naznaczył, to cię nie minę« Pozn. IV, 5, nº 7. || || »Naznacyła = o owcy a. kozie kotnej, której skurłat zaczyna rosnąć: 'Koza ładnie naznacyła'« Spr. V, 381. Por. Naznakować.

Naznakować = naznaczyć: »Dom naznakował sobie farbą« Krak. IV, 87, ods. »(Kredą) naznakował na okiennicéj« Pozn. VI, 140—41.

Naznosić i Naznaszać: Drewek naznosi do gotowania« Pozn. III, 156. || »Mchu i liści naznaszała« Gliń. II, 125.

Narzucać: »Lis worki poprzegryzał i ryby nazrzucał (z wozu)« Gliń. II. 201.

Nazwać: »Nazwią« Kolb. 15, zwr. 21. Święt. 59. || »Zapomniał na te góre nazwać, jak brat mówił« Pozn. VI. 139.

Nazwisko: »Nazwistkŏ« Ram. 119.

Nazwodzić się: »Nim będę w tej drodze, Chłopców się nazwodzę« Oles. 440. »Tyści mądry był, Nazwodziłeś mi się« Zb. IV, 173, nº 343. »Tyści szelma była, Na-

zwodziłaś mi się« Zb. X. 314. nº 287. Chodziliście do mnie, nachodziliście się. Te moje dziewcyne nazwodziliście się« Zb. XII. 164. nº 628. Por. Natracić się.

Nazwoływać: Nazwołował chłopów« Zb. VII. 61. »Nazwołował Żydów« Zb. XI. 74. »Nazwoływáł« Ci-z. I. 248.

Nazwozić: »Nazwozo rozmaitych dochtorów« Chełch. II. 146.

Na zwyż = w wysokość (o wzroście): »To taka pocwara, bo go na zwyż do pół kosiska« Kam. 170.

Nazywać »kogo = dawać komu przezwisko. 'Nazywać się' = mieć przezwisko. 'Jak was nazywają?' a. 'Jak się nazywacie?' = jakie macie przezwisko, przydomek« Wrześ. 14. »'Nazywa się mu' = on się nazywa: 'Nazywało mu się Jakób'. Temu karbowemu nazywało się Iwan'« Pr. fil. V. 803. »'Nazywać kogo' = przezywać: 'Nazywajo me Kujonem, ale já sie pisem Giewont'« Spr. V. 381. »'Moczary gminne' nazywają się po tem (= dla tego, od tego), że zawsze w nich woda stoi« Lud I. 182.

Nazywanie = nazwisko: »Każde (na grobisku) wydłubało kozikiem swoje nazywanie i umer (= numer)« Kam. 67. 68. »Nie zbierę wszyćkich po nazywaniu« = nie spamiętam, nie wyliczę po nazwisku ib. 162.

Nażlić się = nazłościć się: Nażli sie człojek« Doman. Por. Nazłować się.

Naż = aż? »Krawcyk zcywał (= zszywał), Sewcyk trzymał, A ten trzeci... naz omgliwał« Pozn. III. 200. nº 92.

Nażalić: »Nażalle, Nażálã, Nażálłł, Nażalí = narobić węgli z drzewa, zwęglić. 'Nażali mie wągli'. 'Já ci całą gromadã nażálã' = ja ci z całego stosu węgli narobię« Ram. 119.

Nażdać: »Nazdać się«: »Nie nazdać sie = nie spodziewać się: 'Anik sie nie nazdáł, coś tylo głupi'« Spr. V. 381. Por. Z nienażdania. || »Nazdáwać sie = spodziewać się« Rozpr. XII. 96.

Nażreć się: »Nażarć się« O. Ust. z Litwy. »(Gęsi) nie nazartó są« = nie najadły się Pozn. IV. 176.

Nażubrować = »narobić szkody« Zb. I. p. w. Żuber.

Nażucholić: »Nażûchólłe = nakrajać, narznąć tępym nożem a. ladajako (np. chleba)« Ram. 119.

Nażyczać = napożyczać: »Chłop poszed, nażyczał worków i przynosi do dom« Zb. XI. 9. nº 5.

Nażyć się = nazbierać pieniędzy: »On na tem miejscu (= posadzie) porządnie nażył się« Ust. z Litwy.

Nạ! p. No!

Nąkać p. Nukać.

Nąże) p. Nu!

Neba = »daszek u czapki« Pobł. 52. »Néba« Ram. 120.

Necka p. Niecka.

Neć! = przyśpiew Zb. IX. 260. nº 315.

Nefeltówka = strzelba myśliwska roboty majstra Wileńskiego Neffelta Ust. z Litwy.

Nega = »onegdaj, w tych dniach ('namedni') Hilf. 173.

Nega p. Nyga.

Negus p. Nygus.

Nejbaki = »kluski kartoflane« Pr. fil. IV. 221. Rozpr. XVII. 81.

Neka = »grymas« Derd. 136. »Neka = nęka (? K.), narów, sztuczka« Derd. J. 12. ods. 4. »Neka = grymas, chimera: 'Białogłowské nekí'« Ram. 120. »Żydy... wiary dać nie chciały, Żeby zaj-

kĭ (= zające) i jich nekĭ lûdząm szkodzĭc mniałỹ« Derd. 64. »Trzeba sę chwytac starỹch łgáskĭch neków« = starych sztuk poetyckich Derd. J. 12. »Néki, na Kociewiu 'Nykĭ' = fochy« Wisła III, 746.

Nelsonka p. Melsonka.

Nen, Na, No p. On.

Neni = »nie, niema« O. »Żádnej krasy na mnie neni« Zb. IX, 177, nº 14.

Nepać, »Nypać, Nipać = myszkować, kosztować: 'Nasza kucharka po garkach nipa'« Rozpr. XVII, 81. »Népać, Nipać, Nypać szukać: 'Czego tam népiesz?'« Pr. fil. IV, 221. Por. Ponepać.

Nepomucen: »Nepomucyján, Nepomócy« Bisk. 26. || »Nepomośka, Pomośka = Nepomucena« Kuj. II, 275.

Nerest, »Nierost = popęd płciowy i czas jego u ryb« O. »Czas tarcia się ryb na wiosnę zowie się 'nerest'« Chełm. I, 99. Osip. Ust. z Litwy. || »Niérzch = ikrzenie się ryb« Pobl. 53. Ram. 127. || »Mrzost = tarło: ikra« Hilf. 172. »Rỹbỹ do mrzostu idą« ib. 123. »Ryby na mrzost wychodzóm« Prac.

Nerestować = »trzeć się (o rybach)« Osip. Ust. z Litwy. »Narestować« Wisła IX, 96. || »Niérzchnąc sę = ikrzyć się, trzeć się (o rybach)« Pobł. 53. Ram. 127. Rzeczownik »Niérzchnienié« Pobł. 54. || »Mrzostowac se« = trzeć się (o rybach): »Rỹbỹ se mrzostuju« Hilf. 172. »Mrzostować«: »Jak ryby mrzostujóm, na mrzost wychodzóm, to sie opłaci łapać« Prac.

Neret = rodzaj sieci (w Pińszczyźnie) Kraszewski Wspomn. Wołynia I, 139. Petr.

Nerk- p. Nurk-.

Nerka: »Nery = nerki« Pr. fil. IV, 845. »Nyrka« Ust. z Litwy.

Nerzeja p. Mierzeja.

Nesel i Neselowy: »Nesel« = rodzaj tkaniny: »Suknia z nesłu« Pozn. II, 333; III, 124. || »Neselowy«: Spódnica neselowa« Kuj. I, 65.

Neszerych: »Neszerỹch (neugierig) = ciekawy« Hilf. 173. »Niszrỹch (nieodmienne) = ciekawy: 'Niszrỹch chłop, baba'. 'Pódã do tỹch niszrỹch dzéwczãt'« Ram. 128. || »Niszrỹch = ciekawie« ib.

Neta = »rodzaj sieci cienkiej, długiej a wązkiej« Ram. 120. »Já brukują netỹ« Hilf. 122.

Nęcić = »mdlić: 'Nęci mnie'« Pr. fil. IV, 221. Rozpr. XVII, 81. »Cũoś mie nęci w zołądku« Rozpr. VIII, 98. || »Nęcić« = męcić: »Ten trzeci nęcił, kręcił i umgliwał« Kuj. II, 45, nº 201. || »Nęcie = wabić« Hilf. 173. || »Nãcie sã przyuczać się« Hilf. 173.

Nęć p. Nać.

Nędza: »Nãza a. Noza« Hilf. 173. »Nãdza = nędza, bieda« Ram. 119. || »Nędza« = nędzarka: »Stój, nędzo... dám ci purpure, nakryj swe kości!« mówi Herod do Śmierci Zb. XIV, 50. || »Nędza« = szych, pazłotka: »Jabłko (na 'koziołku') ustrojone w 'pazłotkę' czyli 'nędzę'« Pozn. II, 244. »Kita... z blaszkami z nędzy« Krak. II, 30. Pauli, 206, ods. || »Nędza«? »Proszek od nędzy żółty« Pleszcz. 143, nº 8, 9. || »Nącka« (por. Nądzka i Nędzka L.) = okrzyk smutku Cen. 76.

Nędzak = materjał bawełniany, rodzaj perkalu« Pr. fil. V, 803. Por. Nędza L.

Nędzić = nędznie spędzać, harować: »Muszę nędzić moje młode lata« Pozn. IV, 274, zwr. 4. »Nã-

zic = męczyć« Hilf. 173. Por. Nudzić.

Nędznieć: »Nādzniec = nędznieć, biednieć, chudnąć« Ram. 119.

Nędznik: »Nōznici (= nādzniki ? K.) = biedacy« Hilf. 173.

Nędzny: »Nōzni (= nāznỳ? K.) = człowiek bezsilny« Hilf. 173. »Na (= ona) była ju nązna, muszała sé swiata jic« (= iść) Hilf. 109. »Nędzny« = nędznie odziany, biedak: »Wziąwsy nędznygo pod pachy... sadzajo go... Nędzny trwozy sie...« Chełch. I, 267. »Nādzny« Ram. 119.

Nędzum: »Cwórcum, pędzium, nędzum« (= 4, 5, 6) w mętowaniu Fed. 388, n⁰ 6.

Nęka = »znęcanie się: 'Robić komu nękę'« (z Krasnostawskiego) Kow.

Nękać p. Nukać.

Nękal: »Nękál = człowiek ociężały, nieprzedsiębiorczy; robotnik, którego do pracy ciągle napędzać trzeba: nudziarz« Święt. 705.

Nękament = kłopoty, mordunek Ust. z Litwy. Por. Męka ment.

Nętka p. Nać.

Ni = ani: »Uboga wdowusia... ni miała do płużka nikóg ni założyć« Kuj. I, 319. »Pocóżeś tu najechała? Niś tu siała, niś orała. Nim tu siała, nim orała, Będę świekrowi dogadzała« Wisła VII, 702. »Ni raz = ani razu« Zmor. 182. »Jużci mi i zarosła do dziewczyny droga. -- Oj ni nie zarosła mechem, ani kamieniami, Oj ino ona zarosła ludzkiemi słowami« Zb. VI, 158, n⁰ 162. Por. Ani. Nie. || »Ni za nic« = za nic: »Sedzę w klátce (= w kozie) dycht ni za nic« Derd. 47. || »Nito« = niby (właściwie 'ani to'): »Nito gadzina, nito człek« Święt. 483. »Nito« w takiem znaczeniu Ust. z Galicji i często w druku.

Niania, Niańka i in. zdrobnienia = piastunka Ust. z Litwy. Czark. O.

Niańczyć = »1, być niańką, piastować 2, pieścić się z dziecięciem, nosić je w objęciach« O. »Niańcyć = piastować« Czark. »Niańczyć się (z kim, z czem) = nosić się, 'wodzić się' (iron. a. pogard.) Ust. z Litwy.

Niasła p. Niewiasta.

Niąch- p. Niuch-.

Niby = to, mianowicie, właśnie: »Idźcie do ludzi, pozyćcie słomy jary, niby jecmienny, owsiany i grochowianek; potniemy to na siecke« Wisła VI, 311. »Ksiądz śláz z tyk dzwiérzỳ i posed do tego niby pałacu, kany papiérz bywá« Zb. V, 199. »Ten Maciej to niby ojciec Michałka« Ust. z różnych okolic.

Nic: Formy: »Nick« obok 'Nic' Hilf. 173. 100. 102. Ram. 127. Pobł. 53. || 2 pp. »Nicka = niczego« Rozpr. III, 366. »Nicegoj« Fed. 403. »Niceguj« Zb. IV, 197. Pr. fil. V, 803. Fed. 68. »Do niceguj« Chełch. I, 85. 242. 274. »Przez (= bez) niceguj« ib. II, 88. »'Ni z ceguj' = z niczego« Cisz. I, 47, n⁰ 51. »Nico«: »Nico w tem niema pewnego« Dyg. »'Ni o czem' = o niczem« Pr. fil. IV, 223. 847. »'Ni po cem' = po niczem« Rozpr. VIII, 215. »Ni póc = po nic: 'Po co idzies? -- Nipóc« Zb. II, 226. Por. Nipocy. »Ni zac« = za nic: »Co nabrał, nizac se rachował« Kam. 77. »Ni zác se go má« Rozpr. VIII, 215. || Znaczenia: »Nic = zgoła, wcale: »Gospodárz ze swoją kobiétą żyli... i nié mieli nic dzieci ze sobą« Cisz. I, 221, n⁰ 171. »Jak było po wasielu, słowik nie oddaje nic« Zb. VIII, 293. || »Nic« bez bliższego określenia = nic nie czynić, nie mó-

wić, nie ustępować itd. »On mnie po pysku, a já nic« Ust. z pod Warszawy. »Pán nie kciał ptáska przedać; ale un nic, jéno zeby mu przedáł« Zb. V, 255, n⁰ 56. || »To dobry człowiek; nic tam o niego« (? K.) Cinc. 36. n⁰ 820. || »Nic po...«: »Synkarecko, wyjdźze do nas; Jak nie wyjdzies, nic tu po nas« Sand. 33, n⁰ 19. »Jak nie wyjdzies, cózze pó nas« ib. 62. »Nie powiém, bo ci pño tém nic« Zb. VII, 19. »To są ludzie nic po tém (= źli)« Cinc. 37, n⁰ 825. || »Juże cwarty dzień nic w nią' = nie może (z osłabienia) przyjąć żadnych pokarmów« Kam. 103. || »'Nic z drogi' = nie za wiele a. w sam raz: 'On ci tu nic z drogi nie pedziáł«. 'Nic z drogi nie gádácie'« Spr. V, 381. || »Nic byby = ani trochę, ani troszkę« Fed. 403. »'Nie dał nic byy ani ziarka'. 'A jak wam powiedzieli? — Nic byby'« ib. 419, ods. || »Ani pół nicego« = ani trochę Spr. V, 341 p. w. Ani. || »'Po niczemu' = za bezcen«: »Zbożeńko po niczemu« Kam. 48. || »'Niczem przejść' = na niczem się skończyć: 'Wszyćko niczem przeszło« Kam. 181. || »(Córka pyta matki) Cy mam bratów syćkich doma? — Córuś moja, nic z jednego (= niema jednego), Z tych to siedmiu najmłodszego« Goszcz. 278. || »Nici« (żartobl.) = nic, figa Ust. z Warszawy. || »Niczego« = nieszpetny, niebrzydki: »Nasze chłopcy niczego« Wójc. I, 177. »Chociażeś ty ładna, i mnie tyz nicego« Zb. XII, 136; XV, 107, n⁰ 24. »Ma pán piękną panią i panu nicego« Zb. XIV, 76, n⁰ 7. »Niczego = dobrze: 'Jak tam u was? — Niczego'« Zb. I, 72. »'Jak się niewasz? — Nicego' = dobrze, jako tako« Pr. fil. IV, 845. Por. Niczegowaty. || »Ni« w dalszych przypadkach od »nic« i »nikt« przestawia się z przyimkiem: »'Ni na co' = na nic. 'Ni do czego' = do niczego. 'Ni do kogo' = do nikogo. 'Ni o kim' = o nikim. 'O co chodzi? — A ni o co!' Udz. »Ni o cem nie wiedział« Święt. 373. »Ni o cem = o niczem: 'Ni o cem nie wiem'« Pr. fil. IV, 847. Pozn. IV, 41. »'Ni z cem' a. 'Z nizcem' = z niczem: 'Przysed z nizcem' = bez niczego, bez potrzebnych narzędzi, wiadomości« Pr. fil. IV, 847. »Ni z kiem = z nikim« ib. Toż wszystko Ust. z Litwy. »W niwcem« = w niczem Jastrz. || »'Nic sobie' = niczego, nie do odrzucenia: »Panna, dom, koń itp. nic sobie« = nieszpetne, niczego Ust. z Litwy. »Wódka gorzka, ale dla tego (= mimo to) nic sobie« Gliń. III, 220.

Nic »a. Nice = delikatna z jaj potrawa« O. || »Nic = pewne lekarstwo na oczy: 'Nic, to je dobre na oczy' (gra słów)« Wisła II, 309, n⁰ 1066. »Białe nic = zincum oxydatum« Ciesz. 9. »'Nic' = zincum oxydatum. 'Nic maść' = unguentum zinci. 'Nicowa maść' = unguentum zinci« ib. 65.

Nicdobry: »Niedobrẏ = niedobry, lichy, ladaco, niegrzeczny, mało wart: 'To niedobrá dźéwczẏna'. 'Żydzi bierą niedobré dziéć w miech' (= żydzi biorą niegrzeczne dzieci w wór, w ten sposób rodzice straszą swoje niesworne potomstwo). 'Nie wdawáj sã z niedobrémi lũdzami, bõ jes zbẏtẏ' (= bo będzie po tobie)« Ram. 127.

Nicenica p. Nicienica.

Nicenie = choroba u bydła (haematuria)« Spr. V, 115. Rozpr. XVII, 47.

Nicht(o) p. Niekto. Nikt.

Nicić się = »(o bydle) chorować na krwawy mocz« Pr. fil. V, 115. Por. Mycić się.

Nicielnica p. Nicienica.

Nicienica, »Nicielnica, Niczelnica = w warstacie tkackim nici kręcone... przez które przeprowadzają się nitki osnowy..« (opis) O. »Krosna o jednej 'płosze' i dwóch 'nicielnicach'« Zb. II, 214. »W skład warsztatu (tkackiego) wchodzą ...dwie nicielnice, przez które od jednego do drugiego nawoju przechodzą nici...« ib. 220. »Nicielnice = rodzaj płoch nicianych« Was. 57. »Niecielnica a. Nicionka« (opis) Pleszcz. 27. »Nicenice« (opis) Maz. V, 58. »Nicielnice« (opis) Wisła VII, 81. 291. »Nicielnice dwie« (opis) Święt. 32. 705. »Nicenice = przyrząd w krosnach, składający się z dwóch prętów, pomiędzy któremi przeciągnięte w poprzek gęste, grube nici, a pomiędzy te przechodzą nici od przyszłej tkaniny pod kątem prostym: nicenic wstawia się dwie a. trzy« Czark. »Niczelnica = przyrząd z nici u krosien do podnoszenia wątku podczas tkania« Osip. Toż Ust. z Litwy. »Nicennice a. Niconki« (opis) Pr. fil. IV, 845; V, 803. »Micielnice« ib. 793. || »Nit« = nicienica Ust. z Litwy.

Nicionka p. Nicienica.

Nicłoza a. Nicługa, Nicłuha = rodzaj krzewu leśnego Ust. od Lidy.

Nicma »leżeć = twarzą do ziemi« Pr. fil. IV, 221; V, 804. Chełm. II, 240. Rozpr. XVII, 81. »Nićma a. Tyćma = twarzą do ziemi np. leżeć, umrzeć« Pleszcz. 38. »Niemo« = grzbietem do góry np. leżeć, upaść Ust. z Litwy || »Miczmem (leżeć) = twarzą do ziemi« Osip. || »Nyć = twarzą do ziemi: 'Położył się nyć'« Roczn. 218. Por. Liczma.

Nico p. Nic. Nieco.

Niconka p. Nicienica.

Nicowny = »do niczego, niezdatny« Kopern.

Nicowy p. Nic (rzeczownik).

Niepocoj = »arcyłajdak« Wisła III, 88.

Niepotak p. Niepotem.

Niepoń: »Niepóń« Piątk. Por. Niepocoj. Nie potem.

Niepotem: »Żonę miał niepotem« Kuj. I, 184. »O pannie młodej żartami mówią, że jest 'niepotém'« Pozn. I, 194. »'Wszystko jej było niepotem' = nie w smak« Krak. III, 47. »Wszystkie córy były niepotem« (czarownicami) Pozn. VII, 110. »Ta siwa (wełna) to wcale niepotem« Łęcz. 144, nº 249. »Niepotem, Niepotniák = niepoń, ladaco« Święt. 705. »Niepote = do niczego« Sab. 133. »Niepotem = nic nie wart« Mil. »Niepotak = ladaco, niepoń« Pr. fil. V, 804. »Niepota« ż. Kłosy, nº 218, str. 131. »Ta robota, ta niepota nie podoba mi sie« Pozn. IV, 86, zwr. 5.

Niczegowaty = »dość dobry, wcale doby, niezły« Pr. fil. IV, 845. Osip. Ust. z Litwy. Por. Niczego pod Nic.

Niczelnica p. Nicielnica.

Nić: »Niciami« Kiel. II, 177. Maz. IV, 196, ods. »Nicie a. Micie« Pr. fil. IV, 845. || »Nić« korali = sznur, pasmo: »Matuleńku, da sprawze mi korale (rym: 'fornale').. Da aby ze dwie nici« Sand. 198, nº 239 (pomyłko wydrukowano 'koszule' zamiast 'korale' K.). ||

»Mić«: »Mici« Kam. 171. Pr. fil. V, 793. Pleszcz. 29. Ust. od Grójca (pod Warszawą). »Mitka« Pr. fil. V, 194. Kam. 86. Osip. »Mitecka« ib. IV, 217. 845. Czark. »Mnicio« = nicią Chełch. I, 238. »Mnitka« Chełch. I, 146.

Niduchno = »bardzo dobrze« Pleszcz. 38.

Ni dudu p. **Ani dudu.**

Nie występuje w postaci »Ni«, zwłaszcza gdy nie stoi przed wyrazem zaprzeczanym: »Czy znają? — Ni!« »Co s niom zrobić? Strzelić? — Ni! Obiesić? — Ni!« Ust. z Jaworza. »O ni, mój wilku!« Wisła VI, 142. »Jak nadybiesz (grzyb), to go zdymiesz, a ni (= a jeżeli nie), to ci w zad do dom« Kam. 8. »Jak które ma od kogo, to odrobi, a jak ni, to mu ciąża przepada« ib. 61. »Ja ciebie tera rozedre! — Abo rozedrzes, abo i ni« Chełch. I, 22. »Idź ty! — Ni, idź ty!« ib. 29. »...Żeby ją kónecnie wypędzili, bo jak ni, to sie będzie gniwáł« Wisła IX, 105. Pr. fil. V, 803. »Przedájcie näm ten nozyk. — A dla cego ni?« ib. 80. »Przed swojem obrazem zaświeciuł świeke, a przed nasem ni« ib. 118. »Ni = nie« Wrześ. 14. Rozpr. XII, 72 (niejasne K.). »Juześ sie ubrała? — Ni« Chełch. II, 43. »Ni, ni mozna« ib. I, 117. »Nie« zmienia się na »nié« a. »ni« przed czasownikami 'mieć' i 'móc' i to prawie we wszystkich gwarach; patrz 'Mieć' i 'Móc'. Prócz tego 'nié', 'ni' występują i przed innemi wyrazami: »E pod wpływem spółgłosek m, n przechodzi w é, y: e z poprzedzającą miękką w i: 'po nimiecku', 'ni nosiła', 'ni mám', 'ni mogę' itp.« Rozpr. XII, 14. »E ściąga się na i: 'ni' = 'nie jest'; 'ni jesce'; 'poradzą (= potrafią) wykonać, albo ni'; 'já ni'« Opol. 31. »E wymawia się jak i w wyrazach 'ni' (nie)« (niejasne K.) Zb. I, 58. »'Ni' = nie« Lub. II, 210 (czy zawsze? K.). || »Nié-ã = nie« Hilf. 173. »Ůóna rzekla: — Nie-ã!« ib. 100. »Eż (= jeżeli) wy jã checce puscic, to je dobrze, eż nie-ã, to lik na (= ona) muszy lik gólá« (= to ona musi wciąż [chodzić] goła) ib. 108. || »Nie« z 4 pp. po czasowniku zaprzeczonym: »Ten majątek 'nie dostaniesz«' Pozn. VI, 180. »Nie chciał ją dać tylko za pana« ib. 260. »Czyby on swój kapelusz nie sprzedał« ib. 354. »Nie widzą jom« Zb. XII, 184. »Nie powiadasz prawdę« Rog. nº 540. »Nie wieziemy carownicę, A wieziemy grzeczną panią« Sand. 30. »Nie wieziemy cyganicę« ib. 78. »Cyś sie nas, kacmarecko, nie spodziewała, W ziemi doły, w izbie doły nie porównała?« ib. 92. »Jesce mi jąm nie chcąm dać« ib. 42. »Kto to zdrowie nie wypije, przecz stąd!« Oles. 95. »Nikt nie zna mą nędzę« ib. 124. »Żadnę nie zdobi malowana cera« ib. 162. »Ja żadnemu serce przecię nie zaślubię« Rog. nº 99. »Nie kochamy gmachy« ib. nº 108. »Ona pierścień nie chciała«, »Ona łańcuch nie chciała«, »Ona tysiąc nie chciała«, ale tuż: »Ona zamku, zausznic nie chciała« ib. nº 113. »Nie polewaj ją łzami« ib. nº 172. »Nie polewaj izbę łzami« ib. nº 173, ale w nº 174: »Nie pokrapiaj izby łzami«. »Nie weź sobie Dupiniánkę, Nie będziesz miał harną żonkę« ib. nº 330. »Nie chęci ja talary« ib. nº 338. »Przedał wozy, przedał pługi, Jeszcze nie zapłaci długi« ib. nº 407. »Wróblowie ziarn-

kom pokój nie dają« ib. nº 449. »Nie kąsaj my brzusek mój!« Kuj. II, 43. »By (rzemienia = rzemienie) koszulę nie smarowali..« Witw. 86. »Nie rachując w to bydło i konie« ib. 99. »Gadzinę nie zabijać« ib. 114. »Fanatyzm nikt (= nikogo) nie przekonał« ib. 122. »Nie mijaj domek mój« Kozł. 161. Rad. II, 50. »Pij piwo, któreś nie pijał jak żywo« Pauli, 83. »Alboście ją nie widzieli w polu?« ib. 149. »Kupiłem kozę, Nie chciała ją doić« ib. 224. »Nie może z nią swój ślub brać« Kolb. 255, nº 29, zwr. 7. »Nie marnuje grosz na szaty« W. Pol, Pieśń o ziemi, 21. »Nienawidzą ją« Kuj. I, 100. »Smaczne potrawy, które on jednak nie jadł« ib. 103, nº 30. »Nie ciskaj, dziewczyno, te kostki« ib. 124. »Nie mógeś to ty ją wziąć na powrózek?« ib. 163. »Dziewczę glajcarz (= grajcar) nie chciało« (i tak samo dalej) Zejsz. 124. »Nie mijaj domek swój« Zb. VI, 138. »Nie zobaczysz dębówkę« ib. 174. »Nie miejmy nadzieję« (może 'nadzieje' K.) ib. 177. »Mamunę nikt nie może zobaczyć« ib. 264. »Na twój gniéw nie budowano chléw« Zb. II, 176. »Nie chcę já korzec manny« (i tak samo dalej) Zb. IV, 122, nº 79. »Nie mogę tę świécé zagasić... Bo jóm nie zagasis« ib. 198. »Ty mnie kacabaję nie kupisz« Wrześ. T. 29. »Nie chcieli mi ją dać« Rad. I, 135. »Nie wychódź... póki nie ujmies swoją matulę za nogi« ib. 230. »Nie bij ją« Zb. IV, 148. »Nikt ją nie zapala« Zb. VII, 136. »Polaki ją nie poznali« Rad. II, 35. »W miasteczku ją nie przyjęto« Lub. I, 109. »Nie chciał Jasio talary brać« ib. 283. »Nie damy chłopcu dziewcyne« Zb. XIV, 107. »Celadkę nie budzis« Łęcz. 106. »I tak mi ją nie chcą dać« Rud. 196. Kal. I, 143. 182. »Nie dám ci ją teraz« Rud. 174. »Nie dali korále« ib. 182. || »Nie« pleonastyczne (z niemiecka): »Cóz sie potym nie robi z głupim ludem!?« Zb. XV, 35. »Cóz nie robi pán Bóg?« (= ot co zrobił pan Bóg) Zb. VII, 41. »Cóz sie nie stało?« (= ot co się stało) ib. 45. Czasami przy 'ani', co zresztą spotyka się powszechnie i w literaturze: »Anich się nie spodział« (= anim się obejrzał) Rog. nº 475. »Tylo sie djáblów nazlatowało, có ani sie nie mogli w ty stancyi pomieścić« Zb. V, 262. || »Coby nie?« patrz Co II, h. »Dla czego nie?« p. Dla. »Nie... dopiero« p. Dopiero i Nie dopiero. »Nie... jak« p. Jak. »Nie... jeno« p. Jeno. »Nie... tylko« p. Tylko. »Kiedy nie..« p. Kiedy.

Niebelnictwo = »niegodziwość, nieprawość« Pobł. 53. »Niebélnictwô = niegodziwość, nieprawość, hultajstwo« Ram. 123. Por. Belny.

Niebelnik = »niegodziwiec« Pobł. 53. »Niebélnik = niegodziwiec« hultaj« Ram. 123. || »Niebelnica ż. = niecnota« Pobł. 53. »Niebélnica = kobieta niegodziwa« Ram. 122.

Niebelny: »Niebélny = niegodziwy, niegodny, nieprawy« Ram. 122.

Niebezpieczny i pochodne: »Niebezpieczny = ustawiczny, bez wytchnienia: 'W ty marny wsi bida wieczna, A robota niebezpieczna'« Pozn. V, 91, nº 168. || »Niebezpeczny« Ust. z Litwy. || »Nieprzezpieczny«: »Która (armata) nieprzezpieczna, (to poruez-

nik) wartą zastawuje« Maz. II, 125, n° 281. »Nieprześpieczny« Pr. fil. IV, 222. 846. Święt. 137. Kud. Udz. »Nieprzezpiecnie« Święt. 705. »Niebezpiecznosc« Ram. 122.

Niebierny = »ciasny, szczupły, nieprzydatny« Krak. IV, 313.

Niebieski »kamyk = cuprum sulfuricum« Ciesz. 65. »Drzewo niebieskie = lignum campechianum« ib. 21.

Niebłogo: »Kasiulu, niebogo, Będzie tobie niebłogo!« Kolb. 87, zwr. 6. 98, zwr. 9.

Niebo = »jarmurka« Święt. 705 (= krymka, mycka). || »Niebo = wygrana w grze w piłkę«, przeciw. 'piekło' Pr. fil. V, 804. || »Toć to były chleby, Toć to wszystko kieby nieby« Rad. I, 187, n° 199. »Ptaszyna latała pod niebiosém pod wysoczkim« Kuj. I, 281. »Láska leciáła aż pod niebiosy« Pozn. VI, 95. »(Najśw. Panna) zaniesła go ('synoczka') pod niebiosa« Zb. IX, 10, zwr. 18. »Cyli cie (Jasieńku) wyniesły pod niebiesy chmury?« Święt. 221, n° 64. »(Aniołowie) Zanieśli je ('dziéciątko') pod niebiesy; Niebiesy sie otwierały« ib. 255, n° 162.

Niebodaj = »bodaj nie« Pozn. IV, 331. || »Niebody = bodaj nie: '(Syn) taki był duży i mocny, niebody jak taki, co ma 25 lát'« Pozn. VI, 94, n° 20.

Nieboga = nieboszczka: »Dawali mi wdowca: Ma jeno pół serca: Pół go dał niebodze, Półby dał mnie« Rog. n° 385. »Za pierwszej niebożki pływały w maśle pierożki, a za tej niebogi pływają w barszczu stonogi« Krak. IV, 271, n° 722. || »Nieboga« = nieboszczyk: »Posłał chłopów po tego nieboge; przynieśli go do dom« Pozn. VI, 338, n° 96. || »Niebogi« przymiotnik: »Chłopiec niebogi« Zmor. 37. »Niebogi ojciec« ib. 67. »Niebogi człowiek« ib. 145. Toż o dziadu Dygasiński, Beldonek, 103. »Niebogą kobiecinę ucierały w błocie« Krak. III, 47.

Niebojączka = nie tchórz, odważny: »Swák był chłop twardy i niebojącka« Święt. 472.

Nieboractwo: »Żyd Nieborastwo« Kam. 82. »Niebôractwô = nieboractwo, nieszczęście, biedota« Ram. 123.

Nieborak: »Nieborók« Bisk. 41. Ram. 123. »Nieburak« = osoba komiczna w pieśni Maz. II, 27, por. Chleburad. Toż Maz. III, 224. »Nieburák« Rozpr. VIII, 173, p. w. Chudák. || »Nieboraczek«: »Nieboráczk a. Nieboróczk« Bisk. 48. 49. »Niebôráczk« Ram. 123. »Niebóracek« Spr. V, 115. || »Niebôrás« i »Niebôráska« Ram. 123. »Nieborasek« Maz. III, 296.

Niebospad »a. Jaskółcze ziele = chelidonium majus, glistewnik większy« Zb. VI, 242, n° 59. 203; V, 123, n° 164. »Maść niebospadowa« (czarownic) Święt. 529.

Nieboszczka: »Nieboszka« Lip. 28. »Niebosce« 3 pp. Kozł. 34. »Nieboska« ib. 112. »Niebożka« Krak. IV, 271, n° 722; IV, 140. Zb. II, 47, n° 23, zwr. 6. 175, n° 125. »Nieboska« Matusiak, Kw. 18. Pleszcz. 72. || »Niebożyczka«: Kopern. »Niebozycce« 3 pp. Pauli, 195. »Niebożycka« Rozpr. X, 229. 257. »Niebozycka« Wisła VII, 103. Spr. V, 381. Święt. 134. 482. || »Nieboszczyca« = nieboszczka Zb. I, 20. 35. List. z Litwy (obok 'Nieboszczka'). Pozn. VI, 73. »Nieboscyca« Pr. fil. IV, 221.

Nieboszczyca p. Nieboszczka.

Nieboszczyk: »Nieboszczyczek« Rog. nº 36. 37. 109. || »Nieboszczyk« = rodzaj syra, tak nazwany od zakopywania do ziemi Ust. z Warszawy.

Niebozas = »świder« Zb. II. 9. || »Niebozás = jakiś gwiazdozbiór« Hilf. 173.

Niebożę: »Nieboze = mówiąc przyjaźnie do kogoś: 'Idźno, nieboze, po wodę'« Pr. fil. IV. 846. »Niebłoze« (= 'niebŭoze) Zb. VI. 262. || »Niéboże! = szkoda! 'Niéboże, że sem nié schował'« Hilf. 173. || »Ntebożątko«: »Siedzi sowa na gaju, A sowięcka (= sowięta) niebozęcka Siedzom se na kraju« Zb. IV. 228. nº 95. || »Nieboziątko« Dyg.

Niebożyczka p. Nieboszczka.

Nie bójś p. Bać się.

Niebrat »a. Nieklub = kleszcze rymarskie drewniane do trzymania skóry« Roczn. 217.

Niebrzydliwy = »nie brzydzący się« Zb. VIII. 252.

Niebylica = »bajka niepodobna do prawdy: 'Pleść niebylice' = zmyślać, kłamać« Roczn. 217. L.

Niebyły = nieżyjący: »Nie płac (Jaguś) Jasia niebyłego« Rad. II. 65. nº 132. zwr. 6.

Niebyt = »bieda, nędza« Święt. 705. || »Niebyt« = nieobecność: »Podcas niebytu Maćka« Święt. 360.

Niebywały = »rzadko bywający: 'Idzie do ciebie gość niebywały'« Pr. fil. IV. 846. || »Niebywały = nie utarty w świecie, nierozgarnięty« Sand. 261. p. w. Bywały.

Niech i Niechaj: »Niek« Święt. 355. »Niecha« Zb. XII, 133. nº 193. »Niechá« ib. 223. nº 131. || »Niech« rzeczownikowo: »'Ni masz jak miły niech, wyleżysz sie jako miech' = zostaw cudzą rzecz, a masz pokój« Cinc. 27. nº 596. || »Niech tam! Niech ta, Niek ta, Niechze tam, Niechby tam = niech sobie będzie, niech i tak będzie, a choćby, jak tam chcecie, tak będzie, dajmy temu pokój, zapomnijmy o tem« Krak IV. 313. »E, niekta!« Zb. VII. 6. »Niechby ta!« Krak. II. 9. ods. »Nu, ale niech tam!« Chołch. II. 106. »Niech ta trąbi!« Zb. XI. 120. || »Niechaj go = daj mu pokój, zostaw go« Kud. »Niechaj, niechaj = zaprzestań, daj pokój« Osip. || »Niechàj sobie! = mniejsza o to« Ust. z Litwy. Por. Chaj niechaj.

Niechać = »dać spokój« Rozpr. XX. 431. »Niechać = zaniechać, opuścić, porzucić, nie tykać« Święt. 705. »Niechaj, zaniechaj: 'Abo bierz, abo niechaj'« Fed. 403. »Niechać = nie ruszać, położyć: 'Niechaj to' = połóż to, nie rusz tego« Spr. IV, 358; V, 138. »Niechać = porzucić, zostawić: 'Niechàj systko, bier flinte, a chybàj w góry'« ib. 381. »Niechác sobie = zostawić, schować sobie« Pr. fil. V. 804. »Niechać« = 'lassen' we wszystkich znaczeniach słowa niemieckiego: 'Niechała podziękować' = fit remercier Ust. z Jaworza. »Niechàj = nie rusz, nie dotykaj« Wisła V. 914. Spr. IV. 379. »Nié mám nic, woda mi zabrała, Tylko mi Janicka na kraju niechała« Wisła VIII. 219. nº 130. »Sierota já była, to mie było niechać. Było se do bogaty jechać« Święt. 220. nº 62. »Miałach ja miłego cztéry lata: Jak przyszło na piąty, to mię niechał« Rog. nº 382. »Niechał go w pokoju« Zmor. 185. »Niechać = nie tykać, zaniechać, dać spokój: 'Niechaj nie' = nie tykaj się niczego, nie bierz« Krak. IV. 313. »Kiedy nie chcesz, to

niechaj« Zb. I, 46. »Wszystkie konie bierzcie, kasztanka niechajcie« Kolb. 282. »Pięknie was tez prosę, Niechajcie warkocków, niechajze je nosę« Krak. II, 85. »Nabier se piniędzy... jéno te świécki niechaj« Zb. V, 247. »Niechać = nie ruszyć« Zb. II, 9. Spr. IV, 379. »Jezeli mie kochás, to kochój; Jezeli mie nie chces, to niechój« Zb. IV, 171. n° 334. »Niechać = zostawić, zaniedbać« Rozpr. X, 290. »Poniechám cie, bo cie musę niechać« Zb. VII, 62. »Panie, dáj mi pozwoleństwo pożréć tego hań zmachę (= chłopa orzącego). — Ej, niechaj tego, wiłkołáczku!« Zb. VII, 107. »Niechać = pozostawiać, zaniedbać« Wrześ. 14. »(Smok) Wszystkich ludzi powyjadał, Ino jednéj panny niechał« Rad. II, 91, n° 189. »Wszystkie panny obscyj, A jéno ty niechój, Coś na ni przyjechał« Cisz. I, 310.

Niechajno = dojutrek Ust. z Podola.

Niechcący = nie chcąc, mimo woli: »Dziewcyna zacieła go (pawia) niechcący« Was. 192. || »Niefcący« Rozpr. VIII, 196. 201.

Niechceństwo »mieć do... = nie chcieć: 'Niechceństwo miał do ty rzecy'« Zb. II, 233.

Niechlujnica = niechluja, niechlujka Zb. I, 72.

Niechodziaj: »Niehodaj = nierozgarnięty, ciemięga« Maz. V, 33. »Nieodjaj, Niehodjaj = ciemięga, człowiek opuszczony, zaniedbany. 'Nieodziaj' = źle odziany, obdartuch« ib. 283, ods. »Matulejka... mnie tez za nieodziaja dała,.. Posed mój nieodziajek orać« Maz. III, 272. »Niechadzaj = gospodarz, mąż w kilku starych (? K.) pieśniach« Pr. fil. IV, 846 (mylne objaśnienie K.). »Niegodaj = niegodny, niedołęga, brudas: 'Matuś... Takiegoś mi niegodaja dała; Brudny mój niegodaj... Umyje niegodaja mego'« Pr. fil. V, 805.

Niechwaczy »mówi się o charcie, który, goniąc za zającem, pyskiem go tylko trąca, a złapać nie może. Por. Podusty« Pr. fil. V, 804.

Niechwieje = »niepotrzebne rzeczy: 'Ty gospodarstwa nie pilnujesz, tylko po niechwiejach chodzisz'« Udz. »Chodzisz za niechwiejami, myślisz o niechwiejach« Zb. I, 46. »Niechwieje = niedorzeczności, głupstwa: 'Pleść niechwieje' = gadać głupstwa« Święt. 705, »Nie pleć próżnych niechwiei« ib. 400. || »Niekwieje = zarośla, gęstwiny« Udz.

Niecić się = zapalać się: »Co się prędko nieci to nie długo świeci« Cinc. 8, n° 88.

Nieciecz: »Mazurskie 'nieczeca', w okolicy Sławkowa »nieciecza« znaczy małe jeziorko w łąkach ze stojącą wodą« Wisła III, 564, ods. »Wędrowiec« ku końcowi 1878 w zapytaniach z lingwistyki.

Nieciekawy = nieszczególny, nietęgi, np. stół (wikt), koń, człowiek itp. Ust. z Litwy i z innych okolic.

Nie ciężko = nie trudno, nie wieleby brakło, mogłoby być: »Wtedyk było setnie luto (= zimno, mroźno), a garści ani pokaż kiela nosa, bo nie ciężko, kieby ci w niej nie ostał« Kam. 79.

Niecka: »Niecki« blp.: »Nieckí« Ram. 123. Hilf. 173. »Niecki = naczynie do zacierania ciasta« Święt. 705. »Niecki = naczynie do robienia zacierki« Zb. X, 201. »Idź do lasu, zróbze niecki« Zb. IV, 148, n° 193. »Lipowe niecki« ib. 149, n° 198. »Na niecki krew

zléwała« Zb. IX, 19, zwr. 5. »Niecki = wanna« Rozpr. XII, 96. »Dziecko podczas napadu konwulsji matka przykrywa nieckami« Zb. XIV, 127, n° 40. || »Niecka = naczynie do zarabiania chleba, ciasta« Parcz. || »Miecka, Miecółka = niecka« Pr. fil. IV, 218. »Miecka« Pleszcz. 29. »Miecki« blp. Rozpr. IX, 133. || »Necka, Necułka, Necułeczka« Ust. z Litwy. O. »Do necki« Zb. XII, 8. || »Nieca = niecka« Zb. I, 30. || »Niecułki«, »Niecułeczki« itp.: »Nie más niecułecek« Zb. IV, 148. »Niecułka« Wójc. Kl. II, 8. »Niecuska, Nieckuska« Maz. III, 43. »Niecułka« Zb. XV, 168. »Nieckułki = niecki« Pr. fil. III, 306. »Nieczułki« Chełm. I, 83. »Niecucha = niecułka« Pr. fil. IV, 221.

Nieckorona p. Lanckorona.

Niecnocić = »robić komu na niecnotę, robić krzywdę, szkodę« Pr. fil. V, 804. Por. Niecnotować.

Niecnota = »psota« Pr. fil. V, 804. »Mazur Mazurowi da niecnotę wyrządził, Pszenickę mu wypasł« Sand. 209. »(Kara) za twą niecnotę, coś mi wyrządził« Kuj. II, 36. »Mazurecek niecnotę wypłatał. Urznun mi języka« Kozł. 170, n° 33. »Niecnotę wyrządzę« Kiel. I, 150. || »Niecnota« i »Niecnotka« o ludziach: »Ty, wielka niecnota!« ż. Kiel. I, 155. »Gdzieżeś była, Dorotko, Gdzieżeś była, niecnotko?« Wójc. II, 334. »Jaś niecnotka« Łęcz. 227.

Niecnotować = »1, przeklinać 2, zrobić komu na złość« Pr. fil. IV, 221. Por. Niecnocić.

Nie co = nie inaczej, jużci, nie co innego: »Nie co, ino bierzmy!« Krak. IV, 300, n° 66. »Cóż to za jeden? — Taże dziedzic, nie co, tamtejszej wsi« Kam. 14. »Czy jaki przytrafunek miała kobita? — A taże nie co!« ib. 101. »Nie co innégo, ino trzeba będzie jutro pójść do Borzecina« Kaspr. 11.

Nieco = coś: »Mamci ja nieco pięknego« Rog. n° 265. »Tu je w tych chyczach niécô nieproste« Hilf. 119. »Nico = coś« Pobł. 56. »Każda żona o swoim mężu nieczem powiedziała« Kuj. I, 208. »Niéco = coś »Ram. 127.

Nie coby = a tem mniej, niedopiero: »Wołáj, szak sie nie dowołász, Bo w tym czárnym lesie ptászeczka niémasz, Nie cobyś sie mógła kogo dowołać« Zb. IX, 209. »Przytrafi sie panience w pokoju (coś popełnić), Nie coby mnie, chodzący po polu« Maz. III, 204, n° 236.

Niecokolwiek = nieco: »Żydzi niecokolwiek skrzywdzeni byli od chłopów« Kuj. I, 191.

Nieczasny p. Czasny.

Nieczasowy = niedojrzały, niedorosły: »Konicek jesce niecasowy, a tak chyzo uciekał« Święt. 444. Por. Nieczasny pod Czasny.

Nieczciwiara = istota niegodziwa: »Żeby taka nieczciwiara (o kobiecie) miała wam wygrażać!« Pozn. VII, 279. Por. Ściwiara.

Nie czemuż = bo też, nie dziw, 'Nie w czemże': »A jaka to tabacka? — Lewandowa. Nie cemuz taka zdrowa!« Wójc II, 283.

Nieczesny = niegodziwy, przeklęty: »Pary nieczesne« (o babach pijaczkach) Kam. 82. »Idź ty, paro nieczesna!« ib. 143. Por. Niecześnik.

Nieczesny = nie w czas, przedwcześnie urodzony: »Nieczesne dziecko« Pr. fil. V, 804.

Niecześnik = niegodziwiec, rozpustnik Kam. 18. »Taki niecześnik prepinator« ib. 82. Por. Nieczesny.

Nieczęstący? »Jédźcie, pijcie wędrujący, W towarzystwie nie częstący« Pozn. IV, 271, n° 523.

Nieczysty: »Nieczysta siła« Pleszcz. (nie wiem str.). »Nieczysta« = opętana, czarownica: »Ksiądz w czasie nabożeństwa widzi każdą 'nieczystą' przez patynę« Kuj. I, 101, n° 23. »Nieczysty = djabeł« Ust. z Litwy.

Nieć kiej = »nie wiedzieć kiedy« Pr. fil. V, 804.

Nie daj! = nie wypuszczaj: »Nie daj, nie daj, bo ucieczel« Choc. 92. »Nie daj, Nie daj się!« = wołania na psy, zachęcając je do walki Ust. z Litwy. »Nie daj ta!« = na psy, aby pomagały odganiać bydło a. konie Pozn. I, 101. Por. Niedajmuś. Niedajmuta.

Nie daj, Boże p. Bóg.

Niedajmuś: »Niedájmuś« = niezdolny: »Nie jest podobno, żebyś upilnował, boś ty 'niedájmuś' do tego« Pozn. VI, 104. Por. Niedajmuta.

Niedajmuta = »niedołęga« Pozn. IV, 331; VI, 296, ods. Por. Niedajmuś.

Niedaleko: »Niedalek«: »'Práwdą niedalek zándzesz, a łżą sã nie ũudłáwisz'. 'Jabkô uôd jabłonî niedalek sã ũôdkulnie'« Ram. 123, p. w. Niedalek. »Niedalek = niedaleko, blizko, prawie: 'Garnek niedalek pełny'« Kuj. II, 273. || »Z niedaleka«: »Boginka musiała się z niedaleka przypatrywać (dziecku)« Święt. 477. || »Niedaleczko«: »Do wieczora niedaleczko« Kuj. I, 55. »Niedaleczko stamtąd« ib. 170. 273, p. w. Niedalek. »(Do niéj) niedalecko« Krak. II, 441, zwr. 5. »Niedalecko« Chełch. I, 161. »Idę niedaleczko« Wisła VIII, 237. »Z tego dworu, co niedalecko« Pleszcz. 211. »Niedalicko« Zb. VIII, 283, n° 3. || »Niedaleczeńko« Chełm. I, 150. »Niedaleczko boru« Wisła VI, 233.

Niedarny = »lichy, nieurodzajny, nieobfity« Święt. 705.

Niedawienko = »niedawno, dopiero co« Bibl. Warz. LXXX, 626. Kuj. II, 273. Ust. z Kujaw.

Niedbaluch, Niedbała i Niedbałek: »Niedbaluch« Wisła II, 756; VII, 276. »Niedbała = człowiek niedbały, niedbalec: 'O niedbała starsy druzba!'« Pr. fil. IV, 221. »Niedbałek = niedbaluch: 'Ś. Jadwiga nakazała ś. Michałkowi: — Michałku, powiedz ty tam niedbałkom, niech się biorą do skruchy...'« Pr. fil. V, 804.

Niedługi: »Niedługim czasem« = wkrótce, niezadługo: »Nie długim casem przyszło wojsko..« Zb. V, 202. || »Za niedłużuchną chwilkę« Zmor. 96.

Niedługo = wkrótce, niezadługo: »Niedługo przyjeżdża... zbójca...« Zb. II, 163, n° 10. Wal. p. t. w. || »Niedługuśko« Kam. 46. 106. 120. 178. »Tatuś musi pomrą niedługuśko« ib. 211. »Niedługusieńko« Zaw. 60. || »Niedługutko« Krak. IV, 78. Rad. I, 137. Wisła VII, 136. »Niedługotko = niedługo, niezadługo« Fed. 403. || »Niedłużko« Lub. II, 212. Por. Za niedługo.

Niedobry: »Karbowy był niedobry na Klimasa« Wisła V, 45. || »Niedobre« = licho, złe, zły duch Wisła VI, 162. »Niedobre cie tam ceká« Zb. V, 217.

Niedobrzysko = »rzecz niedobra« Pr. fil. V, 804.

Niedociekny = »nie ciekawy,

nie rzutny do pracy: 'On niedociekny, żeby sie wzion do prácy'« Zb. II. 234. D. Por. Niedościepny.

Nie do cna = »nie ze wszystkiem, nie do szczętu: wyraz między prostactwem używany« L.

Niedoczekanie w połączeniu z zaimkami osobowemi: »Niedoczekanie twoje, jego, wasze, ich« = nie doczekasz itp., nie dożyjesz, bodajeś nie doczekał, nie dożył itp. list. z różnych okolic. Jucewicz. wspomn. Żmujdzi, 28. »Zamiast 'nie doczekasz się', 'nie pomyślisz', 'nie zobaczysz' mówią niekiedy 'niedoczekanie', 'niepomyślenie', 'nieobacenie' twoje« Sand. 268, nº 2.

Niedoczuć: »Niedoczûć = niedosłyszeć: Ôjc terá ju niedoczûje'« Ram. 123.

Niedogan ? »Pana niedogana do tańca wołają« Pozn. IV. 17, nº 33, zwr. 10.

Niedogarek = »niedopalona resztka polana, szczapy, belki, papirosa« Spr. V. 138.

Niedogoda: »Matulu, wezmę w gębę wody, Parsknę, będzie Jasio dobry. — Nie pomoze w gębie woda, Kiedy chłopu niedogoda« Łęcz. 96, zwr. 5 i 6. Toż Wisła VIII, 695, zwr. 8. »Niedogoda = coś, co niedogadza, niewygoda: 'Musi mu niedogoda jakáś była'« Pr. fil. V, 804. »Niedogôda = niedogodność: 'Czŷ tak, czŷ sak, jemu w jedno niedogôda'« Ram. 123.

Niedogodliwy = któremu dogodzić trudno: »Służba nieszczęśliwa, Pani niedogodliwa, W każdej robocie chodzę, W niczém jej nie dogodzę« Zb. II. 57.

Niedoimka = remanent, niedopłata (podatku) list. z Litwy. O.

Niedojadek = »który nie może się najeść« Pr. fil. V, 804.

Niedojda: »Niedójda = człowiek niezgrabny« Wisła III, 746. »Niedojda = niedołęga« Pobł. 53. »Niedojda = nieporadny, niedorozumiewający się, niezręczny, nieśmiały, niedołęga« Święt. 705. »Niedojda = niezdara« Pr. fil. IV. 221. »Niedojda = niedołęga, ślamazarny« Spr. IV, 366. »Niedojda = osoba niezgrabna, ślamazarna« Parcz. Niedojda = idjota« Udz. »Niedojda = niezdarny a leniwy, mazgaj« Osip. »Niedojda = niedołęga« Rozpr. XI, 186. »Niedojda = niedołęga, człowiek do niczego; pod względem fizycznym: nieruchawy, pod umysłowym: tumanowaty« Ram. 123. Bliziński Dziwolągi 1876, str. 206. »Cym to jaki kalika, Cym to jaki niedojda?« Pozn. IV. 130, zwr. 4.

Nie dojrzeć się = nie spostrzec: »Nie dojrzałeś się pan, pańska żona kulawa« Wisła VII, 731. »Niedozdrzec = nie dojrzeć, nie dopatrzyć« Ram. 123.

Niedokoniecznie = niekoniecznie: »Dziad lirnik ...śpiewał niedokoniecznie śpiewy nabożne, ale też światowe« Bar. 49.

Niedola w przyśpiewie: »W Warszawie na ulicy Jedli, pili rzemieślnicy, Oto to, oto to niedola, oto to niedola« Maz. II, 134, nº 296. »Odrobiłem pańskie, Kilka dni niedoli« Wisła VI, 576. Por. Niewola.

Niedolegliwość. »Niedolęgliwość = dolegliwość, słabość« Bibl. Warsz. LXXX. 626. Kuj. II, 273.

Niedolegliwy: »(Syn) przyjeżdża (do rodziców) i staje się niedolegliwym (= nie daje się poznać) swym ojcom, że jakoby nie ich syn był« Kuj. I, 128.

Niedoletni = »niedorosły« Krak. IV, 305 p. w. Doletni. »Niedoletni = małoletni« Zb. I, 18, p. w. Doletni. 20. Konopnicka, Na drodze. Por. Małoletni.

Niedolizany: »'Niedolizane cielę' = połajanka na leniwą dziewkę« Kłosy, XIII, 43.

Niedołęga Rozpr. XI, 186. »Niedorãga« Zb. VIII, 252. »Bogienka... podstawia w miejsce prawdziwego (dziecka) swoją własną niedołęgę« Krak. III, 45, nº 90. »Niezdołęga« Pr. fil. V, 807.

Niedomówek = mało mówiący« Spr. V, 115.

Niedopad = »człowiek ruchliwy a niezręczny, potykający się, lecz nie padający« Osip. »Niedopad, Niedojda, Łazuk, Cielepiej (wyrazy obelżywe u chłopaków wiejskich pod Suwałkami) malują temperamenta powolne, umysły roztargnione, gapiowstwo, połączone z pośpiechem nierozważnym lub ociężałością, rażącą w mowie i czynach.« Tyg. ilustr. X, 255. || »Niedopad = excrementum: 'Okładał swoim własnym niedopadem'« Pr. fil. V, 804. || »Niedopad« = istota nadprzyrodzona, Latawiec, Oćwiara, litews. Ajtwaras Połuj. 260.

Niedopiero(ż) = 'nie coby', tem mniej a. tem bardziej: »Potrafi on przegadać dwóch, nie dopiero jednego« Ust. z różnych okolic. || »Nie dopiero« = nie (od) dzisiaj, dawno: »Czy dawno wyszedł? — O juze nie dopiero« Czark. »Rozmyślać to było wczoraj nie dopiero. Miałaś czas niemały!« Kal. I, 165, nº 156. »Nie dopiro to na świecie. Gdzie je dwoje, tam i trzecie« Kozł. 89. Por. Nie to boże

Niedorajda = »niezgrabny, nie umiejący sobie dać rady« Zb. II, 9. »Niedorajda = niezdara« Pr. fil. IV, 221. »Niedorajda = niezręczny, niezgrabny« Spr. V, 115. »Niedorajda = niezgrabna, ślamazarna osoba« Parcz. »Durny chłopie, niedorajdo!« Junosza. »Niedorajda = niepośpieszny« Udz. »Niedorajda = niedojda« Fed. 403.

Niedoręga p. Niedołęga.

Niedoróstka: »Ja, mała niedoróstka, nie umiem robić« Maz. II, 9, nº 22.

Niedoruchaj = »człowiek ślamazarny« Parcz.

Nie do soli = »nie w porę, niestosownie: 'Teraz mi nie do soli' = gdy zasmuconemu proponują zabawę. 'Teraz mi nie do soli, kiedy grają na basetli'« Roczn. 217. || »Niedosolony = niedowarzony: 'Jemu ta cosi chybiá, wrzekomo je mądry, a głupio gádá, jakisi niedosolony'« Spr. V, 381. Por. Nie do śmigi.

Niedosolony p. Nie do soli.

Niedostały, »Niedośpiały = niedojrzały« Pr. fil. IV, 846.

Niedostatek = niestały: »Jedzies, ty, niedostatku! Wsystkieś panny poobjizdzał, mnie na ostatku« Wisła II, 117. Por. Niestatek.

Niedoszatały: »Niedosatały = głupkowaty« Spr. IV, 325. »Niedosatany = ułomny, kaleka fizycznie a. umysłowo« Udz. Rozpr. XVII, 47. Por. Nieoszatany.

Niedościepny = »nie ciekawy, nie rzutny do pracy: 'On niedościepny, zeby sie wzion do prácy'«. Zb. II, 234, D. Por. Niedociekny.

Niedościgły = »niedojrzały« Krak. IV, 313 p. w. Naścigły. »Jagody w niedościgłym stanie« ib. I, 158.

Nie do śmigi = toż, co 'Nie do soli' Zb. I, 72.

Niedośpiał = »leniwy« Spr. IV, 379.

Niedośpiały p. Niedostały.

Niedotknięty = wrażliwy, noli me tangere, delikatny: »Jakiś ty niedotknięty (o dziecku), zaraz krzyczysz!« List. z Litwy.

Niedowiarek, »Zyd-niedowiarek = nie-katolik« Pr. fil. IV, 846. »Niedowiarek = każdy nie-chrześcjanin, szczególnie Żyd, Cygan: 'Pół psa, pół kozy, niedowiarek bozy'« Osip. »Niédowiára, Niedowiárk = niewierny« Hilf. 173. »Niedowiárk« Ram. 123.

Niedowidzieć = nigdy nie widzieć: »Zamek, oblany zewsząd wodą, stopy ludzkiej niedowidział« Wój. Kl. II, 69.

Niedowinny = »niewinny« Krasn. 306. || »Niedowinnie« = niewinnie: »Muszál niedowinnie w pryze pokutowac« Derd. 46. »Niedowinnie wycerpiál męczeństwo« ib. 71.

Niedozdrzelały = niedojrzały: »Brzád niedozdrzelały« Pobł. 7, p. w. Brzád. Ram. 123. 13, p. w. Brzód. Por. Niezdrzały. Niezrały.

Niedozdrzeleć: »Niedozdrzelec = niedojrzeć, nie stać się jeszcze dojrzałym« Ram. 123.

Nie duchem = »nie bardzo« Pr. fil. V, 804.

Nie dudnś p. Ani dudu.

Niedużować: »Nieduzować = nie być rzeźkim« Pr. fil. IV, 813, p. w. Duzować.

Nieduży = »słabowity« Osip. »Nieduży« = chory, słaby; umierający List. z Litwy. || »Nieduzecki = nieduży: 'Mám grzések, ale nieduzecki'« Pr. fil. V, 804. »Nieduzecki, Nieduziuchny = 1, maleńki 2, blizki śmierci« Czark. || »Nieduziuśki«: »Gotuj mi w garnusecku tem maleńkiem, nieduziuśkiem Was. 204, n° 130.

Niedwab p. Jedwab.

Niedwabnik p. Jedwabnik i dodaj »Niedwabnik = jedwabnik: 'Wysyła chustecke zielónem niedwabnikiem« Pr. fil. V, 804.

Niedwabny p. Jedwabny i dodaj: »Chusteczka niedwabná. Naści chusteczki niedwabnéj« Pr. fil. V, 804.

Niedziela: »Ty, wianecku siedmi ziela, Chowałam cie od niedziela« (? K.) Krak. II, 68, n° 137. »Od niedziele do niedziele« Wisła VII, 146. n° 4. »Niedzela = 1. niedziela 2, tydzień« Ram. 124. »Niedzielą« 4 pp. Łęcz. 129. »Dwie niedzieli« ib. 108. || »Niedziela zaduszna = Quatembersonntag« Pr. fil. V, 804. »Wielga niedziela« = wielkanocna Swięt. 404. »Niedzela czárná = piąta postu« Pobł. 53. »Pierwsza niedziela postu nazywa się 'kusá', 2-a 'postná', 3-a 'stará', 5-a 'młodá'« Lis. || »Niedziela« = tydzień: »Słowa 'miesiąc' nie używają nigdy, ale mówią... 5 niedziel, 8 niedziel, 12 tydni« Rud. 108. »Pára niedziel« Rozpr. IX, 318. »Oj lezy, bolą ją kości, A pofolgujze jéj aby z niedzielą« Łęcz. 129, n° 220. »Dwie niedzieli« ib. 108. »Bez dwie niedziel chorował« Wisła V, 40. »Niedziela = tydzień: 'A tyś głowy nie cesała śtyry niedziele'« Spr. V, 115. || »Niedziołka«: »Co niedziołka« Sand. 24. Kuj. II, 19. Pozn. V, 81, n° 140. »Niedziołka przyjdzie« Maz. III, 163, n° 174. »Do niedziołki« Rad. II, 3, n° 4. »Co niedziołka, co świątecko w wianecku była« ib. I, 218, n° 293. »W którą niedziołecke?« Zb. XV, 75, n° 172. || »Niedziołeczka = niedziela« Pr. fil. IV, 221. »Niedziolecka = zdrob. dzień nie-

dzielny« ib. 846. »Wczora była niedziołeczka« Rog. n° 397. Pozn. IV, 284, n° 554. »Przyjdzie niedziołecka, albo jaki święłatek« Sand. 202, n° 247. 224, n° 300. Kiel. II, 105, n° 344. »Co sobotam cię (warkocku) mywała, Co niedziołecka cesała« Kozł. 214, ods. »Ani wilczek niedziołeczki, ani wilczek świątka« Pozn. I. 164, n° 25. »Niedziołeczka gorzałeczka, a wieczorem do dziewczyny« Kolb. 423, n° 383. »W kazdą niedziołeckę« Kiel. II, 38, n° 108. Kal. I, 149. Święt. 308, n° 502 ('niedziółeckę'). Rad. II, 126. »Co niedziołeckę« Maz. II, 40, n. 99. »Pościłaby ja siedem poniedziałków. ósmą niedziołeckę« Kal. I, 129, zwr. 6. || »Niedzioleńka« (może raczej 'niedzieleńka'? K.) Pr. fil. IV, 846. »Niedziołeńka« ib. 221. »Niedzieleńka« Tyg. ilustr. 1, XII, 27. Wójc. II, 41. »Przy dzisiejsej niedzieleńce« Pauli, 43. || »Przyjdzie święta niedzielina« Zb. X. 326, n° 362. || »Niedzielicka« Zb. XII, 140, n° 293. || »Wczora była niedzielinka« Cinc. 38, n° 870. || »Niedziółejka«: »Przyszła niedziółejka, szczęśliwá godzinejka« Pr. fil. V. 804. Por. Niedziocha.

Niedzielny: »Niedzielni dzień« Pozn. II, 238. 239. »'Na posednie' i 'niedzielne' chusty« Święt. 20. || »Dzień niedzielniejszy« Zb. IX, 55. Pozn. II, 225. || »Dzień niedzielejsy« Krak. IV, 299, n° 64; II, 236.

Niedziocha = nazwa krowy, urodzonej w niedzielę Wisła V, 922. 923; VIII, 812. Święt. 21. »Niedzióchna« Tyg. ilustr. 1, XII, 6.

Nie dziw = tylko co nie, omal że, 'dziw nie': »Przyjaciele (się) mienią (= nazywają siebie przyjaciołmi); Kiedy do nich zajdzie, Nie dziw się nie skryją« Rog. n° 524. || »Nie dziwa = o mało: 'Nie dziwa go nie zabił'« Zb. I, 27. »Ociec okropnie sie smuci i nie dziwa płacze« Pozn. VI, 78. »Nie dziwa na mnie kamzeli porozdzierały« ib. 303 (w dwóch ostatnich przykładach zdaje się że Kolberg opuścił 'nie' przed 'płacze' i przed 'porozdzierały' K.). Por. Dziw.

Niedźwiada: »W Łopuchowy grają, do Niedźwiady słychać« Zb. XV, 167, n° 75. || »Niedźwiedzianka« ib.

Niedźwiedzi: »Niedźwiedzie ucho = rodzaj dziewanny (verbascum)« Petr. »Niedźwiedzie sadło = lek ludowy« Pr. fil. V, 804. || »Niedźwiedzie Usko« = nazwisko zbójcy (bajka o nim) Chełch. I, 214 232. »Niedźwiedzia juszka« = nazwisko zbója (bajka o nim) Zb. XI, 104—106. || »Niedźwiedzki«: »W niedźwiedzkiej skórze« Pozn. VI, 116.

Niedźwiedź: »Niedźwydź« Chełch. I, 16. 19. »Niedźwedzia« 2 pp. ib. 19. »Niedźwiedź białoszyj = gatunek największych niedźwiedzi litewskich« Pr. fil. V, 804. || »Miedźwiédź« Pr. fil. IV, 218. »Miedźwiedź« Pleszcz. 148. »Miedwiedz« Ram. 102. Hilf. 171. »Miedwiedz« Pobł. 47. »Miedźwiedź« Pr. fil. IV, 842. Osip. Kam. 139. 179. || »Miedźwádek« = owad Pr. fil. IV, 846. || »Niedźwiedź« = zabawa wiejska: »Parobczaki oprowadzają 'niedźwiedzia', którego rolę gra jeden z nich, obleczony w kożuch« Pleszcz. 84. »Chłopak przebiera się za 'niedźwiedzia' (opis)« Pozn. II, 190, n° 4. 350. Zb. VIII, 63. || »Niedźwiadek«: »Niedźwadek = podjadek (gryllotalpa vulgaris)« Spr. V, 115. »Niedźwiadek« =

owad. Zb. III, 9, nº 25. 13, nº 72. Kozł. 385. Kiel. II. 191, nº 3. »Niedźwiadek = turkuć« Przem. 235. »Niedźwiádek« Święt. 112. »Niedźwodek a. Miedźwodek« Pr. fil. IV, 846. || »Niedźwiadek« (po złodziejsku) = kufer: »Klawiśnik (klucz) zemknij, niedźwiadka odemknij« Maz. V, 287. nº 315.

Niefortuna: »Cego wrzescys, cy cie jeno niefortuna łupi?« Łęcz. 24.

Niegada = niemowa: »Nigdy nic nie mówi i przezwana 'niegado'« Chełm. II. 91.

Niegalancie = niełądnie, nie wypada: »Gadać o tem jakoś niegalancie« Szymański.

Niegarny = »niewybredny« Pr. fil. IV, 221. »Niegarny = łakomy, łapczywy« Sand. 261, p. w. Garny. Rozpr. XVII. 81. Por. Gardy.

Niegdy = niekiedy, czasami: »Śmieje się na mnie niegdy inny« Rog. nº 348. Por. Nikiedy.

Niegiły = »niezręczny, niezgrabny, nieruchawy« Kuj. II, 273. Bibl. Warsz. LXXX, 626.

Nieglaja = »maruda, ględa« Pr. fil. V, 805.

Niegłażny = »niezręczny« O. »Nieglażny« Lam Koronjasz, 150. Por. Niezglajzny.

Niegodaj p. Niechodziaj.

Niegodliwiec = niegodziwiec Zapolska.

Niegodliwy = niegodziwy, nieprzystojny: »Ma często niegodliwe żarty na ustach« Zapolska.

Niegodnik: »Psie, niegodniku!« (do człowieka) Pozn. VI, 289.

Niegodzien: »Niegodzien mnie był« Rog. nº 397.

Niegodzijasz: »Niegodzíjasz = niegodziwiec« Pobł. 54. »Niegódzíjasz« Ram. 124. »Niegodzijas« Spr. V, 115.

Niegorliwość (= może zamiast 'niegodziwość' K.): »A ja swemu ojcu zrobię niegorliwość, Postaram się o dzieciątko na moją poczciwość« Pozn. IV, 242, nº 469.

Niegoszów: »Niegoszowskie dziewki« Rud. 139.

Niegrzecznica: »Chociaz niegrzecnica, Aby była z ciebie dobra robotnica« Maz. I, 229, zwr. 1.

Niegwisny i pochodne: »Niegwísny = niepewny« Ram. 124. »Niegwísnosc = niepewność« ib. »Niegwísnie = niepewnie« ib.

Nieharaśny = »brzydki« Wrześ. 14. Rozpr. X, 290. »Nieharaśny = szpetny« Spr. V, 381.

Niehonor: »(Niezapłacenie przegranej) byłby to dla niego niehonór i nie po ludzku« Święt. 123.

Nie jak = nie inaczej, tak: »Tyś mu pomogła? — Nie jak, ino pomogła« Krak. IV, 8.

Niejaki = jakiś: »Wsed w niejaki las« Pleszcz. 146. || »Ńjaki«: »Dziedzic zacon (mi) zadawać próżniactwo, nikiejby na ńjakiego ostatniego psa« Sand. 272. || »Ńjakiś«: »Zawitał do ńjakiegoś pałacu« Sand. 276. || »Nijaki«: »Jednégo casu był nijaki skoták u gospodarza...« Cisz. I, 264. || »Niejakisik«: »Był niejakisik pán...« Cisz. I, 245, nº 194. »Nijaki człowiek« Pozn. VI, 341. »Upilnować (jabłka) od nijakiegoś złodzieja, co je kradnie« Pozn. VI, 103.

Niejecy: »Niejęcy = niesmaczny (o osobie)« Spr. V, 138. Por. Jecy.

Niejutro: »Niewitro = pojutrze« Cen. 69. »Niéwitro = pojutrze« Pobł. 55. Ram. 127.

Nie już a. Nie już to = czyż: »Nie już (to) on nie pamięta? Nie już nie wiesz, że dziś świę-

to?« Ust. z Litwy. Por. A nie już.

Niekara = »łotr« Zb. II, 8. Bisk. 15. »Niekara = chłopiec, dziewczę swawolne« Pobł. 53. »Niekara = człowiek krnąbny, swawolny« Ram. 124. || »Niękara, to je wilk... Wilka my zowemy 'niękara'« Hilf. 137. 173. »Niekara = zwierz żarłoczny, np. wilk« Pobł. 53. »Niekara = wilk« Ram. 124. Por. Niekaraniec.

Niekaraniec: »Niekaranc = chłopiec swawolny, w karności nie wychowany« Pobł. 53. Ram. 124.

Niekarować = dręczyć: »Bić i niekarować« było w rękopisie A. Chudzińskiego, co w druku zmieniono na »bić i dręczyć« Wisła XI, 525.

Nie kazać = nie pozwalać, zakazać, zabronić Ust. z różnych okolic. »Czy ci matka nie kazała?« (żeś do mnie nie przyszedł) Wójc. II, 174. »Ón nie kazał ij kotowi dawać jeść« Kuj. I, 131. »Nie mogę, ojciec nie każe« Pozn. IV, 43, zwr. 5. »Nie wpuszczę ciebie, kot nie kazał« Zb. II, 170. »Nie chce na mnie (teściowa) robić, Jasiowi nie każe« Zb. IV, 180, n° 390.

Niekiedy = »niegdyś, przedtem« Zb. I, 20. || »Nikiedy = niegdyś« Jastrz. || »Nie kiedy« = nie czas, nie w czas: »Jak pójdziesz do świekruchy, Nie kiedy ci tam będzie« Wisła VII, 700. Por. Nikiedy.

Nieklub p. Niebrat.

Niekluda = cymbał, niedołęga: »Taká niekluda!« (o mężczyźnie) Zb. VII, 56.

Niekoniecznie: »Niekóniecnie = nie bardzo, nie zupełnie: 'Niekóniecnie daleko'. 'Suche masz siano?' — 'Niekóniecnie'« Was. 243.

Niekosz = taka trawa a. łąka, której kosić nie warto Ust. z Litwy.

Niekto = ktoś: »Teraz za mną chodzi niekto inny« (nie 'maciczka') Rog. n° 348. »Teraz mię głaskuje niekto inny« ib. »Niéchto = ktoś« Ram. 127. Cen. 42. »Nichto = ktoś: 'Nichto je u dwiérzy, biéjże otemknąć'« Pobł. 56. || »Nigdo« = niejeden, jaki taki: »Nigdo bardżej ryczy, niż za sobą smyczy« = niejeden gada o sobie więcej, niż wypada; dosłownie: niż za sobą wlecze. (ciągnie K.) Cinc. 27, n° 606. »Nigdo przed czyją sienią rád zamiatá, a przed swoją má dość śmieci« ib. n° 607. »Nigdo konia puszczá, a błeche (pchłę) chytá« ib. 28, n° 608. »Nigdo robi z bąka konia« ib. n° 609. »Nigdo drze bez noża« ib. n° 610. »Nigdo má więcej w gębie, niż w kapsie« ib. n° 611. Por. Nikt.

Niektóry: »Niektory człowiek« = pewien, jakiś człowiek Ust. z Jaworza. || »Niektóry« = ten i ów, niejeden: »Niektóra Zmora da się ułagodzić obietnicą darów« Święt. 519. »Bywa, co do niektórej dziéwki ogrodnik przepowie...« Kam. 129. »Duch... rok przed śmiercią za niektórym człowiekiem chodzi« Nadm. 129. »Niéchtery, Niéchteren« Hilf. 173. || »Niechtôren, Niechtôra, Niechtôre, 2 pp. Niechôrna (? K.), lm. Niechtôrny (? K.) = niektóry« Ram. 124. »Niektórny«: »Niektórni panowie« Kam. 35. »Niechtôren, Niechtôrna, Niechtôrno« Cen. 42. »Niechtórny« Chełch. I, 78. Por. Niktóry.

Nielepice: »Z Nielepic« Rud. 200. || »Nielepicki« Rud. 130, n° 16. 139. 191. 200 i ind. || »Nielepiczanie« Rud. 135, n° 47.

Nieletniak: »Nieletniák« = młokos Kaspr. 26.

Nielub = niemiły, nie kochany: »Wydać za nieluba (dziewczę)« Kłosy VII, 61. || »Nielub« =? »Obiecują odsłużyć nielub sami, ale nami, ubogiemi pachołkami« Krak. II, 33. || »Nieluby«: »Życzyć dobrze nielubemu« Maz. II, 96. Wójc. I, 250.

Nieludzki = »nieżyczliwy« Spr. IV, 347.

Nielus, »Nielusnik = człowiek niechlujny, zaopuszczony (tak K.)« Ram. 124. »Nielusnica = kobieta niechlujna, zaopuszczona (tak K.)« Ram. ib. »Nielus = niechluj, wszarz« Pobł. 53.

Nieluso = »smutno« Pr. fil. V, 805.

Nielustwo: »Nielustwô, Nielusnosc = niechlujność, plugawość: niechlujstwo, plugastwo« Ram. 124. Pobł. 53.

Nielusy »a. 'niezgrabny', synonyma« Trębeckiego Pisma (1822). I, 96. »Nielusy = niegłaźny« L. »Nielusy = nierozgarniony: 'Mojá (kobiéta) nielusá'« Zb. II, 249. »Nielusy = nieruchawy« Rozpr. IX, 210. »Niełusy (tak K.) = obrzydliwy, brudas« Hilf. 173. »Nielusy« = impotens Ust. od Buska. »Nielusy = nie żwawy«: »Starsy druzba nielusy, Starościny z poza stołu nie rusy« Sand. 37, n° 29. Kon. 52. »Nielusi starostowie« Rad. I, 153. »Nielusy nasz marszałek« Lub. I, 194, n° 182. Pozn. VI, 322, ods. Por. Nielušny.

Nielušny: »Nielusny = niechlujny, zapuszczony, plugawy« Ram. 124. Pobł. 53. Por. Nielusy.

Nie lza: »Nie lza, Nie było lza« = nie można, nie było można Rozpr. XII, 71. »Dwóch robót nie lza naráz robić« Cinc. 11, n° 168. »Małej wody na moc młynów nie lza gnać« ib. 23, n° 486. »Nie lza mu tego wbić do głowy = niepojętny człowiek« ib. 25, n° 547. »Nie lza tego z nogawice (a. z rękáwa) wytrząść« ib. n° 548. »Nie lza mu na nute trâfić = dogodzić mu nie można« ib. n° 539.

Nieładem = bez ładu: »Opowiem ci, choć nieładem« Kam. 207.

Nie ładno: »Samej (dziewczynie) nie ładno kawalira częstować« Tyg. ilustr. 1, X, 378.

Niełap: »'Wieszcz' rodzi się w 'czepku'... wstanie z grobu... i zacznie dzwonić, a kto to dzwonienie posłyszy, musi umrzeć. Takich to nazywają 'niełap', a drudzy 'połap'« Nadm. 66. Por. Niełapszy.

Niełapcap = »brzydki, rozlazły, do niczego« Krak. IV, 313.

Niełapie p. Łapie.

Niełapszy: »Czosnek w domu 'niełapsy', tj. sprowadza niepowodzenie« Pleszcz. 99, n° 2. »Jodła, dąb, kasztan, agrest są 'niełapse' tj. nieszczęśliwe i tych przy domach i w siedliskach nie sadzą« ib. n° 9. »Jakieś niełapsze ptaszysko wyleciało tj. jakieś licho, którego złapać nie można, mówią o wietrze ze śniegiem silnie miotającym« Gluz. 545. Por. Chełm. I, 30.

Niełoni: »Niełoni = zaprzeszłego roku« Pobł. 53. Ram. 127.

Niełupany: »Śliwy sypią 'niełupane', tj. wraz z pestkami« Zb. XIV, 28.

Niema: »Nima« Ust. z wielu okolic. »Niemà« Ust. z Litwy. »Nimà (z akcentem na a) = niema« Zb. I, 72. || »Niéma przy mnie, aby kląć« = nie mam zwyczaju kląć, przeklinać Zb. II, 235. ||

»Niema głupich!« = nie głupim, nie dam się złapać Ust. z Warszawy. Por. Mieć.

Niemak = »człowiek niemy« Zb. I, 46. Osip. »Niemák = niemowa« Udz. || »Niemko a. Niemka« m. = człowiek niemy Ust. z Litwy. || »Niemek = niemowa« Fed. 403. || »Niemota«: »Ona niema, niemota... wcale gadać nie moze« Rad. II, 196.

Niemal: »Niemalż« Osip. »Niemaleć to cztery lata, jakeś mnie zwodził« Rog. nº 58. || »Nieomal« Bibl. Warsz. 1864, I, 285. Por. Omal.

Niemały: »Czas niemały« = hohe Zeit, 'wielki czas': »Maryś, wybieraj się, bo ci juz cas niemały« Krak. II, 64, nº 128. || »Niemaluśki« = duży: »Przewrócił sie bez ten niemaluśki próg« Pozn. VI, 177. || »Niemałski = liczny« Wisła III, 88 (może pomyłkowo, zamiast 'niemalski' K.), »Niemalski = niemały, np. chłop« Spr. V, 381.

Niemasz = imię fantastyczne z gry słów: »To masz« i »Nie masz«: »Wolę Tomasza, niż Niemasza« Krak. IV, 283, nº 999.

Niemica = blekot pospolity Poezje M. Jezierskiego, 108. Zb. VI, 263, nº 107. 313, nº 24. »Nimycia« Zb. VI, 229.

Niemiec i pochodne: »Sztérze Niemcy, wiértel chmiela, jeszcze im pomocy trzeba« Cinc. 35, nº 789. »Kany sie Niemiec wysra, tam siedem roków trawa nie rośnie« Wisła VIII, 792, nº 1222. »Niemc: 'Sedzi, jak Niemc na kázaniu'« Ram. 124. »Gdzieżeś podziała (wianek), Dorotko? — Przyszedł Niemiec, wziął mi wieniec« Wójc. II, 334. Anegdoty o Niemcach i Niemkach Zb. II, 172—73. »Dziewcyno z Krzemieńca, nie chodźze za Niemca, Bo Niemiec odmieniec, da cepiec za wieniec« Oles. 174, nº 659. Zb. II, 114, nº 195. »Przyszed Niemiec do Polaka Kupić chleba za trojaka, A Polak mu nie chciał przedać, Musiał Niemiec w gnojach grzebać« Pozn. V, 176, nº 424. »Poszła droga ze Sokoła, Za Sokołem rzeź: Wydusilim szelmów Niemców Za tę Polski część« Zb. II, 90, nº 114. Cała piosenka o Niemcach ib. 109, nº 158. »Poszedł Niemiec do Warszawy kapustę szatkować...« ib. 113, nº 188. »Sikora się okociła... Bure prosię porodziła, Pewno Niemiec będzie« ib. 118, zwr. 4. »Jak mnie bańdzies bijał dębcem, Powędruję od cię z Niemcem« Maz. III, 191, nº 218. »Poszed Niemiec orać w pole z jedną krową; Złomała mu jarzmo, jak ruszyła głową«, Lub. II, 43, nº 126. »W Krákowie ná sali Niemcy táncowáli...« Zb. XIV, 237, nº 85. »Morawiec na ławie, A Niemiec pod ławą, A mój nájmilejszy W łóżeczku se mną« Zb. IX, 240, nº 231. »Przyszli Niemcy do kraju Podle swego zwyczaju Z cielęcymi torbami, Zrobili się panami: Ty, dzieweczko z Kamieńca, Ej nie bier sobie Niemca...« ib. 253, nº 292. Piosnka w Krak. II, 465, nº 764 z pewnością nie jest ludowa. »Poginęli tam Polacy, a nie wszyscy Niemcy« Pozn. IV, 263, nº 508, zwr. 5. »Dalej, chłopcy, wiele was, Przyjdą Niemcy, wezmą wraz« Zb. XII, 207, nº 36. »Powiadajom Niemce, dobrze na wojence« ib. 209, nº 65. »A te Niemcy za górami Jedli sukę z pazurami...« Zb. VI, 149, nº 125. »Książę Poniatowski dobrze Niemców kropił« Zb. X, 314, nº 292.

»Matko boska, Brońże nas... A tych Szwedów, Niemców porzucaj do krzaków« Zb. X, 325, nº 357. »Posed Niemiec na Kamieniec kapuste przedawać...« Zb. XII, 180, nº 209. »A wy Niemcy, wy nie wiécie...« Pozn. V, 135, nº 295. || »Niemczyk«: »Był tu Niemczyk grzeczny, Miał porteczki jaksamitne, Surdut jeszcze lepszy« Zb. VIII, 107, nº 219. || »Niemiaszek«: »Jak sie wséscy o rzucili, Wséstkich poranili, Az do jednego Niemiaska« Pozn. IV, 263, zwr. 10. || »Niemczak« Zb. II, 172, nº 3. || »Niemkinia« = Niemka O. Osip. Ust. z Litwy. »Niemkini« Pr. fil. IV, 846. Krak. I, 197. || »Niemra (pogardliwie) = Niemka« Pr. fil. V, 805. || »Miemiec«: Święt. 703. Kam. 34. 38. 55. Pr. fil. IV, 842. Czark. Pozn. IV, 263, ods. »Miemce = Niemcy: 'Bez dwa lata byłem na Miemcak« Rozpr. X, 217. »Miymiec« Zb. XI, 64; XII, 180. Spr. IV, 26. »Mimiec« Rozpr. IX, 133. Mil. »Miemiec« ib. 172. Krasn. 305. »Miémiec« Sand. 268. Krak. III, 38, nº 71. Pozn. IV, 263, ods. Rad. II, 194. »Mieme a. Niemc« Ram. 102. »Miemcy« Archiv V, 644. »Omątra Miemiec« Kal. I, 256. Matusiak, Kw. 17. »Dziewczyno z Krzemieńca, Nie chodźże za Miemca...« Wójc. II, 212. »Miemca nie chcę, bo Miemiec zimny« Was. 181, nº 115. Zb. IV, 257, nº 251. »Na Krakoskij sali Miemcy tańcowali: Polak wąsem rusuł, Miemcy uciekali« Święt. 302, nº 458. »Nie dowierzaj Miemcom... Bo to Miemiec jest odmieniec...« Zb. XII, 180, nº 211. »Łopucha sie okociła, Trzysta Miemców porodziła i dwadzieścia Miemków« Zb. VI, 137, nº 95, zwr. 4. || »Miemka«: Rozpr. IX, 133. Ram. 102. »Przyjechała Miemka w cyrwonych sukinkach« (zagadka o cybuli) Zb. X, 148, nº 100. »Łopucha... trzysta Miemców porodziła i dwadzieścia Miemków« Zb. VI, 137, nº 95. || »Miemkini« Pr. fil. IV, 846. || »Miemiasek« Pozn. IV, 263, ods. || »Miemczyk« Ram. 102. »Miemczyka nie chcę, bo zimny...« Kiel. I, 191, nº 352. || »Miemczura« Ram. 102. || »Niemiecki«: »Psy w niemieckim (tak K.) kántoze« Zb. XIV, 244, nº 114. »Sowica... Kazała grać po niemiecku« Wójc. II, 335. Rud. 160, nº 6. »Zagrájze mi, skrzypecku, wsyćko po niemiecku!« Święt. 152. »Po niemiecku« Rozpr. XII, 83, nº 11. »Husaryja jedzie, ino po niemiecku, Ino se frajerki wiozą na łóżeczku« Zejsz. 165, nº 106. »Grać po niemiecku« Maz. III, 306, nº 448, zwr. 9. || »Mimiecki«: »(Broda) Bedzie mokła po mimiecku« Zb. XIII, 162, nº 2. »Chodzi po rynecku, Słuzka za nią po mimiecku« Kiel. II, 151, nº 457. »Zonę ucył po miemiecku« Rad. II, 194. »Mimieckie figle« Pozn. IV, 47, nº 96. »Stoi panna w ŭokienecku, Mówi paciérz po mimiecku« (zagadka o kocie) Zb. X, 147, nº 99. »Grać po mimiecku« Rozpr. IX, 193. Zb. VIII, 99, nº 167. Kozł. 153, nº 3. Ram. 102. Kam. 85. Nadm. 159, nº 34. || »Mimiec = nie-katolik, ewangielik« Piątk. || »Miemiec = dawniej o każdym człowieku, jeżeli był w surducie: 'Jakisi Miemiec sed drogom'« Spr. V, 377. || »Mimcować = mówić po niemiecku« Piątk.

Niemiesięczny p. Miesięczny.

Niemko p. Niemak.

Niemiec = potrawa: »groch tyczkowy z olejem« Maz. V, 43. || »'W niemca' = rodzaj gry w piłkę« Pr. fil. V, 805. || »Miemiec = taniec w trzy pary« Pr. fil. V, 793. || »Miemce = rodzaj ziemniaków« Zb. XIV, 26.

Niemirny: »Niemiérny = niespokojny« Wisła III, 746, p. w. Miér.

Niemka: »Niemka = nazwa krowy« Wisła IV, 691. || »Niemki« = gatunek grzybów (opis) Wisła VI, 679, n° 21. Kal. I, 37.

Niemoc: »Nimoc = choroba« Rozpr. XII, 96. »Niemoc = słabość« Rozpr. XX, 431. »Niemoc = ciężka i niebezpieczna choroba ('chorość', 'boleść' mówią w wypadkach mniej ciężkich)« Spr. V, 381.

Niemocny = »zwykle w znaczeniu 'chory': 'Som dycki jacyś niemocni'« Pr. fil. V, 805. »Niemocny = chory« Huc. 245.

Niemoreśny = »bezwstydny« (z Cieszyńskiego) Rozpr. XVII, 47. »Niemoresny = nieobyczajny, nieprzyzwoity« Spr. IV, 347.

Niemowa: »Żona twoja niemowa« Cisz. I, 130. 129. || »Niemówny«: »(Żona) nie mówi, niemówná jest« Cisz. I, 130.

Nie móc p. Móc.

Niemóż: »Niémóż = nie można« Pr. fil. IV, 221. Kam. 8. 18. 26. 34. 37. 66. 86. »Nie móz« Lub. I, 71. »Nimóż« (— —) Zb. I, 61. »Niemóż« Nadm. 158, n° 30. || »Ni może« Wisła VIII, 692, n° 38. || »Niemóc« Cer.

Niemraw- p. Miemraw-.

Nie musieć: »Nimuszec = nie musieć, nie mieć obowiązku (nie powinien): 'To sã nimuszy robic'« Ram. 128. »Inszéj (dziewczyny) nie musisz lowić« Rog. n° 370. »Nie musisz się spieszyć« ib. n° 115. »Tam spor.zieć nie muszę« Sand. 234, n° 324. »Nie musieli tak tęgo jechać, jéno tak jak un kciał« Zb. V, 221. »Gdy chcesz komu co dać, nie musisz sie z tego nadymać« Cinc. 15, n° 272. »Tam, ka moje kochanie, tam patrzyć nie muszę« Wisła VII, 122, n° 25.

Niemy: »Niémy« Kuj. II, 284, n° 57. »Nime stworzenie« Chełch. I, 158. 161. »Nimátwárz = wyraz niezbyt silnej pogardy: 'Taká nimátwárz'« Rozpr. XXVI, 385. Por. Niemak. Niemko.

Niemylnie: »Nieomylnie«: »Dése bedzie nieomylnie« Zb. II, 241, n° 4.

Nienaco = »na nic« Pleszcz. 38.

Nienadanina = »niepotem, to, co się nie nadaje« Pr. fil. V, 805.

Nienaględa = »ten, którego się napatrzyć nie można, osoba bardzo miła« O.

Nienajestny = »nienajedzony« Zb. I, 72.

Nienamolny p. Namolny.

Nienasytka = »owad, o którym mówią, że jeżeli go kto zje przypadkowo, to odtąd nigdy się już nasycić nie może« Pr. fil. V, 805. »Niesytka, częściej 'nienasytka' = ćma, nocnica« ib. IV, 222.

Nienaueczny p. Naueczny.

Nie naumyślnie: »Nienámyśnie = nie naumyślnie, niechcący« Święt. 705.

Nienazdanie p. Z nienazdania.

Nie nosisty = nietrwały: »Samodział źle zwalony, nierówny, nie nosisty, nie mocny« Wisła VII, 587.

Nieobaczenie p. Niedoczekanie.

Nieoblizana: »Nieŭoblizaná = niewstydnica« Rozpr. X, 291, p. w. Ŭoblizaniec.

Nieobrębowany: »Miała baba kozuch nieobrębowany« Święt. 303. nº 467.

Nieodjęty: »Oj· dziewczyno kochana, Od serçaś nieodjęta, Do buzi przytknięta« Kuj. II, 247.

Nieodkołysany: »Kołys.ze się, moje dziećię małe, Bości ty mi jesce nieodkołysane, nieodpowijane« Święt. 131.

Nieodmachem = »natychmiast, w oka mgnieniu« Zb. I, 21, »Chłopak odrzekł nieodmachem« Pozn. VI, 212.

Nieodpowijany p. Nieodkołysany.

Nieodziaj p. Niechodziaj.

Nieodżałowany: »Oj zalu mój, zalu nieodzałowany!« Kiel. II, 44. Por. Niewyżałowany.

Nieomal p. Niemal.

Nieomylnie p. Niemylnie.

Nieoparzony: »Chmielu nieowarzony, Ty chłopski pysku nieoparzony!« Zb. X, 238, nº 36.

Nieopowiedziany p. Niewypowiedziany.

Nieoprzęgany: »Mieuk = wolec nieoprzęgany« Zb. VI, 93.

Nieorety = »nie do rzeczy: 'Gádácie nieorety'« Pr. fil. V, 155.

Nieoszatany: »Nieosátany = nierozgarnięty« Rozpr. XVII, 47. »Nieosátać sie = zgłupieć« ib. Por. Niedoszatały.

Nieowarzony p. Nieoparzony.

Niepamiętnik p. Od niepamiętnika.

Niepatrzny = »nieokazały« Rozpr. XVII, 47. »Człowiek niepatrzny, nieokrzesany« Wisła VIII, 794, nº 1273.

Niepeć »nieodmienne = niebezpieczeństwo« Rozpr. IX, 210. Spr. IV, 337. »Niepeć = niespodziewanie« Rozpr. VIII, 230. »Nie peć = nie żarty, strach: 'Jak uwidział, ze nie peć, tak uciék'« ib. X, 290. »Niepeć = nie żarty, nie przelewki, niechybnie: 'Niepeć widzi, zguba!' = widzi, że to nie żarty, że zginie« Krak. IV, 313. »Widzę, że to niepeć« Pozn. VI, 146 (= nie żarty). »Niepeć = konieczność, gwałtowny mus, nie żarty« Wrześ. 14. »Ha, z djabłe niepeć« Wisła VI, 145. »Niepeć = nie żarty« Udz. »Jak widział, ze niepeć... = gdy widział, że nie poradzi« Rozpr. XXVI, 385. »Niepeć = 1, nie na rękę, nie do smaku 2, źle, strach: 'Juz było ś nim niepeć' = już było z nim źle. 'Jak widział niepeć, dopirz ucik'« Spr. IV, 27. »Jak widział niepeć, przyznał sie...« Święt. 487. Por. Wisła VI, 876. »Peć« L. »Niepeć = nie łatwo« Goszcz. 133. O. »Niepeć = strach, obawa« Bibl. Warsz. LXXX, 626. »Niepéć, Niepyć = źle, nie udaje się: 'Zmiarkowawszy, że niepyć, wyszedłem'. 'Niepeć' = nie można: 'Jak jedno wziąść, to drugiego niepeć'« Pr. fil. IV, 221—22. »Niepeć = nie przelewki, nie żarty: 'Ják widział niepeć' = jak zobaczył strach przed oczyma, jak zauważył, że to nie przelewki, nie żarty« Swięt. 705. »Niepeć = niebezpiecznie« Pr. fil. V, 805. »Niepeć = nie przelewki, nie żarty, konieczność, ostateczność: 'Kie przyndzie niepeć, to musis uciekać'. 'Nie zjadáj sytkiego, schowáj se kęs od niepeci'« Spr. V, 381. »Niepeć = konieczność« Cer. »Jak widział niepeć, ze sie chałupa páli, gruchnuł do okna« Swięt. 408. »Widząc niepeć, zaczął mówić pacierz« Święt. 509.

Niepewnica = »rzecz niepewna: 'Obietnica niepewnica, a głupiemu radość'« Pr. fil. V, 805. Toż Ust. od Stradomia. Fed. 354.

Niepewny: »Chto sie trafi (na

nocleg w karczmie), to zyciem niepewny« Chełch. I, 230.

Niepili = »obcy« Rozpr. IX, 210. Spr. IV, 347. »Niepili a. Niepilák = 1, nie krewny 2, obcy, nieznajomy« ib. X, 290. Toż Wrześ. 14. »Niepili, Niepilak, Niepilec = obcy« Spr. IV, 308. Toż ib. V, 381. »Dać dziecko na niepile ręce« ib. »Tu mi się między niepilemi kutwi = tu mi się między obcymi przykrzy« ib. IV, 346, p. w. Kutwić się. »Niepili = obcy, cudzy« Pr. fil. V, 805. Cer. »Mnie znany jest tylko przymiotnik 'niepili' = obcy, cudzy« Rozpr. XXVI, 385. Por. Rozpr. XVII, 47. »Niepili, a, e (przymiotnik, czasami nieodmienne) nie należący do rodziny, do sukcesji, nie spokrewniony: 'Odmówili mu, jako niepilemu'« Krak. IV, 313.

Niepleka = »dziwak« Hilf. 173. »Niepleka = osoba niedołężna« Pobł. 54. »Niepleka m. i ż. = człowiek ociężały, wielki a niezgrabny; niedołężny, charłak« Ram. 125.

Niepodoba p. Niepodobieństwo.

Niepodobieństwo = »rzecz niemożliwa« Mil. || »Niepodoba = niepodobieństwo« Krak. IV, 313.

Niepodobność: »Gádál niepodobnością« = cenił skórę tak wysoko, że niepodobna było tyle za nią zapłacić Zb. VIII, 317, n° 12.

Niepodobny = nieodpowiedni: »Na młyn tam niepodobne miejsce w żadnym sposobie« Kuj. I, 175. || »Niepodobny = niepotrzebny« Pr. fil. V, 805. || »Niepodobny« = nie podobny do prawdy, niemożliwy: »Jak mi powiés co niepodobnego, to ci dám te piéniądze« Święt. 429. Toż Cisz. I, 246, n° 195. »Powzięła go niepodobna chęć ozenić się z hrabiego córką« Pleszcz. 145. || »Niepodobne rzeczy« = niepodobieństwo, to być nie może: »Nie pójdę za Jasia, niepodobne rzecy!« Kiel. II, 46. »Z tobą nie pojadę, da niepodobne rzecy!« Rad. I, 150, n° 108. »Tatusieńku, Nie bij mnie za plecy: Trza się poumizgać, niepodobne rzecy!« Krak. II, 499, n° 845. || »'Niepodobna, zeby...' = niepodobieństwo, to niemożebne« Was. 243. || »Niepodobná«: »Obwieszą cię, Już ci będzie zbijać potém niepodobno« Zejsz. 170. Toż Goszcz. 282. »Czemuż mi jest niepodobno wiedzieć przyczynę?« Rog. n° 492. »Niepodobno, żeby on ij poradził« Kuj. I, 178. »Niepodobno = być nie może«: 'Tak go strofował, że niepodobno = że więcej już niepodobna« Zb. I, 28. »Tyle strachu, co niepodobno« Pozn. VI, 76. »Król bardzo wielki tryjumf zrobił, że niepodobna« ib. 77. »Nie jest to podobno, żebyś ty upilnował tych jabłek od złodzieja« ib. 104. »Ładna, co niepodobno« ib. 115. »Biedni, co niepodobna« (tak K.) ib. 166. »Niepodobno było sprzedać« ib. 343. »To jest niepodobno, żeby to sto dukatów miało kosztować« ib. 356. || »I ten má królesku córkę dostać za żonę! To jest niepodobnie!« (tak K.) ib. 75. »Tak sech (= chudł), co niepodobnie« (tak K.) ib. VII, 110, n° 40.

Niepodraga = »baryłka« Lub. I, 160.

Niepokornica = »niepokój« Święt. 705. »Nie jest mi zimno... Ino mi jest wielgá niepokornica« ib. 254.

Niepołożny = »stromy«: »Niepołożna góra« Zb. II, 235.

Niepomalu ? »Ej zalu niepomalu, Kochałem cię, panno, z mału« Kozł. 72. Tamże str. 73 w takiejże pieśni: »Zál, zál niemały«.

Niepomyślenie p. Niedoczekanie.

Niepopsuty = »niespłoszony (myśliw. o ptaku)« Pr. fil. V, 805.

Niepora = niepogoda Potocki Słownik rosyjsko-polski. p. w. Непогодье.

Nieporada »nie można, nie ma ochoty« Wrześ. 14. »Nieporada = nie sposób« Rozpr. III, 373. »Nieporada = nie można, nie ma ochoty: 'Nieporada mi tam iść'« Rozpr. X, 290. »Tak sie sycko skocurzyło, ze nieporada tego teráz wyprościć« ib. 301, p. w. Skocurzić sie. »Nieporada = nie można« Cer. »Nieporada = nie sposób, nie można« Spr. V, 381. »Śpiéwałabyk rada. Ale nieporada« Zb. XII, 150, nº 435. »Radák cie widziała... ale nieporada« ib. 187, nº 90. Por. Nierada.

Nieporadny = niemożebny: »Frajereczki moje, nie zazdrośćcie sobie: Nieporadne rzeczy, zebyk was wziął obie« Zejsz. 47, nº 39. || »Poradna a. Nieporadna godzina« = 1, zła, niestosowna, feralna 2, kłopot: 'Nieporadna godzina z tym człowiekiem' = kłopot z nim, nie wiedzieć, jak z nim zładzić« Roczn. 226, p. w. Poradny. Zb. I, 74, p. w. Poradny.

Nieporęt: »Z Nieporęta« Maz. II, 191, nº 460.

Nieporuszna = uczciwa (o dziewczynie) Ust. od Pułtuska.

Nieposiduszczy = »nie siedzący na miejscu, ruchliwy, niespokojny« Zb. I, 62. »Nieposieduszczy = co na jednem miejscu posiedzieć nie może« ib. 72.

Nieposłuszeństwo: »Niepôsłúsznose« Ram. 125. || »Nieposłuch = nieposłuszeństwo« Pleszcz. 38.

Nieposłusznik = nieposłuszny (o synu): »Nieposuśnik« Zb. VII, 23.

Nie po temu = nie do tego, nie od tego: nic potem, do niczego: »Tu ludzie nie po temu, Dziwują się lada czemu« Pozn. IV, 96, nº 181. »Nie paś (Jasiu) kuni w moi rucie, Moja ruta nie po temu, Kazdy krzácek po złotemu« Kozł. 170, nº 33. »Nie drzyjze mi kamizele, Bo to teraz nie po temu, Łokieć płótna po złotemu« Kon. 28, nº 167. Toż Krak. II, 494, zwr. 8. »Lúdze są tu nie po temu, Dziwują sę, jak rárogí, czasem lada czemu« Derd. 81.

Niepotrzebny = »nieprzydatny do niczego« Roczn. 217. Zb. I, 72.

Niepozorny: »Niepoziorny = brzydkiego wejrzenia, odrażający: 'Táki niepoziorny, jak zbój'« Spr. IV, 325. »Czárne oczka, czárne, Ale niepozorne; Pozorniejsze siwe, Ale niepoczciwe« Rud. 147, nº 134. »Niepozorny« = niepoczesny, wyglądający niekorzystnie, nieuprzedzająco Ust. z Litwy.

Niepraktyk = laik, fryc, niedoświadczony Ust. z Litwy. W temże znaczeniu »Niepraktykant« Sand. 269, nº 5.

Nieprecz = »niedaleko« Aten. VIII, 511. »Pytáł sie, daleko tu do miasta, a uni mu pedzieli: — Nie prec« Zb. VII, 12. || »Ta kańsi nieprecki była jakási fajná dziewczynka« Rozpr. X, 249. 257. Zapewne pomyłkowo w Tygod. ilustr. 2, XIV, 28 stoi 'niepredki' K.

Nieproste = nieczyste, złe, niedobre (o strachach): »Tu je w tych chyczách niecó nieproste« Hilf. 119.

Nieprzeliczony = niezliczony: »Duzych rybów było 330, a małych to nieprzelicuna moc« Chełch. I, 146.

Nieprzepłacony = nieoszacowany, nieoceniony: »Pojąnem sobie nieprzepłaconą Księdza proboszcza siostre rodzoną« Kuj. II, 15. Toż Zb. IV, 173. Kon. 33. Krak. II, 58. 514. Maz. II, 102. Rad. II, 111.

Nieprzewodny = »nieporadny« Święt. 705.

Nieprzezpiecz- p. Niebezpiecz-.

Nieprzezwyciężenie: »Do nieprzezwyciężenia jeść mu się chciało« Chełch. II, 127.

Nieprzygoda = zła przygoda: »Cy ci sie jaka niepsygoda (tak K.) stała?« Zb. X, 181.

Nieprzyjaciel: »Djabeł jest lekki na wspomnienie, zaraz staje przy człowieku... to albo trzeba go inaczej nazwać, np. 'zły', a. 'nieprzyjaciel', a. po prostu 'ten', albo też, nazywając, wspomnieć przedtem coś o Bożem narodzeniu« Wisła I, 104. »Nieprzyjaciel = zły duch (eufemizm)« Pr. fil. IV, 222.

Nieprzyjazny = nieprzyjaciel, wróg: »Koń potrafi nieprzyjaznych tratować« Kam. 165.

Nieprzykładający = »naprzykład: 'Chodziły, jak nieprzykładający to bydło'« Pr. fil. V, 805. Por. Nieprzymierkiem.

Nieprzymierkiem = nie przymierzając, niby: »Człek nieprzymierkiem kieby ślepak łazi« Kam. 8. 34. 38 (nieprzymirkiem). 101. 211. »Nieprzymiérkiem = nieprzymierzając, aby się nie stało, gdy się o czemś złem mówi: 'W tém miejscu nieprzymiérkiem miał wrzód' (tj. aby w tem miejscu pokazującemu się nie zrobił)« Pr. fil. IV, 222. Por. Nieprzykładający. Nieprzymierzając. Nierównując.

Nieprzymierzając: »Pies się wkoło wił, nieprzymierzając jakby wicher, kiedy złapi carownicę« Kam. 148. O. p. w. Przymierzać. || »Nie przymierzający« Dyg. Por. Nieprzykładający. Nieprzymierkiem.

Nieprzysiężny = nie należący do towarzystwa wstrzemięźliwości (od wódki) Pozn. II, 30.

Nieprzywinny = »niewinny« Pleszcz. 38. »Ja z rodu temu nieprzywinna = zupełnie jestem niewinna« ib. 48, n⁰ 1.

Nierad = »niechętny« Fed. 403. »Pośléjciez... po księdza, po sąsiady, po wszystkie ludzie nierady (w nieprzyjaźni), Co się z niemi przeprosiemy« Kal. I, 124, zwr. 5.

Nierada = »niemożliwość, trudność: 'Dzieciom straśnie nierada jiś do skoły, bo błoto'« Rozpr. XXVI, 385. Por. Nieporada.

Nieradny = niezaradny: »Po zabiciu niedźwiedzicy, piastuny są nieradne i do schwytania łatwe« Tyg. ilustr. 1, XIV, 136. »Choćby najstarsy człowiek i najnieradniejsy, to musi gulać« Chełch. I, 119.

Nieraga = »niezdara« Pleszcz. 38.

Nierano: »Nierâno = późno« Ram. 125. »Nierâny = nieraanny, niewczesny, późny« ib. Toż Ust. z Litwy.

Nieraźno: »Jak zaczną grać, to nijak ci dosiedzieć na ławie, choćby ci i sobą nieraźno było = choćbyś miał jaki smutek« Kam. 140. »Nieraźno = przykro, niedogodnie, niezręcznie« Osip.

Nierecht = »niesłusznie, niedobrze« Krak. IV, 313.

Nieroba = »leniuch, próżniak, gnój, włóczęga« Kolb. »Taki nieroba z niego« Pr. fil. V, 805. »Nie-

roba = któremu robić się nie chce« Zb. I, 72. »Nasi chłopi ladaco, nieroby« Kam. 35. || »Nierobus = próżniak, człowiek leniwy: 'Mám pincoro nierobusów', powiada ojciec a. matka o swoich dzieciach« Ram. 125. »Nierobus = któremu robić się nie chce« Pobł. 53. || »Nierobotnik« = próżniak: 'Karczmarza cera, Syn zagrodnicy. Oba się zeszli nierobotnicy'« Rog. n° 527. || »Nierobociąg = próżniak: 'Straśnie mám zone kiepsko, straśny nierobociąg'« Pr. fil. V, 805. || »Nierobocián = próżniak: 'Powiadają ludzie, ze já nierobocián, A já sie uwijam, jak na polu bocián'« Pr. fil. V, 805. || »Nierobociuch = próżniak: 'Powiedzieli ludzie, że já nierobociuch, a já sie uwijám, jak na polu bociuch'« Pr. fil. V, 806.

Nierobem = bez roboty: »Nie mógł ścierpieć tak nierobem siedzieć« Kam. 128.

Nierobocian p. Nieroba.

Nierobociuch p. Nieroba.

Nierobotnik p. Nieroba.

Nierobus p. Nieroba.

Nierost p. Nerest.

Nierozeznawka = »rodzaj dzikiej kaczki« Pr. fil. V, 806.

Nierozhłuzdany = »człowiek tępy, nierozwinięty umysłowo« Wal. p. w. Hłuzdy.

Nierozstanny: »'Ona z kázdym nierozstanna' = trudno od niej odejść, jak się przyczepi i długą gawędę rozpocznie« Zb. VIII, 252.

Nierób p. Nieroba.

Nierównamoc' p. Nierównica.

Nierównica = »wielka choroba, epilepsja« Wrześ. rękop. Pr. fil. V, 806. Spr. V, 383, p. w. Obrusować. || »Nierównamoc = wielka choroba, konwulsje« Spr. IV, 308. »'Nierownamoc, Nierównica go bije'« = wielka choroba, konwulsje« ib. V, 381. Por. Nieszczęśnica.

Nierównując = nieprzymierzając, 'nieprzykładający', 'nieprzymierkiem' Ust. z Litwy.

Nieruchaj itp. »Nieruchaj« = niedołęga: »Miała matka nieruchaja, Nasadziła go na dwa jaja: — Siedź tam, chłopie, niedołęgo!« Pozn. V, 152, n° 350. || »Nieruchała = ociężały człowiek« Święt. 705. »Taki nieruchała!« ib. 357. »Wyglądál na nieruchałę« ib. 361. || »Nieruchały« przymiotnik: »Stary, nieruchały« Święt. 219, n° 61. || »Nieruchawy«: »Dał mu ojciec konia starego, nieruchawego« Kiel. II. 238. »Za starego każą iść, A ten stary, wielki, nieruchawy, Żeby nigdy z nich (z łóż) nie wstał« Pozn. IV, 203, zwr. 4. »Nieruchawy = powolny, ociężały, flegmatyczny« Pr. fil. IV, 846. Czark. || »Nieruchawiec« = niedołęga, bałwan Potocki Słownik rosyjsko-polski p. w. Тюлень.

Nieruchał- p. Nieruchaj.

Nieruchaw- p. Nieruchaj.

Nierychły i pochodne: »Nierychły« = późny: »Kłos z przodu fury ma oznaczać wczesne siewki, z środka, średnie, z zadu nierychłe« Święt. 119. || »Nierychło« = nie zaraz, nie prędko: »Tata w polu orze, A nierychło zorze« Święt. 220, n° 63. »Nierycho (tak K.) = nie prędko, nie zaraz« Osip. || »Nierychło« = późno: »Nierychło idziewa, Nie rychło nas (pan, czy ekonom) puścił« Wisła VI, 304, n° 27. »(Gorzelnik) nierychło nas puścał do dom« Lub. I, 128, zwr. 18. || »Nierychło« = nie czas, nie wczas: »Już teraz nierychło do kądzieli chodzić« Wóje. I, 242.

Pauli, 102. || »Nierychle« = późno: »Nierychle z wiecora« Maz. III, 63. »Do karcmy chodzi, Nierychle przychodzi« ib. 82. Por. Nieskoro.

Nierychtyk = »nierychło, późno« (chyba późno? Ale i 'nierychło' zapewne błędnie wyjaśnia wyraz K.) Krak. IV, 313.

Nierzch- p. Nerest-.

Nierzeja p. Mierzeja.

Nierzw- p. Mierzw-.

Nie sama = »będąca przy nadziei« Kam. 103. Kuj. II, 271, p. w. Gruba. Pr. fil. IV, 222. 846; V, 806. »Ona opłakuje, Bo dobrze miarkuje, Ze juz nie samá« Kozł. 90.

Niesamowity = »człowiek, mający związki z djabłem i z jego pomocą nadzwyczajne rzeczy dokazujący; mówi się o takim, że 'ma muchy w nosie'. Niekiedy także używają tego wyrazu mniej właściwie zamiast 'nie swój', tj. gdy komu czegoś brakuje, gdy nie ze wszystkiem zdrów, a. podejrzany o obłąkanie umysłu« Roczn. 217—18. Zb. I, 72. »Ludzie 'niesamowici' jedzą węża żywego i to na przekąskę po wódce...« Zb. V, 171, n° 38. Lam w powieści 'Idealiści'.

Nieschędliwy = »nieochędożny, nie lubiący porządku, np. chłopiec« Zb. II, 249.

Niesiotr p. Jesiotr.

Nieskąd = nie tylko: »Okropnie bogaty pán, że nieskąd w kieszeniach, ale i w siedle i w butach piéniądze miał« Pozn. VI, 228.

Nieskoczny: »W Olkuszu Gwarkowie tańczyli niegdyś 'nieskoczngo', którego nazwę na 'nieskończonego' przetworzyła z czasem burzliwa i niecierpliwa młodzież męska« Kiel. II, II.

Nieskończony: »Nieskończona bajka« = rodzaj gry, składającej się z powtarzania tych samych pytań Wisła II, 837, n° 31. Por. Nieskoczny.

Nieskorny = powolny, nieprędki: »Nieskorne Zydowsko paćka się długo z tym miodem...« Krak. IV, 315, p. w. Paćkać się.

Nieskoro = »późno« Rozpr. X, 202; III, 373. Spr. IV, 27. Listy filolog. XII, 468. »Ziemniaki nieskoro uwrzeją« Zb. X, 241, n° 45. || »Nieskorzej = później« Hoff. 41. »Masło zostawił, a piniądze dostanie nieskorzéj« Zb. VII, 52. || »Nieskoro = za późno« Pr. fil. V, 806. »Zegar idzie nieskoro« = późni się Ust. z Cieszyna. »Wprzód sobie uważ, Jeźli będzie z kochaneczka dobry gospodarz; Nieskoro potém... Jak ty będziesz wycierała Oczka pod płotem« Rog. n° 372. Toż Zb. IX, 191, zwr. 6. »Nieskoro będzie po uczynionej przysiędze (klasztornej wychodzić za mąż)« ib. n° 492. »Nieskoro wiánecka załujes« Zb. XII, 192, n° 31. »Na starość wilkiem to juz nieskoro orać« Fed. 352. »Gdo nieskoro chodzi, sam sobie szkodzi« Cinc. 13, n° 216. »Nieskoro po śmierci lutować« ib. 25, n° 555. »Nieskoro ryby za sakem chytać« ib. 26, n° 568. »Nieskoro sie báć ognia, jak sie spáli« ib. 27, n° 586.

Nieskreślnie: »Nieskryśnie = bardzo, niewymownie« Pr. fil. IV, 222.

Nieskręcony = »niezgrabny« Rozpr. XXVI, 385.

Nieskromny = »postny: 'Sobota dzień nieskromny'« Pr. fil. V, 806.

Nieskrowity = »niepomiarkowany, niehamowany« O. »Nieskrowity = nieobyczajny« Pobł. 136. »Nieskrowitość = nieobyczajność« ib.

Nieskutecznie = niepomyślnie: »Co napisał (do panny, prosząc o rękę), to mu odpisowała nieskutecnie« Cisz. I, 262. »Nieskutecnie na świecie, Któż mi teraz złoty warkocyk rozplecie?« Rad. I, 169, nº 155.

Niesłony = »niedojrzały, np. o wiśniach« Lub. II, 212. »Niesłony = nieporadny« Święt. 705. »Jasiek... tak wielgi, jak tyka, a niesłony, ze Boze sie pozál« ib. 487.

Niesłowny: »Wrona to 'niesłowny' ptak, bo swojem krakaniem: 'kraść, kraść'! podżega poczciwych ludzi do złodziejstwa« Fed. 369.

Niesłuszny = »nieprzyzwoity: 'Niesłuszna śpiewka'« Pleszcz. 38. || »Niesłuszny« = próżniak: »Jeden ociec miał syna niesłusnygo; nie chciało mu sie nic robić« Chełch. I, 234.

Niesmutliwy: »Kto kochania nie zna, U Boga szczęśliwy: Nockę ma spokojną, A dzień niesmutliwy« Wisła VI, 864, nº 35.

Niesopust(y) p. Mięsopusty.

Niespełna: »Owieczki poczytać (= porachować), owieczki niespełna« Zejsz. 139, nº 64. Toż Zb. XII, 204, nº 57. || »Niespólna rozumu« Pozn. VI, 103.

Niesporny p. Sporny.

Niespory i Niesporo: »Niespory« = niezręczny, niedogodny: »Siada na konika, droga mu niespora« Wójc. I, 120. »Niespory = nieskory: 'Takie to było niespore do chodzy'« Rozpr. XXVI, 385. || »Niesporo« = nie raźno: »Boi sie sám, wybira sie, a nie sporo mu« Chełch. I, 24. »Furmanowi niesporo jechać« Krak. III, 32, nº 53. »Było im jakoś niesporo« Gazeta Pols. 1877, nº 17. »Wszystkie siostry za mąż poszły, A mnie zaś niesporo« Zb. VIII, 110, nº 255. »Jadę, Drózka mi niesporá: Konicek mi ustál, Dziewcyna mi chorá« Święt. 259, nº 172.

Niespostrzeżenie przysłówek: »Niespostrzezonie« Święt. 390.

Niesprawny = nie chcący jeść: »Bydlę niesprawne« Ust. od Warszawy.

Nie stać p. Stać.

Niestatek = niestateczny, bałamut: »Teraźniejsze chłopcy to całe niestatki, Bałamucą panny, kochają mężatki« Oles. 159. »Walek niestatek Zośkę bałamuci« ib. 175. »Wyjeżdżaj, ty psie, niestatku; Wszystkieś panny poobjeżdżał, Mnie na ostatku« Lip. 96. Toż Rad. II, 29, zwr. 8. Por. Niedostatek. || »Kobieta, znana we wsi, jako czarownica, chodziła po pastwisku przed wschodem słońca, a po trawie, po rosie miotała powązką, przez którą mleko cedzić się zwykło, i mówiła: »Biorę pożytek, ale nie wszystek«. Parobczak (który to widział) miotał, po trawie uzdeczką, mówiąc: »A ja, niestatek, biorę ostatek«. Skoro powrócił do domu i zawiesił uzdeczkę na kołku, i gdy już słońce wschodziło, natenczas obficie mleko ciekło z uzdeczki« Gluz. 461. Toż Zb. IX, 70. Kuj. I, 100, nº 14. Zb. X, 90. 276. Fed. 262. Rud. 110. Święt. 527. || »Niestatek = złe prowadzenie się, rozpusta« Osip.

Niestatkować = »źle się prowadzić, żyć rozpustnie, bałamucić się« Osip. Toż Ust. z Litwy.

Niestety: »Niestuty« Rozpr. VIII, 244. »Niestety mnie strapionej!« Wisła VIII, 294. || »Niestutać = żałować Udz. || »Niestutkować = zemstować, przeklinać« Udz.

Niestworzenie i Niestworzony: »Jasinka okuli w żelaza, jak

to niestworzenie« Zb. IV, 222, n⁰ 52. »Kuba... pije jak niestworzenie boskie« Pozn. II, 63, ods. »Koń... schorzały jak niestworzenie do domu się przywlék« ib. 179, ods. 1. || »Kupiec... ujrzał niestworzonego potwora, jakiego nikt na świecie nie widział« Wisła VIII, 262.

Nie swój = cudzy, wędrowny: »Muchy... osiadły jakiegoś nieswojego, co był zaszeł do karczmy« Kam. 139.

Niesytka p. Nienasytka.

Nieszczerość: »Niescyrność« Fed. 403.

Nieszczęsny itp.: »Nieszczęśna białogłowa« Rog. n⁰ 388 (ale n⁰ 403: 'nieszczęsna'). »Niescesná« Rozpr. IX, 274. 329. »Nieszczęśnie půosła za mąz« ib. VIII, 135. »Nieszczęście« ib. 117. 175. »Nieszczesce« Bisk. 38. »Niesceście« Rozpr. IX, 329.

Nieszczęśliwy itp.: »Nieszczestlíwy«, »Nieszczestlíwie« Ram. 125. || »Cóżeś ty nieszczęśliwego zrobił?!« = najlepszego Pozn. VI, 300.

Nieszczęśnik i Nieszczęśnica: »Ty, niescęśniku!« Zb. VII, 30. || »Nieszczęśnica, Nieścęśnica = konwulsje, wielka choroba: 'Chyciła się go niescęśnica'« Krak. IV, 313. »Nieszczęśnica a. Przepaśnica = wielka choroba, ciężka choroba« Bibl. Warsz. LXXX, 626. Por. Nierównica.

Nieszpetnica: »Cego krzyczys, ty, niespetnico?« Zb. IV, 242, n⁰ 198. || »Nieszpetulis« = żartobl. o pannie niebrzydkiej Ust. z Litwy.

Nieszpory: »Niespór« Rozpr. X, 255; VIII, 220. Wisła III, 595. Kaspr. 17. »Zawiedła go... Z wielgij msy na niespory, Z niesporu do raju« Święt. 256. n⁰ 164. »Nieszpor« Ust. z Litwy. O.

Nieść: »Niść« Chełch. I, 172. »Niesę, Niesłam« Ust. z różnych okolic. »Nioszę« Wisła VII, 727. || »'Nieść sie za co' = uważać się za coś lepszego od innych« Święt. 705.

Nieśliwy: »Nieśliwá kura = kura, znosząca często jaja« Święt. 705. 445. Rozpr. XXVI, 385. Por. Nieśny.

Nieśmiałek: »Mój Michałek nieśmiałek, Chłopa tylko kawałek« Pozn. V, 29. n⁰ 50. Por. Nieśmieluch.

Nieśmieluch = »nieśmiały« Sand. 263. Por. Nieśmiałek.

Nieśmiertelny: »Niesmirtelny« Ram. 125. »Niesmirtelnosc« ib.

Nieśny »rok = w którym kury dużo jaj niosą« Pr. fil. V, 806. »Kura nieśna« = 'nieśliwa', dużo jaj niosąca Zb. IX, 41, n⁰ 3, 3. »Drób od ziarnek, rzucanych na ś. Szczepan, ma być od nich nieśny« Zb. II, 21. Por. Nieśliwy.

Nieświadomy i poch. = nieznany: »Przyszli... w wielgi lás nieświadómy« Hilf. 131. || »Nieświadomość« = wątpliwość: »Pan go zabrał do dwora na poradkę w każdej nieświadomości« Kam. 87. || »Nieświadomo« = na niewidziane: »Nasa dziewucha nie bydlę, abyświa ją nieświadomo pozbywali« Krak. II, 11.

Nietła p. Miotła.

Nie to boże! »Nie to boze!« = niedopiéroż, tem bardziej: 'On mu dáł radę, a nie to boze ty!'« Spr. IV, 27.

Nietoperz: »Niedopérz« Rad. II, 126. Parcz. Cisz. I, 78. »Niedopyrz« Pr. fil. IV, 221. »Niedoperz« Czark. Ust. z Litwy. || »Niecopyrz« Jastrz. || »Kacopéz« Wisła V, 652. 751. »Kacopyrz« Pr. fil. IV, 275. Spr. V, 110. ||

»Krzętopérz« Krasn. 304. || »Latoperz« Kozł. 381. »Latopész« Rozpr. IX, 111. 133. »Latopérz« Łęcz. 12. »Latopierz« Rozpr. XI, 185. Pr. fil. I, 155, nº 3. Hoff, 40. »Latopyrz« Pr. fil. IV. 213. Parcz. Mil. || »Mętoperz« O. Osip. Wisła VII. 175. »Mętopérz« Rozpr. XII. 39. J. Bystroń. »Myntopyrz« Spr. IV, 26. »Mentopérz« Pr. fil. V, 792. »Mentopirz« Wisła I, 101. || »Szętopiérz« Cen. 79. Pobł. 98. Nadm. 148. »Szătopierz« Ram. 207. Por. Gacek. Gacoperz.

Nietota = »roślina lycopodium selago« Wrześ. 14. Spr. V, 382. O.

Nie to to = nie prawda: »(Burmistrzówna mówi): To źli ludziska zmyślili! (Pan starosta odpowiada): — Oj nie to to, burmistrzówno, nie to to« Maz. III, 123, nº 92. Toż Wójc. I, 94.

Nietrefny: »Młodzież... dziegciem a. czem nietrefnem kołki nasmaruje, ażeby dziewczęta zwalały ręce« Chełm. I, 160.

Nie trwać = »nie dbać o co« Spr. IV, 27. || »Nie trwało długo« a. 'nie warowało długo' = wkrótce Choc. 7.

Nie trzeba = właśnie, i oto, aż tu: »I nie trzeba, że właśnie pod owe czasy szedł sobie chłopak...« Bibl. Warsz. 1864, I, 268. »Nie trzeba, że, jadąc z góry, przydusiła deska kurę...« ib. 288.

Nietuj = »niema czego a. kogo: 'Nietuj doma gospodyni'« Osip.

Nie tu wspominając = aby nie urzec, na psa urok, mówi się o czemś złowrogiem, fatalnem, z życzeniem, aby nie spotkało osoby, do której się mówi: »Ksiądz, nie tu wspominając, dostał cholery i umarł«. »Parobka tego, nie tu wspominając, zabił piorun« Ust. z Litwy.

Nie tyto p. Tyiko.

Nieuboiny = »nieżyczliwy« Czark.

Nieuczały = nieuczony: »Nieŭuczały« Hilf. 143. Ram. 126. »Nieŭuczałose« Ram. ib. Por. Nauczały.

Nieuczciwy i poch.: »Nieŭutcîwy, Nieŭutcîwie, Nieŭutcîwose« Ram. 126.

Nieudały: »Nieŭdały« = 1. nieudany 2. niezdarny Ust. z Litwy. Bałucki, Pańskie dziady, 230. Por. Udały.

Nieudarzony = »niezdarny« Fed. 403. »Dzieci nieudarzone« Spr. IV, 319. p. w. Bejdák. »Nieudarzony = niezgrabny, nieładny, niezdarny« Sand. 263. Por. Niezdarzony.

Nie udolić = »nie zdołać« Rozpr. XI, 431.

Nieudolny: »Nieudólny = niezdatny, nieprzydatny« Krak. IV, 313.

Nieugodny = »niezgodny, grymaśny« Krak. IV, 314.

Nieuhajnie (może raczej 'nieóchajnie', por. Ochajny K.) = »nieporządnie, niechlujnie« Pr. fil. V, 806.

Nieuk = »byczek, założony po raz pierwszy do jarzma« Czark. »Nieuk = młody wół, który jeszcze nie chodził w jarzmie« Osip. Maz. V, 55. »Nieŭuk« Ust. od Makowa. || »Nieuk = wolec nieoprzęgany« Zb. VI, 93. »Miuk« Maz. V, 200. »Miŭuk, Miéŭuk« (autor pisze 'miłuk', 'miéłuk' K.) Wisła III, 739.

Nieukojny: »Przebiegłaś... Jako strzała z łęka, Wrywszy w moje serce Nieukojną ręką« (zapewne 'nieukojną męką' K.) Rog. nº 272.

Nieumiały = nieumiejętny: »Nieumiałem etymologizowaniem naroił ćmę niedorzeczeństw« Brandowski O pomysłach Bielowskiego, 232.

Nieuroda = brzydki: »Dziad nieuroda ogolił brodę...« Pozn. IV, 234, n° 451.

Nieurodliwy = »szpetny, niełądny« Pr. fil. IV, 846.

Nieusłuch = nieposłuszeństwo: »Za nieusłuch bije (pán)« Kiel. II, 157.

Nieusłuchany = nieposłuszny Wilkoński Ramotki, t. I. Doman. »Nieusłuchany = nieposłuszny« Spr. IV, 27.

Nieustawicznie = nieustannie: »Dla czego nieustawicznie gádasz?« Kuj. I, 150. »We młynie sie mele nigdy nieustawicznie« ib. 175. Por. Nieustawnie.

Nieustawnie = nieustannie: »Będę mówić Matce 'pani matko', Tobie będę mówić nieustawnie 'babko'« Rog. n° 168. Por. Nieustawicznie.

Nieużyczliwy = »1, nieżyczliwy 2, nieużyty, skąpy« Parcz. Por. Nieużyczny. Nieużytek.

Nieużyczny = »(człowiek) nieużyty« Pr. fil. IV, 222. Por. Nieużyczliwy. Nieużytek.

Nieużytek = »człowiek nieużyty« Pr. fil. IV. 222. Por. Nieużyczliwy. Nieużyczny.

Niewałuszny = niezdatny Od Jaślisk.

Niewarowy: »Niewarowe płótno = surowe, prosto z krosien, nie parzone jeszcze i nie bielone na bielniku« Pr. fil. IV, 846; V, 806. Kłosy XII, 307.

Niewartus = »niepoń« Pobł. 55.

Niewczemże: »Niewczymże = bo też, nie dziw że, 'nie czemuż': Gdy mówią o samobójstwie czyjemś, ktoś dodaje: »Niewczymże taki smutny chodził już oddawna«. Dowiadując się, że ktoś coś ukradł, ktoś powiada: »Niewczymże tak zawsze z pode łba patrzył« itp. Ust. z Litwy.

Niewczoraj: »Niéwczora a. Poniéwczora a. Zaniéwczora = przedwczoraj, pozawczoraj« Pobł. 55. »Niewczerá« Hilf. 173. »Niéwczerá« Cen. 70. Ram. 127.

Niewdzięczny i poch.: »Niewdzeczny, Niewdzecznosc itd.« Ram. 126.

Niewdzięk = niewdzięczność: »Za com nie godzien takiego niewdzięku? = Zacóżem zasłużył na taką niewdzięczność« Kuj. II, 26.

Niewdzięka = »niewdzięcznica« Bibl. Warsz. LXXX, 626.

Niewiada = »niewiadomo« Parcz. Kud. »Niewiada, Niewiadu, Niewiado = niewiadomo« Pr. fil. IV, 222. 846. »Niewiada gdzie = niewiadomo gdzie« ib. »'Niewiadu od cego smaga w gębie, ze no, a głowa boli polanem' = niewiadomo z czego gorączka w ustach, a głowa ciężko boli« Pleszcz. 49, n° 10. »Choćby im niewiado co dobrego uczynił« Kam. 35. »Niewiado, jak długo« ib. 55. »Niewiado co zapłacił« ib. 87. »Wszystko się niewiadu gdzie podziało« Chełch. II, 134. »Niewiadu = niewiadomo« Pleszcz. 31, n° 11. »Niwiádu skąd niescęście na człowieka przychŭodzi« Rozpr. VIII, 103. »Niewiádu = niewiadomo« Pleszcz. 38. || »Niewiada« rzeczownik: »Z dziecka (spłodzonego z upiora i kobiety) po siedmiu latach robi się 'niewiada'« Lub. II, 97, n° 7. || »Niewiadku« = niewiadomo: »Panowie niewiadku co mają w głowie« Sand. 263. 271. »Niewiádku = niewiadomo: 'Niewiádku jak'« Pr. fil. V, 806. || »Niewieda« = niewiadomo: »Niewieda który« Zb. II, 89. »Niewieda, gdzie się podziéwa« ib. 158. »Niewieda skąd« Chełch. II, 96. || »Niewiedź kaj = nie wiedzieć gdzie« Krak. IV, 314.

|| »Pleść troje niewiedy« Potocki Słownik Ros.-Polski, p. w. Грезить. Por. Niewidy.

Niewiadomka p. Niewidka.

Niewiadomstwo = »niewiadomość« Pobł. 56. Ram. 126.

Niewiadro: »Niéwiądro = niepogoda« Hilf. 173. »Niewiądro = niepogoda« Ram. 126.

Niewiara = niewierny, poganin: »Kazdy niewiara sâmemu sŭobie skŭodzi«. »Já takiém niewiarom nie jezdem«. »Zyd niewiara ni mŭoze dŭostać sie do nieba« Rozpr. VIII, 121—22. Ib. IX, 176. »Zydowsko... niewiara posed« Krak. IV, 315, p. w. Paćkać się. Por. Niewiernik.

Niewiasta = żona: »Niewiasta wójtowa« Kuj. I, 120. 49, nº 2. »Niasta« Hilf. 173 (u Kabatków). 100. 104. Ram. 122. 126. || »Niewiasta« = kobieta, mężatka: »Niewiasta, częściej 'Niasta'« Hilf. 173. 87. (u Słowińców i Kaszubów). »Jużeś niewiasta!« (= mężatka) Pozn. II, 267. Ram. 122. 126. || »Niewiasta« = kobieta zamężna w roli swachny: Pozn. II, 224. 234. 235. 267. Kuj. II, 259. »Moja niewiasteczko!« = żoneczko Zb. IX, 195. »Pannom, niewiasteczkom« Rozpr. VIII, 168. || »Niewiasta. Niewiastka = synowa« Pr. fil. IV, 222: V, 806. »Niewiastka = synowa« Pleszcz. 38. Spr. V, 382. »Niewiasta, Niewiastka, Niewiasteczka, Niewiestka. Niewistka = synowa« O. Wójc. II, 229 ('niewiasta'). »Niewiasta = synowa« Rozpr. X, 290; XII, 96. Hoff. 50. Spr. IV, 347. Wrześ. 14. »Uciekaj matko (męża) w pole prec, Bo cię niewiasta rzuci w piec« Rad. I, 227, nº 326. »Rádaś niewieście, matko, co ci ją synacek przywiedzie?« Kal. I, 147, nº 116. »Niewiasteńka« Wisła VI, 855, nº 8. »Matulu... Prowadzimy ci niewiasteckę« Maz. III, 146, nº 133. || »Niewiasta« = narzeczona Huc, 668 (? K.)

Niewid: »Troje niewidów opowiadać« O. »Mądra prawi jakieś cudy-niewidy« Pozn. VII, 139, ods. Por. Niewiada, przytoczenie z Potockiego.

Nie widałeś! = »co ci po tem! daj spokój!« Czark.

Niewidka: »Czapka-niewidka« w bajkach: Gliń. I, 131. 143. 148. 197. od 218; III od 1. 25; IV od 88. || »Cápka niewiadomka = czapka, której włożenie czyni człowieka niewidzialnym« Pr. fil. V, 806. || »'Niewidomski kapelus' a. 'Niewidomska capka' = w bajkach ludu cudowne przykrycie głowy, czyniące człowieka niewidzialnym« Pr. fil. IV, 846. || »Czapka niewidzialności Świstuna« Fed. 295.

Niewidny = ciemny, mroczny: »Myska wlazła do jakiegosik niewidnego gąsca, co nic nie widziáł« Zb. V, 191. »Jasieńku, Gdzie się mi bierzesz przeciw nocy, przeciw nocy niewidnej?« Wisła VII, 691.

Niewidok = »ciemno: 'Już był niewidok, jak przyszeł« Pr. fil. V, 806. »Strasne ćmáki sie zrobiły, niewidoki: nie widzieć nic...« Cisz. I, 38.

Niewidomy »a. Niewistny = ślepy« (od Suwałk) Tyg. ilustr. 1, X, 294. Osip. Toż Ust. z Litwy. »Niewisny« O. Ust. z Litwy.

Niewiejka = »zboże nie wiane« Petr.

Nie wielce = nie długo np. chorował Zb. VIII, 252.

Nie wiele (co) myślący p. Myśleć.

Niewiele: »Niewieliczko« = tro-

szkę, niewiele Ust. z Litwy. »Niewieleczko« Chełm. I, 150.

Niewielki: »Niewielczki« »Chłopyszek niewielczki« Pozn. VI, 233. || »Niewieliczki« Ust. z Litwy. »Jestem ja niewielicka, drobna, Będzie ze mnie gospodyni dobra« Maz. V, 244, nº 225.

Niewierca = przeniewierca: » Ach ty luby, ty, niewierca, Coś się stał dla mnie szyderca?« Zb. II, 100, nº 135.

Niewiernik = »niedowierzający« Pr. fil. IV, 846.: »Kłajowianie niewiernicy, Zjedli sukę na granicy; Jesce sobie nie wierzyli, Kościami sie podzielili« Święt. 301, nº 450. Toż Zb. XII, 168, nº 50 (o Rogowianach). || »Niewiernik« = niedowiarek: »Bierzemy stąd niewiernika, a przyniesiemy katolika« (mówi matka chrzestna) Rad. I, 131. || »Niewierniczka = niewierna: 'Wy, druchniczki, niewierniczki, Nie wiernie mi służycie!'« Pr. fil. IV, 222. »Kasiù, niewiernicko, Coś mnie »bronić miała!... Pozn. IV, 213, zwr. 7.

Niewieści: »Niewieście psiny = roślina czartawa a. czarnokwit (circaea)« O.

Niewinność = niewiniątko, nieboga: »Kiej on... krowiusię niewinność zabił, to i do mnie wymierzyć gotów« Krak. IV, 94, nº 36.

Niewis(t)ny p. Niewidomy.

Niewitro p. Niejutro.

Nie wjedno = »nie zawsze: 'Nie wjedno świątégò Jána'« Ram. 126.

Niewodniczy = starszy rybak, rybołów, oficjalista dworski, dozorujący połowami Ust. z Litwy wyraz tradycyjny, dzisiaj podobno nieużywany K.).

Niewodny = niewodowy: »Niewodnych jader (= sieci) wielgá je gromada« Derd. 112.

Niewola = jeństwo: »Dałaś mię, matusiu, w niewolą! Robić mi kazują... Weźże mnie z niewole, Bo on (mąż) mie zaprzągá z kónisiem do role« Wisła VII, 128, nº 22. »Wyście na świebodzie, ja w ciężki niewoli« Kozł. 283, nº 109. »Posed Jaś do roli Z tej tęgiej niewoli« Maz. V, 257, nº 258. || »Niewoliczka«: »Niechze mój ojciec te śtéry konie sprzedaje, A mnie bidnego z tej niewolicki dostaje« Rad. II, 69, nº 138 (mówi rekrut). W przytoczeniu następującem może 'niewola' stoi zamiast 'niedola': »Wędrowawsy nóżki bolą; Ożenis się, cierp niewolą« Maz. II, 236, nº 652. || »Niewola«: »'Niewola była' = musiał, musiała: 'Niewola ci była' = musiałeś« Sand. 263. »'Niewola my była' = musiałem« Kuj. II, 278, p. w. Wola. »Niewola = mus, ostateczność, twarda konieczność: 'Śpi biéda, niewolá jom budzi: — Śpij, biédo, śpij jesce, nie chodźmy do ludzi'. 'Nie niewola mi torbe za panami po hálach nosić, bede jacy furmanił'« Spr. V, 382. Koń i wół mówią do koguta: »Cóż tobie za niewola? Gospodyni ci ziarno daje...« Krak. IV, 233. Toż ib. 234. »Niewola = przymus, konieczność: 'A coz mi to za niewola!'« Was. 243. »Ożeńze sie, mój Jasieńku, bo ci niewola. Jakci niewola, Takci potrzeba: Będziema się... dorabiać chleba« Kiel. I, 117, nº 177. 120, nº 190. Maz. I, 290, nº 187. Toż (dość niejasne) Kal. I, 162, nº 152. 180, nº 191. 185, nº 205. Podobneż zwroty, dość niejasne: Was. 150. Rad. I, 231, nº 338. 235, nº 354.

Wisła VIII, 703, n° 58. Święt. 265, n° 208. Kuj. II. 14, n° 124. Zb. II, 48, n° 26. Kozł. 96. Zb. X, 231, n° 14. Maz. I, 234, n° 111; III, 165. 213, n° 256. 214, n° 258. Kiel. I, 74, n° 33. Kuj. I, 287. 300. »Ach niescęsna dola, Za mąz mi niewola'« Oles. 142. »Nie pójdę ja za mąz ...Oj cóz mnie za niewola?« ib. 218. Toż Kon. 5. Zejsz. 56. 75. || W następujących przykładach znaczenie 'niewoli' splątało się z 'niedolą' i nabiera odcienia 'złej przygody', niedoli': »Cy cie główka boli, Cy nie mas niewoli, Cy ci ojca, matki zal?« Fed. 44. »Cegóz płaces, Cóz ci to za niewola? — Nie niewola, nie przycyna, Bo mnie mama dziś wybiła« Was. 154. »Niewola była Jadwidze, Poszła do boru po rydze« Kiel. II, 72. Kozł. 152. »Nie chodźze tam, moja Maryś, bo tam niewola. Niewola była, sama potrzeba Z tobąci się, mój Wójtysiu, dorabiać chleba« Rad. I. 175, n° 168. 236, n° 354. Por. Lub. II, 17, n° 30. »Wstępuj, Doroto, w ten olij, Nie będzieć żadnej niewoli« Łęcz. 171, zwr. 27. Maz. III, 342. zwr. 18. »Co ja się tam naciérzpiała (u matki) ciężkij niewoli! — A cóż ci to za niewola U matki twoji?« Łęcz. 254, n° 571. »Miłyz, mocny Boze, na moje niewole, Mnie robić kazują, a mnie rącki bolą« Zb. XII, 163. n° 608. »Idzie krawczyk lasem I przymiéra głodu czasem: To bida, niewola moja!« Rad. II, 34, n° 67. »Niewola nas ozeniła, bida nas łupi« Łęcz. 84, n° 119. Pozn. V, 131, n° 282. Maz. II, n° 520. Maz. III, 273. n° 384. »Nie robiwszy od lat kilku, Teraz mówią: - Róbże wilku! Niewolaż moja!« Lub. I, 215, n° 260. »A już biedy, już niewoli, Od frasunku główka boli« Maz. V, 220, n° 171. »Od biédy, od niewole Płacą ocka moje« Wisła VII, 116. »Dziewcyno z Podola, co ci za niewola? Mász chłopca ładnego, samaś nic godnego« Zb. XV, 71, n° 136. »Marysiu, pódzies na niewolą, Bo ta u Matusa kapusty nie solą« Święt. 152. »Niewolá mie przymusiła, Zebym posła za Rusina« ib. 274, n° 268. »Biéda i ciężká niewolá« ib. 316, n° 552. W przyśpiewie: »Tuli da hopsasa... niewola!« Kuj. II, 49, n° 214. Toż Kozł. 56. »To bida, niewola!« Maz. II, 124, n° 280, a. Toż Kuj. II, 62. Zb. IX, 201, n° 92. »Niewolá me z karcmy pędzi Przez worecka, przez piniędzy« Kozł. 266, n° 6. »Niewolá moja! Dałaś mi (za męża) mola... starego« Rog. n° 387. 386. »W tej mojej ciężkiej niewoli Któż mi serce zgoi?« ib. n° 398. Gdzie u Rog. n° 387 'niewola', tam ib. n° 388: »Ach biada!« »Cierpieć... w niewoli, w chorobie...« ib. n° 451. »Płacze i woła, Tak jéj jest wielka niewola« ib. n° 495. »Od niewoli serce boli« Łys. 15. »Płakała dziewczyna na swoją niewolę« Zb. X, 268, n° 110. Maz. III, 240, n° 304. »Hola, Jasiu, hola, W karcmie tobie nie niewola!« Maz. II, 171, n° 379. || »Niewola« Wójc. I, 250 czy to wieś, czy też imię pospolite? K. || »Niewoliczka« = niedola: »Ciężka niewolicka« Oles. 52. »Niewolicka (mnie) od matki wygnała« Oles. 206. »Jaka mi to teraz (za mężem) niewolicka sroga!« Kiel. II, 44, n° 128. || »Nie niewola« = nie potrzeba, niema musu: Patrz wyżej przytoczenie ze Spr.

V, 382. »(Czeladka) zbiera z pola, choć jej tego nie niewola« Kam. 67. Por. Nawała. Wola.

Niewolić: »Jezeli cię nózki bolą, To cię na to nie niewolą« Sand. 66. »Któż cię na to niewoli?« Maz. III, 239. Rad. I, 193. Toż Lub. I, 263. »Niewolą mię za starego« Sand. 219. »Mnie matula za Jasia niewoli... Główecko, nie ból! Ty mie, matulu, za Jasia niewól« (tak K.) Was. 152, n° 44. »Nie chcesz mnie chłopczyno, Ja cię nie niewolę« Kiel. II, 13, n° 29; II, 176. »To ta nie robota, co ty pieles len. — Piérwsy raz mnie matuleńka niewoliła (w) niém« Maz. II, 9, n° 21. || »Niewolić się«: »Przyjedź Jasiu... Niechaj się ludziska do mnie nie niewolą« Krak. II, 484, n° 806.

Niewolka = »narzędzie służące do rozbierania i składania zamku, przez ściskanie a. zniewalanie sprężyn; składa się z podpórki, nacisku i śrubki« Pr. fil. V, 806.

Niewód: »Pod Kosowem wymawiają niekiedy 'iniewód'« Maz. III, 44. || »Chłop... łowi rybę niewodką« Hilf. 122.

Niewstyd itp.: »Niewstydzie!« = połajanka Doman. || »Niewstydnica«: »Ty, niewstydnico!« Kiel. I, 72, n° 30. Krak. II, 124, n° 244. Kal. I, 117, zwr. 10. || »Niewstyda a. Niestyda = bezwstydnik« Spr. V, 382. Toż Wrześ. 14. Rozpr. X, 290.

Niewydarzony = lichy: »Owoc niewydarzony« Rozpr. X, 298, p. w. Psiárka.

Niewyłomny = »niewyłamujący się, skłonny: 'Prósił pán ociec... zebyście byli grzeczni, niewyłomni, pośli z nami na wesele'« Pr. fil. IV, 222. Por. Niewymowny.

Niewymówny: »Piérwszéj było Maryjanna... A tyj trzecij nie wymawiam, Bo to jego panna. A ta trzecia niewymówna, Bo to jego sama« Kuj. II, 32, zwr. 3. W podobnej pieśni Zb. VIII, 281, n° 1: »A tyj trzecij nie wystáwiáł, bo to jigu dama«. Toż Pozn. IV, 151, n° 282. || »Niewymowny = niewymawiający się« Pr. fil. V, 806. »Niewymowny = nie wymawiający się, nie wzbraniający się« Rozpr. XXVI, 385. »Wy, gospodarze, bądźcie honorni, niewymowni« (z oracji weselnej) Łęcz. 44. »Zebyście byli niezgardzoni i niewymowni« (też) ib. 58. »Zebyście byli sposobni, Ochocy, niewymowni...« Wisła VII, 336. »Abyście niewymowni byli« Pozn. III, 54. »Prosi pán ŭociec... byście byli mowni, niewymowni..« Mátyás, Z ust. ludu, 5. Por. Niewyłomny.

Niewypowiedziany: »Nieopowiedziany«: »O żalu mój, żalu nieopowiedziany!« Rog. n° 221.

Niewyrozumialec = niewyrozumiały: »Gościec, jeżeli mu co 'nie polubuje', to on zaraz, niewyrozumialec, chce wywrzeć swą zemstę za to na śmiertelniku« Święt. 484. Por. Niewyścigły.

Niewyspany: »Ach wy nocki niewyspane!« Rog. n° 176.

Niewyścigły = »niewyrozumiały« Ust. od J. Bystronia. Por. Niewyrozumialec.

Niewytrzymanie: »To tu widzę w takim boru niewytrzymanie ludzkie!« Dygasiński, Beldonek, 23.

Niewywczas: »Cóż ci to krzywe moje fryzowanie? Mójci to niewywczas, moje niewyspanie« Kiel. I, 101, n° 131.

Niewywodny = ciągły, nieustający, ustawiczny: »U nich goście

niewywodne« »Choroba niewywodna w domu« Ust. z Litwy.

Niewyżałowany: »Mój żalu niewyżałowany« Kon. 12. Kiel. I, 111, nº 159. Por. Nieodżałowany.

Niezabaczony = »nieprzepomniany« Wisła III, 88.

Niezabawem = niebawem, zaraz: »Pobiegła niezabawem i powróciła« Kuj. I, 40, ods. O. p. w. Zabawem. || »Nie zabawa« = nie potrwa długo: »Wszak to nie zabawa, pobiegę tam i zaraz wrócę«. »Zaczekajcie, to nie zabawa, zaraz przyniosę«. »Czy to zabawa!« = czyż to długo potrwa! Ust. z Litwy.

Niezabud = »upominek, pamiątka« O.

Niezabudka = »roślina niezapominajka (myosotis palustris)« O. Ust. z Litwy.

Niezadługo = niedługo, wkrótce Ust. z Litwy. Chełch. I, 177. Por. Zaniedługo.

Niezagrany: »Niezagrane jaje« = bez zarodka na żółtku, tworzące się jakoby bez udziału samca Ust. z Litwy.

Niezapominajka: »Błotna niezapomiajka = myosotis palustris« Ciesz. 11 (może pomyłka druku K.). Por. Niezabudka.

Niezażyły = »niezagojony (o ranie)« O.

Niezbawiony = potępiony: »Spada z kómina człowiek, król niezbawiony w piekle« Kuj. I, 119.

Niezbęda = »wzgarda: 'Cyni Bogu i ludziom przez swe postępki niezbędę'« Spr. IV, 337.

Niezbędnik: »Niezbednik = hultaj, człowiek sprosny« Pobł. 55. »Niezbednik = człowiek złych obyczajów« Ram. 126. Bisk. 38. Ty, niezbedniku!« Krak. II, 148, nº 293. »Żydzi niezbedniey, Pana Jezusa męczennicy« Kal. I, 88. »Oj chmielu, psie, niezbedniku!« ib. 195, nº 228. || »Niezbednica = kobieta nic dobrego« Pobł. 55. »Niezbednica = kobieta złych obyczajów, latawica« Ram. 126. »Niezbednica = psotnica« Piątk. »Niezbędnica«: »Cego płaces... ty, niezbędnico!« Kiel. I, 145, zwr. 13. Kal. I, 153, nº 130. Toż Zb. VI, 106, nº 16 (»niezbednico«). »Synu, Dobrześci ty zrobił, Żeś tę niezbednicę już raz zabił« Pozn. IV, 217, zwr. 11. »Wielga niezbednica, lata po gościńcach i po nocach, a gospodarstwa nie pilnuje« Pozn. VI, 186. »A ja swojéj kochance niezbednicy strzelę w łeb« Maz. II, 216, nº 568. || »Niezbędnica = wielka choroba, epilepsja, 'że jej się pozbyć nie można'« Pr. fil. IV, 222. »Niezbędnica a. Brzydnica = wielka choroba, choroba ś. Walentego« Zb. II, 249; III, 48, ods. 2.

Niezbilic p. Zbilić.

Niezbędny: »Niezbedny = niezbędny, konieczny; natrętny« Krak. IV. 314. »Niezbedny = nieunikniony, konieczny: mówią o chorobie, śmierci i wogóle o nieszczęściu« Parcz. || »Niezbędny = nieszczęśliwy« Rozpr. IX, 265. »Uśnijze mi, O niezbędne dziecko, Zeby mi jesce mówili: — Dzień dobry, dziewecko!« Łęcz. 110, nº 174. »Niezbedna stajeneczka, Co w podwórzu była, Co ja do ni kochaneczka Budzićem chodziła« Pozn. IV, 173, nº 328. || »Niezbedny = sprosny, plugawy« Pobł. 55. »Niezbédny = sprośny, niemoralny, nieobyczajny« Ram. 126. »Niezbédnosc« i »Niezbédnie« ib. Bisk. 38. »Stała się nam w Polsce trwoga Od niezbędnych heretyków« Łęcz. 166

nº 292. Por. Niezbędnik. Niezbyty.

Niezbożny i poch.: »Niezbozny = niepobożny« Rozpr. XXVI, 385. || »Niezboźnico!« Zb. XII, 218, nº 70.

Niezbytny? »Niezbytni świadkowie!« Zb. IV, 92, nº 15, zwr. 9.

Niezbyty (zapewne zamiast 'niezbedny' K.): »Śmierć niezbyta Bierze ani pyta człowieka« Rad. I, 134, zwr. 4.

Niezdały = »który się do niczego nie zda« Zb. I, 72.

Niezdara = »który się nie udał, człowiek, działający powoli i źle, a niezdolny poprawić się. 'Niezdarny' = niezdarzony, niezgrabny« Bibl. Warsz. LXXX, 626. Kuj. II, 273. »Niezdara = chłop do niczego« Krak. IV, 314. »Niezdara = człowiek niezgrabny, do niczego nie zdatny. 'Niezdarny' = niezgrabny« Zb. I, 46. »Niezdara = niedołęga« Rozpr, VIII, 230; IX, 210; XI, 186. »Niezdara = ktoś do niczego« Pleszcz. 38. »Niezdara = niezgrabny, do niczego« Udz. »Niezdára = niedołęga« Rozpr. XX, 431. »Nieździara = niezdara« Zb. VIII, 252. »A kajześ ty niezdara, Kasieńka się spłakała; A kajześ ty niezdarzony, ‚Nie godzieneś takiéj zony« Kiel. I 103, nº 137. Wójc. II, Dod., 100. »Zaleca się w téj Luboni lada niezdara« ib. 102. »Niezdarny« (o koniu) Kuj. I, 103. Por. Nieudarzony. Niezdarzony.

Niezdarzony: »Niezdara, Niezdarzony = niezgrabny: 'Niezdara chłopczysko'« Kuj. II, 273. »A gdzieżeś ty, niezdarzony? Nie godzieneś takiéj żony« Wójc. II, 12. Toż Kiel. I, 194, nº 228. 103, nº 137. »Rad. I, 155, nº 131. 180. nº 181. »Niezdarzony Felek« Sand. 109. 118. »Jakażeś ty niezdarzona, do niczego nie jesteś stworzona« Kuj. I, 152. Wisła VII, 740. Por. Nieudarzony.

Niezdobacha: »Niezdobácha = niespodzianka« Udz.

Niezdobaczka: »Niezdobácka = = nagle, niespodziewanie« Rozpr. VIII, 230. Pr. fil. IV, 222. Udz. »Niezdobácko = niespodzianie« Rozpr. XX, 431. Por. Z nieobaczka. Z niezdobaczka.

Niezdobra = »mimowolnie, nie z własnej woli, wbrew czyjejś chęci i woli, pod wpływem okoliczności przymusowych: 'Niezdobra jon sprzedał konia' = chcąc nie chcąc, musiał« Osip.

Niezdołęga p. Niedołęga.

Niezdrowisko = »katar« Kuj. I, 94; II, 273. Pr. fil. V, 807. »Niezdrowisko a. Sapka = katar« Piątk.

Niezdrzały = niedojrzały: »Za gorami tárka Niezdrzałá je« Zb. IX, 236. Por. Niedozdrzeały. Nieźrały.

Niedużać = »być słabym: 'Letni to niezduża' = wiekowy człowiek jest słaby« Pr. fil. V, 807. Por. Nieduży.

Niezgarać = »być niezadowolonym z kogo« Zb. II, 8. »Niezgarać na kogo = niecierpieć kogo: 'Ów niezgara (a. 'niezgára') na niego, na nią'« Kuj. II, 273.

Niezgardzony = nie gardzący, chętny: »(Prosimy), zeby była łaska niewzgardzona... żebyście byli niezgardzoni i niewymowni« (z oracji weselnej) Łęcz. 58. »Ślicná pani... Trzeci (wiánecek) wiła niezgardzony, Boć się syn narodzi« Zb. IV, 103, zwr. 3.

Niezgasitelny = »unauslöschlich« Mrong. Słownik niem.-polski, p. w. Unauslöschlich.

Niezglajzny = »niezgrabny« Pozn.

IV, 331. »Niezglajzny = niezdarny, głupi« ib. VI, 296. Por. Niegłażny.

Niezgłoba = »niezdara« Fed. 403.

Niezgodny = niezdatny, nieprzydatny Ust. z Litwy. Por. Zgodzić się.

Niezgodzieństwo = »wielka niezgoda« Pobł. 136.

Niezgorszy = »niezły« Mil. Ust. z Litwy. »'Niezgorsza ziemia' = niezła« Spr. IV, 366.

Niezgorzej = »nieźle« O. »Zasnęli niezgorzy twardo« Chełch. I, 18.

Niezgraba = niezgrabjasz: »Wilk niezgraba uwiązł w dziurze« Choc. 106. Toż Pozn. VI, 320. Por. Niezgrabota.

Niezgrabny = »nieudolny w robocie« Mil. || »Niezgrajny« = niezgrabny: »Ja niedźwiedź niezgrajny Chciałbym w tańcu być obyczajny« Wisła VII, 97.

Niezgrabota = »rzecz niezgrabna, człowiek niezgrabny« Pr. fil. IV, 222. »Niezgrabota = człowiek niezgrabny« ib. 846. Toż Ust. z Litwy. Por. Niezgraba.

Niezguła = »niedorajda, niedołęga, niezdara« Pr. fil. V, 807. »Niezguła = niezgrabjasz, gamoń« Krak. IV, 314. »Niezguła = idjota« Fed. 403. »Niezguła = niedołęga« Pr. fil. IV, 222. Rozpr. XI, 186. »Niezguła = niezdara, nieokrzesany, safanduła« Rozpr. XVII, 34, p. w. Guła. »Niezgóła, Niezgółecny = nieudolny, nieporadny, niezdara, niepoń, głupi« Święt. 705. »Niezguła = niezgrabny« Rozpr. VIII, 230. »Niezguła = niezdatny do niczego« ib. IX, 210. »Niezgóła = niezgrabny« Rozpr. XXVI, 385. »Niezguła a. Krzęk = przezwisko« Spr. IV, 346, p. w. Krzęk. »Miała Matka syna, strasnego niezgółę« Święt. 385. »Chłop... trochę niezgóła w mowie« ib. 459. || »Niezguławy = niezdara« Pr. fil. IV, 846. »Niezguławy = niedołężny, nieżwawy, nie mocny, nie silny« Czark. »Konie niezguławe« Maz. V, 56. || »Niezgułecny« Święt. 705. »Córka (króla) za takiego niezgółecnego dziada musi iś« Święt. 356.

Niezioro p. Jezioro.

Niezmiarka = owad chlorops Maj. Korespondent roln. przy Gazecie Warsz. 1871, nº 12.

Niezmiernie: »Niezmierno« Ram. 127.

Niezmierny: »Nieźwierny« Zb. II, 249. || »Niezmierny = nie zupełnie zdrowy« Pobł. 136.

Niezmożny = »słaby: 'Chłopiec niezmożny, bo jeszce młody'« Pr. fil. V, 807.

Nieznabóg = ateusz: »Ideał nieznabogów« Huc, 661.

Nieznajomy »czego = nieznający się, nie umiejący« Pr. fil. V, 807. »Nieznajomny« Pozn. VI, 8.

Niezręczny: »Są tacy ludzie, co mają rękę 'niezręczną', tj. po których dotknięciu się bydła, ono nędznieje i schnie« Zb. V, 112, 32. »Niezręcny = nie przynoszący szczęścia: 'Niezręcne kupiułem kónie, oba mi zdechły'« Spr. V, 116. »Niezręcny a. Nieręka = 'Człek zazdrośliwy a łakomy, nie z ręki dá (= nie szczerze) i nie darzy sie; dobry człek je kázdy zręcny'« Spr. V, 382. Por. ib. 358, p. w. Gościec. »Niezręczny = nieszczęśliwy w handlu« Mil. Por. Przeziora. Ręczyć się.

Niezrozumiały = »niepojętny, głupi« Was. 243. »Byłaś wtedy młodziuleńka, niezrozumiała« ib. 147.

Nieżrały = niedojrzały: »Nieżrałe

wiśnie« Lub. II, 212, p. w. Niesłony. »Owoce niedojrzałe zwą 'nieżrałemi'« Rud. 30.

Nie żeby = »niewłaściwie, tak nie wypada, nie uchodzi: 'Jego mowa nie żeby' = niestosowna, nie uchodzi« Osip. »Nie żeby = nic szczególnego, nie tego: 'To człowiek nie żeby'. 'To nie żeby położenie' Ust. z Litwy. || »Nie żeby« = gdyby jeszcze, gdzieżby: »Jeszcze czego!... Nie żebym ja tobie jeszcze (jeść) dawała, to cóżbym jasama miała?« Kozł. 305.

Nieżyczny i poch.: »Nieżyczny = nieżyczliwy. 'Nieżycznik' = zazdrośnik. 'Nieżycznica = kobieta nieżyczliwa, zazdrośnica« Pobł. 55. Ram. 127. »Nieżycznosc = nieżyczliwość, zawiść, nieużytość« ib. »Nieżycznie = nieżyczliwie, zawistnie« ib.

Nieżydówka »a. Pionka ogrodna (zapewne 'psiánka' K.) = solanum« Wisła IV, 880, n° 15.

Nieżyt: »Niezyt = katar« Wisła I, 154. Tygod. ilustr. serja 2, n° 110 (ze Szląska). Pr. fil. V, 807 (»tak zawsze«). Por. Rema.

Niętusz p. Miętuz.

Niga = »nigdy« Hilf. 164, p. w. Ga. 101. Pobł. 56. Ram. 127. Por. Ga.

Nigda p. Nigdy.

Nigdo p. Niekto.

Nigdy: »Nigdy: 'Nigdy przenigdy'« Hilf. 173. || »Nigdy« = wcale nie: »A to nigdy nie moi ojcowie« Wisła I, 310. || »Na święty Nigdy« Zb. XII, 233. »Zapłaci mu na święty Nigdy« Cinc. 40, n° 915. || »Nigda«: Wisła VII, 108; VIII, 219. Pauli, 231. Zejsz. 88. 90. Sab. 133. Mátyás. Por. Niga. Nikiedy. Nikiej.

Nigdzie: »Nindze« Hilf. 173. 96. 98. »Nidze« Ram. 127. || »Nigdziej«: Zb. I, 46. Chełch. I, 144. 237. 246. Por. Nikaj. Nikędy.

Ni i ni = ani weź, ani rusz: »Okomon zargoce, a tu ni i ni oddáć (długu) nié mozes« Zb. VI, 96.

Nijak = »bynajmniej, zgoła« Rozpr. III, 373. »Nijak = w żaden sposób« Was. 243. »Nijak = w żaden sposób; wcale nie« Święt. rękop. »Mijak = w żaden sposób, żadną miarą« Spr. IV, 325. »Nijak = zgoła, wcale« ib. V, 382. »Nijak = w żaden sposób« Rozpr. XI, 186. Pleszcz. 38. »Nijak = w żaden sposób, całkiem nie, zgoła nie« Ram. 128. »'Nijak ś nim nie poradzi« = żadnego na niego niema sposobu; wcale sobie z nim nie dasz rady« Sand. 263. 272. »'Nie pijam nijak tego smrodu, chyba pod wielkiem szczęściem' = nie pijam wcale wódki, chyba bardzo rzadko« Pleszcz. 48, n° 4. »Nijak a nijak nie chce was nocować«. »Nijak i (= jej) nie dostanie, jak o trzeci godzinie« Wisła VIII, 225. »Jak Jantek zacznie grać, to nijak ci dosiedzieć na ławie« Kam. 139. »Szyja od zbanka naścibiła się psu na kark, co mu jéj nijak było zdjąć« ib. 149. »Nie mogła się nijak pomiarkować« Kozł. 348. »Nijak czasu ku temu nie najdem« Wrześ. T. 23. »Radźta, jak mojo zune mäm stracić. — Nijak jy nie osądziem« Chełch. I, 160. »Nijak ni mogo« ib. 284. »Nijak ni moze ich znaliźć« ib. II, 7. »Nijak rady nie moze dać« Wisła VI, 142. »Jinszy przyszli, a jeden nié przyszed nijak« (= wcale) Hilf. 135. »Niejak nie przyńdą« Hilf. 121. »W grůbą (= w szerz) ôno (dziecię) rôsło, ale na wysoko nijak« ib. 124. »Nié móg nijak dopytać baby« Święt. 449. || »Ani jàk«

= w żaden sposób, żadną miarą Ust. z Litwy. || »Nijako« = w żaden sposób, zgoła: »Uni nijako na to przystać nie kcieli« Zb. V, 220. »Sklepnik nijako nie kciał« ib. VII, 5. || »Nijakućko = nijak, wcale nie: 'Nijakućko nie umié gádać'« Rozpr. X, 204. Por. Nijako.

Nijaki = »żaden: 'Tu nijakiego pana niéma'« Krak. IV, 314. Wrześ. 14. »Nijaki = żaden: 'Nijakim sposobem'« Spr. IV, 325. Rozpr. XI, 186. Spr. V, 382. Ust. z Litwy. Ram. 128. »Z chłopami nie było nijaki turbacyi« Kam. 20. »Nam pan Jezus nie daje nijakich dzieci« Krak. IV, 52. »Nie proszę was o nijakie dary« Pozn. I, 182. »Nima nijakiego kupca« Zb. V, 203. »Nie żądał nijakij nágrody« Zb. VII, 44. »Nijakij spłácki nie bydzie dawał« ib. 56. »Nie trzewa gniwu, ani nijakij złości« Pozn. II, 241. »Nie moze go nijakiem sposobem wytropić« Chełch. I, 26. 231. »Nie spałam z nijakim Żydem« Wisła VI, 861. »Na tobie nijakiego znaku niéma« Cisz. I, 309. | »Nijakim świate (tak K.) = w| żaden sposób« Sab. 133. || »Nijaki« = lichy, do niczego: »Nijaki ten was pastuchŭowina« Rozpr. VIII, 125. || »Nijaki« nie rozumiem dobrze, jakie ma znaczenie w następujących przytoczeniach: »Faramuśny znaczy gardy, grymaśny, w jedzeniu, wybredny, a. i zawadjak, zuchwały, nijaki« Kam. 141, ods. 317. »(Macocha wywołuje djabła): — Wynidźze, panicu!... Ale on długo nie wychodził nijaki...« Krak. IV, 164. »Sytkie panny patrzą, co dziéwka dziedzica taká nijaká...« Zb. VII, 62. || »Nijaki pén = człowiek, nie podobny do pana« (? K.) Rozpr. XX, 431. || »Skala barw, znanych mu (ludowi Ropczyckiemu) nie jest rozległa: oprócz czarnej i białej, czerwonej i zielonej, siwej, żółtej, burej i szarej, inne barwy określa wyrażeniem: 'to nijakie'« Zb. XIV, 18. »Kolor, którego nie umieją określić, nazywają 'nijaki'« Wisła III, 19. Por. Niejaki.

Nijako = »licho, źle, po nijakiemu« Mil. »Pani matka mnie nijako z domu wyżgali« Krak. IV, 155. »Obydwom (koniowi i wołowi w pługu) nijako było i bardzo się nawzajem męczyli« ib. 233. || »Nijako« a. »Nijak« = nie wypada; przykro, nie raźno; szkoda: »Baran okrutnie ciężki był, ale łakomcowi nijako go rzucić« Kal. I, 227. »Nie wypada mu zmienić słowa, ale mu niby nijako« Rad. II, 174. »Nijako mu jéj (żony) było bić, bo ojcowie blizko« ib. 202. »Jantosi nijak było słowa przerzec do pana« (nie śmiała) Kam. 133. »Pan chciał cosik przerzec, ale mu nijak było, bo dziaduś prawili zatchem« ib. 66. »Im nijak będzie żyć samym« ib. 125. Por. Nijak.

Nika p. Nikaj.

Nikadeczki p. Nikiej.

Nikaj = »nigdzie« Sand. 263. Kuj. II, 271, p. w. Kaj. Krak. IV, 308, p. w. Kaj. 314. Wrześ. 14. Pr. fil. V, 807. Parcz. Mil. Fed. 403. »Ja go nie odesła nikaj na smętarzu, Ino go odesła przy wielkim óntarzu« Krak. II, 42, zwr. 6. »Niech chłopu nikiedy i nikaj nie przechodzi za korcyk... nad 10 złotych« Kam. 47. 139. »Nie jedź nikaj« Zb. XI, 102. »Juz go nikaj nie chcom odyjść« ib. 121. || »Nika« = nigdzie: Wrześ. 14. Rozpr. X, 290. Spr.

IV, 27; V, 382. Rozpr. XXVI, 385. »Nika nie chodzili« Zb. V, 197; VII, 4. 10. 19. »Płynie woda, Nika nie nocuje« Rozpr. X, 263, n° 40. Wisła VII, 134. »Nie kcieli ik nika zanocować« Zb. XV, 9. »Nika nie będzie śmiał wyść ś nimi« Zaw. 56. »Nika jabłek nie dostanie« Zb. VII, 19. || »Nikany« = nigdzie Rozpr. X, 290. Wrześ. 14. »Nikany nie seł« Spr. V, 382. »Juz go nikany ni mogli poznać« Zb. V, 198, n° 5. »Ni moze nikany służby dostać« Zb. VII, 48. »Barana nimás nikany« Wisła VI, 143. »Ni móg sie nikany dowiedzieć« Zb. XV, 15. || »Nikiej = nigdzie« Pr. fil. IV, 222. Święt. 705. Spr. IV, 325. Udz. Rozpr. X, 204. 218 (znaczenie nie tak, jak na str. 204, podane K.). Rozpr. VIII, 127. 212; XX, 431. »Nie kcecie nikej sukać« Mátyás Z ust ludu, 14. »Nie sła nikéj« Święt. 354. »Pobłądzą i nikej nie zajadą« ib. 400. Zb. XIV, 34. »Becułecka wina nikej dziurki ni má« (zagadka o jaju) Zb. X. 135, n° 1. »Nikiej (nigdzie) nié mógem zdybać« Kud. || »Nikień« = nigdzie Pr. fil. IV, 223. Kuj. II, 271, p. w. Kaj. »Nikeń nmie nie chowaj, tylko me wetchnij na palec« Kuj. I, 138. »Ni miał miejsca nikeń« ib. 182, n° 36. Por. Nikiej.

Nikany p. Nikaj.

Nikany = »gdzieniegdzie« Pr. fil. IV, 285.

Nikczemny »a. Mizerny = chudy, do niczego, niedołęga« Wrześ. 14. »Nikcemny = słaby, niedołęga« Spr. V, 382. || »Dla czego tak (Zakopianin) nikczemnie (= mizernie) wygląda?« Wrześ. T. 21.

Nikędy = nigdzie: »Szukałem cię wszędy, Niéma cię nikędy« Tyg. ilustr. 1, XII, 26. O.

Nikiedy = »nigdy: 'Nikiedy postu nie przełamałam'« Zb. II, 235; ale tamże, str. 249 stoi »Niekiedy«. »Chłopu nikiedy z panem zasiadać« Kam. 13. 14. »Jeden wszyćkich (nie zmoże) nikiedy« ib. 19. 22 i ind. || »Nikiedy = niegdyś« Jastrz. Por. Niegdy.

Nikiej p. Nikaj.

Nikień p. Nikaj.

Nikiej = »nigdy« Rozpr. XX, 431. Sand. 263. Pr. fil. V, 807. Zb. X, 212. »Na to nikiej nie uważam« Sand. 223, n° 297. »Tko do świętego Mikołajka paciorek gada, Nikiéj jego dusa w piekle nie postawa« Zb. III, 29. »(Kret) po wiérzchu drogi nikiéj nie przelizie» Zb. VII, 111, n° 13. »(Chłopi) nikiéj nie widzieli ptaszka« Zb. IX, 60. »Igło nikej nie tykane« Wisła VI, 315, n° 7 (Taż zagadka u Cisz. I, 328, n° 21, ale tu 'nikaj'). »Nikáj (tak K.) sie nie wyspáły moje cárne ŭocy« Zb. XIV, 170, n° 14. || Czy tu należy »Nikadecki«? »Nic na krzyz ździebła nikadecki nie zrobi« (o próżniaku) Spr. IV, 26, p. w. Na krzyz. || »Nikiej = niczym (przy porównaniach)« Pr. fil. IV, 222. »Nikiej = niby« Jastrz. »Nikiej = jakoby« Mil. »Nikej = jakoby« Kuj. II, 271, p. w. Kiej. »Nikiej = jakby« Rozpr. XI, 186. »Skóra... nikiéj podeswy« Sand. 29. »Bydlątko... nikiéj malowane« ib. 42. »Nikiéj baranek« ib. 43. »(Krowa) nogi ma nikiéj połamane« ib. 44. »Kole nikiéj jeze ib. 45. »Dworskie parobcysko Nikiéj stare psisko« ib. 52. »Siedzi... nikiéj kaduk na kępie« ib. 82. »Pijecie gorzałkę nikéj maluśkie dziecko« ib. 270.

»Nikiéjby na... psa« ib. 272. »Nikiéjby dościgły owoc« ib. 273. »Ten człowiek to nikiej djabeł« Kud. »Wiela chałup nikiej' stare wąklice... stercało bez posycia« Maz. III, 355. »Burocha... u niej kołnierzycek Śnurkiem wysywana, nikiejby języcek« Rad. II, 99, n° 197. »Tłumiło nikiejby płachta« = dymiło się niby płótno Lub. II, 212. || »Niwkiej = nigdy« Zb. XIV, 34.

Nikiem = »zanim: 'Już było późno, nikiem to wszyćko naznosił'« Pr. fil. IV, 223. »Nikim = zanim: 'Trzeba wstać raniuśko, ranieńko, Nikim zyjdzie słóneńko« ib. V, 807.

Nikiery = niektóry Rozpr. XII, 14.

Niklasowy = ? »Niklasowe chustki białe« Rad. I, 57.

Nikły: »Mikły = szczupły, mały« Rozpr. VIII, 206. »Mikły = nikły, szczupły; cienki, pośledni (o zbożu)« Święt. rękop. »Oddzielenie zboża ładnego od 'mikłego'« Święt. 7.

Niknąć = »kryć się w trawie a. w zaroślach (mówiąc o młodych cietrzewiach)« Pr. fil. V, 807.

Nikodem: »Mikut (= Nikód)« Krasn. 305. »Mikodem« Rozpr. VIII, 206.

Niks = »zincum sulfuricum« Wisła IV, 193; VI, 667. »Niks = maść cynkowa« Pr. fil. V, 807,

Nikt: »Nikto« Kam. 12. 31. 45. 47 i ind. »Niktoby nie wiedział« ib. 143. Rad. II, 142. Pr. fil. V, 973. || »Nicht« Kam. 17. 148. Kuj. I, 119 i ind. Czark. Ram. 127. Ust. z Litwy. Chełch. I, 291. || »Nich« Was. 125. || »Nik«: »'Nik', 'Przysed', zwykła w gwarze góralskiej eliminacja przy zbiegu spółgłosek, bo 'tego nie porada podzić, bo to tak łámie na ozorze'« Spr. V, 382. Krak. IV, 174. Cisz. I, 45. 128. 206. Zb. VII, 5. 9; XI, 75. Rozpr. X, 240. Wisła VI, 311. Święt. 209. || »Nitko« Zb. II, 226. Pr. fil. V, 807. »Nitk« Zb. II, 234. 236. 243. »Nifto« Zb. X, 175. Spr. IV, 325. Wisła VIII, 102. || Dalsze przypadki: 2-gi: »Nikóg« Kuj. I, 115. 124. 319. 325. 273. 284, n° 64. Doman. Piątk. »Nitkogo« Zb. II, 243. »Nikoguj« Zb. IV, 194. Maz. II, 42. 177. Chełch. I, 70. 235; II, 27. Łęcz. 73. Doman. Cisz. I, 191. 295. 3-ci: »Nikumu« Chełch. I, 61. »Nitkomu« Zb. II, 236. || Przestawki: »Ni z kim« Krak. II, 113. »Ni ja kogo nié mam« = nie mam nikogo Sien. 268. »Z ni z kiém« Cisz. I, 172. »Ni z kogo, Ni z kim« Zb. II, 226. || »Nikogo (a. nicyjá) Polusia, jino Jasieńkowa« Zb. XV, 120, n° 39. || Zdrobnienia: »Nikogutko« a. »Nikogùsieńko« = nikogo wcale, np. niema, nie widać Ust. z Litwy. »Por. Niekto.

Niktórędy: »Niktórędy = żadną stroną; w żaden sposób« Cer. »Nichterādy = żadną drogą« Ram. 127.

Niktóry = żaden: »Umówili się, coby niktóry nie trzymał prepinatorów« Kam. 154. »Nichtóry = żaden« Rozpr. VIII, 230. »Niechtóry = żaden« Rozpr. XX, 431.

Nili... nili = ani... ani: »Czyli ty śpisz, czyli czujesz? — Nili ja śpię, nili czuję, Ni się o ciebie frasuję« Kuj. I, 34. »Nili já panna, Nili já gdowa« Zb. IV, 211.

Nim = zanim: »Im«: »Im przyjdzie wiosna...« Fed. 122, n° 93.

Nim p. Wiedzieć.

Nina? p. Iwaniary.

Ni nac p. Na nic.

Ninie i pochodne: »Nynia a. Ninia = teraz« Hilf. 174. 21. 91. 106. »'Ninia' wykrzyknik = no, wej-

no, jakże, nuże, jużże, więc. Wyraz co drugie słowo używany przez Kaszubów w Pomorsce przy spotkaniu się ze znajomemi, przy żegnaniu się a. przy zachęcaniu się do czego: 'Ninia brace!' 'Ninia pijta i jédzta!' 'Ninia ostań z Bogiem, a já pódę swą drogą'« Pobł. 55. »Ninia = 1, teraz, ninie 2, więc, no, hej!« Ram. 128. »Ninja = (wyraz nałogowy) wejno!« Derd. 136. »Wyrazu nałogowego 'ninja' używają tylko Kaszubi Kabatkowie nad jeziorem Łebskiem« ib. 139. »Ninja, panie kumnie!« ib. 67. || »Niniák, Niniáczka = Kaszubi w Słupskim i Lamborskim powiecie nad morzem mieszkający« Pobł. 55. Ram. 128. »Tamtejszy Kaszûbi 'Niniákami' sę zowią i też na káżdé słowo 'ninia brace' gádają« Pobł. 55. (z Cenowy). || »Niniacká mowa, gádka« Ram. 128.

Niniejszy: »Nieniejszy« Ram. 128.

Niod- p. Miod-.

Nioska = »kura co się dobrze niesie« Pobł. 56. Ram. 129.

Nipać p. Nepać.

Nipieć = »siedzieć nic nie robiąc, próżnując« Spr. IV, 379.

Nipocy = »do niczego, niewarty« Pobł. 56.

Nisa: »Wojujcie, A Nisę mijajcie!« Rog. n⁰ 51.

Nisa p. Misa.

Nisko: »W Nisku« Zb. XIV, 182, n⁰ 6. »Z Niska« ib. 238, n⁰ 92.

Niso p. Mięso.

Nisterja p. Misterja.

Niszczota i poch. = »ten, co rzecz jaką niszczy, trwoniciel« Pobł. 56. || »Niszczotny = nieoszczędny« ib.

Niszczyć: »Niścili« Wisła VII, 185. Rozpr. IX, 210 (»Niściciel«). || »Miszczyć« Zb. VIII, 300.

Niszczymny = bez niczego: »'Naczynie niszczymne'. 'Potrawa niszczymna' = nieokraszona. 'Chleb niszczymny' = bez masła« Wal. p. t. w.

Niszrych p. Neszerych.

Niśli p. Niż.

Nit p. Nicienica.

Nitalijá p. Italja.

Ni tej ni siej: »Ni tej ni sej = tedy owedy« Pobł. 56.

Nito p. Ni.

Nitować p. Womitować.

Nituś p. Mituś.

Niuch i pochodne: »Niuch« (żartobl.) = nos Maz. V, 32. »Niuch = szczypta tabaki do zażycia. Zachęcając psa do węszenia, wołają: 'Niuch niuch!'« Pr. fil. IV, 847. »Niuch (żartobl.) = nos; szczypta tabaki« Osip. »Niuch niuch« = naśladowania czyjegoś węszenia Ust. z Litwy. O. || »Niąch = niuch« Krasn. 305. || »Niuchać = wietrzyć (o psie); o człowieku z pogardą« Rozpr. XX, 431. »Niuchać = wąchać« Rozpr. XII, 96. »Niuchać = węszyć« Osip. || »Niąchać = niuchać (tabakę)« Krasn. 305.

Niud- p. Nyd-.

Niunka = nazwa krowy Wisła IV, 691.

Niwa: »Pán był na niwach« = w polu Hilf. 97. || »Niweńka« Kam. 39.

Niweka = »człowiek do niczego, niedojda« Pobł. 56. Toż Ram. 128.

Niwerja: »Niweryja = szmata, onucza« Rozpr. III, 373. »Nie wróce, w niweryjom je (chusteczkę) obróce, Do butów je obuje« Zb. XII, 226. || »Niwera«: »'Wyszeł na niwere, na niwery' = zgubił się, zujnował się« Cinc. 40, n⁰ 908.

Niwieć = niszczyć się, przepadać: »Na polu się pszenicka niwieje« Maz. I, 210, n⁰ 79.

Niwkiej p. Nikiej.

Niwroku = »mówi matka, kiedy kto jej dziecię chwali, aby nie zostało urzeczone (rodzaj 'procurationis ominum)« Zb. I, 72. Por. Zb. VIII, 54. 219 (ukraińskie).

Niz = »dół, dolina: 'Jechać nizami'« Pr. fil. IV, 277. »Niz, Nizik = miejsce nizkie, nizina, dół: 'Na nizie', 'Na niziku'« Pr. fil. V, 807.

Nizać = nawlekać np. perły na sznurek, kółka na tasiemkę itp. Ust. z Litwy. O. || »Mizać« Osip.

Nizina: »Nizîna = nizina, niż. 'Nizînami' nazywają Kaszubi także Żuławy: 'Na Nizînach'« Ram. 128. || »Mizina« Kozł. 262. || »Niziński = nizinny: Żuławski« Ram. 128.

Nizin(j)er p. Inżenjer.

Nizior p. Inżenjer.

Nizki: »Mizki« Czark. Wisła V, 37. Pr. fil. V, 795. || »Niszy« = niższy Rozpr. IX, 142. || »Miziuchny« Wisła V, 37. Jastrz. || »Niżutyńki«: »Niżutyńki ukłon oddaję« Kuj. I, 261.

Nizko: »Mizko« Kozł. 203. Rad. II, 90. Pr. fil. IV, 218. Kryn. Lis. Maz. I, 64. Pr. fil. V, 794. || »Miżej« Pleszcz. 29. || »Z nizka«: »Patrzała ja (na topol) z dołu, Patrzała ja z nizka« Sand. 137. || »Niziuśko«: »Ukłoń mi sie... niziuśko« Sand. 89. »Chytajze ludzi (pod kolana) niziuśko« ib. 91. Pauli. 163. Kolb. 66. || »Niziućko« Święt. 210. || »Nizieńko« Kolb. 190.

Nizkość = padół (ziemski): »(O)jczej Poszedłeś ty do wieczności, Mnieś zostawił na nizkości« Rog. nº 481. »Na nizkości rzucę« z nieba na ziemię Kozł. 319.

Ni znąd »ni zůowąd = ni stąd ni zowąd« Cen. 68.

Nizny p. Mizyny.

Niźli p. Niż.

Niż, Niźli = jak (quam, than), w dzisiejszem pospolitem znaczeniu 'niż(eli)': »Komużbych się dostała, Niż, Karliczku, tobie?« Rog. nº 362. »Dłuzsa zapora niśli komora« Pleszcz. 170, nº 5. »Gorse, duso, pomierzenie, Niśli ojca i matkę uderzenie« Święt. 255, nº 162. »Niż = nim, zanim: 'Niżeś ty przyszed' = nimeś przyszedł'« Zb. I, 30. »Pierwéj niż król pojechał, Popielucha zaczęła prosić...« Zb. II, 150. »Dwanaście świéc wyświéciła, Niz się bez las przeprawiła« Zb. IV, 89, nº 10. »Styry świéce zgorzało, Niz się łózko usłało« ib. 137, nº 133. »Niż sie stary z łóżka stoczył, Pán starosta oknem skoczył« Zb. IX, 220, nº 143. Kętrz. 64, nº 27. Kozł. 51. Lip. 112. »Trzy świéce spalili, niż sie namówilii« Zb. VIII, 282, nº 1. Maz. III, 253, zwr. 10. Kętrz. 51, nº 16. 82. Rog. nº 64. »Niż óna miała wychodzić z pałacu, tak óna prosiła o książkę...« Pozn. VI, 53. »Niż do kloca miał iść Bogdynek, óna mu nasmarowała... szyję« ib. 61. »Niż cie taki obieś má powiesić, na ty powrózka, obieś sie sám« ib. 233. »Bodaj był nogi połomał, niz do mnie przysed!« Kiel. I, 73. »Podajze mi rączkę, niz wyjdę na drogę« Wisła III, 577. »Spalił (ją) niz do domu dosła« Rad. II, 190. »Bodaj było (serce) roztopniało, Niz się w tobie zakochało« Wisła IV, 812. »Niż na jejéj grób wjechał, 'wierzę Boga' zerzékał« Rog. nº 123. Toż Zb. II, 74, nº 82, zwr. 7. »Rano wczas niż dzwonik cynkał« ib. nº 194. »Niech sie nie bawi, Niż pójdzie leżéć« ib. nº 307. »Niż słoneczko wschodzi, Już ta twoja kochaneczka Po

ogrodzie chodzi« ib. n° 465. »Niż się rodzina zjechała, Już Kasinka na marach leżała« Lip. 182. Toż Kolb. 101, zwr. 17. »Trzy klasztory objechał, Niż na Kasi grób wjechał« ib. 179, zwr. 16. »Choćbym wołał, niż usłyszy, Będzie myślić, że to inszy« Zb. VI, 136, n° 92. || »Niżeli«: »Bodaj się rozstały te góry ogromne, Niżeli ja, dziewusio, o tobie zapomnę« Zb. II, 110, n° 160. »Niemało já turbacyje zazyła, Nizeli já rózdeckę uwiła« Zb. IV, 121, zwr. 8. »Wiele ja swojej matuli zmudziła, Nizeli ja taką ślicną rózckę uwiła« Rad. I, 210, n° 268. »Musiałbych pół królestwa stérać, nizelibych to okno wykóńcył« Wisła VI, 590. »Bardzom mu przała, Niżelim się fałszywości od niego doznała« Rog. n° 298. »Niżeli się o mnie zwiedzą, Robacy mnie zjedzą« ib. n° 419. »Wiele ja przełazików przelazła, Niżeli ja ruciany wianecek nalazła« Sand. 25. Kiel. I, 95. »Niżeli się rodzina zjechała, Kasia na marach leżała« Kolb. 86, zwr. 15. »Siedem świec spaliło, Niżeli się owo państwo do siebie przyznało« ib. 236, zwr. 6. »Zjesz chmurę, chłopaku, Niżeli mnie okpisz« ib. n° 400. »Nizeli sie ŭobróciół, nizeli cŭo...« = zanim się zakrzątnął, zanim to i owo... Zb. VII, 17. »Nizeli się ojciec urodzi, to syn po świecie juz chodzi« (zagadka o ogniu i dymie) Zb. VIII, 322, n° 3. »Nizeli był dzień biały...« Maz. I, 297. Święt. 199, n° 31. »Trzysta krów podoje, Nizeli to troje dzieci uspokoje« Zb. XII, 161, n° 588. »Nizeliehmy do was przystępowali, tagechmy przed sobą dwuch sługów posłali« Aten. VI, 644. »Najpierwej, niżeli ja poczne mowę, wspominam, że...« Wisła VII, 91. »Zyd tymcásem, nizeli rázem gádali, dał do burku znać, ze...« Zb. XV, 14. »Posiedź, nizeli sie wróce« ib. 20. »Co ta fur gárków wysło, nizeli (płot) pogrodzili!« ib. 31, n° 15. || »Aniżeli«: »Stery razy... zwóniono, Anizeli miejskie panny zwabiono« Pozn. IV, 222, zwr. 3. »Aniżeli ón przyjachał, to żóna śległa« ib. VI, 21. »Niźli«: »Bodaj mu była ręka uschła, niźli ją ...wyciągnął« Kiel. I, 73. »(Daj) dobrą kolędę, Niźli odéjdę« Rog. n° 425. »Ctery świece zgorzało... Niśli Marysi ślub dano, Oj i piątyj połowa, Niźli była rozmowa« Sand. 62, n° 59. 78. 85. »Nie stéram koników, niźli cię, dziewcyno w niwec sponiewieram« Krak. II, 460, n° 754. »Niszli« = zanim Cen. 73. 93. »Nie wróce, Niźli swój wiánecek za morze przerzuce« Maz. II, 34, n° 86, zwr. 7. Toż ib. III, n° 294, zwr. 7. »Niźli stary z łózka skocuł, Jaś od Kasie juz wyskocuł« Święt. 202, n° 37. »Nie małom trudów uzyła, Niźlim tę rózgę uwiła« Wójc. II, 13. »Przedtym niźli on wyjéchał« Sand. 275. »Niźli Kasia z winem przyszła, już z Jasieńka dusza wyszła« Kolb. 250, zwr. 27. »Nie będę ci pszenicki pytlował, Niźli będę noc z tobą nocował« Krak. II, 71, zwr. 3. »A bodaj były koniki moje Nóżeńki połamały, Niźli do ciebie... Drożeńkę przewiedziały« Zb. II, 49, n° 28. || »Jeźli« = niżeli: »Ona przódy jeźli tko« Zb. IV, 209. || »Iźli« = niżeli: »Já se lepsy iźli knieć, Bo u kniecia dzieci som. Já se chłopiec jino sám« Zb. XII, 128, n° 105. || »Eźli« = niżeli: »Ładnie ij ta (może 'ładniej'? K.) między panienkami, Eźli miesiąc-

II, 3 i ze Zb. X, 123 może też jest 'nockiem' K. Por. Dobranoc.

Nochal: »Nochál« Rozpr. VIII, 83. »Nŭochál = nos« ib. 175. »Nochal, Nochál = wielki nos« Pr. fil. IV, 223. »Nochal, Nosal = wielki nos; człowiek z wielkim nosem« Pr. fil. IV, 847. »Nochál = duży nos, 'kinál'« Spr. V, 138. Rozpr. XI, 186. Parcz. Por. Nosacz. Nosal. Nosula.

Nocleg: »Noclék, 2 pp. 'Nocléku'« Święt. 390. »Na nocliku« Pozn. VI, 141. || »Nodzlig« Pozn. VI, 107. || »Noclécek« Święt. 256. »Noclicek: 'Cybyś mnie nie przenocował w swojem noclicku?'« Pr. fil. V, 807. || »Nocnik«: Spr. V, 116. 359. 382. Pr. fil. V, 807. Sab. 133. Rozpr. XXVI, 385. Zb. V, 203. 210. 229. 235. 264. Zb. II, 8. Wrześ. T. 47. Zb. VII, 25. Wisła I, 30; IX, 228. Wrześ. 14. Łęcz. 21. Pr. fil. IV, 223. Zb. XV, 3. 33. »Ni más grzecniejsego nocnika, jak w Rośtoce« Spr. V, 359. || »Nocnig« Zb. XV, 37. Kopern. rękop.

Noclegować: »Noclęgować« z 4 pp.: »Noclęgowano podróżnych« Wisła I, 30. || »Noclegować = paść konie nocną porą« Osip. Toż Ust. z Litwy.

Nocleżanin i Nocleżnik: »Nocleżanie« Tyg. ilustr. 1, I, 228. »(Smok) ňotworzył pysk i połknoł szyćkich noclezanów« Rozpr. XX, 431. »Noclezán« ib. || »Nocleżnik« Gliń. II, 174. Tyg. ilustr. 1, IX, 146. Ust. z Litwy. Petr. Osip.

Noclik, 2 pp. Noclika = szlafrok Od Jaślisk.

Nocliwy = ? »Com ja za nocliwy, Com za nieszczęśliwy, Żem cię (Kasię) z rąk puścił!« Kolb. 260, nº 31 d, zwr. 3.

Nocnica = zmora, mara: »Nocnica = mara nocna« Juszkiewicz Litwa, 143. »Jeżeli kto usnąć nie może, to znaczy, że jest Nocnica; trzeba podłożyć sobie szczotkę pod głowę, to się zaśnie« Ust. z Litwy. »Stary Cieślar... opowiadał o 'nocnicach'« (szczegóły) Aten. VI, 657. Por. Pozn. VII, 288 i ods. »Duchy, zwane 'nocnice'« (opis) Rad. II, 146, nº 7. Por. Wisła V, 485. || »Nocnica = wszetecznica« Pr. fil. III, 306. Por. Nocówka. || »Nocnica = światełko, ognik latający« Pr. fil. V, 807. Mátyás Świat i przyr. 16.

Nocnik p. Nocleg.

Nocny: »Nocna ozdoba« = jakaś roślina (może belle de nuit« K.) Padalica Opowiad. II, 59. || »Nocna szychta = praca górnicza w nocy« Pr. fil. V, 807.

Nocować z 4 pp.: »Ja pannę nocuję (= przenocuję = dam nocleg) skrycie« Krak. IV, 35. »Jakże ja ciebie nocowała będę?« Wrześ. T. 47. »Nie chciała go nocować« Zb. VIII, 315. »Nocuj mnie« Was. 158. »Jezusa nocował« Kiel. II, 139. »Nasa pani krawcyków nocuje« Łęcz. 132. Inne przykłady: Rog. nº 133. 256. Sand. 273. Kuj. I. 124. Kolb. 85. 89. Zb. IV, 86. 101. 211; V, 203; VII, 23. 76; X, 278; XV, 32. Pozn. IV, 224; VI, 19. Maz. III, 114. 309. 311. Lub. I, 109. Kal. I, 99. Cisz. I, 290. Święt. 413. 433. || »Nocowywać«: »Długi czas w domu nie nocowywał« Wrześ. T. 45.

Nocowanie z 4 pp. = przenocowanie, danie noclegu: »Kto Jezusa nocował... ma darowane kary za grzechy... za to nocowanie« Kiel. II, 139, zwr. 63.

Nocówka = nierządnica (nocna) Zapolska. Por. Nocnica.

Noga: Formy: »Obie nodze« 4 pp. ld. Zb. XII, 224. »Kiela nogów« Kam. 148. »Do nogów« Chełch. I, 53. »Nogamy« ib. 127. || Znaczenia: »Na nogach« = piechotą: »Śli oba na nogak« Zb. V, 251; VII, 11. 37. »Rejzował nogami« Derd. 101. »Iść na nogach = piechotą« Wrześ. 13. »Kulál na nogę« Kiel. II, 260. || »Nogi« u narzędzi gospodarskich: a) u pługa: Wrześ. 14. Spr. IV, 334. 366. 382. Rozpr. X, 290. Kuj. I, 87. Krak. I, 177. Święt. 7. 8. Pr. fil. V, 807. »U radła w górę 'sęka' idzie kij wprawiony, zwany 'noga' z 'rączką'« J. Łoś. »Złamał u pługa nogę« Rog. nº 179. b) u sieczkarni: »W 'skrzynce rzezalny' są 'nogi zadnie'« Spr. IV, 333, a także »'noga', co chodzi korba po ni i 'noga ćwártá'« ib. 334. c) u żarn: »Pionowe u żarn 'nogi', a na nich 'stolec'« Dyg. d) u ula: »Spód ula od dna ku ziemi nazywa się 'nogami'« Święt. 26. || »Noga« w różnych zwrotach: »Pokazałbym... skąd mu nogi wyrosły« (= obiłbym) Dygas. Beldonek. 64. »'Za nogami' = nazwa zwyczaju, polegającego na tem, że sprzedający zwierzęta domowe na jarmarku, po zgodzie, daje kupującemu parę groszy 'za nogami', aby się wiodło« Hemp. »Jak pódziesz noga w noge, Chodák sie zepsuje« Wisła VIII, 507. »Wcora było noga w noge, Dzisiá z pieca zliźć ni moge« Zb. XV, 116, nº 7. »Pan to zara na zadnie nogi!« Gazeta Pols. 1877, nº 5. »'Z nogi' tańczyć = zrywać« Kiel. I, 87. »'Nogi wyciągnąć' = umrzeć« Pr. fil. V, 808. »Nogi zadrzeć« = umrzeć Ust. z Litwy. »Dać nogę« = uciec Ust. z różnych okolic. Por. Nogować. »Traktować kogoś a. coś 'przez nogę', a. 'per nogam'« = lekceważąco Ust. z różnych okolic. Por. Chodzić. Chwytać. || »Nóżka = 'popiliny', małe chrzciny, przedchrzciny. Na 'nóżkę' zaprasza położnica niedługo po połogu ...najbliższe krewne i kumoszki« Pobł. 56. || »Pod nóżki (kłaniając się) przeprosić« Maz. III, 141. || »Nóżeńka«: »Nóżeńki umyję« Zb. II, 77, nº 88, zwr. 6. »Koniki nóżeńki połamały« Zb. II, 49, nº 28. »W nóżeńki całować« Pleszcz. 207, nº 19. || »Nózina«: »(Cielę) to jedną, to drugą nóziną... odkazywało« Kam. 102. || »Nożyczka«: »Dyby koziczka nie była skákała, nie byłaby se nożyczki złámała« Cinc. 11, nº 173. »Druchniczki... szykujcie swoje nożyczki« Pozn. III, 92. || »Nożysko«: »Tańcowała po błociskach, Zaszargała se nożyska« Pozn. V, 151, nº 347. || »Nożuszka«: »Konik nożuszkę wywinął« Pozn. IV, 224, nº 431, zwr. 7.

Nogajca p. Nogawica.

Nogapan = »Ausreisser« Mrong. Niem.-pols. p. w. Ausreisser.

Nogawa p. Nogawica.

Nogawica i Nogawka: »Nógajca a. Nogáwica = pończocha Hilf. 173. »Nogawice = pończochy« Przegląd pols. nº 201, str. 372. »Nogawica = 1, pończocha, zwłaszcza kobieca 2, spodnie męskie« Pobł. 56. O. »Nogawice = spodnie« Derd. 137. »Nielza tego z nogawice (a. z 'rękáwa') wytrzęść« Cinc. 25, nº 548. »Nogajca a. Nogawica = pończocha, skarpetka« Ram. 120. »Portek nie ma, tylko nogawice« Kolb. 426, nº 397. »Pozyc mi

nogawic« Maz. II, 181, nº 422. »Podarował pannom obie nogawicy« Łęcz. 136, zwr. 10. || »Nogawy«: »Cerwone buty, zółte nogawy« Krak. II, 487, nº 814. || »Nagawica = nogawica« Krasn. 305. || »Nagawki = spodnie« Wisła III, 727. »Nogawka = nogawica u spodni« Zb. I, 21. »Nagawka, Nagawica = nogawka, nogawica« Pr. fil. IV, 276. »Nogawki = spodnie« Maz. V, 38. »Nogawka = część spodni od kroku: 'Zakasać nogawki'« Czark. »Nogawki = nogawice« Osip. O. || »Nohawice = spodnie« Rozpr. X, 290. || »Nahawice = spodnie (na Podlasiu)« Pobł. 56, p. w. Nogawica.

Nogieć: »Nokc = paznogieć« Hilf. 173. || »Nokce = roślina nogietek« Hilf. 76. Por. Nogietek. Nokieć.

Nogietek, »Nagietek, Nagiet, Paznogietek« Pozn. III, 148. »Nagiętek« Zb. V, 123. Rad. I, 120. Zb. XIV, 15. »Nágiętek« Rozpr. IX, 158. 210; VIII, 192. 230. »Nagiątek a. Nagietek« Spr. IV, 307. »Nagietki« Rud. 28. »Nagiet a. Nagietek«. Pleszcz. 124. »Nágiątek« Spr. V, 379. »Nágiętki« Święt. 26. »Nagiętek« Pr. fil. V, 800. »Nagietek« Kozł. 369. Zb. I, 87. »Nagiętek = karafjoł« Zb. II, 257. Por. Nogieć.

Nogować = »biec, zmykać« Kuj. II, 273. Wisła IV, 843. »Nogować = wziąć nogi za pas, uciekać« Krasn. 306. Por. »Dać nogę« pod Noga.

Nohawica p. Nogawica.

Nokć p. Nogieć.

Nokieć = »choroba oczu u bydła« Zb. XIV, 213. Por. Nogieć.

Noli p. Ano.

Nor = »borsuk« Prz. ludu VI, 111. O. || »Nor mały = kaczka dzika żelazistego, czarnego i białego pióra« Pr. fil. V, 808. »Nor wielki = kaczka dzika« ib. || »Norek = nurek« Pr. fil. V, 808. »Norek = człowiek a. zwierzę bardzo zmoczone« Spr. IV, 27. Por. Jażwiec.

Nora »sztuczna = rynna drewniana, zakopana w ziemi, 6—8 łokci długa, przykrywana z wierzchu deską i darnią i służąca do nauki młodych jamników« Pr. fil. V, 808.

Nord: »Nórd = północ. Wyrazu tego używają tylko 'Rybáki'« Ram. 121. || »Norda = wiatr północny« Hilf. 174. »Nórda = 1. północ (część [raczej 'strona' K.] świata) 2. wiatr północny: 'Kej sã nórda zapádá, a stárá baba zagádá, tej nima konca'« Ram. 121. || »Nórdowy = północny, np. wiatr« ib.

Nordost: »Nórdóst = północny wschód. Wyraz, używany tylko przez 'Rybáków'« Ram. 121.

Nort: »Nórt = kąt, koniec: 'W izbie są cztery nórty'. 'Szafa stoi w nórce'. 'Na samym nórce' = na końcu, na krawędzi« Pobł. 56. »Nort = kraniec« Derd. 137. »Nord = kąt: 'W tom nordze'« i »Nort = miejsce: 'W tom norce'« Hilf. 173. »Na norce brody Rosną jemu dwie brodáwke« Derd. 31. Ram. 121.

Nortowy: »Nórtowy = do 'nórtu' należący: 'Nórtowa szafa' = w kącie, w rogu izby stojąca« Pobł. 56.

Norzać »kogo = obłocić. 'Norzać sie' = zabłocić się« Udz.

Nos = »pysk lisa« Przyj. ludu VI, 111. || »Nos« w sprzętach gospodarskich: »'Nosy' u drabin, czyli 'dzioby' na przodzie« Zb. IV, 190, nº 63. »Półgrabki (u wozu) zakrzywiają się z przodu i to za-

krzywienie nazywa się 'nos'« J. Łoś. »Zagięta do góry część przednia 'sanic' nazywa się 'nos'« ib. »Płozy z 'nosami'« Was. 58. || »Nos = gra w karty, w której przegrywającego bije się kartami w nos« (opis) Krak. I, 330, n° 5. Taż gra na Litwie nazywa się 'w noska' Ust. z Litwy. || »'Dać nosa', 'Nakleić nosa' = udzielić wymówki (urzędowej) Ust. z Litwy. Gazeta Pols. 1877, n° 8: 'Dadzą nosa'. »'Dać noska' = uderzyć, potrącić: »Białka ...ledwie jedny klosce dá warząchwią noska, To gdzieindzy znowu w gorę pnie sę grubá kloska« Derd. 116. »'Dać po nosie', 'Dostać po nosie' = o upokorzeniu, przykrości Ust. z Litwy. || »Niech so lezą, gdze jich nos poniesie« = gdzie oczy poniosą Derd. 74. || »Nie każdemu pozwolił (= pozwalał) sobie grać na nosie« Pozn. VI, 348, n° 103. || »Jemu było to straśnie nie po nosie« = nie w smak Zb. XI, 120. »Było mu to nie w nos« = nie w smak Cinc. 6, n° 38. Rozpr. XII, 77. Por. Bocianie nosy.

Nosacz: »Nosác (rubaszne) = człowiek z wielkim nosem« Święt. 705. Por. Nochal. Nosal. Nosula.

Nosaki: »Nosáki = garnki a. kawał drzewa, wyżłobiony na ramiona, do noszenia wody« Udz. Por. Nosidła. Nosiłki.

Nosal = »posiadacz długiego a. dużego nosa« Wisła III, 559. Pr. fil. IV, 847. Osip. Por. Nochal. Nosacz. Nosula.

Nosek = ? O żołnierzu, który »leżał siedem lat, ani się umywał, ani czesał, ani pazurów nie obrzynał« mówi królewna, iż »woli śmiercią iść, jak za tego (wyjść) noska...« a dalej: »przyglądała się, jak to nosek wyglądać będzie« Kiel. II, 222.

Nosiacz: »Nosiacze, przynoszący pożywienie kosarzom ś. Izydora« Lud. I, 172.

Nosić: Formy: »Nojś!« »Przynojsić« Pozn. V, 31. »'Nosim'= noszę. 'Nosióm' = noszą. 'Nosióny' = noszony« Rozpr. XII, 33. »Nosiony« ib. 64. »Niesę, Niesą« Ust. z różnych okolic. || Znaczenia: »Nosić« = ubierać: »Kieby to była moja (córka)... Nosiłabych ją we złocie« Rog. n° 132. || »Nosić się« = ubierać się: »Chudobnie sie nosem = ubogo się ubieram« Rozpr. X, 290. »Nosić się = przyodziewać się« Wrześ. 14. »Nosić się = ubierać się, przyodziewać się: 'Kaśka się nosi po miastowemu'« Spr. V, 382. »Nie noś się za dzieweczkę« Zb. X, 282. || »Nosić się = wynosić się, udawać coś wielkiego, być dumnym: 'Patrzcie, jak się nosi!' = patrzcie, jaki dumny« Parcz. || »Nosić się« = trwać, być, żyć: »W poćciwości się Marysia nosiła« Lub. I, 195, n° 185. Por. Nosować.

Nosidła = »przyrząd do noszenia konewek z wodą« Pr. fil. III, 310. »Nosidła = dwa drążki do znoszenia siana z pokosów i kop do stogu na łące« Pr. fil. IV, 847. »Nosidła = narząd do noszenia wody« Święt. 705. »Nosidła a. Siudy« J. Łoś. Por. Jarzmo. Nosaki. Nosiłki.

Nosiłki = nosidła do noszenia wiader wody Ust. z Litwy. Por. Nosidła. Nosaki.

Nosisty = »trwały w noszeniu, np. tkanina na odzież« Osip.

Nosować = często nosić: »Kiech ja do niéj chodzował, Winkom z sobą nosował« Rog. n° 17. || »Nosywać«: »Nosywał papierecki

(Kuba) za wyjuconym (= uczonym)« Pozn. IV, 266, nº 513, zwr. 4. »Nosywał chorągiewkę za procesyją« ib. 267, zwr. 5.

Nostrzyk = roślina melilot: »Nozdrzyk a. Nozdrzeniec« Pleszcz. 123.

Nosula = »kobieta z dużym nosem« Święt. 705. Por. Nochal. Nosal.

Nosywać p. Nosować.

Noszaczka = »kobieta, która nosi (= niesie? K.) dziecko do chrztu« Rozpr. IX, 343. »Jedna z kobiet domowych, 'noszaczka' zabiera dziecko...« (do księdza na chrzest) Hoff, 51.

Noszak: »Znoszący i nabijający sól zowią się 'noszakami'« Krak. I, 60.

Nosze = »tragi do wynoszenia gnoju« Fed. 403.

Noszenie p. Naszyjnik.

Noszennik p. Naszyjnik.

Not = »potrzeba« Derd. 137. »Nie je not« ib. 62. »Nót = potrzeba, niedostatek, bieda: 'Hej nót kôle wrót' (piosenka)« Ram. 121.

Notarjusz: »Notareus« Krak. IV, 294. Zb. XIV, 32. Rud. 55. || »Natareus« Rozpr. XXVI, 384. Pr. fil. I, 311. || »Notoreus« Rozpr. XX, 431. || »Naterus« Wisła IX, 230. || »Matereusz« Aten. XLV, 434 Sewer. »Matereus« Rozpr. XVII, 45. Spr. IV, 379. »Matareus«, »Materyjus« »Mentereus«, »Materdeus« Pr. fil. I, 311. »Motareus« Udz. || »Latarnik« Pr. fil. I, 311.

Notoreus p. Notarjusz.

Notować p. Nutować.

Nowak: »Nowák = nowicjusz (wogóle)« Rozpr. XXVI, 385. || »Nowaczek = nowicjusz« Huc, 525.

Nowe latko »czyli 'Maik' = obrzęd wiosenny« (opis) Pozn. II, 196—198. »'Maik' nazywają tu także 'Nowem latkiem'« (opis) Zb. VIII, 67—70. »Nowe latko stoi w sieni« ib. 68, nº 9. »'Gaik' czyli 'Nowe latko'« (opis) Pozn. III, 41. Kiel. II, 189, nº 15. »Na szczęście, na zdrowie, na to nowe lato!« Święt. 72. || »'Nowe lecięta' = ci, którzy pod oknami winszują nowego roku« Zawiliński Z etnogr. kraj. 2. || »Nowolatki = pieczywo nakształt pierniczków, wypiekane w wilję nowego roku« Pr. fil. V, 808. »Nowelatki, Nowelatko = małe kukiełki, pieką się na nowy rok dla dzieci i wyrostków« Spr. V, 382. »Nowelatka = małe placki, które dają w nowy rok kolędującym po domach chłopcom« ib. IV, 358. »Bochenki chleba, pieczone na nowy rok, tak zwane 'nowe lata'« Zb. VI, 211, nº 4. »Z ciasta noworocznego robią się tak zwane 'nowelatka' (figurki noworoczne), które się suszą i przechowują starannie rok cały...« Wisła VI, 647. »W wigilję nowego roku pieką rodzaj pierników... zwanych 'nowolatki'« Maz. V, 75. Por. Latko. Por. »Nowe lato« L. p. w. Wszy.

Nowe Miasto: »W Nowém Mieście« Kozł. 51, 267, nº 13. Kolb. 166, nº 12, z, zwr. 7. Zb. IV, 258, nº 252. »Do nowego Miasta« Zb. X, 282, nº 163, zwr. 2. Maz. II, 51, nº 123. »W Nowym Mieście« ib. 90, nº 203. »Po Nowém Mieście« ib. 225, nº 609. »W Nowém Mieście« Kiel. II, 163, nº 496. »Do Nowego Miasta« Lub. I, 267, nº 430.

Nowe Siedlo? »Nowe siedlo« Kiel. I, 44. »W Nowém Siedle« ib.

No więc! = »dobrze« Zb. I, 30.

Nowik = nów: »Na nowiku« Ust. z Litwy. »Jutro miesiąc na nowiku« Kłosy, VIII, 27.

Nowina = »miejsce trawą zarosłe

na niezoranem jeszcze polu« Zb. I, 20. »Nowina, Nowizna, Nowinne pole = pole po raz pierwszy zorane« Roczn. 218. »Nowiny = grunta świeżo wykrudowane« Osip. O. »Nowizna« Kalendarz Jaworskiego, 1868, str. CLI. »Nowizna, Nowina = grunt poleśny, świeżo wygrudowany« Fed. 403. || »Nowoć = nowina, nowizna, ziemia po raz pierwszy pod uprawę wzięta« Spr. IV, 308; V, 382. Por. Nowoć. || »Nowineczka« = wieść: »Kregulaszku... Powiedzże mi nowineczkę, Jaką tam słychasz« Rog. n° 127. Kuj. I, 295, n° 65. »Słyszałem nowineczkę« ib. n° 457. »Sługo... Przynieśże mi nowineczkę« Kuj. I, 288, n° 54, zwr. 7. || »Nowineńka« Wójc. II, 371. || »Nowizna« = nowalja: »Jeżeli pierwsza potrawa pokaże się na stole z 'nowizny', targają się dzieci wzajemnie za uszy« Święt. 119. || »Nowiny« = gazety Tygod. ilustr. ser. 2, t. XIV, str. 185. || »Po zwaleniu siana z najpierwszej fury, wykrzykują: 'Oj nowina, nowina!'« Fed. 159, n° 3. Por. Nowiście.

Nowiście = »nowiny, nowości: 'Ojciec z matką nie wiedzieli, Co to za nowiście'« Pr. fil. IV, 223. Por. Nowina.

Nowoć = »miejsce po wycięciu lasu a. krzaków, pierwszy raz uprawione« Spr. IV, 347. Por. Nowina.

Nowodworski = nazwisko rodowe? Maz. V, 314, n° 358, zwr. 3.

Nowojański = ? »Obleką mnie w mundur nowy... Mundur wojański, Traktament nowojański« Rog. n° 9.

Nowopol p. Monopol.

Noworola = »ziemia pod jarzynę zorana dopiero na wiosnę przed samą siejbą, kiedy zwykle pod jarzynę orze się w jesieni, po siejbie ozimej i to się nazywa 'orać a. robić ziębl'« Roczn. 218.

Nowosiedliny = »uroczystość z powodu osiedlenia się w nowem miejscu« Pr. fil. IV, 847. O. || »Nowosielje« = toż znaczenie O.

Nowosień = ? »Co to się świéci w nowosieni?« Zb. IX, 11, n° 8.

Nowość: »Człek nie wié co robić, jak mu nowością co padnie« = gdy coś nowego mu się zdarzy Kam. 34. »Czém szkorupa w nowości (może zamiast 'w młodości' K.) nawre, tém na starość trąci« Cinc. 9, n° 119.

Nowota: »Nowôta = nowość« Ram. 120.

Nowotny = »modny, nowy« Święt. 705. »Nawotny (tak) = nowy« (ale w przykładzie 'nowotny' K.) Spr. V, 115. »Nowôtny = nowy, nowomodny, najnowszy, np. suknie, zwyczaje« Ram. 120. »Nowotny« = o nowo przyjętym parobku Rad. II, 195. »Nowotny« = nowo przybyły: »Ksiądz, będąc nowotnym, myślał, że...« Kiel. II, 215.

Nowożenia itp.: »Na(w)ożenia, Nowożenia = narzeczony« Hilf. 173. »Nożenia« 4 pp. ib. 110. »Ôd... panjca (tak K.) nawożenjca« ib. 125. »W naożénski dom« ib. »Naożeni = narzeczony« ib. 140. »Naożeni, 2 pp. Naożeniego« Derd. J. 20. »Naûżżeni, 2 pp. Naûżżeniégô = pan młody, narzeczony« Ram. 118. || »Nowożeńcowa = młoda mężatka« Pozn. II, 195. »Bal kosztem nowożeńcowych« ib. 350.

Nowu p. Znowu.

Nowy: »'Nowy czwartek'« = pierwszy po nowiu Zb. VI, 275, n° 133. »'Nowy ogień' = powstający z tarcia drewek« Wisła V, 432, n° 1. »'Nowy ogień' = roz-

niecony po wygaśnięciu na nowo« Pozn. I, 144, n° 1, 2. Kuj. I, 92, n° 6. Por. Ogień. »'Nowy piątek' = pierwszy po nowiu« Zb. X, 222, n° 7. »'Nowy rok' = gałązka choiny, upiększona bibułką kolorową, zatykana za belkę na nowy rok« Pr. fil. V, 973. || »Nowućki = nowiuśki« Pr. fil. V, 808. || »Nowusieńki« Pleszcz. 75, n° 27.

Nowy Dwór: »Do Nowego Dworu« Kozł. 46.

Nowy Łęcz? Zejsz. 171, n° 134.

Nowy Targ: »Nowy Targ nie mijaj« Zejsz. 69, n° 182. »Górale nazywają 'Nowy Targ' 'miastem', jak Rzymianie Rzym 'urbs'« Sab. 132.

Nozdrowatość = »gąbczastość, dziurkowatość« Petr.

Nozdrze: Nôdrze (zapewne pomyłka, zamiast 'nôzdrze' K.), Nozdrŷ = nozdrza« Hilf 173. »Nozdra, 2 pp. 'Nozdrŷ = nozdrze. Lm. 'Nozdrŷ a. 'Nozdrze'« Ram. 121. »Nozdro«. Ust. z Litwy. »Wepchał do jednego nozdrza stértę siana« Bar. 69. »Ťobie nůozdrze, do nůozdrzu« Rozpr. VIII, 132.

Nozdrzeniec p. Nostrzyk.

Nozdrzyk p. Nostrzyk.

Nożenka: »Nozenka = pochwa na nóż myśliwski, noszony w torbie« Spr. V, 382 »Pas z nozenkami« Oles. 169. O.

Nożny blp. = nożyce do strzyżenia owiec Ust. z Litwy.

Nożyczki: »Noźnicki« Pr. fil. IV, 903. »Nożniczki« Ust. z Litwy.

Nógle p. Nudle.

Nów: »Kadzi się krowę (woskiem) na nowie« Wisła VII, 144. Por. Nowik.

Nóż: »Nóż majster robił, bo ucieká z chleba« Cinc. 28, n° 619. »Nóż uczeń robił bo ucieka do chleba« ib. n° 620. A. Cinciała listownie tak mi objaśnił powyższe dwa przysłowia: »Krając chleb na skibki (kromki), nóż ucieka niekiedy z chleba, niekiedy zaś wryje się do chleba i kroi grubą kromę. Otóż mówią, że jeżeli nóż idzie zamiast prosto, w górę, że go majster robił, aby uczeń cienką kromkę dostał; jeżeli zaś wrywa się do chleba, że go uczeń robił, aby wogóle krajano większe kawałki«. || »Noze = szatkownica« Rozpr. X, 290. || »Nożyk = narzędzie garncarskie, deseczka do wygładzania i obrównywania naczyń, kręconych na kole garncarskiem« Pr. fil. V, 808.

Nsia »nsia, malutkie!« = nawoływanie świni Pozn. III, 135. || »Nt nt!« = toż Wisła III, 378.

Nu i Nąż(e): »Nu, Mazurze, bij nóżkami!« Wójc. II, 257. »Nu w koło!« Kozł. 182. »Nu, wy matki... proszę was« Pozn. I, 182. »Przydę já do zniwa... Nu płakać! Przydę já do karcmy... Nu skakać!« Zb. IV. 143, n° 159. »Nu, trudna rada!« Chełch. I, 79. »Nu, usiądź!« ib. II, 87. »Nu, to kiedyć tak chces, to...« ib. 102. »Nuj, błaznie, odpowiadaj!« »Nucie, a nucie! = wyraz zachęty np. przy dźwiganiu ciężaru: 'Dalej, chłopcy, nucie!'« Pr. fil. IV, 847. Hilf, 140. || »Nu = ale tak! 'Umnies pisać? — Nu ale tak!'« Spr. V, 116. »Nu hale! = tak!« Rozpr. IX, 148. || »A nu, dziéwki, nu, Jedna za drugą (tak 'kacmárka gnała dziéwki do zagonka')« Zb. IV, 236, n° 167. || »A nuno, ojcze, pociągnij go smyczkiem!« Bar. 10. 110. 151. || »Nůtale! = nuż, nuże!« Pobł. 54. »Nuż! = nuż, dalej!« Hilf. 173. »Nékò« Cen. 90. || »Nu szak = nonne« Rozpr. IX, 148.

|| »Ną« patrz pod No. Tutaj podaję tylko 'Nąż' i 'Nąże': »Nąż« Kuj. II, 282, nº 39. »Nąze = nuże!« Święt. 705. 148. 355. 381. 394. 413. 423. 489. Por. No!

Nuchla = »ziemniak« Hilf. 174.

Nuci p. Nydki.

Nuda: »Okrutna go nuda brała, zeby odsukał brata« Pleszcz. 149. »Nuda = tęsknota, melancholja« Osip. || »Nuda« = wszy: »Opanowała jego(=go) nuda« Ust. z Litwy.

Nudki = »nudny, za słodki« Kolb. rękop.

Nudle blp. = »makaron« Hoff, 50. || »Nógle. Nugle = makaron (Nudeln)« Rozpr. XII, 39.

Nudno: »Nie tak mi żony żál, Jak mi klusek nudno« Zb. XV, 159, nº 31.

Nudzić: »Nędzić«: »Lá cego mie nędzis?« Rozpr. VIII, 98. »Cůoś mie nęci (czy = 'nędzi' K.) w zołądku« ib. »Nie nudzij!« Pleszcz. 71, nº 56. »Nudzić« = trapić: »(Pijaka, który zaprosił dusze zmarłych na wieczerzę) bardzo nudziło, z cego te wiecerze robić« Zb. V, 199, nº 7. »Niechze mi sie cas nie nudzi« Łęcz. 96. »Kasia po Jasiu nudziła« Wisła, VI, 859, nº 14. || »Nudzieć = tęsknić, ulegać melancholji« Osip. Por. Nędzić.

Nugle p. Nudle.

Nuk p. Wnuk.

Nukać = »namawiać, przyniewalać« Rozpr. X, 290. Wrześ. 14. »Nukać = nękać; zachęcać, napominać, napędzać do roboty« Święt. 705. »Nukać = wołać wciąż na kogo 'nu, nu!' 'Co to za pracownica, ciągle nad nią trza stać i nukać'« Spr. V, 138. »Nukać = przyniewalać, upraszać, namawiać, por. 'Przynuka'« ib. 382. »Nukać = prosić« Sab. 133. »Nukać = namawiać« Udz. »Nůkac = popędzać« Bisk. 37. Hilf. 173. Derd. 136. »Nůkac = pędzić, poganiać, wołając 'nu, nu!'; Por. 'Wynůkac'« Pobł. 52. »Nůkac = gnać, pędzić« Ram. 120. || »Nãkac a. Nękac = pędzić« Hilf. 173. »Nąkać = napominać, napędzać do roboty« Święt. rękop. Por. Nękać.

Numecyje = ? Ropr. IX, 338.

Numer: »Nomer« Zb IV, 212. »Nómero« n. Rozpr. XII, 47. || »Lumer«: Spr. IV, 25. 306; V, 374. Cisz. I, 281. Rozpr. XXVI, 382. Krak. IV, 311. »Lumer a. Lumero« Rozpr. IX, 172; XVII, 88. Wisła I, 188. Pr. fil. III, 494; IV, 214. Lub. II, 210. || »Rumer« Rozpr. VIII, 206. || »Umer« Kam. 8. 67. Lub. II, 210. || »(Panna młoda z babą) idą ůobie numer w numer....« = do każdego numeru = do każdej chałupy Wisła IX, 230. || »Numer = stopień, cyfra, oceniająca wiadomości ucznia« Pr. fil. V, 808, || »Stanoł pod lumerem« = w zajeździe, w hotelu Zb. II, 243. || »Numer« (pogardl.) = facet, pasażer, jegomość: »A to dopiero numer!« Ust. z Warszawy.

Nuncjusz: »Denuncyjant« Krak. II, 478.

Nur: »'Nura dać' = 1, schować się pod ławkę, udać nieobecnego 2, uciec z lekcji (szkolne)« Pr. fil. V, 808. »'Dać nura' = uciec, umknąć, schować się Ust. z różnych okolic. »W głąb daje nura« Niwa VII, 628. Toż w Wieniawskiego Przygodach Marka i Agapita. || »Nurek = człowiek z wejrzeniem ponurem, nieśmiałem« Sand. 263. || »Nerkiem = nurkiem« Święt. 705.

Nura, »Nusica (? K.) = morda, pysk, 'kufa'« Spr. V, 382. »Nura = nos: 'Zwiesić a. spuścić

nurę = zwiesić nos, spuścić nos na kwintę« Kolb. rękop.

Nurać = »pracować po ciemku« Święt. 705. »Nurać = szukać po ciemku« Udz.

Nurczeć: »Nurceć« = kwiczeć: 'Świnia nurcy'« Udz.

Nurgać się = »nurzać się« Zb. I, 30.

Nurkować się: »Nerkować się« Święt. 705.

Nurzyć się = »zżymać się, gniewać się« Święt. 705.

Nusica p. Nura.

Nut i poch.: »Nut, Nutować = paza, pazować; wyrazy ciesielskie na oznaczenie fugi i fugowania w drzewie« Pr. fil. IV, 847. Toż Ust. z Litwy.

Nuta = »głos: 'Ksiądz wikary ni má nuty' = nie ma głosu, nie śpiewa dobrze« Rozpr. XXVI, 385. »Miáł nutę bardzo piękną Zb. VII, 43. »Druchny... cemu nie śpiwacie? Cyście dzisiaj nic nie jadły, Cy nuty nié macie?« Kiel. I, 117, nº 178. »Śpiewałaby ja, ale ni mam nuty: Wzięli mi ją chopcy, zrobili ś niéj buty. Oj zeby to buty, ale to buciska, Nie poznać mojego nuciska« Krak. II, 502, nº 854. Toż Kiel. II, 56, nº 170.

Nutować = »notować, zapisywać« Udz.

Nutro = »wnętrze: 'Do nutra'. 'Z nutra'« Wrześ. rękop. Toż Pr. fil. V, 808.

Nuzia = »zawalany« Udz.

Nyczka: »W każdy piątek, na noc, kobiety wiejskie chowają kądziel... dla tego, żebv jej 'Nyczka' nie przędła« Zb. III, 95.

Nyć = »z tęsknoty, troski niszczeć, więdnąć« L. O. »Nyć = niszczeć, mizernieć: 'Nył, nył, aż wreszcie umarł'« Zb. I, 72.

Nyć p. Niemo. Nydki.

Nydki! »'Nydki, nyduszki!' a. 'Nyku, nysiu!' = wołanie na świnie« Kuj. II, 273; I, 59. »Nydki, Nyduszki, Niudy! Nyku, Nysiu! = zwoływanie świń« Bibl. Warsz. LXXX, 627. »Nyta, nytuś!« Kryn. »Nyt! = przywoływanie trzody chlewnej. 'Nytka' pieszczotliwie i żartobliwie = świnka« Krasn. 306. »Nyć!« Roczn. 247. »Niudzia! Hor niuda! niud!« Pozn. I, 104. »Nyta (pieszczotliwie) = świnia. Wołanie: 'Nyta, nyt, nyt!'« Pobł. 136. »Nida nid nid! Nidki nidi nidi nidi!« Cen. 77. »Nuci nuci!« Wisła VII, 386. »Nuci nuci nuć śwe!« ib. 387. »Nyćka = świnia« Udz. »Nyku nyku nykusia!« Wisła III, 219. »Nyku nyku!« Udz. »Nysia ny ny ny! = nawoływanie krowy a. cielęcia« Fed. 358. »Nyź nyź nyźka!« = przywabianie starych macior Wisła III, 665.

Nyga = »1, resztka 2, niedojda: 'Taki nyga idzie'« Pr. fil. V, 808. L. || »Nyga = szesnasta część roli« (? K.) Cer. || »Nega = reszta« Derd. 136. »'Doczytac do negi' = do końca« ib. 31.

Nygus = »leniwiec, niedbalec« O. »Nygus = próżniak« Mil. Udz Zb. I, 21. Pozn. I, 51. 104: VI, 290.

Nygus = »roślina ligustr« Mil.

Nykać = »szukać, przeszukiwać« Kolb. rękop. »Nykać = szukać, szperać, przyglądać się, śród niepewności nasłuchywać« Roczn. 218.

Nynać = »leżeć. 'Nyny!' (do dzieci) = spać!« O. Spr. IV, 27. »Nynać (dziecinne) = leżeć« Pr. fil. IV, 281. »Nynać (dziecinne) = spać« Rozpr. XVII, 48. 91; XII, 108. Toż J. Bystroń. »Nynaj, nynaj, synu mój!« Krak. I, 235, zwr. 4. »Nénać = drzemać« Rozpr. III, 373. Święt. 705. »Nynajże, nynaj!« Wisła VII, 278. Święt. 131. Wisła IX, 134. »Moja bratowa... Legła na łóżecku

i néna i néna« (= drzemie, śpi) Zb. XII, 174, nº 134.

Nypać p. Nepać.

Nysiać = »huśtać, kołysać« Rozpr. III, 373.

Nyzbad p. Zycbad.

O.

O!: »Ło chmielu, ło nieboże!« Zb. VI, 262. »Ło ło! = wykrzyknik zdziwienia« Udz. »Ło lá Boga!« = toż Udz. »O! a. Och, A, Ach! = oto jest tutaj, patrzajno tu!« Lub. II, 210. »O i« a. »Oj i« często u Lip., np. »O i skornoć ja żołnierza zoczę, Dusza mi zadrży...« 38. »Zebyś ty się ociągała O i do wieczora, Da nie będziesz taką panną, Da jakąś była wczora« 74. »Zwrotki w pieśni Zb. IX, 27 zaczynają się od pleonastycznego 'o'. W podaniach Chełch. często przy czasownikach stoi 'o' wzmacniające, zwłaszcza, gdy się czasownik powtarza, np. »O ido, ido« = idą ciągle I, 16. »Pan sie zerwał z trumny, o lata, lata a tropi...« I, 26. »Posed orać, o orze, o orze...« I, 46. »Bije jo tem batem, o bije...« I, 111. »Jak sie wzieni bić, o bijo sie, o bijo sie...« II, 138. Partykuła 'a' ...jako wykrzyknik, brzmi há: 'Há! zeby juz raz dáł Buog (tak K.) pŭogŭode!' 'Há zeby ciebie licho wzięno!' 'Há bieda nad biedámy!...' 'Há rozstąp sie świętá ziemio pode mnom!..' 'Ło moja matusicku, co w mogile śpicie, Há já płace za wámy, wy ŭo tém nie wiécie!...' Wykrzyknika tego 'há' lud używa dla wyrażenia silnego wzruszenia, osobliwego nastroju ducha i wyróżnia go od wykrzyknika 'ha', którego używa w mowie potocznej, kiedy nie kładzie zbytecznego nacisku na to, co mówi (przykłady)« Rozpr. VIII, 81. || »O juści« rozpoczyna często okres w bajkach Zaw., np. str. 70, 71 i in. || »O lá Boga!« Udz. i z różnych okolic. || »O!« = ot (wskazując): »Sygnet miáł jei, a óna miała jego, o, ta pani, jego włásná zóna« Wisła II, 473. »O, tu!«, »O, ten!«, »O, tędy!« itd. z różnych okolic. || »Ŭô! 'Ŭô Jezû!'« Ram. 217.

O: »O« = na: »Dziewięć razy o dzień« Pozn. IV, 51. »Chleb... mało dziesięć razy o dzień wymówiony« Zb. VIII, 94, nº 147. »Niech ja o ciebie sóstecków nie tracę« Was. 135, nº 26. || »O« = z powodu: »O swoje grymasy dziewcyna obrzydła« Kiel. II, 178, nº 634. »O ludzkie gádanie dziewcyna obrzydła« Zb. IV, 126, nº 96. Toż Święt. 304, nº 471. »Já o boculę w domu nie nocuję« Zb. IV, 170, nº 325. »Królowna chce się zgubić o to« Cisz. I, 191. »Pieniązkim se zgubiuł O ciebie, Marysiu, zem cie se ulubiuł« Święt. 308, nº 501. || »Mówić« itp. »o coś, o kogoś«: »Ceruchniczko moja, O cię mi mówili« Rog. nº 453. »Tatunio o cię nie usłyszy« Pauli, 61. »Śpiewana rozmowa 'o kołacz'« Maz. III, 185. »Myślałem sobie ...o jedną rzecz. — O co takiego?« Pauli, 115. »'Mówić o coś' = układać się o coś«, np. »Przyszedłem do pana mówić o las«. »Żyd chce mówić o pole« itp. Ust. z Litwy. || »O« = przez, w ciągu: »Ŭôn bŷl ŭo calŷ rŭok précz« Hilf. 91.

»Sosacznik (= rodzaj niewodu)... ô dwa zimki muszŷ wŷtrzŷmac« ib. 123. »Ty i o kilka lat nie zańdzies« Chełch. I, 205. »O dzień pozeni proso« ib. II, 51. »O jeden dzień (las) wykarcował« ib. 102. || »O« = o terminie, czasie: »Komisarz... nie przyjedzie, aż o wstępnyj środzie« Łęcz. 70, n° 80. Toż Wisła VIII, 506. »O štyry tyźnie« = za cztery tygodnie« Rozpr. X, 207. 208. »O wieczoreczku Janek u mnie bywa« Krak. II, 463, n° 760. »Jedzą tego dnia o gwiaździe« Zb. X, 197. Niezwykłe jest: »Maryja z Janasem Śli o jednym casem« Kozł. 193. || »O« z 6 pp. w oznaczeniu środków, sposobu: »Owiesku, małyś mi się zrodził! O cémze ja bede do dziewcyny chodził?« Zb. XII, 127, n° 98. »Konie moje, Co cem wy robicie? Co ty gáści siana, Co ją w nocy zjicie« Zb. XV, 62, n° 64. »Ostało się jeszcze gorzałki, to se o téj zebrał swoją łąkę i żytko« Kam. 160. »Zła miłość o nędzy« Wójc. II, 261. »Nimá o cem chować dziwki« Kozł. 77, n° 5. »Uwić wiánecek o świécy« Zb. IV, 131, n° 108. »O pańskim obiedzie niedaleko zajedzie« Cinc. 28. n° 624. || Następują mniej zwykłe sposoby użycia 'o', rzadziej w źródłach spotykane: W zwrotach z 'chodzić' o coś: »O jedną lasztówke (= jaskółkę) będzie lato«. »O jednego wojaka będzie wojna«. »O jednego ptáka będzie lato« Cinc. n° 621—23. A. Cinciała listownie objaśnia: »Znaczenie przysłowi tych jest: »Chociażby brakowało jednej jaskółki, jednego wojaka, jednego ptaka«. »Nic tam o niego« ib. n° 820 = nie można mu nic zarzucić. »Zeby nie o ludzi, nie o rodzinecke, Biegłabym do niego w kazdą godzineckę« Kiel. I, 142, n° 243. »Gdy (może 'gdyby' K.) nie o ludzi, poszłabym do niego', Zeby nie o ludzi, nie o matkę moję, Poszłabym do niego« Wójc. II, 235. »Pocekáj, smarkácu, nie o tymto bedzie. Ino mój tatusio z Krakowa przyjedzie« Zb. XII, 149, n° 421. »Co wám, gospodárzu, o to!« = nie troszcz się Święt. 343. || »Kázdy starosta przynosi pół garca, abo garniec wódki... ŭo wiela kogo stać« Mátyás, Z ust ludu, 12. || »Tegoby musi nie sterminował na karteluszu, choćby mu o płachcie było« = »nie spisałby i na tak dużym arkuszu, choćby był równy płachcie« Kam. 159. || »A chociaż nie we wsi, A to o granice, Przybywaj, dziewulo, Pod jarą pszenice« Pozn. V, 173, n° 414. || »Śmisnął (pálem) jednęm machęm ŭo tego drába« Zb. VII, 59. || Przy czasownikach i rzeczownikach: »Bić«: »O co cię matka biła? — Jeno o to... iżem z tobą mówiła« Rog. n° 370. »O co mnie bijesz Jasiu? — Oto o poduszki, Kasiu. — O, nie bij mnie, Jasiu, o nie, Pójdę do matusi o nie« Lip. 185. — »Boleć: »O to mie głowa nie bedzie bolała« Cinc. 28, n° 627. — »Chwalić«: »Chwali matka córkę; Niéma o co chwalić« Kiel. I, 79. n° 53. — »Łajać«: — »O ráz ani mama nie łaje« (= raz, to nic) Cinc. 28, n° 626. »Łajała mnie matka o swojego syna« Lip. 124. »Lamentować«: »Płaczę, lamentuję o swą przygodę« Rog. n° 57. »Nie płacz, nie lamentuj o ten wianek twój« ib. n° 58. 64. — »Płakać«: »(Daliście mi) jeno starą kamizelkę, A o niąście płakali« Rog. n° 90

»Pytá sie go, o co ón płace« Święt. 398. — »Pośpiewywać«: »Skowronek... o kolędę pośpiewuje« Rog. n° 449. — »Smutek«: »Głowiczka sobie ustarała w smutku o ciebie« Rog. n° 397. — »Żałować«: »Nie żałuj, dziewczyno, o trupa jednego!« Rog. n° 37. || »'O mały cud' = o mały włos« Pr. fil. III, 311. || »O«: »1, Śpiewaliśmy o panu Jezusowi 2, prasnąć o ziem 3, przyść o co« (odesłano do 'przyjść', a tego niema K.) Spr. V, 382.

Ob = o: »Uderzyć ob stoł«. »Rzucić ob ziemie«. »Pogadajmy ob tym«. »Mówili ob nim, ob niej, ob nas« itp. Ust. z Litwy. O. »Ob noc, ob dzień = przez« Pobł. 57. Cen 66. »Ŭôb = przez, w ciągu, podczas: 'Ŭôb swiãta. Ŭôb całą noc. Ŭôb drogã'. Wyrazy 'ŭôbdzeń', 'ŭôbnoc' itp. są już dziś osobnemi przysłówkami« Ram. 217.

Oba: 1 pp.: »Ŭobaju a. Ŭoba m. Ŭobie ż. Ŭoba n.« Cen. 45. »Ŭôbaji a. Ŭoba m. Ŭobie ż. Ŭoba n.« Ram. 217. »Ŭoba« = oboje Zb. VII, 5. 6. 18. Zejsz. 56, n° 101. Rog. n° 34. 111. »Ŭôba« = oboje Rozpr. IX, 199. »Ŭoba« = oboje Wisła II, 27. Zb. IV, 156; V, 232; VIII, 302. »Przygania motyka gracy, a oba jednacy« Kuj. I, 200, n° 72. Ale Zb. VIII. 321, n° 37: »Przygániała motyka gracy, a oboje tacy«. »Obáj« (tak K.) = oboje Pozn. VI. 13. »Oboje dźwi« Kuj. I, 176. »Parobek i gospodarz ŭorali oboje razem« Kuj. I, 170. »Dwoje drzewa... A oboje zielone« Wisła VII, 137. || »2 i 4 pp.: »Ŭôbu a. Ŭôbuch« Rozpr. IX, 181. »Obóch« Święt. 361. 423. 501. »Ich (zap. 'ik' K.) ŭobuk« Zb. VII. 19. 58; XV, 40. »Obaju« Pobł. 57. »Ŭôbu« Ram. 217. »Obuch« Krak. IV, 175, 181. Zb. XI, 124. Chełch. I, 186. »Obuch rąk« Chełm. II, 103. »Obie« (Adama i Ewę) Kal. 161. »Ŭoboju«, Ŭobu, Ŭobuch i Ŭobŭoch na wszystkie rodzaje« Rozpr. VIII, 141. »Obojech młodych ludzi« Maz. III, 263. »Oboich młodych ludzi« Kiel. I, 161. »Zabiéli obuch« (niedźwiedzia i konia) Cisz. I. 317. »Pán połapał ich (dziadów) obuch« Święt. 450. || 3 pp. »Jim obuma« Derd. 45. »Obiema« Kuj. II, 281, n° 14. »Obujmu« Zb. VIII, 249. »Obiema« (dzieciom) Cisz. I, 65. »Ŭôbom« Rozpr. IX, 181. »Obom« Cisz. 241. »Ŭoboma m., Ŭobâma ż. (tak K.), Ŭobiema n.« Rozpr. VIII, 141. »Obok 'ŭoboma' 3 pp. jest też 'ŭobom'« ib. || 6 pp. »Obujmu końcami« Zb. VIII, 260. »Oboma rękami« Mátyás, Szczep. 12. »Oboma garściami« Kam. 35. »Między nami obiema« (m. i ż.) Rog. n° 34. »S wami oboma« Święt. 423. »Ŭôbiema« Rozpr. IX, 181. || Z Niemiecka: »Lis tám siedział z tym jizem oba« Zb. VIII, 310, n° 8. »Moze tám más jakigu drugigu do siebi, tobyście pasły (tak K.) oba« ib. 304, n° 4. || »Obojeczko«: »Będziema się obojecko dorabiać chleba« Maz. III. 213, n° 256. Por. Obadwa.

Obabić: »Swachna... młodą-panią czepi, czyli 'babi' ...Z oczepioną ('obabioną') młodą panią tańczą panny...« Pozn. II, 253. || »Obabić się = ożenić się« Pr. fil. V, 808.

Obabka = »podbrzeźniak (scaber)« Petr.

Obablać p. Obabrać.

Obabrać, »Obablać, Obebłać = obłocić, opryskać, osmolić« Krak. IV, 314. »Krwią obabrany«

ib. 4. »Obabrany sadzami« Tyg. ilustr. 1, XII, 202.

Obabulić = »ubrać, owinąć, jak baba: 'Głowę sobie obabuliła'« Pr. fil. V, 808.

Obacht p. Odwach.

Obachutać się = »nakładać dużo ubioru na siebie, obciążyć się ciepłem ubraniem, opakować się« Kuj. II, 273. Por. Obatuchać.

Obaczenie = »upamiętanie« Zb. I, 35.

Obaczyć: »Obaczyć = zobaczyć« Kuj. II, 286, n° 85. Was. 244. »Obàcz!« = 1, patrz 2, słuchaj, jak Franc. 'dites-donc', Angielsk. 'I say' Ust. z Litwy. || »Obacyć, Obacować = ujrzeć, oglądać« Pleszcz. 39. »Ón, jak sie przebudziuł, obacuje dziécie« Cisz. I, 125. »Ťobacówać = oglądać; 'Ťobacówali u Zyda galoty... i kupili'« Pr. fil. III, 310. 306. || »Obácyć sie = przyjść do siebie po ciężkiej słabości, wyzdrowieć« Spr. IV, 325. Ib. 323 p. w. Kapyrować. »Obaczyć się = przyjść do siebie po niebezpiecznej chorobie; mieć się lepiej« Zb. I, 46. »Ťobácyć sie = wyzdrowieć« Rozpr. VIII, 230. »Wilk (po ciężkiem pobiciu) obácył sie« = oprzytomniał Wisła VI, 143. »Pies sie obaczáł« = przyszedł do siebie Zb. V, 177. Udz. Kam. 87. Zb. XV, 40. n° 17. »Obácyć, Obácować = ocucić, cucić zemdlonego a. chorego. 'Obácyć sie' = ocucić się, przyjść do siebie« Spr. V, 382; IV, 308. || »Obaczyć« = pamiętać: »Oni też i o was obaczą« Krak. II, 33.

Obadać = wynajdywać, wypatrywać: »(Dziewczęta) kogoz sobie obadali? — Jasieńka...« Wisła V, 42. n° 2. || »Obadać« = obsiąść: »Famuła go obadała« Kolb.

Obadwa: 1 pp.: »Ťôbaidwai« Ram. 217. »Ťobadwa m. i n. Ťobiedwie ż.« Rozpr. VIII, 141. »Obydwoje« (m. + ż.) Krak. IV, 17. 147. Zb. XI, 16. 66. Kiel. II, 229, n° 10. Wisła VIII, 267. 523. Cisz. I, 44. 308. Zb. XV, 11. Mátyás, Szczep. 12. Święt. 503. »Kumowie ňobýdwoje (m. + ż.) Mátyás, Z ust ludu, 14. »Ťobajudwaju a. Ťobadwa m., Ťobiedwie ż., Ťobadwa n.« Cen. 45. »Obydwoje« (m. + m.) Cisz. I, 96. »Albo my oboje będziemy panować, Albo obydwoje na sie popłakować« Zejsz. 63, n° 142. »Obadwa« (m. + ż.) Rozpr. XII, 81. || 2 pp.: »Ťobydwoju m., Ťobydwu ż., Ťobydwuch n., oráz Ťobydwůóch na wszystkie rodzaje« Rozpr. VIII, 141. »Ťôbydwuch m. ż. n.« Rozpr. IX, 181 »Obudwiu« (m. + m.) Pozn. II, 223. »Obydwojga« (m. + ż.) Zb. XI, 66. || 3 pp.: »Ťobydwoma« m. n. Ťobydwiema a. Ťobydwâma ż., oraz Ťobydwom m. ż. n.« Rozpr. VIII, 141. »Ťôbydwom« m. ż. n. Rozpr. IX, 181. || 6 pp.: Jak 3-ci Rozpr. VIII, 141 (oprócz 'ňobydwom'). »Ťôbydwiema a. Ťôbiedwiema« Rozpr. IX, 181. Por. Oba.

Obagnić się = »okocić się« Zb. II, 9. Bisk. 24 (nie objaśniono). »Obagnić się (o krowie) = ocielić się« Święt. 705. »Cielsia sie obagniła« Święt. 78, n° 8. Rozpr. XVII, 91. »Obagnec sa = urodzić« (o owcy) Hilf. 174. »Obagnic sę = okocić się (o owcach)« Pobł. 57. Pr. fil. III, 359. 756. Ťôbagnic sã = okocić się, mieć jagnięta« Ram. 217.

Obakulić = »oszukać« Petr.

Obakuła »a. Bakuła = oszust« Petr.

Obal = »leń: 'Obal zwalisty' «Spr.

V, 382. Ťobál = próżniak« Rozpr. VIII, 112. || »Obál = człowiek otyły« Spr. IV, 27. || »Ťobál = próżniak« Rozpr. VIII, 175. »Obál« = nazwa psa Święt. 21. Pr. fil. IV, 847. Wisła VII, 749.

Obal p. Obój.

Obalać: »Obalować = walić, obalać: 'Wodolicie straszne obalowało drzewa'« Rozpr. III, 373.

Obalanka = »kiszka wołowa, nadziewana farszem: 'Flaczki z obalanką'« O. Ust z Litwy.

Obalmur: »Obálmur« = nazwa psa bajecznego Pozn. VI, 86.

Obałuszyć: »Obałusyć = ogłuszyć kogo; uderzyć w okolicę ucha; zakrzyczeć kogo« Święt. 705. || »Obałusyć się = nadwerężyć siłę słuchu wskutek niespodziewanego silnego łoskotu« ib.

Obandurzyć = »okryć: Macocha swoją córkę obandurzyła chustką'« Pr. fil. IV, 223.

Obar = »miejsce na drzewie sosnowem, oblane żywicą, z którego zwykle wycinają drzazgi na 'podpałkę'« Pr. fil. IV, 847. O. || »Ťôbara = drzewo żywiczne, np. sosnowe: 'To tak, jakbŷ ůôbarŷ do ůôgnia dorzucił'« Ram. 217. »Obara = drzewo sosnowe smolne« Pobł. 57. »Obara = drzazgi smolne, drzewo żywiczne« Pr. fil. V, 155. || »Obarek = pieniek drzewa, osmalony od ognia« Kuj. II, 273. »Obarek = opalony a. osmalony pniaczek« Kolb. Zb. IV, 147, ods. Kiel. II, 69, n⁰ 218. Maz. II, 142, n⁰ 314. Rad. II, 78, n⁰ 161. »(Człowiek) nizki, jak obarek« Kal. I, 35. »W sieni oberek« (tak K.) Pozn. IV, 282, n⁰ 550. »W polu oberek...« Lub. I, 307, n⁰ 508. || »Obarecek« Maz. II, 177, n⁰ 404. »Oberecek, zły worecek, Kasa wylata: Trzeba worek zacyrować, Nie bedzie sie kasa psować; Oberecek ocisowy, Jak sie zedrze, bedzie nowy« Kozł. 166, n⁰ 20. Zdaje się, że 'oberecek' = 'obarecek', a. 'ocisowy' zapewne stoi zamiast 'osikowy', bo Maz. II, 177: »Obarecek osicyna, Ty parobek, ja dziewcyna«.

Obarchnieć: »Obarchniec = ogłupieć« Pobł. 57. »Ťôbarchniec = 1, otumanieć, ogłupieć, postradać zmysły 2. dostać kołowacizny« Ram. 218. || »Obarchniały = ogłupiały« Pobł. 57. »Obarkniały = pomieszanych zmysłów Derd. 137. »(Sędzia) powiedział, że (Czárliński) był kąsk obarkniały« Derd. 49. »Wszyćcŷ ůôbarchniali« Nadm. 51. Por. Barcknieć.

Obarczony (o ptaku) = »postrzelony« Przyj. Ludu VI, 126.

Obark... p. Obarch...

Obarkiel p. Obartel.

Obarowy: »Szczapa sosnowa smolna obarowa, tj. z nad ziemi, nie z pniaka« Fed. 267.

Obartel = »skręt u wozu« Bibl. Warsz. LXXX, 627. Rozpr. XVII, 48. „Sierdzień przechodzi przez 'rycomb' a. 'obartel'. Jest to kawałek drzewa, leżący na nasadzie, takiej samej, jak i on, wielkości, w którym oprawione są dwie 'kule', czyli krótkie ociosane pochylone drążki... Na przodku w obartlu... obsadzone są dwie 'kule'« Zb. X, 207. O || »Obarkiel = zasuwa drzwi« Pr. fil. V, 808. || »Obartelek = klamka prosta drewniana u drzwi chałup« Kuj. II, 273; I, 78. || »Obartuch a. Zatyka = kołek, za pomocą którego 'przewoje' zaczepiają się za grządziel« J. Łoś. || »'Obartuszki' z cybulą« = jakaś potrawa Lub I, 174. Por. Kierownik Ryczman. Ryczon.

Obarwić się = »stawić się w sło-

'Obdajta bydłu!'« Spr. V, 116. || »Obdawać »bydłu = zadawać obrok bydłu na noc« Wisła III, 88.

Obdalny: »Obdálny = trochę daleki; przysłówek 'Obdálnie'« Rozpr. X, 291. Toż Wrześ. 14. Spr. V, 382.

Obdarować: »Żeby was Bóg opatrował, Was pożegnał, obdarował Na ten nowy rok« Rog. nº 428. »Obdarował mnie starsy druzbecka Trzy cerwone złote« Sand. 25. »Tatuniu... czem dobrem obdaruj mnie« Wójc. II, 58.

Obdasznica: »Obdaśnica = dach, sterczący daleko, dla ochrony miejsca przed domem« Rozpr. X, 291. »Obdaśnica« = okap, dach wystający« Spr. V, 382.

Obdłużny: »Obdłużni« Krak. IV, 297, nº 45. 299, nº 60. »Listeczki obdłużnie« ib. III, 130, nº 38.

Obdolno = w dół, poniżej: »Miał obdolno od chałupy... stajanecko pola« Wisła VI, 144.

Obdrapać: »Chałupa obdrapana« Kuj. I, 152.

Obduchem = żywo, wnet, prędko: »Obduchem mnie to zróbcie!« list. z Litwy.

Obdudać się = objeść się: »Rybsko ŭobdudane« Zb. VII, 38.

Obdza, »zwykle w lm. = poprzeczny postronek w lejcu« O. »Obdze« Mrongovius Niem.-Pols. 687. p. w. Seideln. »Obdzy = sznur, którym przymocowywa się 'pawęz' z tyłu wozu« Osip. Por. Obceje L.

Obdziabać »drzewo = obedrzeć z kory« Zb. II, 249. || »Obdziabać« = okopać ziemniaki« Pozn. I, 103. Por. Dziabka.

Obdzień = »w ciągu jednego dnia, pośpiesznie, np. upiec chleb, uprać bieliznę, pojechać i wrócić« Czark. »Obdzień = w ciągu jednego dnia, np. chleb upiec, pojechać i wrócić« Maz. V, 36. Pobł. 57. »Ŭôbdzeń = przez dzień, w ciągu dnia: 'Ŭôbdzeń spią i dopierze wieczorę wstają'« Ram. 218. »Wôdzenj = we dnie, dniem« Hilf. 125.

Obdzierca = »zdzierca, chciwiec, wyzyskiwacz, łupieżca« Pr. fil. IV, 847.

Obdziwować: »Jeden usta (dziewczyny) obdziwuje, Drugi chwali oczy« Rog. nº 99.

Obdzować: »Ŭobdzować = pętać (konie)« Mrong. 687, p. w. Seideln.

Obebłać p. Obabrać.

Obejście: »Ŭobejście = dobytek, bogactwo domowe, zasobność« Wisła I, 154. »Obyńści (właściwie 'obyńście' K.) = majątek, grunt, gospodarstwo« Hoff, 41. »Obejście = zabudowania gospodarcze« Pleszcz. 39. »Ŭobeście = pewna ilość domów, zbudowanych na gruncie, który niegdyś należał do jednego gospodarza, a później rozdrobnił się na małe gospodarstwa; 'ŭobeście' zawsze się nazywa od pierwotnego gospodarza na całym gruncie (przykład)... Cała wieś składa się z 'ŭobeść', zwanych inaczej 'zarobkami'« Spr. IV, 379. »Obejście = całość zabudowań gospodarczych i chaty, wraz z podwórzem« Spr. V, 383. »Obyście = dom, mieszkanie: 'Proszę do obyścia!' 'A jak u niego w obyściu paradnie!'« Czark. »Obejście = miejsce przy oborze a. stodole: 'Przy obejściu spać' = spać przy dobytku, strzec go i pilnować« Lub. I, 57. »Obejście = terytorjum, na którem znajdują się budowle gospodarskie« Osip. »Ŭobejście = podwórze, otoczenie domu« Rozpr.

XX, 431. U nâsego pânâ wielkie obejście« Kętrz. 74. »Cała zagroda wieśniaka nazywa się 'ŭobrąb' a. 'ŭobyście' i dzieli się na 'ŭwrocie'... 'ŭoborę' i 'gumno'« Rozpr. VIII, 76, ods. 175. »Obejście = chata, szałas Hucuła« Kłosy XV, 324. »Ŭobyjście = dom z gruntem gospodarza, w którym on sam jednak nie mieszka, mając więcej domów« Rozpr. X, 291. »Ŭobejście = otoczenie domu« Rozpr. VIII, 231. »Panna otwiera drzwi i zaprasza 'do obyścia' a. 'do środka'« Maz. V, 196. Zb. III. 99, n° 31. || »Obejścia« = powody: »Cejce były obejścia, zem ukrád« Zb. II, 236. Por. Obrąb.

Obebrać i poch. = obrać np. owoce z drzewa, jagody z krzewu; sędziego, króla itp. Ust. z Litwy. »Śpieszył go zabić i obebrać, co miał« Zb. XI, 283. || »Obebranie« papieża Witw. 107.

Obec »2 pp. 'Obce' = gmina« Rozpr. IX, 354: XII, 96. Pr. fil. V, 809.

Obecadło = »w przetaku oprawa drewniana« Spr. V, 383.

Obecny: »Obecnié danié = podatek gminnny« Rozpr. XII, 96.

Obechtać się = »objeść się, obetkać się« Pr. fil. V, 974.

Obeczaj p. Obyczaj.

Obećkał: »Obećkál = obżartuch« Spr. V, 376, p. w. Miegieś.

Obedrzeć: »Obdarć« Ust. z Litwy. »Obdârty« Czark. »Ŭo(b)dzarty« Hilf. 188. »Obdzarty« Pobł. 97, p. w. Szczępa. »Ŭôbedrzec, Ŭôbedrzã, Ŭôbdzar, Ŭôbedrzŷ, Ŭôbdzarty« Ram. 218. || »Obedrzeć zdjąć przemocą z kogo ubranie« Spr. V, 116. »Kopice siana obedrzéć« (? K.) Kam. 27.

Obegnać = »dalszą drogą pędzić bydło, by szkody nie robić; niebezpieczeństwo ominąć, a. uniknąć czyjego spotkania« Krak. IV, 314. || »Obegnać« = objechać, obiec: »Pán... ŭôbegnal swe wszŷtkié niwŷ (konno)« Hilf. 105, n° 8. || »Obegnać = oborać« Pleszcz. 39. »Obegnać = oborać do koła« Spr. V, 138. || »Obegnać« = obronić: »Co to był... za pán, co mie obegnáł z tych zbójców?« Cisz. I, 23. || »Obegnać się« = obronić się: »Chciáłżem sę jim obegnac« Derd. 12. 26. || »'Obegnać biédę' = opędzić się biedzie, przeżyć ciężkie czasy z trudnością« Rozpr. X, 291. Wrześ. 14. Spr. V, 383. Por. Obganiać.

Obejczaj p. Obyczaj.

Obejmować: »Obejmać«: »Twoje ręce... mnie obéjmały« Rog. n° 271. »Ŭôbjimac = obejmować« Ram. 219.

Obejrzeć i Obejrzeć się: »Obejźryj sie!« Krak. II, 44. 112. »Obejzryj, kochanciu, do domku swojego! — Ona się obejrzała...« Pauli, 90. »Obejźréjze się!« Kiel. I, 127, zwr. 6. || »Obeźreć się«: »Jak obeźry się po za się...« Kam. 72. »Obeźryć się« Zb. I, 46. »Obeźreć« Zb. V, 208, n° 14. Spr. IV, 27. »Obeźrał sie« ib. 218. »Obeźréć sie« Rozpr. X, 179. »Ani sie obeźrał« Wrześ. T. 49. »Obeźrała sie« Kiel. II, 145. »Uobeźrál sie« Rozpr. VIII, 220. Cisz. I, 267. »Ŭobeźryj sie... za sobom« ib. 224. »Pani matka... porządecek obeźrała« Kiel. I, 76, n° 43. Udz. »Obeźreli świadestwo« Święt. 358. || »Ŭobeźrzyć woły« Zb. VII, 46. || »Obezdrzeć«: »Obezdrzał se« Rozpr. IX, 303. »Ŭobezdrzec« Hilf. 188. »Ŭôbezdrzec« ib. 91. 96. 97. 110. 114. »Obejzdrzę, kto ku tobie przyjdzie« Rog. n° 168. »Obezdrzał sę« Derd. 7. »Mniał obezdrzane« = obejrzał

Derd. 109. »Ǔobezdrzál sę« Nadm. 34. »Obezdrzáł sie« Opol. 37. »Ǔobezdrzec sã« Ram. 218. || »Obejzdrzyć = zobaczyć, obejrzeć« Parcz. »Obejzdrzeć się« Pr. fil. V, 809. || »Ober.zieć«: »Ober.-ziała sie« Sand. 264. »Ober.zij się« Kozł. 32. 92. 130. 134. 260. »Ober.zyjze sie« Zb. IV, 131. »Ober.ziáł sie« Zb. IX, 51. »Ober.-zał sie« Pozn. VI, 15. Lub. I, 303. || »Obejrzeć się = (o słońcu) wyjrzeć zza chmury: 'Słonie się obejrzało, będzie deszcz'« Pr. fil. V, 809.

Obejść i Obejść się: »Mozes sie obyś bez tego« Święt. 511. »Obydę się« ib. 342. »Jak sie kuma z kumą zydzie. Kieliszkiem sie nie ŭobydzie« Zb. XV, 157, nº 15. »Obeszedłem miasto« Rud. 146. »Obejsed sie« Pr. fil. IV, 903. »Obęde sie« Wisła VIII, 703. »Ǔôbęc i Ǔôbęc sã« Ram. 218. »Obeszedł« (groby) Rog. nº 124. »Obejszłoby się« Oles. »Ǔobesed« Zb. VII, 41. »Obejndą« Pozn. II, 61. »Obyńdź« bezokol. Derd. 98. »Obejć sie« bezokol. Pozn. VI, 15. »Obysed« Chełch. I, 70; II, 82. »Nie obędziemy się« Fed. 47. »Obeszeł« Rozpr. XII, 76. »Obeńdzie się« Lub. I, 254. »'Obeńdziony' a. 'obśladowany' o zwierzęciu: 'Niedźwiedź obeńdziony je na Witowie'« Spr. V, 383. || »Musi sie obejść jeden o (= bez) drugigo« Zb. IX, 177, nº 16, zwr. 6. || »Prawdą się obejść« = trzymać się prawdy: »Chto sie prawdo obeńdzie, to sie... stanie słupem« Chełch. I, 136. »Lipieński prawdo sie obysed« ib. || »Obejść« = zmiękczyć, uprosić, chodzić k.ło kogoś: »Musis dobrze obyńść... zune i prosić jo..« Chełch. II, 144. || »Nie ŭobendzie pses ciebie zádne weszele« Zb. XIV, 176, nº 18. Por. Obchodzić.

Obelgnąć: »Sewcyka nie chcę, bo śmierdzi smołą; Siądę koło niego, obelgnę wkoło« Pleszcz. 199.

Obelżenie = »obelga: 'Jakżeż to można znieść takie obelżenie!'« Kam. 168.

Ober = »wrzawa, ujadanie psów« Święt. 705.

Ober = »w gwarze służby kolejowej oznacza przez skrócenie 'oberkonduktora', tj. nadkonduktora« Pr. fil. V, 809.

Oberchapki blp. = łapówka, kuban Ust. z Litwy. Por. Wydrychap.

Oberdziad: »Oberdziád = obtarganiec« Udz. »Król oberdziad« = w grze 'w króla' Zb. X, 80, nº 10.

Oberemek a. Obremek = naręcze, naręczko, wiązka: »Niosła oberemek suchych gałęzi« Kraszewski. Pr. fil. IV, 223.

Oberhajer = »dozorca robotników w kopalniach Będzińskich (z niemiec. 'Oberhäuer')« Pr. fil. V, 809.

Oberjegier: »Jeden między nimi (myśliwcami) 'Oberjeger' się nazywał« Rog. nº 59.

Oberknąć = »ofuknąć kogo. 'Oberknąć się' = obruszyć się« Święt. 705. Por. Oburknąć.

Oberlejtenant: »Oberlejtnant« Krak. IV, 125. 126. »Oberlajtmán = starszy porucznik« Spr. IV, 325. Wisła VII, 304. »Oberlajtnant« Zb. VII, 11.

Oberleśnica m.: »Z oberleśnicą« Matusiak Kw. 13. »Z pánem oberléśnicom« Arch. V, 639.

Oberluch (⏑ – ⏑) = oberluft, górne okno Ust. z Warszawy.

Oberok = surdut, kapota zimowa Udziela Wspomn. Ropczyc, 74. Zb. XIV, 20. »Ǔoberok« ib. 66.

Oberst = pułkownik: »Oberszt« Krak. IV, 126. »Oberst« Rud. 241. »Oberzt« Zb. VII, 11. »Obeszt« Święt. 327. »Obeszt a. Obeśt« Rozpr. XXVI, 385.

Obertaczka: »Obyrtacka = spodnica wierzchnia (co innego 'ciasnocha'), służąca do codziennego użytku« Spr. IV, 27.

Obertal: »Obyrtál: 'Chodź do obyrtála!' = chodź w obroty, chodź do tańca (jeżeli kogo się ma bić)« Spr. IV, 27. Por. Obertas.

Obertas (opis) Kuj. II, 201—02. »'Ksebka', czyli 'Mazur' a. 'Obertas kujawski', z tańców najprędszy« ib. 204. »Obertas = taniec oberek« Święt. 705. »Obertas 'wielkopolski' i 'z mazowiecka'« Pozn. IV, 321, ods. Maz. V, 207. »Obyrtás = taniec wirowy karczemny« Udz. || »Obertasik«: »Obertasik, sprzedał buty, kupił pasik« Kolb. 399, n⁰ 299. Toż Zb. VI, 157, n⁰ 157. »Sik, sik, obertasik, sprzedał portki, kupił pasik« Zb. II, 115, n⁰ 210. »A fik mik obertasik, Przepił portki, przepił pasik« Kiel. II, 86, n⁰ 280. Toż Zb. XII, 128, n⁰ 118. 165, n⁰ 15. Wisła VIII, 691, n⁰ 35. || »Obereczek«: »Zagrajże mi obereczka, Jeno drobnego!« Zb. X, 319, n⁰ 318. »Oberecek, życie moje!« Zb. IV, 146, n⁰ 182. || »Oberek, czyli mazurek, tańczony na skoczne tempo« Maz. II, 298, n⁰ 7. || »Obertaniec«: Krety 'obertaniec', czy 'fyrtaniec'« Kuj. II, 207. 210. || »Obyrtany« = obertas Zb. XII, 231. Wisła II, 113. || »Obertasy« = krętanina: »Józwa w Warszawie miał z adwókatamy różne obertasy« Kuj. II, 280, n⁰ 5. Por. Obertal.

Obertka = »drewniana zasuwa do drzwi« O.

Obertnąć się = »obrócić się« Wrześ. 14. »Obértajmy się!« Zb. I, 122, n⁰ 51. »Obyrtájmy sie!« Zb. VII, 93, n⁰ 105. »Obértać = obracać« Kopern. rękop. »Kulawi się obyrtali« Zb. XII, 128, n⁰ 117. »Obyrtać, Obyrtnąć sie = obrócić się, wykręcić się, np. w tańcu; uwijać się, np. z robotą: Piana na wodzie mówi w zagadce: 'Obyrtajmy sie!'« Spr. V, 384. »Fryśko sie ŭobyrtnął« Zb. V, 192. »Kóń do psa ŭobyrtnon sie ze zadkiém« ib. 246. 250. »Janosik porwał kobylisko za nogę, jak nie obyrtnął dokoła, połowa ich (chłopów) padła« Wrześ. T. 49. »Obyrtać = obracać, 'Obyrtnąć sie« = obrócić się« Rozpr. X, 291. »Kawalér sie obyrtá« (o wrzecionie, w zagadce) Zb. VII, 83, n⁰ 25. »Ťobértnie = obróci dokoła« Wisła II, 16. »Obyrtnón sie« Zb. XV, 5. »Obyrtnąć sie = obrócić się wkoło« Rozpr. XXVI, 386.

Obertny = »obrotny« Wrześ. 14. »Obyrtny = zwinny, żwawy (o człowieku)« Spr. V, 384. Rozpr. XVII, 48.

Obertus: »Ťobyrtus = 1, człowiek, zwłaszcza młody, chłopak zbyt żywy, zwinny 2, głupkowaty i taki, który miejsca długo nie zagrzeje« Rozpr. X, 291. »Obyrtas = żwawy człowiek, zwłaszcza młody« Wrześ. 14. »Obyrtac, Obyrtus = człowiek, co go wszędzie pełno, a nigdzie miejsca nie zagrzeje« Spr. V, 384.

Oberwać: »Oberwią« Święt. 25. || »Zamczysko oberwane = w zwaliskach, zruinowane« Krak. IV, 84. || »Oberwać co = dostać co (w dobrem i złem znaczeniu)« Rozpr. X, 291. »'Oberwać w skórę' = dostać w skórę. 'Oberwało mu się'« Święt. 705. »Oberwać«

= dostać bicie itp.) Ust. z Litwy. || »Oberwać się = nadarzyć się« Rozpr. X. 309. p. w. Zwartło sie. || Oberwać się = poderwać się, zerwać się, namóc się, podźwignąć się Zmor. 134. Ust. od Będzina. »Oberwać sie = zasłabnąć z powodu dźwigania ciężaru« Spr. V. 116. »Já chorá... Oberwałam sie śkianym zbanuśkiem Chodząc tobie po wodę« Święt. 189. Toż Zb. II. 45. n° 18. »Jak się kto oberwie, to utremy kamyszek czarny bezoar...« Pozn. VII. 159. || »Oberwany = chory na oberwanie« Święt. 705.

Oberwale: Kolberg w Kiel. II. 45. n° 133 pisze »Ober-wale«, więc łączy wyraz z 'walcem': że jednak melodja idzie na cztery i że istnieją wyrazy 'obertaniec', 'obertáł' itp., możnaby myśleć, iż któryś z nich żartobliwie przekręcono na 'oberwalec' = oberwaniec K.

Oberwanie: »Przełamanie a. oberwanie się dźwignięciem« Kuj. I. 53. »Oberwanie się = wzruszenie od ciężkiej pracy, poderwa« Zb. II. 139. »Otrzęsienie a. oberwanie« Zb. VI. 272. n° 124. 3. 296. n° 8. Krak. III. 130. n° 38. »Najpowszechniejszą z pracy chorobą jest 'oberwanie' a. 'namożenie się' (opis)« ib. 160. n° 55. a. Pozn. VII. 159. n° 51, 52. »'Oberwanie' a. 'przełamanie' najczęściej z przeziębienia, a. przepracowania się« Wisła V. 421. »Chorobę kobiety spowodowało 'oberwanie się' przy dźwiganiu ziemniaków z pola« Święt. 530.

Oberwus = »obszarpaniec, włóczęga, 'obiádra' tylko o mężczyznach« Spr. IV. 27. »Oberwus = oberwaniec« Pr. fil. V. 809. »Oberwus = obdarty, w łachmanach, żebrak: przezwisko mieszczanina« Święt. 507. »Dziedzic... nie myślał takiemu oberwusowi dać swojéj córki« ib. 416. »Oberwusie, szemowski duchu!« Dygasiński, Beldonek, 128.

Oberznąć: »Oberznął« Kiel. II. 162.

Oberznicholewka = »pogardliwe« Pol. 136.

Oberżysta i Oberżyścina: »Oberzystego« Pozn. VI. 91. »Oberzystemu« ib. 92. »Oberzyścina ib. 53. »Pytali się oberzyścini« ib. 54. »I tej oberzystéj« ib. 54. »Oberzyścinej« ib. 193. »Oberzyścina« 4 pp. ib. 270.

Obesłać z 4 pp.: »Obesłałem sąsiada przez Piotra' = wysłałem Piotra, aby się z sąsiadem moim porozumiał w mojej sprawie« Udz. || »Obesłać się«: »Wnet się po mieście wszyscy obesłali i kamienice wszystkich opisali, aby wychodzili, Klasztor rozburzyli Jezuitom« Kiel. II. 133, zwr. 8. || »Obesłać się = o kobiecie urodzić dziecko: 'Żona mi się obesłała'« Pr. fil. 809. || »Obsyłać«: »Skoro upatrzą dziewczynę, obsyłają jej rodziców 'bez' ludzi, aby wymiarkować, czy dadzą córkę« Zb. XIV. 82. || »Obsyłać = obmawiać« Święt. 706.

Obesłanie = »wiadomość: 'Już dał panu obesłanie, że zajechał pod dom'« Spr. IV. 337.

Obesrańcuch: »Obesrańcuch« Rozpr. XXVI. 47. p. w. Chołac.

Obeszło przysłówek = przeszło, więcej niż: »I tego urwisa mam jesce obeszło dziesięć reńskich« Krak. IV. 314.

Obeśniwać się = marzyć się, majaczyć się, zdawać się; przyśnić się: »Obeśniwało mi się na jawie K. cejo o niebie i piekle« Krak. IV. 112. »Nie swój jestem,

bo mi się obeśniwało (na jawie K.), żem znalazł leżące pieniądze« ib. 203. »Jedny nocy obeśniło mu sie, ze bedzie miał syna« Święt. 336. Toż przez sen: Pozn. VI, 75. 76. »Wie pan, o czém mi się obeśniwało... jakem usnął?« Krak. IV, 189. Por. Obśnić się.

Obetkać = »okryć, obłożyć co, otulić kogo. 'Obetkać się' (rubasznie) = najeść się« Święt. 705. »Obetkać sie = najeść się« Rozpr. X, 291. »Obetkany = 1, zakryty, zasłoniony 2, objedzony, obżarty« Święt. 705.

Obetkała = »człowiek otyły, ociężały« Święt. 705.

Obetrzeć: »Obter« = obtarł Chełch. I, 43. 272. »Obtarć« = obetrzeć Ust. z Litwy.

Obewlec, »Oblec = wdziać na się suknię, sukmanę itp. 'Oblekł się w nową górnicę'« (przykład nie na to! K.) Krak. IV, 314. »Obewléc sie = przewdziać się (chyba 'przyodziać się' K.), wdziać na siebie odzież« Święt. 705. Por. Oblec. Obłóczyć.

Obewłóczyć: »Obewłócyć = obwlec, zawlec (rolę)« Krak. IV, 314.

Obewrot = »zajęcie: 'Sołtys má duzo obewrotów z ludźmi'« Zb. II, 249.

Obewrotny = »obrotny, zręczny, przemyślny, sprytny« Krasn. 306.

Obezdaduch = »niepoń, niedołęga« Pr. fil. V, 809.

Obeznać się: »Pocóześ mnie, matuleńku, za mąz wydała, Kiedy ja sie gospodarce nie obeznała« a. 'rozpoznała' Was. 173.

Obezwać się p. Odezwać się.

Obeżreć się: »Ľobzár (zap. opuszczono 'się' K.) = er hat sich überfressen« Opol. 12.

Obębnować = »obębnić« Kopern. rękop.

Obęckać się: »Obęckać sie = najeść się mocno: 'Krowy sie obęckały'. 'Obęckali my sie godnie'« Spr. V, 383; IV, 27.

Obfertować p. Ofertować.

Obfitość p. Okwiść.

Obgacić: »Na Szymona Judę czas obgacić budę« Star. przysł. 62.

Obgadać: »Wsyćkie (dziewczyny) obgadane« = obmówione Zb. XII, 130. »Jeszcze trawka nie zadana, Już dziewczyna obgadana« Wójc. I, 236. || »Ľobgadowac = obmawiać« Ram. 218.

Obgaić: »Na zielone świątki 'obmają', 'obgają' sobie domy... gałązkami brzeziny« Pozn. I, 140. Por. Ogaity.

Obganiać: »Obgániać: 'Obgániało go' = brakło mu, było z nim kręto, kuso. 'Obgánia me latoś tęgo ze sianem'« Spr. V, 383, p. w. Obegnać. Por. Oganiać.

Obgęśni = »gęsty: 'Ugotuje obgęśniej poliwki'« Zb. IV, 128.

Obglądać = »oglądać, przepatrywać« Sand. 263. Udz. »Obglądali« Rozpr. IX, 305. »Obgląda bydło« Zb. VIII, 318. || »Obglądać sie = oglądać się« Zb. VIII, 264. Por. Oglądać.

Obgolić: »Rozmarynku ty zielony, Wkolusinko obgolony!« Pozn. II, 279, nº 133. Por. Ogolić.

Obgrubny »a. Obgrubni = gruby« Krak. IV, 299, nº 60; II, 358. || »Ogrubny«: »Ľobgrubny = gruby, grubawy« Rozpr. XXVI, 386.

Obgrywać i Obgrywanie: »Muzykanci przed każdą chatą, gdzie znajduje się druchna... grają. To zaś nazywa się 'obgrywaniem druchen'. Druchna 'obgrywana'... wkłada pieniądz do basów...« Rud. 65. || »Ogrywanie wieńców' a. 'druchen'« (opis) Zb. I, 88. »Muzyka ogrywa druchny« (opis i melodja) Krak. I, 16. »Ogrywanie wieńców« (opis i melodja) ib. 31.

Obgryzować = ogryzać Konopnicka.

Obhołtać się, »Obgołtać się. Ogołtać się = oswoić się z czem« O.

Obhortka: »Zapaska, spodnica... mająca jedną stronę niezszytą, czyli otwartą, zowie się 'obhortką' a. 'fotką'« Roczn. 251, p. w. Zapaska.

Obiad i Obiadać: »Z objada« Kozł. 114. || »Główna uczta godowa zwana bywa 'dużym obiadem'; 'suchy obiad' (nad Narwią) tj. z zimnych przekąsek złożony, ma miejsce po 'pokładzinach' i 'przenosinach'« Zb. I, 87—88. »Obiad u ludu na Podolu podaje się między 7 a 8 rano« Roczn. 226, p. w. Południenek. »W Ostrzeszowskiem jedzą 'obiad', tj. co miało być zgotowane na południe, już o 4 rano w domu« Pozn. II, 174. »(Na weselu) bywa wieczorem około 9—10 godziny obiad« ib. 231. 233. »Objád« Pozn. VI, 96. »(Po pogrzebie) drużyna zastaje 'ubogi obiad' = stypę« Fed. 145. »W późniejszej jesieni odprawiają nabożeństwa za dusze zmarłych, zwane 'pominki' czyli 'obiady' (opis)« Chełm. I, 157. »Zaraz po pogrzebaniu zwłok następuje w domu nieboszczyka 'obiad' (stypa)« Lub. I, 133. »Śniadanie, zwane u włościan częstokroć 'obiadem'« Maz. V, 44. »Mieszkańcy nazwy 'śniadania' nie używają, nazywając ranne jedzenie wprost 'obiadem'« Wisła VIII, 593. || »Obiadać = obiadować: 'Cyśta juz obiadali?'« Pr. fil. IV, 847. »Obiádać« ib. V, 809. »Wieczerzam, obiádowám i śniadám« w zagadce o stole Zb. I, 123, n° 60. Por. Południować.

Obiał = »nabiał« Zb. II, 9.

Obiatować = »obiecać, ofiarować« Rozpr. XVII, 48. »Objatowali, a swojéj obietnice nie dotrzymali« Aten. VI, 643.

Obicie = ? »Czyj to ten domek, Czyje to obicie?« Lip. 174 (może 'obyście' = obejście K.).

Obić: »'Gruska jes ŭobitá ŭowocem' = jest na niej pełno owocu« Rozpr. XXVI, 386.

Obidowa: »Nasa Obidowa pieknie malowana« Zb. XII, 121, n° 4.

Obiecadło »a. Obycaj = obłąk u przetaka« Zb. X, 209.

Obiecadło: »Ŭobiecadło = obietnica« Rozpr. X, 291.

Obiecadło = »abecadło« Czark. Osip.

Obiecaj: »Ŭobiecáj = drewniana obręcz sita «Zb. XIV, 12. »Ŭobiecáj = pierścień drewniany z przetaka« ib. 51. »Obiecaj = łub przetaka« Pr. fil. IV, 223. Por. Obiecadło. Obieczainka. Obyczaj.

Obiecka = »obietnica: 'Dać obiecką' = obiecać« Pr. fil. IV, 223. »Obiecka = przyrzeczenie, obiecanka: 'Obiecki skryły się pod niecki'« Rozpr. XII, 96. 78. Toż Cinc. 28, n° 628. »Obiecki głupigo radość« ib. n° 629.

Obiecować »a. Obiecówać« Pr. fil. IV, 847. »Obiecować« Krak. IV, 314. Sand. 146, zwr. 5. Rog. n° 111. 112. 169. Zb. VIII, 269. Rad. II, 33. Łęcz. 88. Święt. 362.

Obieczainka = »obrączka z drzewa, przystająca szczelnie do 'chomułki'« Pr. fil. V, 809. Por. Obiecadło. Obiecaj. Obyczaj.

Obiedrznia p. Ubiedrznia.

Obiedzić = »wprowadzić w biedę« Pr. fil. IV, 223. »Obiédzić = zubożyć« ib. V, 810.

Obieg: »Obiég = zapalenie łożyska paznogcia, paronychia, panaritium« Pobł. 57. »Ŭobiég« =

toż znaczenie Ram. 219. || »Obigi« = rodzaj obodów (z Galicji Wschod.) Prac.

Obiegać: »Obigać« »Płomień 'obiga' na mokrem drzewie« Udz.

Obiegany (o tańcach): »Krakowiak obiegany« Kiel. II, 43, nº 125. 48, nº 144. Krak. IV, 491, nº 824 (»Taniec obiegany na weselu«).

Obiegować = »zabiegać, krzątać się«: »Ino zacznie (dziecko) płakać, Tedy musisz obiegować, całą noc choliwać« Pozn. V, 92, nº 169.

Obiegus: »Obiégus = włóczęga« Krasn. 306.

Obiele p. Obile.

Obieleć = wybieleć, zbieleć: »(Czarna królewna) wreście obielała jak papier« Pozn. VI, 77.

Obielić »zająca = zdjąć z niego skórę, oprawić na pieczyste« Pr. fil. IV, 847.

Obieracz, »a. »Obiracz, Obiraczyk = koszyk z wikla w kształcie owalnym (skrzypcowym) do obierania, nakładania i noszenia (na plecach) jabłek i wszelkiego innego owocu« Krak. IV, 314. »Obiérac (z miésem) = duży koszyk« Cisz. I, 206.

Obierać: »Obierę« Bar. 46. || »Obiérać = ropieć« Święt. 705. Toż Ust. z różnych okolic. »Żółtkiem nogi smaruje, aby nie obiérały« Zb. V, 114, nº 55. Toż Zb. XV, 48, nº 43. »Rany obiérające« Zb. VI, 238, nº 47, 4. || »Obierać = nudzić, ckliwić: 'Cliwo, obiéra człowieka« Rozpr. X, 202. || »Obierać = wybierać (z wielu): »(śmierzć) obiéra (skałkę); ta małá, ta wielgá... obrała takom, jak kurze jajko« Wisła VI, 141. »Jaką se śmiercią zycys zginąć, to se obieráj ze wszyćkich jednę« Święt. 345. Cisz. I, 237. 241. 242. Por. Obrać.

Obieranie »się wrzodów« = narywanie Kuj. I, 95, nº 13.

Obierka = »belka, leżąca na słupach nad ścianą i w jej płaszczyźnie« Spr. V, 138. »Obierka a. Murłat = belka podłużna na budynku, na której wspierają się belki poprzeczne« Kuj. I, 78. || »Obierki« = obierzyny? »Córce (w klacz zmienionej) nie każ nic dawać, tylo obirki i proste słume« Chełch. I, 34. »Obirki = łupiny z kartofli« Spr. V, 116.

Obieruchy = obierzyny Pr. fil. V, 810. Por. Obierzyny.

Obierzka: »Obiérzka = wierzch bochenka chleba skrojony, kromka chleba: 'Bez zębów nicht nie ugryze obiérzki'« Pobł. 57. Por. Skorynka. Skórka. »Ůôbierzka = piętka, przylepka chleba: 'Dalí mu ůôbierzkã, ůôn zãbów ni má'« Ram. 218.

Obierzyny = »pozostałości od obierania np. kartofli« Pr. fil. IV, 223 i Ust. z różnych okolic. Por. Obierki. Obieruchy.

Obiesić p. Obwiesić.

Obieś p. Obwieś.

Obietnica: »Obiecnica« Krak. IV, 314. Parcz.

Obieżyświat »żółto kwitnący«, jedna z dwunastu roślin, poświęcanych w dzień N. Panny Zielnej Fed. 170. O. || »Obieżyświat« = bywalec, włóka, włocęga Udz.

Obigrawka: »Obigráwka« = 'odgráwanie na dobránoc'... staro-tom, starościnom i druszczkom (weselnym): »'Obigráwka idzie!', mówią, gdy z karczmy wychodzą drużbowie z muzyką« Wisła VII, 132. »Słyszeć jeszcze niekiedy można starą obigrawkową pieśń: 'Ej, z góry, z góry...'« ib. »'obigráwka« opis Mát. Z ust ludu, 8. 9. »Obigráwka = zwyczaj grania na 'dobránoc' starostom i 'druzc-

kom' w wieczór, poprzedzający wesele. Nazywają to inaczej 'odgráwkami'« Spr. IV, 326. »Obigrawka = muzyka w nocy w wijlę wesela« Udz.

Obijaki »a. Obijańce = obuwie w kształcie trzewików, z podeszwami drewnianemi, do których przybite są ćwieczkami przodki i napiętki rzemienne« Osip.

Obijaniec = »rzemień, nabijany guzami, ozdoba, wyszła z użycia« Spr. IV, 308; V, 383.

Obijanik p. Szuhaleja.

Obijka = »bat, skręcony w pętlicę: 'Biczem na obijkę' (frazes niejasny K.)« Wisła I, 318.

Obile = żyto, zboże Tygod. ilustr. 1, XIV, 126. »Obili = zboże« (właściwie 'obilé' K.) Rozpr. XVII, 48. Hoff, 41. »Mamcić ja chodniczek między obilami« Rog. n° 193. »Bez czego wiéwacz nie zwieje obila? — Bez poprawienia na wijaczce« (zagadka) Rozpr. XII, 84. »Obiele, Obile = zboże« Pr. fil. V, 810. »Obiéli = zboże« Rozpr. XII, 96.

Obinąć się = zamienić się w coś, obrócić się w coś: »Ten mężczyzna znowu się obinoł i był zygnet...« Pozn. VI, 51.

Obinstować: »Ǔobinstować = odstanowić (o klaczach)« Ram. 218.

Obitka = »obicie wiatrakowe na deskach« Spr. IV, 366.

Obity = bity (o talarze): »Obite talary« Aten. VI, 624. Na dziś I, 312.

Objad = »żarłok« O.

Objadać p. Objeść.

Objadać się p. Obżerać się.

Objadki = »reszty słomy, nie zjedzonej przez bydło« Zb. II, 249. »Objadki = reszta jedzenia, nie spożytego przez bydło« Spr. V, 116.

Objasza =? »Otoż ponowa!... Niech sworują pieski nasze, Pojedziemy na objaszę« Pauli, 165 (nie ludowa K.). W tymże wierszu Kiel. I, 205: »Pojedziemy na oblasze«. Por. Oblaszczka O.

Objaśniać się = wyjaśniać się: »Gdy się na niebie słońce objaśniało...« Oles. 263.

Objazdka a. Objażdżka = droga, którą się objeżdża niewygodne miejsca głównej drogi (błoto, piasek itp.) Ust. z Litwy.

Objąć: »Ǔobjic = objąć« Ram. 219. »Una obyjena igo za syje« Chełch. I, 36. || »Obująć = objąć: 'Radby juz tę rolę obująć'« Krak. IV, 314. || »Objąć« = obedrzeć: »Objąn ze skóry (wołu)« Pozn. VI, 293. »Zająca objąn ze skórki« ib. 14. || »Objąć się« = podjąć się, umówić się: »Ja z panem obyjonem sie trzydzieści ślůk przywiźć...« Chełch. II, 114.

Objąt = »obwód, objęcie rękami pnia drzewa: 'Te drzewa grube na trzy objąty'« Osip.

Objechać: »Ǔobjachac, Ǔobjeżdżac« Ram. 218. 219. »Objachál« Lip. 3. 57. »Obyjadę« Kozł. 76. || »Objechać = oszukać: 'A to go objechál!'« Pr. fil. V, 810. || »Żona nad mężem będzie miała górę, albo, wyrażając to trywjalnem przysłowiem, 'zawsze go objedzie'« Nadm. 57.

Objesień: »Ǔobjeseń«, »ǒbjesenj« Hilf. 122. »Ǔobjeseń = przez jesień, jesienią« Ram. 218.

Objesny = »dużo jedzący: 'To je chłop objesny, jego ta bodaścym nie odbeńdzies'. 'Kaśka je nieobjesna'« Spr. V, 383. »Ǔobjésny: 'Objésná krowa' = która chętnie i dużo je« Rozpr. XXVI, 385. »Objesny = obżarty« Fed. 403. 216. Objeśny = obżarty« Krak. I, 230.

Obieś p. Obwieś.

Objeść: »Ůôbiedzã mie krůcẏ wronẏ« (z pieśni o żołnierzu) Hilf. 148. || »Dwa was, chłopcy, A ja sama jedna, Dla tegoby (= a jednak) ja was Z rozumu objadła« Skrzyń. 24. Por. Ojeść się.

Objezdny: »Objezdna knieja = knieja, którą można objechać« Pr. fil. V, 810.

Objuczony = ? »Ja kawaler objucony, A ty wdowa...« Kiel. I, 165, zwr. 16.

Obkadzać: »Ůôbkadzać = okadzać, np. pszczoły« Ram. 219.

Obkartować się = najeść się, objeść się Jastrz.

Obkładać = »1, zajmować a. obstępować stronę kniei skrzydłem obławy 2, 'Obkładać z wyżłem' = obchodzić zdala i dokoła to miejsce, gdzie ptaki zapadły« Pr. fil. V, 810. »Ůôbkładac = obkładać, okładać« Ram. 219. »Zacąn babę ůobkładać watlárzem (= kijem)...« Zb. VII, 56. Por. Okładać.

Obkolędować: »'Obkolendować kogo' = śpiewać komu kolendy« Święt. 705. »Rodzice każą 'obkolendować' wszystką swą młodszą dziatwę, by lepiej rosła« ib. 70. »Juz my cie, gdowisiu, obkolendowali« ib. 78.

Obkoło p. Około.

Obkosić = »skosić naokoło« Pr. fil. V, 810. Ust. z Litwy.

Obkrążyć = obwiązać: »Kapkę... obkrążą jedwabną chustką« Pozn. II, 234.

Obkredować się: »Obkrédować się = opisać naokoło siebie koło kredą: 'Wzion kréde święcono i tak obkrédował sie wkoło'« Pr. fil. V, 810.

Obkreślić: »Obkreślić«: »Obkréślył kółko trzechkrólową krédą« Cisz. I, 173, nº 126.

Obkręcić się: »Niech się obkręcę (w tańcu)« Bar. 241, nº 4.

Obkusować = skrócić, kusem uczynić Mrong. p. w. Verstutzen.

Oblabdać p. Oblaptać.

Oblać: »Oblali« Krak. IV, 20. || »Oblać = zbić (szkoln.)« Pr. fil. V, 810. Por. Oblewać. Olać.

Oblader = »tarcica od brzegu, opoła, opółka, oszast, obszast, okrajka, odrzynek, zrzyna, opołek« O. Toż Spr. V, 116. Patrz przytoczenie z Wrześ. 6 pod Czwartynek. »Obladry = zrzyny, okrajki, tj. deski zewnętrzne, zerznięte z całego kloca« Wisła III, 72. »Oblader a. Obladra« Mrong. p. w. Schwarte.

Obladnąć: »Listki opadły, kwiaty obladły« Maz. III, 163, nº 174. »Zebym go (rydza) była nie jadła, Nie byłabym tak obladła« Pozn. IV, 197, nº 379.

Obladra = »skórzana pochewka na postronkach, aby te nie ocierały boków koniowi« O. »Obladra = zeszyty we dwoje rzemień, przez który przeciąga się postronek u boków konia w zaprzęgu« Krak. IV, 314. »W Krakowskiem 'obladra' znaczy drewniany a. skórzany przyrząd w uprzęży, przez którego środek przeciąga się postronki, zabezpieczający konia od obcierania boków« Wisła III, 72. »Postronki przewleczone są przez 'obládry' skórzane w pasie« Święt. 11. »Obladry = szle u chomąta« Petr. »Obladry = czółenka na postronkach w zaprzęgu koni, zapobiegające obcieraniu boków« Kud. »Obláder = szeroki rzemień, przechodzący przez grzbiet koniowi a przytrzymujący postronki« Rozpr. X, 291. Wrześ. 14. Spr. V, 383. || »Obladra = przybłęda« Krak. IV, 314. »Obládra

= człowiek (zwykle kobieta) zaniedbany tak co do powierzchowności, jako też i moralnie« Spr. IV, 27.

Oblak = »kamień obły, podłużno okrągły, właściwie kawał drzewa obłego, np. cienki pień« Zb. I, 47. »Ŭoblak = żerdź nieociosana i nie rznięta w płocie« Was. 244. 39. »Oblák = żerdź na płoty nie rozcięta, okrągła« Wisła V, 915. »Ŭobláki = żerdzie« Rozpr. XX, 431. »Ŭobláki = małe belki« Rozpr. XXVI, 385. »Ŭôblák = kłoda drzewa okrągłego, nieociosanego, krąglak« Ram. 219. »Płot z ŭobláków tj. z żerdzi a. ostrokołów« Zb. XIV, 154. »Oblák = sztuka drzewa okrągłego, krąglak, okrąglak« Pobł. 57. »Ŭoblák = gruby kawał drzewa« Udz. »Oblak = okrąglak grubości łaty, do grodzenia płotów...« O. || »Oblák = kij juhaski« Spr. IV, 308; V, 383. Rozpr. XVII, 48. »Oblák = 1, duży kij 2, człowiek niepotrzebny« Rozpr. XVII, 87. »Oblák = 1, potężny kij 2, człowiek niepotrzebny, słowo obelżywe dla biurokratów« Pr. fil. IV, 307.

Oblamka = sznurek z wełny zabarwionej« Spr. V, 383. O. »Pelerynka, obszyta karmazynową oblamką« Krak. I, 113—14. »Oblanka = włóczka do obramowania cuchy krajem, a. do wyszycia ozdób na spodniach« Sab. 133. »Oblánka, zapewne 'oblamka' = sznurek kolorowy, włóczka« Rozpr. XVII, 48. »Oblánka = sznurek kolorowy, włóczka« Rozpr. X, 291. »Oblanka = sznurek kolorowy« Wrześ. 14. Por. Oblamówka.

Oblamówka = obszycie sukmany Kłosy XIII, 44. »Sukmana, zdobna na krajach czerwonem sukiennem obszyciem, 'oblamówką', które stanowi także w przedłużeniu na wewnątrz wązką podszewkę sukni...« Krak. I, 123. »'Oblamówki' sukmany na 'zwarciu' są z czerwonego sukna« Święt. 45. Por. Oblamka.

Oblany = (o ptaku, zwłaszcza o bekasie) tłusty O. Przyj. ludu VI, 111. Roczn. 218. Zb. I, 72.

Oblaptać = »obłocić, zanieczyścić odzież od dołu. 'Oblaptany' = zaszargany, zabłocony« Święt. 705. »Oblaptać = obsypać, ochlapać« Spr. IV, 326. || Oblabdać: »Taki oblabdany, hańbiem sie iść ku panom« Spr. V, 360, p. w. Hańbić sie.

Oblastrować: »Ŭôblastrowac = obgadać, obmówić, łatkę przyczepić« Ram. 219.

Oblasze p. Objasza.

Oblateczki = ? »Wianyszek nie cały, Cztery oblateczki z niego obleciały« Kuj. II, 13, n° 122, a, zwr. 10. W odmiankach tejże pieśni: 'gronka', perły', 'rzędy' K.

Oblato: »Ôblato« = w lecie, latem Hilf. 122. »Ŭôblato = latem, przez lato« Ram. 219.

Oblatować = oblatywać, opadać: »Listeczki z cytryneczki będą oblatować« Rog. n° 298. »Wcora byłaś jak lelija, kiedy zakwituje, A dzisiajeś jako róza, kiedy oblatuje« Zb. XII, 195, n° 76. »Ŭôblatowac = oblatywać, opadać« Ram. 219. Por. Oblecieć.

Oblazły = »taki, z którego skóra zlazła: 'Znaláz swój swego, parsywy oblazłego'« Pr. fil. V, 810. Toż Ust. z Litwy.

Oblec i Oblekać: »Oblec = ubrać, odziać« Fed. 404. »Jak mę (macocha) obłócy, Sień, izbę zawłócy; A jak mnie oblece, Krewka ze mnie ciece« Maz. III, 345, zwr. 9. »Oblekła« Sien.

265. »Mleko takie ciągnące się, że oblekby niem chałupę wkoło« Wisła I, 102. »Oblic« Chełch. I, 32. »Das my swoje oblecenie, a obleces moje« ib. 97. »Oblokła« ib. II, 29. »Oblák« ib. 79. 94. Cisz. I, 129. »Oblekła« Rad. II, 53, n° 107 i 109. »Niech oblecze« Rog. n° 485. »Macocha mnie... w nic nie oblecze« Łys. 41. »Oblekę ja kozuch kozi« Sand. 151. »Sukienke oblecz« Kuj. I, 327. »Oblec!« Rud. 130. 210. »Oblekę kontusz!« Kolb. 8, n° 1, f. »Oblekła go« Zb. VI, 132, zwr. 8. »Zeblekła sie sama i oblekła słup« Zb. II, 162. »Będą mie oblekać« Zb. IX, 264, n° 328. Rog. n° 246. »Spodniczek na ręby oblekła« Zb. VIII, 73. Pozn. IV, 233. Wisła VI, 492. »Ogień poszedł na skargę do pana Boga... że nigdy go 'ani nie ogarną, ani obleką' tj. nie żegnają« Wisła VI, 924. »Był dobrze obleczony« Derd. 5. »(Krásniãta) mieli czerwione suknie ôblekłe« Hilf. 149. »Oblec ze dwie suknie« Kiel. I, 147, n° 117. »Cygán... zobluk sie i wobluk jedne berwine (= bierwiono) tak, ze wyzierała jako ten Cygán« Listy filol. XII, 470. || »Czarno oblekać« = czernić: »Wuj ją czarno oblekał« Pozn. VI, 191. || »Oblec się = odziać się, włożyć na siebie bieliznę a. odzież« Osip. Pozn. VII, 270. Udz. »Oblekę się« Zb. VI, 163. »Oblokę się w bieli« ib. 164. »Oblecze się koszula« Pozn. II, 77. »Oblokła sie w sieć« Zb. VIII, 319. »Oblik sie w łachy chłopa« Zb. XI, 77. »Chłop oblók sie w kobice oblecenie« Chełch. I, 172. »Oblekać sie = ubierać się« Kud. Por. Obewlec. Obłóczyć.

Oblec i Oblegać = »upadać na siłach; zachorować: 'Obległ w łóżku'« O. || »(Panny) jak się wykąpały... to piérze znowu obległo na nie i poleciały sobie« Pozn. VI, 13. 14.

Oblechczyć = ulżyć Mrong. Niem.-Pols. 488, p. w. Lichten.

Obleciasty = 'niczegowaty', niczego, taki, co 'ujdzie', 'obleci', np. dziewka Ust. od Myślenic.

Oblecieć: Formy: »Obyleci« Zb. VIII, 323. »Oblecić« Chełch. I, 111. »Ŭoblecić« Udz. »Obletą« Pozn. I, 134, n° 10. || Znaczenia: »Oblecieć« = obiec, obejść: »Chłopcy z niedźwiedziem całą wieś obletą« Pozn. I, 134, n° 10. Zb. XV, 22. »Garbaty dziádek całe pole obyleci« (zagadka o sierpie) Zb. VIII, 323, n° 12. || »Oblecieć« = opaść, odpaść: »(Z wianka) étyry rutki ziela obleciały« Kuj. I, 319. Zb. IV, 215. zwr. 9. »Smok ma tylo sidem łbów, jeden obleciał« Chełch. I, 71. »Rogi (z głowy) nie chco oblecić« ib. 111. || »Oblecieć« = ujść, być niczego Pr. fil. V, 810: »Piwo obleci, ino wódka płona« Spr. V, 383. »'Obleci', używane tylko w 3-ej osobie, ma znaczenie więcej przysłówkowe: dość dobrze, ujdzie, jako tako: 'Ta spodnica obleci'. 'Kapusta obleci tego roku i zimiáki oblecą'« Spr. IV, 326. Udz. »Jak się macie? — Obleci = dość dobrze, ujdzie, jako tako. 'On ta jeszcze obleci' = dobrze się zachownje« Zb. I, 47. »Czy dziewczyna ładna? — Obleci!« Jastrz. Swięt. 705. || »Oblecieć« = naświecić: »Na noc należy dziecko tak układać do spania, aby go 'miesiącek nie ŭobleciáł', tj. aby światło księżyca na nie nie padało, bo jak światło to przeniknie dziecko, to będzie ono paskudzić zielono« Zb.

XIV, 126, nº 17. || »Głos u ciebie obleci?« (niejasne) Dygasiński Beldonek« 60. Por. Oblatować.

Oblecistodołka »a. Ratatajka, Nawarka, Frydka, Zakręcajka« = rodzaj polewki Pozn. I, 80.

Obleciświat = »obieżyświat, włóczęga« Pr. fil. V, 810. »Obleciświat = obiegus, obieżykraj, włóczęga« Krasn. 306. Kaspr. 40.

Oblecze: »Oblecz ż. albo Obleczé n. = ubranie« Rozpr. XII, 96. »Obléczki« = ubranie, odzież Ust. z Jaworza. Por. Obleczenie. Oblek.

Obleczenie = »ubranie« Spr. V, 116. »Ŭoblecenie = odzież, ubranie« Pr. fil. III, 306. Kryn. Dyg. Zb. VIII, 252. »W białém obleczeniu« Rog. nº 222. Pozn. VI, 117. »Oblicenie« Chełch. I, 11. 17. 56. 97. 172. 257. 285; II, 10, 134. Dygasiński Beldonek, 78. »Obleczenia na pierzyny« = poszewki, nawleczki Pozn. III, 192. »Ŭ ôbleczenié = szaty, odzież« Ram. 219. Por. Oblek. Oblecze.

Oblega »a. Odlega = kamień, obrosły naokoło zbożem, które na końcu ma być zżęte... (Pieśń): 'Prosę na odległę, Póki od niej nie odbiegę'« Maz. I, 208.

Oblegacja: »Oblegacyja = zebranie się u kogoś w celu wspólnej pracy, darmo odbywanej« Pr. fil. V, 810.

Oblegać p. Oblec.

Oblek: »Ôblek = odzież« Hilf. 122. »Ŭ ôblek = odzież« Ram. 219. || »Oblek = obmowa, oczernienie« Wrześ. 14. »Obléki = zarzuty, przywary, błędy« Święt. 705. Por. Oblecze. Obleczenie.

Obleśny: »W oczach świecił mu wyraz obleśny« Jeż w Tyg. ilustr. 1884, nº 54, str. 19. Zapewne, że użyto tu wyrazu w znaczeniu staropolskiem (lściwy, słodko-podstępny) i takiem, jakie podaje Żelechowski w słowniku ukraińskim, oraz Kolberg w Przem. 239 (złośliwy i chytry), ale nie w znaczeniu Chełm. II, 240 (łagodny, łaskawy, przyjacielski, oswojony) K.

Obleucha p. Ableucha. Opleucha.

Oblew: »Oblów a. Oblewaka = ślizgawica« Petr.

Oblewaczka »czyli szmigus« Łęcz. 28, ods.

Oblewać: »Grajkowie piją do druchen gorzałkę i wzajem są częstowani, co się zowie 'oblewać druchny'« Krak. II, 64. || »Kunia batem obliwa« Chełch. I, 23. Por. Oblać.

Oblewanie »wieńców« = picie wieczorne po powrocie zakupna wieńców Krak. II, 30.

Oblewany »poniedziałek« = szmigus, oblewanie i zanurzanie dziewek w drugi dzień Wielkiejnocy Tygod. ilustr. 1, IX, 88. »Kalendarz Jaworskiego 1867, str. 55.

Oblewiny = »poczęstowanie przy chrzcinach i podobnych uroczystościach« Krasn. 306. »Oblewiny« = uczta, zapijanie wódki po skończeniu budowy domu« Pr. fil. V, 810. »Po drugiej zapowiedzi ...kosztem p. młodego odbywa się częstacja, zwana 'oblewiny'« Rud. 63. »Po 'wywodzie'... odprawiają 'oblewiny czepca'« ib. 75. || »Oblewiny« = powódź, wylew Mrong. Niem. Pols. 785. p. w. Ueberschwemmung.

Obleźć p. Obłazić.

Oblężałka = zapewne naumyślnie z Żydowska, zamiast 'ulęgałka' Zb. IV, 200.

Oblica = »deska poprzeczna w pło-

cie, do której przybijają 'draki'« Pr. fil. IV, 223. Rozpr. XVII, 82.

Obligierunek = »ubliżenie« Pr. fil. V, 810. Por. Ubliga.

Obliki »blp. = obelga, hańba: 'Obliki komuś dawać' = wyzywać, szpetne, podłe przezwiska dawać« Kolb. »Oblików mi nadawał« Cer. Ťoblik = obmowa, przezwisko, oczernienie« Rozpr. X, 291; XVII, 48.

Obliz = oblizanie się: »Zyd woła z oblizem, zobaczywszy wełnę...« Zb. VI, 97.

Oblizać i Obliznąć się: »Oblizaj« = obliż Zb. VII, 33. »Obliznął« Wisła VII, 122. »Obliznęna se« Derd. 128. »Tobym go w pysk gwiznął, Azby się oblizną!« Pauli, 209, n° 58. Toż Krak. II, 476.

Oblizaniec = »pochlebca« Rozpr. X, 291. Wrześ. 14. Spr. V, 383.

Oblubić = pokochać: »Zegiermistrz pannę sobie oblubił« Kolb. 235, n° 23.

Oblubienie = ukochany, kochanek: »Ludzie niepoćciwi... moje oblubienie odmówiliście« Maz. II, 48.

Obluźny: »Biały obluźny barani kożuch« Was. 21.

Obłachmanić się = obedrzeć się, podrzeć odzież na sobie Konopnicka Na drodze.

Obład = »ład, porządek, uporządkowanie: 'Dać czemuś obład' = do ładu przyprowadzić« Kolb.

Obłapa = »roślina kopytnik« O.

Obłapić i Obłapiać: »Obłapuje« Derd. 37. »Obłapić = ścisnąć np. 'ojca za nogi'« Sand. 263. »Obłapić = objąć, uściskać, ucałować« Rozpr. III, 373; XII. 96. »Obłapić = uściskać« Wrześ. 14. »Obłapiać = ściskać dziewczęta, umizgać się, kochać się« Święt. rękop. Krak. II, 143, n° 286. Zb. II, 56; VII, 48; IX, 33. 181. 216. 222; VIII, 92. Zejsz. 87. Pozn. VI, 343. Zb. X, 229. 232. 276; XI, 90; XII, 149. 185. 208. 168. 172. Rad. I, 172. Łęcz. 158. 160. Cisz. I, 250. Spr. V, 383. Udz. Rozpr. XI, 186. Fed. 404. »Obłapić za nogi«: Kam. 29. Pozn. I, 209. Rozpr. IX, 210 (prosząc). Zb. II, 249; X, 189. Fed. 63. Rud. 216. »Obłapić za szyję« Kam. 90. Kuj. I, 125. »Obłapić wkoło Bożą mękę« Kuj. I, 95, n° 16. »Obłapię buka« Kiel. II, 99. »Obłapić dęba« Cisz. I. 242. »Obłapić = uścisnąć obiema rękami, objąć« Spr. IV, 347. »Obłapić obiema rączkami« Wisła VII, 132. || »Ťobłapić = uchwycić za nogi« Rozpr. XXVI, 385. »Obłapiać = łapać za nogi: 'Obłapiółem pana i puściał mi konie z obory'« Spr. V, 116.

Obławnik = »każdy, biorący udział w obławie« Pr. fil. IV, 847. »Obławnik« = należący do naganki Ust. z Litwy.

Obławy = »zaspy piaszczyste« Zb. I, 21. || »Podór na wiosnę zbronować, potem obławą poprzek odwrócić i ubronować« Pozn. II, 337.

Obłaza: »Bez obłazy« = bez wahania, nie wiele myśląc: »Wyciął go pachole Przez obłazy w głowę« Kolb. 266, zwr. 5. (tylko w tej odmiance pieśni; w innych »bez urazy« i »niezorazy« K.). || »Obłazy = droga górska w skale, wymijająca żleby« Spr. V, 383. »Obłazy = ścieżki po urwiskach rzeki« Cer. »Obłazy = ubocze wzdłuż prostopadłe« (? K.) Stęcz. 93, ods. 53. »Obłazy = ubocza prawie prostopadłe« Goszcz. 42. »W Cer-

cu (= Czerńcu) pod obłazami jest słup dyjamentu« Zb. XIII, 36, n° 6.

Obłazgiem = »ciągle, nieprzerwanie« L. Kiel. I, 19, Czy to wyraz gwarowy? K.

Obłazić i Obleźć: »Obłazić« = (żartobl.) obchodzić, interesować: »To mię zgoła nie obłazi« Ust. z Poznańskiego. »Obléś = obrazić; używa się nieosobiście: 'Oblazło go to ŭokropnie' = bardzo się tem obraził« Spr. IV, 27. || »Ciarki mnie obłażą« = straszno mi Dygasiński Beldonek, 5. || »Obłazić po bartnym powrozie nie umiał« Rad. I, 245. || »Obleźć = wypłowieć: 'Smatka a. farbanica obleziona' = wypłowiała« Spr. V, 383. »Złoty pierścień ŭoblázby w kąpieli« Wisła II, 19. || »Obleźć« = wyłysieć, obnażyć się, wypełznąć: »Oblizione boki (kozła)« Zb. VIII, 310. »Jak złapała psa za ogon, zaraz ij oblaz« Łęcz. 204, n° 403. »Ksiądz pirwuj wlaz we smoło, a późni w pirze i oblaz jak kura« Chełch. I, 90—91. || »Obleźć« = znaleźć: »(Powiédz mi) cy sie kochas scyrze we mnie, Bobym sobie inną oblaz« Pozn. V, 32, n° 56, zwr. 4.

Obłączasty: »Ŭobłącasty jak tęca« Rozpr. VIII, 99.

Obłąd = obłęd: »Obłąd jei sie cepił« Doman. Por. Błąd.

Obłąk = »we młynie wodnym rodzaj sprężyny, która trzęsie żłóbkiem, ażeby się ziarno sypało pod kamień« Spr. V, 383. »Obłąk« u kosy Krak. II, 93. »Obłąk = półkole zębate w żelazach do łowienia zwierząt« Pr. fil. V, 810. »Obłąk = (zwłaszcza u koszyków) rękojeść z chróstu w łuk wygięta« Święt. 705. »Obłąk = podstawa ostrosłupa siatkowego w saku« Święt. 28. || »Obłączki' żelazne na 'śnicach' i 'násadzie', żeby się 'rycząg' nie przechylał« Zb. IV, 189, n° 18. Por. Obłęk a. Obłąk O.

Obłęda = »włóczęga« Rozpr. VIII, 97. || »Obłęda = omamienie« Rozpr. VIII, 175. Por. Obłuda.

Obłędliwy O.: »Obłądliwy = opanowany błędami: 'Lud gardy, pyszny, obłądliwy' (z pieśni)« Pr. fil. V, 810.

Obłocznik = »roślina, podobna do słonecznika, a raczej do bulwy z postaci liści i wzrostu, hodowana po ogródkach proboszczowskich i wiejskich, jako prezerwatywa przeciwko burzom i ozdoba = oman prawy (inula helenium)« Osip.

Obłoga p. Odłóg.

Obłogiem »leżeć = obłożnie« Pr. fil. IV, 223.

Obłok = »masa galaretowa brudnożółtawego koloru, bardzo podobna do kisielu z mąki owsianej, znajdowana niekiedy w bryłkach nieforemnych na łąkach i polach. Lud mniema, że to są cząstki piorunem rozerwanego obłoku, spadłe z powietrza na ziemię« Osip. || »Obłok = lot dzikich gołębi, siewek, turkawek« Przyj. ludu VI, 126. Pr. fil. V, 810. || »Obłok« = ubiór: »W obłoku ksądzewskim« Hilf. 116. || »Owłok«: »Para gołębi pod owłoki latały« Kuj. I, 281. || »Obłoczka« ż.: »Pod chmurną obłoczkę wzleciała« Łys. 26.

Obłog- p. Odłóg.

Obłona = »równe, nieorane pole, błonie« Osip.

Obłouch = »duże uszy; czapka z uszami« Petr. Por. Abłaucha.

Obłożyć = »obciążyć, namawiać (? K.)« Zb. I, 35. || »Obłożonych sto guldenów« Zacharjasiewicz w Tygod. ilustr. 1869.

Obłóczyć = »ubierać, 'Obłóczyć się' = ubierać się« Pr. fil. V, 810. »Obłóczec sę z panska« Derd. J. 16. »Obłóczyć się = wdziać czystą bieliznę i ubranie« Hemp. Patrz pod Oblec przytoczenie z Maz. III, 345. »Obłoke klejczyk« Kętrz. 44. W mondur ůôbłókali« Rozpr. IX, 187. »W móndur będom obłócyć« Wisła III, 646. »Obłoczę uniformę« Pozn. IV, 254, zwr. 9. »Obłóczyć sieroty« Rad. II, 87. »(Macocha) Jak me obłócy, Po ziemi me włócy« Kozł. 260. Toż: Del. 43. Zb. IV, 93. Rozpr. VIII, 167; IX, 183. Rad. II, 87. Łęcz. 167. Rog. nº 485. || »W niepoczciwą suknią obłóczyć = obgadywać, czernić« Pozn. VI, 279. Por. Obewlec. Oblec.

Obłóg p. Odłóg.

Obłózki: »Obłózki = zdarty lemiesz nadkłada się 'obłózkami': 'Żelazo na obłózki'« Spr. V, 383.

Obłuda = »widziadło, przywidzenie« Hilf. 174. Por. Obłęda.

Obłudnie = łudząc się, łudząc siebie: »Zalicałem sie... obłudnie« Kuj. II, 237.

Obłupać i Obłupić: »Zóne swoje obłupáłem i sprzedáłem s ni skóre« Cisz. I, 228. »I já ciebie obłupe« ib. »Obłupáł i otáláł w plewach« ib. || »Obłupić, Łupić = obdzierać ze skóry« Spr. V, 383.

Obłysić = »ogołocić co z czegoś, np. drzewo z kory« Pr. fil. IV, 847.

Obmaić = »ustroić zielem: 'Obmaił cały chyz'« Krak. IV, 311. »Na Zielone świątki 'obmają', 'obgają' sobie domy... gałązkami...« Pozn. I, 140. »Głowę (panny młodej) obmają zielonością« ib. 227.

Obmaklać: »Ťôbmaklac = obmacać« Ram. 219. || Obmakliwać = obmacywać List. od. II. Derdowskiego. »(Czorliński) Obmakliwá konie (zdychające)« Derd. 51. Por. Maklać.

Obmalować = ogadać, oczernić Krasn. 305, p. w. Malować.

Obmaństwo = »oszustwo« Pr. fil. IV, 224. Rozpr. XVII, 82.

Obmawiać o coś: »Ludzie o to mnie obmawiają, Że ja grzeczna dla każdego« Rog. nº 365. || Omawiać: »...Juz nie bede bywáł, Boś mie omówiła, zek sie nie umywáł« Zb. XII, 138, nº 263. »Kiedy ci se nie widzem, to mnie nie omawiaj« Zejsz. 74, nº 213. »Na wesele trzeba przyjść z dobrze wyładowanym trzosem... boby (inaczej) człowieka 'omówiono' i wyśmiano« Wisła VII, 138. »Bodáj cie, dziewcyno, korále opadły, Coś mie omówiła, ize já niełądny« Święt. 305, nº 481.

Obmawianie: »Ostawiłeś mnie W ludzkiém obmawianiu« Rog. nº 156. »Ludzie nas mają W wielkiém obmawianiu« ib. nº 157. Por. Obmowisko.

Obmierzieć i Obmierzić: »Jadło takie obmier.ziało parobkowi« Zb. IX, 69. »Obmier.zić = obrzydzić« Pleszcz. 39.

Obmieszać: »Obmieszac = robić 'obmieszkę': potrząsać mąką, otrębami sieczkę dla bydła, koni« Pobł. 57. »Ťôbmieszac« Ram. 219.

Obmieszka = »osypka, omasta ze zboża dla 'chowy'« Pobł. 57. »Ťôbmieszka« Ram.

Obmotać = »omotać, opętać« Pr. fil. V, 810.

Obmowisko = »obmowa« Sand. 263. Rozpr. III, 373. Kud. »Męża nié mam, sama sipiam, Da jestem w obmówisku« Kolb. 396, nº 289. »Obmowiska Bystra woda zmyje« Rog. nº 156. »Obmo-

wisko, 'Być w obmowisku', 'Iść w obmowisko' a. 'Na zęby ludzkie' = być obgadanym, oczernionym, obmówionym« Pr. fil. IV, 848. »Do ciebie jadę nie na żadne obmówisko, Tylko na radę« Kuj. II, 232. Łęcz. 192, n° 354. »Dla ludzkiego obmowiska Twoją nie będę« Lip. 130. »Dla jednego chłopaczyska Weszłam w takie obmowiska!« Zb. II, 64, n° 60. »Słysałam obmówisko: Bądzies miała dziewcysko« Maz. III, 246, zwr. 4. »Musimy sie rozejść bez to obmówisko« Zb. XII, 194, n° 59. »Wziąć kogo na przetak, w obmówisko, w porzeczysko = obmawiać kogo« Cinc. 40, n° 910. || »Omówisko«: »Te ludzkie omówiska...« Kuj. II, 250. Por. Obmawianie.

Obmównica = kalumnjatorka: »Baby zazdrośnice, Naszych wianków obmównice« Kiel. I, 78.

Obmówny = obmawiający, plotkarski: »W tych Tatarach Nima nic dobrego: Troche ludowiny I to obmównego« Lub. II, 39, n° 114.

Obmurzyć się = uczernić się, uwalać się: »Drużba obmurzył się węglem« Pozn. II, 246.

Obmyć p. Omyć.

Obmykać = »usuwać coś wiszącego« Pr. fil. V, 810.

Obmyślać: »Ôbmyszlac« Ram. 219. »Ô'bmyszlîc« ib.

Obnaszać p. Obnosić.

Obniechać = »ogólnie zaniechać: 'Chłopcy obniechali już jakąś dziewuchę' = zapomnieli o niej« Pr. fil. IV, 848.

Obnoc = w nocy, przez noc: »Ô'bnôc wachtówâł« Hilf. 129, n° 32. Pobł. 57, p. w. Ob. Ram. 219.

Obnocować »kogo = przenocować kogo, dać komu nocleg« Pr. V, 811.

Obnosić: »Obnosić się« = nosić się (z czemś): »Bodaj ja sie z plewami obnosiła!« = będęż jeszcze... Nadm. 112. || »Obnosić« = obgadywać Zb. II, 236. »Obnosić = obmawiać, czernić« Pob. 136. Udz. Święt. 705. || »Obnaszać« = obnosić Ust. z Litwy. Ram. 219. »ûôbnaszać.«

Obnóże = »1, wiązanie dolne nóg stołowych 2, pyłek z kwiatów na tylnych nogach pszczół zanoszony do ula« Roczn. 218.

Oboda = »łoboda« Pr. fil. V, 810. Por. Łoboda.

Obojczyk = naszyjnik: »Dziewczęta noszą obojczyki z paciorek, własnej roboty« Zb. X, 5. O.

Oboje p. Oba.

Obojek = kołnierzyk: »Obojki około szyi (u koszuli) są wyhaftowane« Hoff, 45. || »Obójek = obszycie koszuli około szyi« Hoff, 41. »Obujek = kołnierz« Spr. IV, 27. »Obujek = obroża« Rozpr. XII, 97. »Obójek = 1, lemiec, kołnierz przy koszuli, a właściwie tylko szew, jak to Górale przy koszulach i guniach mają 2, (przenośnie) manjery, wychowanie« List. od A. Cinciały. »On też ni má żádnego obujka« (= manjery, wychowania) Cinc. 30, n° 660. »Obujek = kołnierz« Pr. fil. V, 155.

Obojętka = »1, przenica siać się mająca na wiosnę a. jesień, wedle woli 2, trawa, koszona na siano później, niż w zwykły czas świętojańskiej kosowicy, a wcześniej, niż się zbiera drugi pokos, czyli 'potraw'. Po niej zatem potrawiu już nie koszą, gdyż ona stanowi razem i pierwsze siano i jesienny potraw« Krak. IV, 314. O.

Obojętnie: »Obujętnie = wspólnie« Pr. fil. V, 811. »Obujętnie

= wspólnie, obustronnie« Krak. IV, 314.

Oboleć = zacząć mniej boleć: »Ju mnie serce obolało, głowa kąsk je lżejszá« Derd. 8.

Obona: »Ťóbona a. ŭókrasa« Hilf. 188. Toż Pobł. 57. »Ťóbôna = okrasa omasta: 'Głód to je nálepszá ŭôbôna'« Ram. 219. Por. Bonić.

Obonić: »Obonic = okrasić jadło czemkolwiek: 'Szlachectwo kapustę nie oboni'« Pobł. 57. »Ťóbônie = omaścić, okrasić« Ram. 219. Por. Bonić.

Obońca p. Opończa.

Obońka = »dzieżka drewniana, szeroka, bardzo płaska, nakształt sita, z dnem i pokrywą« Wieczory rodzinne 1880, nº 8, str. 94. »Obońka = naczynie, w którem górale zwożą z hal mleko a. żętycę, przywiązując po dwie obońki do jednego konia« Rozpr. X, 291. »Obońka = płaska beczułka do przewożenia płynów na siodle« Wrześ. 14. Patrz. Mosurowy. »Obońkę nazywają 'samorodną', jeżeli wyjątkowo wykończona jest z jednej sztuki drewna, a. z mniejszej liczby pojedynczych części, aniżeli to zwykle bywa... 'Mosurowa obońka' jest 'samorodna'« Spr. IV, 312, p. w. Samorodny. »Obońka = płaska beczułka na mleko a. żętycę« Spr. V, 383. Wisła VII, 425 i rysunek na czele zeszytu II. »Obońka, Oboniecka = naczynie o dwóch dnach, służące do przenoszenia mleka« Spr. IV, 347.

Obora = »budowla na bydło. Wyrazu 'obora' używają więcej na folwarkach, a lud nazywa ją 'chlewem'« Pr. fil. IV, 848. »Ťobora = wyłącznie dla bydła; dla koni jest stajnia« Rozpr. XXVI, 385: XI, 186. || »Obora = podwórze« Rozpr. X, 291. Wrześ. 14. Spr. IV, 307, p. w. Nátoń. Pobł. 155. Enc. roln. II, 828. Derd. 137. Derd. J. 17. »Ťobora obejmuje miejsce wolne przed chałupą i właściwą 'ŭoborę', gdzie jest śmiecisko i 'nátonie', miejsce do rąbania drzewa« Rozpr. VIII, 76. »Obora = podwórze. 'Obora okolicná' = 'obora' wokół zabudowana, na którą tylko przez wrota a. wrótka wejść można; taka 'obora' bywa tylko u najbogatszych gazdów. Stąd wyrażenie: 'Wziąć dziéwke z obory okolicnéj' jest jednoznaczne z bogatym ożenkiem« Spr. V, 383. »Obora = część podwórza, gdzie stoi bydło« ib. 116. || »Obora = 1, miejsce ogrodzone na wyrzucanie gnoju bydlęcego, końskiego itd., gnojowisko ogrodzone 2, stajnia na bydło rogate« Krak. IV, 314. »Obora = miejsce ogrodzone a. okopane (zwłaszcza u bogatszych) na nawóz bydlęcy, a czasami końskí a. owczy« Krak. I, 157. »Gnojowisko jest przed domem od frontu, zwane czasem 'oborą'« Krak. I, 163. »Między domem a stodołą znajduje się 'obora', tj. miejsce zagłębione, gdzie składają nawóz, zwany 'gnojem'« Rud. 41. »Gnój wyrzucają od czasu do czasu ze stajen bydlęcych i końskich do 'obory', dołu, głębokiego na metr mniej więcej, podłużnego« Święt. 1. Co znaczy 'obora' w następnej pieśni: »Dajże mi, Boże, Okienko w komorze, Będę wyglądała, Kaj mój Jasiu orze. A orze on, orze W zielonej oborze...« Zb. X, 274, nº 137. || »Obora = cienki sznurek, którym przywiązują łapcie do nóg« Petr. »Oborka« = toż znaczenie O. Ust. z Litwy. »Oborka = sieć z bardzo cienkich

sznurków« Ust. z Litwy. || »Obora = najgłębsze miejsce w stawie, w którem gromadzą się ryby« Prac. || »Obórcyna« = chlewek Kam. 101.

Oborne = »kara pieniężna od bydła, złapanego w szkodzie« Spr. V, 116. »Oborne = wykup bydła, zajętego ze szkody« Pr. fil. IV, 848. »Oborne = opłata za zwierzęta domowe, ujęte w szkodzie i jakiś czas trzymane w oborze poszkodowanego« Osip.

Obornik = »stadnik, ogier a. buhaj« Krak. IV, 314. O. || »Obornik« = 'obora', gnojnik, gnojowisko Zb. XIII, 153. O. || »Obornik = (delikatnie) mierzwa, gnój gęsty na nawóz« Zb. I, 21. O.

Obory: »Oborzaczku marny, da com ja cie nie znała...« Kolb. 386, nº 255.

Oborywać się = »niechętnie brać się do czego, robić, jak woły, gdy się niemi zawraca i oborywa, tj. wolno i niezgrabnie« Spr. V, 138.

Obowiązek = utrzymanie: »Ona (matka) chodziła z dziadami, a dzieci wzion pustelnik na swój obowiązek« Cisz. I, 121. || »Prosić 'na wszyćkie obowiązki' = na wszystko Zawiliński Z etnografji kraj. 4.

Obód = obwód koła wozowego z jednego giętego drewna: »Obod« O. Ust. z Litwy. »Obłoda = drążek nie gruby, zwinięty w koło i osadzony na sprychach zamiast dzwon« Pr. fil. IV, 307. Rozpr. XVII, 87 mylny wywód z 'obły'; 'obód' = 'obwód', a 'obłoda' = 'obŭoda' K. Por. Obwód.

Obój, »Oboisko = człowiek, koń a. wół leniwy, którego często biciem do pracy pobudzać trzeba, a stąd przysłowie, że takim 'czego nie ubijesz, tego nie ujedziesz'« Roczn. 218—19.

Obój = chałupa na dwie rodziny włościańskie Ust. z Krakowskiego. »Przyszedł do tego oboja« Kon. 41; w odsyłaczu objaśniono: »Obój = chałupa podwójna«.

Obój = narzędzie muzyczne: »Hojze moja do ŭoboja!« Zb. XIV, 49. »Obój« m. Ust. z Litwy i z innych okolic. »Obal« ż.: »Trzeci cymbalista, Czwarty na obali« Kuj. I, 283.

Obór = »obiór, wybory« Zb. I, 35. Por. Obor L. »Ŭobór = obiór, wybór, wybory« Ram. 219. »Ŭobŏrỹ blp. = obiór, wybór« ib. 220.

Obrabiać = »obcinać z kory drzewo« Spr. V, 116. »Obrabiać pole w krowy« (= krowami) Pozn. VI, 305.

Obrabianie = ? »(Djabeł mówi) »Ustąp, królewicu, z mego obrabiania, bo to moje« Krak. IV, 82.

Obracać p. Obrócić.

Obracadło = »Triebrad« Mrong. Słownik niem.-pols. 771, p. w. Triebrad.

Obracajka = »spodnica« Spr. V, 138. Pr. fil. V, 811.

Obrać i Obrać się: Formy: »Obier!« Zb. XII, 135. Aten. VI, 650. || Znaczenia: »Obrać« = narwać (ropą): »Obrane miejsce« Zb. VI, 280. »Obrałe miejsce« ib. 222, nº 6. »Wrzód obrał« Wisła IV, 864, nº 28. »Przykładają marunkę na miejsce zbolałe, aby prędzej obrało« Zb. VI, 296, nº 8. Por. Obierać. || »Obrać« = wybrać: »Wisi ich (czepców) tam pono sześć, Obierz sobie, który chcesz« Rog. nº 373. »Ożenił się pan na morzu... Obrał sobie żoneczkę Rybkę płoteczkę...« Kolb. 206, nº 16 x. »Obierze mi, obier!« Zb. XII, 135, nº 220. »Obier sobie (cepiec), ktorỹ chces« Aten. VI, 650. »Obierają się trzy kobiety, wzrostem równe młodej

pannie« Pozn. I, 220. || »Obrać się« = ofiarować się, nastręczyć się, znaleźć się: »Jeden sie obrál taki zuch...« Pr. fil. V, 811. »Sła sirotka po wsi, Opadły ją złe psy; Ni miál sie kto obrać Sirotecke ognać, Obrałci sie, obrał sam pan Jezus z nieba I ognał sirotkę...« Łęcz. 167, n° 294. Toż Zb. IV, 92. Pleszcz. 195. Rozpr. VIII, 166. Maz. II, 161; III, 345. Kozł. 259. »Starsa (siostra) sie obrała, Bratu konia osiodłała« Łęcz. 138, n° 234. »Pan ogłosiuł, zeby sie chto obrał i kunie połapał« Chełch. II, 85. »Bo się kto taki obierze, co ci plecy opierze« Maz. III, 179. »Obrał się jeden rabin... Słuchać wilka spowiedzi...« ib. II, 152. »Ráz obrał się... chłopak«, aby z lwem walczyć Pozn. VI, 313. »Koniczek do Dunaja skoczył. Janiczek sie obrál, Koniczek (zap. 'koniczka' K.) dostał« Zb. IX, 272, n° 348. (Córka królewska ginie, nigdzie nie mogą jej znaleźć): »Obrał sie jeden ze sług królewskich i poszedł jej szukać« Cisz. I, 150. »Obrał my sie jeden miły, przyjaciel wieczny« (mówi nowozamężna o mężu) Pozn. V, 206, zwr. 4. »Jedenci się z nich (z panów) obrał, Wianek (po Dunaju płynący) pojąć chciał« Kolb. 206, n° 16 x. »Obrał sie gupi (brat), jako on sie podjón wyjechać na (śklanną) górę« Krak. IV, 5. »Była królówna chora... Obrał się taki książe, co ją uzdrowiuł...« Krak. IV, 69. »(Aby uciąć głowę nieboszczykowi) jeden się (tylko) obrał« ib. 187. (Płyną wianki po wodzie); Obrałci się pan najmłodszy, wiánka dokroczy...« Lip. 90. »(Duch parobka ciągle się pokazywał). Obrały się śmiałe dziewczęta... i dowiedziały się z własnych ust jego...« Siem. 113, n° 113. || »Obrać się« = przebrać się: »Obrál sie za dziada« Wisła II, 470. 473. 474. »Baba... za Zydówke sie obirá« Wisła VIII, 711. »Ľobierámy dwók chłopów za świątyk...« Zb. VII, 76. || »Obrać się« = podać się, udać (się): »Panowie za wojców się teraz obierają dla chłopów« Kam. 83. »Głupi syn obrał sie felcerem« Kuj. I, 127. »Jéno mi sie ojcem obierz!« Pozn. IV, 162, zwr. 5, oraz n° 302. »Obrać się = udać kogo, przyjąć czyjąś postać: 'Zły obrál sie za węża'. 'Kudyś obrál sie za krawca'« Pr. fil. V, 811. »Obrál sie za ogrodnika« Wisła II, 473. || »Obrać się« w coś = uwalać się, oblepić się: »Z rękoma, obranemi ciastem« Zb. VI, 209, n° 9. »Zmesyć sie = obrać się w pierze« Święt. 724. Por. Pobł. 60, p. w. Opepać się. || »'Nie wiele się z niego obierze' = mówią o chorym, który już wyzdrowieć nie może« Udz. Por. Obierać.

Obrada = »pociecha, pomoc, pożytek; ilość« Święt. 705. »Niewielka obrada z tego« Siarkowski List. »Obrada = ład, porządek« Kolb. Por. Obreda.

Obradlać i poch. = »radłem obsypywać kartofle, buraki na wiosnę« Spr. IV, 366. »Kukurydzę obradla się« Pozn. II, 337. »Obredlanka (tak K.) = czynność 'obradlania'« Spr. IV, 366.

Obrastanie = obrost, zarost: »Jak ij dał podchlastanie pomiędzy obrastanie...« (zagadka o sośnie) Was. 221, n° 8.

Obraz = obraza: 'Z wielgiego obrazu' = z wielkiej obrazy, z wielkiego oburzenia« Pr. fil. IV, 224. || »Obraze« (kościelne) 4 pp. lm. Święt. 358. || »Obrazik«: »W wielki czwartek chłopcy obchodzą

wieś 'z obrazikiem'« Łęcz. 28.

Obraza boska = (żartobl.) gorzałka Osip. Maz. V, 29.

Obrazić = uderzyć: »Obraził mie w noge« Rozpr. XII. 96. »'Obrazić bydle' = uderzyć gdzie w słabe miejsce tak niezręcznie, że bydlę wyda płód przed czasem« Rozpr. IX, 211. »'Obraziła sie': 'Krowa sie stłuknie, abo owca się zlęknie psa i zjałowi', to wówczas mówią: 'owca' a. 'krowa mi sie obraziła i zjałowiła'« Spr. V, 383. »Gdy cielna krowa się potłucze, a. ją druga pobodzie, aby nie 'spomiatała', a. żeby się nie 'obraziła', dają jej (boże) drzewko jeść« Zb. VI, 226, nº 11.

Obrazka p. Ograżka.

Obraźnik = »(na Szląsku) człowiek, handlujący obrazkami świętemi; podróżujący kramnik« O. »Obraźnik = sprzedający obrazy« Spr. V, 116. Zb. II, 167 (bajka). Święt. 706. Pr. fil. IV, 224. Rozpr. XXVI, 385. Parcz. Krak. IV, 55. Wisła I, 318. Rad. I, 60 i ods. Wisła VI, 264. »Po wsi (parobcy) latają, kieby obraźnicy« Kiel. II, 85, nº 275. || »Obraźnik = malarz« Rozpr. III, 373. Zb. XII, 222, nº 127. Rud. 141, nº 87. Wisła VIII, 218, nº 119. || »Obraźnik = noszący obrazy na procesji« Pr. fil. V, 811. Święt. 706. »Obraźnica = dziewczyna, nosząca podczas procesji obrazy« Święt. 705. 547. || »Obraźnik, Obraźniczka = osoba obraźliwa« Pr. fil. IV, 224. V, 811. »Obraźnik, Obraźnicka = obrażający kogo« Zb. II, 249.

Obrąbać się: »Gdy im się jeść zachciało, obrąbali się w tym lesie i palą ogień« Krak. IV, 177.

Obrączka: Gra w 'obrączkę' (opis) Kuj. I, 222. Toż Ust. z różnych okolic. || »Obrącki = okucie na dyszlu« Rozpr. X, 291. || »Obrączka« u wozu: »Koniec rozwory, na który zachodzą poślednie śnice, spaja się z niemi za pomocą 'obrączki'« Zb. X, 207. || »Sposób wiązania chustek (na głowie) 'na kłódkę' a. 'na obrączkę'« Zb. X, 195.

Obrechać = »oszczekać, okłamać« O. »Obrekać = okrzyczeć, złajać« Spr. IV, 326.

Obreda = »kwadrat... mający 200 sążni w każdym boku, w których są cięcia wyznaczone« O. »Obredy leśne, przeznaczone na ścięcie« Pozn. I, 86, ods. »Obredy = części lasu, podzielone na poręby« Zb. I, 21. Kozłowski, Słownik leśny p. t. w. Por. Obrada.

Obrekować: »Ŭôbrékôwac = ogrodzić, 'rékami' otoczyć« Ram. 220. »Obrčkowac = 'rykami' otoczyć« Pobł. 57.

Obretka = »uzda, uździenica na konia« Pr. fil. IV, 848. »Obrotka = trzelka« ib. 224. Por. Obróć. Opraty.

Obrezgolić: »Żarcia nam nie okrászą, nie osolą, Ino je tak obrezgolą« Pozn. V, 91, nº 168.

Obręb: »Cała zagroda wieśniaka nazywa się tu 'ŭobrąb' a. 'ŭobyście'« Rozpr. VIII, 76. 175. || »Obręb« = obrąbek: »Dałam chustę z obrębem« Maz. II, 64, zwr. 6. || »Obrąb = brzeg sukni« Święt. 705. || »Nęści obrąbecek, Będzies miała powojnicek« Święt. 202. »Daj mi chusteczki... A nie dawaj obrąbyszka od koszuleczki« Pozn. V, 117, nº 242.

Obrębować: »Miała baba kożuch nieobrębowany...« Krak. II, 454, nº 738.

Obręcz m. O. i pod Kibałek. Gliń. II, 137. 138 i ind. »Obręców« 2 pp. lm. Chełch. I, 23. »Dwa obręcze« Wisła VI, 695. »Stalo-

wy obręcz« Spasowicz, Pisma, VI, 97. || »Obrączka« = mała obręcz: »Bednarcyk obrącki niesie« Zb. XII, 220, n° 88. »Bednarzu, pobijze mi dziézę, Dám ci... obrącki świéze« Oles. 172. »Bednarcyk... obrącki niesie« Kiel. I, 164, n° 287. »Obrącki na cebrzyki« Święt. 17. »Obrączka od beczki« Was. 230, b. Cisz. I, 265. || »Obręcz a. Szyna = otoczenie koła (wozowego), przytwierdzone szynalami« Łoś. || »Hej jeszcze pół-obręczy« (wina) Lub. I, 189, n° 169. »Jesce (jest) piwa pół-obręcy« Rad. I, 217, n° 289. || »Obrączysko«: »Bednarz obrączyska zawsze strużе« Rog. n° 513. || »Korale z 'obręczami' = takie, których każda perełka jest otoczona srebrną obrączką« Wisła V, 37, ods. i w pieśni. Toż Rad. I, 113. Por. Obrączka.

Obrobić się = obetrzeć się: »Ramiona obrobiły sie od postronków« Cisz. I, 276.

Obrocznik = »parobek, któremu powierzony jest 'obrok' dla koni« Rozpr. XII, 97.

Obroczny »chleb = chleb razowy, dawany tygodniowo i wogóle to, co dostają sługi do życia w pewnych wydziałach i w czasie, zowie się 'obrocznem', np. chleb, syr, masło, sól obroczna itp.« Zb. I, 27. »Dubeltowa racja chleba obrocznego« Pozn. II, 43. »Chleb obroczny = chleb tygodniowo czeladzi dworskiej wydzielany« Pozn. IV, 331. || »'Obroczna dziewka' = zgodzona rocznie do służby« Pozn. VII, 239. || »Obroczny koń = stojący na obroku, dobrze żywiony, silny« Pr. fil. IV, 848.

Obróg = bróg: »Obrogi wonnego siana« Kłosy XVII, 183. »Obróg, u dołu zabudowany w pewien rodzaj chlewka« Zb. X, 5.

Obrok = »potrawa dla psów« Pr. fil. V, 811. || »Obrok = wikt, dawany ludziom i koniom« Zb. I, 21. »Obrok = wikt, strawa roczna ludziom wedle ugody dawana« Zb. I, 27. || »Obrok« = czynsz, płacony przez chłopa poddanego panu Ust. z Litwy. Roczn. 219. || »Obrócyna = lichy obrok dla koni« Sand. 263.

Obronić = pogubić: »Chodzi paweńka po podwóreńku, Pióreńka obroniła« Lub. I, 239.

Obrony p. Organy.

Obrosa = »obroszenie, pokrycie się roślin rosą. 'W obrosę' (wielu mówi 'obrosę') = po rosie, w czasie rosy: 'Trza jęczmień zgrabić obrosę, żeby się nie wykruszył' (gdy roślina rosą jest okryta)« Kuj. II, 273 (z Bibl. Warsz. LXXX, 627).

Obrosieć i Obrosić: = »pokryć się rosą« Pr. fil. IV, 224. »Kóniki ci obrosiały... — Nie tak mi obrosiały, jak obmokły« Zb. IV, 120, n° 75. Toż Lub. I, 255, n° 406. || »Dysc... główicke obrosi« Zb. IV, 253, n° 237, 238.

Obrość: »Ůona je dorosła ł ůobrosła = sie ist alt genug« Cen. 71. || »Obrośniony«: »Stoi, słabo wisi, obrośniony, koniec łysy« (zagadka o orzechu) Fed. 373, n° 16. »Obrośniony, jak niedźwiedź« Krak. III, 37. Rozpr. X, 201.

Obrotka p. Obretka.

Obrożyć = »włożyć psu na szyję obróż (myśl.)« Pr. fil. V, 811.

Obrócenie: »'Na obróceniu' = bardzo krótki: 'Teraz jest dzień na obróceniu'« Zb. I, 47. Udz. »'W jednem obróceniu' = w mgnieniu oka« Pozn. I, 274.

Obrócić i Obracać: »Marysiu moja, obróc sie dokoła, Cyli tutaj jest rodzina twoja« Rad. I, 213, n° 274. || »Obrócić się« =

udać się, skierować się: »Obrócił sie do domu« Kolb. 174. »Un sie tam na noc ŭobróciuł« Zb. V. 239, nº 44. »Sed ón i obrócił sie do karemŷ« Zb. XV, 28. »Była tám taká hałupecka w lesie... Ci sie tam obrócili...« ib. 41. || »Obrócić = pojechać i wrócić: 'Obrócić jednym dniem'« Pr. fil. IV, 848. »Ja z tygo mniasta nie co raz, a trzydzieści razybym obróciuł« Chełch. II, 108. »(Jeżdżąc po drzewo) dwa razy dziennie obraca panu« ib. 114. || »Obrócić się« na... (o latach życia) = zacząc się: »Po siedmiu latach życia, obróci jej się na ósmy« Zb. VI, 15. »Na co sroce przyszło, kiej jej siedm lat wyszło? — Na ósmy (rok) jej się obróciło« (zagadka żartobliwa) Krak. IV, 246, nº 65. Podobna Zb. XI, 129, nº 2. Cisz. I, 365, nº 494. »Obróciło sie na drugi rocek...« Wisła V, 867. || »Obrócić się« czemś = w coś się obrócić, zamienić: »Siostry obrócą się murem« Zb. XI, 265. || »Obrócić« w coś = w coś zamienić: »Córka jo nazad obróciła w dziwcyne« Chełch. II, 44. || »Obrócić« do... = zwrócić się (mową) do...: »Dziaduś obrócili do naszego pana...« Kam. 35. || »Obrócić = przeznaczyć, użyć do czego: 'Obrócili chłopaka do kóni'« Spr. V, 116. »Anioł posed, gdzie go pán Bóg obrócił« Cisz. I, 37. || »Obracać« = brać w obroty, męczyć: »Pies złego ducha obracał« Gluz. 511. »Dobrze wás ŭobrácęmy« Zb. VII, 61. || »'Niech się w dobre zdrowie obróci' = mówi się, wychylając kieliszek Lub. I, 182. || »Obracać« (o byku) = kastrować Roczn. 190, p. w. Czyścić i 219. || »'Obracać za sobą' = korzystać skrycie z cudzego dobra, powierzonego do zarządu, okradać np. pryncypała w sposób zręczny« Pr. fil. IV, 848. || »Obracany = rodzaj tańca« Pr. fil. IV, 224.

Obróć a. Obryć = trzęzla, obretka, obrotka Ust. z Lidzkiego. Por. Obretka. Opraty.

Obroźdnik = »właściciel sąsiedniego zagona, za brózdą położonego« Pr. fil. IV. 848. Por. Obrózdny.

Obrózdny »sąsiad = mający pole tuż poza brózdą graniczną« Ust. (z zaścianków Podlaskich) od St. Mleczki. Por. Obroźdnik.

Obróżdzić = »otoczyć pole dokoła brózdami« Ust. z Podlasia, od St. Mleczki.

Obrus = »płachta płócienna: 'Kobiety zamężne używają rzadko 'obrusów'« Zb. X, 195. »Do kościoła stroją się w duże obrusy, płachty lniane, tkane w deseń, śnieżnej białości« Hoff. 46. »Prześcieradło do odziewania się frezlami ubrane zwie się 'obrusem' i musi być z lnianego płótna sporządzone« Rud. 22. »Na ramionach noszą 'wobrus', tj. długą białą chustkę płócienną« Aten. VI, 112. || »Talérze bukowe, obruchy ćwilikowe« Łęcz. 59.

Obrusek »a. Brusek a. Kamień = osełka« Ust. od Tarnopola. Por. Brus.

Obrusić: »Pilnikiem obrusić = wygładzić. 'Obrusić nóz na brusie' = na kamieniu« Spr. V, 383.

Obruszować i poch. = »1. po raz pierwszy okopywać kartofle 2. mieć napad wielkiej choroby: 'Obrusuje go'« Wrześ. 14. »Obrusować a. Rusać = 1, pierwsze okopywanie ziemniaków (drugie nazywa się 'okopywaniem') 2, 'Obrusuje jom', 'obrusowało go'

mówią o napadzie 'nierównicy', tj. wielkiej choroby« Spr. V, 383. Toż Rozpr. X, 291. || »Obrusowanie« czynność słowa »Obruszować« w obu znaczeniach Rozpr. X, 291.

Obrwie: »Oberwie« n. (nie objaśniono, ale zbliżono z Grec. ófrys K.) Rozpr. XII, 16.

Obryjać = ryć na około: »(Ogrodnik) robi z rydlem kole drzewinów, obryjá, pokopuje...« Wisła II, 473.

Obryknąć = »złajać: 'Tatuś mię obryknęli'« Zb. II, 249. »Obryknąć = ofuknąć« Swięt. 706. »Matka obrykła go...« ib. 400. || »Obryknąć się = obruknąć się (może 'oburknąć się' K.), zamruczeć« Zb. I, 27. »Obryknąć się = obruszyć się« Święt. 706. 380.

Obrykować p. Obrekować.

Obrywka = »bywalec: 'Já człowiek światowy, Światová obrywka'« Pr. fil. IV, 224.

Obrzad p. Brzad.

Obrzask p. Obrzyzg.

Obrzazg p. Obrzyzg.

Obrząd: »Obrzędy« = zrządzenie: »Już teraz widzę boskie obrzędy...« Sand. 135. || »Ůbrząd = obrząd; Ůbrządk = obrządek« Ram. 220. »Ůobrzod nie je wici« = nie bywa nabożeństwa Hilf. 22. 2 pp. 'obrządu' ib. 23, ale tuż zaraz 'obrzoda'. || »Obrządek« = sposób: »Tym obrządkiem« Pozn. II, 82. || »Obrządek = danie bydłu jeść i pić: 'Idźta do obrządku!'« Pr. fil. V, 811. »Chodź do obrządku!« Lis. »Obrządek = urządzenie gospodarskie« Fed. 404. »Obrządek = porządek, spełnienie dziennych czynności koło gospodarstwa« Pr. fil. IV, 224. 848. »Obrządek = urządzenie się w domu« Sand. 263. »Żona miała obrządek około gospodarstwa« Kiel. II. 236, n° 15.

Obrządzać i Obrządzić: »Obrządzać« z 4 pp. = obsługiwać, opiekować się Dyg. Beldonek, 103. »Obrządzać = urządzić się w gospodarstwie« Sand. 263. »Po cóz ja się mam do domu oglądać? Ostawiłem tam rodzoną matkę, Toć mi będzie obrządzać« Rad. I, 214. »Zobacemy, jak óna się tam obrządza...« ib. II, 202. »Łąków nie mieli jak obrządzić, zimowały nie siecone« Zb. VIII, 264. »Mogli się sami jako obrządzić z tym interesem« = załatwić się z tą sprawą ib. 312. »'Obrządzić konie, bydło' = zadać obrok rano, w południe i w wieczór« Pr. fil. IV, 224. »Obrządzić się = ubrać się« ib. »Obrządzaj się, moja matulu, obrządzaj, Swoją córusię do bożego domu wyrządzaj« Maz. III, 181, n° 201. »Co będziem robić: jeść, czy się z tą panną obrządziemy?« = załatwimy się Wisła VIII, 132. »Obrządzić = dopatrzyć, zadać koniom a. bydłu obrok, napoić, oczyścić« Pr. fil. IV, 848. »Obrządzić = oporządzić« Spr. IV, 347.

Obrządzenie »kapusty = urządzenie (tj. skwaszenie i porąbanie)« Gluz. 432. »Naród (tam) inszy i obrządzenie takoż insze« Konopnicka Na drodze.

Obrzedni i pochodne: Krak. IV, 297, n° 45. »Obrzedny = rzadki, rozrzedzony: 'Okno zakratowane obrzednio'. 'Kasza obrzednio ugotowana« Krak. IV, 299, n° 60. »Płochy = pośledniejszy, obrzedni« Zb. II, 251. || »Obrzednio = rzadko: 'Obrzednio posadziła wa kapustę w ogrodzie'« Zb. II, 250.

Obrzepać = »Obstrzępić« Święt. 706.

Obrzeszać: »Ůobrzeszac = obwiązywać, np. łańcuchami« Ram. 220. »Ůobrzeszyc = obwiązać, np. powrozem« ib.

= stanąć naokoło, obstąpić: »Warta ŭobstanęna koło karemy« Zb. VII, 22.

Obstanowić się = zatrzymać się, osiąść: »Obstanowili sie w tem lesie i zara dwóch posło na rozbój« Chełch. II, 214.

Obstareżny = starszy, nieco stary Ust. od J. Bystronia. Pr. fil. IV, 292. Por. Obstarni.

Obstarni = »podstarzały« Parcz. Święt. 706. Pr. fil. V, 811. »Ŭobstarny a. Ŭobstarni = człowiek starszy« Rozpr. XXVI, 386. »Obstarny = zaczynający się starzeć, być starym, np. wół, koń« Kuj. II, 273. »Obstarni = podstarzały« Krak. IV, 314. »Obstárny = człowiek niemłody, zaczynający się starzeć: 'Obstárna baba'« Spr. IV, 308; V, 384. Por. 'Obstary' Wójc. II, 364. || »Obstarni = tęgi, rosły: 'Obstarniá dziéwa'« Pr. fil. IV, 224. Por. Obstareżny.

Obstarzeć się: »Ŭobstarzeć sie = postarzeć się« Rozpr. XXVI, 386.

Obstawić = zgodzić, umówić: »Pani obstawiła mię do służby« Zb. II, 236. || »Obstawić« = obronić? »Nie bój sie... juz ja cie obstawie jak swoigo brata przed ojcem« Chełch. I, 140.

Obstawiny: »Dziedzic (pan) kiedy pierwszy raz po objęciu gospodarstwa wyjdzie na pole, bywa snopkami obstawiony do wykupu, Nazywa się to 'obstawiny'« Lub. I, 126.

Obsuć = obsypać: »Drzewa obsute szyszkami« Zb. III, 20. »Stoi za dźwiami ŭobsutá jagłami« (zagadka o miotle) Zb. X, 147, nº 95. »Twarz czarownicy obsuta 'wymiotami' (krostami)« Zb. III, 33. »Nogi obsuć popiołem« Zb. X, 236. »Obsuć talarami« Zb. XII, 190 i Wisła VIII, 216. »Obsuła go suszą, Ledwie uciekł z duszą« Kon. 105. »Obsuć sie = obsypać się, otoczyć się, np. dziećmi« Spr. IV, 27. »Dzieci moje, dzieci, Jest wás tak jak śmieci: Obsułam się wami, Jak miesiąc gwiazdami« Święt. 309, nº 504. Toż: Pauli, 223. Zb. X, 299.

Obsunąć się: »Obsnanęno się (? K.) = obsunęło się« Lub. II, 210. || »Obsunąć« = otoczyć: »Obsunéli gaik naokoło« Cisz. I, 300.

Obsuszyć p. Osuszyć.

Obsyłać p. Obesłać.

Obsyłka = ? »Starosta (na weselu) za 'ŭobsyłkę' dostaje po dziesięć grajcarów od każdego« Aten. VI, 653.

Obsypiny = »rozrzucanie drobnych obwarzanków między widzów przez drużynę weselną podczas pochodu na ślub do kościoła« Święt. 706. 144.

Obsypka: »Lud bardzo się obawia 'obsypki'... Czarownice obsypują człowieka jakimś proszkiem, wskutek czego dostaje on wyrzutów na rękach i nogach w rodzaju liszaja, który także nosi miano 'obsypki'« (opis dalszy) Wisła VI, 395. || »Obsypka = zwyczaj obsypywania owsem w ś. Szczepan« Święt. 706. 69.

Obsypywać się: »(O śmierci pszczół mówią) 'obsypują się' a. 'mrą'« Pleszcz. 49, nº 12.

Obszacować p. Oszacować.

Obszargać się: »Obsargać sie = zaszargać się, obłocić ubranie od spodu, obrosić się« Święt. 706. »Ŭobszargac = obszargać, zaszargać« Ram. 220.

Obszarganiec: Ŭobsarganiec = przezwisko« Rozpr. IX, 211.

Obszarnik = większy właściciel ziemski Ust. z Galicyi

Obszast p. Oblader.

Obszczekać p. Oszczekać.

Obszczędzać p. Oszczędzać.

Obszczykać: »Obscykać = obrywać np. nać z marchwi, korzonki z kartofli« Pr. fil. V, 811.

Obszelmować p. Oszelmować.

Obszerniak = »garnek trzykwartowy« O. Rad. I, 73.

Obszerny: »Obszerni« Krak. IV, 299, n° 60.

Obszuk- p. Oszuk-.

Obszewka: »Obszéwka = kołnierz i mankiety u koszuli« Wrześ. 14. »Uobsiwka« = toż znaczenie Rozpr. X, 291.

Obsztuchać się = poprzestać na czem, obywać się czem: 'E to sie ta tém może obsztuchamy, nie potrzeba kupować'« Spr. IV, 27.

Obszywkarz: »Obsiwkar, Obsiwkarka = 'fałesny człowiek, co to syje a pore, a co na jedném ramieniu wode nosi, a na drugiém ogień'« Spr. V, 383.

Obściełać się: »Zacon sianem sie obściełać, obrzucać, ledwie sie ognął (od 'siersoniów' = szerszeni)« Cisz. I, 280.

Obsztafować: »Obśtafować = otoczyć sztachetami« Rozpr. XXVI, 386.

Obszykować = oporządzić: »Kazali gospodyni (zabitego) wieprza obsykować« Chełch. II, 107. »Obsykowała dzieciaka i pokazuje go« ib. 143.

Obszytka = »nazwa 'kamionki' (poczwarki owadu), gdy na dnie jeziora a. stawu oblepi domek swój źdźbłami traw i ziół, okruchami drewienek i kory drzew, upodobniając się do wyglądu dna« Osip.

Obśnić się i Obśniwać się: »Obśniło mi sie« = przyśniło się Krak. IV, 52. || »Obśniwać się = mieć sny, śnić się: 'Nieboscyk tez mi sie obśniwał'« Krak. IV, 314. »Kuchárzowi się obśniéwało, że...« Cisz. I, 158. 160. 173. Por. Obeśniwać się.

Obtaborować się = rozłożyć się: »Obtaborowywa sie na noc« Chełch. I, 40.

Obtakać p. Obtoknąć.

Obtargacz = wymyślanie na dziewkę leniwą Krak. I, 119. Por. Obtargus.

Obtargany = obszarpany, obdartus: »Dziady wszyscy obtargani« Krak. I, 286. »Obtargana cuha« Zb. XII, 200, n° 5. || »Obtarchany«: »Żołnierz obtarchany... idzie między pany« Lub. I, 301, zwr. 3.

Obtargus = »obszarpaniec, obdartus« Rozpr. III, 373. »Zalecali mi sie sami obtargusi« Zb. XII, 156, n° 526. »Obtargus = obdartus, dziad« Spr. IV, 326. Por Obtargacz.

Obtątać = »opątać, oburdać; na Warmji mówią 'obtątać': 'Obtątani w płaszcze, chusty'« Pobł. 57 (= otulić, 'okutać' K.).

Obtoczyć p. Otoczyć.

Obtoknąć i poch. = »opłókać: 'Ręce sobie obtoknąć wodą'« Pr. fil. V, 811. Woda dla 'obtoknięcia' (opłókania) np. błota kąpielowego i 'Obtakać' Ust. z Nałęczowa.

Obtółki = (wyraz mało używany) 'gęśle', 'gęsiołki', skrzypce« Spr. V, 384; IV. 308.

Obtrącać = otrząsać, zrzucać np. gruszki z drzewa Udz.

Obtrucharz p. Rostrucharz.

Obtuszka p. Łoktusza.

Obuchać się = najeść się, nażreć się: ożłopać się, opić się: 'Obuchał sie piwska, wody itp.' Kolb. i Ust. z różnych okolic.

Obucie = »obuwie« Kopern. rękop.

Obucie p. Obuwie.

= dostać (bicie itp.) Ust. z Litwy. || »Oberwać się = nadarzyć się« Rozpr. X, 309, p. w. Zwartło sie. || Oberwać się = poderwać się, zerwać się, namóc się, podźwignąć się Zmor. 134. Ust. od Będzina. »Oberwać sie = zasłabnąć z powodu dźwigania ciężaru« Spr. V, 116. »Já chorá... Oberwałam sie śklanym zbanuskiem Chodząc tobie po wodę« Święt. 189. Toż Zb. II, 45, n° 18. »Jak się kto oberwie, to utremy kamyszek czarny (bezoar)...« Pozn. VII, 159. || »Oberwany = chory na oberwanie« Święt. 705.

Oberwalc: Kolberg w Kiel. II, 45, n° 133 pisze »Ober-walc«, więc łączy wyraz z 'walcem'; że jednak melodja idzie na cztery i że istnieją wyrazy 'obertaniec', 'obertál' itp., możnaby myśleć, iż któryś z nich żartobliwie przekręcono na 'oberwalec' = oberwaniec K.

Oberwanie: »Przełamanie a. oberwanie się dźwignięciem« Kuj. I, 53. »Oberwanie się = wzruszenie od ciężkiej pracy, poderwa« Zb. II, 139. »Otrzęsienie a. oberwanie« Zb. VI, 272, n° 124, 3. 296, n° 8. Krak. III, 130, n° 38. »Najpowszechniejszą z pracy chorobą jest 'oberwanie' a. 'namożenie się' (opis)« ib. 160, n° 55, a. Pozn. VII, 159, n° 51, 52. »'Oberwanie' a. 'przełamanie' najczęściej z przeziębienia. a. przepracowania się« Wisła V, 421. »Chorobę kobiety spowodowało 'oberwanie się' przy dźwiganiu ziemniaków z pola'« Święt. 530.

Oberwus = »obszarpaniec, włóczęga, 'obládra' (tylko o mężczyznach)« Spr. IV, 27. »Oberwus = oberwaniec« Pr. fil. V, 809. »Oberwus = obdarty, w łachmanach, żebrak; przezwisko mieszczanina« Święt. 507. »Dziedzic... nie myślał takiemu oberwusowi dać swoji córki« ib. 416. »Oberwusie, szelmowski duchu!« Dygasiński, Beldonek, 128.

Oberznąć: »Oberznyli« Kiel. II, 162.

Oberznicholewka = »(pogardl.) szewc« Pobł. 136.

Oberżysta i Oberżyścina: »Oberzystego« Pozn. VI, 91. »Oberzystemu« ib. 92. »Oberzyścina« ib. 53. »Pytali się oberzyścini« ib. 54. »U tej oberzystéj« ib. 54. »Oberzyścinej« ib. 193. »Oberzyściną« 4 pp. ib. 270.

Obesłać z 4 pp.: »'Obesłałem sąsiada przez Piotra' = wysłałem Piotra, aby się z sąsiadem moim porozumiał w mojej sprawie« Udz. || »Obesłać się«: »Wnet się po mieście wsyscy obesłali I kamienice wsystkich opisali, aby wychodzili, Klastór rozbuzyli Jezuitom« Kiel. II, 133, zwr. 8. || »Obesłać się = (o kobiecie) urodzić dziecko: 'Żona mi się obesłała'« Pr. fil. 809. || »Obsyłać«: »Skoro upatrzą dziewczynę, obsyłają jej rodziców 'bez' ludzi, aby wymiarkować, czy dadzą córkę« Zb. XIV, 82. || »Obsyłać = obmawiać« Święt. 706.

Obesłanie = »wiadomość: 'Juz dáł panu obesłanie, ze zajechał pod dom'« Spr. IV, 337.

Obesrańcuch: »Obesrańcuch« Rozpr. XXVI, 47, p. w. Cholać.

Obeszło przysłówek = przeszło, więcej niż: »U tego urwisa mám jesce obesło dziesięć reńskich« Krak. IV, 314.

Obeśniwać się = marzyć się, majaczyć się, zdawać się; przyśnić się: »Obeśniwało mi się (na jawie K.) cejco o niebie i piekle..« Krak. IV, 112. »Nie swój jestem,

Obwodzina »budynku = ostatni górny rzęd bierwion na ścianach« O.

Obwód = »woda stojąca bez odpływu« O.

Obwód = »składowa część sieci 'tajnika'« Prac.

Obwycharzyć się, »Obwykarzyć się, Obykarzyć się = oswoić się z czem, otrzaskać się, 'obhołtać się'« O.

Obwysno = »dość wysoko« Spr. V, 384.

Obychody = »zwyczaje, stosunki: 'Znam tutejsze obychody'« Krasn. 306. »Obychody: = obejście domu a. gospodarstwa: 'Znam wszystkie obychody w tym dworze'« Pr. fil. IV, 848. »Obychody = zwyczaje« Pr. fil. V, 812. »Pańskich obychodów nie rozumiem« Junosza. || »Obychód = 'obejście' (gospodarskie)« Osip. || »Obychody = procesja Bożego ciała« Pr. fil. IV, 224. Por. Obchód.

Obyczaj i Obyczajka: »Obyczaj = obręcz, czyli oprawa drewniana cienka przetaka, rzeszota itp.« Krak. IV, 314. »Ľobycáj = cienka drewniana oprawa przetaka« Rozpr. X, 291. »Przetak składa się z obłąka, zwanego 'obycajem' a. 'obiecadłem' i sita, zwanego 'przetakiem'« Zb. X, 209. »Obejczaj, Obiecaj, Obyczaj, Obeczaj, Obyczajka, Oduczajka = obwód, oprawa przetaka« Pr. fil. IV, 224. »Obręcz u przetaka zwie się 'obycáj', a. 'obiecadło'« Dyg. || »'Kabłąk' czyli 'obyczaj' składa się z jarzma i dębowego zgiętego pręta, kładzie się bydlęciu na szyję« (przywiązując je do żłobu) Chełm. I, 77. || »Obyczajka = obręcz okrągła płaska z cienkiej deszczułki sosnowej, do której przyszyte jest płótno sita a. przetaku, czyli rzeszota. Stare zowią się 'dorobadłem' a. 'dorobajłem'« Roczn. 219. Por. Kabłąk. Obiecadło. Obiecaj. Obieczainka.

Obyczaj: »Bijże, zięciu, bij, nauczaj, Na twój to dobry obyczaj« Wójc. II, 58. Toż Kiel. I, 124. »Dzieweczka Była w pieknym obyczaju, Niby dworeczka« Zb. IX, 191. »Ani też przez obyczáj nic nie dá (= nie wstydzi się nie dać)« Cinc. 5, nº 10.

Obyczajka p. Obyczaj.

Obyczajnie = »zwykle« Wrześ. 14. || »Obycajnie = ostrożnie: 'Ze śkłem trza obycajnie!'« Spr. V, 384. »Napij sie, Jasieńku, jino ňobycajnie, By ci nie ukradli konisia ze stajnie« Zb. XV, 149, nº 5.

Obyczajówka = tak w szkołach Wileńskich około r. 1850 nazywano książeczkę o nauce obyczajów, używaną przy wykładach księdza, nauczyciela katechizmu.

Obyć = »wytrwać, wytrzymać: 'Já na takim mrozie ni mogęm obyć'« Pr. fil. IV, 285. Por. Ubyć. || »Obyć się«: »Obąść się = obyć się« Fed. 403. »Obyć się« = obejść się: »Kużda baba len za pazuchę i do karczmy ciągła, a nie obyło się, kieby się nie jęła i do ziarna« Kam. 81. »Przez (= bez) Jasia obędę« ('się' niema K.) Kolb. 259, zwr. 8. »Co tu będzie! Kwaterką się nie obędzie« Pozn. V, 140, nº 311. »Nie mogli sie obyć momentu bez siebie« Zb. II, 76, nº 86. »Kochajże mię stale! Jeżeli obłudnie, Obędę się wcale« Zb. X, 314, nº 287. »Byli udby (= zdania), że obędą sę moji opieki« Derd. 101.

Obydw- p. Obadwa.

Obyrt- p. Obert-.

Obysocznik = »wybieracz w lesie drzewa na maszty« O.

Obytelny: »Obŷtelny: 'Gazda obŷtelny' = zasiedziały z dziada pradziada. 'Niedźwiedź to je w naskich halach dźwiérz obŷtelny'« Spr. V, 383. »Łapsianie byli drzewiéj obŷtelni w halach pod Wysokom« W Kolibie, 6.

Obytem = »ciągle« Rozpr. X, 291.

Obyty = »nieużyty, nieczuły (człowiek)« Kuj. II, 273.

Obza i pochodne: »Obza = linka lipowa« O. »Łobza (tj. 'ŭobza' K.) a. Obza = długi powróz do 'ŭobzowania' tj. wiązania za nogę krów a. świń na pastwisku; jeden koniec jest umocowany przy palu. Na Kociewiu taki powróz nazywa się 'wężysko'« Wisła III, 745. »Obza = lina do wiązania koni a. bydła« Pobł. 155. »Obzować = uwiązać na obzie« ib.

Obzajdy: »Większe stodoły i gumna po folwarkach obywatelskich, nierzadko murowane, miewają czasami przedłużenie dachu (zwykle słomianego) na słupkach, niekiedy okratowane a. zasklepione dylowaniem, zwanem 'obzajdy', służące do przechowania (= przechowywania) sprzętów gospodarskich« Kuj. I, 82. »Obzejda = komora do stodoły przystawiona na plewy a. zgoniny, plewnik« O. Por. Zajdy.

Obzierać się = »oglądać się« Wrześ. 14. »Obziérać sie = oglądać się. Gdy słońce zachodzi czerwono, to mówią: 'Słonko sie obziérá'« Spr. V, 384. »Na mojej chałupie słońce sie obziéra« Oles. 161. »Nie obziyrájcie sie!« Wisła VII, 104. »Ťobzirac« Bisk. 17. »Ťobziérać sie = oglądać się« Rozpr. XXVI, 386.

Obzierki: »Obzérki = oględziny; panna, nim za mąż wyjdzie, jedzie 'w obzierki' a. 'na obzierki'; por. Warmińskie 'ględy'« Pobł. 57. »Ťŏbzerkĭ = oględziny: 'Panna przed ŭŏzenienim jedze do starszých w ŭŏbzerkĭ' (do rodziców starającego się)« Ram. 220.

Obzimek: »Ôbzimk = na wiosnę« Hilf. 122. 123.

Obzimę: »Ôbzimã, Ôbzĭmã« = pod zimę, w zimie Hilf. 122. »Ťŏbzĭmã = przez zimę, zimą« Ram. 220.

Obzłocić p. Ozłocić.

Obznaczać p. Oznaczać.

Obznajmić p. Oznajmić.

Obznajminy = »oświadczyny« Sand. 263.

Obzobywać = odziobywać: »Wróbel kiść obzobuje« Radwański Mitologja, 15.

Obzój i poch. = »brak kantu w desce a. w belce« O. Toż znaczy »Obzoja« O. »Obzoj« = toż znaczenie Ust. z Litwy. Kozłowski Słownik leśny, 297 »Obzoja«. »Belki płaskie zowią się 'płaszczaki' (na Litwie 'obzuj')« Maz. V, 46, ods.

Obzuć = »nabić dzwona na sprychy już promienisto utwierdzone w piaście« Spr. V, 138.

Obzywać się p. Odezwać się.

Obździbróg: »Ťobździbróg = niedbały gospodarz« Rozpr. XX, 431.

Obździdrąg: »Basałyku, obździdrągu, łupiskrzynka...!« Maz. II, 148, nº 331. »Ťobździdrąg = wyraz lekceważenia« Rozpr. XXVI, 386.

Obżalić = odżałować: »Cylić go wzieli zeglarze za morze, Co go moje sérce obżálić nie moze« Kętrz. 51.

Obżałować: »Obżałować = opłakać« Święt. 706.

Obżartuch = »za dużo jedzący« Czark. Osip. O. || »Obzartuch =

pijak« Rozpr. X, 291. || »Obżartus« = żarłok Ust. z Litwy.

Obżenić się = ożenić się Ust. z Litwy (żartobl.). »Nasz pan jeszcze nie obżeniony« Kam. 136. 170.

Obżerać się »a. Objadać się z kim = gderać, gniewać, krzyczeć na ludzi krnąbrnych, kłótliwych« Pr. fil. IV, 848.

Obżerliwy: »Nie bądź obżyrliwy, będziesz długo żywy« Star. przysł. 17. Por. Obżerny.

Obżerny = obżarty: »Nowonarodzonemu dziecku nie dają ssać przez jedną noc, aby nie było obżerne« Zb. XIV, 191, nº 13. Por. Obżerliwy.

Obżorgać: »Ŭobżórgac = postarać się o co, zająć się czem« Ram. 221.

Obżyncarz: »Obrzyncárz« (właściwie 'obżyncárz« K.) = należący do 'obżynek' Święt. 120. »Obzyncárz = żniwiarz na poczęstunek« Święt. 706.

Obżynek i Obżynki: »Obżynek = zabawa z okazji poświęcenia wieńców« Udz. »Obzynek = żęcie zboża za poczęstunek i odnośna (! K.) zabawa« Święt. 706. »Wyżynek, gdzieindziej 'dożynkiem' a. 'obżynkiem' nazywany« Zawiliński Z etnografji kraj. 10 (opis od str. 12). »Ŭobzynek = dożynki« Rozpr. XXVI, 386. »Dograbek i obżynek przejdzie łany...« Tyg. ilustr. 1, XIV, 136. »Obżynki«: »Zabij nam, panie, dwie świnki, Żebyśmy mieli obżynki« Lub. I, 127, nº 17. »'Okrężne', obżynki podług nas, 'wieńczowiny' po tutejszemu« Wisła V, 788. »Niektórzy gospodarze robią tak zwane 'obżynki' wśród pięknej księżycowej nocy. Na silny głos...: 'wychodź na obzynek!', zbierają się parobczaki i dziewki...« (opis) Święt. 119. »Obżynki = dożyn- Pr. fil. IV, 224. O.

Obżywienie = wyżywienie: »Bóg dał ij krowę, aby miała obżywienie i z dziećmy« Kuj. I, 156.

Ocalić: »Obcalić«: 'Obcalóne más zycie'. 'Obcalić się' = ocalić się« Pr. fil. V. 808.

Ocap = »belka nade drzwiami w każdym domu« Zb. II, 250. »Ocapy = te płazy w izbie, które idą ponad drzwi i okna« Spr. IV, 308; V. 384. »Wierzch odrzwi zowią 'ocap'« Krak. IV, 314, p. w. Odrzwia. »Wzdłuż ściany, w poprzek belek, kładą płaski bal, zwany 'ocapem', wrębując go cokolwiek w końce sufitowych belek« Was. 32. »Belki, łączące wiérzchem odrzwia i okna, zowią 'ocapami'« Święt. 34. »Ocap wrót« ib. 40. 90. 706. »Ocap a. Ocepa = murłat, nazwa ciesielska belki, położonej wzdłuż ściany a. łączącej ('oczepiającej') słupy i pale pionowe« Pr. fil. IV, 848. »Ocap = podbitka pod dachem« Czark. »Ŭocap = najwyższa część drzwi« Udz. »'Płatew podwójna', czyli 'oczap', 'ocap'« Krak. I, 151. »Ocapy na belkach« Zb. VIII, 259. Pozn. VII, 218. »Krokwie leżą na 'oczapach'« Maz. III, 40. »'Oczap' nade drzwiami« Lub. I, 54. »Oczep« O. i Ust. z Litwy. »Podskocyła do ocapu, A cycki ji łapu łapu« Zb. XI, 171, nº 102. Por. Eso. || »Oczep« = słup, przy studni wkopany, u góry widłowaty, obejmujący drąg do dźwigania wody żórawiem O. »Ocap = 1, cienki kawałek drzewa, przybity nade drzwiami 2, brwi« Pr. fil. IV, 307.

Ocapiać: »'Capka', tj. górna część futryny, 'ocapia' dwa pionowe boki« Pr. fil. IV, 804, p. w. Capka.

Ocapienie = »ściana nad ocapem« Święt. 706. »Dzwonki (roślina), zatknięte w szpary 'ocapienia' drzwi i okien« ib. 473. 34. »Wierzchni bal w ścianie jest grubszy od innych: nazywa się 'bal do ocapiania'« Was. 32.

Ocas = »ogon« Rozpr. XII, 97. »Dyby (= gdyby) ma ocas krótki, a ku temu i gładki« Wisła II, 307, n° 979. »Ksiądz... trâfił żabie na ocas« Zb. IX, 247, n° 277. 262. n° 322.

Ocechtać = »odeptać, drobne i gęste zostawiając ślady« Spr. IV, 320, p. w. Cechtać.

Ocedzać: »Ŭôcydzać = odlewać wodę 'cydzarką' z ugotowanych ziemniaków« Rozpr. IX, 211.

Ocedzarka: »Ŭôcydzarka = narzędzie do odlewania wody z ugotowanych ziemniaków« Rozpr. IX, 211. »Océdzarka = 1, deska z dziurami do odcedzania gotujących się gruli 2, w olejarni, w dziurze 'lisicy' ocedzarka do wyciskania oleju« Spr. V, 384. »Ocydzarka = sprzęt kuchenny« Spr. IV, 347.

Ocal = oczal, człowiek o brzydkich, wołowych, oczach: »Daliście mnie, matko, za tego ocala! Da ni ja z nim do karcmy, ni ja do kościoła« Kiel. II, 60. n° 185. Toż Zb. IV, 165, n° 289: »Za tego ocála«.

Ocel i poch. = »stal« Spr. IV, 358. 308; V, 384. Rozpr. XII, 97; XVII, 48—49. »Moje podkowki są z drogiej oceli« Rog. n° 335; Toż Zb. IX, 231. Rud. 154. »Ocelka = stal« O. »Ocelka, Ocełka = krzesiwo« Spr. IV, 308; V, 384. »Ocyl«: »Podkowa (zimowa) ma z tyłu dwa 'ocyle' (dwie stalki) do chwytania lodu« Krak. IV, 311, p. w. Latowe. »Dul... na Szląsku 'ocyl' »Łabęcki Słownik górn. 52. || »Ocel = zachylenie dwóch końców podkowy« Pr. fil. IV, 848. || »Hacele do podków« w ogłoszeniach dzienników Warszawskich. || »Ocelowy«: »Szabliczka ocelowa« Zb. IX, 259. »Pilnik ocelowy, cieślica ocelowa« Spr. V, 384. || »Ocelować = stalić« Spr. IV, 358, p. w. Ocel.

Ocelownia: »Ocelowniá = stalownia« Pr. fil. V, 812.

Ocełka p. Ocel.

Ocenzerować p. Cenzurować.

Ocepieć: »Océpieć = osłabnąć wskutek upału, ociężeć« Święt. 706.

Ocertaniec = ? »Wywijamy sztajera, trobońca, kujawiaka, ocertońca...« Kuj. II, 178. zwr. 10 (nie ludowa K.).

Ocet »siedmiu złodziei, a. Złodziejski, a. Rozbójniczy = ocet aromatyczny« Pr. fil. IV, 224. »Ocet siedmiu złodziei = o occie bardzo mocnym« ib. V, 812. »Ocet złodziejski = acetum aromaticum« Ciesz. 66.

Ocha! = »głos na woły: 'Oha, bysiu, oha!' = dalejże, naprzód« Kuj. II, 274 (z Bibljot. Warsz. LXXX, 627). »Oha, uha!« = na bydło w szkodzie Pozn, I, 101. »Oha! lá Boga! Co za natura, Nie mogę kochać chłopa Mazura« Zb. IV, 210, n° 13 (nie ludowa K.). || »Ohu!« = okrzyk zdziwienia Cen. 76. »Ohu = ach, och, biada, gwałtu! 'Ohu biéda!' 'Wîłczŷszcze sã ŭôżeniło, ŭuszŷ ŭôpuscîło... Ohu, ohu, ohu, co mie pô tŷm bŷło!'« Ram. 129. »Oha! = wykrzyknik na odstraszenie wilka od trzody, przez pasterzy używany« Bal. 146. »Ocha, wilku!« Kon. 64 (przy grze 'w gąskę'). »(Baba) wołá: — Oha wilka!« Zb. IV, 184. »Ohu, ohu, ohu! Ohu na! Ohu na! Tépa gorze!« = wołanie na wilki Cen.

78. »Ocha! = wołanie na wilka: 'Ocha, wilku!« Krak. I, 318. »Wołanie na woły, aby stanęły: 'Ucha! Ocha!'« Wisła III. 497. || »'Ochna ioleczka!' = przewabianie krowy« Wisła III, 665.

Ochabić = »zostawić« Cer. »Ochabić = oszczędzić, 'zwysić': 'Zaochabił pare dutków'« Spr. V, 385.

Ochać: »Płace i ŭochá; pŭo co to ŭochanie?« Rozpr. VIII, 170.

Ochaić = »ubrać przystojnie« Pr. fil. V, 812. »Ochaić = oczyścić się, okrzątnąć koło siebie a. oczyścić co« Roczn. 219.

Ochajnąć się, »Ochajtnąć się = ubrać się« Pr. fil. V, 812. »Obchajtnąć się = ubrać się czysto« ib. IV, 233. || »Ochajnąć = oberznąć, urwać« Czark. Por. Ochaić.

Ochajny = ochędożny Ust. z Litwy. Osip. || »Nieochajny = plugawy« Osip. »Nieuhajnie = nieporządnie, niechlujnie« Pr. fil. V, 806. »Nieochajny = nieczysty« Maz. V, 32.

Ochałacić (raczej 'ohałacić' K.) = »ogołocić, obciąć: 'Miotlárze ochałacili brzezinę z gałęzi'« Zb. II, 250.

Ochapiać się = »przypominać sobie: 'Ochapia my się' = przypomina mi się« Kuj. II, 274. »Plecie mi się = ochapia mi się, marzy, ale nie mogę wpaść na to, przypomnieć sobie« Zb. I, 27, p. w. Pleść się. Spr. V, 116. »Ochapiać się = zdawać się co komu, przychodzić na myśl, przypominać się: 'Mnie ochapia się, co ja jemu jużej nic nie winien'. 'Mnie się ochapia, co jutro będzie pogoda'« Osip. »Toć mi się cosik ochapia« Dyg. Beldonek, 38. »Ochapia mi się, ze tu coś jest« Spr. IV, 337. || »'Ochapić kogo' = nie poznać kogo. 'Ochapiałam' = zapomniałam, nie poznałam kogo« Parcz. || »Ochopiać = przypominać: 'Ochopia mi się trochę' = przypominam sobie trochę« Zb. II, 250.

Ocharpnąć = połknąć: »Zre jak wiłkołak, ino sam ocharpnie« Z rękopisu od Stradomia.

Ocharużka: »Ŭoháruzka = czyste ubranie« Rozpr. XX, 432.

Ocharużyć i Ocharuzić: »Ocharużyć = oczyścić, uporządkować, doprowadzić do porządku. 'Ocharużyć się' = ubrać się« Pr. fil. IV, 224. »Ocharuzić = uporządkować« ib. V, 812. »Ocharużyć = ubrać porządnie, oporządzić: 'Ocharuzył zone i dzieci troche inacy'. 'Ocharużyć się' = ubrać się porządnie« ib. 812. »Ŭocháruzyć = oczyścić, ubrać« Rozpr. XX, 432. »Ocharużyć się = zrobić porządek w ubraniu na sobie, ogarnąć się« Sand. 263. 275. »Ocharuzić dom = posprzątać, porządek w domu zrobić« Zb. II, 250.

Ochędożny: »Ochędozny = porządny« Spr. IV, 337.

Ochędożyć = oczyścić: »Ochędożyć jabłoń z mchu« Pozn. VI, 31. »Niech się każdy ochędoży Jaknajpiękniej do podróży« Wisła VIII, 66.

Ochędóżka: »Ŭochędózka = czyste ubranie« Rozpr. XX, 432. »Przedájże, mój Jasieńku i kurę, Sprawże Kasi ochędóżkę na skórę« Maz. I, 286. »Kupił (Jasio Marysi) ochędóżkę na głowę« Lub. I, 209. »'Ochędózka ślachecka' = wyprawa panny młodej; wyrażenie u drobnej szlachty, wyszłe już z użycia« Pr. fil. IV, 848.

Ochętny, »Ochędny? = ochędożny, czysty, porządny« Spr. V, 384.

Ochlabotać = »obruszać, nadwerężyć, popsuć« Pr. fil. VI, 812.

Ochlać się »np. gorzałki = opić się« Zb. II, 250. »Ochláć se = upić się« Rozpr. IX, 116. Dyg. Beldonek, 49. »Ochlać się, Nachlać się = najeść się, napić się« Ust. z Domaniewic. »Ochlać się = objeść się« Udz. »Ochlać się = opić się: 'Tak piwem ochlałem sie, ze ledwom przysed'« Spr. V, 116. »Ochlać sie = najeść się za wiele« Rozpr. XX, 431. »Był straśnie ochlanym« Kiel. II, 261, zwr. 53 (nie ludowa K.).

Ochlapać = powalać wodą, błotem bryzgającem« Spr. IV, 366. »Panek ...ŭochlapáł sie, ŭosárgáł sie do samego pasa« (z zagadki o grzebieniu) Zb. X, 136, nº 17. || »Ochlaptać«: »Stoi panna za drzwiami Ochlaptana łajnami« (zagadka o łopacie) Zb. I, 118, nº 19. »Dziwki... ochlaptały słupek« Zb. XII, 173, nº 126. »Jeden dziad drugiego ochlaptał po głowie« ib. 176, nº 159.

Ochlaptać p. Ochlapać.

Ochlapy = »popłóczyny, pomyje; lichy trunek, niesmaczna płynna potrawa« Święt. 706. Por. Ochłapy.

Ochlast, »Chlastula = łgarz, 'taki co moc gádá, a nika prawdy nie powié'« Spr. V, 384.

Ochleptać się = »opić się« Święt. 706.

Ochlić = »trzeć: 'Ochlić ŭozorem' = gadać wiele a prędko« Rozpr. X, 291. »Ochlić się«: »Świnie cosi świérbi, bo sie ochli o strom« (= ociera się o drzewo) Pr. fil. IV, 280, p. w. Babrać. »Krowa sie ochli o ściane, abo 'sie cechrá'« Spr. V, 385.

Ochlubnąć = »zesłabnąć: 'Tagem ochlubła po tej chorobie'« Pr. fil. V, 812.

Ochludnie = »schludnie, czysto, ochędożnie« Pr. fil. V, 812.

Ochludność: »Ochludność — połowa chleba« Star. przysł. 28.

Ochludzić = »oczyścić, oporządzić np. mieszkanie, dom, siebie« Pr. fil. IV, 848. »Ochludzić = wymyć, wyczesać itd.« Czark. || »Ochludzić się« = ogarnąć się, ubrać się: »Trzeba... czeladkę pobudzić, samej się ochludzić« Pozn. II, 259, nº 101. Toż Pozn. IV, 258, nº 496. Zb. IV, 219, nº 38. Łęcz. 127, nº 213.

Ochłap, »zwykle w lm. 'Ochłapy' = resztki mięsa« Pr. fil. IV, 224. »Ochłap = najpośledniejszy gatunek mięsa; resztki jadła po kimś« Spr. IV, 366. »Ochłap = resztka mięsa a. jedzenia« ib. V, 116. »Ochłap = schab; kawałek lichego mięsa; cienka sztuka słoniny« Kolb. »Ochłapy« = flaki, zrzynki mięsa Ust. z Litwy. || »Groch sie nie urodził, same ochłapaki« Zb. X, 299.

Ochłoda i Ochłód: »Prosiłci ją w ogrodzie, By mu dała w ochłodzie Marchewkę urwać« Kuj. II, 44. »Jagody, to moje ochłody« Kozł. 135. || »Ochłód«: »Wedle serca ochłodu« = dla ulgi, ochłody serca Kolb. 174. »Ma ochłodku dość« = dość się ochłodzi W kolibie, 5.

Ochłodnąć: »Ochłódnón = ochłonął, przyszedł do siebie Opol. 16. 39. »Zydek ochłód« = ochłonął? Pleszcz. 147. || »Opłonąć« = ochłonąć: »Lokaj z przestrachu opłonął« Pozn. VI, 275. || »Ochłonąć« = pochłonąć? »Baby ochłoną wszystko« Pozn. III, 75.

Ochłonąć p. Ochłodnąć.

Ochłony = »obrzmienie błony słu-

zowej podniebienia u konia, sprawiające ból przy jedzeniu, zwane 'zajedzie' a. 'ochłony'« Pozn. VII, 282.

Ochłód p. Ochłoda.

Ochłudzić = »zmusić: 'Ochłudził ich, aby strzygli włosy'« Zb. II, 250.

Ochmalić: »Ochmálić = uderzyć« Rozpr. X, 292. Wrześ. 15. Spr. V, 385.

Ochmiały = »plewy z prosa« Spr. IV, 337. Por. Uszczaby.

Ochodzić: »Słoneczko ochodzi = słońce wschodzi« Wrześ. 14.

Ochop- p. Ochap-

Ochota: »Pan jest w ochocie (= zamierza, ma ochotę) puścić prepinatora do wsi« Kam. 89. »Maciek patrzy, panna ładna... dostał też do niej wielkiej ochoty...« Zb. II, 157. »Na ochotę = na dobry humor« Krak. IV, 312, p. w. Na. »Skąd idzies? — Z roboty, z ochoty, z Łasowskiego pola« Zb. IV, 230, nº 116. »Miáłci já konika mniéjsego od kota; Jak sięde na niego, to moja ochota!« ib. 237, nº 174. »Muzyka gra 'z ochoty' = darmo« Zb. X, 228. || »Ochota = zabawa z tańcami« Was. 244. »Państwo młode o ochotę prosi« Pozn. II, 273. »Do zwykłych zabaw, zwanych 'ochotą', wystarczają skrzypce domorosłego 'muzyki' a. w ostateczności harmonijka« Wisła III, 66. »Zabawy tańcujące, tak zw. 'ochoty'« Was. 80. 104. 137. »Pleszcz. 39. »Państwo młodzi... záprásają w dom swój dziś na ŭochote, a jutro na weszele« Zb. XIV, 178. »Ŭochota = uczta w wilję wesela« Rozpr. XX, 431.

Ochotać się, »Osotać się = zorjentować się, zrozumieć co« Wrześ. 14. Por. Osatać się.

Ochotliwy: »Wyjrzyj na słuzki, cyli ochotliwy?« Łęcz. 88.

Ochotniczka = amatorka: »Na takie pałace pewnie ochotniczek nie brakuje« Orzeszkowa Bene nati, 161.

Ochotny i poch.: »Ochotny = wesoły« Zb. VIII, 252. »Bądze w jedno ŭôchôtny i czerŭôny« (dzieciak) Nadm. 142. »Namówię ci Kaśkę ochotną, robotną« Pozn. V, 170, nº 407. »Panie ojcze wesielny, pani matko ochotna!« (z oracji weselnej) Pozn. II, 226. »Pani matko wesielna i wy, ochotni ojcze!« ib. »Moja dziewcyno, coś mi nie ochotna!« Maz. III, 255, nº 340. || »Ochotność«: »Ŭôchôtnosc = ochoczość, chętność, gotowość« Ram. 225. || »Ochotno« = ochotnie: »Kôtŷ pazurami... dzarłł ochotno« Hilf. 139. »Do wody nie było mu ochotno« (= nie miał ochoty) Kam. 51.

Ochoza »a. Trabeza = bagnisko, moczar, porosły krzakami« Pleszcz. 39.

Ochrap = »ochrypnięcie: 'Krzyczy do ochrapu'« Pr. fil. V, 812.

Ochrapieć: »Ochrapić = ochrypnąć« Rozpr. XI, 186.

Ochrostać się = ogładzić się, ukształcić się; nabrać większej sprężystości ciała« Święt. 706. »Ochrostać sie = obyć się, otrzeć się, okrzesać się, ośmielić się, spoufalić się« O. »Człowiek ze wszystkiem się ochrośnie« Zmor. 115. Por. Ochwastać.

Ochrypieć: »Nie będę śpiewała, Bobym ochrypiała« Zb. X, 317. Por. Okrzapły.

Ochrzcić: »Okrzcić«: »Okrzcone« Rozpr. X, 181. »Okrzciły« Wisła VIII, 149. || »Orzchcone« Pozn. VI, 70. || »Ochrzcić« = dolać wody do wódki, mleka itp. »Bu-

telka dobrze ochrzczonej wódki« Tyg. ilustr. 1, IX, 145.

Ochwacić »komu ręce a. konia = zmęczyć a. uniezdolnić do pracy« Krak. IV, 314. »Ochwacić = ubezwładnić silnem uderzeniem np. rękę a. nogę« Wrześ. 14. »Ofacić, Żůofacić = ubezwładnić np. rękę a. nogę silnem uderzeniem« Rozpr. X, 292. »Okwacić, Ofacić = ochwacić, mówią o chorobie końskiej, a także o człowieku, w wypadkach ubezwładnienia ręki a. nogi« Spr. V, 386. Por. Ochwat.

Ochwastać = »obłaskawić« Fed. 404. Por. Ochrostać.

Ochwat = »choroba« (nie objaśniono bliżej K.). O. »Ůochwat, czyli niemoc w ręce a. nodze: 'Ůochwat (np. podczas żniw) włazi' w lewą rękę« Wisła IV, 865. »Okwat: 'Okwat na ręcy' = ręka bezwładna.' 'Koń z owsa dostanie okwatu'« Spr. V, 386. || »Ochwat« w wyrażeniu »przyjść do ochwatu« = do opamiętania się, do przytomności, do świadomości Ust. z Litwy. Por. Obchad. Obchu. Ochotać się. Opka. Osotać się.

Ochwatnik = »bodziszek leśny, czyli czapli dziób (geranium robertianum); w innych okolicach = anagallis arvensis« Wisła IV, 865, nº 41. Zb. VI, 223, nº 20.

Ochwota = rodzaj spódnicy Zapolska.

Ochyba: »Bez ochyby = bez omyłki« Rozpr. XI, 186. »Gruszka to ominuszka, jagoda to woda, ryba ochyba, najlepsza chleba skiba« Pleszcz. 26, nº 16. »Ryba ochyba, lepsza chleba skiba« Kal. I, 255. Toż Kuj. I, 201.

Ochybny: »Nie na te kuropatwy was prosimy, co po polu latają, bo te ochybne, jeno na te, co w kuchni... siadają« Pozn. I, 206.

Ochylić = »obronić« Zb. VIII, 252. »Ochylić« = okryć, otulić: »Dziękuje ci, coś mi dzieci ochylył«, mówi wdzięczny orzeł Cisz. I, 155.

Ochynąć = »obrzucić: odziać w co« Rozpr. XVII, 49. || »Ochynąć sie = ośmielić się, zanurzyć się: 'Tylom sie ochynoł i juz nie chciałem sie kąpać'« Spr. V, 116.

Ocia p. Od siebie.

Ociaćkać się = »opić się« Rozpr. X, 291. Wrześ. 14.

Ociapać = »otrzepać się, oczyścić« Krak. IV, 314. »Ociapać = obtłuc kijem a. kamieniami owoce z drzewa« Święt. 706. »Owoce często ociapią przed czasem« ib. 25.

Ociaptać = obrzucić błotem wodnistem« Święt. 706.

Ociarać: »Ociárać« = zawalać, obrudzić: »Bocian, wyciągając krzak z paryjów (topielisk), ociárał se połowę dolnych skrzydeł« Zb. VII, 111—112.

Ociąć = porąbać: »Ociąłić go aż do kości... Ociąłić go aż do pasa« Kolb. 244, zwr. 20—21.

Ocib- p. Od siebie.

Ocieb- p. Od siebie.

Ociec p. Ojciec.

Ociec: »Obciec«: »Dziewczyna się zlękła, Aż potém obciekła« Wójc. I, 157. || »Jak się zleci chmara luda... to (tacy, co ich dużo w chałupie) najpiersze ociekną całe pole« = zaleją, zajmą Kam. 71. || »Ociekłe nogi« = spuchnięte Huc, 343.

O cie go! p. Widzieć.

Ociekа: »Poszedem do Ůocieki« Zb. XV, 162, nº 51.

Ocielec = »bałwan żydowski. Mówią, że Żydzi mają w bóżnicy na ołtarzu 'ocielca' (bałwana), któremu składają ofiary i którego

uznają za boga« Udz. »Żydoski ŭocielec nie mały, nie duży, Wyláz na bóżnice, fajeczke se kurzy« Zb. XV, 164, n° 59. Tamże n° 61—63.

Ocielonka = »krowa po ocieleniu się« Krak. III, 127, n° 13. »Matka mi dała... Ćtyry ocielonki« = krowy Fed. 123. 404. »Ocielonka = krowa ocielona« Pr. fil. V, 812.

Ocieniony: »Za wabie służą ptaszki w zeszłym roku złapane, przechowane przez zimę w domu i 'ocienione' tj. trzymane czas jakiś w ciemności, by lepiej śpiewały« Krak. I, 185.

Ociep... p. Od siebie.

Ociepka = »wiązka drobnych gałęzi...« O. »Ociepka = wiązka słomy jęczmiennej a. owsianej, lecz nie żytniej, gdyż ta zowie się 'okłosem'« Spr. IV, 358. »Ociépka = wiązka słomy a. siana; 'Ociépa' = większa wiązka. Przenośnie: krępo zbudowany człowiek, mały a gruby« Święt. 706. 7. 38. 58. 160. 344. 473. »Ociep, Ociepka = wiązka« Rozpr. XVII, 49. »Ociepka = wiązka np. słomy, siana. 'Pu Częstochowie na wiązke wołajom ociépka'« Pr. fil. V, 812. »Odsiebka = wiązka siana a. słomy« Rozpr. III, 373. »Ociépka = wiązka siana a. słomy« Pr. fil. IV, 285. Krak. IV, 168. »Ŭociepka = 1, wiązka słomy 2, wiązka gruszek, wiśni, trześni, śliwek, wogóle owoców« Spr. IV, 379. »Ŭociépka = wiązka słomy a. patyków« Rozpr. XXVI, 386. »Ociypka = wiązka suchych patyków« Spr. IV, 27. »Ociipka = wiązka« Fed. 404. 361. »Kłoć (= słoma wymłócona) wiąże się w ŭocipki« Dyg. »Ocipka = wielki snop wyrwanego, nierafanego lnu« Wrześ. 14. »(Ksiądz proboszcz dał mi za siostrą) nie wiele wiana, ocipkę słomy i wiązkę siana« Krak. II, 59, n° 115. Toż Krak. II, 514, n° 885. »Ocibkę siana« Krak. IV, 166. »Nas parobek nasej dziéwce Strugał lalkę na ocipce, A na jakiej? Na owsianej« Kiel. II, 99, n° 326. »Ociépka = mała wiązka (słomy, siana, gałęzi)« Zb. I, 47. »Dla parobków wóz popiołu, dwie ocipki słomy« Rud. 173, n° 32. 181, n° 59. »U nasego pana okna malowane, A u Mokrzeskiego ocipką zatkane« Kal. I, 116, zwr. 53. »Ocipka« Pr. fil. V, 93. || »Ociéba, Ociébka = brzemię« Pr. fil. V, 155.

Ocieropki = łuska, obierzyny brukwi, buraków itp. Ust. z Litwy.

Ocinać się = »opierać się: 'Sznura ocina się o sztus [ściana]'« Pr. fil. III, 310.

Ociosy = »drążki, przytwierdzane do hołobli« Pr. fil. V, 812. || »Odos a. Otosa = sznur, wić, pas rzemienny a. tyczka od końca osi do początku hołobli idąca, utrzymująca hołoblę w pewnej rozwartości« O. »'Otos' do wozu robi się z 'chlusty'« Pr. fil. IV, 805, p. w. Chlusta. »Otos = wić brzozowa, łącząca u wozu 'osękiel', czyli koniec osi, z 'hołoblą'. Dwa więc są 'otosy' u każdego 'pojedynka' (woza jednokonnego)« Pr. fil. IV, 853. »Otos = pręt z cienkiego drzewa lub żelazny, przyczepiony jednym końcem do osi, drugim do przedniego końca hołobli w wozach pojedyńczych« Czark. Maz. V, 50, ods. »Na kabzel u przednich osi zakładają się 'otosy' żelazne i te otosy idą od 'ołobli'« Zb. VIII, 260. »'Odosy', czyli 'odosie'« (opis) Maz. III, 50.

»Odosy = dróty, łączące końce osi z hołoblami« Was. 60.

Ocip... p. Od siebie.

Ocisowy może = 'cisowy', p. Obarecek, pod Obar.

Ociuny = »okrawki, odpadki« Udz.

Ociupina »a. Oskumina = odrobina« Krak. IV, 315, p. w. Oskumina. »Ociupina, Ociupińka, Ociupineczka = odrobina« Zb. I, 47. »Ociupinka = cząsteczka, trocha« Święt. 706. »Ůociupina = trocha, mało« Udz. Por. Ocupek.

Ocknąć się p. Odecknąć się.

Ockorek p. Oczkur.

Ocliwieć = »otęsknić się: 'Ona hnet ocliwie'« Spr. V, 384. 349, p. w. Cliwo.

Ocmanić = »oszukać, więcej, niż okpić, 'omanić'« Pr. fil. IV, 848.

Ocmuchać się = »ocknąć się: 'Ocmuchaj sie ze snu!'« Pr. fil. IV, 224. »Ocmuchać się« = przyjść do siebie, opamiętać się: »Jak się Jantka ocmuchała po śturchu macierzy...« Kam. 134.

Ocochnąć p. Obcąchnąć.

Ocucić = obudzić: »Me śpiewanie ją ocuci« Rog. n° 279. »Mój żal nie ocuci« (zmarłej) ib. n° 209. || »Ocucić« = obudzić się: »Ocucił, patrzy...« Pozn. VI, 4. »Ón, jak ocucił, powiadá...« Pozn. VI, 45. 236. »Królowa ocuciuła... i wstała ib. 168. Ale ib. 311 »ocucił sie«. »Já ocucała« = obudziłam się Hilf. 150 (autor mylnie objaśnia: 'oščuščala' K.). Tamże str. 133 'ôcucił' objaśniono: »ujrzał, zauważył«. || »Oczucić« = obudzić, »Oczucić się« = obudzić się Ust. z Litwy. || »Ocudzić = ocucić«: 'Ocudziła swego Jasieńka« Pr. fil. V, 812. »Juz wás nie ocudzę, juz nie dychácie!« Zb. X, 186. || »Ocudzić sie = obudzić się« Rozpr. XXVI, 386. Por. Odcucić.

Ocupek = »1, kloc niewielki drzewa a. czego innego, gruby, krótki a płaski, a. obły 2, człowiek podobnego kształtu« Roczn. 219. Por. ib. Opecek. Ociupina.

Ocuzdzić = »obciąć gałęzie u drzewa, obszelmować drzewo« Pleszcz. 39.

Ocyganić = »oszukać« Święt. 706. 489. O. Ust. z Litwy. »Chcesz mię ocyganić?« Bar. 218.

Ocykać się p. Odecknąć się.

Ocyl p. Ocel.

Ocymienie p. Mgnienie.

Oczajdusza = »urwisz, hultaj« Kolb. Bar. 8. 28. Por. Czajczaduch.

Oczarzyć: »Ůôczarzỹc = oczarować, rzucić urok« Ram. 221. »Bydło ktoś oczarzył« Wisła VI, 779. »Mię oczarzyły twe czarne oczy« Wisła III, 568.

Oczaty: »'Grule' (ziemniaki) 'ocate'« Spr. V, 358, p. w. Grule. »Oczatỹ« = o sieci z wielkiemi okami Hilf. 174. »Słąp je (od mrzeży) rzadkszỹ, ôczatszỹ« ib. 123.

Oczechlić: »Oczechlíc = 1, obciąć korzonki i wąsy marchwi, brukwi, ćwikły 2, oskrobać z grubszego kartofle« Pobł. 57 i 13, p. w. Czechlěc. »Ůôczechlíc = obciąć z korzeni i łodyg (marchew, brukiew itp.)« Ram. 221.

Oczek = »pułapka« (myśliws.) Pr. fil. V, 813.

Oczekały = »leniwy« (nie wiem, skąd K.).

Oczekiwać: »Uocakiwać« Zb. VII, 46. »Za tobóm nie mały cas ocekiwałem« Zb. IV, 196. »Stoi i ocka« (= oczekuje) Zb. XV, 11.

Oczep p. Ocap.

Oczepek = »rodzaj czepca, używanego wraz z 'namitką' w wielu

okolicach Rusi przy 'skrywaniu' (oczepinach)« Zb. I, 88. »Oczepki« p. Oczepiny.

Oczepić = »objąć« (w pół) Ust. ze Żmujdzi. || »Oczepić się« = przyczepić się: »Żydzi oczepili się go o tego capa« Bar. 61.

Oczepić = ustroić w czepek weselny: »Ocepili pannę młodą« Sand. 78, nº 93. Zb. IV, 117, nº 70. »Takzeście mi zazdrościły, Azeście mię ocepiły« ib. 125, nº 92. »Moją panienkę ocepiliście« Pleszcz. 76. »(Starościny) panią młodą Brzydźko ocypiły« Fed. 108. »Czyście ślepe były, Kiedyście ją oczepiły?« Wójc. II, 11. || »Oczepić się«: »Marysiu, a ocep sie!« Kiel. I, 69, nº 24. »Kasiuniu, ocepsię!« ib. 93, nº 107.

Oczepienie = oczepiny Sand. 69. Połuj. 436.

Oczepinowe = składka na rzecz świeżo oczepionej panny młodej Wisła IV, 854.

Oczepiny = »ceremonja nałożenia czepca na głowę panny młodej« Osip. »Uocepiny« Rozpr. XI, 186. Sand. 86. i ind. Kuj. I, 309. 318. »Oczepiny, Czepiny, Kapiny, Okapiny, Zaczepiny = uroczyste... włożenie na głowę panny młodej po raz pierwszy ubioru mężatki« Zb. I, 88; VI, 98; II, 29; IV, 116. 258; VIII, 278; X, 237. Pozn. II, 88. »Ocypiny« Fed. 98. Was. 136. Wisła III, 731. Kal. I, 140. Rud. 71. Wisła VII, 702. 731. Pleszcz. 69. || »Oczepki = oczepiny« Parcz. Por. Okapiny.

Oczerchlić = »obić korę na drzewie, żeby uschło« Rozpr. XVII, 49.

Oczeret »a. Czerot = trzcina pospolita« O. Roczn. 219. Zb. VI, 277, nº 142.

Oczernić: »Ocyrznić« Pr. fil. V, 813.

Oczerniewiać = czernieć: »Mury moje, co oczerniewiacie, Że pana nie macie« Wójc. I, 86.

Oczerstwić się = oświeżyć się, ożyć: »Idź do sadu, prześpij się, Twoje serce oczerstwi się« (od nudności) Wójc. I, 290.

Oczesywać »len = na szczotce drucianej i szczecinowej« Pr. fil. IV, 848.

Oczętły: »Oczętwy = 1, niezgrabny, nieruchomy 2, uprzykrzony« Spr. IV, 27. || »Oczętny« = też znaczenia Rozpr. XVII, 49.

Oczkur »a. Haczkur (zapewne zamiast 'Hoczkur' K.) = taśma a. rzemienny pasek u spodni, którym się przypasują do bioder. Ma ten sam przymiot, co na Podolu« (tj. jest przydatny do łowienia 'wiedźm' K.) Zb. I, 67, p. w. Haczkur. »Oczkur = sznur a. pasek rzemienny, przewleczony przez górną część spodni, którym się takowe przypasują do bioder. Jest bardzo przydatny do łowienia wied'my, a. nawet djabła...« Roczn. 219. Tamże 189, p. w. Cur. Zb. IV, 3. || »Gaćkorek = woreczek na tytuń z macherzyny« Spr. IV, 376 i 375, p. w. Drel. || »Ockorek (odskórek)« Rozpr. X, 233. 241 (znaczenie nie podane) może = »Odskórek, ćwartynek, okrajek, oblader = półokrągła deska, pozostająca z obu stron kloca przy rznięciu tarcic« Wrześ 6. 14. »Odskórek = zerznięty piłą bok kloca« Spr. V, 385. || »Uczkura, Uczkurka« = pasek do podwiązywania spodni Ust. z Litwy. O. ma »Uczkur«. »Uczkur = sznurek prosty a. pasek jedwabny... na który spodnie nawlekano i zawiązywano« Muchliński Zródłosłownik, 138. Gołębiowski Ubiory, 228.

Ocznik: »Ocnik = kołek poziomo

przesadzony wewnątrz ula pieńkowego, dla lepszego oparcia ciężkich od miodu plastrów. Nazwa 'ocznika' pochodzi od dwóch dziur w ulu, służących do przetkania kołka, a będących niby oczami w pniu« Pr. fil. IV, 848—49. || »Ocznik = 1, otwór ula, oczko 2, deseczka w otworze ula, po której wychodzą i wchodzą pszczoły do koszki« Pobł. 57. »Uóczník = oczko w ulu« Ram. 221.

Oczorcieć: »Oczorciało = obrzydło: Już mi to oczorciało« Roczn. 220.

Oczuchać się = przyjść do siebie po śnie, 'oczumielić się', 'ocmuchać sie', 'oczunieć' Ust. z Litwy.

Oczucić p. **Ocucić**.

Oczumielić: »Ocumielić = ocknąć się« Rud. 127. »Ocumielić się« = oprzytomnieć Wisła I, 104. »Ocumielić = oprzytomnieć« Pr. fil. V, 155.

Oczunieć = »przyjść do zdrowia, do przytomności, wyzdrowieć« O. Ust. z Litwy. »Odczuniała« = ocucila Jeż Urocza, 155.

Oczupić się = »okryć czem głowę, np. chustą« Krasn. 306.

Oczymienie p. **Mgnienie**.

Oczyszczenie się »krowy = odejście 'miejsca' po ocieleniu« Pr. fil. IV, 802, p. w Brona.

Oczyściec [illegible] czyściec: »Do raju [illegible]. Do oczysc[illegible] = oczyscca [illegible] wdowu[illegible]nki« Rog. nº 514.

Oczywiście [illegible] »oczywiście« Zb. I, [illegible]

Oczywi[illegible] [illegible] oczywis[illegible]e Dyg

Oczywisty [illegible] »Oczywisty, Oczywis[illegible] K[illegible] II, 274 [illegible] W[illegible] LXXX, 627 [illegible] IV, 31[illegible] V, 8[illegible] VI, 117

O[illegible]

O[illegible]

cie oć dobrze« Rad. II, 72, nº 147 (może pomyłka, zamiast 'oj' K.).

Oćmić = »obałamucić, oszukać« Święt. 706.

Oćpać się = »objeść się« Rozpr. X, 291. 292. Pr. fil. IV, 224. Parcz.

Oćwiara = »duże babsko, czarownica« Krak. IV, 314. »Oćwiara = człowiek gruby a brzydki; zwykle o kobiecie« Rozpr. X, 292. »Oćwiára = potwór« Sab. 133. »Uoćwiára = coś dużego, potwornego, ogromnego« Rozpr. XXVI, 386. »Ja sie stane takim bykiem okropnym, strasnom oćwiarom« Zb. XI, 108. »Oćwiera = grubas, zwłaszcza kobieta« Wrześ. 14. »Oćwiara = mała, otyła, a złośliwa kobieta« Święt. 706. »Oćwiára = brzydal, szpetny, niezgrabny« Spr. V, 384. Por. Rozpr. X, od 466. Pr. fil. I, 180. || »Atwor = w powiecie Rypińskim (gub. Płocka) lud wymienia ducha 'Atwor', któremu przypisuje własność przenoszenia pieniędzy, wziętych jednemu, a danych innemu, co ma się dopełniać w chwili 'spadania gwiazd'« Zb. IX, 58. ods. z »Korespondenta Płockiego«. Por. Pr. fil. I, 180. 720.

Od = z [illegible]skąd, z czego: »Mój stryk przys[illegible] od wojska« Święt. 487 »Kusis, jak kusicie od piekła« Doman. »Przyw[illegible] złote nam ziele Od Węgr[illegible] na wes[illegible] Węg. II, 63. »M[illegible] najmilszy od Warszawskich [illegible] 235 »Od Wa[illegible] jeste[illegible] 265 [illegible] M[illegible] jest Baw[illegible] od P[illegible] R[illegible] 132 [illegible] W[illegible] 35[illegible] Warsz[illegible] K =

jak niemieckie 'von'. Toż: »Mucã uszyc dã (= dała) ũôd kradłō (= kradzionego) płotna« (= z płótna) ib. 115. 116. || »Od« = z (czego coś jest): »Wstązecka na nij (Marysi) od złota« Sand. 87. »Wynijdź. Marysiu od złota!« Wisła VII, 737. »Mikołaj Stróz chodził i wybierał wsyćko ũod złota z kościoła« Zb. VII, 57, nº 118. »Wiedziemy (wam tu) Marysie od złota, Marysie od miedzi« Zb. X, 236. »Od samego śrebła konie były« Święt. 330. »Dãj mu (powiada król) pięć (plag) 'od pióra' tj. lekko« Zb. XIII, 80, nº 8. || »Od« = o pilnowaniu, zajęciu: »Kto tu jest od tych jabłek, bo królewicz chce ich kupić? — A to jest dziewczynka od tych jabłek« Kozł. 306. »Królowi sie upodobáł... i zrobił go takim od polowaniá« (= łowczym) Zb. XI, 98. »Tu chtóś musi być od tygo owocu. — Chto tu je od tygo owocu?« Chełch. II, 73. »(Na ptaszem weselu) Sowa była gospodynią od tego wsystkiego« Kozł. 153. »Ten pán, chtóry od tego pałacu jes« Pozn. VI, 44. || »Od« = za (o opłacie): »Młody płaci od ślubu księdzu $2^1/_2$ talara« Pozn. I, 226. »Zapłacicie my od niego osiem dukatów« Kuj. I, 136. || »Od« = o pochodzeniu: »Ten syn (wilczycy) gádáł skolnikóm, ze ón od wilcurỹ jest« Zb. XV, 40. || »Od« = o czasie: »Mówiłem Kasi wczora: — Przyjdziesz do mnie od wieczora« Zb. X, 102, nº 183. »Będzieta przychodzili na robotę czy to świtaniem, czy od śniadania, czy na odwiecerz« Kam. 26. || »Od« = z, skutkiem: »Królowa sobie ũod strachu ũoderznęna piersi« Zb. VII, 17, nº 73. »Niejednego ode śmiéchu popuściło« Kam. 154. »Zdechła od głodu« Zb. II, 85, nº 104. »Ludzie poumierali ũod głodu« Zb. VII, 57, nº 118. »Dzieci od głodu poumierały« Sand. 151. || »Od« = przez: Rzecz podarowana od pana N.« Wisła III, 83. »Panna, znajdzóna (= wyzwolona) od królewicza« Pozn. VI, 108. »Jak które (= który chłop) ma od kogo (= ma przez kogo odrobić), to tam i prędzej odrobi« Kam. 61. || W następnych pojedynczo spotkanych przykładach 'od' niezwykle jest użyte: »Ode wsi!« = precz, dalej od wsi, woła zając do obitego wilka Chełch. I, 68. — »Od« = quam: »Moja Kasiu, Maszci ty tam inszego ode mnie« Kolb. 86, zwr. 10. — »Od« = jak w zwrocie 'od święta': »Wianecku, Chowałam cię od wesela, Chowałam cię na te śluby« Krak. II, 89. — »Mam ja chłopca od wielgiéj cnoty, Pódę za niego z wielgiéj ochoty« Was. 182. — »Umarła kobiéta... od kilkorga dzieci« Zb. VII, 116. nº 32. — »Dziewucha od ojców (= mająca rodziców) nigdyby tam nie posła« Krak. IV, 161. — »Od godziny do godziny (= co godzina) punktownie (= punktualnie) biją fale na morzach« Krak. III, 36, nº 68. Por. Od dawien. Od dawności. Od jak żywa. Od kied kiedy. Od niepamiętnika. Od nowa. Od raz. Od sie p. Od siebie.

Oda »ino oda! Ody ino ody! = wykrzyknik, używany w pieśniach« Spr. IV, 27. »Oda ino oda!« Święt. 270, nº 244.

Odać się p. Udać się.

Odarnować = »obłożyć darniną« Pr. fil. IV, 903, p. w. Darnować.

Odartuch = obdartus, obszarpaniec Krak. IV, 102.

Odądany = »nadąsany, okazujący na twarzy niezadowolenie« Spr. V, 138. Parcz.

Odbawiać, »Odbawić = zbawiać, wybawiać« O.

Odbekiwać się = odrzygać się Kopern. Parcz. »Odbełkiwać się = odbijać się (o jedzeniu)« Pr. fil. IV, 224. Rozpr. XVII, 82.

Odbić »nogę = odcisnąć: 'Przykładają podbiał jak się noga 'odbije'« Zb. XI, 54, nº 28. || »Odbić« = wybić: »Jak juz dwunástá odbiła...« Zaw. 53. || »Odbity« = obity, bijany: »Na odbitem ciele Bólu niema wiele« Łys. 62. || »Odbić się« = coire: »Kura się odbiła« Pietruski Historja natur. ptaków, cz. IV. »Odbić się = (o klaczach) coire« Pr. fil. V, 813. »Klacz odbitá = odstanowiona« Spr. IV, 308; V, 384. || »Odbić się = odstręczyć się: 'Bez złość okómóna wszyćkie ludzie sie od dwora odbili« Pr. fil. V, 813. || »Odbiwać się« = fotografować się Ust. z Wilna.

Odbieracz: »Odbirac« = przechowujący rzeczy skradzione Wisła I, 190. || »Odbieracz = robotnik idący za kosiarzem, podejmujący i układający w garście zboże skoszone« Krak. II, 94.

Odbierać: »Odbier« = odbierz Aten. VI, 641. »Odbiercie mi zycie!« Zb. XV, 6. || »Król odbierał parade od wojska na wielgim placu« Pozn. VI, 172. || »Odbierać się weń« wynosić się, odchodzić (czeszczyzna): »Muszę od mych miłych odbierać się weń« Hoff. 50. || »Odebrać a. Oddać = wziąć do wojska« Rozpr. X, 292. Wrześ. 14. »'Wojtka odebrali' = wzięli do wojska. 'Odebrany' = rekrut« Spr. V, 384. || »Odebrać« (o dziecku) = przyjąć, babczyć: »Matka sama dziecko swoje odebrała« Ust. z Jaworza. || »'Odebrało mu' a. 'odjęło' nogę, rękę, połowę ciała = obezwładnienie z powodu choroby« Pr. fil. IV, 849. || »Odebrać« = otrzymać: »Jak já umre, tůo ty odbieres po mnie królestwo« Zb. VII, 21.

Odbierka: »Odbiérka = pobór do wojska« Zb. I, 47. Matusiak Kw. 18. Spr. IV, 358. Udz. || »Odbiórka = asenterunek« Wrześ. 14. 3. Rozpr. XXVI, 386; XX, 431. Spr. V, 384 (dawniej 'łapacka'). || »Odbiórka = odbieranie pieniędzy, wypłata: 'Przyde na odbiórke w niedziele'« Pr. fil. V, 813.

Odbierz ż. = »odbiór« Sand. 267. || »Odbierz = odpowiedź« (listowna) Zb. XIII, 106.

Odbieżanka = »kobieta, która odbieżała męża, rozwódka: 'Nie zalécałem się żadnéj wdowie, ani odbieżance'« Pr. fil. IV, 224.

Odbijanie »dzwonu a. dzwonem = dziewięćkrotne dzwonienie dodatkowe po przedzwonieniu na Anioł pański« Pr. fil. V, 813.

Odbijany = »taniec, który panna młoda tańczy z każdym gościem...« Lub. I, 159.

Odbit = »odcisk, odgniotek« Kuj. II, 274 (z Bibl. Warsz. LXXX, 627). »Odbit = odbicie się nogi od chodzenia« Pr. fil. IV, 225. »Odbit = bąbel na nodze np. od ciasnego obuwia« Spr. IV, 366. »Liście podbiału na wrzody, wrzodzianki i odbity« Pleszcz. 127. Zb. X, 87, nº 55; XIV, 129, nº 64. Mátyás Wilja, 9. Parcz. || »Odbitek = odkręt na pięcie« Święt. 706. || »Odbitka = modzel na nodze« Spr. V, 116. Ust. od Płocka. || »Odbit = odbicie kręga przy grze« (jakiej? K.) Święt. 706.

Odbłądzić: »Jakem zabłądził, tak i odbłądzę« Kiel. I, 150.

Odboje, inaczej 'Ostróżniki' (w saniach) = łukowate sztuki drzewa po obu bokach sań, zabezpieczające je od zaczepienia się i wywrotu Ust. z Litwy.

Odborny = »wyborowy, wyborny« Petr.

Odbrdąknąć = »odburknąć, odpowiedzieć hardo« Pr. fil. V, 813.

Odbronić = obronić Ust. z Litwy. Pozn. VI, 94. »Odbrunić« Chełch. I, 292.

Odbryknąć się = odburknąć, ofuknąć: »Matka odbryknęła sie na dzieci« Pozn. VI, 12.

Odbuchywać się = odbijać się (o jedzeniu): »Odbuchuje mi się cukrem, safranami... — Odbuchuje ci się świécką łojową!« Kiel. II, 15. Pr. fil. IV, 224.

Odbyć: »Ŭodbyć ż., 2 pp. 'ŭodbyci' = odbyt (w sklepie): 'W kółku jes duzá ŭodbyć'« Rozpr. XXVI, 386.

Odbyć i Odbywać: Odbyć = 1, zbyć, ladajako zrobić 2, stracić: 'Walek juz przecie odbył piśkorek (= piszczałka), cok mu była kupiła' 3, 'W kościele sie odbywá' = tj. nabożeństwo 4, 'Tyś jak cygan nieodbyty' = uprzykrzony« Spr. V, 384. || »Odbywać = obrządzać, np. krowy, konie, oprzątać, mieć staranie: 'Som téż tam pachołcy, co ich (konie) odbywajom'« Pr. fil. V, 813. »Odbyć, Odbywać = nakarmić: 'Dziewka czy już krowy odbyła?'« Hoff, 41. Przyj. ludu 1891, str. 100. »Pachołcy (konie) ŭodbywają« Aten. VI, 633. 634. »Djabeł Samcowi statek odbywał« = bydło karmił Hoff, 64. || »Odbyć« = odprawić? »Jeźliście nam radzi, to nas przywitajcie, Jeźliście nie radzi, to nas odbywajcie« Zb. X, 236, nº 27. || »Odbywać się« = przystępować do komunji Zb. VII, 26. || »'Odbyty z roboty' = oddalony z roboty, taki, co opuścił robotę« Pr. fil. V, 813.

Od cała = »od początku« Rozpr. X, 292. »Od cała = od początku, całkiem na nowo: 'Zrób to od cała na nowo!'« Spr. V, 384. »Od cała = od końca« Wrześ. 14. Por. Cały.

Odcedzaczka p. Odcedzało.

Odcedzadłko: »Odcedzatko« Pozn. II, 253. || »Odcedzaczka«: »Odcydzacka = deseczka okrągła, z przewierconemi otworami do odcedzania ugotowanych ziemniaków, kaszy, kapusty itd.« Zb. X, 203.

Odchlastnąć: »Ŭôtchlastnąc = odrzucić, odwalić np. pierzynę, drzwi« Ram. 231. »Odchlastnąć = gwałtem otworzyć« Pobł. 58. »Za odchłast dwierzy = zamknięte« (coś niezrozumiałego K.) Hilf. 174.

Odchmalić: »Odchmálić (rzadko używane) = otworzyć: 'Trza odchmálić drzwi, bo parno w izbie'« Zb. II, 250.

Odchodzić: »Pán (prosił Jaśka), zeby go jesce nie odchodziuł« Święt. 374. »Ja bez kochania (= bez kochanki) odchodzę od myśli« = tracę głowę, zmysły Maz. III, 335. »Ŭodchodzę cię!« Zb. VIII, 102. || »Odchodzić« = zdychać: »Jak bydło odchodziło, to robili 'nowy ogień'« Wisła V, 432. »Siła owieczek odeszło« Tyg. ilustr. 1, X, 294. Maz. V, 58. »O zdychaniu wołu i krowy mówi się, że 'odchodzą'« Pleszcz. 49, nº 12. »Bydlę odesło« = zdechło Zb. II, 236. || »Odchodzić« = wychodzić, iść w rozchód: »Kiełbasy w zapusty naj-

więcej odchodzą« Święt. 102. || »Odejść«: Formy: »Ŭôdenc, Ŭôdendă, ŭôdszed« Ram. 222. »Odéjńść« Kuj. I, 145. »Odnyjść« Zb. VIII, 320. »Odyńść« Chełch. I, 28. 105. »Odyd.ze, odydź!« Wisła VII, 127. »Odydźze!« Rud. 189. »Odéjńdź!« Kuj. I, 145. »Odeńsi!« (? K.) Pozn. VI, 186. »Odeseł« Zejsz. 69. Wisła VI, 143. »Odeszeł« Rozpr. XII. 78. »Odysed« Chełch. II, 8. 55. »Odeszedł« Pauli, 205. Rog. nº 359. »Ŭôdesed i Ŭôdsed« Rozpr. IX, 153 i 198. »Uodeseł« Rozpr. VIII, 182. »Odeszed« Pozn. VI, 111. 169. 172. Wisła II, 25. »Ŭodesed« Rozpr. VIII, 78. »Odyjdę« Zejsz. 169. »Odydzie« Zb. XV, 66. »Ŭôdyndę« Nadm. 89. »Odyńdzies« Wisła VII, 737. »Odéńdą« Rozpr. VIII, 195; IX, 330. »Odeńdzie« Chełch. I, 254. »Odeńde« Kozł. 125. || Znaczenia: »Odejść« z 4 pp.: »Marysia ŭodesła chłopa« Zb. VII, 58. »Odyńdę cię, Jasiu!« Maz III, 303. Swięt. 223. Zb. VII, 22; XII, 143; XV, 104. »Kawaler... zabaczy o sobie, Jak odejdzie proga« Kuj. II, 35. »Nie dodáj mi zálu, Bo já ci odeńde Kóników na polu« Kozł. 125. »Ja se odesła w kościele wiánecka« Kon. 14. Toż: Krak. II, 82. Kiel. II, 115. Zaw. 84. »Odesedłem cápki tam« (= zapomniałem) Kon. 145. Rog. nº 106. »Odsed go« Zb. V, 250. »Ŭôdsed ŭune« (= ją) Rozpr. IX, 198. »Sićko ŭodsed« = wszystko zostawił, opuścił Zb. VII, 21. »Odeszeł me synek« Rozpr. XII, 78. »Żona męża odesła« Lub. II, 45. »Gospodyni do karcmiska posła, Izby i kumory otworem odesła« Rud. 175, nº 37. »Mama nas odeszła« Cisz. I, 176. || »Odejść« o płodzie: »Wypić wodę, aby dziecko nie odeszło« Zb. VI, 225, nº 9. || Niejasne jest znaczenie: »Przy żniwie zawsze prawie 'pogwárka', rzadko kiedy 'śpiewanie odchodzi'« Święt. 119. || »Odejść« z czego: »Pan sie bardzo zasmuciuł... i chciał z tygo wszystkigo odeńść = dać temu wszystkiemu za wygranę, porzucić Chełch. I, 137. || »Odejść« (o wyzdrowieniu): »Odysło krowie« = wyzdrowiała Was. 244.

Odchować = wychować: »Ty dzieciątko odchowasz« Rog. nº 154. »Ty dziecię chowasz nie chowasz, Odchowawszy do ludzi dasz« Zb. VI, 114, nº 39. »Ojciec odchował syna« Zejsz. 167. »Odchowáł dziéwcyne w domu« Cisz. I, 123. »Rośli królewice i odchowali sie« Pleszcz. 148. »Ciężko mię mamiczka odchowali, Z rączki na rączkę przekładali« Rog. nº 53. || »Odchowały«: »Dziéwcyna była nie małá, odchowałá Cisz. I, 123.

Odchyjnąć = odchylić, np. fartuch Pozn. VI, 163.

Odciąć: »Odetnoł głowe« Wisła I, 306. »Ŭôdcic, Ŭôdcinac = odciąć, odcinać« Ram. 230. »Odcinać« = przecinkować, przestankować: »Cytás wartko i nic nie odcinás, biéda mi sie wyrozumieć; cytáj po leku a odcináj« Spr. V, 384.

Odciągać: »Ŭôdcigac = odciągać; odmawiać« Ram. 230. »Ŭôdcignąc = odciągnąć; odmówić« ib. || »Odciągać = odwodzić od tropu psa ułożonego, aby go nie znaczył (myśliw.)« Pr. fil. V, 813.

Odciemić = »zawsze używane przez lud, zamiast 'odsłonić', jeżeli chodzi o odsłonienie okna, lampy, słońca« Spr. V, 138.

Odciepnąć Rozpr. IX, 269 (nie objaśniono).

Odcinek i Odcinanie patrz Odciąć, przytoczenie ze Spr. V, 384 i dodaj: »Kie cytás, to na odcinkach trza stajać« ib.

Odcofnąć się = oddalić się, usunąć się: »Dziesięć kroków od kapliczki (królewiczówna) sie odcownęła« Pozn. VI, 89. »Odcofnuł sie od szosy« Cisz. I, 264.

Odcucić = obudzić się: »(Chłopak) rano odcuci, otworzy oczy...« Pozn. VI, 12. »Jak ůón odcucił, robactwo... łazi po nim« ib. 307. »Ůôdcucíc = obudzić się, ocknąć się« Ram. 230. Por. Ocucić.

Odcykać p. Odecknąć się.

Odczarzyć: »Ůôdczarzŷc = odczynić urok, odżegnać czary« Ram. 230.

Odczorchnąć: »Ůôdczorchnąc = odłamać, odbargać, odczepić np. gałąź. 'Uôdczorchnąc sã' = oderwać się, odłamać się, odtargać się« Ram. 230. Por. Czorchać.

Odczunieć p. Oczunieć.

Odczyn, Odczynianie i Odczynek: »Odczynek« = odczynienie czarów, odczarowanie: »Bełty... do odczynku zadanego« = mieszanina środków do odjęcia zadanych czarów Kam. 153—54. »Łacińskie wyrazy odczynku« = formuły odczarowującej Pozn. VII, 114. »(Znachorzy) leczą urokami, odczynami i gorzałką« Kiel. II, 209, n° 7. »Odczynianie urzeków« Zb. III, 51. »Tajemnice 'odczyniania' uroków« Was. 99.

Odczyna = jakaś roślina: »Zbierają... 'czarcie żebro', 'odczynę', 'czyściec'... którym wielką moc lekarską przypisują« Pozn. I, 143, n° 3.

Odczyniacz = czarownik, czarodziej, znachor Krak. III, 84, n° 175.

Odczynić = odemknąć, otworzyć Petr. || »Odcyniać = zdejmować rzucony urok z kogoś« Pr. fil. IV, 849. »Odcynić = wyleczyć: 'Odcyń mi chorobe, to cie pobłogosławie'« Spr. V, 116. »'Odczynić uroki' = przyrządzić antidotum na uroki« Zb. I, 40. Knj. I, 94, n° 2. »Trzecia córka (ś. Otolii) urok świętym pańskim odcyniała« Zb. III, 56, n° 23. »Odcynić = zażegnać uroki, czary« Święt. 706. (Pies mówi): »Uciekne do zuny, una me odcyni i bede człojekiem« Chełch. I, 32. »Odczynić a. Odgodzić = odegnać chorobę za pomocą zażegnywania« Was. 244. »Odcyniajóm urok« Wisła V, 905, n° 11. Del. 43. 127. Kam. 153. Kozł. 312. 383. Krak. IV, 324, p. w. Uczynić. Zb. II, 147; III, 34. 49. 51; VI, 212; IX, 48. 49. Krak. III, od 81. 93. 100. Pozn. VI, 236. Wisła II, 126. Zb. X, 114. Pozn. VII, 102. 113. Maz. III, 93. Was. 99. 101. Chełch. II, 98. Rud. 112.

Oddać = »wziąć do wojska: 'Ino mie (do Wadowic) zawieźli, zaráz mie oddali' = wzięli do wojska« Spr. IV, 27. »Oddali Kubowego syna« = wzięli do wojska Spr. V, 384, p. w. Odebrać. »Oddali mi sŷna« = wzięli do wojska Rozpr. X, 292. Wrześ. 14, p. w. Odebrać. || »Oddać = odepchnąć: 'Paka mie oddała i zleciałam'« Pr. fil. V, 813. || »'Oddany chleb' = dobry uczynek, który wynagrodzony być musi: 'Jałmuzna, to chleb oddany'« Pr. fil. IV, 849. || »Ůôddány = mąż, małżonek. 'Ůôddáná' = małżonka« Ram. 221. Pobł. 57. || »Ůôddajac a. Ůôddawac = oddawać« Ram. 221. || »Oddawać«: »Oddawám« Zb. IV, 159. »Oddawają« Zb. IX, 174. »Ůoddajáli« Zb. XIV, 158. »Ůo-

dając« Archiv V, 643. »Oddawa« Rog. nº 442. || »Niech kurka trzy razy kurczątka oddawa« Rog. nº 442. || »Oddawać« = śmierdzieć: »Oddaje od niego cybulą« Ust. z Litwy. || »Oddawać« nieosob. = wymiotować: »Już z niej oddawało« = nie mogła przyjąć pokarmu Kam. 103. || »Odezdać = oddać« Rozpr. VIII, 79. »Odezdać = oddać, zapisać puściznę« Swięt. 706. || »Oddać się = wydać się, wyjść za mąż« Roczn. 220. Zb. I, 72. || »Moi przyjaciele, Bogu was oddaję (= żegnam)« Zb. II, 86, zwr. 12. || »Oddawać = ślub dawać« Wisła III, 88. || »Oddający« = jeden z drużbów weselnych Wisła VII, 727. 728.

Oddalić (ze służby, z obowiązku) = wydalić, odprawić Ust. z Litwy. O. || »Oddalować = oddalać« Pr. fil. V, 813.

Oddalno = daleko Cer.

Oddarować: »Dar za dar oddarować« Maz. II, 16, nº 39.

Oddaw = ślub Gazeta Olsztyńska 1886, nº 29. Sien. 252. Pobł. 115, p. w. Zdanié.

Od dawien: »Taki był zwyk od dawien« Kam. 130.

Oddawiny = »ślub« Wisła III, 88. || »Oddawiny = uroczyste oddawanie wiana pannie młodej przez jej rodziców w Krakowskiem, co ma miejsce przed 'odwozinami' (przenosinami)« Zb. I, 88. »Oddawiny ranne« (nie objaśniono K.) Pozn. I, 314. »Oddawiny (wiana)« (opis) Krak. II, 24. »Twoje najmilejso do oddawin jozo (= wiozą)« Kętrz. 37. Por. Oddaw.

Oddawka: »Oddáwka = pobór wojskowy« Rozpr. XII, 97. || »Oddawki = podatki« Wisła III, 88.

Od dawności = oddawna Czark. Por. Dawność.

Oddejkać = odłożyć, odwlec: »Czemużeś drew nie wywiózł? — Ot tak oddejkało sie. — Nie zapominaj, bo i znowu oddejka sie!« Czark. Maz. V, 36.

Oddoić = wydoić, podoić: »Moja zona... sytkie pó-kupy (wróbli) oddoiła« Zb. VII, 24.

Oddychnąć = odpocząć Swięt. 472. »Oddychnuć« Rozpr. IX, 288.

Oddynkować się »a. Odtynkować się = oddalić się, odgrodzić się, odseparować się: 'Córka odtynkowała się od rodziców'« Zb. II, 250.

Oddyrdać: »Przysła kuma do kumecki, pozycyła popiérdecki: — Popiérdám, popiérdám, zaráz wám tu oddyrdám« (zagadka o maślnicy) Zb. X, 142, nº 65.

Oddział = ? »Miałem dziewcząt osiemnaście... Szesnasta łóżko ściele, siedemnasta przy oddziele« Maz. II, 242, zwr. 7.

Oddziergnąć się = przedziergnąć się, przemienić się: »(Niedźwiedź) na człowieka się oddziergnął« Bal. 156. »(Ziele) oddziergające z konia na człowieka« ib.

Oddzięczyć się p. Odwdzięczyć się.

Oddziękować się: »Oddzękokowac sã = pożegnać się, rozstać się« Ram. 221. »Odzakóni soldát« = żołnierz dymisjonowany Hilf. 109. 110.

Odecknąć się i Odcykać się: »Odecknąć się = ocknąć się, przebudzić się« Czark. Wrześ. 14. Rozpr. X, 292. Kuj. I, 120. Bal. 87. || »Odecnąć = obudzić się« Swięt. 706. Rozpr. XXVI, 386. »Odeck« = obudził się Hilf. 140. 144. »Odecneni« = przebudzili się Zb. XI, 88. »Odecknoł ze

snu« Chełch. I, 40. 41. »Odecnuł« Cisz. I, 248. 260. »Jak odecknął, szuka igły...« Kuj. I, 161. »Odecknij, moja mała!« Kuj. II, 143. »Odecknęli« Krak. IV, 19. »Król sie nie odecnie ze snu« Krak. IV, 178. »Odecknãna sie« Zb. VIII, 300. »Odecknoł sie« Pozn. VI, 14. »Odecknoł« Chełch. I, 18. »Ŭodeck« Bisk. 41. »Odecnéły« Cisz. I, 106. »Odecnuł« ib. 133. »Odecnon« ib. 66. || »Odecchnąć = obudzić się« Krasn. 306. || »Odeśnić« = ocknąć się: »A odeśnij, moja mała, odeśnij!« Pozn. IV, 277, nº 536. || »Odcykać«: »Chłopie śpi na kanapie. Odcyka. Wstaje i wita pana« Kuj. I, 140. »Pán w nocy odcyka, słucha...« ib. 175. Chełch. I, 149; II, 71. || »Occykać się«: Zb. VIII, 312. 320. || »Odcykać się = budzić się« Czark. »Odcykać się, Odcyknąć = obudzić się z twardego snu« Spr. V, 138.

Ode dna p. Dno.

Odegrać = usunąć chorobę przez granie: »W Oddechowie jest organista, do którego chodzą z suchotami, by na organach 'odegrał' (opis)« Wisła VII, 372, nº 16. 374, nº 29. Por. Odgrywać.

O dej dydy, o dydy! = okrzyk Kon. 34.

Odejść p. Odchodzić.

Odelga = odwilż O. Maz. V, 53. Pleszcz. 39. Pr. fil. V, 813. Krak. IV, 314. Jucewicz Litwa, 36. || »Odliga« = odwilż O. Ust. z Litwy. Ondyna Druskien. źródeł, zesz. IV, str. 6. Osip.

Odelgnąć = odlepić się: »Mász różdżkę, a jak będziesz mówił: 'przylgnij', to óno wszystko przylgnie; jak znoŭ będziesz mówił: 'odelgnij', to też to odelgnie znowuj« Pozn. VI, 235.

Odelżeć = zelżeć (o mrozie): »Odelżało« Krak. IV, 314. O.

Odemgleć = ocucić się z zemdlenia: »Kupcówna zamglała... (a potem) odemglała, wstała...« Chełch. I, 73.

Odemknąć: Formy: »Odenknon« Rozpr. IX, 299. »Odénknón« ib. 331. »Otemkli« (= odemknęli) Bisk. 41. »Ŭotemknie« Hilf. 102. »Ôtemk« (= odemknął) ib. 140. »Uôtemknąc, Ŭôtemknã, Ŭôtemk = odemknąć: 'Gãba ŭôtemkłá, ale mieszk zamkły'« Ram. 230. »Odemkła« (= odemknęła) Zb. IX, 202; XI, 120. Cisz. I, 260. Święt. 378. »Otemknąc« Pobł. 56. || »Odemknąć do...«: »Odemknie do nowej komory« Kolb. 47. »Odemkła do serca« Zb. IX, 202. »Odemkli do izby« Święt. 378. || »Odemknąć« = odpowiedzieć, odrzec, odeprzeć: »Dobry wieczór, odemknąłem...« Pozn. VI, 143. »Odemknie matula...« Przyj. ludu VI, 6.

Odenki »a. Oddenki = coś znajdującego się na dnie, męty, grzęzy« Petr.

Odepchnąć: »Odepchli go« Cisz. I, 36.

Odeprać = »odegnać (kijem): 'Weźcie kija i odpiercie precz ode dwora'« Kopern. rękop.

Odeprzeć i Odpierać = otworzyć, otwierać: »Odpar chałupą« Zb. V, 203. »Kościoł był ŭodparty« Zb. VII, 77. »Wrota odpârte« Chełch. I, 88. »Odpârli drwi« ib. 257. »Odpiercie!« Zb. XV, 6. || »Odpierać = otwierać« Rozpr. III, 373. »Odpierać, Odeprzeć = otworzyć (zamek)« Czark. »Odpierać, Odeprzyć = otwierać: 'Odeprzyj drzwi!'« Spr. V, 116. »Galaneczka... Co mnie puszczowała, Co mnie odpierała« Hoff, 55, nº 4.

Oderdać: »Miała matka śtery córki... Jedná była hoderdana, Drugá była bez kolana...« Święt. 243, n° 136.

Odesłać = posłać: »Pán powiedział, ze... za dwa miesiące odeśle po niego« Zaw. 72.

Odespać = ? »Dobrześ urobiła, żeś mię obudziła: Owieczkem odespał, tyś mię poruszyła« Zejsz. 112, n° 473. 135, n° 40.

Odetka = jakaś cząstka krosien Ust. z Litwy.

Odetknąć = wyjąć zatyczkę: »(Dziecię) ôdetkło dzurã« Hilf. 134.

Odewrzeć: »Ťôtewrzec« Ram. 231. »Ťôtwierac« ib. 233. »Odewrzyła« Rog. n° 133. || »Otwierać«: »Otwarzać« Pr. fil. IV, 228; V, 822. Chełch. II, 68. 76. »Ťôtfar, ťôtfarła« Rozpr. IX, 178. 199. »Ťotwar« Bisk. 46. Rozpr. VIII, 116. 118. 192. Opol. 12. 38. Cisz. I, 84. »Drzwi otwarzajo sie« Chełch. I, 41. »Otwarza pokój« ib. 95. 125. 219. 262, II, 60. »Otwarzaj wrota!« Maz. V, 114. »Otwarzajcie!« Wisła VII, 88. || »Otworzyć do czegoś = coś: »Do jedny szafy otworzyła« Kuj. I, 131. »Otwórz do stajni« Pozn. VI, 57. »Otworzuł do rysia« (= do izby, gdzie był ryś) Chełch. I, 95. »Otwarzajo do trumny« ib. II, 60. »Do żadnego pokoju nie otwierała« Rad. II, 178. »Do skrzyni otworzyła« Lub. II, 13. »Otworzył do kuferka« Przem. 213. || »Otworzył sie żołądek = laksuje« Lis. || »Otwierać człowieka = odbywać sekcję« Pr. fil. IV, 285. || »Otwierał księdza z miecha« = otwierał miech, gdzie był ksiądz Pozn. VI, 289.

Odezdać p. Oddać.

Odezwać się i Odzywać się: »Obezwać sie, Obzywać sie = odezwać się, odzywać się: 'Józek, obezwij sie!' 'Choćby ci naklon, to mu sie nie obezwij!'« Spr. V, 383. »Dopir za trzecim razem sie obezwáł« Pr. fil. V, 809. »Ťobezwać sie = odezwać się« Rozpr. XXVI, 385. »Ťôbezwać sie, Ťôbzywać sie« Udz. Rozpr. VIII, 220; IX, 172. 195. 198. »Pán Jezus nic sie nie obezwał...« Wisła VI, 142. »Matusia z grobu się obezwie« Pauli, 75. Zb. V, 194. 195. 218. || »Obzywać sie = odzywać się« Spr. IV, 326. »Wolałby sie nie ťobzywać« Wisła IX, 324: VII, 106. Spr. V, 377, p. w. Miłosierny. »Námiéjsy, ha náwięcy sie ťobzywá« Rozpr. VIII. 126. Kam. 19. »Obzywać się = odzywać się na wołanie« Wrześ. 14. »Butne to było, durne, ani sie doń nie obzywáj« Spr. V, 352, p. w. Durnieć. || »Obzewać sie« Rozpr. X, 218. || »Odezwią się« Zb. VI, 169; VII, 105. Święt. 68. || »Ťôtezwac sã« Ram. 231. || »'Obzywać się' komu = hardo odpowiadać, hardo się stawiać« Pr. fil. V, 812.

Odezwanie: »Mój námilejsy, odzywaj sie do mnie!... — Mojâ námilejsa, trudne odezwánie, Bo juz trzeci rocek jâk jam pochowány« Kętrz. 50.

Odębieć = »skostnieć, stwardnieć: 'Kartofle ostygłe. odębiałe'« Pr. fil. IV, 849. »Zakalec odębieje w żołądku i leży trzy dni «Czark.

Odfasować = »dobyć się«: »Dajcie mi powyrka (= drążek do noszenia wody), odfasuję do worka« Maz. II, 91, n° 208.

Odfrygiwać = »odrzucać: 'Odfryguje głowę od poduski'« Zb. II, 236.

Odgadywać = »odradzać« Pr. fil. V, 813.

Odgadzina p. Dogadzina.

Odganiać: »Odgâniać« Pr. fil. V, 813.

Odgiąć: »Ŭôddzic, Ŭôdgibac, Uôddzic sã, Ŭôdgibac sã = odgiąć itd.« Ram. 221.

Odgliić = »o żelazie a. stali gdy zmięknie wskutek rozgrzania się« Święt. 706.

Odgłos = »echo« Spr. V, 116. 357, p. w. Głos. || »Odgłos« = odpowiedź, 'odholanie': »Krzyknij se w leszczynie, Daj odgłos dziewczynie« Rud. 134, nº 39. || »Odgłos« = głos (w znaczeniu wolności mówienia): »Proszę o odgłos« Wisła VII, 728.

Odgnieść = coś na twarzy odcisnąć śpiąc Rozpr. VIII, 165. Archiv V, 653. || »Odgniatać«: »Klęcz, głupia babo. odgniataj stare gnaty« Krak. IV, 223.

Odgniot »a. Zdymienica = ogniecenie i wzdęcie się skóry na ciele« Rozpr. X, 308. || »Odgniotki« = odciski Zb. VI, 199, 251.

Odgodzić = »wyleczyć, odegnać chorobę za pomocą zażegnywania« Was. 244.

Odgolić = ogolić, zgolić: »Wzion brzytwy... i zadek mu (smokowi) odgolył do goły skóry« Cisz. I, 174.

Odgon »a. Odhon = odpęd, zła wódka« Petr. Ust. z Litwy.

Odgraniczać: »Ŭôdgranczac, Ŭôdgranczyc« Ram. 222.

Odgrawki p. Obigrawka.

Odgrażać: »Odgrażować: 'Pieściami odgrażuje'« Krak. IV, 131. »Zacon ŭodgrázować« Wisła II, 16. Patrz Odgrażka. || »Odgrozić« = zagrozić: »Mówiłem ja Kasi wczora: — Przyjdziesz do mnie od wieczora. A ona mnie odgroziła: — Nożbym w tobie utopiła« Zb. VIII, 102, nº 183. »Djâbli mu ŭodgroziyli, ze go zastrzelą« Zb. V, 239.

Odgrażka: »'Dzwonić na odgrażkę' = dzwonić, aby zmylić drogę złodziejowi tak, że błądzić będzie, aż go pochwycą; nazywa się to 'odgrażać dzwonieniem'« Lud. I, 199 i ods.

Odgrążać = »u świń to samo, co u krów 'odpuszczać'; mówi się, gdy w wymionach zaczyna zbierać się mleko« Spr. V, 138.

Odgrywać i poch. = przygrywać, grać na cześć czyjąś: »Młody ŭodgrywa cały familii choćby całką noc« Rozpr. VIII, 222. »Drużbowie idą pod okna chat 'odgrávać na dobránoc' zaproszonym na wesele gościom« Wisła VII, 132. »Odgrywanie na organach« patrz Wisła VII, 373, nº 18, oraz Odegrać.

Odgważdżać = leczyć 'zagwożdżonego'« konia Zb. VIII, 280.

Odhepnąć się = odbić się (o jadle): »Odhepło mu sie« Spr. IV, 23, p. w. Hepać się. 27.

Odholać: »Ŭodholać«, patrz Holać i dodaj: »Ten, do którego wezwanie było wystosowane, winien w podobny sposób 'ŭodcholać'«. Jeżeli tego nie zrobi, wtedy się mu śpiewa inaczej: »Chola, chola, klóski na ŭoleju, a cemuześ mi nie odcholáł. Scepán złodzieju, chola, chol!...'« Rozpr. XXVI, 378, p. w. Cholać.

Od jak żywa = od początku świata, od wieków Huc, 703.

Odjazdek = »sznur a. płot, ustawiany na ryby w poprzek rzeki« Prac.

Odjazka = jaz, tama: »Górale łowią ryby 'na podgonkę', zrobiwszy przez wodę skośną kamienną 'odjazkę'« Enc. roln. II, 822.

Odjąć: »Ŭôtniąc« Hilf. 188. »Ôtniol« = odjął ib. 23. »Otyjon«

Chełch. I, 33. »Ŭôdjic, Ŭôdjimac« Ram. 222.

Odjechać: »Odjachał« Pozn. IV, 218. 224. »Ŭôdjachac« Ram. 222. || »Odjechać« z 2 a. 4 pp.: »Pleban... odjechał weselicka«. »Chłop babkę odjechał« Święt. 395. »Nie odjizdzajze mnie!« Zb. XII, 208. || »Odjeżdżać«: »Odjyzdza« Chełch. I, 40. || »'Ptak odjeżdża' = odlatuje nietrafiony« Przyj. ludu VI, 126. Pr. fil. V, 813.

Odjeść = zjeść czyjąś cząstkę, objeść kogoś: »Dziecko dowiaduje się, że je (w czasie nieobecności) 'odjedli' i nic dla niego nie pozostało z obiadu« Święt. 109.

Odjeżdżać p. Odjechać.

Odkalić = »odrzucić« Pr. fil. IV, 225.

Odkaraskać się = »1. uwolnić się od kogo, który się czepia, napastuje; zbyć się kogo a. czego 2, ustrzec się, uchować się« O. Osip. Ust. z Litwy.

Odkarować = odwieźć (wozem, taczkami itp.) List. od ks. Pobłockiego.

Odkaszlnąć: »Odkasłnąć« Ust. z Warszawy i innych okolic.

Odkaz: »Ŭôdkáz = polecenie, uwiadomienie: 'Ŭôstatny ŭôdkáz' = ostatnia wola« Ram. 231 Por. Odkazanie.

Odkazać: »Ŭôdkazac, Ŭôdkazowac = polecić, zawiadomić« Ram. 231. »(Cesarz) ŭodkázáł do swoik ŭojców... zeby przyśli do niego« Wisła I, 310. »Odkazywac = uwiadomić« Pobł. 58. »Odkazować = nakazywać, dawać zlecenie, posyłać ze zleceniem« Wrześ. 14. »Odkazować = posyłać po kogoś: 'Kie bedziecie śli do häl, odkážcie po mnie, hnet przyńdem'. 'Odkazowałeś po mnie pachołkiem'« Spr. V, 384. »Odkazywać = polecić coś komuś po drodze powiedzieć« Cer. »Odkazywać = odsyłać: 'Odkazywał mego chłopa do wójta'« Spr. IV, 337. Por. Nakazać. Skazać. || »Odkázać = przekazać, zapisać: 'Odkázali mi ociec'« Pr. fil. V, 813. »Zawołajcie dziátek moich, Odkaze im pług i woły« Kiel. II, 146. »Stará Podmojská do mnie odkázała, Coby já z jé sýnem nigdy nie gádała« Zaw. 86, nº 56. Rozpr. IX, 155. Nie wiem, co znaczy 'odkazała' w następnem przytoczeniu: »Wczoraj ja ci odkazała, Dziś mam innego« (gacha K.) Rog. nº 187. || »Odkazywać się« = odgrażać się Ust. z Litwy. Pr. fil. V, 814. || »Odkazywać się = odgryzać się na wszelkie obelgi« Maz. V, 31.

Odkazanie = przeznaczenie, zapis, rozporządzenie: »Tatuś pomarli w kilka niedziel po odkazaniu« Kam. 112. Por. Odkaz.

Odkądli: »Ŭodkądlí = skądś« Cen. 69. »Ŭôdkądlí = odkądkolwiek, skądkolwiek« Ram. 231.

Odkidnąć: »Ŭôdkidnąc = odtrącić, odtłuc« Ram. 230.

Od kied kiedy »czy kto widział, czy kto słychał, Zeby babie było Michał?« Wisła VI, 863, nº 30.

Odkiela = »skąd« Pr. fil. IV, 225; V, 814. »Odkiela = odkąd« Pr. fil. IV, 849, p. w. Odtela.

Odkląć = uwolnić od zaklęcia, odczarować: »O braciach, którzy mogli odkląć dwanaście panien« Cisz. I, 37. »Odklęty« (z kamienia) Zmor. 13.

Odklejtać się = »odplątać się« Pr. fil. IV, 225.

Odklepać »lekcję« = wydębić, wyuczyć się Wisła IV, 844.

Odkładać = (o wrotach) otworzyć

Pauli, 47. || »Odłożyć«: »Ŭôtłożyc« Ram. 231. || »Ŭodŭozyć wrota« = otworzyć Zb. XIV, 100, nº 68. »Odłozyła chléwik i powypuscała dzieci« Cisz. I, 77. || »Odłożyć = odzwyczaić« Pr. fil. IV, 225. || »Odłożyć = przeznaczyć: »Dzień na to odłożony« Pozn. VI, 190. || »Odłożyć« = odbyć (o podróży, przekład niemiec. 'zurücklegen' K.): »Konik mu drogę odłożył« Wisła VII, 89.

Odkładnica: »Odkładnia a. Odkładnica żelazna a. drewniana, u końca grządzieli, do odrzucania ziemi« (u pługa) Kuj. I, 87, h; II, 274 (z Bibl. Warsz. LXXX, 627). »Odkładnica = deska u sochy, służąca do odwracania skiby« Pr. fil. IV, 849. Pozn. I, 110. O.

Odkłaniać się = przesłać ukłon wzajemnie: »Odkłaniajcie się od nas Jankowi« Lub. I, 173.

Odkłóć, »Odkoływać = zabić, zarznąć« Petr. || »Odkłówać, Odkłóć, Odkoływać = odszczepiać, oddzielać np. część, szczepę od kłody« O.

Odkocić = odtoczyć Ust. z Litwy. Zb. I, 75, p. w. Skocić. »Dziewczynka... odkociła w przeciwną stronę kłębuszek« Zb. XII, 47.

Odkolniak = »wół odkolny, zaprzęgany 'na odkół' tj. przy dyszlu« Kuj. II, 274. Toż »Odkólniak« Bibl. Warsz. LXXX, 627.

Odkopki: »'Iś na ŭodkopki' = zapłacić za coś pracą przy kopaniu ziemniaków, przedewszystkiem zaś za kopanie. Ludzie z jednego domu pomagają innym przy kopaniu, za co im się tamci odwdzięczają w podobny sposób. To się nazywa 'ŭodkopki'« Rozpr. XXVI, 386.

Odkopycenie »a. chinka« = choroba nierogacizny Pozn. I, 104.

Odkopywać: Ŭôdkôpôwac« Ram. 231.

Odkólny »wół = dyszlowy, nie będący 'w przodku'« Kuj. I, 87. Por. Na odkół. Odkolniak.

Odkrasować = ukończyć 'krasowanie' czyli kwitnienie (o zbożu): »Pszenica już odkrasowała« O.

Odkręt p. pod Odbit przytoczenie ze Świętka, 706.

Odkryć = otworzyć (o szkole, kursach, sklepie itp.) Ust. z Litwy. Wal. p. t. w.

Odkrytka = pocztówka, korespondentka Ust. z Litwy.

Odkulnąć = »odtoczyć od siebie coś okrągłego, np. piłkę« Pr. fil. V, 814. »Ŭôdkulnąc« o jaju, ziemniaku Ram. 231.

Odkup i poch. = dzierżawa od rządu dochodów z podatku od wódki, praktykowana w Rosji około r. 1850. Odkupszczyk = urzędnik 'odkupu' O. Ust. z Litwy, Ukrainy itd.

Odkupiać: »Ŭôdkupiac = odkupywać« Ram. 231.

Odkur = »odprawa, odkurzenie: 'Dał mu odkur od swojej córki' = 'odkurzył' go« Pr. fil. IV, 849.

Odlatywać p. Odlecieć.

Odlecieć = odbiec, odejść: »(Królowá) ŭodleciała ŭod króla« Wisła II, 19. || »Odlecieć« z 4 pp.: »Złodzieje pouciekali i złota odlecieli« Cisz. I, 229. || »Ŭodlecieć = rozłączyć się w małżeństwie« Rozpr. XX, 431. || »Odlatywać« = odbiegać: »Żona zawsze odlatywała od niego, po wsi latała« Kuj. I, 172.

Odlega p. Oblega.

Odlegać = leżeć odłogiem, ugorować: »W lipcu szaro odlega pokład świętojański« Tygod. ilustr. 1, XIV, 135.

Odlepka = »das Oberste von einem Brode« Wisła VI, 784.

Odlew: »Odle«: »Dać mu (djabłu) odle lewą ręką«, »Dajże mu tu odle!« Myszkowski, Strachy, 9.

Odlewka = »część fajki, niejako rezerwoar, służący do zbierania się i odlewania soku tytuniowego« Pr. fil. V, 814. Ust. z Litwy. »Odliwek a. Odlewek« O.

Odliga p. Odelga.

Odliszyć się = »gdy ptak spostrzeże, że człowiek zaglądał do jego jaj w gnieździe, wówczas opuszcza je; to się nazywa 'odlisył sie'« Czark. »Odlisić się = odstręczyć się. Ptak, niepokojony zaglądaniem ludzi do gniazda, opuszcza je, czyli 'odlisza się' odeń« Osip. »Jaj nie należy brać wieczór z gniazda, boby kury 'się odliszyły', tj. nie niosłyby się już na tem gnieździe« Zb. V, 146, n° 9. »Odlisić się = odzwyczaić się« Wrześ. 14. »Odlisyć sie = odwyknąć od kogo; 'Odlisył sie od nás, nie kce na nas zaziérać'. A jak się ktoś powróci do dawnych stosunków, to się mówi: 'Snowa sie przylisył'« Spr. V, 385. »Ťodlisić sie = odstręczyć się, odzwyczaić się (o ptakach)« Rozpr. X, 292; XVII, 49. Por. Odnęcić się.

Odludzie = miejsce odludne: Karczemka stoi na odludziu« Ust. z Ukrainy.

Odłamać: »Ťódłamie, Ťódłamie sã, Ťódłamiae, Ťódłamiae sã« Ram. 222.

Odłożyć p. Odkładać.

Odłóg: »Na ŭodłogu« Zb. VIII, 101. »Odłóg« Chełch. II, 107. »Ódłogi« Cisz. I, 245. »Ťótłóg« Ram. 231. »Krzywdę nie puścił otłogem« = bezkarnie Derd. 33. || »Obłoga a. Odłoga« Petr. »Obłogi« Chełm. I, 93.

Odługaśny = »dość długi« Pr. fil. V, 814.

Odmach: »Ťodmach = zamach« Rozpr. VIII, 230; XX, 431. »Wojtek odmach swoim pałaszem zrobił« = zamachnął się Pozn. VI, 48.

Odmach = zapewne 'gmach': »Taki odmach z lodu« (w którym Mróz mieszka) Zb. XI, 110.

Odmagać się = wymawiać się, bronić się Chełm. II, 87. || »Odmadzać sie = nie chcieć tego robić, co nam każą« Rozpr. IX, 155. »Odmadzać sie = nie chcieć tego, co dają« ib. 211.

Odmalowanie = malowanie, rysunek: »Un sie stał taki (prześliczny) człojek, jak odmalowanie« Chełch. I, 33.

Odmarja p. Almarja.

Odmawiać: »Jasieńko... od matki dziewczynę odmawiał« Oles. 483. || »Odmawiać« (o urokach) = 'odprawiać', odczyniać, odczarować, odżegnać Zb. VIII, 296, n° 7. »Zołmierz zacon odmáwiać i óni (djabli) nié mogli uciekać« Cisz. I, 168. || »Odmawiać« = zaprzeczać? Kuj. I, 125. || »Pan będzie nade mną odmawiał« ? Gdzieś u Blizińskiego. || »Odmawiać się« = odmawiać: »...Prosili o nocleg; tak ta (pani) nie odmowiała im sie... i ich zanocowała« Pozn. VI, 71.

Odmęt = »głębia w rzece a. jeziorze, miejsce przebywania wielkich ryb i topielców« Pr. fil. IV, 849. »Odmęt = wir na wodach bieżących. Głębokie i wartko płynące wody« Osip. »Ťótmãt« Ram. 231.

Odmiał = »pochyły brzeg grobli« Prac.

Odmian p. Na odmian.

Odmiana = nagroda Listy filol. XII, 470.

Odmianek p. Odmieniec.

Odmiedzka = »pierwsza skiba od miedzy« Spr. IV, 366.

Odmienić: »Otmienić« Pozn. IV, 172, nº 326. »Otmienić się« Chełch. II, 76. Pr. fil. IV, 228. || »Niech go pán Bóg skarze... Kto scyrze kocha, a potem odmieni« Kozł. 113. || »Odmienić« = o zamianie dziecka ludzkiego na Skrzatowe, Boginkowe itd. Wisła VI, 668, nº 6 i Odmieniec. || »Po co já sie zenił? A jesce rocku nima, świat mi sie odmienił« Zb. XV, nº 205. || »Myśliwi... wystraszywszy (zająca), odmienili las w psiarnię« Rog. nº 69. || »Odmienić się« = zamienić się: »Odmienię ja się w maluśkiego ptaszka« Rog. nº 488. »Odmianię« = odmienię Zb. VIII, 277, nº 31. »Młynarz odmieniony w miedźwiedzia« Pleszcz. 155, nº 7.

Odmieniec, Odmianek itp.: »Odmieniec = człowiek wybitnie różniący się od reszty ludzi; opowiadają o takim w Skorczycach to, co zwykle o 'odmianku'« Hemp. »Odmieniec = wyrodek, odmieniony przez Mamóny« Rozpr. VIII, 175. 231; IX, 211. Rad. II, 170, ods. Zb. XIV, 34. »Odmieniec = dziecko bogini; wogóle brzydkie, upośledzone przez naturę dziecko« Święt. 706. Dygasińskiego »Syn boginki« i o tem Wisła VI, 477. »Ty, odmieńcze djabli!« Wisła VI, 668, nº 6. Pleszcz. 39. Święt. 473. »Odmieniec = wyrodek« Rozpr. XI, 186; XX, 431. »Odmieniec = człowiek niedobry; pierwsze znaczenie jest: dziecko, odmienione przez boginki, ale poczucie tego znaczenia w gwarze Krzęcińskiej już nie istnieje« Rozpr. XXVI, 386. »Aboś ty jest młodziniec? Tylko z piekła odminiec!« Wisła IX, 345. Toż Święt. 173. || »Odmieniec« o Niemcach: »Nie dowierzaj Miemcom, bo to Miemiec jest odmieniec« Zb. XII, 180, nº 211. Oles. 174. || »Odmieniec = człowiek łatwo i często zmieniający zdanie« Udz. || »Odmianek«: »Często się zdarza, że djabeł dziecko porywa i 'odmianka' czyli podrzutka zostawia« Kętrz. 26. Tyg. ilustr. 1, X, 255. »Odmianek = dzieciak z niezwykle dużą głową i krzywemi nogami. Lud mniema, że jeżeli zbyt długo dziecię nie jest chrzczone, to czart zabiera je sobie, a w zamian podrzuca swoje dziecko, odznaczające się nadzwyczajną złośliwością« Osip. »Odmianek = niemowlę, odmienione u matki przez 'marę', podług zabobonnej wiary u ludu« Pr. fil. IV, 849. || »Odmiánek = kłamca« Spr. V, 116. Tamże p. w. Odwracać. || »Otmiana = dziecko przez 'skrzata' podrzucone niewieście w polu« Pozn. VII, 28, nº 8. »Otmian, Otmianek = przewrotny człowiek. 'Otmianek' = djabeł« Pr. fil. IV, 228. »Ty, odmino zatracona!« Zapolska (z Wołynia). »Otmina = zamiennik, dziecko, zamienione przez Zmorę« Zb. I, 21. || »Odmieniak a. Bogieniak« = dziecko przez bogienkę zamienione, zwykle idjota Krak. III, 46, ods. 314. || »Odmiennik = odmieniec« Pr. fil. V, 814. Por. Boginiak. Podciep. Zamiennik.

Odmienny = ? »Dym z lulka ma odmienny odór« Zb. VI, 263, nº 107, 2. || »'Odmienny stan' = brzemienność« Pr. fil. IV, 225.

Odmieńka: »W okolicach Chmielnika boginki nazywają się 'odmieńkami'« Zb. IX, 55.

Odmięka = »odwilż« Pr. fil. V, 814.

Odmiękczać: »Ůôtmikczac, Ůôtmikczyc = odmiękczać itd.« Ram. 231.

Odmładzać się = puszczać nowe latorośle: »Aby się na polu len nie 'odmładzał', gospodynie nie powinny w dzień Młodzianków prząść kądzieli« Zb. III, 10, nº 36. 9, nº 26. Por. Odnawiać się.

Odmłodnieć: Ůodmłodnąn« Zb. V, 253. »Ůodmłodła« ib. 259. »Ůodmłód« Cisz. I, 27.

Odmłodzie = pędy, wyrastające z pnia, tkwiącego w ziemi po ścięciem drzewie liściastem« Osip.

Odmłócić: »Ôtmłocîlî wszelko zbôże« Hilf. 139.

Odmopysk = »pysk, twarz odęta« Krak. IV, 314. O.

Odmowa = odpowiedź Krak. IV, 230.

Odmowny: »Prosi pan ojciec... abyśta nie byli dnia jutrzejszego odmowni« = nie odmówili (przybyć) Sand. 48.

Odmrozki (O. ma 'odmrożki') = odmrożenia Krak. III, 166, nº 67.

Odmyka = »odnoga« Pr. fil. V, 814.

Odmykać p. Odemknąć.

Odnãd = »stąd« Zb. II, 9. »Ůôdnąd, Ůôtnąd = od owego miejsca: 'Ůôtnąd nie je tak dalek do Karwié, jak tustąd'« Ram. 231. »Odnãd, Ůôtnąd = stamtąd« Hilf. 174. 188.

Odnaszać p. Odnieść.

Odnawiać się = toż znaczenie, co Odmładzać się, Zb. III, 7.

Odnąd p. Tam odnąd.

Odnęcić się = 'odliszyć się', odstręczyć się: »Gołębie odnęcą się od tego miejsca, w którem się wylęgły« Wisła II, 776.

Odnić = dać dno: »Beczkę odnić« Glin. I, 184.

Odniechcieć się = odechcieć się: »Odniechciało mu się mierzyć głębokość morza« Krak. IV, 105. »To sie juz mu odniekce« Rozpr. X, 181. »Już się mu tańcować odniechciało« Pauli, 194.

Od niepamiętnika = »od niepamiętnych czasów« Lub. I, 70.

Odnieść: »Ůôtniesc, Ůôtnosîc« Ram. 231. || »Odnieść = wynieść: 'Tak sie widzi blizko, ale zaś to daleko odniesie'« Rozpr. X, 218. || »Odnaszać« = odnosić Ust. z Litwy. »Ůôtnaszac« Ram. 231. || »Odnosić« = nosić: Rak, że stary i nie będzie mógł podążyć towarzyszom, powiada im: »To mie bedziecie odnosić« Cisz.I, 306.

Odnosy p. Ociosy.

Odnodworzec a. Jednodworzec = stan pośredni pomiędzy szlacheckim a chłopskim w guberniach zachodnich Rosji. Roczn. 256. Zb. III, 123.

Odnoga: »Otnoga«: »Latorózga wirzbowa ze dwiema otnogamy« Kuj. I, 175. 186. »Otnóg« 2 pp. lm. Pozn. II, 249. »Ůôtnoga« Ram. 231. || »Otnoga = odrodek: 'Dzieci mám dobre, ino Maciek odnoga'« Spr. V, 385. »Kowálu, djábelská ůodnoga!« Zb. XV, 160, nº 39. Por. Odmyka.

Od nowa = »na nowo« Parcz.

Odnucze p. Onucza.

Odnukać: »Ůôtnůkac = odegnać, odpędzić« Ram. 231.

Ododziać = »zawsze zamiast 'odkryć' kołdrę« Spr. V, 138. »Leśny (co udawał ś. Piotra) płachtę ododziáł i posed« Święt. 421.

Odoje »blp. = (na Pokuciu) miejsce, gdzie się doją np. krowy« O.

Odole = »wąwoz, jar, wydłużona rozpadlina ziemna. 'Odola' = okolica tłustej glinki nadwiślańskiej, pełnej parowów, w ziemi Proszowskiej i sąsiednich« Kiel. I, 31.

Odołek = rynsztok, łożysko strumienia Cisz. I, 15. »Dwa odołki,

a we środku brzég« (zagadka o oczach i nosie) Cisz. I, 343, nº 216.

Odom! = okrzyk w pieśni: »Odom ino odom, Chłopcom się podobám« Rud. 138, nº 63.

Odonaczyć: »Słonko (podczas zaćmienia K.) 'się zaonacyło', bojemy sie jakiej paskudy (szkody) i chcemy to odonacyć« Del. 47.

Odorywanie: »Pierwsze oranie nazywa się 'pokładaniem', drugie 'odorywaniem', trzecie 'orką'« Rud. 17.

Odos- p. Ociosy.

Odpalerówać (tak K.) = »odprawić się, opuścić np. od wojska« Spr. IV, 326.

Odpalić = napalić, wypalić: »Piéknie śmiatała na nůôc, jag ůôtpáluła na wiecerzo« Rozpr. IX, 197.

Odpalować = »konie uwolnić z wiązania, nawiniętego na palu« Święt. 706. »Spięte i upálowane konie odpálować i ozpiąć« Święt. 456.

Odpaprać się = »oczyścić się« Rozpr. XVII, 49.

Odparać = »odprówać, nici ze szwu wyciągać« Święt. 706.

Odparzać = »rozorać zagon czteroskibowy w ten sposób, że się orze po skibie z każdego zagona od brózdy, a środek zostawia nietknięty. Orze się w ten sposób ściernisko, aby je spulchnić« Pr. fil. IV, 308.

Odparzelizna = »odparzenie się« Pr. fil. V, 814.

Odpaść = paść, zdechnąć: »Odpadło mi 170 sztuk bydła« Kam. 202. »Odpadłe bydlę« ib. 203, ods. || »Obcas odpaduje« = odpada Zb. X, 267. || »Odpaść = dostać recydywy po przebytej chorobie« Osip. Pr. fil. IV, 849.

Odpaść »co = stracić: 'Jużeś odpasła chusteczkę'« Zb. I, 72.

Odpekać się = »odczepić się od kogo: 'Odpekaj się, biédo, ode mnie' o napastliwym człowieku. Odnosi się to słowo do owej formułki: 'Pek biédzie osena!', a. 'Pek pek!', a. 'Pek ci pek!'« Zb. I, 72. »Odpekać się od natręta« Roczn. 243, p. w. Utiu!

Odpędzić się: »Odpądzić się« = odstrychnąć się, odstręczyć się: »Marysia całkiem odpądziła sie (od chłopca)« Zb. VII, 58.

Odpiąć: Ůôdpic« Ram. 232. »Odpnie« Zb. I, 11. »Odepnuł« Rozpr. IX, 311. »Odpiéna sie« = odpięła się Cisz. I, 255.

Odpiec się = zamulać się, zatrzeć się, odcisnąć się: »Wołowi kark się odpiekł« Kam. 39.

Odpierać p. Odeprzeć.

Odpis = »zapis, posag« Pr. fil. V, 814.

Odpisać = zapisać, przekazać: »Gospodarz za życia 'odpisuje', 'rozpisuje' a. 'rejentnie zapisuje' gront« Wisła III, 372, »Ojciec odpisał dzieciom majątek« Parcz. || »Odpisać wściekliznę« = czarami zabezpieczyć od wścieklizny Wisła V, 420. || »Odpisać się« = odrzec się (o gorzałce): 'Odpisała się od gorzałki, juz nie pije'« Zb. I, 34, p. w. Mielcarz. »Kto się odpisał od wódki, pije wino« Pozn. II, 30, ods. 2. Por. Odprzysięgać się. || »Ůôdpisowac = odpisywać« Ram. 231.

Odpłacić = zapłacić: »Pan im nie odpłacił za tę robotę« Kuj. I, 183.

Odpłatki = opłaty: »Mają ludzie łożni Odpłátki, wydáty różne« Kętrz. 93.

Odpocząć: »Ůôdpôczyc« Ram. 232. »Odpoczyłem sobie« Pozn. VI, 93. »Odpocnąć« Cisz. I, 306.

Odpocznienie: »Ŭodpocŷnieniá« 2 pp. lp. Opol. 6. »Wiecne odpocywanie« Zb. VII, 81.

Od pola! p. Pole.

Odporać = »odradzać: 'Odporam mu, zeby nie sedł na jarmark'« Spr. IV, 337.

Od pory do pory p. Pora.

Od posiela = »oddawna« Spr. IV, 326.

Odpowiadać: »Odpowiedać komu = odgrażać się« Święt. 706. »Odpowieda« Kuj. I, 114. 292. 326. || »Odpowiadać«, »Odpowiedzieć« = odmawiać itd. Ust. z Litwy. Rog. nº 76. Archiv VIII, 471. || »Odpowiedzieć« za coś = wynagrodzić, dać zadośćuczynienie Zb. IV, 195. || »Odpedzieć = 1, odpowiedzieć 2, odmówić 3, zagrozić komu« Święt. 706. »Ŭodpedzieć = powiedzieć, że 'nie', np. ktoś wynajął furę na pewien dzień, ale nie może jechać, musi więc 'ŭodpedzieć'« Rozpr. XXVI, 386. »Odpedziała« Zb. XII, 216.

Odpowiedni p. Odpowiedzialny.

Odpowiedzialność = »fundusz na rękojmię, wymagany od chcących zostać bacą a. juhasem, zastaw« Encykl. roln. II, 819. || »Odpowieść a. Odpowiedź = odpowiedzialność« Krak. IV, 314. »Zabij go na moje odpowiédź« Cisz. I, 62.

Odpowiedzialny = »stosowny, właściwy, odpowiedni: To Koń odpowiedzialny pod tak wielkiego chłopa« Pr. fil. IV, 849. »Odpowiedzialny = odpowiedni, stosowny, dający odpowiedni dochód« Pr. fil. IV, 225. »Temu dworowi to brakuje tylko odpowiedzialnego lasu« Kud. »Odpowiedzialny = odpowiedni« Parcz.

Odpowiedź: »Odpowieść« Kam. 114. Spr. IV, 308. Pr. fil. IV, 225. Lub. II, 212. Wisła VII, 725. »Odpowieś, 2 pp. Odpowieści« Spr. IV, 326. »Bóg do dziśka odpowieści nie daje nijakiéj« Spr. V, 385.

Odpowieść p. Odpowiedź. Odpowiedzialność.

Odpór = »spokój, wypoczynek: 'Nie dá mi nikiej odporu'« Święt. 706.

Odpraszacz: »Odprásác = przewodnik orszaku pogrzebowego« Święt. 706. »'Odprásác' zanuca znaną pieśń za umarłych: 'Zmarły człowiecze!...'« ib. 132.

Odpraszanie: »Jeden ze starszych ludzi miewa (na pogrzebie) mowę... zwaną 'odpraszanie'« Krak. II, 7. »'Odpraszacz'... rozpoczyna przemowę nad trumną, czyli, jak mówią, 'odprásanie'« Święt. 133. »Rano przychodzą ludzie na odprásanie, bo umartego mieli juz wiéź na sméntárz« ib. 501.

Odprawa = nabożeństwo Ust. ze Szląska Cieszyńskiego. Toż Chełm. II, 218. »Odprawa = komunja« Spr. IV, 326. »Odprawa za dusze = nabożeństwo żałobne« Pr. fil. V, 814. || »Odprawiny = odprawa« (nie podano znaczenia K.) Święt. 706. || »Odprawa« myśliwska = rozpłatanie ubitego zwierza, z pewnemi ceremonjami Przyj. ludu VIII, 208; VI, 110. »Odprawa« dla psów O.

Odprawiać »urok = odmawiać«, tj. odrzekać, zdejmować, usuwać Zb. VIII, 296. || »Odprawić« (o drodze) = odbyć: »Gdzieześ się, Jasiu, zabawił, Cy za panem drózki wprędce nie odprawił?« Kozł. 68.

Odpros = »prośba o przebaczenie uchybień. W dniu konfirmacji jeden z konfirmandów w imieniu wszystkich prosi rodziców i nau-

czycieli (w kościele od ołtarza) o wybaczenie wszelkich uchybień, poczem konfirmandzi po raz pierwszy przystępują do wieczerzy pańskiej« Rozpr. XII, 97. Pr. fil. IV, 290.

Odprosić z 3 pp. = przeprosić: »Pornaś katu, odproś panu Bogu!« Rog. nº 145.

Odprząc: »Uôdprzyc i Uôdprzégac« Ram. 232.

Odprzysięgać się: »Członkowie bractwa 'odprzysięgają się' tj. wyrzekają się gorzałki i araku« Pozn. II, 152.

Odpsnąć = »odstać, oddzielić się; gdy na wiosnę puszczą soki drzewne i kora gałązek może być łatwo oddzielana od miazgi drzewnej, chłopcy 'wykręcają' dudki wierzbowe, gdy już kora 'odpsnie'« Pr. fil. IV, 849.

Odpsuty = popsuty: »Macie odpsute barki i ramiona« Fed. 297.

Odpuczać, »Odpuczyć = czynić co mniej nabrzmiałem, napiętem« O. »Odpucznieć = odbrzęknąć« O.

Odpust: »Odpus« Święt. 548.

Odpuścić się = przestać się gniewać, przebaczyć, ustąpić Ust. z Litwy. || »Odpuścić« nieosobiście = zelżeć (o mrozie): »Odpuściło«, »Odpuści« itd. Ust. z Litwy. || »Odpuszczać (o krowach) = mieć mleko w wymionach przed ocieleniem się« O.

Odpychacz »w 'skrzynce rzezalny' 'zeby kosák sed równo koo stalice'« Spr. IV, 333.

Odpypić = »odpisać lekcję z książki, zamiast zrobić samodzielnie (szkol.)« Pr. fil. V, 814.

Odpytować = »prosić o przebaczenie winy; przepraszać na łożu śmiertelnem« Spr. IV, 347.

Odra: »(Brat) Leży nad Odrą, gawrony go żrą...« Rog. nº 2.

Odrabiać kogo = za kogo: »Będę wam, wójtowa, syna odrabiała« Wójc. II, 262. || »'Odrabiać kasze' = (o staroście weselnym) tańczyć z każdym z drużyny weselnej po zawiciu młoduchy« Pr. fil. V, 814.

Odrachować: »Uôdrâchôwac« Ram. 223.

Odrachy = gałgany, odzierki Bońkowski w przekładzie Szafarzyka Starożytności II, 443.

Odraciczny: »Kapice cepowe z cielęcej odracicznej skóry« Święt. 13.

Odradniej = »piękniej, spokojniej (mówiąc o pogodzie)« Lub. II, 212.

Odradzić: »Odrâdzić« = *odzdradzić, powetować zdradę: »Mówią mi: — Nie jeździj, Bo cie ten hultaj przerâdzi (= zdradzi). — Niechze ón mnie przerâdzi, Toć ón mnie i odrâdzi« Maz. I, 232, zwr. 3.

Odraić = odradzić: Lub. I, 262, nº 419. Kam. 71. »Ojcowie odrajali mu to małżeństwo« Zb. IX, 54.

Od raz = od razu: »Złe od raz uciekło« Chełch. II, 147. »Jak rąbnoł, ucion od raz« ib. I, 18. 95. 123. 147. 162. 176; II, 34. 72. »Od raz = od razu, razem« Pr. fil. IV, 225.

Odrazić się: »Ŭodrazić sie = orzeźwić się« Rozpr. XXVI, 386. »Bóg zapłać wám... zem se spocnuł i wasym tutoniem sie odraziuł« Święt. 403.

Odraźnica = »zastawa z desek, którą sie 'na jazie młynarskim wode z przykopy odrazá' tj. zwraca się ją do dawnego łożyska: 'Idź wartko, odráź wode na jázie'« Spr. V, 385.

Odrąbać: »Ŭôdrãbic, Ŭôdrãbowac« Ram. 223.

Odrewnieć: »Jeśli stary (na mojem łożu) będzie spał, Bodajże on odrewniał!« Lub. I, 288, zwr. 6.

Odrobek: »Odróbek« = niwa, kawałek pola Tygod. ilustr. 1, XII, 18. || »Odróbka« = łoka, 'pobab' Krak. II, 101, ods. || »Odrobotek« = odrobek, wynagrodzenie robotą za coś Ust. z Litwy.

Odrostka = bułeczka niewyczerpana, wciąż odrastająca Gliń. II, 137.

Odróbka = »odrobina« Spr. IV, 27. Zb. I, 47. Udz. »Zrąbali (czarownicę) na drobne odróbki« Zb. XV, 18. »Ŭodeśli ŭodróbkę« = nieco, trochę Zb. V, 264. »Odróbka ciała« = cząsteczka ib. Rozpr X, 196. »Odróbkę« = trochę ib. || »Odrobeczkę« = troszeczkę: 'Ściągnąn ŭodróbecke (pierścień z palca)« Zb. V, 259. »Moze kany jakom odróbeckę (moskála) znajdzies« Zaw. 62. Człowicka za karę »targać na ŭodróbecki« Zb. V, 242. »Odróbeczka = odrobina« Zb. I, 47.

Odrygać się, Odrygnąć się = odbijać się, przypominać się (o pokarmach) Ust. Z Litwy.

Odryna i zdrobn. = szopa, stodoła na siano Ust. z Litwy. O. Petr. Wisła VI, 671. Zb. XV, 196. »Odrynka« Zb. XI, 268.

Odrynoga = »1, familja 2, przypływ (raczej 'dopływ') rzeki« Pr. fil. III, 306. || »Odrzynoga = odnoga (o familjach)« Pr. fil. III, 310.

Odrysować: »Odryszę = odrysuję« Pozn. IV, 254, zwr. 9 (? K.).

Odryzować: »Ŭodrẏzowac = odjechać« Ram. 222.

Odrzeć: »Ŭodrzec, Ŭodzartẏ = odrzeć, odarty« Ram. 223 i 224. Hilf. 95. || »Odrzeć się« (o 'ognipiórze' w zamawianiu): »Niech się odrze do trzeciego dnia« Was. 226.

Odrzekać = odmawiać, odczyniać, odczarowywać: »Jedyn cię urzyk, a trzech cię odrzyka« Zb. VIII, 296; XIII, 70. O.

Odrzepać = otrzepać? »Siadła mucha na kónopiu, odrzepała kwiát« Wisła VII, 127, nº 17.

Odrzeszyć = odwiązać: »Odrzeszẏc« Hilf. 150. Ram. 223.

Odrzucić się = »zachorować bardzo napowrót« Zb. I, 47. || »'Odrzuciło jej na młode kości' = o kobiecie ciężarnej, która niektórych rzeczy znieść nie może« ib. 73.

Odrzwia: »Odrzwia a. Odźwia« Kuj. II, 283, nº 46. »Odrzwia = obsada, listwa czyli futryna naokoło drzwi. Wierzch tej obsady zowią 'ocap', boki 'odrzwia', a spód 'próg'« Krak. IV, 314. || »Odrzwia czyli 'odźwirki'« Krak. I, 150. »Goniec... uderza trzy razy w okno, następnie o odźwirek lub we drzwi« Wisła V, 427.

Odrzyboк: »Lasowiáki odrzyboki, Co zasiejom, zjedzom ptáki« Zb. IV, 228, nº 99. »Co za odrzyboki dziouche porwali?« ib. 210, nº 12, zwr. 6.

Odrzychłopski: »A skądześ ty? — Z Wielkopolski. — Jak się zowies? — Odrzychłopski, Jestem ślachcic urodzony« Maz. II, 236, nº 653.

Odrzykiecka: »Tańcował Odrzykiecka, Co nawracał od przypiecka« Zb. VIII, 104, nº 199. Maz. III, 313, nº 468. Kuj. II, 221, nº 379. Rad. II, 120, nº 279.

Odrzykoń: »Cały wasz ród, to złodziejskie plemię; was nazwała ciotą, a waszego 'odrzykoniem'« Pozn. VII, 279.

Odrzynoga p. Odrynoga.

Odrzyny = »łuski z prosa, które

odchodzą przy przerabianiu prosa na kaszę« Pr. fil. IV, 225.

Odrzystać = ofajdać Pobł. 58. »Ôdrzŷstac« Ram. 223.

Odsadzać i poch. = odstawiać, odłączać (o dziecku) Zb. III. 27, n° 38. Pozn. II, 76. »Odsadzenie = odstawienie od piersi« Krak. III, 142, n° 17 a. || »Jeżeli przez dziecko w kołysce przeleci kura, to trzeba ją 'odsadzić', tj. napowrót przenieść nad dzieckiem, bo inaczej dziecku 'odbirá sen'. Mówią 'odsadziłam kure' = przesadziłam kurę« Wisła V, 905, n° 12. || »Odsadzić się = usunąć się: 'Odsadź sie ode mnie' = usuń się, idź precz ode mnie« Krak. IV, 315.

Odsapnąć się = wytchnąć, odpocząć Ust. z różnych okolic. Kam. 150.

Odsib p. Od siebie.

Odsie! = adjù, adjè Derd. 36. 137.

Od sie p. Od siebie.

Od siebie i pochodne: »Od siebie!« = na prawo« Sand. 262. Krak. IV, 315. »Ociép! = wołanie na konie, aby szły na prawo« Rozpr. IX, 148. »Odsib!« Nadm. 148. Mil. »W polu orząc, wołają na konie 'odsib'... na woły zaś 'odś'« Pozn. II, 52. »Oć, Ocia! = od się, od siebie = na prawo, głos na woły w zaprzęgu przy kierowaniu niemi w prawo. Mazury mówią 'eć'. Stąd w tańcu: 'ocib', 'ocibka', 'na ocibkę' 'na odsibkę' = od siebie, ku prawej stronie« Kuj. II, 274. »Wyrażenie stąd pochodzi, że człowiek, wyciągnąwszy przed siebie prawą rękę, gdy machnie nią ku lewej stronie, ku piersiom, machnie 'ku sobie', gdy zaś machnie w przeciwną (prawą) stronę, to machnie 'od siebie'« Kuj. II, 272, p. w. Kseb. »Ocip!« = w prawo Aten. 1879, I, 503. Wisła III, 497. Ust. z Płockiego. »Odsib!« = w prawo Mil. »Od sie!« = w prawo Fed. 404. »Gdy koń zbacza z drogi, wołają 'od sie', 'oksieb'!« Wisła VII, 748. »Przy oraniu, zakręcając w polu koło od pługa wołami, czyli nawracając, mówią, gdy ku prawej stronie: 'kseb-ocib', a jak od lewego boku: 'ocib-kseb'« Kuj. I, 59. »Ocib = na lewo« Pozn. I, 100. »Nawracając na prawo ('na odsibkę') oracz mówi: 'ocib-sa!'« ib. III, 135. »Bzdzioszek, kiedy dziad zawoła 'kse!', krzyczy z ucha 'ocib'!« Zb. II, 166. »W takich szkołach bywaliśmy, co nas 'k sobie', 'od sieb' wołali« Pozn. II, 225. 240. 317. »Były steczki do dziéweczki, musiały zarość; K sobie, od siebie, Jedna dróżka do Raciążka, druga do ciebie« Kuj. II, 237, n° 409. Łęcz. 228, n° 477. || »Ociebka (= odsiebka) = lewa strona« (mylnie objaśniono! K.) O. »Grunt, zorany na odsibkę (= od siebie)« Zb. III, 7. || O tańcach: »Tańcować na odsiébkę = w przeciwną stronę« Pr. fil. V. 814. »Na okrętkę, na od siebie!« Pozn. V, 186, zwr. 11 (nie ludowa K.). »Zawracał w karczmie na odsiebkę« Kam. 54. 140. »Przodkujący (w tańcu) zawoła 'oć'! a. 'na odsib', 'na odsibkę' (= na prawo) i teraz rozpoczyna się 'kujawiak'« Kuj. 200. 160. 204. 205. 237. Pozn. V, IV, ods. V, IX. 164, n° 391. »Wolałbym się przebić kołem, Niż tańcować z takim wołem: Ja na odsib, a on k sobie, Aż się uwalim na sobie« ib. 92, n° 171. Łęcz. 218, n° 446. 229, n° 483. Zb. VI, 145, ods. Sand. 9. »Na odsiebkę tańcować = od siebie czyli w lewą stronę« (chyba w pra-

wą K.) Pr. fil. IV, 903. || »Odsiebny = zaprzężony z prawej strony« Pr. fil. V, 814. »Ociebna deszczka w sosze« Pleszcz. 24, ods. »Ejciobna deska (odkładnica u sochy)« Was. 58, n° 14.

Odsiedzieć się: »Gdy się ciasto dobrze nie wyrusza, odstaje w chlebie skórka od 'ośródki'... W takim razie mówią, że chleb się 'odsiedziáł', 'nie rusuł', a. 'má zákalec'« Święt. 55. »Jeżeli skórka chlebowa odstaje, chleb zwie się 'odsiedziały'« Gluz. 437. Parcz. Pr. fil. IV, 225. »Skoro tylko ktoś zajrzy do pieca, podczas gdy w nim chleb siedzi, to się chleb 'odsiedzi', tj. skórka będzie na nim odstawać« Zb. X, 90, n° 100; XIII, 69.

Odsiewać = »1, dopełniać siewu dla osoby drugiej podług zobowiązania 2, siać jedno zboże w tym samym miejscu rok drugi« Pr. fil. IV, 849.

Odsiudać = »oddalić, wypędzić (ze szkoły)« Udz.

Odskinąć »głową« = odkłonić się Tygod. ilustr. 1, IX, 71.

Odskoczyć: »Ůdskôknąc i Ůdskakôwac = odskoczyć i odskakiwać« Ram. 232.

Odskórek p. Oczkur.

Odsługiwać: »Odsługali« = odsługiwali Zb. VIII, 250.

Odsosek p. Osesek.

Odspokoić = »zaspokoić« Pr. fil. V, 814.

Odstać = »przestać służyć: 'Jasiek odstał od Matki boski siéwny'« Spr. V, 116. || »Odstać« = odłączyć się, oddzielić się: »Marysia od swej rodziny odstanie« (przez małżeństwo) Pleszcz. 59, n° 26.

Odstajać p. Odstawić.

Odstawić = (o dziecku) odłączyć od piersi, odsadzić Zb. III, 27. 49. Krak. III, 142. L. tylko pod Ostawić. || »Odstawiać kogo = pozbywać się kogo żartami, wyśmiewać« Parcz. || »Odstajać = odstawić np. naczynie, sprzęt itp.« Parcz.

Odstawka i Odstawny: »Odstawka« = dymisja, »Odstawny« = dymisjonowany Ust. z Litwy-Wal. p. t. wyrazem. || »Odstaw. ka = rodzaj gry w piłkę« Pr. fil. V, 814.

Odstąpielec: »Uôdstąpielc a. Uôdstãpca = odstępca« Ram. 232.

Odstradować p. Ekstradować.

Odstradać = ? zaniechać, nie chcieć: »Pasierbica królewicowi sie udała, a tamty (córki) odstradáł« Wisła VI, 308. || »Odstradować = odłączyć, odseparować« Spr. IV, 337.

Odstygnąć p. Ostygnąć.

Odsuć = nasypać: »Ůodsuli kazdému po dwie cápki (pieniędzy)« Zb. V, 232. »Ůodsuli pó korca piniędzy« ib. 243.

Odsunąć: »Odsujnąć« Zb. I, 27. »Odsuwnęła« Pozn. VI, 55. »Odsunół« Wisła VIII, 225.

Odsyp »a. Osyp = owoc, wyłączony przez właściciela sadu przy sprzedaży sadownikowi: 'Wymówiłem sobie dwa korce odsypu do mego wybioru'« Pr. fil. V, 814.

Odsypka = odsypywanie, oranie na zimę Kam. 40.

Odsypywać = orać: »Odsypywać na siéw« Kam. 40. »Odsypować sprawiankę pod oziminę« ib. 57.

Odsyrzeć: »Odsŷrzec = zwilgnąć, zmięknąć: 'Żyto odsŷrzało od wilgoci'« Pobł. 58. »Ůôdsŷrzec« Ram. 232.

Odszczekiwać się = odpowiadać (broniąc się, kłócąc się), odgryzać się, odcinać się Doman.

Odszczepek = »odludek, wyrzutek, np. 'ze wsi'« Wrześ. 14. »Od-

scypek = 1, 'odscypek drewna' 2, wyrzutek społeczny« Spr. V, 385.

Odszpilić = odpiąć np. guzik, pętelkę itp. Ust. z Litwy.

Odścigać = odegnać, odpędzić: »Ksiądz ŭodścigáł djábłów« Zb. V, 261. Por. Lepieszka.

Odśpiewać = »umrzeć«: »Może odśpiewá (= umrze)« Cinc. 24, n° 506.

Odśrodek = niby miedza w środku drogi polnej pomiędzy dwiema kolejami Krak. IV, 207.

Odświęt: »Na odświęt = od święta, np. obleczenie« Pr. fil. IV, 225.

Odtajeć, albo raczej 'odtaić'? »Odtajéli (psu przymarzły) ŭogón« Zb. V, 250.

Odtela = »odtąd, stąd« Pr. fil. IV, 849. Wisła II, 28 »ŭodtela«. Maz. III, 356. || »Odtela dotela = odtąd dotąd« Wrześ. 14. Pr. fil. IV, 225. Por. Dotela. Potela.

Odtoczyć (o wrotach): »Odtoczyła wrota« Lub. I, 168. »Wrotka odtocę« Wisła VI, 232, n° 4.

Odtrącać się = »cofać się. 'Odtrąć się!' = cofnij się (przy robocie ciesielskiej)« Lub. II, 212. »Od jednego, ode dwóch (kieliszków) To mnie tylko boli brzuch; A od czterech, od piąci Dopiero (ból) sie odtrąci« Pozn. V, 145, n° 327.

Odtrątek: »Ich tylo kilu na odtrątku ostało« = w odosobnieniu, w pogardzie Kam. 125.

Odtychczas: »Odtychcás« = odtąd Święt. 348. 349. 413. 440. Rozpr. XII, 52.

Odtynkować się p. Oddynkować się.

Oduczajka p. Obyczaj.

Oduć = »owiać« Rozpr. X, 292. Wrześ. 14. »Wiater mie oduje« Rozpr. X, 227. »Wiatrem oduty« Spr. V, 385.

Odudać się = »1, dużo się najeść 2, zgapić się: 'Odudáłek sie i zabácyłek wziąć ciupagi'« Spr. V, 385.

Odudzieć = »oniemieć« Spr. IV, 337.

Odumorek: »Uodumorek = wyraz napół pogardy, napół pobłażania: 'Ty, ŭodumorku Grzysi!'« Rozpr. XXVI, 386.

Odumrzeć: »Gdy pán ten odumierał, zapisał słudze sto dukatów« Pozn. VI, 356. »Odumarłam małych dziatek...« Zb. IV, 91. »Dziatek trojga odumarłamć« Lub. II, 8.

Odundały = »z odętą wargą« Pozn. V, 139.

Oduzdne = tręzlowe, podarunek dla furmana a. parobka przez kupca przy kupnie konia Gluz. 487. Kuj. II, 274, p. w. Ogonkowe. O. ma Od(h)uźne.

Oduziemiec = »odziomek drzewa« Spr. IV, 308. »Drzewo, odrąbane od oduziemca« ib. 313, p. w. Śniát. »Oduziemiec, Odziomek = pień drzewa« ib. V, 385. Por. Odziomek.

Odwabić: »Ŭódwabic = odmówić, odstręczyć, od kogoś do siebie przywabić« Ram. 223. »Ŭódwabiac« ib.

Odwabienie się = »głos wilka, dany w odpowiedzi wabiącemu« Pr. fil. V, 814.

Odwach: »Odwacht« Ust. z Litwy. »Ruszaj na obachtu« (mówi kozak) Wisła VI, 567.

Odwadzić = odczepić: »(starościna) zawadziła fartuskiem o węgieł, Trzebaby się starosty poradzić, Cy pozwoli fartusek odwadzić« Lub. I, 203, n° 215. || »Odwadzić się« zapewne przez nieporozumienie, zamiast 'zawadzić się': »Owadzíłci się jej fartusek na kole« Zb. IV, 130, zwr. 14.

Odwalić = zdechnąć: »Koń odwalił« List. od H. Derdowskiego. »(Baba) od zmęczeniá odwalíła« Derd. 110. || »Odwalić się = odbić się po jedzeniu« Pr. fil. V, 225. || »Odwalać«: »Odwalować kamień« Zb. VII, 78.

Odwalna = »pierwsza płachta od wału w wiatraku« Spr. IV, 366.

Odwalnica = odkładnica u sochy Wisła III, 447. »Odwalnica« u pługa Rud. 19. Hoff, 71.

Odwarchywać = »odśmiechiwać, chichotać: 'Dziwki odwarchywały'« Lub. II, 212. Por. Odwarknąć się.

Odwarknąć się = »odpowiadać hardo« Pleszcz. 39. O. Por. Odwarchywać.

Odwarzać = gotować, warzyć: »Druchniczka... kartofle, groch odwarzała« Kuj. I, 263. || »Odwarzyć = zawinić« Święt. 706.

Odważnica = odważna kobieta: »Toci odważnica!« Zapolska.

Odważność: »Ůôdważność = odwaga, męstwo« Ram. 224.

Odważyć się: »Odważyć sie« Zb. X, 122.

Odwdzięczyć się: »Oddzięcyć sie« Święt. 387.

Odwernąć się (rzadko używane) = »odwrócić się, oddalić się« Spr. IV, 326.

Odwędrować = powędrować, oddalić się: »Jeno jedną nockę spał, A na drugą odwędrował« Kolb. 232, nº 22 l.

Odwieczerz: »Odwiecérz = pora popołudniowa« Święt. 706. »Odwiecyrz nieodm. = druga połowa dnia pracy tj. od południa do zachodu słońca: 'Bez odwiecyrz bułem na pańskiem'« Spr. IV, 326; V, 116. O. Krak. IV, 298, nº 58. »Na odwiecerz przychodź do roboty« Krak. IV, 315. »Odwiecérz = juhaskie popołudnie tj. od śródwieczerzy (tak K.) do zachodu słońca« Spr. IV, 308; V, 385. »Odwieczerze« Krak. I, 99. »Na ůôdwiecérz = na popołudnie« Rozpr. IX, 211. »Odwieczerz = część dnia od obiadu do wieczora. 'Na odwieczerz' = po południu, od obiadu« Was. 244. Udz. Jastrz. »Odwiecérz = przed wieczorem« Pr. fil. V, 814. »Ůodwiecerze i Ůodwiecyrz = czas przed wieczorem« Rozpr. XXVI, 386. »Na ůodwiecez (tak K.) = po południu« Rozpr. XX, 431. »Sto lat pokutować Jesce odwiecerze« (? K.) Kiel. I, 140, zwr. 6. Por. Bydłożenie. || »Od wiecora = od południa do wieczora« Maz. V, 42. Czark. »Ůodwiecoro (tak K.) = po południu Spr. IV, 26. || »Odwiecérz = podwieczorek Maz. V, 42. »Na otwiecyrze« = na podwieczorek Chełch. II, 119. Kłosy II, 331. || »Odwieczerza = podwieczorek« Parcz.

Odwiedzić: »Odwidzieć« umarłego Bar. 48.

Odwiedziny = przyjazd rodziców nowozamężnej w sobotę po ślubie do domu nowożeńca Połuj. 438.

Odwieść = odprowadzić: »Teráz mie odwiedzies do dómu« Cisz. I, 172.

Odwiewać się = powiewać: »Odwiewa sie na méj główce złota platusecká« Kętrz. 39.

Odwijanka: »Witka i odwijanka = okucie zewnątrz piasty« Krak. I, 176, nº 35.

Odwilga = »odwilż« Pr. fil. V, 814.

Odwinąć się = »odwrócić się: 'Ino sie na momancik odwiniemy, on zaráz co złapie'« Pr. fil. V, 814. »Gdy się sługa odwinęła, starszy (chłopiec) porwał za łebek...« Bal. 152. || »Odwinąć« = odwieść: »Odwinął kurek dubel-

tówki« Krak. IV, 133. || »Chto sie z Máćkiem bije, Ja kijem mu odwinie« (tak K.) Zb. XIII, 157, nº 5.

Odwitać = żegnać: »Odwituje mátko, ojce« = żegnam Kętrz. 49. »Tańcuj... áz ci (cię? K.) miły odwita« ib. 65.

Odwłaczać i poch. »Odwłaczam« = odwlekam Pozn. II, 273. Komu Bóg przeznacza, to mu długo nie odwłacza« ib. 274, ods.» Pies go (wilka) ta odwłócył: na poniedzieli, az po insy niedzieli...« Cisz. I, 318. »Odwłóczyć« = odwlec (o czasie) Wójcicki, Klechdy II, 63.

Odwodnica = drąg, wsparty na ścianach koleby, na którym wisi nad ogniskiem 'klucz', a na nim kocieł Encyklop. roln. II, 820. Rozpr. X, 292. »Odwodnica = ruchomy drążek, na którym za pomocą 'jadwigi' zawieszają nad ogniem kocieł z żentycą« Wrześ. 15. Spr. V, 362, p. w. Jadwiga. 385.

Odwodnieć = zwodnieć Petr.

Odwoziny »a. Przebabiny = przenosiny (po weselu)« Zb. I, 90, p. w. Przenosiny.

Odwód = »1, miejsce, leżące z boku: 'Odprowadziła mie na zielony odwód' 2, a. Przysada = drzewo z gałęziami 10 łokci wysokie, utkwione w ziemię przy budzie na cietrzewie, aby mogły na niem siadać zwabione maniakiem (myśliws.)« Pr. fil. V, 815.

Odwódek = fuzel, niedogon Ust. z Litwy. O. Petr. »Odwódek = niedogon, używany do wyrabiania octu« Osip.

Odwój = »odmęt, woda wirująca w rzece« Petr. »Odwój = mielizna na rzece, gdzie woda nie bieży, lecz wiruje« Wisła II, 42.

Odwracaczka: »Odwracácka = praca odwracania roli« Święt. 706 || »Odwracanka = czynność odwracania tj. orania roli po raz wtóry« Spr. V, 138.

Odwracać (o oraniu): »Mazurzy pokład ścierni' odwracają' pługiem tj. zaczynają brać skiby na wzdłuż z innej strony 'stajania', niż pokład, aby środki zagonów miejsca brózd zajęły« Święt. 2. 318. »Na wiosnę 'ńodwrácają' = jeszcze raz orzą« Zb. XIV, 149. || »Odwracać = zmieniać, kłamać: 'Marny odmiánek wsystko odwraca'« Spr. V, 116. || »Odwracać« = wracać? »Odwracaj, Mnie chustecki powracaj« Wisła II, 146, zwr. 21.

Odwrot = »druga órka« Pozn. I, 100. »Nawozu w odwroty dowieść« Krak. I, 356. || »Odwroty« odmiany, rozmaitości: »'Ze tyz to jeden Bóg, a odwroty niejedne są' = o tem, że święta z obrządkami... z powodu kalendarza nie razem przypadają« Lub. I, 324. || »Na odwrot« = nawzajem: »Pytá go sie tén na odwrót« Cisz. I, 23. »Ona mu na odwrót znowu napisała« ib. 262. || »Na odywrot = opacznie, naodwrot, odwrotnie« Pr. fil. IV, 849.

Odwrotka = »strona odwrotna tkaniny« Pr. fil. V, 815.

Odwrotny »korzeń = radix bistortae« Wisła III, 90.

Odwrykiwać = odwarkiwać, odburkiwać: »Poczęli się (pijani) odwrykiwać i odgrażać« Pozn. I, 281.

Odwstać = wstać, powstać: »Od stołów odwstaniecie« Wisła VII, 96.

Ody! = przyśpiew: »Ody dady dana...!« Kolb. 224. »Ody dydy...!« Krak. II, 493. »O dydy o dydy...!« Zaw. 81. »Ody ino!« Wisła VII,

125. »Ody ino ody! Oda ino oda!« = wykrzyk, używany w pieśniach« Spr. IV, 27. »Hojze ino ody ody!« Święt. 312, nº 530.

Odyak: »Odyák = zuchwalec, nie przebierający w środkach« (czy = Adjunkt? patrz ten wyraz K.).

Odymaczka = ścierka, z którą garnek odejmują od ognia Ust. z Litwy.

Odywrot p. Odwrot.

Odzakoni p. Oddziękować.

Odziabdziać = odrapać: »Stoi za dzwiami, Ma pyscasek odziabdziany« zagadka o stęporze Zb. VI, 11, nº 74. || »Odziabać = 'obrzucać' kartofle 'dziabkiem'« Pozn. II, 180. »Odziabać = źle wyprać bieliznę; licho wymłócić zboże« Święt. 706.

Odziać: »Ŭôdzác« Ram. 224. »Odziáty = odziany« Spr. IV, 358. Wrześ. rekop. Pr. fil. V, 815. »Miáł płóciennicę na sobie ŭodziáto« Zb. VII, 12. »Odziać« = wdziać »Odzij szaty nápikniejsze« Kuj. I, 278. »Ŭodział skrzydła« Zb. VII, 38. »Odziáć kijem = uderzyć« Rozpr. X, 292. Wrześ. 15. »Ŭodziáł kopiniák« Wisła I, 307. »Taki płasc, co jak sie niem odzieje, to nicht go nie widzi« Chełch. I, 111. »Odziany = o zwierzęciu drapieżnym, pokrytym w zimie pięknym włosem: 'Lis jest odziany piękną skórą'« (myśliws.) Pr. fil. V, 815.

Odzianie: »Odziánie« = odzienie, przyodziewek: »Król prosi, zeby mu dali jakie odziánie« Cisz. I, 36. Święt. 83. »Pán był odziéwány we wilcury i rózne odziánie« Zb. XV, 6. »W ty safie más odziánie« ib. 24. »Piętnáście chustek do odziánia« Święt. 480. »Miała krowa skórę, ale to nie skóra, tylko odzianie« Zb. X, 333.

Odzianka = suknia: »Pacześny fartuszek, a zgrzebna odzianka« Kuj. I, 306, zwr. 8.

Odziąbek = »odmrożenie« Pobł. 136.

Odziedziczyć = osiąść: »Cýsárz... napisál do niego, ka kce jakie miasto abo kráj, niek se tam odziedziczy« Zb. V, 203.

Odziej = »odzież« Zb. I, 35.

Odziemek = »pozostały (po czem? K.) pień drzewa« Lub. II, 212. »Odziemek = część drzewa blizko korzeni« Spr. V, 116. || »Odziemie = niższa część pnia drzewnego« Pr. fil. IV, 225. || »Odziemek = dolna cześć koszuli« Pr. fil. IV, 225. Zb. IV, 188. »Odziemnica = (u wieśniaczek krakowskich) dolna część koszuli z grubego płótna, przyszyta do górnej koszuli cienkiej, nadołek« O. || »Odziemak = 'knebie', badyl słomy zboża (tak! K.) jeszcze w ziemi tkwiący« Maz. V, 53. || »Odziomek«: »Od sosny został pniak z odziomkiem« Krak. IV, 160. »Odziomek = 1, pień 2, mały człowiek« Rozpr. X, 292. »Od(u)ziomek = pień, pieniek« Wrześ. 15. »Odziom a. Odziomek = część kloca grubsza, od ziemi, ze starszego końca« Pr. fil. IV, 849. O.

Odzieniak, »Odziewek, Odzieniacek, Odziewecek = głównie ubiór mężczyzn: 'Zaniósł swoje odzieniaki do domu'« Pr. fil. IV, 849.

Odzierzgać: »Gospodynie wyrwany len 'odzierzgają', uwiążą w 'kraczki', kładą w pęki...« Pozn. I, 108.

Odziew = przyodzianie, pokrycie: »Fartuch, to odziew na głowę« Doman. || »Odziewa« ż.: »Dawál jeś i ŭodziéwę« Zb. VII, 56.

Odziewaczka = chustka noszona na głowie przez kobiety na Szlą-

sku Ust. od J. Bystronia. »Odziéwaczka a. Hacka = wełniana duża chustka« Pr. fil. IV, 283, p. w. Hacka. »Odziéwka a. Odziéwaczka = chustka wełniana, którą się okrywają kobiety« Rozpr. XII, 97.

Odziewadło = przyodziewek, ubranie: »Świąteczne odziewadła« Kam. 82. 120. »Odziewadło = odzież, sukmana« Pr. fil. IV, 225. »Wywrócił kudły na kożuchu i ogarnął się w to odziwadło« Zb. VII, 107. »Fartuch służy i za płachtę, czyli 'odziewadło', gdy zarzucany bywa, jako duża chustka na plecy na koszulę, a czasami i na głowę« Maz. III, 30. || »Odziewadłko«: »Odziéwatko = okrycie, odziewadło (ubior, szata)« Zb. II, 250.

Odziewany = odziany Kopernicki rękop. »Pán był odziéwány we wilcury i rózne odziánie« Zb. XV, 6.

Odziewek »a. Przyodziewek = ubranie, suknie« Sand. 263. »Odziwek« Jastrz. »Odziewek = głównie ubiór mężczyzn« Pr. fil. IV, 849.

Odzież: »Odziża« Kuj. II, 274.

Odzięb ielizna = »miejsce odzięb bione, odmrożone na ciele« Pr. fil. V, 815. || »Odzięblizna = odzięb ienie, odmrożenie« Zb. I, 21. Wisła V, 422. O.

Odzipnąć = »odetchnąć« Pr. fil. V, 815.

Odziwiać = ? rozdziawiać: »Gębą odziwiał, nosem wykrzywiał« Maz. III, 62.

Odzucha = ? »Zaprásámy... na muzykę k temu odzucha, Co zacina, zazyna od ucha« Pauli, 38.

Odzywać się p. Odezwać się.

Odźwigać się = »1, nadźwigać się: 'Odźwigać się, jak zając ogona' (przysłowie) 2, cierpieć od zbytecznego dźwigania, naderwać się« Pr. fil. V, 815.

Odżalić = »odżałować« Wrześ. 15. »Jakze cie odzalić, synecku kochany!« Kiel. II, 44. »Moja dziewcyno! Juz cie nie odzálę, pokil moje zycie« Wisła VII, 122, nº 28. »Wszystkiego odżale, a pójdę z tobą« Zejsz. 70. »Ja cie nie odzale« Zb. XII, 186. Por. Odżałować.

Odżałować: »Ożałować« = nie pożałować: »Miarke masła ożałuję« Zb. IX, 215, nº 130. Por. Odżalić.

Odżarty: »Odzārty = gntgenährt« Bisk. 43.

Odżegnać: »Ksiądz odzegnál go (napastującego kobietę Strzygonia) monstrancyjo« Wisła VI, 309. »Ôdżegnál a. abszejdál = konfirmował, błogosławił« Hilf. 91.

Odżerać się: »Odzyrać się = odcinać się, odgadywać, kłócić się ząb za ząb« Święt. 706.

Odżerować się = odkarmić się: »Kaczory odżerowane dobrze« Tygod. ilustr. 1, XIV, 52. || »Odżerować«: »Odżyrować żelaza' = pociągnąć odwiatrem żelaza na lisy (myśliws.)« Pr. fil. V, 815.

Odżonąć = odegnać: »Odzenom« = odpędzą | Zb. IV, 235, nº 163. »Odżeń owce« Kiel. II, 238. »Od synacka mie zaden nie odżenie« ib. 115. »Odzeną« = odprawią, odpędzą Święt. 348.

Odżymać, »Odżymanie = ruch pewien i sposób prania 'chust', tj. bielizny« Pr. fil. IV, 849. »'Odżymać chusty' = prać bieliznę« Osip.

Odżynać: »'Odżynać od brózdy' = żąć z boku zagona« Wisła II, 757.

Ofagi = »otręby jęczmienne« Krak. IV, 315. Rud. 26. »Ofagi = otręby dla koni« Pr. fil. V, 155.

Ofagolić: »Ofagolĭc = zwieść, oszukać« Pobł. 58. Toż Ram. 224.

Oferta = »danina w naturze«, (zwykle sery, jaja, len, płótno itp.) składana przez pobożnych podczas odpustu na ołtarzach« Osip. || »Oferta« = cena a. ilość, proponowana przez przedsiębiorcę, przy budowaniu, dostarczaniu itd. Ust. z różnych okolic.

Ofertal = ? »Poborowscy parobcy... po wsi latają, kieby ofertale« Kolberg w odsyłaczu objaśnia nie ten wyraz, ale 'fertać się' Kiel. II, 85, zwr. 3. || »Ofertała = konkurent, kawaler« Parcz.

Ofertnąć: »Ofyrtnąć = obrócić prędko« Pr. fil. V, 815.

Ofertować »a. Obfertować = usługiwać: 'Dziewka obfertuje pana'« Rozpr. XVII, 49.

Ofiara: Formy: »Ochfiara« Kozł. 146. Zb. V, 245. Fed. 160. 415. Rozpr. XII, 42. Rad. II, 63. Rud. 183. Wisła VIII, 700. Sand. 153. 263. Pr. fil. IV, 224. Parcz. Mil. Święt. 706. »Ŭochfiara« Rozpr. VIII, 115; XXVI, 386. || »Ŭokfiara« Udz. »Okfiara« Cisz. I, 231. || Znaczenia: »Ofiara = 1, obejście ołtarza ze świecami 2, 'Iść z ofiarą' = iść do miejsca świętego a. na odpust z kompanją« Pr. fil. V, 815. || »Ofiarka«: »Ofiarują (w dzień ś. Mikołaja) baranki na plebanję, mówiąc: 'Ofiarka dla ś. ojca Mikołaja, za dobytek'« Pleszcz. 92, n⁰ 22 i ods. »Có kces za te ŭochfiarke, cóś dál dziadkom?« Zb. V, 245 (mowa o jałmużnie K.).

Ofiarować: Formy: »Ochfiarować« Kam. 136. 210. Krak. I, 199; IV, 52. Zb. VIII, 252. Rozpr. VIII, 115 (»Ŭochfiarŭować«). Fed. 77. 160. Mil. Parcz. Pr. fil. IV, 224. || »Okfiarować« Pr. fil. IV, 226. »Ŭokfiáruj!« Wisła IX, 238. || Znaczenia: »Za ciebie ja będę Bogu ofiarował« Rog. n⁰ 250. »Ochfiarował sobie« = postanowił, ślub uczynił, ofiarował się Krak. IV, 52. || »Ofierować się = sprawować się, zacho(wy)wać się« Święt. 706.

Ofiarunek = ofiara, dar: »Ochfiarunek na cypiec« Fed. 115.

Oficerka = oficer kobieta, starsza: »Tkóra najstarsiejsą oficyrką będzie, Na rsiodku spitala torby łatać będzie« Zb. IV, 183, n⁰ 411.

Oficyna: »Oficyny« blp. z Litwy. Bar. 30.

Ofiknąć = oszukać: »Jak sie dwa spikną, to trzecigo ofikną« Cinc. 17, n⁰ 323.

Oflajdać = »owalać, obabrać. 'Oflajdać się'« Spr. IV, 326. Rozpr. XVII, 49.

Oflis = »brak prawidłowego kantu w desce a. balu z powodu niedostatecznej grubości kloca« Pr. fil. IV, 849. »Gdy belki mają kant niepełny, zowią się 'oflis', 'bawulec'« Maz. V, 46, ods.

Ofrydać się = »spuszczać się na kogo« Spr. V, 385.

Oftuska p. Łoktusza.

Ofuknąć: »Według wyobrażeń ludu na Podhalu, łasica ma jad, więc 'kie łaska człeka abo bydle ofuknie, to hnet przyńdzie do chorości, spuchnie, a pojeden z tego i umre'« Spr. V, 385.

Ogacić = »osłonić ścianę na zimę słomą itp., zabezpieczyć od zimna« Pr. fil. V, 815. O. »Ściana od podwórza ogacona mchem« Wisła IV, 885.

Ogadziny: »Ŭogadziny« = oględziny, zwiady, pytanki Rozpr. VIII, 222. »Chłopak... udaje się... (z wódką) do rodziców dziewczyny i to nazywają 'iść w zaloty', a. 'w poseliny' a. 'ŭogadziny'« Zb. XIV, 82.

Ogaity »(o krzewie) = zielonością

pokryty, kępiasty« Kal. I, 46. Por. Obgaić.

Ogajdać = »powalać« Pr. fil. IV, 225.

Ogajenie = otoczenie gajem Radwański Mitologja, 17.

Ogałuszyć = »zagmatwać, otumanić« Parcz.

Oganiacz: »Oganiac = stróż polny« Święt. 706. || »Miała krowa ogon, ale to nie ogon, tylko oganiacz« Zb. X, 332, nº 388.

Oganiać = »strzec, pilnować. 'Oganjać się = nie dopuszczać do siebie, bronić się« Święt. 706. »Mysz mąkę ogania, szczur za pługiem chodzi...« Wójc. II, 278. »Myszka mąckę szynkowała, A kotek jej oganiał« Kuj. II, 67. || »Oganiać się« = kłócić się? »Kacmárz z kacmárkom ciągle sie swarzyli, oganiali« Cisz. I, 233. Por. Obganiać.

Ogar = »kawałek smolnego, niedopalonego łuczywa, głownia« Święt. 706. »Z ust Strzygonia bucha ogień, tak jakby jaki ogar płonący trzymał w nich silnie« ib. 494. »Ogar = drzewo niedopalone; czasem na dziecko wołają: 'Ty ogarze!'« Udz. || »Ogarek«: »Ogarek = 1, mały kawałek czegokolwiek 2, przezwisko małych chłopców« Rozpr. X, 292. »Ogárek = opałek, głownia« Cisz. I, 136, ods. »Ogarek = kawałek czegoś« Spr. V, 385. »Ogarek = niedopałek, głowienka, kawałek niedopalonego czyli ogorzałego drzewa« Pr. fil. IV, 903. »Ogarek« = niedopałek cygara Ust. z Litwy. || »Ogarek = kaganek (z olejem)« Pr. fil. IV, 225.

Ogar = pies gończy: »Poszed ksiądz na zając, Pojął suczkę w łycko: — Latajże, purcajże, moje ogarzycko!« Pozn. V, 101, zwr. 3.

Ogard- p. Ogrod-.

Ogarnąć: »Izbę ogarnąć = uprzątnąć« Tygod. ilustr. 1, IX, 210. || »Ogarnąć = ubrać, zaopatrzyć kogo w porządną odzież. 'Ogarnąć się' = sprawić sobie porządną odzież, ubrać się« Święt. 706. »Ogarnuł go w pajskie suknie« ib. 374. »Kto sierotę ogarnie« Pozn. IV, 146. »Pojmij se sirotę, ogarnij. Dorobis sie chleba« Kozł. 124. || »Ogarnąć (o ogniu) = zgarnąć, uporządkować ognisko: »Ogień użalał się z płaczem (przed p. Bogiem), że nigdy go 'ani nie ogarną, ani obleką' (tj. nie żegnają)« Wisła VI, 924. »Ogarnijcie te pecyska, coby sie spaliło do cysta« Chełch. II, 103. || »Ogarnąć = przejąć, objąć: »Tak go żałością ogarnęło...« Kam. 45. »Zara me sny ogarno« Chełch. I, 153. »Ogarnąć się = 1, ubrać się: 'Ogarnijta sie porządnie, coby nie było me was wstyd' 2, stłuścieć: 'Krowy ogarnęły sie niedługo po ty chorobie'« Spr. V, 116. »Ogarnąć się = ubrać się przyzwoicie« Osip. »Ogartać, Ogartywać się = przybierać w suknię, ubrać się« Krak. IV, 315. Zb. I, 73. »Ślachcianka... Nie ogarnie mi sie, kieby jaka mamka« Was. 179. Chełch. II, 74.

Ogarnówka = »odzienie« Zb. II, 240. 250. Święt. 706.

Ogarny = ? »Taki ogarny na twarzy« Pr. fil. V, 815.

Ogata = »ogacenie tj. opatrzenie ściany domu, obory, stodoły deskami, gałęźmi, gnojem, słomą na zimę« Spr. V, 138.

Ogawić się = »mozolić się« Rozpr. XVII, 49.

Ogdób, »2 pp. 'ogdoba', lm. 'ogdoby' = brzeżny sznur sieci, do którego się sieć przytwierdza« Prac. (z Kaliskiego).

Ogęziały, »Zgęziały = zleniały

i skurczony od zimna« Zb. I, 21. »Kazał mi ksiądz Tatárkę żąć, A ja mała, ogęziała, Ni mogę się zgiąć« Pozn. V, 108, nº 216. Por. Przygężały.

Ogibać się = »chwiać się: 'Zielony mostecek ogibá sie'« Spr. IV, 27. Rog. nº 53. »Biéda buczka na starość ogibać« (= trudno stare drzewo giąć K.) Cinc. 5, nº 20.

Ogień: Formy: »Uôgiń« Hilf. 97. »Ŭôgiń« Ram. 224. »Ŭôdzyń« (= ŭôgiń K.) Wisła VI, 212. »Ogniu« 2 pp. u Kraszewskiego i Ust. z Litwy. || Znaczenia: »Nowe ognie« wydobywane tarciem, zamiast 'starego' Kuj. I, 92, nº 6. Patrz Bylicowy. Nowy. || »Ogień składać« = rozkładać, układać, podpalać: »Nie trzeba ci będzie ognia składać« Rog. nº 15. || »'Chera', choroba świń, zwana gdzieindziej 'ogniem' a. 'czerwonką'« Derd. J. 23, ods. 7. || »Ogieniek«: »Zapaliłaś moją duszę Nie słomką, nie ogieńkiem, Ino słówkiem milusieńkiem« Kuj. II, 234. || »Ogienieczek«: »Na co ten dołeczek? — Na ogienieczek« (z gry w 'Wilka i gąski') Sand. 170. »Na oginieczek« (w takiejże grze) Zb. XIII, 82, nº 17. || »Ognicek = zdrobnienie 'ogień'« Wrześ. 15. Rozpr. X, 244. »Na háli ognicek sie páli« ib. 292. || »Ognioszczek«: »A któż nám ten ognioszczek założył?« Pr. fil. V, 815. || »Ogieniaszek, zwany często 'święty ogieniaszek'« Osip. »Gdy się ma iść spać, to gospodyni powinna 'ogieniaszek' przeżegnać temi słowy: 'W imię Ojca... święty Wawrzeńcze przebłogosławiony, tobie oddaję ogieniaszek sławiony pod najświętszą twoją opiekę'« Pozn. I, 144. »Rozpalić ogieniaszek na nalepie« Krak. III, 90, nº 194. »Wyjmij je (wianeczki) z ogieniaska, niech nie więdnieją« Kiel. I, 72, nº 30. »Ogieniaszek zachowajcie (to znaczy 'ogarnijcie', 'przeżegnajcie' K.), Na czeladź się nie spuszczajcie« Pozn. V, 55, nº 95. »Matka ś. Piotra... jeszcze głębiej do ogieniaszka (w piekle) spadła« Lub. II, 208. || »Ogienisko«: »Złapmy tę brodzisko, Rzućmy na ogienisko« (mowa o ogniu świętojańskim K.) Wisła VI, 233, nº 9. || »Ognik« p. Ognipiór. || »Ognik = roślina sinapis arvensis« Wisła III, 91. || »Bratowa... przyszła się niby to ogniska zamówić« = niby o ogień prosić Wisła VI, 856.

Ogier: Bez wstawki e: »Ŭogra« 4 pp. Zb. VII, 95. »Ogra«. Rozpr. III, 364. Kiel. II, 235. »Ogry« lm. Zb. XV, 13. »Na ogrze« Cisz. I, 252. L. || Z wstawką e: »Ogiera« Bar. 42. Ust. z Litwy. L. O. || »Ogier« = snop: »Snopy zboża bywają wiązane bliżej kłosów, wtedy zowią się 'kłosaki' a. 'ogiery'« J. Łoś. Por. Zakośniak. || »Ogier« u sieci: »Do wiązadła (u sieci, zwanej 'brodzień') przytwierdza się drąg, tak zwany 'ogier', który służy do podtrzymywania górnego brzegu siatki...« Wisła IX, 97.

Oglądać i Oględować: »Oglonąć« Pr. fil. IV, 225. »Ogląda sie« Chełch. I, 222. Por. Obglądać. || »Ja z konika nie zsiądę, Aż swą Kasię oglądnę« Maz. V, 295, zwr. 5. »Cego się oglądas? — Słonka na niebie, Jasieniu, ciebie« Sand. 52. »Oglądać się = spodziewać się, spuszczać się na kogo, powierzać się: 'Oglądałem się na niego' = spuszczałem się nań, powierzyłem mu się. 'Nie oglądaj się na nic' = niczego się nie spodziewaj« Zb. I,

21. || »Oględować: »Ogląduje« Pozn. V, 132. »Ogląduje« Zb. V, 205. 213. »Oglądywali« Zb. III, 23. »Oględować« Pozn. II, 64. 247. Zb. VIII, 68. Ust. z Jaworza. Cer. Por. Obglądać.

Oględnik = »swat. Por. Posłaniec« Spr. IV, 326. »Oględnik, 'żeniaty chłop z podkrewieństwa', towarzyszący na 'oględach' a. 'pytankach' kawalerowi« Pozn. III, 191.

Oględziny i Oględy: »Oględziny, Oględy, Opatry, Przeglądy: 'Jechać w oględy'« (opis) Zb. I, 88. »We czwartek a. piątek idzie kawaler oświadczać się, 'na oględy'« Pozn. II, 118. »Oględziny« (opis) ib. 254. 319, nº 11. »Ŭoględziny = pierwsza wizyta u panny młodej, poprzedzająca t. zw. 'namówiny'« Rozpr. X, 292. Wrześ. 15. Patrz pod Oględnik przytoczenie z Pozn. III. »Oględy = zaręczyny« Sien. 252. »W karnawale treścią rozmów bywają t. zw. 'oględziny'; każdy bowiem kawaler jeździ w różne parafje na oględziny, zanim upatrzy najbogatszą pannę« Wisła II, 759. »Pojedzie tędy Młody na oględy« Wisła VI, 232, nº 4. »Nie tędy ...Do mej Małgosi w oględy« ib. V, 43. »(Wdowiec) Przyjechał... w oględy« Maz. I, 232, zwr. 5.

Ogładzony = wykastrowany? »Wieprzek ogładzony« Kam. 111.

Ogłaszać: »Ogłoszować« Pr. fil. V, 815.

Ogłaszka p. Ogłoska.

Ogłazka p. Ograżka.

Ogłobić = »kliny zabijać, zacieśnić, obtykać wkoło: 'Nogi ogłobić'« Rozpr. X, 218. »Ogłobić = nabić na trzonek np. ciupagę, motykę« Wrześ. 15. »Ogłobić = umocnić np. zabijaniem klinów: 'Dobrá ciupaga, ino jom musicie ogłobić'« Spr. V, 385. »Ogłobić = obić wkoło, poprawić: 'Ogłobicie trzósło, które sie obruszało'« Pr. fil. V, 815. O.

Ogłosić się = »zgłaszać się, odzywać się« Spr. V, 357, p. w. Głosić sie. »Miáł sie ogłosić do wás« Aten. VI, 643. »Ŭogłosili ŭo tem króla« = oznajmili o tem królowi Wisła I, 306.

Ogłoska = zapowiedź Tygod. ilustr. 1, XIV, 126. »Nie będę ci wierzyć, aż będzie ogłoska« Rog. nº 167. »Będą ogłoski na tej Rudzkiej farze« ib. nº 168. »Żenich daje księdzu na 'ŭobŭoszki' czyli 'ogłoszki' = zapowiedzi« Aten. VI, 651. »Ogłoska = wieść, wiadomość, pogłoska« Lub. II, 212. »Stała się nam tu taka ogłoska: Wybiła męża pani Pawłowska« Knj. II, 54. Toż Lip. 115. Pozn. IV, 227, nº 436. || »Ogłaszka = zapowiedź« Rozpr. XII, 97; XVII, 49. Zb. IX, 267.

Ogłoszować p. Ogłaszać.

Ogłowica = »uździenica« Wrześ. rękop. Cer. Pr. fil. V, 815. »Sprzedający konia bierze uzdę, ale ma ze sznura zrobioną ogłowicę, którą zakłada« Zb. V, 136, nº 10. »Carnoksięznik przyjechał na smoku, dzierżył go na ogławicy« W kolibie, 5. Por. Ogłówka.

Ogłówka = »uździenica« Pr. fil. V, 815. »Ogłowka = uzda, 'uździenica' rzemienna« ib. IV, 850. Por. O. Ogłów. Por. Ogłowica.

Ogłuchnąć: »Ŭogłuchnięty« Rozpr. VIII, 151.

Ogłupieć = zwarjować Hilf. 127 (»ŏglupiā = ogłupiała«). || »Ogłupieć (może raczej 'ogłupić' K.) = oszukać: »Drużba... chce gospodynie 'ogłupieć', oszukać« Pozn. II, 106.

Ognać = opędzić, obronić: »Sam pan Jezus ognał sirotke« (od psów)

Kozł. 259. »Nié miáł się tko obrać siérotecki (od psów) ognać« Zb. IV, 92, zwr. 2. Toż Rozpr. VIII, 166; IX, 182. Maz. II, 161, nº 355; III, 345. »Pójńdę... sobie ognać pkły« Pozn. VI, 15. || »Ognać się = opędzić się, uwolnić (od szkody, od złodziei itp.)« Krak. IV, 315. »Ognać się przed natarczywą bab napaścią« Pozn. I, 127. »Ognać się = opędzić się, uwolnić się« Święt. 706.

Ognaryjá p. Ordynarja.

Ognicha = »łopian, łopuch« Zb. II, 9. »Ognicha, kaszubs. 'ŭôgniszka' a. 'gòrczŷca polna'« Pamiętnik fizjograf. V, dział IV, str. 13. »Ognicha a. Ogniszczka = rzodkiew łopucha, rzodkiew dzika, ognik żółto kwitnący« Pobł. 58. »Ognicha = gorczyca polna (sinapis arvensis)« Hemp. »Ognicha = pszonak« Pr. fil. V, 815. »Łopucha = ognicha, ziele« Zb. VI, 137, nº 95, zwr. 4. »Ognicha« Mrongovius niemiec.-pols. p. w. Hederich. »Ŭôgnicha, Ŭôgniszczka = rzodkiew dzika« Ram. 224. »Ŭôgniszczka = oduvančikъ (leontodon taraxacum)« i rzodkiew Hilf. 188. »Ogniucha« Zb. VIII, 258. »Kurpie... wiosną żywią się samą zieleniną, jak oto 'rzepichą', czyli 'ognichą', pokrzywą...« Połuj. 65.

Ognić = zaogniać, jątrzyć: »('Bolec' mówi:) »Idę w oko, będę je ognić i męczyć, aż zaślepnie« Wisła VIII, 143.

Ogniły = leniwy (przez dwuznaczność niemieckiego 'faul'): Parobecek do nich (do koni) coś ogniły« Maz. I, 152, zwr. 28. Toż Łęcz. 32, zwr. 12. Kal. I, 115, zwr. 18.

Ogniostroje = ognie sztuczne Huc, 330.

Ognipiór O. »Ognie pióro a. Ognik« Was. 225. 244. »Ognipiór« Wisła IV, 882. »Ognik a. Ognipiór« Pleszcz. 125. »Omywanie ogniopióra« ib. 121. »Ognie pióro a. Ognipiór« Pr. fil. V, 815. »Ogniopiór« O. »Ognipiór = skrofuły« Osip. »Ognik = strup« Petr.

Ognisko (w znaczeniu 'foyer'): »Ŭôgniszcze« Hilf. 109. 123. 188. Ram. 224.

Ognisko = jakiś chwast, »podobny do kwitnącego rzepaku; zwą go także 'peonogiem' a. 'pszczonogiem'« Rud. 16. Por. Ognicha.

Ognisty: »Najogniściejszy«: »Żeby cię najogniściejsze pioruny zapaliły« Kuj. I, 52.

Ogniwo = »krzesiwo, stal do krzeszenia ognia« O. »Ogniwo« = szponga z twardego drzewa, spajająca deszczki gnojnicy Krak. I, 176. »Ogniwo = spojenia żelazne u sochy« Was. 58. || »Ogniwo = odległość między węzłami u siatek pływających« Prac. || »Zaświećże, miesiączku na cztery ogniwa... Rudawiankom, co idą od żniwa« Rud. 130, nº 16.

Ogolić »'kogo bez mydła' = pobić. 'Ogolić kogo z cego' = obrać, okraść« Święt. 706. || »Ogolnąć« np. batogiem = palnąć, walnąć Hilf. 174. Por. Obgolić.

Ogon: »Ogón« Chełch. I, 46. 68. 154. Wisła VII, 363. || »Ogon = sztuka bydła: 'Mam trzy ogony w oborze'« Sand. 263. 269. »Niejednemu dał pan Bóg i dziesięcioro ogonów« Kam. 61 i ods. »Ogon« (u Górali) = krowa Encykl. roln. II, 827. »'Dwa ogony' = dwie krowy« Krak. IV, 302. »Parę ogonów (= cieląt) i parę prosiąt« Myszkowski Strachy, 17. Wisła VII, 363. || »Malujes, jak pies ogunem« = kłamiesz Chełch. I, 154. || »Ogony« = gatunek jabłek Zb. XIV, 28. || »Ogon«

= jakoby mniejsze wesele, poprawiny, odbywające się u rodziców nowozamężnej, po weselu Pozn. 198. »Ogon zakończa uroczystość weselną« ib. 244. »Na drugi dzień po ślubie wyprawiają 'ogon' (opis)« ib. 247. Pozn. II, 96. »Początek wesela nazywają niekiedy 'czołem wesoła', koniec zaś jego 'ogonem'« (mylnie podana forma 'wesoła'; powinno być 'wesela'; 'wesoła' jest liczbą mnogą K.) Pozn. II, 237, ods. 295. 310. 321, n° 15.

Ogoneczka = narzędzie do oganiania much Zb. IX, 262, n° 321, zwr. 5.

Ogoniarz: »Ogoniárz = przezwisko, nadawane mieszczanom« Pr. fil. IV, 225.

Ogoniaty: »'Ogoniatá kosiula' = nierówno uszyta« Spr. V, 385. »Ogoniaty = nierównie uszyty, zwłaszcza suknia« Wrześ. 15. »Ŭogoniatá spodnica = nierówno uszyta« Rozpr. X, 292. Spr. IV, 326.

Ogonkowe = »przy sprzedaży krowy a. świni temu, kto ją na targ przypędził, płaci się 'ogonkowe', podobnie, jak furmanowi, przy kupnie koni, 'oduzdne'« Kuj. II, 274.

Ogorzeć (o słońcu): »Jak to juz tak ogrzało, tak to juz siersonie látały« (gdy słońce zagrzało, to szerszenie latały) Cisz. I, 279.

Ogorzelewo: »W Łani jest chleb na kopani, w Ogorzelewie toć go nie wiele« Kuj. II, 266.

Ogorzelina = »opalenie ciała na słońcu: 'Przyjdzie święty Michał, Będzie ogorzelinę spychał'« Pr. fil. IV, 850.

Ogóle, »Na ogólach = konwenansowo« Mil. »Ogóla, Ogólniki: 'Na ogólach mówić' = zbywać ogólnikami, co innego myśleć, a co innego mówić« Święt. 706. »Na ogólach = na pozór« Pr. fil. V, 815. »Na ogólach = niby to, nie na serjo: 'Zalecali mi sie, wszyćko na ŭogulach'... 'Gádać na ŭogulach = co innego mówić, a co innego myśleć'« Spr. IV, 325. »Zalecali mi się śkumo (= rzekomo K.) na ogólach« Zb. II, 253. Zb. IV, 140. »'Gadka na ogóle' = przypowiastka ogólna, nie do osobistości« Kam. III. »Nakazowali, cobym (paniczowi o śmierci ojca) jeno na ogóle gadał« = niejasno, w przenośni, tylko wzmianką« ib. 11. »Dziedzic pedział Jaśkowi ino na ogólach, ze mu da córkę, bo se nigdy nie myślał takiemu oborwusowi dać swoji córki« Święt. 416. »Na ogólak = naogół, powierzchownie, byle zbyć, dla zamydlenia oczu: 'Powiedział na ogólak' = dał odpowiedź ogólną, wieloznaczną, żeby go nie zrozumiano« Kuj. II, 274 (z Bibl. Warsz. LXXX, 627).

Ogólnik, ż. Ogólnica = kupiec, handlujący materjałami aptecznemi Ust. z Wilna.

Ogór i Ogórek: »Coś jádáł? — Ŭogóry« Zb. XIV, 220, n° 6. || »Ogórki = gatunek jabłek« Zb. XIV, 28. || »Ogórki a. Parchy a. Capy = śliwki zepsute bez pestek« Spr. IV, 375. || »Ogórki a. Kłumpie = drewniane obuwie w gub. Suwalskiej« Pr. fil. IV, 850. Por Kłumpie. || »Ogórka« ż. Rozpr. XII, 47. Pr. fil. V, 816. || »'Ogórki kisić' = chodzić z wyciągniętą koszulą« Spr. IV, 27.

Ograbać się = »uczesać się niezupełnie dobrze, oporządzić się« Święt. 706.

Ograbczak: »Ograbczák = ? »Miele, jak na ograbczáku« Wisła VIII, 793, n° 1239.

Ograbiny = »Polterabend« Mrong. niem.-pols. 585 = wilja wesela, pusty wieczór.

Ograbki: »Ográbki = ułomki kłosów, trawy, zielska otłuczone przy młóceniu, które się zgrabia po zebraniu słomy posadu; zgrabki, omiotki« Pobł. 58.

Ogracany = »zwalany« Parcz.

Ograć: »Ográł jo ze syćkiego« Zaw. 54. Por. Obgrywać.

Ogranica = »poza granicą wsi: 'Byłem na ogranicy' = we wsiach sąsiednich, o granicę, a. na gruntach tych wsi« Kuj. II, 274. »Ogranice iść (? K.) a. 'Iść na ogranice' = iść do wsi sąsiedniej« Krak. IV, 315. »Ogranica = miejscowość poza granicą wsi rodzinnej« Święt. 706. Cer. »Ogranica = przestrzeń zewnątrz granicy położona« Pr. fil. IV, 850. »Ůogranica = wsi okoliczne: ktoś się ożeni w sąsiedniej wsi, to się nazywa, że się ożenił 'na ůogranicy'« Rozpr. XXVI, 386. »Poszed na ogranicę« Kuj. I, 156. »Posła na ogranice suzyć« Krak. I, 121. Kłosy XIII, 43. »Parobek z ogranicy« ib. IV, 120. »Drapnął za ogranicę« ib. 196. Krak. I, 33. »Gdy się chłop zamyśla żenić... w sąsiedniej, czy dalszej wsi, mówią, że się żeni 'na ogranicy'« ib. 71. Święt. 62. »Baba... znajoma we wsi i w ogranicy« ib. 134. »Nie chcę... ani Zawiślanki, ani z ogranicy...« ib. 197. »'Tłukuje sie (= straszy) we wsi i w ogranicy« ib. 484. Radwański Mitologja, 57.

Ograniczny = »sąsiedni« Rozpr. III, 373. »Wioski 'ograniczne'« Krak. I, 88. »Ograniczna (wieś) = nie kościelna« (? K.) Pozn. I, 212. Zb. IV, 223, ods. 3.

Ogranicznik = »sąsiad, mieszkający o granicę« Pr. fil. IV, 225. »Ogranicnik = sąsiad graniczny« ib. 850.

Ogratać się = »ogarnąć się z biedy« Wrześ. 15. »Ográtać sie = ogarnąć się, przyjść do siebie (z biedy)« Rozpr. X, 292. 243. Spr. V, 385.

Ograżka = febra, zimnica, zimnisko, gorączka, zimno Zb. I, 21; II, 139. Pozn. II, 29. Zb. XIV, 197. Kuj. I, 53. 96, nº 24 i 30. Lub. I, 26. »Ograzka« Spr. V, 116. || »Ůográzka« Rozpr. IX, 117. Zb. XIV, 131. »Ográżka« Derd. 30. 64. Hemp. »Ůográżka« Ram. 225. »Ográzka a. Zimno« Zb. VIII, 252. Wisła V, 37. 162. Udz. Rozpr. XX, 432. || »Ogróżka a. Ograżka« Kuj. II, 274. »Ogrózka« Sand. 263. Krak. IV. 315. || »Ůobrázka a. Ůográzka = febra« Rozpr. VIII, 230. || »Ogłazka = febra« Wisła I, 154. || Niezrozumiała jest »'ograszka' = granie« Maz. II, 272, zwr. 3. Por. Ogrozić.

Ogrodnica: »Ůogórdnica« = płot przy chałupie Hilf. 188.

Ogrodniczek = »taniec ahłopca z dwiema dziewczętami« Pr. fil. V, 155.

Ogrodnik = »wyrobnik« Spr. V, 116. »'Ogrodnik' czyli 'chałupnik'« Połuj. 135. »(Maryja) Obaczyła ogrodniczka W szczerem polu komorniczka: — Ogrodniczku, przenocuj mnie!« Lub. I, 109, zwr. 4—5.

Ogrodnina = ogrodowizna: »zaspokajać głód niedojrzałym bobem lub inną złą ogrodniną« Witw. 85. || »Ogrodownina = ogrodowizna, włoszczyzna« Petr.

Ogrodowski »wosk = cera arborea« (maść ogrodnicza) Ciesz. 67.

Ogrodowstwo = ogrodnictwo:

»Był ogrodostwa pięknie wyuczony« Pozn. VI, 7.

Ogrodowy = ogrodnik Kuj. I, 146. 147. Zb. I, 21. Pozn. VI, 7. 68. Spr. V, 117. »Ogrodowy = 1, ogrodnik 2, dzierżawiący ogród = sadowy« Pr. fil. IV, 225. »Ogrodowy = ogrodnik w sadzie dworskim, sadowy« ib. 850.

Ogrodzaj: »'Drzewo na ogrodzáj' = na ogrodzenie« Pr. fil. IV, 225.

Ogrodzenie: »Ogardzenie« Pobł. 58.

Ogrodziarz = »dzierżawca ogrodu 300 prętowego, odrabiający za to pewną ilość dni« Pr. fil. V, 816.

Ogrodzić: »Ůôgardzîc, Ůôgrodzîc« Ram. 224.

Ogrodzisko: »Miejsce, gdzie dawniej stał zamek Świętopełka, między jeziorem Białem a Kłodnem, zowią Kaszubi teraz 'Ogrodziskiem'« Derd. 134.

Ogromadzać, »Ogromadzić = zabiegać (w znaczeniu 'oszczędzać'): 'Ogromadza po trochu' = dba o to, żeby mieć gospodarstwo w porządku i w zasobie Czark. Toż Maz. V, 52. »Ogrumadziuł (owce)« = skupił do gromady Chełch. II, 16.

Ogromnie = bardzo: »Uczył sie ogromnie pisać i czytać« Pozn. VI, 84. »Ogromnie sie wywiaduje« ib. 111. »Ogromnie sie nauczył grać na skrzypcach« ib. 314. »Płanetnik... był taki czarny, że ogromnie« Zb. XI, 5.

Ogromny: »Ogrómny« Chełch. I, 210. »'Kupiec ogromny' = bogaty, wielki Zb. XI, 123. || »Ogromnisty, Ogromniasty« Ust. z Litwy. || »Ogromerny« Zb. I, 47. Por. Okroperny.

Ogrozić nieosob. = mieć paroksyzm febry: »Ogroziło go« Sand. 263. »'Trzy razy ją ogroziło' = trzykroć ją febra trzęsła« Kuj. I, 96. »Tyle pączków zawiązać, ile razy febra już ogroziła« ib. »'Ogroziło go dzisiaj' = dostał dziś febry« Kuj. II, 274. Pozn. VII, 289. »Ůôgrozîc = przejąć dreszczem i gorączką: 'Ůôgrážka.. człowieka môcno ůôgrozi'« Ram. 224. »Ogroziło mnie = mam gorączkę, febrę, zimno mi« Jastrz. »Nie dręcz, nie trzęś, nie ograżaj, idź na lasy...« (zamawianie febry) Pozn. VII, 158.

Ogród: »Ůogard« Hilf. 174. 188. Pobł. 58. »Ůôgard, Ůôgród« Ram. 224. »Do ogroda« Was. 171. || || »Ogród« = koło około księżyca: »Gdy księżyc w ogrodzie, deszcz do trzeciego dnia niezawodny« Zb. VI, 196. || »Ogródek«: »Do ogrodka« Święt. 355. »Ogródek« = ogród przy dworze Ust. z Ukrainy. Patrz. Dziadków. || »Ogrodyszek« Kuj. I, 259. 275. 298. 302. Wisła VIII, 277. 700. 706. Łęcz. 195. Pr. fil. V, 816. || »Ogródko«: »Moja jagódko, Schowałaś się w ogródko« Wójc. I, 31. || »Ogródczyk« Wisła II, 845. Ust. z Litwy. || »Ogrojec«: »Do ůogrojca« Zb. XV, 174, nº 128.

Ogródka = ogrodzenie np. studni Chełch. I, 96. »Ogródzka = ogrodzenie« Ust. od Warszawy. || »Ogródka = ogródki (omówienie, niedopowiedzenie) Sand. 263. »Gadke te wywiódem w ogródce« = przez alegorję, w przenośni ib. 272.

Ogrubny p. Obgrubny.

Ogródź: »'Ogródzie', rozległe, tuż poza wsią będące, topolami i wierzbami wysadzone przestrzenie, w których kapusta się rodzi...« Aten. XIII, 226.

Ogryzka = ogryzek: »Druchny, po ukończeniu jedzenia, oczyszczą

izbę z gnatów, ogryzek i śmieci« Kuj. I, 291. »Ǔógrýzka = ogryzek« Ram. 224.

Ogrzać: »Ogrzaty = ogrzany« Rozpr. X, 201.

Ogrzał p. Wogzal.

Ogrzewacz: »Ogrzewac = piec« Spr. V, 117.

Oha! p. Ocha!

Ohawny = »wstrętny« Pr. fil. IV, 285.

Ohołoble p. Hołobla.

Ohurny = »nieprzystępny, opryskliwy« Spr. V, 385.

Ohyda = »coś wielkiego, o człowieku wielkim a. o koniu: 'E, to ohyda'. 'Całá ohyda tego przysła' = dużo przyszło« Spr. V, 385.

Ohynie = »jagody upajające, gdy w większej ilości są zjedzone« Zb. X, 197.

Oj! z różnemi dodatkami; »Oj da!« po każdym czterowierszu Wójc. II, 234. »Oj da da da!« Kuj. II, 203 (nie ludowa K.). »Oj da da!« Krak. II, 143. »Ojda to tu!« Pozn. I, 193. Por. Dana. || »Oj dididi!« = okrzyk radosny Cen. 76. »Oj dyna!« Zb. XII, 127. || »Ojej! Ojeje! Ojejku! Ojejo! Ojeju! = wykrzykniki podziwu a. bólu Pr. fil. V, 816. »Zasła w daleki świat, o jej!« Chełch. II, 43. »Oje jeje!« Maz. III, 263, nº 360. »Ǔojejku! = okrzyk zdziwienia, podziwu« Wisła I, 154. »Ojeja! = wykrzyknik podziwu a. bólu« Pr. fil. IV, 226. »Ǔojéj!« = okrzyk podziwu ib. III, 306. »O jo jo joj!« okrzyk żalu Kozł. 88 i nast. »Oj ta da da ciuch ciuch dana!« Pozn. I, 251. »O joj! Ǔojojoj! = wykrzyknik boleści, przerażenia« Rozpr. X, 290. »Oj ty dy!« Zb. VI, 129. »Ojze moja ojze!« Zb. IV, 163. 179. »Oj ta dyna da!« Rad. II, 34. »Ojze jeje jej!« ib. »Ojze ino!« Zb. XV, 74. 99. »Ojze ino dana!« Krak. II, 101. »Ojze ino dyna dyna!« Zb. XII, 188. »A ojze ojze!« Lub. I, 265. »A ojze ino ojze!« Kal. I, 142. Por. Joj.

Ojas: »Ǔójas (? K.) = haraburda, hałaśnik« Ram. 225.

Ojciec: Formy: »Wojciec« Kuj. II, 285, nº 70. »Wociec« ib. Pr. fil. IV, 264. »Ǔojciec« Opol. 37. || »Ociec« Spr. IV, 347. Cisz. I, 211. Kozł. 274. 353. Pozn. IV, 411. Chełch. I, 21. Maz. V, 254. »Ǔociec« Opol. 37. »Ǔóciec« Rozpr. IX. 154. 175. 187. »Ǔóciec« (? K.) Zb. VII, 27. Sand. 132. Kuj. I. 138. 161. Oles. 157. Rozpr. IX, 175; X, 218; XII, 48. Kozł. 168. Zb. IV. 147; XII, 145. Pozn. VI, 106. Was. 143. Zaw. 80. Maz. II, 63. Wisła VI, 304. Spr. V, 138. 384. Kolb. 181. Czark. || »Ojciej« (tak K.) Wójc. II, 307 (jedyny przykład K.). || »Ǔoje« Bisk. 27. Hilf. 115. 188. Derd. 4. Pobł. 58. »Ǔójc« Hilf. 104. »Ǔójc = 1, ojciec, rodzic 2, ojciec duchowny 3, ksiądz zakonny« Ram. 225. || »Ś. Mikołaj jest patronem parafji (Międzyrzeckiej); lud tutejszy nazywa go 'ojcem'« Pleszcz. 92. || »Ojczenasz«: »Oteze nasz« Hilf. 174. »Ǔótczenász a. Ǔójczenász« Ram. 230. »Koronka dziewięć razy poświęcana 'ojcenasym'« Fed. 243. || »Ojciec!« = 5 pp., używany w przemówieniu do ludzi starszych Ust. od Warszawy. »Ojciec!« woła żona męża Kal. I, 255. || Znaczenia: »(Szewcy) zgromadzenia swoje (pod nazwą »Gospoda«) odbywają w domu jednego z mieszczan, zwanego 'ojcem gospodnim'« Zb. XIII, 55. »'Ojciec gospodni' = majster, w którego mieszkaniu znajduje się gospoda czeladzi« Pr. fil. V, 974. || »Ojciec Jacenty« = gra towarzy-

ska (opis) Wisła V, 558, nº 6. »Ojciec Migieljusz« = gra dziecinna Rud. 119, nº 6. (opis). »Bawią się w 'ojca Wirgiljusza' (zwanego przez niektórych 'Wigiljuszem')« (opis gry) Wisła IV, 839. || »Pan ojciec« o ojcu: Maz. III, 279, zwr. 16. Rad. I, 206. »Pán ociec« Wisła VII, 300. || »Ojczaszek«: »Ojcásek = ojciec niedbały o dzieci, srogo się z niemi obchodzący, ojczym; syn tego samego usposobienia, co ojciec« Święt. 706. || »Ojcuszku!« Pozn. II, 106. || »Ojczuchno!« Kuj. II, 280, nº 10. || »Ojczulo« Kuj. II, 285, nº 71. || »Ojczysko = ojciec« Wrześ. 15. Por. Chrzestny. Domowy. Ojcowie.

Ojcowicki = »(syn) mający rodziców, którzy posiadają ojcowiznę. 'Ojcowicka' = córka gospodarza, a. dziewczyna, mająca 'ojców' (= rodziców), w przeciwstawieniu do sieroty: 'Nie dziwujcie sie ludzie, Bo ojcowicka za mąż idzie'« Pr. fil. IV, 225. K. Hofmanowa, Pisma, IX, 49 (Lub. II, 209 'ojczewiczka'). Pr. fil. V, 816. »Ojcowicek = syn kmiecy; syn zamożniejszych gospodarzy« Święt. 706. »Ojcowicka = córka kmieca; córka zamożnych rodziców« ib. »Ůojcowicek = chłopiec, mający rodziców, w przeciwstawieniu do sieroty« Rozpr. XXVI, 386. »Ojcowicka = jedynaczka, na którą cały majątek po 'ojcach' spadnie« Spr. IV, 326. Tygod. ilustr. 1, X, 378. »Ojcowicka = dziewka zamożnych rodziców, faworyzowana przez ojca: 'Ruzula ojcowicka, bodaś komu ji nie dadzom'« Spr. V, 385. »Ej bo wam, sieroteńkom trza raneńko wstaty, A wam ojcowiczkom do południa spaty« Lub. II, 36, nº 104. »Powiedziałeś, że mię weźmiesz... A tyś pojął ojcowiczkę« Zb. X, 286, nº 173. Por. Ojcowisty. || »Ojcowitka«: »Sierocie grajcie, A i wy, ojcowitki, da za drzwiami stójcie« Rad. II, 119, nº 277.

Ojcowiczka: »Ůojcowicka = »ojcowizna, dom ojcowski: 'Ściany ůojcowicki'« Spr. IV, 27.

Ojcowisty = »mający prawego ojca« Jastrz. || »Ojcowisty« = mający żyjących rodziców: »Sieroty, tańcujcie, A wy, ojcowiste, Za dźwiami wartujcie« Kiel. II, 73, nº 235. »Wsyćkie dziéwki cyste i to ojcowiste« Rad. II, 98, nº 195. Por. Ojcowicki. Ojcowski. Ojczysty.

Ojcowski = mający żyjących rodziców, nie sierota: »Nie zalicaj mi się, ojcowski synie, Bo ja nie mam dla cię malowanej skrzynie« Skrzyń. 27. »Jeden chłopiec był sierota, a inni byli ojcowscy« Aten. VI, 658. »Ja, ojcowski syn, jadę do insyj, A tyś uboga sierota« Maz. III, 237, zwr. 5. || »Ojczewski«: »W łóżku ojczeskim« Pozn. VI, 9. »W ojczeskim kraju« ib. 84. »Do miasta ojczeskiego« ib. 112. Por. Ojcowicki. Ojcowisty. Ojczysty.

Ojcowie = rodzice: Rog. nº 109. 118. 254. 259. 364. 377. 481. 521. Del. 123. Tygod. ilustr. 1, IX, 210. »Ojcowie oboje zmarli« ib. X, 378. 379. Sand. 29. Kuj. I, 325. 326. Cisz. I, 276. »Cworo ludzi było: dwoje ojców i dwoje dzieci« Chełch. II, 7. »Jedni ojcowie mieli dwóch synów« (początek bajki) Kuj. I, 127. 335; II, 274. Ust. z Jaworza. Zb. I, 47. Pozn. II, 226. Zb. V, 208; II, 243; IV, 205; VII, 9. 13. 21. 48; IX, 244; XI, 114; XII, 233; XIV, 81. 166; XV, 14. Rozpr.

IX, 180; VIII, 222. 230. Pozn. VI, 85. Wisła I, 310. Maz. II, 81; III, 79. 236. 316. Rozpr. III, 373; VIII, 214; XI, 186; XXVI, 386. »Do zoninych ojców« Kiel. I, 73. »Ojców rodnych i chrzestnych« Wisła VII, 691. Cisz. I, 146. Święt. 328. 373. 384. 398. Udz. Fed. 33. 77. 404. Rad. II, 202. Lub. I, 182. »My się lubili, Nie wiedzieli ojcowie« Rad. II, 21, nº 38. Wisła V, 758. Spr. IV, 326. || »Ojcóch« = ojców Ust. z Kozienic. || »Ojce« Chełch. I, 190. 233; II, 53. Wisła VII, 687. »Ojce pośli do kościoła« Spr. V, 117. »Te ojce« Chełch. I, 151. 152. 19. 141. 45. 189 »Ojcy« Osip.

Ojcowizna = »majątek ojca, względnie męża« Rozpr. XX, 432. »Majątek męża zowie się 'ojcowizną' i pozostaje przy najstarszym synu« Zb. XIV, 166. || »Ŭojcowizna = dom rodzicielski« Kam. 125.

Ojców: »Ojcowe pole« Rog. nº 192. »Zazył tabaki ojcowyj« Sand. 275. O dziewczynie, idącej za mąż: »Czyja ja teráz? Ni ojcowa, ni matczyna, Inoć tego poganina« Kuj. I, 316, nº 99. »Ojcowe buty« Kozł. 371. »Z ojcowego pałacu« Pozn. VI, 53. »Uźrała... ojcowe chustecke« Cisz. I, 181. »Trzy dusycki bedzie z cysca wybáwiáł: Jednę matcynę, drugą ojcowę, a trzecią swoję« Święt. 254. »Obudzili sie od pukaniá ojcowego« ib. 449. || »Ojcyn = ojcowski« Pr. fil. IV, 850. Por. Ojcowski.

Ojców: »A w Ojcowie warczą tartaki i młyny« (nie ludowa K.) Krak. II, 446, nº 720.

Ojczak: »Ojcák = ojczym« Pr. fil. IV, 225; V, 816.

Ojczewski p. Ojcowski.

Ojczym: »Ŭoteczym« Hilf. 188. || »Ojczym = starodrzew, drzewo nasienne, nasiennik: 'Ojcymy w lesie to dusą 'pasierba', małe drzéwko tak, ze sie chylá, chylá i usychá'« Pr. fil. V, 155. Por. Ojczak.

Ojczyn p. Ojców.

Ojczysty = mający żyjących rodziców: »U sieroty wianek złoty, U ojcystyj jest niecysty« Rad. 119, nº 277. Por. Ojcowicki. Ojcowisty. Ojcowski. Ojczysty.

Ojczyzna: »Jeżeli państwo młodzi zamieszkają u rodziców młodziana, to się zwie 'zamieszkać na ojczyźnie'« Połuj. 72. »Wszyscy trzech, synowie, wspólnie mácie ojcyzne« (= ojcowiznę) Cisz. I, 117. »Ojczyzna = grunt po ojcu« Del. 123. »Ojcyzna = ojcowizna, spadek po rodzicach i dziadach« Krak. IV, 315. »Matczyna ojczyzna« = spadek po matce Zb. V, 257. »Ojczyzna = ojcowizna, rola ojcowa dziedziczna« Rozpr. III, 373; XXVI, 386. Was. 244. Spr. IV, 308; V, 385. Rozpr. XII, 97. Rad. I, 243. Pr. fil. V, 816. Zb. XIV, 17. »'Cyja pańscyzna, tego i ojcyzna' = ten z rodziny, kto odrabiał powinność dworską, miał też prawo korzystania z gruntu, na którym siedział ojciec« Pleszcz. 158, nº 17. »Dana moja, dana, ŭojcyzna kochaná! Ale ta ŭojcyzna przedaná!« Zb. XV, 57, nº 28. || »Ojczyzna = genitalia męskie« Kuj. II, 274. Zb. II, 166.

Oje = »dyszel« Rozpr. XII, 97.

Ojeść się = objeść się: »Dziecko się obarzanka ojadło« Kam. 81.

Ojędrznieć: »Zanieś (wiánecki) do piwnicki, niech ojędznieją« Kiel. I, 72, nº 30.

Ojrzeć p. Dojrzeć.

Ojt! = kierując konie na prawo Nadm. 149.

Ojwo = »oto tu właśnie, tam: 'Ojwo źrebaki latajo po łące'« Wisła I, 318. »Jeśli nie masz noża swego, Leży ojwo mój« Zb. II, 41, zwr. 5. »Ojwuj = owo« ib. 5. »Ojwo dziewczyno, Proszę na wiśnie« ib. VI, 116, nº 43. Por. Ajw.

Ojwuj p. Ajw.

Ok (ák) p. Hak.

Okać = mówić o! »Prepinator jeno na to oka: — O, o. o!« Kam. 111.

Okaisty (o owcy) = mający około oczu czarne obwódki, takież uszka i pyszczki« Encykl. roln. II, 818. »Okajsta = owca z czarną plamą na czole« Rozpr. X, 267. »Okaisty: 'Owca okaista' = 'biáłá, policki má cisawe, albo cárne'« Rozpr. XVII, 49. Por. Bakieska. »Okaisty = centkowany a. jasno kropkowany, przede wszystkiem zwierz a. ptak« Wrześ. 15. Wisła V, 923. »Okaisty, Okaistá = pies a. owca, jeżeli pod oczami ma odmiennie zabarwioną sierść a. wełnę. Także o człowieku nieumytym, z powalaną pod oczami twarzą, mówią żartem, że jest 'okaisty'« Spr. V, 385. Por. Okajka.

Okajka = »owca z czarną wełną pod oczyma« Wisła V, 923. Por. Okaisty.

Okal = mający za duże oczy: »Ty, Łęczycki okálu!« Kal. I, 172, nº 180.

Oka mgnienie p. Mgnienie.

Okanny: »Bywa uprawa roli 'okanna', kiedy ziemia zaschnie i orać trudno; a czasem, gdy orać przyjdzie mokro, to i to jest 'okannem'. 'Okanne' są żniwa, gdy niepogoda. 'Okanna' zima jest bardzo mroźną i ciężką; ale też, jak uczy przysłowie: 'Okanna sanna, dobra; wozowa — niezdrowa'. Bywa i życie 'okanne', gdy nieznośne, szczególnie, gdy w małżeństwie panuje niezgoda; również i zdrowie 'okanne', gdy kto lubo nie obłożnie chory, zaledwo łazi i pracować nie może« Maz. V, 54 i ods. 3.

Okantować się = »nadźwigać się: 'Śtraśniem się kónicyzny okantowała'« Pr. fil. V, 816.

Okap = »obdach« O. »Okap = pochyłość dachu do spławiania wody deszczowej« Spr. V, 117. »Okap = brzeg dachu« J. Łoś. »Okap czyli wystawka na dwóch do czterech murowanych opierająca się słupach (w kuźni)« Krak. I, 140. »Nad ogniskiem komina w izbie mieści się 'okap' czyli 'kapa'« Maz. III, 41. »Okap = niższa krawędź dachu, z której spływa woda deszczowa, czyli 'kapież', na ziemię« Osip.

Okapać = »zniszczeć« Rozpr. XVII, 49. Por. Skapieć.

Okapić: »Okápić = oczepić, włożyć 'kápkę' = czepek na głowę panny młodej« Pr. fil. V, 816. Por. Okapiny.

Okapiny = »oczepiny, włożenie czepka ('kápki') pannie młodej na głowę« Kuj. II, 274. Ib. I, od 258. 261. 274. 284. 291. 294. Bibljot. Warsz. LXXX, 627. »Oczepiny, Czepiny, Kapiny, Okapiny, Zaczepiny = uroczyste... włożenie na głowę panny młodej po raz pierwszy ubioru mężatki« Zb. I, 88. Por. Kapiny. Oczepiny.

Okapki = »sople wosku, formujące się na świecach kościelnych podczas palenia się, poszukiwane przez kobiety wiejskie w celu 'okurzania', tj. nakadzania dymem z nich dzieci, na które 'urok na-

rzucono' oraz przelęknionych« Osip.

Okapować, czy Okapywać: »Okápują« pannę młodą = wkładają jej 'kápkę' = czepiec na głowę Kuj. I, 293.

Okara = »człowiek a. zwierzę niezgrabne, szpetne na duszy i ciele, nieudolne« Sand. 263. »Okara = wszystko, co nieproporcjonalne w częściach, a duże w całości, np. szafa, wóz, dom: 'A cóż to za okara!'« Spr. V, 138. »Okara = rzecz wielka a niezgrabna, np. o wielkim piecu w izbie: 'To okara!' 'Baba jak okara' = wysoka, otyła, niezgrabna« Udz.

Okaraczyć p. Okraczyć.

Okarmus = »pieczeniarz, 'taki, co go w kazdy dziurze pełno, tu zjé i tu zjé, ka mu dadzom, taki, co to pozawijá i tu i tuka co moze, to załapi'« Spr. V, 385.

Okazały: »Z konia okazałego (żywego [? K.]) uzdy (przy sprzedaży) nie zdejmują« Zb. V, 136, nº 10.

Okazja = »potrzeba; sposobność; interes« Sand. 269. »Okazyjá = sposobność, przypadek« Krak. IV, 315. »Chto da okazyją komu, pójdzie do dom bez oka« (= kto zaczepi kogoś) Kuj. I, 313. »Dziéwka z parobkiem przysła do złej okazyi« Krak. IV, 93. »Wpadniesz w okazyją« = w awanturę ib. 173. »Pojadę (do Warszawy), mam tam okazyją« (= interes) Kolb. 265, nº 35 a, b, d. Toż Maz. II, 110, nº 252 a. Rad. II, 62, nº 126. »Okazyja = sposobność« Fed. 415.

Okazować i pochodne: »Okazować = okazywać. 'Okazowanie cego' = pokazywanie« Pr. fil. IV, 850.

Okaźność = »pokaźność, ujmująca powierzchowność« Sand. 263.

Okaźny = »miły« (? K.) Sand. 263. »Okaźny« = okazały: »Okaźna dziéwka« Kam. 136. »Personą okaźny (= wyglądający) na jasnego pana« ib. 169.

Okąpać = wykąpać Ust. z Zakopanego. »Matka Boska okąpała synaszka« Kiel. II, 243. »W kąpiołkę włozyła, pięknie okąpała (syna)« Święt. 74. »Okąpiémy dziecko« Cisz. I, 113. »Wody zwárz, matke okąp« ib. 202.

Okęs p. Kęs i dodaj: »O kęs = o mało: 'O kęs mu w pysk nie dał'« Udz. »Ůokez = bez mała: 'Zebym sie nie skrył, byłby mie okez uwalił w łeb kamieniem'« Udz.

Okiennica: »Uókelnica« Nadm. 157.

Okisić się: »Uokisić sie = opić się« Spr. IV, 27.

Okiść = »śnieg na gałęziach...« O. Tygod. ilustr. 1, XIII, 192. Krak. IV, 315. Spr. IV, 337. Zb. VI, 162. 279, nº 4; XV, 50, nº 67. || »Okwiść« Hemp. Por. Okwit.

Okizdrać = »obryzgać« Pr. fil. V, 816.

Oklapa = ? Rozpr. IX, 284 (nie objaśniono).

Oklaski: »Wsyscy odklaski zrobili i wielka radość sie zrobiła« Chełch. I, 44.

Oklaszczki: »Oklascki = dwie deseczki a. kije, w które wkładają złamaną nogę a. rękę« Spr. V, 117. Por. Leszczoty. Okleszczyny.

Oklej p. Uklej.

Oklenie = »drzewo, łączące w poprzecznym kierunku obie kopanice na wierzchu kopył« Roczn. 220. Por. ib. 217 p. w. Namorożnie.

Oklep: »'Na oklep chodzić' = w obuwiu wierzchniem bez pończoch a. skarpetek« Pr. fil. V, 816.

Oklepać = »omłócić z lekka. Snopy trawiaste, nie rozwiązując ich wcale, młócą tylko w głowach« Pobł. 59. »Ůóklepac = 1, obić, otłuc, opukać 2, omłócić z lekka« Ram. 225.

Oklepaniec: »Ůoklepánc = snop, z którego ziarna nie zupełnie wymłócono« Hilf. 188. »Oklepańc = snop w głowie tylko omłócony, okłot« Pobł. 59. »Ůóklepanc« Ram. 225.

Oklepce = »żelaza do łowienia zwierząt« Wrześ. 15. »Oklepce = sidła żelazne, zastawiane dawniej w Tatrach do łapania kozic« Rozpr. X, 218. »Oklepce = żelazne sidła na zwierzęta: szczury, kuny, niedźwiedzie: 'Liptáki oklepce stawiajom na niedźwiedzia'« Spr. V, 386.

Okleszczyny = »dwie deszczułki, służące do ściskania np. złamanej ręki a. nogi, sadła itd.« Zb. I, 47. || »Okléscyny = część składowa chomąta« Święt. 706. 11. Por. Leszczoty. Oklaszczki.

Oklęty: »Stara i brzydka baba, przytem złośnica, 'oklęta', tj. klnąca ciągle, pewnie jest czarownicą« Zb. X, 110, nº 422.

Okludzać = »opowiadać« (czy pewno? K.) Pr. fil. V, 816.

Okładać »z wyżłem = obchodzić zdala i dokoła to miejsce, gdzie ptaki zapadły« (myśliws.) Pr. fil. V, 816.

Okładziny = »bale, w które wpuszczony jest nieruchomo spodek (kamień młyński)« Spr IV, 366.

Okłamać: »Okłámać, Okłámać sie = wywieść w pole, oszukać, zwieść, omylić, zbłądzić: 'Biéda człeka wnet okłámie i wygłupi'« Spr. V, 386. O. Wrześ. 15.

Okłocie p. Okłot.

Okłoczek: »Okłaczek = pęczek prostej, nietarganej słomy« Wrześ. 15. »Ůokłocek = wiązanka słomy« Rozpr. X, 292. »Okłácek = wiązka nietarganej słomy« Spr. V, 386. »Ůokłocek = snopek słomy równej« Rozpr. XXVI, 386. »Ůokłocek = snopek słomy« Spr. IV, 27. || »Okłocka (autor pisze 'Okocka' K.) = wiązka (siana, słomy itp.)« Zb. I, 47. Por. Okłot.

Okłos = »wiązka słomy żytnej« (może pomyłka, zamiast 'okłot', 'okłoć'? K.) Spr. IV, 358, p. w. Ociepka.

Okłot = »snopeczek słomy 'równianej'« Krak. IV, 309, p. w. Kłoć. »Okłot = snop słomy równej, niezmierzwionej« Roczn. 220. Zb. I, 73. O. »Okłot = snopek duży słomy wymłóconej« Pr. fil. IV, 226. »Kładą w cztery kąty izby cztery 'okłoty' słomy, albo jeden okłot słomy żytnej pod stół wilijny« Mátyás Wilja, 8. || »Okłotki a. Okłocie = snopy słomy pomieszanej z trawą« Pleszcz. 39. || »Okłotak = snopek słomy, wymłóconej ręcznym cepem, bez wybrania z niej słomy najprostszej i najdłuższej, używanej do poszycia dachów« Pr. fil. IV, 850. »Okołot = snop z lekka omłócony« Pr. fil. V, 816. Por. Kłociak. Kłoć. Kłotak. Okłoczek.

Okłotować = omłacać z lekka zboże« Pr. fil. V, 816. »Okłotować = wytrząsać ziarno ze zboża bez użycia cepa na użytek doraźny« Osip.

Okłotowiny = »snopy zboża, z którego 'okłotowaniem' część z ziarna wytrząśnięto, ale zawierające jeszcze niemało ziarn, które następnie mają być jeszcze wymłócone cepem« Osip.

Oknarzować: »Ůôknarzowac = odstanowić (o świniach)« Ram. 225.

Okniarz: »Uokniárz = szklarz« Rozpr, XXVI, 386; IX, 157. Zb. V, 195. Spr. V, 344, p. w. Błoniarz. »Oknarz = szklarz« Wrześ. 15.

Okniaty: »Wełniane chustki, z pasami ciemnemi i popielatemi dokoła, lub też t. zw. 'okniate', w płatki różnej barwy« Święt. 49.

Okno = »1. okno 2, otwór, prowadzący z koszara do strągi« Wrześ. 15. »Okno = otwór w strądze, przez który wyganiają owce do dojenia« Encyklop. roln. II, 820. || »'Okna do rowu' = otwory spustowe czyli odciekowe w przykopach« Zb. I, 21. || »Okno = otwór, napełniony wodą w 'płachcie' tj. bagnie grzązkiem« Osip. Por. Oko. || »Okna« = desenie na pisankach Wisła VIII, 363 (rysunek na str. 364). || »Podając snopki z woza do sąsieków, robią sobie ludzie z nich 'okna', dla dogodniejszego ich ułożenia« Maz. III, 43. || »Oknisko = topielisko wśród trzęsawisk, gdzie człowiek zgruntować nie może« Pr. fil. IV, 850. || »Oknisko« = okno: »A wyjrzyjże za oknisko, jak wilcysko pláce...« Kal. I, 160, nº 150.

Oknocić = »obić skórę« (szkol.) Pr. fil. V, 816.

Oknum = mętowanie (ośm) Fed. 388.

Oko: Formy: 2 pp. lm. »Oczów«: »Ťoców« Rozpr. VIII, 132. »Oców« Cisz. I, 134. 180. 331. »Ni oców, ni usów« Zb. VII, 147. Zb. IV, 96. »Ůôców« Rozpr. VIII, 214; IX, 180. »Oczy« Rud. 119. »Ginie z oczy« Derd. 113. »Z oczy sę dostali« ib. 118. »Ocz« Kopern. rękop. || 6 pp. »Ůôcami« obok »Uôcyma« Rozpr. IX, 180. »Oczoma« Wisła III, 84. || »Na ziemi są morskie oka bezdenne... z tych źródlisk, morskich oków woda z pod ziemi i skał wychodzi« Krak. III, 35, nº 64. || Znaczenia: »Oko« u wozu: »W 'ryfkę' a. 'refkę' a. w 'oko' wprawiony jest 'lon'« J. Łoś. »'Oko' u luśni, które kładzie się na koniec osi« Spr. IV, 366. || »Oko« = otwór w ziemi: »Jak teráz chcom krusca, zeby jedno oko z Pileckich stawów, a drugie z pod Oświécinia (tak!) zatkali, to bedą mieć krusiec« Cisz. I, 17, nº 18. Por. Okno. || »Na oko = pozornie« Rozpr. XII, 97. O. || »Zda się wokiem (= wydaje się niby), co i karczma kołuje, tak to (w tańcu) wywijają« Kam. 139. || »'Z oka wyjrzeć' z pod oka spoglądać: »(Żołnierz) coraz z oka wyjźdrzał, jak óna też jest (= jak wygląda)« Pozn. VI, 74. || »(Césarzowa) prosiéła swégo męza, aby go (pasierba) z jei oców zgubić« Cisz. I, 180. || »(Biedny brat) postanowił opuścić dom i pójść w świat za oczy, jak to powiadają« Bar. 213. || »'Zatykać ocy' = w braku czego innego podstawiać, dawać wciąż jedno, np. w braku innej strawy dawać kartofle co dzień: 'Zatykać ocy kartoflami'« Was. 249. || »'Oczy komu wybrać' = wydrapać, wydrzeć Ust. z Litwy. || »Oko robić« a. »Oko perskie (do kogoś) robić« = zalotnie spoglądać, wabić, flirtować Ust. z Warszawy. || »Oczko«: 1 i 4 pp. lm. »Oczka«: »Zażryj w ocka« Kiel. II, 80. »Czarne oczka upłakane« Zb. IX, 174. Rog. nº 131. 145. 155. 167. 173 i wiele ind. Łęcz. 232. Oles. 121. 129. 130. Kuj. I, 20. 50. Kolb. 46. 81. Zb.

II, 76; IV, 95. Kiel. I, 106. »Oczki«: Rog. nº 234. Sand. 219. »Oczków« 2 pp. Kuj. II, 255. »Ocków« Łęcz. 139. Wisła VIII, 505. || »Ocka« w ulu Święt. 26. || »Oczki« blp. = viola tricolor Pamiętnik fizjograf. V, dział IV, str. 14. || »Kryształy (soli), zwane 'oczkami' czyli 'solą oczkowatą'« Krak. I, 55. || »Oczko = kamień a. szkiełko w pierścionku, spince itd.: 'Pierścionek z zielonem oczkiem' Pr. fil. V, 813. »Z ŭockiem pierśczoneczek« Rud. 187. »Piestrzónecek z ockiem« Wisła VIII, 219 nº 136. || »Oczuszki«: »Czego płaczecie, oczuszki?« Lip. 76. Toż Pozn. V, 112. || »Oceńki«: »Najmilsej otrę oceńki« Pleszcz. 59, nº 29. »Lubęko... Gdzie twoje oczko« Kętrz. 40, nº 5. || »Oczyce = miłe, lube oczy« O. || »Oczenie« lm.: »Wyszczerzyła oczenie« Zb. VII, 144. || »Oczyczko«: »Ocicko = oczko« Rozpr. X, 292. »Ocycka« Pauli, 88. Zb. XII, 136. Wisła VIII, 213. Zaw. 83, nº 44. »Oczyczki« Rog. nº 273. 290. »Z ociczek wodziczka kapała« Zejsz. 58. || »Oczoszko«: »Ocoska sokole« Rud. 185. || »'Przez uroku' a. 'Psie ocyska' (na Mazowszu 'na psa urok') powiada człowiek dla odpędzenia uroku, wchodząc do cudzej obory, dla obejrzenia koni a. bydła« Spr. IV, 311.

Oko = »waga turecka, mieszcząca w sobie 3 funty, używana na Podolu« Roczn. 220. Patrz. Berbenica.

Okobiecić się: »Okobiećić się = 1, stać się kobietą 2, ożenić się. Por. Omężyć się, Obabić się« Pr. fil. V, 816. »Okobiecić się = ożenić się« Pobł. 136. »Okobicić sie« Lud. I, 217.

Okocić się (o psie): »Pies sie ŭokociół i miał malutkiego« Zb. V, 259, nº 60.

Okole = »łąka blizko rzeki w zagięciach i zakrętach, jakie rzeka tworzy (tj. okolona wodą)« Pr. fil. III, 436. Tamże 363, p. w. Bielawa. Pobł. 59. »Ŭôkôlé = kawałki łąk, pastwisk, wogóle gruntów, położonych w zakrętach wijącej się rzeki« Ram. 226. »Okole = łąka, pole w zakrętach rzeki« Pr. fil. V, 155.

Okolendować = zaśpiewać dla dziewczyny kolędę: »Juz my cie, Marysiu, okolendowali« Święt. 87.

Okolica = »wieś szlachecka« Zmor. 141. »Okòlica« = wieś przez drobną szlachtę a. przez takąż ex-szlachtę zamieszkała Ust. z Litwy. Petr.

Okoliczność = (cała) okolica: »'Najbogatsy na okoliczność' = w całej okolicy najzamożniejszy« Pr. fil. IV, 850. Kam. 37. »We swoi wsi abo i w okoliczności« ib. 40. 59. 77. 137. 185. »Na okoliczności niema takiego drugiego człowieka« Hemp. Mil. Kuj. II, 274. || »Okoliczności = spodnie« Roczn. 237, p. w. Spodnie.

Okoliczny = należący do 'okòlicy' tj. wsi szlacheckiej: »szlachta okoliczna« = okolicowa, w okòlicy tj. wsi szlacheckiej zamieszkała Ust. z Litwy. Jucewicz Litwa, 197. || »Okoliczny« = poblizki: »Okoliczne miasteczko« Gliń. IV, 205. O. || »Suknia na nij, Jak na pani, Fartuch złoty, Cypek okolicny« Fed. 81. Por. Okolisty. || »Okoliczny« = ? »(Oleś) Okolicne rzecy przepowiadał« Zb. IV, 208, nº 10.

Okolisty = naokoło opasujący, okolny: »Fartuch okolisty« Pauli, 110. Zb. VIII, 282; IV, 128. Pozn. IV, 86, Wójc. I, 247. Maz. II, 76. Rud. 206, nº 165. »Ga-

lon okolisty« Kiel. I, 149. »Cepek okolisty« Was. 157. »Rańtuch biały, okólisty« Wójc. II, 203. || »Rozmieszczenie stajen i chlewów obok domu jest trojakie: 'okoliste', 'półokoliste' i pojedyncze« Święt. 38. »Okolista obora« ib. 394.

Okołem = kołem, wkoło: »Posadź ich okołem, Niechże siedzą za stołem« Lub. I, 218. »Ustawiono nam cisowe stoły okołem« ib. 224.

Około: »Obkoło«: »Musim skakáć obkoło niego (jesiotra)« Kętrz. 77. || »Okoluśko, Naokolusieńko, Dokoluśka = w okrąg, dokoła w całem znaczeniu słowa« Pr. fil. IV, 850.

Okołtunić się = »ożenić się (nieszczęśliwie)« Kolb.

Okomę: »Łokomę = jeden obok drugiego« Hilf. 170. »Ůôkômę = obok siebie« Ram 226. »Ụókomę = obok jeden drugiego (nebeneinander)« Cen. 69. »Okoma, Ołkoma, Okomę = obok siebie: 'Idzema okoma'. 'Idą okoma'« Pobł. 59.

Okomon p. Ekonom i dodaj: »Okomon« Przyj. ludu VI, 6. Kuj. I, 58. 130. 233; II, 283, nº 49. Zb. II, 157 i dal. »Okomon, Okumon« Pr. fil. IV, 850. Czark. Święt. »Okómón« Krasn. 306. »Ůokąmąn« Udz.

Okoniczyna p. Koniczyna i dodaj: »Okoniczyna« Bibljot. Warsz. LXXX, 627. »Okónicyna« Pr. fil. V, 817. Dyg.

Okonin: »W Ůokoninie« Zb. XV, 81, nº 8. || »Ůokonianie« Zb. XIV, 87. || »Pán Ůokoński« Zb. XV, 151, nº 22. || »Ůokonianskie dziwcęta« Zb. XV, 165, nº 65. || »Ůokonianka« ib. 168, nº 90. 91.

Okonom p. Ekonom.

Okos p. Kęs.

Okopa: »Ůokopa = kopiec z ziemniakami« Udz. || »Okopy« = obłożenie chat mierzwą Tygod. ilustr. 1, IX, 70. Por. Zawalnia.

Okopciałek: »Okopciałek = kopciuszek« Pr. fil. III, 306.

Okopisko: »Ůokopisko = pewna ilość ograbionego siana, z którego ma być postawiona kopa« Rozpr. XI, 186. || »Okopisko = cmentarz żydowski« Roczn. 220. Zb. I, 73.

Okopisto = »z czubem (namierzyć)« Wrześ. 15. Rozpr. X, 292. Spr. V, 386. »Okopisto = obficie, pełno: 'Ůokopisto' jest masła w garnuszku a. zboża w miarce« Rozpr. XXVI, 387.

Okopisty = »pełny« Rozpr. X, 292. Spr. V, 386.

Okopywać: »Okopować«: »Ziółka okopować« Święt. 206.

Okorak: »Okorák = miotła zdarta, drapak: 'Zamiatać okorokiem'. 'Bili mnie mamunia w sieni okórokiem'« Pr. fil. IV, 226; V, 816 (»Okorák«).

Okorek = »deska z korą drzewa« Pr. fil. IV, 285. Por. Opołek.

Okorek = »goleń, górna część nogi; szynka; kość od szynki« Petr. »Okorek = golonka« Osip. »Okorek a. Giza. Gizka = żyłowata część nogi nad kolanem u świni, wołu itd.« Pr. fil. IV, 850.

Okos p. Kęs.

Okoszlawić: »Okoślawić = okulawić kogo uderzeniem kija w nogi« Święt. 707.

Okowa = »1, obroża żelazna na psa, 2, kajdany ('gajdany'), okowy« Spr. V, 386.

Okowiak = »drozd obrożny (turdus torquatus)« Wrześ. 15. »Okowiák = gatunek drozda« Spr. V, 386.

Okowice = »podkowy żelazne,

przypinane po środku podeszwy pod kierpcami dla zabezpieczenia od pośliźnięcia się na upłazach« Wrześ. 15. »Górale przypinają pod napiętek kyrpca 'okowice', tj. żelazne podkówki do chodzenia po lodzie a. po ślizkich upłazach górskich« Spr. V, 386.

Okowita: »Okowit« m. Zb. VII, 20.

Okoźlić się = mieć małe: »Koza nam się okoźliła« Pozn. IV, 304, nº 602.

Okólaki = »obuwie z drewnianą podeszwą, dokoła obitą skórą« Pozn. II, 333.

Okólnik = »podwórze dla żywego inwentarza« Kuj. II, 274 (z Bibl. Warsz. LXXX, 627). Wisła VIII, 811. »Okolnik« O. »Okólnik« = podwórze« Spr. V, 117. Wilkoński Ramotki V, 291. »Okólnik = zagroda« Zb. V, 187. »Okólnik = podwórze dla inwentarza i na gnój, zawarte między oborą, stajnią itp.« Kuj. I, 81. 82. »Wóz stoi na okólniku« Zb. VIII, 301. »Okólnik = kwadrat, który stanowią zabudowania gospodarskie, miejsce między chatą a stodołą, podwórze« Pr. fil. IV, 226. Maz. III, 74. »Okólnik = plac, okolony ogrodzeniem, na który spędzają inwentarz i stawiają narzędzia gospodarskie« Pr. fil. V, 817. Por. Okół.

Okół: »Ůokół = dziedziniec, podwórze« Rozpr. III, 373. »Okół = stajnie w obejściu gospodarskiem« Święt. 706. »Stodoła dzieli się na 'boisko' i dwa 'okoły', gdzie składają snopki zboża, siano i koniczynę« Rud. 40. »Okół = płot, ogrodzenie« Pr. fil. V, 817. »Rozmieszczenie stajen i chlewów obok domu jest trojakie: 'okoliste', 'półokoliste' i pojedyncze (= proste K.). 'Okoły' napotyka się przeważnie u gospodarzy, którzy mają obok domu trzy jeszcze budynki... na tyle domu. Te budynki tworzą z ścianą domu, furtką i wrotami czworobok, w którego wnętrzu znajduje się obora« Święt. 38. »Przeleciał sokół Bez Scepanów okół« Sand. 113. Kon. 50. Krak. II, 36. Zb. IV, 130, nº 107. Kiel. II, 39, nº 111. »Stajenka 'z okołem' tj. z przystawką na wózki i sprzęty« Krak. I, 139. »Zaledwie napotkać się jeszcze daje w Księstwie widok wsi typowej a. chaty z okołem« Pozn. I, 83. Wisła II, 101 (»okół = stodoła«). »Na okole słoma kole« Pauli, 202. »Na okole legam« Zb. XII, 150. »Wilk zased ku okołowi...« Zb. XV, 29.

Okółka = »pewien rodzaj orania: 'Orać na okółkę'« O.

Okórek = »korek« Wisła I, 154.

Okpistwo = oszukaństwo: »Okpistwa ze zmną nie robiła żadnego« B. Prus. Por. Okpiwancja. Okpiwanterja. »Okpiwstwo« Pozn. IV, 265.

Okpisz = »oszust« Pr. fil. IV, 226. Krak. IV, 310, p. w. Kujon. »Okpis = okpiwacz, oszukaniec, wyzyskiwacz« Pr. fil. IV, 850. »Okpiś = oszust« Zb. VIII, 252. O. ma w innem znaczeniu.

Okpiwancja = okpiwanie Ust. z różnych okolic. Por. Okpistwo. Okpiwanterja.

Okpiwanterja = oszustwo Ust. z Litwy. Por. Okpistwo. Okpiwancja.

Okraczem p. Okrak.

Okraczka: »Okrácka = grzęda kartofli« Pr. fil. IV, 226. »Okraczki = ostatnie dwie skiby przed mającą nastąpić brózdą« O.

Okraczyć = objąć nogami: »Okrácys mi grzybiet« = siądziesz na mnie konno Wisła VI, 145. »Okraczyć = przeskokiem przejść

a. obejść jakie miejsce« Krak. IV, 315. »Okaraczyć« Ust. z Litwy. || »Okraczyć« kogo: »'Okraczył mię pyskiem' = wykrzyczał, ofuknął« Krasn. 306.

Okraina p. Ukraina.

Okrajec (chleba) = Gliń. II, 144. »Okrajczyk« = toż znaczenie Ust. z Litwy. Wal. p. t. w.

Okrajeczny = »młody koń, mający jeszcze 'okrajki'« Kuj. II, 274 (z Bibl. Warsz. LXXX, 627).

Okrajek = »deska skrajna z pnia« Święt. 707. Patrz. Czwartynek. »Okrajki« = skrawki deskowe, 'opołki': »Powała z desek a. z okrajków« Krak. I, 150. »Próżne miejsce pomiędzy zrębem a płatwią... zakłada się 'opłokami' = okrajkami« ib. 151. »Pogródka... podtrzymywana 'okrajkami' drzewa« Święt. 38. || »Okrajki = zęby mleczne u źrebięcia: 'Jeszcze mu okrajki nie zeszły'« Spr. IV, 366. Kuj. II, 274. O. pod wyrazem Okrawek, znaczenie 4. || »Okrajek« = skrawek tkaniny: »'To je łaska na krejczyrski (= krawiecki) okrajek' = wązka, raz taka, drugi raz inaka« Wisła II, 311, nº 1121 (raczej = mała, tak drobna, jak skrawek u krawca K.).

Okrak, »Okrakiem = jak na koniu siedzieć np. na ławie, na desce itp.« Krak. IV, 315. || »Okraczem«: »Indjanie ...pełzną okraczem po ziemi« Wisła VIII, 636.

Okraka w przekleństwie: »Ty, okrako!« Łęcz. 10. Por. Pokraka.

Okrasa = »słonina, omasta« Osip. Ust. z Litwy. Roczn. 220. »Okrasa = omasta wogóle (masło, słonina, a w poście grzyby a. owoce suszone), dodawana do potraw« Udz. Ťokrasa a. Ťobona = tłuszcz siekany« Hilf. 188. »Bez ôkrasŷ« = bez omasty, bez przypraw ib. 137. »Okrasa = sadło« Kuj. I, 161. »Okrasa a. Krasiwo = omasta do jadła« Zb. VIII, 252. »Okrasa = łój jeleni« (myśliw.) Pr. fil. V, 817.

Okrasić = »dodać do jedzenia masła, mleka a. tłuszczu« Spr. V, 117. »Okrasić pyrki, kluski« Kuj. I, 163. Święt. 519 (iron.).

Okraść: »Okradzony« Chełch. I, 248.

Okrawać: »Ťokrâwać ziemniáki = wykrawać z ziemniaków pojedyncze oczka do sadzenia« Spr. IV, 380.

Okrawek = »szaflik na mleko« Pozn. II, 177. Zb. I, 31.

Okrąglak = »rodzaj tańca wirowego« Pr. fil. IV. 226. Wisła V, 739; VIII, 691. || »Okrąglak = garnek bez ucha, dla odróżnienia od garnka z uchem, czyli 'uchacza'« Osip.

Okrąglaszek patrz pod Krogulec przytoczenie z Pleszcz. 61.

Okrągliki = gatunek jabłek Zb. XIV, 28.

Okrąglusieńko: »Dożął (żyta) młodzieniec Okrąglusieńko na wieniec« Lub. I, 127, nº 16.

Okrągły i poch.: »Okręgły« Rozpr. VIII, 195. Lub. II, 212. Święt. 5. || »Okrągły = (taniec) polski, chodzony, wolny« Kuj. II, 199. 204 (opis). Pozn. I, 221; V, IV. Maz. II, 293. 297. Łęcz. 221. 237. || »Tancerz zawija w koło, tańczy 'okrągło'« Wisła VI, 191. || »Okręgluśki« Zb. VI, 20, nº 200. || »Ťokrãgluszý i przysłówek 'Ťokrãgluszo'« Ram. 226. || »Okręglutki« Cisz, I, 343.

Okrąż: »Chodzony na okrąż« (taniec) Pozn. V, 126, nº 269. || »Okrążek« = część składowa kierzni Pozn. II, 177. »Siano sie grabi 'do okrązka', a pote sie kładzie do kopy« Spr. V, 386. || »Chustkę 'na okrążkę' (w koło) przewiążą« Pozn. II, 282.

Okrążele = »szerokie koronki« Pr. fil. V, 817. Por. Okruża.

Okrążyć = obrócić się: »Polski (taniec) trwa póty, dopóki wszyscy z panną młodą się nie obrócą ('nie okrążą')« Pozn. II, 82. »Na czepcu 'okrążą nad czoły chustę jedwabną...« ib. 162.

Okredować się = określić się kredą święconą: »Mam trzechkrólową krédę, to się nią okréduję dokoła... Więc się okrédował do trzeciego razu...« Krak. IV, 82. Por. Określanie.

Okremi i poch.: »Okremi = osobno (oprócz): 'Czeladź jé okremi, a majster okremi'. 'Okremiczny' = osobny, w swoim rodzaju« Zb. I, 73.

Określanie: »Kreda święcona służy do 'określania' wymion chorych krów« Zb. X, 222. »Czem więcej razy kreda ('trzechkrólewska') jest poświęcana, tem zbawienniejsze ma być jej działanie przy t. zw. 'określeniu'« Fed. 151, ods. 2. Por. Okredować się. Okrzesać.

Okręcać: »Okrącać« Kam. 108. »Ůôkrãcac, ůôkrącajã, ůôkrącãł, ůôkrãcáj = okręcać, owijać« Ram. 226. »Ůôkrãcac sã. Ůôkrãcłc, ůôkrãcłc sã« Ram. ib. || »Okręcać = czyścić (kastrować)« Roczn. 220.

Okręcka = »słoma, którą sobie nogi owijają w zimie dla ciepła« Zb. I, 47. Udz.

Okręg, »Okręzek = nazwa kawałka pola, używana przez zagrodową szlachtę na oznaczenie przestrzeni, nie będącej zwykłym wązkim a długim działem, ale mającej kontury, zbliżone do kwadratu, trapezu a. tym podobnej figury« Pr. fil. IV, 850.

Okręglica = »kamień okrągły« Wrześ. 15. »Okręglica = wielki kamień, turnia« Rozpr. X, 292. || »Ůokręglice = gatunek gruszek« Zb. XIV, 28.

Okręt: »Uôkrãt, Ůôkrãcłk« Ram. 226. || »Okręt = gąsienica białego motyla, zwanego 'kapuścianiem' (pieris a. pontia brassicae), przesiadująca na ostromleczu i jego listkami się żywiąca, nazwana zapewne od podobieństwa do okrętu« Słownik wielki.

Okrętnik: »Ůôkrãtnik = marynarz« Ram. 226. Por. tamże p. w. Nazéwac.

Okrężne = zabawa wiejska po ukończeniu wszystkich prac w polu Kłosy VII, 228. O. »Ůokrężne« Rozpr. VIII, 97. »Wyżynek, gdzieindziej nazywany 'dożynkiem', 'obżynkiem', a nawet 'okrężnem'« Zawiliński Z etnografji kraj. 10. »Sprawże nam, panie, okrężne!« Wójc. II, 379. Rad. I, 129, zwr. 16. Lub. I, 129, nº 21. Pleszcz. 193, nº 16. »Wypraw nam, panie, okrężne!« Kozł. 202. 205. »'Okrężne', czyli 'wieńcowe'« Maz. I, 207. »'Dożynki' noszą tu (pod Stężycą) niekiedy miano 'okrężnego'« Maz. III, 87. »Przepiórecka latała, Okręznego sukała; My okręzne znaleźli, Do stodoły zawieźli« Was. 109. »'Obżynki', niekiedy, zwłaszcza po ogólnych zboża zbiorach, zwane 'Okrężne'« Lub. I, 124. Wisła V, 788. »Nasza pani okrężne szykuje« Maz. V, 115, zwr. 12.

Okrężny »sąd = okręgowy« Pr. fil. IV, 226.

Okroić się = »dostać się w udziale« Święt. 707.

Okrom: »Okrąm« Derd. 71. 109. »Nie tylko, że żyje sobie dobrze, ale okrom tego ma i pieniądze« Czark. »Ůôkróm = okrom, oprócz« Ram. 226.

Okromitny i Okromitnie: »O-

kromitnie = z osobna« Maz. V, 34. »Okromitnie = oddzielnie, osobno: 'My jechali okromitnie, a joni pospołu z parobkami'. 'U nas łąka okromitna, a u nich także okromitna'« Osip.

Okropa = »okropność« Pr. fil. V, 817. Bałucki. »Aż okropa było!« Krak. IV, 125. »Jaze ŭokropa« Zb. V, 219. »Wesele, co jaze ŭokropa« ib. VII, 29. »Aze okropa!« Wisła I, 103. Rozpr. III, 373. »Okropa słuchać!« Pr. fil. IV, 226. »Ŭokropa = okropność, ale w dobrem znaczeniu: 'Juz taki rád był, co jaz ŭokropa'« Rozpr. XXVI, 387.

Okropieństwo = okropność O. Ust. z Litwy. Czark.

Okropnie = bardzo, ogromnie: »Wdowa modliła się okropnie« Kuj. I, 156. »Mele sie okropnie we młynie« ib. 175. »Córka przypatruje sie okropnie na żómirza« Pozn. VI, 173. »Dawali okropnie dobrego duzo jeść« Zb. XV, 36. || »Okropecznie mocny« (= silny) Matusiak Kw. 19. »Djabli krzyczą okropecznie« Krak. III, 20, n° 26. »Płanetniki byli cárni okropecnie« Zb. XI, 5, n° 2.

Okropny = »bardzo wielki« Udz. »Na weselu byli okropni monarchowie« (= potężni) Kuj. I, 128. »Przyjeżdża okropny magnat« ib. »Wzion okropny pęk grochowin do napalenia« ib. 170. »Okropna kupa pieniędzy« ib. 190. »Maciek nakupał okropną wielość wołów« ib. 191. »Dorobił się okropnej fortuny« ib. 325. »Wysed na tako okropno jedłe i patrzół« Zb. V, 257. »Staw ŭokropny« ib. VII, 7. »Okropne drzewo« Pozn. VI, 9. »Okropny pokój« ib. 20. »Zrobił okropne wesele« ib. 117. Zb. XI, 88. »Wieś okropna« ib. 123. »Okropnom rzec piniyndzy złozyli« ib. 123. || »Okroperny, Okropeczny« Zb. I, 47. »Okropecny monarcha« Zb. XI, 61. »Okropecny = bardzo wielki« Spr. IV, 27. »Ŭokropecny = ogromny« Udz. »Okropecny wir« Zb. XI, 16. || »Okropnisty = okropny« Pr. fil. V, 817. || »Okropiczny« Ust. z Warszawy.

Okrowek = »szaflik drewniany z uszkiem« Zb. I, 21. Por. Waska.

Okrowić się: »Cielę okrowiło sie« (w grze 'w gąskę') Krak. I, 319.

Okrólować = »zrobić królem: 'Bodajcie okrólowało!' = przekleństwo kobiet pobożnych« Pr. fil. V, 817.

Okruszek = okruszyna O. »Choć po okruszku dajcie!« Wisła VII, 700. »Polowemu korzenie (pszenicy)... A rzańcy okruski« Zb. III, 17. »Okruszek cukru« Lub. II, 122.

Okruszyna w połączeniu z 'o' = okruszynę, trochę, nieco: »Ŭo ŭokrusine mniéj mámy pola, jak wy« Rozpr. X, 290.

Okrutny i poch.: »Okrutny« = ogromny: »Okrutny bór« Kuj. I, 113; II, 274. »Ŭokrutny zámek« Zb. VII, 14. »Ŭokrutne wiesiele« ib. 64. »Okrutny las, chłop itd.« Osip. Mil. »Proso urosło okrutne« Rad. II, 197. || »Okruteczny = okrutny, ogromny, bardzo wielki« Bibl. Warsz. LXXX, 627. || »Okruteńki = wielki, ogromny« Kam. 125. || »Okrutnisty«: »Porwał za batog okrutnisty« Zmor. 181. || »Okrutnie« = bardzo, ogromnie: »W pokoju znaleźli okrutnie dość pieniędzy« Kuj. I, 119. »Okrutnie dobry pán« Zb. VIII, 264. »Okrutnie = bardzo, wiele« Mil. »Ŭokrutnie = bardzo: 'Ŭokrutnie go lubię'. 'Przydałaby mi sie ŭokrutnie taká książecka'« Rozpr. XXVI.

387. || »Okrutecznie = bardzo, okrutnie: 'Okrutecznie głupi'« Pr. fil. V, 974. »Zaczena okrutecznie ręce łomać« Kuj. I, 164. || »Ůokrutno = 1, okrutnie, srogo 2, bardzo: 'Ůokrutno głupi, stárý itp.'« Ram. 226.

Okruża = »tancle, koronkowe żaboty przy rękawach u kobiet« Rozpr. XVII, 49. Por. Okrążele.

Okrycie = ubranie: »Dajała mu zycie i ůokrycie« Rozpr. VIII, 172. »Okrycie, chtóre nie każden krawiec jest w stanie zrobić« Pozn. VI, 105. Por. Okryw. Okrywajka.

Okryjbieda: »Okrybieda = płaszcz kobiecy, okrywający całą osobę« Pobł. 136. »Okrybiéda a. Okryjbiéda = liche, nędzne okrycie, odzienie« Pr. fil. V, 817. »Okryjbieda = suknia mizerna« Spr. IV, 366. »Okryjbieda = żartobliwie o okryciu, płaszczu, o każdem ubraniu« Parcz.

Okryw = »okrycie: 'Ni mám okrywu nijakiego'« Pr. fil. V, 817. Por. Okrywajka. Okrywka.

Okrywajka = »okrycie« Pr. fil. V, 817. Por. Okryw. Okrywka.

Okrywka = »odzież« Święt. 707. || »Okrywko n.« Ust. z Warszawy. Por. Okryw. Okrywajka.

Okrzapły = »mający chrypkę« Rozpr. XII, 97.

Okrzcić p. Ochrzcić.

Okrzesać »sobie = uderzywszy ręką a. nogą o twardy przedmiot, obciąć (? K.) je sobie« Święt. 707. || »Okrzesać (= okrążyć) wrzedzionkę cebulą...« Was. 228, nº 10. Por. Określanie. || »Okrzasować«: »Przysed do jedny sosny i okrzasował se takie sęki« Cisz. I, 310.

Okrzesić, »Skrzesić = orzeźwić: 'Dorobiłek sie godnie, aleście me to wódko okrzesili'. 'Jak sie wzion to wódko krzesić, to sie i przekrzesił'« Spr. V, 386. »Krzesom jo i okrzesili« Zb. XV, 13.

Okrzeszyn: »Okrzesówki sielmy dubeltowe« Kolb. 383. nº 243.

Okrzętny p. Furcicki.

Okrzywać: »Okrzywac = omacać (o kurze)« Pobł. 59.

Oksekr: »Plastr oksekru = emplastrum oxycroceum« Wisła III, 90.

Oksza: »Ůoksa = siekiera szeroka, ciesielska« Udz.

Okścieć = »okwitnąć« Wisła III, 88. Mrong. niem.-pols. p. w. Verblühen. »Jabłka, gruszki okściły« Spr. V, 135, p. w. Kścieć.

Oktawa: Formy widać w przytoczeniach następnych: »'Na oktawy' = w Boże ciało« Krak. IV, 312; III, 137, nº 25. »Oktáby = oktawa Bożego ciała« Pr. fil. V, 817. Udz. »Ůoktáby = 1, czas od Bożego ciała do drugiego czwartku 2, nabożeństwa, odprawiane w tym czasie« Rozpr. XXVI, 387. Spr. IV, 358. Święt. 113. 707. Cisz. I, 66. Zb. I, 10. »Ochtáby = oktawa Bożego ciała« Pr. fil. V, 812. »Było to akurat w ochtáby« Spr. IV, 326. Wisła I, 188. »Oktaby = ośmiodniowe nabożeństwo i procesje podczas oktawy Bożego ciała i sam ten czas: 'Na oktaby'. 'W oktaby'« Zb. I, 47. »Wianki przez 'oktaby' wiją i do kościoła znoszą« ib. VI, 203. »Ůoktáby« Rozpr. IX, 173. 220. »Ůochtáby« Rozpr. VIII, 200. 207. »Ůochtába« Zb. XIV, 33. »Podczas oktab = w tygodniu, następującym po Bożem ciele« Wisła VI, 202. »Przez całą 'oktábę' nie można piec chleba« ib. 924.

Oktawka: »Na oktawce (= pozytywce) brzdąkam mojej Zofce«

Pozn. IV, 272 (nie ludowa K.). || »Ochtábka = skrzypce pasterskie, gęśle« Wisła I, 67.

Oktusza p. Łoktusza.

Okukać: »Jeżeli człowiek, którego kukułka pierwszy raz 'okuka' (tj. który słyszy na wiosnę po raz pierwszy kukułkę) jest głodny, to będzie cały rok głodny« Zb. XV, 51, nº 84. »Kukułka... juz mie okukała, ze pódem za wdowca« Zaw. 87, nº 64. »Kukułecka juz mie okukała« Zb. IV, 154.

Okulgnąć = »zebrać: 'Za kurcaki okulgnełam dwa dukaty'« Spr. V, 117.

Okulatem: »Ŭokulátem = ogólnikowo« Udz. Por. Okulatnie.

Okulatnie = »chytro-mądrze, z ostrożnością coś robić a. mówić, wywiedzieć się« Sand. 263. Por. Okulatem.

Okulawieć i Okulawić: »Konik okulawiał« Pauli. 221. Kolb. 433. Krak. II, 439. Maz. II, 213. Kal. I, 170, nº 172. »Krowa okulawiała na noge« Zb. V, 189. »Myślałaś, dziewcyno, ze já o cie szalał? A já o konisia, że mi okulawiáł« Zb. XV. 70, nº 125. || »Okulawiuł (tańcząc pannę)« Chełch. II, 118. Zb. X, 280. »Nie okulawiła« (matka córki) Pozn. II, 308. »Kieście ją (pannę młodą) okulawiły, to se ją i weźcie!« Święt. 160. O.

Okumon p. Ekonom i dodaj: Spr. V, 117. Parcz. Kud. Mil.

Okunom p. Ekonom.

Okuń: »Okoń« Ust. z różnych okolic. Rud. 142. »Ŭôkoń, Ŭôkonk« Hilf. 188.

Okupić = kupić: »Okupiła folwark i kamienice« Zb. X, 237. || »Okupić się« = kupić (dobra): »N. okupił się niedawno w Wileńskiem« Ust. z Litwy.

Okupiny = »zwyczaj targowania dziewcząt i kupowania ich przez młodzieńców w ostatni wtorek« Pr. fil. V, 817.

Okupnik = »nabywca rozparcelowanych gruntów dworskich« Wisła II, 173.

Okurać się i poch. »Okurać się = opędzić się, np. biedom« O. »Okuranie i Okuranie się = opędzenie się od trosk, bied: 'Bodaj nie miał szczęścia ani okurania, Kto bierze (żonę) z majątku, ale nie z kochania'« O.

Okurki = »1. czas przed świtem, gdy ranne kury pieją: 'Trzeba wstawać, pracować w okurki'. 'Po okurkach młócą' 2, jedzenie o tej porze (śniadanie) robotników wiejskich, 'doświtki'« O.

Okurzyć = otrzeć z kurzu: »Okurzył księgi« Bal. 88. || »Okurzyć« = okryć kurzem: »Wierszyczku zielony, cóżeś tak opłowiał? Czy cię okurzyło, czy cię deszczyk polał?« Zejsz. 72, nº 205.

Okutać = otulić, 'obachutać', 'obtątać', 'obątać' i 'oburdać': »Okutuje dziecię w kożuch« Zb. III, 120. »Oburdana = okutana« ib. VIII, 252. »Okutać = otulić kogoś ciepłą odzieżą« Maz. V, 35. »Okutać się = obwinąć się (chustką, płaszczem itp.), zawinąć się zupełnie« Kolb.

Okwiść = »obfitość« Pr. fil. IV, 226. »Okfitość = obfitość« Parcz.

Okwit = »okiść, śnieg na drzewach« Pr. fil. V, 817.

Okwitnąć = »spleśnieć (o chlebie)« Rud. 48. || »Okwitnąć« = przekwitnąć: »Z dniem ś. Jana młodzież rozpoczyna się kąpać w stawach miejscowych. Mówią, że woda w tym czasie już 'okwitła', kwitnie ona bowiem tak, jak i rośliny. Przed 'okwitnięciem' wody kąpać się bywa niezdrowo« Wisła V, 651. || »Okwitnąć =

pokryć się krostami: 'Okwitło na niej' = skrostowaciała« Pr. fil. V, 817.

Ola! = »zaczekaj« Spr. V, 117.

Olabać się = »opić się« Spr. IV, 324.

O la boga! = o dla Boga! Ust. z różnych okolic. »Na olá Boga = do szczętu: 'Lasy wycion na olá Boga'« Pr. fil. V, 974. Por. Dla boga.

Olać: »Deszczyku, olej mnie!« Zejsz. 71.

Olan = ? »Bodaj cię, Olanie, pan Bóg skarał za mnie« Krak. II, 513, nº 883.

Olawa: »Olawo, ty nasza dziedzino!« Rog. nº 133. »Od Olawy dészcz idzie« ib. nº 331.

Oląz = »'kolące ziele, jak zlubi (= jak się nada), to pomoże'. Por. 'Oląg' Maj. i (pomyłkowe podobno) 'Otąg' O. »Pr. fil. V, 817.

Olbryś = »tęgi, ale niezgrabny człowiek« Spr. V, 117. »Olbrys« = toż znaczenie Rozpr. XVII, 49.

Olbrzym: »Obrzym, gdzieindziej 'Płanetnik«, 'Chmurnik' = człowiek, posiadający moc dowolnego rządzenia chmurami« Wisła VII, 111. Archiv V, 634. Matusiak Kw. 11.

Oleander: »Holander« Ust. z Litwy. »Hŭolander« Rozpr. IX, 137.

Olech p. Aleksander. Olek.

Olej: »Ojelu« 2 pp. Maz. III, 342, zwr. 14 (może pomyłka druku K.).

Olejek bobrowy p. Bobrowy.

Olek patrz Aleksander i dodaj: »Olech, Olek, żona 'Olkowa', córka 'Olczycha'« Pr. fil. V, 817 (czy nie przeciwnie: córka 'Olkowa' a żona 'Olczycha'? K.). || »Oleszek« Pr. fil. V, 817.

Olekać p. Olikać.

Oleksander patrz Aleksander i dodaj »Oleksander = Aleksander Pr. fil. IV, 850.

Oleksianka: »Oleksiańcyna, toć to marna wsina« Maz. III, 326. »Oleksianie« ib. »Oleksiańscy przyśli« ib.

Oleksy p. Aleksy.

Olendry i Olendernia patrz Holendry i Holendernia i dodaj: »Olendry = kolonja niemiecka« Mil. »Olendry = kolonja niegdyś na prawach czynszu zostająca« Rozpr. XI, 186. »Olędernia = obora dla bydła holenderskiego« Pr. fil. V, 817.

Olesie = »błoto śród lasu« Petr. »Olesie = przestrzeń dokoła lasu, otaczająca las« Pr. fil. IV, 850.

Olesisty = »błotnisty« Petr.

Olęder p. Holendry.

Oli = rodzaj okrzyku, powtarzający się ciągle w środku wierszy Lip. 179—182. Zb. VIII, 84, nº 72. Pozn. IV, 118, zwr. 5 i 6. »Tylo wyjechali, zaraz się pytała: — Eli, Jasiu, eli, co sie täm zieleni?« Kozł. 55. »Siedmiu mi się zalecało, oli duli siedmiu« Kolb. 334. »Oli tańcujże... dali moje tańcowadło!« ib. 382. »Oli napiekła owocu...« Pozn. IV, 97, nº 184. »Siwe konie... oli wszystkie sześć, dali sześć« Zb. VIII, 107, nº 226. »Oli dysie oli rozleciały mi sie...« ib. 113, nº 289. 108, nº 228. 111, nº 264. »O li li, o la la!« Kiel. II, 32. Por. Hela!

Olikać = »śpiewać za wołami« Pr. fil. IV, 226. Wisła IV, 479. »Olikać = głośno krzyczeć: 'Nie olikaj, bo ludzie odeckną'« Spr. V, 117. Rozpr. XVII, 82. Aten. XIV, 121. || »Olekać« L. O. || »Holukać (na kogo) = krzyczeć, wrzeszczeć, łajać głośno i długo« Kolb. Por. Helikać.

Olikanie: »Olekanie = śpiewanie 'olo, olo!'« O. »Kilkoletnie dziecko obiad w dwojakach owczarzowi zaniesie i zawsze 'olikaniem' (wykrzykiwaniem) sobie pomagając, do niego trafi« Aten. XIII, 496.

Olisiejko p. Aleksander.

Oliś p. Heliś i dodaj: »Oliś moja, oliś, co, dziéwcyno, wolis« Pr. fil. IV, 226 (mylnie objaśniono, że znaczy 'Olesia'; por. Heliś K.).

Oliwa »dziwa a. dziwna = ol. ricini« Ciesz. 70. »Oliwa prowanska = ol. olivarum provinc.« ib. Por. Dziwoki.

Oliwny: »Uliwnej góry« Zb. III, 53.

Olkusz: »Olkuski lasek« Wójc. II, 180. »Pod »Olkusem« Zb. IV, 174. »Olkuska wieża« Zb. X, 233, ods. 2. »Pod Krakowem Olkusem Orał chłop wołem kusem« Kiel. II, 21. »Za Olkuskiémi górami« Cisz. I, 165.

Olmarja p. Almarja.

Olopa p. Holopa i dodaj: »Olopa = człowiek głupowaty, niezdarny« Pr. fil. IV, 277.

Olot, »olot! = nawoływanie psów przez dojeżdżacza, gdy dostrzeże zająca szaraka« Pr. fil. V, 817.

Oloważ = »biec prędko; pędzić: 'Nie olujta tak bydła, bo sie pomęcy'« Spr. V, 117. Por. Holować.

Olsnąć: »Ŭolśnięty: 'Cys ŭolśnięta, cy co?'« Rozpr. VIII, 95.

Olsza: »Ŭólszka = olcha« Ram. 217. || »Olsak = drzewo olszowe« Spr. V, 117. »Wianecek z olsaka« Sand. 122. || »Olszyczka«: »Bucicki z olsycki« Krak. II, 189. || »Olszyna«: »Nâ olsynie serokie liście« Kętrz. 74. »Ŭolszyna, Ŭolszka« Hilf. 188. || »Olsyna«: »Farbować w olsynie = baby w odwarze z kory olszowej farbują na kolor brudno-żółty przędzę do wyrobu kolorowych płócienek« Pr. fil. IV. 850.

Olszanka = »rybka mała..« O. »Olszanka a. Olszówka = rybka trzy cale długa, koloru piór w kaczym ogonie, pod brzuszkiem zaś wygląda jak moczone drzewo olszowe« Zb. II, 9. »Małe rybki, zwane 'olszówki' a. 'olszanki'« Was. 12.

Olszowy: »Ŭólszkôwy, Ŭôlszôwy = olszowy« Ram. 217. || »Kasa 'olsowa' = jaglana« Lis.

Olszów: »Na Olsowskim dziále« Zb. XII, 176, nº 159.

Olszówka: »Rydz czarny, poddąbek, olszówka a. krowie wargi = rodzaj grzyba (agaricus acris)« Pleszcz. 140. »Olszówka = 1, rodzaj bedłki 2, gatunek lichej torfowatej ziemi, na której udaje się olszyna« Spr. V, 139. »Olszówka = białoryba z płociowatych« Prac.

Olszyn: »Z tamtej strony rzécek Jedzie Olsyn Wicek« Rud. 138.

Olszyna p. Olsza.

Olszyna: »Odprowadzić (córeczkę) do Olszyny, a z Olszyny do Kruszyny« Łęcz. 223, nº 461.

Olśnik = »nóż do skrobania drzewa z kory« Spr. V, 117. »Olśnik = nóż do strugania« Zb. II, 250.

Oltaj p. Hultaj i dodaj: »Oltaj = hultaj« Pr. fil. V, 817.

Olu! »Oj olu, olu, piękny korálu!« Kozł. 65. 66. »Ŭolu, moja, ŭolu, są konisie w polu« Zb. XV, 145. »Malu.. olù, olù! = przywabianie świń« Wisła III, 665. Por. Ala. Halu.

Oluga = »przerębel, przerąbka, toń« O. || »Oluga = wysoka a szczupła kobieta« Pr. fil. IV, 226.

Olwaka = »ozdoba z włóczki u uzdy« Rozpr. X, 292.

Oładki »a. Oładzie = placuszki w kształcie kotletów z rozczyny a. tartych na surowo kartofli, smażone na patelni« Osip. »Oładki« toż znaczenie Ust. z Litwy i pogwarka: »Nie jedząca, nie pijąca, gładka jak oładka« (o pannie mało jedzącej). »W okolicach Suwałk słynie potrawa, zwana 'oładzie' a. 'oładki'. Trą się ('rejbują się') obrane z łuski na tarce kartofle, wyciskają się przez płótno z soku, a z dodatkiem jaj i mąki urabiają na placuszki w kształcie kotletów i smażą na maśle a. tłuszczu na patelni« Maz. V, 44. Pr. fil. IV, 851; V, 818. Wisła V, 480. »Oładki z kartofli« Orzeszkowa Bene nati, 140. Por. Bibl. Warsz. Gliń. IV, 212.

Ołgać, »Obełgać, Obełgiwać = okłamywać« Pr. fil. IV, 851. »Dziad ołgał pana« Święt. 450.

Ołobel p. Hołobla i dodaj: »Ołobel, lm. Ołoble = hołoble« Pr. fil. V, 818.

Ołomuniec: »W Hołomujcu« Zb. XV, 130, nº 8. »W Ołomuńcu« Rog. nº 117. Zb. XII, 129, nº 125. 148. »Nóż je tak tępy, żeby można na nim gołą rzycią do Hołomuca zajechać« Cinc. 28, nº 618. »F Chołomuńcu« Rozpr. IX, 189. »Ołomuńskie prawo« Rog. nº 117.

Ołota p. Hołota.

Ołowianka = »ziemista ruda ołowiu« O. »Polewą na garnki bywa pospolicie 'ołowianka' czerwona (glejta lub z galmanu), żółta, zielona i brunatna« Krak. I, 181.

Ołowica = »stara nazwa drożdży gorzelnianych do wódki« Pr. fil. IV, 851.

Ołów: »Ołowo n.« Rozpr. XII, 47. »Orzech z ołowu« Cisz. I, 167. || »Ołówek tabaki = nazwa, dawana w sprzedaży ćwierci a. połowie funta tabaki do zażywania, pochodząca od papieru ołowianego, z którego robiona jest paczka« O. »Ołówek tabaki = długa paczka tabaki do zażywania« Zb. II, 252.

Ołtarz: »Ontarz, Ontárz« Pr. fil. IV, 227 Wisła I, 188. »Przy ontarzu« Kiel. II, 45. || »Uóntárz, Óntárz« Zb. V, 223. Rozpr. IX, 150. 171; VIII, 83. 102. 191. 204. Krak. III, 79. Zb. X, 124. »Do óntárza« Kiel. I, 144. Łęcz. 73. Zb. XIV, 97. Krak. II, 40. 42. 124. Święt. 196. 358. Kal. I, 150. 167. Rud. 212. Cisz. I, 216. 269. Pr. fil. V, 818. Rozpr. XXVI, 387. Udz. || »Ůoltárz« Opol. 34. || »Łątarz« Zb. I, 45. || »Lontárz« Udz. || »Łótárz« Rozpr. IX, 139. || »Ůuktáz. W ůuktázie. Na ůuktázak« Zb. VII, 76. »Przed ůuktázam« ib. 77.

Ołubkać = dać posłyszeć głos 'łubka' = dudka: »Jeżeli kogo łubek na czczo 'ołubka', będzie mu z ust cuchnęło, jak dudkowi, przez całe życie« Zb. V, 126, nº 9.

Ołupić: »Skóry na nim (na kiju) nie było, có je juz ůołupiuł« Zb. V, 240.

Oma! »Ůoma = o jej! 'A zeznieta dzisiá ten zagon? — Uoma!' = o jej, i jak jeszcze!« Wisła I, 154. »Oma = a tak« Wisła III, 324. »Oma = a jakże, a jużci: 'Oma prawda!' = a prawda« Pr. fil. IV, 226. »Oma! = lekceważący wykrzyknik« Pleszcz. 39. »O—ma (więc o — K.) = silne przyświadczenie z oznaczeniem często mnogości, obfitości czegoś, np. na zapytanie: — A dużo tam było ludzi? Odpowiedź: 'O-ma' znaczy: bardzo wiele było. Na zapytanie: — Czy prawda? — Oma prawda!« Pr. fil. IV, 851. »Omà

= bo i pewnie, a naturalnie, takci tak« Czark.

*Omacek: »Omacek = szara godzina (czy pewnie? K.); 'po omacku' = po ciemku, macając« Krak. IV, 315. »Chodzi po macku« Rozpr. XII, 95. »Po ŭomacku« Rozpr. XI, 186. »Ŭomácek, po ŭomácku = w ciemności« Rozpr. XX, 432. »Ŭomacku, po ŭomacku = po ciemku« Udz.

Omachaj = ogon w zagadce o krowie: »Śtery cycki, dwa patycki, a piąty omáchaj (ogon)« Rud. 252, nº 4.

Omachlować = oszukać, oszwabić Konopnicka Na drodze.

Omacnica (u L. Omacmica) = »1, straszydło nocne, nocnica, ćma 2, owad skrzydlaty« O. »Omacnica = ćma« Spr. V, 117. Parcz.

Omaczki = »ciasto maczane w syrze, rozrobionym na rzadko z mlekiem a. śmietaną« Chełm. I, 244.

Omaćkać się = najeść się: »Aleś sie ŭomaćkáł!« Udz.

Omajenie: »W wigilję ś. Jana robią 'omajenie', tj. podtykają naokoło pod strzechę chałupy łopian, leszczynę, bylicę i in.« Krak. I, 309.

O male = »skąpo, licho: 'Mléka latoś o male'« Kuj. II, 274.

Omaniciel: »Omaniciel = oszust« Pr. fil. IV, 226.

Omamić: »Omanić = oszukać« Pr. fil. III, 436; IV, 226. »Omanic = omamić« Pobł. 59. »Ŭômanic = omamić, złudzić, w błąd wprowadzić, oszukać« Ram. 227. »Cyganki omaniły« Wisła III, 494. »Chłop twój ostál omąniony« Derd. 95. »Omamić = otumanić« Spr. IV, 347.

Omamienie: »Omanienié = omamienie, oman« Pobł. 59. »Komedjanci sprawiają tylko 'omanienie'« Wisła VI, 398.

Oman = »jakaś urojona substancja, kupowana w Prusiech, którą kuglarze, pokazujący sztuki, 'puszczają w oczy' patrzących czyli spektatorów, żeby im się zdawało, że rzeczywiście oglądają sztuki, na które patrzą, chociaż w rzeczywistości tych sztuk kuglarz nie spełnia. Chcąc, żeby oman nie skutkował, 'trzeba świńskie łajno w garści trzymać!'« Osip. Toż Ust. z Litwy: »Man w oczy puścić«. »Oman = 1, oszukaństwo, zmamienie 2, zielsko szkodliwe, zwane także 'blekotem'« Pr. fil. IV, 851. O. »Ŭoman = radix helenii« Ciesz. 54. W temże znaczeniu »Omana«: »Czyś ty omany zazył?« Kam. 144. »Omian = oman pospolity, inula helenium« Krak. III, 129, nº 25. || »Omana = oszukanie, oszustwo, zamydlenie oczu« Pr. fil. V, 818. »Omana = oman: 'Nie dájcie nám ze zbana, Bo to wielgá omana'« ib. IV, 226. »Omána = 1, omamienię, złuda 2, straszydło« Pobł. 59. »Ŭômána = 1, tuman, oszustwo, złuda 2, złe, licho, siła nieczysta: 'Czŷ ce wômána ŭôpãtà?'« Ram. 227. »Omóna = omamienie, otumanienie, złudzenie« Krasn. 306. »Omana zaparła mi dech«. »Omana mi się uczepiła« Ust. od Tarnopola. »Omąna, Omąniec = maniak, straszydło« Derd. 137. »Czŷ gdze urok, czŷ omąna, czŷ boske zdarzenie« Derd. 13. || »Omana = szachraj: 'Ty, omano świata!' Ust. od Tarnopola. Por. Dziewięć sił.

Omana p. Oman.

Omaniec: »Omąna, Omąniec = maniak, straszydło« Derd. 137. 31. »Nen omąniec krzŷwy« mówi żona zazdrosna o mężu swo-

im ib. 24. 102. 109. 110. »Ŭomanc = tuman, straszydło« Ram. 227.

Omar »a. Omór = 1, rdza zbożowa 2. choroba drzew O.

Omars (*omar.z? K.) = »katalepsja, atak wielkiej choroby« Osip.

Omarsnąć = dostać napadu kataleptycznego: »Omarsnęło go« Osip.

Omasta = »okrasa« Sand. 263. Krak. IV, 315 i 312. p. w. Maścić. Mrong. p. w. Abmachsel. Zb. II, 9. »Święcona omasta« Zb. X, 106, nº 369. »Czujna omasta« Zb. XIV, 25. Lub. I, 45. Wisła VI, 190. Zb. XV, 32. Udz. Fed. 404. Rad. I, 302. Por. Omaza.

Omaścić = »okrasić, tłustością nasycić potrawę« Sand. 263. Krak. IV, 315. »Dali nam osolono, nie omaszczono« Zb. XIII, 156. »Omaścić = 1, okrasić tłuszczem 2, obić« Wrześ. 15. »Omaścić = okrasić solą a. słoniną potrawę« Rad. I, 302. Cisz. I, 295. Kłosy VII, 79. »Sprażył gorzałki z tłustem i trosieńka omaścił ŭokowitą« Kam. 113. »Dam wam kapustecki, posole, omasce, wdrobie cébuiecki« Zb. XII, 154, nº 486. || »Omaszczać« Tygod. ilustr. 1, IX, 63. »Kartofle, omaszczone słoniną« Kiel. I, 54. Zb. XIV, 24, nº 1. Lub. I, 44. Por. Maścić. Namaścić.

Omaślić: »Omaślona skibeczka« Wilkoński Ramotki V, 313.

Omatolić = »dobrze ubrać« Wrześ. 15. »Omatolić a. Omatulić = dobrze ubrać« Rozpr. X, 292.

Omawiać p. Obmawiać.

Omaza = omasta, okrasa Mrong. p. w. Abmachsel.

Omazgać = »omuskać« Pr. fil. V, 818. || Omaźgać = powalać Udz. Por. Mazgać.

Omądrzeć = pomądrzeć, zmądrzeć: »(Głupi) wystawiuł kaplice i omądrzáł« Cisz. I, 208.

Ombełek p. Ambálek i dodaj: »Ombełek = belka poprzeczna pod dachem« Krasn. 306 (mylny wywód od 'Oberbalken', zam. 'Hahn(en)balken' K.).

Omdleć: »Omgleć« Mrongovius p. w. Schweimen. »Ŭômglec« Ram. 227. »Omglał« Kuj. I, 154. »Omglany« Krak. IV, 295. »Omglała« Zb. II, 72, nº 80. VI, 124; »Ómgleć« Rozpr. IX, 139. || »Omglewać«: »Ómgléwali« Sand. 271. »Omgliwać« Lub. I, 226.

Omega p. Omięg.

Omeldować = donieść Zb. VII, 75.

Omełtuk p. Ometłuch.

Omen = »bieda« Wisła VII, 724.

Ometłuch a. Ometluch = kusy, licho ubrany, obdartus« Krak. IV, 315. || »Omełtuk = taki, co to wsędy goni, a nika dobrze nic nie zrobi« Spr. V, 386.

Omętra p. Gieometra i dodaj: »Omętra« Aten. 1879, t. I, str. 506. Zb. IV, 192; VIII, 252. Wisła V, 741. Kal. I, 256. Hemp. Pr. fil. III, 306; IV, 226; V, 818. Pleszcz. 39, 106, Spr. V, 117. Parcz. Kud. »Ometra« Maz. V. 31. »Umętra« Rad. II, 144.

Omężyć się = »a. Wydać się = wyjść za mąż« Fed. 404. 288. 363. Pobł. 136.

Omiak p. Omięg.

Omian p. Oman.

Omiar.zły p. Omier.zły.

Omiatacz = ogon w zagadce o krowie: »Ćtyry tyczki, dwa patyczki, a siódmy omiatacz« Zb. I, 121, nº 41.

Omiażdżyć się: »Omiázdzyć, Zomiázdzyć: 'Owca a. koza sie zomiázdzyła' = zachorowała a. zdechła, najadłszy się 'omiagu'« Spr. IV, 308; V, 386. »Gdy owca zje 'omiaku', to mówią, że się 'omiaż-

dży' tj. pieni się« Zb. VI, 216, nº 5, 4.

Omiądlić: »Len omiądliła« Bal. 73.

Omiecek (= omiedzek? K.) = »nieużytek, kawałek pola nieuprawnego: 'Kiele płota puste miejsce'« Pr. fil. V, 818.

Omiecie i Omiecina: »Omiecie = kłosy, plewa, drobna słoma, wszystko, co się zmiata ze zboża wymłóconego, pierwej, nim zostanie wywiane« O. || »Omieciny = pył mączny we młynach, omiatany z kamieni i używany na karmę zwierząt przez młynarzy« Pr. fil. IV, 851. O. (Świnia mówi:) »Kady moja omiecina?« Zb. IV, 136, nº 128.

Omielacz: »Omiélac = plotkarz« Rozpr. X, 292. Wrześ. 15.

Omielać i Omleć: »Omielać = 1, gadać plotki 2, robić ze zboża krupy« Wrześ. 15. »Omela« 3 os. teraźn. pojed. Zb. XI, 50. »Tatarka omielana na kaszę« Zb. X, 140. || »Omleć«: »Posłała kase gotowane, zeby ji omeł« Zb. V, 207.

Omien- p. Oniem-.

Omier.zenie = »obrzydzenie« Zb. VIII, 253.

Omier.zić i Omier.znąć: »Moi zónie te flaki omier.zły« Cisz. I, 242. »Bodajście się tak omier.zli, jak ten pies!« Zb. V, 154, nº 11. (Baba djabła) tak omier.zła, ze chodził taki, jak zabity« ib. XV, 30.

Omier.złość = »obmierzłość« Wrześ. 15.

Omier.zły = »obmierzły« Wrześ. 15. || »Omiar.zły od świata« = uprzykrzony, obrzydły Doman.

Omiesne, »omięsne (tak): 'płótno omiesne' = cieńsze« Spr. IV, 308; V, 386.

Omieszkać: »Omiéskać = spóźnić się« Rozpr. X, 292. Wrześ. 15. Spr. V, 386. »Kieby wilk nie srał, toby nie omiąskał (= nie spóźnił się)« Zb. VII, 102, nº 99.

Omieść: »'Omieciony' jest ten, kto podczas zamiatania nie usunie się« Zb. X, 86.

Omięg = aconitum: »Omięg, Omieg, Omiek« Maj. || »Omega« = marchewnik Petr. || »Omiak« Zb. VI, 216, nº 5, 1. »Omiák, Omiág = tojad mordownik, aconitum napellus« Spr. IV, 308; V, 386. || »Łomiak (= Ůomiak K.) roślina aconitum napellus« Wrześ. 12.

Omijak = »toż, co 'mijak' = zagon, ominięty w czasie siewu« Pr. fil. V, 818. Por. Ominek.

Ominąć: »Juz mie ominęny te panieńskie zarty« Was. 171. »Pójde z ludźmi do roboty, Aż pana złość ominie« Lip. 181. Niejasne: »Ledwo synową pierwszy sen ominie: — Wstajże, ty synowa, boś sie już naspała!« Pozn. IV, 76.

Ominek »a. Pominek = zagon ominięty, pominięty, czyli przez pomyłkę opuszczony przy siewie przez siewacza« Pr. fil. IV, 851. Por Mijak. Omijak.

Ominuszka = wyraz improwizowany w zagadce o gruszce: »Gruszka to ominuszka, jagoda to woda, ryba ochyba, najlepsza chleba skiba« Pleszcz. 26, ods., nº 16.

Omiodnić: »Uômiodnic = osłodzić« Ram. 227. Por. Omiodzić.

Omiodzić: »Gorzałka omiodzona« Zejsz. 100, nº 388. Por. Omiodnić.

Omknąć się: »Nogi mu się omkły, wpadł z góry do sieni« Kuj. I, 162. »Omknąć się = poślizgnąć się, zsunąć się« Pr. fil. IV, 226. »Drabka omkneła sie i chłopak zleciał« Spr. V, 117.

Omleć p. Omielać.

Omlet: »Mómlet« Pr. fil. V, 797.

Omnes: »'Omnes idą' = tłum ludzi idzie« Krak. IV, 315. »Omnes, Omnesowo (a. 'obces', 'obcesowo') = tłumem (wpaść), gromadnie« ib. 314, p. w. Obces. »Uomnes = całkiem, zupełnie« Rozpr. XXVI, 387, Spr. IV, 337. »Zbóje... co który pojád i omnés tam do ty dziury śli spać« Cisz. I, 293. »Jak ich náleźli, tak ich omnés wziéni do dómu króleskiégo« ib.

Omnibus: »Ogniwóz« Rozpr. XVII, 82. Pr. fil. IV, 225.

Omnożyć się = ocielić się: »Krowisia się omnożyła, Parę wołków położyła« Krak. I, 237, nº 47. Toż Zb. IX, 11, nº 9.

Omówić p. Obmawiać.

Omówisko p. Obmówisko.

Omszara = »miejsce mchem porosłe« Petr.

Omszennik = »chlew mchem ogacony« Petr.

Omułek p. Omyłek.

Omurzyć = powalać: »Na twarzy omurzony« Pozn. VI, 53. »Omurzać« O.

Omuskać »dom = obielić wapnem« Zb. II, 250. »Omuskać = wybielić« Pr. fil. V, 818.

Omycek = »cielę, które ssie krowę już wydojoną« Udz.

Omyć = obmyć: »(Zły) chciáł se ocy omyć, co mu kot zaprósuł« Cisz. I, 307. »Nie bede bywáł, Boś mie ŭomówiuła, zem sie nie ŭomywáł« Zb. XV, 70, nº 120. »Niechze ŭóna (macierz) ciebie ŭómyje, ŭópierze« Rozpr. IX, 183.

Omyjak: »Ŭomyják« nie objaśniono Rozpr. VIII, 123.

Omylić = pomylić się, zbłądzić: »Oj strzelać on, strzela, nigdy nie omyli« Wójc. II, 87. »Panna omyliła w lesie« Zb. XII, 220.

Omyła = »ziarno chwastu, podobnego do zboża, w którem się znajduje« Pr. fil. V, 818.

Omyłek = lolium temulentum: »Omułek« Pawł. »Omyłek w zbożu« Zb. X, 106, nº 376. »Omełek« Maj.

Omyłek p. Omyłka.

Omyłka: »Omyłek« m. Rozpr. XII, 46.

On: Formy: »Ón, óna, óno« itd.: Wisła VI, 80. Krak. III, 79. Pozn. II, 64. 201. 362. Was. stale. Zb. V, 201. 203; II, 227. Chełch. stale. Cisz. stale. Zb. VII, 6; III, 21; IV, 128. 194. Kon. 52. Kuj. I, 112 i ind. Pozn. VI, 27. »Óny« Lub. I, 216. Święt. stale. Cisz. I, 139. 146. Zb. V, 222. Patrz niżej w przykładach deklinacji i na 'on' w znaczeniu 'ów'. »Uón, ŭóna, ŭóno« itd.: Zb. VII, 52. 58. 74. 75. Rozpr. IX, 183. Bisk. 20. 33. Rozpr. IX, 197. 198. 201. »Unąmu« Zb. V, 204. »Uón« Ram. 227. Hilf. często. »Ŭon« itd.: »Ŭony« Archiv V, 642. i często gdzieindziej. »Won« Pleszcz. 30. »Wóni« Kuj. II, 285. »Nen, Na, No« Pobł. 52. Derd. 136. Cen. 39—40 przypadkowanie. Bisk. 27. Ram. 120. »Nien dąb« Hilf. 99. »Na nien = nań, na niego: 'Czarownica pomazała ożóg ł sadła na nien'« Pobł. 50. »Stolm (= wielkolud) nen« Hilf. 114 i często w tekstach. »'Gdzeno' = gdzie ono Derd. 26. »Na ni stronie« = na onéj stronie Hilf. 147. »Za nym piorę« = za onym piórem Nadm. 153, nº 16. »Jona« = ona Zb. VII, 137. »Jona, Joni« Tyg. ilustr. 1, X, 267. Osip. »Jon, Jona = on, ona« Pr. fil. IV, 824. W niektórych okolicach i dalszych przypadków przechodzi na ie: »W niem« m. Zb. II, 44. »Niém« = zanim Zb. IV, 194. »Jéch« Wisła IX,

241. Pozn. VI, 16. »Jem« Wisła VIII, 226. Chełch. I, 51. »Jém« Pozn. III, 171; VI, 13. Rad. II, 56. Zb. X, 334. Wisła II, 137; VI, 314; VII, 687. || Przypadkowanie: Męskie: 1 pp. lp. Patrz wyżej w formach i dodaj co stoi poniżej w znaczeniach 'on' = 'ów'. 2 pp. lp. »Niewo« Hilf. 91. 99. »Jewo« ib. 104. »Na nieo« ib. 117. »Jeo« ib. 117. »Do jego = do niego Lub. I, 235; toż stale na Litwie, gdzie postać 'niego' zgoła się nie używa. »Po zadziu niego« Kam. 64. 3 pp. lp. »Jemu« zamiast 'mu' stale na Litwie. Toż Kolb. 121: »Ugotuj jemu śniadanie«. »Naprzeciwko jemu« Pozn. VI, 117. »Niemu = mu Hilf. 95. »Jimu« ib. 104. »Do jego mówi« Pleszcz. 153. »Naláz (sygnet) i przynosi jemu« Kuj. I, 141. 4 pp. lp. »Jego« zamiast 'go' stale na Litwie. »Kasia jego (Jasieńka) kuruje« Oles. 280. »Zabili jego« (Jasia) ib. 291. »Jak jego (Jasia) lubiła« ib. 461. »Tak jego litość wziena« Kuj. I, 128. »Hrabia poprosił jego (chłopca) do siebie« ib. 134. »Czarnoksiężnik godzi jego (chłopaka) od matki ib. 137. »Pies naláz jego (sygnet) we wodzie« ib. 141. U Chełch. 'igo' stale zamiast 'go'. »Na nio« (= na 'nieo' K.) = na niego Hilf. 95. 99. »Jo (= jeo K.) ib. 97. 6 pp. lp. »Im« zamiast 'nim' stale na Litwie. »Niem« zamiast 'nim' w różnych okolicach. »Niém« Rozpr. VIII, 135; IX, 181. 7 pp. lp. »W niem« (o lnie) Zb. II, 44 i często gdzieindziej. 1 pp. lm.: »Wóni« Kuj. II, 285, n° 70. »Uny« (o psach) Zb. VII, 15. »One« (o braciach) Ap. VIII, 305. »Ni« Hilf. 91 i ind. »Ony« (o chartach) Lip. 216. »Ony« (o wołach) Kuj. I, 191. »Ony« (o łabędziach) Lub. I, 263. 2 pp. lm. m. ż. i n.: »Jeich« Kuj. II, 170. 284, n° 56. Aten. VI, 647. Kuj. I, 103. 113. 126. 128. 141. Rog. n° 42. 452. Pozn. IV, 253; VI, 6. 19. 48. 90. 99. Zb. X, 336. Wisła I, 317. Kiel. II, 139. Kal. I, 184. Pozn. II, 75. Rozpr. IX, 145. Kolb. 123. Cisz. 25. 114. 293. Kryn. »Jech« Bisk. 33. Rozpr. XII, 53. Kuj. II, 284, n° 56. 3 pp. lm. m. ż. i n.: »Jem« Bisk. 33. Wisła VIII, 226. »Jém« Rozpr. VIII, 136. Kuj. I, 191. »Jam« Zb. VIII, 297. »Jim drugim« = den anderen Derd. 101. 4 pp. lm. m. ż. i n. »Jich« Rozpr. XII, 53. »Jech« Kuj. II, 284, n° 56. »Ik« Zb. VII, 8. W ż. »Jéch« Rozpr. VIII, 136, n. »je« ib. »Nie« = je (o koniach) Aten. VI, 628. 6 pp. lm. m. ż. i n. »Niémy« Rozpr. VIII, 136. »Niemi« m. Zb. II, 87. 7 pp. lm. m. ż. i n. »Niéch« Rozpr. VIII, 136. Bisk. 33. Żeńskie: 1 pp. lp. patrz pod »On« w znaczeniu 'ów'. 2 pp. lp. »Jei« Kuj. I, 120. 121; II, 28. Maz. II, 14; III, 294. Rad. I, 129. 182. Pozn. IV, 218. Zb. X, 336. Wisła V, 565. Łęcz. 139. Rog. n° 453. Pozn. IV, 68. 135; VI, 19. 176; II, 17. 198. 275. Zb. VII, 17. Rozpr. IX, 145. 180. Krak. II, 36. Zb. V, 228. 259. Aten. VI, 655. Krak. IV, 19. Cisz. I, 44. 148. 180. »Ji« Rozpr. XII, 53; IX, 180. Kuj. I. 139. »Jejej« Aten. VI, 648. Rog. n° 123. 124. (ale n° 122 'jej'). Wilkoński Ramotki V, 17. »Zapytał nij sie« Pozn. IV, 241. »U nie« Rozpr. VIII, 96. 100. 3 pp. lp. »Ji« Rozpr. VIII, 135; IX, 180; XII, 53. 4 pp. lp.: »Jej« często na Litwie, np. »On jej wderzył«. »Ji« Rozpr. III, 365. Pozn. VI, 303. »Ostąpili jéj« Zb. XV, 11.

»Je« Pozn. VI, 51. Krak. IV, 299. Maz. V, 280. Zejsz. 56. 122. Zb. V, 223. 227. Rozpr. VII, 14. 81; IX, 166. 180; X, 190. »Ję« Pozn. VI, 72. »Jo« Rozpr. IX, 181. »Jij« Kal. I, 190. Krak. II, 109. 111. Rozpr. X, 190. Sand. 26. »Jóm« Pozn. VI, 164. Maz. II, 53. Rozpr. XII, 53. »Jom« Rozpr. VIII, 135. X, 248; »Jã« Maz. III, 294. »Nie« Rozpr. X, 190; IX, 166. Krak. II, 510. »Nię« Kuj. II, 34. Rozpr. VIII, 135 (obok 'nio'). »Zabić nią« Rozpr. IX, 322. »W nie« Archiv V, 650. 6 pp. lp.: »Jo« często na Litwie, np. »Z jo razem«. »Nióm« Rozpr. XII, 53; X, 248; IX, 181. 7 pp. lp.: »Wni« Rozpr. VIII, 135. »Ji« Rozpr. IX, 180. 1 pp. lm. ż.: »Ony« Archiv V, 642. Kętrz. 71. Kuj. I, 103. »Óny« Pozn. V, 52. 93. Zb. IX. 14. Cinc. 20, nº 402. Pr. fil. IV, 851. Inne przypadki lm. patrz wyżej. 1 pp. lm. n.: »Ony« (o drwach) Rud. 189, nº 93; toż Rad. I, 218, nº 292. »Ona«: »Kaszûbská nauka ł gádanie jest wiele lát, co ôna tod jesta« Hilf. 24 (jedyny przykład K.). || Na liczbę podwójną zaledwie kilka przykładów znajduje się w naszych źródłach gwarowych: »Ůot niu« = od nich dwóch Bisk. 16. Hilf. 98. »Niéma« m. ż. i n. 3 i 6 pp. Rozpr. VIII, 135. || W złożeniu z przyimkami: »Oń«: »Nie frasuj się oń« (o wianek) Rog. nº 57. »Nie płaczże ty oń« (o wianek) ib. nº 473. »Poń«: »(Łabęty) popłyną poń« (po wianek) Rog. nº 57. 58. »Póń« w takiejże pieśni Kiel. I, 145, 147. »Wróćże sie poń« (po 'piestrzonek') Łęcz. 134. »Já poń posła« (po wianek) Zaw. 85. »Na nien (= na onien) = nań: 'Czarownica pomazała ożóg ł sadła na nien« Pobł. 50. »Przezerając se na nien« (na dach spoglądając) Hilf. 138. »Wnien« = weń, w niego Pobł. Pobł. 112. »W nien ryba wleze« = weń (o 'wąbierzku', rodzaju sieci) Hilf. 123. »Pójdę bezeń« = przezeń (o zameczku krakowskim) Kiel. I, 179. || Znaczenia: »On« = ów, ten, tamten: »Musiał się on kucharz przyznać« Kozł. 327. »Obejrzył oną dziurę...« Kuj. I, 114. »Ón czart wychodzi i podchodzi do niego« ib. 117. »Kazał król ównemu dochtorowi...« ib. 121 i często w Kuj., np. »Keń my (= mi) sie podziały One moje stroje, sługi?« II, 28. »Żadna mi sie nie podoba, Jeno ona, co ma jeden« (fartuszek) Rog. nº 290. »Dadzą mi onę Dorotkę za żonę« Wójc. II, 263. »Za borem, za onem...« ib. 281. »Docekałamś pięknej sławy, Jako ona biała gąska leśnej trawy« Sand. 49. »Una igo zuna« = ta jego żona Chełch. I, 18. »Uni te dzieci« ib. 34. »Une zbóje przelękli sie...« ib. 66. »Une panoje« = ci panowie ib. 77. »Oba une mądrzy bracia« ib. 91. »Ono panisko zabrało z sobą trzewiczek...« Kiel. II, 240. »On cudzy człowiek...« Przyj. ludu 1891, str. 110. »Jedzie on chłop do Kobylan...« Krak. III, 86. »Pan Jezus ujrzał onego chudziaka...« Zb. VII, 107. »Tak się stało, jak on dziad mówił« Krak. IV, 142. »Ona baba kazała...« ib. 158. »Óno psisko zgnuśniało...« Cisz. I, 314. »Mija północek, óny zły... posed« ib. 146. »Śmierć... wziena ono matkie« Wisła VI, 141. Inne przykłady: Kozł. 332. 352. Rog. nº 318. Wójc. II, Dod. 93. Sand. 64. 132. Tyg. ilustr. 2, XIV, 185. Pozn. VI, 27. Zb. X, 212, nº 3. Chełch I, 33. 51. 62. 63. 92. 181.

190 i ind. Wisła III, 84. Rozpr. XII, 58 (odmiany). Zb. IX, 1—72 często itd. itd. »Ono« = owo, to: »Ono wżdy lepiej...« Kam. 13. »Radzili chłopi, jak ono to padnie na lepsze« ib. 31 i ind. w Kam. || »On« w dalszych pp., zamiast 'jego', 'jej' itd., ma 'onego', 'onej' itd. Por. Rozpr. XII, 59. »(Panna młoda) kupuje rozmaryn i da część onemu, a część bierze dla siebie« Pozn. II, 269. 282. »Ona kocha i on onę« ib. IV, 272, nº 525 (nie ludowa K.). »Wzieni onego i onę (piecucha i królewnę) i wsadzili ich do sklepu bez noc. Ona ogromnie płakała, że przecie ónegoć nie znała...« ib. VI, 53. »(Św. Piotr i Paweł) dzieci ochrzcili... i onéj saméj posmarowali ręce i te ręce jéj znowy odrosły« ib. 70. »Káczke puścił, a ónego (bociana) nie puszcza« ib. 330. »Ón sie bardzo prosi narządzić mu pług, bo onemu sie zepsuł« ib. 336. »Onemu trzeba już hoblowanego słowa, bo krzosane sie mu nie godzi« Cinc. 30, nº 670. »A myślić on i pyta o wiano, A onemu a samemu wyłazi kolano« Łęcz. 89, nº 127. Ust. z Jaworza. »Konia pod nim zastrzelili, A onego porąbali« Zb. IX, 273. »Ci tájcą (= tańczą), a une (= jej) nie widać« Zb. VII, 6. »Zabiuła gŭó, ŭódebrała piniądze, a ŭunegŭó zakŭópała« Rozpr. IX, 201. »Unąmu wsystko jednoś było, cy kiełbasa, cy sierciák« (= powróz) Zb. V, 204. »Nie pumoze un nám, tó i my unému« ib. 222. »(Syn) pojon une (Hankę) na porwóz« ib. 237. »Zakłupkáłech (= zapukałem) na jei ŭokienko, Ónej doma nie było« Aten. VI, 655. »Ónégo (»tego na zamku«) nigdy nié mogli dóńść« Cisz. I, 9. »Chłopiec za ojca go miáł i óne za matke« ib. 191. »Óny (uciekającej) było równo, a ónym (goniącym) kamiénie, góry« ib. 296. »Co óni (ludzie) jedli, to i ónému (psu) dali« ib. 315. »O, co ónych to idzie, cworo, a nás jéno troje!« ib. 319. »Óny (= jej) sie serce kraje...« Wisła VIII, 697. »(Królewna) ónego kázała wsadzić do hareštu« Święt. 361. »Ónych (trzech synów) wszyćkich trzech wzieni do wojska« ib. 365. »Sami nié mają co jeś, a cóz dadzą koniom i ónym« (przybyszom) ib. 400. Często u Cisz. i Święt. »Dzieci doma, te chcą chleba, Onemu gorzałki trzeba« Rog. nº 407. »Oglądam się po swéj miłéj, Onéj nie widać« ib. nº 267. »Kto ją pocałuje, z oni cukier czuje« Zejsz. 62, nº 135: zdawałoby się, że »z oni« stoi zamiast »z onéj«, ale tak nie jest; jest to błędne wyczytanie rękopisu; stało w nim »3 dni« = trzy dni, jak też jest w innych odmiankach tegoż tekstu. || W niektórych okolicach zatraca się poczucie różnicy form męskich od nijakich oraz ludzkich i żywotnych od nieżywotnych i stąd: a, spotykamy »go« zamiast »je«: O życie Kozł. 202, Zb. II, 47 i Rozpr. X, 248. O dziecku Rog. nº 32 i Archiv V, 643. Jako prawidło Rozpr. XII, 53. i Zb. I, 62. O weselisku Kozł. 124. O siodle Zb. IV, 170. O prosięciu Rud. 159 i t. d. i t. d. b, spotykamy »ich« (w 4 pp.) zamiast »je«: O wąsach Rog. nº 56. O jeleniach ib. nº 66. O koniach ib. 82, 274 i Was. 171. O kaczkach ib. 94 i ind. u Rog. O gołębiach Sand. 47. O jabłkach ib. 54. O kokoszach ib. 62. O bucikach ib. 64 i ind. w Sand. O pannach Oles. 153. O oczach i włosach ib. 508.

O dzieciach Chełch. II, 8. O trzewikach Rozpr. X, 248. O kobietach Kuj. I, 149. O pieniądzach ib. 151. O krowach ib. 306. »Przyślę po nich« (o jabłkach) ib. 147. || »'Ón' w przeciwstawieniu do 'óna' oznacza męża w przeciwstawieniu do żony: 'Ónego nie było dóma, ale óna była'« Rozpr. XII, 59. Por. Sam. || »Ono = periphrasis obscoenae vel sordidae rei«, jak mówi Knapski: »Trzeci zdrajca... przyniós ono (wydrukowano błędnie 'ano' K.) na desce, A cy culi, cy nie culi, wsyscy wkoło pluli« Kiel. II, 258, zwr. 20. Podobnież w żeńskim: »Niech ten rządzi, co ma mądzi, a kto ma one (= onę), niech idzie na strone« Wisła VIII, 793, nº 1251. || »Ono« = coś nieokreślonego: »Ernestyna zostawiła frak (= suknię) na onym« = gdzieś wiszącą Zb. II, 12. »Ono woła... wysadza drwi i idzie« Chełch. II, 37. || »Ono« = złe: »Niektórzy ludzie wcale grzybów znaleźć nie mogą, bo 'ono' ich mroczy... Owa rodzaju nijakiego figura baśni, którą gmin określa przez 'ono', jest jakiemś złem nieuchwytnem, posiadającem siłę tajemniczą szkodzenia ludziom« Lud I, 177. 204. || »Oni« przemawiając grzecznie do kogoś = wy, pan, waćpan: »'Jakoż oni padają?' = cóż mówicie?« Zb. II, 12. »Po co oni mają pisać takie błazny?« Aten. V, 383. »Górale mówią w trzeciej osobie: 'Oniby stamtąd uciekli'« ib. VIII, 487. Ust. ze Szląska i z Podgórza. Tygod. ilustr. 1, XIV, 126; serja 2, nº 110. Prace fil. III, 306.

On i Ono = tam, oto tam, oto: »Ten mój konik brony... Już on stoi na drodze« Rog. nº 8. »Pistole on leżą na stole« ib. »(Koszuleczka) trzecia on na ŭoknie« Wójc. II, 238. »Ón« albo »A ón« = ot tam Ust. z Litwy. || »Zawiść do brata, ze ono ta jako i głupi, i takie rzecy dokázał« Zb. VII, 72. »Óno idzie zając, liszka, jeleń...« Zb. IX, 229. Kętrz. 46. »Rozumiałem, ze w polu gorzało, A óno u ciebie ziółko rozkwitało« Kiel. I, 101. »Ono raz zaleciała przed karcme bryka« Chełch. I, 89. »Uno wej umarły potrafi zywygo wiźć« ib. II, 40. »Óno, uno = a ono« Rozpr. XII, 28 (błędne objaśnienie K.). »Starsy druzba... Ono chodzi po zapiecku, kieby dziad« Rad. I, 178. »Ono coś takiego, By słońce jasnego, świeci na niebie« Łęcz. 24. »Ono tu z wami świat nie jest wesoły« Kal. I, 152. »Ono, Han = tam« Hoff, 41. »Ono jedzie (Jaś) po zielonej dąbrowie« Maz. V, 215. || »Onoj = tam« Pr. fil. V, 818. Por. Ondzie. Onowej.

Ono p. Jeno.

Onaczyć = »1, nudzić 2, trapić, męczyć kogo 3, szukać wykrętów 4, majaczyć, zwłóczyć co« Wrześ. 15. »Onacyć = robić, czynić« (? K.). Spr. IV, 326. »Onacyć = zwlekać, kaprysić, przeinaczać, nudzić, starać się coś zrobić, wyraz chętnie i często używany na Podhalu w najrozmaitszem znaczeniu« Spr. V, 386. »Łonacyć (= ŭonacyć K.) = robić coś« Pr. fil. V, 154. »Onaczyć = robić cośkolwiek; zastępuje to słowo wiele innych, nie mając określonego znaczenia« Pr. fil. V, 818. »(Baba chłopa) chowała, tarasiła, unacyła, Jaze spuchnął...« Pauli, 184. »Onaccie sie, onaccie onaki z onaką, Kochajcie sie miłością jednaką« (oracja drużby) Pozn. II, 321. »Zbiérajcie sie, Moim honorem nie ŭunaccie« = nie wy-

myślajcie, nie gardźcie Pauli, 38 i ods. || »Onacyć sie = szykować się, jednać się na lepsze« (? K.) Zb. I, 31.

Onaczyzna = »Zeug«, z bliższem określeniem: »eine Sache überhaupt, verächtlich« Mrong. p. w. Zeug.

Onaki = »quidam, jakiś« Pr. fil. V, 818.

Onakszy, »Onakciejszy = inny, inszy (w znaczeniu lepszem): 'Gnój już onakciejszy, to go nawieziema« Zb. I, 31. »Onaki = jaki taki« Rozpr. XII, 97.

Onarcha p. Monarcha.

Onąd: »'Ni z nąd ni z ŭowąd', 'Ni stąd ni z nąd'« Cen. 68.

Ondraszek p. Andrzej.

Ondzie = »oto tam« Zb. I, 73. Roczn. 220.

Onegdaj: »Onegdaj, Onegdy, Onegdyś«: = przed kilku dniami (nie tylko 'zawczoraj') Ust. z Litwy. »Onegda, Nega = w tych dniach« Hilf. 173. 174. »Wónegdáj« Hemp. »Unegda« Rozpr. XII, 17. »Onegdany = onegdaj« Kow. (z Łodzi). Toż Przyj. ludu VI, 91, Kuj. II, 274 (z Biblj. Warsz. LXXX, 627), Zb. I, 21. »Onegdy« Kuj. II, 274, p. w. Onegdany.

Onegdajszy: »Onegdańszy« Pozn. II, 305.

Onegdany O. objaśnia wyrazem »onegdajszy«, ale mylnie, patrz Onegdaj.

Ongi = niegdyś, dawniej Wójc. I, 126. »Undy = ongi« Rozpr. XII, 17. »Ongiś« Ust. z Litwy.

Oniemieć i poch.: »Omieniałość, Omieniały, Omienieć« O.

Ono p. Jeno.

Onoj p. On.

Onor p. Honor i dodaj: »Słowo onoru« Kam. 119. »Onor« Osip.

Onoraz p. Jednora i dodaj: »Onoraz = jednoraz, wtem« Spr. V, 117.

Onorny patrz Honorny i dodaj: »Ŭonorny = hardy« Rozpr. XI, 186.

Onowej: »Onowéj = patrz: 'Onowéj, jaki z niégo panek!'« Spr. V, 117. »Uno wej umarły potrafi zywygo wiźć« Chełch. II, 40. Por. Wej pod Widzieć.

Onóżka p. Kapczor i Onucza.

Ontabel = ? »Czcą mię ŭontabelowie i różni panowie« mówi Herod Zb. XIV, 59. Może 'konstablowie'? K.

Onterjak = »Unterjacke: 'Na koszulę wkłada się zimą wełniany onterjak'« Wisła III, 727.

Onucza i Onuczka: Zb. I, 40 p. w. Czułka; XI, 290. Pleszcz. 80. Osip. Rud. 243, ods. || »Onuca« i »Onucka«: Kłosy XIII, 44. Aten. 1879, II, 105. Wisła III, 727. 746. V, 734. Rozpr. VIII, 230. »Onucka = płótno do owijania nóg; wogóle szmata« Udz. »Jagem sie zalicáł, onucki mi prała, Jagem sie ozeniuł, kosule nie kciała« Zb. XV, 80, nº 214. »Naści chustecki, Zrób se onucki« Kiel. I, 146, nº 253. || »Unucki« Zb. IV, 123. »Unuca« Rozpr. XII, 17. 105. || »Hanucka« Rozpr. IX, 114. 137. »Anucza, Anuczka« Ust. z Litwy. || »Onycka« Zb. I, 40, p. w. Cułka. Święt. Rozpr. XII, 168. Spr. IV, 308. Ŭonycka Rozpr. IX, 211. »Onycáska« Rozpr. X, 292. Zejsz. 57. Rozpr. III, 363. Zb. XII, 141. Wrześ. 15. Spr. V, 387. || »Odnócza« Lub. I, 34. Gluz. 417. || »Onóżka« Rozpr. XVII, 95 i pod Kapczor. || Znaczenia: 1, szmata do obwijania nogi pod obuwie 2, szmata, gałgan wogóle.

Onufrejka = gryka, siana na ś. Onufry Zb. VI, 321.

Onufry: »Onufer« Dygasiński Beldonek, 43.

Onycárz = »kramarz wędrowny, sprzedaje igły, nici, tasiemki za gotówkę, albo najczęściej wymieniając za stare szmaty i 'onycki' (na Mazowszu 'gałganiarz', a w urzędowym języku Galicji 'domokrążca')« Spr. IV, 308; V, 386.

Oonaczyć się: »Oonacz się = weź inne suknie, bielsze, a. też: popraw sobie suknie tak, żeby ci w tem zgrabniej było« Kal. I, 39.

Opach p. Opak.

Opacha = wykłady, obszycie u kożucha Petr.

Opacholić, »Osmycyć = ostrzyc krótko włosy, jak u pachołków i smyków bywało« Pr. fil. IV, 851. »Opacholić kogo = ostrzyc komu włosy przy samej skórze« Osip.

Opaczniak: »Opacniák = człowiek, którego postępowanie odróżnia się od postępowania ogółu ludzi, który wszystko robi odwrotnie; mańkut« Święt. 707. »Opacniák = człowiek, robiący wszystko na opak« Spr. V, 386. Rozpr. IX, 156. 211; X, 292. Wrześ. 15. Por. Opacznik.

Opacznica: »Opácnica = kura z pierzem, rosnącem ku głowie« Spr. V, 386. Wisła V, 923.

Opacznie = »na wywrot« Mil. Ŭopacnie = odwrotnie, śmiesznie: 'Uopacnie gádá'« Rozpr. XXVI, 387.

Opacznik = »wieprz z sierścią wichrowatą, rosnącą w kierunku ku głowie« Spr. V, 386. || »Opacnik = robiący opacznie, na opak« Pr. fil. IV, 227; V, 818. Por. Opaczniak.

Opaczny: »Ŭopacny = przewrotny, śmieszny: 'Takáś dzieŭcha ŭopacná'« Rozpr. XXVI, 387. »Opaczny = człowiek oryginalny, postępujący odmiennie od wszystkich« Mil. »Wopaczny = odwrotny, przewrócony« Hilf. 188.

Opaczyć się = psuć się: »Język polski kąseczk sę opaczy« (na Kaszubach) Derd. 105.

Opaczyna = »długie wiosło, zbliżone nieco do 'drygawek' orylskich« Wisła II, 256. »Opaczyna = wielkie wiosło na statku« Petr.

Opaćkać się = »objeść się« Święt. 707.

Opad = raz, nawrot, powrot: »Był u mnie na dwa opady«. »Mówiłem mu na kilka opadów« itp. Kolb.

Opadać = padając zmoczyć (o deszczu): »Ustąpił pod ustrzech, aby go deszcz nie opadał« Pobł. 105, p. w. Ustrzech.

Opadkiwać (nad kimś) = ubolewać nad kimś, mieć nad kimś współczucie, martwić się, frasować się z powodu cudzego nieszczęścia« Kolb.

Opadlisko: »Jest w naszym siole 'opadlisko', miejsce zaklęsłe, opadłe, o którym lud powiada, że tu stała niegdyś karczma...« Wisła VII, 99. »Opadlisko = zapadłe, zagłębione miejsce« Spr. IV, 326.

Opak: »Opach, Opak = odwrotnie, przewrotnie« Święt. 707. »Jako myśl przewodnia do rozbierania snów jest tłumaczenie tychże 'w opach'« = na odwrót ib. 519. »Opak, Opacznie = przeciwnie« Parcz. »Ŭôpak = na opak, na odwrót, opacznie, przewrotnie: 'Ŭôna wszŷtkô ŭôpak robi'« Ram. 227. »Pôstaw korki ŭôpak kole łóżka« Nadm. 115. »Ŭôpak râchuj gąsęta« ib. 133. || »Naopak«: »Wtedy ja cię wezmę, moja kochaneczko, Kiedy się obróci na opak słoneczko. — Chocia se obróci na cztery opaki, Nie pójdę

ja za cię, boś ty ladajaki« Zejsz. 88. || »W opak«: »W około moja izba, w opak piec« Kal. I, 181. Kon. 52. Krak. II, 44. »Wopak = odwrotnie« Cen. 70. »Wopak świat idzie« Wójc. II, 366. »Na tem świecie wszystko wopak idzie« Wisła VI, 303, n° 25.

Opakować: »Jużem jest opakowany, jeno gwer na ramię brać« Rog. n° 34.

Opaleniec: »Ŭopáleniec = opalony od słońca« Spr. IV, 380. || »Ŭopaleniec« = chleb (w zagadce o chlebie) Zb. X, 152, n° 136. Por. Opalonek.

Opalonek o chlebie, w zagadce: »Co wolis, cy z góry plascár (= kurze łajno), cy opalonek (= chleb spieczony)« Cisz. I, 361, n° 437. Por. Opaleniec.

Opalonka = kij od dołu opalony Cer.

Opalony = pogorzelec? »Gdzie to idziesz, opalony? — Na Kujawy, szukać żony« Kuj. II, 248. Toż Pozn. V, 173, n° 416. Zb. XV, 65, n° 88. Wisła VIII, 491. Zb. IV, 125, n° 93.

Opał: »Opál« Pr. fil. IV, 220; V, 818. Parcz. »Opálenisko« Pr. fil. V, 818. »Ŭopál« Hilf. 188.

Opała = opałka: »Zając niós dzieci w opále« Cisz. I, 356, n° 403. || »Opálka« = kosz do opałania zboża Krak. II, 478; IV, 315. Zmor. 6. Zb. II, 254, p. w. Traktować. Chełch. I, 229. Zb. XIV, 48. 67. 236. Wisła V, 916; VI, 429. Święt. 707. Cisz. I, 154. 366. Mil. Osip. || »Opałecka kiełbas« Zb. IV, 170. »Opáleczkę seczki« Derd. 52. Por. Opałość.

Opałać = »oczyszczać ziarno z plew za pomocą podrzucania go niecką w powietrze i chwytania w lot przy spadaniu na dół, co odbywa się w miejscu przewiewnem, aby wiatr odwiewał na stronę plewy, gdy ziarno unosi się w powietrzu« Osip. »Opáłać a. Opleć« Krak. IV, 315; III, 91. Święt. 707. Pleszcz. 39. Pr. fil. IV, 851. Petr. »Daliście nam kaszy, dali, Aleście nie opáłali« Lub. I, 163. »Opłóć, Opołać = oczyszczać zboże z plew, wiać« Pr. fil. V, 819. »Dudek... co omłóci, to opole« (= zwieje) Wisła VII, 190. »Opelanie zboża« Krak. IV, 315, p. w. Opałka. Por. Płóć.

Opałek p. Opołek.

Opałka = »zgliszcze, spalona chałupa« Krak. IV, 315.

Opałka p. Opała.

Opałkowaty: »Opálkowatá mowa = 'wałkowanie', 'podwałczenie': 'W Zastowie opálkowatą mowę mają'« Pr. fil. V, 818. Por. Wałkowaty.

Opałość »a. Zapałość = zapalczywość, gniew« Zb. I, 73. || »Opała = gniew« Petr.

Opanaści! = »dla Boga!« Pr. fil. V, 155.

Opanka p. Kopań i dodaj: »Opanka = kopanka« Pr. fil. IV, 227.

Opapać = »powalać błotem: 'Opapałem sie w lesie w rowie'« Spr. V, 117. Por. Opaplać. Opaprać.

Opaplać = powalać: »Siedzi pani za drzwiami Ŭopaplaná łajnami« (zagadka o łopacie) Zb. VII, 85, n° 41. Toż o miotle Rud. 252, n° 9. Por. Opapać. Opaprać.

Opaprać = »powalać« Pr. fil. V, 818. Fed. 404. Por. Opapać. Opaplać.

Opapużyć = »owinąć, ciepło ubrać« Pr. fil. V, 818.

Oparciany = »obładowany pracą« Spr. IV, 338.

Oparczysko = »bagno, topielisko« Zb. II, 9. »Oparczysko =

oparzelisko« Wisła III, 88. Chełch. I, 27, 253; II, 123. »Oparcysko = błoto, trzęsawisko« Spr. V, 117. »Oparczysko a. Oparzelisko = bagno a. topiel nigdy nie zamarzająca« Osip. Pr. fil. IV, 851, p. w. Oparzelisko.

Opar: »Opár = strawa gorąca« Święt. 707.

Opar = ? »Ty Cieszyński dziewki żebraniá nie miną. Oparże ich, Boże, od wielkiéj przygody, By nie powpadały z torbami do wody« Zb. IX, 231, nº 175.

Opara = (żartobliwie i pogardliwie) wódka Pobł. 136. Święt. 707. Kaspr. 44. Pr. fil. V, 818. Krasn. 306. Parcz. »Opiuł sie ty opary« Święt. 225.

Oparowaty: »Ŭoparowaty« = przekleństwo Zb. XIV, 34.

Oparsknąć: »Oparzknąć« = owionąć, ochuchać, otchnąć: »Łaska kogo oparzknie, ten umrze« Zb. X, 102, nº 306. »Taki włóka (= włócęga, przybłęda) ino opárzknuł człeka, a kołton sie juz zaráz wiuł« Święt. 485. »Ŭopárzkać = pokropić kogo, powalać kogo błotem« Udz.

Oparstek: »Oparztek = pręt żelazny, zczepiający 'nogi' a. 'capigi' pługa« J. Łoś.

Oparszeć O.: »Jemu zara gęba oparsała« Was. 93. 244. »Panny oparszały« Nadm. 51.

Opartęzić się = »ożenić się« Pr. fil. IV, 227. Rozpr. XVII, 82. Por. Opatolić się.

Oparzelina = oparzenie, sparzenie: »Gospodyni ni moze ścirzpić oparzeliny... prosi sie, zeby jo puścili, bo jo parzy« Chełch. I, 56.

Oparzelisko O. Spr. IV, 27. Pr. fil. V, 818. »Oparzeliska = miejsca, w których źródła biją« Fed. 404. Por. Oparczysko.

Oparzony: Ŭoparzony = prędki do wszystkiego« Udz.

Opas: »(Zapraszamy) na wołu opasa« z oracji weselnej Pozn. I, 180.

Opasek = »pas (cirgulum)« Rozpr. XII, 20. »Opásek = pas ze skóry cielęcej, z pochwą« Święt. 707. »Opasek = główna część pasa« Dyg. »Ŭopasek« = pas Aten. VI, 112. 652. Zejsz. 32. Cisz. I, 153. »Ŭopasek = szeroki pas skórzany; nosi się w nim pieniądze« Spr. IV, 380. »Górnicę lub sukmanę spina pas, którego bywa dwa rodzaje: 'opásek' i 'pas kowany'. Opasek zwykle z cielęcej skóry, zszytej pod spodem, ma wewnątrz 'schówkę' na pieniądze; po większej części noszą go mężczyźni w dnie powszednie« Święt. 45. Por. Opaska.

Opaska = rodzaj rzemiennego pasa męskiego Kłosy XIII, 44. »Opaska = pas wązki z rzemienia białego...« (opis) Krak. I, 125, ods. || »Opaski« = rodzaj ciesi nad belkami poprzecznemi Maz. V, 46. Por. Opasek. Opasze.

Opaskudzić się = »mówią pogardliwie zamiast 'oszczenić się', 'okocić się'« Spr. V, 139.

Opasować: »Ŭopasowac = uważać, pilnować« Hilf. 96. 101. 188. »Ŭôpasac = pilnować« ib. 107. »Ŭôpasowac = strzec, pilnować, czuwać« Ram. 227.

Opasterzyć: »Ŭopastyrzyć = zawiązać chustkę w tyle, skrzyżowawszy ją na piersiach, tak, aby ręce były swobodne« Rozpr. XXVI, 387.

Opasze: «Opaszé = pas u góry fartucha, spodni, spodnicy, w który się fałdy wszywają; opaska, opaśnica« Pobł. 59. »Ŭôpaszé = pasek u fartucha, spodnicy itp.« Ram. 227. Por. Pajeśnica.

Opaszka = spinka u dawnego płaszcza męskiego, około r. 1820 Ust. z Litwy. || »'Na opaszki' wdziać = na ramiona: 'Wezme kożuch na opaszki'« Pr. fil. V, 818. »Sardak na opaszki« Witw. 13.

Opaść = dopilnować: »Zeby tatulo nie opas, Toby obrosło po pas« zagadka o miotle i śmieciach Zb. VII, 140, nº 60. »Ůôpasc = upilnować: 'Ni móg ůôpasc karna gãsi Rẏchli strzóda swini ůôpaszesz, jak párã lůdzi, co sã kôchają'« Ram. 227.

Opaść = napaść: »Opadli mi skarb złodzieje« Kuj. II, 47. Rad. II, 76. »Opad ją zły pies« Maz. III, 345. || »Opaść« = spaść, osunąć się, z 4 pp.: »Opadły jom (= jej, na niej) pończoski« Kozł. 28. »Opadłci jom złoty pas« ib. »Opadły jom korále« ib. »Ciebie opadły kurpie, a mnie powłoki« Zb. IV, 99. || »Opadnąć«: »Wisi jabko, wisi, Juz opadnąć myśli« Święt. 129. »Ůôpadnąc = opaść« Ram. 227.

Opaśnica = »taśma, pasek, przyszyty do zawiązania spódnicy, przyjaciółki, fartucha czyli zapaski w stanie tj. pasie człowieka. 'Opaśnica' zatem jest częścią w ubiorach niewiast, lubo i w spodniach tych mężczyzn, którzy nie używali rzemiennych oddzielnych 'pasków', istniały także 'opaśnice'« Pr. fil. IV, 851. Por. Opasze.

Opaterny = »staranny, gospodarny, zapobiegliwy« Pr. fil. IV, 386. »Opaterny = ostrożny« Rozpr. XII, 97.

Opatolić się (kim) = niepotrzebnie zaprzyjaźnić się; wziąć na swoje barki jaki interes niepotrzebny. Jeśli się kto ożeni nieodpowiednio, mówią także: 'Miał się też kim opatolić!'« Parcz. || »Opatulić się = ubrać się, jak baba, 'zababulić się'« Pr. fil. V, 818. »Opatulony = ciepło ubrany« ib. IV, 277.

Opatów: »Z Opatowa kupiec« Sand. 67.

Opatrunek: »Pojechała do chorej na opatrunek« Kam. 106. »Panowie w pole idą na opatrunek« ib. 137. 166. »Opatrunek = straż; pomoc« Święt. 707.

Opatry = »oględy, oględziny« O. Zb. I, 88. »Młoda w parę dni po wieńczynach udaje się z druchną do rozebrania wieńca, a właściwie 'na opatry', czyli dla poznania rodziny narzeczonego« Rad. I, 205. »Opatry = przyjazd rodziców panny na oględziny gospodarstwa młodzieńca« Pr. fil. IV, 227. »Kawaler prosi pannę, wraz z rodzicami, do siebie 'na opatry'.. Ci oglądają mieszkanie i całe gospodarstwo« Maz. V, 185. »Kawaler zabiera rodziców panny i pannę do siebie na tak zwane 'opatry'« Wisła VII, 726. »Opatry, Oględziny bywają w domu kawalera a. rodziców panny po oświadczynach: 'Jechać a. iść na opatry, na oględy'« Pr. fil. IV, 851. »Opatry, ów = oglądanie mieszkania i gospodarstwa przez swatów i rajka przyszłych nowożeńców« Czark.

Opatrznik: »Ůopátrznik = pasierb« Hilf. 188.

Opatrzność = jałmużna: »Dziadkowie proszą o opatrzność« Kiel. II, 223. »Idzie pán Jezus... po ubostwie (= żebraninie) i mówi o opatrzność (= prosi o jałmużnę) boskom« Cisz. I, 188. »Sed dziád do miasta za opatrznościom« ib. 238. || »Puściuł konia na łąkę na opatrzność« (= na los szczęścia? K.) Lub. II. 182. ||

»Opatrzność« = opieka: »Nie jest synem przewoźnika, który ma nad nim tylko swą opatrzność...« Lub. II, 197.

Opatulić się p. Opatolić się.

Opatrzyć i Opatrywać: »Opatrzyć« = dopatrzyć, dostrzec: »Jeśli opatrzą próżniactwo przy robocie...« Kam. 41. || »Stoi śtyry konie, opatrzone jak sie patrzy« Zb. XI, 101. || »Opatrzyć« = obdarzyć: »Bogaty pán cémś go opatrzuł« Święt. 406. »Pomodlimy się, Żeby was Bóg opatrował« Rog. nº 428. Toż Ust. z Jaworza. || »Opatrzować«: »Ŭopatrzować choryk« Wisła II, 19. || »Opatrzyć się« = spowszednieć przez patrzanie: »Uroda się opatrzy, kochanie się przejé« Wisła VII, 139. »Ta suknia już się opatrzyła« O. || »Opatrzyć się = spostrzec się: 'Nie opatrzyłem się, a już mi porwali z pod ręki'« Lub. II, 212. Por. Obejrzeć się.

Opawa: »Za Opawą« Rog. nº 448. Zb. IX, 256. Rozpr. XII, 83. »Do Opawy« Zb. IX, 184. »Ku Opawie« ib. 222.

Opawać: »Opáwac = poić, opajać: 'Służące opáwają celęta'« Pobł. 59. »Ŭópawac = poić, napawać, dawać pić: Wyłącznie niemal w zwrocie: 'Celãta ŭópawac'« Ram. 227.

Opazłocić: »Pięknie je ('ruchałeczki') ozłocymy (a. 'opazłocymy')« Sien. 254.

Opątać się = »nadziać na siebie dużo odzienia, oburdać się, pookręcać się, aby zimno nie dokuczało« O. Por. Obątać. Obtątać.

Opecek = »ocupek« (= kadłubek) Roczn. 220.

Opelacz = narzędzie rolnicze do opelania Pozn. II, 338.

Openetrować = spenetrować, zbadać: »Jak openetrował, ze Maryna jest tęgá i rzetelná, tak sie ś niąm ozeniuł« Święt. 409.

Openić się: »Opynić się = zatrzymać się na dłużej z powodu jakiejś okoliczności« Pr. fil. IV, 852. »Opynić się = śpiesząc oprzeć się aż gdzieś: 'Opynił sie aż w N.'« Ust. z Litwy. »Cztery stoły przeskoczyła, Na piątym sie openiła« Lub. I, 273.

Openisko: »Opynisko = ochrona, przytulisko« Pr. fil. IV, 852.

Opepać się: »Opepac sę = poszargać się czym, obrać się czym: 'Orząc w słotę pług się opepa ziemią'. 'Opępány' = zbłocony« Pobł. 60. »Ŭópepac sã = obrać się kałem, błotem itp., powalać się« Ram. 228. Por. Opeplinki.

Opeplinki blp. = »resztki jadła« Pobł. 155.

Opetlić: »Opetlić sidło = zaopatrzyć sidło w pętelki z włosów ogona końskiego« Osip.

Opędy = »uganianie świńskie za odchodami ludzkiemi« Święt. 707.

Opędzić: »Wołami opędzić skibę« = oborać granicę Kuj. I, 93. »Opędzać« = uganiać się za czemś Święt.

Opękać = »obić« Wisła III, 88. || »Opęknąć się = rozpęknąć się« Pr. fil. IV, 277.

Opępiony = pąpiami okryty: »Pięknie opępione gałązki wierzby« Zb. VI, 204.

Opętać: »Ŭópãtac« Ram. 228. || »Opętany = duży: 'Będzie mil trzy opętanych'« Roczn. 220. Toż Ust. z Litwy. Zb. I, 73. »Opętanie daleko do dom« Kam. 9.

Opętaniec: »Opętalec« Pr. fil. V, 819.

Opiać p. Kur, str. 528, słup 1, w przytoczeniu z Parcz.

Opiąć: »Ŭópjic = opiąć« Ram.

228. »Pas opięna« Zb. IX, 15. »Rawicza (= Drewicza) wzięto, W kajdany opięto« Pozn. IV, 264, nº 510, zwr. 5. Toż Kiel. I, 183, nº 336. »Drewicza wzięto, W kajdany opęto« (tak K.) Oles. 481.

Opica = małpa Rozpr. XII, 97; XVII, 49.

Opić się = upić się: »Jagem sie opiła, Do jednym zgubiła« ('śpieweczki') Zb. X, 314, nº 290. »Opiłem się! Obiłem się! Obalę się! Wytrzeźwię się!« ib. 316, nº 303. »Opić się« i »Opity« = pijany Wrześ. 15. »Co komu na tem, ze ja się opiję?« Kiel. II, 120, nº 391. »Dawała mu co nájtęzse wino, zeby sie opiuł« Cisz. I, 243. »Ŭopiéł sie« Wisła IX, 239. »Co są krzyźwi, co sie nie ŭopiją« Mátyás Z ust ludu, 4. »Opić się = nie znaczy upić się, ale napić się do syta« Udz. (Wobec przytoczeń powyższych, zdaje się to wątpliwem K.) »Opił się na winie« Zb. IX, 19, nº 19, zwr. 5. »Chłop opiéł sie i układ sie w rowie« Cisz. I, 218. || »Opic = objeść zupełnie: 'Wróble opijają jęczmień, pszenicę, póki ziarna są jeszcze miękkie i mleczne'« Pobł. 60. Na Litwie mówią:' Wróble piją, wypiły pszenicę' K. »Ŭópic, Ŭópijac = objeść, wyjeść zboże z kłosa« (o wróblach) Ram. 228. »Opijać wiśnie = gdy wróble objadają wiśnie na drzewach, lud mówi, że 'opijają'« Pr. fil. IV, 851. Zb. I, 104. »Ptaki ziarna opijały« Zb. XII. 44. || »Opity = opiły« Krak. IV, 301. »Kuba był bardzo opity« Zb. V, 203. Por. Opoić się.

Opiec i Opiekać: »Jakie to opiékane z nieba ptáski lecą!« Cisz. I, 202 (o łajnach, padających z góry). || »Opiekły = opalony (o twarzy): 'Dziwka opiekła i wdzięczna na twarzy'« Was. 244. »Opiekły = tłusty« Pr. fil. IV, 227.

Opiekatka = »gruszka nadpieczona, jeszcze miękka, nieususzona« Spr. IV, 366.

Opiekować: »Prosiyła kacmárza, cŭóby ji ty dzieci ŭopiekował« Zb. VII, 17. »Opikać się = opiekować się« Spr. IV, 358. Del. 123. O.

Opiekun: »Opiekan« Rozpr. IX, 113.

Opiekuństwo: »Dozywotność, Dozywanie, Opiekuństwo = dożywocie« Spr. V, 351.

Opieńka »a. Opieniek« = rodzaj grzyba O. »Opieńki = grzyby jadalne, rosnące na pniach drzew ściętych« Osip. »Opieńka = agaricus melleus, jadalna słodka bedłka« Pleszcz. 125. »Opinki a. Kurdywanki« Wisła VI, 679. Por. Podpieniek.

Opierek: »Opiérek = opieranie, opranie« Pr. fil. V, 819. Por. Opierunek.

Opierunek: »Opiérunek = opieranie, opranie« Pr. fil. V, 819. »Ożenił się Kuba kóli (= gwoli) opierunku« Aten. XLV, 226. »Ozenił sie wula opsierunku = by mieć gospodynię w domu« Wisła I, 156. »Wziął siostrę zmarłej żony głównie dla wiktu i opierunku« Bałucki. Por. Opierek.

Opierzchnąć = »dostać na twarzy szorstkiej skóry od wiatru ostrego« Osip. »Opiérzchnąć, Opierzknąć = łuszczyć się (o wargach): 'Tak mi usta opiérzchły a. opierzkły od wiatru, łuszczą się'« Pr. fil. V, 819.

Opierzyć (ptaka) = tak postrzelić, że się pierze posypie Przyj. ludu VI, 126.

Opiętek = »część buta, zakrywająca piętę, zapiętek« Pr. fil. IV, 285. Toż od J. Bystronia.

Opinki = rodzaj pończochy: »No-

ga (kobieca)... ma zawsze szkarpytkę amarantową, powyżej z białego sukna opinki dla zakrycia nogi wyżej, jeśli na konia wsiada« Witw. 89. »Ŭôpinka = taśma, wstążka, obwiązka: 'Włosy ŭôpinką zdrzeszoné'« Ram. 228. W przyśpiewie: »Bałabinka opinka!« Maz. II, 148, n⁰ 330.

Opipczyć: »Ŭopipcyć = zrobić coś niedołężnie« Rozpr. X, 292. »Opipcyć = zrobić co niedokładnie« Wrześ. 15.

Opis: »Wdowa kawalerowi, wdowiec pannie robi zapis notarjalny, czyli tak zwany 'opis'« Wisła II, 758.

Opisać »kogo = opisaniem określić, postanowić, obwarować, obowiązać« O. »Opisać się = obowiązać się na piśmie do czego« O. || »Opisać« = opowiadaniem wystawić: »Opisáł ją (skórę) takim wrózem...« (przedstawił ją jako wróżącą) Zb. VIII, 316. || »Opisawszy się krédą (trzechkrólową)...« Kiel. II, 228. || Niejasne są ustępy: »Od tego czasu, jak niebo na gwiazdach opisało, niepięknie jest, kiéj baba idzie naprzód przed chłopem« Krak. III, 32. »Wszystkie 'widoki' niebieskie mają swój stosunek do ziemi i z nią się opisują« ib. 33. || »Zajączek.. Testamenta opisuje śmiertelne« Rog. n⁰ 68. || »Opisować« = opisywać dla zlicytowania: »Zâ cyns nie mozem folgowâć, Pójdźmyz zâráz opisowâć« Kętrz. 90. »Chodzili, opisowâli, Ubogi lud obdzierâli« ib. 92.

Opka: »Nie dawać opka duszy = nie dawać spokoju, niepokoić« Pr. fil. V, 819. Por. Obchad. Obchu. Ochwat.

Oplatać: »Opletany«: »Sanki opletane« Was. 58.

Oplecek = »kaftanik kobiecy« O. »Oplecek = gorset, stanik u sukni« Spr. IV, 28. »Oplecek = wierzchnia część mazelonki pod szyją, gorset« Pr. fil. V, 819. »Oplecek = gorset, zwykle koloru zielonego, przyszyty do 'mazelonki' (spódnicy), na piersiach wycięty« Aten. VI, 110. 111. || »Oplecko = część koszuli z pleców (tak K.)« Spr. V, 386. »Ŭoplecko = koszula« Zb. VII, 64. Cer. || »Oplecki = rodzaj gorsetów z naramiączkami, które zazwyczaj do kiecek przyszywają. Uprzywilejowany (? K.) strój kobiet« Fed. 404. »'Oplecki' a. 'náramiączka' = szelki od 'szczytka' do pasa, podtrzymujące 'żywotek'« Wisła VI, 491.

Opleć p. Opałać.

Opleśniak = »stary sknera« Rozpr. III, 373. »Nie póde ja za cie, stary opleśniaku!« Zb. XII, 161, n⁰ 585. Por. Opleśnieniec.

Opleśnieniec = stary, dziad: »Starce, siwce, opleśnieńce!« Zb. X, 179. Por. Opleśniak.

Opleucha p. Ableucha.

Oplewić = opleć: »Len oplewić« Mátyás Zapust, 22.

Oplotki = »oplecenie: 'Podáj, matulu, kwiátki Marysi na oplotki'« Pr. fil. IV, 227.

Oplwować się = opluć się: »Obchlachrał się, oplwował się i całować mnie chce« Pozn. IV, 31, n⁰ 68.

Opłachcić i Opłachcić się = okryć a. okryć się płachtą Cer.

Opłacować = »opłacać« Pr. fil. V, 819.

Opłakać i Opłakiwać: »Nie opłaczcie, siostry, brata (coś tu jest niejasnego K.), Przyjadę ja za trzy lata« Rog. n⁰ 47. »(Rózia) opłakaa sobie ocy« Wisła VII, 149. || »Opłakować«: »Nie dâj opłakówać mojem siwem

ocom« Wisła VII, 124. »Kiećbych ja był ojca słuchał... Nie byłbych ja opłakował Te moje młode latki« Rog. n° 51. »Pani opłakowała, co takie ladaco tak se dozwalało wszyćkiego« Kam. 76—77. »Kázdom godzine za nim opłakowáła« Zb. XV, 13. Por. Opłakany.

Opłakany: »Przy ciele umarłego... spędzają noc, która się 'pusta' czyli 'opłakana noc' zowie« Pozn. I, 170. Por. Pobł. 75, p. w. Pustá noc. || »Opłakany« = zapłakany: »Wy się weselicie, a já opłakaná« Wisła VII, 137. Toż Święt. 308, n° 502.

Opłata: »Opłat« m.: »Ŭópłát« Rozpr. IX, 177. »Ŭopłat« ib. VIII, 209. »Ŭopłát« ib. XXVI, 387. || »Bez opłatku« Kam. 16. 20. 78. »Stało (= wystarczyło) na wszyciek opłatek« ib. 124.

Opłatany? »Oplatoni = załatany« Hilf. 174.

Opłateczek? »Niéma grochu, tylko opłatecki« Zb. III, 18.

Opłatwa: »Ponad balami ścian kładą... 'opłatwy' czyli bale ciosane« Chełm. I, 71.

Opłazować = »ciosać bierwiono z dwóch boków, zrobić płaskawem« O.

Opłocenie: »Chaty wsi od środka były w 'opłoceniu'; miejsce za wrotami, od pola, zwano 'uwrocie'« Krak. I, 139. »Place, ogródki... jako i jedno duże ogrodzenie, poprzedzielane płotami, stanowią 'opłocenia', 'opłotki'« ib. 159. Por. Opłotek.

Opłonąć p. Ochłodnąć.

Opłoki »a. Okrajki a. Podsiebitka« = przykrycie próżnego miejsca pomiędzy zrębem a płatwią, aby nie zawiewało pod dach Krak. I, 151.

Opłotek = »wązkie przejście pomiędzy dwoma równoległemi płotami« Osip. »Opłotki = wązka droga, wygrodzona płotami w wiosce a. za wioską« Pr. fil. IV, 851. »Opłotki a. Opłótki = płoty po obu stronach drogi; miejsce ciasno ogrodzone. 'Błoto w opłotkach' = na drodze pomiędzy płotami. 'Dostał sie w opłotki i ani rusz'« ib. V, 819. »Ciąg ogrodzeń (od pola) ma nazwę 'opłotków'« Krak. I, 139. Por. Opłocenie. »Chodziła dziewczyna między opłotkami« Kolb. 315, n° 24. »Wyganiaj w opłotki« Kiel. I, 158, n° 272. »(Kasiuleńka) Idzie opłotkami, mruga oceńkami« Maz. V, 252. »Od szerokiej ulicy do każdego podwórza prowadzą opłotki« Aten. XIII, 225. »Krowa o ściany opłotek (tak K.) ciałem się drapie« ib.

Opłotkowe = »wynagrodzenie pieniężne, nie przechodzące dwóch dukatów, które nowonabywca zagrody, po zawarciu umowy, wypłaca poprzedniemu właścicielowi« Fed. 294.

Opłowieć: »Wierszyczku... cóżeś tak opłowiał?« Zejsz. 72.

Opłozem = »z uporem (może raczej 'z oporem' K.), z trudnością, pomału« Święt. 707.

Opłozić się = osunąć się: »Człowiek (mający się powiesić) 'opłozi się' ku ziemi i przez to zaciąga się (mu) pod szyją i dusi« Święt. 539.

Opłoziska »a. Spłozy = miejsca, gdzie się ziemia usunęła« Krak. IV, 316, p. w. Pléźć.

Opłóg (może zamiast 'odłóg' K.) = ugór Ust. od Augustowa.

Opodeldok: »Podeldak a. Podołdech« Wisła III, 90. »Apodeldok« Ciesz. 5.

Opoić się = upić się Sand. 273. || »Opoić się« = opić się: »Kro-

wisie... mi się opoją« Rud. 204, n° 156.

Opoka: »Ŭopoka = kamień wapienny, wapień Hemp. »Opoka« = kamień kopalny, zdatny do budowli Ust. od Nałęczowa. »Opóka = Schieferstein« Rozpr. XVII, 50. Pleszcz. 146. || »Opoka« = syr w gwarze złodziejskiej. Por. Siwak.

Opokazywać: »Pooprowadzał ją po okręcie i opokazywał« Pozn. VI, 60.

Opol! = »nawoływanie psów przez dojeżdżacza, gdy dostrzeże zająca bielaka« Pr. fil. V, 819.

Opola? »Odprowadź mnie do szczerej opoli« Kiel. I, 198.

Opole: Dwakroć u Rog. (numerów nie wiem). »Po Opolskich stawach« Rog. n° 32. »Opolanka« ib. n° 119.

Opołek p. Opół.

Opołonik = »warząchew« Pr. fil. V, 819. Por. Połonik.

Opołonka = przerębel Ust. z Ukrainy.

Opomnienie = upomnienie: »Jać wam, grzecne damy, opomnienie daję, Zebyście sie nie kochały w kawalerskim stanie« Łęcz. 104.

Oponować: »Odponować« Nossig Jan Prorok, 130.

Opończa: »Opońca = górnica, źle zrobiona, nie przystająca do figury sukmana« Święt. 707. || »Obońca (= płachta)... biała, spięta pod brodą« Przegląd pols. n° 201, str. 372. »Ŭobuńca = płachta z płótna cienkiego« Hilf. 188.

Oporać się = uporać się, załatwić się Bar. 56.

Oporaić = »uporządkować« Pleszcz. 39.

Oporębować = ocembrować: 'Studnia oporębowana deskami'« Pr. fil. IV, 227.

Oporty: »Aporty« = gatunek jabłek Ust. z Litwy.

Oporządek = »robienie porządku: 'Stoi panna w kątku, czeka oporządku' (zagadka o miotle)« Pr. fil. IV, 227. »Oporządek = dawanie inwentarzowi paszy, pojenie go i wyrzucanie gnoju z chlewów« Spr. V, 117.

Oporządzać = »dawać inwentarzowi jeść, pić, wynieść gnój i przesłać słomy« Spr. V, 117. »Ludzie oporządzajo kunie i dobytek« Chełch. I, 256.

Oposzny = ostatni: »Oposzne dni miesiąca« = dni ostatniej kwadry, na schyłku Ust. z Litwy.

Opośle = za, poza, z tyłu: »Idzie opośle«. »Koń bieży opośle« Ust. z Litwy. »Opośle nas jechali kumowie« Osip. »Na opośle = na ostatku, z tyłu« Osip.

Opotrzeć »len na cierlicy« Krak. I, 182.

Opoważyć się: »Opoważyć sie = odważyć się« Pr. fil. IV, 285.

Opowiadać i Opowiedzieć: »Opedział« Krak. IV, 108. »Opedzieć« ib. 315. »Opedział« ib. 182. »Opowiâdać« Opol. 1. »Opowieda« Chełch. I, 42. || »Opowiedzieć kogo = uwiadomić; napomnieć« Święt. 707. »Opedział zandarów« Krak. IV, 182. »Bóg ci zapłać, coś me opowiedział« Kozł. 94. »(Złodziej) opowiedział jeich zóny, zeby powynosiły wszystko z dómu« Cisz. I, 260. || »Pocóżeś me, matulinku, za mąż nie dała, Kiedy ja się tego roczku opowiadała?« = donosiłam ci, zawiadamiałam cię Kuj. II, 37. »O mój wianeczek (= o moim wianeczku)... opowiadasz« Rog. n° 268. || »Opowiadywać«: »Nocki przesiadywał i rozmaitości opowiadywał« Kolb. 72.

Opowiednia = opowiedzenie się:

»Wyszedł sobie bez opowiedni« Ust. z Litwy. Por. Opowiedza. Opowiedź. Opowieść.

Opowiedza = opowiedzenie się: »Bez opowiedzy« Wilkoński Ramotki V, 200. Por. Opowiednia. Opowiedź. Opowieść.

Opowiedzenie = opowiadanie: »Pan dalej ciągnął opowiedzenie« Kam. 119.

Opowiedź = zapowiedź (ślubna) Rog. nº 291. 292. Rozpr. VIII, 222. 230; X, 293. Mátyás Z ust ludu, 4. Zb. XII, 179. Wisła III, 28. Wrześ. 15. Zb. XIII, 154; XIV, 83. Archiv VIII, 472. Spr. V, 386. »W którą niedziołecke damy na ŭopowidź?« Zb. XV, 75, nº 172. || »Opowiedź« = opowiedzenie się. oznajmienie: »Bez opowiedzi do południa sobie siedzi« Bal. 49. »Wymówili mu, ze posed na polowanie przez opowiedzi« Krak. IV, 18. Por. Opowiedza. Opowiednia. Opowieść.

Opowieść = oznajmienie, wiadomość: »Pociekł do dwora z opowieścią« Kam. 154. »Matusek daliż do pana z opowieścią« ib. 178. »Opowieść = opowiadanie, oznajmienie« Czark. || »Opowieść = opowiedzenie się: 'Bez opowieści' = pokryjomu« Pr. fil. IV, 227. Por. Opowiedza. Opowiedź. Opowiednia.

Opowinąć = »powinąć: 'Zdejmij, Jasiu, z siebie kosulinę, Opowinę tę małą dziecinę'« Pr. fil. IV, 227.

Opólny = wspólny, dotyczący ogółu: »Jest to sprawa opólna« Zb. XIII, 57.

Opół i Opołek: »Opoły = boczne części kloca, pozostałe po wytarciu desek« Maz. V, 48. Pr. fil. IV, 852. Czark. || »Opołek a. Opiłek = odchodzący płasko krągły bok kłody na dwie strony oprawionej« Roczn. 186, p. w. Brus. »Opały (tak K.) = boki belek i desek« Kuj. II, 274. Por. Czwartynek. Oblader. Obszast a. Oszast. Odskórek. Okrajek. Oszwar. Połka.

Opór = »zanogcica« Pr. fil. IV, 227.

Opóźnić i Opóźniać: »Opoździć sie« Święt. 531. 707. »Ŭôpazdżac sã« Ram. 227.

Oprać: »Pan dziéwkom daje mydła z przygadką: 'Weźże se i umyj się, abo się opierz'« Kam. 58. || »Oprać = obić: »Oprali mię maciczka« Rog. nº 80. »Oprał mię owczarz laską« ib. nº 513. »Kto się taki obierze, co ci plecy opierze« Maz. III, 179. »Opier go w porządku« Cisz. I, 215.

Oprata = »lejc« Rozpr. XII, 97. 17. »Opraty = lejce« Hoff, 41. 71. »Oprata = lejce rzemienne« Pr. fil. V, 819. Por. Obretka. Obrotka. Obróć.

Oprawa = »powinność bab (z czasów pańszczyzny) oddawania do dworu przed Wielkanocą wyprzędu z danego lnu i konopi« Krak. IV, 315. || »Oprawy« = reformy: »Przyzwyczają się do nowych opraw« Huc, 599.

Oprawiec? »Ja też rzemiosła znawcem, Bo jestem pierwszym oprawcem każdego« Maz. II, 135.

Oprawiać = operować: »Doktorzy mieli go oprawiać i zoprawiali go. Po oprawianiu nikogo nie dopuścili« Rozpr. XVII, 50. || »Oprawiać« = pilnować, opatrywać: »Białka muszŷ dobŷtk å dzeci ŭoprawiac« Hilf. 122. || »Oprawiony« (o bydlęciu) = tłusty z paszy letniej« Kam. 113.

Opresja: »Opresyjá = zatargi, kłopot« Święt. 707. »Opresyja = ściśnienie« (? K.) Kuj. II, 274. 279. »Opresyja = żal, żałość

a zarazem i gniew; rozpacz« Czark. »Opresyjá = frasunek« Udz.

Oprosić się (o świni): »Oparsłe sa« Hilf. 174. »Ŭôparséc sã a. Ŭôprosłe sã« Ram. 227. || »Oproszczyć się« Kuj. II, 245.

Oprosiny »czynić = prosić na wesele każdą druchnę« Krak. II, 31.

Oprócz: »Opróca« Chełch. II, 67. || »Oprócz« = bez: »Umarli oprócz potomków« Wisła III, 83.

Oprymować = wynagrodzić: Musę sobie oprymować za to, co mi skodę zrobili« Zb. II, 236.

Opryskać: »Głowę so(bie) opryszcze« Derd. 69.

Oprząść: »Pan jak chłopa przysiądzie, to go gadką oprzędzie« = omota, ogada; złudzi, zmami Kam. 186.

Oprzątać = oczyszczać: »Oprzątać konia« Pozn. VI, 46. Kaspr. 38.

Oprzątarka »a. Oprzętarka = = dziewka, trudniąca się wyłącznie 'oprzętem' krów a. 'trzódy'« Kuj. I, 58. 212. »W naszym dworze jest kucharka, Troche lepsza oprzątarka« Kal. I, 112. Por. Oprzątka.

Oprzątek = sprzątanie: »Nie przyjeżdżajże w piątek, Będe miała oprzątek« Kolb. 189, nº 15 b. Por. Oprzęt.

Oprzątka = »dziewka do drobiu i trzody« Zb. I, 35. Pozn. VI, 348. »Oprzętka (stoi: 'oprzędka') = kobieta, zajmująca się we dworze chowem świń i drobiu« Spr. V, 117. »Oprzątka = dziewka, zajęta przy hodowli drobiu we dworze« ib. 139. Por. Oprzątarka.

Oprzeć = sprzeć, zeprzeć: »Baby używają cyrgla do zasypywania dziecka, jak które 'oprze'« Spr. V, 350, p. w. Cyrgiel. »Wierzbicka oprzała, jaze kwicy« (zagadka o fujarce) Fed. 378.

Oprzestać = przestać: »Koń oprzestáł gorzec sę na niego« Derd. 61.

Oprzęgać = »Trzylatki są to konie trzyletnie, jeszcze nie oprzęgane« Kam. 33, ods.

Oprzęt patrz pod Oprzątarka przytoczenie z Kuj. »Posed do oprzętu gadziny« Krak. IV, 307, p. w. Gadzina.

Opsiakać: »Opsiákać = zbezcześcić: 'Ón mię brzyćkiemi słowy opsiokáł'« Zb. II, 250.

Opsnąć się = oślizgnąć się, obsunąć się Ust. z Warszawy.

Opsowany = opętany Doman.

Optryt: »Ŭoptryt = Abtritt« Spr. IV, 380. Por. Abtryt.

Opuch = »ogon« Zb. II, 9.

Opuchowa: »W Opuchowy« Zb. XV, 63. 166. »Ŭopuchoskie dziwcęta« Zb. XV, 165. »Ŭopuchowskie byki« ib. 166.

Opucować = oczyścić: »Konie opucować« Zb. XIV, 89. »Kabát ŭopucuje« Zb. XV, 134. Święt. 233. »Konia ŭopucuje« ib. 151. »Z krwie opucować« Święt. 397.

Opukiwanie: »Do wykręcania czyli 'opukiwania fujarki .. trzeba umiejętności« Kiel. II, 200.

Opusty = ? zapusty: »Rodziny odwiedzają się w opusty« Słownik gieograf. IV, 585.

Opuszka = rondo u kapelusza Dyg. »Opuska = daszek u kapelusza« Święt. 707. »Kapeluse... z 'opuską' (opustka, daszek)« Święt. 46 (wywód podobno mylny z 'opustka' K.).

Opuścić: »Zima (na początku lutego) opuszcza« Gluz. 562. Por. Odpuszczać. || »Opuszczać« = ? »Jak mi gospodyni juzyne wyniesie, Bede opuscała bydełko po leśsie« Wisła VII, 120. || »O-

puścić z ceny: »Sprzedający grosza opuścić nie chciał« Krak. IV, 185.

Opuzdrać się = »dobrze zasłonić się« Wisła III, 88.

Opychać = »w stępie nożnej a. wodnej tłuc zboże, a zwłaszcza proso, w celu obrobienia go na jagły« Roczn. 220. Zb. I, 66, p. w. Dowbnia 73. || »Opychać się = ograniczać się w wydatkach, odmawiać sobie: 'Opychaj się, jak możesz, żeby ci pieniądze wystarczyły'« Krasn. 306.

Opynić się p. Openić się.

Opynisko p. Openisko.

Opyrchał: »Opyrhál = przezwisko« Rozpr. X, 293.

Opytać się = rozpytać się, wypytać się: »Ŭopytał sie... ŭo głupkowatém Janicku« Zb. VII, 53. »Ŭusiád i nuze dali sie ŭopytuje« ib. 66. »Jakiégoś ty stopnia jest? — opytuje go sie tak« Cisz. 118. »Macocha ji sie opytuje: — Skądeś tego wziéna?« ib. 137. 146. »Wsyćkiego sie opytuje i tak se kpi« ib. 309. »Opytywál sie... co tu nowego słychać« Zb. XV, 12. || »Opytac = zapytać« Pobł. 60.

Opytanie = rozpytywanie się, dopytywanie: »Uciecha okropna i opytanie, skąd sie co zrobiło i co jak« Wisła II, 473.

Ora = »bieda, niedola« Osip.

Oracja: »Oracyja = mowa prozą a. wierszem na weselu« (szczegóły) Zb. I, 88.

Oracz: »'Rataj' = oracz wołami; oracz końmi zowie się 'oraczem'« Zb. I, 31, p. w. Rataj. »Woraczowie poorali...« Łęcz. 36. »Woraczkowie poorali...« ib. 37.

Oraczka = oranie: »Minie mnie oracka... Dali mnie nie minie ta w karcmie hulacka« Kiel. II, 60. Por. Oranina. Oranka. Orba.

Oraczyna: »Oracyna = grunt orny« Del. 123. 143. O. »Oracyna = grunta górne« Encykl. roln. II, 823.

Orać i Orywać: »Worać« Kuj. II, 285, nº 70. »Orający« Zb. II, 71. »Rolnik w roli orze« Kuj. II, 30. »W co będzesz orál? Chŷba w chude kozŷ?« Derd. J. 35. »Żebyś miała rolę i koniki orać, Żeniłbym się z tobą...« Rud. 146. || »Orywać«: »Pod borem orywał« Kuj. II, 221. Zb. VIII, 99. Rozpr. VIII, 222. »Na piecu orywál« Rozpr. X, 230. Lub. I, 298.

Oranka = orka, oranina: Golarz mówił o swojej robocie: »Oranka cały ranek, aż do południa« Ust. z Warszawy. Por. Oraczka. Oranina. Orba.

Orafać = »odziergać len z pałek« Encykl. roln. II, 817.

Oranina = »oraczka, orka, oranie« O. || »Oranina« = świeżo poorana ziemia; »Zające robią nory w oraninie, szukając chłodu« Tygod. ilustr. 1, XIV, 138. Por. Oraczka. Oranka. Orba.

Orara! »Gdy myśliwy zwierza zabije, krzyczy: 'orara!'« Wisła VII, 387. Por. Naruru!

Orataj: »Orzący ma nazwę 'orataj' czyli rataj« Maz. V, 52. || »Ortaj« Ust. z Litwy. Pr. fil. V, 819.

Orator: »Ŭorátór« Zb. XIV, 180.

Orawa: Zejsz. 105. 126. Wrześ. T. 29. »Na Orawę« Zb. VII, 30. »Od Orawy« Zejsz. 81. »Z Orawy« ib. 109. Zaw. 94. Zb. XII, 126. »W Orawce w Orawie« Zejsz. 112. »Przez Orawę« ib. 126. »Na Orawie« Zb. XII, 216. Orawski: »Kapelus« Zb. VII, 64. »Zamek« Zejsz. 43. 81. 156. »Strona« ib. 98. Wisła VIII, 221. »Brań« ib. 139. »Kierpce« Wisła VI, 143.

Orawiec: »Umściłeś się na mnie,

jak Orawiec na krówskiej rzyci« Wrześ. rękop. »Ŭorawcom« Zb. VII, 57. 64.

Orawniaczek: »Orawniácek = garnuszek (pierwotnie garnuszek z Orawy sprowadzony)« Rozpr. X, 293. »Orawniaczek = garczek na wodę a. mleko, w którym gotować nie można« Wrześ. 15. Spr. V, 386.

Oraz: »Ojciec weselny... i państwo młodzi... proszą 'oraz i zaraz' przyjść do domu weselnego« Wisła VI, 764. || »Naści wiertnią owsa, Będziesz miała oraz chłopca« Kuj. II, 37. || »Oraz, braciszku, oraz, Przedał siostrzyczkę za gros« Lub. I, 198. Tutaj 'oraz' stoi skutkiem niezrozumienia pieśni ukraińskiej: »Chorosz, bracie, chorosz, Prodaw sestru za hrosz«, mającej pochodzić z Siedleckiego, a podanej przez Batiuszkowa w 'Pamjatniki russkoj stariny', t. VIII, 'Cholmskaja Rusь', str. 475.

Orba »mówią czasem zamiast 'orka'« Spr. V, 386. Por. Oraczka. Oranina. Oranka.

Orchówek: »Dziewula Orchowska« Chełm. II, 70. Ib. 39. 61.

Orczyk: »Ŭorczyk« Hilf. 188. »Urc« pod sochą Was. 58. »Urcyk« u brony ib. 56. »Orcyk = przy sztelwadze u wozu i u niewodu przy 'skrzydłach'« Pr. fil. IV, 852. »Ŭorcyk« Rozpr. XI, 186. »Orcyk = drążek dla zaprzęgu konia. 'Srać na orcyk' = chorować Święt. 707.

Ordaka = »lichy koń, szkapa (na Mazowszu)« O. || »Ordaka = zużyte odzienie, szmata nieużyteczna« Osip.

Ordeka = sufit z 'trzcionek' (Rohrdecke) Ust. z Jaworza. »Ordeka a. Rordeka« Rozpr. XII, 38. 97.

Ordnunk = porządek, szyk: »W chyczy ordnąk« Derd. 23. »W żołmnierskim ordnągu« ib. 76.

Ordowina = »hordowina, viburnum lantana« Roczn. 220.

Ordynarczyk = robotnik, biorący od pana zboże i pensję Wisła VI, 673.

Ordynarja: »Ognaryja« Wisła III, 720. Rozpr. XVII, 82. Krasn. 306. Parcz. Pr. fil. IV, 225; V, 138. »Ornaryja« Pleszcz. 95. Wisła II, 848. »Ordynarja = część wynagrodzenia w naturze, dawana służbie dworskiej« Osip. Patrz pod Dochówek przytoczenie z Wisły II, 848. || »Ordynaryja = deputat (wydział kwartalny drzewa)« Zb. I, 31. || »Jeżeli dzieci zmuszone są dostarczać rodzicom wiktuałów do życia, nazywa się to 'ornarją'« Pleszcz. 95. 20.

Ordynarny = »podły« Spr. IV, 28.

Ordynek i Ordynka: »Ordynka = gdzieindziej zwana 'poddennica' a. 'deszczka', część składowa wozu« Kuj. I, 84; II. 274. 279. »Ordynek a. Spódnica = dennica u wozu« Zb. II, 9.

Ordynka »a. Hordynka = szabla tatarska« O. »Szabla ordynka, czapeczka krymka...« Pozn. V, 113, nº 3.

Ordynus = »człowiek ordynarny« Pr. fil. IV, 277. Parcz.

Ordyny p. Gieorginje i dodaj: »Ordyny« Święt. 26.

Ordzew i Ordzewiaty: »Ordzew = rdza. Koń 'ordzewiaty' = maści siwo-gniadej« Spr. V, 387. »Ordzewiáty koń« Wisła V, 923.

Orezy p. Erazm i dodaj: »Orezy = Erazm« Pr. fil. V, 819.

Orędować = »ofiarować« O. || »Orędować« = prosić za, wstawiać się: »Ś. Michale, oręduj za nás« Zb. VII, 40. »Orędować = prosić, błagać, upominać się o co« Święt. 707. 328. || »Orędować =

zawiadomić« Wisła I, 154. »Orędować = dawać znać; prosić« Spr. V, 117. »Orędować, dać orędź = dać znać, zawiadomić« Kuj. II, 274. »Ciotyńka... orędowali, byśta jej sasáków posłali« Kal. I, 256. »(Parobek) oręduje do okumuna, zeby mu dał worka« Chełch. II, 116. »Orędować = pytać się kogoś; dawać znać« ib. 150. »(Panna) przeze mnie, służkę, orędуje« Sien. 256. »Dał znać do szewskiego cechu, oryndował po szewcach, żeby sie ftóry podjón zrobić trzewików« Pozn. VI, 110. 343. »Oręduje kóli zgody« = zachęca, prosi Dygasiński Beldonek, 95. »Oryndować = dać znać« Mil.

Orędź i Orędzie: »Orędź ż. a. Orędzie = wiadomość, doniesienie, oznajmienie. 'Dać orędź' = dać znać, zawiadomić« Kuj. II, 274. »Orędź = prośba, wstawienie się. 'Na orędź' = na prośbę« Zb. I, 27. || »Orędzie = wiadomość« Wisła I, 154. »Orędzie = prośba« Zb. I, 21. »Orędzie = wiadomość, ogłoszenie. 'Jechać z orędziem' = z odpowiedzią, z oznajmieniem« Pr. fil. IV, 852. || »W Stalach... przed dwudziestu laty istniał zwyczaj zwoływania na zgromadzenie, czyli 'do gromady', za pomocą 'orędzia'. Była to gruba, dość długa pała z gałką drewnianą na końcu, o znacznej objętości« Wisła V, 426.

Oręże = »rogi jelenia: 'wieniec', 'konary' a. 'oręże'« Pr. fil. V, 819.

Organista: »Jarganista« Rozpr. IX, 266. »Organistego« 2 pp., »Organistemu« 3 pp. itd. Ust. z Litwy. »Organistygo« Chełch. 54. 233. »Organistemu« ib. 58. »Organiścia« 1 pp. lm. zbiorowy Krak. II, 231. Por. Pr. fil. I, 121. »Organistoc« jest zapewne pomyłka druku Derd. 79.

Organistów przymiotnik: »Kumoter organistów« Cisz. I, 268. Por. Organiścin.

Organistówka = szkółka parafjalna w Galicji Dziennik Poznań. 1883, nº 240. »Kościół z organistówką i kilka chałup« Zb. XIII, 151. Krak. I, 351 (na planie Modlnicy).

Organiścin przymiotnik: »Uorgâniścin« Rozpr. VIII, 126.

Organki = »harmonijka« Udz. »Organki« o fortepjanie Kam. 84. || »Organki = grube fałdy z tyłu u sukmany, których starano się mieć jaknajwięcej. Stąd młodzi wykpiwają stare swoje, pytając: 'A zagrajtano na organach, co wám z tyłu wiso!'« Wisła I, 154. »Fałdy u gorsetów, zwane 'organkami'« Krak. I, 96 »Sukmana z organkami« Wisła II, 590. (»Wieśniánka) na głowie ma białą kápkę, na tyłku organki« Pozn. V, 139, nº 307. || »Organki = nierówności w spadzistem polu przez spadek wody porobione (wyrażenie myśliwskie)« Sand. 263.

Organy: »Jargany« Aten. VI, 631. Pr. fil. V, 750. Rozpr. XII, 7. »Siád u ŭorgán« Zb. VII, 28. »Organ« m. lp. = organy Ust. z Litwy. || Przez nieporozumienie: »Sukniek dała w 'obrony'« Zaw. 95, zamiast 'w organy', jak jest w innych odmiankach tejże pieśni, np. Kolb. 175, nº 14 c, zwr. 14. 179, nº 14 k, zwr. 23. 180, nº 14 l, zwr. 19 itd. || »'Organami' nazywają sukmanę w tyle marszczoną w grube fałdy, jak noszą pod Kaliszem« Parcz. Por. Organki.

Organski: »Na zachodzie słuńca, w królestwie Organskiem« Chełch. I, 225.

Orginje p. Gieorginje.

Orka: »Pierwsze oranie nazywa się 'pokładaniem', drugie 'odorywaniem', trzecie 'orką'« Rud. 17.

Orkisz i pochodne: »Orpis« Zb. VIII, 253. 256. || »Orkisiana« mąka Pr. fil. IV, 306, p. w. Braja.

Orlanka = gra uliczników w podrzucanie pieniądza, uważając, czy padnie na stronę 'orła', czy 'reszki' Ust. z Wilna.

Orlerosy = »z angielskiego 'early rose', nazwa odmiany kartofli różowych, kształtu podobnego do jaja gęsiego« Pr. fil. V, 974.

Orli »korzeń = polypodium dryopterix« Ciesz. 71. »Orla paproć = aquilegia vulgaris« ib.

Orlopnik p. Urlopnik.

Orłowiec i »Orłówna«, brat i siostra w pieśni Lub. I, 292.

Orłów = orli: »Piórka ŭorłowé« Opol. 17. »Ŭórłów« Rozpr. IX, 178.

Orłów: »Z Orłowa« Kętrz. 54. »Orłowska wieża« Łęcz. 47.

Ormianin: »U pana Urmijana« Zb. IX, 262. || »Ormiján = mężczyzna wysokiego wzrostu« Spr. IV, 28.

Ornat: »Ornát« Święt. 93. || »Ornat = spyrka (po zbójecku)« Wrześ. 15.

Ornawa = »(porówn.) silnie zbudowana kobieta, opasła« Święt. 707.

Orok: »Ŭórok = przez rok, w ciągu roku« Ram. 228.

Oromy = »orny« O. Syrokomla Niemen, 136. Ust. z Litwy.

Oropineczek: »Tuptecka (= kot) ...siedzi na oropinecku (= zapiecek)« Fed. 382, n° 80, w zagadce.

Orosić się: »Jak mam zajmować (wołki), kiej się oroszę?« Zb. X, 309, n° 260.

Orować p. Harować i dodaj: »Orować = biedować, cierpieć biedę« Osip.

Orownica = »kobieta pracowita« Spr. V, 117.

Orszust p. Oszust.

Ort = »gatunek (niemiec. 'Art')« Derd. 137. Bisk. 44. »(Koń) z ortu wysokego« Derd. 56.

Ortaj p. Orataj.

Ortelować: »Ludzie radzóm, ortelujom Ize já się rada z chłopcami napijám« Wisła VIII, 218, n° 108.

Ortówka p. Hurtówka.

Orulić się, »Oshátać się: 'Nie orulił sie wyjednać se tego' = nie przyszło mu do głowy, zapomniał« Spr. V, 387.

Orwać: »Jabko orwała, Adamowi podała« Kal. I, 161.

Orwak = »kawał ziemi w jezioro, w rzekę wchodzący, półwysep« Pobł. 155.

Oryl: »Orel = flis nad Narwią; wyraz 'flis' nie jest tu znany, tylko 'orel', w lm. 'oreli': 'Płyną oreli'« Pr. fil. IV, 852. »Oryl pije, oryl traci, Na oryla płaczą dzieci, Że oryla nima doma« Maz. III, 323. »Pójdę ja do oryli« Łęcz. 143. Patrz pod Flis przytoczenie z Kiel, II, 177. || »Oryl = szot flisacki (taniec)« Kuj. II, 207. 218. Maz. II, 170. 171. 252. Rad. II, 107. Lub. II, 59. || »Oryl = duży, niezgrabny człowiek« Spr. V, 117.

Orylski »synie!« Maz. III, 323.

Oryngle = kolczyki Ust. z Jaworza.

Orywać p. Orać.

Orzech: »Ŭorzech« Kuj. II, 285, n° 70. 286, n° 83. Patrz Dębowy. || »Orzeszé« zbiorowo: »Czerwone modre orzeszé« Rog. n° 152. || »Orzechy... a. Osuszki, Osuchy = gałeczki okrągłe, wypiekane z ciasta pszenicznego...

na ostatki a. wesela« Wisła VII, 78. || »Orzeszeniek«: »Zielony ŭorzesieńku!« Zb. XIV, 95, n° 42.

Orzeszotka p. Orzechówka.

Orzecha = »grzędka: 'Duże orzechy marchwi'« Pr. fil. IV, 227.

Orzechować p. Grzybować.

Orzechówka: »Orzechółka = jaskółka okienna« Osip. »Orzeszotka = żołna« Zb. II, 250.

Orzedle p. Ożydle.

Orzeł: »Or« Zb. XI. 124. »Ŭorzeł« Kuj. II. 66. 284, n° 63. 285, n° 70. »Ŭorzoł« Rozpr. IX, 112. Zb. VII, 89. Rozpr. VIII, 182. Opol. 4. »Oreł« Rozpr. X, 293. Cer. J. Bystroń. Wrześ. 15. Rozpr. XII, 37. Spr. V, 387. 2 pp. lp. »Orzela« Bisk. 41. »Orzeła« Hilf. 174. »Orzła« Pozn. VI, 91. Parcz. 6 pp. lp. »Orzłem« Derd. 56. 1 pp. lm. »Orzły« Rozpr. X, 20. Parcz. || »Orzołek« Kuj. I, 228. Ust. z Litwy. || »Orzołki = 1, czajki 2, łąki, na których się czajki gnieżdżą« Wisła III, 746.

Orzeszyna = drzewo leszczynowe Wisła V/432.

Orzewnieć p. Orzeźwieć.

Orzeźwieć: »Orzewnieć« Pozn. III, 195.

Orzębina p. Jarząb.

Or.zowieć = »ordzewieć« Rozpr. XVII, 50.

Orzypałka »a. Pałka = typha latifolia« Pleszcz. 126.

Orzyski (nie wiem od jakiego imienia): »Orzyski las« Wisła IX, 345.

Os p. As.

Osa, Osika i Osina: »Ŭos, Ŭoska, Ŭosíca« Hilf. 188. »Osa« Zb. VIII, 299. »Oska = osika« Pobł. 60. »Osa, Osina« Osip. »Ŭôsína, Ŭôska, Ŭôsíczyna« Ram. 229. »Osika« Rozpr XII, 108. »Osica« Zb. VII, 117. »Drży jak osica« Kal. I, 35. »Osiczyna« Wójc. II, 219. »Ćtyry mile lasu samej osicyny« Zb. IV, 162. Zejsz. 102 Krak. II, 471, n° 776. Zawiliński Z etnogr. kraj. 3. || »Osíczyna = młode wypustki drzewa osowego, ścinane na wiosnę na paszę dla owiec« Pobł. 60.

Osa (owad): »Ŭosíca« Hilf. 188. »Ŭôsíca, Ŭôsa« Ram. 228. 229.

Osacznik = gatunek psa myśliwskiego Przyj. ludu VIII, 215.

Osad: »Osád = rozchodzenie się w jesieni juhasów z owcami ze szałasów do domu« Spr. IV, 308. »Osad = podział owiec przy spędzaniu z pastwiska letniego z Tatr« ib. 347. »Osád, czasem mówią 'osadzenie': 'Przyńdzie osadzenie, kázdy weźnie swoje (owce)« Spr. V, 387. || »Osád«: »Na osád = aby osiąść, usiąść (?): 'Leciały gąski na osád'« Pr. fil. V, 820.

Osadzać = »otaczać: 'Psy osadzają odyńca'« Pr. fil. V, 820. »Osadzić głuszca« = podsłuchać, gdzie z wieczora siądzie Ust. z Folesia. || »Osadzić się« = osiąść: Od Jana na karczmie się osadził« Kam. 93.

Osadzka (do pióra) = obsadka, rączka Gazeta Warsz. 1871, n° 162. || »Osadzka = zebranie orylów na jedną tratfę kiedy się tratfy znajdują w niebezpieczeństwie« O.

Osakać się: »Osákać się na kogo = obruszać się, oburzać się« Święt. 707.

Osamętać: »Osamętac = oczarować, złego ducha zadać, osobliwie niemego« Pobł. 60. »Osamętány = oczarowany, opętany od złego ducha; posępny« ib. »Ŭôsamãtac = oczarować, zadać coś: 'Chôdzi, jak ŭôsamãtaná'« Ram 228.

Osatać się: »Osátać się a. Oschátać się = pomiarkować się, oprzy-

tomnieć: 'Jędrek, oshátájze sie, cyś o rozum przyseł?' 'Pockájna malućko, niekze sie oshátám'« Spr. V, 387. »Osotać się a. Ochotać się = zorjentować się, zrozumieć« Wrześ. 15. Por. Ochotać się.

Osądek = »proces, rozsądzenie: 'Pódźmy do osądku, hań nám powiedzom, fto wygrá prawo'« Spr. V, 387.

Osądzić: »Ťôsãdzac = osądzać. Ťôsãdzíe = osądzić« Ram. 229.

Oscémać p. Oszczemać.

Oschabić = »oszukać, ograć« Zb. II, 9. »Oschabić = obedrzeć, okraść« Pr. fil. IV, 227. Rozpr. XVII, 94. || »Oschabić się = zniszczyć się« Ust. od Mławy.

Oscuda p. Ostuda.

Osecz »a. Osocz = triticum repens, perz« Pamiętnik fizjograf. V, dział IV, str. 14. Por. Osoka.

Oselnik p. Kózka II, 454, w przytoczeniu ze Spr. IV, 306 i V, 370.

Oseledec = »długi kosmyk włosów, rodzaj warkocza, znak kozacki, tak zwany 'oseledec'« Łoziński, Skarb watażki 1875, str. 34. »Oseledec = włosy dłuższe z jednej strony głowy, od połowy czoła do skroni w warkocz splecione a. rozpuszczone, jakie noszą kozacy dworscy; nazywają to także 'saladynem'« Roczn. 220. Por. Seledec.

Osełka = »brusek kamienny do ostrzenia kosy« Osip. Rozpr. XI, 186. Chełch. I, 173. Was. 57. Wisła III, 497. O. || »Osełek« m. Ust. z Litwy. || »Osełka« (o maśle): »Osełka masła = podługowata sztuka masła, owinięta szmatką a. liściem kapuścianym« Krak. IV, 315. »Osełka masła = owalna sztuka ugniecionego masła« Kuj. II, 274. »Wezmę... masła osełeczkę« Wisła VIII, 67. »Masło sprzedáwajóm w osełkach« Pr. fil. IV, 285. Patrz pod Klepka przytoczenie ze Zb. I, 27. || »Osełka do ostrzenia kosy i nożów, gładki podłużny kamień...« Święt. 13. 707.

Osep = danina O. Zb. VIII, 264 (opis). || »Osyp« Pr. fil. V, 821 = toż co Odsyp, patrz wyżej.

Osesek = cielę ssące L. »Odsosek« Ust. ze Żmujdzi. || »Osysek = dziecko ze wszystkich najmłodsze, ostatnie« Pobł. 137.

Oset: »Ťost« Hilf. 188. »Gdoby mi za starego radził, Jak dyby mie na osety wsadził« Zb. IX, 263, n° 327. || »Oset pana Jezusa« Zb. VI, 202. »Oset kurdzielowy« ib. 206. »Oset błogi = fol. cardui bened.« Ciesz. 71. »Oset końśki = carduus nutans« ib. »Oset = 1, nazwa rośliny wodnej Narwiańskiej, lubionej bardzo przez trzodę chlewną 2, chwast polny, kolczasty« Pr. fil. IV, 852. »Oset wláz mu w nogi = zmęczył się« Pr. fil. V, 820. || »Osetek«: »Rózecka wdowuleńkom, a osetek babkom« Zb. IV, 134, n° 115. »Osetek Najświętszej Panienki = verbena officinalis« (opis) Krak. III, 128. »Osetek polny« Pr. fil. V, 820.

Osędowice: »Niedaleko Osędowic« Wisła VIII, 691.

Osęgły = »dżdżysty« Rozpr. XVII, 51.

Osęka = »długi drąg, zakończony hakiem żelaznym; służy do rozrywania budynków w czasie pożaru« Cisz. I, 39, ods. »Oseka = mowa weselna. Chłopa pijaka, który miewał zwykle przemowy, przezwano 'Oseką', gdyż po każdej przemowie dodawał: 'Za te moje oseke wléjcie mi co w pasceke'« Pr. fil. IV, 227. Zdaje się,

że oracje nazwano w Wełninie »osekami« właśnie z tego powodu, że orator nazywał się 'Osęka', ale nie odwrotnie K. »Osęka, Osęczka = ścięta gałąź rozsochata, kulka do zaczepienia a. przyginania gałęzi przy czyszczeniu od gąsienic« Krak. IV, 315. »Jemu już tam ani oseką pod nos nie dostanie« Cinc. 18, nº 356. || »Osęk = nóż zakrzywiony do obcinania gałęzi« Spr. V, 387.

Osękiel = »koniec osi, w którym jest otwór na 'lonek'« Pr. fil. IV, 852.

Osępiany = »zasępiony« Pr. fil. V, 820.

Osiać = przesiać: »Mám osiać kos jarego zytka« Krak. I, 320. »Osiece = przesieje« Wisła VII, 190. Może 'osieje'? K.

Osiągać: »Ůôsĺgac« Ram. 229.

Osiąść: »Ůôsadnąc« Ram. 228.

Osidlić = usidlić: »Juz mnie nie osidlis zadnem sideleckiem« Maz. III, 324.

Osiec się = »kiedy krzemień u strzelby skałkowej za spuszczeniem kurka iskier nie wyda: 'Skałka osiekła się' (myśliws.)« Pr. fil. V, 820.

Osieć = »budynek przy stodole, w którym osuszają snopy wilgotne przed omłóceniem, na Białejrusi i w Inflantach« Dziennik Wileński 1817, str. 665, z L. »Osieć ż. a. Osiecie n. = miejsce na pobojowicy, gdzie młócą zboże. Bywa tu i suszarnia do suszenia lnu, a piecyk do tego nazywa się 'kućki'« Zb. I, 21. »Osieć = suszarnia na zboże przy stodole« Zb. XII, 22. Petr. (Plama) by na osieci listek czerwony« Słowacki Balladyna, 86.

Osiedle n. = osada, sioło Kopern. || »Pod stodołą droga się rozszerza i tworzy miejsce, zwane 'osiedlem'« Święt. 39. 118. 503. 524. 527.

Osiedlenie = siedlisko, siedziba: »Djabli we młynie mieli osiedlenie w nocy« Wisła VIII, 240.

Osiedlić = ? »Macocha pasierbicy robiła krzywdę, żeby się jej prędzej pozbyć, ażeby 'osiedliła' majątek dla swojej jedynaczki« Wisła VIII, 240.

Osiedliny = »nowosiedliny« Pr. fil. IV, 852.

Osiek = »miejsce nizkie, urodzajne, które dawniej było łąką« Rozpr. XVII, 50. || »Osiek i zagrzebie = szary koniec, miejscowość zapadła: 'Mieszkamy tu, jakby w jakim osieku i zagrzebiu'« Pobł. 136.

Osiek: »W Osieku« Sand. 46. Por. Osiek.

Osiekały »a. Wybity = zahartowany w biedzie, nie mazgaj, obyty z głodem i chłodem« Spr. V, 387.

Osielec: »Za Krakowem, za Osielcem« Zb. XII, 164.

Osielica = »łąka ogrodowa, leżąca tuż za chatą gospodarza« Chodźko Obrazy litews. 1840, II, 91. »Osieliczka« Chodźko Pam. kwest. 1894, 164.

Osieł: »Osioł« Rozpr. IX, 112. Ust. z różnych okolic. »Ůosioł« Rozpr. VIII, 182. »Osiół« Zb. II, 5. »Ůoseł« Hilf. 188. || »Ceremonję składania gospodarzowi wieńca żniwnego nazywają tu (pod Wieleniem) 'osiołek'« Pozn. III, 153. »Osiełki = ofiarowanie panu małego wieńca po ukończeniu żniwa« ib.

Osiepać = ustatkować, pokonać złość, ugłaskać Jastrz. || »Osiepać się = (o młodych koniach) być nieco objeżdżonym: 'Konie trochę osiepane'« Ust. od Opatowa.

Osierować = »objaśnić świecę,

uciąć knot (z niemiec. Scheere)« Rozpr. XVII, 88.

Osietny = »suszony (w osieci, o zbożu)« Petr.

Osiewek = »ziarno na zasiew« Spr. IV, 308; V, 387. || »Obsiewek«: »Pieniądze za obsiewki« Wójc. II, 203. »Obsiew« Pr. fil. IV, 848 (nie objaśniono). || »Osieweczki = zboże ozime«: »Będzies ty moją, A ino mi osiwecki w polu dostoją« Zb. IV, 128. »Parobeczek przepił osiweczek« Krak. II, 450. Jakbym ja cie zdradził w rucianym wianecku, Mnieby Bóg samego w moim osiéwecku« Kiel. I, 143. || »Osieweniek«: »W moim osiweńku« Lub. I, 282. || »Osiwek = dodatkowe wynagrodzenie do rocznych zasług pieniężnych w zbożu snopowem, przez gospodarzy dodawane służącym za czasów pańszczyźnianych« (opis szczegółowy) Wisła II, 775.

Osiewina = »zboże jare, siane na wiosnę« Zaw. 77, ods.

Osiękla = roślina jakaś: »Osiukla« Ust. z Litwy.

Osiłek = siłacz, atleta Ust. z Litwy.

Osina = »łańcuch górski« (?) Hilf. 174.

Osiniak = »1, rodzaj grzyba 2, młody las osikowy« Pr. fil. IV, 852. »Osinnik« = las osinowy Ust. z Litwy.

Osiodłać: »Obsiodłać«: »Obsiodławsy. pojachał w pole« Kętrz. 81. »Obsiodłane pare koni« Kolb. 111, n° 7 aa. »Kónik obsiodłany« Pozn. IV, 259, n° 499. »Siostra konika mi obsiodłała« Rad. II, 64, n° 130. »Konika ŭôbsodłał« Nadm. 156, n° 27. »Obsiodłaj koniâ« Kętrz. 54. »Konika ŭôbsodłā« (= osiodłała) Hilf. 148. || »Koń osiodłowany« Pozn. VI, 57.

Osionkowy = »żółty« Wisła I, 154.

Osiory = »otręby z kaszy« O.

Osiwieć się: »Osiwiały się, jako siwieńkie gołębie« Lub. I, 218.

Oskard: »Oskarb« Roczn. 220. »Ŭoskárb« Rozpr. VIII, 205. 231. Święt. 16. »Oskárb = obosieczny młotek do siekania kamienia żarnowego« Święt. 707.

Oskarżyć: »Oskarzyć« Ust. z wielu okolic. »Oskardzyć« Spr. IV, 28. »Oskardzyła« Święt. 351. »Obskarżyć« Pr. fil. V, 811.

Oskoblić: »Oskoblîc = obłupić drzewo (witki, drążek) z kory« Pobł. 61. »Ŭôskôblîc« Ram. 229.

Oskolnica = »1, woda zaskórna, np. pod szosą 2, sok z drzew, np. z brzozy, oskoła« Ust. z Płockiego. »Oskolnica = przybór wody na Wiśle« Maz. I, 157.

Oskoła: »Jaskoła« Wisła III, 87. Osip. O. || »Oskoły blp. = wiosna, czas, kiedy 'oskoła' z drzew wychodzi« O. || »Oskoła, Oszkoła« Kuj. II, 274. »Ośkoła« Zb. VIII, 253. Chełm. II, 185. Pr. fil. IV, 852. Mil. O. || »Oskoma« = oskoła, sok brzozowy Tyg. ilustr. 1, n° 228, str. 47.

Oskoma: »Ŭoskomina« = oskoma: »Wam oskomina, żeście nie pili takiego wina« Krak. IV, 281, n° 950. Święt. 707. Bibl. Warsz. LXXX, 625. Udz. »Daj mi gąbki kojdáś (= kawałeczek)... Zetrzeć oskominke« Zb. XII, 136, n° 228. »Ŭôskominŷ lm. = oskoma, oskomina« Ram. 229. || »Skąma = zazdrość« Pr. fil. IV, 309. »Tobie skoma, jak psu w doma« Zb. I, 52. »'Jest mi skomo na sercu' = mam do czegoś apetyt« Ust. z Malborskiego. || »Osku-

mina, Ociupina = odrobina« Krak. IV, 315. Por. Oskucina.

Oskomleć = dostać oskomy, zdrętwieć: »Zęby mi oskomlały« Ust. od Malborga.

Oskomy: »Łoskomy (= łoskomy = ŭoskomy K.) = łakomy« Bibl. Warsz. LXXX, 625.

Oskólnica: »Oskulnica = choroba ust u dzieci« Zb. VIII, 253.

Oskradzieć = »zeschnąć na korzeniu przed zakwitnięciem (o zbożu)« Sab. 133.

Oskrobać: »Oskrabać« Pr. fil. V, 820. Kam. 46.

Oskrobina = »obierzyna z kartofla« Wrześ. 15. Rud. 26. Święt. 42. || »Oskrabina« Spr. V, 387. »Ŭoskrabina« Rozpr. X, 293. »Oszkrabiny« Rozpr. XII, 17. || »Ŭŏskrobôwiny = oskrobiny, łupiny (z ziemniaków, ryb itp.)« Ram. 229.

Oskromić się = »jeść mięso w post« Pleszcz. 39. Pr. fil. V, 820. »Oskromić się« = zjeść przez nieuwagę coś mięsnego a. wogóle niepostnego w dzień postny Ust. z Litwy.

Oskrzydłki = »poły czyli boki sieci, któremi jakie miejsce może być otoczone (myśliws.)« Pr. fil. V, 820.

Oskubać: »Oszkubany« = obszarpany, brudny Ust. z Jaworza. »Oszkubáł« Zb. IX, 175. »Ŭoskubiąná« Zb. VII, 90.

Oskubek: »Oszkubek = przezwisko: 'Oszkubku!'« Spr. IV, 28.

Oskucina, »Oskucinka = odrobina« Zb. I, 47. Udz. Por. Ociupina. Oskumina.

Oskumina p. Oskoma.

Oskwarek = skwarka Wrześ. 15. Rozpr. X, 293. Spr. V, 387.

Osławić = »objawić, podać do wiadomości: 'Prosiłam kapłanów, aby zgubę moją osławili z ambony'« Zb. II, 250. »Osławiać = wymieniać kogo: 'Osławiali go' = wymieniali jego nazwisko« Parcz. »Ta młodá pára mdze (= będzie) z ŭutcĭwoscą ŭŏsławioná« Hilf. 141. || »Osławiać się = opowiadać się: 'Osławiam się panu, że odchodzę'« Lub. II, 212. »Jam się z nim nie osławiała« Rad. I, 158.

Osłona, »zwykle w lm. 'Osłony' = deski na wozie, w których się gnój wozi« Zb. I, 47. »Osłony = deski boczne na wozie, używane przy wożeniu gnoju, kamieni itp.« Rozpr. X, 293. Wrześ. 15. Spr. IV, 308; V, 387. Święt. 11. 132. 707. Udz. || »Osłonka = deska na spodzie wozu a. sani« Spr. IV, 308; V, 387. Por. Dennica.

Osłowy »piasek = piasek, utarty z kamienia, używanego do ostrzenia, z tak zw. 'oselki'« Was. 244.

Osmaluch = »głownia, opalony kawał drzewa« Pr. fil. IV, 227. »Osmaluch = brudas, kocmołuch« ib. V, 820.

Osmana: »W osmanę = razem do kupy, zmieszać co, zorać kilka różnych kawałków 'w osmanę' = do kupy« Kuj. II, 274 (z Bibl. Warsz. LXXX, 627). »Nie było znaku... gdzie ten gościniec (= karczma) stojał, bo sie zapad 'w osmanę' (ze szczętem, w omamienie [tak K.])« Pozn. VI, 49.

Osmarkacieć = »stężeć. 'Osmarkaciały' np. o ziemi nawpół zamarzniętej wiosną, ślizkiej« Zb. I, 31. »Siedzi Cygan na Cygance, póty nie zlezie, az sie osmarce« zagadka o garnku z wrzątkiem Zb. VII, 145, nº 115.

Osmarować = »oczernić: 'Ale go osmarował przed panami!'« Udz. »Osmarować a. Oszmarować«

w tymże znaczeniu Ust. z Litwy. Por. Osmolić.

Osmędzić = odymić Cer. »Odkładać drzewo po drewienku, takie, co sie osmędzi« Wisła VII, 143. »Osmądzić = uwędzić« Rozpr. VIII, 247. »Ůosmądziło go« nie objaśniono ib. 237.

Osmolić = osmarować smołą: »Złapali ją i głowę ij osmolili« Kuj. I, 172. || »Osmolić kogo = nie dbać o kogo, ignorować go« Pr. fil. IV, 285. || »Osmolić« = oczernić: »Osmolił go w sądze« Derd. 50.

Osmorgać = »oberwać, oszczypać« Petr. »Osmorgać, Osmorgnąć, Osmorgiwać = osmyknąć np. liście z gałązki, kwiaty z łodyg, gałązki od pnia itp.« Pr. fil. IV, 852. »Osmorgnąć a. Oszmorhnąć = takież znaczenie Ust. z Litwy. »Osmorgnąć np. liście z gałęzi, skórę o coś z ręki itp.« Czark.

Osmoże? »Wôsmôże = inula oculus Christi, (rêzakъ)« Hilf. 77.

Osmuszyć = »oskubać z pierza, osmalić (o włosach)« Kolb. »Kudły mu osmusył« (Jurko chłopu) Maz. III, 64, zwr. 8.

Osmyczyć »a. Obsmyczyć = ogolić brodę, ostrzyc włosy na głowie« Czark. Por. Obsmyknąć. Osmykać.

Osmyczyny = »pasma lnu co najgrubsze, połączone z kostrzycą, osmykane czyli oddzielane w czasie tak zw. 'trzepania' tj. drugiego z kolei oczyszczania włókna od paździerzy. Wyprzędzane z tego najpodlejszego włókna nici zowią się także 'osmyczynami'; płótno z nich utkane nosi nazwę, jeśli proste, 'osmyczym' (? K.), jeśli w rzędy, 'radna'« O.

Osmyk: »'Na osmyk doić' = osmykiwać tylko sutki krowy, ale nie wyciskać mleka« Pr. fil. V, 820.

Osmykać »Osmyknąć = uszczknąć, urwać cokolwiek (trawy, ziarna itp.)« Krak. IV, 315. »Osmykać, Osmykiwać = obdzierać z kory, obrównywać, ogładzać« Fed. 404. »Z żyta kwitnącego kwiat osmykać« Zb. III, 48, nº 41.

Osnaga: »Osnága = czystość« Rozpr. XVII, 50.

Osno p. Oścień.

Osnowa: »Osnoba« Zb. I, 10. || »Osnowa = na 'snowadłach' uzwijana przędza do tkania« Spr. V, 387. »Osnowała dwa (tak K.) osnowy I utkała dwa rękawy« Sien. 270. || »Przestrzeń pomiędzy podwójną płatwą a powałą pokryta jest deszczkami, zwanemi 'osnową'« Krak. I, 151. || »Osnowa = treść: 'Powiédz mi całe osnowy ty rzecy'« Spr. V, 117. »Rozgadała mu o cały osnowie rzecy« Chełch. I, 175. »Księdzu obznajmiła o tem i opowiedziała cało osnowe« ib. II, 144.

Osoba: »Zesłał pan Bóg nań (na chłopa) chorobę, Na jego wszystką osobę« (Kolberg objaśnia: 'domowników', ale czy ma słuszność? K.) Rad. II, 90. »Boską osobą« nazwany pan Jezus Wisła VI, 676. »Biała osoba« = widmo nad Wartą, wróżące śmierć Knoop Sagen... aus der Provinz Posen, 23. || »Osóbka«: »Na komodzie, na wzniesieniu stoi 'osóbka' tj. Matka Boska Skępska« Wisła II, 756.

Osobek = »samotność« Rozpr. IX, 140.

Osobisty = »okazały, tęgi« Pr. fil. IV, 852. »Osobisty = okazałej postaci, tęgi; szanowny« Czark. || »Osobisty = osobny, oddzielny« Parcz. || »Osobity = oso-

bny« Wrześ. 15. »Osobity = osobny, oddzielny: 'Izbe mu dámy osobitom'« Spr. V, 387. Rozpr. X, 197. 204. 218.

Osobiście = »osobno: 'Má kawałek grontu osobiście od całości'« Pr. fil. V, 820. Toż Parcz.

Osobliwie = osobno, oddzielnie: Chełch. II, 71. Krak. IV, 315. Lub. II, 212. Ust. z Litwy. Czark. Lis. Fed. 404. Por. Osobno.

Osobliwy = oddzielny, osobny: Kuj. II, 274. Krak. IV, 315. Mátyás Z ust ludu, 13. Rad. II, 181. Cisz. I, 38. 246. Pr. fil. V, 820. Czark. Rozpr. XX, 432. »Osobliwy pokoik« Spr. IV, 326. Wisła II, 470. Por. Osobny.

Osobno: »Osowno« Czark. Pleszcz. 29. »Ůosŭobnie starał sie ŭo kázdego« Rozpr. VIII, 135. »Siedzą przy stole 'osobnie' dziewki i chłopaki« Pozn. II, 231. || »Ůô se«: »Żółnierz jeden spał ůô se« = osobno Hilf. 119.

Osobny: »Osowny« Czark. Por. Osobliwy.

Osocz = »perz« Pobł. 61. »Ůososz = pszenica, triticum« Hilf. 188. »Ůôsocz = perz« Ram. 229. Por. Korzenica.

Osok »zamiast 'Osoch' (patrz 'Hasen') = zysk: 'Nie wielgi osok'. 'Z tego nijakiego osochu miáł nie bede'« Spr. V, 387.

Osoka = »gruba trawa, rosnąca na mokradłach« Roczn. 221. O. »Osoka = roślina turzyca (carex)« Chełm. II, 240. Prac. || »Osoka« = obława Ust. z Litwy. Por. Osecz.

Osokor = »populus nigra« O. Ust. z Mozyrskiego. Por. Jasiokor. Niesokor. Sokor(a).

Osolić: »Dáli nám tu osolono, nie omaszczono« Zb. XIII, 156. || »Osolić kogo = oskarżyć tajemnie i złośliwie« Osip. »Osoliła mię (obmówiła grubo) matusia przed obcymi« Zb. II, 236.

Osołka p. Osełka.

Ososek p. Osesek.

Osowieć = »rozrzucić włosy; okazywać niezadowolenie, niesmak; śpiąco wyglądać« Święt. 707.

Osowik = rodzaj grzyba Gliń. II, 187. Ust. z Litwy.

Osowno p. Osobno.

Osowo: »Dom weselny Osowski« Pozn. II, 303.

Osowy = osinowy, osikowy Ust. z Nowogródzkiego i z Nałęczowa. »Osowy listek« Zb. I, 21. »Drzewo osowe« Pobł. 60. »Ůôsowy« Ram. 229.

Osóbkować = »żyć a. jadać osobno. oddzielnie: 'Nie mogę osóbkować, służąc u innowierców' = wraz z niemi muszę jeść mięso w post« Pobł. 137.

Osówka: »Od Osówki« Kiel. II, 64.

Ospa = »odsypka (tak K.), otręby z roślin (zbóż)« Krak. IV, 315. »Ospa jęczmienna« ib. I, 310. »Ůospa rżanna« Pozn. I, 145. »Sześć miechów ůospy« Pozn. VI, 222. »Na żarnach wyrabiają ospę, kaszę...« Was. 51. »Świniom na wypas dają ziemniaki, gotowane z ospą, otrębami...« Rud. 26. »Prosię tuczy się na ospie i kartoflach« Aten. XIII, 508. || »Ospa« = choroba: »Ośpica« Rozpr. XII, 97. »Ospice = ospa« Mil. »Ospa a. Węgry = choroba zajęcy wskutek zbytniego ich szczwania podczas parkania się; gruczołowate wrzody... na płucach, wątrobie...« Pr. fil. V, 820.

Ospać: »Ůôspac = uczynić matką. Ůôspáná = brzemienna« Hilf. 188. »Dzewczã było ůot niewo ospáne« ib. 119. Por. Przespać.

Ospaluch = »ospały, piecuch« Spr. IV, 366. Por. Ospałek.

Ospałek = »ospalec« Wisła III, 88. Por. Ospaluch.

Osrajmurek = »niedołęga« Pr. fil. V, 820. »Srajmurek« = toż znaczenie Ust. z Litwy.

Osromocić = »zgwałcić; oszkalować« Krak. IV, 315. »Osromocić = zhańbić, zgwałcić« Święt. 707.

Ossak p. Krasnohołowiec.

Ostać i Ostawać: Formy: »Ŭostáwać« Rozpr. IX, 116. »Ŭóstáć = zostać« ib. 211. »Ostać się, Ostawać« Kuj. II, 286, nº 85. »Ostajać = pozostawać w tyle« Święt. 707. »Ostajać = zostawać« Spr. IV, 326. Święt. 338. || Znaczenia: »Ŭostać = zostać« Rozpr. VIII, 231. »Ostać, Ostawać = zostać, zostawać. 'Ostający' = zostając: 'Marysia zachorowała ostający na służbie' = gdy służyła« Pr. fil. IV, 852. »Ostać = zostać« Mil. Rozpr. XX, 432. Święt. 707. »Ŭóstac, Ŭóstac sã = zostać, pozostać« Ram. 229. »Ŭóstajac = zostawać« ib. »Ŭóstawac, Ŭóstawac sã = zostawać, pozostawać, przyzostawać się« ib. »Ostojeć się« Wisła III, 84. || »Ostać« = zostać, stać się, uczynić się: »Ozeniuł sie z tom królewnom i ostał królem« Sand. 276. »Z niego wierutny pijak ostanie« Kam. 58. »Kto je (krzyziki) ponosi, ścęśliwem ostaje« Was. 86. »Księdzem ostać« Wisła IX, 349. »Szołtysow sŷn... ostál profesorem« Derd. 19. »Młoda wdowa wnet ostała« (gdy jej uwodziciela zabito) Zejsz. 121. »Ostál jedneráłem« Pozn. VI, 55. »Żebym się mógł ostać jego zięciem« Pleszcz. 215. »Jak co trąciuł, ostajało (= stawało się) kamieniem« Święt. 338. »Król ostál sie chrzesnym ojcém tego dziecka« Zb. XI, 92. Bajka »O parobku, co ostál dziedzicem« Zaw. 67. »Ostałeś... zołnierzem« Rad. II, 66. »Czy do ojca, do matki wracać, Czyli w niebie świętą ostać?« Rad. II, 91. »Ostała Marysieńka wdowa« Kolb. 266 (może 'wdową', bo rymuje z »w głowę« K.). »Obrócił się ráz dokoła, Juz Marysieńka ostała wesoła« Zb. IV, 211. »Katolikiem ostaniesz« Kuj. I, 190. »Já sie ostał gráfem« Krak. IV, 109. »Panem ostał« Kam. 12. || »Ostać« = pozostać: »Na stole pół noża ostaje« Kuj. I, 124. »Mąż wyjechał, matka ostała« ib. 147. »Parobek ostał się na drugi rok u niego« ib. 182. 183. »Ostał w domu« Krak. IV, 9. »Dobrą nockę (N. Pannie) oddajemy, Sami służką ostájemy« Kozł. 225. »Nie mogli się ostać godziny bez siebie« Kolb. 75. »Jedno (jabko) ostało« Zb. I. 129, nº 31. »Trzewicek miał ŭóstać w smŭóle« Rozpr. IX, 195. »(Panny) ŭóstały siedzieć (w ziemi) na wieki amen« ib. 202. »Mász tu przŷ mnie ŭostac« Hilf. 97. »Ostań w kłopocie!« Łęcz. 113. Zb. XIV, 236. »Ostaje ci się syn w powiciu« Lub. I, 292, zwr. 20. »W grzechum ostała« Łęcz. 161. 163. »Sám ostał (na świecie)« Wisła VI, 140. »Miálem ostać bez rok z wami« Wisła VII, 158. »Ostać = zostać, ocaleć« Wisła III, 88. »Ostało tylo jedno drewko« Chełch. I, 22. »Un sie ostaje, a uni pośli« ib. II, 88. »Pani młoda... w kościele, za ołtarzykiem ostała« Rad. I, 140. »Nie ostało jam (= im) ani jednygu (dziecka)« Zb. VIII, 297. »Ŭostają nocligiem u swaszki« Rozpr. VIII, 223. »Kázál podróżnemu ostać na noc« Święt. 407. »Ostań z Bogiem i kominku, Ostanies mi w zapominku« Sand. 61. Inne przykłady: Kuj. I, 48.

113. 123. 325. Zb. III, 21; V, 133; XII, 127. Hilf. 100. 103. 105. 106. 126. 131. Wisła VI, 80; VII, 731; VIII, 497. Maz. III, 188. 253. Chełch. II, 117. Rad. I, 150. 167. Cisz. I, 154. 231. 253. 315. Sand. 62. 78. 168. Tygod. ilustr. 1, X, 294. Pozn. VI, 230. Kam. 38. 40. 77. 110 i in. »Młody żegna ostałych gości« Wisła VII, 727. »Żyd... na saniach ostál« Derd. 64. || »Ostać« = przyzostać (w tyle): »Ostać się po zadziu« Kam. 46. »Nie ostańże po zadziu« ib. 127. »Zyd... sed na ostatku, a co trochę ostajál« Święt. 325. »Ostál prec« = daleko w tyle został Jastrz. »Pán Jezus idzie zawsze naprzód, a Żyd ostawá za nim« Pozn. VI, 169. || »Ostać« przy pożegnaniach: »Ostajcie z Bogiem!« Was. 209. Sand. 78. »Ostań mi z Bogiem!« Wójc. II, 19 i dal. »Ostáńcie z Bogiem« Kuj. I, 48. »Ostaj zdrowa!« Zb. VIII, 271. »Ostaj sie z Bogam!« Zb. VIII, 300. »Ostajcie z Bogiem!« Pozn. IV, 254. »Ŭostaj z Bogiem!« ib. III, 57. »Ostajta z Bogiem!« Wisła VIII, 489. 498. 697. »Ŭóstanice z Bogá« Hilf. 91. Inne przykłady: Wisła VIII, 489. 498. 697. Pleszcz. 208. Kiel. I, 135. Maz. I, 233; III, 257. Łęcz. 32. 75. Zb. IV, 120. 125. 251; VI, 114. Kuj. I, 234. 266. 286. Hilf. 46. || »Ostawać« = zostawać, być, przebywać: »Już w piekle ostaję« Kuj. II, 52. »A dzie to Józwa tera ostaje?« Czark. »O miłe zdrowie spytał, w jakiem ostajes« Maz. II, 67, n° 159 (ib. 66 'obstajes'). »W jakiem zdrowiu ostajes?« Pozn. IV, 129. || Bierność, którą w mowie literackiej zbyt często słowem 'zostać' oddajemy, w gwarach bardzo rzadko tym sposobem się wyraża. Jeden tylko następny przykład, i to napół literacki, mam do zacytowania: »Dusza... ostała opatrzona sakramentami św.« Pozn. II, 220. || »Ostać się« = ubyć, dotrwać: »Panowie... nie dacie sie ostać wiankowi na głowie« Zb. XII, 157, n° 544. »Bym cię miał nie dostać, To już i na świecie nie mógbym sie ostać« Sand. 216. »Na drzewie nic sie śliwek nie ŭostoji, bo wszyćko ŭobedrą« Udz. »Ostać się = być nieporuszonym,nietkniętym« Święt. 707. Niejasne jest: »Dziewczyno, co sie mie bojisz, Dych já je myśliwiec, Czy nie ostoisz?« Zb. IX, 268. || »'Ostać się na słowie' = dotrzymać słowa« Pr. fil. IV, 277. || »Ostać a. Obstać za kogo = wyręczyć kogo (płacąc za niego dług itp.); bronić kogo (słowy)« Zb. I, 47.

Ostanek = »resztka materji ze sztuki« Udz. || »'Ostanek raz' = ostatni raz« Pleszcz. 39.

Ostatki = zapusty: Gluz. 446. Wójc. I, 120. Wal. p. t. w. Kuj. I, 210. Zb. X, 222. Was. 105.

Ostatkowy = zapustny: »Niedziela ostatkowa« Wisła VII, 276. »Ostatkowy wieczór« Zb. XV, 48, n° 35.

Ostatni: »Ŭóstatny = 1, ostatni 2, ostateczny: 'Ŭóstatny kóń ze stánie'. 'Ŭóstatny sąd'« Ram. 229. »Po ostatnem pomazaniu« Witw. 110. || »Już z ostatnigo młóci« = resztkami goni Cinc. 19, n° 381. »'Ostatni grosz' (żartobl.) = utracjusz« Osip. || »Zwołał ich od ostatnich« = zwymyślał od ostatnich wyrazów Bal. 63. || »'Ostatnie drogi' = rozstajne« Fed. 101. || »Ostateczni«: »Sąd ostateczni« Kuj. I, 286, n° 84. »Dzień (świata) ostateczni« Pozn. VI, 250.

|| »Ostateczny« = ostatni: »Zatrzymali sie w ostatecznym pokoju« Kuj. I, 119. || »Ostatniejszy«: »Pono już do ciebie dróżka ostatniejsza? — Ach, nie ostatniejsza, brońże tego, Panie!« Wójc. II, Dod. 98. Łys. 17. Kozł. 113. Lip. 98. Kolb. 374, nº 213. Rad. II, 134, nº 339.

Ostawić = zostawić: »Ŭostawić = zostawić. 'Ŭostawić dziecko' = przestać karmić dziecko piersiami« Rozpr. XXVI, 387. »Ŭostawić = zostawić« Rozpr. VIII, 161. 231; XX, 432. »Ŭôstawić = zostawić« Rozpr. IX, 211. »Ŭôstawic = zostawić« Ram. 230. Rog. nº 156. 372. Wójcicki Klechdy II, 58. Sand. 181. 157. 272. Kam. 110. Kuj. I, 114. 168. 326; II, 25. 28. 286. Pozn. IV, 129. 258. Kozł. 218. ods. 240. 252. 345. Aten. VI, 646. Kolb. 87. 96. 99. 225. 227. Krak. II, 175. Zb. IV, 96. Pozn. VI, 47. 62. 96. Maz. III, 158. 290. Zb. XI, 77; XII, 172; XV, 126. Rad. I, 193. 214; II, 39. 79. Chełch. I, 66. 189; II. 33. Was. 208. Lub. I, 226. 273. 291. Wisła VII, 149. Cisz. I, 191.

Osterja p. Austerja i dodaj: »Osteryjá« Wisła I, 30. Pr. fil. IV, 227. Święt. 707.

Ostka = »roślina acalypha« O. »Szukałam zielá i ostek« Zb. IV, 121. || »Ŭostecki w kasie« = oście w kaszy Zb. XIV, 102. || »Ryby biją się ostkami po plosach« Encykl. roln. II, 822.

Ostoja = »stanowisko (myśliws.)« Pr. fil. V, 821.

Ostomilszy p. Roztomiły.

Ostrawny = szorstki, np. o wełnie Wisła VI, 492.

Ostrew: »Górale nie układają snopów w półkopki a. mendle, lecz robią 'ostrwie' z wierzchołków jedlic, którym w pół obcinają gałęzie, poczem je wbijają w ziemię i na tych snopki zaczepiają, dopóki nie wyschną« Del. 65. »Kopy (siana) inaczej tu (w Szczawnicy) układają niż u nas. Wbijają w ziemię 'ostrewki', tj. młode świerki z gałęźmi do połowy obciętemi, co tworzy kilka jeden nad drugim koszy, w które natłoczone siano składa zieloną, pachnącą kolumnę« Tygod. ilustr. 1, XII, 7. »Ostrewki = paliki z poprzecznemi kołkami lub gałęziami, do suszenia siana, koniczyny« Encykl. roln. II, 816. »Ostwie = drąg, na którym Górale siano suszą« Prac. || »Ostrewka = żerdka z gałązkami, wbijana w ziemię, dla nakładania na nią siana« Wrześ. 15. Rozpr. X, 293 (opis); XVII, 50. »Ostrew = słup z gałęziami do suszenia koniczyny« Hoff, 41. »Ostréwka = żerdka z krótko uciętemi gałęziami; na wbitą w ziemię nakładają siano, aby rychlej wyschło« Spr. V, 387. || »Ostrewka = blaszka okrągła, mosiężna, zwykła ozdoba na chomątach« Spr. IV, 338. Por. Roztropiec.

Ostręga, Ostrężyna i Ostrężnica: »Krzew ostrężyny (rubus caesius) zowią miejscami 'ostręgą'« Zb. VI, 287. 204. »Ŭostrąg = 'koljucka'« Hilf. 188. »Ŭostręgi = 'jagody', czernice« Rozpr. XXVI, 379, p. w. Jagody. 387. »Siwy wół przelezie bez ŭostręgę, a biáły nie« (zagadka o syrowatce i syrze w worku) Zb. X, 143, nº 69. || »Ostrężnica = jeżyna, ożyna, dziady (rodzaj czarnych, polnych malin) Krak. IV, 315. »Wostrężnice = jeżyny« Aten. VI, 119. »Owoce ostrężyny zowią 'czernicami', 'ostrężnicami' i 'popielnicami'« Zb. VI, 287. »Ostręż-

nice = czernice« Wrześ. 15. Zb. I, 49, p. w. Popielnice. Rud. 30. || »Ostrężyna czyli jerzyna« (tak K.) Zb. X, 197. »Ostręze = jeżyny« Fed. 404. »We ŭôstrãzim = vъ koljućkahъ'« Hilf. 109. »Ostręzyna = jeżyna, rodzaj czarnych malin« Zb. IV, 127, ods. || »Ostrzężyna« Tygod. ilustr. 1, XIV, 136. Por. Jeżyna.

Ostro: »Przetańczy choć raz 'ostro' po izbie« Pozn. I, 128. »Mój ojcze, chowaliście mnie ojstrze« Pozn. II, 227. »Ostaj z Bogiem, moja siostro; Bywało tu za mnie ostro« ib. 231. Wymawiając się od wydania drugiej córki zaraz po pierwszej, ojciec powiada: »To jidze zá ŭôstro ná mia« Hilf. 110. Córka odpowiada: »Ojcze, uczynice ŭôstro« = prędko, wnet ib. 111. »Na zimę kuje się konie 'na ostro', tak, że podkowa ma z przodu ząb, czyli 'gryf', a z tyłu dwa 'ocyle' (dwie stalki)« Krak. IV, 311, p. w. Latowe kucie. || »Ostrze«: (Do ojca) »Chowałeś mnie bardzo ostrze« Sien. 262.

Ostroga: »Ostrożka«: »Drużba krzesie nóżkami, ostrożkami...« Lub. I, 232.

Ostroga = przestroga Cer.

Ostroić = nastroić: »Stój... az se bas ostroję« Kozł. 181.

Ostrojeż = ostrokół, częstokół: »Zagroda... ogrodzona często kołami, ostrojeżem i płotem« Wisła IX, 211.

Ostrom = »belek, na którym się opierają stragarze powały« Rozpr. III, 373.

Ostrona = »ustronie« Petr.

Ostroperz = jakaś roślina Wisła VIII, 137. »Ostropierz = datura stramnonium« Hilf. 174. »Ŭôstropôs a. Bielun = datura strammonium« ib. 77.

Ostropiec = »drąg drewniany z szczeblami ('szteblami'), na który się układa koniczynę a. zboże w stóg« Rozpr. XII, 97.

'Ostrowskie: »Na Skrzyszoskiem, na Ŭostroskiem Stoi cysarz ze swem wojskiem« Zb. XV, 125.

Ostróbka = »febra« Pr. fil. V, 820. Por. Ostrzódka.

Ostróg = turma, więzienie Ust. z Litwy. »Chwała Bogu, żem w ostrogu, Wszyscy mię szanują« początek piosenki więziennej Ust. z Litwy.

Ostrów = »kawałek pola, położony pomiędzy smugami, łąkami a. rowami« Kuj. II, 274 (z Bibl. Warsz. LXXX, 628). || »Ostrow = wyspa« Wisła III, 88. »Ŭôstrów = wyspa, ostrów. Między 'ŭôstrowem' a 'ŭôsŭchem' ta zdaje się zachodzić różnica, że 'ŭôsŭch' powstał skutkiem opadnięcia wód i obeschnięcia miejsc bagnistych, a bywa częstokroć jeszcze grząski, 'ŭôstrów' zaś bywa zupełnie suchy i wynioślejszy« Ram. 230. || »Ostrówek = gaj, zarośla nad brzegiem rzeki« Pr. fil. IV, 852. || »Ŭôstrówk« = wysepka Ram. 230. »Ostrowek« Kętrz. 88. »Ostrowek = wysepka, kępka« Zb. XIII, 230.

Ostrów: »Przyleciały Babiniánki z Ostrowskim bykiem« Zb. VIII, 104. »U Ŭostroskiego (pana)« Zb. XIV, 77.

Ostróżnik a. Odbój, patrz pod Areszt przytoczenie z Pr. fil. V, 693 i Odboje.

Ostrucharz p. Rostrucharz.

Ostrugać: »Ostruz!« rozkaźnik Zb. IV, 167.

Ostry: »'Cajg ostry' = materja wełniana« Tygod. ilustr. 2, V, 70. »Miała suknię ostrą« = wełnianą Zb. X, 300, nº 230. »Gorsety ostre« = wełniane Wisła VI, 189. »Spodnice ostre« Święt. 47.

»Katanki ostre« ib. 48. »Tasiemka ostra« ib. || »Tyś mię napawał Czerwoném winem, ostrą gorzałką« = mocną Rog. nº 129. 131. || 'Ostra krew' = stan chorobliwy, 'burzenie się' krwi: »Lekarstwo na ostrą krew« Wisła V, 904. || »Ostre« rzeczownikowo = coś ostrego, np. krawędź: »Upadając potrafiła na ostre kopańki« Kam. 102. || »Ostrzutki = bardzo ostry« Pr. fil. V, 820.

Ostry (szczyt): »Jaworowy, Ostry, to grániczek prosty« Zb. IX, 258.

Ostryjaka = ? »Jednemum (drużbie) dała konia i kulbakę, Drugiemum dała śrybną ostryjakę« Kiel. I, 97.

Ostrysz = »odosobniony pagórek« Wrześ. 15.

Ostrządzać się = »zmieniać się« Rozpr. XVII, 50. »U Buddystów istnieją dwa chóry z ostrzędzającym się śpiewem« Huc, 216. »Kiedy się chmur w powietrzu nagromadzi, powstaje wiatr i nastają ulewy. Potem niebo się wypogodzi i wznoszą się do góry nowe pary. Tak ostrządzają się te zjawiska przez 14 dni« ib. 241. Por. Ostrządzka.

Ostrządzka: »Na ostrządzkę, Na ostrządzki = na przemiany« Rozpr. XVII, 50. Por. Ostrządzać się.

Ostrze: »Ŭ ôstrzé« Hilf. 188.

Ostrzeszek (pomyłkowo wydrukowano u O. 'ostrzeczek') = »płot z powbijanych kołów nad rowem, pomiędzy które kładą gnój a. słomę; płoty takie robią na Podolu« O. »Ostrzeszek = kosz na wierzchu płotu, pleciony z chróstu, napełniony słomą, dla nakrycia płotu od deszczu i dla utrudnienia przejścia« Roczn. 221. »(W październiku wróble) obsiadają ...ociernione płoty i ostrzeszki« Tygod. ilustr. 1, XIV, 163.

Ostrzeszyna = »łaty grubsze na dachu na samej osnowie strzechy dachu (? K.)« Roczn. 221.

Ostrzyc: »Ŭostrzyc = oddać do wojska« Rozpr. XX, 432. »Ostrzygnięty = ostrzyżony« Parcz. Pr. fil. IV, 277. »Ostrzyżony = rekrut« Spr. IV, 310, p. w. Postrzyc. Por. Postrzyc.

Ostrzyca: »Górale pienińscy zowią przytulję bagnową (galium uliginosum) 'ostrzycą'« Zb. VI, 257. Wisła VIII, 141.

Ostrzyć: »Ostrzyjcie zęby na niego (na mięso)« Wisła VII, 94.

Ostrzyk patrz Astrych i dodaj: »Strzyk a. Ostrzyk = strych« Lub. I, 54.

Ostrzyżyny: »Ostrzyzyny = ostrzyżenie włosów, postrzyżyny: 'Za te sytkie twoje cyny Będzies miała ostrzyzyny'« Pr. fil. V, 820.

Ostuda = »choroba, której oznaką są szerokie plamy brudno-żółte, występujące na piersiach i plecach, przy czem chory doznaje niepokoju, traci sen i apetyt« Osip. || »Ostuda = 1, krzyk, hałas, przezywanie 2, zmartwienie 3, hańba, wstyd« Rozpr. XVII, 50. »Ostuda = nieprzyjemność; waśń« Rozpr. XII, 98. »Ostuda = kłopot, mierziączka« List. od A. Cinciały. »Po śmierci ostuda (kłopot) zła, a za życia jeszcze gorsza« (odnosi się to do omawiania złych stron zmarłego List. od A. Cinciały). »Ostuda = kłótnia« Pr. fil. V, 821. »Ostuda = kłopot: 'Bede zaś miała z tą marchą ostude'« Pr. fil. III, 496. »Ostuda = kłopot, niedogodność: 'Strasną mám ostude z tém'« Spr. IV, 28. »Ostuda = niespokój, hałas: 'Przysłoby do ostudy lub do nieszczęścia'« Cisz. I, 119. »Ostuda = zmartwienie: 'Mám z nim ostude'« Spr. IV, 358. || »Oscuda

= utrapienie« Lud III, 140. || »Ostudy« lm.: »Rośliny 'ostudnyka' (wilżyna polna) używają do kąpieli na 'ostudy'« Zb. VI, 274. Por. Pozn. VII, 288. i ods. L.

Ostudać się = »kłócić się« Zb. II, 9.

Ostudzić = zabić: »Znowubyś ją (żonę zabitą) bijał, Znowubyś ją ostudził... A cy to słychanie Zbudzić takie spanie, Kiejś na wiek ją ostudził« Maz. V, 280. || »Ostudzić się = użerać się« Rozpr. XVII, 50. || »Ostudzić się« żartobliwie = umrzeć Ust. z Litwy.

Ostygnąć: »Ostydnąć = ostygnąć, ostudzić się« Święt. 707. »Ostydnac« Pobł. 93, p. w. Stědnąc. »Ůstednąc Ram. 230. »Odstygnąć« Ust. z Litwy.

Ostywa p. Hostja.

Osuch: »Osůch = 1, wysepka na jeziorze, rzece 2, miejsce piaszczyste w bagnie« Pobł. 60. »Osech = wyspa« Hilf. 174. »Ůsech = miejsce suche na bagnie; kępa, wyspa« Ram. 229. Por. Ostrów. || »Osuch, Osusek = rodzaj suchego, cienkiego, kolistego ciasta« Pr. fil. IV, 852. »Osuch = przaśny placek suchy i płaski« Chełm. II, 240. || »Osuszki = postne ciasto z tartych kartofli i mąki pytlowanej« Maz. V, 80. »Osuszki a. Osuchy = gałeczki, wypiekane z ciasta pszenicznego, zarobionego słodkiem mlekiem i cukrem, inaczej 'orzechy'« Wisła VII, 78.

Osucie n. = »otręby z mąki« Zb. I, 21. »Osucie = osypka, ospa, omieciny (Staubmehl): 'Sprzedaj mąki i osuciá' napis w Bytomiu« Pr. fil. V, 821. || »Osucie« = świerzba, liszaj, krosty: »Maść na osucie = unguentum contra scabiem« Ciesz. 58.

Osuć = osypać: »Dzieci moje, dzieci... Osułak sie wami, Jak róża kwiatami« Zb. XII, 163. »Mojá Jantoś, tupnij nózką, Más piéniądze pod podłozką. — Tupnyłabym, osułabym (może zamiast 'ozsułabym' = rozsułabym K.), Wybiłbyś mię, płakałabym« Zb. IV, 148. »Święta Ursula Kluce osuła...« Rud. 254. Oczywiście zamiast 'perły rozsuła' K.

Osudar = »cesarz« Pr. fil. III, 496.

Osudzić = »zdjąć skórę ze zwierząt zabitych, obielić (myśl.)« Pr. fil. V, 821.

Osukać: »Osukac = skręcać nici. Por. Sukać« Pobł. 61. »Ůsekac = skręcić, okręcić nić« Ram. 229.

Osuszyć: »Obsuszyć«: »Ta parowa sie obsusy« Chełch. II, 110.

Osutka = »wysypka, krosty, choroba, którą można zadać paciorkami a. szkaplerzem« Pr. fil. V, 821. Por. Osutki i Osucizna O. Por. Osucie.

Osutki p. Rozsutki.

Oswa p. Osełka i dodaj: »Oswa (= Osła K.) = osełka« Spr. IV, 28.

Oswantolić »sie a. 'Okarwanić sie' = byle jak się obuć: 'Nie obułeś sie, ba ino tak okarwaniłeś sie, jak dziád'« Spr. V, 387.

Oswarnić = »uporządkować« Pr. fil. V, 821.

Oswe = »osobno« Rozpr. XII, 98. Spr. IV, 28.

Oswobodzić: »Osłobodzić« Listy filolog. XII, 470.

Osypać = nasłać na kogoś osypkę: »Topiąc czarownicę, chłopy krzyczą: 'A kto moją Kaśkę tak srodze osypał?'« Zmor. 32. || »Osypać się« = osypywać się: »We wianecku sypia, Choć sie ji osypa« Zb. XII, 219.

Osypka = »zboże grubo zmielone, pokarm dla świń i psów« Roczn. 221. Zb. I, 73. »Osypka = sieczka jęczmienna, zasypana mąką, jako karm dla świń i drobiu« Święt.

707. O. »Osypka = mieszanina sieczki jęczmiennej z takąż mąką« ib. 21. »Śrót a. Osypka = gruba mąka owsiana« Krak. I, 270. »Migdałowa osypka = farina amygdalorum« Ciesz. 60. || »Osypki = małe placki« Udz.

Osysać = »uśmierzyć ból, uspokoić się, np. u człowieka« Hoff, 41.

Oszacować: »Obszacować« Pr. fil. V, 811.

Oszadzić: »Ôszadzony = chropawy« (? mowa jest o wozie słomianym K.) Hilf. 138. Por. Oszedzieć.

Oszadź p. Szadź.

Oszaleć = »dostać obłąkania a. wodowstrętu« Osip. O. »Osialał« Chełch. I, 54. »Po ruciánym wiánku przydzie mi osaleć« Zb. IV, 156. Por. Oszalnieć. || »Ŭoszalec = oszukiwać« Hilf. 188. »Twe mŷsle ce oszálo« = oszukają ib. 98.

Oszalenie: »Ŭoszálenié« = oszukanie Hilf. 98.

Oszalnieć = oszaleć: »Ŭôszalnali pies« Hilf. 188.

Oszałamonić = »obałamucić, opętać, oplątać próżnem gadaniem, słowami oszukać« O.

Oszarpaniec: »Ty, wróblu, ŭosarpańce!« Zb. XV, 174.

Oszast = opołek, czwartynek Ust. z Nałęczowa.

Oszatrować = »wytrzeć« Petr.

Oszczać: »Potém cie ani pies nie ojscy« Święt. 683, n° 706. || »Oszcznąć«: »Wilczku, wszystkie panny oszcznij, bo masz dużo wody« Krak. IV, 238.

Oszczarki = »łuczywa do oświetlania« Rozpr. III, 373.

Oszczekać: »Obszczekać«: »Obsceкać kogo = obmówić, oczernić« Spr. IV, 27. Parcz. »Napaś konie i człowieka, A on cię później obszczeka« Zb. II, 176, n° 159. »Nie trzeba mu psa, bo go baba (żona) obszczeka« Wisła VIII, 793, n° 1247.

Oszczemać = oszczędzać: »Trza sie nám oscémać« Spr. V, 387. »Oscémny = oszczędny« ib. »Oszczymić, Oszczymny = oszczędzać, oszczędny« O. || »Oszczemlać«: »Ŭoscemlać = oszczędzać« Rozpr. X, 293. »Oscemłać = oszczędzać« Rozpr. XVII, 50. ('Oscesulać' Wrześ. 15. jest omyłką druku zam. 'oscemlać').

Oszczep: »Oszczepki = syry baryłkowate z wyciskanemi ozdobami« Stęcz. 77. Encykl. roln. II, 819. 820. »Oscepek« Rozpr. X, 51. »Ŭoscypek« ib. 293. »Oszczépki« Zejsz. 11. »Oszczypek = owczy syr w kształcie baryłki, wagi pół funta« Wrześ. 15. »Baryłka syra owczego, tak zwany 'oszczypek', który waży koło jednego funta i przedstawia wartość 25 centów« Wrześ. T. 37. »Oscypek« Sab. 134. Spr. IV, 347; V, 387. »Oszczypki« ib. 358. »Oscynki« (tak K.) Zb. I, 47. Por. Brus. Brusek. Parzenica. Plecienica. || »Oszczepisko« = grabisko: »Jedna baba drugi babie Uwięziuła w dupie grabie. Jedna ciągnie, drugá wrzescy, Ŭoscepisko w dupie trzescy« Zb. XV, 157, n° 17. »Oscepisko = drążek u grabi« Pr. fil. IV, 308.

Oszczernik: »Ŭoscérnik a. Ŭoscerca« Rozpr. VIII, 123.

Oszczędno = ? »Już to wszystko daremno, Żeć mi robić oszczędno« Rog. n° 501.

Oszczędzać: »Oscądać« Święt. 707. »Obszcządzac« Pobł. 57. »Ŭôbszczădac« Ram. 220.

Oszczok p. Ościuk.

Oszczywęgieł: »Ojscywęgieł = (rubasznie) parobek, który za

dziewkami ugania się po nocy, zakradając się do ich domów; rozpustnik« Święt. 706.

Oszedzieć: »Osedzieć = oszronieć, szronem się pokryć« Spr. IV, 308. Rozpr. XVII, 50. Spr. V, 387. »Śnieżek polatuje, oszedziały Tatry» Wisła VIII, 221, nº 13. || »Osędzieć = okryć się śronem« Rozpr. XVII, 91. Święt. 707. || »Osędzielizna = szron, pokrywający drzewa, sędzielizna, szadź« Pr. fil. IV, 227. »Osiędzielina« = szadź Bałucki Pańskie dziady, 95.

Oszelmować = obciąć uszy Ust. z Litwy. »Obszelmować«: »Obszelmowany« = z obciętemi uszami i nosem Bar. 146.

Oszewka: »Osywka = mankiet u rękawa« Dyg. »Oséwecka = wązki kołnierzyk u koszuli« Święt. 707. »Kołnierz (koszuli) jest zwykle obszyty 'osewecką' podwójną, stojącą, wązką, w czterech rzędach 'stębnowaną'« ib. 46.

Oszkapić się = »zagapić się« Parcz.

Oszklić: »Ośklić = oszukać: 'Jak go tez to ośkluł!'« Udz.

Oszkliwy i poch. = »wstręt obudzający« Rozpr. XII, 97. »Oszkliwy = obrzydliwy« Rozpr. XVII, 51. »Oszkliwy = ckliwy, obrzydliwy« Pr. fil. V, 821. || »Oszkliwiec«: »Ośkliwiec = blagier, cygan: 'Já to nie záden ośkliwiec, zebym cyganił'« Pr. fil. V, 155. Por. Śkliwić.

Oszkoła p. Oskoła i dodaj: »Oszkoła« = jakaś choroba ust u dzieci Wisła IV, 881, nº 4.

Oszkwarek p. Skwarek.

Oszmanić = »zwieść, oszukać« Pr. fil. IV, 227. »Oszmanić = oszukać, omamić« ib. V, 821.

Oszmulać = »1, powalać, obrudzić; zedrzeć tarciem 2, otrzeć np. szyję konia chomątem. Oszmulać się = 1, obryzgać się błotem, powalać się sadzą 2, otrzeć sobie skórę na jakim członku« O. »Oszmulać = otrzeć sobie ciało czemś twardem aż do krwi« Osip.

Oszonąć = »obleźć, obskoczyć, otoczyć dokoła: 'Famuła lub tucza (mię, go etc.) oszonęła lub obadała' = kogo obsiądzie liczna familja, którą żywić musi«. Kolb. rękop.

Oszturchać: p»Ośturchać = uć się« Udz.

Oszudzić p. Oszydzić.

Oszukać: »Usukać«: »Nie wierz nikomu, a nikt cię nie usuka« Pleszcz. 162, nº 99. || »Oszukować = oszukiwać« Pr. fil. V, 821. || »Obszukać« = przeszukać, wyszukiwać: »Chłop woła wszędzie obsukał i nie znaláz« Święt. 411. »Matka obsukała go wszędzie i znaleźć nié mogła« Wisła VI, 589. || »Obszukać = oszukać» (tromper) Krasn. 306. Kam. 73.

Oszukana p. Oszukaniec.

Oszukanica p. Oszukaniec.

Oszukanie przysłówek: »Nas starosta ŭosukânie zyje, Po zaściâniu gorzâłecke pije« Wisła IX, 234.

Oszukaniec = »oszust« O. »Obsukaniec a. Osukaniec, lm. Osukańce = oszust« Pr. fil. IV, 848. Krasn. 306. || »Oszukanica = która oszukuje« Zb. I, 73. Pozn. III, 178. »Oszukanica = kobieta oszukująca« Pr. fil. IV, 227. || »Oszukanka = kobieta oszukująca: 'Bo te Podolanki Same osukanki'« Pr. fil. IV, 227. || »Oszukana = kobieta oszukująca« Parcz.

Oszukanka p. Oszukaniec.

Oszukany = »niesprawiedliwy, fałszywy (o pieniądzu, miarze itp.): 'Ten łokieć jest oszukany' = fałszywy« Kuj. II, 274.

Oszukaństwo: »Obszukaństwo« Dyg.

Oszumek »a. Oszumki = drobiazg, co się po przebraniu zostanie, przebiórki« Kolb. rękop.

Oszust: »Osiust« Święt. 707. »Orszust« Krasn. 306. || »Oszuścień = oszust« Pr. fil. V, 821.

Oszustny: »Oszusny, Osusny = ten co osuwa (! K.), osuje (! K.) majątek; marnotrawny, rozterny (? K.), lichman« Krak. IV, 315. »Za niego nie pójdę, Bo bardzo osusny« ib. II, 134, n° 265.

Oszuszkać się = otulić się, 'okutać się', ubrać się ciepło Ust. od Lidy.

Oszuścień p. Oszust.

Oszwabić: »Oświabić = oszukać« Święt. 707. Rozpr. XVII, 92. Por. Oschabić.

Oszwar = opołek, czwartynek, czwarta, oblader, o(b)szast Ust. od J. Blizińskiego.

Oszwarnić: »Oswarnić dom = oczyścić dom, porządek koło niego zrobić« Zb. II, 250.

Oszydny: »Osydny = fałszywy, oszukany, niezrozumiały« Spr. IV, 28.

Oszydzić = »okpić, oszukać: 'Zyd kázdy zawdy oszydzi głupiégo człeka'« Pr. fil. III, 496. Ust. z Jaworza. Rozpr. XVII, 50. »Polak Niemca zawsze oszydzi« Aten. V, 376. »Na łacnej kupi nájrychlij sie oszydzi« Cinc. 24, n° 518. »Jesteś zdrajca, Oszydziłeś swego ojca« Rog. n° 49. »Oszydzem = oszukam Rozpr. IX, 343. »Dziéweczko, oszydzę cię« Rog. n° 289. »Jednak mię ty, kochanku, nie oszydzisz« Rozpr. IX, 282. »Przeceś mie, szelmo, oszydził?« Zb. IX, 201, n° 93. »Oszydziłaści mnie« Kiel. I, 153, n° 264. || »Oszudzić = oszukać, oszwabić« Pr. fil. V, 821.

Oszyndować = skórę złupić Mrong. Niem.-pols. p. w. Abwirken.

Oszytki = poczwarki jętek Ust. od Lidy.

Oszywka: »Ůosywka a. Ůobsywka = kołnierz u koszuli, zwłaszcza jeżeli jest haftowany« Rozpr. XXVI, 387.

Oś: »Ośki« u pługa Lud I, 188. || »Zrobie wozik, zrobie ośke« Święt. 272. Kozł. 275, n° 59. »Ośka żelazna« u pługa Zb. IV, 191. Lub. I, 83. »Ośka« u wózeczka kogutkowego Wisła V, 753. »Ośka = mała oś« Święt. 707. 8 (u pługa). »Oska« = deska na osi kolców pługowych Zb. X, 208. || »Osisko«: »Złamali osisko« (u wozu) Kolb. 325, n° 52. »Na wóz powsiadali, Osisko złamali« Sand. 150, n° 183. Wójc. II, 227, n° 72. Oles. 173, n° 640. || »Oś = długi błyszczący włos u zwierząt drapieżnych (myśliws.)« Pr. fil. V, 821.

Oś = tu, oto Ust. z Galicji. || »Oździe« = ot tam Zapolska. Zb. I, 73. »Oździeka = ot gdzie« ib. || »Oštam = ot tam« Zb. I, 73. || »Ošten, Ošta, Ošto« = ot ten: »Z ošty ręki = z tej oto ręki« Kam. 34. || »Oštu = ot tu« Zb. I, 73.

Oś- p. Roz-.

Ościągowiny = »'pacesie', pakule, zgrzebie, wyczesane z włókna konopnego« Pr. fil. IV, 852.

Ościelić p. Rozścielić.

Oścień: »Osce« (? K.) Hilf. 174. || »Osno« = kij zaostrzony do poganiania wołów na Wołyniu Ust. z Wołynia. || »Ościony = 1, oście kłosów zboża, suche a ostre wierzchołki kłosów, mianowicie jęczmienia 2, oście rybie« Osip. || »Ościory = 1, oddzielone grube łuski z ziarna żytniego przy zmieleniu 2, umyślnie 'na zuber' zmielony owies dla koni« Spr. V, 139. Por. Ościuga. Ościuk. Ość.

Ościony p. Oścień.

Ościory p. Oścień.

Ościsty: »Ůościasty« Rozpr. VIII, 126. »Ůóściasty« ib. IX, 178.

Ościuga = »ostra plewa ze zboża, zwłaszcza jęczmienna« Pr. fil. IV, 852.

Ościuk = grubsze piórka np. na upieczonym, ale niedość dobrze oskubanym ptaku; kawałeczki włosów w mydlinach po ogoleniu brody; drobne kolące plewki w pieczywie Ust. z Litwy. || »Ůoszczok = pierze twarde u ptactwa« Udz.

Ość = »oścień, osęka« O. »Ość = rodzaj wideł do kłócia ryb« Prac. || »Ościsko« (zgrub. od Oset Łop.): »Na zagonach ościsko, Kazali je nam ząć nizko« Lub. I, 129. Pleszcz. 193. »Gdzie największe ościsko, Karbowy wołá: 'Znij nizko'!«. Por. Ościuk.

Ośfęgier = »Hirschfänger« (kordelas) Rozpr. IX, 332. Opol. 28. 37.

Ośląda: »Ośląda« (? K.): »Padła mucha na konopie, Zrobiła ośląda« Kuj. I, 251.

Ośląga = »pogardliwie i nasilnie osieł« Zb. I, 73.

Ośledra: »Kitla ściągnięta jest pasem... który górnicy nazywają 'ośledrą' a. 'bergledrem'« Zb. X, 195; XI, 26. »Aszleder a. Natylnik = fartuch tylny górników« Łab. 9. 162.

Ośleplnąć »czego = prześlepić co: 'Cy oni oślepli Na głowie wiänecka'« Pr. fil. V, 227.

Ośli: »Ośla ława a. ławka = ławka dla złych uczniów (szkol.)« Pr. fil. V, 821.

Ośm: »Osiem« Zb. II, 163. Rozpr. IX, 143. »Ůosiem« Mátyás Z ust ludu, 9. »Ůosem« Bisk. 56. »Ôsiém« Rozpr. IX, 162. »Osim« Zb. II, 227. Ust. z Litwy. »Ůósmé« Cen. 43. »Ůôsmé« Ram. 229. »Ůosiąm« Zb. VII, 74. »Ůosiom« Spr. IV, 380. »Nioso Mâgdâlenkie osiem pânice» Kętrz. 80. || Dalsze przypadki: »'Ośm' ma deklinację staropolską, jako rzeczownik żeński, z tematem pierwotnym na i, więc 'ośmi', 'ośmią'« Rozpr. X, 191—2. 2 pp.: »Ośmi« Zb. XI, 84. 124. Kuj. II, 281, nº 15. Cisz. I, 229. Rozpr. VIII, 215. »Ůośmi« Mátyás Z ust ludu, 9. »Było dwudzieści ośmiu« Zb. XI, 126. »Do ośmiuch lat« Wisła V, 637. »Zboża z ośmich morgów gruntu« Święt. 343. 7 pp.: »W ośmich« Rozpr. IX, 181.

Ośmdziesiąt: »Ůósmédzeset« Cen. 43. »Ůôsmédzesât« Ram. 229.

Ośmielić się: »Obśnielić się« Chełch. II, 110.

Ośmietnąć = uderzyć? »Chłop się rozgniewał i łyżką ośmietnął ją kole gęby. Dopiero ona w krzyk i woła: 'Betonijko... chłop chce mię bić!'« Kiel. II, 199.

Ośmina = miara zboża, 18 a. 20 garncy L. O. Zb. XII, 18. Petr. Ust. z Litwy. || »Ośmina = miara gruntu, ósma część roli« Spr. IV, 308; V, 387. »Rola, nadział kmiecy, dzieli się na 'czwarcizny', 'ośminy' i 'półośminy'« Encykl. roln. II, 815.

Ośmiorak »a. Osmak = dom z ośmiu mieszkaniami dla parobków i służby. O jednym ośmioraku mówią często w liczbie mnogiej: 'Posed do osmaków, ośmioraków'« Pr. fil. IV, 852. »Ośmiorak = budynek wiejski, służący dla ośmiu rodzin parobków« ib. 228. Kuj. I, 78. Pozn. II, 179.

Ośmioro: »Ośmiorgo« Zb. III, 52.

Ośmnastka: »Osiemnástka = płótno, zrobione z pasemek, mających po 18 nici« Pr. fil. V, 820.

Ośmnaście: »Osimnaście« Kozł. 358. »Ůośminaście« Zb. VII, 24. »Ůósménásce« Cen. 43. »Ůôsménásce« Ram. 229. »Ośminaś« Listy filolog. XII, 469. »Osiemnast«

Rozpr. XII, 60. || »Włościanie nazywają ruchy te (w tańcu) 'osiemnaście', twierdząc, że tyle razy tancerka okręcić się około swego tancerza powinna« Pozn. V, VII.

Ośmset: »Ůósméset« Cen. 43. »Ůôsméset« Ram. 229.

Ośniak = »nóż z dwiema rękojeściami do strugania obręczy i ozdób kołodziejskich« Roczn. 220. Pleszcz. 27. »Ośny nóż a. ośniak = nóż na obu końcach oprawiony w drewniane trzonki, za które się trzyma oburącz przy oskrobywaniu drzewa z kory« Czark. Maz. V, 48. Por. Strug. || »Ośnik = długi nóż z dwoma trzonkami do strugania i obrabiania drewna« Spr. IV, 308. Cisz. I, 87. Spr. V, 387. »Ůośnik = narzędzie do strugania gontów« Spr. IV, 380. »Ośnik krzywy i prosty« = narzędzia bednarskie Święt. 33. 707. »Ośnik czyli strug = nóż bednarski z dwiema rączkami« Pr. fil. IV, 852. Fed. 8 (nie objaśniono). »Ośnik = nóż do strugania o dwóch trzonkach« Was. 56. O. »Ośnik = narzędzie do strugania drzewa, o dwóch 'rączkach', połączonych ostrzem« Święt. 16. »Ośnik = narzędzie do ogładzania z grubszego« Fed. 404. || »Ośniki u sochy« w zagadce (nie objaśniono) Pleszcz. 171, nº 19.

Ośniedzieć = pokryć się śniedzią: »Twój tysiąc (o pieniądzach) prędko ośniedzieje« Pozn. III, 181, zwr. 12.

Ośnik p. Ośniak.

Ośny nóż p. Ośniak.

Ośpica = »znak, pozostały po szczepionej ospie« Pr. fil. IV, 228. || »Ośpica = ospa« Pr. fil. V, 821. Rozpr. XII, 97. || »Ośpice« blp. = ospa Piątk. Parcz. Wisła III, 88. || »Ospice = ospa« Mil. || »Ośpica = choroba krostowa u owiec« Zb. I, 21.

Ośpich = »Graupe« (pęcak) Mrong. Niem.-pols. p. w. Graupe.

Ośratać = pobłogosławić: »Ośratajże (przeżegnaj) mnie, matko moja, Bo ja już jadę do kościoła. — Niech cię Bóg śrata, dziecie moje!« Wisła VII, 697.

Ośrebać się = »opić się: 'Ośrebał się żentycy'« Wrześ. 15. Rozpr. X, 293.

Ośrecić = »oszpecić (chyba 'oszpecieć' K.), zmizernieć, opaść z ciała« Fed. 404.

Ośredne: »Po środku wsi, tam, gdzie przecinają się dwa trakty, jest miejsce ... zwane 'Ośrednem'; jest to centrum wioski; mieści się tam ... karczma i kuźnia« Was. 8.

Ośreniały = szronem pokryty Pozn. I, 308.

Ośrodek i Ośródka: »Ośrodek = środek« Was. 244. »Ośrodziek = wewnętrzna część w środku, mianowicie chleba, miękisz« Krasn. 306. O. || »Ośródka = środek chleba« Udz. »Ośródka chleba« Kiel. II, 214, nº 32. Rad. II, 166. Zb. XIV, 124. Święt. 55. 200. 614.

Ośród = wśród, pośród: »Ośród lata« Kuj. I, 191. »Ośród pola« Kiel. II, 141. »Ośród zimy« Pr. fil. V, 821.

Ośródwieczerz = obiad (u panny młodej) Krak. II, 44.

Oświadczenie: »Oświajcenie = świadectwo« Aten. VI, 644.

Oświadczyć: »Obświadczyć = ogłosić: 'Król kázał obświadczyć, że...'« Pr. fil. V, 811. »Obświadczyć = zapowiedzieć, wygłosić zdanie w jakimś interesie« Pr. fil. IV, 848. || »Oświadczyć się« = zgłosić się, zaprosić się: »Kobieta sama się za kumoskę oświadcy-

ła« Krak. IV, 134. || »Obświarczyć = oświadczyć« Kuj. II, 274. 277. p. w. Świadczyć się. || »Oświarczyć i Oświarczyć się«: »Oświarczyć« = oznajmić Kuj. I, 166. »Oświarczyć = oświadczyć« Parcz. »Oświarczył sie o córkę« Kuj. I, 131. »Kuba się nie oświarcza« Pozn. V, 165, n° 393. »Oświarczyłbym« ib. 202.

Oświadczyny: »Udają się do domu młodej w oświadczyny« Zb. XIII, 154; ib. I, 88.

Oświadomić = »uwiadomić« Spr. IV, 326.

Oświat = »święto wielkanocne« Kłosy VII, 79. || »Oświat = święcone wielkanocne« Chądzyński Opisy miast Sandom. I, 120. Rad. I, 302.

Oświecać i Oświecić: »Oświecić = palić ognie w nocy na tym miejscu, z którego zwierz stara się uciec, aby go odstraszyć« Pr. fil. V, 821. »Rozum nie widział takiéj ślicnéj rzecy, Jaka nám teráz ślicná oświéciła« Zb. IV, 101. »Poszli trzech królowie po świecie, Oświecała im jasna gwiazdeczka na niebie« Zb. IX, 16, n° 16. »Oświycili« = zaświecili Zb. XI, 127. »Świéce sie same oświéciły« Zb. IV, 95. || »Obświecić«: »Miesiąc obświeci izbę« Konopnicka Na drodze.

Oświeżyć się = wyzionąć ducha, zdechnąć np. o wieprzu kłótym; o człowieku tylko pogardliwie Ust. z Litwy.

Oświęcelina = »święcone« Rozpr. X, 293. Wrześ. 15.

Oświęcenie = poświęcenie (o święconem) Pozn. I, 82.

Oświęcić się: »'Snieg sie oświęci' = doczeka Wielkanocy« Lis.

Oświęcim: »Z Oświecimia« Zb. XII, 176. »Z pod Oświécinia« Cisz. I, 17. »Na Oświecimskim moście« Święt. 175.

Otl = na konie, aby je zwrócić Wisła III, 740. »Ota aŭ, ota oŭ« = poganianie konia na prawo ib. 665.

Otabaczyć się: »Tyś się usmarkała, Já się otabacył« Zb. IV, 178, n° 376.

O ta drytta tum! = okrzyk wśród piosenki Maz. II, 83.

O ta dyna! = okrzyk na początku piosenki Kolb. 415, n° 357.

Otajka w wyrażeniu 'Z ŭotajką' = aż nadto, z czubem, do syta: »Má gruntu z ŭotajką« Udz.

Otalać = obtaczać: »Bogaty wzion, obłupáł (babę) i otálał w plewach, wzion na láske te skóre i chodzi po wsi« Cisz. I, 228.

Otara = »puste, wymłócone kłosy« Petr.

Otargany: »Otargana stodoła« Rog. n° 86.

Otawa = potraw, nowa trawa, wyrosła po skoszeniu Goszcz. 130. O. Ust. z Litwy. Wal. pod t. w. Hoff 41. Spr. V, 139. 387. Petr. Osip. Roczn. 221. Zb. I, 73. Wrześ. 15. Pr. fil. IV, 852; V, 821. »Rząd kosiarzy otawę siekących wciąż brząka« Mickiewicz. »Pasłach já konia Na łące, na tráwie, zielonej otawie« Zb. IX, 242.

Otawić się = »rozkrzewić się: 'Zboże się otawiło'« Spr. IV, 308. »Otawić się (prócz powyższego) czasem się używa w znaczeniu zjawiania się czegoś na nowo: 'Juze mi boláki w uchu pukły, zdrówek ostáł, zuchwica sie do pola wyláła, ale sie ji jesce dzisiák z nocy trocha otawiło'. Czasem mówią o przyjściu do sił i zdrowia: 'Niekze sie ściepli, jesce sie, matko, otawicie'. 'Niekze mu dobrego tylo ino ostanie, co

gnoja za pazdurem, to sie choćkie otawi i dobry jesce człek wyńdzie'« Spr. V, 387. »Otawić sie = zielenić się« Rozpr. X, 293. »Otawić się = 1, zielenić się 2, przyjść do siebie« Wrześ. 15. »Jarzec sie otawił« = odżył, poprawił się Wisła VI, 144.

Otchłaniec = bezbożnik Parcz.

Otchłań: »Ŭodchłanie = 1, mielizna, bród 2, czyściec« Hilf. 188. »Tén, co nás w te otchłania skrád« Wisła VI, 592, a wyżej (str. 590) 'otchłania' te tak określono: »Zeby ta kamiénica i królowna tam posła, kaj wiatr nie dowieje, słońce nie doświéci, miesiąc nie dożry«. »(Starsze siostry) wzieny tych synów i oddały do otchłani« Chełch. I, 239, a później chłopak idzie po nich 'do otchłani' ib. 243.

Oteczny = »odsiebny, po prawej ręce« Derd. 137. »Białka tłucze prawą ręką na oteczne gnáty... Razem ale wali lewą, jakoby po basach« (mowa o grze na 'klawikorcie') Derd. 83.

Otępno = »smutno, ponuro« Rozpr. IX, 346. »Ŭotępno = strasznie« Rozpr. X, 293. »Otępno a. Otupno = strasznie, smutno (w domu, w wirchach)« Wrześ. 15. »Otępno = strasznie, smutno, ponuro, posępnie, np. w lesie« Rozpr. XVII, 51. »Otupno samemu w ónym lesie« Spr. V, 388.

Otkać się: »Ŭotkać sie = zjeść za wiele« Rozpr. VIII, 161.

Otłukać »len z nasienia za pomocą narzędzia drewnianego, w rodzaju kijanki do prania« Pr. fil. IV, 852.

Otmina p. Odmieniec.

Oto: »Otò, Otòż« Ust. z Litwy. »Oto huź! = głos, którym się zachęca charta do ścigania wilka (myśl.)« Pr. fil. V, 821. || »Otok = oto« Spr. IV, 28.

Otoczyć: »Obtoczyć« = otoczyć, obłożyć: »Spalono ciot dziewięć, obtoczonych słomą« Kuj. I, 103. »Wojsko obtoczyło chałupe« Zb. V, 202; XI, 123. »Ŭobtocyli sie święconom krédom« ib. 253. »Chłopi ŭobtocyli Janáska« ib. VII, 47. »Obtocył las i kázał go zapálić« Zaw. 61. »Ludzie obtocyli kupca« Chełch. II, 64. »Wojsko obtocyć« Święt. 83. || »Obtoczyć« = ogarnąć, przejąć, objąć: »Sewckij córki nie chcę, Bo to śmierdzi smołą; Siądzie kto kele nij, Obtocy go w koło« Maz. III, 226, nº 281, zwr. 2. »(Córka szewca) dratwą obtocona« Kozł. 111. || »Obtoczony fankul = confectio foeniculi« Wisła III, 90.

Otok = ? »Maćkowa grusza stoi w otoku« Pozn. II, 282. || »Otok = ropa, odchodząca z rany ludzkiej« Zb. II, 250. »Otok = wysięk, surowica« Spr. IV, 308; V, 388. O.

Otoknąć = »opłókać coś w wodzie« Osip.

Otolija (może Otylja K.): Świętá Otolijá« Zb. III, 53. »Miáła świętá Otolijá trzy córki« ib. 56. »Najświętsza Panna Otolijá napotkała Najświętszą Pannę Maryją« Zb. IX, 48 i ods. 3. 49, nº 5.

Otoliwy (może zamiast 'ochotliwy' K.): »Wyjrzyj na służki, Cyli otoliwy?» Łęcz. 88, nº 127.

Otop = »opał« Pr. fil. IV, 285; V, 821.

Otoporować: »Otąporować«: »'Plakson otąporowany' = belka dębowa ociosana toporem« Lub. II, 212.

Otos(a) p. Ociosy.

Otrawa = »trutka, trucizna« Spr. V, 388. »Otrawa = trucizna« Wrześ. 15.

Otrębnica = »skrzynia, w którą odchodzą otręby pszenne z rafki na wiatraku« Spr. IV, 366.

Otręby: »Otrębie« Petr. Czark. Ust. z Litwy. »Ŭótrebŷ« Hilf. 188. »Ŭôtrãbŷ, 2 pp. Ŭôtrąb« Ram. 232. 2 pp.: »Otrębów« Kuj. I, 270. »Otrąb« Maz. III, 346. || »Otrąbki«: »Mnie otrąbków zapazy« (może raczej 'zaparzy' K.) Kozł. 260. »Staremu otrąbek przysmażą« Łęcz. 76.

Otręt = »odcisk na nodze pod podeszwą« Zb. I, 21. »Otręty czyli bolaki, pochodzące z odbicia« Pleszcz. 128. »Otręt = odbicie ciała na podeszwie, a zwykle na pięcie u boso chodzących, cierpienie bolesne i dość długo ciągnące się« Pr. fil. IV, 853. »Otręt = dokuczliwy wrzód na podeszwie nóg. Wedle mniemania wieśniaków, nastąpienie bosą nogą na kosmatą czarną gąsienicę 'otręt' sprowadza, chociaż sama nazwa jego zdaje się przekonywać, że powstaje on wskutek trącenia nogą o co twardego« Osip. || »Otręt = abszmak, smak wstrętny, np. woda w studni miewa otręt od zdrębiny gnijącej« Pr. fil. IV, 853.

Otręta = »wstyd, srom« Pr. fil. V, 821.

Otrętny = »wstrętny« Mil.

Otrętwieć = »odrętwieć« Petr.

Otrociny = »okruszyny z chleba« Rozpr. IX, 211.

Otroczyca p. Otrok.

Otrok: Formy: »Jotrok, otrok« Bib. warsz. 1875, II, 146. Hilf. 167. »Ŭotrok« Bisk. 27. 57. || Znaczenia: »Chłopiec — otrok, kozak« Tyg. il. 2, V, 70. »Otrok = wyrostek, młodzieniec« Pobł. 61. »Ŭôtrok = chłopiec, młodzieniec« Ram. 232. || »Otrok a. jotrok« = syn Zb. II, 9. »Jotrok, jütrok« = syn Hilf. 167. »Jotrok, jétrok, otrok = syn« Pr. fil. III, 395. »Ŭotrok, otrok« = syn Hilf. 188. »(Ojcu) tako sa ŭurodził ŭotrok« ib. 90. »Ŭôtrok = syn« Ram. 232. || »Ŭotrocy (— ∪ ∪)« = synowie Hilf. 188. || »Otrok, lm. otrocy pogardliwie o mężczyźnie« Pr. fil. V, 821. || »Otroczyca« = córka Hilf. 188. »Ŭôtroczyca = 1, dziewczyna 2, córka« Ram. 232. »Jotrocznica = panienka« Pr. fil. III, 395. || »Jotrocznik, jótrocznik = zięć« Pr. fil. III, 395. »Jotrocznik, jütrocznik« = zięć Hilf. 167. »Jotrocznica, jütrocznica« = synowa ib.

Otropić (myśl.) = wytropić: »Łatwo go (niedźwiedzia) otropić i objechać w tym czasie« Tyg. il. 1, XIV, 136, szpalta 1. || »Otropić« = obejrzeć: »Puszczając jamniki lub kopiąc lisy, wypada otropić wprzód jamy, czy nie żbiki w nich siedzą« Tyg. il. 1, XIII, 241, szpalta 1.

Otryna = »drobne słomki z plewami, które pozostają po wymłóceniu zboża« Petr.

Otrzasło = »dziewczyna narwana« Pobł. 61. || »Ŭôtrzasło = człowiek nerwowy, lekki, zapominalski« Ram. 232.

Otrząchnąć p. Otrząść.

Otrząsać p. Otrząść.

Otrząść: »Otrząchnąć = otrząść« Pr. fil. IV, 228. || »Ŭôtrzysc = otrząść« Ram. 232. || »Otrząść się« = utrząsnąć się (jadąc trzęską drogą) Ust. z Litwy. »Ŭotrzęsła się i juz nie kciała na tyk takak (= taczkach) jechać« Zb. V, 252. || »Otrząść się« = wstrząsnąć się (ze strachu), drgnąć: »Józia mówi do mnie: 'Wiesz ty co? to będzie śmierć!' I obydwieśmy sie otrząsły« Wisła VIII, 109. »Czegóż sie mama tak otrząsła? — Bom sie

tak przelękła tej figury« Wisła VIII, 110. || »Otrząsać ręce = bić kogoś: 'Macocha otrząsa pazury nad sirotamy'« Mil. Por. Otrzepnąć się.

Otrzebki = pozostałości po oczyszczaniu brukwi, buraków itp. Ust. od Lidy.

Otrzeć: »Otwierajcie, mamuliczko, széroko wrota, coby sobie kochanków koń nie otrzył (= otarł) złota« Rog. 60, nº 110, zwr. 5.

Otrzednia p. Na otrzednią.

Otrzepnąć się = wstrząsnąć się (ze strachu), drgnąć: »Matka... stanęła se nagle i otrzepła sie, a syn sie pyta: 'Czegóż sie mama tak otrząsła?'« Wisła VIII, 110. Por. Otrząść.

Otrzepować p. Otrzepywać.

Otrzepywać: »Otrzepować«: »Podczas wieczerzy w wilję Bożego Narodzenia nie należy 'otrzepować' łyżki z żadnej potrawy« Święt. 557.

Otrzęsienie = choroba z wstrząśnienia ciała: »Gotują go (krwawnik pospolity) z mlekiem i piją... na otrzęsienie« Zb. VI, 215. »Korzeń (ostróżki wyniosłej) w mleku lub wodzie gotowany skuteczny na otrzęsienie« Zb. VI, 249. »Odwar z listeczków (szanty pospolitej), gotowanych w mleku, piją na otrzęsienie« Zb. VI, 272.

Otrznąć = concacare: »Sowa mnie otrznęła szczerze jajeśnicą« Krak. I, 276. »Ucuł wielką trwogę, skocy na chojaka, jaz se otrznął nogę« Rad. II, 84.

Otrznoga: »Otrznoga (ocznoga) = odnoga« Pr. fil. IV, 228; V, 822. || »Otrznoga« = część sochy: »U grądzieli są dwie otrznogi po obu bokach, a w środku cepiga« Zb. VIII, 260. || »Otrznoga« = połajanka: »Otrznoga = epitet pogardliwy, używany w kłótni« Was. 245. »Piekielna otrznogo« Pleszcz. 105. Por. Odrynoga, Odrzynoga, Oznoska.

Otrzymać: »Zadny litości nad niom nie otrzymál (= nie miał K.)« Kozł. 46. || »Otrzymać« = nie puścić, zatrzymać: »Chłopak wzion orzech w gębe, a kamyszek otrzymał w ręce« Pozn. VI, 315. »Lepij przedáć skóre jak bydło, bo mieso otrzymámy, a za skóre możem sobie kupić dwoje sztuk bydła« ib. 294. »Ten miesiąc, te sońce i te gwiázdę ón tam otrymál (? K.) (= zatrzymał sobie)« ib. 98. »Córke w domu otrzymali« ib. 260. »Oberzyścina ich otrzymała, na policyją poszła i zameldowała, że tacy ludzie u nij mieszkają« ib. 54. »Dajcie nam tam, dajcie stado koni przegnać,... karetą przejechać. Damy, damy, damy, jedno otrzymamy« Pozn. III, 209, nº 98, zwr. 5—6. P. jeszcze Pozn. VI, 28. || »Otrzymać« = przyjąć, zatrzymać na noc: »Tak na noo knopa otrzyma« (= więc ona tego chłopca zatrzymała na noc) Hilf. 135. »Ôn ją prôsi, mia jeo ŭôbnoc otrzŷmac« (= on ją prosi, żeby go zatrzymała na noc) ib. »Ŭôn chcál ŭôbnoc ŭôstac, a młŷnárz ten rzek, że ni mog jewo ŭotrzŷmac« Hilf. 109. || »Uôtrzŷmał do swe smierce, co ŭôn to ŭŷsłŷchał« (= zatrzymał w tajemnicy do śmierci, co usłyszał) Hilf. 110. || »Otrzymować«: »Uôtrzŷmôwac = otrzymywać« Ram. 232.

Otrzymować p. Otrzymać.

Otrzyść p. Otrząść.

† Ot taczki = ot taki mały (mówi się z ruchem, wskazującym wielkość, a raczej małość przedmiotu) Ust. z Litwy.

Ot tydy! p. O ty!

Otuchnąć = ochłonąć, przyjść do

siebie: »Trocha otuchła i przysła do siebie« Święt. 397.

Otumanić = »tuman na kogo puścić — w przesądach ludu możność omamienia czyjego wzroku« Pr. fil. IV, 853. || »Otumanić = omamić« Fed. 404.

Otupno p. Otępno.

Otwarto = »hardo« Pr. fil. IV, 228.

Otwartość = miejsce otwarte: »Beldonek już teraz wcale nie wychodził na porębę, miał boja, żeby znowu w otwartości na co nie utrafił« Dygasiński Beldonek 26.

Otwarty = »pewny siebie, śmiały« Mil.

Otwarzać p. Odewrzeć.

Otwora p. Otwór.

Otworkiem p. Otwór.

Otworny = otwierający: »Matka otworna« = Najświętsza Marja Panna, otwierająca ziemię w dzień Zwiastowania 25 marca Töp. 68. Por. Roztworny.

Otworzyć p. Odewrzeć.

Otwór: »Otworem a. Na otwór, Otwora, Otworkiem« = bez zamknięcia: »Gospodyni była do karczmiska posła, izby i kumory otworem odesła« Rud. 175, nº 36. 37. »Przychodź, Jasiu, wieczorem, będzie komórka otworem« Wisła VI, 862, nº 20. »Ostawiuł stajnię na otwór« Święt. 511. || »Otwora = otworem, otwarta: 'z wieczora, Jasiu, z wieczora, będzie komórka otwora'« Pr. fil. V, 822. || »Przyńdźze, Jasiu, przed wiecorkiem, będzie kumorka otworkiem« Fed. 113.

O ty!, O ty dana!, O ty rota dana! = przyśpiew: »O ty o ty dana, o ty rota dana, o dana o ty dana, o ty rota dana« Kolb. 376. nº 220. || »Ot tydy, ot tydy, wyzdéchały zydy« Zb. XII, 180, nº 204.

Otyba p. Wotywa.

Otyrtosić się: »Posła kumoska do kumoski pozycyć tyrtoski: 'jeno se otyrtose, zara odniose'« (zagadka o maślnicy) Fed. 379.

Otywa p. Wotywa.

Otże = otóż: »Otże i zabaczyłem, jak się zwał« Kam. 14. »Otże widzisz mój chłopiesiu, co to i z tobą takby było« ib. 21. »Otże to takim, co odrabiają za szkody, nie dają gorzałki« ib. 62. »Otże ten, co to kowalem bywał, przyszeł łońskiego roku do pana« ib. 93 i ind.

Ou! p. Au!

Ouzdać: »Ǔôǔuzdac = uzdę nałożyć, okiełzać: 'Ǔôǔuzdány'« Ram. 233. »Konik złotą uzdeczką ouzdany« Zb. IX, 11, nº 8, zwr. 6.

Owa! = oho! okrzyk ironji i zdziwienia: »Owa! wielga twoja zonka gospodyni, co jej świnie piec rozryli« Pleszcz. 169. || »Owwa! (⏑) = wykrzyknik ironicznego podziwu, np. owwa! co mi zrobisz« Zb. I, 73. »Owwa! — wykrzyknik niedowierzania i lekceważenia« Roczn. 221.

Owad: »Owád« = gzik Hilf. 174.

Owada = »drobne zwierzęta domowe, trzoda, owce, źrebięta« Udz. »Owada = potwór, bestja, pies, koń; o człowieku = nicpoń« Pr. fil. V, 822. »Wymawia się też na Szląsku łowada: 'Ty łowado'« tamże 786.

Owadzić się = zawadzić się: (Jasio topi Anulę) »I owadził się jéj fartuszek na kole« Wójc. I, 80.

Owalanka = kiszka wołowa, nadziewana farszem, p. Obalanka: (Na obiad weselny jedzą) »flaki z owalankami« Maz. V, 205.

Owalnica = »zaspa śnieżna: 'Wiatr ponazmiotował owalnice'« Lub. II, 212.

Owały lm. = »zaspy śnieżne« Zb. II, 250.

Owam = w innym miejscu: »Tam i owam« Gazeta Polska 1874, n° 270, str. 3.

Owarczeć: »Straciułem se grajcár, Tylmom (tak!) nie owarcáł« Zb. XV, 115, n° 3, zwr. 3.

Owarzysty = »mówią o grochu, gdy łatwo się rozgotować daje (Kujawy)« Spr. V, 139.

Oważliwy = »wyrozumiały« Hoff 41.

Owca: »Kiedy wiatr ugina kłosami, to lud koło Pinczowa wyraża się, że po zbożu owce chodzą« Zb. IX, 37. P. Czarny.

Owczarczyk p. Owczarek.

Owczarek = »pastuszek do owiec« Spr. V, 139. || »Owczarek = pies owczarski« Pr. fil. V, 822. || »Owczarek« = rodzaj tańca Rad. II, 115. Łęcz. 143, n° 247a. 242, n° 528. Lub. II, 19 i 59, n° 181. Wisła VIII, 691. || »Owczarczyk« = pomocnik owczarza, zdr. od owczarek: »Nie wygieniaj, owcarcyku, owiec na rosę« Lub. I, 306, n° 504.

Owczarować = »paść owce« Cer. »Nie(ch) se inni chłopcy uczą owczarować« Zejsz. 161, n° 93.

Owczarski: »Chłopski ich (tj. Kujawiaków) rozum — tu tak zwany owczarski« Kuj. I, 46. »Niedaleko święty Michał, owczarskie gody, da gody« tamże II, 147, n° 296. (Chorego na puchlinę) »okadzają owcarskim zielem« Fed. 266. »Owczarski karczemny (taniec)« Kuj. II, 161, n° 325.

Owczaryszek = owczarczyk: »Nie wyganiaj, owczaryszku, owiec na rosę« Kuj. II, 133, n° 269. 134, n° 271. 135, n° 273. »Owczaryszek za owcami, a dziewczyna, kieby pani. Owczaryszek w polu moknie, a dziewczyna siedzi w oknie« tamże II, 161—2, n° 326. »Owczaryszek - skoczybrózda, uwięzgła mu w tyłku rózga. A nie rózga, ino kijak, owczaryszek wielgi pijak« Pozn. V, 145, n° 326. »Owieczki idą, dzwonki brząkają, owczaryszkowie żonków szukają« Lip. 113, zwr. 3. »Owczaryszkowie ... wygnali owieczki na cudze pole«Zb. VI, 135, n° 91. »Idź, Macioś, do owczaryszków, a bądź mądry po drodze!« Pozn. VI, 299. || »Owczaryszka« = owczareczka: »Zgodzę sobie owczaryszkę do swéj wygody« Kuj. II, 147, n° 296.

Owczaryszka p. Owczaryszek.

Owczarz: »Szlachcic kaliski uchodzi jako owcarz« (przezwisko) Łęcz. 9. || »Owczarzanka« = córka owczarza: »Niesie góral syrki. 'Kaj on je poniesie?' Do tej owcarzanki« Fed. 213. »Miałem zonkę owcarzánkę« Kiel. II, 87, n° 284, zwr. 2. || »Owczarzówna« = córka owczarza: »Da moja miła owcarzówno, da pościel-ze mi równo» Łęcz. 207, n° 411. zwr. 1.

Owczarzanka p. Owczarz.

Owczarzowy = należący do owczarza: »Rano wygnáł owce z jego chłopcem, owcárzowym« Cisz. 40.

Owczarzówna p. Owczarz.

Owczę = »owca niedorosła, owczątko, jagniak« Pobł. 61. »Owczã = młoda owca, jagnię« Ram. 233.

Owczy: »Owiecy« Pr. fil. IV, 228. »Owiecy gnoj« tamże 853.

Owczyna, Owczynka = »skóra owcza razem z wełną, wyprawna lub niewyprawna: 'Potrzeba pięć owczyn na kożuch'« O.

Owczynka p. Owczyna.

Owdy: »Tedy-owdy = kiedy-niekiedy« Rozpr. X, 304.

Owdziać = wdziać, włożyć: »Owdział kłobuk na ucho« Kiel. I, 161.

O wej! = oto: »O wej, Matysecku,

to twoja zapłata« Kętrz. 81. »'Wiész co, a dzie on sie bawi?' — 'Pod oknem, o wéj z téj strony'« Zb. V, 177. || »O-wej-o! = otóż to! otóż tam!« Osip. || »Owej, jowej« = biada: »Owej, jowej, chłop mie bije« Zb. IX, 264, n° 330, zwr. 1.

O-wej-o! p. O wej!

Owędy = w inną stronę: »Ůowędy« Rozpr. IX, 178. »Owędy« Rozpr. VIII, 213. »Szwagierek tędy-owędy uciekby« Maz. III, 135, n° 113, zwr. 6.

Owiąsło = »łańcuch«: »Niejaki Kociara, łowiąc w zimie ryby, wyciągnął z wody wielkie owiąsło jaskółek« Zb. X, 100, § 263. || »Owiąsło = węzełek« Rozpr. VIII, 195.

Owić = owinąć: »Co ci główeckę w ten rąbek owito?« — »Główecka mnie, mój starosto, bolała, Tom se owić, tom se owić kazała« Kozł. 102. || »Owijać«: »A pod borem Maryjanka stała, Białą chustką głowę owijała« Zb. IV, 211, n° 14, zwr. 1.

Owiecy p. Owczy.

Owiedzieć się: »Owiedzec sã« = dowiedzieć się: »Ale sã miâł w piekle owiedzec« Hilf. 135.

Owies: »Pół korca owsu« Zb. VIII, 264. »Trzy ćwierci owsu« Maz. I, 24. »Owies ma w 2-im pp. owsu« Wisła III, 84. »Ohies = owies« Pr. fil. V, 816. || »Owiesek« = mały owies: »Owiesek posiejesz, żytko się urodzi« Goszcz. 150. »Dajze mu, namilsa, owieska gołego« Kętrz. 60, n° 24, zwr. 3. »Nie jeżdzaj tu, piesku, Po moim owiesku« tamże 76, n° 45, zwr. 3. »Daś ty pożąn i owiesek, A mnieś użar, jako piesek« Lip. 66, zwr. 3. »Niech swatowie wiãcy dają, Na owiesku zarabiają« Zb. VIII, 270. »Konicek... podkówecki traci i owiesek psuje« Zb. XII, 125, n° 70, zwr. 1. »Ale já mu dała owieska i siana« Zaw. 80, n° 22. || »Owiesek = najdrobniejsze rybki« Osip. || »Owieś« = owiesek: »Krakowiácy chłopcy Siecki nie rzynali, Gołego owiesia Konisiom dáwali« Zb. XII, 125, n° 63.

Owiesek p. Owies.

Owiesić p. Obwiesić.

Owieś p. Owies.

Owieśny p. Owsiany.

Owiewać = wiać w koło czego: »Ůowiwâj, ůowiwâj, wietrze południowy« Zb. XV, 101.

Owięzi = wołowy: »Owięzi mięso« List. od Bystronia, toż Rozpr. XII, 26 i 98. »Owięzie mięso« Rozpr. IX, 309. 312. »Wymawiają na Szląsku i 'łowięzie mięso'« Pr. fil. V, 822. || »Owięziowy« = wołowy: »Polewka 'ůowięziowa' (wołowa) 'z gałuszkami' (rodzaj klusków)« Aten. 1877, II, 653. || »Owięźny« = wołowy: »Owięźne mięso = wołowina« Pr. fil. V, 822.

Owięziak: »Owięziák« = rodzaj tańca: »W górach w Istebnie widziałem nadzwyczaj charakterystyczny taniec góralski, zwany 'cielęcák' a. 'owięziák'« (opis) Aten. 1877, II, 637.

Owięzina = »wołowina« Zb. II, 9; Tyg. il., ser. 2, n° 110, str. 70. »Lepszá doma kapuścina, Jak na wojnie owięzina« Zb. IX, 226. Por. Gawiędzina.

Owięziowy p. Owięzi.

Owięźny p. Owięzi.

Owijać p. Owić.

Owijadła, owijadeł blp. = »wijadło« Pobł. 123. »Ůowijadła, -deł = wijadło, przyrząd do nawijania nici, część krosen« Ram. 233.

Owijka = »cuscuta, kanianka (pod Warszawą 'złoto'), roślina pasorzytna, psująca zasiewy koniczyny;

pasorzyt lnu także nazywają owijką« Spr. IV, 308; V, 388. || Owijka = »pewien sposób szycia: 'kyrpce syje sie na owijke'« Spr. V, 388.

Owładnąć: »Owłádze = owładnie« Sab. 134.

Owłok = obłok: »Za to, że zgrzészyli, wziął ich Pan Bóg za ręce, puścił na twarde opoki (lub: owłoki)« Kuj. I, 281. »Para gołębi pod owłoki latały« ib.

Owłoka: (polowanie) »na witerunek, ścierwo i owłokę« W. Pol, Tyg. il. 1, XIII, 193.

Owo = 1, oto: »Owo! ja Mazur sumno bogaty« Wójc. II, 306. »Co mi z frairecki, kiej jom owo dali« Zb. XII, 131, nº 158. || 2, = »niby«: »Owo ze śpi, a nie spáł« Cisz. 126.

Owoc lp. w znaczeniu lm.: »Zawse tu chtóś musi być od tygo owocu?« Chełch. II, 73. »A ten owoc, ta gruska i ta jabłunka, sły za niemy« tamże 74. || »Tego roku było moc te owoce (rodz. żeński) obok tego owocu« Rozpr. XII, 47. || »Proszek od owocu = pulvis pediculorum« Pleszcz. 143. || Kurzy owoc p. Kurzy.

Owoli p. Ajw.

Owrocie, 2 pp. owrocia, a. Owrotki, 2 pp. -ów = »łączki przy końcu ogrodów, małe łączki przy domu« Pr. fil. V, 822.

Owrodzić = zbrzydnąć: »Ůon kiedy przyniós matce (wilcka), matka juz stáła i ůozdrowiáła i juz je ůowrodziéło, nie kciała go jeść« Wisła II, 17.

Owrotki p. Owrocie.

Owrzód p. Brzad.

Owsiak = krosty w gębie bydlęcia: »Gdy się bydlęciu 'owsiak' zrobi w gębie, t. j. krosty podobne do owsa, to je zażegnywają« Zb. V, 123, nº 167. || »Nowotarżan przezywają 'Owsiakami' od owsa, którego najwięcej sieją« Wisła IX, 79.

Owsianik = koń w zagadce: »Siadajta na owsianiki (lub plewniki)« Zb. VII, 139, nº 44. || »Owsiannik«: »W jednej starej zagadce ludowej konie nazwane są 'owsiannikami'« Pr. fil. IV, 853.

Owsianka: »Owsiánka = słoma owsiana wymłócona« Pr. fil. IV, 228. Spr. IV, 366. Maz. V, 52. Zb. XIV, 152. »Aj, niéma sianka, Tylko owsianka Na tém szerokiém polu« Wójc. I, 159. Maz. II, 39, nº 97, zwr. 3. »Przynieście im snop owsianki« Pozn. V, 86, nº 156, zwr. 5. »Na piecu orál, słomiane kónie miál, Postronki z jęcmionki, poganiac z owsiánki« Kiel. II, 169, nº 551. »Słomiane woły miał, Na piecu orywał, Postronki z owsiánki, Poganiacz z jęczmionki« Lub. I, 298, nº 488, zwr. 3. || »Owsianki« = rodzaj gruszek polnych Zb. VIII, 257. O. »Ůowsiánki« Zb. XIV, 28. »Po polach i lasach zbierają także polne gruszki, zwane tu 'owsiankami' i przechowują je w słomie« Rud. 30.

Owsiannik p. Owsianik.

Owsiany: »Owieśny«: »Nie chciała jádać chleba owieśnego« Zb. IX, 263. || »Ůówsny = owsiany: 'Mąka ůówsna. Krůpy ůówsne. Ůówsne Ůóstrowe (wieś w powiecie Człuchowskim). Ůówsne Góry (nazwa tej samej miejscowości)'« Ram. 217. »Krůpy łowsny« Nadm. 108 = krupy owsiane.

Owsik = »ziarno chwastu, podobnego do zboża, w którym się znajduje« Pr. fil. V, 818. 822. »U naszego jegomości żytko i pszeniczka, A u pana Dominika owsik i mętliczka« Zawiliński Z etn. kr. 13. || »Owsik« = blatta germa-

nica: »Karakona persaka nazywa lud w pow. Tarnobrzeskim... owsikiem« Mátyás Zapust 18.

Owsinka = »nędzny owies: 'Ta owsinka siátá'« Pr. fil. V, 822.

Owsisko = »rola po zżęciu owsa« Święt. 707. »Ŭowsisko = pole, na którym był owies« Rozpr. XI, 186. »Tańcowała liska na środku ŭowsiska« Zb. XV, 173, nº 119. || »Owśnisko«: »Ŭówsniskŏ = pole, na którym rósł owies: 'Na tym ŭówsnisku ju nic nie ŭurosce'« Ram. 217. || »Owśniszcze«: »Ŭówsniszcze = owsisko, pole po owsie« Ram. 217.

Owsiuch a. Owsiucha = »owies głuchy« O.

Owsny p. Owsiany.

Owśnisko p. Owsisko.

Owśniszcze p. Owsisko.

Owtak = »owo tak« Bibl. Warsz. 1860, IV, 628. Kuj. II, 274.

Owtaki = »owo taki« Bibl. Warsz. 1860, IV, 628. Mil. »A gdziz ty tam bedzies chodziuł, taki owtaki, cyś ty tamój potrzebny?« Chełch. II, 88 (zamiast połajanki).

Owten, owta, owto = tamten, -a, -o, ów, -a, -o Mil. »Zakładajcie sieci i te wędy Do dziewczyny do owtej« Kolb. 258, nº 31a, zwr. 7. »Załóżcie sidła, wędki Po dziewczynę po owtą« tamże nº 31b, zwr. 5. »Postaw kółko, ściel łoże W ówty nowy kómorze« Wisła II, 135, zwr. 7. »Ówten«: »Chyba gwiazda tu taká pośwituje w ówtych stronach« Dygasiński. »Florek w ówtych kazaniach precz nastawał na taki naród, co to we wsi się zasiedzi« Dygasiński Beldonek 105. »Ówta dziewczyna miała chęć (go) poratować« tamże 107. »To i owto = to i owo« Pr. fil. IV, 228. »To owto = to i owo« tamże V, 822. || »Owto« = oto: »Ot owto bicz« Maz. III, 193. || »Owteni« = oto tędy: »A kieni tu droga? Owteni« Wisła I, 155. || »Owtędy« = oto tędy Mil. || »Owtu = tutaj« Pr. fil. IV, 228; V, 822. Wisła I, 318. Was. 245. Mil. »A owtu ja, panno młoda, słuzka twój« Maz. I, 231, nº 104, zwr. 3. »To mi oto umer i lezy owtu na słómsku« Chełch. I, 63. »Owtu, Kasiu, do wody gościeniec« Was. 192, nº 123, zwr. 4.

Owteni p. Owten.

Owtędy p. Owten.

Owto p. Owten.

Owtu p. Owten.

Owukat p. Adwokat.

Owwa p. Owa.

Oz- zam. Roz- p. Roz-.

Oza: »Ozá = może, czyż« Rozpr. XVII, 51. Por. Azać, Azaż.

Ozadzie: Indyczka, idąc za ekonomem, mówi: »Ozadzi! Ozadzi!« A indyk: »Czy nie mógłby on gołego zboża dać?« Ust. od Lidy.

Ozaist, na ozaist = »naprawdę, w istocie, na serjo« Wrześ. 13 i 15. »Ozaist = zaiste: 'Na ozaist ci prawde powiedziáł'« Spr. V, 388. Por. Na ozaist.

*Ozd p. Sozdem, Zozdem.

Ozdoba: »(Dadzą) panu młodemu wątrobę, Żeby miał zawsze do panny młodéj ozdobę (lub podobę)« Kuj. I, 282. »Cyli ją obudzić w jeji ozdobie?« Maz. III, 294, nº 422, zwr. 1. || »Ozdoba = omasta, okrasa« Spr. IV, 338. || *Ozdobia = ozdoba, piękność: »Przecię szkoda, o panienko, Twojéj ozdobie« Rog. 242, nº 492. (Jeżeli to 2 pp., to od przypuszczalnego wyrazu ozdobia zam. ozdoba).

Ozdować = »palić obfity płomień« Mil. || »Ozdować się« = buzować się, palić się w piecu wielkim płomieniem. »Hozdować się« Pr.

fil. V, 747. »Drzewo się w piecu hozduje jaz jaz jaz« Masz. || »Ozgować = palić w piecu: 'Nie ozguj na kóminie, bo zaprósys jesce gdzie ogień'« Spr. V, 117.

Ozdrowić = uzdrowić: »Ozdrowiła dziecko rybakom« Kuj. I, 148.

Ozdrze lm. = broń złożona z czterech noży na krzyż: »Obstalowali zrobić ozdrze. Kiedy ozdrze były gotowe, pojechali do smoczej góry« Zb. II, 144.

Ozdrzeć = dojrzeć: »Jak jabłuszko ozdre, to też ono spadnie« Zb. IX, 178. Por. Ożreć.

Ozdzić = »robić słód« Mrong. 315.

Ozedle p. Ożydle.

Ozégła p. Ożydle.

Ozerle p. Ożydle.

Ozerwa p. Rezerwa.

Ozerwář p. Rezerwoar.

Ozga p. Łozga.

Ozgamba = kawałek, kąsek: »Ozgamba chleba« Hilf. 174.

Ozgardyja i Ozgierdyás p. Rozgardjasz.

Ozgot = »hałas« Mil. Por. Łoskot.

Ozgotać = hałasować: »Nie ozgotaj, bo dzieciaka obudzis« Spr. V, 117. »Ozgotać = 1, bić 2, trząść: 'zimno me ozgoce'« Mil. Por. Łoskotać.

Ozgować p. Ozdować.

Ozgrzebić się p. Ożrebić się.

Oziąbać = ziębnąć: »Jak sie rano dobrze obuje, to cały dzień nie oziąbá« Cinc. 17, nº 325. || »Oziąbacy« = ziębiący: »Oziąbacá woda« Rozpr. XII, 63.

Oziemek p. Ozimek.

Oziemiec = zagon: »Na święty Wawrzeniec (10 sierpnia) cas orać w oziemiec« Pr. fil. IV, 853. Por. Ozimek.

Oziemka = »brózda« Wisła III, 88. Piątk.

Ozieroda p. Ozieród.

Ozierodny p. Ozieród.

Ozierodzina p. Ozieród.

Ozieród a. Ozieroda (i pochodne) = »wielka drabina postawiona na gumnisku, do której się snopy wkładają dla suszenia, inaczej przepłot« O. »Żyto, zwiezione do domu, układają na wysokich płotach z poprzecznych żerdzi, zwanych 'ozierody', i tam schnie ono przez długi czas« Wisła V, 300. || »Ozierodny = od ozierodu: 'Ozierodna żerdź'« O. || »Ozierodzina = żerdź, użyta do budowania ozierodu, stanowiąca jakby szczebel w drabinie« O.

Ozimek a. »Oziemek = zagon« O. Pr. fil. IV, 228. »Oziemek = zagon: 'orać w oziemek' = orać w zagon, czyli orać raz ostatni do siewu zboża (w sierpniu i wrześniu)« Pr. fil. IV, 853. »Przed św. Wawrzyńcem orze się na 'oziémek' w zagony lub też składy« Maz. V, 52. »Zagon na pszenicę i żyto ma nazwę oziemek« tamże 53. »Ozimek = zagon« Mil.

Ozimi p. Ozimy.

Ozimina: »Oziminka« = zdr. od ozimina: »Już się oziminka nie chwieje« Wójc. I, 208. || »Oźmina« = ozimina: »Przynosimy plon ze wszech czterech stron, Tam z oźminy i jarzyny, tam ze sadów, tu z leszczyny, plon niesiem, plon« Pozn. I, 161, nº 24. »Groch się wije po jarzynie, A pszeniczka przy oźminie« tamże II, 197, nº 54. »Pas (= pasł) tam nad jeziorem owczárek owce na oźminie« tamże VI, 296.

Oziminka p. Ozimina.

Oziminny p. Ozimy.

Oziminowy p. Ozimy.

Ozimnieć = »oziębnąć, ochłodnąć« O.; ostygnąć (o trupie): »Jak (chory człowiek) umrze, co juz skoná, ŭozimnieje, to go słozą na

ławę abo na desckę« Mátyás Z ust ludu 15.

Ozimy: »Ozimi = (o zbożu), który przed zimą się zasiewa, nie jary« O. »Pszenica ozimia... mąka pszenna nazywa się ozimia mąka« Zb. VIII, 256. »Na kolki po połogu robią placek z ozimiej mąki« tamże 298. || »Oziminny« = ozimy: »Oziminne zboże« Zb. I, 21. || »Oziminowy« = ozimy: »Żyto oziminowe« Zb. I, 8, § 14. || »Ozimy« = ze zboża ozimego: »Wstążki powtykane są między pszenicą (przy ozimym wieńcu)« Kiel. I, 56.

Ozionąć = 1. »tchem obwiać, otchnąć 2, oczarować: 'Wilk go ozionął'« O. »Gdyby kto nie rozpiął się, w żaden sposób nie mógłby dobyć głosu, gdyż wilkby go oziónon (ozionął)« Zb. XI, 39, 5. »O siostro, siostro kochaná, ozionon (?) cie i stałaś mi na zdradzie« tamże 120. (Może domyśla się strach lub wilk?).

Oziorać = 1, »urzec wzrokiem« Dyg. || 2, = »zbezcześcić« Mst.

† Ozłocić: »Obzłocić« Kuj. II, 274, p. w. Obświarczyć.

Ozłocieć = stać się złotym, przemienić się w złoto: »Żeźli bedzie stary spáł, Żeby już więcy nie wstáł, A żeźli młody, piękny urody, A bodajże ozłociáł« Kuj. II, 48, nº 208, zwr. 5. »Jeśli stary, A osiwiały, Dajze, Boze, by nie wstáł; Jezeli młody, Piękny urody, Dajze, Boze, ozłociuł« Kozł. 62.

Ozmajty p. Rozmaity.

Oznabiać p. Oznobić.

† Oznaczać: »Ťobznácać« Rozpr. XXVI, 386. »Białe znaki, któremi dziewki chałupę ... wapnem obznaczają« Kozł. 369.

Oznajmić: »Obznajmić« Kuj. II, 274, p. w. Obświarczyć. »Obznajmić« Pozn. VI, 88. »Rodzicom obznajmiuł« Kozł. 45. 46. 47. Kolb. 73, zwr. 8. »Przysed i te rzec obznajmniuł, ze...« Wisła II, 148. »Obznajmiuł sołtysoju« Chełch. I, 227. »Księdzu obznajmiła o tem« ib. II, 144. »Myślał, że tam co pokutuje, i idzie do księdza obznajmić« Kuj. I, 173. »Może amnioł cy o tatce co obznajmni we snie« Derd. 34. || »Oznajmić się«: »I przyszedł do domu, Wszystkim się oznajmił, Że dzisiejszej nocy Swą Marynię zabił« Kolb. 72, nº 6b, zwr. 9. || »Oznajmi(a)ć się = da(wa)ć o sobie znać« Pr. fil. V, 822. Wrześ. dod. || »Obznajmiać«: »Pise do syna i obznajmnia mu« Chełch. I, 275. »Do plebana obznajmiajcie« Rad. II, 90, nº 187, zwr. 13. || »Obznajmować«: »Prorok grzychy obznajmuje« Kuj. II, 68. »Ten wędrownik sie obznajmuje, że ón ją uratuje od śmierci« Pozn. VI, 232. »Janioł obznajmuje Najśw. Pannie« Zb. II, 242, nº 7. »Matka synom obznajmuje« Pozn. IV, 214, nº 415. || »Obznajomić« = oznajmić: »A chłop, nie obznajomiwsy, skował (= schował) do skrzynie, zawinąwsy« (obraz) Rad. II, 90, nº 187, zwr. 7.

Oznobić: »Ťôznobic = oziębić, ochłodzić: 'Nie ůôtwieráj ůôkna, bô ůôznobisz pôwietrze w izbie'. Uôznobic sã = oziębić się, ochłodzić się: 'Ůôt wczera ůôznobiło sã pérzynkã'. Ťôznábiac = oziębiać: 'Lód ůôznábiá pôwietrze w izbie'. Ťeznábiac sã = oziębiać się: 'Pô deszczu sã wic ůôznábiá'« Ram. 233. »Oznobic sę = oziębić się: 'Po grzmotach powietrze sę oznábiá'« Pobł. 61.

Oznoska = »odnoga, odnóżka« Święt. 708. 623. Por. Otrznoga.

Ozolić = »posypać czem, poprószyć: 'ozolić kogo ozorem' = nagadać plotek na kogo« Spr. V, 388.

Ozornica p. Jęzornica.

Ozorowski: »Pan Ozorowski się zasmucił, Bo mu wiatr stodoły przewrócił... Pan Ozorowski ma (pas) z lipiny, Będzie zął zytko do zimy« Pleszcz. 192, zwr. 9 i 10.

Ozór: »Dziadzi mu ŭozór wyrwali« Zb. V, 255. »Ksiądz... tego grzéchu nikomu nie śmié pedzieć, boby mu ŭozór urwali albo urznęli« Zb. VII, 77. »Mleć ŭozorem = mówić szybko a dużo« Rozpr. X, 289. »Potargały mi sie cugle i wędzidła, Za ludzkie ozory dziewcyna obrzydła« Zb. XII, 126, nº 85, zwr. 2. »Wej, jateś w piątek mnięso, to ci tera z ozora ten grzych zeskrobie« Chełch. II, 14. »Chart se ląg kiela nogów pana i wozorem wylizował śmietanę« Kam. 149. || »Wązor« = ozór: »Pasem owieczki pod borem, Przyszło wilczysko z wązorem« Pozn. III, 142, nº 44. Por. Jęzor.

Ozrzedle p. Ożydle.

Ozuć = »wdziać obuwie« Udz. Zb. I, 47. Pr. fil. IV, 853. »Jakem ozuł buty, to ledwiem je zdyjon« Spr. V, 117. || »Ozuć się« = obuć się. Ust. »Ozuć się = włożyć buty« Mil. »Ozuć się = włożyć obuwie ua nogi« Osip. || »Ozuwać« = obuwać, wkładać na nogi obuwie Pr. fil. IV, 853.

Ozumajty p. Rozmaity.

Ozuwać p. Ozuć.

Ozwać się = odezwać się: »Krzyknę raz, drugi raz, Ozwij się, Kasiu!« Kuj. II, 29, nº 157, zwr. 1. »Krzyknij raz, drugi raz: Ozwijmy się, Kasiu« tamże 31, nº 161, zwr. 5; obok tego niżej: »A ja głupia była, Żem się odezwała« zwr. 8. »Kiedy się w nim... porucha ozwie« Kam. 121. || »Ozywać się« = odzywać się: »Lepiejbyś się nie ozywał, A wlaz za piec, portki zsywał« Maz. II, 196, nº 484, zwr. 2.

Ozygle p. Ożydle.

Ozyle p. Ożydle.

Ozymać p. Rozjąć.

Ozyrle p. Ożydle.

Ozywać się p. Ozwać się.

Oździe, oździe = »tu, oto« Roczn. 221. Zb. I, 73. || »Oździeka« = tu, oto Ust.

Oździeka p. Oździe.

Ozmina p. Ozimina.

Ozrebić się: »Ozgrzebić się« Rozpr. XVII, 51.

Ozreć = dojrzeć: »Psenica ... ozrała« Zb. XV, 29. Por. Ozdrzeć.

Ożałować się = »zlitować się« Pr. fil. V, 822.

Ożareczek p. Ożarek.

Ożarek: »Ozarek = latorośl drzewa, ogryziona przez pasące się bydło, kozy i t. d.« Zb. II, 250. »Ozarek = suszka bez gałęzi« Fed. 404. »Ożarek = suche, ogryzione przez bydło drzewko: 'W polu olsza, w polu olsza, W lesie ożarek, Nie będziesz ty gruszek jadła z tego ożarka'« Pr. fil. V, 822. || »Ożareczek«: »W polu gruska, w polu ino ozarecek« Fed. 51, nº 14, zwr. 1.

† Ożarów: »Ozárowská« (wieś) Zb. IV, 231, nº 119.

Ożarty = »opojony, spity« Parcz. »Cygan ożarty« Rog. 58, nº 108, zwr. 3. Por. Ożreć się.

Ożec: »Ŭożec« Hilf. 98.

Ożedle p. Ożydle.

Ożeg p. Ożóg.

Ożeh p. Ożóg.

Ożen p. Ożenek.

Ożenek = »ożenienie« Zb. II, 9. Spr. V, 117. Pr. fil. IV, 228. »Chco rozpoznać świat i posukać sobie panien do ozenku« Chełch. I, 270. »Stary, mówią, do ożenku, to jak wiecheć do ślacheckiégo

trzewika« Kaspr. 77. »Nie mogła na ożenek dobrac so panica« Derd. 124. || »Ożen, u, zdrobn. ożenk (ożenek) = ożenienie: 'Jadę na ożenk' = ożenić się« Pobł. 123. || »Ożenia — rzeczownik ten, dziś już nieużywany, zachodzi tylko w połączeniu 'na ożeni' = na ożenieniu; młodzieniec 'na ożeni' = pan młody, żenich« Pobł. 123.

Ożenia p. Ożenek.

Ożeniaczka = ożenienie, ożenek: »Jesce sie najés ty ozeniacki« Święt. 675, n° 402.

Ożeniały = ożeniony, żonaty Krasn. 306. || »Ożeniała« = zamężna, mężatka: »A nábarży ją kárałý ożeniałe babý« Derd. 110.

Ożeniata = kobieta zamężna, wydana za mąż Pozn. IV, 331. »Dydak pooddawáł i tamtym także, jak już były ożeniáte, jeich sońce i miesiąc« Pozn. VI, 99. »Gospodárze... zaczną dusić kobity wszýstkie, ożeniate, młode i stare« tamże 295.

Ożenić = wydać za mąż: »Rodzice ożenili córke z tym zbójnikiem« Pozn. VI, 260. »Ożeń córkę« Łęcz. 227. »Jedna Jędza-baba mniała córke i ozeniuła jo z chłopem« Chełch. I, 28. »Córka ozenioná« Święt. 247. »Ůożenic = 1, ożenić 2, wydać za mąż: 'Ůożenił ją jaż na Miedzýmorze'« Ram. 233. »Król... z takim głupcem ożenił córkę« Kuj. I, 128. »Matka ją ożeniła z tym zbójcem« ib. 326. || »Ożenić« = zmieszać: »Żur... czy to 'ozeniony' z ziemniakami i chlebem, czy też oddzielnie spożyty« Święt. 54. || »Ożenić się« = wyjść za mąż: »Ozynić sie = pójść za mąż« Piątk. »Królewiczówna... ożeniła sie ź nim« Pozn. VI, 51. »Ta pani chciáła się jeszcze sama ożenić« ib. 69. »Óna sie z nim nie ożeni« ib. 224. »Kazdá sie báła ś nim ozenić« Święt. 445. »Pasierbica ozeniła sie dobrze« ib. 339. »Jakby sie z insym ozeniła, toby go stérała« ib. 354. »Ůożenic sã = 1, ożenić się 2, wyjść za mąż: 'Ůożeniła sã do Darzlůbia' = wyszła za mąż do Darzlubia« Ram. 233. »Franka ożeniła się z Jankiem« Kuj. II, 279 p. w. Żeniaty. »Z jensem się ozenię« Kozł. 105, n° 29, zwr. 5. »Oj już ja się nie ożenię« (mówi dziewczyna) Pozn. V, 79, n° 133. »Ożeń-że się, mała« ib. 116, n° 239, zwr. 1. »Radbym, zyby (= żeby) się juz (córka) ozeniuła« Zb. 317, n° 13. »Panny nasze się ożeniły« Derd. J. 11. || »Ożenić się« = pobrać się Gazeta Olsztyńska 1886, n° 29. »Gospodyni powiadá do somsiada: Wiész co, żeby my mogli mojego męża zgładzić ze świata, toby my sie oba ożenili« Pozn. VI, 338. »Było sobie dwoje ludzi wdowców... i ozenili sie z sobo« Chełch. II, 70. »Mówił ci ja nieraz: 'Nie ożeniwa się'« Kolb. 59, zwr. 7. »Mówiłem ja tobie: 'Nie ożenima się!'« Zb. II, 66. »(Pán i dziéwka) ůożęnili sie i mieli chłopca Márcina« Zb. VII, 66. || »Ożenić się do domu = wziąć za żoną majątek« Mst., przyżenić się. »Jeśli młodzi mieszkają u rodziców dziewicy, to mówią, że 'się ożenił do niej'« Połuj. 72. Por. Przyżenić się. || »Ożenić się na swój grunt« = wziąć pannę młodą do domu rodziców męża: »Un sie ůożeniół na swój grunt« Zb. V, 256, n° 58.

Ożerdziony = otoczony żerdziami: »Ożerdzione miejsce« Stęcz. 76.

Ożerdziowanie = otoczenie żerdziami Spr. IV, 336 p. w. Gródza.

Ożgniony = opalony Hilf. 174.

Ożłodzić: »Ożłodzíc = żłodzią pokryć: 'Drzewa są ożłodzone'« Pobł. 61. »Ůożłodzíc = szronem pokryć: 'Mróz ůożłodził drzewa. Te drzewa są dycht ůożłodzone'. Ůożłodzíc sã = pokryć się szronem: 'Wszytke drzewa i krze sã ůożłodziły'« Ram. 233.

Ożłódź: »Po odwilży mróz pokrywa drzewa i drogę warstwą lodu, tj. ożłodzią (na Mazowszu żłódź)« Spr. V, 388.

Ożniwiny blp. = »okrężne, dożynki« Pobł. 61. »Uroczystości żniwne nazywają się w Kartuskim 'ożniwiny'« Nadm. 91. »Ůożniwiny = okrężne, dożynki: 'Na ůożniwinach spiewają jesz te stáre piesnie'« Ram. 233.

Ożog p. Ożóg.

Ożoga p. Ożóg.

Ożóg i Ożog = 1, pogrzebacz: »Ożóg = kociuba, pogrzebacz« Udz. »Koczerha: wyraz to białoruski, którym zwykle na Litwie nazywają kosior albo ożóg, do poprawiania ognia w piecu« Wal. 97 (wyd. 2). »W Królestwie narzędzie to, jeżeli jest z drzewa, to się nazywa ożogiem, jeżeli zaś z żelaza, to pogrzebaczem« ib. »Ożóg = nieduża żerdka, którą poprawiają ogień w piecu piekarskim, zwykle na końcu opalony« Udz. »Siadają na ożóg lub na łopatę, którą się chleb do pieca wsadza« Gluz. 459. »Żona skoczyła, za ożog chwyciła« Gliń. IV, 113. »Złapiuł ozoga, co stał w kącie« Święt. 380. || »Ożeh = ożóg, pogrzebacz« Pr. fil. V, 822. || »Ożeg»: »Do wygarniania popiołu z pieca służy kosior, do żaru i węgli ożeg« Maz. III, 35. »Ożeg służy do pogrzebiania w piecu głowni« Pozn. I, 97. »Kto w piecu sypia, drugiego ożegiem szuka« Star. przysł. 12. »Schodzą się... kobiety..., mając na ożegach i drążkach przymocowane worki, napełnione popiołem« Pozn. I, 127. »Ożeg, ůożeg« Hilf. 174. 189. »Ůożég« Ram. 233. »Ůóna se pomaże ůożeg, sine na ůożeg« Hilf. 96. || »Ożeg«: »Óna mia mu pokazac, jak ón ma sedzec na ożegu, kej zachce go piec« Hilf. 132. || 2, »Ożóg = głownia, drzewo opalone« Fed. 404. || 3, »Ożóg = pomiotło« Pleszcz. 39. »Ozog (ożog) = stara miotła« Pr. fil. IV, 228. || »Ożoga«: »Ozoga = pęczek słomy na kiju do wyczyszczenia pieca przed włożeniem doń chleba« Jastrz.

Ożółgnąć się = »uraczyć się, udelektować się np. jadłem, napojem« Pobł. 137.

Ożralec: »Ozralec = ten, co dużo je« Spr. IV, 28. »Idźże, idźże ty ożralcu, Nie depc mi po moim palcu« Rog. 223, nº 448. »Pomału-że, ty ożralcze, Wyłámiesz mi wszycki palce!« Zb. IX, 257. »Ożralec = opilec, pijak: 'e ciąg (= ciągnij, idź sobie), ty ożralcze, wyłomisz mi wszycki palce'« Pr. fil. V, 823. »Ożralec = pijany« Rozpr. XII, 98.

Ożrały p. Ożreć się.

Ożreć się: »Ożryć się = objeść się: 'Gospodarze ozarli sie na pustose, co jaze zachorowali'« Fed. 404. »Ożrał sie, jak świnia« Rozpr. XII, 63, § 132. »Mój... zawdy sie ożre« Pr. fil. III, 496. || »Ożyrać się = upijać się« ib. || »Ożrały« = »opiły«: »On je jeny raz do roku ożrały« Wisła II, 310, nº 1078. »Siedzi, jak ożrały w karczmie« Wisła VIII, 794, nº 1280. Por. Ożarty.

Ożycie = życie: »Kopią w ziemi dwa dołki, przyczem umawiają się, który z nich ma być 'na ożycie', który 'na umercie'. Was. 95.

Ożyć: »Ożyjący« p. Ożywiać.

Ożydle a. Orzydle blp. Najbliższą pochodzenia zdaje się być postać Ożerle (por. ros. ożerelje, p. Pr. fil. II, 320). Różne są postaci i określenia tego wyrazu: »Ozerle, Ozyrle = klapy na piersiach lub brzegi otworu u koszuli i u sukmany« Dyg. || »Ożydle = klapy od odzienia, niekiedy w ogólności wyższa część odzienia na piersiach u mężczyzn: 'Porwali się nawzajem za ożydle ze złością'« O. »Ożydle = klapy u sukmany« Zb. I, 21. »Łożydle = kołnierz: 'Ująwszy się za łożydle, poczęli się mocować z sobą'« Pobł. 135. Pr. fil. II, 320. || »Ożedle = kołnierz« Pr. fil. V, 822. || »Ozedle«: »Sukmany białe z czerwono podszytemi klamkami na rękawach i takiemiż klapami przy ozedlach« Dyg. || »Ożydla« = »klapy czy wyłogi kamizeli« Sand. 19. »Ożydla = klapy u sukmany« ib. 263. || »Ożygle« = kołnierz: »W czasie bójki dwóch zapaśników, biorą się oni za ożygle, nigdy zaś w pas« Kuj. I, 46. Pr. fil. II, 320. »Ozygle = klapy u surduta: 'Złapił go karcmárz za ozygle i wyciep za drzwi'« Pr. fil. III, 496. || »Ozyle« = ożydle: »Za ozyle« Przegl. tygodn. 1877, n° 11, str. 122. Pr. fil. II, 320. || »Ozégła = rozporek u koszuli pod szyją« Zb. II, 250. Pr. fil. III, 320. || »Orzydle = klapy u ubrania, część ubrania blizko szyi« Spr. V, 117. Orzydle = »klapy u surduta: 'Ujon sie z carnoksięznikiem za orzydle« Chełch. I, 31. »Orzydle = klapy od surduta: 'brać się za orzydle w bójce'« Mil. »Orzedle = pas ściskający suknie: brane i za kołnierz i za rozporek« Gołęb. Ubiory 200. »Orzedle = kołnierz u koszuli« Mrong. 383. »Orzedle = kołnierz u koszuli« Wisła III, 88. »Orzédle = przednia część kołnierza: 'Schwycić kogo za orzédle'« tamże 746. || »Ozrzedle = pas« Mrong. 383. Por. Ożydza.

Ożydza = »całe ubranie na piersiach, dające się ująć rękoma« Sand. 263. Por. Ożydle.

Ożygle p. Ożydle.

Ożygnąć, Ożygać: »Ozygnąć, ozygać = oświecić, zaświecić« Spr. IV, 358 (może zam. rozżygnąć, rozżygać, a właściwie rozżegnąć, rozżegać).

Ożymać = wyżymać bieliznę: »Jedno (dziecko) pódzie prać, Drugie — ozymać« Kozł. 162, n° 12. »Gdzież je (chusty) będziesz ożymać?« Kolb. 270, zwr. 4.

Ożyna: »Ożyna = ostrężnica, jeżyna, dziady (rodzaj czarnych polnych malin)« Krak. IV, 315 p. w. Ostrężnica. »Ożyny = czernice« Wrześ. 15. »Ożyna czarne usta tuląca do malin« Mickiewicz, Pan Tadeusz. || »Ożyniarki = jeżyny« Pr. fil. V, 823. Por. Jeżyna.

Ożyniarki p. Ożyna.

Ożynki = dożynki Kłosy VII, 106.

Ożynowy = jeżynowy: »Ożynowe krzaki« Tyg. il. 2, VIII, 243.

Ożywiać: Ożywiająca Matka Boska = »Zwiastowanie N. Marji Panny« Zb. X, 222. »Robaki wychodzą z ziemi na Matkę Boską Ożywiającą« Zb. XI, 49. || »Ożyjący« = ożywiający: »Jabko... ozyjonce« Cisz. 117.

Ódka p. Wódka.

Ółtarz = Ołtarz: »Kupują świécę woskową, ofiarują na ółtarz do kościoła« Kuj. I, 91, n° 16. »Przystąpiła do ółtarza, jak różany kwiát« ib. 279, n° 49, zwr. 14. »Odstąpiła od ółtarza, bardzo płakając« ib. zwr. 16.

Ómętra p. Gieometra.

Ón p. On.

Óntarz p. Ołtarz.

Órka = »oranie w polu« Zb. I, 21. || »Liche pole na jałowych górach nie polem, ale órką się nazywa« Tyg. il. 1, XII, 25, szpalta 3.

Órnik = »rola« Cer.

Órt = »gatunek, rodzaj, sposób: 'Ná ten órt' = w ten sposób, tym sposobem« Ram. 129. Por. Ort.

Ósmak = »dwa i pół trojaka« Pobł. 94 p. w. strzëlebk. »Ľósmák = dobry grosz« Bisk. 47. »Ósmak = $7^1/_2$ kopiejki, 15 groszy polskich« Zb. VI. 93. || »Ósmak = dom o ośmiu mieszkaniach, ośmiorak« Pr. fil. IV, 228. || »Ósmak = miód pitny« ib. V, 823.

Ósť = »wiatr wschodni: 'Ósť — rybacki trósť' = wiatr wschodni — pociecha rybacka. Przysł.« Ram. 129.

Ów: »Ścionem te ŭowe jabłŭój (= jabłoń)« Rozpr. VIII. 100. »Widziałeś te ŭowe pâni« ib. || »Ówże«: »Zgłosił się ówże chłopak świniarek« Pozn. VI, 314, nº 84. »Ówci«: »Ówci człowiek umarły« = tamten Kaspr. 116.

Ówci p. Ów.

Ówny = ów: »Kazał król ównemu dochtorowi po kilku dniach, żeby się pięknie ubrał« Kuj. I, 121.

Ówten p. Owten.

Ówże p. Ów.

Wykaz skróceń.

a. = albo.
Adalb. = S. Adalberga Księga przysłów.
Archiv = Archiv für slavische Philologie Jagicza.
Aten. = Ateneum (warszawskie).
Bal. = K. Balińskiego Powieści ludu.
Bar. = S. Barącza Bajki, fraszki, podania, przysłowia i pieśni na Rusi.
Bib. Warsz. = Bibljoteka Warszawska.
Bisk. = L. Biskupski Beiträge zur slavischen Dialektologie. I. Die Sprache der Brodnitzer Kaschuben 1. Heft. Ab. A.
blm. = bez liczby mnogiej.
blp. = bez liczby pojedynczej.
Cen. = F. Cenowa Zarys do gramatyki Kaszûbsko-słowinskié mowy.
Cer. = S. Cerchy Słowniczek gwary od Łopuszny (rękopis).
Chąd. = J. Chądzyńskiego Historyczno-statystyczne opisy miast... w ziemi Sandomierskiej.
Chełch. = S. Chełchowskiego Powieści i opowiadania ludowe z okolic Przasnysza.
Chełm. = O. Kolberga Chełmskie.
Choc. = J. Chociszewskiego Powieści i podania ludowe.
Ciesz. = T. Cieszyński Der polnische Apotheker.
Cinc. = A. Cinciały Przysłowia... ludu polskiego na Śląsku.
Cisz. = S. Ciszewskiego Krakowiacy.
Czark. = L. Czarkowskiego Słowniczek gwary od Drohiczyna (rękopis).
Del. = L. Delavaux Gorale Beskidowi zachodniego pasma Karpat.
Derd. = J. Derdowskiego O panu Czárlińskim, co do Pucka po sece jachał.
Derd. J. = Tegoż Jasiek z kniei.
Doman. = Słowniczek gwary od Domaniewic, w Łowickim (rękopis).
Dowg. = T. Dowgirda nazwy wątków na pisankach (rękopis).
Dyg. = A. Dygasińskiego Słowniczek gwary od Szkalmierza (rękopis)
Enc. W. = Encyklopedja wielka Orgelbranda.
Estr. = K. Estreichera Gwara złoczyńców.
Fed. = M. Federowskiego Lud okolic Żarek, Siewierza i Pilicy.
Gliń. = A. J. Glińskiego Bajarz polski 1862

Star. przysł. = Starodawne przysłowia dla ochronek.
Stęcz. = M. B. Stęczyńskiego Tatry w 24 obrazach.
Święt. = J. Świętka Lud Nadrabski. Gdzie nie wskazano strony, tam patrzeć w dodanym do dzieła od str. 687 Słowniku.
Töp. = Töppen Aberglauben aus Masuren 1867 (też tłumaczone w »Wiśle« t. VI i VII i w odbitce).
Tyg. il. = Tygodnik ilustrowany.
Udz. = S. Udzieli Słowniczek gwary od Ropczyc (rękopis).
Wal. = A. Walickiego Błędy nasze w mowie i piśmie.
Was. = Z. Wasilewskiego Jagodne.
Wisła = Wisła, miesięcznik geograficzno-etnograficzny.
Witw. = S. Witwickiego O Huculach.
Wójc. = K. W. Wójcickiego Pieśni ludu Białochrobatów, Mazurów i Rusi.
Wójc. Kl. = K. W. Wójcickiego Klechdy 1851—1852.
Wrześ. = A. Wrześniowskiego Spis wyrazów Podhalskich (odbitka z Pamiętnika Towarzystwa Tatrzańskiego).
Wrześ. dod. = A. Wrześniowskiego Słowniczek góralski (rękopis).
Wrześ. T. = A. Wrześniowskiego Tatry i Podhalanie (odbitka z Pamiętnika Tatrzańskiego).
Zaw. = R. Zawilińskiego Z powieści i pieśni Górali Beskidowych.
Zb. = Zbiór wiadomości do antropologji krajowej.
Zejsz. = L. Zejsznera Pieśni ludu Podhalan.
Zmor. = R. Zamarski Podania i baśni ludu w Mazowszu.

PG6709
K3
V.3

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
CECIL H. GREEN LIBRARY
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004
(415) 723-1493

All books may be recalled after 7 days

DATE DUE

APR 06 1997